
Colour Chart #13
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color
Black
Blue
Cyan
Inches
Centimetres
DANES-PICTA.COM

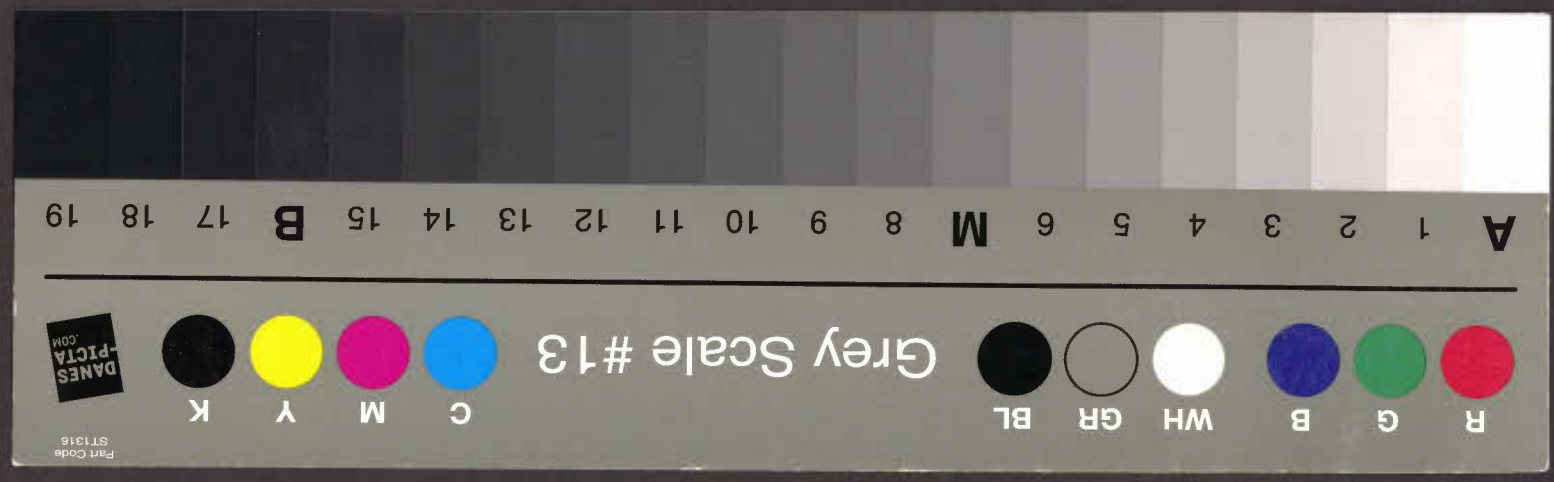
R G B WH GR BL
Grey Scale #13
C M Y K
DANES-PICTA.COM
Part Code ST1316
A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

Colour Chart #13

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

Logica Magistri Nicolai
de orbellis vna cum
textu Petri
hyspani

pro loco Varsaviensi ad S. Antonium
prius Resort.

[illegible]

5.6.

XV,79.

K. 201/95.

¶ Excellentissimi viri artium ac sacre theologie pfessoris eximij magistri Nicolai de orbellis de francia ordinis minorum fm doctrinam doctoris subtilis Scoti: logice breuis: sed admodum vtilis super textu magistri Petri byspani expositio incipit.

Quoniam teste sapiente pverbiorū 22°. Adolescēs iuxta viam suā: etiam cum senuerit nō recedet ab ea. Utile est volētib⁹ studere doctrinaz doctoris subtilis scoti: que iter ceteras maxime extat roboris ⁊ veritatis i eius principijs a iuuentute introduci. Ipsa enim habita alie facilius haberi possunt sed nō econtra. Igitur iuxta ipsius mentem aliqua logicalia pro iuuenibus super summulas Petri byspani christo duce breuiter enodabo. ⁊ q: multe materie que tractantur in logica peramplius reperiūtur in philosophia: remitto aliquādo ad quoddaz cōpendiū: quod super philosophiam eiusdē doctoris dictis cō pilauī: sepeq; noto ea que hic dicunt: in quibus locis ab eodē doctore habent vt ea ibidē diffusius valeas itueri. ¶ Intitulat autē iste liber: liber summularuz Petri byspani: quia i hoc libro sub breui compēdio determinat ea que in logica habētur diffuse. ¶ Subiectū vo seu materia circa quā versat hec ꝓsideratio est syllogismus. ¶ Et sciendū q⁹ subiecti alicui⁹ sciētie potest dici obiectū seu genus scibile. Genus nempe sepe pro materia sumitur. Unde in diffinitione quidditatiua genus ponitur in materia differētia vt forma. Obiectū est illud circa qō ferē potentia: vt potētia visiua tēdit in lucē vel colorē. Unde dicitur obiectū ab ob qō est cōtra ⁊ iactū quasi contra iactū. Subiectuz igitur de quo in alīqua scientia principaliter tractat dicitur obiectū vel genus scibile: q: est materia circa quam tēdit cōsideratio ipsius scientie. Dicit etiā subiectū ratione pprietatū que sibi insunt per se. vñ subiectū dicitur quasi subt⁹ iactū. ¶ Itē sciendum q⁹ primū subiectū alicuius sciētie fm Scotū in prologo primi sententiarū dicit illud qō cōtinet primo virtualiter oēs veritates illius sciētie cuius est subiectum. Dicit autem aliquid primo inesse alicui qō ineſt ei inquantum tale: sine per propriā rationē ⁊ nō per aliud sed alijs per ipsum. vt proprietates hominis: scilicet risibilitas seu flebilitas ⁊ huiusmodi insunt homini inquantuz homo. quia enī hō est aial rōnale: iō ē risibilis: ⁊ sic risibilitas primo ineſt homini: inferioribus abit ab homine: lz per se insit risibilitas non tñ primo. Sor. enim inquantū sor. non est risibilis. sed inquantum homo. ¶ Itē continere virtualiter potest capi dupliciter. scilicet virtualiter actualiter ⁊ vtualiter potētialiter. Vtualiter actualiter ꝓtinet subiectū proprias passiones que ab ipso oriunt virtualiter potētialiter superius ꝓtinet passiones inferioruz que ipsis insunt: non per rationē ipsius superioris: sed per proprias rationes ipsoz̄. ¶ Primuz igit subiectū alicuius scientie ꝓtinet virtualiter actualiter. vel virtualiter potētialiter oēs proprietates que principaliter tractant in illa scientia cui est adequatū. Ueritates vo ibi minus principaliter considerate ad ipsum reducūt: ⁊ habēt attributionē: sicut philosophus reducit 4° Metaphysice. ad subiectū eius qō est ens inquantum ens: generationē que est via ad esse: ⁊ corruptionez que est via ad non esse: ⁊ negationes ⁊ priuationes quia priuant ipsum esse. ⁊ sic de alijs. sine sint partes subiectiue: sine ptes integrales: vel quouis alio modo. Ex quo patet q⁹ syllogismus i cōmuni sumptus est primū sub-

lectū: siue adequatum totius logice. pro
batur quia cōtinet virtualiter actualiter
passiones proprias que sibi p̄mo insunt
vt verum a falso discernere. a magis no
to ad minus notū euidenter concluden/
do procedere ⁊ huiusmodi. Cōtinet eti
am virtualiter actualiter proprietates q̄
insunt suis partibus subiectiuis: scilicet
syllogismo dyalectico sophystico ⁊ de/
mōstratiuo per rationes syllogismi. Vir
tualiter vero potentialiter continet passi
ones que ipsis insunt per proprias eorū
rationes ¶ Idez probatur sic. illud est
subiectuz in aliqua scientia cuius partes
⁊ proprietates considerant in ipsa. Un
de primo posteriorum dicitur. Una scie
tia est vnius generis quecūqz ex primis
componitur: ⁊ partes aut passiones ha
rum sunt per se. sed syllogismus est hu
iusmodi in scientia logice. ergo est eius
subiectū probatur minor de ipso enim
syllogismo in cōmuni tractatur in libro
priorum. De eius autem partibus subie
ctiuis tractatur in alijs libris noue logice
scilicet de syllogismo dyalectico in libris
topicorum. de syllogismo demonstrati/
uo in libro posteriorum. de elenco in li/
bro elenchorum. De eius vero partibus
integralibus syllogismi que etiam posi/
sunt dici eius principia intrinseca. s. ppo
sitionibus ⁊ terminis tractatur in veteri
logica in libro perybermenias vbi um ⁊
predicamentorum. ¶ Dicuntur autez
isti libri logica vetus. nō qz primo fuerit
inuenta: sed qz ea que ibi tractant sunt
materia remota logice. Nō enim ita pri
cipaliter intendūtur a logico sicut syllo/
gism⁹ de quo tractat i logica noua. Ad
syllogismum ēt p̄t reduci alie spēs argu
mētatiōis. vt inductio. enthimema. ⁊ exē
plum sicut imperfectū reducitur ad per
fectū. 2° priorum. Non enim ita princi/
paliter intenduntur a logico. sicut ipse syl
logismus. ¶ Contra predicta arguitur
dupliciter. primo sic. Syllogismus nul/
las habet passiones. ergo non est subie/
ctum logice. cōsequentia est nota: ⁊ an
tecedens probat quia si syllogismus ha
berēt passiones cum sit ens rationis tūc
ille passiones erunt nihil. qō videtur fal
sum probatio consequētie. qz omne ens
minus ente rationis est omnino nō ens:
sed passio fundata in ente rationis: est
min⁹ ente rationis: cū passio sit minoris
entitatis cū subiectum. ergo talis passio
erit nihil. ¶ Itez secunda intentio in cō
muni sumpta est subiectum logice. er/
go syllogismus non erit ibi subiectū. con
sequētia est nota: probatur antecedens
qz logica est de secundis intentionibus
adiunctis primis fm Anic. ¶ Pro re/
sponsione ad ista argumenta notandu
q̄ intētio vel conceptus p̄t capi tripli/
citer vno modo pro specie obiecti que
est ratio concipiendi. ⁊ dicitur intētio qz
per ipsaz sensus vel intellectus tendit in
obiectum fm Sco. xlij. di. 2. sent. Se/
cundo modo intentio sumitur pro actu
concipiendi vel intelligendi. Alio modo
pro obiecto p̄cepto vel p̄ceptibili. res. n.
cōcepta vel intellecta dicitur intentio in/
quantū in ipsaz intendit intellectus ipsaz
considerando. ¶ Item notandū q̄ du
plex est actus intellectus. quia quidā est
actus rectus: quidam est actus collatiu⁹
Actus rectus dicit quo itellectus fertur
super aliquā rē: vt q̄n intellectus intelli
git rosam. Actus vero collatiu⁹ appella
tur quo intellectus rem intellectam cō/
parat ad seipsaz vel ad aliam. ¶ Itē no
tādū q̄ dupler est intētio. s. prima ⁊ se/
cūda. ¶ Prima est p̄ma rei p̄sideratio: ac
cipiendo p̄sideratiōnē pro obiecto cōce
pto. Unde prima intētio est ipsa res pri
mo intellecta ⁊ cōsiderata: cuius cōside
ratio immediate causat a re vel a specie
rei partialiter. ¶ Res enim dicit intentio:
vt cognita vel vt cognoscibilis. Un ter/
minū p̄me intētionis dicuntur qui signifi/
cāt hmōi res coceptas vl cōceptibiles.
vt hō equus visio itellectio nigredo albe
do Scōa intētio q̄dā relatio seu scō/

paratio intellectus qua vna prima intentio cōparat ad aliā: vel vnuz primo intellectū ad aliud p̄mo intellectū ꝑ actuz intellectus. exēpluz. Intellectus itelligēs hominē ⁊ aīal cōparat vnū ad aliud ꝟm rationē predicabilis ⁊ subicibilis: que cōparatio ex ꝑte aīalis dicit genus: ⁊ ex ꝑte hominis spēs. Et sic ꝟm diuersas cōparationes format intellectus diuersas secūdas intētiones: puta generis speciei ac indiuidui ⁊ hmōi: ita ꝙ oīs scd̄a intētio est formaliter relatio rōnis: sicut ꝓpositio ⁊ enunciatio cōpositio ⁊ diuisio. in qbus verum ⁊ falsum sunt in mēte ⁊ nō in rebus ꝟz Arist. 6° metaphysice. Sūt enim secunde intentiones que cōsistūt in quadā cōparatione duoꝝ conceptoꝝ: siue illa duo sunt idē ꝟm rem: siue diuersa. Utit enim quādoqz intellectus vno vt duobus compositionē formans sicut cuz dicit homo est homo. Ex quo patet ꝙ talis cōpositio est solum in intellectu ⁊ non in rebus. Syllogismus est etiaz secunda intentio. Est enim habitudo seu cōpositio premissaꝝ ad conclusionem. ¶ His premissis rn̄deo ad rationes. ¶ Ad primā cū dicit ꝙ si syllogismus haberet passiones tūc essent nihil: qr essent minus ens q̄z ens ratiōis. Rn̄deo ꝙ sicut est dare gradum in entibus realibus sic est dare in entib⁹ rationis: ⁊ ideo nō oportet ꝙ quicqd est minus ente rationis sit nō ens ⁊ nihil: qr lz illa res rationis que subijcit alteri rei rationis sit magis res aliquo modo. tamē nō sequit ex hoc ꝙ res fundata sit nihil. Nō repugnat igit syllogismū licet sit ens rationis habere passiones. sicut Arist. 5° metaphysice distinguit vnitates reales ꝟm fundamēta realia: ⁊ vnitates intentionales ꝟm fundamenta intentionalia: vt ibi declarat Scotus. ¶ Ad secundaz quando arguebatur ꝙ logica est de secundis intentionibus: dico ꝙ sicut theologia est de rebus ⁊ de signis: de rebus vt de deo ⁊ creaturis. de signis vero vt de sacramentis que sunt signa gratie: siue de his que communiter tractantur in theologia non tanq̄z de primo subiecto. Primum enim subiectum eius est aliq̄ res scilicet deus: ad quez alie res ⁊ signa reducuntur: sic logica est de secundis intentionibus non tanq̄z de primo subiecto: sed tanq̄z de his que cōmuniter tractantur ibidem. Quedā vero secunda intentio scilicet syllogismus est ibi subiectum primuz ad quem alie intentiones possunt reduci: vt pz ex predictis. ¶ Dicitur aūt logica esse de secundis intentionibus adiunctis primis: quia logica applicat secundas itentiones ad primas q̄s considerat non ꝟm se: sed inquantū sunt fundamenta secundaꝝ itentionū. ¶ Notificantur etiam relationes rationis per ipsaruz fundamenta propter earū modicam entitatem. sicut etiam 5° metaphysice distinguunt modi relationum realiū ꝟm varietatem fundamentorum: vt videbitur. c. de ad aliquid. ¶ Fundamentum etiam relationis rōnis dicitur ꝟm Sco. viij. q. quolibetoꝝ: non ꝙ ex natura rei inde oriat quia tunc esset realis: sz quia est proxima ratio qua intellect⁹ cōparat vnum ad aliud secundū etiam eundem in. vj. q. Cū intellectus possit vnaz relationem rationis ad aliam comparar̄ vna potest esse fundamentū alteri⁹ sicut intentio speciei fundatur in intentione generis: dicendo genus est species. Cū enī vniuersale sit cōmune ad illa quinqz predicabilia illa se habent vt species respectu vniuersalis. Sic itaqz patet ꝙ syllogismus est subiectuz logice. ¶ De alijs requisitis ad rationē subiecti vide primo physicoꝝ. ⁊ primo metaphysice. Quomodo etiam scientie habent vnitatez speciei generis proximi vel remoti: vide 6° metaphysice. ¶ Diuidit aūt liber iste in septem partes. ¶ In prima determinat denuntiatione ⁊ de eius partibus ⁊ proprietatibus: ⁊ correspondet duobus libris peryhermenias Ari. ⁊ dicit pery-

hermenias a pery quod est de ⁊ armenis qđ ē interp̄tatio q̄si de interpretatiōe Sūt āt idez ex pte rei iterp̄tatio enunciatio ⁊ ꝓpō: lz rōne differāt. Interp̄tatio eni dr̄ oratio ꝓut in ea aliqd exprimitur eē verum vel falsuz. Enūciatio vero dr̄ oratio enuncians aliquid de aliquo propositio autem stricte sumitur prout ponitur i p̄missis ad inferendū conclusionē. Uñ dicit̄ quasi i inferēdo pro alio positio. Lz autē termini sint priores ꝓpositionib⁹ ⁊ sic libri predicabiliū ⁊ predicamentoꝝ p̄cedāt librū peryhermenias. Auctor tñ primo determinat de ꝓpositionibus: q: i his sunt minores difficultates q̄z i p̄dicabilib⁹ ⁊ predicamentis. ¶ In secunda parte tractat de predicabilib⁹ que correspondet predicabilib⁹ Porphirij. ¶ In tertia de. x. predicamētis que correspōdet libro p̄dicamētorū Arist. ¶ In quarta de syllogismo simplici seu cōmuni que correspōdet libris priorū Ari. ¶ In qnta de syllogismo dialectico q ꝓcedit ex ꝓbabilibus q̄ correspōdet libris topicoꝝ Ari. ⁊ Boetij. ¶ In sexta de syllogismo sophystico seu apparēti q̄ correspōdet libris elencorū Ari. ¶ In septima de suppōnibus que sunt extracte a varijs libris logice. ¶ De syllogismo aūt demōstratiuo de quo tractāt Ari. in libro posteriorū non fecit auc. particularē tractatū in suis summulis. de ipso tamen multa inferuntur in varijs locis huius libri.

Dyalectica est ars artium scientia scientiaꝝ ad omniuz methodoruz principia viam habens. Sola. n. dyalectica probabiliter disputat de principiis oīuz aliarum scientiarum. Et ideo in aquisitione omniū aliaꝝ sciētiaꝝ dyalectica dicitur esse prior. Dicitur enī dyalectica a dya qđ ē duo ⁊ logos qđ est sermo: vel lexis qđ est ratio. quasi duorum sermo vel ratio scilicet opponentis ⁊ respondentis in disputādo. Sed quia disputatio non potest haberi nisi mediāte sermone: nec sermo nisi mediāte voce: nec vox nisi mediante sono. Ideo a sono tanq̄z a cōiori inchoandum est. Sonus ē quicquid ab auditu proprie ⁊ per se percipitur. Dico autez proprie ⁊ per se: quia licet homo vel cāpana audiant̄: hoc non est proprie nec per se sed per sonum suum. Sonorum alius vox: alius non vox. Sonus vox est idem ꝙ ipsa vox.

Unde vox est sonus ab ore animalis prolatus: naturalibus instrumentis formatus. Naturalia instrumenta quib⁹ vox formatur sunt nouem. scilicet guttur lingua palatū quatuor dētes ⁊ duo labia simul. vnde versus Instrumenta nouem sunt: guttur līgua palatū. Quattuor ⁊ dentes ⁊ duo labia simul. Sonus non vox est q generatur ex collisione duorum corporum inanimatoruz vt fragor arboꝝ strepitus pe

dum. Uocum alia significati/ua: Alia nō significatiua. Uox significatiua est illa que audi/tui nostro aliquid representat vt homo hominem. Uox nō significatiua est illa que audi/tui nostro nihil representat vt bufbaf. Uocū significatiuarū alia significat naturaliter: alia ad placituz: Uox significatiua naturaliter est illa q̄ apud oēs idem representat: vt gemitus infirmoꝝ: dolorem: latratus canum: iram vel gaudiū. Uox significatiua ad placitū est illa q̄ ad voluntatē primi instituē/tis aliquid significat: vt homo hominem equus equuz. Uo/cum significatiuaꝝ ad placituz alia incomplexa: alia cōplexa. Complexa vt oratio. Incom/plexa vt nomen vel verbum

Hic auc. p̄mittit diffinitionez dialectice: i qua reddit audi/tores beniuolos ⁊ attētos: ostendēdo huius scientie di/gnitatē ⁊ vtilitatē di. ꝙ dia/lectica est ars artium ⁊ scientia sciarū ad oīum methodorū p̄ncipia viam habēs. ¶ Ad cuius euidentiā sciendū ꝙ diale/ctica potest sumi dupliciter. vno mō pro parte logice que procedit ex probabili/bus ⁊ sic nō sumitur hic. alio modo pro ut idē est ꝙ logica: ⁊ sic sumitur in ꝓpo/sito. ¶ Ulterius est sciendū ꝙ ars ⁊ sci/entia dupliciter possunt capi vno modo stricte. ⁊ sic non sumitur in proposito. Sunt. n. habitus ex opposito distincti: v patet: vj. ethicoruz: vbi ponuntur habi/tus intellectuales. s. sapientia scientia in/tellectus prudentia ⁊ ars: qui sic distin/guuntur: Intellectus enim sapientia ⁊ scientia sunt habitus speculatiui qui scili/cet ordinantur ad scire ⁊ non ad opera/ri. Differunt tamen in hoc ꝙ intellectus est habitus priorum p̄ncipioruz demō/strationis. Sciētia vero est habitus con/clusionis ex causis inferiorib⁹. Sapien/tia autem considerat causas primas scz deum ⁊ intelligētias. Unde ibidem dici/tur esse caput scientiarū. Prudentia ve/ro ⁊ ars sunt habitus practici qui. s. ordi/nantur ad operari: ⁊ differunt. Nā pru/dentia dirigit in actionibus que non trā/seunt in exteriorē materiā: sed sunt ꝑfe/ctiones agentis. Unde dicitur ibi ꝙ pru/dentia est recta ratio rerum a nobis agi/bilium. Ars vero dirigit in actionibus q̄ in materiam exteriorem transeunt sicut edificare secare. Unde dr̄ ars est recta ra/tio rerū a nobis factibilium. ¶ Alio mo/do sumitur ars large. ⁊ etiam scientia vi/delicet pro habitu conclusionis demon/strate: siue ille habitus sit practicus: siue speculatiuus. ⁊ sic vnuz sumitur pro re/liquo. ¶ Sed videtur ꝙ vnuz illorū su/perfluat: ⁊ ꝙ sit ibi nugatio seu inutilis repetitio eiusdē. ¶ Respondeo ꝙ non est ibi nugatio. Logica enim non tm̄ di/citur scientia scientiarum sed etiam ars artiū ad maiorē expressionez. Per hoc eni inuitur ꝙ nō tantū modo logica ē de numero scientiarum speculatiuarū: sed etiā de numero artium liberalium. Qd̄ nō ꝯuenit oī sciētie speculatiue: sicut pz de physica ⁊ metaphysica. Itē cū dicit̄ ars artiū designat̄ ꝙ logica non tm̄ ex/cedit scientias speculatiuas: sed ēt practi/cas: inq̄tū dat moduz arguēdi vtrisq̄. ¶ Et nota ꝙ lz genetiu⁹ pluralis refle/xus sup suū ntūm singularē designet ex/cellētiam iuxta illud. Addit̄ excellēs flos floꝝ. vgo maria. Logica tm̄ non simplr̄ excellit alias scientias. Scientie enim rea

les vt phyſica ⁊ metaphyſica ſũt digni
ores logica que eſt de entibus rationis:
ſed ipſas excellit ſm qd inquantum oẽs
vtuntur logica in forma arguendi: ideo
ſequitur ad omnium methodorum pn
cipia viam habens. Ipſa enĩ dirigit ad
principia omnium aliarum ſcientiarum
docendo modum quo ex ipſis pncipijs
concluſiones inferuntur. Iz enim pncipia
ſcientiarum preſupponãtur in qualibet
ſcientia: nec per eandem ſcientiam vale
ant probari: ſi tamen ab aliquo negaren
tur poſſet per logicam contra ipſa negã
tes ex datis ⁊ conceſſis ab eis diſputari:
ſicut arguit Ari. 4° metaphyſice. ¶ Eſt
autem methodus via breuis ⁊ vtilis p
quam obliquitates deuitantur: ⁊ ad ter
minum faciliter deuenitur: ſic per ſcien
tias tanq̃ per breues ſemitas obliquita
tes errorum deuitamus: ⁊ ad notitiam
veritatis deuenimus: quam tamen ve
ritatis notitiam ex inuentis a nobis con
ſequi non valemus. ¶ Contra predicta
poſſet argui qꝫ logica non habet viaz ad
principia omnium ſcientiarum: quia tũc
haberet viam ad ſeipſam: quod eſt fal
ſum. ¶ Ad hoc reſpondetur vno mo
do: qꝫ hec eſt diſtributio accommoda. i.
aliis a ſe accommodata: ⁊ ſic logica ha
bet viam ad principia omnium ſcientia
rum aliarum a ſe. ¶ Aliter reſpondetur
qꝫ non eſt inconueniens idem ſeipſum di
rigere: ſicut homo dirigit voluntatez ſu
am per itellectum: cuz tamen itellectus
⁊ voluntas ſint realiter idem. Iz formali
ter diſtinguantur: ſic aliqs ſuper his que
in logica conſiderantur diſputans dirigi
tur per ſyllogiſmorum regulas que in
ipſa logica continentur. ¶ Ad euidẽti
am predictorum notandũz qꝫ duplices
ſunt artes. Quedam ſunt artes mecani
ce: quedam ſunt liberales. Principalio
res artes mecanice ad quas alie poſſũt
reduci ſunt ſeptem ⁊ continentur in his
verſibus. Lana nemus miles nauigatio
rus medicina. His ars fabrilis archi
theoronica ſit. Et dicitur architheoroniſ
ca ab archos quod eſt pnceps ⁊ theo
rin quod eſt cernere vel ſpeculari: quia
conſideratio artis fabrilis habet quandã
excellentiaz ſuper alias: inquantum alie
idigent ipſa ad ſuas operationes exercẽ
das. Iz autem ars fabrilis quo ad hoc di
catur aliis ſz qd pncipari. ſimpliciter tñ
magis famulatur ⁊ ſubſernit eo modo
quo loquitur Ari. pmo metaphyſice. ⁊
pmo ethicorum. de ſcientijs famulanti
bus que dicuntur ille quarum fines or
dinantur in fines ſciẽtiarũ ſuperiorũ ſeu
architheronicarum: ſicut finis frenefacti
ue que eſt facere frena ordinatur i eque
ſtrẽ: ⁊ equeſtris in militarez: Dicuntur
autez mecanica a mecor caris quod eſt
adulloꝝ. Ipſe enĩ dirigunt operationes
que circa corpus ſunt. Corpus autez ſa
cit animam mecari: iquantum facit eaz
auerti a creatore ⁊ puerti ad creaturaz.
¶ Artes etiam liberales ſunt ſeptem.
⁊ continentur in iſtis verſibus. Gra. lo
quitur: dia. vera docet: rem. vba colo
rat. mu. canit: ar. numerat: ge. pderat:
aſt. tollit aſtra. ¶ Grãmatica enim dõ
cet congrue loqui: Dyalectica docet ve
rum a falſo. Rhetorica docet verba co
lorare ⁊ ornare. Muſica docet canere
Ariſmetrica numerare. Geometria do
cet terraz mẽtiri. ⁊ Aſtrologia docet, de
curſu aſtrorũ. ¶ Dicuntur autẽ tres
pme triuiales qꝝ ſunt tres vie in vnum
terminum tendentes. ſ. in ſermonẽ. Or
dinantur enim ad ſermonis congruitatẽ
veritatem ⁊ ornatum. ¶ Alie dicuntur
quadriuiales. qꝝ ſunt quattuor vie i vnũ
terminum tendentes. Sunt enim ſcien
tie mathematice que tractant de quanti
tate. Ariſmetrica ⁊ muſica conſiderant
quantitatem diſcretam. Geometria ⁊
aſtrologia quantitatem continuam. Et
dicuntur liberales: quia filij liberorum ⁊
nobiliuz in iſtis antiqſus introducebat.
¶ Si queratur cum Ariſto. 6° Meta
phyſice diſtinguat ſcientiam ſpeculatiuã

realem in mathematicam: phyficam: ⁊ metaphyficam: ⁊ fcientie mathematice enumerantur inter artes liberales? cur etiam inter ipfas non ponuntur phyfica ⁊ metaphyfica? ¶ Dico ꝙ enumeratio artium liberalium eſt quo ad illas artes quibus liberi ⁊ nobiles viri antiquitus vtebantur. Inſiſtebant tunc magis mathematice ꝙ̄ phyfice ⁊ metaphyfice: quia plus mathematica cōfert ad complacentiam ⁊ curioſitatem vite preſentis cui inſtebantur antiqui: De futura vita nil certum habentes ꝙ̄ phyfica ⁊ metaphyfica. Per phyſicam etiā ⁊ metaphyficam impugnatur multitudo deorum quos colebant cum in ipſis probetur ſtatum eſſe in vno omnium pncipe: qui eſt pmum mouens immobile. Et ideo a paucis tūc phyfica ⁊ metaphyfica: ſcilicet a philoſophis q̄ erāt plus ceteris a mundo abſoluti videbantur. nunc vero eſt econtra. quia eni phyſica ⁊ metaphyſica plus conferunt ad theologiam ꝙ̄ mathematica: ideo circa ipſas maxima inſiſtunt chriſtiani. ¶ Circa predicta poſſet dubitari: vtrum logica ſit ſcientia ſpeculatiua, vel practica. ¶ Ad cuius euidentiam ſciendum ꝙ ſicut Ariſto. 2° metaphyfice dicit ꝙ ſcientia ſpeculatiua eſt illa cuius finis ordinatur ad ſcire. ¶ Practica vero ordinatur ad operationem quam dirigit. Unde practica dicitur a praxis grece qđ eſt operatio latine. ¶ Que autem ſit illa operatio cuius ſciētia practica eſt directiua declarat Sco. in prologo primi ſent. dicēs ꝙ praxis a qua ſcientia dicitur practica eſt actus alterius potentie ꝙ̄ intellectus naturaliter poſterior intellectione natus conformiter elici rationi recte ad hoc ꝙ ſit rectus: qđ ſic poteſt declarari. Operatio enim a qua ſcientia dicitur practica eſt actus elicitus ſeu productus a voluntate que eſt altera potentia ab intellectu vel actus imperatus ab eadem ſicut voluntas imperat manibus vt operentur vel pedibus vt gradiantur ⁊ cetera huiſmodi. ⁊ talis operatio naturaliter eſt poſterior intellectione. Actum enim voluntatis precedit intellectus. quia ſ̄z Auguſtinum nihil volitum niſi precognitum. Talis autem actus eſt natus conformiter elici intellectioni recte ad hoc vt ſit rectus. Ad hoc enim ꝙ operatio ſit recta oportet ꝙ conformetur dictamini recte rationis. Exemplum recta ratio dictat ꝙ elemoſyna eſt danda de pprio pauperi propter deum. Siquis det elemoſynam de alieno: aut propter inanem gloriam talis operatio non erit recta: quia non conformabitur recte rationi. Unde 6° ethicorum dicitur ꝙ electio recta neceſſario preſupponit rationem rectam. ¶ Praxis ergo a qua ſcientia dicitur practica ē operatio producta vel imperata a voluntate: ſ̄z autem intellectui imperet voluntas vt intelligat: tamen ille actus intelligendi non eſt praxis: cuius non ſit alterius potentie ab intellectu: ⁊ ſic ſibi deeſt prima conditio praxis. Ut enim dicit Ariſto. 3° de anima. Intellectus ſola extenſione fit practicus: inquantum videlicet extra ſe tendit dirigendo actum alterius potentie a ſe. Cum igitur ſtando preciſe in actibus intellectus non fit extenſus in intellectus in illis nō eſt praxis. ¶ Nec valet dicere ꝙ ſufficiat ad praxiz ꝙ vn⁹ actus intellectus extendatur dirigendo alium quia tunc principium in ſpeculatiuis eſſet practicum cum extendatur ad habitum concluſionum. Sed quid abſurdius? ¶ Ex his patet ꝙ logica nō eſt ſcientia practica cuius non ſit directiua praxis. Eſt igitur ſpeculatiua quia ordinatur ad ſcire. ¶ Sed contra hoc arguit Auic. Habitus cuius finis propius nō eſt actus propius eſt habitus practicus logica eſt huiuſmodi: ergo mino: patz: quia ordinatur ad alias ſciētias. ¶ Preterea habitus qui diuiditur in vtentem ⁊ docentem eſt practicus: logica eſt huiuſmodi: ergo eſt practica. ¶ Item ar-

gitur sic. logica docet nos arguere: ergo est pra ctica. antecedens est notum. probatur consequentia: quia argumentatio vocalis est actus a voluntate imperatus. ¶ Ad primum respondeo q̄ maior est vera: si habeat p̄o fine perfecto actum alterius generis a speculatione: ita q̄ sit directiua vere p̄axis: ⁊ sic minor est falsa. ¶ Ad secundum reducitur contra ipsum: quia assumpta maiore ad do minorem sic: sed metaphysica diuidi tur in vtentem ⁊ docentez: ergo metaphysica est p̄actica. conclusio est euidenter falsa ergo maior: quia minor concedi tur ab ipso. Et probatur q̄ omnes alie scientie vtuntur metaphysica specialiter quantū ad p̄incipia cōmunia que dicuntur dignitates: quas omnes alie scientie accipiūt a metaphysica sm philosophuz quarto metaphysice. ¶ Notandum autem q̄ logica dicitur docens inquantum considerat de secundis intentionibus instituens modum quomodo per eas p̄ocedi possit ad conclusiones in singulis scientijs ostendendas. vtens vero dicitur inquantum modo adinuento vtitur ad concludendum aliquid in singulis scientijs. ¶ Ad tertium dico q̄ argumentatio vocalis non est vere p̄axis: quia ordinatur ad scire: quia vt dicit philosophus: illa que ordinantur ad vnum tanquam ad vnum non reputantur nisi vnum. Unde logica non docet argnere vocaliter vt ibi si stamus: sed vt scimus. Argumentatio etiam vocalis ordinatur ad mentalem q̄ est opus intellectus. ¶ Et ideo in acquisitione ⁊c. Hic auctor infert ex p̄edictis q̄ in acquisitione omnium aliarum scientiarum dyalectica p̄ius debet acquiri cum omnes alie vtantur ipsa quantum ad modum arguendi. Et si arguatur q̄ grammatica p̄ius acquiritur q̄ logica. Respondeo q̄ duplex est grammatica. Quedam enim est vsualis ⁊ positiua. vt illa que est de impositionibus ⁊ significationibus terminorum ⁊ huiusmodi ⁊ hec est p̄ior in ordine doctrine ipsa logica. Alia est grammatica regulatiua ⁊ disputatiua: que per veras rationes docet discernere congruum ab incongruo: ⁊ hec est scientia ⁊ sequitur logicam: licet igitur grammatica imperfecte acquiratur ante logicam: non tamen potest haberi perfecte sine ea. ¶ Deinde dicit q̄ dyalectica dicitur: ideſt derivatur a dya quod est duo ⁊ logos quod est sermo: vel lexis quod est ratio quasi duorum sermo vel ratio scilicet opponentis ⁊ respondentis in disputatione: vel vnius tenentis locum duorum. Idem enim potest per se disputare arguendo ⁊ respondendo sibiipsi. ¶ Et notandum q̄ dya potest scribi per y grecum: ⁊ tunc significat idem quod duo: vel per i latinum: ⁊ tunc significat idez quod de. vnde versus. Scribe per y grecum dya duo significabit. Scribe per i nostrum de tibi significabit. ¶ Sed quia disputatio ⁊c. Hic auctor ponit ordinez dicendox dicens Luz disputatio non possit haberi nisi mediante sermone: nec sermo nisi mediante voce: ⁊ omnis vox est sonus: ideo a sono tanq̄z a cōmuniori est inchoandum. Hoc aūt intelligitur de disputatione vocali que non potest exp̄imi nisi per vocez. dicitur āt disputatio quasi duox putatio. ¶ Pro quo notandum q̄ sicut dicit Ari. primo phyſicox. Innata est nobis via a magis cōmunibus ad minus cōmunia p̄cedere. Cum igitur hic fit agendum de enunciatione vel p̄opositione que constituit ex nomine ⁊ verbo: in quorum diffinitione ponitur vox: ⁊ omnis vox est sonus: ideo a sono tanquam a communiori inchoandum est. Agitur autem in logica de argumentis p̄opositionibus ⁊ terminis vocalibus: quia ipsis intellectis de facili poterit cognosci quid de mentalibus ⁊ scriptis p̄oportionabiliter debeat dici.

Logica Docens

vtens

ex Grammatica positiua et disputatiua

Diffinit aũt auctor sonum dicens ꝙ sonus est quicquid ab auditu proprie ⁊ per se percipitur. Et dicitur ꝓprie quia licet homo ex campana audiãtur: tamen hoc non est proprie ⁊ per se: sed per sonũ suum. ¶ Ad cuius euidentiã sciendum ꝙ duplex est sensibile ſm Arist. 2° de anima scilicet per accidens ⁊ per se. ¶ Est aũt sensibile per accidẽs qđ accidit ei qđ est sensibile per se: sicut accidit albo esse hominem: ideo homo est sensibile per accidens. Tale aũt sensibile apprehenditur per aliquaz potentiam cognitiuam. vt ꝑ estimatiuam vel intellectiuã. ¶ Sensibile autem per se est illud qđ per se mouet sensum ad actuz sentiẽdi causando in eo speciez suaz. Et hoc est duplex: quia quoddam est propriũ: ⁊ quoddã est cõmune. ¶ Est autẽ sensibile propriuz qđ non potest alio sensu sentiri. vt sonus respectu auditus: color vel lux respectu visus: sapor respectu gustus. ⁊ sic de alijs. ¶ Sensibile aũt cõmune est illud quod apprehenditur a pluribus sensib⁹. ⁊ sũt quinqꝫ. scilicet numerus motus magnitudo figura ⁊ quies. ¶ Dicitur aũt sensibile propriuz primũ sensibile ſm Sco. iij. ⁊ ix. di. secundi sen. quia virtute propria ⁊ per propriã rationem mouet sensum. Sensibile aũt cõmune licet ꝑ se sit sensibile: non tamen primũ: quia non nisi cum alio mouet sensum. ¶ Et si arguas ꝙ cõmune sensibile sit sensibile per accidens cum accidat sensibili proprio. ¶ Respondeo ꝙ licet sensibile cõmune accidat sensibili proprio: est tamen sensibile per se cum causet speciez suaz in sensu particulari: ⁊ ab ipso apprehendatur. Non sic sensibile per accidẽs. Unde homo ⁊ campana dicuntur audiri. non ꝙ apprehendatur ab auditu: sed a virtute estimatiua vel intellectiua: cũ auditus sonum eorum apprehẽdat. ¶ Notanduz insuper ꝙ obiectuz ⁊ potentia sunt due cause partiales actus sentiendi ſm Augustinũ 2° de trinitate dicens. ꝙ ex visibili ⁊ vidente gignitur visio. Species ãt obiecti ⁊ ipsa visio sunt effectus ordinati obiecti visibilis: ita ꝙ prius nata est spẽs generari in medio ⁊ organo q̃ actus videndi ſz Sco. ix. di. secundi sen. ¶ His premissis scienduz ꝙ in diffinitione soni proprie ⁊ per se nõ ponuntur superflue quia proprie ponitur ad differentiaz sensibilis cõmunis. Sonus enim non est tale sensibile: ⁊ per se ponitur ad differentiam sensibilis per accidens. ¶ Notandum insuper ꝙ illud verbuz percipitur positum in diffinitione soni dicit aptitudinem ⁊ non actũ: sicut dicunt cõmuniter verba in diffinitionib⁹ posita. ¶ Sciendum insuper ꝙ sicut sonus cognoscitur per auditũ: ita cognoscitur silentiũ quod est priuatio soni. Priuatio etiaz cognoscitur per habituz sicut visus est cognitiu⁹ lucis ⁊ tenebre: ⁊ olfatus odorabilis ⁊ non odorabilis 2° de anima. ¶ Sonoꝝ vero ⁊c. Hic auctor diuidit sonũ dicens ꝙ sonoꝝ alius est vox. alius non vox. est diuisio generis in species. ¶ Ad bonaz diuisionem tria requiruntur. Primum ꝙ membra diuisionis non debent coincidere adinuicez. Secunduz est ꝙ mẽbra diuidentia non debent excedere diuisuz: nec excedi ab ipso. Tertiuz est ꝙ debẽt esse positiua. Unde licet due differentie diuisiue alicuius generis sic se habeant ꝙ vna includat negationez alteri⁹ vtraqꝫ tamen est aliquid positiuuz: cum ex ipsa ⁊ genere cõstituatur species. ¶ Et si arguas ꝙ sonus non vox non dicit aliquid positiuuz. ¶ Respondeo ꝙ per sonum non vocem circumloquimur aliquã speciem soni positiuam: cui non est nomen ĩpositu ꝑꝑ penuriã noĩuz. ¶ Deinde determinat auc. qd est son⁹ vox dicẽs ꝙ son⁹ vox idẽ est ꝙ ipa vox. ⁊ ẽ ibi appositio: vt aĩal hõ. Est ãt vox son⁹ ab ore aĩalis ꝓlatus nãlib⁹ instrumẽtis format⁹ ⁊ ħ diffinitio ẽ qdditatiua: qꝛ idicat rei ecẽ

Ad bonam Diuisionem tria requiruntur

Quidditatiua definitio

tiam per genus ⁊ differentiaꝫ. Unde sonus ibi ponitur tãq̃ genus: ploratus ab ore animalis ⁊c. ponitur tanq̃ differẽtia. q: per hoc differt a sono nõ voce. ¶ Sꝫ contra hanc diffinitionẽ arguitur q: vni⁹ rei est tantũ vnum esse ergo ⁊ vna diffinitio: cum diffinitio indicet esse rei: ⁊ tamen ponit alia diffinitio vocis 2° de anima. vbi dicitur ꝙ vox est repercussio aeris respirati ad arteriam vocalem cum imagine significandi. ¶ Respondeo ꝙ licet vni⁹ rei sit tantuꝫ vna diffinitio quidditatiua que indicat essentiã rei: possunt tamen plures esse descriptiones seu diffinitiones dicẽtes quid nominis: per q̃s significetur quid importetur per nomẽ seu causales que dantur per varias cãs. Et talis est diffinitio Ari. 2° de anima. Vox enim formaliter non est percussio: sed causaliter: quia scilicet est sonus causatus ex percusione aeris respirati: vt eniꝫ ibi dicit Ari. Natura vtitur respiratione ⁊ ad formationeꝫ vocis ⁊ ad mitigationem caloris. Vocalis nanq̃ arteria que est organum respiratiõis est ordinata ad pulmonem: vt ei deseruiat per attractionem aeris. Aer aũt necesse est vt recipiatur in pulmone: quia in hac parte animalia gressiua plus hñt de calore q̃ in alijs partibus. Pulmo eniꝫ coniungit cordi in quo est principium caloris naturalis. Oportet ergo ꝙ aer ingrediatur ad pulmonem propter refrigeriuꝫ caloris naturalis. Unde pulmo dicitur flabellũ cordis. Animalia aũt que multum habent sanguineꝫ multum habent de calore naturali: ideo indigent respiratiõe. non autẽ illa q̃ habẽt modicũ sanguinis vt pisces: vel que oĩno carent sanguine: vt cancri ostree apes ⁊ formice ⁊c. Talia ergo cũ non respirent non habent vocez. ¶ Ad formationem itaq̃ vocis requiritur aeris attractio: ⁊ ipsius attracti ad vocaleꝫ arteriaꝫ percussio seu reuerberatio. Fit autem cuꝫ imaginatione significandi: q: anima aerem reuerberans intendit aliquid exprimere seu significare. Ad hoc etiã requiritur lingua aerem impellens ⁊ percutiens contra palatum: dicitur autem palatuꝫ, quasi palatium lingue. Requiruntur autem alia instrumenta: que habentur per hos versus. Instrumenta nouem sunt guttur lingua palatũ. Et quattuor dentes ⁊ duo labia simul. In his versibus non ponitur pulmo nec vocalis arteria: q: satis possunt itelligi per guttur. Ipsa eniꝫ vocalis arteria est quedam vena à sumitate gutturis vsq̃ ad pulmonem extẽsa. ¶ Et notandũ ꝙ lingua guttur ⁊ palatum requiruntur ad formationẽ vocis de necessitate: ⁊ quantum ad esse ipsius vocis. Labia vero ⁊ dẽtes reqruntur quãtum ad bene esse: q: multũ faciunt ad debite formandum vocem. Et ideo aues ⁊ homines labijs ⁊ dentibus carentes incõplete ⁊ imperfecte formãt voces. ¶ Ulterius auctor diffinit sonum non vocem dicens. Sonus non vox est ille qui generat ex percussione duorũ corporũ inanimatorum vt fragor arborũ ⁊ strepitus pedũ: ⁊ similia. ¶ Debet autẽ hec diffinitio intelligi nõ solũ de corporib⁹ inanimatis: sed etiam de animatis admodũ inanimatorũ se habẽtib⁹: vt sonus causatus ex percussione pedis ꝯtra pedẽ: vel manus cõtra manũ: est sonus non vox: q: non causatur ab ipsis inquãtũ sunt animata seu nãlia istrumẽta q̃ reqruntur ad vocẽ: sꝫ inquãtũ sunt corpora firma ⁊ solida.

Vocũ aũt alia significatiua ⁊c. Hic auctor diuidit vocẽ dicẽs. ꝙ vocũ alia significatiua: alia nõ significatiua. Vox significatiua est illa q̃ auditui nr̃o aliqd repsentat. i. q̃ nata ẽ aliqd repsentare q̃tuꝫ est de se itellectui auditu mediãte. Vox enim seipsam representat auditui: cum vox sit sonus qui ẽ obiectũ auditus. Intellectui vero representat reꝫ ad quam significandam est imposita. ¶ Sunt

Defo quid

Descriptio.

autem impo ite voces ad significandu3 res secundum ipsarum p3opietates. ¶P3o quo sciendū fm Scotū di. iij. p3i mi sen. q. xv. q. quolibet o3um. q obiectum cuiuslib3 sensus imp3imit ipeciez q similitudinem suam in sensu: deinde causat species in fantasia que ē in anteri o3e parte cerebri. Ipsa autez species in fantasia non rep3esentat vniuersale actu sed quidditatez vel naturaz singulariu3 vt sunt esse in hoc tempo3e vel in hoc loco: Intellectus igitur agens cum specie que est in fantasia sunt due partiales cause ad causandum speciem intelligibilem in itellectu possibili: que rep3esentat vniuersale in actu seu naturam ipsam communem ab huiusmodi condictionibus abstractam. Unde intellectus agens 3° de anima dicitur quo est omnia facere: quia videlicet est p3ductiu9 omnium specieru3 huiusmodi. Et intellectus possibilis est quo ē omnia fieri: q3 videlicet est ipsaru3 receptiuus. ¶Habita itaq3 specie intelligibili in intellectu possibili: intellectus cum tali specie sunt due cause partiales ad causandum noticiam actualem illius rei cuius est talis species. q tunc p intellectum possunt imponi voces ad significandum res conceptas. ¶ Uox non significatiua est illa que auditui nostro nihil rep3esentat: vt buf baf. ¶Huiusmodi enim voces licet seipsas rep3esentent auditui cum sonus illarum ab auditu percipiatur: tamen de se nihil nate sunt rep3esentare intellectui mediante auditu: licet enim huiusmodi voces seu quenis alie possint designare verificationem ex modo p3oferendi: vtpote si p3oferentur cum nutu oculo3um vel capitis ac huiusmodi: hoc tamen non esset ex parte sui sed ex parte p3oferentis.

¶Deinde dimissa voce non significatiua de qua non est ad p3opositum. Auct3 diuidit vocem significatiuā in significatiuam naturaliter: q significatiuam ad placitum. Est autez vox significatiua naturaliter que apud omnes idem rep3esentat. vt gemitus infirmo3um: dolo3ez latratus canum: ira vel gaudium: cuius causa est: quia natura est cadē apud omnes que inclinat ad p3oferendu3 huiusmodi voces p3o exp3essione suarum affectionum q passionu3. ¶Et si arguatur q illa dictio gemitus ē impo ita ad significandum ad placitum. ergo non significat naturaliter. ¶Respondeo q illa dictio bene significat ad placitum: sed in p3oposito gemitus infirmo3um non sumitur p3o huiusmodi dictionibus: sed p3o planctu quem faciunt infirmi in portato per hmōi dictiones vel voces ꝛc. ¶Uox significatiua ad placitum est illa que ad voluntatez primi instituentis aliquid rep3esentat vt homo hominem.

¶Ad cuius euidentiam est sciendu3 q est o3do inter rem conceptum q scriptu3ram. ¶Ma3 primo est re: deinde cōcept9 rei qui est similitudo eius. ¶Non solum enim species est similitudo obiecti: sz est am actus concipiendi. Tertio est vox significans rem conceptam: q vltimo scriptura. Illud autem quod p3opie significatur per vocem est res secundū Scotum distinctione vigesimaseptima p3imi sententiarum. Sunt tamen signa o3dinata eiusdem significati: littera vox q conceptus: sicut etiam sunt multi effect9 o3dinati eiusdem cause: quo3um nullus est causa alteri⁹: sicut patet de sole illuminante plures partes medij: q vbi est talis o3do causato3um absq3 hoc q vnum sit causa alterius: ibi est immediatio cuiuslibet effectus respectu eiusdem cause excludendo aliud in ratione cause: non tamen excludēdo aliud in ratione effectus immediato3is: q tunc posset concedi aliquo modo effectum ꝓpinquio3ē esse causaz effectus remotioris nō ꝓprie sed ꝓpter ꝓpinquitatez talis effectus ad talē causam: ita pōt ꝓcedi de multis signis eiusdem significati o3dinatis q vnum aliquo modo est signū

7

alterius: q; dat intelligere ipsum: q; etiã mediatius signũ non significaret nisi p;/ us aliquo modo significaret im mediati? Et tamen p;opter hoc vnuz nõ est p;o/ p;ie signũ alterius: sicut patet ex alia pte de causis ꝛ causatis. ¶ Quod autẽ vox sit p;op;ie signuz rei ꝛ non intellectionis p;obat: q; alioquin quelibet affirmatiua esset falsa i qua p;edicat idez de seipso: q; intellectio vel intentio subiecti non est intentio p;edicati: licet res sit res. ¶ Sz ꝫ hoc arguit: quia Arist. in primo huius lib;i dicit: ꝙ ea que sunt in voce sunt ea/ rum que sunt in anima passionum no/ te idest signa: ꝛ ea que scribuntur eoꝝ que sunt in voce. ¶ Respõdeo ꝙ vo/ ces possunt dici signa passionum seu in/ tentionum vel intellectionum anime eo modo quo dictuz est. quia videlicet vo/ ces non significarent res prius significa/ rent per passiones. Quia enim intellect9 intelligit rem per speciem eius: vt dictũ est: ideo iuponit vocez ad significandum ipsam rem. ¶ Dicuntur aũt actus intel ligendi ꝛ species obiectoꝝ passiones aie inquantuz recipiunt in ipsa: recipere. n. est pati. ¶ Deinde diuidit auctor vocẽ significatiuã ad placituz incomplexaz ꝛ in incomplexaz. Complexa enim est illa que complectitur plures dictiones: ꝛ si/ gnificat intellectuz compositũ: vt oratio. Incõplexa est illa que non complectitur plures dictiones: ꝛ significat intellectuz simplicem: vt nomen ꝛ verbum.

De nomine.

NOmen est vox signi ficatiua ad placituz sine tempoze cuius nulla pars separata aliquid significat finita ꝛ recta Vox in ista diffinitione ponit loco generis. Significatiua ponitur ad differentiaz vocis non significatiue. Ad placituz ponitur ad differentiaz vocis significantis naturaliter: Sine tempoze ponitur ad differen/ tiaz verbi quod significat cum tempoze. Cuius nulla pars se parata significat aliquid ponitur ad differentiaz oratiõis: cuius partes separate aliqd si gnificãt. Finita ponitur ad dif ferẽtiã nominis infiniti quod non est nomen secunduz logi/ cum sed nomen infinitũ: vt nõ homo non equus. Recta po/ nitur ad differentiaz nominuz obliquoꝝ: vt catonis cato/ ni que non sunt nomina secun dum logicũ sed nomina obli/ qua vel casus nominuz. vnde solus rectus secundum logi/ cum dicitur esse nomen.

POstq̃ auctor: inestiganit in precedentibus particulas ponendas in diffinitionib9 partiũ enunciationis. hic cõ sequenter determinat de partibus ipsius integralibus scilicet de nomine ꝛ verbo. Et primo determinat de nomine: quia nomẽ se habet vt mate ria: verbum vero vt forma. materia ve ro precedit formam: ideo ꝛc. Diffinit aũt nomen dicens ꝙ nomen est vox signifi/ catiua ad placitum sine tempoze: cuius nulla pars separata aliquid significat fini/ ta ꝛ recta. ¶ Ad cuius euidentiaz scien/ dum ꝙ dictio terminus ꝛ nomen idem sunt secunduz rem: sed differunt secun/

dum rationez. Dicitur.n.nomē vel verbuz ex rōne significādi vel modi significādi. Unde tam nomen q̄ verbū cōponitur ex voce ⁊ significatione ⁊ modo significandi. Nomen enim significat per modum habitus ⁊ quietis: vnde significat sine tempore. verbum vero significat per modum fluxus vel fieri: ⁊ ideo significat cuz tempore. dictio vero ex eo q̄ est pars enunciationis. terminus vero ex eo q̄ est pars propositionis. Uñ diffinitur ab Aristo. in principio priorum dicens. Terminus est in quem resoluitur propositio. aliquando tamen terminus dictio ⁊ nomen sumuntur pro omni incomplexo Determinatur autem hic de nomine ⁊ verbo sub propria ratione ⁊ sub ratione qua est dictio seu pars enunciationis. ¶ De alijs autem partib⁹ orationis hic non determinatur: tuz quia ex nomine ⁊ verbo constituitur enunciatio tum q: alie partes orationis per attributionem se habēt ad has duas. Unde ad nomen reducitur pronomen ad verbū aduerbium: ⁊ prepositio ad vtrunq̄: eo q̄ preponitur vtriq̄. ⁊ coniunctio similiter ⁊ participiuz ex eo q̄ partem recipit ab vtroq̄. Item notandum q̄ differentia est inter significare tempus: ⁊ significare cum tempore. Significare eniz tempus est de proprio significato importare tempus: ⁊ sic nomina aliqua bene significant tēpus: vt annus mensis dies ⁊c. Significare vero cum tempore est: in principali significato importare tēpus vt curro. Curro in principali significato importat tempus presens: ⁊ sic nō significat sine tempore. ¶ Uiterius est notādum q̄ triplex est negatio: scilicet negatio negans: negatio priuans ⁊ negatio infinitās. Negatio priuans est illa que negat actum ⁊ ponit aptitudinem in subo: vt cecus est ille qui non videt: est tamen aptus natus videre. Negatio infinitans est illa que cadit solum supra terminum quem infinitat: vt non homo. vnde ex tali negatione ⁊ dictione super quam cadit fit vna dictio tantuz que potest sumi pro omni re alia ab homine. potest etiaz dici de non ente: vt chymera est nō hō. ¶ Est eniz chymera ens compositū ex impossibilibus cōponi. ¶ Negatio negans est illa que quicquid inuenit destruit: ⁊ eius oppositum ducit: ⁊ talis cadit supra copulaz: vt non homo currit. si ly non sumat̄ infinitaliter sensus est q̄ aliqua res que non est homo currit: ⁊ est propositio affirmatiua cum copula principalis non negetur. Si vero sumatur negatiue sensus est q̄ nullus homo currit. ⁊ sic propositio est negatiua. ¶ Notandum insuper q̄ nomen potest capi dupliciter. vno modo pro ipsa secunda intentione seu relatione signi quam per se significat. alio modo pro re concepta sub secunda intentione primo modo. Utrūq̄ autem pōt hic diffiniri lz diuersimode. Si.n. diffiniatur ipsa secūda intētio primo mō tūc nō est predicatio formalis dicēdo nomē est vox: sed est predicatō fundamētalis seu materialis. Ipsa.n. secunda intentio non est vox formaliter: sed est habitudo vocis significatiue sine tempore ad rem significatam. ¶ Licet enim intentiones logicales non possint diffiniri diffinitione dicente quid rei: cum non sint realia entia: possunt tamen diffiniri diffinitione exprimente vnuz cōceptum per se in intellectu: siue ille conceptus sit extra conceptus rei: siue rationis s̄z Sco.j.di.quarti sen. Illa ergo intentio que dicitur nomen notificatur in proposito per suuz fundamentum: sicut fit communiter in relationibus cum dicitur nomen est vox. diffinitur autem huiusmodi intentio in concreto propter suā modicam entitatem. Nomen igitur est vox: idest nomen est quedam secunda intentio radicata in eo quod est vox significatiua ad placitum. Si vero in proposito diffiniatur res concepta sub secunda itentione: tunc est predicatio formalis di-

Nego negat infinitat

2ᵉ intentiones q̄ mō diffiniri pōt

cendo nomen est vox. Est enim vox de
concepta formali nominum vocalium:
ficut superiora sunt de conceptu inferio
rus. vnde dicit Scotus di. iij. quarti sen.
q relatio rōnis in ꝓcreto dicit de re ex
tra quēadmodū hec ē vera: hec vox ho
mo est nomen ⁊ signus creature huma
ne. ita econuerso in diffinitione talis con
creti potest poni res extra vt additū tan
q̄ fundamentum relationis. vt dicendo
nomen est vox. ¶ Quod autem hic dici
tur de diffinitione nominis potest dici de
ceteris diffinitionibus intentionum logi
calium: de quo magis videbit. c. de ꝓprio
genere. ¶ His premissis patet diffi
nitio nominis in qua ponitur vox tanq̄
genus ad nomina vocalia ⁊ ceteras vo
ces. Cetera vero ponunt vt differentie.
Et sic diffinitio est bene assignata cus de
tur per genus ⁊ differentiam. Unde si
gnificatiua ponitur ad differentiaz vocis
non significantis ad placitus ad differen
tiam vocis significantis naturaliter: sine
tēpore ad differentiaz verbi: qō signi
ficat cum tempore: cuius nulla pars se
parata aliquid significat ad differentiam
orationis cuius partes separate aliquid
significāt. ¶ Et si arguatur q̄ partes no
minis compositi aliquid significent sepa
rate: vt partes hui⁹ nominis equiferus.
¶ Respondeo quod partes huius no
minis separatim considerate inquantus
sunt partes illi⁹ dictionis nihil significāt.
Et causa est qa nulla pars in nomine cō
posito imponitur ad significandum: sed
totum nomen cōpositum vnico concep
tu significat suaz significationem. Unde
dicit Arist. q̄ in hoc nomine equiferus:
ferus per se nihil significat: inquantus sci
licet est pars illius nominis: inquantum
autem est pars huius orationis equus
ferus tunc aliquid significat. Finita po
nitur ad differentiam nominis infiniti:
quod nō est nomen apud dialecticū. Lo
gicus enim intendit determinate discer
nere verum a falso. Nomen enim infini
tum non significat aliquaz rem determi
natā: vt non homo: sed posset sumi pro
infinitis rebus si essent que nō essent ho
mines. Recta ponitur ad differentiam
nominum obliquorum: vt catonis cato
ni catonem: que non sunt nomina apud
dyalecticuz: sed casus nominum. Descē
dit enim a nominatiuo. Unde solus no
minatiuus siue rectus dicitur nomē esse
apud logicum. Oratio aūt obliquis con
stituta non est perfecta nisi inquantuz re
ducitur ad orationem constitutam ex no
minatiuo ⁊ verbo personali.

De verbo.

VErbum est vox signi
ficatiua ad placituz
cum tempore cuius
nulla pars separata
aliquid significat finita ⁊ recta
Cum tempore ponitur ad dif
ferentiaz nominis quod signi
ficat sine tempore. Finita po
nitur ad differentiā verbi infi
niti: vt non currit nō laborat:
que non sunt verba secunduz
dyalecticuz sed verba infinita
Recta ponitur ad differentiā
verborum obliquorum: vt cur
rebam cucurri cucurrit cucur
rebat: que non sunt verba ſm
dyalecticū: ſz verba obliqua.
vnde solum verbum presen
tis temporis indicatiui modi
secunduz dialecticum dicitur
esse verbū. Reliqua vero ver
ba eiusdem modi ⁊ aliorum
modorum dicūtur verba obli

qua. Alie vero particule ponuntur hic eadez rōne qua ponebantur in diffinitione noīs. Et scienduz est ꝙ dyalecticus ponit tantū duas partes orationis scilicet nomē ⁊ verbuz. Alias autez appellat sincathegoreumaticas: idest cum aliis significatiuas.

Declarato quid sit nomen. ostendit auctor qd sit verbum dicens ꝙ verbuz est vox significatiua ad placitum cum tempore: cuius ulla ps separata aliqd significat finita ⁊ recta. ¶ Pro quo scienduz ꝙ verbuz quadrupliciter sumi potest: iuxta illos versus. Hoc nomen verbuz designat quattuor: ista. Est enim deceptio, pars filius atqz loquela. ¶ Uno modo idem est ꝙ deceptio: vt ibi. Uerba dat omnis amans. Secundo modo est pars orationis que significat ꝑ moduz fluxus ⁊ fieri. Tertio modo sumitur pro filio dei: vt i principio erat verbum. Quarto modo idez est ꝙ loquela. Et hoc modo sumitur dupliciter. vno modo pro verbo prolato. alio modo ꝑ verbo interiori. Est aūt verbuz interius actualis cognitio perfecta seu diffinitiua alicuius rei. vt cognitio diffinitiua intemperantie est eius verbuz sm Augu. Et hac acceptione verbi sepe vtunt theologi. ¶ Uerbuz etiam vt est pars orationis potest sumi dupliciter. vno modo vt est pars orationis cōgrue. ⁊ sic cōsideratur a grāmatico. alio mō vt ē pars enūciationis determinate vere: ⁊ sic sumit in proposito. ¶ Notanduz insuper ꝙ ea que dicuntur de vbo possunt intelligi ꝑ ea que dicta sunt de nomine. nec est necesse illa resumere. ¶ His premissis satis patet diffinitio verbi. Est enim verbum vox incōpleta significatiua ad placitum primi instituentis cuz tēpore. idest vltra principale significatuz cōsignificās tempus ⁊ ponit ad differentiam noīs. ¶ Et si arguas ꝙ participiū nō est verbum ⁊ tñ consignificat tēpus vt amans vltra amorez quē significat consignificat tp̄s presens. Respondeo dupliciter: primo ꝙ verbuz significat cuz tempore determinato: non aūt participiuz. licet eniz amans consignificet tp̄s pñs: non tñ ita determinate quin possit trahi ad ꝓteritū vel futurū dicendo. Ego fui amans vel ero amans. ¶ Aliter etiā est rñdum ꝙ in diffinitiōe verbi ponit ab Ari. quedam clausula que non cōuenit participio videlicet ꝙ est semp eoꝝ que de altero predicant nota. verbū. n. est signū vnionis predicati cū subiecto. hoc autē maxīe cōuenit verbis substantiuis: scilicet sum fio ⁊ existo: ⁊ maxime huic verbo sum. verbis autē adiectiuis cōuenit inquantū includunt verba substantiua vt curro. i. sum currēs. Se tenēt aūt verba a parte predicati magis q̄ subiecti: cū res importata per verbum ponat in predicato: vt cursus importatus per hoc verbū curro in illa oratione. ego sum currēs. Participia igitur lz cū verbis in aliquibus cōueniant multū tamē ab ipsis differunt: ⁊ ideo non sunt verba apud logicū: sz magis possunt ad nomina reduci. ¶ Ne aliquis aūt crederet per hoc qd̄ dictuz est ꝙ verbuz est nota eoꝝ que de altero dicuntur ꝙ verbuz per se sumptū faceret cōpositionez. Ad hoc remouendū dicit. Arist. ꝙ verba per se sumpta sunt noīa: idest nominibus similia: qz sicut nomen ꝑ se sumptū est qd incōplexū: sic ⁊ verbuz: ⁊ ideo dicit ꝙ verbū per se sumptū cōstituit intellectū simplicem. Unde hoc verbuz est ꝑ se sumptū non significat ꝑ se esse vel non esse seu cōpositionez affirmatiuaz aut negatiuā. Cōpositio quippe non potest esse nec intelligi, sine extremis: ideo subdit ꝙ esse significat quādaz

Est. Nam verba decipit, pars, filius atqz loqla
verba dat oīs amans.

cōpositionē quam sine extremis non est intelligere. ¶ Finita ponitur ad differentiā verbi infiniti: vt non currit: qđ nō est verbuz apud dyalecticum: sed verbuz infinitū cum nō iportet rem finitā ⁊ determinatā: vt dicebatur de noīe infinito. ¶ Recta ponit ad differentiā verboꝝ obliquoꝝ vt currebat curret que nō appellat dyalecticus verbū: sed verba obliqua. Soluz. n. verbū presentis tēporis indicatiui modi dicitur esse verbū. Reliqua aūt eiusdem modi ⁊ alioꝝ modorū dicuntur esse verba obliqua: qđ ex hoc patet. qꝛ oratio ex eis composita non est determinate vera nisi reducēdo ad verbum presentis temporis idicatiui modi. Vt illa ego amabo non est determinate vera: nisi sit aliquando veꝝ dicere: ego amo. Et sciendū ꝙ dyalecticus tm̄ ponit duas partes orationis. s. nomē ⁊ verbū alias āt appellat sincathegoricas. idest cū alijs significatiuas: ⁊ dicitur a sin qđ est con ⁊ cathegorizo zas: quod idem est ꝙ predico cas vel significo cas.

De oratione

Oratio est vox significatiua ad placitum cuius partes separate aliqd significāt. Cuiꝰ ꝑtes separate aliquid significāt. hoc totū ponitur ad differentiā nominis ⁊ verbi quoꝝ ꝑtes separate nihil significāt. Alie vero ꝑticule ponunt̄ hic eadez rōne qua in diffinitione noīs ⁊ verbi ponebātur. Orationū alia perfecta alia īperfecta. Perfecta est illa q̄ perfectuz sensum generat in animo auditoris: vt hō currit Imperfecta est illa que imperfectum sensum generat in animo auditoris: vt hō albus. Orationum perfectaꝝ: alia īdicatiua vt hō currit alia imperatiua: vt petre fac ignez. alia optatiua. vt vtinaz essem bonus clericus. alia cōiunctiua. vt si veneris ad me dabo tibi equum alia deprecatiua vt miserere mei deus. Harum aūt orationū sola indicatiua dr̄ esse ꝓpō.

In precedentibus determinauit auctor de noīne ⁊ verbo que sunt partes integrales enunciationis: hic consequenter determinat de oratione que se habet: vt genus ad ipsam. Diffinit aūt ipsam sic. Oratio est vox significatiua ad placitū cuius partes separate aliquid significāt. Quod ponitur ad differentiaz nominis ⁊ verbi: quoꝝ partes separate nihil significant. ¶ Contra hanc diffinitionē: arguitur tripliciter. prīo sic. Soliꝰ incōplexi ē diffinitio ꝑm Boetiuz. oratio est qd cōplexuz. ergo non debet diffiniri. ¶ Itez oratio est plures voces ergo non vna vox. Itez partes orationis sunt littere ⁊ syllabe. ⁊ littere ⁊ syllabe nihil significant separate. ergo partes orationis nihil significant. ¶ Pro responsione notandū ꝙ oratio potest capi tripliciter. vno modo prout ordinantur ad sermonis congruitatem ⁊ sic consideratur a grāmatico. alio modo inquantuz ordinatur ad sermonis ornatū: ⁊ sic consideratur a rhetorico. tertio modo ad discernēduz veꝝ a falso. ⁊ sic consideraꝛ a logico. ¶ Itez notandū ꝑm Sco. ij. di. primi sen. ꝙ multi sunt gradus vnitatis In primo est minima vnitas q̄ est vnitas aggregationis: vt in aceruo lapiduz.

In scdo gradu est vnitas ordinis q̄ addit aliqd vltra aggregationē: sicut exercitus ordinat ad bonū cōitatis vel principijs. In tertio est vnitas p accidens: vbi vltra ordinez est informatio lz accidentalis vnius ab altero eoz q̄ sic sunt vnū: In q̄rto est persone vnitas cōpositi ex principijs essentialib⁹ persone actu ⁊ persone potētia. In qnto est vnitas simplex q̄ est vera identitas: vt in diuinis. Quelibet enīz entitas formaliter infinita est perfecte idē cuilibet sibi cōpossibili vt dicet ꝑmo capredicamētoz. In sexto est identitas formalis. ¶ Uoco aūt identitatē formalez vbi illud quod dicit sic idē includit illud cui est idez in sua ratiōe formali persone ⁊ primo mō. ⁊ est primus modus dicēdi per se quando diffinitio vel pars diffinitionis predicat de diffinito: vt homo est aial rationale. Itez notandū q̄ duplices sunt partes orationis q̄da sunt propinque vt nomen ⁊ verbū. ⁊ q̄nedam remote vt littere ⁊ syllabe. His premissis rndeo ad argumenta. Ad primuz q̄ dicitur q̄ solius incōplexi est diffinitio. dico q̄ licet cplexū nō possit diffiniri diffinitione propie sumpta: potest tn diffiniri diffinitione large sumpta: seu q̄ nominis per quā notificat ⁊ exprimit dictē illud q̄ per ipsuz iportatur confuse. ¶ Ulterius dico q̄ oratio sumpta pro secūda intentione quā iportat, est quid incōplexū. Talis.n. intētio est relatio signi ad significatū dicēs cōceptū psone vnuz ¶ Et si arguat q̄ relatio non est persone vna nisi habeat vnū fundamētū: sed illa relatio hēt multas voces pro fundamēto. ergo nō est vna. ¶ Ad hoc rndet Sco. j. di. 4. sen. q̄ quicqd sit de relationibus realib⁹, tn in relationib⁹ rationis ꝓpō maior est manifeste falsa: cū multa possint concurrere in fundamento vni⁹ relationis que concipiunt in intellectu quasi vnum in ordine ad aliquod significatum. ¶ Multe enim orationes contexte vel vna oratio ex multis syllabis que nihil vnū per se faciunt sunt fundamentuz huius rtionis significare deo inesse aliqua q̄ sibi intrinsece insunt: cū tn illud significatū sit vnū ⁊ idē simplicissimum. sicut illi⁹ rtionis que est significare bonuz vnū est fundamētuz: circulus pendens ante tabernā coopert⁹ folijs edere: vel paleis in modū crucis. Ad secunduz q̄n dicebat oratio est plures voces: dico q̄ est plures voces incōplexe que habent vnitatē ordinis: ⁊ sunt vna vox cōplexa Ad tertiuz q̄n dicebat q̄ littere ⁊ syllabe sunt ptes orationis: dico q̄ sunt partes orationis remote. Diffinitio autem orationis intelligit de ptib⁹ propinquis. ¶ Cōsequenter auctor diuidit orationē dicens: q̄ orationū alia pfecta: alia iperfecta. Oratio pfecta est illa que perfectū sensum generat in animo auditoris: vt hō currit. ¶ Est autē perfectus sensus pfecta sentētia: ita q̄ itellectus audiētis cōtentat ⁊ quiescit. Imperfecta autē est illa que iperfectuz sensum generat in aīo auditoris: vt hō albus. Ibi ē iperfecta sentētia nec intellect⁹ audientis quiescit. Deinde diuidit auctor orationez perfectam in indicatiuā: vt homo currit. Imperatiuam: vt petre fac ignem. Optatiuam: vt vtinam essem bonus clericus. Coniunctiuam vt si veneris ad me dabo tibi equum. Cuius diuisionis sufficientia sic habetur. Nam omnis oratio pfecta bz suppositū ⁊ appositū. i. nomē ⁊ verbū, vel igit verbum ordinat ad significādū mētis cōceptū vel mētis affectum. Si primum sic est indicatiua. Si secundum boc est tripliciter: quia vel denotat affectum sub habitudine imperandi. ⁊ sic est imperatiua: sub qua continetur deprecatiua: vt miserere mei deus. vel denotat affectum sub habitudine optandi: ⁊ sic est optatiua. vel sub habitudine subītū gendi vel coniungēdi: ⁊ sic est coniunctiua: vt si veneris ad iesuz saluabit te. Inter bas autem sola indicatiua dicit propositio esse: q: sola indicati

ua de se est assertiua determinate veritatis vel falsitatis. Infinitiua autez nō enumeratur inter orationes perfectas: quia non importat rem certam ⁊ determinatam. Uñ ponit sine numeris ⁊ psonis

De propositione.

Propositio ē oratio verum vel falsum significans indicādo vt hō currit. Propositionū autez alia cathegorica alia hypothetica. Cathegorica est illa que hz subiectū ⁊ predicatum ⁊ copulā tanqz principales partes sui vt homo currit. In hac enim propositione homo est subiectū: currit vero predicatū. ⁊ quod cōiungit vnuz cum altero est copula: vt patet resoluendo homo currit: idest hō est currēs homo est subiectum: currens predicatum: ⁊ illud verbū est copulat vnum cum altero. Et dicitur cathegorica a cathegorizo zas quod idez est sicut predico cas: vnde cathegorica idest predicatiua. Subiectū ē illud de quo aliud dr̄ scz predicatū. Predicatum est qđ dicit de alio. s. ō subiecto.

Ic auctor diffinit propositionem seu enunciationem dicēs: q propositio est oratio verum vel falsuz significās indicando. Ad cuius enūciationis notandum q aliter hic diffinit ⁊ aliter in libro priorum. Ibi. n. diffinit fm propriam rōnem propositionis inquantū. s. ponitur in premissis ad inferē duz cōclusionē. Hic autē capit pro enūciationē. s. prout aliquid in ipsa vere vel falsē dicit de alio. Item notandū q propositio potest capi dupliciter. vno modo pro illa secūda intētione que consistit in compositione duoꝝ ceptorum: siue illa duo sint idem fm rem: siue diuersa. Utitur. n. quandoqz intellectus vno vt duob⁹ cōpositionez formans: vt homo est homo. alio modo pro fundamēto cōcepto sub illa secunda intentione. Uterius notandū q oratio etiā potest accipi pro illa secūda intentione que est relatio siue habitudo signi ad significatum. alio mō pro voce cōplexa in qua fundatur talis relatio. Iē notandū q veritas fm Sco. vt in ethaphysice est duplex. q̄dā in reb⁹. ⁊ quedā in intellectu Ueritas in rebus vno modo sumitur in se ⁊ absolute fm rem. ⁊ talis dicit conformitatē ꝓducti ad producēs. ⁊ sic filius generatus ab aliquo dicit esse verus filius eius quādo est sibi ꝓformis. alio modo sumit veritas in re per cōparationē ad intellectū: ⁊ sic res dicit vera inquantū est itelligibilis seu manifestatiua sui intellectui potenti eā intelligere vel cognoscere: ⁊ sic veritas est pas̄entis: ⁊ de his nihil ad propositū. Ueritas vero in intellectu de qua in propōito est conformitas predicati ad subiectū: seu conformitas intellectus cōponētis seu diuidentis ad ipsam rem vel sub alijs verbis. Ueritas est adequatio rei ad intellectū: falsitas autē est difformitas vel inadequatio. Cum. n. per intellectū componunt ea que sunt composita in re est veritas: vel cum diuiduntur ea que sunt diuisa. falsitas autem eū cōposita diuiduntur: vel diuisa componuntur. Itez notandū q hz propositio hic posset diffiniri p secunda intentione vel pro fundamento sub illa scōa itētione cōcepto: vt dictum est in diffinitiōe nominis: q tū logica pa

me considerat secundas intentiones: primas autem nō considerat nisi in ordine ad secundas melius accipitur ꝑ secūda intentione. Itē notādum ꝙ secūda intentio quā significat propō hic diffinit i concreto pront scilicet concernit relationem cum fundamēto: sicut dictū est i diffinitione nois. Ipsis.n. secundis intentionib⁹ possint assignari genera ⁊ differentie: vt dicit Sco.i.di.4.sen.⁊ tunc genus ad ꝓpōnem erit oratio sumpta pro habitudine signi ad significatum. Sumpta autez pro voce cōplexa erit fundamētū illius relationis sicut subiectum ⁊ predicatuz que adinuicem cōponunt. Significare autē vez vel falsum ponitur loco differētie.s.ad differentiam dictionū que ꝛz significent res tamē nō est ibi veritas vel falsitas de qua intendit logicus q̄.s. consistit in compositione ⁊ diuisione. Unde dicit Ari. ꝙ yrcoceruus nō significat verū vel falsum: nisi addatur esse vel nō esse.i.affirmatio vel negatio. ¶Ponitur etiam ad differentiā orationū imperfectaz vel etiā perfectarū aliaruz ab indicatiua que non significant verū vel falsum determinate nisi inquantū reducuntur ad ipsam. ¶Res autez significata ponit̄ pro correlatiuo. ¶Habemus itaqz gen⁹ ⁊ differentiā illi⁹ relationis quā dicit propositio ⁊ fundamentū ⁊ terminū que communiter ponunt in diffinitionibus rōz ⁊ sic possent adaptari diffinitiones intentionū quas logicus cōsiderat: qđ lectori sagacioꝛi reliquo ꝛz aūt nō eēt necessariū ponere illā ꝑticulā indicādo ponit̄ tū ad maioꝛē exꝑssionē. ¶Cōtra ꝑdicta arguitur tripliciter. ꝓmo sic. scđa intētio nō est i genere ergo nō pōt diffiniri ꝓña est nota ꝑbaz añs: q: ꝑdicamēta sunt entia realia ex 5° metaphy. scđa aūt itētio ē ens rōnis. ¶Itē ista diffinitio daz ꝑ vez ⁊ falsum q̄ sunt passiones ꝓpōnis: ergo non est bona. añs est notū. ꝑbaz. ꝓña: q: diffinitio ꝺz dari per differentias essentiales. ¶Itē ista diffinitio daz ꝑ cōiunctionem disiunctiuā: ergo nō est bona. añs est notū. ꝑbaz ꝓña: q: coniunctio disiunctiua cōiungit diuersa. partes aūt diffinitionis significāt vnū ꝑ se. ¶Rūdeo ad ꝓmuz q̄ ꝺz ꝙ ens rōnis cuiuscūmodi est secunda intētio nō est in genere. dico ꝙ ꝛz relationes rōnis nō sunt in genere relationis ꝑ se: ꝑt̄ tū denominatiue ad ipsum reduci ꝺz Sco. viij. di.iij. sen. ⁊ sic suo modo ꝑt̄ habere gen⁹ ⁊ ꝺrias. ¶Ad secundū q̄ dicit ꝙ verū ⁊ falsuz sunt passiones ꝓpōnis pōt dici ꝙ sepe ꝑ passiones circūloquimur differentias essentiales que ꝑm Boetiuz sunt nobis ignote. Est autez circūlocutio dictiōis nobis deficiētis ꝑ alias dictiōes suppletio. ¶Ad tertiū eodē modo pōt dici ꝙ ꝑ istud disiunctuz verū vel falsum circūloquimur differentiā essentialē vel ignotaz. ¶Deinde diuidit auc. ꝓpositionem in cathegoricam ⁊ hypotheticam: ⁊ est ista diuisio penes substantiam ꝓpositionis: quia sumuntur ab eis ex quib⁹ cōponitur ꝓpositio. Est autez hypothetica cōposita ex pluribus cathegoricis: vt sortes currit ⁊ plato disputat. Cathegoꝛica vero ē illa que habet vnum sūm: ⁊ vnum predicatum tanqz principales partes sui: vt in hac ꝓpositione homo currit: hoc nomen homo est subiectum ⁊ currit ē predicatum: ⁊ quod coniungit vnum cum alio est copula dicitur autem currit ꝑdicatum: quia magis se tenet ex parte predicati: quia res importata per ipsum.s. cursus se tenet a parte predicati. Unde currit includit illā copulam est cum predicato. quod patet in resoluendo currit idest est currens. ⁊ dicit a cathegoriza quod idem est qđ predico cas. Unde cathegoꝛica idest ꝑdicatiua denominatur a predicato quia a digniori ꝺz fieri denominatio: predicatuz vero est dignius aliquo modo subiecto: quia habet rationem forme. subiectū vero rationem materie. ¶Materie nāqz ē subiici: forme vero inesse vel inherere. Cum ergo pre

dicatuz insit subiecto habebit rationē forme. ¶ Sed contra predicta arguitur ⁊ videtur ꝙ illa diuisio non sit bona: quia pars non distinguitur contra totum. Cathegorica autem est pars hypothetice. ¶ Item mēbra diuidentia non euacuāt totum ambitum diuisi: ergo diuisio nō est bona consequentia est nota probatur antecedens qꝛ diuisum excedit mēbra diuidentia cum sit aliqua propositio que nec est cathegorica nec hypothetica. vt homo currit qui mouetur: ⁊ sic de multis alijs. Nō enim est cathegorica cū nō habeat tantum vnum subiectum ⁊ vnū predicatum. nec hypothetica cum non sit ibi coniunctio coniungens duas propōnes. ¶ Respondeo ad primum qñ dicitur ꝙ cathegorica est pars hypothetice: dico ꝙ cathegorica ⁊ hypothetica possunt capi dupliciter: vno modo materialiter. alio modo formaliter. Si capiantur materialiter scilicet pro ipis terminis vel propositionibus. sic cathegorica est pars hypothetice: ⁊ hoc modo non contra se distinguuntur. Si vero capiantur formalter: sic sunt duo membra distincta que non coincidunt in idem. Cathegorica enim est quedam secunda intentio que consistit in compositione vnius subiecti ad vnum predicatum. hypothetica vero est compositio vnius propositionis cum alia. ¶ Ad secunduz qñ dicitur ꝙ illa homo currit qui mouetur non est cathegorica nec hypothetica. dico ꝙ est hypothetica. Illud enim relatiuum qui implicat. i. intus plicat seu implicite includit coniunctionem copulatiuam cum aliquo pronomine. Unde cuz dicitur homo currit qui mouet. sensus est ꝙ homo currat ⁊ ille mouet. ¶ Ulterius dicit auc. ꝙ subiectuz est illud de quo aliquid dicitur. s. predicatum. ⁊ predicatū est quod dicit de alio scz de subiecto. ¶ Circa quod notandum ꝙ subiectum ⁊ predicatum sunt correlatiua. iō vnū diffinitur per aliud: sicut magis determinatur in predicamento de ad aliquid ¶ Unde subm ⁊ predicatū possūt sumi dupliciter. vno mō materialiter: vt in illa propositione hō est animal homo est subiectū: animal vero predicatū. alio mō formaliter: ⁊ sic iportant duas secundas intētiones vel relationes rōnis. Secunda. n. intentio quā importat subm significatur p hoc qđ est subijci respectu alterius. Illa vero que iportat per predicatum est dici vel predicari de alio. ¶ Itez notāduz ꝙ subiectū potest capi octo modis. primo modo pro obiecto: secundo pro famulo. tertio pro illo quod ponit sub alio. quarto pro illo cui inhert aliquid. quinto pro illo quod p̄cedit copulaz: ⁊ sic sumit hic. sexto pro subo pro prie passionis. septimo pro inferiori respectu superioris quod logicus vocat sb iectū vnde dici de subiecto est predicari de inferiori. octauo pro subiecto artis vl' sciēntie. vnde versus.

Obiectū verna positū sub cui qđ inhert
Quod pri⁹ est copula ꝓprij logicalit ifra
Qđ simul ars ⁊ hz his sūt suba q̄terna.

Propositionuz cathegoricarum alia vl'is. alia particularis. alia indefinita. ⁊ alia singularis. Propositio vniuersalis est illa in qua subiicitur terius cōmunis signo vniuersali determinatus vt oīs homo currit. Terminus cōis est qui est aptus natus predicari de pluribus vt hō de sorte ⁊ de platone. Signa vniuersalia sunt hec omnis nullus quilibz neuter ⁊ similia. Propositio particularis est illa in qua subiicitur terminus cōmunis signo

pticulari d̄terminat⁹: vt quidā hō currit. Signa pticularia sūt hec: qdā alter aliqs ⁊ similia. Propō idefinita ē illa i q̄ subiicit̄ termin⁹ cōis sine signo: vt homo currit. Propositio singularis est illa in qua subiicitur terminus discretus vel terminus cōmunis cū pronomine demonstratiuo. vt sortes currit vel ille homo currit. Terminus singularis vel discretus est qui aptus natus est predicari d̄ vno solo vt sortes de seipso. Itē propositionum cathegoricaꝝ alia est affirmatiua alia negatiua. Affirmatiua est illa in qua predicatum affirmatur d̄ subiecto. vt homo currit. Negatiua ē illa in qua predicatuz negatur de subiecto vt homo non currit.

Diuisa propositione penes substantiam consequenter auctor. diuidit ipsaz quātū ad quantitatez vz in vl̄ez ⁊ pticularē idefinitā ⁊ singularē. ¶ Vl̄is est illa in qua subijcitur terminus cōis signo vniuersali determinatus: vt oīs homo currit. Sunt autem signa vniuersalia: oīs nullus quilibet nihil ⁊ similia. ¶ Ad cuius euidentiaz sciēdum ꝙ signa vniuersalia ⁊ particularia sunt quedā sincathegoreumata. Notandum ꝙ quedam dictiones dicuntur cathegoreumatice ⁊ quedā sincathegoreumatice. Sunt aūt dictiōes cathegoreumatice que hn̄t certā significationē. Significant.n.rez vniuersalez ⁊ pticularez vt hō equus nigredo albedo sor. ⁊ pla. Dictiōes sincathegoreumatice cuiusmodi sūt signa vl̄ia ⁊ pticularia ⁊ ꝯiūctiōes ⁊ p̄pōnes ⁊ hmōi cōsignificāt.i. designāt alijs addice teriuz cui addunt̄ mō determinato suppositor̄. vñ hoc signū oīs s̄m Ari. in li. pyhermenias nō significat rem vl̄ez sz qm̄ vl̄r.i. designat teriuz cui additur sumi ꝓ oīb⁹ suis suppositis. ¶ Notādū insup ꝙ diffinitio ꝓpōis vl̄is sic dz intelligi. ꝓpō vl̄is est illa in q̄ subijcit̄ termin⁹ cōis cōiter tent⁹ d̄terminat⁹ signo vl̄i ñ negato. vl̄ aliquo equalēti. ꝑ hoc ꝙ dr̄ cōiter tēt⁹ excludit̄ ista. oēs isti hoies currūt qꝛ hoies nō tenet̄ cōiter sz singularit̄ rōne hui⁹ ꝓnoīs isti: ꝑ hoc qd̄ dr̄ signo vl̄i nō negato excludit̄ ista: nō oīs hō currit: q̄ nō est vl̄is sz pticularis rōne negationis p̄posite illi signo: oīs negatio eniz quicqd post se inuenit destruit ⁊ oppositū ei⁹ pōit. Et iō si iueniat signū vl̄e facit ip̄z pticularē. ꝑ hoc v̄o qd̄ dr̄ vl̄ aliquo equalēti. Ista est vl̄is nō qdā hō nō currit. equalz.n. isti oīs hō currit. ¶ Deinde notandū ꝙ duplex ē subz. Quoddā est sub̄m distributionis cui scilicet addit̄ signū distributiuū: ⁊ respectu illius subi ista ꝓpō cuius lz homis asin⁹ currit est vl̄is ⁊ c̄t sil̄es. aliud est sub̄m locutionis seu enūtiatiōis: ⁊ respectu illi⁹ dicta ꝓpō est idefinita ⁊ istud subz p̄ncipal̄r intēdit̄ in ꝓpōne: iō talis ꝓpō simpl̄r pōt dici indefinita. ¶ Ulteri⁹ sciēdū ꝙ hoc signuz oīs pōt capi dupl̄r. s. distributiue: vt oīs hō currit. tūc.n. terius cui addit̄ distribuit̄ ꝓ oīb⁹ suis suppositis. ita ꝙ p̄dicatū dr̄ d̄ quolz supposito singillatim. alio mō collectiue: vt oēs apl̄i sūt .xij.i. apl̄i cōgregati sūt in numero duodenario. Uñ ñ seqt̄ g⁹ petr⁹ ē. xij. vl̄ ioānes. ¶ Itez sciēdū ꝙ hoc signū tot⁹ pōt capi dupl̄r. vno mō cathegoreumatice: ⁊ sic est idez qd̄ hn̄s ꝑtes vl̄ ꝯstitutū ex ꝑtib⁹. Alio⁹ sincathego. ⁊ sic tm̄ vz sic̄ q̄libet ꝑs. Sic eni icludit hoc sincategoreuma q̄libet ⁊

ꝟm hoc potest exponi illa ꝓpositio. totꝰ sor. est minor sor. si enim sumat ly totus sincathegoreumatice. Sensus est ꝙ q̃libet pars sortis est minor sor. ⁊ tunc est vniuersalis ⁊ vera. Si vero sumat cathegoreumatice sensus ē ꝙ sor. cōstitutꝰ ex partibus est minor seipso ⁊ sic est singularis ⁊ falsa. ¶ Insuper notandū ꝙ quantitas ꝓpositionū sumit a parte subiecti: quia subiectū habet rationez materie. materiam aūt consequitur quantitas ꝟm ꝙ ei preponit signuz vniuersale vel particulare. Non āt ponitur signū a ꝑte predicati qꝛ ꝟm Ari. libro ꝑyhermenias affirmatio est nulla idest falsa in qua predicatur vniuersale vniuersaliter sumptū. Unde hec est falsa: animal est oīs homo qꝛ cum animal supponat determinate pro hoc animali vel illo tunc aliquod determinatū aīal esset oīs homo: Et sic sortes esset plato ⁊ gulielmus cicero ⁊c. Et si arguatur ista est vera: oīs homo ē animal: ergo animal est oīs hō probat qꝛ nomina ⁊ verba transposita idē significant. ¶ Rñdeo ꝙ lz significēt idez non tamen eodez mō. Unde in prima ly aīal supponit confuse tm̄: ita ꝙ non pōt fieri defensus ad singularia ꝟm Sco. xxj. di. p̄. seu. In secunda autē supponit determinate. ¶ Si vlterius arguit. ꝙ illa est vera: oīs homo est oīs hō: cū ꝟm Boetiuz nulla sit verior predicatio q̃z illa in q̃ idē predicat de seipso: ⁊ tñ hic predicat vniuersale vniuersaliter sumptū. ¶ Respondeo ꝙ illa est falsa nec predicat ibi idē de seipso: sed oīs hō de quolibet indiuiduo hoīs cū subz distribuat ꝓ quolibet indiuiduo. Unde sensus est ꝙ sor. ē oīs hō: ⁊ plato est oīs hō: ⁊ sic de alijs. que oēs sunt false. Ex premissis patet diffinitio ꝓpōnis vniuersalis. ¶ Declarat ꝯñter auctor quid sit terminus cōis di. Terminus cōis est ille q̄ est aptꝰ natus predicari de pluribꝰ: vt homo de sor. ⁊ platone. ¶ Ad hoc ꝙ terius sit cōis nō requirit ꝙ actu predicetur de pluribus sed sufficit ꝙ nō repugnet sibi ex impositione sua: ⁊ ideo lz plures termini vt sol ⁊ luna: ⁊ sic de multis alijs non p̄dicentur actu de pluribus: cū nō habeant nisi vnuz suppositū: sunt tñ cōes termini cū non repugnet eis capi pro pluribꝰ si eēnt cū iponantur a q̃litate pluribꝰ cōicabili. ¶ Notandū insup ꝙ ad hoc ꝙ terminꝰ sit cōis opz ꝙ predicet vniuoce de pluribus. Unde lz iste terius sor. conueniat pluribꝰ illo noīe vocatis tñ non est cōis cum nō vniuoce predicet de illis. Sola eniz dictio est illis cōis: nec ꝯueniūt in aliqua cōi rōne sumpta ꝟm idem nomen. Oportet etiā ꝙ terius cōis predicet de pluribꝰ diuisim. ⁊ ideo hoc cōplexū isti hoīes non est terminꝰ cōis: cū predicet de pluribus coniunctim ⁊ non diuisim. ¶ Consequenter auctor diffinit ꝓpōnez ꝑticularem dicens. ꝙ ꝓpō particularis est illa in qua subijcit terminꝰ cōis signo particulari determinatꝰ: vt quidā homo currit: ⁊ debet intelligi de signo particulari nō negato: sicut dicebat in diffinitiōe signi vniuersalis rōne equipollentiarum de quibꝰ dicetur postea. Sunt aūt signa particularia aliquis q̄daz alter reliquus que scilicet faciūt teriuz cui adduntur teneri ꝓ vno supposito ⁊ determinate tm̄ ⁊ disiunctiz: vt quidā homo currit: ergo sor. vl' gulielmꝰ currit vl' pla. ⁊ sic d̄ alijs.

Propositio idefinita est illa in qua subijcit terius cōis sine aliquo signo: vt hō currit: ⁊ dr̄ idefinita. i. indeterminata: qꝛ terius sumptꝰ sine signo nō determinat ad aliquā suppōnē. Potest. n. aliqñ supponere simpliciter ꝓ natura cōi: vt hō est spēs aliquādo personaliter ꝓ suppositis nature vt homo currit: aliqñ materialit pro illo termino hō: vt hō ē dictio dissyllaba. Ex quo pz ꝙ non sunt oīno idem ꝓpositio indefinita ⁊ particularis: q̃ndo enim termino cōi additur signū particulare: tunc determinat ipsuz ad standum

personaliter nisi cõparetur ad aliqd pti/nens ad significatũ vnde ista est falsa ali/quis homo est species. Si tamen cõpa/retur ad aliquid pertinẽs ad signuz tunc supponit materialiter: vt aliquis homo cõponit ex terino cõi ⁊ signo pticulari. ⁊ notandũ qꝫ iz iste terius hõ sit nomẽ ap propriatũ ad significãduz: nãz humanaz ⁊ non alias naturas. Illa tñ ppõ hõ est spẽs non est singularis ſz indefinita: quia illa natura ẽ cõicabilis multis indiuiduis ⁊ in ipsis pluificabilis. non sic est de illo qõ iportat per terminũ singularem vel discretũ. ¶ Notandũ insuper qꝫ licet illa ppõ hõ est dictio dissyllaba ⁊ cõsimiles in quibus subm suppõit materialiter pro se vel sibi simili in voce vel in scripto pos sint dici indefinite, pp cõuenientiã quam bz termin⁹ sic sumptus cũ termino cõi: q: tñ non est vere terius cõis cuz vt sic non dicat aliquẽ cõceptuz cõez plurib⁹: iõ veri⁹ possunt dici singulares. ¶ Notandum etiã qꝫ ista hõ qui est for. currit: ẽ singularis q: iz ponat ibi terminus cõis sine signo tñ restringit per illã iplicatio/nem qui ad standũ pro supposito deter minato. ¶ Propositio singularis ẽ illa in qua subijcit terius discretus: vt for. currit vel terius cõis sumptus cũ pro/nomine demonstratiuo: vt iste hõ currit Est autẽ terius discretus qꝫ est aptus na tus predicari de vno solo vt for. Et pz ex his que dicta sunt in diffinitiõe termi ni cõis. Dicit aũt terius singularis ⁊ di scretus quia significat rez suã ab alia di/scretã siue distictã ⁊ separatã. ¶ Si q̃ra tur quanta est ista: vteraz istoz currit. di co qꝫ est vlis: ibi enim intelligitur termi/nus cõis. s. homo ⁊ huiusmodi. ¶ Con sequenter diuidit auctor ppõnez penes qualitatẽ vz in propositionez affirmati/uam ⁊ negatiuã. Dicit autẽ hec diuisio fieri penes qualitatem: quia qualitas cõ sequitur formam: sicut affirmatio ⁊ ne/gatio principaliter respiciũt predicatum qõ habet rationem forme. Uel quia af/firmatio ⁊ negatio sunt differentie essen tiales propositionis que habent moduz qualitatis. Est ãt propositio affirmatiua illa in qua predicatuz affirmatur de sub/iecto idest res importata per predicatuz denotatur in esse subiecto. Unde affirma tio ẽ quedã cõpositio itellectus cõponen tis p̃dicatũ cũ subiecto: ac p hoc denotã tis rem iportatã p predicatuz vniri cũ re iportata p subiectum. propõ negatiua ẽ illa in qua p̃dicatũ remouet a subiecto. i. res iportata per p̃dicatũ denotat remo/ueri a re iportata p subiectũ. Est. n. nega tio quedã diuisio itellectus diuidentis si/ue separãtis vnũ ab alio.

Duisa ppõne tripli/citer sciendus est qꝫ triplex est quesitiuũ per quod querim⁹ de ipsa ppõne. i. que qualis ⁊ quãta. Que querit õ substãtia ppõnis: ideo ad qstionẽ factã p que rñdum est cathegorica vl hypothetica. Qualis q̃rit õ q̃litate ppõnis. ideo ad qstio nez factã per qualis: rñduz est affirmatiua vl negatiua. Quã ta querit de q̃ntitate. ideo ad interrogationẽ factã p quãta: rñduz est vniuersalis vel pti/cularis vl indefinita vel singu laris. vnde versus. Que ca vel pp. qualis ne vel af. v. quanta par in sin.

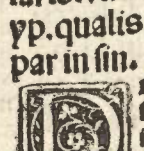

Einde auct⁹ põit triplex q̃/situũ per qõ querim⁹ de ipsa ppõne. s. que qualis ⁊ quanta. Que querit de sub stantia propõnis. Est enim

queſitiuū ſubſtantie. Quanta vero ꝛ queſitiuū quantitatis: ꝛ ideo queritꝰ de quātitate ꝓpōnis. Qualis aūt eſt queſitiuus de qualitate ꝓpōnis: ꝛ ideo querit de qualitate ꝓpōnis: vt ꝑz ꝑ hūc verſum. Que ca vel ꝙp qualis ne vel aſ v quanta par in ſin.

De ꝓprietatibꝫ ꝓpōnuz.

ITem ꝓpōnū cathegorica ꝙ quedā pticipāt vtroq; termino vt hō ē aīal hō nō ē aīal alie participāt vno tm̄. vt hō currit: hō diſputat. Jté ꝓpōnum pticipātiū vtroq; termino: alie pticipāt ſm eūdem ordinē vt hō currit hō nō currit. alie vero ordine ecōuerſo: vt hō eſt aīal aīal eſt hō. Jtem ꝓpōnum vtroq; termino pticipātiū ꝺz eūdē ordinē: alie ſūt cōtrarie: alie ſubcōtrarie: alie cōtradictorie: alie ſubalterne. Cōtrarie ſunt vniuerſalis affirmatiua ꝛ vniuerſalis negatia eiuſdē ſubiecti ꝛ eiuſdē ꝑdicati: vt oīs hō currit nullus homo currit. Subcontrarie ſunt pticularis affirmatiua ꝛ pticularis negatiua eiuſdē ſubiecti ꝛ eiuſdez ꝑdicati: vt quidā hō currit quidā hō nō currit. Contradictorie ſūt vniuerſalis affirmatiua ꝛ pticularis negatiua: vel vniuerſalis negatiua ꝛ pticularis affirmatiua eiuſdez ſubiecti ꝛ eiuſdem ꝑdicati: vt oīs hō currit: quidā hō nō currit: nullus hō currit quidā hō currit. Subalterne ſūt vniuerſalis affirmatiua ꝛ pticularis affirmatiua: vel vniuerſalis negatiua ꝛ particularis negatia eiuſdē ſubiecti ꝛ eiuſdē ꝑdicati: vt oīs homo currit quidam homo currit: nullus hō currit quidā homo non currit. ꝛ hoc totū patet in figura ſequēti.

IJcautor ſcḧpſit ꝺterminare de qbuſdā ꝓpꝛietatibꝫ ꝓpoſitionū cuiuſm̄ōi ſunt oppoſitio cōuerſio ꝛ eqpollētia que conueniūt ꝓpoſitionibꝫ ſm mutuā cōparationē. Ad quaꝝ cognitionē p̄mittit duas diuiſiones: quarū ꝓma eſt ꝙ ꝓpōnū cathegoricarum q̄dā pticipāt vtroq; termino que. ſ. habēt idē ſbm ꝛ idē ꝑdicatū: vt hō eſt aīal hō nō eſt aīal. Dicunt aūt ſubiectū ꝛ ꝑdicatū termini ꝓpōnis q; ſunt duo extrema ipſam terminātia. Alie vero pticipāt vno termino tm̄. vt hō currit hō monetur. cōueniūt. n. in ſubiecto ꝛ nō in ꝑdicato. Alie vero nullo: q̄. ſ nec idē ſubiectuz hūt nec idē ꝑdicatū vt hō currit equus monet. ꝙ Pꝛo quo notādū ꝙ due ꝓpōnes dicunt̄ pticipare vno termino: ñ ꝙ fit ſimplr eadē vox in numero in duab⁹ ꝓpōnib⁹: q; vt dicit Arī. in ꝑdicamentis. Qđ ſemel dictū eſt amplius reſumi nō pōt. Uñ quot ſunt ꝓlatiōes tot ſunt voces numero diſtincte: tñ ſunt idē numero ꝑ equalētiā q̄tū ad finez vocis. ſ. ad exꝑimēdū mentis ꝯceptū. Eadē. n. res cōcepta ꝑ ipſas exꝑimit̄ ſm Seo. di. ij. ſcōi ſen. ¶ Scōa diuiſio eſt ꝓpoſitionū pticipātium vtroq; termino. Que dā. n. participāt ſm eundē ordinē. quas

do vz illud qō est subiectum in vna est subiectuz in alia. ⁊ qñ illud quod est predicatum in vna est p̄dicatum in alia: vt homo currit: homo non currit. Quedā vero ptcipant ordine ꝓuerso: quādo. s. quod est subiectum in vna est predicatū in alia. ⁊ quod est predicatum in vna est subiectū in alia: vt homo est aial: aial est homo. ¶ His p̄missis agit auctor de oppositione ꝓpositionū: que est repugnantia duarum ꝓpositionum i qualitate vel quātitate dicēs: q ꝓpositionū vtroq termino participantiū fm eundem ordinē quedā sunt contrarie quedā subcōtrarie alie cōtradictorie: alie subalterne. Cōtrarie sunt vniuersalis affirmatiua ⁊ vniuersalis negatiua eiusdē subiecti ⁊ eiusdem predicati: vt ois hō currit: nullus hō currit. Subcontrarie sunt particularis affirmatiua ⁊ particularis negatiua. vt quidā hō currit qdā hō nō currit. ⁊ dicūtur subcōtrarie q: ponunt sub ꝓtrarijs. Cōtradictorie sunt vlis affirmatiua: ⁊ ptcularis negatiua. vlis negatiua ⁊ particularis affirmatiua. vt ois hō currit: quidaz hō nō currit: nullus hō currit quidā hō currit. Subalterne sunt vniuersalis affirmatiua ⁊ ptcularis affirmatiua. vlis negatiua ⁊ particularis negatiua: vt omnis hō currit: qdā hō currit: nullꝰ hō currit: qdā hō ñ currit. Et dicunt subalterne: q: vna ponit sub alia. s. particularis sub vli. ¶ Ad euidentiam p̄dictorū sciendū est q ad hoc q ꝓpositiones opponant multa requirunt. p̄mo q ptcipēt vtro termino fm eundē ordinē vt pz i p̄cedentib⁹ 2° q sumant significatiue ⁊ nō māliter. Et ideo iste nō opponunt: ois hō est terminus cōmunis signo vniuersali determinatus. ⁊ quidā hō est terminus cōmunis signo particulari determinatus. 3° q terminī teneantur eque ample ⁊ eque stricte. Unde iste ois hō currit ⁊ nullus hō currit non opponuntur nisi ly homo i prima restringatur ad tādam p̄z viris: sicut restringitur in secūda per ly nullus qui est masculini generis sub ista terminatione us. Si enim in prima ly hō staret p̄z mulieribus ⁊ in secunda p̄z viris ambe possent esse simul vere. Itē 4° requiritur q terminī supponāt eodem genere suppositionis Uñ iste nō opponunt. sed sunt simul vere. Syllogismus est subiectū in logica. ⁊ nullus syllogismus est subiectum in logica: q: in prima syllogismus supponitur simplr: in scōa vero psonalr rōne sili⁹ signi nullus. Oppōnes suprādicte inculenter innotescūt q figurā sequētem.

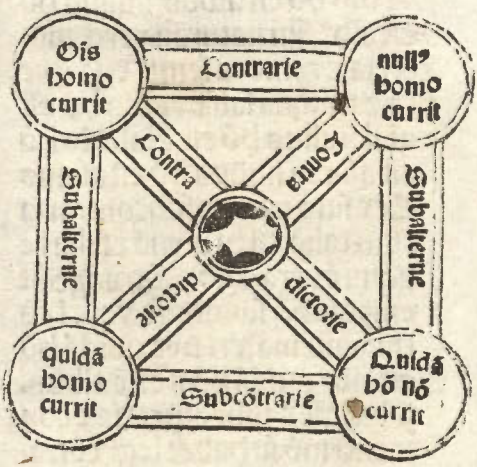

De materia ꝓpositionum.

PRopositionum triplex est materia scz naturalis cōtingēs ⁊ remota. Nāturalis est illa i qua p̄dicatū est de essentia subiecti vel ꝓpriū eiꝰ vt homo est animal vl homo est risibilis. Cōtingens est illa

in qua predicatum pōt adesse vel abesse subiecto p̄ter subiecti corruptionē vt hō est alb⁹. Remota est illa ī qua predicatum pōt cōuenire subiecto vt hō est asinus. Lex siue natura cōtrariaꝝ talis est: ꝙ si vna est vera reliqua ē falsa ⁊ nō econuerso. Possunt .n. ābe simul esse false in cōtingēti materia: vt oīs hō est albus nullus hō est alb⁹. In naturali vero materia ⁊ remota semp vna ē vera ⁊ reliqua falsa: vt oīs hō est aīal nullus hō est aīal. oīs hō est asinus nullus hō est asinus Lex siue natura subcontrariarum talis est ꝙ si vna ē falsa reliqua ē vera ⁊ nō ecōtra. Pñt eniꝫ ambe simul esse vere ī cōtingenti materia: vt quidā hō est alb⁹ quidā hō non ē albus. Unde lex subcontrariaꝝ contrario mō se habet legi cōtrariaꝝ: Lex siue natura cōtradictoriaꝝ talis est ꝙ si vna ē vera reliqua est falsa ⁊ non econuerso. In nulla enim materia possunt simul esse vere aut simul false: vt oīs hō ē aīal quidā hō nō est aīal. Lex siue natura subalternaꝝ talis est: ꝙ si vniuersalis est vera ꝑticularis erit vera ⁊ non ecōuerso. pōt enim ꝑticularis esse vera sua vniuersali existēte falsa. vt oīs hō est alb⁹: sed si ꝑticularis sit falsa vniuersalis ei⁹ erit falsa ⁊ nō econuerso.

Postq̄ auctor determinauit de oppositione ꝓpōnū hic cōsequēter determinat de lege seu nā earū. ¶ Ad cuius euidentiā sciēduꝫ ꝙ riplex est mā ꝓpōnū. s. nālis cōtingens ⁊ remota cui⁹ diuisiōis sufficiētia sic p̄t hēri. p̄dicatū. n. ꝓpōnis ꝯuenit subiecto vel repugnat. Si primo mō hoc est dupliciter. q: vel cōuenit necessario sibi: ⁊ sic est mā naturalis: vel cōtigenter: ⁊ sic est mā ꝯtingens. Si scdo mō sic est mā remota. ¶ Circa qd̄ notādū ꝙ materia sumit̄ hic per q̄dā similitudinē ad materiā in nālib⁹. Materia. n. ſm Arist. 2° physicorū est ex qua cū aliquo aliqd fit: q: igit̄ ꝓpositiones cōponunt̄ ex terminis. s. ex subiecto ⁊ p̄dicato. sb̄m ⁊ p̄dicatum sunt materia ꝓpositionū ⁊ in ip̄a resoluūtur: ideo subiectū ⁊ p̄dicatū dicuntur materia propositionum. Item sicut materia est in potentia ad formā: sic subiectum ⁊ predicatuꝫ sunt in potentia respectu vnionis ⁊ cōpositionis designare per copulam que est ipsius ꝓpositionis forma. lꝫ aūt p̄dicatum se habeat vt forma respectu subiecti. hoc tñ nō obstāte vtrūq̄ se hꝫ vt materia respectu ꝓpositionis vel cōpositionis nec hoc est inconueniēs: vt pꝫ in naturalibus. Cōstitutuꝫ enim ex materia ⁊ forma corporeitatis est potētiale respectu vniuersalitati actus s. anime: vt diffuse d̄clarat Sco. ij. di. 4. sen. ¶ Est autem materia naturalis in qua predicatum est de essentia subiecti vt homo est animal: vel homo est rationalis: vel est eius propria passio: vt hō ē risibilis. ⁊ notāter dicitur materia naturalis: q: res importata per predicatū in

cluditur intrinsece in natura rei importa
tare per subiectũ: sicut genus ⁊ dr̃ia: vt
aĩal ⁊ rõnale que se habẽt vt materia ⁊
forma includunt̃ in hoĩe vel necessario
ꝯseqtur eius naturaꝫ: sicut risibilitas ne
cessario ꝯsequitur rõnabilitatẽ. ¶ Ma
teria contingens est illa in qua p̃dicatum
põt adesse vel abesse subiecto p̃ter sub
iecti corruptionẽ: vt hõ est albus. põt.n.
hõ esse albus ⁊ nõ albus: nõ q̃dẽ simul
sed successiue. ¶ Materia remota est il
la in qua p̃dicatuꝫ nõ põt ꝯuenire subie
cto: vt hõ est asin⁹. natura.n. asini est re
pugnãs nature humane. Circa predicta
notandũ ꝙ affirmatiua ⁊ negatiua sunt
in eadẽ materia cũ sit idẽ subiectũ ⁊ ideꝫ
predicatũ ĩ vtraqꝫ: vt hõ est aĩal: hõ nõ
est aĩal. ¶ Et si arguit̃ ꝙ ista hõ nõ est
aĩal sit in materia remota qꝛ p̃dicatum
remouet̃ a subiecto. ¶ Rñdeo ꝙ p̃d
catũ remouet̃ ꝑ negationẽ. i. negat̃ a sb̃
iecto seu denotat̃ remoueri: non tñ re
mouet̃ ꝑ repugnãtiam ad subiectuꝫ: qꝛ
aĩalitas nõ repugnat humanitati: immo
includit̃ in ipa. ¶ His p̃missis ponit au
ctor legẽ seu naturã ꝯtrariarũ q̃ talis est:
ꝙ si vna est vera reliqua erit falsa: ⁊ nõ
ecõuerso. pñt.n. simul esse false in cõtin
gẽti materia: vt oĩs hõ est albus: nullus
hõ est alb⁹: ¶ Pro quo notandũ ꝙ si
due cõtrarie eẽnt simul vere sequeret̃
ꝙ due ꝯtradictorie eẽnt simul vere: qđ
est ĩpossibile. ꝓbat̃ ꝯña: qꝛ cũ ad verita
tẽ vl̃is sequat̃ veritas ꝑticularis vna cõ
tradictoriarũ iferret ꝯdictoriã alteri⁹: vt
ad illã oĩs hõ currit: sequit̃ illa quidam
hõ currit q̃ est cõtradictoria illi⁹: nullus
hõ currit. Nõ sic est de falsitate: qꝛ falsi
tas vl̃is nõ ifert falsitatẽ ꝑticularis. Vñ
pñt simul esse false in materia ꝯtingenti
vt ista oĩs hõ currit est falsa pro aliq̃bus
suppositis. vꝫ pro his qui nõ currũt: ⁊
ista nullus hõ currit est falsa ꝑ his q̃ cur
rũt. In mã v̄o nãli ⁊ remota non pñt si
mul esse false nec simul vere: qꝛ in mã
nãli p̃dicatũ ꝯuenit cũ subiecto ꝑ omni
supposito. In materia aũt remota repu
gnat ei vl̃r. Sꝫ ꝯtra p̃dicta arguit̃ dupl̃r
primo sic. Iste due ꝯ̃rie oẽ aĩal est hõ ⁊
nullũ aĩal est hõ sunt ĩ mã nãli: ⁊ tñ am
be sunt false. ergo due ꝯ̃rie in mã natu
rali pñt simul esse false. Itẽ ille sunt ꝯ̃rie
cuiuslibet hoĩs oculus est dexter ⁊ cu
iuslibet hoĩs oculus nõ est dexter ⁊ tñ
sunt simul vere. p̃ma.n. est vera ꝑ ocu
lo dextro. scđa autẽ pro sinistro. ¶ Rñ
deo ad p̃mũ ꝙ ille due nõ sunt in mate
ria naturali sꝫ ꝯtingẽti. p̃dicatũ.n. nõ est
de eẽntia subiecti nec ꝓpriũ ei⁹: cũ iferio
ra nõ sint de eẽntia supioruꝫ sꝫ accidant
eis. vñ ille due tenẽt legẽ ꝯtrariaꝝ in ma
teria ꝯtingẽti: qꝛ. s. ãbe sunt false. dicunt̃
ãt iferiora accidere supioribꝰ ꝟm Scot.
ij. di. p̃. sen. accipiẽdo accñs ꝑ extraneo
qđ est extra rõnẽ. s. diffinitionẽ alteri⁹: ñ
ãt ꝑ eo qđ nõ facit ꝑsone vnũ cũ eo cui
accidit: sicut albedo ĩ corpore. ¶ Ad se
cunduꝫ dico ꝙ ille nõ sunt ꝯtrarie cuꝫ ly
oculus q̃ est sb̃um p̃ncipale ꝓpõnis nõ
sumat̃ vl̃r nec in p̃ma nec in scđa. vnde
iste eẽnt ꝯ̃rie cuiuslibꝫ hoĩs oĩs ocul⁹ ẽ
dexter: ⁊ cuiuslibꝫ hoĩs nullus oculus ẽ
dexter: q̃ sunt ãbe false. ¶ Lex subcon
trariaꝝ talis est ꝙ si vna est falsa reliqua
est vera: ⁊ nõ ecõuerso. pñt.n. simul eẽ
vere in materia ꝯtingenti. ¶ Pro quo
notãdũ ꝙ si due subcõtrarie possent si
mul eẽ false: due cõtradictorie eẽnt simul
false: cũ ad falsitatẽ ꝑticularis sequat̃ fal
sitas vl̃is: vt ad falsitatẽ hui⁹. q̃dã hõ cur
rit seqtur falsitas illi⁹ oĩs hõ currit: que
cõtradicit illi q̃dã hõ nõ currit. Nõ sic ẽ
de v̄itate cũ v̄itas ꝑticularis nõ iferat ve
ritatẽ vl̃is. Et iõ pñt simul eẽ vere ĩ con
tingẽti mã vna ꝑ vno supposito. alia ꝑ
alio. In mã ãt nãli ⁊ remota nunq̃ pñt
eẽ simul vere: qꝛ ĩ mã nãli p̃dicatũ sb̃o
ꝯuenit ꝑ oĩ supposito: ⁊ iõ affirmatiua
semꝑ est v̄a ⁊ negatiua semꝑ est falsa.
In mã v̄o remota p̃dicatum repugnat
sb̃o ꝑ oĩ supposito. ⁊ iõ negatiua ẽ semꝑ
v̄a: ⁊ affirmatiua ẽ semꝑ falsa. ¶ Sꝫ ꝯ̃

predicta arguit sic. Due cōtrarie pñt simul esse false: ergo ⁊ due subcontrarie. añs est notū: ꝓbat ꝯña: qꝛ sicut se habet vl'is affirmatiua ad vl'ez negatiuā: ita ꝑticularis affirmatia ad ꝑticularē negatiuā. ¶ Rñdeo ꝙ ista sil'itudo bꝫ v̄itatē q̄tū ad q̄titatē ⁊ qualitatē: nō aūt q̄tū ad veritatē ⁊ falsitatē. ¶ Lex ꝯdictoriaꝝ talis ē ꝙ si vna ē v̄a reliqua est falsa ⁊ ecōuerso. Ratio est qꝛ in ꝯdictoriis idē affirmatur ⁊ negat de eodē. Impossibile est āt idē inesse eidē ⁊ ñ inesse. al's eēt dare oppositū p̄mi p̄ncipij: qđ tñ est firmissimū ⁊ notissimū ex 4° meta. Deinde pōit auctor legē subalternarū q̄ cōtinet tres ꝑticulas. Pria ē ꝙ si vl'is est v̄a ꝑticalaris est vera. q̄ ex hoc pꝫ qꝛ si p̄dicatuꝫ vere dicat de quolibet supposito sb̄i: vt denotat vl'is: v̄e ēt dicet de aliquo ei⁹ supposito: qđ sufficit ad veritatē ꝑticularis. Secūda ꝑticula est ꝙ nō sequit ecōuerso: qꝛ ꝑticularis p̄t esse v̄era sua vl'i existēte falsa. In mā. n. ꝯtingenti p̄dicatū pōt cōuenire alicui supposito sb̄i. nō tñ ꝑꝑ hoc cōuenit oib⁹. Tertia ꝑticula est ꝙ si ꝑticularis est falsa: vniuersalis est falsa. Cuius ratio est qꝛ si p̄dicatuꝫ nō verificet đ aliq̄ supposito: sic ꝑ ꝑticularē denotat nec v̄ificabit de quolibet: sicut designat ꝑ vl'ez. ¶ Notāduꝫ tñ ꝙ in mā nāli ꝑticularis vel indefinita equalet vniuersali.

De conuersionibus.

Itē ꝓpōnū cathegoricarū vtroqꝫ termino ꝑticipātium ordine ecōuerso triplex est conuersio. s. simplex ꝑ accidēs ⁊ ꝑ ꝯpositionez. Cōuersio simplex est qñ fit de sb̄o ꝑredicatū ⁊ đ p̄dicato subiectū manēte eadē q̄litate ⁊ quātitate: ⁊ hoc modo conuertitur vl'is negatiua in seipsam ⁊ ꝑticularis affirmatiua ī seipsaꝫ: vt nullus hō ē lapis: nullus lapis ē hō: quidā hō ē aīal: quoddam aīal ē hō. Cōuersio ꝑ accidēs est facere de subiecto p̄dicatū ⁊ de p̄dicato sb̄ꝫ manēte eadē q̄litate sꝫ mutata quātitate. ⁊ hoc mō cōuertit vl'is affirmatiua in ꝑticularē affirmatiuaꝫ: ⁊ vl'is negatiua ī ꝑticularē negatiuā: vt oīs hō est aīal ergo quoddā aīal ē hō. Nullus hō est lapis ergo quidā lapis nō est hō. Cōuersio ꝑ ꝯpositionē est facere de subiecto p̄dicatū ⁊ de p̄dicato sub̄ꝫ manēte eadē q̄litate ⁊ quātitate: sꝫ mutatis terminis finitis ī terminos īfinitos. Et hoc mō conuertit vl'is affirmatiua ī vniuersalez affirmatiuā: ⁊ ꝑticularis negatiua in seipsam: vt oīs hō est aīal ergo oē nō aīal est nō hō. Quidā hō non est lapis ergo qdā nō lapis nō est nō hō vñ versus. Simpliciter feci cōuertit eua ꝑ acci. Asto ꝑ cōtra: sic fit conuersio tota. Asserit a negat e sunt vl'r ābe. Asserit i negat o sunt ꝑticulariter ambo. Et sciēdū est ꝙ signū positū in subiecto ꝓpōnis q̄ dꝫ cōuerti dꝫ poni supra totū p̄dicatū: ⁊

totũ reduci ad subiectũ in cõuertẽte. Preterea eadẽ ẽ cõuersio ꝓpõnis ꝑticularis indefinite ⁊ singularis

Consequẽter agit auctor de cõuersione propositionum que est proprietas propositionum vtroq; termino ꝑticipãtiũ ordine econuerso: qñ.s.fit de p̃dicato sb̃z ⁊ de sb̃o p̃dicatũ Et ẽ triplex.s. simplex ꝑ accñs ⁊ ꝑ contrapositionẽ. ¶ Unde notandũ ꝙ in cõuersione sunt due propositiones: quarũ p̃ma dicit̃ conuersa: ⁊ est antecedẽs secunda vero dicit̃ cõuertens. ⁊ est consequens ad aliam. ¶ Est autem antecedens propositio cathegorica vel hypothetica ad quã alia sequitur: consequẽs vero est conclusio que sequitur ex antecedẽte. ¶ Cõsequẽtia vo est illatio ꝯñtis ex añcedẽte ¶. Quia vero ꝯuersio ẽ cõsequentia notandum ꝙ cõsequentia formalis dicitur illa que tenet in omnibus terminis consimili forma arguendi retẽta. ex parte autem forme se tenent vniuersalis particularis affirmatio ⁊ negatio. ⁊ varius modus arguendi ꝟm regulas consequentiarũ. ¶ Cõsequẽtia vero materialis soluz tenet ex parte terminorum ⁊ ideo nõ tenet in omnibus terminis: licet forma cõsimilis obseruet̃. Uñ lz sequatur gratie materie quidam homo est animal: ergo oĩs homo est animal nõ est tñ cõsequentia formalis. Et ideo non valeret similis modus arguendi in alijs terminis. sicut non sequit̃. quidã homo currit: ergo omnis homo currit. ¶ Notandum insuper ꝙ Arist. tractans de reductione syllogismorum imperfectorum ad ꝑfectos agit de cõuersione simplici ⁊ per accidens. q̃ ad hoc sunt vtiles. Nõ autẽ de conuersione per contrapositionẽ que ad hoc non deseruit quia in ipsa non manẽt idem termini simpliciter: qui tamen deberent manere in reductione syllogismorum. Petrus autem hyspanus tractat hic de ipsa inquantũ est quedam passio propositionis. ¶ Conuersio simplex est facere de subiecto predicatum ⁊ de p̃dicato sb̃m manente eadem qualitate ⁊ quantitate. ⁊ hoc modo conuertitur vniuersalis negatiua ⁊ particularis affirmatiua: vt nullus homo est lapis: nullus lapis est homo. quidã homo est animal. quoddam aĩal est homo: ⁊ dicitur simplex qꝛ est sine mutatione q̃ntitatis ⁊ qualitatis. Solum enim est ibi mutatio situs terminorum: sicut commutatio dicitur simplex que est sine additione: vel narratione. Simplr̃.n. dicitur tale quod est ꝟm se tale ꝟz qd vero tale ꝙ est tale per respectũ ad aliud hoc mõ vl̃is negatiua conuertitur in vniuersalẽ negatiuã simpliciter.i.ꝟm se ⁊ non per aliud: ⁊ similiter ꝑticularis affirmatiua in particularez affirmatiuã. Nõ sic in conuersione per accidens vt statim videbit̃. ¶ Sed cõtra hoc arguitur primo sic. ista est vera. nulla virgo fuit corrupta: ⁊ tñ ꝯuertens est falsa. nulla corrupta fuit virgo. Itez ista est vera. nullus senex erit puer: ista autẽ falsa nullus puer erit senex. ¶ Itez ista est vera quidã hõ est mortuus: conuertens vero falsa: quoddaz mortuũ ẽ hõ. ¶ Item ista est vera. nullus ciuis ẽ mulier. ⁊ ista falsa: nulla mulier est ciuis. itẽ nõ sequitur panis est in furno: ergo furnꝰ ẽ i pane. ¶ Pro rñsiõe ad ista argumẽta notãdũ ꝙ terminꝰ positꝰ a ꝑte añ r̃spectu v̄bi vl̃ ꝑticipij futuri tp̃is ãpliat̃ ad standũ ꝓ tp̃e vl̃ futuro. Positꝰ vo post hmõi v̄bũ restrigit̃ ad tp̃s futurũ ¶ Itẽ notãdũ ꝙ terminus positꝰ a ꝑte añ respectu v̄bi vel ꝑticipij p̃teriti tp̃is ãpliat̃ ad supponẽdũ ꝓ eo ꝙ ẽ vel fuit Positꝰ vo post hmõi v̄bũ restrigit̃ ad tp̃s p̃teritũ. ¶ Itẽ notãdũ ꝙ i ꝯuertente ⁊ ꝯuersa termi debẽt accipi eq̃ ãple ⁊ eque stricte. ¶ Item notandum ꝙ

Conuersio simplex

qñ obliquus ponit a parte predicati pro positionis cõuerse: tunc verbũ debet resolui i suũ participiũ ⁊ ipsum cũ obliquo ponere a parte subi cõuertentis. ¶ His premissis visis pz rñsio ad argumenta. ¶ Ad primuz quando arguit: nulla virgo fuit corrupta. dico ꝙ illa est vera sumẽdo subm pro pñti tempore ⁊ predicatuz pro tpe preterito: qr nulla que nunc est virgo fuit corrupta tpe preterito: ⁊ tunc debet cõuerti in illã: nulla que fuit corrupta est virgo. ¶ Ad secundũ dicẽdũ ꝙ illa nullus senex erit puer est vera sumendo subm pro tpe pñti: ⁊ predicatũ pro tpe futuro. Nullus.n. q nunc est senex erit puer tpe futuro: ⁊ tũc debet ꝯuerti in illã nullus q erit puer est senex. ¶ Ad tertiuz dico ꝙ illa propõ quidaz homo est mortuus est vera sumẽdo subm pro tẽpore preterito. Unde sensus est ꝙ quidaz q fuit homo est mortuus. ⁊ tunc dz conuerti in istã quoddaz mortuũ est vel fuit homo. ¶ Ad quartũ dico ꝙ illa nullus ciuis est mulier est vera ꝑ masculis quia ly ciuis per ly nullus restringit ad standuz pro masculis ⁊ tunc conuertitur in istam. nulla mulier est ciuis masculus. ¶ Ad quintũ dico ꝙ illa panis est in furno cõuertitur in istaz: ens in furno est panis. Conuersio per accidẽs est facere de subo predicatuz ⁊ econuerso manente eadem qualitate sed mutata quantitate. Et hoc modo dicit auctor conuerti vniuersalem affirmatiuã in particularez affirmatiuam. Unde vniuersalis affirmatiua infert particularez affirmatiuã. exẽpluz cõuersionis per accidens. Omnis hõ est currens ergo quoddã currẽs est homo. ⁊ vniuersalem negatiuã in particularem negatiuã vt nullus homo est lapis. ergo quidaz lapis nõ est hõ. ¶ Sz contra hoc arguit qr Arist. pº priorum tractans de conuersionib⁹ dicit vniuersalem affirmatiuã conuerti in particularez affirmatiuam de vniuersali negatiua nullam faciẽs mentionem. ¶ Rñdeo sm Sco. xxj. di. primi sententiaꝝ. ꝙ vniuersalis negatiua non cõuertitur in particularez negatiuã licet inferat eaz. Ubi sciendum ꝙ conuerti per accidens est cõuerti per aliud. s. per particularẽ affimatiuaz. Unde qr vniuersalis affirmatiua infert particularez affirmatiuaz: ⁊ conuertitur simpliciter particularis affirmatiua in ꝑticularem affirmatiuã: ideo vniuersalis affirmatiua per accidens in ipsaz conuertitur: licet aũt vniuersalis negatiua inferat particularem negatiuã. qr tamen ꝑticularis negatiua non cõuertit simpliciter. iõ vlis negatiua nõ ponit ab Ari. cõuerti ꝑ accidẽs. Sz qd dicemus ad auctorẽ? Põt dici ꝙ auctor dicit vniuersalẽ negatiuã ꝯuerti ꝑ accidẽs in particularẽ negatiuã. qr ipsam infert large accipiẽs ꝯuersionez pro qualibet illatione in terminis trãspositis. Seqtur.n. nullus hõ est lapis. ergo nullus lapis est hõ ꝑ cõuersionẽ simplicẽ. ⁊ vltra quidã lapis nõ ẽ hõ ꝑ legẽ subalternarũ. philosophus autez accipit cõuersionẽ magis stricte: qñ scilicet aliqd sm se in aliud cõuertit: sicut in ꝯuersione simplici: vel ꝑ aliud qd ꝯuertit i ipsum: sicut in cõuersione vlis affirmatiue in particularẽ affirmatiuã ꝑ particularẽ q̃ in ipsaz ꝯuertit: vt oĩs hõ est aĩal. ergo qdaz hõ est aĩal: ⁊ vltra. ergo quoddã aĩal est hõ ꝑ ꝯuersionẽ simplicẽ. ⁊ tũc a pmo ad vltimuz. Oĩs hõ est aĩal. ergo quoddã aĩal ẽ hõ ꝑ ꝯuersionẽ ꝑ accidẽs. Et si arguat ꝙ ꝑticularis negatiua ꝯuertit simplr i ꝑticularẽ negatiuã. bñ.n. seqtur qdã hõ nõ est lapis: ergo quedã lapis nõ est hõ: ergo vlis conuertit ꝑ accidẽs in ipsam. ¶ Respõdeo ꝙ illa ꝯña tenet rõne materie ⁊ nõ gratia forme. Unde nõ valet in alijs terminis. Nõ.n. sequit quoddã animal nõ ẽ hõ. ergo qdã hõ nõ ẽ aĩal.

Circa ꝯuersionez ꝓpositionum nõ quãtaꝝ etiã propositionũ exceptiuaruz reduplicatiuarũ ⁊ exclusiua

rum potest oriri difficultas. ¶ Vbi sciendum q̄ propositiones exceptiue dicunt̄ ille in quibus ponitur preter nisi ⁊ consimiles. vt omnis homo preter sor. currit equiualet isti: omnis hō alius a sorte currit ⁊ cōuertitur in hāc. quoddam currēs est homo alius a sorte vel quoddaz currens qō non est sor. est homo. ¶ Propositiones vero reduplicatiue dicuntur ille in quibus ponuntur ille dictiones inquantū: vt ſm q̄. ⁊ consimiles reduplicatiue sumpte. ¶ Vbi sciendū ſm Scotum. iij. q. quolibetorum. q̄ reduplicatio potest sumi dupliciter. s. reduplicatiue ⁊ specificatiue. reduplicatiue quidem sumitur quando notat terminuz sibi additum esse causam precisaz inherentie predicati ad subiectum. vt ista homo inquantū rationalis est risibilis. denotatur q̄ rationalitas ē causa precisa risibilitatis. Unde equiualet isti homo q: rationalis est risibilis: ⁊ conuertitur in istaz aliquid quod inquantū rationale est risibile est homo. Specificatiue sumit̄ quando non notat talez precisionem cause: sed denotat predicatū non repugnare subiecto considerato sub tali ratione. vt homo inquantuz rationalis est albus ly inquantuz specificat q̄ homini considerato sub ratione rationalitatis non repugnat albedo. est aūt bona ꝓña a reduplicatiua ad suam prelacentem. Unde bene sequitur oīs homo inquantū rationalis est risibilis: ergo omnis homo est risibilis. ¶ Propositiones aūt exclusiue sunt ille in quibus ponunt̄ iste dictiones tantuz solum ⁊ consimiles exclusiue sumpte: vnde hec dictio soluz potest capi dupliciter. vno modo cathegorematice. ⁊ tunc tantuz valet sicut solitarius. vnde solus sor. currit equipalet isti. sor. solitarius seu alteri in illo loco nō associat currit. ⁊ sic non sumitur exclusiue. Est enim vera etiaz posito q̄ alij homines currant. Si aūt solus sumatur sin cathegorematice tunc facit ꝓpositionem exclusiuam. Unde ista solus sortes currit habet duas exponentes. Sor. currit. ⁊ nullus alius a sorte currit. Conuertitur aūt exclusiua ſm. Sco. xxj. di. primi sen. in vniuersalem affirmatiuam de terminis transpositis. vt ista tantum homo est risibilis conuertitur in istam. omne risibile est homo: qō sic probatur licet enim ista habeat communiter duas exponentes: tamen intellectus eius potest sufficienter exprimi per hanc. Null⁹ non homo est risibilis: que conuertitur in istam. Nullum risibile est non homo ⁊ tunc vltra. omne risibile est homo ſm illud secundi perybermenias. ¶ Ad negatiuaz de predicato infinito sequitur affirmatiua de predicato finito. ¶ Hoc aūt est verū de terminis simplicibus ⁊ non compositis. Exemplum sit lignum terminus simplex. ⁊ lignum album termin⁹ cōpositus. bene enim sequitur hoc non ē non lignum. ergo est lignum. Non autē sequitur demonstrato homine vel equo hoc non est lignum non album: ergo est lignum album. ¶ Conuersio per cōtrapositionem est facere de subiecto predicatum ⁊ econuerso, manente eadem q̄litate ex quantitate. sed mutatis terminis finitis in terminos infinitos. Et hoc mōdo cōuertitur vniuersalis affirmatiua ⁊ particularis negatiua. vt omnis hō est animal: omne non animal est non homo quidam asinus non est lapis: quidaz nō lapis non est non asinus. ¶ Circa qō notandum q̄ hec conuersio dicitur per cō trapositionez. q: in cōuertente ⁊ conuersa ponuntur termini contradictorij. s. terminus sumptus sine negatiōe. videlicet terminus finitus ⁊ terminus sumptus cuz negatione. i. termin⁹ infinitus. ¶ Dicit vltērius auc. q̄ ex signo q̄ est in subo propositionis cōuerse cū eius predicato debet fieri subm cōuertentis q̄ habz veritatez in conuersione simplici ⁊ per contrapositionez vbi manet eadez quantitas ⁊ non in cōuersione per accidēs vbi mutatur quantitas. hz etiā veritatē qñ ꝓpō-

nis ꝙuerſe eſt termin⁹ cõis ⁊ non ſingularis: q⁹ terio ſingulari nõ ꝑt addi ſiguñ. ¶ Eſt ãt eadẽ ꝙuerſio ꝓticularis idefinite ⁊ ſingularis. q⁹ ſicut ſingularis ꝓ vno ſuppoſito verificaꝫ ita ꝓticularis ⁊ idefinita. Nõ ſic eſt de oppõne q⁹ ſingularis affirmatiua ⁊ negatiua ꝺicũt cũ idẽ aſſeraꝫ ⁊ negeꝫ de eodẽ ſuppoſito. Nõ ſic de ꝓticularib⁹ ⁊ idefinitis: q⁹ in ipſis ſ̃z põt ſupponere ꝓ vno ſuppoſito vel ꝓ alio diſiũctiue. De cõuerſionib⁹ autem ponunt verſus ſequentes. Aſſerit. a. negat. e. ſunt vr ambe. Aſſerit. i. negat. o. ſunt ꝓticulariter ambo. Simpliciter feci conuertitur ena per acci. Aſto per contra ſic fit cõuerſio tota.

De ꝓpoſitione hypothetica.

PRopoſitio hypothetica eſt illa q̃ habet duas cathegoricas ꝓpões tãq̃z ꝓncipales ptes ſui vt ſi hõ currit hõ mouet. Et ꝺr hypothetica ab hypos ꝙ ẽ ſub ⁊ theſis qõ ẽ poſitio q̃ſi ſuppoſitio ſue ſuppoſitiua locutio. q⁹ vna ps ei⁹ ſupponit alteri. ¶ Dꝛopõnũ hypotheticarũ: alia ꝙdictionalis: alia copulatiua: alia diſiũctiua. Cõdictiõalis ẽ illa i q̃ cõiũgunt due cathegozice ꝑ hãc cõiũctionẽ ſi. vt ſi ſoz. currit ſoz. mouet. Et illa cathegorica cui imediate ꝓponit illa coniũctio ſi ꝺr añs: reliq̃ vero ꝓñs. Copulatiua eſt illa i q̃ cõiungunt due cathegozice per hãc cõiunctionez et: vt ſoztes currit ⁊ plato diſputat. Diſiũctiua eſt illa in q̃ ꝓiũgunt due cathegozice per hãc cõiunctõnez vel. vt ſoz. currit vel plato diſputat. Ad veritatẽ cõdictionalis exigit ꝙ añs nõ poſſit eẽ verz ſine cõſequẽte. vt ſi hõ eſt aial eſt. Vnde ois cõdictionalis vera eſt neceſſaria: ⁊ ois falſa eſt ipoſſibilis. Ad falſitatez eius ſufficit ꝙ añs poſſit eẽ verz cõſequẽte exiſtẽte falſo vt ſi homo eſt: albũ eſt. Ad veritatẽ copulatiue exigit vtrãqz partẽ eſſe verã. vt hõ eſt aial. ⁊ deus eſt. Ad falſitatẽ ei⁹ ſufficit alterã ptẽ eſſe falſam. vt hõ eſt aial. ⁊ equ⁹ ẽ lapis. Ad veritatẽ diſiũctiue ſufficit alteraz ptez eſſe verã. vt hõ eſt aial. vl̃ equus eſt lapis tamẽ pmittit ꝙ vtraqz ſit vera: ſed nõ ita ꝓprie: vt hõ eſt aial vel equ⁹ eſt hinnibilis. Ad falſitatem eius exigitur vtranqz ptẽ eſſe falſaz vt hõ ẽ aſin⁹: vl̃ equ⁹ eſt lapis.

Oſtq̃ auctoꝛ ꝺterminauit ꝺ ꝓpoſitione cathegozica. hic ꝓprie agit ꝺe ꝓpõe hypothetica. Eſt ãt ꝓpõ hypothetica que hẽt duas cathegozicas tanq̃ partes ꝓncipales ſui cõiunctas. ſ. per aliquaz cõiunctionẽ vel per aliquod aduerbiũ. ¶ Ulterius notandũz ꝙ ſicut in ꝓpõne cathegozica ſubm ⁊ predicatũ ſe habẽt vt materia: copula vero vt forma: ſic in hy

pothetica due cathegorice se hñt vt materia ⁊ cõiunctio ipsas cõiungens vt forma. ¶ Si arguatur ꝙ ꝓpõ hypothetica non sit propõ: qꝛ qđ non est vna propositio nõ ē ꝓpõ ꝑm Aristo. libro elẽcoꝝ sed hypothetica est plures cathegorice. ergo nõ est propõ. ¶ Rñdeo ꝙ est vna ab vnitate cõiunctionis ipsas cathegoricas vnientis. Dicitur ãt hypothetica ab hypos quod est sub ⁊ thesis positio q̃si suppositiua locutio: qꝛ vna ponit̃ sub altera. s. posterior sub prima quã sequitur Et diuiditur incõdictionalẽ copulatiuã ⁊ disiunctiuaꝫ. De causali vero tẽporali ⁊ locali nõ facit auc. mentionẽ: qꝛ reducũt̃ ad alias vt videbit̃. ¶ Cõdictionalis est illa in qua cõiunguntur due cathegorice per hanc coniunctionem si. vt si hõ currit homo mouet̃. ⁊ illa cathegorica cui imediate cõiungit̃ hec cõiunctio si dicitur antecedens ⁊ alia ꝯñs. ¶ Circa qđ notandũ ꝙ propõ dicit̃ cõdictionalis: qꝛ ponit tm̃ cõdictionalr̃ veritatẽ sui ꝯñtis ⁊ non absolute. videlicet si antecedẽs sit veruꝫ denotando cõsecutionẽ vnius ꝓpositionis ad aliã qꝛ vero in causali ꝯñs infertur ex antecedente qđ est causa eiꝰ vt qꝛ sol lucet dies est. ideo potest reduci ad cõdictionalẽ. ¶ Contra hoc arguit̃ dupliciter. primo sic. Ista est condictionalis. Si asinus volaret: asinus haberet alas: cũ non sit copulatiua nec disiunctiua: ⁊ tamen non coniungunt̃ due cathegorice. ergo diffinitio propositionis condictionalis non est bene assignata. ¶ Itẽ ista est condictionalis. Sortes currit: ergo sor. mouetur. ⁊ tamen non coniũgũtur due carhegorice, per notam condictionis si. ¶ Respondeo ad primum ꝙ ibi possunt esse due cathegorice reducendo coniũctiuas orationes ad indicatiuas. ¶ Ad secundum dico ꝙ licet in illa non coniungantur due cathegorice per hanc coniunctionez si. coniunguntur tamen ꝑ aliam sibi equiualentem idest per illam coniunctionem: ergo que denotat illationez consequentis ex antecedente. ¶ Et notandũ ꝙ in condictionali ē bona ꝯñtia arguendo a positione antecedẽtis ad positionem cõsequentis: vel a destructione consequẽtis ad destructionẽ antecedẽtis. ¶ Copulatiua est illa in qua cõiungunt̃ due cathegorice per hanc cõiunctionem ⁊. vel per aliã sibi equalentẽ. vt sor. currit ⁊ plato mouet̃. ¶ Est autez differẽtia inter copulatiuã ⁊ de copulato extremo: qꝛ in copulatiua ꝯiungunt̃ due cathegorice ꝑ hãc cõiunctionẽ ⁊. In illa vero q̃ est de copulato extremo cõiunctio ponit̃ inter ꝑtes subi vl̃ predicati. vt sor. est albꝰ ⁊ musicus. ¶ Ad copulatiuã reducit̃ tẽporalis ⁊ localis. Exẽplũ de tẽporali vt sor. currit qñ mouet̃. i. sor. in aliquo tꝑe currit ⁊ in illo mouet̃. Exẽpluꝫ de locali vt sor. currit vbi mouet̃. i. sor. currit in aliquo loco ⁊ in illo mouetur. ¶ Disiunctiua est illa in qua cõiungunt̃ due cathegorice ꝑ hanc cõiunctionẽ vel: seu ꝑ aliaꝫ sibi equalentẽ. vt sor. currit vl̃ plato scribit. ¶ Circa ꝙ notãdũ ꝙ cõiunctio disiunctiua ⁊ est cõiunctio ⁊ est disiunctiua: inq̃ntũ est coniunctio coniungit voces: iuquãtũ aũt est disiunctiua disiungit significata. ¶ Notandũ etiã ꝙ cõiunctio disiunctiua põt poni inter duas ꝓpõnes: ⁊ sic fac̃ ꝓpõnẽ hypotheticã: vl̃ int̃ partes p̃dicati ⁊ subi. ⁊ sic est de disiuncto extremo: vt sor. vl̃ pla. currit. ¶ Ad veritatẽ cõdictionalis exigit̃ ꝙ añs non possit esse veꝝ sine ꝯñte. Unde oĩs condictionalis vera est necessaria qꝛ ꝯñs necessario sequit̃ ad añs. ¶ Ad falsitatẽ ãt eius sufficit̃ ꝙ añs possit esse veꝝ sine cõsequẽte. Unde oĩs cõdictionalis falsa est impossibilis. Impossibile est enim ꝙ si antecedens sit verum ꝙ illud quod necessario sequitur ad ipsum sit falsum: cũ ex vero non sequatur nisi verum ex secundo priorum. ¶ Et notandum ꝙ duplex est necessitas. quedam est necessitas cosequentis. ⁊ quedam consequentie. Necessitas consequẽtis est quãdo cõ

Copulatiua

Tpl̃is et Localis

Causales

Noctas 2ª

18

sequens est in se necessariū: vt homo est risibilis. ¶Necessitas ꝓñe est quādo consequēs necessario sequitur ad antecedēs licet vtrunq; sit contingens in se: vt si hō currit homo mouetur. Et ista necessitas exigitur ad cōdicionalem. non aūt ꝓma vnde cōdictionalis potest esse necessaria licet tam antecedēs q̄ ꝓñs sit impossibile. vt si homo est asinus est rudibilis. ꝓma necessitas dicitur necessitas simplicit̄ secunda vero ſm quid. ¶Ad veritatez copulatiue exigitur vtrancq; partem esse veram. vt homo est animal: ⁊ deus est. Cuius causa est quia tota copulatiua se tenet admodū totius integralis. ad cuius positionem requiritur positio cuiuslibet partis principalis eius. ¶Ad falsitatez eius sufficit vnam partem esse falsam: sicut destructio partis principalis arguit destructionem totius vt si paries nō sit nec domus est. Ex predictis patz q̄ a tota copulatiua ad quamlibet eius partez est bona consequentia. ¶Ad veritatem disiunctiue sufficit alteram partē esse veram. se enim habet admodū totius vlis ad cuius positionem sufficit positio vnius partis eius subiectiue: vt ad positionem animalis sufficit positio hois vel equi. ¶Ad falsitatez eius oportet vtrāq; partem esse falsam. cum. n. ad veritatē eius sufficit veritas vnius partis opz ad hoc q̄ sit falsa q̄ vtraq; ps eius sit falsa.

De equipollentiis

Sequitur de equipollentiis de q̄b⁹ dant tales regule. Pria est q̄ si alicui signo vniuersali vel particulari preponatur negatio eqpollet suo contradictorio vt iste equipollent. Nō omnis homo currit ⁊ quidam homo non currit. Secunda regula est q̄ si alicui signo vniuersali postponatur negatio equipollet suo cōtrario vt iste due equipollēt. omnis homo non currit nullus homo currit. Tertia regula est q̄ si alicui signo vniuersali vl̄ particulari preponatur ⁊ postponatur negatio equipollet suo subalterno vt iste due equipollent non omnis hō non currit quidam homo non currit. vel non nullus homo non currit quidam homo nō currit. ⁊ dicte regule in his versibus continētur. vnde versus. Pre cōtra dic post contra pre postq; subalter. Non omnis: quidaz non: ois nō: quasi nullus. Nō nullus quidaz: sed nullus nō: valet omnis. Non aliquis nullus: non quidā non valet ois. Non alter neuter. neuter non prestat vterq;. Ex istis regulis infertur regula que talis est. si duo signa vniuersalia negatiua ponantur in eadē locutiōe ita q̄ vnum sit in subiecto ⁊ reliquum in predicato equipollet suo contradictorio vt nihil ē nihil equipollet huic: quodlibet est aliquid: quia per secūdam regulaz: nihil nō ⁊ quodlibet: equipollent sicut ois nō

⁊ nullus ⁊ per primā regulaꝫ non nihil ⁊ aliquid ęquipollent: sicut non nullus ⁊ quidā ⁊ sic due p̄me sūt ęqpollētes.

Circa qd̄ notandū ꝙ equipollētia est equalentia duarū ꝓpōnum in quātitate ⁊ qualitate: veritate ⁊ falsitate mediāte signo per aduētū negationis. Et dicit̄ de equipolleo es qd̄ idē est ꝙ equaleo es: ⁊ ponunt̄ tres regule. p̄ma est ista. Si alicui signo tam vniuersali q̄ꝫ ꝑticulari preponat̄ negatio equipollet suo contradictorio. i. ꝓpōnes que prius erāt cōtradictorie eqpollebūt vt iste sunt cōtradictorie: omnis hō currit: quidā homo nō currit: preponat̄ negatio vni earū equipollebūt. vt nō omnis hō currit equipollet huic quidā homo nō currit. Causa huius regule est qꝛ negatio negans est talis nature ꝙ quicqd post se inuenit destruit ⁊ eius oppositū ponit. Unde negat qualitatē ⁊ quantitatē. Si. n. inueniat ꝓpositionē vniuersalem facit ipsam ꝑticularē ⁊ econuerso Si inueniat ꝓpositionem affirmatiuā facit eā negatiuā ⁊ ecōuerso. ⁊ sic negatio ꝓposita signo facit propositiones prius repugnantes in qualitate ⁊ quantitate esse eiusdē qualitatis ⁊ quantitatis. ⁊ sic facit ꝓpositiones que prius erant cōtradictorie equipollere. Ex p̄dictis patet ꝙ due negationes equiualent vni affirmationi. Negatio. n. negans vnum oppositum ex cōseqnenti ponit aliud. ⁊ sic negatio negans negationē ex cōsequēti ponit affirmationeꝫ. Nō sic est aūt de duabus affirmationib⁹. Natura. n. affirmationis nō est destruere sed ponere. ⁊ iō affirmatio addita affirmationi ipsam fortificat. qꝛ due affirmationes non equiualent vni negationi: sicut due negationes vni affirmationi. ¶ Contra predicta arguitur ⁊ videtur ꝙ negatio non debeat addi signo: quia aduerbiuꝫ habet determinare verbū: sed negatio est aduerbiū ergo debꝫ determinare verbū ⁊ non signum. probatur maior per Priscianuꝫ dicentez ꝙ aduerbiū est vim verbi adiectiuum. ¶ Respondeo ꝙ aduerbiū primo ⁊ per se habet determinare verbuꝫ secundo autem ⁊ ex cōsequenti pōt determinar̄ nomē. ⁊ sic potest addi signo. ¶ Si arguit̄ per Ari. primo peryhermenias dicentem ꝙ negatio non debet addi signo. ¶ Dico ꝙ loquit̄ de negatione infinitante: ⁊ non de negatione negāte: qꝛ vꝫ signum non est infinitabile cum per se nihil significet. ¶ Scd̄a regula talis est ꝙ si alicui signo vniuersali postponatur negatio equipollet suo cōtrario. i. facit propositiones que prius erant contrarie equipollere: vt iste sunt contrarie: omnis homo currit ⁊ nullus homo currit. postponatur negatio subiecto vnius illarum equipollebunt vt omnis homo nō currit: ⁊ nullus hō currit equipollēt. Causa huius regule est qꝛ cōtrarie sunt eiusdem quātitatis: ⁊ differunt soluꝫ in qualitate. Negatio igitur postposita subiecto non mutat quātitatem: cū nō agat ante se: qꝛ vero cadit supra copulaꝫ: mutat qualitatē: ⁊ sic sunt eiusdeꝫ qualitatis ⁊ per cōsequens eqpollent. ¶ Sed cōtra hoc arguit̄ sic in istis. omne currens mouet̄. ⁊ nullū non currens mouet̄ est negatio postposita signo vniuersali: ⁊ tñ nō eqpollēt cū p̄ma sit vera ⁊ scd̄a falsa. ¶ Rñdeo ꝙ negatio debꝫ poni post signum. i. post subiectū qd̄ per signuꝫ denotatur vt cadat super copulā: nō sic est in ꝓposito: qꝛ illa negatio nō que precedit ly currēs solū cadit sup terminū quē ifinitat. ¶ Tertia regula c̄ si alicui signo vl̄i ⁊ ꝑticulari preponat̄ ⁊ postponatur negatio eqpollet suo subalterno. i. facit ꝓpōnes q̄ prius erāt subalterne eqpollere: vt iste sunt subalterne. oīs hō currit: ⁊ qdā hō currit: preponat̄ ⁊ postponat̄ negatio subiecto vni⁹ illaꝝ equipol

lebunt. vt non omnis homo non currit equipollet hinc. quidaz homo currit. causa huius regule est qz subalterne sunt eiusdē qualitatis diuerse quātitatis: quia igitur vna negatio negat aliā remanet ea dē qualitas. Negatio aūt p̄cedens signū mutat quātitatē ⁊ sic eqpollent cum sint eiusdē qualitatis ⁊ q̄ntitatis. ¶ De equipollentijs subcōtrariarū non dat̄ aliqua regula: quia satis est euidēs qz si postponatur negatio subiecto particularis affirmatiue eqpollebit particulari negatiue seu erit idem cū ipsa. ¶ Ex p̄missis infert auctor quartā regulam que talis est. Si duo signa vniuersalia negatiua ponant̄ in eadē locutione. vnū a parte subiecti ⁊ aliud a parte predicati. primū equipollet suo contrario: ⁊ secundum equipollet suo contradictorio: cuius causa est qz negatio secundi signi postponit̄ primo signo: ⁊ sic facit ipsum equipollere suo cōtrario per secundā regulā: ⁊ negatio primi signi p̄ponitur sc̄o signo: ⁊ sic per primā regulā facit ipsuz equipollere suo cōtradictorio. vnde nihil est nihil trī vz sicut quodlibet est aliud. ¶ Contra hoc argumentatur qz hec est negatiua nihil est nihil cū vna sola negatio precedat copulā: alia antē est affirmatiua. ergo non equipollent. ¶ Respōdeo qz ly negatio iclusa in sc̄o nihil sequat̄ copulā p̄m situm terminorū. tñ intelligitur p̄cedere q̄tuz ad sensum orationis. vnde secundū nihil dz exponi pro nō ⁊ p aliqd. ⁊ est sensus nihil est nihil. i. nihil nō est aliquid. ponit̄ aūt secunda a pte p̄dicati eo qz includit̄ in se terminuz siue distributionis quod est p̄dicatū eiusdē propōnis. ¶ Ad hoc cōfert illud sc̄i perybermenias: qz. s. ad negatiuā ō p̄dicato infinito sequit̄ affirmatiua ō p̄dicato finito. De eqpollētijs sūt tales vsus. ¶ Pre ō dic post ō pre post qz subalter. Nō ois qdaz nō: ois nō q̄si nullus. Nō nullus qdā: sed null⁹ nō vz ois. Nō alter neut: neuter ñ pōsat vtrū q̄. Nō aliqs nullus: nō qdā nō vz ois.

De modalibus.

Modus est adiacens rei determinatio ⁊ hz fieri p adiectiuū. sed duplex est adiectiuū. Quoddā est adiectiuuz nominis. vt albus niger ⁊ similia. Aliud est adiectiuū verbi. vt aduerbia. Scōz. n. Priscianū aduerbiū est vim verbi adiectiuū. Et ideo duplex est modus. vn⁹ nominalis qui fit per adiectiuū nominis. Alius aduerbialis qui fit p aduerbiuz. vt hō currit velociter. Jtē aduerbiorū quidā determinant verbuz gratia cōpositionis vt ista sex necessario cōtingenter possibiliter ⁊ ipossibiliter vero ⁊ falso. Alia dēterminat verbum gratia rei verbi vt fortiter agit velociter currit. Alia determinat gratia tēporis vt hodie cras ⁊ alia aduerbia tē poralia. Alia aduerbia determinat ratione modi. vt aduerbia optādi hortādi. ⁊ sic sumitur simpliciter modus per aduerbia. Sed omissis omnib⁹ aliis solū nunc de illis dicēdū est qui cōpositionem determinat vt sunt necessario contingenter ⁊ cetera. Cuz. n. dicitur homo necessario sedet: signifi

catur ꝙ compositio sessionis cum homine sit necessaria. Sz cum dicitur homo bene currit vel velociter significatur ꝙ cursus hominis sit velox vel bonus. ⁊ in ista determinatur res verbi. in prima vero cōpositio. Unde solum illi modi q compositionem determinant faciunt propositionem modalem ideo de talibus solūmodo hic intendimus. Et sumūtur quandoqz predicti modi nominaliter. vt possibile impossibile contingens necessarium verum ⁊ falsuz. quādoqz aduerbialiter: vt possibiliter īpossibiliter necessario contingenter vero ⁊ falso.

Postq̄ auctor determinauit de propositionibus de inesse: hic cōsequēter ꝺterminat ꝺ modalib⁹. ¶ Circa qꝺ notādū ꝙ propositiones de inesse dicuntur ille que sunt de simplici inherentia predicati ad subiectū In quibus vz predicatuz simpliciter dicitur de subiecto absqz aliquo modo vt homo est animal. Modales vero dicūtur ille que sunt de inherentia modificatiua: seu determinata per aliquem modum: vt hō necessario est animal: ꝑ quā denotatur animalitatem non solum inesse homini sed etiaz de necessitate. ¶ Itē notandum ꝙ modus sumitur multipliciter. Aliquando enim sumitur pro manerie vel mensura vel temperamento. Sumitur enim pro ordinatione duarū propositionū: vt ī syllogismis habetur. Sumitur etiam prout est accidens verbi: vt indicatiuus modus. In proposito autez sumitur pro determinatione: ⁊ sic modus est determinatio adiacens rei determinabili: vt cum dicitur homo albus ly albus est quidā modus determinans ly homo ad standum pro hominibus albis: importansqz albedinem adiacentem seu inherentem homini. Et ponitur hic determinatio tanq̄ genus ad determinationem factam per inferi⁹ additum superiori: vt dicendo animal homo: ⁊ per adiectiuum super modum. Et ideo ponitur adiacens rei tanq̄ differentia. qꝛ ergo modus est determinatio adiacens rei determinabili. Modus est determinatio facta per adiectiuum ita ꝙ in proposito modus ⁊ adiectiuum sumuntur pro eodem. ¶ Est autem duplex adiectiuum: quoddam nominis vt albus niger: ⁊ quoddam verbi vt bene male. ꝑm enim Priscianum aduerbium est vim verbi adiectiuum: quia scilicet vim verbi determinat. sic duplex est modus. vnus nominalis qui fit per adiectiuuz nominis. alius aduerbialis qui fit per adiectiuum verbi: qui potest dici aduerbialis: qꝛ est aduerbiū: ⁊ verbalis qꝛ determinat verbū: ¶ Notandū insuper ꝙ verbū designat cōpositionez p̄dicati cū subiecto. Item ipsam rē īportatā per verbū significat: sicut curro significat cursum. Cōnotat etiā tēpus ⁊ moduz: sic curro ē p̄ntis tēporis ⁊ īdicatiui mōi. ⁊ ꝑz hoc ponit auc. q̄ttuor modos v̄bales. qdā. n. aduerbialiter ꝺterminat verbū gr̄a cōpositionis: vt illa sex: necessario ꝯtingēter possibl̄r īpossibl̄r v̄o ⁊ falso. Cuz. n. dr̄ hō currit necessario significāt ꝙ cōpositio cursus cum homine sit necessaria. De istis autem est presens intentio quia sola illa faciunt propositionem modalem. Alia determinant verbum gratia rei verbi: vt cum dicitur homo currit velociter: denotatur ꝙ cursus hominis sit velox. non autem ipsa com/

positio. Alia determinãt verbuz rõne tẽ poris: vt aduerbia temporalia. alia rõne modi: vt aduerbia optandi ꝛ hortandi. ¶ Circa qõ notanduz ꝙ alia aduerbia õ quibus non fit hic mentio reducũtur ad aliquod p̃dictoꝝ: vt aduerbia loci ꝛ numeri continentur sub aduerbijs determinantibus verbuz gratia rei verbi. vt cum dicitur sor. currit bis ly bis non determinat verbũ gratia numeri singularis qui est modus significandi verbi: sed gratia rei verbi iportate per verbuz scilz ipsius cursus. ¶ Si queratur quare nõ ponuntur aduerbia determinantia verbum gratia figure generis ꝛ ceteroꝝ accidentiũ: sicut ponunt rõne modi ꝛ tps ¶ Respondeo ꝙ cetera accidentia cõueniunt alijs a verbo: nec sunt ei ita propria sicut tempus ꝛ modus. Sumunt autez illi sex modi quandoq; nominaliter: vt possibile impossibile necessariũ ꝛ cõtingens verum ꝛ falsum. aliquando aduerbialiter vt possibiliter ipossibiliter contingenter ꝛ necessario vero ꝛ falso.

Propositio modalis est illa que determinatur aliquo istoꝝ sex modoꝝ possibile ipossibile cõtingens necessariuz vez ꝛ falsum. vt sortẽ currere est possibile: ꝛ sic de aliis. Et in istis modalibus verbuz debz subici: modus ât predicari. Omnes ât alie propositiones que non determinãtur p illos sex modos dicũtur de inesse. Sed adhuc ille propositiones que modificantur his modis: vero ꝛ falso. ad presẽs relinquuntur. qz in illis eodez modo sumuntur oppositio ꝛ conueniẽtia: sicut in illis de inesse. In illis autez de his quatuoꝝ modis possibile ipossibile contingens ꝛ necessarium alio modo sumitur oppositio equipollentie vel conuenientie vt postea patebit. Sciendũ autem ꝙ quilibet istoꝝ quatuoꝝ modoꝝ. quatuoꝝ facit propositiones modales: ideo cuz modi sint quatuoꝝ quater quatuoꝝ erunt propositiones ꝛ sic erunt sexdecim: verbi gratia. Iste modus possibile si sumatur sine negatiõe facit vnã propositionem modalem: vt sortem currere est possibile. Si autem sumatur cum negatione lata ad verbum facit secũdaz vt sortem non currere ẽ possibile. Si vero cũ negatiõe posita ad modũ facit tertiã: vt sortẽ currere nõ ẽ possibile. Si cũ negatiõe posita ad verbũ ꝛ ad modũ facit aliã: vt sor. ñ currere nõ ẽ possibile. Et hoc mõ bz vnũ qõq; alioꝝ modoꝝ sumũt q̃ tuoꝝ ppões modales.

Deinde determinat auctor quid sit propositio modalis dicens ꝙ est illa que determinatur aliquo istoꝝ sex modoꝝ: vt possibile est sor. currere. necesse est sor. currere: ꝛ sic de alijs. ¶ Circa quod no-

tandum ꝙ propositio modalis potest sumi large ⁊ stricte. si sumatur large tunc quelibet propositio potest dici modalis in qua ponitur modus determinans cōpositionez. ⁊ sic propositiones in quib⁹ ponitur verꝝ ⁊ falsum dicuntur esse modales. Stricte autem sumpta propositio modalis exigit ꝙ non solum in ea ponat modus determinans compositionem: sed tales modi ꝑm quos potest sumi oppositio ꝑm quatuor genera oppositionū varijqꝫ modi cōsequentiaꝝ per subalternationez ⁊ negationis oppositionē: vt in sequentib⁹ videbitur. Et sic tm̄ isti quatuor modi possibile ipossibile cōtingens ⁊ necessariū faciūt propositionē modalē. In alijs autez non sic sumit oppositio ⁊ ꝯña a parte modi: sed bene a parte dicti: sicut in illis de inesse. Ochā tm̄ ponit plures alios modos ꝑm quos possunt sumi oppositiones ⁊ ꝯñtie: vt scibile demonstrabile dubitabile indemōstrabile opinabile inopinabile. ⁊ sic de multis alijs de quibus Aristo. breuitati studens non fecit mentionez: quia ex his que de istis quatuor dicuntur potest concipi quid sit dicendum de alijs non famosis. ¶ Diuidit deinde auctor propositionez cathegoricam in propositionem modalem ⁊ in propositionez de inesse: dicit etiam ꝙ in modalibus verbuz debet subijci modus autez predicari. ¶ Circa quod notādum ꝙ per verbum intelligit verbum infinitiui modi cum actio quod etiaz vocatur dictum quod quidez debet subijci modus autez predicari: non quantuz ad situm terminorū vt patet in exēplis auctoris positis: in quib⁹ sepe mod⁹ a pte subiecti ponitur. Non accipit itaqꝫ sbijci in proposito pro subiecto propositionis: sed pro ratione determinabilis. Dictum enim affirmatiuuz vl negatiuum: quod ab Aristo. dicitur esse vel non esse est determinabile. Modus autem est determinatio ipsum dictuz determinās. ⁊ sic esse ⁊ non esse dicuntur subiectiones ⁊ modi appositiones. ¶ Notanduz insup ꝙ propositio modalis potest capi dupliciter: vel in sensu cōposito vel in sensu diuiso. vt ista possibile est sedentem ambulare vel ista: sedens potest ambulare. In sensu enim cōpositionis per se extremū est homo vel persona sedens considerātus sub illa determinatione sedens. Et ille sensus est falsus: quia tunc idem posset esse simul sedens ⁊ ambulās. In sensu enim diuisionis sunt due cathegorice. ⁊ in vna cathegorica enunciat de persona aliqua esse sedens ⁊ in alia posse ambulare. ⁊ illa duo sunt vera de eodem subiecto: vt sor. est sedens ⁊ sor. pōt ambulare nō tamen ita ꝙ simul esse possint opposita. Unde sensus est ꝙ ille qui est sedens habet potentiam ad ambulādū. Hoc modo exponitur a Scoto: illa predestinat⁹ potest damnari di. xl. p̄mi sen. Que in sensu composito est falsa. ⁊ in sensu diuiso vera. vt ibidē diffuse declarat. ¶ Tractat cōsequenter auctor de qualitate modalium. ¶ Circa quod dicit ꝙ quilibz modus facit quatuor propōnes modales. vt iste modus possibile si sumatur sine negatione lata ad modum ⁊ ad verbum infinitiuuz erit propositio affirmatiua tā de dicto qꝫ de modo vt sor. currere est possibile. Si vero negatio sumatur tantuz ante verbuz infinitiui modi erit negatiua de dicto. vt sor. non currere est possibile. Si vero negatio preponitur tantum ad modū erit negatiua de modo: vt sor. currere non est possibile. Si vero negatio preponat vtriqꝫ erit negatiua taz de dicto qꝫ de mō. vt sor. non currere non est possibile. ¶ Circa quod notandum ꝙ lz ista modalis possit dici negatiua in qua dictū negatur ꝑm Ari. in libro priorum principaliter tamen dicitur negatiua ex pte modi negati a quo ipsa propositio dicit modalis. ¶ De qn̄titate vero ipsarum notandū ꝙ lz ex pte dicti possit sumi quātitas: sicut in illis de inesse. Ex pte tm̄ modi necesse se habet

sicut omnis ⁊ possibile vel contingens. Sicut quidam vnde sicut ad ois sequit quidaz per legem subalternaz: sic ad ne cesse sequitur possibile. Impossibile aũt se hz sicut nullꝰ: ⁊ possibile nõ sicut qdaz non. vnde sicut ad nullus sequitur quidã non: sic ad impossibile sequitur possibile non vt ad istam impossibile est soz. currere. sequitur ista possibile est soz. nõ currere. pzopositiones igitur de necessario ⁊ impossibili sunt vniuersales ex parte modi. pzopositiões vero de possibili ⁊ contingenti sunt pticulares. ¶ Et sciendum qꝺ cõtingens potest sumi multiplicit vt patet per Aristo. in primo libro posteriorum. Uno modo cõtingens sumitur pro possibili: vt in ꝓposito. ⁊ tale potest dici contingens altuz seu superius: qz est quasi genus ad alia contingentia. ⁊ tale contingens opponitur impossibile ⁊ nõ necessario. vnde tale contingens vel possibile dicitur cui non repugnat esse. ⁊ diuiditur in contingens necessariuz. vt omnem hominem contingit esse animal. ⁊ in contingens nõ necessariũ: quod potest dici contingens ad vtrunqz: vt hominez ꝓtingit ambulare. ⁊ tale est nec est necessarium nec impossibile. Et subdiuiditur in contingens natũ ⁊ cõtingens infinitũ. dicitur autez cõtingens natuz quod magis se habet ad esse q̃ ad non esse: tamẽ ipediri potest: vt hominem canescere in senectute: quod potest impediri: vel ga non erit senex: vel etiaz qz si sit senex poterit non canescere. Contingens vero infinituz est quod non magis se habet ad esse q̃ ad non esse: vt hoiem ambulare.

De consequentiis.

Arum autez pzopositionum modalium equipollentie quatuoz regulis cognoscũtur quarũ pzima est cuicunqz dicto affirmato attribuit possibile: eidem attribuitur contingens: ⁊ ab eodem dicto remouetur impossibile: ⁊ ab eiꝰ contradictozio opposito remouetur necesse. vt soztez currere est possibile: soztem currere est contingens soztez currere non est impossibile: soztẽ non currere non est necesse. Secunda regula est cuicunqz dicto negato attribuitur possibile: eidem attribuitur contingens: ⁊ ab eodem remouetur impossibile: ⁊ ab eiꝰ dicto contradictozio opposito remouetur necesse: vt soztez nõ currere est possibile: soztez nõ currere est contingens: soztez non currere non est impossibile: soztem currere non est necesse. Tertia regula ẽ a quocunqz dicto affirmato remouetur possibile ab eodẽ dicto remouetur contingens ⁊ eidem attribuitur impossibile ⁊ eius cõtradictozio oppositum attribuitur necesse: vt soztem currere non est possibile soztẽ currere non est contingẽs. soztem currere est ipossibile soztem non currere est necesse.

Quarta regla ẽ a quocũqz dicto negato remouetur possibile ab eodez remouetur cõ

tingens ⁊ eidē attribuitur im possibile ⁊ eius cōtradictorio opposito attribuit̄ necesse vt sor.nō currere nō ē possibile: sor.nō curreř nō ē ꝯtigēs sor. nō currere īpossibile: sortē cur rere est necesse. Istarum āt regularum exēpla disponunt̄ in quatuor lineis siue ordinibus figure sequētis que possunt per hos versus denotari

Primus amabimus edentuliqz secundus.
Terti⁹ yliace: purpur̄a reliqu⁹
Destruit.u.totum. sed.a.confirmat vtrūqz
Destruit.e. dictum: destruit i.qz modum.
Omne necessariat īpossibile quasi nullus.
Possibile quidam non possibile quidam non
Edictū negat i.qz modū nihil a.sed.v.totum

⁊ hec patēt in figura sequenti.

Omnes autem propōnes que sunt in prima linea equipollēt per primam regulam ⁊ conuertuntur inter se. que ꝟo in secunda ꝑ secundam. que in tertia ꝑ tertiam. ⁊ que in q̄rta ꝑ quartam. Itē equipollentie vel conseqentie modaliū possunt haberi per hanc regulaz.

Omnes propositiōes de possibili ⁊ īpossibili eqpollēt ꝟbo similiter se habente ⁊ modo dissimiliter. Et oēs de īpossibili ⁊ necessario equipollēt verbo dissimiliter se habēte ⁊ modo dissimiliter: sed oēs ꝓpositiōes de possibili ⁊ necessario equipollēt verbo ⁊ modo dissimiliter se habētibus. Et intelligitur modus similiter aut dissimiliter se habere quantū ad affirmationem ⁊ negationem: vt dicatur se haber̄ similiter cum affirmatur in vtraqz vel in vtraqz negatur. dissimiliter autem quādo affirmatur in vna ⁊ negatur in alia ⁊ eodez modo intelligendū est de verbo sicut dictū est de modo Et sciēdū est ꝙ in predicta regula nō facimus mētionez de cōtingenti eo ꝙ cōtingēs conuertitur cum possibili. Unde idem est iudicium de propositionib⁹ vtriusqz. exēpla autez querantur in figura disposita per quatuor ordines: qr ista regula generalis est ad oēs.

Hic ꝯnter auctor determinat de ꝯsequentijs ⁊ equipollentijs modaliū. Dicuntur aūt equipollentie consequentie: quia vna sequit̄ ad aliā ⁊ de his ponuntur quatuor regule.

¶ Pro cuius euidētia notādū ꝙ ꝑ attri

De equipollentibus modalibus.

bui intelligitur affirmari: ꝑ remoueri intelligitur negari. dictum etiam affirmatiuum dicitur esse verbum infinitiuum sumptum cū actō sine negatione: vt sor. currere vel esse currentē. Et dictum negatiuū dicitur non esse: vt sor. nō currere vel non esse currentē. ¶ Itez notanduz ꝙ iste quattuor regule. ⁊ per ꝯñs tota figura sciri possunt per has quattuor dictiones: amabimus: edētuli: yliace: purpurea. prima deseruit prime regule: secūda secunde: tertia tertie: quarta quarte. Et sunt in qualibet dictione quattuor vocales seruientes quattuor ꝓpōnibus cuiuslibet regule. ita ꝙ per primam intelligitur p̄ma propositio: per secundaz secunda: per tertiā tertia: per quartam quarta. Item per. a. itelligit ꝙ ꝓpositio itellecta per illam vocalē est affirmatiua tam de dicto q̄z de modo. per. u. negatiua tam de dicto q̄z de modo. per. e. negatiua de dicto. per. i. negatiua d̄ modo versus. Destruit. u. totum sed. a. confirmat vtrūq̄z. Destruit e dictum denegat i. q̄z modum. His p̄missis regule sunt euidentes: quarū p̄ma talis est: ꝙ cuicūq̄z dicto affirmato attribuit possibile eidem attribuit ꝯtingens: ⁊ ab eodem remouetur impossibile: ⁊ ab eius contradictorio opposito remouetur necesse: vt possibile est sor. currere. ergo cōtingens est sor. currere: q̄z possibile ⁊ contingēs in proposito sumuntur pro eodem. Et vltra seqtur nō ipossibile est sor. currere Cū. n. possibile ⁊ ipossibile contradicant sicut nullus ⁊ quidam eqpollebunt preponendo negationē vni illorū iuxta regulas eqpollētiarū. bene ergo sequit possibile est sor. currere. ergo nō ipossibile ē sor. currere. Et vlterius sequit. nō necesse est sor. nō currere. Quod ex hoc patz q̄z necesse ⁊ possibile opponunt subalterne. sicut oīs ⁊ quidā. Equipollebunt ergo preponēdo ⁊ postponendo s̄m regulas eqpollentiarū. Et sic possibile est sor. currere ⁊ nō necesse est sor. non currere possibile eidē attribuit equipollēt. ¶ Secunda regula talis est cuicūq̄z dicto negato attribuit possibile eidez attribuit ꝯtingens ab eodē remouet ipossibile ⁊ ab eiꝰ ꝯdictorio opposito remouetur necesse: vt possibile est non esse: ꝯtingēs est nō esse. nō ipossibile ē nō esse. nō necesse est esse. Ista regula de cōsequentibꝰ pōt patere ꝑ ea que dicta sunt: p̄ponendo ⁊ postponendo negationes modis: sicut fit in signis s̄z regulas eqpollētiarū: ⁊ ista applicatio magis valet ponēdo moduz a ꝑte subiecti q̄z a ꝑte p̄dicati s̄m cōformitatē ad signa. ¶ Tertia regula ē a quocūq̄z dicto affirmato remouet possibile ab eodē remouet cōtingēs eidē attribuit ipossibile: ⁊ eius cōtradictorio opposito attribuit necesse: vt non possibile est esse: nō contingens est esse: ipossibile ē esse: necesse ē nō eē. ¶ Quarta regula est ista a quocūq̄z dicto negato remouet possibile ab eodē remouetur: ꝯtingens eidē attribuit ipossibile: ⁊ eius ꝯtradictorio opposito attribuit necesse. Exēplū: nō possibile est nō esse: nō contingens est nō esse: ipossibile est nō esse: necesse est esse. ¶ Et sciendum ꝙ oēs ꝓpositiones que sunt in p̄ma linea equipollent ꝑ p̄mā regulā: ⁊ que in secūda ꝑ secundā: ⁊ que in tertia per tertiā: ⁊ q̄ in quarta ꝑ quartā. ¶ Circa qd̄ notādū ꝙ in figura sequēti sunt q̄ttuor linee circulares: ⁊ hec est figura cōposita ad similitudinē figure ꝓpōnum de inesse: vt pateat oppositio modaliuz ꝑ cōformitatē ad illas de inesse: ita ꝙ in p̄ma linea superiori ponunt vl̄es affirmatiue. In secunda vl̄es negatiue. in p̄ma vero linea iferiori ponunt ꝑticulares affirmatiue: i scd̄a ꝑticulares negatiue. p̄ma autē linea in ꝓposito dicit p̄ma linea iferior: q̄z in ea ponunt ꝓpositiones prime regule. scd̄a vero linea est scd̄a inferior: q̄z in ea ponunt ꝓpōnes scd̄e regule. tertia vero linea dicitur secūda superior: q̄z in ea ponuntur ꝓpositiones tertie regule. ⁊

quarta linea dicitur prima superior: qr in ea ponuntur propositiones quarte regule. Notificat insuper auctor equipollentias modalium per vnam aliam regulā trimembrem dicens ꝙ omnes propositiones de possibili ⁊ impossibili equipollent verbo similiter se habente: mō autem dissimiliter: ⁊ intelligitur per verbū ipsum verbum infinitiui modi: quod similiter se habet quādo in vtraqꝫ affirmatur: vel in vtraqꝫ negatur. Dissimiliter se habet quando affirmatur in vna ⁊ negatur in alia. ⁊ idem dicendum est de modo. Causa huius prime partis regule ē qr possibile ⁊ impossibile contradicunt: sicut qdā ⁊ nullus. Sicut ergo preponēdo negationem signo contradictorie eqpollent in illis de inesse per primam regulam equipollentiarum sic in preponēdo modo. Negatur enim quantitas ⁊ qualitas cum negatio cadat supra modum ⁊ super copulaꝫ principaliter vnientem modo dictum. vnde iste equipollent. possibile est esse non impossibile est esse. ¶ Secunda pars huius regule est ꝙ omnes propositiones de impossibili ⁊ necessario equipollent modo similiter se habente: ⁊ verbo dissimiliter. Unde iste equipollent. impossibile est esse necesse est non esse. cuius causa est qr necesse ⁊ ipossibile contrariantur sicut omnis ⁊ nullus. sicut ergo per secundaꝫ regulam equipollentiaruꝫ negatio postposita facit equipollere cōtrarias in illis de inesse: sic in istis negatio postposita ad verbum infinitiui modi: cum neget solā qualitatem dicti: non autem negat quantitatem modi: cum actus eius terminet in ipsa compositione partium dicti: nec trāseat vsqꝫ ad moduꝫ. ¶ Tertia pars huius regule est ꝙ omnes propositiones de possibili ⁊ necessario equipollent modo ⁊ verbo dissimiliter se hñtib⁹ cuius causa est: qr necesse ⁊ possibile se habēt subalterne: sicut omnis ⁊ quidam. sicut ergo preponendo ⁊ postponēdo negationem subalterne equipollent in illis de inesse per tertiā regulā equipollentiarum sic in proposito. Unde iste equipollēt. possibile est esse: nō necesse ē nō esse.

Item propositionum modalium. alie sunt cōtrarie. alie subcontrarie. alie cōtradictorie. alie subalterne. vnde quartus ordo ⁊ terti⁹ contrariant̄ siue ꝓpositiones posite in tertia ⁊ quarta lineis. Prim⁹ ordo ⁊ secundus subcontrariantur. Primus ordo ⁊ tertius ꝯdicunt ⁊ similiter scd̄s ⁊ q̄rtus. sed primus ordo subalternatur quarto ⁊ similiter secundus tertio.

Deinde agit auctor de oppositione modaliū ex parte modi dicens ꝙ alique sunt ꝯtrarie. alique subcōtrarie: alique ꝯtradictorie ⁊ alique subalterne. quartus ordo ⁊ tertius contrariantur. s. propositiones ordinate in tertia ⁊ in quarta linea: vt pꝫ per hunc versum. Tertius est quarto semper cōtrarius ordo. hoc pꝫ sic: qr vniuersalis affirmatiua ⁊ vniuersalis negatiua contrariant̄. Omnes autez propositiones quarti ordinis sunt vniuersales affirmatiue de modo. Equiualēt. n. isti. necesse est esse. ⁊ oēs de tertio ordie sunt vniuersales negatiue. Unde equalent isti: impossibile est esse. ⁊ sic contrariantur. Primus autem ordo ⁊ secundus subcōtrariant̄. vnde versus/ Sic etiam linea subcontraria prima secunde. hoc mō pꝫ qr particularis affirmatiua ⁊ ꝑticularis negatiua subcōtrariantur. Omnes autem propositione primi ordinis sunt particulares affirma

oppositi modalium.

tiue. vnde egualent isti. possibile est esse Et oēs scōi ordinis sunt pticulares negatiue. vnde egualent isti. possibile est non esse: q; subcōtrariātur. Itē pmus ꝺicit tertio se enim habēt sicut pticularis affirmatiua ⁊ vlis negatiua. secundus etiaz cōtradicit quarto cū se habeāt vt particularis negatiua ⁊ vlis affirmatiua. vñ versus. Tertius est pmo ꝺictorius ordo. Pugnat cū quarto contradicendo secūdus. Itē pma linea subalternatur quarte. habent. n. se sicut pticularis affirmatiua. ⁊ vniuersalis affirmatiua. ⁊ secunda subalternatur tertie cū ppōnes posite i tertia sint vles negatiue. vnde versus. Prima subest ꝗrte vice particularis habens se. Hac habet ad seriem se lege secunda sequentez. Et notandum q; licet contingens sequatur ad necesse ꝑt contingēs ꝙuertitur cū possibili: ⁊ est superius ad necesse: sicut aial segtur ad hominē: accipiēdo tñ cōtingens pro illo quod potest non esse nō segtur ad necesse: immo sibi repugnat. hec de modalibus.

Necesse. quartus ordo Purpurea

Impossibile. tertius ordo Yliace.

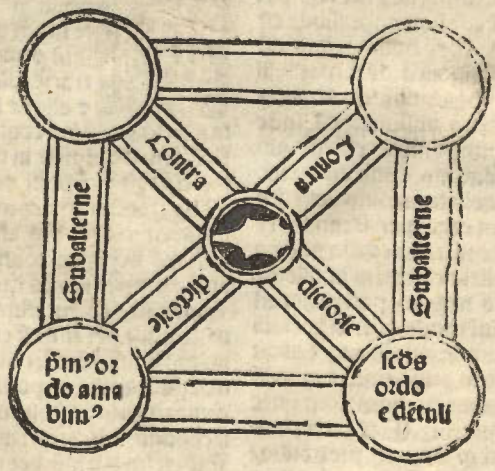

non possibile est non esse non contingens est non esse impossibile est nō esse necesse est esse

Contrarie

non possibile est esse non contingens est esse impossibile est esse necesse est non esse.

possibile ē eē ptingēs est esse nō ipossibile ē eē nō necesse ē nō ē eē.

Subcontrarie

possibile ē nō eē ptingēs ē nō esse nō ipossibile est nō eē necesse ē eē. ptingēs

De predicabilibus.

Predicabile quādo qz sumitur proprie qñqz cōiter. Et sic dr p̄dicabile qđ de plurib⁹ vniuoce p̄dicat vt hō ō soz. z ō pla. z sic de aliis. Ñ qz sumit cōiter z sic dr p̄dicabile quod de vno solo siue de pluribus predicatur vniuoce vel equoce vt homo de sorte vel de platone. Unde predicabile proprie sumptuz z vniuersale idem sunt secundū rez tamen differunt secundum rationem: qz vniuersale diffinitur per esse in predicabile vero per dici de. Est autez predicabile quod aptuz natum est dici de pluribus. Uniuersale autem quod aptum natuz est esse in pluribus.

Hic auctor incipit agere de predicabilibus siue vniuersalibus. Ad cuius euidentiam diuidit ipsuz predicabile in p̄dicabile proprie sumptum z communiter. predicabile proprie sumptum est aptum natuz dici de pluribus vniuoce. predicabile vero cōmuniter sumptum est quod de vno solo vel de pluribus predicatur. De predicabili vero proprie sumpto ē presens intentio: quod est idem qđ vniuersale secundum rem differens: tamen fm rationem. Ratio enim predicabilis sumit ab hoc quod est dici de pluribus. Ratio vero vniuersalis per hoc quod est esse in multis. vniuersale enim dicit qđ est aptū natuz esse in pluribus. ¶ Pro quo notandū qđ vniuersale cum sit vnū concretum potest capi tripliciter. vno mō p̄ per se significato quod est vniuersalitas z secunda intentio: que scilicet est quedā relatio rationis in predicabili ad illud de quo est predicabile: z hunc respectū rationis significat hoc nomen vniuersale p̄ illo quod denominat ab ista inētione vniuersalitatis: que est aliqua res p̄me intentionis. Et sic ipsa natura q̄ est in singulari dicit vle: in cōcreto sicut vlitas in abstracto. alio modo sumit vle quatenus nō est de se hec. tertio mō p̄ aggregato ex re p̄me intentionis z secūde. Quod autem hic dicit de hoc termino vniuersale p̄t similiter dici de alijs terminis secūde intentionis fingēdo etiā ipsis abstracta: vt genus significat secundam intentionem in concreto z generalitas in abstracto: z sic de alijs. ¶ Notādum insuper qđ licet ipsa natura que est in aliquo singulari sit ita communis qđ sibi nō repugnat esse in alia singularitate quantum est de se: licet sibi repugnet vt facta p̄pria illi per indiuidualem differentiam ipsam contrahentem: non tamen ita communis est qđ fit in potentia propinqua qđ predicetur de multis actu. Unde ipsa natura licet non sit in re sine singularitate: tamen de se non includit singularitatem nec vniuersalitatem. Equinitas enim fm Auicē. est tantum equinitas: nec est vna nec plures: hoc est nec includit quantum est de se vnitatem singularitatis nec pluralitatem vniuersalitatis. hoc tamen non obstante: cū omne ens sit vnum ipsa natura habet propriam vnitatem que est eius passio. Hec est vnitas maioz vnitate vniuersali: z minoz vnitate numerali: quod sic potest probari. Simile z equale fundatur super vnum ex quinto methaphysice: sed nullo intellectu existente est realis similitudo albi ad album scōm albe-

dinem. ergo aliqua realis vnitas est pro
ximum fundamentum huius relationis
realis: qꝛ relatio realis nõ fundatur sup
ens rationis formaliter. Non est autez
hec vnitas numeralis: patet: qꝛ hoc albũ
ꝛ illud non sunt vnũ numero. quia nihil
vnum numero est simile sibiipsi. ergo
est aliqua alia realis vnitas. Itẽ si oĩs vni
tas realis est numeralis. ergo omnis
diuersitas realis erit numeralis conse/
quens est falsuz. ergo ꝛ antecedens pro
batio cõsequentie. qꝛ vnũ ꝛ multa idez
ꝛ diuersum sunt opposita ex quarto me
taphysice. Totiens autem dicitur vnũ
oppositoruz. quotiens reliquum primo
thopicorũ: falsitas consequẽtis patet qꝛ
sic tm̃ differret sor. a platone quantũ dif
ferunt a brunello. ꝛ tunc intellectus nõ
posset abstraher̃ a sorte ꝛ platone aliqđ
cõmune magis q̃ a sorte ꝛ brunello: ꝛ
tunc quodlibet vniuersale esset purum
figmentum: quod est absurdum. Cum
ergo ipsa natura sit vna vnitate minori
q̃ sit vnitas numeralis: sequitur ꝙ ipsa
de se non sit singularis: Et sic vniuersale
est aliquid in re. ¶ Sz cõtra hoc argui
tur tripliciter. primo sic. ¶ Intellectus
agens ꝑm cõmentatorem facit vniuersa
litatẽ in rebus. ergo vniuersale nõ est pre
ter operationem ĩtellectus. Itẽ ꝑz Boe
tium de vnitate ꝛ vno. Omne quod est
ideo est: qꝛ vnum numero est. ergo ipsa
natura de se est singularis. ¶ Itẽ Arist.
dicit septimo metaphysice ꝙ substantia
cuiuslibet rei est ꝓpria rei cuius est ꝛ nõ
inest alteri sed ipsa natura est substantia
cuiuslibet rei. ergo nõ ẽ cõis sed ꝓpria.
¶ Pro responsione ad ista argumẽta.
Notandum primo ꝙ esse in ĩtellectu p̃t
capi dupliciter. vno modo subiectiue: vt
spẽs actus ꝛ habitus sunt in aĩa. alio mo
do obiectiue: ꝛ hoc dupliciter: vno mõ
habitualiter. ꝛ primo qñ. s. est ibi ꝑ spẽz
manentẽ in intellectu immediate moti/
uã ad intellectionem. alio modo actuali
ter ꝛ secundario: puta quando iam actu
mouet ꝛ intelligitur. ¶ Scđo notandũ
ꝙ duplex est vniuersale. s. in potentia ꝛ
in actu. vniuersale in potentia est ipsa qd
ditas vel natura que est in re cum singu
laritate que est in potẽtia remota ad hoc
vt predicet̃ de multis. vniuersale ĩ actu
est ipsa quidditas denudata per intelle/
ctum agentẽ a singularitate ꝛ a cõdictio
nibus singulariũ: que nõ solũ est cõmu/
nis multis: sed ẽ in potentia ꝓpinqua vt
predicetur de multis. ꝑm enim Ari. p̃o
posteriorum. Ad hoc ꝙ aliquid sit vni/
uersale requiritur ꝙ sit vnũ in multis ꝛ
predicabile de multis. ¶ Et tunc ad cõ
mentatorem dicentem ꝙ ĩtellectus fa/
cit vniuersalitatem in rebus. Dico ꝙ in
telligit ꝙ ĩtellectus agẽs facit de vniuer
sali in potentia vniuersale in actu. Ut. n.
dictũ est. ij. cap. p̃me partis huius libri.
species in fantasia nõ potest mouere in/
tellectũ possibilẽ ad cognoscendum vni
uersale actu: cum ipsam rez representet
cum condictionibus singularium. Intel
lectus igit̃ agens cũ fantasmate causant
speciem ĩtelligibilem in ĩtellectu possibi
li que representat ipsam naturaz vel qd
ditatem actu abstractam ab hmõi cõdi
ctionibus singulariũ. que lz sit in re quã
tum ad id quod est: tamen est obiectiue
ꝛ habitualiter in ĩtellectu: ĩquantum re
presentat̃ per hmõi spẽm. Et qñ actua
liter ĩtelligitur: tũc est ibi actualiter: ꝛ vt
sic vniuersale actu est p̃ma ĩtentio ꝛ ter
minus cõmunis ĩpositus ab ĩtellectu ad
significãdum ipsum obiectũ ĩtellectum
ꝛ est terminus p̃me ĩtentionis. quando
autem ĩtellectus cõparat ipsum obiectũ
cognitũ ad ĩferiora: tunc fit illa secunda
ĩtentio que dicitur vniuersalitas: que nõ
est aliquid in re: sed tm̃ hz esse in intelle/
ctu cõparãte. ¶ Notandum insuper ꝙ
ipsa qdditas vel essentia sic abstracta ꝑ
intellectuz potest considerari dupliciter
vno modo in se non cõintelligendo sin/
gularitatem nec illam secundam inten/
tionẽ que dicitur vniuersalitas. Et vt sic

consideratur a metaphysico: ⁊ exprimit̃ ꝑ diffinitionē ⁊ est obiectū intellect⁹ nostri pro statu isto. alio modo potest cōsiderari inquātuz subest tali intentioni secūde q̄ dicit̃ vniuersalitas: ⁊ sic cōsideratur a logico. Logicus.n. ꝯsiderat secūdas itentiōes applicatas p̄mis in quib⁹ fundant̃. ¶ Ad ꝑm dicit̃ qñ dicebatur. Omne qđ est ⁊c. pōt dici ꝙ illud hēt veritatē de re que per se subsistit. Ipsa aūt nā nō ē hmōi qꝛ nō existit ꝑ se sz i singulari. ¶ Cōtra hoc arguit̃ qa vt dic̃ Boeti⁹ qcqd ē i vno nūero ē vnū nūero. Cū g⁹ ipsa nā sit in singulari qđ ē vnū numero erit vnuz numero. ¶ Rñdeo ꝙ qcquid est in vno numero: vt in isto lapide est vnum numero: vel primo vel per se vl̃ denominatiue. primo vt illud per quod vnitas talis cōpetit huic cōposito .s. ipsa dr̃ia indiuidualis: ꝑ se, vt hic lapis cuius illud quod est p̄mo vnuz, hac vnitate est ꝑ se pars, denoiatiue tm̄ vt ipsa qdditas lapidis, q̄ ē potētial̃ ad entitatē idiuidualez ipaz dnominātē. Et iō q̄si denoiatiue respicit actualitatē ei⁹ ⁊ vnitatē. Sil̃r istđ pz i alio simili manifestiori. Possz.n. argui sic. Quicqd ē i vno spē ē vnū spē: sed color est in albedine q̄ ē vnum spē. ergo est vnum specie: ergo non habet vnitatem minorē vnitate spēi. Nō seqt̃ vnde color i albedīe ē vnū spē nō ꝑ se nec prio sz denoiatiue tm̄. Dr̃ia āt specifica ē vna p̄mo: qꝛ sibi p̄mo repugnat diuidi in plura spē. Albedo āt ē vna spē ꝑ se sz ñ prio qꝛ ꝑ aliqd intrisecū sibi. s. ipaz differētiaz. ¶ Ad tertiū dico ꝙ philosophus ñ vult dicere ꝙ suba cuiuslibz rei sit ꝓpria ita ꝙ ex nā sua sit idiuidua sz qꝛ facta est ꝓpria aliquo ꝯhēte quo posito nō pōt inesse alteri lz sibi nō repugnet ex se ꝙ cū q̄cūqz vnitate singulari ponat̃. hāc materiā declarat Sco. multipl̃r. iij. di. 2. sen. de hoc etiā vide p̄mo ⁊ septimo metaphysice.

Predicabile autem ꝓprie sumptū siue vl̃e diuidit̃ ꝑ gen⁹ spēz dr̃iaz ꝓpriū ⁊ accñs: soluz de his hic intendimus.

Diuidit vlteri⁹ auc. p̄dicabile ꝓprie sumptū siue vl̃e ꝑ gen⁹ spēz dr̃iaz ꝓpriū ⁊ accidēs. Ad cui⁹ euidētiā sciēdū ꝙ p̄dicabile seu vl̃e sumit̃ hic ꝑ ipsa ꝑa intētiōe q̄ dr̃ vniuersalitas ⁊ ē relatio rōnis causata ꝑ itellectū cōparātē supi⁹ ad iferiora: vt p̄dicabile de ipsis. Qđ qdē pōt cōparari ad ipsa dupl̃r. s. vt p̄dicabile đ ipsis i qd vl̃ q̄le. Si in qd hoc ē dupl̃r: vl̃ qꝛ đ pluribꝰ differētib⁹ spē. Et talis cōpatio dr̃ gen⁹ vl̃ de pluribꝰ differētib⁹ numero: ⁊ tal̃ dr̃ spēs. Si i q̄le vl̃ eēntiale vl̃ accidētale. Si eēntiale sic ē dr̃ia: si accidētale hoc ē dupl̃r: qꝛ vl̃ p̄dicatū hz cāz necessariā in subo vel nō. si p̄mū sic est ꝓprium si ꝑm sic ē accidēs. ¶ Sed ꝯ hāc diuisionē arguit̃ dupl̃r. p̄mo sic. Predicabile p̄dicatū ⁊ p̄dicamētū idē sunt ꝑm rez. ergo nō plura nec panciora debēt esse p̄dicata ⁊ p̄dicamēta q̄ꝫ p̄dicabilia ꝯñs ē falsuz qꝛ ponunt̃ decē p̄dicamēta ⁊ q̄tuor p̄dicata tm̄. ¶ Itē vnū mēbrū vnius diuisionis icludit̃ i alio. ergo diuisio nō est bona. añs est notū: qꝛ gen⁹ includit̃ i spē: ꝓbat̃ ꝯña qꝛ mēbra diuidētia bone diuisionis nō debēt coicidere adinuicē: sz esse opposita vl̃ dispata. ¶ Itē idē est accñs ⁊ gen⁹. ergo nō dz accidēs condiuidi ꝯ gen⁹. ꝯña est nota. ⁊ ꝓbat̃ añs qꝛ color ē gen⁹ albedinis ⁊ accidēs hoīs. ¶ Respōdeo ad p̄mū ꝙ lz idē ꝑm rez sit p̄dicabile p̄dicatū ⁊ p̄dicamētū: tñ differūt ꝑz rōnez. p̄dicabile.n. dr̃ qđ pōt p̄dicari de pluribꝰ. p̄dicamētū vo sumit̃ ꝑ genere generalissimo: vl̃ ꝑ tota coordinatiōe p̄dicabiliū ꝑm sub ⁊ supra ⁊ lateralit̃ predicatū vo dicit illđ ꝑ qđ pōt t̃minari vel solui q̄stio dubitabilis vel ꝓblema: in q̄ scilicet pōt opponi ad vtrāqꝫ ꝑtez ꝯdictōnis. Philosophus āt in thopicis determinās de syll̃o dyalectico docet moduz

soluēdi hmōi dubitatiōes. Vñ ibi oñdit de aliquo quō pōt sciri ꝙ ē gen⁹. ⁊ sic de alijs. ¶Ponit igit ibi q̄tuor p̄dicta .s. duo in qd. que sunt gen⁹ ⁊ diffinitio: ⁊ duo in q̄le. s. ꝓpriuz ⁊ accidens. q: oīs q̄stio dubitabilis pōt terminari ⁊ solui: rñdendo ꝑ aliquod istoꝝ vl' ꝑ aliqd̄ reductū ad illa q: āt nō fit q̄stio de indiuiduis: cū de illis nō sit scientia sz de spēb⁹: iō species ñ numerat inter p̄dicata cū in talib⁹ q̄stionibus sit subm. Nec de dr̄ia specifica sit mentio ibi: q: idē est iudiciū de illa sicut de spē. pōt āt reduci ad diffinitionē. Differētiaz aūt genericā reducit philosoph⁹ ad gen⁹ cū in ipso formaliter icludatur. ¶Ad ꝑm dico ꝙ genus ⁊ spēs possunt capi dupliciter. vno mō fundamētal'r: ⁊ sic vnū includit i alio. vt aīal in hoīe. alio mō formal'r ꝓ ipsis secūdis itētionib⁹: ⁊ sic sunt itētiones distincte nec coincidūt. ¶Ad tertiū dico ꝙ lz fit idē gen⁹ ⁊ accidēs hoc tñ nō respectu eiusdē. est. n. genus respectu suoꝝ inferioꝝ: ⁊ accidens respectu substantie.

De genere.

Genus dr̄ tripl'r. primo mō dr̄ gen⁹ vt ē collectio multoruz quodā mō se hñtiū adinuicē ⁊ ad vnū p̄ricipiū: vt collectio eoꝝ q sūt de eadē parētela ⁊ descēdūt ab vno auo vt romani a romulo. Secūdo mō dicit gen⁹ p̄ricipiū vniuscuiusqz gñatiōis vt pr̄ vl' pr̄ia. Tertio mō dr̄ gen⁹ cui supponitur spēs ⁊ hoc vltimo mō sumitur hic ⁊ diffinit sic. Genus ē quod p̄dicat de plurib⁹ differētib⁹ spē in eo qd̄ qd: vt aīal predicatur de hoīe ⁊ de equo qui specie differūt.

In precedētib⁹ auc. d̄terminauit d̄ predicabili in cōi hic ꝯñter icipit determinare de quolibz ip̄oruz in spāli ⁊ primo de gñe ponēdo triplicez ei⁹ acceptionē. ¶Primo mō gen⁹ ē collectio multoꝝ hñtiū q̄ndā cōnexionē adinuicez ⁊ ad vnū p̄ncipiū. ⁊ sic gen⁹ dicit ꝓgenies. Et hoc mō illi q descendūt ab eodē auo dicūtur de eodē genere vl' parētela. Alio mō sumit gen⁹ ꝓ p̄ricipio illius generatiōis. ⁊ sic genitor vel au⁹ dr̄ gen⁹: q: est p̄ricipiū ꝓductiuū illi⁹ ꝓgeniei. Locus ēt gñationis vl' patria dr̄ genus rōne v̄tutis gñatiue ⁊ cōseruatiue q̄ ē in ipso ꝑm habitudinē vl' respectū quē hēt ad corpora celestia: Videm⁹ .n. aliq̄ aīalia in vno loco gñari q̄ ñ generant in alio. Itē pz de arborib⁹ plātis ⁊ metallis. tertio mō dicit gen⁹ sub quo ponitur spēs ⁊ sic sumit in ꝓposito qd̄ est veruz imediate ad differētiā idiuidui qd̄ ponit sub genere. nō tñ imediate. ¶Et notāduz ꝙ lz gen⁹ posset alio mō sumi: tamē due p̄rie acceptōes gñis hic enūciāt ꝑꝑ quādā cōueniētiā quā hñt cū genere logico. Sicut. n. gen⁹ p̄mo mō dicit collectionē multoꝝ. sic gen⁹ logicū dicit collectionē multaꝝ specieꝝ. Et sicut gen⁹ secūdo mō dictū est p̄ricipiū effectiuū ipsius parentele: sic gen⁹ logicū est itrisecuz p̄ricipiū suaꝝ spēruz: cū ex ipso ⁊ dr̄ia cōstituat spēs. Gen⁹ aūt logicū sic diffinit ¶Genus ē qd̄ p̄dicat de plurib⁹ differentib⁹ spē in eo ꝙ qd. vt ad iterrogationē factā ꝑ quid rñdetur ꝑ qd̄. vt si q̄rat quid est hō: rñdetur aīal. ¶Circa quod notādū ꝙ ly predicat dicit aptitudinē ⁊ nō actū: sicut i alijs diffinitionib⁹. ¶It ē notādū ꝙ qd significat essentiā per moduz substātie. substātie aūt est substare. s. alijs. Cū ergo materia substet forme. est eniz fundamētū ⁊ receptaculū formaꝝ:

& genus se habet vt materia ideo conuenientius respondetur ad interrogationem factam per quid. Substantie est etiam per se stare, quia igitur genera & spēs significāt per modū per se stantis: ideo in qd cōgrue predicant. Differentie vero in qle q: se hꝫ vt forme: & significāt per modū adiacētis ⁊ terminātis & qualificātis. ¶ Notādū ꝙ aliqd pōt predicari in qd tripliciter. vno mō ꝑm rem & modū simul & gña & spēs substātie. secundo mō ꝑm rem tm̄. vt dꝛia q̄ dicit ꝙ modū q̄lificātis. tertio mō ꝑm modum tm̄. vt gña & spēs accidētiuꝫ. ¶ Notandū insup ꝙ genus pōt sumi vl' pro ipsa scōa intentiōe q̄ est bitudo vel cōparatio quidditatis p̄dicabilis in qd de pluribus differētib⁹ spē ad ipsas spēs vl' pōt sumi pro ipsa re vel qdditate in se considerata absolute vl' tertio mō ꝓ ipsa qdditate cōcepta sub illa secūda intētione. ¶ Hic āt nō diffinit ipsa qdditas vel res absolute cōsiderata: q: eius cōsideratio nō ptinet ad logicū sed ad metaphysicū. Sed ꝑm alios hic diffinit ipsa quidditas cōsiderata sub illa secūda intētione: q̄ opinio satis est ꝓbabilis q: logica ē de secūdis intentionibus adiūctis ꝑmis ꝑm Anic. Et ꝑm hoc de facili possunt itelligi diffinitiones q̄ sunt in logica. Uerūtamē q: quidditas sic cōsiderata nō dicit vnū conceptū per se: sed per accidēs aggregatū. s. ex re & intentiōe. Diffinitū aūt debꝫ esse vnū ꝓ se ex 7° metaphysice: q: etiā logicus per se cōsideraꝛ secūdas itētiōes: ꝑmas aūt nō nisi inq̄ntū sunt fundamēta secūdaꝝ vidēt meli⁹ dicēdū ꝙ hic diffinit scōa intētio: qđ consonat dicto Scoti. j. di. 4. sen. vbi ait qđ intētiōes logice q̄ significāt cōceptus in aīa ꝓ se vnos diffiniunt̄ assignādo eis gña & dꝛias eo mō quo possunt ea habere ponendo ēt ipsaꝝ fundamētū & terminū: sicut fit cōiter in relationibus ¶ Hoc mō diffinit intētio quā dicit genus cui loco generis assignat ratio predicabilis q̄ est cōis ad quinq̄ predicabilia. ¶ Predicari aūt de pluribꝰ differentibꝰ spē in quid ponit loco differētie. ¶ Per hoc. n. differt genꝰ a spē & dꝛia nō qđē ꝙ illa secunda intētio q̄ dꝛ genꝰ p̄dicet de pluribus differētib⁹ specie: sed q: est nata fundari i qdditate sic p̄dicabili. Ipsa. n. intētio solū predicat de pluribꝰ differentibꝰ numero ꝑm Scotuꝫ. vj. q. quolibetoꝝ fundamētū ergo intentionis est illō qō p̄dicat. Termini vo sunt ipse spēs ō q⁹ bus p̄dicat. Genus igit̄ est predicabile quod predicatur &c. hoc est genꝰ est relatio p̄dicabilis quod predicat de pluribꝰ differētib⁹ spē &c. De quo nota ea q̄ dicta sunt in diffinitione ꝓmi: secunduꝫ hoc poterūt declarari alie diffinitiōes se cūdarū intentionū logicaliuꝫ. circa qō ꝛ intēdo i mozari. ¶ Sed ꝓ p̄dicta arguit tripliciter: & videt ꝙ hic nō diffiniat intētio gñis q: hic diffinitur illud qō p̄dicat de pluribꝰ differentib⁹ spē: sed intētio nō p̄dicat. Sed res suba intētioni: ergo intētio hic nō diffinit maio: est nota ꝓbatur mino: quia illa est vā. hō est animal: ista aūt est falsa homo est genus. ¶ Itē videtur ꝙ predicabile nō se habeat vt genus ad intentionē generis: q: tunc idem esset superius & inferius respectu eiusdē ꝓbatur consequentia. sicut ista est vera genus est predicabile. ita ista predicabile est genus posito casu ꝙ sit genus ad quinq̄ predicabilia. ¶ Item videtur ꝙ genus etiam sumptuꝫ pro re subiecta intentioni non predicetur de pluribꝰ differentibus specie vt animal de homine quia pars non predicatur de toto: genꝰ autem est pars est essentialis speciei cuꝫ se habeat vt materia differentia autez vt forma. 8° metaphysice. ergo genus nō predicatur de specie. ¶ Respondeo ad primum dicendum est ꝙ maio: non est vera. Non enim illud quod predicatur hic diffinitur sed intentio que fundatur in id quod predicatur que quidez ꝓ suū fundamētū notificat. nec ē icōueniēs rōnes ratiōis diffiniri ꝓ sua fūdamēta cuꝫ

Arist. 5° metaphysice distiguat modos seu spēs relationū realiū p ipsaꝝ fundamēta qꝛ ipse differētie specifice ꝑꝑ earuꝫ modicā entitatē forte nos latēt. Relationes āt rōnis sunt minoris entitatis q̄ relationes reales. ¶ Ad secundū qñ arguitur ꝙ si predicabile esset genꝰ tūc idē eēt supius ⁊ inferiꝰ respectu eiusdē. Dico ꝙ ꝯña non vꝫ. ad ꝓbationē rñdeo ꝙ qñ dicebat genꝰ est predicabile est p̄dicatio p se supioris de suo inferiori: sicut p̄dicabile est superiꝰ ad genus. ¶ Quando aūt dr̄ p̄dicabile est genus: non est p̄dicatio per se: sed denominatiua predicatio sicut dicendo aīal est genꝰ. ¶ Contra hoc arguit qꝛ inferiꝰ non pōt denominatiue p̄dicari de suo superiori cū in predicatiōe denominatiua p̄dicatū distinguat realit a subō sicut accidens eius. ¶ Rñdeo ꝙ illud est verꝝ in p̄dicatiōe denominatiua stricte sumpta: nō aūt large: vt .n. dictū est. c. precedenti: qꝛ superiꝰ est potētiale respectu inferioꝝ. Inferius āt est actuale ideo q̄si denominatiue ipsuꝫ respicit. Inferiora ēt quodāmodo accidūt supioribꝰ accipiēdo ēt accidēs ꝓ extraneo: qa non sunt de ratione superioꝝ. ¶ Ad tertium dico ꝙ pars non predicat de toto per modum partis. vnde ista est falsa. hō est aīalitas sed bene predicat per modum totius in concreto rōne suppositi qđ cōcernit: ⁊ ideo hec est vera hō est aīal.

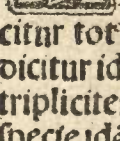

Ad cognoscenduꝫ āt hoc mēbrum .s. differentibus specie, opꝫ scire ꝙ differens dicitur tot modis, quot modis dicitur idez. Idem aūt dicitur tripliciter. s. idez genere idem specie idē numero. Eadē genere sunt quecūqꝫ sub eodez genere cōtinētur: vt homo est asinus sub animali eadē spē sunt quecūqꝫ sub eadē spē continētur vt sortes ⁊ plato sub hoīe Idē numero dicitur quadrupliciter. s. idē noīe idē diffinitōne idē proprio ⁊ idē accidēte. Eadez nomine sunt quoꝝ res est vna: noīa v̄o plura vt marcus tullius. Eadē diffinitione sunt quoꝝ vnū ē diffinitio alterius: vt aīal rationale mortale ē diffinitio hoīs. Eadē ꝓprio sunt quoꝝ vnū ē propriū alterius. vt hō ē risibile. Eadez accidēte sunt quoꝝ vnū ē accidēs alterius vt sor. ⁊ albedo que ē in ipso. Silr differēs dicitur tripliciter .s. genere spē ⁊ numero. Differentia genere sunt q̄ sub diuersis generibꝰ continētur: vt hō sub aīali arbor sub plāta. Differētia spē sunt quecunqꝫ sub diuersis speciebus continētur vt hō ē asinus sub aīali. Differētia numero sūt q̄ faciūt diuersuꝫ numeꝝ: vt sor. ⁊ plato. Illud v̄o dicitur p̄dicari in quid quod cōueniēter respondetur ad interrogationē factā p qd: vt si q̄rat qd ē hō cōuenienter rñdet aīal: ⁊ iō aīal predicat in quid de homine. Aliter āt diffinitur sic genus. genus est cui supponit spēs.

Uia vero opposita iuxta se posita clarius elucescũt. ¶ Quot.n.modis dicitur vnũ oppositoꝝ: tot modis dr̃ ⁊ reliquũ. Jõ dic̃ auc. ad cognoscẽdũ hoc mẽbꝝ drñtib⁹ spẽ opꝫ scire quot modis dicit̃ idẽ q: tot dicitur differẽs. Idẽ aũt dicitur tripliciter idẽ genere: idẽ spẽ: idẽ numero. Uñ eadẽ genere dicunt̃ quecunq; sub eodem genere ꝯtinent̃: vt hõ ⁊ asinus sub animali. Et per oppositũ differẽtia genere dicũtur que sub diuersis generibus cõtinentur: vt homo sub animali: ⁊ arbor sub plãta. ¶ Pro quo est notãduꝫ ꝙ duplex est genus. s. logicũ ⁊ philosophicũ. Gen⁹ philosophicũ dr̃ subiectũ vel materia q̃ est subiectũ generationis ⁊ corruptionis. vñ illa sunt idez genere philosophico que habẽt idẽ subiectum vel materiã cõmunẽ circa quã possunt habere trãsmutationẽ mutuã: ⁊ que nõ habent nõ sunt idẽ genere hoc mõ. Et de tali loqtur Ari. x. meta. vbi dic̃ ꝙ corruptibile ⁊ icorruptibile differũt pl⁹ q̃ꝫ gñe. Illa v̄o sunt idẽ gñe logico que cõueniunt in aliquo cõi p̃dicabili de pluribꝰ differentib⁹ specie in qd. ⁊ de hoc genere loqtur auctor nõ de p̃mo. Uñ sub stãtia corporea ⁊ icorporea lꝫ sint idem gñe logico: tñ differunt genere philosophico. Eadẽ spẽ sunt q̃ sub eadez spẽ cõtinent̃: vt sor. ⁊ pla. sub hoĩe. Differentia v̄o spẽ dicunt̃ q̃ ꝯtinent̃ sub diuersis spẽb⁹: vt sor. ⁊ brunellus: vel q̃ hñt differentias specificas oppositas: vt hõ ⁊ equ⁹. Eadẽ numero dicunt̃ q̃ nõ faciũt diuersuꝫ numerum: vt hõ ⁊ aĩal rõnale. Differentia v̄o numero sunt q̃ faciũt diuersuꝫ numerũ. vt sor. ⁊ pla. faciũt numerũ binariuꝫ q̃ est spẽs diuersa a trinario: ⁊ si adderet̃ Cicero esset numerus ternarius. Sunt.n. distincte res numerate habentes distinctas differentias numerales. Et ponit auctor q̃tuor modos idẽtitatis numeralis. Et silr possent poni quatuor modi differentie numeralis. Sed hoc non est necesse: q: satis hñtur per alias. s. per modos idẽtitatis numeralis. quoruꝫ prius est idẽ noĩe. ⁊ dicuntur eadez noĩe quoꝝ res est vna. nomina v̄o plura. ⁊ sunt noĩa synonima. vt marcus tullius que lꝫ sint plura nomĩa dicunt̃ tñ eadem noĩe. q: cõueniunt in identitate rei nominate. Scd̃s modus est idem diffinitione: qñ. s. vnũ est diffinitio alterius: vt aĩal rõnale ⁊ homo ⁊ pñt reduci ad primuꝫ modũ: quia ꝑ varia nomina diffinitionis ⁊ diffiniti iportatur res eadez: q̃ qdem ꝑ diffinitum importat̃ implicite ⁊ ꝑ diffinitionez explicite. Tertius modus est idez proprio: quando scilicet vnum est proprium alterius: vt risibile est ꝓprium hominis. Quartus modus est idez accidente qñ vnũ est accñs alteri⁹. ¶ Ad euidentiaꝫ p̃dictorũ notandũ ꝙ differentia ⁊ diuersa aliqñ sumunt̃ large: ⁊ sic vnuꝫ sumit̃ ꝓ reliquo. Uñ sicut dicimus diuersa numero gñe vel spẽ sic ⁊ dr̃ia numero genere vel specie. alio mõ sumunt̃ stricte ⁊ sic differũt adinuicem. Illa.n. q̃ in nullo qdditatiue ꝯueniũt vt vltime dr̃ie dicunt̃ p̃mo diuersa. nõ tamen dicunt̃ differentia: quia vt dicit ph̃us quinto metaphysice. dr̃ia sunt aliqd idez entia. i. in aliquo ꝯuenientia: vt hõ ⁊ equi⁹ q̃ ꝯnueunt in animali: lꝫ differãt ꝑ rõnale ⁊ irrationale. ¶ Notãdũ insuꝑ ꝑm Sco. di. iij. ij. sen. ꝙ vnaqueq; res ẽ singularis: ⁊ vna numero per aliquã entitatẽ positiuã ꝑsone determinãtẽ naturã ad singularitatẽ: q̃ qdez entitas vocat̃ dr̃ia indiuidualis vel heccẽitas. ꝓbat̃ q: oĩs differentia differentiũ reducit̃ ad aliq̃ p̃mo diuersa: alioquin nõ esset status in differentib⁹. Sed indiuidua ꝓprie differunt q: sunt differentia ⁊ alicui idez entia. ergo eoꝝ dr̃ia reducit̃ ad aliqua p̃mo diuersa. Ista p̃mo diuersa nõ sunt nã i isto ⁊ i alio. nã i nã ꝯueniũt. ergo p̃ter naturã in isto ⁊ i alio sunt aliqua qb⁹ hoc ⁊ illud

differūt. Sz hec nō sunt mā nec forma nec accidētia: ergo erūt alique entitates positiue per se determinātes naturam. ¶ Qd āt materia ⁊ forma nō sint causa indiuiduatiōis nec distinctionis numeralis ꝓbat̄ qꝛ q̄cunq; sunt de qdditate spēi nō cōstituunt esse alicuius idiuidui: materia ⁊ forma sūt hmōi. ergo ⁊c. maior pz qꝛ de cui⁹ qdditate sunt p̄ncipia indiuiduātia ipsum est idiuiduū de se. minor pz septimo ⁊ octauo metaphysice: Itē in accidentib⁹ nō est materia: vbi tñ est distinctio indiuidualis. Quod ēt indiuiduatio substātie nō habeat esse ꝑ quātitatē vel cetera accidentia ꝓbat̄ qꝛ substātia est prior oī accidēte ex septimo metaphysice. ergo ꝯuenit substātie p̄me ex sua rōne ꝙ sit hec prius q̄ determinet̄ aliquo accidente. ¶ Sz cōtra p̄dicta arguit̄ p̄mo: qꝛ Boeti⁹ determinate dicit ꝙ differentiā in numero accidentiū varietas facit maxime in loco. ergo indiuiduatio subiecti fit ꝑ accidentia. ¶ Item in. v. metaphysice dicit Arist. ꝙ illa sunt vnū numero quorū materia est vna. ergo materia est causa indiuiduationis seu vnitatis numeralis. ¶ Respondeo ad Boetiū ꝙ varietas accidentiū facit differentiā in numero nō causaliter sed notificatiue: eo ꝙ distinctionez numeralē concomitatur varietas accidētiuz q̄ habent̄ ꝑ hūc versuz. Forma figura locus stirps nomen patria tēpus. ¶ Ad secundū dico ꝙ materia ⁊ forma opponunt̄ relatiue ex secūdo physicorū. ⁊ quot modis dicit̄ vnū oppositorū tot modis dicitur ⁊ reliquū ex p̄mo thopicorū. Forma āt quantū ad p̄ñs spectat dicit̄ dupliciter. vno mō pro forma ꝑtis sicut anima est forma corporis alio mō pro forma toti⁹ que est ipsa qdditas q̄ apud Aristo. frequenter dicit̄ forma qnto metaphysice capl'o de cā. ⁊ septimo vt humanitas ē forma nō alteri⁹ partis cōpositi sed totius. Notādum ꝙ entitas cōpositi q̄ distinguitur a partibus est forma toti⁹ cōpositi sicut ipsa natura tota vt hūitas que vocat̄ quidditas. Quod aūt quidditas possit dici forma totius: patet per philosophuz quinto metaphysice capl'o de cā vbi dicit ꝙ forma totius non est forma informans sed est forma tm̄. Et sic non est intelligendū ꝙ talis forma informet materiam ⁊ forma partis vel ip̄m totuz tanq̄ aliquid inclusum in toto. sed est sic forma totius ꝙ est tota natura seu quidditas sui totius. Igitur materia correspōdenter dicitur dupliciter. qꝛ quedam est materia que opponitur forme partis. ⁊ hec st materia que est principiuz essentiale constituens cū forma vnuz ens per se. Et quedaz est materia que opponit̄ forme totius ⁊ ipsi quidditati. ⁊ per consequens est extra rationē quidditatis rei formaliter. Et hec est materia q̄ est differentia seu proprietas indiuidualis que ē causa indiuiduationis que potest vocari hecceitas. Cum ergo dicit Aristo. ꝙ illa sunt vnum numero ⁊c. Loquit̄ de materia non primo modo sed secundo mō que cōgrue vocatur materia quatenus constituit rem in vltimo esse subicibili ⁊ materiali non autez in esse formali: qꝛ nō pertinet formaliter ad formalē quidditatem rei. Et hec quidē expositio consonat littere philosophi. Subdit. n. ꝙ illa sunt vnuz specie quoꝝ ratio est vna. Ratio qdem ibi sumitur pro quidditate que dicitur forma respectu differētie indiuidual'. ¶ Et notandū ꝙ sicut realitas a q̄ sumitur genus est potentialis ad realitatē a q̄ sumit̄ dr̄ia specifica. ita ꝙ hec realitas n̄ est formaliter illa. alioquin in diffinitione esset nugatio: sic realitas specifica est potentialis ad differentiā indiuidualez q̄ est actus determinans naturā specificaz ad singularitatē. nec icōueniens est ipsaz differentiā indiuidualē habere rationē act⁹ ⁊ materie diuersis tamen respectib⁹: hz enim rationem materie inquantū cōstituit in vltimo esse subicibili: sed habz rationez actus inquantuz determinat natu

ram specificaz ad esse hoc: ⁊ inquantum distinguit vnuz indiuiduū ab alio. actus eniz determinat ⁊ distiguit septimo metaphysice. Hec materia habet magis cōsiderari a metaphysico q̄z a logico: ideo de ipsa succincte pertranseo:

Item genus diuiditur i gen⁹ generalissimum ⁊ genus subalternuz. Gen⁹ generalissimum est supra quod non est aliud genus superueniens. vel gen⁹ generalissimū est quod cum sit genus nō potest esse species. Et diuiditur in decem generalissima q̄ sunt decem predicamenta. s. substātia quantitas q̄litas relatio actio passio situs habitus vbi ⁊ quādo. Hec aūt decem dicuntur genera generalissima quia nullum genus habēt supra se. Et licet ens sit supra ipsa tamē nō dicitur de ipsis vniuoce sz equiuoce ideo non est genus. De his āt nihil ad p̄sens dicetur. sed in predicamentis. Genus subalternum est quod cū sit genus bñ pōt esse species vt aīa l ē genus hoīs ⁊ equi ⁊ est species corporis animati.

Deinde diuidit auctor gen⁹ in genus generalissimuz ⁊ gen⁹ subalternū. Circa qd̄ sciendū ꝙ superlatiuū pōt capi dupliciter. s. affirmatiue ⁊ negatiue. Unde generalissimū negatiue sumptū dicit quo nihil est generalius. Et hoc mō sumitur ab auctore cum dicit ꝙ genus generalissimum est supra quod non est aliud genus supra veniēs Alio mō sumēdo affirmatiue dr̄ gen⁹ gñalissimū qd̄ ē gñali⁹ oī alio. Et sic nullū gen⁹ dr̄ gñalissimuz simplr̄ loq̄ndo. tūc. n. tm̄ esset vnū generalissimuz qr̄ s̄m. Priscianū: Quod per supabundātia dr̄ vni soli conuenit. Qdlibet tm̄ gñalissimū pōt dici generalius oī alio: nō simplr̄ sed oī alio sue coordinationis. ¶ Notādū insup ꝙ superlatiu⁹ nō semp superlatiue sumit̄ siue affirmatiue: siue negatiue: vt declaratū est: sz aliquādo tm̄ sumit̄ intensiue: ⁊ tūc tm̄ valet sicut valde. Uñ hoc mō pōt dici de quolibz sancto ꝙ est sanctissim⁹. i. valde sanctus. Et hoc mō sepe sumit̄ ab auctorib⁹. Et diuidit̄ genus generalissimū in decē p̄dicamēta. q̄ sunt substantia q̄ntitas q̄litas relatio actio passio vbi qñ situs vl̄ positio ⁊ habit⁹ q̄ dicūt̄ generalissima qr̄ nulluz hñt genus supra se. Iz eniz ens dicat̄ de ipsis: tm̄ s̄m auctorē non est genus qr̄ est equocū ad ipsa. A quo discordat doctor subtilis ponēs tertia ⁊ octaua di. p̄. sen. ens eē vniuocū ad deū ⁊ creaturā subaz ⁊ accñs: cū dicat vnū ꝯceptū cōez ipis. Sz tm̄ nō sequit̄ ꝙ sit gen⁹: qr̄ nō ꝯhitur ad deū ⁊ creaturā: nec ad sbaz ⁊ accñs: sic ad spēs p dr̄ias: sz p modos itrīsecos. Uñ dicit Ari. 4° metaphysice ꝙ ens dr̄ multiplr̄: ñ tm̄ equoce sz vniuoce cū equocū ⁊ vniuocū sint imediata: vt pz ex rōnib⁹ ipsoꝝ. Nec obstat ꝙ p p̄us dicitur de deo q̄z de creatura ⁊ de suba q̄z de accñte: qr̄ analogia non repugnat vniuocationi: vt videbit̄ p̄mo. c. p̄dicamētoꝝ. Si q̄rat̄ ergo q̄re ens nō est gen⁹. Qñ. n. p̄dicat̄ aliqd ⁊ p̄dicat̄ in qd ⁊ i plus difficile ē euader̄ qn sit gen⁹ s̄m Ari. i libro thopicoꝝ. Dico ꝙ lz sit difficile ñ tm̄ ē ipossile. Cā. n. q̄re ens non est genus est quia genus contrahit̄ ad spēs per differentias. Realitas eniz a qua su

mit gen⁹ est potētialis ad realitatē a qua sumit dr̄ia. als genus cōplete diffiniret. Ens aūt nō cōtrahitur ad deū ⁊ creaturaz ad subaz ⁊ accidens ꝑ differentias sz ꝑ modos intrinsecos vt videbit p̄mo. c. p̄dicamentoꝝ. Alia ratio huius assignat a doctore subtili. iij. dis. p̄. sen. vide ibi. Quia vero hec materia nō est p̄ntis speculationis vsqz ad. iij. iiij. metaphysice differat. ¶ Genus subalternū dicit ꝙ eū sit gen⁹ pōt esse spēs. qz videlicet hēt supra se gen⁹ ⁊ sub se spēs: vt aīal est genus hois ⁊ equi ⁊ species corporis aīati. ⁊ dicit subalternū q̄si sub alio positum.

De specie.

Species est qđ predicatur de pluribus differentibus numero in eo qđ quid. In hac enim diffinitiōe hoc verbum predicatur dicit aptitudinē ⁊ nō actum. Similiter ⁊ in aliis hō predicatur de sorte ⁊ platōe ⁊ de aliis ꝑticularib⁹ hoībus que differūt numero vt prius patuit. Diffinitur etiaz sic spēs. Spēs est que ponitur sub assignato genere ⁊ de qua genus ī eo qđ qd predicatur. Et diuiditur ī speciez spālissimā ⁊ subalternaz. Spēs spālissima ē que cū sit spēs nō pōt esse genus vt hō equus ⁊ similia. ve lē illa sub qua nō est īferior spēs sub se. Spēs subalterna est que cū sit spēs bn̄ pōt esse gen⁹. vnde quecunqz sunt inter genus generalissimum ⁊ spēm spālissimā p̄nt esse genera ⁊ spēs ad aliud tn̄ ⁊ ad aliud sumpta. Sunt. n. genera respectu īferioꝝ. Spēs vero respectu supioꝝ sicut patet ī arbore. vt hoc aūt sit magis planum sumatur exēplum in vno quoqz p̄dicamēto: vt substātia est genus primū ⁊ sub hoc ponitur corp⁹: ⁊ sub corpore ponitur corpus animatū: sub corpore aīato aīal ⁊ sub aīali aīal rōnale: ⁊ sub rōnali hō: ⁊ sub homie sunt īdiuidua: vt sor. ⁊ plato. Indiuiduū est quod de vno solo p̄dicat vt sor. đ seip̄o ⁊ hec patēt ī arbore porphirii Ista tibi plana dabit porphiriana.

Postq̄z auc. đterminauit đ gn̄e: hic ꝯnter determinat de spē ꝓcedendo a magis cōibus ad min⁹ cōia. Realitas. n. a qua sumit genus est in plus q̄z sit natura specifica. ¶ Ad cui⁹ euidētia sciendū ꝙ spēs sumit multis modis. Uno mō ē idē ꝙ formositas vel pulchritudo q̄ cōsitit in debita ꝓportione mēbroꝝ. Secūdo mō idē est qđ similitudo obiecti. Sicut loqtur Ari. in libro de aīa di. ꝙ lapis nō ē in aīa: sz spēs lapidis: Tertio mō est accn̄s partiū orationis. Quarto mō sumit ꝑ natura specifica. Quinto mō ꝑ secunda intentiōe q̄ in ipsa fundat. Et hoc mō sumit in proposito. Et pōt diffiniri eodē mō quo fuit assignata diffinitio generis. Per illud aūt relatiuū qđ intelligit p̄dicabile qđ ē genus ad spēm: ꝑ illud qđ dicit differē-

tib⁹ numero differt spēs a gñe: qz ly possit predicari de plurib⁹ differentib⁹ numero nō tm̄ solū nec imediate. ⁊ per hoc qō dicit in eo qd gd differt a dfia ppio ⁊ accidēte: q̄ pdicātur in ḡle. Et diffinit hic spēs specialissima. Spēs.n. subalterna nō est pdicabile distinctū a gñe ly predicat dicit aptitudinē ⁊ nō actuz. sicut in alijs diffinitionib⁹. ¶ Itē aliter diffinitur spēs sic. Species est q̄ ponit sub assignato genere. vl de qua gen⁹ in eo qō gd est predicat. ¶ Circa qō est notandū qp auc. in precedētib⁹ notificauit spēm per cōpositionē ad indiuidua. hic aūt p cōparationez ad genus. ¶ Non est āt incōueniens idez bēre plures diffinitiones large sumptas p cōparationē ad diuersa: vt supra declaratū in diffinitione vocis. Et conuenit hec diffinitio tā spēi specialissime q̄z spēi subalterne. Species itaq; ponit sub genere sicut min⁹ cōe sub magis cōi immediate qdez ad differentiā indiuiduoz ⁊ directe ad dfiaz dfiaruz. Et ponit sub gñe nō quocūq; vt bō nō ponit sub colore: sed sub gñe assignato. i. determinato: qō essentialr includit: ⁊ ideo de ipsa predicatur in quid. ¶ Deinde diuidit auc. speciē in spēz specialissimā ⁊ subalternaz. Spēs specialissima est q̄ cū sit spēs non pōt esse gen⁹. Est.n. spēs cū habeat genus supra se: sed nō pōt esse gen⁹ qz non habet aliquā spēz sub se. vnde nomē speciei verius q̄uenit speciei specialissime q̄z subalterne. Dr nāq; species a specificādo seu determinādo. Genus āt magis determinat in specie specialissima q̄ ñ pt vteri⁹ specificari ⁊ determinari p dfias formales q̄z i specie subalterna q̄ adhuc est specificabilis ⁊ ꝺterminabilis. Spēs enīz subalterna cū sit species pōt esse genus: qz videlicet est vteri⁹ diuisibilis p differentias formales q̄ pstituūt diuersas species sub ipsa. vñ oia q̄ ponunt inter genus generalissimū ⁊ speciez specialissimā sunt genera ⁊ species p cōparationez ad diuersa. Sunt.n. genera respectu inferioꝝ ⁊ species respectu superioꝝ Exemplū huj⁹ quo ad predicamentum substātie patet in arbore porphirij: ⁊ posset etiaz poni in alijs pdicamentis. ¶ Pro quo notādū qp hmōi coordinatio pōt dici arbor p quandā similitudinez ad arborem naturalez in q̄ sunt tria. s. radix truncus ⁊ rami. Genus generalissimuz pōt dici radix inquātū cōtinet inferiora pmiscue sine sine potentialr vel ipsa indiuidua in quātū cōtinent sumo apositiue ⁊ actualr ¶ Ponunt aūt indiuidua in pdicamento i quātū abstrahunt ab existenti actuali ꝓz Sco. iij. di. 2. sentē. Unde hic bō tm̄ includat naturaz specificā cū differentia indiuiduali nec plus includit existentiā actualez formaliter q̄z bō. Luz.n. ꝓm Ari. ꝓmo posteriox sit status i quolibz pdicamento in surſuz seorſuz ⁊ deorſuz: sicut inuenit ibi supremū cōsiderādo illud ratione esse essentie pcise: ita inuenit ibi infimuz. s. singulare absq; omni existentia actuali. De ipsis vero singularib⁹ inq̄ntuz icludunt existentiā actualez nō est sciētia ꝓz Ari. 7° metaphysice: qr ipsis absētib⁹ seu remotis a sensu ignotū est vtrū sint aut non sint. Et ponunt indiuidua in recta linea pdicamentali: cū formaliter includant oia superiora: iz enim videantur poni lateraliter hoc est ad ostendendum ipsoꝝ multitudine sub eadē spe. Genera aūt ⁊ species q̄ ponunt in recta linea se habent sicut truncus arboris naturalis. Differentie vero collaterales se habent sicut rami. Substātia itaq; diuidit p corporeā ⁊ icorporeā. Ex suba aūt ⁊ corporeitate sicut ex genere ⁊ dfia cōstituitur corpus: sicut etiā ex suba ⁊ icorporeitate pōt cōstitui alia spēs. vtpote spūs creat⁹. Et sic possz dici de alijs generib⁹ cū differentijs positis a parte dextra q̄ sunt differentie positiue: cū ex ipsis ⁊ generibus cōstituant species ipsas tm̄ per noia pnātina circūloquimur ꝓpter penuriā nominū. Insuper corp⁹ diuidit p aiatum. ⁊ inanimatuz. Corp⁹ animatū cōstituit

allam speciem quam pp penuriam nominū circūloquimur per illud cōpletuz corpus animatū. Qō vlterius diuidit per sensibile ⁊ isensibile. Sensibile potest capi duplr. s. passiue ⁊ actiue. Sēsibile passiue dr̄ q ē aptū natū sentiri ⁊ sic oē corpus est sensibile: nō hoc mō sumitur i ppōsito. Sensibile vo actiue dicit qō est aptū natū sentire: ⁊ sic ex corpore aiato ⁊ illa dr̄a ꝓstituitur aial. ¶Rursus aial diuiditur per rōnale per irrationale rōnale aūt additū animali cōstituit hominē. Qō autē animal rōnale diuidat p mortale ⁊ imortale nō ē fm veritatem imo repugnat fidei catholice: ꝛ hoc ponit recitando opinionem ¶Porphirij ⁊ quorūdam paganorum ponentium pluralitatem deorum quos dicebant esse animalia rōnalia ⁊ imortalia ad distinctionem hominum qui sunt mortales. Et huius opinionis fuerunt quidā ponentes demones esse animalia corpore aerea mēte rōnalia duratione eterna. ¶Huius etiā opinionis fuerunt ponentes corpora celestia esse animata. ¶Ponebāt.n. intelligentias esse animas celorum quosdam deos virtutis infinite. Que opinio a quibusdam ꝛponitur philosopho: licet falsē fm Aquilinum doctorem Sco. in quolibetis: ⁊ xliij. di. ij. sen. Quod ex ꝛ pz q: xij. metaphysice ponit esse vnum deū omnium principē. ℂ Entia nolunt male regi: nec bonū pluralitas principatuī. vnus ergo princeps: ⁊ sic non sunt plures dij. ¶Probat etiam. viij. physicorum. ¶Potentiam infinitam non esse in magnitudine sed primū mouens quod pōt esse virtutis infinite esse ipartibile. nō ergo est animal seu corpus animatū Et si arguatur q ipse videt ponere. ij. celi ⁊ xij. metaphysice celuz esse animatū. ¶Rideo q aia hz duplex officium respectu corporis informādi. s. ⁊ mouendi q: ē forma corporis: ⁊ corporis motrix. vbicūq; ergo philosophus loquitur de anima celi: exponendum est fm condictionem qua anima est motrix corporis ⁊ non forma. Et illa aia est intelligenda huic orbi coniuncta: vt ꝓpria motrix. ⁊ talis non est nisi vnica vnius: ita q coniungit orbi in ratione motricis ⁊ nō in ratione informantis. ℂ Diffinit vlteri⁹ auctor indiuiduū dicens q est quod de vno solo p̄dicat: vt sor. de seipso. ⁊ refertur ly qō est p̄dicabile in cōi. ¶Per hoc āt qō p̄dicat de vno solo differt a p̄dicabili ꝓprie sumpto qō p̄dicat de pluribꝰ Et hoc pz q illud qō dicit Ari. in p̄dicamētis q a pma substātia nulla est p̄dicatio: q. s. pma substātia vel indiuiduū nō ē p̄dicabile ꝓprie sumptū. ⁊ ideo ab ipa nulla est predicatio ꝓprie sumpta pſone superioris de iferiori: ꝛ bene eiusdez de seipso. Dz autez intelligi diffinitio indiuiduī de p̄dicatione vniuoca. Sor. autem bñ p̄dicat de pluribꝰ vocatis illo nomine: ꝛ non fm vnā rationem: q: sola vox est ipsis cōis: ⁊ nō aligs cōceptus sumptus fm illud nomen. Et notandum q indiuiduū vel singulare pōt sumi: vel p scōa itētiōe quā denotat singularitas: vt p eo q subest illi intētioni. s. pro sorte vel platone. Et. fm hoc multipliciter pōt declarari diffinitio idiuiduī: sicut dictum est de diffinitione generis. Jtez duplex est indiuiduum. s. signatum ⁊ vagum. Indiuiduum signatū est quod ꝓportat vnū solum suppositum ⁊ determinate sumptū: vt sortes ⁊ hic homo. Indiuiduū vagū ē qō designat vnū solū suppositū: ꝛ sit ideterminatuz nobis qd sit illud suppositum: vt aligs hō. Terius.n. cōis quantum est de se potest sumi pro suppositis vel natura. Signa vo vniuersalia vel ꝑticularia inēta sunt ad denotandū terminū cōmunē sumi p suppositis. ¶Particularia sigdē. p vno ꝛ mō vago ⁊ ideterminato. Vniuersalia vo p multis Exēplū qñ terminus supponit p suppositis: vt hō currit. Exēplū qñ sumitur p natura: vt homo est species. ℂ Vide nunc arborem ¶Porphyrij.

Predicabilium porphirii

Genus — Generalissimū

Substantia

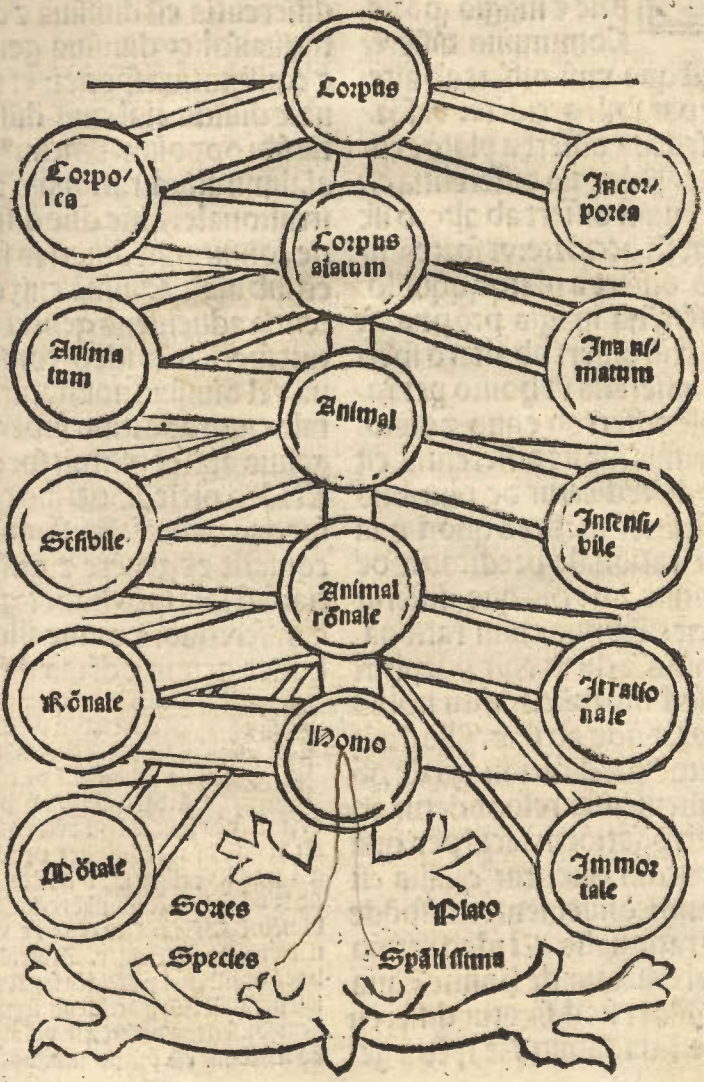

De differentia.

Differētia dicitur tripliciter. Coiter proprie ⁊ magis ꝓprie. Communis differētia est qua vnū differt ab altero separabili accidēte: vt sortes sedens differt a platōe currente. Propria differentia est qua vnum differt ab altero īseparabili accidēte: vt sortes simus differt a platōe aquillo. Differētia magis propria est qua vnū differt ab altero specifica differētia vt homo per ratiōale differt ab equo ⁊ asino. Et diffinitur sic differentia est quod predicatur de pluribus differētib⁹ spē in eo quod quale vt rationale predicatur de homine ⁊ de his que differūt specie. Sumus enim rationales nos ⁊ dii vt vult porphirius: sed mortale additū nobis separat nos ab illis. Illud aūt dicitur predicari in quale qđ conuenienter respondetur ad interrogatiōem factā per quale: vt cum queritur qualis est homo: conuenienter respōdetur rationalis. Et ideo ratiōale predicatur de homie ī quale. Aliter sic diffinitur differentia est qua abundat spēs a genere vt homo abundat ab aīali his differētiis ratōnale mortale. Et sciendu3 est ꝙ eadem differentia est diuisiua ⁊ cōstitutiua: scilicz diuisiua generis ⁊ constitutiua speciei: vt rationale diuidit aīal cum differentia sibi opposita. Dicim⁹ eniz aīalium aliud rationale aliud irrationale: ⁊ iste due differentie constituunt diuersas species sub aīali. Omnis eniz differentia adueniens generi cōstituit speciem. ⁊ ideo constitutiua vel diuisiua nomiatur. mortale enim additum super hoc genus aīal constituit speciem. Et ideo dicit Boetius ꝙ sola species diffinit. Diffinitō eniz consistit ex genere ⁊ differentia: sed sola spēs habet genus ⁊ differētias: ⁊ omne illud qđ habet genus ⁊ dr̄ias diffinit.

Postq̄ auc. đterminauit de spē q̄ est scđm predicabile. Hic ꝯnter đtermiat đ tertio p̄dicabili. s. de dr̄ia. pri⁹ āt đterminauit đ spē q̄ de dr̄ia: qꝛ spēs p̄dicat ī qd dr̄ia vo ī quale. Et diuidit dr̄az ī cōmunez ꝓpriā ⁊ magis ꝓpriā. vt eligat illā đ q̄ itēdit: q̄ diuisio lz nō sit bimēbris: tn̄ ē reducibilis ad bimēbrē. Dr̄ia. n. facit differre vel eēntialiter vel accidētaliter. Si accidētaliter hoc ē dupl'r. vel ꝑ accidēs separabile: vel inseparabile. Si ꝑ accidens separabile: sicut sor. sedens differt a se vel ab altero nō sedēte: sic est p̄mus modus. Si vo

per accidēs inseparabile sic est secundus mod⁹: vt sor. sim⁹ differt a platone aglio si v̄o facit differre eēntialiter: sic est terti⁹ modus qñ vnū differt ab alio dr̄ia specifica q̄ facit differre spē: sicut hō differt ab equo spē ꝑ rōnale. Pr̄ia differētia dr̄ cōis. q: talis differētia multū large sumitur: que. s. est ꝑ accidēs separabile. Scd̄a .n. dicit̄ magis ꝓpria: q: magis accedit ad nām differētie vere q̄ ꝑcedēs. Tertia dicit̄ magis ꝓpria q: facit differre essentialiter. alie v̄o nō. ¶ Et notādū ꝙ lz idē nō differat a seipso essentialiter: cum oē ens sit vnū. i. a se idiuisum ⁊ diuisum a quolibz alio idē tamē bñ differt a se accidētaliter: ꝑm ꝙ nūc est sub vno accidēte: nūc sub alio. Et si arguas ꝙ differentia ⁊ accidēs sunt distincta p̄dicabilia. ergo duo p̄mi modi differentie sunt male assignati cū ꝑtineāt ad p̄dicabile accidentis. ¶ Rñdeo ꝙ differētia est p̄dicabile distinctū ab accidēte in tertia acceptione ⁊ nō in duab⁹ p̄mis. ¶ Diffinit ergo auctor differētiā tertio mō sumptā de qua ꝓ nūc itēdit di. ꝙ differētia est qd̄ p̄dicatur de plurib⁹ differentib⁹ spē in eo qd̄ quale sicut sensibile p̄dicat̄ de hoīe ⁊ de asino q differūt spē: vt si q̄rat̄ qualis est hō: cōueniēter rñdet̄ sensibilis: ⁊ de asino siliter. Exēplū v̄o positū hic ab auctore. s. qūo rōale p̄dicat̄ de hoīe ⁊ de dijs nō est verū: vt declaratū fuit cap. p̄cedēti exēplorꝫ tñ nō reqrit̄ v̄ificatio. Ponūtur. n. exēpla nō vt vera sint: sz vt sentiat̄ addiscētes. ꝑ illud qd̄ itelligit̄ gen⁹ dr̄ie ipsius. s. p̄dicabile. Per hoc āt qd̄ dr̄ d plurib⁹ differētib⁹ spē excludit̄ dr̄ia constituēs spēz spālissimā. Talis. n. non p̄dicat̄ de plurib⁹ differētib⁹ spē: sz dr̄ia generalis q̄. s. ꝯstituit gen⁹ sicut sensibilitas ꝯstituit aīal. Et de ista dat̄ diffinitio hec. ⁊ ponit̄ i quale ad differentiā generis ⁊ speciei q̄ p̄dicant̄ in qd. Predicat̄ autē in quale ꝟz porphiriū q: hz rōne forme. Illud autez qd̄ hz rationē iformātis seu determinantis hz rōnez qualis. Et tale est duplex. s. essentiale ⁊ accidentale ꝑm ꝙ duplex est forma. s. essentialis ⁊ accidentalis. Differētia itaq̄z p̄dicat̄ i quale essentiale. accidēs vero in quale accidētale: ⁊ iō sibi ñ cōpetit hec diffinitio. ¶ Et notādū ꝙ differentia pōt sumi pro scd̄a itentione vel ei⁹ fundamento. ⁊ ꝟz hoc pōt vario mō exponi hec diffinitio vt dictū est in diffinitione generis. ¶ Ponit vlteri⁹ auctor aliā diffinitionē differentie dicens ꝙ dr̄ia est qua abūdat spēs a genere. Est. n. forma vel realitas quā icludit actualiter spēs vltra gen⁹: vt hō vltra sensibilitatez q̄ cōstituit aīal icludit rōnabilitatē. Hec āt diffinitio bñ cōpetit differentie specifice. ¶ Et notādū ꝙ lz genus cōtineat differentias oppositas potētialiter: sicut mā est i potentia ad plures formas. non tñ cōtinet ipsas actualiter. Sic eni aīal cōtinet potentialiter rōnale ⁊ irrōnale que ipsum diuidūt ⁊ cōstituunt diuersas spēs sub aīali. Et sic eadē differentia est diuisiua ⁊ cōstitutiua: non eiusdem sed diuersorū. Est. n. diuisiua generis ⁊ cōstitutiua specierū. differentia nāq̄z adueniens generi cōstituit speciez. vñ ex aīali tanq̄z ex mā: ⁊ ex rōnali tanq̄z ex forma cōstituit̄ hō: ꝑꝑ qd̄ dicit Boeti⁹ ꝙ sola spēs diffinit̄ diffinitione. s. qdditatiua q̄ indicat rei essentiā: ⁊ dat̄ ꝑ genus ⁊ differentiā. q: sola spēs spālissima vel subalterna hz gen⁹ ⁊ differentias. Genus tñ generalissimū pōt diffiniri diffinitione large sumpta. que dicit̄ descriptio vel diffinitio qd nominis ꝑ quā exprimitur vel notificat̄ qd importatur per nomen. ¶ Ad euidentiā p̄dictorꝫ notandū ꝙ est quedā opinio ponēs ꝙ in reb⁹ materialib⁹ materia nō est pars qdditatis specifice. qd̄ ꝓbat̄: tū q: 5° metaphysice dicit̄ ꝙ oēs ꝑtes diffinitionis sunt forme. Itē. ij. de aīa ⁊ alibi frequēter noīat philosophus formā ꝙ qd est rei. ¶ Sz hāc opinionem iprobat doctor aglinus Sco. xxij. di. iij. sen. Est. n. cōtra philosophuz. vij. metaphysice dicentē ꝙ mate

31

ria est pars speciei. Spēm āt dico ꝙ qd erat esse. Itez. viij. metaphysice dicit ꝙ oīs diffinitio hz qd ⁊ quale: ⁊ hoc oportet esse vt materiā: illud v̄o vt formam. Materia ergo nō ꝯcta ꝑ differētiā īdiuiduale absolute accepta ⁊ vlr: que est ꝑs potētialis illius cuius est ꝑtinet ad quidditatē specificā rei materialis. qđ ꝓbat tali rōne: qꝛ res materiales in sui essentia includūt causas intrinsecas. s. materiā ⁊ formā. ergo in earū diffinitione dz poni materia: ꝯña pz: qꝛ diffinitio īdicat totā quidditatē diffiniri siue eēntiā. Et tūc ad auctoritatē qñ dicit ꝙ oēs partes diffinitiōis sunt forme. Dico ꝙ nō sunt forme sibi inuicē cōparate: sed respectu diffiniti: qꝛ de ipso formaliter seu qdditatiue p̄dicant. Est. n. qdditas forma totius ⁊ nō partis. ⁊ ideo que spectāt ad quidditatē dicunt formaliter ⁊ qdditatiue p̄dicari. ¶ Ad aliā dico ꝙ forma dicit qđ quid est nō quin materia cōcurrat. Sz hoc dicit appropriate eo ꝙ forma ē p̄ncipalior causa ⁊ cōpletiua diffinitionis ⁊ qdditatis: qꝛ itaqꝫ forma est principalior in diffinitione: qꝛ etiā qdditas est forma totius: hinc est ꝙ sepe diffinitio dicit ratio formalis. Omnia etiā inclusa in diffinitione qdditatiua: siue sint genera: siue differentie vsqꝫ ad ens inclusiue pñt dici formalitates vel quidditates. De hac materia vide. vij. metaphysice. ¶ Est insuꝑ quedā opinio ponēs cōceptū generis nō esse aliuz a cōceptu speciei. Uñ dicunt isti ꝙ genus ⁊ species siue differentia solū differūt penes modos seu rationes cōcipiendi eūdez cōceptū: qꝛ genus dicit essentiā sub esse indeterminato ⁊ per modū determinabilis. Differentia autem dicit ipsam sub rōne determinantis ⁊ cōducentis ad esse determinatum speciei. Et ꝓbat per philosophuz septimo metaphysice. Genꝰ nihil ē preter eas q̄ sunt gñis spēs. Itez in eodē. 7. dicit ꝙ dr̄ia est tota substātia rei. ¶ Sz ista opinio nō est vera ꝑm doctorē aquilinum Scotum ibidez ꝓbat ꝑ Auic. 5 metaphysice. vbi dicit ꝙ lz genus ⁊ differētia p̄dicent de toto. i. de specie per se nō tñ significāt totū per se. sed genus significat mäle ⁊ dr̄ia formale: vtrūqꝫ significat ꝑtes. Cōfirmat qꝛ cōcept⁹ generis est alius a ꝯceptu differentie: sicut materiale est extra formale. ergo est ali⁹ a cōceptu speciei: sicut partialis a totali qꝛ spēs essentialiter ⁊ formaliter īcludit vtrunqꝫ. ꝓbatur antecedēs qꝛ differentia nō ꝑticipat genus nec ecōuerso. Sūt eni omnino alteri⁹ rōnis cū genus īcludat differētias superiores nō autē dr̄ia. Qđ ꝓbat: qꝛ ꝑm pħum. vij. metaphysice. Oīs diffinitio datur per genus primū ⁊ differentias intermedias vsqꝫ ad vltimā specificā. Si p̄mo modo seqtur nugatio. Si. n. differentia inferior īcludit formaliter superiorē īcludet oēs ītermedias. Cū ergo oēs ponant in diffinitione idē bis dicet. Si secundo modo adhuc sequit idē: qꝛ genus ꝓximū includit suā differētiā cōstitutiuā. Si ergo vltima differētia eā includit sequit ꝙ bis. dicetur. De quo peramplius vide. vi. di. 4. sen. Scoti. q. iij. Ex p̄dictis pz ꝙ gñis ē ali⁹ a ꝯceptu spēi. Et si q̄ras quid d̄terminate cōcipit ꝑ genus ⁊ differētiā. ¶ Rñdeo ꝙ per differentiā cōcipit vltimus actus quo spēs est id qđ est cōpletiue. Et per genus concipit potētiale respectu illius actus. hoc declarat sic: qꝛ. vij. metaphysice dicit q̄ sicut rō. i. diffinitio se hz ad rez: sic ꝑtes diffinitionis ad ꝑtes rei. In specie autē que ꝓprie diffinit nō sunt nisi due per se ꝑtes essentiales. s. actus vltimus quo spēs est illud qđ est: ⁊ potentiale respectu illius actus vltimi. Differentia ergo vltima specifica a qua ē vnitas ⁊ rei ⁊ diffinitionis cōpletiue īcludit ꝑ se p̄cise de suo ꝑ se ītellectu actum vltimuz ī re q̄ est cā vnitatis realis cōpleta. Genꝰ āt ꝓximū p̄cise īcludit per se ꝓximum potentiale respectu illius actus. Ne autez habeamus ponere cōceptus

generis ⁊ differentie esse ficticios. opꝫ ꝙ eis correspõdeãt aliq̃ i re distincta ex nã rei circũscripta oi operatiõe itellectus. Sꝫ talis dria hꝫ gradũ ꝑm quez genus ⁊ differentia pñi sumi ab alia ⁊ alia re: si sint diuerse forme: puta in homine: ita ꝙ ab vna sumatur genus: ⁊ ab alia differentia. vel possunt sumi ab alia ⁊ alia realitate: puta si sit species simplex vt albedo. ¶Primo modo dicitur differentia realis. scõo mõ vero dicitur differentia formalis vtraq; tamen ex natura rei. ¶Ad primum in oppositum dico ꝙ se cũda auctoritas allegata truncat. Unde additur in fine eius: aut si est: est quidez vt materia. Et hec est pars disiunctiue est vera. vt declaratũ est. ¶Ad secundum dicendum ꝙ philosophus nõ intendit ꝙ differentia vltima sit tota substantia rei nisi cõpletiue vt dictum est.

De proprio.

Proprium dicit quadrupliciter. Uno modo dr̃ proprius qõ conuenit soli ſꝫ nõ oi. vt eẽ grãmaticũ. Scõo mõ dicitur pprium quod cõuenit oi sed non soli: vt est bipedẽ. Tertio modo dicitur pprium qõ conuenit vni ⁊ soli ſꝫ nõ semp: vt canescere in senectute. Quarto mõ dicitur pprium quod cõuenit oi ⁊ soli ⁊ semp: vt risibile est homini omni ⁊ soli spẽi ⁊ semp. Hõ. n. dicitur risibilis non eo quod semp actu rideat: sed qr aptus natus est ad ridendũ. ⁊ pprium hoc mõ sumptum est vnum de quinq; ꝑdicabilib⁹. Et diffinitur sic ab aristotile. pprium ẽ quod cõuenit oi ⁊ soli ⁊ semp ⁊ cõuersiz predicatur de re ⁊ nõ idicat qd ẽ eẽ rei. vt risibile inest hoi nõ indicat qd est esse rei ponitur in diffinitione pprii ad differentiã diffinitionis q̃ cõuersim ꝑdicatur de re ⁊ indicat qd est esse rei. substãtia animata sensibilis cõuertitur cũ animali ⁊ idicat esse ei⁹. qr ois diffinitio datur p substãtialia. Omne. n. supi⁹ est de eẽntia sui inferioris. Diffinitio eniz diffinitur sic ab aristotile. Diffinitio ẽ oratio qd est esse rei significãs. pprium autem nõ indicat qd est esse rei.

Postq̃ auctor determinauit de differentia que ꝑdicatur in q̃le essentiale: hinc ꝙsequenter determinat de pprio qõ ꝑdicat in quale accidẽtale. Et primus determinat de proprio qõ hꝫ causam necessariã: ⁊ cõsequitur naturã specificã q̃z de accidẽte quod cõsequit̃ individuũ: ⁊ nõ hꝫ causam necessariã in subiecto. ¶Ponunt autẽ quatuor modi pprij. ꝓmo modo dicit proprium qõ inest soli speciei. sed non oi contento sub illa specie: vt esse medicum inest soli homini individuo. Hoc autem est verum de medicina acquisita per artem vel experientiam. Multa eniz animalia vtuntur medicina: vt sumẽdo herbas vel alia sibi vtilia per instinctum nature. secundo modo dicitur proprium quod inest omni: sed non soli. hoc est oi individuo alicuius speciei: vt esse bipedem conuenit omni homini secundum

cōmunem cursuz nature. sed non soli qz etiam inest auibus. Et lz aliqui hoīes nascant solū cū vno pede vel plurib⁹ hoc est ꝑ accidēs ex corruptione defectu: vl ex suꝑabundantia materie. nec est ex intentione particularis nature: lz nō sit preter intentū nature vl'is. Tales. n. defectus nō ꝑmittit deus sine causa: vt. n. ait plato in thimeo. Nihil est sub sole cuius ortum legitima causa ⁊ ratio non ꝑcesserit. tertio mō dicit ꝓpriū qđ inest omni ⁊ soli sz nō semꝑ: vt canescere ꝯuenit homini ⁊ oī ⁊ soli sed nō semꝑ: qz nō nisi i senectute. Est. n. canicies quoddaz accidēs humano attributū capiti: qz homo inter cetera animātia ꝑm ꝓportionē corporis sui magis hz de cerebro. Cū igit cerebrū sit frigidissimū membrū aīalis: in humano capite plus erit de frigiditate q̄ est causa caniciei. Causat. n. ex suꝑabundātia humide frigiditatis. hoc aūt vl'r cōtingit in senectute. qz senes sunt frigidi ⁊ humidi. Et lz aliqui senes non canescant: habent tamē aptitudinem: ⁊ si diu viuerent reducerent ad actum lz. n. canes ⁊ aliqua aīalia aliquādo in pilis albescant. hoc tñ non proprie dicit canicies: sz dealbatio cum accidat in alijs mēbris a capite. Et iō dicenduz est de iuuenibus quibus hoc aliquando accidit qz hoc nō est in eis ex cōmuni cōcursu nature. sed ex aliquo accidente. quarto modo dicit proprium qđ inest omni soli ⁊ semꝑ. vt risibile est ꝓprie ꝓpriū homini nō ꝙ actu semꝑ rideat. sed qz est aptus ad ridendū: lz autē in homine sit aptitudo ad canescendū vel ad sciendum. non tñ talis sicut ad ridenduz. qz nō ita pōt reduci ad actuz. vt pueri in infantia ridēt actu. nō tñ habēt actualem scientiam vel caniciem de cōmuni cursu nature. hoc q̄rto modo ꝓpriuz ē vnū de qnqꝫ ꝑdicabilib⁹. Et diffinit sic. ꝓpriū est qđ soli inest. ⁊ cōuersuz ꝑdicat de re. ⁊ nō indicat qd est eē rei. Inest. n. ꝓpriū soli spēi ⁊ de ipsa ꝯuertibiliter ꝑdicat. vt oīs hō est risibilis. ⁊ oē risibile est hō. ⁊ nō indicat essentiā rei. sicut diffinitio quidditatiua q̄ dat ꝑ genus ⁊ differētiaz que sunt de essentia spēi. ꝓpria āt passio nō est de diffinitione qdditatiua alicuius q̄ indicat rei essentiā. Et iō bñ pōt dici qdditas qz indicat qd est res. Ipsa. n. rei entitas ꝑm Sco. i. q. quolibetorū cōgrue dr̄ essentia q̄ est rō essendi. ꝑm. n. Augustinū 7° de tri. qđ est sapiētie sapere. hoc est eēntie esse. Essentia. n. est illud quo res hz esse. Essentiale autez dicit qđ ꝑ se icluditur i essentia: quēadmodū i cōposito reali mā ⁊ forma dicunt sibi essentialia. ⁊ i cōposito rōnis siue in ipso diffinito gen⁹ ⁊ dr̄ia dicunt ꝑtes essentiales rōnis siue rei diffinite. Et tale essentiale distinguit ꝯ accñs ꝑ se sicut ꝓpriū. ⁊ accidens ꝑ accidens sicut cōmune. ¶ Et notādū ꝙ ꝓpriū hz rōnē cōmunis ⁊ ꝓprij ꝑ cōpositionē ad diuersa. Est. n. ꝓprium ipsi spēi cui inest soli ⁊ cōmune est ipsis indiuiduis respectu quoꝝ hz rōnez ꝑdicabilis. Sunt aūt ꝓpriū ⁊ spēs distincta predicabilia: lz. n. vtrūqꝫ ꝑdicet de idiuiduis. spēs ꝑdicat de ipsis in qd ⁊ essentialiter. ꝓpriū in quale ⁊ accidentaliter.

De accidente.

Accidens est qđ adest vl' abest sbiecto preter subiecti corruptionem: vt albū nigrū hec. n. possunt adesse ⁊ abesse preter subiecti corruptionez. Aliter diffinitur sic: Accidens est qđ nec ē gen⁹ nec spēs nec differentia nec ꝓpriū inest āt rei vel sic: accidēs est quod cōtigit eidē inesse ⁊ non inesse: vt albū nigrum sedere. Et de his duab⁹ diffinitionibus vltimis

dicit aristotiles ꝙ secunda melior est q̄z prima: qr ad cognoscenduz primam oportet scire quid sit genus quid spēs quid differentia quid propriuz. Secunda autē per se finita est ad cognoscendū quid per eaz dicitur. Accidentiuz aliud separabile aliud inseparabile. Separabile est illud qđ potest separari a subiecto: vt album nigruz sedere ⁊ huiusmodi. Inseparabile est quod nō pōt separari a subiecto: vt nigredo in coruo ⁊ albedo ī cigno. Nō tamen est contra diffinitionez qua dicitur ꝙ accidens est qđ adest ⁊ abest p̄ter subiecti corruptionē: qr vt vult porphiriꝰ coruus potest intelligi albus ⁊ ethiops nitens cādore preter subiecti corruptionez. Accidentiuz aliud cōmune aliud proprium. Cōmune vt album nigrum proprium vt albedo sortis ciuitas platonis.

Postq̄z auc. deteriauit superiꝰ de ꝓprio hic ꝯnter ꝺterminat de accn̄te qđ n̄ inest ꝯuertibiliter. ¶ Ad cuiꝰ euidentiaz notādū ꝙ accidens pōt capi duplr. vno mō pro oī illo qđ n̄ est de diffinitione qdditatiua alicuiꝰ: ⁊ sic n̄ sumit̄ in ꝓposito. Propriū. n. hoc mō est accidēs cuz nō sit de rōne qdditatiua scilicet speciei. Alio mō sumit̄ accidēs ꝓ eo ꝙ accidētalr perficit illud ꝙ existit in se ꝑfectū. nec sic accidēs necessario cōsequitur subm: sed inest rei cōtingenter. ⁊ ⁊ sic sumit̄ in ꝓposito. ⁊ sic est distinctū p̄dicabile a proprio. Est autez eius diffinitō hic assignata a porphirio. alie vō diffinitiones ꝯn̄tes sunt Ari. quaꝝ prima ē hec. Accidēs est qđ nec est genꝰ: nec species. nec differentia. nec propriū: inest āt rei in qua diffinit̄ accidens per cōpositionez ad alia predicabilia. Accidens. n. non est genus: nec spēs: nec differētia cuz illa essentialiter predicētur de substātia: accidens aūt nō nec est ꝓpriuz qđ per se inest subo cū principia eius intrinseca necessario cōsequat̄. Sed accidēs hic diffinitū inest contingenter rei cuiꝰ est accidens. ¶ Et notādū ꝙ illud qđ hic dicit̄. ꝙ accidēs nec est genꝰ nec spēs ⁊c. intelligit̄ per cōpositionē ad illud cuiꝰ est accidēs. Respectu enim suoꝝ inferioꝝ accidens bene est genꝰ: sicut color est genꝰ ad albedinē ⁊ nigredinē. ¶ Secunda diffinitio Ari. ē ꝙ accidēs est qđ contingit eidē inesse ⁊ nō inesse: q̄ q̄si est eadez cuz illa que datur a porphirio. Un̄ illa que dat̄ a porphirio videt̄ esse accepta ab Ari. lz sub alijs vbis ponat̄. nec tn̄ auctor. ē nugatorius: qr has diffinitiones recitat tāq̄z a diuersis editas. ¶ Sed ꝯtra predicta arguit̄ triplr. Primo sic. diffinitio accidentis cōuenit alijs a diffinito. ergo nō ē bona. ꝯn̄a est nota. ꝓbat̄ an̄s de aīa rationali q̄ adest corpori ⁊ abest preter eiꝰ corruptionē. Itē videtur ꝙ accidēs non sit predicabile vl̄ vniuersale: qr accidens est hic ⁊ nūc. ergo nō est vniuersale an̄s est notū. ꝓbatur ꝯn̄a: qr vl̄e est vbiq̄z ⁊ semper ex primo posterioꝝ. Itez mors ⁊ cōbustio sunt acccidentia ⁊ tamen non possunt adesse subiecto p̄ter eius corruptionē. ¶ Rn̄deo ad primum ⁊ dico ꝙ aīa lz separata a corpe remaneat forma mixti ſm Scotū. xj. di. 4. sen. q. iij. in solutione ar. sancti thome tn̄ non remanet inesse ꝑfecto ⁊ quieto. Nulluz eniz corpus mixtū aīale hz simpliciter esse perfe

ctum ⁊ quietum recedente anima: immo est statim in conti° tendentia ad resolutionē sui ad elementa: q: qualitates cōsequentes talē formā mixti sunt corrupte ꝑm illū gradū ꝑm quē cōsequuntur eā in esse ꝑfecto ⁊ qeto. Aīa etiaz nō inest corpori sicut forma accidentalis: cuz ex ipsa ⁊ corpore cōstituat vnū ens per se: nō aūt ex subiecto ⁊ ātecedēte. ¶ Ad scdm dicit ꝙ vniuersale non dicitur eē vbiqz ⁊ semper positiue: ita ꝙ sit i quolibet loco ⁊ tēpore: sz dicitur esse vbiqz negatiue: q: nō determinat sibi locū nec tēpus: ⁊ sic accidens in cōmuni bene est vbiqz ⁊ semper. ¶ Ad tertiū posset dici ꝙ mors ⁊ cōbustio nō sunt ꝓprie accidētia: vt hic sumit accidēs accñs. n. i ꝓposito vt p̄missum est dr̄ quod ꝑficit accidentaliter illud qđ existit in se perfectū Mors autē ⁊ cōbustio ñ sunt hmōi: q: cū sint corruptiones non sunt entia positiua sed sunt priuationes entis. aliter p̄t dici ꝙ lz mors non possit subiecto adesse preter subiecti corruptionem bene tñ abest absqz subiecti corruptione: vnde accidens dicit qđ adest ⁊ cuius presentia subiectū nō ꝯstituit: vel qđ abest preter subiecti corruptionē: ⁊ cuius absentia subiectum non destruit ita ꝙ ly preter construitur cum abest ⁊ non cum ly adest. ¶ Cōsequenter auctor diuidit accidens: q: quoddā est separabile qđ vz hz causam variabilē in subiecto: vt albedo vel sedere in homine. quod qdē dicitur separabile nō ꝙ remaneat separatū a subiecto. accidens enim nō pōt manere sine subiecto naturaliter: lz bene virtute diuina: sicut i sacramento altaris remanet albedo sapor ⁊ quantitas panis substātia panis nō remanēte. Sed dicit separabile q: de facili pōt corrūpi subiecto remanēte: accidēs vero inseparabile dr̄ qđ đ facili nō p̄t separari a subiecto: q: hz causam in subiecto firmā ⁊ radicatam vt nigredo in coruo. Coruus enim est complexionis calide. q: calor intēsus adurit humiditatē ⁊ causat nigredinem Et si arguas ꝙ ponere accidens inseparabile repugnat diffinitioni accidētis in qua dicitur ꝙ accidēs est quod adest ⁊ abest preter subiecti corruptionem. Respondet porphirius ꝙ nigredo separat a coruo per intellectuz dicēs. ꝙ coruus pōt intelligi albus ⁊ ethiops nitens candore. Sed contra. Intellectus semper est verorū ꝑm Ari. iij. de anima. Si ergo nō pōt nigredo separari a coruo non poterit itelligi albus. ¶ Respōdet ad istud ꝙ coruus dicitur posse intelligi albus: q: pōt natura corui intelligi non cointellecta nigredine. Sed ista responsio nō satisfaciat: q: sic etiā potest itelligi subiectum non cointellecta ꝓpria passione cū non sit de eius quidditate vel essentia ⁊ sic quo ad hoc non esset differentia inter accidens inseparabile ⁊ propriā passionem. Dico ergo ꝙ coruus pōt intelligi albus: nec itellectus erit falsus: quia non implicat cōtradictionē coruū esse album: Unde accidens non dicit iseparabile: q: nullo modo possit separari: sz q: nō faciliter separatur. Posset. n. tolli illa intēsio caloris que est cā nigredinis a coruo: ⁊ tñ adhuc remaneret coruus: Unde ponunt quidaz ꝙ si oua corui vncia sanguine anseris ponerent in loco frigido: ⁊ ibi fouerentur a coruo inde generarent corui albi. non sic de ꝓpria passione. Implicat eni ꝯtradictionē ꝑz Sco. xxi. di. iiij. sen. subiectum esse sine ꝓpria passione: q: tunc conclusio demōstrationis in qua p̄dicat passio de subiecto essz cōtingens: ⁊ tūc scientia nō esset de necessarijs ⁊ impossibilibus aliter se habere. Qđ est falsum ex primo posteriorū. ¶ Sed cōtra hoc arguitur dupliciter. p̄mo sic: Subiectū est prius ꝓpria passione cū ipsa oriat a principijs eius essentialib⁹. ergo pōt esse sine ea. ꝓbat ꝯña: q: prius pōt esse sine posteriori Itē subiectū est causa extrinseca passionis. ergo potest esse sine ea. probat ꝯña: q: deus

potest supplere causalitatem cuiuscũqz causa extrinsece. ¶ Rñdeo ad primum qñ dicit ꝙ prius põt esse sine posteriori. Dico ꝙ verũ est qñ eoꝝ nulla est cõnexio necessaria ꝯz Sco.ij.di.iij.sen. Subiecti autẽ ⁊ ꝓprie passionis est necessaria cõnexio cũ ipsa oriat̃ a p̃ncipijs intrinsecis subiecti. Uñ sicut subiectũ nõ põt esse sine suis p̃ncipijs essentialibus: sic non põt esse sine sua ꝓpria passione que huiusmodi p̃ncipia necessario cõsequitur. ¶ Ad secundum: per idẽ dico ꝙ deus p̃t supplere causalitatẽ cuiuscũqz cãe extrinsece quando effectus non sequit̃ necessario talẽ causam. ¶ Diuidit vlterius auctor accñs in cõe ⁊ ꝓpriũ. Accidẽs cõmune sicut albedo in cõi. ꝓpriũ v̄o sicut albedo sortis vel eius sumitas. ⁊ accidẽs ꝓpriũ hoc mõ dr̃ ꝓpriuz indiuidui. Est autẽ alia diuisio accidẽtis in accidẽs cõe. qđ dr̃ accidẽs ꝑ accñs: qꝛ vz nõ hz causam necessariã in subiecto: ⁊ in accidens ꝓpriũ subiecti qđ dicit̃ accidens ꝑ se: ⁊ sic accidens cõmune distinguit̃ ꝯ ꝓpriã passionẽ. accidens cõe hoc mõ est p̃dicabile distictũ ab accidente proprio.

De p̃dicabilibus in cõmuni.

Commune est autẽ oib⁹ qnqz p̃dicabilibus de plurib⁹ p̃dicari differunt autez gen⁹ ⁊ species: quoniã genus de plurib⁹ p̃dicat̃ q̃z species ⁊ q̃z alia p̃dicabilia ⁊ per hoc differt ab aliis. Differentia autẽ differt a gener̃ qm̃ gen⁹ p̃dicat̃ i qd. dr̃ia v̄o in q̃le. Itẽ dr̃ia differt a spẽ eo ꝙ predicatur de plurib⁹ spẽbus: species v̄o nõ. Similiter differẽtia differt ab accidẽte: qꝛ accidentia suscipiunt magis ⁊ minus intẽsionẽ ⁊ remissionẽ differẽtia v̄o ñ suscipit magis neqz minus. Differt autẽ species a gener̃: qꝛ genus cõtinet species ⁊ ñ cõtinetur ab eis. Species ãt differt a differẽtia qꝛ ꝺ plurib⁹ differẽtiis bñ cõstituitur vna spẽs vt iste dr̃ie rõnale mortale cõiungũtur ad cõstitutionẽ hui⁹ spẽi hõ. Spẽs vero nõ cõiungitur spẽi vt gignat aliã specie. Quedã n. ꝑticularis equa cuidaz ꝑticulari asino ꝑmiscetur ad muli generationẽ sz nõ eq̃ ⁊ asin⁹ in cõi Spẽs autez differt a ꝓprio qꝛ p ẽs natura prior ẽ proprio: ꝓpriũ vero posterius est spẽ. Preterea quorum termini ⁊ diffinitiones sunt differentes ipsa sunt differentia ergo species ⁊ proprium sunt differẽtia. Spẽs ãt differt ab accidẽte qꝛ spẽs p̃dicatur in qd: accidens vero in quale vel quomodo se habet. Species etiam natura prior est accidente. Omne eniz accidens natura posterius est suo subiecto. Propriũ ãt differt ab accidẽte qꝛ ꝓpriũ de vna sola spẽ predicatur cuius est propriũ. Accidẽs vero de pluribus specie

bus.et accidés primo ineſt in diuiduis et per poſterius generibus ⁊ ſpeciebus. non enī dicitur homo aut aīal currit niſi qz ſortes vel plato currat. ꝓpriuz autem primo cōuenit ſpeciei ⁊ per ſpēz cōuenit indiuiduis. Itē genus dīa ſpecies ꝓprium equaliter participātur ab oībus de quibus p̄dicātur. accidēs vero non. ſed ſuſcipit intēſionē ⁊ remiſſionē Itē genus. differētia. ſpecies. ꝓprium. vniuoce predicātur. accidens autē nō p̄dicatur vniuoce ſed ōnominatiue. Predicari aūt vniuoce eſt p̄dicari ſm vnū nomen ⁊ rationē vnā ſm illud nomē ſumptā. vt hō ſm vnum nomen predicatur de ſor. ⁊ pla. vt ſor.ē hō: pla.ē hō. ⁊ ratio eius ſecundū illud nomen eſt vna. vt aīal rōnale mortale. Et ob hoc ens non poteſt eſſe genus qz ſecundū vnū nomen predicetur de pluribus nō tñ ſecundū vnaz rōnem. Ratio.n. entis ſecundum qō dicitur de ſubſtantia: eſt ens per ſe. ſecundū autem qō dicitur de aliis nouem predicamētis eſt ens in alio. ⁊ ſic p̄dicatur ſecūdū diuerſas rationes ⁊ iō nō predicatur vniuoce ſed poti⁹ equiuoce aut multipliciter. Predicari aūt equiuoce eſt predicari vno nomine ⁊ rationibus diuerſis ſecundū illud nomen ſumptis: vt canis vno noīe p̄dicatur ō cani latrabili ſidere celeſti ⁊ piſce marino. ratio autem ſecundū illud nomen nō eſt eadē omnib⁹ ſed alia ⁊ alia. De nominatiua dicuntur quecunqz ab aliquo ſolo caſu ſunt diſſerētia. ⁊ bz illud nomen hñt appellationē: vt grammatica grāmaticus: a ſortitudine ſortis. Unde grāmatica ⁊ fortis p̄dicanť denominatiue. ergo accūs denoīatiue dī p̄dicari.

Ic auctor cōparat p̄dicabilia adinuicē. Et primo dicit qꝫ oia p̄dicabilia in hoc cōueniunt qꝫ p̄dicanť de pluribus. Deinde ponit quomō differūt adinuicē. Et p̄mo cōparat gen⁹ ad alia dicens qꝫ in hoc differt ab alijs: qꝫ p̄dicať eēntialiter ⁊ in qd de pluribꝰ qꝫ alia q̄ ſub ipſo cōtinenť. Cōſequēter cōparat dīaz ad alia dicens: qꝫ dīa differt a genere. Genus.n. p̄dicať in qd dīa vero in quale. Itē differt a ſpecie ⁊ ꝓprio qꝫ p̄dicať de pluribꝰ differētibus ſpē: illa aūt nō. Itē differt ab accidēte qz accidēs ſuſcipit magis ⁊ minꝰ: differentia āt nō. de quo magis videbiť in p̄dicamētis. Si q̄rať q̄re auc. hic p̄mo agit de differentia qꝫ de ſpecie: cū in p̄cedētibus fecerit oppoſitū. Rādeo qꝫ hic agit de dīa qz genꝰ ⁊ dīa ſunt p̄ncipia ſpeciei. Principiū autē eſt prius p̄nciplato. In precedentibus vero poſt genus tra

ctauit de specie: qꝛ genus ⁊ spēs sunt cor relatiua que ex se mutuo cognoscuntur. Est autē cōmune speciei ⁊ differētie ꝟz porphiriū semper adesse his que eorū naturā participāt. Sor. enim semper est hō ⁊ semp est rationalis. Ex quo patet ꝙ nullo homine existēte. ista ē vera. sor. ē hō. ꝟz. n. doctorē aquilinū. s. Sco. xxij. di. iij. sen. p̄dicatio supioris de iferiori est vera: lz inferius nō existat. Cuius ratio est qꝛ superius est de essentia inferioris: ⁊ sic ipsorū necessaria est habitudo. ⁊ iō concepto sorte cōcipitur hō siue sit siue nō. vnde nō sequit̄ sor. est hō. ergo sor. est: qꝛ abest tertio adiacente, adest secū/dū adiacens nō valet cōsequentia nisi in predicationibus accidētalibus. ¶ Insu/per cōparat auctor spēm ad alia predica bilia dicēs ꝙ spēs differt a genere: quia genus cōtinet species suas sicut totum vniuersale partes subiectiuas: ⁊ non cō/tinetur ab eis supple hoc modo. bñ ta/men cōtinetur ab eis sicut partes essen/tiales cōtinent̄ a toto essentiali: cū supe/riora sint de esse inferiorū: vt dictum est in precedētibus. Differt etiā spēs a diffe rētia cū ex pluribus differētijs possit fie/ri vnum ⁊ non ex pluribus speciebus. Oēs enim differentie collaterales cōtinē tur in eadē specie vt corporeū animatuz sensibile rōnale in homine. Et si arguat̄ ꝙ ex duobus existētibus actu nō fit vnū per se ex 7° metaphysice. differētie ve/ro habēt rōnez actus ⁊ forme. Rñdeo ꝙ verū est qñ sunt in actibus vltimatis ⁊ non carent pfectiori actualitate: sed sic nō est in pposito: qꝛ differentie priores sunt potētiales respectu vltime differen tie: sicut materia prima cū oībus formis precedētibus est potentiale respectu vl/time forme per quā principaliter est esse cōpletiuū totius cōpositi ꝟm Sco. doc/torez subtilē. xj. dis. 4. sen. Nō sic autem ex duabus speciebus que hñt esse i actu cōpleto fit tertia spēs. bene tñ duo indi/uidua diuersarū specierꝝ cōcurrūt ad ge nerationē alterius īdiuidui: vt ex cōmix tione particularis eque cū asino generat̄ mulus. Nō tñ cōstituit̄ mulus essentia liter ex illis duabus speciebus. sed ē ter/tia spēs distincta ab ipis. Et si arguas ꝙ generās debet assimilari generato. ergo equus generās ⁊ mulus generat⁹ sunt similes in specie. Rñdeo ꝙ inter gene/rans ⁊ generatū aliquādo est similitudo formalis ⁊ in forma specifica: vt iter ho minē generātē ⁊ hominē generatū: vbi .s. est generatio vniuoca. aliqñ vero ī for ma cōmuniori: vt in pposito. Equus ge nerat mulū qbus forte est aliqd genus cōmune: puta iumentū vel aliqd tale in quo cōueniūt. vt dicit Ari. 7° metaphy sice. aliqñ aūt inter generās ⁊ generatū est tm̄ similitudo vtualis: cū generās hz in se vtualiter tm̄ formā quaz pducit ⁊ nō formaliter: vt cū sol generat calorem i medio. Spēs autē differt a pprio: quia spēs est prior nā propria passione. Ubi sciēduz ꝙ prius nā aliqñ dr̄ a quo aliud depēdet posteri⁹ vo nā qd depēdet ab alio: qꝛ ergo ppria passio depēdet a sub iecto: iō sbm nāliter est prius ppria pas/sione siue pprio: non tñ est prius tēpore cū sint idē realiter nec separātur genera tione nec corruptione. ꝙ ēt spēs ⁊ ppri um differāt pbat auctor: qꝛ eorꝝ termi/ni siue diffinitiones differūt. Dicit̄ autez diffinitio termin⁹ p quādā similitudinez qꝛ sicut terminus terminat rē cuius est terius ⁊ icludit totā essentiā ipsi⁹: sic dif finitio claudit totā substātiā illius cui⁹ est diffinitio. Differt etiā spēs ab accidente qꝛ spēs p̄dicat̄ in qd: accidēs vo in qua le. ¶ Circa qd notādū ꝙ accidens bene p̄dicat̄ in quid de suis iferioribus: vt co lor de albedine: sed dicit̄ p̄dicari i q̄le de illis quorꝝ ē accidēs. Dr̄ etiā accidēs p̄di cari in quomō se hz: sicut in p̄dicamēto rl'onis. vt si q̄rat̄ qūo se hz sor. ad plato/nē. Rñdet̄ sicut pr̄ ad filiū. Differt etiā spēs ab accidēte: qꝛ est prior nāliter ipso ¶ Demū cōparat auctor ppriū ad ac/

Prius nā quid

Definitio cur vocat̄ terminus

35

cidens. De differētia.n.ꝓprij a genere ⁊ spē ⁊ differētia satis dictū ē in p̄cedētib⁹ differt aūt ꝓpriū ab accidēte: q̄ ꝓprium de vna sola spē p̄dicat: accidēs v̄o d̄ plurib⁹ spēb⁹. Itē accidēs prius inest indiuiduis ⁊ ꝑ posteri⁹ generib⁹ ⁊ specieb⁹. Non.n.hō vel aīal currit: nisi q̄ sor. vel pla.currit. ꝓpriū v̄o ꝑ pri⁹ īest spēi: ⁊ ꝑ spēz inest idiuiduis. vnde risibilitas pri⁹ inest homini accipiēdo inesse primo ꝓ eo qd̄ inest alicui s̄m ꝙ ipsuz: seu ꝑ rōnem ꝓpriaz ⁊ nō ꝑ alid̄. sed alijs ꝑ ip̄z. Sorti aūt nō inest p̄mo q̄ nō inest ei inquantū sor. sed iquātū hō. Itē gen⁹ spēs differētia ⁊ propriū vniuoce predicant. accidēs vero nō predicat vniuoce sz denominatiue. ¶ Ad cuius euidētiā sciendū ꝙ predicatio vniuoca est p̄dicatio ꝑ se: denoīatiua vero stricte sumpta est p̄dicatio per accidēs. Notādi sūt modi dicēdi ꝑ se de quib⁹ agit Ari. p̄mo posterioꝝ. Prim⁹ modus est quādo diffinitio vl̄ pars diffinitōis p̄dicat de diffinito: vt hō est aīal rationale. Secūdus modus est qñ ꝓpria passio p̄dicat de subiecto: vt hō est risibilis. Tertius nō est modus p̄dicandi: sed essendi s̄m Sco. in ꝓlogo p̄mi sen. q̄stione de praxi. Unde hoc mō aliquid dr̄ eē per se. i. solitarie. Quart⁹ modus est qñ in subiecto includit ꝓxima ratio inherentie p̄dicati: lz nō necessaria inherentia vt volūtas vult ⁊ calidū calefacit. Iste.n.lz sint cōtingētes tñ sunt imediate. Iste modus assignat sic a Scoto. vij. di. 3. sen. lz ab alijs aliter ponat. Itē notādū ꝙ s̄m eundē doctorē ibidē. Differētia est inter vniuocū p̄dicatum ⁊ vniuoce predicari. Uniuocū.n.p̄dicatū dicit cui⁹ cōceptus est in se vnus. Et hoc mō albū dictū de ligno ⁊ lapide ē p̄dicatū vniuocū: ⁊ talis p̄dicatio ē denominatiua. Uniuoce v̄o p̄dicari est qñ ratio seu diffinitio p̄dicati includit in diffinitione subi: sic non p̄dicat albū de lapide: q̄ ratio eius nō includit in rōne lapidis. Predicatio igit vniuoca ꝓprie est p̄dicatio essentialis seu in primo mō dicendi per se. Et sepe a doctor̄ subtili vocat p̄dicatio formalis: q̄ p̄dicatuz ē de rōne formali seu diffinitione qd̄ditatiua subi. Et sic gen⁹ spēs ⁊ dr̄ia predicant de his in quib⁹ essentialr̄ ꝯtinent. Sic āt sumēdo p̄dicari vniuoce ꝓpriū ñ p̄dicat vniuoce cū nō sit de diffinitiōe qd̄ditatiua illi⁹ cuius est ꝓpriū. q̄ āt hoc dicit Petr⁹ hyspan⁹ pōt dici p̄dicari vniuoce magis large sumēdo p̄dicationem vniuocā q̄ videlicet nō ē accidēs ꝑ accidēs: sz inest subo necessario ⁊ i scdo mō dicēdi ꝑ se: tuz q̄ lz nō contineat in subo suo eēntialr̄ seu formalr̄ ꝯtinet tñ v̄tualiter: tū ēt q̄ sepe ꝓprie passiōes ponūt in diffinitōnib⁹ loco differētiaꝝ eēntialiuz q̄ plerūq; nos latēt: q̄s circūloqmur per ip̄as passiōes. Predicatio denoīatiua dicitur illa in qua p̄dicatū dr̄ inesse subo in q̄dā adiacētia siue formali inherentia per quā formā subm denoīatur. vt hō dicit albus ab albedine. Et ista ꝓprie dicitur p̄dicatio ꝑ accidēs: ⁊ hoc triplicit: vt habetur p̄mo posterioꝝ. aliqñ.n. accñs p̄dicatur de subo: vel subm de accidente: aut accidēs de accidēte. ⁊ ad hāc pōt reduci p̄dicatio secunde intentionis in concreto de suo fundamento vt animal est vniuersale: vel animal est genus. potest etiam reduci predicatio fundamenti de intentione: vt dicēdo nomen est vox vel genus est qd̄ predicatur. i. intentio attributa ei ꝙ predicatur seu denominans id qd̄ predicatur. Large autem extenditur p̄dicatio denominatiua ad accidēs sumptum pro eo ꝙ est extraneum a ratione alicuius cuiusmodi est predicatio generis de differentia ⁊ econuerso. ⁊ idez dicitur de subiecto ⁊ propria passiōe: sicut etiam dicit doctor subtilis: xij. di. 2. sen. q. .j. ⁊ q. iij. ar. 3° quolibetorum. Non soluz ē predicatio denominatiua accidētis ad subiectuz: sed etiam forme ad suppositu propriē nature. vnde ista est denoīatiua ⁊ in p̄mo mō dicēdi ꝑ se. hō est animatus licet sit per accidens. Corpus est

Predicatio per se

Modi dicendi ꝑ se

Differētia inter vniuocū p̄dicatum et vniuoce p̄dicari.

aiatū. Predicatō ēt dnoiatia aliqñ ab eo dē doc. Sco. vocat p̄dicatō formal. Uñ .v. di. p. sen. dicit q̄ adiectia vba ⁊ ptici-pia p̄dicāt forāl: q: significāt formaz p mōuz iforāntis: iō denoiatie dñr d subo Declarat ꝯñr auc. qd sit p̄dicari equoce di. q̄ p̄dicari equoce ē p̄dicari vno noie ⁊ diuersis rōnib⁹ sūptis s̄z illō nomē: vt canis vno noie p̄dicat d aiali latrabili pi sce marino ⁊ celesti sydere. Nō tamen dicit aliquā ratōnē seu diffinitionē aut cō ceptū ipsis cōmunē. Dicit etiam q̄ ens non predicatur vniuoce de substantia ⁊ accidēte: s̄z equiuoce: q: secūdū diuersas rōnes: q: rō entis secunduz q̄ dicitur de substantia est ens per se: secūdum vero q̄ dicitur de accidēte est ens in alio. Se quēdo opiniōes doctoris subtilis oppo-situz est dicēdum: vt dictum est i prece-denti capitulo de genere. Nec rō auto-ris cogit. Eodez. n. mō posset pbari aial dici equiuoce de hoie ⁊ de equo arguē-do: videlz q̄ rō aialis secunduz q̄ dicit de hoie est aial rōnale: ⁊ secunduz q̄ di-citur de equo est aial irrōnale. Dico er-go q̄ sicut cōceptus aialis qui dicitur de hoie ⁊ de equo abstrahit a rōnalitate ⁊ irrōnalitate: sic cōceptus entis qui dicit de substātia ⁊ accidente abstrahit abesse per se ⁊ abesse in alio: nec hoc nec illud includit: sed est idifferens ad vtrūq̄z. Est aūt alia predicatio qua vtūtur theologi i diuinis que dicitur idētica. ¶ Ad cuius euidētiam sciendum q̄ essentiale in diui-nis secunduz doctorē subtilez Sco. j. q. quolibetoꝝ: nō distiguitur contra accidē tale eo mō quo sumitur a philosophis. de quo dictum est capitulo de proprio: sed distinguitur contra notionale. vnde quia essentia diuina est vna numero i tri bus personis illud dicitur essentiale: qd est simile essentie i mō predicandi ⁊ com munitate reali. Et sic illa dicuntur essenti alia que sunt cōmunia tribus personis: vt potētia sapientia bonitas ⁊ sic de alijs. Notōnalia vero dicuntur illa per que no tificatur distinctō personaruz diuinaruz: vt paternitas filiatō spiratō: ⁊ sic de alijs Et talia non sunt cōmunia tribus perso-nis. Ipsa autem essentialia sunt formali-ter infinita Notionalia autem non sunt ifi nita nisi rōne idētitatis cuz essentia. Pre dicatio ergo abstracti de abstracto: vbi vnum extremum vel ambo sunt infini-ta est vera idētice: vt sapientia est boni-tas vel paternitas: q: infinitum idētificat sibi quodcunq̄z compossibile. Quod sic pbat: q: ifinitū nō ē cōponibile. Omne .n. qd pōt cū aliquo cōponi pōt esse ps ⁊ per consequens excedi: q: totū ē mai⁹ sua parte. Non esset autem omnino icō-ponibile ad aliquod compossibile sibi in eodem supposito si non esset omnino idē sibi: quia tunc esset ibi aliqua compositio saltem actus ⁊ potentie. Infinitum ergo idētificat sibi quodcunq̄z compossibile. Ista autem paternitas est filiatio non est vera idētice: quia neutrum est formali-ter infinitum: de quo magis habet vide ri in theologia.

Incipit tertius tractat⁹ de predicamentis.

AD cognoscendū pre dicamenta, quedam sunt necessario pre-mittenda, sine quorū cognitiōe: nequaq̄z potest ha beri cognitio predicamento-rum. Eorum ergo que predi-cantur, quedam sunt vniuoca: quedam equiuoca. ⁊ quedam denoiatia. Equoca dñr quoꝝ solū nomē ē cōe: ⁊ rō sube s̄z il lud nomē est diuersa. vt aial si gnificat animal viuū ⁊ animal pictuz. et nomen i eis soluz est

86 36

cōmune, ⁊ ſm illud nomen ratio ſubſtantie eſt diuerſa; dicimus enim de leone picto ī pariete. Ecce terribile aīal: ⁊ de leone viuo idem dicimus equoce. Et de ſtatuis regū dicimus. Iſti ſunt tales reges. ⁊ de his q adhuc regnāt dicim⁹ Iſti ſunt tales reges ſumēdo nomē regis equoce. Uniuoca dicuntur quoruz nomē eſt cōe ⁊ ratio ſubſtantie ſz illud nomē eſt eadē: vt hoc nomen aīal eſt cōe homini boui ⁊ leo leoni. ⁊ ſimiliter rō ſubſtantie ſecundū illud nomē eſt eadez vt hō eſt aīal. bos eſt aīal. ⁊ hō eſt ſubſtātia animata ſenſibilis. ⁊ bos eſt ſubſtantia animate ſenſibilis. ⁊ ſic nomē eſt cōe eis: ⁊ ratio ſecūdū illō nomen eſt eadē. nibil. n. aliud eſt hō ſecūdū ꝙ eſt aīal q̄z ſubſtātia animata ſenſibilis. ⁊ ſimiliter bos. Denoīatiua dicūtur quecūqz ab aliquo ſolo caſu ſunt differētia ⁊ ſecundum illud nomen hn̄t appellationē. vt a grāmatica grāmaticus ⁊ a fortitudine fortis. differūt ſolo caſu. i. ſola cadentia que eſt a parte vocis ⁊ ſecundū illud nomen appellationē. Nomē. n. denoīatiuuz dz cōuenir̄ cū noīe vniuoco in principio ⁊ differre in fine. vt a grāmatica grāmatic⁹. ab albedie alb⁹.

Hic determinat auctor de p̄dicamētis: vbi ſciēdū ꝙ predicamētū pōt ſumi dupliciter. vno modo pro genere generaliſſimo cuiuſcūqz p̄dicamēti. alio modo ꝑ tota coordinatione predicabiliū ſm ſub ⁊ ſopra. ¶ Notādū vlterius ꝙ metaphyſicus tractat de p̄dicamētis inquātū ſunt quedaz entia logicus vo inquātū fundāt ſecundas intētiones: cuiuſmodi ſunt ſubijci ⁊ predicari. Ad declarationē autē predicamētorū p̄mittit tres diffinitiones duas diuiſiones ⁊ duas regulas que dicunt̄ ante p̄dicamenta. Eſt aūt ante predicamētū quedā notitia valens ad cognitionē p̄dicamentorū habendā. Premittit autez diffinitionē equiuocorū di. Equiuoca dicunt̄ quorū nomen ſolū cōmune eſt. ⁊ ſm illud nomē ratio ſubſtātie eſt diuerſa: vt canis eſt equiuocū ad canē latrabilē piſcē marinū ⁊ celeſte ſydus: qr ſoluz nomen eſt eis cōmune nō autem conueniunt in aliqua diffinitione ſumpta ſm illud nomē canis: lz bene conueniant ī diffinitione corporis: ⁊ ideo notāter dicitur ſm illud nomē. ¶ Notandū inſuper ꝙ duplex eſt equiuocū: videlicet equiuocū equiuocās ⁊ equiuocū equiuocatuz. Equiuocū equiuocās eſt dictio equiuoce plura īportās. Equiuocū equocatuz ſunt: ipſe res equoce īportate: ſm igit̄ quoſdaz hic diffiniunt̄ equoca equocata nō equiuocantia. ſed oppoſitū videt̄ verius: qr diffinitio nō eſt rerū ſed nominū Unde. iiij. metaphyſice dicit̄ ꝙ rō quā ſignificat nomē eſt diffinitio. ponitur autez equiuoca dicunt̄ nō equoca ſunt: qr hoc modo ſepe Ari. loqtur ſm opinionē antiquorū doctorū. Equoca ergo dicunt̄. ſ. a doctoribus antiquis ⁊ ponitur equiuoca in plurali numero ad denotā-

dum pluralitatem huiusmodi equiuo/
corum. ¶ Itē equiuocū equiuocās est
duplex. s. a casu ⁊ a consilio. Equiuocuz
a casu est dictio plura eque significās pri
mo vt canis. Equiuocū a cōsilio est ano
logum quod significat vnū per cōpara
tionem ad aliud: vt animal significat ani
mal pictū per cōpositionē ad animal vi/
uuz. Ubi sciendū ꝙ anologū nō est me
diū inter vniuocuz et equiuocū: cū ipsa
sint imediata: vt pz ex rōnibus ipsoruz.
Omne enim anologū est vniuocuz vel
equiuocū. Unde quedā anologa sunt equi
uoca: vt aial est anologū ⁊ equiuocū ad
aial viuuz: ⁊ ad aial pictū. Quedā vero
sunt vniuoca: vt ens est vniuocū ad deū
⁊ creaturā substantiā ⁊ accidens: vt dif
fuse declarat doctor subtilis Scotus di.
iij. ⁊. viij. p̄mi sen. lz sit anologū ad ipsa
cū accidēs habeat attributionē ad sub/
stātiā: ⁊ creatura ad deum. vnde lz attri
butio sola non ponat vnitatē vniuocatio
nis: qz vnitas attributionis minorē vni/
tate vniuocationis. Minor autē vnitas
non arguit maiorē: tñ minor vnitas pōt
stare cū maiore: sicut que sunt vnū spe/
cie sunt vnū genere: lz vnitas generis sit
minor vnitate speciei. Hoc pz per philo
sophuz. x. metaphysice. vbi ponit ordi/
nē essentialez inter species eiusdē generis
qz ibi vult ꝙ in quolibet genere est vnū
qd est mensura alioꝝ. Mēsurata autez
habent ordinē essentialē ad mensurā: ⁊
tñ nō obstāte tali attributione nullus ne
gat cōceptum generis esse vnū. ¶ Ul/
terius sciendū ꝙ in diffinitione equiuo/
corum nomē nō sumit ꝓut distinguitur
ab alijs ꝑtib⁹ orationis cū equiuocatio ⁊
vniuocatio nō solū reperiant in nomine
sed etiā in verbo. sed sumit ibi nomē ꝓ
dictione. ¶ Itē notandū ꝙ substātia p̄t
capi dupliciter s̄m Arist. 5 metaphysi/
ce. vno modo ꝓut substat accidētib⁹: ⁊
sic est p̄dicamētū distinctū ab accidenti/
bz. Et sic nō sumit hic i ꝓposito: cū eq/
uocatio reperiat in accidentib⁹. alio mo
do substātia sumit pro q̄libet rei eēntia
seu qdditate ⁊ sic sumit i ꝓposito. Ra/
tio ēt in ꝓposito sumit pro cōceptu vel
diffinitione. Unde ratio substātie dicitur
ꝯcept⁹ vel diffinitio vel rei essentia.

Consequēter auc. ponit dif
finitionē vniuocorū dicens
ꝙ vniuoca dicuntur quo/
rū nomē cōmune est: ⁊ s̄z
illud nomē ratio substātie
est eadē. vt hoc nomē aial est vniuocuz
ad hoiez ⁊ equū: qz eius rō siue diffini/
tio. s. substantia corporea aiata sensibilis
ipsis cōuenit. Et patēt oīa q̄ ponunt in
diffinitione vniuocoꝝ per ea q̄ predicta
sunt de diffinitione equiuocorū. ¶ De/
inde ponit diffinitionē denominatiuoruz
dicēs ꝙ denominatiua dicunt quecun/
qz ab aliquo solo casu differentia sunt. ⁊
s̄m illud nomē habēt appellationē. vt a
fortitudie fortis ab albedine alb⁹. ¶ Cir
ca qd notādū ꝙ denominatiua sunt con
creta: ⁊ sunt duplicia quedā in generib⁹
accidentiū ⁊ quedā in genere substātie.
Cōcretū in generib⁹ accidētiū dr̄ qd im
portat sb̄m cū accidēte vt albū. Abstra/
ctū v̄o īportat solū accidens: vt albedo.
Cōcretū v̄o in gn̄e substantie s̄m Sco.
v. di. p̄. sen. īportat naturā cū supposito
vt hō. Abstractū vero īportat p̄cise ip/
sam naturā: vt humanitas. Denomi/
natiua igit. i. concreta differūt ab aliquo
idest ab abstracto a ꝑte vocis solo casu
idest sola cadētia seu finali terminatione
vocis cū cōueniāt in p̄ncipio ipsius vo/
cis: vel s̄m Sco. xi. di. ij. sentē. differūt so
lo casu: qz concretū īportat cadentiā vel
dependētiā accidētis ad subiectū vel for
me ad suppositū qd denominat. Non
autē abstractuz. Et ista dr̄ia est in mō si
gnificādi. Notādū etiā ꝙ circa hoc ē ali
ter dicendū s̄m grāmaticū ⁊ aliter s̄m
logicuz: qz. n. grāmaticus cōsiderat no/
minuz ipositiones: iō s̄m ipsum abstra
ctuz descēdit a concreto: vt iusti addita
tia sit iustitia: qz vero logicus magis con

siderat ipsas res inquantum sunt fundamenta scdarum itentionuz: ideo sz ipsuz cōcretuz denominatur ab abstracto. vt paries denominat albus ab albedine sibi realiter inherēte Cōcretum igitur venit ab abstracto. qr prius est rem esse sz se sicut significat per abstractū q̄ ipsaz inesse alteri sicut significatur p concretū.

Eorum que dicūtur quedaz dicūt cū cōplexione. vt hō currit. quedā sine complexione vt hō vel currit. Sed prius q̄z alterꝝ mēbrum diuisionis huius subdiuidat: distiguēdi sunt modi essendi in: qr necessarii sunt ad sequētem diuisionē cognoscēdam: ꝛ ad ea que postea dicētur. Primꝰ igit modus essendi in: est qñ aliqd dicitur esse ī alio sicut ps itegralis ī suo toto: vt digitus in manu ꝛ paries ī domo. Secūdus modus essendi in: est sicut totū itegrale ī suis ptibꝰ simul sumptis: vt domꝰ ī pariete tecto ꝛ fundamento. Tertius modus est sicut spēs in suo genere vt homo ī aīali: vel vnūquodqz īferius in suo supiori. Quartus modus est sicut genꝰ in specie vt aīal in hoīe: vel sicut qdlibet supius ī suo īferiori. Quintus modus essendi in: dicitur sicut forma ī materia ꝛ iste qntus modus subdiuidit. quia quedā est forma substantialis vt aīa est forma substantialis hoīs. quedā est forma accidētalis: vt albedo hoīs: ꝛ prima harum dicitur ꝓprie inesse sicut forma in materia: vt anima in corpore: alia autē dicit eē in alio sicut accidens in subiecto vt albedo in pariete. Sextus modus eēndi in: est sicut aliqd est in sua causa efficiēte. vt regnū in regēte. Septimus modus eēndi in: est sicut aliqd est in suo fine vt virtus in beatitudine. Octauꝰ modus eēndi ī: dicitur sicut aliqd est ī suo continente vt vinum in vas ꝛ locatū in loco. Hos autē octo modos eēndi in: distinguit aristotiles quarto physicorum. Boetiꝰ aūt assignat nouē qr subdiuidit qntum vt dictū est. vnde versus. Insūt pars totū spēs genus ꝛ calor igni. Rex ī r̄gno. res ī fine. locoqz locatū.

¶ Deinde ponit auc. duas diuisiones: quarum prima est ꝙ eoruz que dicunt quedā dicunt cuz cōplexione: vt homo currit. quedā sine cōplexione vt homo. Circa qd sciēduz ꝙ cōplexa dicunt ea q̄ cōplectunt plures terminos vel dictiones. Est autē triplex cōplexio: scilicet rerum tantum. s. qñ est vna vox simplex ꝛ plures res īportate: vt albuz. Alia est complexio terminorum tantum. s. quando sunt plures termini importantes eā

dem rem: vt Marcus tullius. Alia est rerum ⁊ terminorum simul: vt in ꝓposito. Dici etiã in proposito tm̃ valet sicut per vocẽ proferri vel significari. Etsi arguatur ꝙ hec diuisio non sit bona: qꝛ ſꝫ Boetiuꝫ in libro diuisionum. diuisio debet dari per opposita. sed incõplexum nõ opponit cõplexo cum sit eius pars. Respõdeo ꝙ incõplexum cuꝫ sit quoddam cõcretuꝫ põt sumi dupliciter. s. formaliter pro ipsa ratione incõplexionis: vel mãliter pro eo ꝙ subest tali rationi. primo modo opponit cõplexo. secũdo mõ nõ. ¶ Ad declarationẽ ãt scde diuisionis ponit auc. octo modos essendi in: q pñt haberi ꝑ hos vsus. Insunt pars toti spẽs genus calor igni. Rex i regnores in fine locoqꝫ locatuꝫ. Primo enim mõ dicit aliqd esse in sicut pars integralis in suo toto. vt paries i domo esse hꝫ qꝛ est aliqd eiꝰ. Scdo mõ sicut totũ itegrale i suis ptibꝰ. vt domus in tecto i pariete ⁊ fundamẽto: qꝛ. s. ex ipsis itegrat Tertio modo sicut spẽs i genere vt hõ in aiali: qꝛ vꝫ sub ipso cõtinetur. Quarto mõ sicut genꝰ in spẽ vt aial in hoie: qꝛ est ꝑs essentialis eius. Quinto mõ sicut forma in mã: siue sit forma substãtialis: vt aia i corpore: siue forma accidẽtalis vt albedo i pariete. Est aũt substãtialis forma illa que dat esse simpliciter: siue esse substantiale. Forma vero accidentalis que dat esse secundum quid: siue accidentale. Cognoscitur autem forma substantialis ab accidentali ſꝫ Scot. xi. di. iiij. sen. q. iij. articulo secundo circa finez qꝛ q̃dĩu proceditur in substantialibus semper posterior est ꝑfectior priore. vt anima adueniens corpori est perfectior forma corporis. Quando autem deuenitur ad accidentalem sequens est perfectior vltima p̃cedente. Sexto mõ dicitur aliquid esse in sicut in suo efficiente vt regnũ i regente. Septio modo sicut in suo fine. vt virtus in beatitudine, quia videlicet ordinatur ad beatitudinem. Octauo modo sicut vinuꝫ i suo vase: vel locatum in loco quia ab ipso continetur.

Oruꝫ que sunt que dã dicuntur de subiecto in subieeto vero nullo sũt. vt gña spẽs substãtie ⁊ dr̃ie earũ que oĩa dicunt substãtie vniuersales extenso nomine substantia. vt homo animal rationale. Dici de subiecto prout hic sumitur est superius dici de inferiori vt aial dr̃ ꝺ hoie ⁊ hõ de sorte ⁊ color de albedine. Et esse in subiecto sumit scdꝫ ꝙ accidẽs est in subiecto. Alia vero neqꝫ de subiecto dicuntur neqꝫ i subiecto sunt vt in diuidua substantie. Alia dicũtur de subiecto ⁊ sunt in subiecto. vt genera ⁊ spẽs aliorum nouem predicamentorũ dicũtur de inferioribꝰ. ⁊ sunt i subiecto sicut accidens in subiecto. vt color dicitur de albedine vt de inferiori: ⁊ est i corpore vt in subiecto. Alia vero in subiecto sũt ⁊ de subiecto nullo dicuntur. vt hec scientia est in anima vt accidens in subiecto: ſꝫ nõ dr̃ de aliquo iferiori ⁊ iste color est i corpe vt i subiecto ⁊ nõ dr̃ ꝺ subiecto. Omnis .n. color in corpore est.

Consequenter auctor ponit secundam diuisionem dicens q eorũ que sunt quedam dicunt de subiecto: i subiecto vero nullo sunt: vt genera ⁊ species ⁊ differentie substãtie que dicũtur de subiecto. i. de suis inferioribus: ⁊ nõ sunt in subiecto sicut accidens cum sint substantie. Unde dici de subiecto vt hic sumitur est predicari de suo inferiori: vt homo de sor. ⁊ pla. Esse vero in subiecto est esse in aliquo sicut accidens in subiecto quod. s. inheret substantie. Si arguitur contra predicta q forma substãtialis est in materia sicut anima in corpore. ergo est in subiecto. Respondeo q non est in subiecto sicut accidens cuz ex ipsa ⁊ materia constituatur vnum ens per se: non autez ex subiecto ⁊ accidente. Alia vero necz dicuntur de subiecto nec sunt in subiecto: vt indiuidua substantie que non dicuntur de subiecto cum non habeant aliquod inferius sub se necz sunt in subiecto cum non sint accidentia. Alia autez sunt que dicũtur de subiecto ⁊ in subiecto sunt vt genera ⁊ species nouẽ predicamentorum accidẽtiũ q̃ dicunt de subiecto. s. de suis inferioribꝰ: ⁊ sunt in subo cũ sint accidẽtia Alia vero in subiecto sunt de subiecto vero nullo dicuntur vt indiuidua de generibus accidentium vt hec albedo hec nigredo que sunt in substãtia sicut in subiecto: ⁊ non dicuntur de subiecto cum nõ habeãt aliqd̃ inferius sub se. ¶ Contra hãc diuisionẽ arguit̃ sic: q: ꝑm Boetiũ. ois bona diuisio dz eẽ bimẽbris. Respondeo q verũ est: sed adde vel reducibilis ad bimẽbrem. Et sic est in ppoſito. Nã incõplexa significãt substantiam vel accidens. Si substãtiã vel vlem vel ꝑticularẽ: si vniuersalẽ sic est ꝑmus modus: si ꝑticularẽ: sic est secũdus modus si accidẽs hoc est dupliciter. q: aut accidẽs vle: ⁊ sic est tertiꝰ modus: aut ꝑticulare: ⁊ sic est quartus modus.

Quando alteruz de altero ꝑdicatur vt de subiecto quecũ qz de eo qd̃ ꝑdicatur dicũtur, omnia de subiecto dicuntur. vt sortes est homo homo ẽ aial: ergo sortes est animal.

¶ Ulterius auctor ponit duas regulas quarũ prima pz i littera. Ubi notãdum q hec regula hz veritatẽ qñ est ꝑdicatio essentialis superioris de inferiori. Et hoc notat̃ per illud qd̃ dr vt de subiecto. Et tũ si arguat̃. sor. est hõ hõ est spẽs. ergo sor. est species. Non valet q: cũ species sit secunda intentio ⁊ ens rationis nõ predicatur essentialiter de homine.

Diuersorũ generuz ⁊ non subalternatim positorum diuerse sunt species ⁊ differentie vt aialis ⁊ sciẽtie que sunt diuersa genera. Differẽtie. n. animalis sunt rationale irrationale. diuiditur eniz per has differentias: vt animaliuz aliud rationale aliud irrationale. differentie autem scientie sunt naturale morale ⁊ sermocinale. Diuiditur enim scientia per has differentias. vt scientiarũ alia naturalis alia moralis alia sermocinalis.

¶ Scda regula hec ẽ. Diuersorũ generũ ⁊ nõ subalternatim positorum diuerse sũt spẽs ⁊ dfie. vt aialis ⁊ sciẽtie q̃ sunt diuersa genera, Dfie. n. aialis sunt rõnale ⁊ irrationale. Differẽtie vero sciẽtie sunt morale: ⁊ nãle: ⁊ sermocinale. Dicunt̃ ãt genera nõ subalternatim posita, quoz vnũ nõ ponit̃ sub altero: vt sunt diuersa ꝑdicamẽta. Si arguat̃ ꝑ q: corpꝰ ponit̃ i

ter species substantie ⁊ quantitatis. Respōdeo ꝙ corpus potest accipi vno mō prout dicit trinā dimēsionem: ⁊ sic est i genere quantitatis. Alio modo pro illo cui inest ipsa trina dimēsio. ⁊ sic est in genere substātie. Ponitur autē hec regula ad cognoscendū ꝙ essentie p̄dicamentorū sunt impermixte: Cū.n. genera sūt idē essentialiter cū suis spēbus: si genera sunt diuersa species etiam erūt diuerse.

¶ Circa qd̄ notandū ꝙ lz inter aliq̄ genera sit distinctio realis: vt pz in substantia quātitate ⁊ qualitate. Quātitas eniz ⁊ albedo panis remanent in sacramēto altaris absq̄ substātia panis. tamē ad distinctionē p̄dicamentorum sufficit distinctio formalis: seu rationū formaliū ipsorū. ⁊ sic essentie p̄dicamētorū sunt impmixte formaliter: vt.n. ait Ari. Nihil ꝓhibet idē plurib⁹ generibus enumerari Unde vt ponit doctor subtilis Scotus xiij.q. quolibetoruz. Relatio quā habet actus intelligendi ad obiectuz est ꝓprie de genere relationis. ⁊ tamē est idē realiter cū actu intelligendi qui est quedam qualitas. Ad distinctionē ergo p̄dictorū sufficit distinctio formalis. Illa aūt distinguūtur formaliter ꝑm eundē doctorem ij. di. p. seu. quorū vnū nō includit aliud in p̄mo mō dicēdi per se. Est autē p̄m⁹ modus dicendi per se qñ diffinitio vel pars diffinitionis p̄dicatur de diffinito. Ista aūt distinctio formalis lz nō sit realis ꝓprie dicta: tñ nō est distinctio rōnis seu fabricata ꝑ opus intellectus. Vñ cū idētitate reali stat distictio formalis ⁊ ex natura rei. Qd̄ declarat doctor vbi supra accipiendo albedinē q̄ est vna res ⁊ forma simplex. hec cōuenit cū nigredine in rōne coloris: ⁊ differt a nigredine per ꝓpriā differentiā specificā. Cū ergo idē nō possit a ꝑte rei per idē cū alio differre ⁊ ꝯuenire opz ꝙ realitas a qua sumitur genus albedinis per quā cōuenit cum nigredine sit alia a parte rei a realitate a qua sumitur differentia per quaz differt a nigredine. Non est autem alia realiter cū albedo sit simplex forma. ergo est alia formaliter ⁊ ex natura rei: cū ista conuenientia albedinis ⁊ nigredinis sit a parte rei seclusa opinione intellect⁹.

¶ Sed contra arguitur sic. Omne ens aut est reale aut rōnis. ergo oīs distinctio aut est realis aut ē rōnis. ꝯña pz qz distictio est passio entis ex.iiij. metaphysice. Rñdeo ꝙ distinctio realis est duplex. Quedā est large sumpta ⁊ quedā stricte. Distinctio large sumpta est oīs distinctio que hz esse circūscripto oī operatione itellectus. Et de ista dico ꝙ verū est ꝙ sicut oē ens aut est reale aut rōnis: sic oīs distinctio aut est realis. i. non fabricata ꝑ itellectū: aut rōnis. i. fabricata ꝑ opus itellectus. Alio mō distinctio realis sumit̄ stricte pro distinctione que est inter duas res quaruz vna est generans alia generata: vel quarū vna potest corrumpi alia remanente. Et de ista nō est verū ꝙ oīs distinctio sit realis vel rationis. Distinctio.n. formalis nō est realis hec modo qz nō est inter rem ⁊ rez. Nec est rōnis qz nō est fabricata ꝑ op⁹ intellectus. De varijs modis distinctionū reperies 3°. cap. p̄mi physicorum.

De predicamētis i generali.

Eorum que secūduz nullam complexionem dicuntur singulū aut significāt substantiā: aut qualitatē: aut quātitatē: aut ad aliquid: aut agere: aut pati: aut vbi: aut quando: aut sitū eē aut hēre. Est.n. substātia vt exēplarit̄ dicat̄ vt hō ⁊ equus. Quantitas vt bicubitum tricubituz. Ad aliqd vt dupluz triplū. Qualitas vt

p. o phys. car.

de dist. formali.

albedo nigredo. Vbi: vt in loco esse. Quando vt heri fuisse cras fore. Situs vt iacere sedere. Habere vt amatū eē calciatum esse. Agere vt secare vrere. Pati vt secari vri. His habitis dicendū est de vno quoq; predicamentorum: & prio de substantia cū sit prior aliis predicamentis.

Alterius terminat auctor: ō predicamentis in generali di. q terminorum incōplexorū singulum aut significat substantiam vt hō: aut quantitatem vt bicubitum: aut ad aliqd vt duplum aut qualitatē vt albedo: aut actionem vt secare: aut passionem vt secari: aut quando vt heri: aut vbi vt in loco: aut situm vt sedere iacere: aut habitū vt calciatum esse. Ad euidentiaz huius diuisionis sciendū q cōplexa non sunt in aliquo vno genere: cuz significent res diuersorum generum. Et ideo hic notāter dicitur eoz que sm nullam complexionem dicuntur. Et hoc etiaz pz q dicibile incomplexum ordinabile in genere sm sub & supra est subiectuz libri predicamentorum. Nec diuisio etiam debet intelligi de dicibilibus incomplexis veras res significantibus. Entia enim rationis que habent esse per actū intellectus cōparatiuum: vt intentiones secunde non sunt in genere: cum predicamenta sint entia realia. Item dz intelligi de entibus cōpletis: & ideo materia & forma que non sunt entia cōpleta solum reductiue ponuntur in predicamento substantie & non per se. Debet etiam intelligi de entibus finitis. Ens enim infinitū cuiusmodi est deus non est in genere vt probat doctor subtilis Sco. viij. di. p. s en. quia realitas a qua sumitur genus est potentialis ad illam a qua sumit differentia: alias genus complete diffiniret. Nullum autem infinitum est potentiale ad aliquid: q: tunc posset intelligi perfectius. Unde infinitum non esset cū eo cum quo potest aliquo modo esse idez. Quelibet igitur entitas formaliter infinita identificat sibi quocunq; sibi cōpossibile. Ex infinitate ergo dei patet q non est in genere. hoc idem pz ex eius simplicitate: Si enim in deo esset ordo realitatum quaruz vna esset cōtrahibilis & perfectibilis per aliam: tunc non esset sūme simplex. q: ibi esset compositio saltē actus & potentie. Sed contra hoc arguitur q: ens cum dicat vnum conceptum communem deo & creature. oportet q cōtrahatur ad illa: & sic ibi erit ordo realitatum. quarum vna contrahet aliam: Rideo q cōtrahentia ens non sunt differentie: cū non constituant cōpositū cuz cōtracto. Contrahit enim ens per finitū & infinituz que sunt modi intrinseci. Unde entitas in deo & infinitas nōsunt due realitates: sed vna simplex realitas in sūmo gradu perfectionis. Non sic de realitatibus a quibus sumitur genus & differentia: vt patet in albedine que est forma simplex: Iz fit ibi cōpositio actus & potētie. Intellectus. n. separatus videt albedinem videt ibi duas realitates: quarum vna est potentialis & perfectibilis per aliam. Est autem modus intrinsecus qui additus alteri non variat rationem formalem eius: vt patet de albedine & eius gradibus. In quocūq; enim intelligatur esse aliqua perfectio qui gradus est gradus illius perfectionis: non tollitur ratio formalis perfectionis propter istum gradum. ¶ Notanduz insuper q sicut ens contrahitur ad deum & creaturam per modos intrinsecos: sic ens finitum ad substantiam & accidens. Proprius modus substātie est esse per se accidentis vero est esse in alio. Et hoc

conuenit accidentibus secundum prius ⁊ posterius.

Substantia autem diuidit per primaz ⁊ secūdam. Prima substantia est que ꝓprie principaliter ⁊ maxime substare dicitur. Uel pria substantia est que neqz i subiecto dr̄. vt aliqs hō aliquis equꝰ. Scde substantie sunt species in quibus sunt prime substantie ⁊ harū specierū genera. vt homo ⁊ aial. Est.n. aliqs homo in hoīe que est species: ⁊ hō i animali qd̄ est genus. In diuidua substātie dicuntur prime substātie. qz primo substāt aliis. Genera vero ⁊ species eorū dicuntur scde substantie qz secundo substant aliis vt aliquis hō dicitur grāmaticus ⁊ currens ⁊ animal ⁊ substantia. ergo homo dicitur grāmaticus currens. aīal ⁊ substātia Item ea que dicuntur de subiecto omnia predicantur nomine ⁊ ratione vt homo p̄dicatur de sorte ⁊ de platone. Eoruz vero que sunt in subiecto: in pluribus qdē neqz nomez neqz rōne predicatur de subo. vt hec albedo vel hoc albū. In aliquibus autē nomen nihil prohibet predicari de subiecto rationez vero predicari de sbo est ipossibile vt albū predicatur de subiecto. rō vero albi nunq̄z de subiecto predicatur. Item secundaruz substantiarum species est magis substantia q̄z genus. quia species est propinquior p̄me substantie q̄z genus. Et etiam quia plurib⁹ substat. Quibuscunqz enim substat genus eisdem substat species ⁊ cū hoc species substat ipsi generi: Sz species specialissime equaliter substant. ⁊ eq̄liter sunt substantie vt hō equus ⁊ similia.

Hic auctor incipit determinare de predicamētis i speciali ⁊ prio de substātia que ē prior accidentibus ex. vij. metaphysice deuidendo eā ꝑ primā ⁊ secūdā substātiā. Ubi notādum ꝙ nomē substātie pōt sumi a ꝑ se stando: ⁊ sic sumit̄ ab esse ei⁹ proprio ⁊ absoluto: vel a substādo accidētib⁹: ⁊ sic sumit̄ ab esse ei⁹ respectiuo ꝑ cōpositionē ad accidētia. Deide diffinit primā substātiā di. ꝙ pria substātia est q̄ ꝓprie pricipaliter ⁊ maxie substat. Ponit̄ ꝓprie ad differentiā accidētiū: lz. n. accidēs possit esse subiectū accidētis: nō tn̄ vltimate terminat ei⁹ depēdentiā. Ponit̄ principaliter ad differentiā secundarū substātiaruz que non substant accidentib⁹ nisi prout sunt i primis. Homo. n. non dicitur albus aut niger nisi qz sortes vel plato est albus. Et deinde ponitur maxime ad ostendendum ꝙ prime substantie pluribus substant q̄z secunde: quia substant omnibus

alijs quib⁹ substant secũde ꝛ cũ hoc ipis secundis. ¶ Ulterius ponit auctor scdaz diffinitionez prime substantie di. ꝙ ꝑma substantia est que nec est in subiecto: nec dicit de subiecto. Non esse in subiecto hic ponitur ad differentiã accidentium q̃ inherent substãtie. Non dicit vo de subo ponitur ad differẽtiã secundaz substãtiarum que dicuntur de suis inferioribus. Sed cõtra hoc arguit ꝛ videtur ꝙ anc. sit superfluus ponendo plures diffinitiones prime substantie: quia vnius rei est vnum esse. ergo vna res tantuz habebit vnam diffinitionẽ cũ diffinitio dicat eẽ rei. Respõdeo ꝙ vnius rei est vna diffinitio proprie dicta que datur per genus ꝛ differentiaz. Sed bene possunt esse plures descriptiones vl' diffinitiones large sumpte quibus notificatur quid per nomen ipoꝛtatur. ¶ Deinde diffinit scdaz substaz di. ꝙ scde substantie sunt spes in ꝙbus sunt prime ꝛ ipsarum genera que dicuntur secunde: substantie. qꝛ secũdario substant accidentibus. Individua vero dicuntur prime substantie. que primario substant vt dictũ est. ¶ Ad cuius euidẽtiam notandum est ꝙ differentia est inter accidentia cõmunia ꝛ accidentia propria quia accidentia communia per prius insunt individuis q̃ speciebus quia homo nõ est albus neq̃ niger. nisi quia sor. vel plato. Sed accidentia propria sunt econuerso. Sor. enim non est risibilis nisi inquantũ homo. Consequenter dicit auctor ꝙ ea que dicuntur de subiecto predicant' de eo nomine ꝛ ratiõe vt homo de sor. Eorum vero que sunt in subiecto vt in pluribus neq̃ nomẽ neq̃ ratio predicatur de subiecto: vt albedo In alijs vero nomen nihil prohibet p̃dicari de subiecto: vt albũ de corpore p̃dicatur rationem vero albi ipossibile est predicari. ¶ Circa quod notãduz ꝙ nomen de subiecto predicari est nomẽ de subiecto verificari. vt homo est albus. Ratio vero dicitur predicari quãdo diffinitio v' conceptus predicati includitur essentialiter in subiecto: vt homo est aial secunde ergo substantie predicant' nomine ꝛ ratione de primis cuz essentialiter includantur in illis. Abstracta vero ō generibus accidentium nec nomine nec ratione predicantur de ꝑmis substantijs. Unde illa est falsa sor. est albedo. Concreta vero predicantur ꝑm nomẽ qꝛ illa est vera. sor. est albus: sed non secunduz rationem: qꝛ ipsa albedo quã iportat hoc nomen albus nõ includitur essentialiter in sor. ¶ Insuper cõparat secundas substantias adinuicem di. ꝙ secundarũ substantiaꝝ magis est substantia spes q̃ genus qꝛ pluribus subsstat. Quibuscunq̃ enim subsstat genus eisdem subsstat ꝛ species ꝛ cum hoc etiaz ipsi generi. Dicit ẽt ꝙ species specialissime eque naturaliter sunt substantie. vt homo equ⁹. qõ est intelligenduz non quin vna spes substãtie sit pfectior alia. hõ. n. est pfectior equo. Sed est intelligẽdũ quantũ ad substãdũ accidẽtib⁹ qꝛ equaliter. desecẽdunt in individua ꝛ sic equaliter substant accidentibus suoꝝ individuoꝝ.

His visis dicendũ est de cõmunitatibus ꝛ proprietatib⁹ substantie. Cõmune est omni substantie in subiecto nõ esse. qꝛ esse in subiecto cõpetit solũ accidenti. Hoc patet in ꝑmis substantiis per diffinitionẽ prime substantie. In secundis ãt patet inductione ꝛ syllo. Inductione sic. homo non est in subiecto equus non est in subiecto: neq̃ animal ꝛ sic de singulis. ergo nulla secunda substantia est in subiecto. Syllogismo sic nihil eoruz que sunt

in subiecto predicatur nomine ⁊ rōne de subiecto: sed omnis secunda substantia predicatur nomine ⁊ rōne de subiecto. ergo nulla secunda substātia est in subiecto. Hoc autez non est proprium substantie sed etiaz differētie competit. ⁊ hoc intelligit̄ de differentiis sustātie Nec est instantia de partibus substātie que sunt in suo toto. ⁊ ideo videntur esse in subiecto. qꝛ alius est modus essendi in: vt accidēs in subiecto. Et alius sicut pars est ī suo toto: vt prius patuit. Item omnib⁹ secundis substantiis ⁊ differētiis eaꝝ conuenit vniuoce predicari de primis. hec eniz omnia predicātur de primis substantiis nomine ⁊ ratiōe quare vniuoce predicantur. Item oīs prima substātia significat hoc aliquid idest indiuiduum ⁊ vnuz numero. Sed secunda substātia videt̄ significare hoc aliquid sub appellatiōis figura: eo ꝙ est in prima substātia. vel etiam de essentia eius non tamē significat hoc aliqd sed potius quale quid: siue qd cōmune. non enim illud quid significatur per secundam substantiam est vnum numero sicut illud quod significatur per primam substantiam. Itē substantie nihil ē contrarium: sed hoc nō est propriuz substātie. qꝛ nō conuenit soli substantie sed etiam quantitati ⁊ quibusdam aliis. Item substantia nō suscipit magis ⁊ minus. Non eniz dico ꝙ vna substantia nō magis subster q̄z alia. Sed dico ꝙ vnaqueqz substantia ꝑm esse suum nō intenditur, neqz remittitur: vt albū quandoqz est magis album quādoqz minus album. Sortes vero non est magis homo vno tempore q̄z alio tempore nec magis homo q̄z plato. Item proprie proprium est substantie cuz sit vna ⁊ eadem numero secūdū sui mutationem esse susceptibile contrarioruz. vt idem hō aliquando est albus. aliquādo niger. aliquādo calidus. aliq̄ndo frigidus. aliquādo prauus aliquando studiosus. Nec est instantia de oratione quia licz hec eadez oratio sortes sedet aliquando sit vera aliquando falsa tamen hoc non est secundum sui mutationem: sed secūdum mutationem rei: vt quia sortes sedet vel currit: ⁊ ideo nota ꝙ verum ⁊ falsum sunt in

rebus vt in subiecto ⁊ sunt in orõne vt in signo. Vñ equoca tur modus essendi in: cũ dicit verũ ⁊ falsuz esse i reb⁹ ⁊ i orõ ne. Similiter equocat suscepti bile: cũ dicitur res ẽ susceptibi lis veri ⁊ falsi. ⁊ orõ ẽ suce pti bilis veri ⁊ falsi sicut equocat susceptibile cum dicitur vrina ẽ susceptibilis sanitatis: ⁊ aial ẽ susceptibile sanitatis. Hec. n. suscipit sanitatem qz significat eam. Illud vero qz est subie ctum eius. ⁊ ita hoc pzopziuz non conuenit orationi sed so li substãtie.

¶ Ponit cõsequẽter auto: ppzietates substãtie. Pzima ẽ q cõmune est omni substantie i subiecto non esse. Et dicitur notanter cõmune qz ista ppzietas cõue nit oi substãtie sed nõ soli. Et sic ineſt sub stantie i secundo mõ pzopzij. Qõ enim cõueniat oi substãtie patet: q: substantia est ens p se stans ⁊ nõ iherens sicut acci dẽs qõ semp iberet actu vel aptitudie: lz enim quãtitas ⁊ albedo i sacramento altaris non ihereãt actu substãtie panis: tñ habent aptitudinẽ ad iherendũ. Pzo bat aũt auto: hãc ppzietatem inductõe ⁊ syllogismo sicut pz in textu. Et si istetur de ptib⁹ integralib⁹ substãtie que sunt in subiecto: ⁊ sic hec ppzietas nõ cõueniet oi substantie. ¶ Rideo q ptes integra les nõ sunt i aliquo sicut accñs i subiecto sed sicut ptes in subiecto toto. Qõ antez hec ppzietas non cõueniat soli substãtie pbaf qz cõuenit differẽtijs substãtie que nõ sunt i aliquo sicut accñs in subiecto: q tñ nõ sunt i genere substãtie p se lz reducti ue tñ. Solũ. n. p se i genere sunt illa que sunt in recta linea pdicamentali que pdi cãt in quid de iferioꝛib⁹: ac ipm idiuidu um abstrahẽs ab existẽtia actuali: vt hic hõ icludẽs tñ naturã specificam cũ differe ntia idiuidiuali: vt ponit doctoꝛ subtilis Sco. di. iij. 2. sẽ. ¶ Secunda pzopzietas substãtie est q oibus secundis substãtijs ⁊ differentijs eoꝛũ cõuenit vniuoce pzedicari de pzimis. Quod ex hoc pz: qz essentialiter icludunt i pzimis. Ineſt ãt ista ppzietas substantie i secundo mõ ppzij vt pcedẽs cũ nõ tantũ cõueniat illis que sunt p se in genere substantie sed ẽt reductiue. s. differentijs earũ. ¶ Et si arguat cõtra qz albũ bene pdicat vniuoce de li gno ⁊ lapide, ergo nõ cõuenit solis substã tijs secũdi vniuoce pdicari de pzimis. cõ sequẽtia ẽ nota ⁊ pbaf antecedẽs qz albũ dicit vnũ cõceptũ ad lignũ albũ ⁊ lapidẽ albũ. ¶ Respõdeo q lz albũ sit pdicatũ vniuocũ: nõ tñ vniuoce pdicat: vt. n. dictũ est in fine pdicabiliũ. aliud est vniuocũ pdicari: ⁊ aliud est vniuoce pzedicari. vniuocũ. n. pzedicatũ ẽ cuius cõceptus i se est vnus. Et hoc mõ albũ dictum õ lignũ albo ⁊ lapide ẽ pdicatũ vniuocũ. vniuoce vero pdicari ẽ qñ rõ pdicati icludit i rõne subiecti: sic nõ pzedicat albũ de lapide. Et sic ratio albi nõ icludit in ratiõe lapidis. ¶ Tertia pzopzietas substantie est q ois pzia substãtia significat hoc aliquid. secũda vero substãtia non significat hoc aliqd sed potius quale quid: lz videatur significare hoc aliqd sub appellatiõis figura. ¶ Circa qõ notãdũ q pzia substãtia significat hoc aliqd. i. individuũ per se subsistẽs seu suppositũ qõ p se subsistit. i. independenter existit. Sm. n. Sco. j. dist. iij. sẽ. q. j. Rõ suppositi consistit i duplici negatiõe, videlicet qz nec dependet actu nec aptitudie. Vñ albedo que ẽ i pariete nõ ẽ suppositũ qz actu dependet a pariete substante. Anima ẽt separata lz per se existat nõ tñ ẽ suppositũ. Hõ. n. subsistit seu independenter existit: lz. n. non depẽdeat actu a coꝛpoꝛe depẽdet aptitudine:

q; hꝫ inclinationē naturalē ad informādū corpus. Secunda ät substantia significat quale qd.i.substätiā pluribus cōicabilē. Unde qd dicit substätiā: ꝫ.n. gditas seu diffinitio reperiat i accidentib⁹ p;opius tñ reperit in substätia. Quale vero dicit formā multis cōicabilē. Superiora autē dicuntur forme cōpositionē ad inferiora vt patet ex qnto ꝛ septimo metaphysice hinc est qō illa que ingrediuntur diffinitionē quiditatiuā cuiusmodi sunt genera ꝛ differentie dicunt apud formalizantes gditates seu formalitates: q; vero eadez res aliqñ appellat noie secunde substantie: aliqñ noie prime: vt sor. aliqñ appellatur hō ꝛ aliqñ sor. ideo secunda substantia videt significare hoc aliqd sub figura appellatiōis: ideſt pp similitudinē appellatiōis. ¶ Quarta p;opietas substantie est q substantie nihil est cōtrarii: ꝫ hoc non est p;opriū substantie q; p;uenit quātitati ꝛ quibusdā alijs. Ad cuius euidentiā sciēdum q cōtrarietas pōt accipi dupliciter. s. large ꝛ stricte. Contraria stricte sunt forme positiue sub eodē genere posite maxie a se distātes: que i eodē suscepibili vicissim ifunt. Large vero dicunt cōtraria que habēt aliquas cōditiones requisitas ad cōtrarietatē: sed non oēs. Et sic sumēdo cōtrarietatē substätie ineſt cōtrarietas. forme.n. substantialis ignis ꝛ aque sic cōtrariant cū sint forme positiue que non possunt eidē simul ineſſe: sed bene successiue. Non.n. possunt reduci ad priuationem ꝛ habitum: q; ꝫ vna forma includat priuationē alterius: nō tamē p;ecise. Sed vltra hoc dicit aliquid positiuum. hoc etiā modo ponit contrarietas differentiarum eiusdem generis. x. metaphysice. Sumendo vero cōtrarietatē stricte cōtrarietas nō ineſt substantie q; ad minus ibi deest vna conditionum requisitarū ad contrarietatē videlicet q forme contrarie sint maxime distantes a se inuicez. Et sic loquitur Aristo. v. phy sicorum: vbi probat q ad substantiaz nō est motus: q; substantie nihil est contrarium. Motus autem fit a contrario in cōtrarium. Nam cum de ratione mot⁹ sit q fiat in tempore impossibile est aliquid moueri ab vno in aliud nisi inter illa sit q̄ daz distantia ꝛ quidā gradus ſm quos successiue fertur in illud. Cum ergo in forma substantiali non sint aliqui gradus. forma enim substantialis consistit in indiuisibili non possumus intelligere q p;opie fit distantia inter formas substantiales. Et sic non erit ibi contrarietas p;opie nec per consequens motus: licet enim iter substantias non sit p;opie contrarietas quantum ad suas formas substantiales: bene tamen est contrarietas quantū ad formas accidētales: vt caliditas ignis ꝛ frigiditas aque contrariantur. Et si arguas q vnus homo alteri contrariatur: quia vnus alium aliquando iterficit. Respondeo q non p;ouenit ex contrarietate formarum substantialium: sed ex malitia eorum. ¶ Quinta p;opietas substātie est quod substantia non suscipit magis ꝛ minus: vt vnus homo non est magis homo in vno tempore q̄ in alio. Ad cuius euidentiam sciendum q hec p;opietas non intelligitur q vna substantia non magis substet accidentibus q̄ alia: vt patet in p;ecedentibus. Item non intelligitur q vna natura non sit perfectior alia. Natura enim bruti est perfectio: natura arborum cum anima sensitiua sit perfectior anima vegetatiua. ꝛ natura humana est perfectio: natura bruti. Unde dicit Aristo. x. metaphysice: q i vnoquoq; genere est vnum primum quod est metrum ꝛ mensura omnium aliorū: quod non debet intelligi de mensura per replicationem: sicut vlna mensura pannum: sed de mensura secundum perfectionem. Cognoscitur enim perfectio animalium secundum accessum eorum ad perfectionem nature humane: sicut ouis ē perfectius animal q̄ asinus: quia magis habet accessum ad humanam

42

naturā q̄ asin⁹. Itē nō dz itelligi ꝙ vna substātia nō sit ꝑfectior altera etiā eiusdē speciei: licet Ari. videatur sentire oppositū. dicere enim ꝙ aīa christi vel virginis gloriose non sit nobilior etiam essentialiter q̄ aīa inde non solū est absurdū: sed ēt tanq̄ erroneū parisius ⁊ colonie cōdēnatū. Sed qd dicem⁹ ad philosophum? Oportet dicere ꝙ loqtur ꝟm opinionez doctorū famosoruz tpis sui: sicut a pluribus sepe asserit̄ i ꝑdicamentis: vel oportet ipsuz negare: qꝛ lz nō sit de facili contradicēdū auctoritati antiquorū philosophoruz: vt ponit doctor subtilis. xiij. di. iiij. sen. tñ vbi fides cogit sunt dimittēdi. Est ergo itelligēda ista ꝓprietas de eadē substātia i numero ita ꝙ d̄mōstrata quacūq̄ substātia puta hoīe: nō ē veruz dicere ꝙ sit magis substātia: vel magis participet rationē substātie absolutā q̄ ē per se stare vno tpe q̄ alio vel ꝙ sit magis hō vel ꝑfectius participet naturā sue speciei vno tpe q̄ alio. Hāc ꝓprietatē sic itellectā ꝓbat Ari. ij. de generatione: qꝛ si substātia susciperet magis ⁊ min⁹: tūc vna pars posset acqri post aliā. Et ꝑ ꝯseq̄ns ad substātiā esset mot⁹. ¶ Notandū tñ ꝟm Ari. vij. metaphysice. ꝙ substātia bene suscipit magis ⁊ minus ꝟm cōditiōes materiales. Unde lz vnus hō nō sit magis aīal rationale vno tpe q̄ alio tpe: tñ magis pōt vti rōne ꝑꝑ corporis dispositionē. Pueri. n. nō pñt vti rōne ꝑꝑ indispositionē potētiarū organicarū. Sic etiā vnus hō est maior i vno tpe q̄ alio quātū ad quātitatuz molē: lz non magis hō. ¶ Sexta ꝓprietas substātie est ꝙ maxime ꝓpriū substantie est ꝙ cum sit vna ⁊ eadē numero est susceptibilis cōtrariorū ꝟm sui mutationē: vt sor. aliqñ est albus aliqñ niger. ¶ Circa quod notanduz ꝙ substantia sic suscipiēs contraria oportet ꝙ mutet̄ ab vno i aliud: cum ipsa nō possint eidē simul inesse. ⁊ iō dicitur ꝟm sui mutationez. Est āt hoc ꝓprie proprium substātie qꝛ cōuenit oī ⁊ soli: lz. n. hoc cōueniat prīo primis substantijs: qꝛ primo substant accidentib⁹ ex cōsequēti tñ conuenit secundis substantijs. Et si instet̄ ꝙ esse susceptibile cōtrariorum non conuenit soli substantie qꝛ cōuenit orationi que aliqñ est vera ⁊ aliqñ est falsa. Respondet auctor ꝙ hoc nō est ꝟm mutationez oratiōis sed ꝟm mutationē rei. Ab eo. n. ꝙ res est vel nō est dicit̄ oratio vera vel falsa. vnde dicit ꝙ veruz ⁊ falsum sunt i rebus: vt i subiecto ⁊ i oratione: vt in signo. vñ equocat̄ modus essendi in: cum dicit̄ veruz ⁊ falsum sunt i reb⁹ ⁊ in oratione. Sil̄r equocat̄ susceptibile cum dicit̄ cum res vel oratio ē susceptibilis veri vel falsi: sicut equiuocatur susceptibile cū dicit̄ aīal ē susceptibile sanitatis ⁊ vrina ē susceptibilis sanitatis: aīal. n. suscipit sanitatē: qꝛ est eius subiectuz: vrina vero qꝛ ē signuz idicatiuuz sanitatis: sic veritas est in rebus: vt i subiecto ⁊ i oratione vt i signo. ¶ Circa qd̄ notāduz ꝙ lz veritas i re ⁊ i intellectu multipliciter sumantur vt hz videri. vi. metaphysice: tñ quantū ad p̄sens spectat veritas i re pōt sumi ꝓ cōfirmitate ꝓducti ad ꝓducēs: seu ideati ad ideā vel pro idiuisiōe actus ⁊ potētie. Falsitas āt pro priuatiōe hmōi indiuisionis: vt ponit Bonauentura. viij. di. p̄. sen. vnde accepta hmōi rōne. Homo ē alb⁹ veritas i re est idiuisio albedinis ab hoīe: sicut vnio albedinis cū hoīe. Et talis veritatis res est subiectū ⁊ illa oratio hō est albus est eius signuz. Veritas āt i intellectu est cōfirmitas itellectus cōponentis vel diuidentis ad ipsam rē: vl' sub alijs verbis ē adequatio rei ad itellectū. Falsitas āt est difformitas seu inadequatio rei ad itellectū. ¶ Contra p̄dictā proprietatē arguit̄. ⁊ prīo ꝙ nō cōueniat oī substātie: qꝛ nō cōuenit deo. Non est. n. susceptibilis cōtrariorū cum sit summe simplex: ⁊ tñ deus est substantia: cum sit ens per se stans. Item angeli ⁊ corpora celestia non sunt susceptibiles contrariarum qualitatū cuiusmodi sunt grauitas

frigiditas ⁊ huiusmodi cum sint incorruptibiles. Item arguitur ꝙ non conueniant soli substantie. Cōuenit enim quantitati cū supficies sit susceptiua albedinis ⁊ nigredinis que sunt cōtrarie q̄litates ¶ Respōdeo ad p̄mū ꝙ deus non est substantia predicamētalis cū non sit ī genere: vt dictū est. ¶ Ad secundū dico ꝙ lz angeli ⁊ corpora celestia nō sint susceptibiles grauitatis caliditatis ⁊ frigiditatis: ⁊ hmōi qualitatē actiuarū ⁊ passiuarū adinuicem: tñ hoc non obstante sunt susceptibiles aliquarum cōtrariarū qualitatum. Angeli. n. naturaliter sunt susceptibiles virtutis ⁊ vitij: ⁊ corpora celestia habēt diuersas differentias positionis: vt ante ⁊ retro sursum ⁊ deorsum. Itē sunt susceptiua raritatis ⁊ densitatis Unde stella est densior pars orbis ꝟm Ari. ¶ Ad tertium dicendū ꝙ lz quantitas sit susceptiua albedinis ⁊ nigredinis non tamen est subiectum vltimate terminans earū dependentiam. Et de tali subiecto intelligitur proprietas.

De quantitate.

Quātitatis aliud cōtinuū aliud discretū Quantitas continua est cuius ꝑtes copulātur ad eundē terminuz cōmunē: vt partes linee copulantur ad punctuz. Est autem discreta quantitas vt numerus et oratio. vñ due sunt partes eius. Nō. n. est in numero aliquis terminus cōis ad quē partes eius copulantur vt in decē qnqz et quīque: aut tria et septem ad nullū terminum cōem copulantur: sed semper discreta sunt. Est autez numerus multitudo ex vnitatibus aggregata. Similiter in oratione syllabe non copulantur ad aliquē terminū cōmunē ſz vnaqueqz separata ē ab alia.

Post predicamentū substantie cōsequēter ponit auctor p̄dicamētuz quātitatis. Ad cuius euidētiā sciendum ꝙ ꝟz Sco. xij. di. iiij. sen. q. ij. In substantia vt est primū entiuz est duplex ordo primitatis. vna in substando alijs qđ includit recipere alia ⁊ perfici ꝑ illa. alia est primitas actualitatis. Et secūda est simpliciter perfectior q̄ꝫ prima: qꝛ prima requirit illud cui cōuenit esse potentiale. Quantitas autez est ꝓpinquior substantie: ꝟm primā rationē: qꝛ īmediatior ꝟm rōnem susceptiui. Qualitas vero ꝟm secundaz. Ipsa. n. est principium agendi nō quātitas. Unde quantitas sequitur p̄dicamētum substātie rōne materie. qualitas vero rōne forme. Et sic qualitas est simpliciter perfectior. Quā docūqꝫ. n. in aliquo concurrunt perfectiones distincte illud est simpliciter perfectus quod est sibi propinquius ꝟz illud cuius ratio est simpliciter ꝑfectior. sicut in deo maior ꝑfectio est intellectualitas q̄ꝫ necessitas essendi: eo modo quo ē ibi distinctio. Et ideo homo est simpliciter melior celo: ⁊ similiter musca: qꝛ sensitiua magis appropinquat intellectiue q̄ꝫ nō sensitiua: ⁊ sic est perfectior celo quo ad hoc: lz igit̄ qualitas sit perfectior quātitate: quia tamen quantitas immediatius inest substantie quantum ad rationē substandi. Unde alia accidentia insunt substātie mediante quantitate: ideo post predicamentum substantie immediate ponitur predicamentum quantitatis. ¶ Et diuidit auctor quantitatem di. ꝙ quantitatis aliud continuuz aliud discre

tum ideſt generis quantitatis: aliud genus ſubalternum eſt quantitas continua ⁊ aliud quantitas diſcreta. Si queratur quare non diffinit auctor quantitatē. Reſpondeo q diffinitio propie ſumpta datur per genus ⁊ differentiam: quantitas autem non hz genus ſupra ſe. Et ſi queratur quare non notificat diffinitione large ſumpta vel deſcriptione. Quare etiā non dicit quantitas eſt ſm quam quantū eſſe dicimur: ſicut qualitas eſt ſz quā quales dicimur. Reſpondeo q auctor diuidendo quantitatem ipſam implicite deſcribit vel notificat. Notificat enī quātitas. v. metaphyſice per diuiſibilitatem tanq̄ per primaz eius paſſionem: vt ibi magis videbit. vnde ibi Ari. dic̄ q quātum dicit quod eſt diuiſibile in ea que inſunt. i. quantitas eſt diuiſibilis in partes que ſunt in ea. ita enim ineſt quantitati diuiſibilitas q nihil poteſt diuidi niſi mediante quantitate. Unde dicit Scot. xij. diſt. iiij. ſen. q. ij. q ſi qualitas eſſet ſeparata a quantitate eſſz indiuiſibilis: vbi dicit q diuiſibile poteſt capi dupliciter: vel pro eo quod eſt in potentia remota vel in potentia propinqua. Dicit autez diuiſibile in potētia remota quod habet formā ſufficientem: non tamen ſub modo conuenienti ſub quo oportet eam habere ad hoc q diuidat. Diuiſibile autē in potentia propinqua dicitur q ſic habet eam q ſtatim ceſſante impedimento poteſt ſequi actus. Albedo igit̄ ſeparata eſſz diuiſibilis potentia remota: q: eſſet forma que ſm ſe eſſet diuiſibilis: ñ tamen potentia propinqua: quia nō ſub illo modo eſſendi qui requirit̄ ad diuiſionem. ¶ Eſt autem quātitas diſcreta illa cuius partes non copulant̄ ad aliqnē terminū cōmunem qui. ſ. ſit principiuz vnius ⁊ finis alterius: ſed vnaq̄q ipſarū manet diſtincta ⁊ ſeparata ab alia: vt numerus ⁊ oratio. Unde partes numeri denarij que ſunt quinq̄z ⁊ quinq̄z vel tria ⁊ ſeptem non copulantur ad aliquem terminum cōmunē. Ultima. n. vnitas primi quinarij non copulant cuz prima vnitate ſecundi. Ad cuius euidentiam ſciendū q triplex eſt numerus ſcz numerus numerans: numerus numeratus: ⁊ numerus quo numeram⁹. Numerus numerans eſt aīa numerans ipſas res. Numerus numeratus ſunt res numerate. Numerus vero quo numeramus eſt ipſa quātitas diſcreta de qua loquimur in propoſito. Eſt autē numerus multitudo ex vnitatibus aggregata. ¶ Sed cōtra predicta arguit̄ triplr. ⁊ videt̄ q numerus non ſit quantitas diſcreta. Et p̄mo ſic. ex non quantis nō fit quantitas: ſed vnitates nō ſunt quāte cuz ſint indiuiſibiles ergo numerus ex ipſis conſtitutus non eſt quantitas. Item diffinitio quantitatis diſcrete nō cōuenit numero. ergo non eſt quātitas diſcreta. cōſequentia pz a diffinitione ad diffinitum probat̄ antecedens q: duo numeri gnarij copulant̄ ad denariū quem cōſtituūt Item numerus non eſt ens reale. ergo nō eſt ſpēs quantitatis que eſt ens reale conſequentia eſt nota probat̄ antecedēs q: accidens reale hz vnum ſubiectuz vt albedo. Numerus autē non hz vnū ſubiectum ſed plura. vt numerus trinarius eſt in tribus ſubiectis. i. in tribus reb⁹ numeratis. Reſpondeo ad primum cū argnit̄ ex non quātis non fit quantitas cōcedo ex nō quātis actu vel potētia. Unitates aūt hz non ſint quante actu: tñ ſunt quante in potentia. ¶ Ad ſecundū qñ dicit̄ q duo quinarij copulant̄ ad denarium. Reſpondeo q non copulant̄. i. nō continuant̄: ſed bene aggregant̄ ad conſtitutionē ipſius. ¶ Ad tertiū dicitur q numerus nō eſt vn⁹ niſi tñ vnitate aggregationis: ⁊ illa vnitate hz vnū ſubiectū. ¶ Sz cōtra q: vnitas aggregatiōis eſt minima vnitas: vt determinat Scot. ij. di. p̄. ſen. Eſt. n. mio: vnitas cū ſit vnitas entis p accēs: q: in ente p accidēs ē i formato vni⁹ ab altero: nō aūt in aggre

Diuiſibilitas ſit paſſio quanti tatis.

gatione. Et tunc etiã sequit ꝙ numerus min⁹ erit ꝑ se in genere q̃ ens ꝑ accidẽs qd̃ est aggregatũ ex reb⁹ diuersorũ generũ. Et sic nõ erit spẽs qualitatis. Dico igit ꝙ in numeris est cõsiderare vnitates in duplici dr̃ia: qꝛ quedã sunt vnitates mãles ⁊ quedã formales. exẽpluꝫ. In ternario sunt tres vnitates mãles ex quib⁹ materialr̃ integrat: ⁊ est vnitas a qua numerus ternarius est vn⁹ spẽ que est eius forma specifica vel passio ꝯñs ipsam. Et sic numerus nõ tm̃ hꝫ vnitatez aggregationis. Et tũc ad argumẽtuꝫ qñ dicebat ꝙ numerus ternari⁹ nõ hꝫ esse in vno subiecto sꝫ in tribus. Dico ꝙ illa tria hñt rõnez vni⁹ subiecti respectu numeri que est forma discreta: qꝛ hec ẽ rõ forme discrete ꝙ habeat esse i subiecto i actu diuiso in plures ꝑtes nõ copulatas i aliquo termĩo cõi. ¶ Deide determinat auc. ꝙ oratio est quãtitas discreta di. ꝙ silr̃ in oratione syllabe ad nullum terminũ cõmunẽ copulant: sed vnaqueq̃ separat ab alia. Ad cuius euidẽtiã sciendũ ꝙ oratio põt sumi triplr̃ vel in mẽte ⁊ sic ꝑtiueta d ꝑmã spẽm qualitatis: vl̃ in scripto. ⁊ hoc est duplr̃: vel qꝛ ipsa sumit pro ipsa materia cuiusmodi est icaustrũ. ⁊ sic ꝑtinet ad genus substãtie: vel pro tractione litterarũ. ⁊ sic ꝑtinet ad q̃rtã spẽm qualitatis. tertio sumit oro i voce animatoruꝫ. ⁊ sic põt sumi tripliciter. Uno mõ pro ipso sono vel voce ꝓlata ⁊ sic est i tertia specie qualitatis: qꝛ ĩfert passionez sensui. alio mõ pro discretione siue mẽsura syllabarũ ꝓlatarũ sibi succedẽtiũ. ⁊ tertio mõ ꝑ motu aeris ⁊ ĩstrumẽtorũ qb⁹ vox format. ¶ Ad ꝓpositũ dico ꝙ oro nõ sumit ꝑ isto motu nec pro mẽsura hmõi motus: qꝛ tẽpus est mẽsura eius. Sꝫ oratio sumit pro mẽsura syllabarũ ꝓlatarũ. Unde Ari. ꝓbans oronem esse quantitatem discretam dicit: mensurat aũt syllabas. Item sciendũ ꝙ oratio non sumitur in proposito ꝓut vox complexa distinguit a voce incomplexa: sed dicitur oratio quasi oris ratio. Unde sumitur pro mensura vocis prolate siue sit complexa siue incomplexa. Item sciendum ꝙ oratio in ꝓposito distinguitur a numero: quia numerus est mensura discretoruꝫ permanentiũ: oratio autem discretorum sibi succedentiuꝫ Distinguitur autẽ a tempore. qꝛ tẽpus est mensura continuorũ successiuorum: oratio vero discretorũ: quia igitur mensura est passio quantitatis: vt pꝫ. v. ⁊. x. metaphysice. ideo numerus oratio ⁊ tẽpus que habent rationem mensure ponuntur in genere quantitatis. licet mensurata ponantur in alijs generibus: vt motus qui mensuratur tempore ponitur in generibus reruꝫ ad quas est motus. ⁊ sic de alijs. Et si arguatur ꝙ Aristo. in quinto metaphysice non posuit orationem inter species quantitatis. Respondeo ꝙ orationem satis expressit ponendo duas species quantitatis scꝫ multitudinem ⁊ magnitudinem. per multitudinem enim intelligitur numerus qui ẽ mensura discretorũ ꝑmanẽtiũ ⁊ oratio q̃ est mensura discretorũ sibi succedẽtiũ.

Quantitatis continue alia linea. alia superficies. alia corpus. alia tempus. alia locus. vnde quinqꝫ sunt species eius ꝙ autem linea sit quantitas cõtinua patet qꝛ partes eius copulantur ad aliquem terminuꝫ communem: puta ad pũctuꝫ. Et partes superficiei ad lineaꝫ partes corporis ad superficiem. partes autem temporis ad nunc: vt preteritum ⁊ futurũ ad p̃sens. ꝑtes autez loci ad eũdẽ terminum copulant ad quem corpis ꝑticule.

Tractat vlterius auctor de quātitate cōtinua vñ quātitas cōtinua est cuius partes copulantur ad aliquez terminū cōem: vt partes linee ad punctū: partes superficiei ad lineā: partes corporis ad superficiē: partes vero tpis ad nunc: ⁊ preteritū ⁊ futurū ad p̄sens. Partes vero loci ad eundē terminū ad quez corporis particule. ¶ Circa qd̄ sciendum ꝙ linea est longitudo sine latitudine cuius extrema sunt duo puncta. superficies vero ē longitudo cum latitudine cuius extrema sunt due linee. Corpus vero in proposito sumit̄ pro trina dimensiōe. s. longitudine latitudine ⁊ profunditate. Non āt prore habente trinā dimēsionē: qr tūc pertinet ad p̄dicamentū substantie: vt dictum est in precedentibus. ¶ Itē notanduz ꝙ duplex est punctus i linea. s. in actu ⁊ in potentia. punctus i actu est punctus lineā terminās distinguēs ⁊ separās sicut differentia distinguit vnā spēm ab alia. Pūctus i potētia est pūctus ꝯtinuās partes linee ad invicē: qr inter duas partes semper est punctus in potentia medius. Et iste punctus i potentia nō est in fine linee nec in principio: sed in tota linea vbiq̄ per totum. Dicitur autem in potentia vt potentia opponitur actui distinguēdi ⁊ separandi: nō actui essendi: qr vere est aliquid positiuū existens extra nihil sicut partes linee habētes suā entitatē i linea. Et sic apparet qūo partes linee copulantur ad punctum nō in actu: qr ille est tm̄ in fine linee vel i principio sed in potentia qr ille est inter quaslibet ptes linee continue: nō vnus numero sed plures: non i actu sed in potentia que p actionem diuidentis cōtinuū reducunt̄ ad actum. Si autē realitas puncti nō remaneret in continuo difficile esset videre qūo punct⁹ cōtinuaret lineā ⁊ copulat partes linee. Et si arguatur ꝙ tunc puncta i linea se habebunt ꝯsr ex quo realitates eorum remanent i continuo. Respōdeo ꝙ nō sequit̄ qr nō sunt ibi i actu sed i potentia: ⁊ sunt vnus punctus p carentiā diuisiōis. Unde cōtinua dicūt̄ quorū vltima sunt vnū scilicet p indiuisionē. De hoc dicit Sco. di. xij. iiij. sen. ꝙ partes cōtinui in potētia dñr fieri in actu qñ partes indistincte reducunt̄ ad actū distinctuz. Ulterius siendum ꝙ partes corporis copulant̄ ad superficiē imediate: copulantur vero ad lineā mediate. Et sic pōt itelligi qd̄ dicit̄ de partib⁹ loci ꝙ copulant̄ ad eundē terminum ad quē corporis particule non imediate: sed mediate. Ubi sciendum ꝙ locus est ens per accidens aggregatū ex rebus diuersorum generū: ⁊ ideo non ē in aliquo vno genere per se: nec numeratur a philosopho. v. metaphysice inter species quātitatis. Locus āt vt habetur iiij. physicorū est vltia supficies corporis corporis continentis. Et sic dicit duo. scilicet superficiē corporis continentis. ⁊ vltra hoc addit relationē cōtentiui ad contētū que est respectus extrinsecus adueniens cum non sequatur naturā fundamēti posito termino nisi vnum alteri applicetur. Ille āt respectus videt̄ pertinere ad p̄dicamentum vbi: supficies vero ad p̄dicamētū quātitatis. philosophus aūt in loco isto loquit̄ ꝑm opinionē famosaz tpe suo. De tpe autē videt̄ ꝙ non debeat poni īter species quātitatis: qr i. v. metaphysice ponit̄ quātitas p accidēs. Itē videt̄ ꝙ philosophus sit hic diminutus: vel in. v. metaphysice supfluus. quia ibi enumerat motum nō autem hic. ¶ Ad primum dico ꝙ Aristo. v. metaphysice ponit duos modos quantitatis per accidens. quorum vnus est ꝑm ꝙ aliqua dicunt̄ quanta per accidens ex hoc solum ꝙ sunt accidentia alicuius quanti: sicut album ⁊ musicū. Hec non sunt de predicamento quātitatis. alio modo aliqua dicuntur quāta per accidens ex eo ꝙ sunt quanta p aliud inquantū. s. diuidunt̄ ad diuisionē alicuius quātitatis: vt tp̄s ⁊ mo

tus. Motus.n. dividit ad divisionē magnitudinis in qua fit motus. tempus aūt dividitur ad divisionem motus. hoc āt non ipedit quin tps sit persone in genere quātitatis. Non.n. sequitur. musca est effective animal per aliud. ergo nō est formaliter animal: in proposito. Ad secūdum dico q philosophus non est hic diminut⁹ nec i. v. metaphysice superflu⁹. ibi.n. tractat de tpe ⁊ motū: vt ostendat quō sunt quātitates per accidens hic aūt ponit tps inter spēs quātitatis nō āt motum: q: tps formalius iportat quantitatem q̄ motus cuz sit eius mēsura. Motus autem formaliter est actus imperfectus: seu forma i fluxu sm Arist. iij. physicorum. Et ideo ponit ibidem in eodē genere cum rebus ad quas est mot⁹: q: tñ in acquisitione eius forme que p motum acquiritur est successio ⁊ cōtinuitas. Ideo quo ad hoc motus reductive pōt poni in eodem genere cum tpe: cum sit eadem quantitas realiter vtriusq: vt videbitur. iiij. physicorum. Non est autez inconueniens q Aristo. aliqua in aliquibus libris omittat. ⁊ illa in alijs exp̄mat: quia sacra scriptura que ē maioris auctoritatis q̄ philosophia sepe eadem realiter sub alijs verbis exp̄imit: mō omittens aliqua ⁊ alibi exp̄imens dimissa: vt declarat doctor subtilis in. iij. senten.

¶ Posita divisione quantitatis in ptes subiectiuas ponit Ari. aliam divisionem sm quam dividit eam in partes integrales di. q quedam quantitates cōstant ex suis partibus positionem habentibus: quedam vero non. Circa q considerandum ē q vt dicit Boetius: ⁊ potest elici ex textu Aristo. Ad positionem partiū tria requirūtur. primo vt partes sint alicubi. ij. vt partes sint pmanentes ⁊ non pereant. iij. vt ille partes se contingant. Linea ergo superficies ⁊ corpus constāt ex partibus positionem habentib⁹. Numerus vero oratio ⁊ tēpus sunt ex partibus positionem non habentibus.

His visis dicendum est de cōitatib⁹ quātitatis. Prima cōmunitas ē: quātitati nihil ē contrariuz vt bicubito tricubito: vel superficiei nihil est contrarium quia contrarietas primo ineſt qualitatibus nō omnibus sed quibusdam. quantitas autez nō est qualitas. quare sequitur q contrarietas nō est in quantitate. Jté quātitas nō suscipit magis neq̄z mm⁹. Non enim vna linea est magis linea q̄z alia: nec numerus ternarius est magis numerus q̄z binarius. ⁊ sic de alijs. Jtez p primum est quantitati scōm eaz equale vel iequale dici vt vn⁹ numerus est equalis vel ineq̄lis alteri numero. ⁊ vnum corpus est equale vel inequale alteri. et vna linea est eq̄lis vel inequalis alteri linee.

¶ Deinde ponit auctor ꝓprietates quātitatis: quarum prima est q quātitati nihil est contrarium: vt bicubito ⁊ tricubito nihil ē contrarium. Contrarietas enim primo ineſt qualitatibus ⁊ non omnib⁹ sed quibusdam. quantitati vero ineſt cōtrarietas. Ad cuius euidentiam sciendū q iz contrarietas ꝓprie dicta non insit quantitati: bene tamen ipsi ineſt contrarietas large sumpta. Est enim in quantitate contrarietas differentiarum sicut in alijs generibus. Sed contra hanc ꝓprietatem arguit quia si quātitati nihil sit cōtrarium sequit q in quantitate non erit motus. consequens est falsuz ex. v. phy-

sicorũ. probat cõsequentia. Sic enim arguit Ari. non esse motum in substantia: quia substantie nihil est contrarium. Respondeo ꝙ non eodẽ modo arguit in ꝓposito de substantia ⁊ quantitate. Cuius rõ est q: substantie deest quedam conditio contrarietatis requisita ad motũ que tñ conditio bene reperitur in quantitate. Est ãt ista conditio ꝙ contraria sunt duo termini maxime distantes inter quos cadunt oĩa que sunt illius generis: ita ꝙ cõtingit cõtinue deuenire de vno extremo ad aliud extremũ ꝑ medium ordinate: sicut se habent albũ ⁊ nigrum ĩ genere colorum. Talis continuitas nõ inuenitur ĩ substantia: q: esse substantiale cuiuslibet rei consistit in indiuisibili. Forma enĩ substantialis in quolibet singulari est determinata ad certũ gradũ. Et iõ ibi non est motus. Materia ẽt dum exuit vna forma põt indifferẽter recipe diuersas formas absq; ordine. Unde Ari. dicit in. ij. de generatiõe: ꝙ cũ ex terra fit ignis nõ opꝫ ꝙ fiat transitus ꝑ media elementa. Illa autẽ conditio contrarietatis que requiritur ad motũ bene reperit in quantitate accipiendo duo extrema non ꝟm cõem rationeꝫ quãtitatis sed accipiendo ipsa in aliqua re determinata sicut in aliqua specie aĩalis vel plante est aliqua minima quãtitas a qua incipit motus augmẽti: ⁊ aliqua maxima ad quã terminat. Non est tñ contrarietas proprie dicta in quãtitate: q: cõtraria mutuo se expellũt. In augmẽto ãt quãtitatis non expellitur minor quantitas per aduentũ maioris. ¶ Secunda proprietas quantitatis est. Quantitas non suscipit magis ⁊ minus. Sed contra hoc arguitur q: in quantitate est motus. ergo est ibi magis ⁊ min⁹ ꝓbatur consequentia: q: ad hoc ꝙ aliqd moueatur de vno in aliud: opꝫ ꝙ sint ibi gradus per quos successiue eatur d̃ vno in aliud. ¶ Respondeo ꝙ ibi sunt bene gradus qui attendunt ꝟm maius ⁊ minus: q: vna quãtitas bñ est maior altera sed non ꝟm magis ⁊ minus: q: linea maior non magis participat naturã proprie speciei q̃ minor: lꝫ aũt vna quãtitas non magis participet naturã proprie speciei q̃ alia: tñ vna spẽs quãtitatis bene ẽ perfectior altera. sicut vnus numerus est ꝑfectior alio. Inter spẽs. n. quantitatis ẽ ordo perfectionis: sicut inter spẽs aliorum generum ex. x. metaphysice. ¶ Tertia ꝓprietas quãtitatis est ꝙ proprium est quãtitati ꝟm eam equale vel inequale dici. Contra hanc proprietatẽ arguitur dupliciter. Et primo sic. Aliqd dicitur equale ꝟm equalitatẽ: ergo nõ ꝟm quantitatẽ. pꝫ q: concretũ denoĩatur ab abstracto ꝓbatur consequentia: q: equalitas non est quãtitas sed relatio. Itẽ in diuinis ẽ equalitas ꝑsonarum: ⁊ tñ ibi nõ est equalitas cũ deus nõ sit ĩ genere ergo hoc non est ꝓprium quãtitati. ¶ Respõdeo ad primũ ꝙ aliqd esse equale alteri ꝟm aliud põt intelligi dupliciter: vel formaliter: vel fundamentaliter: tunc dico ꝙ quelibet res est equalis alteri ꝑ equalitatẽ formaliter: q: equalitas est a forma a q̃ aliqd denoĩat equale ꝟm vero quãtitatem aliqd dicitur equale vel inequale fundamentaliter: q: quãtitas nata ẽ fundare relationem equalitatis vl̃ ineq̃litatis. Res enim habentes eandẽ quãtitatẽ sunt eq̃les: habẽtes autẽ quãtitatẽ differentem sunt inequales. ¶ Ad secũdum dico ꝟm Sco. xxxi. di. pri. sen. ꝙ duplex est quantitas: q: quedã est quantitas molis. alia virtutis vel ꝑfectiõis. Prima ẽ in genere quãtitatis. secunda vero ẽ trãscendẽs cum cõpetat his que nõ sunt in genere. Sic duplex est equalitas. quedã de genere relatiõis ⁊ fundamẽtũ huius est quãtitas de genere quantitatis. Et de hac intelligitur hec ꝓprietas. alia est equalitas transcendẽs ⁊ hec fundat in quantitate virtutis: ⁊ reperitur in diuinis. ¶ Circa hoc est notandum ꝟm eundẽ doctorem subtilẽ. viij. di. p̃. sen. ꝙ sicut de rõne generis generalissimi nõ est habere plures

spēs sub se: sed nō habere aliud supꝛaue niens genus sicut ꝑdicamentum qñ. q: non bz aliqō gen⁹ supꝛauenies ē genus generalissimum: lz paucas habeat spēs aut nullas ita trāscēdens dicit quodcūq; qō non bz aliqō genus nisi ens sub quo cōtineatur: sed qō de sua rōne ipsum sit cōe ad multa inferiora: hoc sibi accidit: hoc pz q: ens non tñ bz passiones cōuertibiles. s. vnum verū bonum: sed ēt bz aliqs passiones vbi oppoīta distinguūt cōtra se: sicut necesse vel possibile: actus vel potentia finitum vel infinitum: sicut ät passiones cōuertibiles sunt trāscendē tes. ita ꝛ passiones disiuncte: ꝛ tñ vnum mēbrum illius disiuncti. nō conuenit nisi vni enti: sicut infinitas vel necessitas soli deo: sic pōt sapientia poni transcendens: ꝛ quodcūq; aliud quod ē cōmune deo ꝛ creature.

AD aliquid vero talia dicuntur quecūq; hoc ipsū qō sunt aliorum dicūtur vel qūo libet aliter ad aliud vt dupluz dimidii duplū et dimidiuz dupli dimidiū pater filii pater. filius patris filius: et maius minore maius: et minus maiore minus: vel sub habitudine alterius casus: vt similis simili similis vicinus vicino vicino.

HIc tractat auc. de ꝑdicamēto relatiōis. Circa quod sciendū q; lz q̄litas sit ꝑior relatiōe sicut absolutū ē ꝑi⁹ respectiuo: q: tñ pleriq; relatiōes fundant in quātitatib⁹ ꝛ qualitatibus: iō iter illa ꝑdicamēta ponit ꝑdicamentū ad aliqd. ¶ Itē notādū q; lz concretū de genere accidētis nō sit p se in aliquo vno genere. cū icludat res diuersorū generū: q: tñ idē significat cōcretum ꝛ abstractū: lz nō eodē mō: iō reductiue cōcretū ponit in eodem genere cum abstracto: q: vero relatio est minime entitatis: ꝛ ex cōsequenti minime cognoscibilitatis: q: sicut res se bz ad esse: ita ad cognosci. ij. metaphysice: ꝛ cōcretū est notius abstracto: ideo auctor hic tractat de ꝑdicamento relationis in concreto.

¶ Itē notandū q; sunt duplicia relatiua. quedam ſm esse ꝛ q̄dam ſm dici. ℜ Relatiua ſm esse sunt illa que essentialiter includunt respectū ad aliud: vt pater ꝛ filius: Illud enim abstractum paternitas essentialiter dicit relationem seu depēdētiā patris ad filium. ℜ Relatiua vero ſm dici sunt illa que non includunt essentialiter respectū ad aliud: lz. n. talia cōstruātur cum alijs sub habitudine alicuius casus obliqui. hoc tamen est per respectuz ad fundamētū in sua essentia: sicut scia refert ad scibile. ℜ Hoc. n. absolutū scia non est essentialiter relatio: sed scientia dicit duo. dicit. n. quandam q̄litatē ꝛ quādaz relationē illi qualitati annexā: ꝓp ꝑimuz ē in genere qualitatis: pp secundū ē i genere relatiōis. ſm. n. Ari. in ꝑdicamētis nihil ꝓhibet idē in diuersis generib⁹ enumerari. qō ē verum ſm Sco. xij. di. iij. senten. q. i. in solutione qōnis. de aliquo vno per accidens pp multa per ipsum iportata. ℜ Nō ät est verū de aliquo p se vno: q: diuersorū generum diuerse sunt spēs. ¶ Itē scīdū q; Ari. notificare relatiōes p hoc nomen ad aliqd: q: relatio essentialiter dicit respectum vnius ad aliud. Et est ista diffinitio cōis tam relatiuis ſm esse q̄ relatiuis ſm dici. ℜ Relatiua ergo dicunt. s. a doctoribus antiquis ad aliquid. i. relatiua quecunq; dicuntur aliorum. i. cōstruuntur cū alijs sub habitudine genitiui casus ſm hoc ipsum qō sunt. i. ſm illud quod per ipsum nomen importatur: vel qūolibet aliter ad aliud ideſt que ad aliud referuntur sub habitudine alterius casus obliqui.

Relatiuorũ tres sunt spẽs. Quedã dicũtur secundũ equipantiam: vt quecũqz eodẽ nomine dicũtur: vt similis simili similis: ⁊ equalis equali equalis: ⁊ vicinus vicino vicinus. Alia secũdum suppositionẽ dicũtur vt duplũ tripluz. qꝛ ista supraponuntur aliis sicut dñs seruo supponit. Alia v̄o secũdũ suppositionẽ: vt seruꝰ dño supponitur ⁊ filius pr̄i ⁊ dimidium duplo duplo dimidiũ.

¶ Deinde ponit tres spẽs relatiuorum dicendo quedã sunt relatiua equipantie: vt illa q̃ eodẽ noĩe nominant: vt filis simili filis: eq̃lis equali equalis. Alia aũt dicũtur suppositionis: vt dñs: pater: duplũ. Alia v̄bo suppõnis: vt seruꝰ: filiꝰ: dimidiũ: qꝛ ista supponunt aliis: vt seruus: dño: filius patri: ⁊ dimidiũ duplo. Alia vero supponunt .s. vt dñs supponit seruo: pater filio: ⁊ dupluz dimidio. Pro quo notãdũ ꝙ ista diuisio trimẽbris põt reduci ab bimẽbrẽ sic. Quedã.n.sunt relatiões equipantie que ẽt dicunt relatõnes cões: ⁊ q̃daz disquipantie. Relatio equipantie est illa que ꝑm eandẽ rationẽ fundamẽti est in supposito qđ refert: ⁊ in supposito ad qđ refert: vt dicit Sco. xix. di. p̄. sen. q. i. Sicut similitudo requirit eandẽ rationẽ albedinis in hoc ⁊ in illo. Relatio aũt disquipantie non sic requirit eandẽ rõnem fundamenti: vt paternitas ⁊ filiatio: quorũ vnũ fundat in potẽtia actiua generãdi: aliud vero in passiua Hec autẽ diuiditur in relationẽ superpositionis ⁊ suppositionis.

Post hec sequuntur cõitates relationis. Prima est ꝙ cõtrarietas inest relationi. vt virtus est contraria vitio: cuz vtrunqz eorũ sit ad aliqd: hoc autẽ non cõuenit oĩ relationi duplo.n. nihil est contrarium neqz triplo. Itẽ relatiua suscipiũt magis ⁊ minus: vt simile dicitur magis ⁊ minꝰ simile: ⁊ similiter inequale. sed hoc nõ conuenit omnibus relatiuis. duplũ.n. non dicitur magis ⁊ minꝰ duplũ neqz tripluz neqz pater. Itẽ relatiua dicunt ad conuertentiã: vt pater filii pater filius patris filius. Itẽ relatiua sunt simul natura: sil.n. sunt duplũ ⁊ dimidiũ pater ⁊ filius. Item relatiua posita se ponũt: ⁊ perẽpta se perimunt vt si dupluz est: dimidium est ⁊ econtra. ⁊ si dupluz non est dimidium non est et econtra.

¶ Cõsequẽter ponit auc. ꝓprietates relatiuorũ quarũ p̄ma est ꝙ cõtrarietas ẽ in relatione: vt v̄tus ꝯriat vitio: cũ vtrũqz illorũ sit ad aliqd. Hoc aũt nõ cõuenit oĩbꝰ relatiuis. duplo.n. nihil ꝯriat nec triplo. Circa qđ sciẽdũ ꝙ aliqua relatiua ꝑm dici opponunt ꝯrie rõne ꝯriarũ q̃litatũ in qbꝰ fundant hmõi relationes: nõ aũt ꝑm respectũ quẽ hñt ad sua correlatiua. Virtus.n. nõ ꝯriat v̄tuoso ad quez refert nec vitiũ vitioso: sed bñ virtus cõtrariat vitio. ¶ Itez notãdũ ꝙ vitiũ põt sumi dupl̄r. vno mõ ꝓut dicit p̄uationẽ v̄tutis: ⁊ sic vitiũ ⁊ v̄tꝰ opponunt p̄uatiue. alio mõ ꝓ hĩtu vitioso ⁊ sic opponunt ꝯrie. ¶ Itẽ notãdũ ꝙ v̄tus ⁊ vitiũ

dicuntur esse ad aliqd: qꝛ facilitāt seu disponunt ad bene vel male agendum: vel ꝑm Sco. in quolibetis. q. xiij. propter relationes circunstātiarum. ¶ Secunda proprietas relatiuorum est ꝙ relatiua suscipiunt magis ⁊ minus, vt simile dicit magis ⁊ minus simile. Sed hoc nō ꝯuenit omnibus relatiuis: vt duplum non dr̄ magis ⁊ minus duplum. ¶ Pro quo notādū ꝙ aliqua relatiua suscipiunt magis ⁊ min⁹ rōne sui fundamēti: qđ suscipit magis ⁊ min⁹: vt aliqs dicit magis vel min⁹ similis ꝑm ꝙ magis ⁊ min⁹ ꝑticipat qualitatē vt albedinē vel nigredinē que est fundamētū similitudinis. ¶ Sz occurrit duplū đ inequalitate: qꝛ aliqd dr̄ magis vel minus inequale: ⁊ tñ quātitas que est fundamentū inequalitatis nō suscipit magis ⁊ minus. Rñdeo ꝙ lz quātitas non suscipiat magis ⁊ minus: tñ suscipit maius ⁊ minus. Et sic ꝑm maiorē vel minorē differentiā in quantitate dr̄ maior vel minor inequalitas. ¶ Tertia ꝓprietas ē ꝙ oīa relatiua dicunt ad ꝯuertētiā. vbi notandū ꝙ differunt cōuersio ꝯuertibilitas ⁊ cōuertētia. Cōuersio. n. est ꝓpōnuz. Cōuertibilitas vero est inter subiectū ⁊ propriā passionē: que de se inuicē vl̄r predicantur: vt oīs hō est risibilis: ⁊ oē risibile est hō. Relatiua vō dicunt ad cōuertentiā: qꝛ sicut vnum refert ad aliud: ita ecōuerso: vt sicut pater refert ad filiuz: ita filius ad patrem. ¶ Quarta ꝓprietas est ꝙ relatiua dicuntur simul natura. i. simul naturali itelligentia: ꝓbat qꝛ posito vno ponit reliquū ⁊ destructo vno destruit reliquū. ergo cognito vno cognoscitur reliquū. ꝓbat ꝯña: qꝛ sicut res se hz ad esse: ita ad cognosci. ij. metaphysice. ¶ Cōtra hoc arguit qꝛ pater hz esse ante q̄ sit fili⁹: ⁊ destructo patre adhuc remanet filius. Rñdeo ꝙ ista ꝓprietas itelligit de fundamētis vt sunt sub relationibus: licet. n. illa res que est pater possit bene esse sine filio ⁊ ecōtra: tamen illa res non potest esse sub ratione paternitatis sine filio: nec filius est filius nisi habeat patrē: lz bene sit homo.

Item alia diffinitio relatiuorū talis est. Ad aliquid sunt quib⁹ hoc ipsum esse est ad aliud quodammō se hēre. ⁊ hec diffinitio est propria relatiuorū. Item propriū est relatiuorum ꝙ siqs diffinite nouerit vnū relatiuoꝝ diffinite noscet ⁊ reliquū. vt si diffinite nouerit qd sit duplū. diffinite noscz id cuius est duplum. Necesse est enim in vtrorunqz rationibus vtrisqz vti.

Vlterius ponit auc. diffinitōnem ꝓpriam relatiuorū di. Ad aliqd sunt qbus hoc ipsum esse est ad aliud quodāmodo se habere. i. illa sūt vere ⁊ ꝓprie de p̄dicamēto relationis q̄ essentialiter icludit respectū seu dependentiā vnius ad aliud vt paternitas eēntialiter dicit relationē seu dependētiā patris ad filiū. Et dicitur quodāmodo: qꝛ vz relatio dicit quādā spālem dependētiam vnius. s. vt fundamēti. ad aliud vt ad terminū sue dependentie. Talē nempe dependentiā nō dicunt accidentia absoluta: lz. n. dependeāt actu vel aptitudine ad suū subiectū: nō tñ dicūt dependētiā fundamēti ad terminū sicut accidentia relatiua. ⁊ dicit essentialiter ad dr̄iaz relatiuorum ꝑm dici. ¶ Est autē notanduz circa p̄dicta ꝙ lz relatio sit inter duo extrema. s. relatiuū ⁊ correlatiuū. tamē nō est in ambobus vt in subiecto: sed in vno tm̄ vt in subiecto: ⁊ in alio vt in termino: vt paternitas que ē respectus patris ad filium est in patre. vt in subiecto

& in filio vt in termino. sicr filiatio est in filio vt in subiecto: & in patre vt in termino. Ex pdictis pz q relatio nō pōt esse sine fundamēto & termino. Q̄ nō probat Sco. xij. di. iiij. sen. q. i. in solutiōe qōnis & in pō lib. di. xi. q. ij. q: cū respectus sit essentialr habitudo iter duo extrema: iō tollere terminū ad quē est respectus & fundamētū cuius est respectus est tollere respectū & destruere rōnē respectus & sic ꝑdictū est respectū esse sine fundamēto & termino. Circa hoc tñ est aliter dicēdū in relatione actuali & aptitudinali ℜ Relatio. n. actualis regrit terminum in actu. relatio. n. aptitudinalis tñ regrit terminuz in aptitudine: vt risibilitas est ad actū ridēdi q̄ est i potētia lz nō sit i actuali existentia. ¶ Cōtra pdicta tñ arguit & vī q relatio pōt esse sine fundamēto: q: deus pōt supplere causalitatē cuiuslibet cause extrinsece. lz fundamētū sit tñ cā extrinseca respectu rlōnis cū non sit materia ex qua lz in qua vl efficiēs. ergo poterit facere rlōnē sine fundamēto. ℜ Rñdeo ad maiorē q dē pōt supplere causalitatē cause extrinsece: vbi nō est iplicatio ꝑdictionis respectū aūt esse sine fundamēto iplicat ꝓtradictionē: q: tūc respectus nō essz respectus cū essentialiter dicat dependentiā fundamēti ad terminū vt pz ex diffinitione relationis. Ex pdicta aūt diffinitione infert auc. q figs diffinite nouerit vnum relatiuoꝝ noscet & reliquū. ꝓbatur q: cū esse relatiui sit ad aliud. s. ad correlatiuū opz q diffiniatur p ipsuz cū diffinitio sit oratio indicans esse rei. Cōtra hāc diffinitionē arguitur dupliciter. primo sic. pater pōt cognosci nō cognito filio nō est necesse vnū poni i diffinitione alterius. Itē si pater diffiniatur p filiū & ecōtra: tūc erit circulus in diffinitione: idē erit notius & ignoti?. ꝓbat consequētia q: si pater diffiniat p filiū pater erit ignotior filio: & vltra si fili? diffiniat per patrē pater erit notior filio. ¶ ℜ Rñdeo ad primū & dico q illa res que est pater pōt cognosci non cognita illa re q est filius. tamen pater inquantum pater non potest diffinite cognosci. nisi in eius diffinitione ponatur filius & ecōtra. Unde si diffiniatur pater dicetur q pater ē ille qui de substantia sua hz alium genitum. s. filium. Si antē diffiniatur paternitas dicetur q paternitas ē relatio seu dependentia patris ad filiū. ¶ Ad scōz dicendū vt dicit Scotus. xxx. & xxxv. di. pmi senten. q absolutū filij terminat dependentiā patris. & econtra absolutū patris terminat dependentiaz filij. ℜ Pater igitur inquantū pater diffinitur p absolutū filij & filius inquantū filius per absolutū patris. Et sic non est circul? in diffinitione nec idē est notius seipso. ¶ Ad intelligentiā predictorū notādum q licet relationes habeant distinctiones specificas sm suas ꝓpias differētias sicut alia ꝑdicamenta: tamen q: sunt nobis ignote accipimus distinctionē earū per fundamenta per que circūloquimur hmōi differentias specificas que forte ꝓpter earū modicā entitatez latent nos: ita q ex fundamētis inotescit nobis distinctio earū relationū: siue effective: siue materialiter. ¶ Itē notandū q lz relatio nō possit esse sine fundamēto & termino: vt dictū est tamen fundamentuz aliqñ bene possz esse sine relatiōe. ℜ Relatio. n. dupliciter pōt se habeꝛ ad absolutū. vno modo cōtineꝛ & per accidens: sicut homo pōt esse sine paternitate. alio modo necessario sicut relatio creatur ad deū. ℜ Nemo. n. potest esse creatura sine relatione dependentie ad deū cōseruantem eam in esse: lz autem talis relatio sit eadē realiter cum fundamento nō tamen forma liter: cum respectus nō possit esse de essentia absoluti ex. iiij. metaphysice. tunc enim idem esset essentialiter absolutum & respectiuum. de quo Sco. i. di. ij. sen. q. v. ¶ Ulterius notandū q relatio est nomen equiuocum vel relationem realem & relationez rōnis: sicut ens ad ens

reale ⁊ relationis. Et ideo relatio rationis non eſt in genere relationis: cuꝫ predicamenta ſint eſſentia realia ex. v. metaphyſice: vbi ens per ſe diuiditur in decem p̃dicamenta. Ad relationẽ autẽ realem tria requiruntur ſm Sco. xxxi. di. p̃. ſen. in ſolutione q̃nis. ⁊. vi. q. quolibetorum primo q̃ extrema ſint realia. ſ. fundamẽtũ ⁊ terminus. ſecundo q̃ ſint realiter diſtincta. tertio q̃ ex natura extremorum ſequatur talis relatio abſq; operatione alicuius potentie comparantis vnum alteri. ℜ Relatio autem rõnis ẽ fabricata per aliquã potentiã cõparantem vnuꝫ ad aliud vt vniuerſalitas ẽ relatio rõnis cauſata per itellectũ cõparantem vnũ ſupius ad multa inferiora: ⁊ ſi illud ſupius imediate cõpareꝫ ad ſingularia dicit ſpẽs que eſt nomen impoſituꝫ ad ſignificandum hmõi reſpectũ rõnis. Si vero illud cõmune nõ imediate comparetur ad ſingularia dicitur genus primũ vel ſubalternum: ⁊ ſic ſemp aſcendẽdo vſq; ad genus generaliſſimuꝫ imo vſq; ad ens qđ eſt primũ vniuerſale cõmuniſſimũ. Et tales relationes rationis ſunt intentiones ſecunde de q̃b⁹ eſt cõſideratio logica. Et generaliꝫ oĩs relatio i qua deeſt aliqua triũ cõdictionum p̃dictaruꝫ eſt relatio rõnis: ꝓpter primã oppoſitio cõtradictoria eſt relatio rõnis: qꝫ vnũ cõtradictoꝝ nihil ponit. ꝓpter ſecũdã relatio eiuſdẽ ad ſe eſt relatio rationis: qꝫ nõ ſunt ibi extrema realiter diſtincta. ꝓpter tertiã relatio dei ad creaturã eſt rõnis qꝫ eſt per intellectũ cõparãtem deũ ad creaturã: ly creature ad deũ ſit relatõ realis. Vbi ſciendũ q̃ qñ eſt relatio realis mutua duoꝝ extremoꝝ adinuicem in quolibet extremo eſt ratiõ fundandi vnam relationem ⁊ terminandi aliã: vt ĩter patrẽ ⁊ filium pater fundat relationem paternitatis ⁊ terminat relationem filiationis. filius vero fundat relationeꝫ filiationis ⁊ terminat relationẽ paternitatis. In ꝓpoſito non ſic ly enim creatura poſſit fundare relationẽ realem ad deũ. non tamen ecõuerſo. Cum. n. deus ſit ita ſimpliex q̃ eſt quicqd habet nõ ꝑt fundare relationem realẽ ad creaturam qꝫ tunc illa relatio eſſet deus. Ex quo vlterius ſequeretur cũ relatio coexigat extremum ad ſui eſſe q̃ deus nõ poſſet eſſe ſine creatura: ⁊ ſic non poſſy eſſe ſummε neceſſarius: qꝫ ſeclusa creatura poſſet non eſſe. De relationibus etiam multa habentur. iij. phyſicoꝝ ⁊. v. metaphyſice. ideo magis ſuccinte ptranſeo. Ibi autem ponuntur tres modi relationũ ſm diuerſa fundamenta relationũ ℘rim⁹ modus ẽ relationũ fundataruꝫ ſup numerũ ⁊ vnum: ſup numeruꝫ vt ſunt ꝓportiones numerales: vt dupluꝫ ⁊ dimidiũ. Sup vnũ autem in ſubſtantia fundaꝫ relatio idẽtitatis. Sup vnũ vero in quantitate relatio equalitatis. Sup vnũ autẽ in qualitate relatio ſimilitudinis. Secundus modus relatinoꝝ eſt relationuꝫ fundataꝝ ſup potẽtiã actiuaꝫ ⁊ paſſiuã: vt paternitas fundaꝫ ſup potentiã actiuã generandi: ⁊ filiatio ſup potentiã paſſiuã. Tertius modus eſt relationũ fundatarũ ſup mẽſurabile ⁊ mẽſurã: vt ſcia referꝫ ad ſcibile. ⁊ itellectio ad intelligibile: qđ ẽ verũ nõ de mẽſura qddi tatiua ſed ſz eẽ ⁊ veritatẽ. Actus. n. itelligẽdi ẽ apt⁹ nat⁹ mẽſurari. i. actualiter de pẽdeꝛ i entitate ⁊ cognoſcibilitate ab obtecto ptcipãdo iſm ſicut ſilitudo illõ cuius eſt. Eſt autẽ ibi relatio realis aptitudinalis ⁊ ĩnõ actualis. Et ſõ notãter dicit mẽſurabilis ad mẽſuraꝫ ⁊ nõ mẽſurati. Qñ. n. obiectũ nõ exiſtit vel ſciẽtia cauſatur a deo tũc ñ mẽſuraꝫ actu a ſcibili: vt declarat Sco. xiij. q. quolibetoꝝ. Et ſi arguiꝫ q̃ obiecto nõ exiſtente nõ bꝫ ſcia de eo: qꝫ vt dicit hic Ariſt. Corrupta re ſcibili corrũpit ſciẽtia que eſt de eo. ℜ reſpõdeo q̃ illa auctoritas philoſophi eſt vera: corrupta re ſcibili cõtũ ad eẽ ẽntie ⁊ eſſe exiſtẽtie. Et ſi arguas q̃ ſi corrumpatur res quantuꝫ ad eſſe exiſtentie: cor-

rumpit quantuz ad esse ẽntie: cũ nõ sit dare esse essentie sine esse existentie. Respõdeo q esse essentie nõ remanet extra itellectũ sine esse existentie. bñ tñ remanet in itellectu ⁊ hoc sufficit. Fz. n. Sco. vij. q. quolibetoruz articolo. ij. Scientia nõ regrit existentiaz sed solas qdditates in aĩa. Est autẽ in ꝑmis duobus modis relatiuoꝝ mutua dependentia. Duplũ enim realiter refert ad dimidiũ: ⁊ econuerso. similiter pater realiter refertur ad filium ⁊ econuerso. Nõ sic in tertio mõ Iz. n. scientia realiter referat ad scibile nõ tñ ecõuerso. Ex quo pz q illa ꝓprietas q relatiua dicuntur ad conuertentiã nõ conuenit nisi relationibus ꝑmi ⁊ secũdi modi loquendo de conuenientia reali. Iz enim scientia realiter referatur ad scibile nõ tñ econuerso. Illa. n. res que est scibilis. vtpote lapis non refertur realiter ad scientiam: Iz etiã scibile inquantuz scibile referatur ad scientiam non tñ relatione reali: sed rationis tñ.

De qualitate.

Qualitas est ꝑm quã quales eẽ dicimur. vt ꝑm albedinẽ dicimur albi. ⁊ ꝑm colorẽ colorati. ⁊ ꝑm iustitiaz iusti.

Hic auc. determinat de ꝑdicamẽto qualitatis: ⁊ describit qualitatẽ dicẽs. q qualitas est ꝑm quã quales esse dicimur: vt ꝑm albedinem dicimur esse albi. Ad cuius euidentiam sciẽdum q qualitas potest sumi dupliciter. vno modo pro forma de genere qualitatis que qualificat subiectũ accidentaliter. Alio modo pro differentia essentiali cuiuslibet generis que ꝑdicatur in quale In diuinis autẽ Iz non sit differentia pro prie tñ in illa que habent rationẽ actus vel quasi forme ꝑnt dici qualitates. Tñ ꝑm Scot. di. xx vi. ꝑ. sen. in solutione ar. Attributa diuina dicunt illa que pficiũt essentiã in esse 2° quasi qualitates: vt caritas: sapiẽtia: veritas bonitas. Non sic ãt se bñt itellectus ⁊ voluntas: sed sunt q̃dã pfectiones itrinsece in essentia ꝑsupposite oi quãtitati ⁊ qualitati. ⁊ sic qualitas nõ est in genere sed sumitur trãscendenter. ¶ Item notãdũ q Iz abstractũ sit prius natura cõcreto sicut causa suo effectu formali tñ cõcretũ est nobis notiꝰ ⁊ iõ qualitas notificatur ꝑ suũ cõcretuz vt ꝑ notius nobis. Quale vero notificat ꝑ abstractuz vt ꝑ prius simpliciter. Nõ tandũ etiaz q hec dictio dicimur in hac descriptione refert ad substãtiã in communi. Qualitas ergo ẽ ꝑm quã nos substãtie dicimur. i. denominamur accidentaliter quales. Et ponitur accidentaliter propter differentias essentiales a quibꝰ essentialiter dicimur quales:

Qualitatis q̃tuoꝝ sunt species. Habia ẽ habitus ⁊ dispositio. Differt autez habitus a dispositione qz habitus permanentioꝝ est ⁊ diuturnioꝝ vt sunt virtutes ⁊ scie. Sciẽtia. n. difficillime est mobilis nisi forte grandis ꝑmutatio fiat: vel ab egritudie vel ab aliquo huiusmodi circa scientem. Similiter de virtute. Justitia enim vel castitas non cito de facili permutantur. Dispositiones vero dicuntur que de facili ꝑmutantur. vt calor frigiditas egritudo sanitas. Unde habitus possunt dici dispositiones ⁊ non econuerso. Illi enim q habitum habẽt quodãmodo

sunt dispositi vel meli⁹ vel pe
ius ad ea que habēt. dispositi
ones autē non sunt habitus.
Unde habit⁹ potest sic diffini
ri. Habit⁹ est q̄litas difficilli-
me mobilis. Scd̄a spēs q̄lita-
tis est naturalis potentia vel
īpotētia aliquid facile faciēdi
vel patiendi: vt sanatiu⁹ dicit̄
qui hz naturalez potētiā vt ni
hil ab aliquibus accidētibus
egritudinē inferentibus patia
tur ⁊ egrotatiuus dicitur qui
hz naturalē impotentiā aliqd
patiendi. durū autē dicitur ha
bere naturalē potētiā resistēdi
sectioni. ⁊ molle naturalē im-
potentiā qꝛ cito secatur. Cur-
sores ⁊ pugillatores dicūtur
similiter de ista specie: nō quia
exerceant actus suos: sed qꝛ
habēt naturalē potentiā hoc
faciendi. Tertia spēs qualita-
tis est passio ⁊ passibilis quali
tas vt ille qualitates que effi-
ciunt in sensibus passiones. vt
in gusto dulcedo amaritudo
⁊ silia. ⁊ ēt ille q̄litates sunt in
hac specie que ab aliquibus
passionibus generātur vel fa-
cile vel difficile mobilib⁹ ⁊ p-
manentibus. siue. n. nigredo
ab aliqua passione naturali ge
neret̄ siue ab egritudīe vel ab
estu. qualitas passibilis dicit̄.
Quarta vero species qualita-
tis est forma ⁊ circa hoc aliqd
constans figura vt dispositio
corporis. vt triangulatio qua
drangulatio rotūditas curui-
tas rectitudo.

¶ Qualitatis quatuor sunt species. Hic
ponit auc. quatuor spēs. quarū p̄ma est
habitus ⁊ dispositio. Est aūt dispositio
qualitas de facili mobilis. habitus vero
de difficili mobilis. Unde habitus ⁊ di-
spositio tm̄ differūt s̄m pfectū ⁊ imper
fectum. Et ideo faciunt primā spēz qua
litatis. Perfectū. n. ⁊ imperfectū vt vir
⁊ mulier nō variant spēm s̄m Ari. in lib.
de animalibus. Unde eadē qualitas vt
virtus vel scientia dum est in fieri ⁊ l eē
imperfecto dicit̄ dispositio: duz vero hz
esse perfectū ꝑmanens ⁊ radicatū in sub
iecto dr̄ habitus. Et dicit auctor ꝙ om-
nis habitus potest dici dispositio: lz non
econuerso: quod est verū nō quidem su
mendo dispositionē stricte pro qualitate
de facili mobili: sz large pro oī q̄litate di
sponēte sb̄m suū ad operationē: siue pfe
cte: siue īperfecte. Et oēs tales q̄litates
ponunt̄ ī hac specie: siue sint corporales
vt calor frigiditas egritudo sanitas: siue
spūales vt actus intellectus. Un⁹ enim
actus ad aliū actuz inclinat: ⁊ ex ipsis ge-
nerātur hitus. Itē spēs ītelligibiles ha-
bitus ītellectuales: vt intellectus sapiētia
⁊ morales vt iustitia ⁊ castitas ⁊ hmōi.
⁊ virtutes īfuse: vt fides spes caritas po
nunt̄ ī hac spē. Notādū tm̄ ꝙ habit⁹ po
test tripliciter sumi. Uno mō pro quacū
ꝙ forma habente p̄uationē sibi opposi-
tā. Alio mō pro inherentia corporis ad
ea que sunt circa corpus. Et sic est p̄dica
mētū distinctū ab alijs. Tertio mō pro
qualitate disponēte suū subiectū ad ope
rationē: ⁊ sic sumit̄ in ꝓposito. ¶ Cōtra

tñ p̄dcā arguit̄ sic. Nullū ens rationis ē de genere qualitatis: cū qualitas sit ens reale: sed scīa ē ens ratiōis: ergo non ē de genere qualitatis. Respōdeo ꝙ ens rationis pōt sumi tripliciter ꝑm Sco. i. di. iiij. sen. q. ij. articulo prīo. vno mō pro illo qđ hz esse i aīa subiectiue: vt spēs actꝰ ⁊ habitꝰ. alio modo obiectiue: sicut vniuersalia sunt in aīa ꝑ spēs a rebus causatas vel adeo ipressas. tercio mō pro cōparatione qua itellectus cōparat vnum obiectū cognitū ad aliud obiectū cognitū. Cū ergo dicit̄ ꝙ nullū ens in aīa est đ genere qualitatis: verū est de ente in aīa tertio mō dicto. Tale. n. ens est relatio rationis cuiusmodi sunt secūde itentiōes nec hñt aliquod eē reale: sed hñt tm̄ esse obiectiue i intellectu. ¶ Secūda species qualitatis ē naturalis potētia vel ipotentia aliqd facile faciēdi vel patiēdi: vt sanitatiuus dicit̄ aliqs: q: hz naturalē potentiā ad faciliter resistendū suis cōtrarijs ⁊ nociuis. egrotatiuꝰ vero eo ꝙ hz naturalē ipotentiā ad hmōi: sic durum hz naturalem potentiā: vt non cito secet̄. Molle vero hz naturalē potentiā ad huiusmodi. Cursores quoqz ⁊ pugillatores dicūtur non qui actus illos exercent: sed qui habent naturalē potentiā ad faciliter huiusmodi actus exercendos. ¶ Circa qđ notandū ꝙ ꝑ naturalē potentiā vl̄ impotentiā circūloquit̄ Ari. quādā spēm subalternā qualitatis cōprehendentē oēs facilitates vl̄ difficultates naturales ad agēdum vel patiendū. ¶ Item notandū ꝙ potentia pōt capi tripliciter. vno mō pro respectu potentie ad operationē. ⁊ sic ꝑtinet ad genus relatiōis: vel ꝑ fundamēto talis respectus. qđ est absolutū ⁊ prīcipiū operatiōis: sicut itellectus ⁊ voluntas sunt prīcipia ꝓductiua itellectionis ⁊ volitiōis: vel ꝑ facilitate ⁊ agilitate vtendi hmōi potentia. Hoc. iij. mō sumit̄ naturalis potētia i ꝓposito ꝑz Sco. xvi. di. ij. sen. i solutōe ar. vt pz ꝑ exēplū đ cursore ⁊ pugillatore. nō āt secundo mō. Intellectus ⁊ voluntas cum sint ꝑfectiōes intrinsece ipsius aīe. ⁊ ꝑm Aug. v. đ tri. sunt vna mens vna essentia vna vita non sunt accidentia ipsiꝰ aīe sed ponunt̄ in eodē genere cū ipsa. Hoc idē ponit sanctꝰ Bonauentura. lz aūt hmōi potentie sint idē realiter cū aīa distinguunt̄ tñ formaliter de quo alias magis videbit̄. ¶ Itē notandū ꝙ prīa ⁊ secunda spēs qualitatis differunt: q: facilitates naturales ponunt̄ i secunda spē. Dispositiones vero ⁊ habitus acqsiti in prima: vt facilitas naturalis ad pugnandū ponit̄ i secūda specie. Acqsita vero ꝑ artē ⁊ exercitiū ponūtur in prīa. Sic egrotatius ꝓut dicit difficultatē naturalē ad resistendū cōtrarijs ⁊ egritudinē causantibꝰ ponit̄ in secūda specie. Ipsa vero egritudo acqsita ponit̄ in prīa: que si sit de facili curabilis dicitur dispositio: si vero sit icurabilis dicit̄ habitꝰ. Itē naturale pōt capi dupliciter. vno mō q: ortum hz a natura: ⁊ sic ꝑtinet ad hāc spēm. alio mō q: inest alicui a principio cōditionis nature: nō tñ naturaliter: sed gratuite seu ꝑ donū naturalibus suꝑ additū: sicut angelis a prīcipio creationis fuerūt ipresse spēs seu similitudies oīuz naturarum: ⁊ virgini purissime in instanti creatiōis aīe eius fuit collata gratia equalens iusticie originali: per quam fuit a peccato originali p̄seruata. ⁊ tale naturale non spectat ad secundam spēm qualitatis: sed ad primā. ¶ Tertia spēs qualitatis ē passio ⁊ passibilis q̄litas. Unde i hac specie ponunt̄ oēs q̄litates sensibiles que sunt obiecta sensuū q̄ dñr passibiles q̄litates: q: sunt nate iferre passionē sensibꝰ: vt sonus: color: lux: caliditas: frigiditas: ⁊ hmōi. Et oēs qualitates q̄ ab huiusmodi generant̄ vt sunt spēs obiectorū recepte i potentijs organicis ⁊ passiōes appetitus sensitiui. vt delectatio: tristicia ira. Tales āt qualitates lz sint ꝑfectiones potētiarū organicarum: dicunt̄ tñ passiones eo ꝙ recipiunt̄ i ipsis organis. Recipere. n. large dicit̄ pati: sic lumē qđ est

species lucis ponit i hac spē a Sco xiij. di.ij.sen.i solutiōe questionis. Differūt ēt passio ⁊ passibilis qualitas. passibilis q̄litas dicit tales qualitates subesse perfecto ꝑmanenti i subiecto: vt rubedo q̄ ꝓuenit i aliquo a natura. sed passio dicit illas q̄litates ſm esse iperfectū ⁊ nō permanēs: vt rubedo q̄ ꝓuenit i vultu hominis ex verecundia: cui⁹ cā ē q: facies est subiectum verecundie. Et iō sanguis qui ē amicus nature vadit ad corroborādum mēbruz lesum quātuz pōt. Sic hō efficit pallidus ꝑꝑ timorē q: iter cetera mēbra cor magis timet: ⁊ iō ad ipsuz cōfortandū sanguis exit de facie: ⁊ sic remanet pallida. Circa p̄dicta pōt dubitari de caliditate que ponit a philosopho i pria ⁊ tertia specie qualitatis. Ad qd pōt dici qd hec spēs distinguit a pria: q: forma ꝑ cōparationē ad actuz quē pōt efficere dicit dispositio quo ad primā spēm. ⁊ sic caliditas ponit i pria specie ꝑ cōparationē ad calefacere. forma vero ꝓducta ab agente inquantū recipit i passo dicit passio. ⁊ sic caliditas ponit i tertia specie: vl inquātum nata est iferre passionē sensui. De operationib⁹ ēt imanentib⁹ cuiusmodi sunt itellectio ⁊ volitio que sunt vere qualitates: ⁊ videt ꝙ sint i predicamento actiōis: dicit Sco.xiij.q.quolibetoruz ꝙ videt rōnabilius ipsas poner i prima specie qualitatis i qua ponunt oēs qualitates spirituales: siue sint i fieri vt operatio: siue in esse ꝑfecto ⁊ ꝑmanenti vt habitus: sed si sit i esse iperfecto dicit dispositio. In tertia āt specie solum exemplificat Ari. de qualitatib⁹ corporalib⁹. Dicit tñ ꝙ forte hmōi operationes possent poni i hac specie: cum sint quedā passiones. Et tunc oporteret dicere ad Ari. ꝙ solū ponit exempla de qualitatibus sensibilib⁹ tanq̄ de magis notis. per has ēt intelligens spirituales. De hac materia dicit Ochā ꝙ non ē itentiōis philosophi ponere ꝙ iste species a se mutuo vniuersaliter remoueantur: sed ꝙ de se mutuo saltim particulariter predicentur. Et ex hoc monetur ꝙ Aristo. ponit caliditatē in prima ⁊ tertia specie qualitatis.

¶ Quarta species qualitatis est forma vel circa aliquid constans figura. Circa quod sciendum ꝙ lz forma posset sumi pro forma substantiali vel accidentali: vt alibi dictum est: tamen in proposito forma ⁊ figura sumuntur pro eodem videlicet pro dispositione vel terminatione quantitatis. Unde in aliqua re figurata possumus considerare tria: videlicet ipsam rem ex qua constat: vtpote lignum. Et quo ad hoc pertinet ad genus substantie. Secundo possumus considerare quantitatem eius terminatam linealiter ⁊ superficialiter. Et sic pertinet ad genus quantitatis. Tertio considerare possumus terminationem vel dispositionez qualitatis que potest dici forma vel figura eius: ⁊ de hac in proposito. figure igitur vel forme sic accepte reponuntur in hac specie: vt rectitudo curuitas triangulatio quadrangulatio.

Qualia vero dicunt q̄ ſm hec denominatiue dicuntur vel qūolibet aliter ab his: vt a grāmatica grāmaticus a iusticia iustus. Vel quecūqz dicuntur ab aliqua qualitate nō denominatiue eo ꝙ nomē nō est impositum ipsi qualitati vt cursor ⁊ pugillator. Et nota ꝙ cursor ⁊ pugillator dicuntur dupliciter. Uno modo dicuntur cursor ⁊ pugillator ab arte currendi et pugillandi: ⁊ sic sunt in prima specie qualitatis: quia iste artes sunt habit⁹.

50

Alio modo dr̃ cursor nō q̄ habeat artem currendi: sed quia hz naturalem potētiā ad actū currēdi: z pugillator nō q̄ habeat artem pugillandi sed q̄ hz naturalē potētiam ad actū pugnandi. Et isto modo dicū tur qualia ab istis naturalib⁹ potētiis sed nō denoiatiue eo q̄ noia non sunt ipsita istis naturalibus potētiis a q̄bus dicuntur qualia. Et sic cursor z pugillator sunt i secunda spē qualitatis. Alia autez dicūtur qualia non denoiatiue q̄ñ nomen est ipositum qualitati ꝑm quam dr̃ quale sed eaz nō participat ꝑm illud nomen: vt studiosus a virtute. z sic sūt tres modi sumēdi q̄le a qualitate.

Hic notificat auctor cōcretuz q̄litatis dicēs q̄ illa dr̃ qualia q̄ ꝑm q̄litates denominatiue dr̃: vt grāmaticus dicitur denominatiue a grāmatica. Quedā ēt dicūtur qualia ab aliqua qualitate: sed nō denoiatiue: q.ſ. non est ibi denominatio vocalis. Et hoc dupliciter. Uno mō q: nomē non ē ipositū illi q̄litati: vt cursor dicit ab arte currēdi: vel a naturali potentia cui tñ nō ē nomē impositū. Et ió hz fit ibi denoiatio realis: nō tñ vocalis. Alio mō q: hz fit nomē iposituz illi qualitati: tñ ꝓcretū nō participat illud nomen: vt studiosus dicit a virtute. vbi tñ non est participatio in voce cum non conueniant in principio vocis: z sumitur studiosus ꝓ virtuoso.

Est āt contrarietas i qualitate: vt albedo contrariat nigredini. iusticia iusticie hoc āt nō est proprium q̄litati q: nō cōuenit oi qualitati. figurā.n. non habet aliquod contrariū neqz aliqs medius color vt rubedo albedo. Et sciendū q̄ si vnum contrariorum fuerit q̄le: reliquum erit quale: vt iusticia est q̄litas ergo iniusticia iustum est q̄le ergo iniustū. Itez q̄litas suscipit magis z min⁹. Dicitur.n. iustus magis z minus iustus z alb⁹ z grammaticus. sed hoc non est proprium q̄litati. q: q̄dratū ñ suscipit magis neqz minus neqz circulus neqz quadrangulatio neqz circulatio. Iteꝝ proprium est q̄litati ꝑm eam simile vel dissimile dici. vt alb⁹ albo similis dr̃ z iustus iusto. albus autem nigro dissimilis dicitur.

¶ Consequēter ponit auc. proprietates seu cōitates qualitatis: quarū ꝓia est q̄ contrarietas ineſt qualitati: vt albedo cōtrariatur nigredini: z iusticia iniusticie. Hoc ꝓz per diffinitionē contrariorū. Cōtraria.n. sunt forme positiue sub eodē genere maxie distantes. que vicissim ipsum iter se mutuo expellende. ¶ Plures antē qualitates sunt bōi. ergo cōtrarietas ieſt qualitati. Sed contra hoc arguitur q: albedo z nigredo non sunt forme maxie distantes: ergo non contrariant. consequentia est nota: probat antecedens: q: plus distant superficies z albedo q̄ sunt diuersorum generum q̄ albedo z nigre

do que sunt eiusdez generis. ¶ Ad hoc respondeo dupliciter. p̄mo ꝙ maxima distantia contrariorū intelligit̄ de distantia eorū que sunt eiusdē generis. In genere autē coloris maxime distāt albedo ⁊ nigredo: cum sint duo vltima inter q̄ continent̄ omnes medij colores. ¶ Secondo respondeo ꝙ aliqua magis distare pōt intelligi dupliciter: vel q: min⁹ cōueniunt in aliquo cōi: vel q: magis repugnāt. Primo modo magis distant sup̄ficies ⁊ albedo q: nō cōuenīūt in aliquo gener̄. Albedo vero ⁊ nigredo sunt eiusdē generis. Scdo mō magis distinguūtur albedo ⁊ nigredo: q: est repugnātia eorū ad esse simul. Nō sic de sup̄ficie ⁊ albedine q: simul esse possunt. Hec aūt est distantia cōtrariorum q: mutuo se expellunt. Hoc autē non est propriuz qualitati: q: non cōuenit omni qualitati cuius modi sunt figure circulatio triāgulatio. nec etiā conuenit coloribus medijs: licet enim medium per cōparationem ad extremū habeat rōnem alterius extremi vt rubrū cōparatū albo hz rōnem nigri tñ non est ibi cōtrarietas stricte sumpta: sed tm̄ large cū inter illa non sit maxima distātia. ¶ Scda ꝓprietas qualitatis est ꝙ si vnū cōtrariorū sit quale reliquum erit quale: vt si iustum sit quale iniustuz erit quale. ꝓbat̄ q: cōtraria sunt que ponunt̄ sub eodē genere. Si ergo vnuz sit in genere qualitatis ⁊ reliquum. ¶ Tertia ꝓprietas est ꝙ qualitas suscipit magis ⁊ minus: pz q: suscipere magis ⁊ min⁹ est i sua essentia itēdi ⁊ remitti ꝑfecti⁹ vl̄ iperfectius participādo naturā sue spēi. plures aūt qualitates sunt hmōi: vt calor ⁊ frigus aliquādo intēdunt̄ ⁊ aliqñ remittunt̄: lz. n. gradus ꝑm quos forme intendunt̄ nō sint de essentia spēi: q: sicut species abstrahit a differentia indiuiduali sic ab hmōi gradibus tamen faciunt vnum per se cum natura specifica ita ꝙ indiuiduum cōstitutum ex forma specifica ⁊ proprietate indiuiduali continet vnitiue istos gradus. Hoc autē non conuenit oī qualitati. Circulatio. n. ⁊ quadrāgulatio nō suscipiunt magis ⁊ min⁹. ¶ Et notandū ꝙ qualitates ꝑm se suscipiunt magis ⁊ minus: nō per cōparationē ad subiectū: seu ꝓpter maiorē radicationē in subiecto: vt quidā false opinant̄: vt patet. viij. metaphysice. ⁊. xvij. di. p̄. sen. Sco. ⁊ iō succinte ꝑtrāseo. ¶ Quarta ꝓprietas est ꝙ ꝓpriū est qualitati ꝑm eū simile vel dissimile dici. Sicut. n. quātitas nata est fundare relationez equalitatis: sic qualitas relationē similitudinis vl̄ dissimilitudinis. Sed cōtra hoc arguit̄ q: in diuinis est similitudo: cū persone diuine sint similes in sapiētia: ⁊ tamen non est ibi qualitas cū deus nō sit in genere. Respōdeo sicut dictum est ꝙ quedam est qualitas de genere qualitatis ⁊ q̄daz transcēdens. sic quedā est similitudo de genere relationis: ⁊ illa fundat̄ in qualitate generica. alia est similitudo transcendens: ⁊ illa fundat̄ in qualitate transcendenti. Illa autē dicunt̄ similia que habēt eandē qualitatē vel in numero sicut in diuinis: vel in specie sicut in creaturis. Unde in diuinis est maxima similitudo eq̄litatis ⁊ idētitatis: cū persone diuine habeant eandem sapientiam potētiā ⁊ essentiam in numero nō sic in creaturis.

De actione.

Actio ē ꝑz quā ī id qd̄ subiicitur agere dicimur. vt secans aliqs dr̄ ager̄ ī eo qd̄ secat vnde sectio est actio. ⁊ scdm sectionē agit secās ī eo quod secat. Et ꝑcussio ē actio. Proprium actōis ē ex se īferre passionē. Recipiūt āt agere ⁊ pati ꝯrietatē. Calefacere. n. ē ꝯriū ei quod ē frigidū facere. ⁊ dele-

ctari est contrariũ ei qđ est tristari. Recipiũt ager̃ ⁊ pati magis ⁊ minus. calefacere.n. magis ⁊ minus dicitur. ⁊ calefieri dicitur magis vel minus. Et similiter delectari ⁊ tristari.

b Ic auctor determinat de p̃dicamento actiõis. Pro cuius declaratiõe ꝑm mentez doctoris subtilis.xiij.di.iiij. sen.q.i.⁊.xiij.q.quolibetoꝝ sunt aliq̃ notãda. Et prĩo ꝙ actio dicit respectũ agẽtis ad passũ trãsmutatũ. Sciẽdũ.n. ꝙ respect⁹ ĩ genere ẽ duplex. vn⁹ ĩtrisecus adueniẽs. ⁊ ali⁹ extrisec⁹. Uoco ãt respectũ ĩtrinsecus aduenientẽ: q seqt̃ necessario ambo extrema posita in actu. vel qđ idẽ est qñ necessario seqtur suum fundamentũ posito termino. Et talis respectus est tm̃ de genere relatiõis. Uoco ãt respectũ extrinsecus aduenientẽ quãdo non necessario seqtur posita extrema simul ĩ actu. Et sub isto mẽbro cadũt ista sex vltima p̃dicamẽta: de qbus Ari. parũ locutus ẽ. De his.n. multa cõsiderat philosophus naturalis. ⁊ de his tractat auc. sex principiorũ. pz.n. de actiõe ⁊ passione ꝙ possibile est eẽ actiuũ ⁊ passiuuz ⁊ ẽt aproximata: ⁊ tñ non habere istum respectũ. s. ꝙ agẽs sit id a quo passiuum trasmittet̃: nec passum id qđ ab ipso trãsmutet̃. puta si sit aliqđ ĩpediẽs actionez. Et pro tãto ista sex p̃ĩcipia nõ sunt spẽs relatiõis: qꝛ relatio dicit respectũ intrinsecus aduenientẽ: ista ãt nõ. Itẽ sciendũ ꝙ agẽs creatũ hz quẽdã respectũ ad passũ q est extrinsecus aduenien̄s ⁊ de genere actionis: vt dictũ est. Et hz aliũ respectũ ad ꝓductũ: vt pater ad filiũ: ⁊ iste ẽ ĩtrinsecus aduenies ⁊ de genere relationis: ⁊ pertinet ad secũdũ modũ relatiuoꝝ. Itẽ duplex ẽ actio. s. ĩmanens vt visio: intellectio: ⁊ transiens: vt calefactio ꝑm quod põit philosophus. viiij. metaphysice. qđ sic põt declarari. Operatio.n. siue actio ĩmanens duas hz cõditiões: in qbus cõuenit cũ actiõe trãseunte. Prima est ꝙ semp est in fieri: nõ dico in fieri successiue. qꝛ operatio est indiuisibilis: sed sic in fieri: qꝛ est in cõtinua depẽdentia ad causam eãdem ⁊ ꝑm idẽ: sicut dependentia rei create ad causam ꝯseruãtẽ. s. deũ. Secũda cõditio ẽ ꝙ opatio q̃si trãsit in obiectũ sicut in terminũ: lz nõ accipientẽ eẽ ꝑ ipsaz: sed p̃supponit ĩ suo eẽ. Et pp istas duas cõditiones põt opatio dici actio. ⁊ ꝑ istas significat̃ grãmatice per verbum actiuũ. actio ãt trãsiẽs vltra istas duas cõditiones addit tertiã. s. qꝛ ẽ ꝓductiua alicui⁹ termini: vt accipiẽtis eẽ ꝑ eã: vt calefactio ẽ ꝓductiua caloris ĩ ligno vltra passionẽ quã ĩfert. s. calefieri. Ista aũt distinctio actiõis sic ĩtellecta nõ ẽ generis ĩ species sed vocis ĩ significatiões. Naz actio trãsiens est vere actio de genere actiõis. Actio vero ĩmanens ẽ vere qualitas: vt ĩtellectio visio. Sed equoce dicit̃ actio ꝓpter cõditiones p̃dictas in quib⁹ cõuenit cũ actione de genere actionis. Notandũ insup ꝙ aliter calidũ calore calefacit: ⁊ aliter calefacit calefactiõe. Calidũ.n. calore calefacit ĩ ratiõe principij formalis remoti qđ est ratio agendi. Calefacit ãt calefactione in ratione forme ꝓxime denominãtis: sicut simile formaliter dicit̃ simile similitudine ⁊ fundamentaliter dicitur simile albedine. In diffinitiõe ergo actionis qñ dicit̃ ꝙ actio est ꝑm quã ⁊c. ly ꝑz dicit habitudinẽ forme ꝓxime denominãtis. Respectus.n. quẽ importat actio nõ est rõ agendi: sed ẽ dispositio media ĩter agens ⁊ effectũ ꝓductũ. Actio ergo est ꝑm quã vt formã proximo denominantẽ: dicimur agere id qđ subicit̃. s. passum. ¶ Deinde ponit auc. proprietates actiõis di. ꝙ ꝓpriũ actiõis est ex se inferre passionẽ. Hoc ãt ẽ proprie ꝓpriũ actioni. lz.n. qualitas que ẽ rõ agendi inferat passionem. hoc tñ nõ est ĩmediate: sz mediante actione. Ulterius ponit auc. aliq̃s

cōitates actionis ⁊ passionis. pria est ꝙ i ter actiōes ē contrarietas. vt calefacere ⁊ frigefacere cōtrariant. ⁊ hoc ē rōne qualitatū cōtrariarū: q̄ sunt rōnes agendi vt calor ⁊ frigus. Silr inter passiones est cōtrarietas vt calefieri ⁊ frigefieri contrariant. Secunda ꝓprietas cōis est: videlicet ꝙ recipiūt magis ⁊ minus. Calefacere. n. qđ ē agere magis ⁊ min⁹ dr̄ silr ⁊ calefieri qđ ē pati. hoc ēt ipsis cōpetit rōne q̄litatū suscipiētiū magis ⁊ minus.

De passione.

Passio est effects illatioq3 actionis vt calefieri infertur ex calefacer̄ et efficitur Propriū āt passionis est prio inferri ex actione. Item passio non est in agente sed in patiente: De reliquis vero que pri⁹ dicta sunt modo sufficiāt. Que sequūtur de aliis quatuor predicamentis nō sunt data a petro hyspano.

Post p̄dicamētū actionis tractat auc. de p̄dicamento passionis describēdo seu notificādo qd est passio di. ꝙ passio est effectus illatioq3 actionis. s. effect⁹ q̄ infert̄ ab actione: sicut calefieri ifert̄ ex calefacere. Ubi notādu3 ꝙ sicut actio formaliter dicit ꝙ respectū agentis ad passuu3. sic passio dicit formaliter respectū patientis ad agēs seu transmutati ad trāsmutās. passio ergo est illa relatio passi ad agēs q̄ infertur ab actiōe. Ponit auc. alias duas ꝓprietates passiōis: quaru3 pria est ꝙ propriū passiōis est iferri ex actiōe imediate. s. ex hoc p3 ꝙ auc. prius notificat qd ē passio ꝑ eius proprietatē. Sepe. n. ꝑ proprietatez circūloqmur differentias nobis ignotas. ¶ Secunda ꝓprietas est ꝙ passio nō est i agente sed i patiente. Pro quo notandum ꝙ actio pōt sumi dupliciter. vno mō pro respectu agētis ad passum. alio mo pōt sumi actio pro forma acta q̄ dum est i fieri est motus. ꝑm. n. cōmētatorez motus est forma fluēs. Hec aūt forma iquantu3 est ab agente dicit̄ actō ⁊ iquantu3 recipit̄ i passo dicit̄ passio. Unde dicit Ari. ii. physicorū: ꝙ motus est actus actiui ⁊ passiui. sed passiui vt i ipso. actiui āt vt ab ipso. Actio igit̄ sūpta ꝑ respectu agentis ad passum ē in agente subiectiue ⁊ nō in passo. probat̄ q3 in eodem est respectus ⁊ fundamentum. Ratio. n. fundamenti videt̄ hoc ostēdere. nec oppositū est itelligibile. sed potentia actiua q̄ est fundamentū huius respect⁹ ⁊ actiōis est i agente. ergo talis actio est i agente subiectiue. Ipsa ergo actio q̄ est respectus extrisecus adueniens est in agente sicut i subiecto. In forma āt q̄ dr̄ potentia est vt i fundamento ꝓxio. similiter passio dicit respectu3 oppositum correspōdentē isti q̄ suo mō silr est i passo ⁊ potētia passiua. Actio vero accepta ꝑ forma acta seu ꝓducta ꝑ actionem de genere actiōis est i passo vt in subiecto. Hoc p3 per philosophum. viiij. metaphysice dicentem. Edificatio est in edificato. accipitur ibi edificatio pro forma acta ꝑ edificationem. probatur etiam quia talis forma acta dum est in fluxu est mot⁹ vt dictum est. Motus autem est in mobili subiectiue ex. iij. physicorū. Ex predictis p3 ꝙ licet actio ⁊ passio sint idez motus materialiter: cū tn̄ formaliter distinguant̄. nec dicāt motu3 ꝑm se. sed per relationē ad agens ⁊ passum sunt diuersa p̄dicamenta. Motus vero cū formaliter sit forma in fluxu est in eodē genere cu3 forma que per motu3 iducit̄. ¶ Si q̄rat̄ i quo hēat eē subiectiue creatō actō ⁊ creatio passio. Rn̄deo ꝑ3 Sco. xiij. di. iiij. sen. q. i. ⁊ xij. q. quolibetorū. ꝙ nō est

ꝓprie creatio actio: nec creatio passio cũ actio ⁊ passio nõ sint nisi respectu alicui⁹ passi. Creatio ãt nõ ꝑsupponit aliqđ passum. vñ creatio passio dicit relationẽ dependentie creature ad deũ que est idem cũ creatura. ⁊ sic est subiectiue in ipsa: cũ non possit esse sine tali dependentia. Est ãt idẽ respectus a parte rei ad deũ creantẽ ⁊ cõseruantẽ: sed creari ĩportat hmõi respectũ cum respectu rationis ad nõ eẽ ꝑcedens. Conseruari vero cuꝫ respectu rationis ad esse precedens. Et sic creatura non creatur nisi in primo instãti: nec conseruat̃ proprie nisi post primũ instãs quia vero creatio passio est relatio realis creature ad deũ: iõ creatio actio est relatio rationis dei ad creaturã correspõdẽs. Unde creatio actio formalit̃ dicit respectum hmõi includendo ⁊ cõnotando volitionẽ diuinã transeuntẽ sup̱ obiectum ꝓductũ. Ille ãt respectus hꝫ solũ esse obiectiue in ĩtellectu cõparante deũ ad creaturã. Uolutio ãt diuina cõnotata est ipse deus. Obiectũ vero sup̱ qđ transit ẽ ipsa creatura ꝓducta. ¶ Dubitari vlterius posset de actuali inherentia accidentis absoluti ad subiectũ in quo ponat̃ genere. Nõ. n. ponit̃ in genere relatiõis cum sit respectus extrinsecus adueniens. Unde potest esse tale accidens absqꝫ inherẽtia actuali. vt pꝫ in sacramento altaris. Ad hoc respõdet Sco. xij. di. iiij. sen. q. i. ĩ solutiõe qõnis. ꝙ talis respectus põt pertinere ad genus actionis: posito ꝙ actio dicat nõ tm̃ respectũ agentis ad passum sꝫ forme ĩformãtis ad illud qđ ĩformatur. Uel põt pertinere ad genus passionis si passio dicat nõ tm̃ respectũ passi ad agẽs sed ad formã. ¶ Circa ꝙ notandũ ꝙ lꝫ oĩs forma recepta siue ĩ potẽtia cognitiua: siue in potentia appetitiua possit dici passio: siue fiat cũ trãsmutatione corporal: vt delectatio fit cũ cordis dilatatiõe. dolor vero vel tristitia cũ restrictione: siue fiat absqꝫ hmõi transmutatione. vt conceptus aĩe dicunt̃ passiões. Unde in libro prĩo ꝑyhermẽias dicit̃ ꝙ voces sunt earum q̃ sunt in aĩa passionum note. i. signa cõceptuũ siue reruꝫ conceptaruꝫ tamen hmõi forme in passo recepte nõ spectãt ad genus passionis. sed bñ ipsa receptio hmõi formarum. De ceteris ãt predicamentis. s. qñ vbi situs ⁊ habit⁹ nõ facit auc. mentionẽ nisi in generali: ⁊ iõ đ his breuit̃ me expediã. Et prĩo đ ꝑdicamẽto qñ: qđ sic diffinit̃ ab auctor̃ sex pricipioꝝ

D predicamento Quando.

Quãdo ẽ qđ ex adiacentia tp̱is ĩ re tp̱ali derelinquitur: vt hodie eẽ cras fore. Itẽ duplex est qñ. s. simplex ⁊ compositũ sicut duplex ẽ tp̱s. Itez tres sunt proprietates quãdo Prĩa est ꝙ qñ nõ suscipit magis neqꝫ minus. Secũda est ꝙ quando nihil est contrarium. Tertia est ꝙ qñ est ĩ omni illo quod incipit esse in tempore.

Ad euidentiã huius sciendũ ꝙ qñ in proposito tm̃ valet sicut esse aliqñ vel in aliquo tp̱e: vt esse hodie eri cras: esse ĩ tp̱e presenti ꝑterito ⁊ futuro. Est igit̃ qñ respectus causat⁹ in re tp̱ali ex adiacentia tp̱is ad ipsaꝫ. Ex quo pꝫ ꝙ qñ est respectus extrinsecus adueniens: qꝛ nõ necessario sequitur extrema posita in esse. põt. n. esse tp̱s ⁊ res tp̱alis absqꝫ hmõi adiacẽtia: ⁊ sic absqꝫ qñ: vt puta si ponat̃ res tp̱alis extra celũ. Tẽpus. n. hic sumit̃ ꝓ tp̱e quod est mensura motus celi. Et iõ illo tp̱e ꝓprie mensurant̃ tp̱alia que habent mutabilitatem a motu celi. Unde dicit doc. subtilis. xlix. di. iiij. sen. q. xij. in solutione ar. ꝙ motus corporis gloriosi non mensurabitur tem

pore nostro: quia non erit subiectum variatiōi: tūc corpus nostrū nec aggrauās.

De predicamento Vbi.

Vbi ē circūscriptō corporis locati a loci circūscriptōe procedēs vt ī ecclesia esse in foro esse. Et diuidit vbi qz quoddā est vbi simplex. ⁊ ē illud qđ a simplici loco ꝓcedit vt est locus punctorū. Et quoddam ē vbi cōpositū: ⁊ est illud quod a loco cōposito ꝓcedit. ꝓprietates vbi sunt due. Prima est ꝙ vbi nihil est contrarium. Secunda est ꝙ vbi nō suscipit magis neqz minus hoc est ꝙ vbi non recipit intensionem ⁊ remissionem.

Vbi vero est respectus corporis a loci circūscriptiōe ꝓcedens. Circa qđ sciendum ꝙ vbi ī ꝓposito ē esse alicubi localiter: vt eē ī ciuitate: ī ecclesia: in domo: in camera. vnde vbi dicit respectum corporis circūscripti seu locati ad locum circumscribentez. Ipsa autem circumscriptio actiua que fundatur in loco circumscribente lz significetur per modum actionis: non tñ est actio sed relatio ꝑtinens ad hoc genus. ꝟm Sco. di. i. ij. sen. q. v. Quod ex hoc pz quia superficies corporis continētis cum sit quātitas que consequitur materiam non est forma actiua. Quod autem vbi sit respectus extrinsecus aduenientis patet cū corpus ⁊ locus possint esse etiam approximata absqz circūscriptiōe locati seu coextensione: vt patet de corpore xp̄i in sacramento altaris quod est presens speciebꝰ panis ⁊ vini non tamen localiter cum si in qualibet parte totum: ⁊ sic non coextēditur ipsis speciebus. Posset etiam deus facere corpus ⁊ locum absqz vbi etiam large sumpto quod est esse tantum in loco presentialiter: vtputa formando aliquod corpus extra vniuersum: ⁊ anihilando omnia que sunt in superficie concaua celi. vt declarat Sco. xi. q. quolibetorum ar. ij. Tunc enim essent corpus ⁊ locus sine respectu presentialitatis. Et si queras in quo predicamento ponetur vbi angeli cuz angelus non sit in loco circumscriptiue. sed tantum presentialiter seu diffinitiue. Respondeo ꝙ accipiēdo vbi proprie prout diffinitur ab auctore sex principiorum non ponetur in hoc predicamento cum angelus non circumscribatur loco. sed bene accipiendo large ꝓ respectu presentialitatis ad locū. Unde Sco. x. di. iiij. senten. q. i. dicit ꝙ licet non sint plura genera q̄ decem tamen rationes eorum non ita assignantur generaliter sicut possent assignari. Cum autem vbi sit respectus extrinsecus aduenientis: ita etiam erit situs vel positio cum presupponat vbi.

De positione.

Positio est quedā partiū situs ⁊ generationis ordiatio vt sessio statio: ⁊ sic de aliis. Item tres sunt proprietates positionis. Prima est ꝙ positio nō hz contrariū. Secunda est ꝙ positio nō suscipit magis neqz minus. Tertia est ꝓpriū est positioni substantie proxime assistere.

Notandū ꝙ situs vel positio vltra esse in loco dicit ordinē ꝑtiū adinuicem ⁊ ad ipsum locum.

Unde ꝺz Sco. vbi supra duplex est positio. Quedā .n. dicit ordinē partiū adinuicē. ⁊ hec est differentia quantitatis. alia dicit ordinē partium in loco que dicitur predicamētū situs: vt stare sedere iacere.

De habitu.

Habitus est corporū ⁊ eorū que circa corpus sunt adiacentia vt tunicatum esse. loricatum esse. Et tres sunt proprietates eius. Prima est ꝙ habitus suscipit magis ⁊ minus: vt eques est armatior pedite. Secunda est ꝙ habitus non habet contrarium. Tertia est ꝙ habitus semper est i pluribus scilicet in habente ⁊ in habito.

Habitus autē est corporum ⁊ eorum que circa corpus sunt adiacentia: vt armatio induitio: calciatio. Quod autem habitus sit respectus extrinsecus aduenies patet: quia nō necessario sequitur extrema posita in esse. Possunt .n. corpus ⁊ arma esse sine tali respectu: vtpote si vnum non applicetur alteri.

Dicitur autē alteruz alteri opponi qua drupliciter. Oppositorū enim quedaz sunt relatiua: vt pater ⁊ filius duplū ⁊ dimidiū. Quedā sunt priuatiue opposita: vt priuatio ⁊ habitus: visus ⁊ cecitas auditus ⁊ surditas. Alia sunt cōtrarie opposita: vt album ⁊ nigrū. Alia sunt contradictorie opposita: vt sedere non sedere. Que autez sunt relatiue opposita dictum est in capitulo de relatione. Cōtraria sunt quecūqz sub eodē genere posita. maxime a se inuicem distāt mutuo se expellunt. ⁊ eidē susceptibilivicissim insunt. a quo mutuo se expellunt nisi alterū insit a natura: vt albedo in cigno: ⁊ nigredo i coruo ⁊ ethiopi. Caliditas autē nō ē i igne vt accidens in subiecto. immo vt substantiale in eo cuius est substantiale: sicut sunt quedaz que cadunt in diffinitione alicuius. nō ꝺm predicationē: ſz potius vt principiū. vt punct⁹ in diffinitione linee. ⁊ vnitas i diffinitiōe numeri. Et iste modus eēndi in cōtineē sub quarto mō ꝺm quē vnaqueqz pars diffinitionis est i suo diffinito ⁊ sic ignis non est subiectū caliditatis: sed materia ignis est subiectū eius. hec. n. susceptibilis est caliditatis ⁊ frigiditatis: vnde caliditas est in materia ignis vt i subiecto. i igne vero non vt in subiecto sed vt substantiale in eo cuius est substantiale. Priuatiue oppo

sita sunt que habēt fieri circa idem subiectū ordine irregressibili ⁊ tpe determinato a natura. Ordine irregressibili dico qꝛ ab habitu in priuationē deuenire possibile est. sed non econuerso. Impossibile. n. est a priuatione in habitū regressuꝫ fieri: vt visus ⁊ cecitas hñt fieri circa oculū. A visu aūt deuenire in cecitatem possibile est sed non econuerso.

Hic determinat auc. de post predicamentis: que valent ad declarationē predicamētorum. Et primo tractat de oppositione. Circa quod sciendum ꝙ duplex est oppositio. quedaꝫ cōplexoruꝫ: ⁊ de illa fit mentio in tractatu propositionum. alia est incōplexoruꝫ ⁊ de hac habet in ꝓposito. est aūt oppositio formalis repugnantia aliquorū duorū que impossibile est simul esse in eodē respectu eiusdē: ⁊ sunt quatuor spēs eiꝰ scꝫ oppositio relatiua cōtraria priuatiua: ⁊ ꝯtradictoria. Si arguat ꝙ oīa opposita sūt relatiua: cū oppositū dicat hitudinē vniꝰ oppositi ad aliō. Est. n. oppositō oppositorū oppositio: ⁊ oppositū est oppositi oppositū. ergo oppositio relatiua male ponit spēs distincta ab alijs. Respondeo ꝙ lꝫ opposita inquātū opposita siue quantū ad ꝑ se significationē vel intētionē oppositionis seu repugnātie dicātur relatiue adinuicē: tñ quantū ad substractū qđ subest illi itētiōi nō oīa opposita sūt relatiua imo q̄dā sunt ꝯria: vt albuꝫ ⁊ nigrū. q̄dā relatiua: vt pater ⁊ filiꝰ. Nō ē āt icōueniēs oppōnē esse de gñe rl'onis: lꝫ opposita: vt albedo ⁊ nigredo pr̄ ⁊ filiꝰ sint diuersorū generꝫ. Rl'ones. n. eiusmodi fundant i rebꝰ diuersorū generuꝫ vt idētitas in substātia: similitudo in qualitate: ⁊ eq̄litas in quātitate. Illud ēt qđ est alicuiꝰ gñis sic cōcretū gñis rl'onis pt denoīatiue dici de pluribꝰ generibꝰ ꝑm Sco. xij. di. iiij. sen. q. i. ¶ Sūt autē relatiue opposita q̄ adinuicē referunt. vt pr̄ ⁊ filiꝰ. que qdē nō pñt simul inesse eideꝫ respectu eiusdē: sꝫ bñ respectu diuersorū differūt v̄o relatiua a ꝯrijs: qꝛ vnū relatiuū coexigit aliud ad sui eē: vt pr̄ nō pōt eē quin hēat filiū: nō sic de ꝯrijs. Contraria āt sunt q̄ sub eodē gñe posita maxime ad se inuicē distāt. ⁊ eidē susceptibili vicissiꝫ īsunt vnū alteꝝ expellēdo: nisi alteꝝ insit a nā: vt albedo inest cigno ⁊ nigredo coruo. Ista descriptio cōtrarioꝝ satis pꝫ ex his q̄ dicta sunt in p̄cedētibꝰ: vt albedo ⁊ nigredo cōtrariant q̄ maxime distant i gñe colorū: nec pñt inesse eideꝫ simul ꝑm idē lꝫ bñ ꝑm diuersa. Et intelligit distātia cōtrarioꝝ de distātia q̄ dicit repugnātiā formalē: nō āt de distātia locali. Sursum. n. ⁊ deorsuꝫ lꝫ large possint dici cōtraria nō tñ stricte: q̄ qdē habēt iter se distātiā localē: nō tamen habent repugnātiā formalē. Vñ idē corpus v̄tute diuina posset eē sursum ⁊ deorsum: vt diffuse declarat Sco. x. di. iiij. sen. q. ij. q: āt auctor fecerat mentionē de ꝯtrariis que alicui īsunt a natura: vt caliditas īest igni a natura: iō dicit ꝙ caliditas nō est i igne sicut accidēs in subiecto: sed sicut substātiale in eo cuius est. Est tamē in materia ignis sicut accidēs in subiecto. ¶ Ad cuius euidētiā notādū ꝙ lꝫ auc. nō teneat a pluribus eo mō quo sonāt eius verba pōt tñ aliqualiter exponi. vnde substantiale potest sumi vno mō pro eo qđ est de rōne formali qdditatiua alicuiꝰ: sicut rōnale hoc modo est de essentia hominis alio modo pro eo quod consequitur substantiam vel naturam alicuius. ⁊ sic risibilitas potest dici substantialis hominis: licet non sit de diffinitione quidditatiua eius: sumendo igitur substantiale primo mō caliditas nō est substātialis igni.

Cum eniz sit accidens alicuius entis nõ erit de substantia ignis. qꝛ qđ vere ē nulli accidit primo physicorũ. Sumẽdo vero substãtiale pro eo qđ cõsequit naturã alicuius. sic caliditas potest dici substãtiale igni. Est. n. accidens inseparabile cõsequens naturaz ignis: ⁊ eius ꝓprietas cõpetẽs omni lz non soli. Et dicit auctor ꝙ est substãtiale igni sicut sunt ea que cadũt sub diffinitione alicuius nõ ꝑm p̃dicationem essentialẽ supple: sed vt p̃ncipium: sicut punctus ponit in diffinitione linee: qꝛ est p̃ncipiũ vel finis linee: non tamen p̃dicat essentialiter de linea: sic caliditas potest poni in diffinitione ignis nõ qdditatiua cũ nõ p̃dicet essentialiter de igne: sed in diffinitione que datur ꝑ additamẽtũ. s. large sumpta seu descriptione tanq̃z eius ꝓprietas que est p̃ncipiũ quo ignis calefacit. ¶ Et notãdũ ꝙ in exemplis non requirit oĩmoda similitudo: qꝛ vbi est oĩno simile est magis idẽtitas q̃z exẽplũ. ꝙ aũt nõ fuerit intẽtio auc. ponere ꝙ caliditas sit forma substãtialis ignis pz ex hoc ꝙ dicit ꝙ est in materia ignis sicut accidẽs in subiecto. Forma eniz substãtialis nõ est in materia: vt accidens in subiecto: cũ ex ipsis cõstituat vnuz ens per se ⁊ nõ per accidẽs. Est aũt caliditas in materia ignis sicut accidẽs in subiecto qꝛ nõ cõsequit ipsam materiam inseparabiliter. Inest. n. caliditas igni a natura nõ rõne materie sz rõne forme: sicut risibilitas necessario cõsequit hoiem: nõ inquãtũ animal: sed inquantũ rõnale ꝑm Sco. xxv. di. ij. sen. qꝛ ergo caliditas nõ cõsequit inseparabiliter materiaz ignis: ideo dicit auc. ꝙ est susceptibilis caliditatis ⁊ frigiditatis. Qđ est verũ mediãte forma substãtiali: qꝛ. s. põt informari aliqua forma quam cõsequit frigiditas: vt forma aque vel alia quã cõsequit caliditas vt forma aeris. Immediate autem nõ põt recipe materia aliqđ accidẽs. vñ opinio illa est falsa quã ponit cõmẽtator p̃mo physicorũ. vz ꝙ in materia rerum generabiliũ ⁊ corruptibilium oportet intelligere dimẽsiones ĩterminatas seu incõpletas ante aduẽtũ forme substãtialis q̃ qdẽ post eius aduentũ accipiũt esse cõpletũ ⁊ terminatum. Hãc. n. improbat Sco. xij. di. iiij. sen. q. vi. in corpore qõnis. Tum qꝛ forma de genere priori nõ põt ꝑficere susceptiuũ de genere posteriori. ergo nec forma substãtialis dimensiones. Tum qꝛ forma substãtialis ē talis actus q natus est cõstituere vnũ ꝑ se cũ suo ꝑfectibili: sed nõ põt vnuz per se cõstituere cũ aliquo de genere quãtitatis. Vñ quantitas nõ est ratio media inter agens ⁊ passum. Agẽs. n. naturale attingit materiã ꝑm essentiã nudã: vt passum ab eo ĩmediate transmutatũ. vnde qñ ex aqua generatur aer prius natura corrũpũtur oĩa accidẽtia aque cũ eiꝰ forma substãtiali q̃z in illa materia introducat forma aeris. Agẽs aũt naturale sicut potest generare substãtiã que nõ prefuit: sic potest generare accidentia cõsequẽtia ipsam. ¶ Cõsequenter declarat auc. que sunt p̃uatiue opposita dicẽs ꝙ sunt illa que hñt fieri circa idẽ subiectũ ordine irregressibili ⁊ tpe determinato a natura. Vñ ab habitu est deuenire in priuationẽ. A priuatione aũt in habitũ est impossibil' regressus: vt cecitas ⁊ visus habẽt fieri circa oculũ. ⁊ a visu cõtingit fieri motũ in cecitatẽ: sed nõ ecõuerso ꝑ naturã lz bñ ꝑ miraculũ. Dicit autẽ notanter tpe determinato a natura. Canis enĩ ante nouũ diẽ nec est vidẽs nec cecus: qꝛ ante illud tẽpus nõ est natus habere visum. ⁊ ideo post illud tẽpus naturaliter videt. Et si arguat ꝙ tenebra est priuatio lucis: ⁊ tñ aer fit de tenebroso lucidꝰ ergo fit regressus a p̃uatiõe ĩ formã vel habitũ. R̃ndeo ꝙ duplex ē p̃uatio. Quedã est cuius habitꝰ est a p̃ncipio innato: cuiusmõi ē cecitas: qꝛ visus ē a p̃ncipio ĩtriseco. Alia ē p̃uatio cuiꝰ hĩtꝰ ē a p̃ncipio extriseco: vt tenebra ĩ medio. De p̃ma ĩtelligit dictũ Ari. ñ đ scđa. Sz ꝯ hoc ar

guit: q: a quiete que est priuatio motus bñ ē regressus ad motū. ⁊ ab ignorantia q̄ est priuatio scie ē regressus ad sciam: ⁊ tñ tā scia q̄ mot⁹ sunt a principio intrinse co seu inato. ergo de illa nō itēdit Arist. Rñdeo q̄ priuatio q̄ est a pricipio inato est duplex. Quedā ē q̄ tm̄ priuat habitū ⁊ nō tollit principiū habit⁹. ⁊ de ista ꝓcedit argumētū. A tali. n. bñ ē regressus in habitū. Alia ē q̄ tollit habitū ⁊ principiū ꝓpriū habit⁹: vt cecitas priuat visum ⁊ debitā dispositionē organi. ⁊ de illa itēdit Aristo. Ab ipsa enim in habitum naturaliter impossibilis est regressus. ¶ Contradictoria sunt affirmatio ⁊ negatio eiusdē de eodē: vt hō nō hō: albū nō albuz. Ubi sciēdū q̄ lz de quolibet dicat altera pars cōtradictiōis: vt de quolibet veruz est dicere q̄ ē hō vel nō hō: nō tñ cū per se: vt dicit Sco. ij. di. primi sentē. q. vltīa. Utraqz. n. harū est falsa. hō ē ꝑ se albus: hō est per se non albus. Nec. n. albedo necnon albedo per se inest homini. Contradictoria etiā non predicantur de quolibet cū reduplicatione. Unde vtraqz harum est falsa. homo inquantum hō ē albus: ⁊ hō inquantum hō est non albus. Alterū igit cōtradictorioꝝ nō dicitur de quolibet qñ terminus de quo dicitur accipit distributiue. Ratio huius ē q: vni supposito pōt inesse vnū ⁊ alteri alterū. Unde neutra istarū ē vera. Oīs hō est alb⁹: ⁊ oīs hō ē nō alb⁹. Notandū insup q̄ cōtrarietas distinguit a priuatiōe ⁊ cōtradictiōe. q: i cōtrarietate quodlibet extremū ē formaliter aliqd positiuū nō sic i alijs. Itē priuatio ⁊ cōtradictio nō sunt idē absolute: q: lz priuatio sit q̄dā contradictio inquantū vnū priuatiue oppositorū est negatio alterius: tñ priuatio ꝓprie sumpta fundamentaliter ponit subiectū aptum natum. Contradictio autem de sui ratione: nec ponit existentiam subiecti nec aptitudinē i subiecto. vnum. n. extremū ꝯtradictiōis verificat ⁊ de ente ⁊ d̄ nō ente: vt aīal ñ videt ⁊ nō eus ñ videt.

Prius dicitur quadrupliciter. Prio modo est proprie aliquid dicitur prius altero ꝯz tp̄s ꝓut aliquis dicitur senior et antiquior altero: sicut homo habens triginta annos dicitur prior hoīe habente vigīti annos. Secūdo modo aliqd dicitur prius a quo non cōuertitur subsistendi consequentia vt vnum ē prius duob⁹. Duobus. n. existentibus mox consequens est vnū esse: vt si duo sunt vnum ⁊ non econuerso. Tertio modo dr̄ pri⁹ ꝯm ordinem quēdam: vt i disciplinis pricipia priora sunt conclusionib⁹: ⁊ i grāmatica littere sunt p̄ores syllabis: ⁊ i oratione ꝓhemium est prius narratiōe. Quarto modo p̄us dr̄ quod melius ē ⁊ honorabilius. Cōsueuerunt enīz plurimi homines honorabiliores ⁊ magis dilectos apud se dicere priores: preter hos quatuor modos iam dictos: est vnus alter modus prioris. Eorū que conuertuntur secūdum essendi cōsequentiaz. ⁊ alterū est quodā modo causa alteri⁹: ⁊ hoc mō aliqd dr̄ prius altero natura: vt res ē causa veritatis orationis de se facte: vt hoīem curre

re cõuertitur cũ hac oratione hõ currit. Et si hominẽ currer̃ sit verũ hec est vera hõ currit ⁊ ecõuerso. Res autẽ est causa veritatis orationis de se facte ⁊ nõ ecõtra. Ab eo.n. ꝙ res ẽ vel nõ est oratio dicit̃ vera vel falsa. ergo hec res hoĩez currere peior ẽ hac or̃one hõ currit

¶ Cõsequenter ponit auc. modos prioris. Primo mõ aliqs dicit̃ esse pri⁹ alio tẽpore: vt senior est prior iuuene. Scdo aliqd dicit̃ prius alio qd̃ nõ conuertitur ꝟm cõsequentiã subsistẽdi. est autẽ cõsequẽtia subsistendi qñ arguitur de est secũdo adiacẽte ad est secũdũ adiacens. ⁊ dr̃ est scdm adiacens qñ non ponit̃ predicat̃: vt hõ est. Dicit̃ aũt tertiũ adiacẽs qñ ponit̃ predicatũ: vt homo est albus. Hoc mõ aial est prius natura hoĩe: qr bene seqtur hõ est: ergo aial est: sed non econuerso. Tertio aliqd dicit̃ prius ꝟm ordinẽ: vt in scientijs p̃ncipia sunt priora cõclusionib⁹. Et dicunt̃ sciẽtie discipline a discipulo: ⁊ doctrine a doctore. Quarto aliqd dicit̃ prius dignitate honore vl̃ pfectione. Quintus modus prioris qui tp̃e philosophi nõ erat ita assuetus sicut alij est eorũ que cõuertunt̃ ꝟm essendi cõsequentiã. ⁊ vnũ est causa alteri⁹ quodãmodo vt sit. Et tale digne ⁊ rõnabiliter põt dici prius natura: qr sine contradictione vnũ potest esse sine alio: ⁊ aliud nõ sine ipso qd̃ dicit̃ prius natura. v. metaphysice: vt res est causa veritatis orationis facte de ipsa re: vt si cursus a parte rei insit hoĩ. bene sequit̃ ꝙ illa ꝓpositio hõ currit est vera: ⁊ ecõuerso. Aliqñ tñ prius natura dr̃ a quo aliud depẽdet: ⁊ cũ quo conuertit̃: lz nõ possit esse sine ipso. Et hoc mõ subiectũ est prius natura ꝓpria passione. alios modos prioris vide. v. metaphysice. vnde versus. Tẽpore natura. prius ordine dic ⁊ honore Causam causato dicimus esse prius.

Simul dicitur tribus modis. Primo mõ dicũtur simul quorũ generatio est in eodem tp̃e ⁊ neutrũ est prius neqz posterius. ⁊ hec dicũtur simul tẽpore. Scdo mõ dicũtur simul q̃cũque cõuertũtur ⁊ neutruz est causa alterius sicut q̃libet relatiua: vt duplũ ⁊ dimidiuz: pater ⁊ fili⁹ ⁊ sic de aliis. Tertio mõ dicũtur simul que eq̃liter cõdiuidũt aliqd̃ genus vt hõ equ⁹ leo ⁊ sic de aliis que cõdiuidũt hoc genus aial. ⁊ similiter differentie diuidentes aliqd̃ genus dicũtur simul vt rõnale irrationale ⁊ sic d̃ aliis. Isti aũt duo vltimi modi dicũtur simul natura. prim⁹ autem modus dicitur simul tẽpore.

¶ Deinde ponit auctor modos simultatis. p̃mo modo aliqua dicũtur simul tẽpore: vt sunt illa que eodẽ tp̃e generantur. scdo aliqua dicuntur simul que conuertunt̃ ꝟm cõsequentiam subsistẽdi: ⁊ neutrũ est causa alterius. vt pater ⁊ fili⁹ Et si arguas ꝙ pater est causa filij. Rñdeo ꝙ verũ est de absoluto patris. Absolutũ aũt patris nõ refert̃ ad filiuz: nec cõuertit̃ cũ tp̃o. tertio dicunt̃ simul que ecõtrario diuidũt aliqd̃ genus: vt homo ⁊ equus: lz.n. hõ sit ꝟm se pfectior equo tñ dicũtur simul ꝑ cõparationẽ ad gen⁹ qd̃ diuidunt. Et si queras cũ tot modis dicatur vnuz oppositoꝝ quot modis reliquum: quare non ponit auc. tot modos simultatis quot prioritatis. Respõ

deo ꝙ lꝫ possent poni: vtpote simul ꝟm ordinē vel perfectionē. tñ nō fuit necesse illos exprimere: qꝛ satis habentur ꝑ modos prioris. cū vnū oppositorū cognoscatur per reliquū. ¶ Cōtra secundū modū de simul arguit qꝛ causa est ad cuius esse sequit aliud: sed ad esse vnius relatiui sequit esse alterius. ergo vnū est causa alterius. Dico ꝙ lꝫ esse vnius relatiui sequatur ad aliud. s. illatiue. nō tñ causaliter ⁊ ꝟm modū quo effectus sequit suā causam: vel sic consequentia subsistendi est in qua ad esse vnius sequit esse alterius: ⁊ neutrū est causa alterius.

De motu.

Motus sex sunt spēs. s. generatio: corruptō. augmētatio: diminutio: alteratio: ⁊ scdm locū mutatio. Generatio ē ꝓgressio de nō esse ad esse. Corruptio ē ꝓgressio ab esse ad nō esse: Augmētatio est preexistētis quātitatis maioramētum. Diminutio est p̄existētis quātitatis minoramētū. Alteratō est mutatio a ꝯria qualitate in cōtrariā qualitatē vel ī mediā vt cū aliqd ꝑmutatur ab albedine in nigredinē vel in medios colores. motus ꝟm locū ē mutatio de vno loco in alterū. Motus aūt ꝟm locuꝫ sex sunt spēs siue differētie. s. āte retro sursum deorsum dextrum ⁊ sinistrum. Ad omnes autez has partes sit motus.

Quia in p̄dicamētis facta est sepe mētio de cōtrarietate. ⁊ motꝰ est a ꝯrio in cōtrarium: ideo Aristo. inter post p̄dicamēta ponit sex species motus: que sunt generatio corruptio ⁊ augmētatio diminutio alteratio: ⁊ ꝟm locū mutatio: que ꝓprie nō sunt species sed modi vel maneries motus. ¶ Notandū insup ꝙ motus capitur dupliciter. s. ꝓprie pro mutatione successiua: ⁊ sic est solū in tribꝰ generibus. s. quantitate qualitate ⁊ vbi. Et hoc mō generatio vl̄ corruptio forme substātialis nō est motus: qꝛ fit in instanti. Vñ si ex aqua generet ignis in toto tpe p̄cedēti est alteratio puta calefactō: dispositiua materie aque ad introducēdā formā ignis. ⁊ in vltimo instanti illius alterationis introducit forma ignis ī illa materia: ⁊ forma aque corrumpit. ita ꝙ generatio ignis est terminus alterationis p̄cedētis. Alio mō sumitur motus large pro oī mutatione siue successiua siue instantanea. ⁊ sic sumit in ꝓposito. ¶ Generatio ē ꝓgressio ad nō esse ad eē. Corruptio vō ē ꝓgressio ab esse ad nō eē. Cōtra hoc arguit sic. Inter ꝯdictoria nō ē mediū ex. iiij. metaphy. ergo gñatio nō ē ꝓgressio a nō esse ad esse ꝓbat ꝯña: qꝛ tūc gñatio essꝫ mediū īter illa. Rñdeo ꝙ nō eē p̄t capi dupl̄r. vno mō ꝑ nō ente simpl̄r. qd̄. s. ē purū nihil alio mō ꝑ ente īperfecto qd̄ ꝑ cōpationē ad ens ꝑfectū respectu cuiꝰ ē ī poᵃ dr̄ nō ens vt semē respetu aīalis īde generādi. Primo mō eē ⁊ nō eē sunt ꝯdictoria: ⁊ īter ipsa nullū ē mediū. Scdo mō eē ⁊ nō eē nō sunt ꝯdictoria: sed se hñt vt p̄uatio ⁊ hītus: ⁊ sic sunt termini gñationis. Et isto mō bñ ē mediū īter ipsa. ¶ Ulteriꝰ dicit auc. ꝙ augmētatio est p̄existētis q̄ntitatis additamentum. diminutio vero est preexistentis quātitatis minoramētū ¶ Cōtra hoc arguit ⁊ videt ꝙ augmētatio nō sit possibilis naturaliter loquēdo ꝓbat qꝛ si sic tūc duo corpora p̄nt eē nā

liter in eodē loco. cōsequens est falsum ꝓbatur cōsequentia: qz causa quare duo corpora non possunt simul esse in eodez loco est qz dimensiones vnius corporis nō cōpatiunt secū dimēsiones alterius ꝑm Ari. iiij. physicorū. Si autem fieret augmentatio essent ibi dimensiones alimēti cū dimensionib⁹ aliti. vtpote dimē siones ibi cum dimensionibus carnis. ¶ Rideo quādo alimentū cōuertit in animal alitū ⁊ corrūpitur forma substantialis alimenti: corrūpitur etiā quantitas ⁊ cetera accidentia ipsaz formā consequentia: ⁊ in illa materia a generāte introducitur nō tantum forma carnis: sed etiam quantitas ⁊ accidentia ipsam formā consequentia. ⁊ sic non est ibi repugnātia dimensionum. Ipsa autē forma carnis inducta in materiam nutrimenti est noua: cū prior non possit informare duas materias adequatas ꝑm Sco. xliij. di. iiij. sen. q. i. Undē nutritio fit per quandā in generationem: seu intrinsecam generationem partis noue loco partis antique q̄ fluxit. Augmentū vero fit per aggenerationē partis quante seu maioris. ¶ Dehinde dicit auctor: q alteratio est mutatio ab aliqua qualitate in aliā qualitatē contrariā vel mediā: vt ab albedine in nigredinē: vel in medios colores. Mutatio ātē ꝑm locum est mutatio ab vno loco in alium Et sunt sex species eius scilicet sursum: deorsum: ante: retro: dextrorsum: sinistrorsum.

Habere dicitur multis modis. Primo mō oī habeī aliquā qualitatē vt disciplinā aut virtutē. Secundo modo oī habere quantitatem vt magnitudinem vt bicubitum tricubituz. Tertio mō dicitur habeī ea que circa corpus fūt adiacentia vt vestimētū ⁊ tunicam. Aut circa mēbra vt i manu anulū. Et hitus isto tertio mō sumptus est vnū de decez predicamētis ⁊ diffinitur sic. Habitus est corporū ⁊ eorum que circa corpus sunt adiacētia vt est armatio vel caligatio ⁊ similiter singātur noia i aliis ꝑm adiacentiā illā. hec. n. dicūtur habere. Illa vero haberi. Quarto mō dicit habere mēbrū vt manū aut pedē. Quinto mō dicit habere sicut cōtinēs contentū vt lagena vinum aut modius grana tritici. Sexto mō oī habere possessionez vt domū aut agrū. Septimo mō oī habere vxorē: ⁊ de hoc mō dicit aristoteles q̄ iste modus est alieniissimus i eo qō est habere pp hoc qō vir habēs vxorē etiā habetur ab ea. vinculū enim matrimonii idissolubiliter ligat vtrūq;. Et dicit q̄ forte. alii modi apparebunt in eo qō est habere. Sed q̄ cōsueuerūt dici pene oēs enūerati sūt.

Ulia habitus est vnū. x. p̄dicamētorū: ideo ponit auctor diuersos modos habēdi. s. q̄litatē vel quātitatē. Uel ea que circa corp⁹ sunt sine quo ad ptē corporis: vt habere i digito anulū sine quo ad totū corpus: vt bre vestimētum. quarto

modo dicit quis habere mēbrum. qui to mō dr̄ cōtinens habere cōtētū. sexto mō hr̄e possessionē. septimo modo hr̄e vxorē ⁊ iste modus s̄m Ari. est alienissimus q: hn̄s habet. Viri. n. ⁊ mulieris est mutua corporū potestas.

Incipit quartus tractatus syllogismoruz ⁊ primo de syllaba in generali. Cap. primū.

Propositio est oratio affirmatiua vel negatiua, alicui⁹ de aliquo, vel alicuius ab aliquo: Terminus est ī quē resoluitur ꝓpositio: vt in subiectum ⁊ in p̄dicatum. Dici de omni est quādo nihil est sumere sub subiecto, de quo non dicatur predicatū: vt oīs homo currit. hic cursus p̄dicatur de hoīe ⁊ nihil est sumere sub homine, de quo non dicatur cursus. Dici de nullo est qn̄ nihil est sumere sub subiecto, a quo nō remoueatur predicatū: vt nullus hō currit. hic cursus remouet ab omni hoīe ⁊ nihil est sumere sub homine, a quo remoueatur cursus.

Postq̄ in p̄cedētib⁹ auctor tractauit de partibus syllogismi. hic cōsequenter tractat de ipso syllogismo. Et q: īnata est nobis via a magis cōibus ad minus cōia procedere primo physicoruz: iō primo tractat de syllogismo simpliciter seu vl̄r sumpto. Et q: syllogismus cōponit ex propōnibus: p̄mittit qd est ꝓpositio dicens ꝙ ꝓpositio est oratio affirmatiua siue assertiua alicuius de aliquo: vel negatiua alicuius ab aliquo. Et ponit ibi oro tanq̄ genus ad ꝓpōnē. Per illud autē disiunctū affirmatiua vel negatiua circūloquitur differentiā. ¶ Circa qd̄ sciendū ꝙ aliter diffinit ꝓpositio in libro prioruz aliter in libro posteriorum. ⁊ aliter in libro thopicorū. Diffinit in libro priorum s̄m ꝙ est p̄ncipiū syllogismi inferētis in materia generali in qua nō cōsiderat veritas vel falsitas. ⁊ sic ꝓpositio est oro affirmatiua alicuius de aliquo ⁊c. In libro vero posteriorū diffinit s̄m ꝙ est p̄ncipiū syllogismi demōstratiui. ⁊ sic ꝓpositio est enunciationis altera pars. s. vera. Nā syllogismus demōstratiu⁹ ex solis euidēter veris est. In libro v̄o thopicorū diffinit ꝓut est p̄ncipiū syllogismi dialectici. Et sic ꝓpositio dialectica est interrogatio ꝓbabilis oīb⁹ vel plurib⁹ aut sapientib⁹. ¶ Quia ēt ꝓpōnes cōponunt ex termīs declarat qd sit terminus dicēs ꝙ termin⁹ est in quē resoluit ꝓpō. vt in sb̄m ⁊ in p̄dicatū. Unūqd̄q̄. n. resoluit in ea ex qbus cōponit: q: ergo ꝓpositio cōponit ex terminis. s. ex subiecto ⁊ predicato que sunt materia ꝓpōnis. iō resoluit in ipa. Et itelligit hoc de resolutione que est in voces significatiuas: nō autez de illa q̄ est ī lr̄as ⁊ syllabas: q: talis resolutio nō cōsiderat a logico sz a grāmatico. Uñ termin⁹ est qd minimū ī logica cōsideratū vltra quē logicus nō descendit. Syllogismus vero est qd maximuz vltra que nō ascēdit. Lr̄a vero est quid minimū ī grāmatica: ⁊ oratio qd maximū. Dicunt ēt sb̄m ⁊ p̄dicatuz termini ꝓpōnis: q: sunt duo extrema ipsam propōnē terminantia. Copula aūt ⁊ si large possit dici terminus: nō tñ ꝓprie: q: tūc ī syllogismo essent plus q̄ tres termini: qd̄ ē falsuz. Uñ resolutio ꝓprie hz fieri ī materiā: ⁊ nō ī formaz: q: v̄o syllogismi regulātur ꝑ dici de oī ⁊ dici de nullo: iō

auctor cõsequẽter declarat qd sit dici de omni di. q. ¶ Dici de oi est qñ nihil ẽ sumere sub subo de quo nõ dicat p̃dicatũ vt oĩs hõ currit. Hic cursus p̃dicat d oi hoĩe. vñ tũc in aliqua ꝓpõne ẽ dici de oi qñ p̃dicatũ affirmat de subiecto distributo pro oĩbus suis suppositis. Et per hoc pñt regulari syllogismi affirmatiui: vt oẽ aĩal currit: oĩs hõ ẽ aĩal. ergo oĩs hõ currit. In maiori. n. dicit cursus de aĩali distributo. ergo affirmabit d quolibet supposito aĩalis. Cũ ergo in minori sumatur hõ sub aĩali sequit q cursus predicabit de hoĩe in conclusione. ¶ Dici de nullo est quãdo nihil est sumere sub subiecto a quo non remoueatur predicatũ: vt nullus homo currit. hic cursus remouetur ab omni hoĩe. Unde tũc ẽ dici de nullo in aliqua propositiõe qñ p̃dicatuz negat a subiecto distributo per signũ vl'e negatiuũ pro oĩbus suis suppositis. Tunc eni nihil ẽ sumere sub subiecto a quo non remoueat p̃dicatũ ꝑm modũ enũciãdi. Et p hoc regulant syll'i negatiui. Et notandũ q dici de oi ẽ duplex quoddã ẽ posterioristicũ d quo. s. tractat i libro posteriorũ. Et ẽ qñ p̃dicatũ ꝑz esse cõuenit subiecto p quolibet supposito ⁊ p q̃libet differentia tpis. ⁊ sic reqrit vniuersalitatez tpis ⁊ suppositorũ: vt oĩs hõ ẽ aĩal. Aliud ẽ prioristicũ in quo nõ reqrit vniuersalitas tẽporũ vel suppositorũ ꝑm esse: sed sufficit vniuersalitas suppositorũ ꝑm modũ enũciãdi. Et de tali ẽ hic ad ꝓpositũ. Unde ad dici de oi nõ reqrit q p̃dicatũ insit oi supposito subiecti: sz q denotet i eẽ. Ex falsis. n. bñ syllogizat. vñ ex falso bñ sequtur verum: licet ex vero non sequatur nisi verum ex. ij. prioruz vt oĩs lapis ẽ aĩal qdã hõ ẽ lapis. g° qdã hõ ẽ aĩal. His p̃missis ponit auc. diffinitionẽ syll'i dicens.

Syllogismus est oro i qua qbusdam positis ⁊ cõcessis necesse est aliud accidere p ea q̃ posita sunt ⁊ cõcessa vt oẽ aĩal ẽ sba. oĩs hõ ẽ aĩal ergo oĩs hõ ẽ sba. Hoc totũ est oro in qua qbusdã positis. s. duab⁹ premissis necesse ẽ aliud accidere. s. conclusionẽ. omnis aũt syllogismus cõstat ex trib⁹ terminis ⁊ duabus propositionibus: quarũ ꝓpositionũ prima vocatur maior secũda minor. Ex tribus aũt terminis nõ possunt fieri due ꝓpositões nisi alter illorũ termiorũ sumat bis. Et tunc ille termin⁹ bis sũpt⁹ aut subiicitur in vna ⁊ p̃dicat in alia ⁊ sic ẽ p̃ma figura. aut p̃dicat in vtraqz. ⁊ sic est secũda figura. aut subiicit in vtraqz et sic ẽ tertia figura. Horũ ãt terminorũ alter vocat mediũ. alter maior extremitas. alter vero minor extremitas. Mediũ est terminus bis sumptus ãte cõclusionez. Maior extrẽitas est terminus sumptus in maiori ꝓpõne cuz medio minor extremitas est terminus sumpt⁹ i minori ꝓpõne cũ medio.

¶ Circa qd notandũ q syllogismus est oratio nõ cathegorica sz hypothetica q̃ ẽ vna vnitate ordinis: qz videlicet premisse ordinant ad vnã cõclusionẽ inferendã rõne, vnitatis medij i quo extremitates vniuntur in p̃missis: ⁊ ꝯclusio virtualiter cõtinet. ipsa ãt cõclusio ẽ aliud a p̃missis ñ rõne materie: qz ẽ identitas terminorũ in p̃missis ⁊ cõclusione: sz pp aliã habitudi

ue ⁊ cõpositionẽ ipsorũ. Accidere ẽt in p
posito nõ sumit̃ put accidẽs distinguit̃
cõtra necessariũ: sed put tm̃ valet quan
tum sequi: q; in syllõ cõclusio necessario
segtur ex p̃missis. ⁊ ẽ ibi necessitas conse
quẽtie ⁊ nõ cõsequentis de q̃ dictum est
i c⁹ de ꝓpõe hypothetica. Illa ãt clausu
la ⁊ cõcessis nõ ponit ab Arist. in primo
priorũ: q; syllogismus simpliciter nõ requi
rit ꝙ p̃misse ꝓcedant cũ abstrahat a ma
teria vera vel falsa. ponit tm̃ ab auctore:
q; q̃nis nõ negrat hoc syllogismũ i cõi
tm̃ sibi nõ repugnat. ¶ Diuidit ãũt syl
logismus fm̃ Ari. in primo priorũ: in syl
logismũ pfectum ⁊ imꝑfectũ. Syllogis
mus pfect⁹ est q nullius indiget vt appa
reat necessari⁹ q; vsm̃ eo appet euidẽter
necessitas illationis cõclusionis ex p̃missis.
Cuiusmodi sunt q̃tuor primi modi pri
me figure: q; immediate regulät ꝙ dici de oi
⁊ dici de nullo. Alij vero modi sunt iper
fecti: q; indigẽt reduci ad hos q̃tuor pri
mos: vt in ipsis sit euidẽs necessitas illa
tionis. Unde illi nõ nisi mediate ⁊ ex cõ
sequẽti regulant̃ ꝙ dici de oi ⁊ dici õ nul
lo inquantũ reducunt̃ ad syllogismos ꝑ
fectos. ¶ Circa p̃missa ꝑt dubitari vtrũ
cõclusio sit de integritate syllogismi. ad qõ
dicunt qdã ꝙ nõ: q; remota conclusiõe
remanet syllogismus pfect⁹ indetermi
nato mõ ⁊ figura: cum modus sit ordi
natio duarũ p̃missaruz: ex qbus cõstat ois
syllogism⁹: vt dicit auctor in sequẽtibus.
Sed ista opinio nõ videt̃ vera. q; syllo
gismus formaliter ẽ q̃dã secunda intentio
q̃ est habitudo seu cõparatio p̃missaruz ad
cõclusionẽ: seu relatio rõnis discurrentis
a magis noto ad min⁹ notũ. Sed relatio
nõ põt eẽ sine extremis. ergo syllogism⁹
nõ erit pfectus ⁊ integer sine cõclusione
minor: p; q; si relatio eẽt sine termino tã
nõ esset relatio cum eẽ ei⁹ sit ad aliud se
habere. Unde cõtradictio ẽ respectuz eẽ
sine fundamẽto ⁊ termino fm̃ Sco. xij.
di. iij. sen. q. i. Confirmat̃ q; syllogismus
formaliter est q̃dam necessaria illatio cõ
clusiõis a p̃missis: vt p; ex diffinitiõe syl
logismi. Nõ est ãt illatio sine inferente ⁊
sine illato. vtrũqz aũt exprimit̃ in diffini
tione syllogismi sicut fundamẽtũ ⁊ termi
nus illius relatiõis. ps iferens q̃ dicitur
gbusdã positis i. p̃missis. pars illata quã
do dicit̃ necesse ẽ aliud accidere. i. sequi
scilicet cõclusionẽ q̃ est aliud a premissis.
¶ Ad rõnẽ ãt in oppositũ dico ꝙ remo
ta cõclusione nõ remanet syllogism⁹ nec
modus iteger nec pfectus. Ad hoc enim
nõ tantuz requirit̃ dispositio p̃missaruz:
sed ẽt cõclusiões: iz. n. syllogismus ꝓstet
ex duab⁹ ꝓpõnibus fm̃ auctorẽ: non tm̃
ꝓcise: iz ẽt modus sit dispositio p̃missarũ
non tm̃ solũ vel ꝓcise. Nec hoc intẽdit au
ctor: alias sibi cõtradiceret: cũ in sequen
tibus dicat ꝙ argumentatio cui⁹ syllogis
mus ẽ spẽs principalis ẽ totalis oratio cõ
posita ex p̃missis ⁊ cõclusione. Unde in
ꝓposito intendit de ꝓpositiõibus inferẽ
tibus: ꝙ quas syllogismus differt ab aliis
spectebus argumentatiõis: non per hoc
excludens propositionẽ illatã. propositio
nes autem inferentes tantum sunt due.

Tractat ꝓfr̃ auc. de mate
ria syllogism⁹ i ꝓpinqua. s.
õ ꝓpõnib⁹ ⁊ de remota. s.
de terminis di. ꝙ ois syllo
gism⁹ ꝓstat ex trib⁹ termis
⁊ duab⁹ ꝓpõnib⁹. q̃rũ ꝓ
põnũ pria vocat̃ maior ꝓpõ: ⁊ scda mi
nor. Terminoꝝ ali⁹ vocat̃ mediũ. alius
maior extrẽitas: ⁊ ali⁹ minor extremitas.
Mediũ ẽ. n. termin⁹ bis sũpt⁹ aũ cõclu
sionẽ. Maior extrẽitas ẽ termin⁹ i maiori
ꝓpõne semel sũpt⁹ cũ medio. Minor ex
trẽitas ẽ termin⁹ i minori ꝓpõne semel sũ
pt⁹ cũ medio. Nõ ꝑdictoꝝ p; ex h̃: q; ex
vniõe extrẽitatũ cũ medio i p̃missis: vel
earũ sepatõe iferẽt vnio vl sepatio extrẽi
tatũ i ꝓclusiõe. Sz ñ ꝑt eẽ vnio extrẽitatũ
cũ medio nisi sint due ꝓpões ⁊ mediũ
bis sũptũ ita ꝙ ex vna extrẽitate cũ medio
fiat vna ꝓpõ. s. maior: ⁊ ex alia extrẽitate
cũ medio fiat alia. s. minor. ⁊ sic i oi syllo re

quirunt due ꝓpositiões cum tribus terminis. Prima āt ꝓpositio vocat maior ⁊ secunda minor: qꝛ subiectū minoris sumit sub subiecto maioris in q̄tuor modis ꝑfectis ad quos alij reducunt. Minoꝝ āt ē maioribꝰ subijci. Terminus vero sumptꝰ i maiori ꝓpōne cum medio vocat maior extremitas: alius āt minor extremitas: qꝛ extremitas maior ē maioris cōtinentie ⁊ ambitus q̄ꝫ minor extremitas. In cōclusiōe. n. directa qñ termini ordinant ſm superiꝰ ⁊ inferiꝰ maior extremitas ē magis cōis q̄ꝫ minor extremitas vt i pluribꝰ. Mediū āt dicitur: qꝛ i eo extremitates vniunt. ¶ Sꝫ cōtra ꝑdicta arguit qꝛ i syllogismo ex oppositis nō sunt nisi duo termini q tñ ē bonus syllogismus ſm Arist. i libro priorū. Unde syllogismus ex oppositis ē ille qui ex premissis contrarijs vel cōtradictorijs syllogizat idē de seipso negatiue: vt oīs disciplīa ē studiosa. nulla disciplina ē studiosa. gº nulla disciplīa ē disciplīa. Rñdeo ꝙ lꝫ i tali syllogismo ñ sunt nisi duo termi materialiter: sunt tñ tres termini formaliter Unus. n. illorum habēt rationē maioris extremitatis ⁊ minoris ille. s. q de seipso negat i conclusione. cum i maiori propositione mediuꝫ de seipso asserat: ⁊ in minore remoueatur.

AD syllogismum aūt exigitur modus ⁊ figura. figura est ordinatio triuꝫ terminorū ſm subiectionez ⁊ ꝑdicationez. Hec āt ordinatio fit tribꝰ modis: vt dictum ē prius. ⁊ secundum hoc tres sunt figure. Prima figura est quando mediū subiicitur i vna propositōne ⁊ predicatur i alia vt omne aīal est substantia. oīs homo ē aīal. ergo oīs homo est substātia. Secūda figura est quando mediū ꝑdicat i vtraqꝫ. vt oīs homo est aīal nullus lapis est aīal ergo nullꝰ lapis ē hō. Tertia figura ē quādo mediū subiicitur i vtraqꝫ vt oīs hō ē aīal oīs homo ē substantia. ergo q̄dā substantia ē aīal. Unde versus. Sub ꝑ prīa. secunda ꝑ bis tertia bis sub.

¶ Deinde determinat auctor de principijs formalibus. s. de figura ⁊ modo. Et prīo de figura tanq̄ꝫ de cōiori dicens ꝙ figura est ordinatio trium terminoruꝫ ſm subiectionē ⁊ ꝑdicationē. Hec. n. ordinatio fit tripliciter. vel. n. mediū subijcitur i maiori ⁊ predicat i minori: ⁊ sic est prīa figura: vt oē aīal ē suba: oīs hō ē aīal aūt mediū ꝑdicat i vtraqꝫ ⁊ sic ē secūda figura. vt oīs hō est aīal: nullus lapis est aīal. vel medium subijcit i vtraqꝫ. ⁊ sic ē tertia figura: vt oīs hō ē aīal: oīs hō ē risibilis. vñ versus Sub ꝑ prīa bis ꝑ scda tertia bis sub. Non est ponenda quarta figura sed tm̄ tres figure: lꝫ. n. contingat arguere qñ medium ꝑdicat in maiori ⁊ subijcitur i minori: tñ quātum ad equalētiā est prima figura: vt dicit Guilielmus Ochā. qꝛ non sunt alie propositiones q̄ꝫ ille que disponunt in prima figura. Sūt enim propositiones prime figure transposite iferentes eandem cōclusionez: vt si arguitur. oīs hō est aīal. omne aīal est substantia. ergo oīs homo est substātia. Sunt eedem propositiones: sed non eodem ordine quo sunt i hoc syllogismo. Omne aīal est substantia: oīs homo est aīal. ergo oīs hō est substantia. Si autez arguas in quarta figura. oīs hō est aīal: quoddā aīal est substantia. ergo quedaꝫ substantia est homo. Dico ꝙ istud argu

mentum concludit trī gratia materie sz non gratia forme. Accipiā.n.alios terminos in quibus pmisse erunt vere ꝛ conclusio falsa vt hic.ois hō est animal:qōdā aial est equus.ergo quidā equus est hō.hec autē ordinatio trium terminorū dicitur figura per similitudinem ad triāgulz:sicut enim tres linee constituunt triangulū:sic tres termini figuraz. Et sicut ꝑm variā dispositionez linearū sunt tres spēs trianguli:sic ꝑm variā ordinationem terminoꝝ efficiunt tres figure. Si enim tres linee trianguli sunt equales:tunc est vna species trianguli que dicitur ysopleurus:vt hic. Si vero ysoceles:vt hic. Si autez omnes linee fuerint inequales erit alia species que dicit scalenon vel gradatus:vt hic.

¶Modus est ordinatio duarum propōnuz in debita qualitate ꝛ q̄ntitate. Debita qualitas ē ꝙ si vna sit negativa reliqua erit affirmativa: Debita quātitas est ꝙ si vna est particularis reliqua erit vniuersalis.vnde tales dantur regule vniuersales ad q̄zlibet figurā. Ex puris particularibus indefinitis ꝛ singularibus nihil seqtur.vnde opz,alterā premissarū esse vniuersalem. Jté ex puris negatiuis nihil seqtur. vnde opz alterā premissaruz esse affirmatiuā. Jté si aliquā pmissarum fuerit particularis conclusio erit particularis ꝛ non econtra. Jté si aliqua premissarum fuerit negatiua conclusio erit negatiua. Jté mediuz nūq̄z oz ponī in conclusione.

¶Deinde diffinit auctor modus dicēs ꝙ modus est ordinatio duarū ꝓpositionuz in debita quantitate ꝛ qualitate. In cōbinationibus ꝛ coniugationibus inutilibus non obseruat debita quantitas vt qualitas ꝑm regulas sequentes: ꝛ ideo sunt inutiles ad inferendas conclusiones ex pmissis. vñ inutilis cōbinatio dr ordiatio duaꝝ ꝓpositionū:ex qbus nō sequit consequentia formali aliqua conclusio:sicut quando ambe premisse sunt particulares vel ambe negatiue. ¶ Inuꝑ ponit auctor regulas generales: quarū prima est ex puris particularibꝫ indefinitis aut singularibus nō pōt fieri bonus syllogismus:cuius ratio est:qz quando ambe premisse sunt particulares extremitates possunt vniri cū medio ꝓ diuersis partibus eius:quare non sequit vnio illarum extremitatum inter se. ¶Sz cōtra hanc regulaz arguitur dupliciter. primo sic.Bene sequit quoddā animal est substantia.quidā hō est animal. ergo qdam homo est substantia. Et tamen iste syllogismus est ex puris particularibus. Item bene sequit hoz.est animal.hoz.est risibilis.ergo risibile est animal: ꝛ tamē arguitur ex puris singularibus. ¶ Respondeo ad primuz ꝙ illud argumentū tenet solum gratia materie ꝛ non gratia forme syllogistice.Unde in aliis terminis non valeret: vt si arguatur sic.Quoddā aial est equus: quidā hō est animal: ergo quidā hō est equus. ¶Ad secūdū dicitur vno mō ꝙ iz argumentū valeat per syllogismū expositoriū:non tñ ꝑ syllogismū qui regulatur per dici de omni ꝛ dici de nullo de quo auctor loquit qui est in modo ꝛ i figura. Aliter dicit Ocvā ꝙ illud dictū Ari.in.libro ꝓriorū: ꝙ sine vniuersali non fit syllogismus intelligi oz quādo omnes termini sunt communes non autem qñ est aliqs terminus discretus. Docet enim Ari. ꝑncipaliter quo modo syllogizanduz est in scientijs que

vtunꝯ terminis cõibus non ãt discretis. ¶ Est aũt syllogismus expositorius qui est ex duabus premissis singularibus dispositis i tertia figura q ꝺ expositor⁹ qꝛ ẽ evidentissim⁹. Euidẽtissime.n.segꝯ sor.est homo sor.est animal. ergo aliqꝺ aial ẽ homo. Scꝺa regula ẽ qꝺ ex puris negatiuis nõ põt fieri bonus syllogism⁹. Et est ista regula cũ ceteris itelligenda ꝺ syllogismis qui valent rõne forme ⁊ nõ ratione materie. Ratio huius regule ẽ qꝛ pp sepationẽ duoꝝ extremoꝝ ab ali quo tertio non sequit vnio vl sepatio eoꝝ iter se: vt pp sepationẽ bois ⁊ aialis a lapide nõ sequit sepatio bois ⁊ aialis ab invicem. ¶ Tertia regula ẽ qꝺ si aliq̃ premissaruꝫ fuerit particularis cõclusio erit pticularis. Cuius rõ põt assignari: qꝛ pp vnionẽ duarũ extremitatũ cũ medio in pmissis ifertur vnio extremitatuꝫ iter se i cõclusione. Quãdo ãt vna pmissaruꝫ est vniuersalis ⁊ alia pticularis: ꝫ vna extremitas vniaꝯ cuꝫ medio vniuersaliter alia tñ tñ vnit pticulariter. ⁊ iꝺ ñ põt ex hoc iferri vniuersaliter vnio ipsaruꝫ extremitatuꝫ iter se. ¶ Quarta regula ẽ qꝺ si aliq̃ pmissarũ fuerit negatiua cõclusio erit negatiua. cuiꝰ rõ est qꝛ qñ vna pmissarum ẽ negatiua: ꝫ vna extremitas vniaꝯ cum medio i pmissa affirmatiua. alia tñ separaꝯ ab ipso i negatiua. ⁊ iꝺ i conclusione. nõ vnient extremitates ad invicẽ sed separabunt. ¶ Quinta regula ẽ qꝺ mediꝰ nũq̃ ꝺz poni i conclusiõe. qꝺ ex hoc pz qꝛ cõclusio virtualiter cõtineꝯ i medio. ⁊ ideo si ingrederetur conclusionem esset id quod probatur.

De prima figura.

PRima figura nouez hꝫ modos. Primi q̃tuoꝛ modi cõcludũt directe. Reliq vero quinq; concludunt indirecte. Directe concludere est maiorem extremitatez predicari ꝺ minori i cõclusiõe. Indirecte cõcludere est minorẽ extremitatẽ pꝺicari ꝺ maiori i conclusione. Nota duas regulas. q̃rum pria tantum cõuenit prime figure quoad quatuoꝛ primos modos. ⁊ secũde quo ad oẽs. Secunda etiam conuenit tm̃ prime figure quo ad eius quatuoꝛ pmos modos: ⁊ tertie figure quo ad omnes. Prima regula talis est minore existente negatiua nihil sequitur. Secunda regula est maiore existente particula nihil sequitur.

Hic agit auctor ꝺ prima figura cuius sunt nouem modi quoꝝ quatuoꝛ primi concludunt directe ceteri vero quinq; indirecte. Est autez directe concludere maiorẽ extremitatez predicari de minori in conclusione: cuius ratio est vt ait Ochã in sua minori logica quia quando syllogismus est ex veris: ⁊ termini ordinantur ꝑm superius ⁊ inferius: in tali conclusione predicatur quod natuꝫ est predicari: ⁊ subjcitur quod natuꝫ est magis proprie subjci: quia predicatur superius de inferiori. Non sic in cõclusione indirecta. Unde cõcludere indirecte est minorem extremitatez predicari de maiori in cõclusiõe iuxta istos vsus Dicas concludi directe quando ma de mi. Est indirecta conclusio quando mi ꝺ ma. Et ponit auctor duas regulas in pri

ma figura quo ad modos directe cõcludentes. ¶ Prima regula est q̃ in huiusmodi quatuor modis minore existente negatiua nihil sequitur. Quod intelligendum est formali consequentia. tunc enim sequeretur ex vero falsum: vt arguendo sic. Omnis homo est animal: nullus asinus est hõ: g° nullus asin° ẽ animal. premisse sunt vere ⁊ conclusio est falsa. Unde sic arguendo ponendo minorem negatiuam inferetur remotio superioris ab inferiori: vt patet in argumẽto premisso. Sed contra bene sequitur. Omnis homo est animal. nullus lapis est homo. ergo nullus lapis est animal. ⁊ tamen minor est negatiua. Respondeo q̃ illud argumentum tenet gratia materie ⁊ non gratia forme cum non valeat in alijs terminis vt patet in precedentibus.

¶ Secunda regula est q̃ in eisdem modis maiore existente particulari nihil sequitur. scilicet consequentia formali. vnde non sequitur, quidam homo est animal nullus asinus est homo. ergo nullus asinus est animal. premisse enim sunt vere ⁊ conclusio falsa. Causa huius regule patet quia in istis quatuor modis medium subijcitur in maiori: ⁊ oportet fieri sumptio sub medio in minori: sed non potest esse sumptio sub medio particulari: ⁊ ideo oportet q̃ maior sit semper vniuersalis.

Barbara. Primus modus constat ex duabus vniuersalib° affirmatiuis vniuersalem affirmatiuam directe concludentibus vt omne animal est substantia: omnis homo est animal. ergo omnis homo est substãtia. Celarent. Secundus modus constat ex maiore vniuersali negatiua ⁊ minore vniuersali affirmatiua. vniuersalem negatiuam directe concludentibus. vt nullum animal est lapis: omnis homo est animal. ergo nullus homo ẽ lapis. Darii. Tertius modus constat ex maiore vniuersali affirmatiua ⁊ minore particulari affirmatiua particularem affirmatiuaz directe concludentibus. vt omne animal est substantia. quidam homo est animal. ergo quidam homo est substantia. Ferio. Quartus modus constat ex maiore vniuersali negatiua ⁊ minor particulari affirmatiua particularem negatiuam directe concludentib° vt nullum aial est lapis. qdam hõ est aial. ergo quidã homo non ẽ lapis. Baraliptõ. Quintus modus cõstat ex duabus vniuersalibus affirmatiuis ptticularem affirmatiuã indirecte concludentibus. vt omne aial ẽ substãtia omnis homo ẽ aial ergo quedaz substantia est homo. Et reducitur ad primum modum prime figure per conuersionem conclusionis per accidens. Celantes. Sextus modus constat ex maiore vni

uersali negatiua ꝛ minore vni uersali affirmatiua vniuersalē negatiuā idirecte cōcludentibus. vt nullū aial est lapis. ois hō est aial. ergo nullus lapis ē homo. Et reducitur ad secūdū modū prime figure cōclusione cōuersa simpliciter. Dabitis. Septimus modus constat ex maiore vniuersali affirmatiua ꝛ minore particulari affirmatiua particularē affirmatiuam idirecte cōcludentibus vt oē aial est substantia. quidā hō ē aial. ergo quedam substātia est homo. Et reducit ad tertium modum prime figure cōclusione conuersa simpliciter. Fapesmo. Octauus modus cōstat ex maiore vniuersali affirmatiua ꝛ minore vniuersali negatiua particularē negatiuaz idirecte concludentibus. vt oē aial ē substantia. nullus lapis est aial. ergo quedam substantia non est lapis. Et reducitur ad quartum modū prime figure maiore cōuersa per accidēs ꝛ minore simpliciter ꝛ p transpositionem premissarum. Frisesomorum. Nonus modus constat ex maiore particulari affirmatiua ꝛ minore vniuersali negatiua particularez negatiuam idirecte concludentibus vt quoddam animal est substātia. nullus lapis est animal. ergo quedam substantia non est lapis. Et reducitur iste modus ad quartum modum prime figurē maiore ꝛ minore conuersis simpliciter ꝛ per transpositionem premissarum.

¶ Deinde ponit auctor modos prime figure. Ad quoꝝ facilioꝛē memoriā notādi sunt isti versus. Barbara celarent darij ferio baralipton. Celantes dabitis fapesmo frisesomorū. Cesare camestres festino baroco. Darapti felaptō disamis datisi bocardo ferison. In his quatuor versibus sunt. xix. sunt dictiones. xix. modis triū figurarū deseruiētes: ita ꝙ per primā dictionē primi versus intelligit primus modus prie figure: ꝛ p secundā secundus modus: ꝛ sic de alijs. Uñ duo primi versus deseruiūt modis prie figure. tertiꝰ vo vsus pter vltimā dictionē deseruit modis secūde figure. Ultia antē dictio tertij versus cū alijs dictionibꝰ q̄rti versus deseruit modis tertie figure.

¶ Itē sciendū ꝙ p hanc vocalē. a. intelligitur vniuersalis affirmatiua: per. e. vniuersalis negatiua: per i particularis affirmatiua: p. o. particularis negatiua. Itez in qualibet dictione sunt tres syllabe: ꝛ si qd residuuz fuerit supfluit quātum ad ꝓpositū: ponit tñ cā metri. ¶ Per primā ātillarū syllabarū intelligit maior ꝓpositio ¶ Per secundā minor. ¶ Per tertiā cōclusio verbi gratia. ¶ Prima dictio. s. Barbara bz tres syllabas in quarū qualibet ponitur. a. ¶ Per. a. ter positum significatur primus modus prie figure qui cōstat ex duabus ꝓpōnibus affirmatiuis vniuersalibus concludentibus vniuersalē affirmatiuā vt omne aial est substantia: ois hō est aial. ergo ois hō est substātia. Re

gulat aūt iste modus imediate ꝑ dici d̄ oī: qꝛ quicqd p̄dicat de aliquo subiecto distributo p̄dicat de quolibet sumpto sub eo: sed substantia predicat de aīali distributo i maiori. ⁊ sub aīali sumit hō in minori. igit ēt substātia p̄dicabit de hoīe in cōclusiōe. per idē pōt declarari de tertio mō. s. Darij. ¶ Notādū ꝙ i hoc syllogismo: ⁊ ēt in alijs opꝫ terminos sumi eodē mō. Si. n. vnus terminus sumeretur ꝑ vno significato vel supposito i vna ꝓpositiōe ⁊ in alia pro alio tunc eēnt quatuor termini i syllogismo virtualiter quātū ad rē significatā. Debēt ēt sumi termini eque ample ⁊ eque stricte in vna ꝓpositiōe sicut in alia. ¶ Cōtra hunc modū ꝫ posset sic argui. Cuiuslibet cōtradictiōis altera pars ē vera. Oīs hō est asinus est contradictionis altera pars. ergo ipsa est vera. Respōdeo ꝙ nō bñ sumit in mīori. Nō. n. dꝫ plus predicari in minori q̄ distribuat in maiori. Cū ergo ly contradictionis distribuat in maiori dꝫ esse predicatum minoris. Et iō sic dꝫ argui. Cuiuslibet cōtradictiōis altera ꝑs ē vera: sꝫ oīs hō est asinus ⁊ qdā hō non est asin⁹ est quedā cōtradictio: ergo oīs homo ē asinus: vel altera pars est vera: ⁊ est iste syllogismus in darij. cum minor non sit vniuersalis: sed singularis. ¶ Secūdus modus scilicet. Celarent constat ex vniuersali negatiua ⁊ vniuersali affirmatiua vniuersalem negatiuam concludentibus vt nullum animal est lapis. omnis homo est aīal. ergo nullus homo est lapis. Regulat āt iste modus ꝑ dici de nullo: qꝛ quicqd remouet a subiecto distributo remouet a quolibet sumpto sub eo. Cum igitur remoueat lapis ab aīali in maiore. ⁊ sub aīali sumat hō in minore. ergo ēt lapis remouet ab hoīe in conclusione. hoc ēt potest declarari in ferio. Sꝫ cōtra hunc modū arguitur sic. Non sequitur: nullum viuēs generabitur: oīs hō ē viuens. ergo nullus hō generabit. Et tñ arguit in Celarent. Rñdeo ꝙ hoc argumentū nō valet: qꝛ termini ñ tenent eq̄ ample in vna ꝓpositiōe sicut i alia. hō. n. i minori supponit tm̄ ꝑ presentibus rōne illius v̄bi est qd̄ est presentis tp̄is. In cōclusiōe vero ampliat ad p̄sentes ⁊ futuros rōe verbi futuri tp̄is. Ad hoc ergo ꝙ argumentum cōcludat dꝫ restringi in cōclusione ad p̄sentes: ergo nullus homo p̄sens generabitur. ¶ Tertius modus ē Darij ⁊ ꝯstat ex vniuersali affirmatiua ⁊ particulari affirmatiua particularē affirmatiuā cōcludentibus: vt oē aīal est substantia. quidā hō est aīal. ergo quidā hō est substantia. Contra hūc modū arguit sic. Non sequitur oē currens est homo: qdaꝫ asinus pōt esse currens. ergo qdam asinus pōt esse hō. Rñdeo ꝙ non bñ arguit: qꝛ ibi nō sunt tm̄ tres termini. cum currens sit subiectuꝫ maioris ⁊ potens currere predicatum minoris. ¶ Quartus modus. s. ferio constat ex vniuersali negatiua ⁊ particulari affirmatiua particularem negatiuā concludentibus. vt nullū aīal est lapis. qdam hō est aīal. ergo qdā hō nō est lapis. Cōtra hūc moduꝫ arguit sic: qꝛ non sequitur nullū. Nullum aīal est spēs: sed hō est aīal: ergo homo non est species. Et tñ arguitur inferio. ergo non est consequentia formalis. Rñdeo ꝙ argumentum non valet: quia ibi non sunt tm̄ tres termini cuꝫ hō in minori teneatur pro suppositis: qꝛ supponit ibi determinate. In conclusiōe v̄o tenet pro nā cōi: quia ibi supponit simpliciter. Quintus modus. s. Baralipton cōstat ex duabus vniuersalibus affirmatiuis ꝑticularē affirmatiuā indirecte ꝯcludētibus. vt oē aīal est substantia: oīs hō est aīal. ergo quedā substantia est homo Et reducitur ad primum modū per cōuersionē cōclusionis per accidens. Circa qd̄ sciendum ꝙ reducere vnum syllogismum ad alium est ostendere quomodo syllogismus minus perfectus euidēter concludit per alium syllogismuꝫ perfectiorem ad quem reducitur. Item sciē

dum ꝙ ille quatuor dictiones per quas designant̃ q̃tuor modi ꝑfecti icipiũt ab istis cõsonãtib⁹.b.c.d.f.⁊ oẽs alie dictiones ꝑ q̃s designant̃ modi iperfecti incipiũt ab eisdẽ. Modi igit̃ icipiẽtes ꝑ.b. debẽt reduci ad barbara:per.c.ad celarẽt:per.d.ad darii:ꝑ.f.ad ferio. Itẽ vbicũq; ponit̃.s.in istis dictionib⁹ signatur ꝙ ꝓpositio itellecta per vocalẽ imediate ꝑcedẽtẽ.s.dz cõuerti simpliciter: ⁊ ꝑ p.signatur ꝙ ꝓpositio itellecta per vocalẽ imediate ꝑcedẽtẽ dz cõuerti ꝑ accidẽs ⁊ vbicunq; ponit̃.m.signat̃ ꝙ dz fieri trãspositio ꝑmissarũ faciẽdo.s. de maiori minorẽ ⁊ ecõuerso. Et vbicunq; ponit̃ c.signat̃ ꝙ modus ille dz reduci ꝑ ipossibile. vnde versus. Simplr̃ verti vult s.p.v̄o.per acci.M. vult trãponi.c. v̄o per ipossibile duci. ¶ Sz contra ꝑdicta arguit̃ sic. Cõclusio de baralipton est ꝑticularis affirmatiua:ergo nõ dz cõuerti per accidens: ꝓbatur consequentia quia Ari.tractans de cõuersione ꝓpositionuz nõ posuit ꝑticularez affirmatiuã cõuerti ꝑ acci. Rñdeo ꝙ Ari.egit de cõuersione inquantũ erat cõsequentia formalis: ꝑticularis autẽ affirmatiua nõ ꝯuertitur ꝑ accidens gratia forme : sed tm̃ gratia materie: ⁊ ideo de illa nõ determinauit. Sed tũc qũo erit baralipton consequentia formalis: dico ꝙ põt patere hũc modũ cõcludere formaliter per illã regulã Quicqd seqtur ad cõsequens seqtur ad antecedens: sed sic est ꝙ ad illud antecedens.oẽ aĩal est substantia.oĩs hõ est animal.seqtur in barbara.oĩs hõ est substãtia. Ad aliud autẽ cõsequẽs seqtur ꝑ conuersionẽ per accidens.ꝙ quedã substãtia est hõ.ergo ⁊ illa conclusio sequit̃ ad ipsum antecedens in baralipton : cuz ibi sint eedem premisse que in barbara.

¶ Sextus modus.s.celãtes constat ex vniuersali negatiua ⁊ vniuersali affirmatiua vniuersalem negatiuã cõcludentib⁹ indirecte: vt nulluz animal est lapis. oĩs homo est animal.ergo nullus lapis est homo: ⁊ reducitur ad celarent per conuersionem conclusionis simpliciter.

¶ Septimus modus scilicet Dabitis constat ex vniuersali affirmatiua ⁊ particulari affirmatiua particularem affirmatiuã concludentibus indirecte: vt omne animal est substantia.quidam homo est animal.ergo quidam substantia est homo ⁊ reducitur ad Darij per conuersionem conclusionis simpliciter. ¶ Octauus modus scilicet sapesmo constat ex vniuersali affirmatiua ⁊ vniuersali negatiua particularem negatiuam concludẽtibus indirecte: vt omne animal est substantia.nullus lapis est animal.ergo quedam substantia non est lapis : ⁊ reducitur ad ferio maiori conuersa per accidẽs quod designatur per illam litteram.p. sequentem primam syllabam immediate ⁊ minore conuersa simpliciter : quod signatur per.s.sequentez immediate secundam vocalem.s.e.per quam intelligitur minor: ⁊ per transpositionem premissarum quod denotatur per.m.⁊ sic potest applicari in alijs modis. ¶ Nonus modus scilicet frisesomorum constat ex particulari affirmatiua ⁊ vniuersali negatiua particularem negatiuaz cõcludentibus indirecte: vt quoddam animal est substantia . nullus lapis est animal.ergo quedam substantia non est lapis.⁊ reducitur ad ferio maiore ⁊ minore conuersis simpliciter ⁊ per trãspositionem premissarum.

De secunda figura.

Sequitur de secũda figura cui⁹ tales dãtur regule. In secũda figura maior̃ existẽte ꝑticulari nihil sequit̃. Itẽ in scd̃a figura ex puris affirmatiuis nihil seqtur. In secunda figura semꝑ cõcluditur nega-

tiue. Secunda figura quatuor hȝ modos. Cesare primꝰ mo-
dus cõstat ex maiore vniuer-
sali negatiua: ⁊ minore vlī af-
firmatiua: vniuersalē affirma-
tiuā directe concludētibꝰ: vt
nullus lapis ē animal: oīs hō-
mo ē animal. ergo nullus hō ē
lapis. Et reducitur iste moduſ
ad secundū modū prime figu
re maiore cõuersa simplr. Ca-
mestres secũdus modus con-
stat ex maiore vlī affirmatiua:
⁊ minore vlī negatiua: vniuer
salē negatiuā. directe cõcludē
tibꝰ vt oīs hō ē aīal: nullus la
pis ē animal. ergo nullus lapiſ
ē hō. ⁊ reducitur iste modus
ad secũdū modū prime figure
minore ⁊ cõclusione cõuersis
simpliciter. ⁊ per trāspositõnē
premissaruȝ. Festino. Tertius
modus cõstat ex maiore vni-
uersali negatiua: ⁊ minore pti
culari affirmatiua ꝑticularem
negatiuā directe concludenti
bus. vt nullus lapis ē animal:
quidā hō ē animal. ergo quidā
hō non ē lapis. Et reducit iste
modus ad q̄rtum moduȝ pri
me figure maiore cõuersa sim
plr. Baroco. Quartꝰ modus
constat ex maiore vniuersali
affirmatiua: ⁊ minore parti-
culari negatiua. particularem
negatiuaȝ directe concluden-
tibus. vt omnis hꝰmo est ani
mal quidā lapis non ē animal
ergo quidā lapis non est hꝰ-
mo. ⁊ reducitur ad primū mo
dum prime figure per impoſ-
sibile. reducere autem per im
possibile est ex opposito con-
clusionis cum altera p̄missarū
inferre oppositum alterius pre
misse. Sumatur enim oppoſi
tum conclusionis. ſ. oīs lapis
ē hō cū maiore hui⁹ q̄rti. ſ. cuȝ
ista oīs hō est aīal sic arguetur
oīs hō est aīal. oīs lapis ē hō
ergo omnis lapis est animal.

Secunda figura est q̄n me
diū p̄dicaꝫ in vtraq; p̄miſ
sarū. Cuius tales dant re
gule. ¶ Prima regula ē
q; i scōa figura maiore exi
stēte ꝑticulari nihil segtur
formali ꝓña. Sic. n. arguendo infert ne
gatio suꝑioris ab iferiori vt in hoc argu-
mento qōdā aīal est hō: nullus asinꝰ est
hō ergo qdā asinꝰ nō est aīal. nō segtur
q: p̄misse sunt vere ⁊ cōclusio falsa. Sȝ
cōtra hāc regulā arguit sic: q: bene seq-
tur. qdā hō est aīal: nullus lapis est aīal.
ergo qdā lapis nō est hō: ⁊ tñ maior est
ꝑticularis. Respōdeo q; ista ꝓña est bo
na gr̄a materie sed nō gr̄a forme cū non
teneat in oibꝰ termis cōsimili forma re-
tēta: vt pȝ ex p̄mo argumēto. ¶ Scōa
regula est q; ex puris affirmatiuis nihil
segtur. Ista regula pȝ quoniaȝ i scōa fi-
gura mediū p̄dicaꝫ i vtraq; p̄missaꝝ. Si
ergo ex vtraq; affirmatiua medium af-
firmaretur de vtraq; extremitate: ſȝ nō

sequitur si superius de suis inferioribus ꝓdicat: q; pp hoc illa iferiora de se iuicē ꝓdicent. vñ nō sequit. ois hō ē aial: gdā asinus est aial. ergo gdā asin⁹ est homo. ¶ Tertia regula est q; i scōa figura sem per cōcludit negatiue. que pz ex p̄ceden tibus. cuz. n. in secunda figura oporteat vnā p̄missarum esse negatiuā per secun dam regulam sequit q; conclusio erit ne gatiua. ꝓbatur cōsequentia p illā regulā generalē. Si aliqua p̄missarū fuerit nega tiua cōclusio erit negatiua. hec aūt figura pz quatuor modos quoꝝ primus scilicz ¶ Celare cōstat ex vniuersali negatiua ⁊ vniuersali affirmatiua vniuersalē negati uā directe concludentib⁹: vt nullus la pis est animal: omnis hō est animal. er go nullus homō est lapis: ⁊ reducit ad celarēt maiorē ꝓuersa simplr. Cōtra hoc arguitur ⁊ videt q; nullus syllogismus debeat reduci ad aliū syllogismū: q; qō pz rōnem syllogismi est syllogismus p fectus: sed ois syllogismus pz rationem syllogismi cū diffinitio syllogismi cōueni at omni syllogismo. ergo omnis syllogis mus est pfectus. ¶ Nullus igitur pz redu ci ad alium. Item syllogismi scōe ⁊ ter tie directe cōcludūt. ergo nō idigent ad alios reduci. ¶ Rndeo ad primū q; du plex est pfectio syllogismi. s. primaria q̄ ē necesse concludere ⁊ de tali bñ ꝓbat ar gumentū q; ois syllogismus est pfectus Alia est perfectio scōaria syllogismi que est euidenter cōcludere. Unde hec pfe ctio vltra necessitatē cōcludēdi addit eui dentiā. hoc mō tm̄ sunt pfecti p̄mi qua tuor modi. ⁊ ideo alij indigent ad ipsos reduci. ¶ Ad secundū dico q; iz modi secunde ⁊ tertie figure cōcludāt directe non tamē cōcludūt euidenter. Ratio. n. medij nō est ita ꝓpie in ipsis ficut in pri ma figura: q; ratio medij est poni inter extrema. In secūda aūt figura ponit me diū supra extrema: ⁊ in tertia subijcitur ipsis. Unde modi harū figuraruz nō re sulātur imediate p dici de omni ⁊ dici ō nullo sicut q̄tuor primi modi p̄me fi gure. ¶ Scōus modus. s. Camestres ꝓstat ex vniuersali affirmatiua ⁊ vli ne gatiua vniuersalē negatiuā cōcludentib⁹ vt ois hō est aial: nullus lapis est aial. er go nullus lapis est hō. ⁊ reducit ad cela rent minore ⁊ cōclusione cōuersis sim pliciter ⁊ p trāspositionē p̄emissarum. ¶ Tertⁱ⁹ modus. s. Ferino cōstat ex vni uersali negatiua ⁊ pticulari affirmatiua pticularē negatiuā ꝓcludētib⁹: vt nullus lapis est aial: gdā hō est aial. ergo gdaz hō nō est lapis ⁊ reducit ad ferio ma iore cōuersa simpliciter. ¶ Quartⁱ⁹ mo dus. s. baroco cōstat ex vli affirmatiua ⁊ particulari negatiua particularē negatiuā ꝓcludētib⁹: vt ois hō ē aial: gdā lapis nō ē aial. ergo gdā lapis nō ē hō. ⁊ reducit ad barbara p ipossibile. Est aūt reductio p ipossibile qñ ex opposito ꝺictorio cō clusiōis cū altera p̄missarū iferē opposi tū ꝺictorij alteriⁱ⁹ p̄misse. Sumat. n. op positū cōclusionis. s. ois lapis est hō cuz maiori huiⁱ⁹ q̄rti modi ⁊ syllogizet i bar bara. ois hō ē aial. ois lapis est hō. ergo ois lapis est aial. Ista cōclusio oppone mori huiⁱ⁹ q̄rti mōi. Et notādū q; hmōi reductio alr fit i scōa figura ⁊ alr i tertia. In scōa. n. figura ex opposito conclōnis cum maiori infertur oppositum mino ris: ita q; oppositum conclusionis ponī tur loco minoris. In tertia vero figura ex opposito ꝓclusionis cū maiori iferē op positū maioris. vñ vsus. Seruat maiorē variatq; scōa minorē. Tertia maiorē va riat ꝑuatq; minorē. Dicit aūt hmōi redu ctio p ipossibile eo q; i reductiōe vna ꝺi ctoria ponit loco alteriⁱ⁹. Cōtradictoꝛ as aūt simul esse veras est ipossibile.

De tertia figura

Equitur de tertia figura cuius tales dā tur regule. In ter tia figura maioꝛe exi

stēte negatiua nihil sequitur. Itē in tertia figura conclusio oz esse particularis. Tertia figura sex hz modos. Darapti. Primus modus constat ex vniuersali affirmatiua maiore z vniuersali affirmatiua minore particularē affirmatiuā concludentibus directe: vt ois hō est substantia. ois homo ē aīal ergo quoddā aīal est substātia z reducitur ad tertiū modum prime figure miore conuersa p accidens. Felapton. Secundus modus constat ex vniuersali negatiua maiore: z vniuersali affirmatiua miore particularē negatiuā directe cōcludētibus: vt nullus hō ē lapis: ois hō est aīal: ergo quoddaz aīal non ē lapis. z reducitur ad q̄rtū modū prime figure minore cōuersa p accidens. Disamis. Tertius modus cōstat ex particulari affirmatiua maiore z vniuersali affirmatiua minore particularē affirmatiuam directe cōcludentib⁹: vt qdā hō est substantia: ois homo ē aīal. ergo quoddā aīal ē substātia. Et reducitur ad tertiū modū prime figure maiore z miore cōuersis simpliciter z p transpositionē p̄missarū. Datisi. Quart⁹ mod⁹ cōstat ex vniuersali affirmatiua maiore: z pticulari affirmatiua miore pticularē affirmatiuā directe cōcludētib⁹ vt ois hō ē substantia. qdā hō ē aīal. ergo quoddā aīal ē substantia. Et reducit iste modus ad tertiū modū prie figure miore cōuersa simpliciter. Bocardo. Quitus modus cōstat ex maiore pticulari negatiua: z minore vniuersali affirmatiua pticularē negatiuaz directe cōcludētibus: vt qdā hō nō est lapis: ois hō est animal. ergo quoddā aīal nō ē lapis. z reducitur ad primū modū prime figure p impossibile. Sumatur enim oppositū ꝯdictoriū conclusiōis cū altera p̄missaruz videlicet minore z inferetur oppositū alteri⁹ p̄misse: vt oē animal ē lapis: ois hō ē aīal. ergo omnis hō ē lapis. Hec conclusio scā p impossibile ī prio mō prime figure cōtradicit maiori cōuertenti. s. tertie figure Ferison. Sextus modus constat ex maiore vniuersali negatiua z minore particulari affirmatiua particularē negatiuam directe concludentib⁹. vt nullus homo est lapis. qdam homo est aīal. ergo quoddaz animal

non est lapis. Et reducitur ad quartum modum prime figure minore cõuersa simpliciter.

Tertia figura est qñ medium subijcit in vtraq; premissarũ. cui⁹ tales dantur regule. ¶ Prima regula est q; minore existente negatiua nihil sequit: qõ est intelligendũ de ꝓpõa formali. Unde, nõ sequit. ois hõ est aial. nullus hõ ē asin⁹ ergo nullus asin⁹ est aial. ¶ Scõa regula est q; in tertia figura semp cõcluditur pticulariter ad hoc. s. vt sit ꝓsequẽtia formalis. ⁊ iõ nõ segtur. ois hõ est animal ois hõ est substãtia. ergo ois substantia est aial: ꝓmisse sunt vere ⁊ conclusio falsa. ¶ Octo figure sunt sex modi. ¶ Primus. s. Darapti conitat ex duab⁹ vsib⁹ affirmatiuis particularẽ affirmatiuã concludentib⁹: vt ois hõ est animal: ois hõ est risibilis: ergo qõdã risibile est aial. ⁊ reducit ad Darij minore cõuersa p accidẽs. ¶ Secũdus modus. s. Felapton cõstat ex vli negatiua ⁊ vli affirmatiua particularẽ negatiuã cõcludẽtib⁹. vt nullus hõ est asin⁹. ois hõ est risibilis. ergo qõdã risibile nõ est asinus. ⁊ reducit ad ferio minore cõuersa per accidẽs. ¶ Tertius modus. s. Disamis cõstat ex pticulari affirmatiua ⁊ vniuersali affirmatiua ꝓticularẽ affirmatiuã cõcludentibus. vt q dam hõ est aial. ois hõ est risibilis. ergo quoddã risibile est animal. ⁊ reducit ad darij maiore ⁊ conclusione cõuersa simpliciter ⁊ facta trãspositione i premissis. ¶ Quartus modus. s. Datisi cõstat ex vniuersali affirmatiua ⁊ particulari affirmatiua: particularẽ affirmatiuã concludentibus: vt omnis homo est aial. qdaz homo est risibilis. ergo quoddam risibile est animal. ⁊ reducitur ad darij minore conuersa simpliciter. ¶ Quintus modus. s. bocardo conitat ex particulari negatiua ⁊ vniuersali affirmatiua particularem negatiuaz concludentibus. vt qdam homo nõ est asinus. omnis homo est risibilis. ergo quoddã risibile non est asinus. Et reducitur ad barbara per impossibile. Sumatur. n. oppositum conclusionis cum minori ⁊ inferatur oppositum maioris: vt omne risibile est asinus omnis homo est risibilis. ergo ois hõ ẽ asinus. hec cõclusio facta in barbara contradicit maiori de bocardo. ¶ Sextus modus. s. ferison constat ex vniuersali negatiua ⁊ particulari affirmatiua particularem negatiuam concludentibus: vt nullus homo est asinus: qdã hõ est risibilis. ergo quoddam risibile non est asinus: ⁊ reducitur ad ferio minore conuersa simpliciter.

Syllogismorũ cõcludentiũ particularez negatiuaz indirecte tales dãtur regule. Nullus syllogismus cõcludẽs particularẽ negatiuã idirecte potest eam cõcludere directe. Et concludẽs directe põt concludere indirecte. Itez prima figura concludit oia genera ꝓpositionũ. s. vniuersalẽ particularem affirmatiuã ⁊ negatiuã. Scõa figura concludit particularẽ negatiuã: ⁊ vniuersalẽ negatiuã. Tertia concludit particularẽ affirmatiuam ⁊ negatiuã. Uersus Barbara celarent darii ferio baralipton. Celantes dabitis sapesmo fresesomoruz. Cesare camestres festino baroco darapti. Felа-

pton disamis datisi bocardo ferison. In his q̃tuor versib⁹ p̃dictis sunt nouẽdecim dictiones nouẽdecem modis deseruiẽtes: ita q̃ p primã dictionẽ intelligitur prim⁹ mod⁹ prime figure. ⁊ per secundã secũdus modus ⁊c. Uñ p̃mi duo versus deseruiũt oib⁹ modis p̃me figure. Terti⁹ v̄o v̄sus p̃ter vltimã eius dictionẽ deseruit modis secunde figure. ita q̃ prima dictio deseruit prio mõ ⁊ scd̃a secundo mõ ⁊ sic de aliis. Ultima v̄o dictio tertii versus cũ aliis dictionib⁹ quarti v̄sus deseruit modis tertie figure. Sciẽdũ q̃ p has vocales. s. a. e. i. ⁊. o. itelligũtur quatuor genera ꝓpositionum: ita q̃ p hãc vocalẽ. a. itelligit̃ vl̃is affirmatiua. ⁊ p. e. vl̃is negatiua. ⁊ per. i. particularis affirmatiua. ⁊ per. o. particularis negatiua. Et in qualibet dictione sunt tres syllabe ⁊ aliud residuũ ẽ supfluũ nisi. m. vt postea patebit. Et per primã illarũ syllabarũ itelligitur maior ꝓpositio. ⁊ per secũdã minor. ⁊ per tertiã cõclusio. v̄bi gr̃a. Prima dictio. s. barbara habz tres syllabas in quarum qualibet ponitur. a. ⁊ per. a. ter positũ significatur q̃ primus modus prime figure constant ex duabus ꝓpõnibus vniuersalibus affirmatiuis vniuersalez affirmatiuã concludentibus. Et ita itelligitur de aliis dictionibus s̃z vocales ibi positas Et sciendũ q̃ quatuor dictiones primi versus incipiunt ab his cõsonantibus. b. c. d. ⁊. f. ⁊ oẽs alie dictiones sequentes. Et p hoc itelligẽdũ est q̃ oẽs que icipiũt per dictionẽ ĩchoatã: per. b. debẽt reduci ad primum modũ prime figure. Et oẽs. que incipiunt p dictionez inchoatã per. c. ad scd̃m. Et p d. Ad tertiũ. Et per. f. ad quartũ. Itẽ vbicũqz ponitur. s. in illa dictione significatur q̃ ꝓpositio intellecta per vocalẽ immediate p̃cedentẽ dz conuerti simpl̃r. Et ꝓpositio intellecta per vocalẽ immediate p̃cedẽtẽ istã litterã. p. dz cõuerti p accidẽs. Et vbicunqz ponitur m. ibi debet fieri transpositio in premissis. Est enim transpositio in premissis facere de maiore minorem ⁊ econuerso. Et vbicunqz ponitur. c. significatur q̃ modus intellectus per illam dictionẽ in qua ponitur debet reduci per im-

possibile. Unde versus. Simplr verti vult. s. p. vo per acci. M. vlt trāsponi. c. p ipossibile duci. Seruat maiorē: variatqz scda minorez. Tertia maiorez variat: seruatqz minorē.

¶ Consequēter ponit auc. quasdā regulas syllogismorū cōcludētiū particularez negatiuā: quarū prima est q nullus syllogismus ꝯcludēs particularē negatiuaz indirecte pōt eā directe ꝯcludere. Tales aūt sunt duo modi p̄me figure vltimi. s. fapesmo ⁊ frisesomorū. ¶ Sed ꝯtra arguit: vr q fapesmo possit concludere ꝑticularē negatiuaz directe arguēdo sic. Ois hō est aīal. nullus lapis est hō. ergo qdā lapis nō est aīal. hic cōcludit ꝑticularis negatiua directe. Rñdeo q hoc ē gratia materie ⁊ nō gr̄a forme cum possint dari termini i qbus nō seqtur: vt oē aīal est substātia: nullus lapis est aīal. nō sequit. ergo qdaz lapis nō est substātia. Sz tm̄ sequit indirecte ergo q̄dā substātia nō est lapis. ¶ Scda regula ē q nullus syllogismus cōcludēs particularem negatiuā directe pōt eā cōcludere īdirecte. Qd est intelligēdū formali ꝯña sicut in regula p̄cedēti. Et tales sunt sex modi scz ferio in p̄ma figura: festino ⁊ baroco in secūda: felapton bocardo ⁊ ferison in tertia. Ulteri⁹ dicit auc. q p̄ma figura cōcludit oīa genera ꝓpositionū. s. vniuersalē particularē affirmatiuā ⁊ negatiuā. secunda aūt vniuersalē negatiuā: ⁊ ꝑticularē negatiuā. tertia vo cōcludit particularē affirmatiuā ⁊ particularē negatiuam. Sed cōtra hoc arguit sic. cū. n. p̄ma figura concludat oīa genera ꝓpositionū videtur q alie supfluāt. Rñdeo q nō superfluūt qz facilius reperit mediū qd subijciat respectu vtriusqz extremitatis vt p̄dicet de vtraqz sumpta vlr vel ꝑticulariter affirmatiue vl negatie q̄z q tm̄ subiciat respectu vnius. ⁊ p̄dicetur respectu alterius. ideo propter facilitatez medij alie figure a prima non superfluunt.

¶ Ponunt autē ab Ari. plures modi syllogismorū qbus conclusiones mō vario pñt cōcludi puta syllogismus ex oppositis de quo dictū est p̄mo cap. huius partis. Itē ponit syllogism⁹ ostēsiuus ⁊ ad īpossibile: de qb⁹ dicet in fallacia ꝑm nō causa vt causaz. Est etiā syllogismus ex ypotesi qui ꝓcedit ex aliqua suppositione nō cōnumerata in p̄missis. Ponit etiā syllogismus circularis ex qui ex conclusione prioris syllogismi cū cōuersa alterius p̄missarū infert alterā p̄missaz. Et dicit circularis qz ibi idē est p̄ncipiū ⁊ finis: sicut est in circulo: vbi fit regressus ad eundē punctū a quo īcipiebat ꝓgressus. Et est iste syllogism⁹ vtilis demonstratori. lz. n. circulo sit īpossibile demonstrare demonstratione ꝓpter qd ⁊ potissima: cuius mediuz est diffinitio p̄mo posteriorū: demōstratio tñ circularis bñ est possibilis mutādo vnū genus demōstrationis in aliud. s. demōstrationē propter qd in qz vel ecōtra. Itē demōstrando per diuersa genera causarū: vt efficiens per finē ⁊ ecōtra: vbi lz sit demonstratio ꝑꝑ qd nō tñ potissima cuius mediū est diffinitio subiecti que est causa īmediata passionū eius. Ponit etiā syllogism⁹ cōuersiu⁹ qui. s. ꝓcedit ex opposito cōtrario vel cōtradictorio cōclusionis prioris syllogismi cū altera p̄missarū ad īferenduz oppositū alterius p̄misse. Et potest dici conuersiuus ꝓpter mutationem alterius p̄missarū ⁊ conclusionis in suas oppositas. De syllogismo autez falsigrapho dicet in p̄ncipio fallaciaruz.

Sed qz aristotiles in prioribꝰ ostēdit cōiugationes in quibꝰ nō sequit conclusio ex premissis esse inutiles per inuentionē terminoruz in qbꝰ

non tenet huiusmodi cōiugatio. ideo vtilis est inuentio taliuz term norū. Ubicūqz igit̄ fiat iutilis cōiugatio contra regulas syllogismorum pri⁹ assignatas. Accipiēdi sūt duo termini diuersi. s. due species sub vno genere. dr̄ia vel ꝓprio vl accidēte: vt hō asinus aīal: vel duo termi quorū alter de altero p̄dicet̄ siue cōuertibilr̄ siue ñ cū extraneo vtriusqz. vt hō risibile lapis. vel hō aīal lapis. vel accipiēdi sunt duo termini quoꝝ alter de altero p̄dicetur siue cōuertibiliter siue nō cuz supiore ad vtrūqz: vt hō risibile substātia: vel hō aīal substātiā. p hāc. n. regulā disiūctiuaz cuicunqz generi applicet̄: siue substātiue: siue quāntitati: siue alicui aliorū: semp īueniuntur termini p quos iutilis cōiugatio demōstrabit̄ non tenere. ⁊ tales termīos appellat aristo. ī prioribꝰ termīos ī qbꝰ nō. Et nota ꝙ īuenire terminos ī quibꝰ nō ē acceptis tribꝰ termīs facere cōiugationē ī qua p̄misse sūt vere: ⁊ cōclusio falsa manēte eadez q̄litate ⁊ quātitate ꝓpōnū verbi gr̄a: hic ē iutilis cōiugatio. nullus hō ē asinus: nullus lapis ē hō. ergo nullus lapis ē asinꝰ. Et isti sunt termini ī qbꝰ sic. Cōtra hāc inutilez cōiugationē accipiūtur termini ī qbꝰ nō p scōm mēbrū regule. hō risibile asinꝰ. ⁊ arguit̄ sic nullus asinꝰ ē hō. nullū risibile est asinꝰ. ergo nullū risibile est hō. ecce p̄misse sunt vere ⁊ cōclusio ē falsa ꝟuata eadē q̄litate ⁊ quātitate ꝓpōnū ī vtraqz cōiugatione ⁊ vtrobiqz manēte eadem figura.

Demū agit auc. de cōiugatiōibꝰ inutilibꝰ. Circa qd̄ sciēdū ꝟm Ari. ī lib. p̄oruz ꝙ cōiugatio vel cōbinatio vtilis dr̄ qñ cōclusio seqt̄ ex p̄missis ꝟm regl̄as p̄us assignatas ꝯña formali ita ꝙ nō valēt repiri termini ī qbꝰ ferat̄ īstātia ꝓbādo vz efficaciter hmōi modū arguēdi nō tenere. Per oppositū aūt cōiugatio est inutilis qñ īfert̄ cōclusio ex p̄missis ꝯ regulas pri⁹ assignatas q̄ lz sequat̄ gr̄a mā̄e ñ tñ gr̄a forme syllogistice cū possint repiri termini ī qbꝰ ferat̄ instantia oñdendo hmōi modū arguēdi nō valere ⁊ p hoc eē īutilē ad cōcludēdū: qr igit̄ vtile ē scire faciliter repire termīos ad īferēdū tales īstātias. docet auc. modū hmōi termīos ī prōptu repiendi di. ꝙ opz accipe duos termīos dispatos cū suo supiori vt duas spēs cū genere vt hō asinꝰ aīal: vel accipiēdi sunt duo termini quorū vnꝰ de altero p̄dicet̄ siue cōuertibilr̄ siue nō cū extraneo vtriusqz vt hō risibile lapis: vel hō aīal lapis. aut accipiendi sunt termini quorū alter de altero p̄dicet̄: siue cōuertibiliter siue nō cū supiori ad vtrunqz vt hō risibile substātia: vel hō aīal substātia. Per has. n. tres regulas cuicūqz generi applicentur siue substantie siue quali-

tati siue alicui aliorum predicamentorum poterunt reperiri termini per quos mō strabitur euidenter aliqua coniugatio eē inutilis: nec valere ad formaliter cōcludē dum. Et vocantur tales termini ab Ari. terminī in quibus non hoc est tale: quib⁹ non sequitur conclusio licet premisse sint vere: vnde inuenire terminos in quibus non. est ex acceptis seu inuentis terminis facere coniugationem in quibus non sequitur conclusio ex premissis: sed premisse sunt vere ⁊ conclusio falsa. verbi gratia. Hec est coniugatio inutilis. Nullus homo est asinus: nullus lapis est homo ergo nullus lapis est asinus. Cum non fit debita vnio seu coniugatio terminorū ⁊ propositionum ꝑm regulas prius assignatas: quia ex puris negatiuis nihil sequitur formali consequentia: licet aliquando sequatur gratia materie vt in proposito. Ad ostendendum ergo hanc coniugationem esse inutilem est inferenda instantia accipiendo terminos in quibus non sequitur conclusio licet sit idem modus arguendi: vt accipiendo hos terminos. homo risibile asinus: iuxta secundam regulam predictam: ⁊ potest sic argui. Nullus asinus est homo: nullum risibile est asinus. ergo nullum risibile est homo. Ecce due premisse sunt vere ⁊ conclusio falsa. ⁊ tamen iste due coniugationes sunt in eadem figura. ⁊ propositiones sunt eiusdem quantitatis ⁊ qualitatis in vtraq; coniugatione inutili seu in vtroq; syllogismo.

¶ Similiter contra illam regulam ex puris particularibus nihil sequitur potest assumi coniugatio inutilis dicendo. quoddam animal est substantia. quidam homo est animal. ergo quidam homo est substantia. Sed statim possunt inueniri termini in quibus non sequitur per primam regulam: accipiendo species diuersas cū genere sic arguendo. Quoddam animal est asinus: quidam homo ē animal. ergo quidam homo est asinus.

Incipit quintus tractatus.

Ratio dicit multis modis. Primo modo ratio idē ē q diffinitō vel descriptio: vt hic. Uniuocadicuntur quorum nomen est cōmune ⁊ ratio substantie ꝑm illud nomē ē eadē. Secūdo mō est quedam virtus aie. Tertio modo idē ē q oratio ostendēs aliqd sicut sunt propositiones vel rationes disputantiuz. Alio mō idez ē q forma materie: vt i cultello ferrum ē materia: di spositio vero inducta i ferro est forma. Alio mō idē est q essentia cōis ꝑdicabilis de pluribus. vt essentia generis spēi: vel differentie. Alio mō idez ē q medium inferens cōclusionē. vn versus. Diffinit virtus ostēdit forma vel eē. Est mediū rō per qō cōcludit. ergo ⁊ hoc vltio mō sumitur rō i diffinitione argumēti q̄ talis ē. Argumentū ē rō rei dubie faciēs fidē: idē medium ꝑbās cōclusionē. Cōclusioni dz cōfirmari p argumētuz. Est ät cōclusio argumento vel argumētis ꝑbata propositio. Sed añq; ꝑbet tūc est dubitabilis. ⁊ ē q̄stio. Questio sic dif-

finit. Questio ē dubitabilis ꝓ positio. Mediũ āt est quod hz duo extrema. Argumentatio ē argumenti ꝑ orationē explicatio. i. oratio explicans argumentũ. Differt āt argumētũ a medio ⁊ ab argumētatiōe. qꝛ mediũ dicitur eo ꝙ hz duo extrema. Argumentũ āt addit supra mediũ virtutē probādi cōclusionē. Unde ad hoc ꝙ sit argumētũ exigit ꝙ sit mediũ ⁊ ꝙ hēat virtutē ꝓbādi cōclusiōez Argumētatio aūt dicitur totalis oratio cōposita ex p̄missis ⁊ cōclusiōe: ⁊ i illa manifestat virtus argumēti. Aliquādo. n. tota oratō pōt iferre vniuersalē affirmatiuā aliqñ nō: nisi ꝑticularē affirmatiuā. aliqñ vniuersalē negatiuā. aliqñ ꝑticularē negatiuā. ⁊ sic manifestatur tota virtus argumēti cū oñditur supra quā conclusionē pōt ip̄m argumētum ⁊ supra quaz nō pōt. quod quidē fit in argumentatiōe vt supra patuit.

Postq̄ auc. determinauit d̄ syllogismo simpliciter seu vl'r cōsiderato. hic ꝯñr agit de syllogismo i particulari q. s. ꝓcedit ex ꝓbabilibus. Denoiat āt tractat⁹ a loco nō tāq̄ a subiecto ꝓprio: sz a p̄icipio sui subiecti. Syllogism⁹ āt dyalecticus cōfirmat ꝑ locũ: qꝛ vo i diffinitōe argumēti ponit rō: iō auctor p̄mittit hui⁹ nois multiplicē acceptionē. ¶ Circa qd̄ sciēdũ ꝙ rō non est potētia aie alia ab itellectu: sz itellect⁹ dicit rō iquātũ rōcinat discurrēdo a min⁹ noto ad magis notũ. Rō ibi sumit multipliciter ꝑ cōparatōnē ad itellectũ. Prio sumit i diffinitiōe vniuocorũ. vñ diffinitio sepe vocat rō formali vt dictũ ē i p̄dicabilib⁹ c⁰ de dr̄ia. dicit āt diffinitio rō qꝛ ē indicatiua obiecti itellect⁹ vel rōnis. Est. n. rō idicās explicite rei essentiā. Essentia autē siue qditas rei materialis siue sensibilis ꝑ diffinitionē explicitā ponit a doctore subtili obiectũ itellect⁹ ꝓ statu isto iuꝑ prio sniaruz di. iij. itelligēdo nō solũ de sensibili ꝓprie: sz ēt d̄ iclusio eēntialr vel virtualiter i sensibilibus. Secūdo modo sumit rō ꝓ ipsa vl vel potētia rōcinatiua. Tertio modo sumit ꝓ discursu rōnis a p̄missis ad conclusionem. Quarto modo forma dr̄ rō qꝛ ꝑ ipsā cognoscit mā ⁊ compositũ. Cognoscit nāqz mā ꝑ anologiaz ad formā prio physicorum. Uidem⁹. n. vnā formā nouā p⁹ aliā: qꝛ vz videmus nouā opatōez q̄ arguit nouā formā. ⁊ sic cognoscim⁹ subiectu trāsmutatōis cōe. s. māz cōez q̄ māet sub vtraqz forma. sz āt tā forma accidētal q̄ sbalis fit rō cognoscēdi. Hoc tñ pri⁹ p̄oritate generatōis cōpetit forme accidētali: qꝛ oīs nr̄a cognitō ortũ hz a sēsu. Forme āt accidētales sunt obiecta sensuũ vt calidũ. frigidũ. hūidũ. ⁊ siccũ sūt obiectũ tact⁹: ⁊ sic d̄ alijs. Oīs ēt cā tā extrīseca vt efficiēs ⁊ finis q̄ itrīseca vt mā ⁊ forma h̄ mō p̄t dici rō. qꝛ ē rō cognoscēdi suũ effectũ. Hic āt fit d̄ cā forali m̄tio tāq̄ d̄ notiori. Quito⁰ eēntia cōis seu quiditas p̄dicabilis d̄ plibus vt eēntia spēi gñis vl dr̄ie dr̄ rō. Et differt iste mod⁹ a prio qꝛ hic sumit rō ꝓ obiecto itellect⁹ vl rōnis. In p⁰ vo mō ꝓ diffinitiōe explicāte ip̄z obiectũ. Sexto mō medium iferēs ꝯclusionē dr̄ rō: qꝛ. s. est istr̄m itellect⁹ vl rōnis ad iferēdũ ꝯclusiōez. Et h⁰ mō sūit i diffinitiōe argumēti. Est. n. argumētũ ꝓ rei dubie faciēs fidez. i. mediũ ꝓbans cōclusionē: qꝛ vz causat

assensum seu credulitatē de re dubia siue ꝓpositā ꝑ modū dubij. Res enim certa ꝓposita ꝑ modū dubij bñ pōt per argumentū ꝓbari: vt deū esse. vnde versus. Diffinit virtus ostendit fozma vel esse. Est mediuz rō p qō cōcludit ergo. ¶ Circa qō sciendū ꝙ ista tria. s. mediuz argumtū ⁊ argumentatio differūt. Mediū. n. ē qō participat vtrūqz extremū. Argumentū ēt vltra mediū addit virtutē ꝓbandi cōclusionē. vnde ꝑ mediuz absolute sumptū nō pōt ꝓbari conclusio sz bñ per argumētū qō videl iportare. nō mediū tñ sed ēt vnionē extremitatuz in ꝓmissis cū medio. Et sic argumentuz includit ipsas premissas ex quibus infertur conclusio: Et iō argumētū dicit quasi arguēs vel stimulās mentē ad assentiendū cōclusioni. Argumentatio vero ē totalis oratio cōposita ex ꝓmissis ⁊ conclusione in qua explicat virtus argumenti qñ ex vnione extremitatū cum medio in ꝓmissis infertur vnio extremitatū iter se in conclusione vlr vel particulariter affirmatiue vel negatiue. Sepe tñ vnuz sumitur ꝓ reliquo. Notandū ēt ꝙ lz eadē oratio possit dici propositio conclusio ⁊ questio: non tñ �means eandem rōnem. dicitur propositio inquantū ponitur i premissis ad inferendum conclusionē. Unde dicit propositio quasi ꝓ alio inferendo positio. Conclusio vero inquantum argumēto vel argumentis approbata'. Questio autem inquantum est dubia. Est nāqz questio dubitabilis propositio.

Argumentationis quatuor sunt species s. syllogismus. inductio. enthimema. ⁊ exēplum. Diffinitio ät syllogismi dicta ē ꝑi⁹. Inductio ē a singularib⁹ sufficiēter enumeratis ad vniuersale ꝓgressio: vt sortes currit plato currit. ⁊ sic de aliis. ergo ois hō currit. Enthimema est syllogismus iperfect⁹ idest oratio i qua nō oibus ꝑmissis positis infertur festinata cōclusio. vt oē aial currit; ergo ois hō currit. In hac. n. argumētatione icluditur hec ꝓpositio: ois hō est aial: que si poneretur pfectus esset syllogismus. Aristotiles sic diffinit enthimema. Enthimema ē ex ycotib⁹ ⁊ signis. ycos idem est ꝙ ꝓpositio probabilis. Signū vt hic sumitur idē ē ꝙ demōstratiua seu necessaria ꝓpositio vl probabilis ⁊ hoc i inferendo. Signū vt hic sumitur dicit necessitatē illationis. ycos aūt dicit probabilitatē ipsius ꝓpositionis i se �means quā probabilitatez ꝓpositio dicitur eē vera. vnde lz i enthimemate sit tñ vna ꝓpositio iferens ⁊ alia illata: tñ �means ꝙ inferens ꝓpositio appareret oibus esse vera vel plurib⁹ sic dicit ycos. qz sic iā est probabilis vt quilibet diligit diligētē se. ꝑm autē ꝙ ipsa infert cōclusionē ō necessitate sic est signū ⁊ sic eadē ꝓpositio dicit ycos ⁊ signū ꝑm aliud ⁊ aliud. Siqs obiciat ꝙ enthimema ōbeat sic diffiniri. Enthimema est ex ycote ⁊ signo cū tantuz sit vna

propō inferens que est ycos ⁊ signuz scōum diuersa. Ad hoc sic dicēdū ē ꝙ lz sit vna propō īserēs actu: tñ hz in se virtutez duarū ꝓpositionuz: qꝛ hz in se virtutē ꝓpriam ⁊ illiꝰ que sub intelligitur. ⁊ sic est vna scōum substātiā: ⁊ due secūdū virtutē ⁊ ideo dicitur in plurali numero ex ycotibꝰ ⁊ signis ⁊ nō ex ycote ⁊ signo. Sciēdū ꝙ oē enthimema dz reduci ad syllogismuz. In enthimemate. n. sunt tres termini sicut ī syllogismo ⁊ duo illoꝝ sunt ī conclusione ⁊ sunt maioꝛ extremitas ⁊ minoꝛ extremitas. alius autē nō ponitur ī cōclusione ⁊ est medium. Illarū aūt extremitatuz altera sumitur bis ⁊ altera semel. Et extremitate ergo tm̄ semel sumpta ⁊ ex medio fiat vna propō secūduz exigētiam modi et figure: et sic hētur syllogismus. verbi gr̄a. ī hoc enthimemate: oē aīal currit: ergo oīs hō currit: homo et currit sūt due extremitates et animal est mediū: sed illa extremitas. s. homo sūpta est tm̄ semel ex ipsa ergo et medio fiet vna propō. s. oīs hō est aīal: ⁊ tunc erit ꝑfectus syllogismus sic. oē aīal currit: oīs homo est aīal: ergo oīs hō currit. Exempluz est qñ vnū particulare ꝓbatur per aliud ꝑꝑ aliquod simile repertū ī ipsis: vt parisienses pugnare cōtra rothomagenses malum est. ergo turonēses pugnare contra pictauenses malum est. qꝛ vtrobiqz est pugnare affines contra affines.

¶ Deinde ponit auc. quatuoꝛ spēs argumētationis. s. syllogismus īductio enthimema ⁊ exēplū. ¶ Circa qđ notandū ꝙ diuisio argumētationis nō est diuisio generis in spēs: sed diuisio analogi in sua analogata. Uidet. n. argumentatio īportare tm̄ hmōi analogie vnitatez: cuius ratio est qꝛ argumētatio dicitur ab hoc qđ est in genere mentē: qđ. s. est mētē inclinare vel stimulare ad assentiendū cōclusioni que infert. Sz istud ꝑ se p̄mo cōuenit syllogismo. alijs. n. speciebus nō ꝯuenit nisi inquantū est in ipsis quodam modo virtus syllogismi: cū omnes alie spēs reducant ad syllm ex p̄mo priorū. Unde nō dicunt ꝓprie spēs argumētationis sed large: qꝛ. s. sunt quidam modi seu maneries arguēdi. Et si arguat ꝙ inter spēs eiusdē generis bñ est ordo ꝑfectionis: sicut hō est ꝑfectioꝛ equo. Respōdeo ꝙ lz sit ibi ordo ꝑfectionis vna tamē spēs nō sic reducit ad aliā ꝙ induat formā alterius sicut enthimema sic reducitur ad syllogismū ꝙ induit formam syllogismi. ⁊ sic de alijs. Quia vero diffinitio syllogismi data est in p̄cedentibus: iō de illa auctoꝛ se excusat ⁊ determinat primo quid sit. ¶ Inductio di. ꝙ est ꝓgressus a particularibus seu singularibꝰ sufficienter enumeratis ad vniuersale vt soꝛ. currit: plato currit: ⁊ sic de alijs. ergo oīs hō currit. ¶ Circa qđ est notādū ꝙ progressus hic sumitur pro motu seu discursu rōnis. Singulare etiaz ī ꝓposi

to sumitur nõ solum pro idiuiduo determinato qđ dicit singulare simpliciter ⁊ ꝟm se: sed ẽt ꝓ minus cõi qđ dicitur singulare ꝑ respectum ad magis cõe: vt habet prio physicorũ. Bene.n. sequitur: hõ currit: equus currit: ⁊ sic de singulis speciebus aialiũ. ergo omne aial currit. Reducit ãt sic inductio ad syllogismũ accipiendo singularia ꝑ medio ⁊ subijciẽdo ipsa i maiori respectu maioris extremitatis que p̃dicatur i cõclusione: vt ista iductio sor. currit: plato currit: ⁊ sic đ singul. g° oĩs hõ currit reducit ad syllz. Oẽ qđ ẽ sor. vl plato: ⁊ sic đ alijs currit. oĩs hõ ẽ sor. vl pla. ⁊ sic đ alijs. g° oĩs hõ currit. ¶ Sz ꝯ h arguit sic. Intellect⁹ nõ cognoscit singularia. g° ñ discurrit a singularib⁹ ad vniuersalẽ. ꝯsequentia pz quia discursus rõnis p̃supponit cognitionem extremorũ. ꝓbatur antecedẽs per philosophum i libro de aia dicentẽ ꝙ itellectus ẽ vniuersaliũ: sensus vero ẽ singularium. Respõdeo ꝙ sensus ẽ singulariũ p̃cise. Intellectus ãt lz sit vniuersaliũ nõ tñ precise sed ẽt singulariũ: ⁊ iõ cognoscit hec ⁊ illa. Ipsa ãt singularia nõ itelligit intellectus ꝑ nũc directe. sed reflectẽdo se sup fantasmata ꝟm Arist. iij. de aia. ¶ Circa qđ notandũ ꝙ spẽs i fantasia ad quam se cõuertit itellect⁹. prio repsentat singulare vagũ in qđ prio ferr cognitio intellectus. Quod pz qr qñqz itelligim⁹ aliqđ singulare ignorãdo i qua specie sit. Et in hoc prio signo i ipsa fantasia ẽ cõfusum: vt substantia cũ accidentibus vel multa accñtia se cõtrahẽtia mutuo. scđo repre sentat naturã absolute qñ. s. itellectus abstrahit vniuersale ⁊ ferr i naturã precise ñ cõsiderãdo ei⁹ singlaritatẽ. tertio reflectẽdo cõsiderationẽ nature ad circũstantias signatas. vt. s. itelligit singulare. i. naturã q̃ est hec nõ inquãtũ hec sed cũ accidentibus ꝓprijs determinãtibus talẽ naturã ꝑ tales circũstantias: puta ꝙ est hic ⁊ nũc ⁊ cũ tali figura ⁊ colore ⁊ hmõi: ita ꝙ istius reflexiõis terminus a quo ⁊ ad quẽ ẽ qđ cõfusũ ⁊ i medio qđ distinctũ. Ipsa tñ natura q̃ est hec nõ intelligit ꝑ nũc inquantũ hec seu sub ꝓpria rõne singularitatis: cũ nec sensus nec itellect⁹ distiguat iter duo singularia circũscripta distinctiõe accidẽtali q̃ ẽ ꝑ locũ ꝑ figurã ⁊ hmõi: puta si ꝑ diuinã potẽtiã essent in eodẽ loco ⁊ simul tpe ⁊ haberent eãdẽ figurã ⁊ magnitudinẽ ⁊ eũdẽ colorem. Talia.n. tã sensus q̃z itellectus iudicaret eẽ vnũ ⁊ tñ essent a ꝑte rei duo singularia. Hec mã diffusi⁹ tractatur a doctore subtili. vij. metaphysice: de quo ibi ꝑampli⁹ videbitur. Determiat ꝯñr auc. de enthimẽate ⁊ exẽplo q̃ reducunt ad alias species. ¶ Enthimema ẽ syllogism⁹ ipfect⁹: ⁊ exẽplũ ẽ iductio ipfecta. In inductiõe.n. ꝓceditur a singularib⁹ ab vl'e vl'r sumptũ. In exẽplo vero ab vno particulari ad aliud. Declarat ergo qđ est enthimema di. ꝙ ẽ syllogism⁹ iperfect⁹ siue oratio i q̃ nõ oĩb⁹ p̃missis positis infert festinata ꝯclusio: vt oẽ aial currit. ergo oĩs hõ currit. hic.n. intelligit ista ꝓpõ oĩs hõ est aial: q̃ si poneret ꝑfectus esset syllogism⁹. Unde enthimẽa dicit ab en qđ ẽ in: ⁊ thimos: qđ est mẽs: q: vna ꝑ positõ retinet i mẽte. Opz ãt illã ꝓpõnẽ eẽ ꝓbabilẽ vel necessariã: qr p̃supponit tãq̃z vera. Jõ Ari. diffinit enthimẽa ꝙ syllogism⁹ ex ycotib⁹ ⁊ signis. ycos ẽ ꝓpõ ꝓbabil': ⁊ signũ capit ꝑ ꝓpõne necessaria. Pro reductiõe enthimematis ad syllogismũ ẽ sciendũ ꝙ in quolibet enthimemate sunt tres termini sicut in syllogismo: quorũ duo ponunt i cõclusiõe q sunt extremitates: alijs ãt nũq̃z ponit i cõclusiõe qr ẽ mediũ. Illarũ vero extremitatũ vna ẽ bis posita i enthimemate ⁊ altera semel. Ex illa ergo semel sumpta cũ medio dz suppleri p̃missa q̃ deerat. vt in hoc enthimemate. Omne aial currit: ergo oĩs hõ currit. extremitates sunt hõ ⁊ currit: aial ãt ẽ mediũ: sed hec extremitas hõ non ẽ sumpta niñ semel. Sumat ergo iterum cũ medio ⁊ ñ

et minor propositō. s. oīs hō est aīal: ⁊ sic erit perfectus syllogismus. omne animal currit oīs hō est aīal. ergo oīs hō currit. ¶ Circa qd̄ notandū ꝙ qñ idē p̄dicatur ī p̄missa ⁊ cōclusione: tūc supplēda ē minor: vt ī exēplo p̄cedēti: cui⁹ rō ē q: p̄dicatū cōclusionis in tali enthimemate est maior extremitas: ⁊ sic ī tali enthimemate pōit maior ꝓpositio. Quādo vō idez subijcit ī p̄missa ⁊ conclusione supplēda ē maior. minor. n. extremitas subijcitur in conclusione. verbi gratia. oīs hō currit. ergo oīs hō mouet: ibi hō subijcit ī p̄missa ⁊ conclusiōe: ideo supplēda ē maior extremitas sic dicendo. Omne illud qd̄ currit mouet: sed oīs hō currit: ergo oīs hō mouet. Exēplū est qñ ꝑ vnum ꝑticulare ꝓbat aliud ꝑliculare propter aliqd̄ simile repertum ī ip̄is: vt pictauiēses cōtra lemonicēses pugnare maluz ē: ergo andegauēses cōtra manetēses pugnare malū est. Utrobiqz enim ē pugnare affines contra affines. Reducitur autem exemplum ad syllogismum per duos syllogismos: quorum primus potest esse talis. Pictauienses contra lemonicenses pugnare malum est: sed pictauiēses ⁊ lemonicenses sunt affines: ergo affines: contra affines pugnare malum ē. Deide ex hac ꝯclusiōe fiat maior secundi syllogismi sic arguendo. Affines contra affines pugnare malum est. sed andegauenses ⁊ manetēses sunt affines. g⁹ andegauenses cōtra manetenses pugnare malum est.

Quia autem argumentum ꝑ locum confirmatur ideo dāda est diffinitio loci ꝓut locus hic sumitur. Locus ē sedes argumenti: vel id a quo ad ꝓpositam questionem conueniēs trahitur argumentū. quid aūt sit q̄stio dictum est. Et sciendū ꝙ propositio questio conclusio ⁊ enunciatio secunduz substantiam idem sunt. Differūt autem secundum rationes. diuersas enim habent rationes siue diffinitiones. vt prius patuit. secundū enim ꝙ dubitabilis est: est questio. prout vero iam probata est per argumentum est conclusio prout ponitur pro alio in premissis est ꝓpositio quia ꝓpositio dicitur secundum ꝙ est ī premissis ad probādum cōclusionem. Enūciatio autem est secundum ꝙ significat eē vel non esse: vt sortes currit sortes non currit.

¶ Quia argumentuz cōfirmat ꝑ locuz. ideo ꝯñr auc. diffinit locū di. ꝙ locus ē sedes argumenti: vel illud a quo cōueniēs elicitur argumentuz ad propositā cōclusionem. ¶ Circa qd̄ notanduz ꝙ locus non sumit hic proprie sed trāsumptiue seu similitudinarie. Locus. n. in proposito sumitur pro propositiōe per se nota q̄ dicitur maxima: vel pro terminis ex quibus componitur que dicuntur differentia maxime: vt statiz videbitur. Utrūqz autem dicitur locus per similitudinem ad locum naturalem. Locus enim naturalis duplicem habet virtutem. Habet nanqz vim conseruatiuam seu fortificatiuam locati. Habet etiam vim generatiuam ipsius: vt dictum fuit capitulo de genere. vtranqz virtutez respectu argumēti habet maxima: vel quando ipsi termini ex qbus cōponitur quo ad primam virtutez. Locus dyalecticus dicit sedes argumēti: sic. n. sedēs ī loco nāli fortificat ⁊ qescit: sic ex hītudie terminoꝝ ⁊

ꝓpositione ꝑ se nota ipsam explicāte con firmatur virtus illatiua ⁊ ꝓbatiua argumenti: sic ꝙ itellectus q prius dubitabat de cōclusiōe ꝓbata ꝑ argumētū pōt gescere quātū vero ad secundam virtutez ponit ī diffinitione loci ꝙ est illud a quo conueniens elicit argumentū. sicut enim res naturalis ī suo loco generatur: sic ex habitudine terminorū ⁊ ꝓpositione ꝑ se nota virtus argumēti ad cōclusionē ꝓpositā elicit ⁊ extrahit. Hec āt secūda pars diffinitionis magis appropriat ipsis terminis. prima vero ipsi maxie. Et habitudine. n. terminorū elicit virtus illatiua argumenti que cōfirmat per maximam. verbi gratia arguendo sic. hō currit. ergo aīal currit. Si querat vñ locus. Respondet a spē ad genus. Ex habitudine enim speciei ad gen⁹ orit talis illatio: tñ ibi nō est status: qꝛ ad hec pōt dubitari que ē illa habitudo. Et iō querit vlteri⁹ maxima. i. dicas mihi ꝓpositionē per se notā explicatiuā talis habitudinis. Et tūc respondet. Quicquid predicatur ꝺ specie ⁊ genere: ⁊ sic explicite confirmatur argumentum.

Habito de diffinitione loci seqtur diuisio ipsius loci. Locus āt diuiditur ī locum maximam ⁊ ī locum differentiā maxime. Locus maxima idem ē ꝙ ipsa maxīa. Maxīa est ꝓpopositio qua non est altera prior neqꝫ notior. vt omne totuꝫ maius ē sua ꝯarte. Itez ꝺ quocūqꝫ ꝑdicatur diffinitio ⁊ diffinitū. ⁊ de quocūqꝫ predicatur species de eodē predicatur genus. Locus differentia maxīe est illud quo vna maxīa differt ab alia. vt iste maxime de quocūqꝫ predicatur species ⁊ genus. ⁊ de quocūqꝫ predicatur diffinitio ⁊ diffinitum: differūt per termīos ex quibus cōponuntur. Una enim componit ex genere et specie. Altera ex diffinitione et diffinito. vñ isti termini simplices dicūtur differentie maxime. Et sciendu ꝙ taꝫ locus maxima q̄ꝫ locus differentia maxime dicitur locus. quia vtrūqꝫ confert firmitatē et robur argumento. Unde proportiōabiliter sumitur hic locus ad locū ī rebus naturalib⁹. quia sicut ille seruat res omnes ī esse: sic similiter hic locus confirmat argumentum.

¶ Insuꝑ diuidit auc. locū ī locum maximā: ⁊ locuꝫ differentiā maxime. Locus maxima est idem ꝙ ipsa maxima: ⁊ est ibi appositiua locutio: vt si dicat aīal hō idem est qꝺ hō. Unde maxima nō tenetur ibi adiectiue sed substantiue. Est aūt maxima ꝓpositio qua nō ē altera prior siue notio:: qꝛ. s. cognoscit cognitis terminis. iō non īdiget vlteriori ꝓbatiōe: dum tñ termini cognoscant: vt de quocūqꝫ ꝑdicat species ⁊ genus: de quocūqꝫ predicat diffinitio ⁊ diffinitum. Locus differētia maxime ē illud quo differt vna maxima ab altera: vt iste due maxime. De quocūqꝫ predicat diffinitio ⁊ diffinituꝫ. ⁊ de quocūqꝫ ꝑdicat spēs ⁊ genus differūt ꝑ terminos ex qbus componūtur qꝛ vna cōponit ex genere ⁊ specie: alia ex diffinitione ⁊ diffinito. Unde isti termini dñr differentie maxīe īquātū faciūt vnā maximā differre ab alia. Dicunt ēt loci inquantū ex ipsis elicit arg^m ¶ Sed

ꝫ p̄dicta arguit sic. Locus dr̄ia maxie ē pars loci maxie. ergo mēbra diuisiōis coincidūt. Itē videt ꝙ diffinitio maxie nō sit bene assignata: qꝛ ista oē totū ē maius sua pte ē q̄dā maxima: ⁊ tñ alia ē notior ipsa. s. illa. De quolibet dicit eē vel non esse: ⁊ de nullo ambo simul qꝛ illud primū p̄ricipiū est notissimum ex. iiij. metaphysice. ¶ Respōdeo ad primuꝫ ꝙ locus differentia maxie pōt accipi duplicitер. vno mō materialiter pro ipsis terminis: ⁊ sic bñ est pars maxie. alio mō formaliter ꝑ habitudine hmōi terminorū: ⁊ sic nō est pars eius: sed differunt ad inuicē sicut explicans ⁊ explicatū. maxima enim est explicatiua huiꝰ habitudinis.

¶ Ad scdm pōt dici ꝙ lꝫ illa ꝓpositio: ꝺ quolibet esse ⁊c. sit notior illa. oē totū est maiꝰ sua pte. qꝛ. s. est de termino simpliciter p̄rio ad quē stat resolutō oīum terminoruꝫ. s. de ente: tñ nulla est notior ipa i suo genere seu ex eisdē terminis. cuꝫ ex talibus terminis nulla sit imediatior ipa.

¶ Circa p̄dicta notandū ꝙ p̄ricipia sunt in duplici differentia. Quedā sunt simpliciter p̄ria idemonstrabilia a priori: vt oē totum est maius sua parte. Si ab equalibus equalia demas q̄ remanent sunt eq̄lia ⁊ hmōi q̄ dicunt maxime. qꝛ sūt maxime certificatiōis ⁊ veritatis ad ꝯclusiones iferendas. Dicunt ēt dignitates qꝛ dignū est assentire ipsis dicunt ēt cōes ai cōceptiōes qꝛ ab oībus cōcipientibꝰ terminos eoruꝫ veritas agnoscit. Dicunt ēt propositiones immediate qꝛ nō idigēt ꝓbari ꝑ aliud p̄riꝰ se. Et talia sunt p̄ricipia cōia. qꝛ sunt de terminis cōibꝰ sicut equale ⁊ inequale cōueniunt numero ⁊ magnitudini: ⁊ talia cōsiderat metaphysica q̄ est scientia cōis ⁊ ꝑ illa hꝫ stabilire principia specialia aliarū sciarum si opus sit. Alia āt sunt p̄ricipia que sunt propria p̄ricipia particulariū sciarū q̄lꝫ possint dici dignitates non tñ ita ꝓprie. Sunt āt illa ꝓpria p̄ricipia in aliq̄ scia q̄ supponunt i ipsa scientia ⁊ constituunt ex terminis ꝓprijs ipsius scie cuius diffinitiones proprie sunt specialiū terminorum i scientia vtente illis terminis: sicut i geometria: rectū dicit cuius mediū nō exit extrema ⁊ ex hmōi p̄ricipijs procedit demonstratō p̄rio posterioruꝫ. Principijs āt cōibus in sua cōitate manentibus nō vtunt sciētie spāles: sed bñ vtunt ipsis appropriatis ⁊ applicatis ad suū genus scibile: vt principio. Si ab equalibus equalia demas que remanent sunt equalia. Utitur geometer applicādo illō ad magnitudies, sic Si ab equalibus magnitudinibus equales magnitudies demas residue erunt equales. Arismetricus autē applicando ipsum ad numeros. Uocat āt Ari. principia scientiarū positiōes que ponūt tanq̄ vera. ¶ Diuidit vero positio i suppositionē petitionē ⁊ diffinitionē: ⁊ conueniūt i hoc suppositio ⁊ petitō: qꝛ si sint demōstrabilia non tñ i illa scia i qua supponuntur vel petunt: sed differunt ad inuicem qꝛ si propositio q̄ accipitur vt p̄missa ad aliqd demonstrādum sit ꝓbabilis addiscenti siue videat sibi vera tunc dicit suppositio non simpliciter: sed ad aliquem. Sed si esset penitus idemonstrabilis esset suppositio simpliciter. Si vero addiscens cui fit demōstratio neqꝫ fuerit eiusdem opiniōis neqꝫ contrarie: sic ꝙ eam neqꝫ cōcedat neqꝫ neget dicitur petitio. Diffinitio āt differt a suppositiōe ⁊ petitione: qꝛ oīs suppositio vel petitio ē propositio. Diffinitio āt nō: sed solum simplici itellectu apprehēdit. Unde dicit Ari. ꝙ nō dicit esse vel nō esse qd est itelligēduꝫ nō de essentia rei q̄ ꝑ diffinitionē explicatur: sed de esse qd cōsistit i compositione predicati cum subiecto. cum tamē assumitur i ꝓpōne ⁊ predicatur de diffinito: tunc talis ꝓpō est suppositio ⁊ ē medium i demonstratione ꝑꝑ qd ⁊ potissima. ¶ Quia vero scia subalternata accipit principia sua à subalternante scientia de ipsa est aliquid dicendū. ¶ Circa qd est notandum ꝙ ad hoc ꝙ vna scia sub

69

alternetur alteri tres conditionea requiruntur. Primo.n.requritur ꝙ subiectuꝫ sciētie subalternate sit sub subiecto sciētie subalternātis: sicut musica que est de numero sonoro sicut de ꝓportionib⁹ numeralibus applicatis ad sonos subalternat̄ arismetrice: que est de numero sumpto simpliciter. secunda ꝙ subiectū eius addat differentiam accidentalē ad subiectū subalternātis: sicut sonus est differentia accidentalis addita numero. tertia ꝙ sciētia subalternata accipiat p̄ricipia sua a sciētia subalternante. ¶ Notanduꝫ insuper ꝙ respectu oīs cōclusionis demōstrationis opꝫ ponere principia p̄ma idemonstrabilia al's in īfinitum ꝓcederetur. Est autē magis assentiendū p̄ncipijs q̄ꝫ conclusioni. qđ ꝓbat Ari. p̄mo posterioꝝ: qꝛ ꝑꝑ qđ vnū quodqꝫ tale ⁊ illud magis. que auctoritas qꝛ sepe allegatur in phylosophia ⁊ theologia est aliqualiter declarāda. Et sic pōt intelligi. Illud est magis tale ꝓpter quod vnūquodqꝫ est tale. vt qꝛ conclusio est euidens ex p̄ncipio ideo p̄ncipiū est magis euidens: vnde illi magis est credendū. Ad veritatē autez illius ꝓpositionis oportet ꝙ illud p̄dicatū qđ cōuenit alicui per aliquaꝫ causam conueniat etiā illi cause. Et ideo nō sequitur. Ista inferiora sunt generabilia ⁊ corruptibilia ꝑꝑ supiora g⁹ supiora sunt magis generabilia qꝛ talia p̄dicata nō cōueniunt superioribus. Itez requiritur ꝙ illud quod est causa talis causati sit causa p̄cisa talis p̄dicati. Unde non seqtur: domus ē solida ꝑꝑ domificatorē: ergo domificator est magis solidus. Firmitas.n. nō inest domui p̄cise a domificatore sed a soliditate suarū partium. Itē non tenet in causis accidentaliter ordinatis. vnde nō sequit̄. Sor. est hō ꝓpter platonē. ergo plato est magis homo. Dicuntur autem cause accidentaliter ordinate quādo vna dependet ab alia in essendo sed non in causando: vt filius lꝫ habeat esse a patre potest tamē generare patre mortuo. In causis vero essentialiter ordinatis est dependentia ⁊ in esse ⁊ in causare: vt deus sol: ⁊ hō generat hominez. Inferior enim causat in virtute supioris qđ est intelligendū ꝟm Sco.i. di.iiij.sen.q.i. Nō qꝛ causa secunda in suo ordine agat virtute propria. Nō.n.accipit nouam influētiam: sed dicitur agere in virtute alterius qꝛ virtus agentis dependentis nō sufficit sine virtute illa a qua dependet.

Item locus differētia maxime diuiditur ꝑ locū intrinsecū extrinsecū ⁊ mediū. Locus intrinsecus est qñ sumiter argumētuꝫ ab his que sunt de substātia rei. vt in diffinitiōe. vt si dicatur aīal ratiōale mortale currit. ergo hō currit. Loc⁹ extrīsecus ē qñ sumitur argumētuꝫ ab his q̄ omnino separata sunt a substātia rei. vt ab oppositis. vt si queratur vtrū sortes est alb⁹: ⁊ ꝓbet̄ sortes nō ē niger: ergo sortes est albus. Locus medius ē quādo sumitur argumētū ab his que partim conueniunt cū terminis in qōne positis ⁊ partim differunt ab eis. sicut vniuoca ⁊ denominatiua que dicūtur cōiugata. vt si queratur vtrum iustitia sit bona ⁊ probetur sic iustuꝫ est bonum: ergo iustitia est bona. ¶ Postq̄ꝫ auc. diffinit locū. hic cōsequēter diuidit locū differentiā maxime ꝑ locū intrinsecū ⁊ extrinsecū ⁊ mediū. Locus intrinsecus est qñ sumit̄ argumētuꝫ ab his q̄ sunt de substātia terminoruꝫ in

qõne positorũ. Ubi sciendũ ꝙ in omni argumẽto est conclusio que fuit questio anteq̃ cõcluderet. ideo dicitur ꝙ argumentũ facit fidem de re dubitatiua. i. de cõclusione que prius erat questio ⁊ dubitabilis. Locus ergo intrinsecus est qñ sumitur argumẽtum ab his que sunt de substantia terminorũ in qõne positorũ: hoc est qñ termin⁹ inferẽs est ita de eẽntia termini illati: ꝙ vnus includit aliũ ali quo mõ essendi in: vt ꝓposita illa qõne vtrũ sortes sit aĩal arguitur sic. sortes est hõ: ergo sor. est aĩal. ly aĩal qui est terminus illatus icluditur in termino iferente. Locus autẽ extrinsecus est qñ illi termini sic se habent ꝙ vnus nõ icludit alium sed est extra rõnẽ eius: vt si arguit sor. ẽ alb⁹: ergo nõ est niger. Ratio. n. huius termini albus est extra rõnẽ hui⁹ termini niger. Locus vero medi⁹ est quando hmõi termini sic se habẽt: ꝙ ptim conueniunt: ⁊ partim differũt: vt cõcretum ⁊ abstractum que dicuntur cõiugata: conueniunt. n. in significato ⁊ differunt ĩ mõ significãdi: vt iustũ ⁊ iustitia. Iustitia. n. significat illã qualitatẽ in se ꝯsideratã. Iustũ vero significat hmõi qualitatẽ cõcernẽdo subiectũ cui inest. Ex predictis pz ꝙ diuisio loci differentie maxime est bñ assignata. Ut. n. prius dicebat locus differẽtia maxime est formaliter habitudo termini ad terminũ vt cõfirmans argumentũ. Distinctio autẽ itentionũ dz dari ꝑz distictionẽ fundamẽtoꝝ. Sic distinguunt tres mõi relatiuoꝝ. v. metaphy. Hic ergo distinguunt loci ꝑm varietatẽ terminoꝝ ĩ qb⁹ fundat. Si q̃rat sq̃re ñ ponit diuisio loci maxie sic dr̃ie maxie Rñdeo ꝙ habita diuisiõe dr̃ie loci maxime hr̃ diuisio loci maxie: Scdm. n. varietatẽ terminorũ est variatio maximaꝝ explicãtiuz hmõi terminorũ hitudines.

Itẽ locus intrinsecus diuiditur ꝑ locũ a sba ⁊ ꝑ locũ a cõcomitãtib⁹ sbam. Locus a sba ẽ qñ sumit argumẽtũ ab his q̃ sunt de substantia terminorũ in questione positorum. Et ille locus diuiditur per locum a diffinitione a descriptione ⁊ a noĩs interp̃tatione. Diffinitio est oro idicans quid est esse rei per essentialia. Locus a diffinitione est habitudo diffinitionis ad diffinitum. ⁊ continet quatuor argumẽta ⁊ quatuor maximas. Prio subiiciẽdo diffinitionẽ affirmatiue. vt animal rationale currit: ergo homo currit. Maxia. Quicquid predicatur de diffinitione ⁊ de diffinito. Secũdo modo predicando diffinitionem affirmatiue vt sor. ẽ animal rationale mortale: ergo sor. est homo. Maxia. De quocũqz predicatur diffinitio, ⁊ diffinitum. Tertio subiiciendo diffitionẽ negatiue. vt aĩal rationale mortale non currit: ergo hõ non currit. Maxima. Quicqd remouetur de diffinitione: ẽt remouetur de diffinito. Quarto predicando diffinitionem negatiue: vt lapis non est animal rõnale mortale. ergo lapis nõ ẽ hõ. Maxima. A quocunqz remouetur diffinitio ⁊ diffinitum. Locus a diffinito

70

est habitudo ipsius ad suā diffinitionē. ⁊ cōtinet quatuor argumēta et quatuor maximas sicut locus a diffinitione. Primo subiiciendo diffinitum affirmatiue: vt hō currit: ergo aial rōale mortale currit. Maxima. Quicquid predicatur de diffinito et etiā de diffinitione Secūdo predicādo diffinituz affirmatiue: vt sor. est hō: ergo sortes est aial ratiōale mortale. Maxima. De quocūqz p̄dicatur diffinituz et diffinitio. Tertio subiiciendo diffinituz negatiue. vt homo non currit ergo aial rōnale mortale non currit. Maxima. Quicquid remouetur a diffinito ⁊ etiaz diffinitione. Quarto p̄dicando diffinitum negatiue. vt lapis nō est hō: ergo lapis nō est animal rōnale mortale. Maxia. A quocūqz remouetur diffinitū et etiā diffinitio. Et sciendū q̄ locus semp oz denominari a termino iferente et non ab illato. vt quādo diffinitio est isere̅s est locus a diffinitiōe. Ñ vero diffinitum est isereus est locus a diffinito.

¶ Deinde diuidit auc. locum intrinsecū in locum a substantia ⁊ cōcomitantibus substantia. Locus a substantia est quando sumit argumētū a substātia termino rum in qōne positorum: qñ vz terminus iferens ⁊ illatus sic se habent q̄ vnus illorum dicit totam essentiā alterius conuertibiliter: vnde substantia in ꝓposito nō sumit p̄ p̄dicamēto substātie sz p̄ essentia rei. In alijs vero p̄dicamētis reperiunt hmōi loci sicut in predicamēto substātie. Lz aūt videat hec diffinitio eē ead̄ cū diffinitione loci intrinseci: tñ differūt q: in loco a substātia argumentum sumit ab essentia terminorū conuertibiliter: nō in diffinitione loci intrinseci. Sz ibi sufficit q̄ vnus illorū dicat aliquid inclusum in essentia alterius aliquo mō essendi in. vnde illa diffinitio cōuenit non solū loco a substātia: sed etiā loco a cōcomitātibus substātiā qui est quādo sumitur argumētum ab his que cōsequunt terminos in qōne positos: q; videlicet essentia vni⁹ cōsegtur essentiā alterius: ⁊ vn⁹ illorū aliquo mō includit in alio: vel sicut pars in suo toto vel ecōtra: vel sicut forma in materia aut res in suo fine: ⁊ sic ō alijs. vn⁹ tñ nō includit cōuertibiliter totā essentiā alterius. ¶ Diuidit aūt locus a substātia per locū a diffinitione a descriptione ⁊ nois interpretatione. Diffinitio ē oratio idicās quid est esse rei. Circa qō sciēdū q̄ hic sumit diffinitio nō p̄ diffinitione causali q̄ dat p̄ causas extrinsecas seu p̄ descriptione vel diffinitione quid nois: sed p̄ diffinitione ḡdditatiua que explicat essentiā rei per p̄incipia essentialia ⁊ intrinseca diffiniti. s. p̄ gen⁹ ⁊ differētiā que se habent in materia ⁊ forma: vt declaratuz fuit in predicabilibus. ¶ Locus a diffinitione est habitudo diffinitionis ad diffinitū: que quidē est habitudo idētitatis. s. cōuertibilitatis ipsorū adinuicē. Ex quo ꝓuenit q̄ qcḡd affirmat vel negat de vno etiā affirmat vel negat ō alio. ⁊ de quocūqz verificat vnum verificatur ⁊ reliquū. Et cōtinet iste locus quatuor argumēta ⁊ quatuor maximas ꝓmo subiiciēdo diffinitionē affirmatiue. vt oē aial risibile currit ergo ois hō cur/

rit vnde locus. a diffinitione. Maxima. Quicqd p̄dicat̄ de diffinitione ⁊ de diffinito. secūdo p̄dicādo diffinitionē affirmatiue: vt sor. est aīal rationale ergo sor. est hō. vnde locus a diffinitione. Maxima. De quocūqz p̄dicat̄ diffinitio ⁊ diffinitū. tertio subijciendo eā negatiue: vt aīal rationale nō currit. ergo hō non currit. vñ locus a diffinitione. Maxia. Quicquid remouet̄ a diffinitione ⁊ a diffinito. iiij. p̄dicando eam negatiue: vt lapis nō ē aīal rōnale. ergo lapis non ē hō. vñ locus a diffinitione. Maxima. A quocūqz remouet̄ diffinitio ⁊ diffinitū. Eodē mō p̄t argui a diffinito ad diffinitionē. s. subijciēdo ⁊ predicando diffinitū affirmatiue ⁊ negatiue: vt oīs hō currit. ergo oē aīal rōnale currit. vñ locus a diffinito. Maxia. Quicqd p̄dicat̄ de diffinito ⁊ de diffinitione. Et sic de alijs modis premittendo diffinitū ⁊ cōcludendo diffinitionē. vnde tunc ē locus a diffinito qñ diffinitū infert ⁊ concludit diffinitionem ⁊ tunc ē locus a diffinitiōe qñ diffinitio īfert diffinitum. locus. n. denoīat̄ ab īferēte ⁊ ñ ab illato: eo ꝙ virt⁹ approbatiua ꝯtinētis ē in termino inferente. s. in medio ⁊ non in termino illato. ¶ Et notandū ꝙ locus nō denoīat̄ a termino īferente absolute sumpto: cuz logicus nō sit artifex realis: sed denoīat̄ a termino ꝓut stat sub aliqua ītentiōe logicali. s. diffinitio generis ⁊ speciei: ⁊ sic de alijs: vt si arguit̄ hō currit. ergo aīal currit: non denoīatur locus ab hoīe: vt ē res absolute sūpta: sed a specie. i. ab hoīe vt stat sub illa ītentione q̄ ē spēs. ¶ Itez notandū ꝙ ī hmōi argumentis termini debent accipi ꝑsonaliter: alias consequētie nō valerent: ⁊ iō nō sequit̄: aīal rōnale est oratio. ergo hō est oratio: qꝛ termini sumunt̄ materialiter. Itē nō sequitur hō est spēs: ergo aīal rationale est spēs: qꝛ ly hō supponit simpliciter. Itē iste cōsequentie tenent ī ꝓpositionib⁹ de iesse. In illis. n. modalibus que quibusdā dicunt̄ modales ñ semꝑ tenet talis illatio. Unde nō seqtur: sor. scitur esse hō. ergo scit̄ esse aīal rōnale. Itē nō sequit̄: demōstrabile est hoīem esse risibilē. ergo dmōstrabile est aīal rōnale esse risibile. Passio. n. q̄ demonstrat̄ de diffinito ē per se nota de diffinitiōe: vt dicit Sco. ij. di. primi. sen. q. ij. ¶ Itē notandū ꝑm eundez doctorē vbi supra. ꝙ conceptus quiditatis prius naturaliter cognoscitur confuse vt. s. īportatur ꝑ nomen q̄z cognoscat̄ distincte: vt īportatur ꝑ diffinitionē: lz ergo eadē res īportet̄ ꝑ diffinitionē ⁊ diffinitū nō tñ eodē modo. Designat̄. n. ꝑ diffinitū cōfuse ⁊ īplicite: ⁊ ꝑ diffinitionē distincte ⁊ explicite. Ex quo pz ꝙ aliqua p̄dicata sunt notiora de diffinitiōe cuiusmodi sunt predicata ꝑ se: vt proprie passiones cuz oriant̄ a pricipijs ītrinsecis subiectiq̄ue explicant̄ ꝑ diffinitionē. Aliq̄ vero sūt notiora de diffinito cuiusmodi sūt accidentia cōia que prius īsunt īferiorib⁹ cum īferiora sint materialia respectu superiorum: ⁊ ꝑ prius cognoscuntur cōfuse q̄z ipsa superiora. Quando ergo predicata sunt notiora de diffinitione q̄z de diffinito bene procedit̄ arguendo a diffinitione ad diffinitū. Si vero ī talibus predicatis procedatur a diffinito ad diffinitionem erit petitio principij qꝛ probatur ignotū per ignotius. Quando autez predicata sunt notiora de diffinito q̄z de diffinitione tunc bene proceditur arguendo a diffinito ad diffinitionē. Si vero ī talib⁹ p̄dicatis proceditur arguendo a diffinitione ad diffinitum erit petitio pricipij. In istis autem consequentijs est argumētū demonstratiuū qñ antecedens est euidēter notum: vt omne aīal rōnale est risibile. ergo oīs hō est risibilis. ¶ Sed contra predicta arguit̄: qꝛ si predicta sint vera auctor cōmittit petitionez pricipij. Arguit. n. sic aīal rōnale currit. ergo hō currit. ⁊ tamen predicatuz est notius de diffinito q̄z de diffinitione. Ad hoc potest dupliciter respōderi. primo ꝙ auctor sic arguit gratia exempli. Exempla autē po

71

nuntur non vt vera sint: sed non sentiant qui addiscunt. secundo pōt dici q̄ in locis dialecticis nō semp oportet procedere a notioribus simpliciter sed a notioribus in ordine ad respondentem. Unde licet antecedens nō sit notius simpliciter q̄ consequens si tamen sit notius respectu respondentis erit locus dyalecticus ⁊ non petitio principij.

De descriptione.

Descriptio est oratio significās eē rei per accidentalia. vt aial risibile est ōscriptio hominis. vel sic. Descriptio ē oratio constans ex genere ⁊ proprio. vt aial risibile. Locus a ōscriptione est habitudo descriptionis ad descriptū. ⁊ continet q̄tuor argumenta ⁊ quatuor maximas sicut locꝰ a diffinitione. ⁊ formantur hic eodem modo arguméta ⁊ maxime sicut ibi. nisi q̄ ibi ponitur diffinitio ⁊ diffinitum: hic vero descriptio ⁊ descriptuz. Interpretatio est duplex: quedā enim est que non conuertitur cū interpretato suo: vt ledens pedem est interpretatio huius nominis lapis. Alia est que conuertitur cum interpretato suo: vt amator sapientie est interpretatio huius nominis philosophus: ⁊ hoc modo sumitur hic. ⁊ diffinitur sic.

Deinde determinat auc. qd sit descriptio dicens q̄ oratio significans quid est esse rei per accidētalia. Circa q̄ notādū q̄ p. ꝺ differūt diffinitio ⁊ descriptio: q: diffō exprimit qd rei per essentialia: descriptio vero per accidentalia que nō soluz fit per accidentia ꝓpria que oriuntur a p̄ncipijs spēi: sed ēt p accidentia cōmunia que fluunt a principijs individui. Per ipsa. n. cognoscimus rei essentiam: q: 9m Arist. in libro de anima. Accidentia maximaz partem cōferūt ad cognoscēdū q̄ qd est. diffinitio etiā causalis q̄ dat p causas extrinsecas pōt dici ōscriptio. hmōi. n. cause sūt accidentales causato cū non sint de eius essentia. per accidentalia igit̄ datur descriptio que faciunt vnū cōuertibile cuz descripto inquantū vnū cōtrahit ⁊ restrigit alterū: vt si dicat. hō est animal mansuetū a natura gressibile bipes a deo formatū de limo terre ordinatū ad beatitudinē eternā. Descriptio etiā est oratio cōstās ex genere ⁊ ꝓprio: vt aial risibile est descriptio bois. Per ꝓpias nāqz passiones sepe circūloquimur rerū differētias nobis ignotas. De loco aūt a descriptione ad descriptū ⁊ ecōuerso est dicendū sicut de loco a diffinitione ad diffinitū formādo argumenta ⁊ maximas eodē modo ponendo descriptionem loco diffinitionis ⁊ descriptū loco diffiniti.

Interpretatio ē expositio vnius nominis minus noti p aliud nomen magis notum. vel p integrā orationem. Locus a nominis interpretatione est habitudo interpretationis ad interpretatum. Et continet tot argumenta ⁊ tot maximas sicut locus a diffinitione. Primo subiiciendo inter-

pretationem affirmatiue . vt amator sapientie currit . ergo philosophus currit . Maxima. Quicquid predicatur de interpretatione ꝛ de interpretato. vel sit a parte predicati . vt sortes est amator sapientie: ergo ē philosophus Maxima. De quocunqꝫ predicatur interpretatio ꝛ interpretatum. Negatiue sic a parte subiecti. vt amator sapientie non currit ergo philosophus non currit. Maxima . Quicquid remouetur ab interpretatione ꝛ etiaꝫ ab interpretato. A parte predicati sic . sortes non est amator sapientie : ergo non est philosophus. Maxima. A quocunqꝫ remouetur interpretatio ꝛ etiam interpretatum. Et eodem modo intelligitur de interpretato sicut de diffinito.

¶ Cōsequēter determinat auctor de interpretatione. Est autē duplex interpretatio: qꝫ quedā est que non conuertitur cū interpretato: vt ledēs pedē est interpretatio huius nois lapis: ꝛ ꝑm hāc non sumitur locus a substātia in quo inferēs ꝛ illatū significāt idē cōuertibiliter. lapis. n. ꝛ ledēs pedem non conuertibiliter se habent cū multa ledant pedes que nō sunt lapides. alia vero est que conuertit cuꝫ interpretato: vt amator sapientie est interpretatio huius nois philosophus . dicit enim a philos quod est amor: ꝛ sophos qō est sapientia: quasi amator sapientie. Et ab hac interpretatione sumitur locus a substātia ꝛ diffinit sic. ¶ Interpretatio est expositio vnius nois minus noti per aliud magis notuꝫ. ¶ Circa qꝫ nō tandū qꝫ ethymologia ꝛ interptatio differunt adinuicem. Ethymologia enim est expositio vnius dictionis per alias dictiones eiusdem ydiomatis : vt sol dicitur quasi supra omnia lucens. ¶ Interpretatio vero proprie dicitur quādo vna dictio exponitur per alias dictiones alterius ydiomatis: vnde ꝑm Ysidorum in libro ethymologiarum. Interpres dicitur quasi medius inter partes duarū linguaꝝ. ¶ Interptatio. n. i ꝓposito sumitur magis ample pro expositione vnius dictionis per alias dictiones eiusdē ydiomatis vel diuersorum . dummodo sit ibi conuertibilitas interpretationis cum interpretato. ¶ Item notandum qꝫ interpretatio differt a diffinitione ꝛ descriptione. Diffinitio enim ꝛ descriptio indicant esse rei absolute. Diffinitio quidem per essentialia: descriptio vero per prōprietates ꝑm se consideratas. Interpretatio autem indicat esse rei per proprietates a quibus nomen imponitur : siue in quantum exprimitur ꝛ significatur per nomen. Vnde quandoqꝫ quid nominis vocatur interpretatio. De loco autez ab interpretatione ad interpretatum ꝛ ecō uerso est dicendum sicut de loco a diffinitione ad diffinitum: formādo argumēta ꝛ maximas eodem modo ponendo interpretationem loco diffinitionis ꝛ interpretatum loco diffiniti. ¶ Contra predicta arguitur sic. Non solum nomina sed etiam verba possunt per alias dictiones exponi. ergo illa diffinitio est insufficiens: in qua dicitur qꝫ interpretatio est expositio vnius nominis per aliud. Item videtur qꝫ interpretatio illius nominis philosophi nō sit cōuertibilis cū interpretato: qꝫ multi amāt sapiētiā qui nō sunt philosophi. Itē videt qꝫ locus ab iterptatio

ne non sit locus a substantia: qr sz Boetiũ locus a substãtia in sola diffinitione cõsistit. ¶ Rñdeo ad primuz ꝙ nomen in diffõne interp̃tationis nõ sumit̃ prout distinguitur cõtra alias partes orationis: sz sumitur pro illo qđ est nota mentis seu significat mẽtis cõceptum. ¶ Ad secundũ dico ꝙ illi qui nõ sunt philosophi qui s. carẽt sapientia nõ dicũtur ꝓprie amare sapientiã: sed desiderare. Desideriũ eni ꝓprie est respectu nõ hĩti: amor vero respectu habiti. lz vnũ aliqñ sumatur pro reliquo. ¶ Ad tertium dico ꝙ Boetius accipit diffinitionez large pro diffinitione quid rei ⁊ qd nominis. Et notandum ꝙ quid rei est tm̃ entium. qd nominis vero est tam entiũ q̃ nõ entiũ. Unde illa q̃ dicũtur entia ꝓhibita quib⁹. s. repugnat esse bene habent qd nominis vt Chymera. Talia autẽ sunt pure impossibilia: cũ ratio ip̃orum sit in se falsa includendo vz cõtradictoria: vt ꝙ aliquid cõponatur ex repugnãtibus ⁊ ĩpossibilibus componi. ¶ Itẽ notandum ꝙ lz questio si est precedat quid rei nõ tamen quid nominis. De nullo. n. queritur an sit nisi pregnoscatur quid per nomen importatur, ⁊ intelligitur si ẽ nõ de existẽtia actuali alioquin demõstratio cuius mediũ est diffinitio non posset haberi de nõ existẽte: cuius oppositũ pz primo posteriorũ. Sed intelligitur si est de ente cui nõ repugnat esse in effectu ſm Sco. i. di. iiij. sen. q. ij. ¶ Itẽ sciendũ ꝙ si est ⁊ quia est aliquãdo sumuntur pro eodez: vt dicitur p̃mo posteriorũ: ꝙ de subiecto scientie vel demonstrationis opz precognoscere quid est ⁊ quia est. hoc est opz precognoscere qd per nomẽ significat̃: ⁊ qr sibi non repugnat esse: vel reale vel rõnis. Nulla enim sciẽtia ꝓbat suũ subiectũ esse demõstratiõe ꝑꝑ quid arguẽdo. s. a causa ad effectũ: cũ ipsum subiectũ virtualiter contineat oĩa cõsiderata in illa scientia: vt dictũ fuit primo. c. huius libri: hoc tñ non obstante bene potest demõstrari demõstratione: qr arguendo videlicet ab effectu ad causam põt etiã demõstrari per aliquã priorẽ sciẽtiã: cognito autez de subiecto scientie qr est: põt inuestigari ꝑ effectus diffiniti: vel ſm Sco. iij. di. p̃mi sen. ꝑ viã diuisionis diuidẽdo. s. genus generalissimũ in genera subalterna: ac remouendo differentias sibi non conueniẽtes ⁊ alias sibi attribuendo. ¶ Ulterius notandum ꝙ questio ꝓpter qd põt reduci ad quid est. Quidditas. n. siue diffinitio subiecti est ꝑꝑ quid respectu passionis. Unde in demõstratione propter quid ⁊ potissima que datur ꝑ causam imediatã diffinitio subiecti est mediũ ad probãdũ passionez de subiecto: vt per aĩal rõnale probat̃ hõ esse risibilis. Itẽ sciẽdũ ꝙ demõstratio ꝑꝑ quid dicit̃ cupliciter. vno mõ dicit̃ ꝑꝑ quid: vt qñ demonstratio fit per aliquas causas sicut per causas extrinsecas: vel etiã per aliquã causaz. Alio mõ dicit̃ propter quid ⁊ potissima: vt qñ demonstratio fit per causas intrinsecas siue per diffinitionẽ aliquam. ¶ Demõstratio aũt qr fit dupliciter ſm Arist. p̃mo posteriorũ. vno mõ arguendo ab effectu ad cãm alio mõ arguẽdo a causa remota ad effectũ. Exẽplũ primi. siquis demõstraret ꝙ planete sunt prope nos. qr nõ sentillãt: hec demonstratio est per effectũ ad causam: qr nõ sintillare est effectus eius ꝙ est esse prope nos. Exemplũ secũdi: vt si demõstret̃ ꝙ paries nõ respirat qr nõ est aĩal. Nõ esse. n. aĩal est causa remota eius qđ est nõ respirare: qđ probat philosophus qr esse aĩal non est causa ꝓxima huius qđ est respirare sed esse aĩal hñs pulmonẽ. ergo non esse animal nõ est cã proxima huius qđ est nõ respirare: ⁊ ẽ talis demõstratio semꝑ negatiua. nã posita causa remota nõ propter hoc ponitur eius actus: sed ipsa remota remouetur actus sic arguẽdo. Oẽ respirans est animal: nullus paries est aĩal. ergo nullus paries est respirans. ¶ Sufficiẽtia ⁊ diuisio huiusmodi qua

tuor qōnū. s. si est: quid est: qr est: ⁊ propter quid est. de quibus agit Ari. in p̄ncipio secundi posteriorū sic pōt assignari Omne. n. demonstrabile anteq̄ probet est dubitabile ⁊ per ꝯsequens quesibile Aut igitur queritur de incōplexo: aut de cōplexo. Si de incōplexo tūc aut de rei entitate: ⁊ sic est questio si est. Aut de qd ditate sic est questio quid est. Si vero de complexo: aut queritur de inherentia passionis ad subiectū: ⁊ sic est q̄stio qr est. aut de causa inherentie: ⁊ sic est propter quid. ¶ Et notādū ꝙ qr nō est nota querendi. Per hanc. n. coniunctionē nihil queritur. dicit tn̄ questio qr est nota querendi rōnem seu respondēdi quesito: vt circa hanc qōnē luna ecclypsabilis. Potest queri an ecclypsis pōt eē in rex natura quo ad qōnē si est habitudo autē ꝙ sic: qr videmus defectū lumis causari ꝓpter impedimentū alicuius corporis. vnde pōt queri quid est ecclypsis. Est autē ecclypsis carentia luminis in aliquo receptiuo ex interpositione corporis opaci impedientis luminosuz causare lumen i hmōi corpore receptiuo luminis. habito aūt quid est ecclypsis pōt queri an hec ꝓpositio: luna est ecclypsabilis sit vera quantū ad qōnem qr est. Cognito autē per experientiā ꝙ sic: qr videlicet ecclypsis pōt inesse lune. pōt vlterius queri propter quid. Cognito vero hoc est propter interpositionem terre inter solē ⁊ lunā cessat oīs questio de ista qōne.

Sequitur de locis a cōcomitātibus substantiam. que sūt qñ sumitur argumētuz ab his que cōsequūtur terminos in qōne positos. Et diuidit. qr aliꝰ ē locꝰ a toto: alius a pte: aliꝰ a cā: alius ab effectu: aliꝰ a generatione: alius a corruptione: alius ab vsibus: aliꝰ a cōiter accidentibus. Locus a toto diuiditur sicut ipsum totū. est. n. quoddā totuz vniuersale: aliud totū itegrale: aliud totum in quātitate: aliud totū in modo: aliud totū in loco: aliud totū in tēpore. Et scdz hoc multiplex est locus a toto qr alius est locus a toto vniuersali: alius a toto itegrali. ⁊ sic de aliis. ⁊ similiter diuiditur locꝰ a tēpore. Totuz vniuersale vt hic sumitur est quodlibet supius substātiale sumptū ad suuz inferius in linea predicamētali: vt aīal ad hominez: ⁊ hō ad sortez. Pars subiectiua dicit quodlibet iferius sub toto vniuersali sumptuz. Locus a toto vniuersali siue a genere est habitudo ipsius totius vniuersalis ad suā partē subiectiuā siue ad suā spēz ⁊ est semper destructiuꝰ p̄dicando totū: vt lapis nō est animal: ergo lapis non est hō. Maxima. A quocunqz remouetur genus siue totum vniuersale: ab eodem remouetur spēs siue pars subiectiua. Locus a specie siue a pte subiectiua est habitudo ipsius ad genus siue ad suum totū vl̄e ⁊ est semper constructiuus: ⁊

tenet duo argumenta ⁊ duas maximas. Primo subiiciẽdo spẽm affirmatiue. vt hõ currit: ergo aĩal currit. Maxĩa. Quicquid predicatur de specie siue pte subiectiua: hoc etiã predicatur ð genere siue ð toto vniuersali. Secundo predicando speciem affirmatiue: vt sortes ẽ homo ergo sortes ẽ animal Maxima. De quocunq; predicatur species siue pars subiectiua: de eodem predicatur genus siue totum vniuersale.

Postq̃ auctor determinauit de loco a substantia: hic ꝯñr determinat de loco a cõcomitantib⁹ substantiã. Fit aũt iste locus i terminis q̃ sic se cõsequunt ꝙ vnus icludit ĩ alio aliquo mõ essendi in. ⁊ hoc pz per hmõi locos discurrẽdo: aut. n. vnũ includitur i alio. sicut ꝑs i toto: vel sicut totuz in partib⁹. Tale ãt totum: vel est totum vniuersale: vel totũ itegrale. Ad esse ĩ sicut totũ vniuersale ẽ in suis ꝑtib⁹ reducũtur totum in quãtitate ⁊ totũ in mõ. Ad totuz vero itegrale reducunt totũ i loco ⁊ totũ in tꝑe. Si ãt vnũ ẽ i alio sicut effectus ĩ cã vel forma. ĩ materia sumuntur loci a cã efficiente materiali formali ⁊ finali. Generatio ãt ⁊ corruptio reducunt ad eẽ ĩ: sicut forma ĩ materia: qꝛ generatio ẽ via i formã: ⁊ corruptio vni⁹ est generatio alteri⁹. Locus vero ab vsibus reducit ad esse ĩ: sicut res ĩ suo fine. vsus. n. est sicut finis ipsius rei. Cõiter ãt accidentia pñt reduci ad totũ vniuersale. Unuz nãq; cõiter accidentiũ est in plus q̃ aliũ sicut delinquere est in plus q̃ penitere. Multi. n. delinquũt q̃ nõ vere penitent. Prĩo igit agit de toto vniuersali. ¶ Circa qđ sciendu ꝙ vl̃e aliter sumit in primo posterioruz q̃ sumat hic seu i libro p̃dicabiliũ. In libro. n. posterioꝝ: vniuersale dicit p̃dicatũ qđ prĩo cõuenit alicui subiecto. Primitas ãt dicit ibi adequatõnẽ: qꝛ. s. nã talis predicati ẽ adequata tali subiecto: ⁊ sic risibile vel aĩal rõnale dicitur vl̃e respectu hoĩs. vnde diffinit vl̃e hoc mõ sumptũ prĩo posteriorũ. qđ ẽ ð oĩ ⁊ de ꝑ se ⁊ de ꝟm qđ ipsum. Dicitur ð oĩ qꝛ. s. opz ꝙ tale predicatũ insit subiecto ⁊ pro quolibet supposito ⁊ pro qualibet differentia tꝑis opz ẽt ꝙ sibi insit ꝑ se ⁊ ꝙ insit secundũ ꝙ ipsum. i. prĩo ⁊ adequate ita ꝙ nõ cõueniat ei ꝑ alteruz: sed alijs ꝑ ipsum. Unde ista se habent ex cõsecutiõe vel additiõe ad inuicẽ. s. de omni de per se ⁊ de ꝟm qđ ipsuz: qꝛ omne qđ p̃dicatur per se etiam predicatur de omni: sed non econuerso. Similiter omne quod predicatur secundũ qđ ipsum predicat ⁊ per se ⁊ de omni: sed nõ ecõuerso. Exemplũ de oĩ vbi nõ ẽ ꝑ se: vt oĩs hõ est coloratus. Exempluz de oĩ ⁊ ð ꝑ se: vbi nõ ẽ ꝟm qđ ipsum: vt oĩs hõ est aĩal. Exẽplum de oĩ de ꝑ se ⁊ de ꝟm ꝙ ipsum: vt oĩs hõ ẽ risibilis: oĩs hõ est aĩal rõnale. Totũ ãt vl̃e vt hic sumit est superi⁹ respectu suorũ iferioruz: vt gen⁹ respectu suarũ specierũ seu magis cõe respectu min⁹ cõis. ⁊ dicit vl̃e quasi vnuz versum i multis. Sed pars subiectiua ẽ iferius respectu supiorũ. vel minus cõe respectu magis cõis: vt species respectu generis. vel idiuiduum respectu speciei. Et dicit pars subiectiua qꝛ continetur ⁊ ponit sub toto respectu cuius subijcitur vl̃r. ¶ Locus a toto vniuersali est habitudo ipsius ad suã partẽ: ⁊ tz tm̃ destructiue arguendo. s. a negatione superioris ad negationem inferioris. vt lapis non est animal. ergo lapis non ẽ homo. vnde locus a genere siue a toto vniuersali. Maxima. A quocũq; remouet totum vl̃e ⁊ quelibet eius pars. Cui⁹ rõ est qꝛ

cuz supius essentialiter icludatur i iferio ri. si ab aliquo remouet superius remo/ uebit ⁊ inferius. Locus a specie siue a parte subiectiua est habitudo ipsius ad suum totū siue ad suū gen⁹ ⁊ non tz de structiue. qꝛ ad negationē speciei que est minus cōis nō sequitur negatio generis. qꝛ ipsa specie destructa genus pōt rema nere i alijs speciebus. Tenet igit tm̄ af firmatiue. ⁊ hoc dupliciter. prīo subijciē do speciē. vt hō currit. ergo aīal currit. vñ locus a specie siue a parte subiectiua ad suuz gen⁹. Maxia. Quicqd p̄dicat d̄ specie ⁊ de genere. Itē tz p̄dicādo ipēm affirmatiue. vt sor. est hō. ergo sor. ē aīal. Maxima. De quocūqz p̄dicatur speci es ⁊ suuz genus. Ratio eoruz pz ex p̄ce dentibus. cū. n. supius essentialiter inclu dat in suo inferiori sequit ꝙ quicqd veri ficatur de inferiori verificat etiā de supe riori. ⁊ de quocunqz verificatur inferi⁹ etiam superius i eo inclusuz. ¶ Contra predicta arguitur tripliciter. prīo sic quia locus a superiori ad inferius tz affirmati ue: qꝛ ꝑm Boetiū: Si virtus est vtilis. iusticia erit vtil. ⁊ si aīal ē sensibile homo erit sensibilis. ⁊ tm̄ arguit a superiori ad inferius affirmatiue. Itē ꝓbo ꝙ nō tene at negatiue. qꝛ non sequitur aīal nō cur/ rit. ergo hō nō currit ⁊ tm̄ antecedēs est ꝓpositio negatiua ⁊ ēt cōsequēs. Itez vi det ꝙ locus ab iferiori ad superius non tm̄ teneat affirmatiue sed ēt negatiue. qꝛ bñ sequitur hō nō currit. ergo aīal ñ cur rit. Illa. n. consequentia est bona in q̄ ex opposito cōsequentis ifertur oppositu z antecedentis. sic est in ꝓposito qꝛ bñ seq tur oē aīal currit. ergo oīs homo currit. ¶ Respondeo ad primuz dico ꝙ argu mentuz est bonū gratia materie ⁊ non gratia forme. arguitur. n. i p̄dicatis ꝑ se. Illud āt qd̄ per se inest vniuersaliter iest qa ꝑ se p̄supponit de oī. ¶ Ad secūduz dico ꝙ nō arguitur ibi a superiori ad ife rius negatiue sed affirmatiue. licet enim tam antecedens q̄ consequens sint nega tiua. tamen tam superius q̄ inferius re manent affirmata: ⁊ sic nō arguitur a ne gatione superioris ad negationem iferio ris. ¶ Ad tertium dico per idem. argui tur enim ibi ab inferiori ad superius con structiue.

Totū integrale ē quod est compositum ex partibus ha/ bentibus quantitatez. ⁊ pars eius dicitur pars integralis. Pars integralis est que cum a liis partibus constituit totū. Locus a toto integrali est ha bitudo totius integralis ad su am partem. et est constructiu/ us semper. vt domus est ergo paries est. Maxima. Posito toto itegrali ponitur ⁊ queli/ bet eius pars. Locus a parte integrali est habitudo ipsius ad suum totum ⁊ est semper destructiuus. vt paries non ē ergo domus non est. Maxi/ ma. Destructa parte integrali destruitur ⁊ suum totum.

¶ Deinde determinat auctor de toto integrali dicens ꝙ totum integrale est illud quod componitur ex partib⁹ quā titatem habentibus. ⁊ pars eius dicitur pars integralis. vt domus componitur ex tecto pariete ⁊ fundamento. Et poni tur ex partibus quantitatē habentibus ad differentiam totius vniuersalis ⁊ allo rum totorum.

¶ Locus a toto integrali est habitudo ipsius ad suas partes: ⁊ semper tenet ꝯstructiue seu affirmatiue. vt dom⁹ ē. g⁹ paries est. vñ locus a toto itegrali. Ma xima. Posito toto integrali ponitur. ⁊

74

quelibet eius pars. cũ. n. totuz integrale cõponat ex suis ptibus: ad esse ipsius necessario requirit eẽ suarũ ptiũ. Nõ ãt tenet iste locus destructiue q: ptes pñt remanere destructo toto: lz. n. ipse ptes hẽant esse totius respectu cuius sunt i potẽtia non tamẽ habẽt eẽ ptiale ⁊ ꝓpriuz ab ipo toto. ⁊ iõ pñt remanerẽ ipo dstructo. ¶ Locus a pte itegrali ẽ habitudo ipsi⁹ ad suũ totum: ⁊ est semp destructiu⁹: vt paries nõ est. ergo dom⁹ nõ ẽ. vñ locus a parte itegrali. Maxia. Destructa parte itegrali destruit ⁊ suuz totuz. Sed nõ tz iste locus affirmatiue: cuius rõ ẽ q: eẽ partiale partiũ est prius q̃ sit esse totius ⁊ in potentia ad ipsum. Ad positionẽ ãt prioris nõ seqtur positio posterioris necessario. ¶ Circa pdicta notãduz ꝙ duplices sunt partes: q̃dam sunt partes pncipales totius ⁊ sunt ille sine qbus totuz nõ põt esse: vt paries tectũ fundamentũ sunt partes pricipales domus. alie sunt minus pricipales q̃ nõ sunt necessarie vt fenestra i domo. Iste ãt locus itelligitur de partib⁹ principalib⁹. Unde nõ sequit manus sor. nõ ẽ. ergo sor. nõ ẽ. q: manus nõ est pars principalis eius. Itẽ sciendũz ꝙ iste locus tz arguẽdo de est secundo adiacente ad est secundũ adiacens: alias nõ tz vñ nõ sequit. paries nõ vz duas libras. ergo nec domus. Itẽ sciendum ꝙ duplex ẽ totũ. s. homogeneũ ⁊ etherogeneũ. Totũ homogeneũ dicit qd ẽ eiusdẽ nature seu rõnis i toto ⁊ partibus: cuius. s. quelibet pars recipit pdicationem totius: vt aqua aer panis vinũ. Quelibet enim pars aq̃ est aq̃: ⁊ dicit ab homos qd est vnuz ⁊ genus: q: est vnius generis vel nature i oibus partibus suis. Totũ etherogeneũ dicit ꝙ nõ ẽ eiusdẽ nature vel rõnis i toto ⁊ partib⁹: vt domus hõ equus. Quelibet. n. pars hois non ẽ hõ: ⁊ sic de alijs. ⁊ dicit ab etherõ qd ẽ variũ ⁊ genus q̃si varij generis vel rationis. Locus itaqz iste tz i toto etherogeneo ⁊ in partib⁹ eius. Tenet ẽt i toto homogeneo ꝓut hz rõnẽ totius integralis: inquãtũ vz cõponit ex partibus quantitatiuis: vt bñ sequit tota aqua est: ergo ⁊ pars aque est. Itẽ sequit pars aque ñ est: ergo nec tota aqua. Si vero cõsiderat ſm suã essentiã ſm quã verificatur de oibus ptibus suis: sic conuenit cuz toto vñ. Et hoc mõ ab ipso ad suas partes potest argui sicut a toto vniuersali ad partem subiectiuam.

Totũ iquãtitate est vniuersale sumptuz vniuersaliter. vt oĩs homo nullus hõ. Pars i quantitate ⁊ quodlibet iferi⁹ contentũ sub illo toto vniuersali vniuersaliter sumpto. Locus a toto i q̃ztitate ẽ hitudo ipsi⁹ ad suã ptẽ: ⁊ ẽ cõstructiu⁹ ⁊ destructiu⁹. Constructiu⁹ sic oĩs homo currit: ergo sortes currit. Maxima. Quicqd predicat de toto i quantitate ⁊ ẽt de qualibet ei⁹ parte. vel sic. si vniuersalis ẽ vera quelibet ei⁹ particularis erit vera. Destructiue sic. nullus hõ currit: ergo sortes nõ currit. Maxia. Quicquid remouet a toto in quantitate ⁊ a qualibet ei⁹ pte. Vel sic. si vniuersalis est falsa: quelibet ei⁹ particularis erit falsa. Locus a partib⁹ i quantitate est habitudo oĩuz partiũ i quãtitate simul sumptarũ ad suuz totũ. ⁊ tenet cõstructiue ⁊ destructiue. Constructiue sic. sortes currit plato currit: ⁊ sic de

aliis:ergo oīs hō currit. ℳaxima. Quicquid p̄dicatur de partibus in quantitate simul sumptis ꝛ ō suo toto. Destructiue. sic sortes non currit plato nō currit: ꝛ sic de aliis. ergo nullus homo currit. ℳaxia. Quicquid remouetur a partibus in quantitate simul sumptis: ꝛ ab eius toto. vel si que libz singularis nō est vera: sua vniuersalis non erit vera.

¶ Consequenter determinat auc. de toto in quātitate dicēs: ꝙ totum in quantitate est vniuersale vniuersaliter sumptū sez terminus communis cum signo vniuersali: vt omnis hō currit: null⁹ homo currit: Et dicitur totum in quantitate p quandam similitudinem ad quantitatez discretam que est numerus vel multitudo: eo ꝙ terminus cōmunis signo vniuersali determinatus distribuitur p numerositate seu multitudine suppositorū sub ipso contentorū. ℙars autē in quantitate est inferius. s. contentū sub supiori distributo. Locus a toto in quātitate est habitudo ipsius ad suam partē: ꝛ tenet constructiue ꝛ destructiue. constructiue vt oīs homo currit. ergo sor. currit. vnde locus: a toto in quantitate. ℳaxima. Quicquid attribuitur toto in quantitate ꝛ cuilibet eius parti. destructiue: vt oīs hō non currit. ergō sor. non currit. vnde locus: a toto in quantitate. ℳaxima. Quicquid remouetur a toto in quantitate ꝛ a qualibet eius parte. Ratio horuz patet: qz cū totū i quātitate distribuat p oībus suis suppositis: quicquid p̄dicatur de toto p̄dicabit ꝛ ō suis suppositis seu partib⁹ eius. ꝛ qō remouet ab vno etiam remouebitur ab oīs. Locus a parte in quātitate est habitudo ipsarū ptiz simul sumptarū ad suū totū ꝛ tenet, constructiue sic. Sor. currit plato currit ꝛ sic de aliis. ergo oīs hō currit. ℳaxima Quicqd p̄dicat de partib⁹ in quātitate simul sumptis ꝛ de suo toto. destructiue sic. Sor. non currit plato nō currit: ꝛ sic de aliis. ergo nullus hō currit. ℳaxima. Quicquid remouet a ptibus in quantitate simul sumptis ꝛ a suo toto.

¶ Circa qō notādū ꝙ ad hoc ꝙ iste cō sequētie valeāt termini debēt supponer psonaliter ꝛ nō māliter sine simpliciter vnde nō sequit. oīs hō est totū in quantitate. ergo sor. est totū in quātitate: qz ly oīs hō ibi sumit materialiter p illo complexo. ¶ Itez notādū ꝙ bene arguit a toto in quātitate ad suas ptes: qñ arguit respectu p̄dicatorū que notiori modo cōueniunt toti q̄m ptib⁹. Si vero hmōi p̄dicata ptius insunt ptibus q̄m toti: tūc arguēdo a toto ad partes cōmittit fallacia petitionis p̄incipij.

Totum in modo ē vniuersale sumptum sine determinatione: vt homo. ℙars in modo est vniuersale sumptum cū determinatione non diminuēte. vt hō albus. Et eodem modo sumitur argumentuz i hoc loco sicut in loco a genere ad speciem.

¶ Insuper determinat auc. de loco a toto in modo. ꝛ est totū in mō nomē vel verbū sumptū sine determinatione: vt hō: pars vero in mō est terminus sumptus cū determinatione: vt hō alb⁹. Dicit aūt hō p se sumptus totū in mō non q̄si habēs modū: sed qz est qōdaz totū respectu sui ipsi⁹ modificati. ℳomo. n. sine determinatione sumptus se extēdit ad oīa sua suppositā. Cū autē dicit hō albus determinat ad stādū pro vna parte suorū suppositorū. Locus a toto i mō

est habitudo ipsius ad suã partẽ ꝛ tz de/ structiue vt lapis nõ ẽ homo. ergo non ẽ hõ albus. Maxima. Destructo toto in mõ destruitur quelibet eius pars. nõ ãt tz constructiue. q: posito superiori nõ oz poni inferius. Locus a pte in mõ est ha bitudo ipsi⁹ ad suũ totũ. ꝛ tz ꝓstructiue ꝓio subijciendo partẽ i mõ. vt hõ albus currit. ergo hõ currit. Maxia. Quicqd ꝑdicaꝫ de parte i mõ ꝑdicaꝫ de suo toto secundo ꝑdicãdo. vt sor. est hõ albus. er/go est hõ. Maxima. De quocũqz predi catur ps in mõ ꝑdicatur ꝛ suũ totũ. Ũñ isti loci tenent sicut a superiori ad inferi⁹ ꝛ econuerso. Totuz. n. in mõ se hz sicut superius ꝛ ps i mõ se hz sicut inferius. ¶ Circa qõ notandũ qꝺ triplex est deter minatõ. quedam est distrahens que. s. re pugnat suo determinabili. Unde dicitur distrahẽs quasi ad diuersa trahens. Tol lit nãqz rõnẽ sui determinabilis. vt mor tuus. ¶ Homo. n. mortuus non est homo. Alia est determinatio diminuens ꝯ non tollit simpliciter rone illius cui adiungit sed partiz diminuit. Sicut imagin. bile opinabile: vel cognitũ diminuit rationez entis: q: põt sumi ꝑ ente rõnis. ꝛ illa de/ terminatio vocaꝫ ab aliquibus determi natio indifferẽs: q: nec ponit nec tollit rõ nẽ sui determinabilis. In istis determina tionibus non tz predictus modus arguẽ di. Unde nõ sequitur rosa est cognita vl opinabilis. ergo rosa ẽ. Nec sequit ẽ hõ mortuus. ergo hõ. Est albus ſm dẽtes ergo albus. Sed est fallacia a ſm quid a simpliciter. Alia ẽ determinatio tantuz cõtrahens. vt albũ ꝓtrahit hoiem ad stã dũ tãtũ ꝓo hoib⁹ albis. Unde talis de/ terminatio tz faciat suũ determinabile su mi ꝑ paucioribus suppositis non tñ tol/ lit vel diminuit ronẽ eius. sed potiꝰ ipsaz ponit. Bene. n. sequitur: hõ albus. ergo homo: ꝛ ideo in tali determinatiõe tenẽt p: edicte consequentie.

Totũ in loco ẽ dictio cõpre hendens oẽz locum aduerbia liter. vt vbiqz nunqz. Pars in loco est dictio cõprehẽdẽs ali quem locum aduerbialiter. vt ibi hic. Locꝰ a toto i loco ẽ ha bitudo ipsius ad suã partez ꝛ tenet constructiue ꝛ destructi ue. Constructiue sic. deus est vbiqz ergo deus est hic. Ma/ xima. Cuicunqz competit to/ tum in loco: ꝛ quelibet eiꝰ ps. Destructiue sic: ceſar est nũqz ergo nõ est hic. Maxia. Quic quid remouetur a toto in lo/ co ꝛ a qualibet eius parte. Lo cus a parte in loco est habitu/ do ipsius ad suum totum. ꝛ ẽ semper destructiuus vt ceſar non est hic: ergo nõ est vbiqz. Maxima. Cuicunqz non com petit pars in loco nec eius to/ tum. Totuz in tempore est di/ ctio cõprehendens omne tẽ/ pus aduerbialiter: vt semper nunqz. Pars in tempore ẽ dic/ tio comprehendens aliquod tẽpus aduerbialiter: vt nũc he ri cras. exempla autem suman tur hic sicut a toto in loco.

¶ Ulterius agit auctor de toto in loco ꝛ tempore. sicut patet in textu. ¶ Notan/ dũz qꝺ totũ in loco ꝛ totũ in tempore re/ duci pñt ad totũ in quãtitate. cũ vbiqz ꝛ nunqz semꝑ ꝛ nunqz sint signa vniuersa/ lia vel equiualentia ipsis. hic tñ ponũtur ad maiorẽ expssionẽ. Sunt ẽt ꝛ alia tota que pñt reduci ad ꝓcedentia. s. totum co

a toto successiuo

pulatū. totū disiunctū. totū contentiuū si ue virtuale: ⁊ totū successiuū. Totū copulatū est qñ duo simul coniungunt per coniunctionē copulatiuā. vt sor. currit ⁊ plato disputat. ⁊ pōt reduci ad totū integrale. Hic. n. pōt argui sicut ibi a positione totius ad positionem cuiuslibet ꝑtis. ⁊ a destructione partis ad destructionez totius. Totum disiunctum est qñ aliqua duo coniunguntur ꝑ coniunctionē disiūctiuam. vt sor. currit vel plato disputat. ⁊ pōt reduci ad totum vniuersale. arguendo. s. a destructione totius ad destructionē partis vel a positione partis ad positionem totius. Totū virtuale vel potestatiuū est qđ in se simplex est nullā habēs quantitatē plura tamen continens potentia ⁊ virtute. vt aīa continet ī se vim itellectiuā sensitiuā ⁊ negatiuaz. ⁊ potest reduci ad totum vniuersale arguendo. s. a toto ad partē destructiue sic. Lapis non habet animā. ergo lapis non habet potentiā negatiuā. a parte autem ad totuz constructiue sic. Planta habet vim vegetatiuam. ergo habet animam. Totuz successiuum est qđ habet partes non simul permanentes. Unde entia successiua hēnt suū eē ī fieri. Dū. n. fiūt sunt: dū vero fcā sunt ñ sunt. vt dies ānus. Permanētia autē sūt ī fcō eē ⁊ ñ ī fieri: sz sūt quādo simul sunt. Et reducit totum successiuum ad totuz vniuersale. arguendo a destructione totius ad destructionem partis. vt non est dies. ergo nō est meridies. ⁊ a positione partis ad positionem totius. vt meridies est. ergo dies est.

De causa.

Causa est ad cuius esse sequitur aliud ꝑm naturam. Et diuiditur in causam materialem formalem. efficientem ⁊ finalem. Causa efficiens ē a q̄ prio sit motus ad hoc q̄ fiat aliquid vt domificator ē prius mouens et operans vt fiat domꝰ. ⁊ faber vt fiat cultellus. Locus a causa efficiēte est habitudo ipsius cause efficiētis ad suum effectum. ⁊ est cōstructiuus ⁊ destructiuus. Cōstructiue tenet sic. domificator est bonus: ergo domus est bona. Maxima. Si cā efficiens ē bona: ipsum quod fit bonum est. Destructiue sic: domificator nō est bonus: ergo domꝰ non est bona. Maxima. Cuius causa efficiens non est bona: ipsuz quod fit non est bonuz. Et ecōuerso tenet locꝰ ab effectu ad causam efficientez.

Postq̄z auctor determinauit de loco a toto. hic ꝯñr determinat đ loco a cā. Circa qđ p̄mittit diffinitionē cause in generali dicēs. q̄ cā ē ad cuius esse sequit aliud ꝑ naturā. In q̄ diffinitione intelligit ens pro genere qđ est cōe ad cām ⁊ effectū. Et ponit ad cuius esse sequitur aliud ad differentiā effectus qui sequit ad eē cause. Et ponit ꝑ naturā ad denotanduz q̄ cause ad effectū est prioritas nature non tp̄is vel ordinis sicut vnus hō aliū precedit vel sequit. lz. n. aliqñ cā fit prior tp̄e suo effectu. non tñ semper. vt pz in subiecto ⁊ propria passione que simul sunt in generatione ⁊ corruptione. Et dicitur hic prius natura a quo aliud dependet: posterius vero. quod dependet ab alio. sicut effectus dependet a causa cu-

ius esse presupponit. ¶ Sed contra p̄dicta arguit̄ sic. Aliud dicit diuersitatem essentialē: cuz sit relatiuum diuersitatis substātie: sed effectus nō semp differt essentialiter a sua cā: vt pz de subiecto ⁊ propria passione que sunt idē realiter. ergo male ponitur ī diffinitione cause qd̄ ad esse eius sequitur aliud. s. effectus. Item cā ⁊ effectus sunt correlatiua. ergo cā nō est prior natura suo effectu. probatur cōsequentia. qz relatiua sunt simul natura. ¶ Respōdeo ad primuz dico ꝙ aliud pōt sumi dupliciter. s. stricte ⁊ large. Si sumat̄ stricte cū dicat diuersitatē essentialem: tunc inter cāz ꝓprie sumptā ⁊ effectum erit distinctio essentialis. Large tñ sumendo ly aliud pro quacunqz alietate vel distinctione nō exigitur realis vel essentialis distinctio inter cām magis extē siue sumptā: ⁊ eius effectuz. Et hoc mō subiectū dicit̄ cā proprie passiōis que ab ipso oritur. ¶ Ad ꝑm dico ꝙ cā ⁊ effectus pñt sumi dupliciter. Uno modo ꝓ fundamentis hmōi relationuz absolute sumptis: ⁊ sic cā ad prior nā suo effectu: nec sunt correlatiua. alio mō pro fundamentis acceptis sub relationibus: ⁊ sic sunt correlatiua ⁊ simul natura. ¶ Diuiditur āt cā in efficientez. materialē formalē ⁊ finalē. cuius diuisionis sufficientia sic pōt haberi: qz cā vel est intrinseca vel est extrinseca effectui. Si itrinseca hoc ē dupliciter: qz vel dat esse. ⁊ sic ē forma. vel est in potentia ad esse. ⁊ sic ē materia. Si extrinseca vel est prior ī intentione. ⁊ sic ē finis. vel ē prior ī executione: ⁊ sic ē efficiens. Causa efficiēs ē a qua primo ē motus. vt effectus ꝓducat̄ in esse. vt domificator mouet ⁊ operat̄ ad hoc vt dom⁹ fiat. ¶ Circa qd̄ est notandū ꝙ duplex est motus. s. realis seu ꝓprie dictus: ⁊ intētionalis seu metaphoricus. lz āt finis primo moueat motu itentiōali: efficiens tñ mouet motum ꝓprie dicto ⁊ reali. Finis enim prio venit ī mente agentis, sub rōne boni appetibilis: Agens āt sic motū a fine itentionaliter. mouet realiter producendo formā ī materia. ⁊ tūc materia huiusmodi formā substētat. Locus a causa efficiente ē habitudo ipsi⁹ ad suū effectū ⁊ tz cōstructiue respectu hmōi p̄dicatorum bonū ⁊ malū. vt domificator ē bonus. ergo domus est bona vel domificator ē malus. ergo domus ē mala. Maxima. Cuius cā efficiens est bona ipsum quoqz est bonū. Et dz itelligi de bonitate efficientis inquantū efficiēs vel artifex ⁊ ñ de bōitate morali vel entitatiua. Artifex. n. moraliter malus seu peccator. pōt facere bonā domuz. Et similiter dz intelligi de bonitate forme effectus inquantū hmōi. Itē ad hoc reqritur ꝙ hēat materiā aptā ad forme susceptionē ⁊ ꝙ recte ⁊ ꝑfecte operet̄ ꝑm artē. ecōuerso āt p̄t argui ab effectu ad cām: vt domus ē bona. ergo domificator ē vel fuit bon⁹. Tenet ēt iste locus a positiōe cause ad positionē effect⁹. Maxia. Posita cā efficiēte ponit̄ eius effectus. Ad cuius euidentiaz sciendum ꝙ duplex est cā efficiēs. s. ī actu ⁊ in potētia. vt respectu dom⁹ domificator ē cā efficiēs ī potētia. sz domificās est cā efficiēs ī actu. Hec āt itelligit̄ d̄ cā ⁊ effectu in actu. nō āt de cā ⁊ effectu in potētia. qz vt dicit philosophus. ij. physicoꝝ ⁊. v. metaphysice. cā in actu ⁊ effectus ī actu simul sunt ⁊ nō sunt. nō āt cā ⁊ effectus ī potentia. Quod ē intelligendū ꝑm Sco. v. metaphysice. nō de fundamentis cause ⁊ effectus ⁊ absolute. Non. n. sequit̄. si fundamentū cause actu existat ꝙ fundamentuz effectus existat. sed est intelligendum de actuali existētia fundamentorū ⁊ acceptorū sub relatiōib⁹. Si enim fundamentum cause in actu existat actualiter sub relatione cause. tunc etiam fundamētū effectus in actu existet actualiter sub relatione effectus. non sic de causa in potentia respectu effectus in potentia. Non enim opz si edificator existat actu ꝙ existat edificabile. de quo plus videbitur secundo physicorum.

¶ Itē notādū ꝙ eo mō quo agens per motū est in actu: effectus est in actu: dū .n. motꝰ ē. ipsū agēs nō ē cā i actu facti eē vsqꝫ ad vltimū instās. Accipiendo tñ effectū respectu cuius ē mouens i actu: ille effectꝰ est i actu. s. ipsum fieri: qꝛ duꝫ mouet nō est cā in actu nisi ipsius fieri. Sed in vltimo istanti est cā in actu facti esse: ⁊ tunc effectus ⁊ cā simul sunt ⁊ non sunt i actu. Unde si cā ē i actu i fieri simil' erit effectus in actu i fieri: si est cā in actu in facto eē erit simil' effectus i actu in fcō eē.

¶ Notandū insup ꝙ de eodē pōt tractari i diuersis sciētijs sub varijs rōnibus: vt de causis tractat̄ in metaphysica inquātū sunt principia entiū. i physica inquātū sunt pricipia motus ⁊ rerū nālium. In logica vero inquantū ex habitudine cause ad effectum sumit̄ locus dyalecticus. Et lꝫ effectus sit extra rōnem sue cause iste tñ locus nō ē extrinsecus sed intrinsecus: qꝛ ad locum intrinsecum sufficit ꝙ vnus terminus includat aliū aliquo mō essendi in: vt dictum est in p̄cedentibus.

Materia est ex qua cū aliquo aliquid fit. ⁊ est duplex. quedā enim ē ꝑmanens: ⁊ quedaꝫ est transiens. Permanēs: vt i cultello ferrū. Transiens: vt i pane farina ⁊ aqua. Et diffinitur etiaꝫ sic materia. materia est q̄ tm̄ ē in potentia. Locus a causa materiali est habitudo ipsius ad suū effectū. ⁊ est constructiuus ⁊ destructiuꝰ. Constructiuus sic: ferrū est: ergo arma ferrea possunt esse. Maxima. Posita causa materiali possibile ē eius effectus poni. Destructiue sic. Ferrū non est: ergo arma ferrea non possunt esse. Maxima. Remota cā materiali permanente tantum remouetur ⁊ eius effectus Locus ab effectu cause materialis. tenet constructiue sic. arma ferrea sunt. ergo ferrum est. Maxima. Posito effectu cause materialis ꝑmanētis ponitur eius causa. Locus ab effectu cause materialis transeūtis tenet constructiue: vt vitrū vel panis: ē ergo filix vl' farina fuit. materia eniꝫ transiens nō manet sed trassertur in aliam materiā. Maxima. Posito effectu materie trāseūtis necesse ē ipsaꝫ materiā prefuisse.

¶ Ulteriꝰ tractat auctor de materia dicens. ꝙ materia est ex qua cum aliquo aliquid fit. quia scilicet ex materia cū forma fit compositum. In qua diffinitione intelligitur causa loco generis. Residuū vero ponitur ad differentiam aliarum causarum. Ex fine enim ⁊ efficiente non fit totuꝫ compositum cum ille cause sint extrinsece. Et licet compositio fiat ex forma sicut ex causa intrinseca. non tamē eodem modo quo dicitur fieri ex materia fit enim ex materia tanq̄ꝫ ex illo qđ supponitur in oi actiōe naturali. ⁊ ad qđ stat resolutio omnis generatiōis ⁊ corruptionis naturalis. vnde ly ex. dicit habitudinem primi principij intrinseci via generationis scilicet ipsius materie que est i potentia ad formā. Que licet sit ens in potētia est tamen ens positiuum ⁊ reale scđꝫ Sco. xij. di. ij. sentē. cum sit per se subiectum generationis. Unde primo de generatione dicitur ꝙ prima materia quaꝫ

bi vocat philosophus yle est maxime subiectum generationis ⁊ corruptionis. ¶ Circa quod notandum ꝙ ens in potentia dicitur dupliciter. Uno modo vt subiectum potentie. Alio modo id ad qđ est potentia. Exemplum primi superficies dealbanda. Exemplum secundi albedo generāda. ¶ Prima potentia dicitur subiectiua. secūda obiectiua. nec iste potentie sunt eedem. ¶ Possunt enim separari: quod nanq; est creabile. puta angelus est in potentia obiectiua non subiectiua. ¶ Ad propositum materia dicitur ens non in potentia obiectiua sed subiectiua. non obiectiua dico vt albedo ante q̄ sit: q; esset simpliciter non ens: tum quia ens in potētia obiectiua non est subiectum transmutationis sed terminus. sed materia est in potentia subiectiua eo modo quo superficies est in potentia ad albedinem: ita ꝙ materia est ens receptiuum actus substantialis primo ⁊ act⁹ accidentalis secundario. ¶ Notandum insuper ꝙ actus potest sumi dupliciter vno modo prout distinguitur contra potentiam obiectiuam: secundum que scilicet actum ⁊ potentiam totum ens diuiditur. ⁊ sic actus non conuertitur cum forma. Secundum hoc enim omne qđ est extra causam suam est in actu. Alio modo sumitur actus secundum quod loquitur Aristo. septimo metaphysice: pro actu distinguente formali specifico ⁊ recepto: ⁊ sic distinguitur contra receptiuum siue potentiam subiectiuam. Materia ergo licet sit ens actu entitatiuo: quia scilicet est aliquid extra suaz causam tamen distinguitur contra actum secundo modo dictum secz contra actum distinguentem formalem ⁊ specificam. Et ita describitur per ens in potentia: q; maxime est receptiuum actus. ¶ Item notandum ꝙ hz materia non possit naturaliter esse sine forma: bene tamē potest esse supernaturaliter seu per diuinaz potentiam absq; contradictione ſm Scot. vbi supra. Quod sic probatur. Absolutum distinctum ⁊ prius alio absoluto potest esse sine contradictione sine ipso. materia est absolutum distinctum ⁊ prior forma quacunq; substantiali vel accidentali. ergo potest esse sine alio absoluto. maior est nota ⁊ minor patet. ꝙ enis materia sit quid absolutum p3: quia facit cōpositionez realem ⁊ absolutam. ꝙ etiaz sit prior forma saltem ordine nature p3 quia est receptiua forme ⁊ fundamentum eius. de quo magis videbitur primo physicorum. ¶ Item notanduz ꝙ materia potest sumi dupliciter. vno modo pro prima materia de qua dictuz est que ē subiectuz generationis ⁊ corruptionis: ⁊ de se non includit formam. Alio modo potest sumi magis large pro omni illo quod concurrit ad compositionez alterius: ⁊ hz rationez potentialis ⁊ perfectibilis: ⁊ sic reperitur materia tam in rebus naturalibus q̄ artificialibus: tam corporalibus q̄ spiritualibus. Et sic genus hz rōnem materie; ⁊ illa que sunt in genere hoc modo habent materiam quia includūt realitatem generis que est potentialis ⁊ perfectibilis per realitatez differentie vt dictum est in precedētib⁹ Sic ⁊ materia informata forma iperfectiori que ordinatur ad determinatam formam dicitur materia respectu forme perfectionis: respectu cuius est in potentia: ⁊ potest dici materia secunda. Hoc etiam modo materia informata vltima ⁊ complectiua forma potest dici materia scđa respectu forme accidentalis cuius est receptiua: ⁊ ad quam est in potentia sicut ferrum est in potentia ad formam cultelli. Et hoc modo sumitur materia in ppposito. Hec autem est duplex. q; quedam est p̄manēs: que. s. remanet in suo effectu sub ppria forma: sicut lignū remanet sub ppria forma i forma statue. Alia est que nō remanet sub ppria forma: sed de vna forma trāsit ad aliā: vt farina ⁊ aqua in pane: fenuz ⁊ se

lix in vitro. Locus a causa materiali est habitudo ipsius ad suum effectum: ⁊ tenet affirmatiue de esse ad posse in qualibet materia tam permanente q̄ transeūte: vt ferrum est: ergo arma ferrea p̄nt eē farina ⁊ aqua sunt. ergo panis pōt eē. Maxima. Posita causa materiali pōt poni eius effectus. Cū. n. ipsa sit in potentia respectu sui effectus ip̄a posita potest effectus eius poni quantum est ex parte eius. Et hoc modo pōt argui non solum a materia ex qua. sed etiam a materia in qua cuiusmodi est subiectum respectu accidentis: vel a materia circa quam vt est subiectū vel obiectū respectu scie vel habitus: vt corpus est. ergo albū potest esse: vel scibile est. ergo scia pōt esse. Ab effectu aūt materie p̄manētis ad ipsam arguit̄ ab esse effect⁹ ad esse cause. Maxima. Posito effectu cause materialis permanentis ponit̄ ⁊ materia permanens. Ab effectu vero materie transeuntis ad suam causaz arguit̄ ab esse ad fuisse: vt panis est ergo farina ⁊ aqua fuerunt. Non autem arguit̄ ab esse effectu ad esse talis materie: quia materia transiens non remanet in suo effectu quantum ad suam formam. ¶ Contra predicta arguitur quia non sequitur ligna ⁊ lapides sunt: ergo domus pōt esse: posito q̄ non sit edificator. Item non sequitur. Cultellus est ergo ferrum est: quia cultellus potest fieri ex ligno vel alio metallo. ergo locus ab effectu cause materialis permanentis non tenet affirmatiue. ¶ Rñdeo ad p̄mū dico q̄ ad esse cause mālis ñ sequit̄ possibilitas effectus respectu oīuz causarū eius. sed bñ sequit̄ possibilitas effectus quātū est ex parte materie. ¶ Ad secunduz dico q̄ ibi non arguit̄ ab effectu cause mālis ad suam causam. q: cultellus ligneus nō est effectus ferri: sed bene sequitur cultellus ferreus est. ergo ferrum est.

Forma est que dat esse rei ⁊ ꝯseruat eā ī eē. Locus a causa formali ē habitudo ipsius cause formalis ad suū effectū. ⁊ tenet cōstructiue ⁊ destructiue. Cōstructiue sic. Albedo est: ergo albuz ē. Maxima. Posita cā formali ponit̄ ⁊ ei⁹ effectus Destructiue sic. albedo ñ ē: ergo albū ñ ē. Maxima. Remota cā formali remouetur ⁊ ei⁹ effectus. Econtra vero est de effectu cause formalis.

¶ Postq̄ auc. determinauit de materia. nūc cōsequēter tractat de forma dicēs q̄ forma est que dat esse rei ⁊ eā cōseruat ī eē: q: via gñationis forma seqtur materiā. ideo post locū a causa materiali agit auc. de loco a causa formali diffiniendo ipsam formā: in qua diffinitiōe subintelligit̄ causa loco generis. Et ponitur que dat esse rei ad differentiā materie q̄ lz sit p̄ncipiū intrinsecū cōpositi nō tñ dat sibi esse specificū sz forma vt dictū est: q̄ si sit forma substātialis dat esse substātiale. ⁊ si sit accidentalis dat esse accidentale. ponit̄ aūt: ⁊ cōseruat eā in esse ad differentiā cause efficiētis ⁊ finalis que qñq̄ requirunt̄ tm̄ ad fieri illius rei ⁊ non quātū ad esse. sed forma semper reqrit̄ ad esse rei. Et lz p̄ma cā det esse oī creature ⁊ eaz in esse cōseruet: hoc ē extrinsece ⁊ effectiue: nō intrinsece ⁊ formaliter sicut hic sumit̄. Locus a causa formali ē habitudo ipsius ad suū effectuz: ⁊ tenet cōstructiue a causa ad effectū: ⁊ econuerso ab effectu ad causam: vt albedo est: ergo albū est. Maxima. Posita causa formali ponitur eius effectus: ⁊ econuerso Destructiue sic albedo non est: ergo albuz nō ē. Maxima. Remota cā formali remouetur eius effectus ⁊ econuerso. ¶ Et notāduz q̄ iste maxime sunt vere non de fundamentis absolute considera

tis: sed de fundamentis acceptis sub relationibus. Et ideo de anima separata a corpore. nō sequitur anima est: ergo hō est: q; tūc anima non stat sub relatione cause formalis. Hoc idem patet in forma accidentali. virtute. n. diuina posset esse albedo siue subiecto: ꝛ tunc non sequit: albedo est: ergo albū ē: q; tūc albedo non esset causa formalis in actu.

Finis est gratia cuius aliqd fit. Locus a causa finali est habitudo ipsius ad suum effectū ꝛ est constructiuus ꝛ destructiuus. Constructiuus sic. Beatitudo est bona. ergo virtus ē bona. Maxima. Cuiꝰ finis bonus est: ipsum quoqz bonuz ē. Destructiue sic. Pena non ē bona: ergo peccatum non est bonum. Maxima. Cuius causa est mala ipsum quoqz malū est. Econuerso autem est de loco ab effectu cause finalis.

¶ Finis est cuius gra aliqd fit: q; finis ē vltimꝰ in executione ideo de causa finali post ceteras causas determinat auc. primo ipsam diffinies. ¶ Circa qō sciēduz ꝙ finis dupliciter accipit. vno modo p termino durationis: vt mors qñqz dicit finis hois ꝛ terminus. pestis etiaz dicit finis eius. Et sic nō sumit in ꝓposito. hoc enim modo finis non hz rōnem cause. alio mō sumit finis p: illo qō mouet efficiens ad agendū seu ad qō eius opatio ordinat: ꝛ hoc modo finis est causa: ꝛ sic sumitur in ꝓposito. Medium autez ordinatū ad talē finē assequendū est effectus eius: sicut virtus ordinatur ad beatitudinē. Locus a causa finali est habitudo eius ad suum effectum: ꝛ tenet affirmatiue respectu horū ꝓtoꝝ bonum ꝛ malum: arguendo a causa ad effectuz: ꝛ econuerso: vt beatitudo ē bona. ergo virtus est bona. occidere hoiem est malus. gꝰ gladius fabricare ad hoc est malum. Maxima. Cuius finis bonum est ipsuz quoqz bonus est. ꝛ cuius finis malus ē ipsum quoqz malus est. Contra hoc arguit sic. non sequit. Dare elemosynam est bonuz. ergo furari ꝓpter hoc est bonū: q; teste apostolo. nō sunt facienda mala vt eueniant bona: ls ergo finis sit bonus: tamen quod ad ipsum ordinatur. nō est bonū. Rñdeo ꝙ illa maxima est intelligēda de illo qō ordinat ad bonum finē sm dictamē seu iudiciuz recte rōnis cuiusmodi nō est furari ꝓpter elemosynā tribuēdā. Hoc. n. nō ꝓuenit a dictamine rationis recte sed erronee.**

De generatione.

Generatio ē progressio a nō esse ad esse. Locus a generatione ē habitudo ipsiꝰ generationis ad suuz generatū. Et ē cōstructiuꝰ ꝛ destructiuus. Cōstructiue tenet sic. generatio domus est bona ergo domus ē bona. Maxima. Cuius generatio est bona ipsum quoqz bonū ē. Destructiue sic generatio latronuz ē mala: ergo latro est malus. Maxima. Cuiꝰ generatio mala ē ipz quoqz generatū malū est. Econuerso aūt ē de loco a generato.

Postq̄ auc. determinauit de loco a cā ꝛ effectu. hic cōsequenter determinat de loco a generatione ꝛ corruptione. Et ꝓmo diffinit ge

nerationem di. ꝙ generatio est progressus de non esse ad esse. Circa qđ notandum ꝙ generatio hic nō sumit̄ stricte ꝑ generatione forme substantialis: sed sumit̄ large pro acqsitione cuiuscunqz forme: siue substantialis que dicitur generatio simpliciter: siue accidentalis que dicitur generatio ſm quid. Locus a generatiōe est habitudo generationis ad genitū ⁊ econuerso a genito ad generationez respectu horum predicatorū bonuz ⁊ malum: vt generatio domus est bona: ergo domus est bona. Generatio furis ē mala: ergo fur est malus. Maxima. Cuius generatio est bona ipsuz quoqz bonuz ē ⁊ cuius generatio est mala ipsuz quoqz maluz ē. Cuius rō est qꝛ generatio ⁊ genitū dicunt vnuz ⁊ idem esse: sed generatio iportat ipsum eē i fieri: qꝛ ſm cōmentatorem: motus est forma fluens seu in fieri. genitum vero ī esse pfecto ⁊ cōpleto: ⁊ iō si generatio ē bona bonitate que est ex parte ipsius geniti ad quod terminatur: oportet genitum esse bonū: ⁊ ecōuerso: si genitum sit bonū generatio erit bona: ⁊ si sit maluz generatio erit mala.

Corruptio ē progressio ab esse ad non esse. Locus a corruptione est habitudo corruptionis ad corruptum. Et est constructiuus ⁊ destructiuus. Constructiue tenet sic. Corruptio antichristi ē bōa: ergo antichrist⁹ ē malus. Maxia. Cuius corruptō bona ē: ipsuz corruptum malum est. Destructiue sic. corruptio domus ē mala: ergo domus ē bona. Maxima. Cuius corruptio mala est ipsum quoqz bonum est. Et ecōuerso ē đ loco a corrupto.

Declarat hic auct. de corruptione dicens. corruptio est progressus ab esse ad non esse. Et capitur hic progressus pro mutatione in cōi que dicit dependentiā cuiusqz forme siue substātial' siue accidētalis. Locus a corruptione est habitudo corruptiōis ad corruptū. ¶ Circa quod notanduz ꝙ non esse rei est oppositum ipsius esse rei: ⁊ ideo corruptio que essentialiter importat non esse rei: est quodā modo opposita rei que corrumpit̄. Nō sic generatio opponitur rei que generat̄ sed generatio ⁊ genitū dicunt vnū ⁊ idē esse rei. vt premissuz ē. Et inde est quod arguit̄ respectu diuersoruz p̄dicatorum a corruptiōe ad corruptū ⁊ econuerso lz in loco a generatiōe arguat̄ respectu eiusdē p̄dicati. Unde si arguit̄ in loco a corruptione. Corruptio antixp̄i est bona. ergo antixp̄s ē malus. Maxima. Cui⁹ corruptio ē bona ipsum quoqz malū ē vl' sic Corruptio dom⁹ est mala: ergo domus est bona. Maxia. Cuius corruptio ē mala ipsum quoqz bonuz ē. Ratio hoꝝ pz qꝛ corruptio dicit nō eē rei. non eē autem bōi ē malū. ⁊ ñ esse mali ē bonū. Silr tz locus a corrupto ad corruptionē formādo eodem mō argumenta ⁊ maximas trāsponendo terminos tantū. ¶ Sed cōtra predicta arguit̄ sic. Nō sequitur. Latro est malus. ergo generatio eius ē mala, qꝛ pōt stare ꝙ habuerit pfectā generationē. ergo non tz locus a generato ad generationem. Item nō seqtur. Corruptio christi fuit bona ergo christus fuit malus. ergo locus a corruptione ad corruptum non semper tenet. ¶ Respondeo ad primum dico ꝙ accipiendo maluz vt vniformiter i generatiōe ⁊ generato bene sequit̄: vt si latro sit malus i esse moris. seqtur ꝙ generatio eius inquātuz hmōi: siue inquantum latro fuerit mala. Et sic debent sumi bonuz ⁊ malum. ad hoc vt hmōi loci valeāt. argumentuz āt procedit de generatione latronis in esse nature. Et si arguat̄ ꝙ generatio natura

lis atronis fuerit perfecta ⁊ bona in esse moris: quia potuit generari a castis ⁊ sanctis parentibus. ¶ Rñdeo ꝙ talis nõ generat a sanctis parentibus inquantuꝫ latrõ. sed inquantũ animal vel hõ. ¶ Ad secunduꝫ dico ꝙ lꝫ corruptio xp̄i fuerit bona per accidens: siue quo ad nos: nõ tñ fuit bona ꝑm se ⁊ inquantũ destructiua xp̄i: ideo nõ fuit bona in rõne corruptionis ⁊ ꝑditionis ad corruptũ. In istis aũt locis dꝫ argui de bõitate ⁊ malitia q̃ cõueniũt per se corruptioni ⁊ corrupto.

Vsus vt hic sumitur ẽ operatio rei siue exercitiuꝫ ipsius vt equitare ẽ operatio equi ⁊ secare securis. Locus ab vsib⁹ est habitudo ipsi⁹ operatiõis ad id cuius ẽ opatio siue vsus ⁊ est cõstructiu⁹ ⁊ d̃structiu⁹. Cõstructiuus sic. eqtare est bonũ. ergo equ⁹ est bonus. Maxima. Cuius vsus bon⁹ est: ipsum quoqꝫ bonuꝫ est. Destructiuus sic. occidere hominem malũ est: ergo occisor ẽ malus Maxia. Cui⁹ vsus malus ẽ: ipsum quoqꝫ vsitatum malũ est. Ecõtra est de loco abusitato.

Vlteri⁹ d̃clarat auc. de loco ab vsibus. Et p̃mo diffinit q̃d sit vsus di. ꝙ vsus est opatio siue exercitium rei. Est nãqꝫ vsus opatio q̃ vtimur aliqua re: vt secar̃ est operatio qua vtimur securi: vt instr̃o. ⁊ eqtare est opatio qua vtimur equo. Securis autẽ seu equ⁹ dicit̃ res vsitata. Locus ab vsib⁹ ẽ habitudo vsus ad vsitatũ ⁊ tenet affirmatiue respectu horũ predicatorũ bonũ ⁊ malũ vt secare est bonuꝫ ergo securis est bona. Occidere est malũ: ergo occisor est malus. Maxima. Cuius vsus bonus est ipsum quoqꝫ bonuꝫ est. Et cuius vsus malus est ipsum quoqꝫ malũ est. Quod nõ est intelligenduꝫ de bonitate vel malitia simpliciter: sed ꝑ cõparationẽ ad ipsum vsum. ⁊ econuerso põt argui de vsitato ad ipsum vsum. ¶ Sed cõtra predicta arguitur sic. Nõ sequitur. vsus legũ est malus: ergo leges sunt male: q̃ antecedens potest esse verũ: ⁊ consequẽs falsum. Potest eniꝫ aliquis male vti legib⁹: vt ꝓuertendũ iustitiã ⁊ opprimẽduꝫ pauperes. Itẽ põt aliquis male vti pane: vt si vtatur pane ad percutiẽdũ: ⁊ tamẽ non seqtur ꝙ panis sit malus. Itẽ videt̃ ꝙ iste locus nõ differat a loco cause finalis. q̃ finis est illud ad qd̃ res ordinat̃. sed vsus est huiusmodi respectu rei vsitate: vt equ⁹ ordinatur ad equitandũ: ergo locus ab vsibus ⁊ locus a causa finali erunt idem. ¶ Rñdeo ad p̃mũ dico ꝙ vsus ad quẽ sunt leges ordinate est hon⁹ sicut ⁊ ipse leges. Sunt. n. ordinate ad pacẽ ⁊ iustitiam cõseruãdã. Si vero aliqs vtat̃ ipsis peruerse nõ vtit̃ ipsis ad illud ad quod sunt istitute. Unde talis magis dicit̃ abuti legib⁹ q̃ꝫ vti. ¶ Ad aliud idẽ dicẽdum ẽ de vsu panis. Ad aliud dico ꝙ lꝫ vsus possit habere rõne finis. vt dictuꝫ est in p̃cedentibus: isti tamen loci sunt d̃istincti Nõ. n. est incõueniẽs super eãdẽ reꝫ diuersos locos fundari ꝑm diuersas habitudines ibi consideratas. vnde ipsa opatio ꝑm ꝙ res vsitata est ad ipsaꝫ ordinata poterit fundare locum a causa finali: ꝑm vero ꝙ est per vtentẽ exercitata fundabit locum ab vsibus.

Cõmuniter accidentia sunt duplicia. Quedam enim sunt que aliquando se consequuntur ⁊ aliquãdo nõ: vt comtus ⁊ adulter. ⁊ ab his non sumi-

tur locus dyalectic⁹: sz sophisticus. Alia sunt quorũ vnum semp sequitur ad aliud. vt penitere sequitur ad deliquisse. ⁊ ab his sumitur locus dyalecticus. Et tenet cõstructiue ⁊ destructiue. Constructiue sic iste penitet: ergo deliquit. Maxima. Si communiter accidentium posterius inest ⁊ primum insuit. Destructiue sic. Iste nõ deliquit: ergo non penitet. Maxima. Si communiter accidentium prius non inest: ⁊ posterius non inerit.

¶ Deinde tractat auctor de loco a communiter accidentibus. Talia vero sunt duplicia sicut patet in textu. ¶ Contra hoc arguit dupliciter. primo sic. christ⁹ non delinquit ⁊ tamẽ penituit cuz peccata nostra in corpore suo portauit super lignum. Penitere enim est penam tenere. ergo in his non valet argumentum negatiue. Item deum penituit hominem fecisse: vt habetur in libro. Gen. ⁊ tamen deus non delinquit. ergo in his non valet argumentum a posteriori affirmatiue. ¶ Respondeo ad argumenta. Ad p̃mũ dico q̃ lz christus penã peccatorum nostrorum portauerit: non tamen penituit proprie loquendo. Penitentia. n. proprie est dolor voluntarie assumptus pro peccato a se commisso. Dicitur tamen aliquis penitentiam agere p delicto alteri⁹ extenso nomine penitentie. ¶ Ad secundum dico q̃ ibi est locutio metaphorica. Dicimus enim deum penituisse: qr admoduz penitentis se habuit delendo opus quod fecerat.

De locis extrinsecis.

Sequitur d̃ locis extrinsecis. Quid aũt sit locus extrĩsecus dictuz est prius. Locorum autẽ extrinsecorum alius est ab oppositis. ali⁹ a maiori. alius a minori. alius a simili. alius a ꝓportione. ali⁹ a trãsumptione. alius ab auctoritate. Item oppositorũ quatuor sunt spẽs. s. relatio. cõtrarietas. priuatio ⁊ contradictõ Relatiue opposita sunt quorum alterũ sine altero non potest esse. Locus a relatiuis est habitudo vnius relatiuoꝝ ad aliud. ⁊ est constructiuus ⁊ destructiu⁹. Cõstructiu⁹ sic. pater est: ergo filius est. ⁊ filius est: ergo pater est. Maxima. Posito vno relatiuorũ necessario ponitur ⁊ reliquum. Destructiue sic. Patet non est. ergo filius non est ⁊ ecõuerso. Maxima. Remoto vno relatiuorum remouetur ⁊ reliquũ. Locus vero a relatiue oppositis tenet solũ destructiue sic. sortes ẽ pater platonis. ergo non est filius eius.

Postq̃ auc. deteriauit i p̃cedẽtib⁹ de locis intrinsecis. hic consequenter determinat de locis extrinsecis. Est autẽ locus extrĩsecus qñ termin⁹ iferẽs est extra essentiã termi illati

Et diuidit ꝑ locū ab oppositis a maiori: a minori: a filī: a ꝓportiõe: a trãſũptiõe: ab auctoritate. Locus ab oppositis ẽ habitudo vnius oppositorū ad reliquū. Et diuidit ſz quatuor ſpẽs oppoſitionis. ſ. oppoſitionẽ relatiuã cõtrariã priuatiuaz ⁊ cõtradictoriã: de quib⁹ nota ea que dicta ſunt i poſt predicamẽtis. ¶ Circa relatiue oppoſita ſciendũ ꝙ alius eſt locus a relatiuis ali⁹ a relatiue oppoſitis. Loc⁹ a relatiuis attendit ſm habitudinez correlatiuoz adinuicẽ: q: vz poſita ſe ponũt ⁊ peꝛempta ſe perimũt: vt dictũ eſt in predicamẽto ad aliqd vt ſi pater eſt filī⁹ eſt. Si pater nõ eſt filius nõ eſt: ⁊ econuerſo. Locus vero a relatiue oppoſitis attẽditur ſm repugnantiã quã habent ad eſſe in eodẽ reſpectu eiuſdẽ: vt ſi ſoz. eſt pater platonis ſequit ꝙ non eſt filius eius. Maxima. ¶Poſito vno relatiue oppoſitorum in vno ſubiecto ab eodẽ remouetur reliquus. Unde relatiue oppoſita ſe excludũt mutuo reſpectu eiuſdẽ. ¶ Sz ꝓtra predicta arguit ſic. antecedẽs: ⁊ cõſequens ſunt relatiua iter ſe cũ in oi loco ſit habitudo termini iferentis ad terminũ illatuz ergo oĩs locus eſt a relatiuis. Nõ ergo dz locus iſte diſtingui ab alijs locis. Itẽ non ſequit ſoz. eſt pater boĩs: ergo nõ eſt filius boĩs. ⁊ tñ arguitur ibi a relatiue oppoſitis. Reſpondeo ad pmũ ꝙ lz i omni loco ſit habitudo termini inferentis ad terminũ illatũ: nõ tamẽ termini ſubſtracti ſunt eſſentialiter relatiui: qõ requiritur ad iſtum locuz. ¶ Ad ſecundũ dico ꝙ ibi non arguitur a relatiue oppoſitis: q: ſoz. non dicit pater ⁊ filius reſpectu eiuſdẽ: ſz reſpectu diuerſoz.

Contrarietas eſt cõtrariorum oppoſitio: vt albi nigri. Cõtrariorum quedam ſunt mediata: vt album ⁊ nigrum. inter que ſunt medii colores. Quedam vero imediata: vt ſanũ ⁊ egrũ circa animal. Locus a contrariis eſt habitudo vnius cõtrariorũ ad reliquum. ⁊ tenet conſtructiue ⁊ deſtructiue. Cõſtructiue ſic. hoc animal eſt ſanum: ergo nõ eſt egrum. Maxima. Poſito vno cõtrariorũ remouetur ⁊ reliquus. Deſtructiue tenet tm̃ in contrariis imediatis cuz cõſtãtia ſubiecti. vt hoc animal non eſt ſanum: ergo eſt egrũ. Maxima. Remoto vno contrariorum ponitur reliquũ ſubiecto manente.

¶ Contrariorum quedam ſunt mediata: ⁊ quedã imediata. Contraria mediata ſunt illa inter que cadit aliqua forma media eiuſdem generis que participat vtrunqz extremuz: vt albũ ⁊ nigruz inter que cadunt rubeũ: viride: croceuz ⁊ alij medij colores. Immediata autez dicuntur illa inter que non cadit mediũ ſm formã. bene tamẽ cadit mediuz ſm ſubiectũ qõ dicitur mediũ per abnegationẽ vtriuſqz: vt ſanum ⁊ egruz: lignum enim nec eſt ſanum nec egrum. Locus a cõtrarijs eſt habitudo vnius cõtrariorũ ad reliquũ ⁊ tenet affirmatiue. ſ. a poſitione vnius ad remotionem alterius tam i cõtrarijs mediatis qz imediatis: vt ſoz. eſt albus: ergo nõ eſt niger. ſoz. eſt ſanus ergo nõ ẽ eger. Maxima. ¶Poſito vno cõtrariorũ in aliquo ſubiecto ab eodẽ remouetur reliquum: quod patet: q: contraria ſunt forme maxime diſtantes que viciſſim inſunt: ⁊ mutuo ſe expellunt: vt patuit in poſt predicamentis. In contrarijs autem imediatis tenet deſtructiue. ſ. a negatione vnius de aliquo ſubiecto ad poſitionem alterius: vt ſoz. nõ eſt ſanus. ergo eſt eger. Maxima. Remo

to vno contrariorum immediatorum ponitur reliquum ad hoc autem duo requiruntur. primo constantia subiecti: quod videlicet sit subiectum sit in rerum natura Et ideo non sequitur. antichristus est sanus. ergo est eger secundo requiritur quod arguatur respectu subiecti determinati: quod videlicet sit aptum natum recipere huiusmodi contraria: et ideo non sequitur. Lignum non est sanum: ergo est egrum. quia lignum non est subiectum aptum natum ad susceptionem sanitatis vel egritudinis. Sed contra predicta arguitur de scuto cuius medietas est alba et medietas nigra: quia non sequitur hoc scutum est album: ergo non est nigrum. ergo locus a contrarijs nõ tenet affirmatiue. Respondeo quod antecedens est falsum: quia tale scutum nec est simpliciter album: nec simpliciter nigrum. sed tm̃ secundum quid.

Que autem sunt priuatiue opposita dictum ẽ prius. Locus a priuatiue oppositis ẽ habitudo priuatiõis ad hitũ: vel habitus ad p̃uationẽ. et tenet cõstructiue vt iste ẽ vidẽs: ergo ñ ẽ cecus: vl' ẽ cec⁹: ergo ñ ẽ vidẽs. Maxia. Posito vno p̃uatiue oppositoꝝ circa aliquod subiectũ: ab eodem remouetur reliquum. Destructiue non tenet nisi cum cõstãtia subiecti: et cum tpe determinato a nã. Catulus enĩ nõ dr̃ vidẽs neq; cecus ante nonũ diẽ. Et puer nõ dicitur edẽtulus ante tp̃s determinatum a natura.

¶ Deinde determinat auc. de priuatiue oppositis quorum vnum dicit negationem alterius in subiecto apto ad talẽ formam. ¶ Circa quod notandum quod duplex est priuatio: quedam perfecta: alia ĩperfecta. Priuatio pfecta siue proprie sumpta est que priuat habitum seu formã et tollit principium proximũ eius vt cecitas que priuat visum et tollit debitam dispositionem oculi ad videndum. De ista itelligit dictum Aristo. in predicamẽtis quod a priuatione in habitum impossibilis est regressus. Alia est priuatio magis large sumpta: quia lz priuet habitum non tamen eius principium corrũpit: vt qes est priuatio motus: et tenebra est priuatio lucis et ignorãtia scientie. Et ab hac bene est possibilis regressus ad habitum seu formam quam priuat. Locus a priuatiue oppositis est habitudo priuationis ad habitum et econuerso: et tenet affirmatiue. s. a positione vnius ad negationem alterius: vt sor. est videns. ergo nõ est cecus. vel est cecus. ergo nõ est videns. Maxima. Posito vno priuatiue oppositorum remouet reliquũ. Negatiue vero non tenet nisi cum constantia subiecti et tempore determinato a natura. Unde non sequitur. Antichristus non est videns: ergo est cecus: quia antichristus nondum est. Item non sequit Catolus ante nonum diem nõ est videns: ergo est cecus: quia non habet tempus determinatum a natura ad videndum. Item non sequit. Lapis non est videns: ergo est cecus: qr cecitas dicit carentiam visus in subiecto apto nato cuiusmodi non est lapis. Non valet etiã argumentum a negatione actus ad positionẽ p̃uationis qñ p̃uatio dicit nõ solũ negationẽ actus: sed etiã corruptionem principij ipsius: et iõ de illo qui dormit vel claudit oculos non sequit: iste non videt actu ergo est cecus.

Contradictio est oppositio cuius scdm se nõ est dare mediũ. Locus a cõtradictorie op

positis est habitudo vnius cõtradictorie oppositorum ad reliquum vt sortem sedere est verũ. ergo sortẽ nõ sedere ẽ falsuz. Maxia. Si vnũ ꝯdictoriorũ est veruz: reliquũ erit falsũ.

¶ Consequenter auc. agit de cõtradictione ipsam diffiniendo sic. Contradictio ẽ oppositio cuius ꝑm se non est dare mediũ. ¶ Circa qđ notandũ ꝙ carere medio aliter cõuenit cõtrarijs imediatis vl' priuatiue oppositis: aliter contradictorijs Cõtraria. n. imediata lz ñ habeãt mediũ ꝑm se siue ꝑm formã habent tñ mediuz ꝑ accidens siue ꝑm subiectũ vt lapis nec est sanus nec eger. Contradictoria vero nullo mõ habẽt mediũ. probat' qꝛ qñ aliqd per se inest alicui eius oppositum sibi non cõuenit nec ꝑ se nec ꝑ accidens. Sz carere medio inest cõtradictioni ꝑ se: vt pz ex eius diffinitione: ergo nullo modo sibi conuenit habere mediũ. Est aũt duplex contradictio. s. ꝓpositionũ terminoruz. ⁊ de prima dictũ est in primo tractatu de secunda vero dictũ est in post ꝑdicamentis. Termin⁹. n. sumpt⁹ cum negatione ⁊ sumptus sine negatione cõtradicũt. vt hõ ⁊ nõ hõ. Unde de quolibet verum est dicere ꝙ est hõ vel nõ hõ. vt ibi fuit declaratũ. Locus a contradictorijs est habitudo vnius cõtradictorij ad reliquũ. ⁊ potest sumi ꝑm vtrãqz cõtradictionẽ. Sed in cõtradictione ꝓpositionũ dz argui respectu horũ ꝑdicatorũ verum ⁊ falsum: vt sor. currere est verum ergo sor. non currere est falsum. Maxia Si vnũ contradictoriorũ ẽ verũ reliquũ est falsum. In cõtradictione vero terminorũ dz argui ab affirmatione vnius ad negationẽ alterius. vt sor. ẽ hõ. ergo sor. non est nõ hõ. ¶ Et notandũ ꝙ Aristo. in tertio thopicorũ ponit duas cõsequentias circa opposita. quarũ vna dicit' consequentia ecõtrario. alia vero cõsequentia ĩ ipso. cõsequentia ecõtrario est qñ ex opposito cõsequentis ĩfert' oppositũ antecedẽtis. vt si ẽ hõ. est aĩal. si non ẽ aĩal. ergo nõ est hõ. cõsequentia ãt ĩ ipso est in qua ex eo ꝙ aliquod ꝑdicatũ affirmat' de aliquo sbiecto oppositũ ꝑdicati affirmat' de opposito subiecti. vt iusticia est virtus. ergo iniusticia ẽ vitiũ. Si. n. oppositũ in opposito ⁊ propositũ ĩ proposito. hoc est si oppositũ vitij ĩsit opposito iniusticie: vitium inerit iniusticie. ¶ Sed cõtra hoc arguit' ⁊ videt' ꝙ inter ꝯtradictoria sit mediũ. qꝛ ibi ẽ cõtradictio media. ergo ⁊c. ¶ Respõdeo ꝙ lz iter cõtradictoria sit cõtradictio vel relatio rõnis media. ⁊ sic sit ibi mediuz ꝑm rationẽ: non tñ ꝑm rẽ. Ipsa ẽt relatio ratiõis nõ sic mediat inter contradictoria qñ de illa dicat' altera ꝑs contradictionis. ⁊ nõ ambe partes simul est enim ens vel non ens.

Sunt autem alia opposita que dicuntur dispata que non sunt opposita secũdum aliqđ genus predicte oppositõnis: sz sunt diuersa vt hõ ⁊ asinus. ⁊ a talib⁹ sumitur sic argumẽtum. sor. est hõ: ergo non ẽ asinus. Maxima. De quocũqz dicitur vnum dispatoꝝ abstractiue: ab illo eodẽ remouetur ⁊ reliquũ. dicitur notãter abstractiue: qꝛ si cõcretiue sumerentur tunc nõ sequeretur: qꝛ nõ seqt' hoc ẽ albũ: ergo non ẽ quantũ: sed bene sequitur hoc ẽ albedo: ergo nõ est quãtitas.

¶ Ulterius determinat auctor de loco a disperatis. Sunt ãt disperata illa que sic habent rationes separatas ꝙ de inuicez nõ possunt verificari. vt hõ ⁊ asin⁹. quã

titas ⁊ albedo: lz aūt talia possent reduci ad aliquā oppositionū p̄dictarū sub nulla tñ earuz ꝑ se: ⁊ formaliter icludūtur. Locus a disperatis est habitudo vnius disperatorum ad reliquum ⁊ tenet affirmatiue. vt sor. est homo. ergo non est asinus. Maxima. De quocūqz dicit̄ vnuz disperatoruz ab eo remouet̄ reliquum. Non tz autem negatiue. non. n. sequitur non est hō ergo est asinus. Accidentia ēt i concreto cum de se inuicez verificēt̄ ñ sunt dispata. vt albū ē quātū: sed bene in abstracto. Albedo. n. ñ est quantitas.

Maius vt hic sumitur ē qđ supraponitur alicui i potētia ⁊ virtute. Minus est quod ei supponitur. Locus a maiori ē habitudo ipsi⁹ maioris ad minus. ⁊ ē semꝑ destructiuus. vt rex nō pōt expugnare castruz ergo nec miles. Maxia. Si id qđ magis vr̄ iesse ñ iest: nec id qđ min⁹ vr̄ iesse ñ ierit. Loc⁹ a minori est habitudo minoris ad maius. ⁊ est semꝑ cōstructiu⁹. vt miles p̄t expugnar̄ castruz: ergo ⁊ rex. Maxima. Si id qđ minus videtur iesse iest: ⁊ id qđ magis videt̄ iesse ierit

¶ Deide determinat auc. de loco a maiori. Est autem maius sicut patet i textu ¶ Sed contra hunc locum arguitur sic. Episcopus non potest ducere vxorem ergo nec rusticus. ⁊ tamē arguitur a maiori ad minus negatiue. ¶ Respondeo ꝙ licet episcopus sit maioris potestatis q̄z rusticus. tamen illud predicatum ducere vxorem non magis videtur inesse epo q̄z rustico. immo sibi repugnat. In hoc āt loco non dz argui a maiori ad minus absolute. sed dz argui respectu p̄dicati qđ magis videt̄ inesse vni q̄z alteri.

Similitudo ē rex dr̄iuz eadē q̄litas. Loc⁹ a simili ē hītudo vni⁹ similiū ⁊ reliquū. ⁊ tz cōstructiue ⁊ destructiue. Cōstructie sic. sic risibile iest hoi: ita hinibile iest equo. sed risibile inest homini vt ꝓpriū. ergo hīnibile iest equo vt ꝓprium. Maxima. De similib⁹ idē est iudiciuz. Destructiue sic. sicut risibile iest homini: ita hīnibile iest equo: sed risibile nō iest homini vt genus: ergo nec hīnibile iest equo vt gen⁹. Maxia. De similib⁹ idē ē iudiciū.

¶ Consequenter determinat auc. de loco a simili. Locus a simili ē habitudo vnius similis ad reliquū. ⁊ tz affirmatiue ⁊ negatiue. Affirmatiue sic. Sicut risibile i est homini ita hīnibile equo. sed risibile ē ꝓprium hois. ergo hinibile equi. Maxima. Si vnū similiuz inest ⁊ reliquuz. vl' de similibus idem est iudicium. Negatiue sic. Sicut risibile est hois ita hīnibile equi. sed risibile nō est accidens hois. ergo nec hīnibile eq. Maxima. Si vnum similiū non inest: nec reliquum. Et dz argui ꝑ hunc locum. de sil'ibus inquantuz sunt sil'ia. ⁊ non inquantū sunt dissimilia. ¶ Sed ꝯtra arguitur sic. In loco dyalectico iferens dz esse notius illato: sz vnuz sil'e non est notius altero ergo locus a simili non est locus dyalecticus. maior est nota. minor ꝓbatur. qa similia sunt relatiua q̄ sunt simul natura. ¶ Respōdeo ꝙ simile pōt capi dupliciter vel formaliter ꝓ relatione similitudinis vel fundamentaliter. primo modo vnum simile nō est noti⁹ altero. qz similia sunt relatiua eqꝑa

rantie. secundo modo vnum est notius i esse alicui subiecto q̃z aliud alteri: sicut notius est risibile in esse hominui q̃z hinibile equo. Et hoc modo sumit̃ locus a simili scilicet pro fundamento quod denomiatur a relatione similitudinis. Primo ãt modo arguendo a simili ꝑm relationem similitudinis est locus a relatiuis. vt sor. ẽ similis platoni: ergo plato est sil̃is sorti.

Proportio est rerum differentiuz eadem habitudo. Locus a proportione est habitudo vnius proportionabilium ad reliquum. vt sicut se habet rector nauis ad nauem: ita se habet rector scolarium ad scolas: sed in naui regenda eligendus est rector non sorte sed arte. ergo in scolis regendis eligẽdus est rector non sorte sed arte. Maxima. De proportõnalibus idẽ est iudicium. Differt autẽ iste locus a loco a simili. qꝛ i loco a simili sumitur comparatio secundum similitudinem inherẽtie. vt sicut risibile inest homini: ita hinnibile inest equo. In loco autem a proportione non attẽditur similitudo inherentie. sed comparatio habitudinis. vt sicut se hz rector nauis ad nauẽ: ita se hz rector scolarium ad scolas.

¶ Insuper determinat auctor de loco a ꝓportione di. ꝙ ꝓportio est rerum differẽtiũ similis habitudo. ¶ Circa quod notandũ ꝙ ꝓportio proprie est habitudo vnius quantitatis ad aliã. ⁊ hec ẽ duplex. s. equalitatis. cũ. s. numerus equal̃ cõparatur numero eq̃li. vt duo ad duo Alia est proportio inequalitatis cũ. s. numeri sunt inequales. Unde aliqñ numerus maior cõtinet minorẽ bis. vt se hẽnt quatuor ad duo. ⁊ sic est ꝓportio dupla. aliqñ continet ipsum ter. vt sex ad duo. ⁊ sic est proportio tripla. aliqñ vero q̃ter ⁊ sic est proportio quadrupla. aliqñ vero quater. ⁊ sic est proportio quadrupla ⁊ sic i infinitũ. aliqñ vero numerus maior continet totum minorem numerũ ⁊ aliquam partem eius. ⁊ hoc fit multis modis. Si eni cõtineat totum ⁊ medlã partẽ ei⁹ dr̃ proportio sexquialtera. vt tria ad dno. Si ãt cõtineat totũ ⁊ tertiã partem eius dr̃ sexquitertia. sicut quatuor ad tria. Si vero totum ⁊ quartã partez contineat dicit̃ sexquiquarta. vt quinqz ad quatuor. ⁊ sic deinceps: de quo ꝑam plius alias videbit̃. Proportionalitas autem fundat̃ super proportiones. Est enim vt dicit Euclydes. v. geometrie similitudo proportionum. Et hoc dupliciter qꝛ vel ꝑm identitatem excessus vl̃ ꝑz identitatẽ proportionis si sit idẽtitas vel equalitas excessus dicit̃ proportionabilitas arismetrica. vt sicut se habẽt sex ad q̃tuor ita octo ad sex. Sicut. n. sex excedũt quatuor i duabus vnitatibus sic octo sex Si ãt sit equalitas proportionis sic dicit̃ proportionalitas geometrica eo ꝙ maxime valet ad geometricas mẽsuras. geometre enim ꝑm eandẽ mensurã proportionẽ mensurant. vt sicut se hz sex ad quatuor. sic duodecim ad octo. Sicut enim sex ad quatuor est proportio sexquialtera sic duodecim ad octo. Est ergo ibi idẽtitas proportionis nõ tñ identitas excessus. plus enim duodeciz excedit octo q̃z sex quatuor. Sicut autẽ sumit̃ proportio in numeris sic suo mõ põt sumi i magnitudinibus. Notandũ insuper ꝙ proportio aliquãdo sumitur a doctoribus ꝓ habitudine rerum eiusdem generis que in quadam cõmensuratione consistit scdm

quã excessum aliquotiens sumptuz reddit excedens. Proportionalitas vero ꝑ simili habitudine rerũ alterius generis. Sepe tamen vnum sumit̃ pro reliquo. Unde proportio large potest sumi pro quacũqz habitudine vbi etiã est cõueniẽtia ſm analogiam. Locus a proportione est habitudo vnius proportionalium ad reliquũ: vt sicut se habẽt quatuor ad duo ita sex ad tria. sed quatuor ad duo ẽ ꝓportio dupla: ergo sex ad tria est ꝓportio dupla. Maxima. De proportionabilibus idem est iudiciũ. Et per hunc locũ potest argui a trãsmutata ꝓportione: qꝛ ſm Euclydem. Si alique quantitates proportionabiles fuerint permutate. ꝓportionabiles erũt: vt sicut se habẽt quatuor ad duo ita sex ad tria. igitur comparando primũ ad tertiũ ⁊ secundũ ad q̃rtum: sicut se habent quatuor ad sex sic duo ad tria: sed quatuor ad sex est ꝓportio sub sexquialtera: ergo duo ad tria erit proportio sub sexquialtera. Differt autẽ locus iste a loco a simili: quia similitudo proprie dicit ꝯuenientiã in qualitate. Est enim similitudo rerum differentiũ eadẽ qualitas. lz posset extendi ad qualitatem essentialem. Unde dicit auctor qꝛ in loco a simili accipitur cõparatio ſm similitudinem inherentium. Inherentia enim ꝓprie reperitur in accidentalib⁹: lz large extendat̃ ad formas substantiales. Inter accidentia autem sensibilior est qualitas. ideo magis percipitur ipsam inherere. Proportio autem dicit comparationem quantitatum. ⁊ large extenditur ad similitudinem habitudinem quarũcunqz rerum: vbi etiam nulla est conuenientia in qualitate essentiali vel accidentali. sed tm̃ ſm analogiam.

Transumptio est duplex. Quedam enim est quando dictio vel oratio vnũ significans transumitur ad significanduz aliud propter similitudinem aliquam in eis repertã. vt hec dictio ridere transumitur ad significandum florere: cum dicitur pratum ridet. Similiter oratio transumitur cum dicitur. litus aratur idest opera ꝑditur. sicut solet dici cum quis inuanum laborat. ⁊ hec transumptio pertinet ad sophisticum. Alia est quando nomen magis notuz sumitur pro nomine minus noto: vt si debeat probari ꝑ philosophus nõ inuidet ⁊ fiat transumptio ad hoc nomen sapiens. ⁊ ista trãsumptio pertinet ad dyalecticum. Locus a transumptione est habitudo transumptionis ad transumptum. vt sapiens nõ inuidet. ergo philosophus non inuidet. Maxima Quicquid alicui conuenit sub nomine magis noto: eidez cõuenit sub nomĩe minus noto: differt autem iste locus a loco a nominis interpretatione: qꝛ in loco a nominis interpretatione accipitur diffinitio siue expositio nominis. vt si exponatur hoc nomẽ philosoph⁹ per hoc quod est amator sapientie. In loco autẽ a transumptione nõ accipitur expositio

iue descriptio nominis sed p vno nomine minus noto accipitur aliud nomen magis notum: per quod faciliter potest probari propositum.

¶ Ulterius determinat auctor de loco a transumptione. Est ãt duplex trãsumptio. Quedam est quãdo vna dictio vt oratio significans vnum transumit ad significandũ aliud pp similitudinẽ in eis reptã: vt ridere quod significat risum p os emittere transumit ad florere: quia vtrũq; est gaudiosum. ⁊ ista trãsumptio pertinet ad sophisticum. Alia ẽ transumptio qñ nomen magis notum sumitur pro noie minus noto: vt si ponatur sapiens pro philosopho: ⁊ ista pertinet ad dyalecticum. Locus a transumptione ẽ habitudo nominis magis noti ad nomẽ minus notum. ⁊ tenet affirmatiue ⁊ negatiue: vt sapiens currit: ergo philosophus currit. Maxima. Quicquid cõuenit alicui sub nomine magis noto conuenit ei sub noie minus noto. Et differt locus iste a loco a nois interpretatõe: quia ibi accipitur diffinitio nois: hic autem nomen magis notum pro minus noto.

¶ Circa quod notandũ q̃ sin aliquos iste locus est idem cum loco a nois interpretatione. quia transumpto ⁊ transumptum eandẽ rem important: sicut interpretatio ⁊ interpretatũ. Alij vero seqntes auctorem distingnunt locum istum ab illo: q; in loco a nois interpretatione sumit diffinitio nois que cõuertitur cuz interpretato. In hoc autez loco nomẽ magis notum sumitur pro nomine minus noto sine importent eãdem rem conuertibiliter sive non.

Auctoritas. vt hic sumitur est iudiciũ sapientis in sua scia Unde iste locus solet denoiari a rei iudicio. Locꝰ ab auctoritate est habitudo auctoritatis ad illud qõ p eã probat. Et tenet cõstructiue solũ vt astronomus dicit celum esse volubile: ergo celum est volubile. Maxima. Unicuiq; experto in sua scientia credendum est.

¶ Demum determinat auctor de loco ab auctoritate. Est ãt auctoritas iudiciuz sapientis vel experti in sua arte. vnde auctoris iudicio denotatur locus iste. Locus ab auctoritate est habitudo auctoritatis ad aliud qõ per eam probat. Et tz affirmatiue vt philosophus dicit celum esse volubile ergo est volubile. Maxia. Cuilibet experto in sua scientia credẽduz est. Quod est intelligendũ de his q̃ dicũtur ab experto inquantum expertus. Et ideo non seqtur Aristo. dicit mũdũ non incepisse: ergo mundus non incepit. Nõ enim Aristo. fuit expertus in omnibus dictis suis. Iste ãt locus non tenet negatiue. vnde non sequitur. Aristotiles non dicit esse decem orbes celestes. ergo nõ sunt. De hoc dicit frater Ocham q̃ locus ab auctoritate est debilis nisi argnatur ab auctoritate illius qui fallere nec falli potest. Et ideo non sequitur: Aristo. dicit hoc: ergo est verum quia ipse decipi potuit. Nec sequitur Astrologus dicit sic. ergo ita est: quia quilibet astrologus decipi ⁊ decipere potuit. Multi etiã putantur experti qui non sunt ⁊ licet habeant memoriaz eorum que viderunt vel audierunt: de his tamen certum iudiciũ non habent. Multi nãq; memoria vigẽtes habent iudicium valde debile: verũ tamen qui experti cõmuniter reputanẽ est reuerentia exhibenda: ⁊ dicta eorum non spernantur: nec reprobentẽ nec negẽtur antecz̃ constiterit q̃ sint dissona veritati: sed suspensa teneatur scia: sive sint dicta antiquorum: sive modernorum.

De locis mediis.

Sequitur d̃ locis mediis. Quid ãt sit locus medius dictum ẽ pri⁹. Locorum mediorũ ali⁹ a cõiugatis. ali⁹ a casib⁹. ⁊ ali⁹ a diuisiõe. Cõiugata ⁊ casus differũt sic. qꝛ vniuocũ siue prĩcipale siue abstractum qd̃ idẽ ẽ dr̃ cõiugatũ cũ suo denoiatiuo. vt iusticia ⁊ iustũ albedo ⁊ album: Casus autem dicuntur ea que cadunt a principali: vt iustum ⁊ iuste a iusticia. Et differentiam hanc assignat aristotiles in secũdo thopicorum. Locus a coniugatis est habitudo vnius cõiugatorum ad reliquum: vt iusticia ẽ bõa: ergo iustũ ẽ bonũ. Maxĩa Quicqd cõuenit vni cõiugatorũ cõuenit ⁊ reliquo. ⁊ si vnuꝫ cõiugatorũ ĩest: ĩest ⁊ reliquũ. Loc⁹ a casib⁹ ẽ hĩtudo vni⁹ casus ad reliquũ vt iustũ ẽ bonũ: ergo qd̃ iuste fit bñ fit. Maxĩa Quod vni casui cõuenit: cõuenit ⁊ reliquo. Et econuerso sumitur argumentum a casibus ⁊ a coniugatis. Diuisionum alia fit per negationeꝫ. vt sortes ẽ homo aut nõ hõ: sed non est nõ homo: ergo est hõ. Maxima. Si aliqua duo condiuidant aliquod tertiuꝫ. posito vno remouetur reliquum. Alia ãt fit nõ ꝑ negationem ⁊ hec fit sex modis trib⁹ per se: ⁊ tribus ꝑ accidẽs. Prima diuisio per se est generis ĩ species: vt aĩalium aliud homo aliud brutum. Secunda est totius ĩtegralis in suas partes. vt domus. alia pars est paries. alia tectum alia fundamentũ. Tertia vero est vocis ĩ significata. vt canis alius latrabilis. alius piscis marinus. alius sydus celeste. diuisionum vero per accidens. Prĩa est subiecti in accidentia vt aĩalium aliud sanũ aliud egrũ. Secunda diuisio ẽ accidentis in subiecta. vt sanorum aliud brutũ aliud homo. Tertia est accidentis ĩ accidẽtia. vt sanorum aliud calidum aliud frigidum. Locus a diuisione est habitudo vnius condiuidentium ad reliquum: vt si sortes est animal. aut est animal rationale aut irrationale. sed nõ est irrationale: ergo rationale. Maxima. Posito vno membrorum diuidentium in aliquo subiecto: remouetur reliquum. ⁊ similiter in qualibet alia diuisione. Et hec de locis dicta sufficiant.

Postq̃ auctor determinauit de locis extrinsecis. hic consequenter determinat d̃ locis medijs. Prius autẽ auctor determinat de locis extrinsecis q̃z medijs: q: intrinsecum ⁊ extrinsecũ opponunt̃. Opposita ãt iuxta se posita magis elucescunt. Quid aũt sit locus medius dictũ est prius: ⁊ diuiditur ꝑ locũ a coniugatis a casibus ⁊ a diuisione. Coniugata sunt abstractũ ⁊ concretũ Abstractũ vero dicitur p̃ricipale: ⁊ concretũ dicitur sumptũ q: sumit̃ ab alio. vt album ab albedine. Que dicunt̃ coniugata ꝑꝑ connexionẽ quam habent ad inuicẽ. Significat. n. idẽ lz alio modo: q: cõcretũ significat formã cũ cadentia siue inherentia ad subiectuz. abstractũ vero sine tali cadentia. Locus a cõiugatis tz affirmatiue: vt albedo est color: ergo albũ est coloratũ. Maxima. Si abstractuz dicatur de abstracto. ⁊ cõcretũ de concreto: ⁊ econuerso. ¶ Circa qd̃ notandum ꝙ hec nõ hz veritatẽ in cõcretis de genere sb̃ie. Unũ ñ seqt̃: hõ ẽ aial: g° hũanitas ẽ aialitas. Itẽ nõ tz iste locus nisi i p̃dicatis ꝑ se. Unde non sequit̃: albuz est quãtum. ergo albedo ẽ quãtitas. Notandũ insuꝑ ꝙ abstractuz põt dupliciter considerari. vno mõ vt informat suum subiectum. ⁊ dat ei esse. ⁊ sic ab abstracto ad cõcretuz est locus a cã formali ad suum effectuz. Alio mõ inquantũ partim conuenit cum ipso. ⁊ partim differt ⁊ sic sumit̃ ab eis locus a coniugatis. Casus dicunt̃ cõcretuz cũ aduerbio que dicũtur casus. q: cadũt ab abstracto. vt bonuz ⁊ bene a bonitate: lz ãt in cõiugatis vnũ cadat ab alio. nõ tñ ambo a tertio. Locus a casibus ẽ habitudo vni° casuũ ad reliquũ. vt iustũ ẽ bonũ. ergo qd̃ iuste fit bñ fit. Maxia. Si cõcretũ asserat̃ de cõcreto. ⁊ aduerbiũ de aduerbio. ¶ Diuisionũ alia fit ꝑ negationẽ: vt sortes aut ẽ hõ aut nõ hõ. Alia fit ꝑ affirmationẽ: ⁊ hec fit tribus modis ꝑ se. ⁊ tribus modis ꝑ accidẽs. Prim° modus ꝑ se est diuisio generis ĩ suas species vel differẽtias. vt aĩalium aliud rationale: aliud irrationale vel aĩaliuz aliud hõ aliud brutũ. Secundus ẽ diuisio totius ĩtegralis ĩ suas partes. vt domus alia pars est tectum: alia paries: alia fundamentum. Tertius est noĩs vel vocis ĩ significationes. vt canis alius latrabilis: alius piscis marinus ali° sydus celeste. ¶ Et notandum ꝙ licet significata accidant voci s̃m se cõsiderate vt est quedã qualitas. de tertia specie q̃litatis cõtinent̃ tñ per se sub ea inquãtuz est significatiua. ¶ Diuisio ẽt ꝑ accidens est triplex. quedã. n. est subiecti ĩ accidentia: vt aĩalium aliud sanum aliud egrum. secunda est accidentis in subiecta. vt sanorum aliud ẽ homo aliud brutũ. tertia est accidentis in accidentia. vt sanorum aliud est album aliud nigrum. ⁊ dicitur hec diuisio per accidens: quia membra diuidentia accidunt diuiso: nec per se continentur sub eo. Locus a diuisione ẽ habitudo vnius diuidentium ad reliquum. ⁊ tenet affirmatiue ⁊ negatiue quando diuisio fit per duo membra immediata. vt homo est animal rationale vel irrationale: sed est animal rationale ergo non est irrationale. Sortes est homo vel non homo: sed non est non hohomo. ergo est homo. Maxima. Posito vno condiuidentium ĩmediatorum ĩ aliquo subiecto ab eodem remouetur reliquum: ⁊ remoto vno ponitur reliquũ. Et hoc habet veritatẽ quãdo vnũ diuidentium asseritur vel negatur de aliquo contento sub diuiso. ⁊ ideo non seqtur. Lapis nõ est animal rationale. ergo est irrationale. quia lapis non continetur sub animali. In diuisione autem que cõtinet plura membra que non sunt immediata bene arguitur affirmatiue sed non tenet negatiue nisi a negatione sufficienti ceterorum membrorum ad positionẽ vnius. vt sor. nec est albus nec rubẽs nec viridis. ⁊ sic de alijs medijs colori

bilis: ergo est niger. ¶ Et notandum q̄ mēbra diuidentia alicuius diuisionis possunt dupliciter considerari. vno mō ꝑm rationes proprias eorū. ⁊ sic sunt opposita vel disperata. Et ab ipsis sumitus locus extrinsecus. Alio mō cōsiderātur in quantum partim cōueniunt cum diuiso ⁊ partim differant: ⁊ sic faciunt locum a diuisione.

Incipit sextus tractatus.

Syllogismoruz alius demonstratiuus alius dyalecticus: aliꝰ sophisticus siue litigiosus. Syllogismꝰ demōstratiuus est qui ex primis veris ⁊ īmediatis est syllogizatus: aut ex talibꝰ que ꝑ aliqua prima ⁊ vera principiū sue cognitōis sumpserunt. Dyalecticus ē q̄ ex probabilibus est syllogizatus. Sophisticus vt diffinitur ab aristotile i elenchis est qui apparet esse syllogismus ⁊ nō est: aut q̄ est syllogismꝰ sed nō est conueniēs rei. Disputatio est actus syllogisticus vniꝰ ad alterū ad aliquod propositū ostendendū. Disputatōis quatuor sunt species. s. doctrīalis. dyalectica. tēptatiua ⁊ sophistica. Disputatō doctrinalis ē que syllogizat ex propriis prīcipiis vniuscuiusq̄ discipline: ⁊ nō ex his que vidētur respōdēti. Et huiꝰ disputatōis īstrumentū est syllogismus demonstratiuus. Disputatō dyalectica est que ex probabilibus syllogizat: ⁊ est collectiua contradictionū. ⁊ eius īstrumentum ē syllogismus dyalecticus. Tēptatiua vero disputatio ē que syllogizat ex his que videntur respondenti: ⁊ necesse est eum scire q̄ se similat habere sciaz. Huius āt disputationis īstr̄m est syllogismus tēptatiuꝰ. Syllogismus tēptatiuus est q̄ ꝓcedit ex his que videntur respōdenti. Disputatio sophistica ē que procedit ex his que vidētur probabilia ⁊ non sunt. Huius āt disputationis instrumētum est syllogismꝰ sophisticus Syllogismus sophisticus ordinatur ad quinq̄ methas: que sunt redargutio. falsum. inopinabile soloecismus ⁊ nugatio Est autem metha inconueniens quoddam ad quod opponēs sophista nititur videri ducere respondentez. Redargutio est prenegati concessio vel preconcessi negatio in eadem disputatione vi argumentatōnis facta. vnde nisi vi argumētationis hoc quis faciat: nō ꝓpter hoc erit redargutꝰ. Similiter nec in diuersis disputatio

nibus. Falsum vt hic sumitur est manifeste falsum. Nam si sophista ducat respondentez ad falsum occultum: non pro pter hoc assequitur suum fi nem. Inopinabile est quod est contra opinionem omni um vel plurium vel maxime sapientum: vt matrem non di ligere filium. Soloecismus est vitium in contextu partium orationis contra regulas ar tis grammatice factum: vt vir mea. Negatio est vnꝰ: ⁊ eiuſ dem ex eadem parte inutilis repetitio: vt homo currit. di co autem ex eadem parte: qz si in diuersis partibus idez re petatur non esset negatio. vt homo est homo. risibile est ri sibile. Dico autem inutilis re petitio. quia si idem repeta tur ad maiorem expressionez laudis affectionis vel vitupe rii. non esset negatio: vt deus deus meus. latro latro quo vadis. Iste autem quinqz fi nes vltertus ordinant ad vnū finem principalem qui est ap parens sapientia ⁊ non exi stens. Sophista autem non di cit ad istos fines suum respon dentem: nisi per eos deueniat ad vltimum finem principa lem qui est apparens sapien tia vel scientia. Et cum quili bet debet premeditari suuz fi nem: ideo determinatio finiū debet precedere determinati onem fallaciarum.

Postq̄ auctor determinauit in precedentibus de syllo gismo dyalectico. Hic con sequenter determinat de syllogismo sophistico. Ad cuius euidentiam diuidit syllogismum in demonstratiuum dya lecticum ⁊ sophisticum. Syllogismus demonstratiuus est qui ex primis veris est syllogizatus: aut ex talibus que per aliqua prima ⁊ vera principia sue co gnitionis sumpserunt. demonstratio enī aliquando fit ex principijs simpliciter primis que cognoscuntur cognitis ter minis ita q̄ cognitio eorum non depen det ex alijs prioribus ⁊ quo ad hoc syl logismus demonstratiuus dicitur esse syllogizatus ex primis veris. aliquan do vero demonstratio fit ex principijs que non sunt simpliciter prima que licet sint principia respectu aliquorum: sunt tamen conclusiones respectu primorum principiorum: vt dictum est. secundo ca pitulo de locis dyalecticis ⁊ quo ad hoc dicitur aut ex talibus que per aliqua pri ma ⁊ vera principia sue cognitionis sumpserunt. Talia enim licet non sint sim pliciter prima: tamen euidenter possunt demonstrari ex primis principijs. Ad notandum autem q̄ in demonstratione propter quid ⁊ potissima diffinitio sub iecti est medium ad probandum passio nez de subiecto. Et ideo de tali dicit Ari sto. primo posteriorum q̄ augentur de monstratione non per media sed in post assumendo ⁊ in latus. Cum enim vnius rei sit tantum vna diffinitio quidditatiua non poterit in tali demonstratione eadē

passio probari de subiecto per plura media. Et ideo demonstrationes non augẽtur seu non multiplicantur per media sz in post assumendo bene multiplicantur videlicet sumendo sub maiori extremitate. vt si arguatur sic. Omnis substantia corporea animata sensibilis est egrotabilis. Omne animal est substantia corporea animata sensibilis: ergo omne animal est egrotabile. Et tunc potest multiplicari hec demonstratio sumendo sub animali aliquod inferius sic arguendo. Omne animal est egrotabile: omnis homo est animal: ergo omnis homo est egrotabilis. ¶Potest etiam multiplicari in latus assumendo videlicet plures species contentas sub medio: vt equus est substantia animata sensibilis. ergo equ⁹ est egrotabilis. ⁊ sic de alijs. ¶Per syllogismuz autem demonstrativuz ageneratur in vobis scientia. Est.n. demonstratio syllogismus faciens scire. ¶Hoc autez non intelligitur de scientia communiter sumpta: que est apprehensio veritatis qualitercũqz se habentis: sed de scientia proprie sumpta: que fm Sco. in prologo pri. sen. est cognitio certa absqz decepcõne vl dubitatione. de cognito necessario. causata a cã euidẽte. p discursuz syllogisticũ. hoc appet ex diffinitõe scire prio posteriorz: vbi dicit ꝙ scire opinamur vnumquodqz simpliciter ⁊ non sophisticomodo qui est secundum accidens cũ causam arbitramur cognoscere propter quam res est: ⁊ quoniam illius rei est cã ⁊ nõ est contingere aliter se habere. vbi per illud quod dicitur: ⁊ non sophistico modo qui est secundum accidens: excluditur ois incertitudo ⁊ cognitio apparẽs ⁊ secundum quid. ¶Per hoc autem ꝙ dicitur arbitramur cognoscere causam rei designatur notitia euidens principiorum. ¶Per hoc autem ꝙ dicitur ⁊ quoniam illius est causa denotatur applicatio principiorum ad conclusiones per discursum syllogisticum. ¶Per hoc autem ꝙ dicitur: non contingit aliter se habere notatur necessitas conclusionis: vbi ẽ necessaria connexio predicati ad subiectuz. ⁊ sic est immutabilis veritatis quantuz ad esse quidditatiuum ⁊ specificum qõ abstrahit ab essentia que de se est variabilis. Ex quo infert philosophus ꝙ demonstratio per quam ageneratur scientia est ex primis immediatis prioribus notioribus causisqz conclusionis. ¶Per prima intelligit principia que sunt immediata: ⁊ propositiones per se notas non indigentes per aliud probari. que sunt priores natura ⁊ notiores ipsa conclusione cum dependeat ab ipsis. ℂ Syllogismus dyalecticus est qui exprobabilib⁹ est syllogizatus. Sunt autem probabilia que videntur omnibus aut pluribus aut sapientibus. Aliqua nanqz apparent vera omnibus: vt ꝙ omnis mater filiuz diligit. Aliqua vero non omnib⁹ sed pluribus: vt ꝙ omnis homo desiderat scire Alia vero solum sapientibus: vt ꝙ sol sit maior tota terra. ¶Per syllogismum autem dyalecticuz generatur opinio qua quis adheret alicui parti contradictionis cum formidine de oppposito. ⁊ licet iste syllogismus aliquando precedat ex necessarijs sicut demonstrativus: non tamẽ ex euidenter notis. ℂ Syllogismus sophisticus est qui apparet esse syllogismus ⁊ non est. vel qui est syllogismus sed non est conueniens rei. In hac diffinitione ponuntur due partes. ¶Prima est ꝙ syllogismus sophisticus apparet esse syllogismus ⁊ non est. In quo denotatur syllogismus peccans in forma. Talis enim non est syllogismus. quia in ipso non seruatur forma syllogistica scõm debitum modum ⁊ figuram: vt hõ est spẽs. sor. est hõ: ergo sor. est spẽs. Secũda pars huius diffinitionis est ꝙ syllogismus sophisticus est qui est syllogismus sed non cõueniens rei. In quo tangitur syllogismus peccans in materia: qñ vz aliqua pmissarum est falsa. Talis enim

licet sit vere syllogismus. quia indebito modo ⁊ figura non tamen est conueniens rei: quia non procedit ex probabilibus realiter: sed tm̃ apparenter: vt ois homo est species: sor. est hō: ergo sor. ē species. Aliquis vero syllogismus peccat in vtroq; tam videlicet in materia q̃ in forma. vt omnis homo ē animal: nullum risibile est homo: ergo nullus risibile est animal: qui quidem peccat i materia: quia mino: est falsa: ⁊ in forma: q: disponitur in prima figura in qua minori existente negatiua. nihil sequit. In presenti igitur tractatu agitur de syllogismo sophistico quantū ad eius cōpositionem ⁊ solutionem qui dicitur tractatus fallaciarum. q: sophista per huiusmodi syllogismū intendit fallere respondētem. Et est iste tractatus vtilis q: non potest malum euitari nisi cognoscatur. ¶Per huius modi nāq; tractatū potest studiosus deprehendere omnes defectus argumentorū peccātiū in forma in quacunq; materia fiant. Dicitur etiā de syllogismis sophisticis elenchis: idest apparentibus ⁊ non existentibus. Verus. n. elenchus ē syllogismus cōtradictionis conclusionis. Sophista autē nō vere sed apparenter trī infert contradictionē cōclusionis respondētis. Dicit quoq; syllogismus sophisticus apparens ⁊ non existens: non q̃ sit non ens simpliciter: sed q̃ nō est talis q̃lis appet eē. Appet. n. eē dyalectic? ⁊ non est: sicut auricalcum ly sit aliquod ens existens non tamen est aurum quod apparet esse. Notandū insuper q̃ ly habitus logice qui docet componere syllogismum sophisticū ⁊ ipsum soluere sit habitus scientificus. Sophista tamē fm ipsum nō est sciens: qō est intelligendum quantū ad habitum ageneratū per syllogismum sophisticum. ¶Per ipsum enim nō generat habitus sciētificus. Sz talis syllogismus ordinat ad deceptionem respondentis ⁊ apparentem scientiam opponentis: Item notandū q̃ ad syllogismum sophisticum potest reduci syllogismus falsigraphus qui scilicet procedit ex principijs alicuius scientie male intellectis. Exemplum. principium est in geometria q̃ circulus est figura plana vnica linea contenta in cuius medio est punctus a quo omnes linee ducte ad circūferentiam sunt equales. Si igit aliquis ab illo puncto qui dicitur centrū circuli ducat duas lineas ad circunferentiā vnā recte ⁊ aliam tortuose: ⁊ arguat sic. Omnes linee ducte a centro circuli ad circūferentiam sunt equales: linea recta ⁊ curua sunt huiusmodi: ergo sunt equales: talis facit syllogismū falsigraphū. procedēdo ex illo p̃ncipio male intellecto. Illud eni principiū intelligit in lineis rectis: ⁊ ipse arguit ex vna linea recta ⁊ alia curua: q: vero syllogismus est instrumentū disputationis. syllogismus siquidē ōmō strativus est istrumētū disputationis dotrinalis. dyalecticus autē disputationis dyalectice tēptatiue. ⁊ sophisticus disputationis sophystice. Jō auc. conuenienter describit disputationē dicēs q̃. ¶ Disputatio est actus syllogisticus vnius ad alterum ad ꝓpositū ostendendū. Circa qō notandū q̃ aliter disputatio est actus syllogisticus siue factus per syllogismuz ⁊ aliter est actus vnius ad alterū seu opponentis respondentis. Est enim actus syllogismi vt istri p qō fit disputatio ⁊ ē actus opponētis ⁊ rñdentis: vt efficiētis p̃cipalis. ⁊ talis actio ordinat ad ꝓpositū ostendendū: seu aliqd cōcludēdū fm q̃tuo: finem ad quos ordinat iuxta eius q̃tuo: spēs: q̃ sunt doctrialis dyalectica tēptatiua ⁊ litigiosa seu sophistica. ¶ Disputatio doctrialis ē q̃ ex ꝓprijs p̃cipijs alicuius scie syllogizat ⁊ nō ex his que vident respondēti. Cū. n. doctrinalis sit generatiua habit? scientifici per syllogismū demōstrativū: opz q̃ procedat ex ꝓprijs p̃cipijs scientie que generatur siue rñdēti videant siue nō. Unde ipsum addi scētē opz credere magistro docenti.

¶ Dispositio dyalectica ẽst que est ex ꝓbabilibus ⁊ collectiua cõtradictionuꝫ. ꝓcedit nãqꝫ ex ꝓbabilibus qꝛ ordinatur ad generandũ opinionẽ que generatur ex ꝓbabilibus: ⁊ sic est collectiua contradictionuꝫ: qꝛ ex ꝓbabilibus põt arguj ad vtrãqꝫ partẽ cõtradictionis. ⁊ lꝫ hmõi disputatio non possit generare firmũ opinionẽ de duobus cõtradictoꝛijs in eodẽ tpe ⁊ respectu eiusdem: qꝛ nullꝰ põt simul cõtradictoꝛia opinari: bene tñ põt in diuersis tpibus ⁊ ẽt i eodẽ tempore respectu diuersoꝛuꝫ. Dicit etiã collectiua cõtradictionũ: qꝛ põt causare dubitationẽ de vtroqꝫ cõtradictoꝛioꝝ: lꝫ aũt disputatio dyalectica ordinet ad generãdũ opinionẽ ex consequenti. tñ ordinat ad disciplinã vel sciaꝫ ad quã opio disponit. ¶ Disputatio tẽptatiua ẽ q̃ ex his q̃ vident respõdenti syllogizat: ⁊ que necesse ẽst illũ scire quoꝝ se simulat habere sciaꝫ. Cũ. n. talis disputatio sit ad habẽdũ experientiã de scia respõdentis ⁊ hmõi experientia sumat arguendo ex his q̃ vident respõdenti: opꝫ i hac disputatione ꝓcedere ex his q̃ sibi sunt ꝓbabilia siue sint vere ꝓbabilia siue apparenter. Ex quo pꝫ qꝫ nõ solũ syllogismus dyalecticus sed ẽt sophisticus põt esse instrumẽtuꝫ istius disputationis. Et qꝛ in qualibet scia põsupponunt ꝑncipia cõia ⁊ ignoranti cõia necesse ẽst ꝓpria ignorare: iõ hec disputatio hꝫ fieri ex ꝑncipijs cõibus q̃ necesse ẽst illum scire qui hꝫ aliquã sciaꝫ si ẽt examen fiat in ꝓpꝛijs opꝫ etiam tẽtandũ scire ꝓpꝛia. ¶ Disputatio sophistica ẽ que ex apparenter ꝓbabilib⁹ syllogizat. Cuius rõ ẽst qꝛ ipsa fit ad generãdũ apparenter sciam i opponente ⁊ deceptionẽ i respõdente. Quod hꝫ fieri ꝓcedendo ex apparentibus. ⁊ ordinat ad quiqꝫ methas: ꝺ quibus ꝓfir dicẽt. Talis etiam disputatio dicit litigiosa pp cõmotionem ad iram ⁊ rixam. ¶ Et notãdum qꝫ iste quatuoꝛ species non sunt ꝓpꝛie species disputationis: sicut nec syllogismus sophisticus peccãs i fo:mã est species syllogismi: qꝛ rõ seu diffinitio syllogismi sibi non conuenit. qꝛ non est ꝓpꝛie syllogismus sed paralogismus seu apparens syllogismus. Sic etiam diffinitio disputationis non conuenit disputatõi sophistice. dicunt igit̃ species large ⁊ modi seu maneries. ⁊ lꝫ nõ sint nisi tres species syllogismi ꝑm triplicem materiã syllogismi. Syllogismus enim demonstratiuus ꝓcedit ex necessarijs ⁊ euidẽtibus. Dyalecticus ãt ex ꝓbabilibus. Sophisticus vero ex apparentib⁹. ¶ Do nunc tñ q̃tuo: species disputatiõis iuxta eius quatuoꝛ fines. Disputatio. n. doctrinalis ordinat ad generandũ sciam. Dyalectica ad opinionẽ. Tẽptatiua ad sciam. experiendã i respondente: ⁊ sophistica ad apparentem sciam opponentis ⁊ deceptionem respondentis: lꝫ autem apparens scia sit finis ꝓncipalis sophistice: sunt tamen alij quinqꝫ fines minus ꝓncipales ordiati ad illum finem. Sophista enim non ducit aliquez ad illos fines minus ꝓncipales nisi vt appareat esse sapiens: ⁊ illi fines dicunt methe. Est autez metha iconueniens ad qõ opponens sophista nititꝫ ducere respondentẽ: quod q̃dem dicitur metha transumptiue: Metha. n. ꝓpꝛie dicta est terminus alicuius spacij: ⁊ dicitur de metioꝛ metiris quia per tales termios metiꝫ quantitatẽ agri vel alicuiꝰ spacij. Metha igit̃ disputationis sophistice est terminus vltra quẽ nõ ꝓcedit disputatio sophistica: sed ipso habito cessat disputatio. ⁊ sunt quiqꝫ. s. redargutio falsum: inopinabile: soloecismꝰ ⁊ nugatio. ¶ Redargutio est prenegati cõcessio ⁊ ꝑconcessi negatio vi argumẽtationis ⁊ i eadem disputatione: ⁊ dicit vi argumentationis qꝛ si aliqs voluntarie sustineat contradictoꝛia: non ꝓp hoc dicit redargutus. Si etiam i diuersis disputationibus hoc fiat: non ꝓp hoc reducitur ad methaꝫ redargutionis qꝛ non ducit ad inconueniens apparẽs astãtib⁹.

4 Species disputatiõis

87

¶ falsum est manifeste falsi concessio: vt si concedat ignem non esse calidum. Unde ꝫ sophista ducat respondentem ad falsum occultū: non propter hoc ducitur ad methā falsi: vt si faciat sibi concedere ꝙ sol sit minor tota terra. ¶ Inopinabile est ꝙ cōtra opinionez omnium aut plurium ⁊ maxime sapientum: vt matrez non diligere filium: ⁊ differt hec metha a metha falsi: q: ꝫ omne manifeste falsum sit inopinabile: non tamen omne inopinabile est manifeste falsum: immo multa inopinabilia que. s. sunt cōtra opinionem plurium sunt vera: vt patet in theologia ⁊ philosophia de opinione communi ⁊ opinione doctoris subtilis. ¶ Soloecismus est vitiū in oratione cōtra regulas artis grammatice factū: vt si aliquis ducat ad concedendum istā. Ulr mea spōsa meus ducit ad methā soloecismi: ⁊ pertinet ad grāmaticum inquātum dicit incongruitatem orationis. ad logicum autem inquātum impedit veritatem propositionis. ¶ Ellugatio est vnius ⁊ eiusdem in eadē parte orationis inutilis repetitio. vt dicēdo homo: homo currit: ⁊ dicitur in eadem parte: q: si in diuersis partibus fiat non erit nugatio: vt hō est hō: ⁊ dicit inutilis: q: si fiat causa ornatus vel expressionis maioris non est nugatio. vt deus deus mens.

Quid sit fallacia.

Fallacia est idoneitas decipiendi faciens credere de ente ꝙ sit nō ens ⁊ de non ente ꝙ sit ens mediante fantastica visiōe. Fallacie sunt tredecim: quarum sunt sex in dictione: ⁊ septem extra dictionem. In dictione sunt: equiuocatio. amphibologia. cōpositio. diuisio. accentus: ⁊ figura dictionis. Et septem extra dictionem sunt: accidens ſm quid ad simpliciter ignorantia elēchi. petitio principii. cōsequens. non causa vt causa secundum plures interrogationes vt vnam. Quod autez sint sex in dictione probat aristoteles inductione ⁊ syllogismo. Inductione sic. Equiuocatio fit aliquo istorum sex modoꝝ. amphibologia fit aliquo istorum sex modorū: ⁊ sic de aliis. ergo omnis fallacia in dictiōe fit aliquo istorū sex modorum ⁊ sic de aliis. ergo omnis fallacia in dictione fit aliquo istoꝝ sex modorum. Syllogismo sic. omnis deceptio facta ex eo ꝙ eisdem dictionibus vel orationibus non idem significamus fit aliquo istorum sex modorū sed omnis fallacia in dictione fit ex eo ꝙ eisdē dictionibꝰ vel orationibus non idem significamus. ergo omnis fallacia in dictione fit aliquo istorum sex modorū. Iste syllogismus ē i primo mō prime figure. Probatio maioris omnis multiplicitas dictiōis fit aliquo istorū sex modorum: sed omnis deceptio facta ex eo ꝙ eisdez di-

ctionibus vel orationibus nō idem significamus fit ex multiplicitate dictionis vel orationis. ergo omnis deceptio facta ex eo q̄ eisdē dictionibus vel orationibus nō idē significamus fit aliquo istoꝝ ſex modorum ⁊ hec fuit maior. Probatio minoris. omnis multiplicitas dictiōis fit ex eo q̄ eisdem dictionibus vel orationibus nō idem significamus. ſz omnis fallacia i dictione fit ex multiplicitate dictiōis vel orationis. ergo omnis fallacia in dictione fit ex eo q̄ eisdem dictionibus vel orationibus nō idem significamus ⁊ hec fuit minor. ⁊ iſti duo ſyllogiſmi ſūt i primo modo prime figure.

Oſtēſ auc. in precedentib⁹ determinauit de ſyllogiſmo ſophiſtico ⁊ ei⁹ meibis cō ſequēter determinat de locis ſophiſticis ſeu fallacijs. Et primo ponit fallaciam i cōmuni dicens q̄ fallacia eſt idoneitas ad decipiendum faciens credere de nō ente q̄ ſit ens: vel de ente q̄ ſit non ens mediante fantaſtica viſione. ¶ Circa q̄ notandum q̄ fallacia dupliciter accipitur. vno modo paſſiue. ſ. que eſt ex deceptione illius cui paralogizatur. ſ. reſpondentis: ⁊ tunc diffinit ſic. Fallacia eſt deceptio imperiti i arte ſophiſtica propter ignorantiam artis ſophiſtice. alio modo capitur fallacia pro cauſa huius deceptionis. ſ. pro loco ſophiſtico in quo fundantur argumenta ſophiſtica: ⁊ iſta ſumit in hac diffinitione. Ulterius ſciendum q̄ in omni fallacia eſt duplex cauſa. ſ. apparentie que mouet ad credendum illud quod non eſt ⁊ cauſa defectus que facit creditum eſſe falſum: ⁊ latet ſub cauſa apparentie ſicut in fallacia equiuocationis. cauſa apparentie eſt vnitas vocis cui videtur correſpondere vnum ſignificatum ſub qua latet cauſa defectus ſcilicet plitas ſignificatorum. Ratione igitur cauſe apparentie fallacia ſeu locus ſophiſticus habet q̄ ſit idoneitas decipiendi: qz a tali apparentia in dictionibus vel reb⁹ ſumitur per intellectum diſcurrentem aptitudo ad decipiendum ſicut a loco dyalectico elicitur conueniens argumentum. hoc autem fit mediante fantaſtica viſione ſiue cognitione intellectus miſti ⁊ alligati fantaſie que ſepe decipitur: nō autem intellectus pure ⁊ immiſtus.

¶ Fallacia autem in communi dividitur per fallaciam in dictione: ⁊ per fallaciam extra dictionem. Fallacia in dictione eſt cuius cauſa apparentie ſumit̄ ex parte dictionis: cuius multitudo ſignificatorum ſepe ignoratur. ⁊ ſumitur hic dictio non pro voce incomplexa tantuz: ſed pro voce ſignificatiua que dicitur vel profertur ſiue ſit complexa ſiue incomplexa. Unde ſm Ariſto. Fallacia in dictione ſumitur quando ex eiſdem dictionibus vel orationibus non idem ſignificamus. Huiuſmodi autez fallacie ſunt ſex ſpecies ſcz equiuocatio: amphibologia: cōpoſitio: diuiſio: accēctus ⁊ figura dictionis. vnde verſus. Equocans āphi. compo. accentus figura. Fallacia extra dictionem eſt cuius cauſa apparentie nō ſit ex multitudine dictionum. ſed ſumitur ex parte rerum quarum multiplices habitudines ignorantur non quidem ex parte rerum abſolute. ſed vt ſignificantur per voces: ⁊ tales fallacie ſunt ſeptem ſcilicet accidens ſm quid ad ſimpliciter: ignorantia elenchi: petitio principij: conſequens: non cauſa vt cauſa: plures inter

rogationes vt vna. vnde versus. Accidit ⁊ simpli ⁊ leges ignorat elēchi. Principiū petit con. causa interrogat nil plus. Et magis dicitur fallacia extra dictionez q̄z fallacia rei: quia res non cadunt in disputatione: nec causant deceptionem respondentis nisi per relationes ad dictiones: licet etiam res ordine nature precedant dictiones: quia tamen res non cadunt in disputatione nisi per voces ⁊ dictiones: ideo prius agitur de fallacijs in dictione q̄z extra dictionem. Et notandū ꝙ fallacie non distinguuntur nec dicunt̄ in dictione aut extra dictionem ex parte cause defectus earum cuz i omnibus sit causa defectus ex parte rei: vt pz ī equiuocatione vbi causa defectus est diuersitas significatorum que se tenet ex parte rei.

Sciendū autē vt vult alexāder in cōmēto supra librū elēchorū triplex ē mltiplex. Aliō ē eniz multiplex actuale. aliud potētiale. ⁊ aliud fantasticum. Multiplex actuale est quādo dictio vel oratio eadē secūdū substantiā ⁊ secūdū modū proferēdi diuersa significat. dictio in equiuocatiōe vt canis. oratio in amphibologia vt liberari. Multiplex potētiale ē qñ dictio vel oratio eadem secūdū substantiam: diuersa tamē secundum modū proferendi diuersa significat. dictio in accentu: vt populus cuius p̄ma syllaba pōt esse breuis vel lōga: ⁊ secundum hoc diuersa significat oratio in cōpositione vel diuisione vt qcquid viuit semp ē. Aliū hz enim modum proferēdi prout ē diuisa ⁊ prout ē composita: vt postea patebit. De multiplici fantastico videbitur in fallacia figure dictiōis. Et qr multiplex actuale veriori modo est multiplex q̄z potētiale: ⁊ potētiale q̄z fātasticū. ideo primo dicenduz ē de fallaciis facientibus multiplex actuale q̄z de aliis ⁊ postea de potētiali. ⁊ vltimo de fantastico. Unde primo dicēduz ē de equiuocatione ⁊ amphibologia q̄z d̄ aliis fallaciis in dictione: qr ī equiuocatiōe ⁊ amphibologia ē multiplex actuale. ⁊ p cōsequēs eadē dictio vel oratio scd̄m substantiam ⁊ scd̄m moduz proferēdi. In aliis autē non. In istis enī plus ē de idētitate q̄z in aliis. Itē adhuc prius ē dicēduz de equiuocatione q̄z de āphibologia: qr equocatio fit ī dictione: āphibologia v̄o ī or̄one. dictio āt p̄or ē or̄one. Sciēduz ē ꝙ fallacia dupliciter sumitur Quandoqz enim fallacia idez est ꝙ causa decipiendi: ⁊ quādoqz idem est ꝙ deceptio facta ex illa causa. Et hoc primo mō sumitur hic fallacia.

¶ Quia vero numerus fallaciarū in dictione sumitur ꝯz diuersos modos multiplicitatis. iō auc. cōsequēter de ipsis determinat. Est autē multiplex dictio vel oratio vere vel apparēter plura significās. ⁊ dr̄ multiplex quasi multa plicans in vnū. Et ē triplex. s. multiplex actuale potētiale; ⁊ fantasticū. Multiplex actuale est dictio vel oratio vna ꝯm substātiaz ⁊ ꝯm modū ꝓferendi diuersa significās Dictio in equocatiōe vt cinis vel canis. Oratio in amphibologia vt liber aristo. ¶ Circa qd̄ notandū ꝙ littere ⁊ syllabe sunt mā seu substātia dictionis: ⁊ dictiones sunt materia orationes. Modus āt proferendi in proposito se hz vt forma. Ubi est ergo vnus modus ꝓferendi ibi est vna forma. ⁊ qr a forma sumit̄ actualis vnitas rei: ideo talis vox est actualiter vna. Multiplex igitur actuale est dictio vel oratio actualiter vna mlta significās. Multiplex potētiale est qñ dictio vl̄ oratio eadē ꝯm substātiā ⁊ diuersa ꝯm modū ꝓferendi diuersa significat dictio ī accētu vt populus. Hec dictio prima longa significat arborē: ⁊ prima breui significat collectionē hominū iuxta illū versū. Populus est arbor populus collectio gentis. Exēplū de oratione in cōpositiōe ⁊ diuisione: vt qcqd viuit semp̄ est: quia hec oīo aliud significat si fiat pūct⁹ ad viuit ⁊ aliō si fiat pūct⁹ ad sp̄. Est igit̄ mltiplex potentiale qñ vox potētialiter vna plura significat: que dicitur potentialiter vna: qr tm̄ est ibi vnitas materie sed non forme seu modi proferendi. Multiplex fantasticū est qñ vox vnū significās videtur aliud significare ꝓpter cōuenientiaz ei⁹ cū alia dictione. sicut vigere significat q̄litatē: qr significat habet̄ vigorē: qr vo filr terminat̄ sicut agere videt̄ significare actionē. ⁊ dicitur multiplex fantasticū qr talis dictio nō habet plura significata ꝯm veritatē sed ꝯm apparentiā. dicit̄. n. fantasticū a fanos quod ē apparitio. In ꝓposito autem aliud apparet q̄ꝫ fit.

De equiuocatiōe.

Equiuocatio ē multiplicitas dictiōis eiusdē ꝯz substātiā ⁊ modū ꝓferēdi. vt in hoc noīe canis. Sciēdū est ꝙ ī qualibet fallacia est duplex cā. s. cā apparētie ⁊ cā defectus. Causa apparentie ī qualibet fallacia est que mouet ad credēdū id qd̄ nō est credēdū. Causa defectus est que ostēdit creditu⁊ esse falsum. Causa apparētie ī equocatione est vnitas dictionis eiusdē scd̄z substātiā ⁊ scd̄z modū ꝓferēdi diuersa significātis. Causa defectus siue falsitatis ē diuersitas significatoru⁊. Unitas. n. p̄dicta in equocatiōe mouet ad credendū qd̄ nō est. s. vnitatē significādi. Diuersitas autē ostēdit creditum eē falsum. Equocationis tres sunt modi. Sz primo videdu⁊ ē qd sit fallacia equocationis. Unde fallacia equocationis ē deceptio ꝓueniēs ex eo ꝙ aliqua dictio manens vna scd̄m substātiā ⁊ scd̄m modū ꝓferendi diuersa significat. Primus āt mod⁹ ꝓuenit ex significatione vel cōsignificatiōe dictōis. Ex significatiōe sic ꝑalogizat̄ oīs canis currit. sydus celeste

ē canis: ergo sydus celeste curit. Solutio, vtraqz p̄missarum est duplex. qz hoc nomē canis est multiplex equiuoce significās animal latrabile sydus celeste. z piscē marinum. z sic maior vno mō est vera z alio mō falsa: z similiter minor. Vel sic omne expediēs est bonū: malum ē expediēs: ergo malū est bonum. Solutio expediēs dicitur equoce. Vno mō idem ē quod bonum. Alio mō idez ē quod necessariū quod accidit in minus malum: quod oportet fieri ad euitādū maius malum. Unde vtraqz p̄missarū ē duplex qz vno modo est vera. alio modo est falsa. Ex cōsignificatiōe paralogizat sic. iste pānus est de anglia: anglia ē terra. ergo iste pannus ē de terra. Non sequitur. qz prima ē duplex ex eo q; hec prepositō de pōt dicere circūstātiam cause materialis z sic ē falsa. vel pōt dicere locum z originē: z sic ē vera. Vel sic. ī quocūqz ē egritudo ipsuz est animal: sed i humorū inadequatione ē egritudo. ergo humorū inadequatio ē animal. Prima ē duplex. qz hec prepositio in: pōt dicere cām efficientez: z sic ē falsa vel causam formalē siue subiectuz in quo est: z sic est vera. Similiter dicendū ē de minori. vel sic ppriū ē qualitati secundum eā simile vel dissimile dici: sed p̄m similitudinē dicitur aliqs similis vel dissimilis. ergo similitudo vel dissimilitudo sunt qualitates qō falsum est imo sunt relatiōes. Pria est duplex eo q; hec prepositio secūduz: pōt dicere circūstantiā cause efficiētis: z sic ē vera. quia due qualitates eiusdem speciei faciunt vnā similitudinē. z sic qualitas est cā efficiens similitudinis. Si āt dicat circūstantiam cause formalis: sic est falsa. qz qualitas non ē cā formalis similitudinis et econuerso dicendū est de minori. Similiter oē sanum est aial: vrina est sana. ergo vrina est animal. Utraqz premissarum est duplex. quia sanuz dicitur de animali vt de subiecto: et de vria vt designāte vel iudicante. de cibo vt de efficiente. de dieta vt de seruāte. z sic alio et de alio modo sanitas ad hec cōparatur. et p̄m hoc habet diuersas significationes. Ex significatione sic paralogizatur. quicunqz sanabat sanus ē: laborās sanabatur. er-

go laborás sanus est. Minor est duplex ex eo q̄ hoc participium laborás potest dicere p̄ sens tempus: et sic est vera: et tunc est sensus: laborás nunc sanabatur. Si autem dicat p̄teritum sic est falsa. et sic est sensus: laborás tunc sanabatur: et econuerso dicendum est de conclusione. Laborás enim equinocum est ad laborantez nunc: et ad laborantem tunc. Eodem modo est hic. quicūqz surgebat stat: sedens surgebat ergo sedens stat. et eodez modo respondendum est: sicut fuit responsum ad alium paralogisinum. Alio modo potest fieri econuerso: quando dictio potest teneri materialiter vel consignificatiue: sicut hic: deus est vbiqz: vbiqz est aduerbium: ergo deus est aduerbiuz.

Dicendum q̄ prima est duplex eo q̄ hec dictio vbiqz potest teneri materialiter vel cōsignificatiue. si materialiter sic est falsa: si consignificatiue sic est vera: sed non sequitur conclusio.

Postq̄z auctor determinauit de fallacijs i generali: hic cōsequenter determinat de ip sis in speciali. Et p̄mo de eq̄ nocatiōe q̄ peccat fm multiplex actuale dictionis. Est ät fallacia eq̄ nocatiōis idoneitas decipiēdi p̄oueniēs ex actuali vnitate dictiōis plura significātis. Causa apparentie huiꝰ fallacie est vnitas dictiōis plura significātis p̄p quā vnitatē credimus q̄ sicut dictio ē actualiter vna q̄ ēt habēt vnicū significatū. Cā defectus est plūtas significatorū. Huius fallacie tres sunt modi. Primꝰ est qñ vna dictio eque p̄cipaliter plura significat: cuiusmodi ē equocū a casu ita q̄ nō iponit ad significandū vnū p̄ cōparationē ad aliud: siue sit ab vno auctore impositā ad significandum: siue a diuersis: vt equus vno modo significat quoddam animal alio modo significat illum qui facit iusticiam ꝛ equitatem. ꝛ fm hunc modum paralogizatur sic. Omnis equus est animal irrationale index est equus: ergo index ē aial irrōnale: quod sic soluit. vtraque p̄missarum est duplex. Si enim i vtraqz capiatur equus p̄o illo animali: tunc maio: est vera ꝛ mino: falsa: ꝛ segt conclusio falsa: ꝛ syllogisinus est bonus: sed peccat in materia. Si vero i vtraque capiat equus p̄o illo qui exercet iusticiā etiā syllogisinus est bonus: sed maio: ē falsa. Si autē i maiori sumat p̄o illo aiali ꝛ i minori p̄o illo qui exercet iusticiaz: sic ambe p̄misse sunt vere. sed non segnitur conclusio. Tunc enim cōmittitur fallacia equinocationis p̄opter equinocationē medij. vnde discursus non valet quia ibi non est vnitas medij secundum rem: sed arguitur in quattuor terminis. Similiter arguitur sic. Qis canis currit: bellua marina est canis. ergo bellua maria currit: ꝛ pōt solui vt p̄cedēs. Utraqz enim p̄missarum est duplex ex eo q̄ hoc nomen canis vno modo significat canem latrabilem: alio modo canem marinum: vel sydus celeste. Si autez vtraque p̄missarum sumatur p̄o latrabili: tunc mino: est falsa. si vero sumat p̄o cane marino maio: est falsa. Si autem in maiori sumat p̄ vno ꝛ i minori p̄ alio

90

cōmittit hec fallacia ⁊ discursus nō valz qr mediū variatur. ⁊ sic arguit in quatuor terminis. Multa exempla hmōi ponuntur in textu. ¶ Et si arguitur ꝙ illa maior oīs canis currit non est distinguēda sed simpliciter falsa cum oīs distribuat ly canis pro oībus suppositis. ¶ Respondeo ꝙ ly canis ibi distribuitur pro oībus suppositis vnius suorum significatorum: non pro suppositis omnium suorum significatorum: ⁊ causa huius est qr terminus equiuocus nō potest distribui vnica distributione pro suppositis plurium significatorum: cum vnitas distributionis presupponat vnitatem significationis: ideo sm ꝙ ille terminus potest capi ꝑ diuersis significatis potest diuersimode distribui pro suppositis. Unde talis ꝑpositio est distinguenda.

Secundus modus equocatiōis prouenit ex transumptione dictiōis. Unde trāsumptio vt hic sumit ē acceptio dictionis significantis vnū ex impositione ad significandū aliud ꝓpter similitudinē. Et secunduz istum modū sic formatur paralogism⁹. Quicqd ridet habet os: pratū ridet: ergo pratū hz os. Pria est duplex eo ꝙ hoc verbū ridet pōt teneri ꝓprie ⁊ ex īpositione vel trāsumptiue Si proprie sic est vera: ⁊ nō sequitur conclusio. si trāsumptiue sic est falsa: ⁊ sic sequitur cōclusio. hoc. n. verbū ridere est equiuocū ad ridere ⁊ ad florere. qr ridere significat ex pria impositione risuz ab ore emittere. florere enim significat ꝑ quandam transumptionez. florere enim ⁊ ridere quandam similitudinē habent. quia vtrobiqz denotatur gaudium. Et ideo ridere trāsumitur ad florere vt vult aristotiles. ideo sumentes aliquā similitudinem transferunt. Quicqd currit hz pedes: secana currit: ergo secana hz pedes. Utraqz premissarum est duplex: qr hoc verbuz currit vel tenetur proprie vel transumptiue. currere. n. ⁊ labi assimilant in velocitate motus secūdū ꝙ currit sumitur ꝓprie sic: maior est vera ⁊ mīor falsa: si transumptiue tunc est econuerso.

¶ Secundus modus est in equiuoco a consilio seu in transumptione quod quasi idem est. dicitur autem equiuocum a consilio quod significat plura non eque primo. sed significat vnum principaliter aliud vero minus principaliter ad quod significanduz imponitur. Trāsūptio vero vt ibi sumitur est quando dictio significans vnum proprie transumitur ad significandum aliud improprie propter quandam similitudinem in eis repertaz vt ridere significat actum oris. ⁊ transumitur ad significandum floriditatem prati: quia vtrunqz est gaudiosum. vnde ꝑt sic argui. Quicquid ridet habet os: pratum ridet: ergo pratum habet os. Non sequitur quia ridere alio modo sumitur in maiori alio modo in minori: vel sic. qcquid currit habet pedes secana currit: ergo habet pedes. Nō sequitur quia ma

tor est vera accipiendo currere pro motu pedus minor vero accipiendo currere pro veloci fluxu aque: & sic medium variat. & arguitur in quatuor terminis.

Tertius modus puenit ex eo q aliqua dictio plura significant cōposita: separata vero vnū solum: vt hec dictio īmortale. vno mō dicitur quasi non potēs mori. Alio modo dicit quasi potēs nō mori. Et ꝫ hoc sic formatur paralogism⁹. omne īmortale est ppetuum: sed omne potens nō mori ē īmortale. ergo omne potēs nō mori est perpetuū. Utraq; pmissarum est duplex cum hoc nomen immortale sit equiuocus vt dictum est. Item omne incorruptibile est perpetuum: ſz omne potens non corrumpi est incorruptibile: ergo omne potens non corrumpi est perpetuum. Utraq; premissarus est duplex eo q incorruptibile vno modo idez est quod nō potens corrumpi & sic incorruptibile est perpetuum: & sic maior est vera & minor est falsa. Alio modo idem est quod potens non corrumpi: vt primus homo potuit non corrūpi. & in hoc sensu maior est falsa. & minor vera. Et sic soluendi sunt paralogismi equiuocationis per distinctionem paralogismorum ꝑm equiuocationem: vt prius patuit. Recta solutio est manifestatio syllogismi falsi & propter quid est falsus: & hoc cōtingit dupliciter .s. distinguēdo: vel aliquā premissarum interimendo. Secūdo modo respondendum est ad omnes peccantes in matęria. & ad omnes orationes in vtroq; peccantes respondendum est vtroq; modo scilicet distinguendo: & aliquam premissarum interimendo: non secundum idem sed secundus diuersa.

¶ Tertius modus est quando compositum plura significat: simplex vero vni cum solum: vt mortale significat potens mori: immortale autem plura significat quia negatio potest ferri ad posse vel ad mori. Unde primo modo tantum valet sicut non potens mori: vt deus. Secundo tantum valet sicut potens non mori vt adam in statu innocentie: & ꝑm hanc fic paralogizatur. Omne īmortale ē perpetuū. oē potēs nō mori est īmortale: ergo potens nō mori ē ppetuus. discursus nō valet: q; maior nō est vera nisi de immortali ꝓmo mō sūpto. minor āt de immortali sc̄ōo mō sumpto: & iō cōmittit fallacia equocationis pp variationē medij similiter posset argui de hoc termino incorruptibile. ¶ In hoc tertio mō pōt poni paralogismi q fiūt rōne āpliationis terminorū: vt ꝑm ī ppōne de preterito pōt sumi p his q sunt vel fuerūt. & ī propōne de futuro pro his q sunt vel erunt vt si arguat. Quicūq; sanabat. sanus est

laborans seu languens sanabatur: ergo lãguẽs san⁹ est. nã illa minor lãguẽs sanabat̃ est distinguenda eo ꝙ iste terminus lãguẽs põt supponere pro his qui nunc sunt languẽtes denotãdo ꝙ iste q nũc est lãguẽs sanabat̃: ⁊ tũc discursus est bon⁹ sz minor est falsa: vel põt supponere pro illis q fuerũt lãguẽtes: vt denotet̃ ꝙ iste q fuit lãguẽs sanabat̃: ⁊ tũc minor est vera: sed discursus nõ valet qꝛ iste termin⁹ in cõclusione sumit̃ ꝑ tẽpore p̃senti rõne illi⁹ verbi est. ⁊ sic nõ sunt eodẽ modo ĩ p̃missis ⁊ in cõclusione. Et iõ cõmittitur hec fallacia ꝑm hũc modũ. Iste sunt distinguẽde. videns fuit cecus: cecus erit videns. Verũ fuit ipossibile impossibile erit verũ. Loquẽs fuit mutus. mutus loquetur ⁊ cõsimiles. Et ideo penes istũ modũ peccãt talia sophismata: vt posito casu ꝙ fueris in italia. hec tu non fuisti ĩ italia est ipossibilis. hec tu non fuisti in italia fuit vera: igitur aliqd̃ verũ fuit ipossibile. Iste est euidens iste erit cecus. igit̃ aliqs cecus erit videns. Sor. viuet: sor. erit mortu⁹. ergo aliquis mortu⁹ viuet. Cõclusiones taliũ sophismatũ sunt distiguẽde cõmuniter ꝑm ꝙ subiecta possunt sumi pro his qui sunt. ⁊ tũc sunt false. ⁊ nõ sequit̃ cõclusio ex p̃missis cũ termini nõ sumantur pro eodẽ tẽpore in premissis ⁊ cõclusione. vel possunt accipi pro his q fuerũt quãtũ ad cõclusiones de p̃terito: vel pro his qui erunt quãtũ ad ꝓpositiones de futuro: ⁊ tũc sunt discursus boni ⁊ cõclusiones vere. Vñ hec ꝓpositio aliquod verũ fuit impossibile est vera subiecto accepto pro eo ꝙ fuit verũ: ⁊ est falsa subiecto accepto pro eo ꝙ est verum ⁊ sic de similibus. ¶ Circa qd̃ notandũ ꝙ isti paralogismi possunt poni in p̃mo mõ hui⁹ fallacie ⁊ in tertio. Unde ille paralogismus quicunqꝫ sanabatur ⁊c. ponitur ab auctore in primo modo. a philosopho vero in tertio. Spectat nanqꝫ ad primum modũ. qꝛ lꝫ illa dictio laborãs nõ significet principaliter plura consignificat tamen eque primo plura tempora. In tertio autem modo põt poni: ꝙ illa dictio simplex seu per se posita non consignificat plura tẽpora sed cõposita: seu cũ alijs dictionibus posita. vtpote ipsa posita cũ verbo preteriti tẽporis cõsignificat tempus presens ⁊ preteritum. Est autẽ consignificare cum principali significato aliud importare: vt principale significatũ de laborãs est labor vel langor. ⁊ vltra hoc importat certas differentias tẽporis ꝑm exigentiam verbi cui addit̃. Itez notandũ ꝙ in istis paralogismis qñ est equiuocatio in medio qd̃ ponitur in vtraqꝫ premissarũ: est distinguẽda vtraqꝫ p̃missarum: sed qñ est equiuocatio in maiori extremitate solũ dꝫ distigui maior ꝓpositio. ⁊ cõclusio ĩ qua ponitur maior extremitas. ⁊ quando est equiuocatio in minori dꝫ distingui minor cuꝫ conclusione.

De fallacia amphibologie.

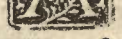

Amphibologia ẽ mltiplicitas orationis eiusdẽ secũdũ substãtiã ⁊ secũdũ modum ꝓferendi diuersa significãtis. Fallacia aũt ãphibologie ẽ deceptio ꝓueniens ex idẽtitate orõnis eiusdẽ scd̃m substantiã ⁊ scd̃m modũ ꝓferendi diuersa significantis. Cã apparentie est idẽtitas orõnis eiusdẽ scd̃ꝫ substãtiã ⁊ secũdũ modũ ꝓferẽdi. Cã falsitatis ẽ diuersitas significatoꝝ. Et dr̃ ãphibologia ab ãphi qd̃ ẽ dubiũ ⁊ bole snia q̃si dubia snia. Amphibologie tres st̃ mõi. Prim⁹ mod⁹ ꝓuenit ex eo ꝙ aliq̃ orõ p̃ncipalr̃

plura significat. vt liber aristo. hec.n. oro ē duplex. Uno mō idē ē qđ liber edit⁹ ab ari. Alio mō idē ē qđ liber possessus ab ari. Et formaf sic paralogism⁹ Quicquid est aristotelis possidetur ab arist. iste liber ē ari. ergo possidef ab ari. Utraq; hmissarū est duplex vt dictum ē. Sdus mod⁹ amphibologie puenit ex trāsūptione oronis. Transumptio autem oris est quando oratio proprie significans vnum transumitur ad significandum aliud propter aliquam similitudinem reperta in ipsis. vt littus aratur trāsumitur ad operam perdi. Et formatur sic palogism⁹. qcqd arat aratro scindit: littus arat qñ idocilis docet: ergo quando idocilis docet litt⁹ aratro scindit. Minor est duplex. q littus arari significat ppie terrā scindi: trāsumit ät ad operā pdi. Et est silitudo in hoc q littus arat opaz pdit: t frustra laborat. Tertⁱ mod⁹ āphibologie puenit ex eo q̄ aliq̄ oro cōpōsita plura significat: sepata vo vnū solū. vt seculum scit. hec.n. oratio est duplex: significat. n. q aliqs sciat seculū. vel q seculuz habeat sciam de aliquo. Et ideo ista oratio est duplex ex eo q hoc vbuz scit potest ordinari cum hoc quod ē seculum a parte ante. t sic est vera. t sic non sequitur cōclusio: vel a parte post. et sic est falsa. t sic non sequitur conclusio. Similiter hic. Quicquid scit hoc scit: q hec dictio hoc supponere potest huic verbo scit vel appōere. Silr hic quoscūqz vellē me accipe vellē q accipierēt me. pugnantes vellez me accipe. ergo vellē q pugnātes acciperent me: maior est duplex. quia hec dictō me: potest ordinari cum isto verbo accipere a parte ante: t sic est vera t non sequitur conclusio vel a pte post. et sic ē falsa t sequit conclusio. Silr ista dictio pugnātes p̄t supponere vel apponere. Similiter hic. Quicquid videt aliquis hoc videt colūnā aliqs videt. ergo colūna videt. Maior est duplex vt dictuz est i aliis Silr hic. qcunqz fūt eī fūt sacerdotes: asini sunt episcopi. ergo asini sunt sacerdotes. Utraqz premissarū est duplex eo q hec dictio episcopi potest esse nominatiui casus vel genitiui. Nō ät deceptio scā ex diuersitate casus

92

faciat amphibologiã pz qz casus datus ẽ dictiõi ad hoc vt ordinet cũ alia dictiõe. Sz ordinatio dictiõis cũ dictiõe facit ãphibologiã z nõ equocationez. hoc.n. pz ab aristotele formãte palogismos ãphibologie ꝑm diuersitatẽ casus z ñ equocationis. Sciendũ est q aristo. ponit tres modos cõmunes equocationi z amphibologie. Primus modus est qñ dictio vel oratio plura ꝓncipaliter significat dictio. vt canis. oratio: vt liber aristotilis. Secũdus modus ẽ qñ sic solitu sumus dicere secũdũ trãsumptionẽ. trãslũptio i dictiõe vt rideꝫ. i oratiõe vt littꝰ arat. Tertiꝰ modus ẽ qñ cõposituz plura significat sepatũ ꝯo vnũ solũ. exẽplũ i equocatione: vt his dictionibꝰ imortale: icorruptibile. exẽplũ i amphibologia: vt i ista oratione seculũ scit. In oĩbus.n. istis cõpositũ plura significat: sepatũ ꝯo vnũ solũ. Querit de distictiõe istorũ triũ modoꝝ cõmuniũ: quorum primꝰ ꝙntũ ad equocatõnez est quãdo vnũ nomen pricipaliter plura significat. secũdus ꝓuenit ex trãsumptione. tertius est quãdo vnũ nomen cõpositũ plura significat. simplex ꝯo vnũ solũ. vt imortale icorruptibile. Sz nunc obiicit deceptio ꝓueniens ex cõsignificatione dictionis nõ cõtinetur sub aliquo istoꝝ truz modorũ in equocatione. ꝯbi gra sicut in hoc sylo. gcũqz sanabat sanꝰ est: laborãs sanabat ergo laborãs sanꝰ est: nõ continet sub tertio mõ: qz laborãs non est dictio cõpositа: nec sb secũdo qz hec dictio laborãs non tenet trãsumptiue: nec sb ꝑmo qz ꝑmus ꝓuenit ex ꝓncipali significatione: sz hec dictõ laborãs nõ significat ꝓncipaliter ps: sz ex cõsequenti p accidẽtia. ergo illa deceptio facta ex consignificatione. non ẽ sb aliquo istoꝝ triũ modoꝝ. Solutio. Deceptio facta ex cõsignificatiõe dictionis cõtinet sub primo mõ equocationis. Ad hoc quod obiicit q primꝰ modus ꝓuenit ex principali significatione. Dicẽdũ est q principalis significatio appellat hic gcquid ex eadẽ ipositione importat p dictionez: sz ex eadẽ ipositione significat ꝙlibet dictio significatiõez z sua accidẽtia. Ille.n. qui iposuit hoc nomẽ lapis ad significãdũ lapidẽ

tuo tali gener̄ sub tali numero īposuit ⁊ sic eadē īpositiōe im posuit īpositor. qa hec dictio laborās īportat suū significa/ tū ⁊ cōsignificatū: ⁊ sic de aliis Uel dicēdū ē ꝙ principalis si gnificatio ponit̄ ī prīo mō eq uocatiōis āphibologie ad re- mouendū trāsumptionē ī eis qꝛ trāsumptio significat̄ ꝑ di/ ctionē nō prīcipalr̄: vt ridere ñ principaliter significat flore re: sꝫ trāsumptiue ⁊ ꝑ q̄ndā si/ militudinē. Et hec dictio labo rās significat p̄sens tp̄s ⁊ p̄te/ ritū īperfectū. Itē q̄rit̄ q̄re de ceptio facta ex qbusdā accidē tibus facit equocationez: ⁊ ex qbusdā amphibologiā. Solu tio. dico ꝙ q̄daz sūt accidentia q̄ cōsequunt̄ dictionez nō ab solute sed ꝓut est ordinabilis cū alia dictione sicut casus nu merus ordinant̄ ꝑ dictiones adiuicem per talia accidentia male. n. diceret̄ hoīes currit. qꝛ ibi non est debit⁹ numerus nec debitus casus: ⁊ deceptio ex talib⁹ accidentib⁹: est dece ptio in orōne. ⁊ sic est in āphi bologia ⁊ non in equocatiōe. Sꝫ sūt alia accidentia absolu ta q̄ cōsequunt̄ dictionez ꝑ se vt tp̄s ⁊ gen⁹ ⁊ ꝑ talia accidē tia non ordinant̄ dictiōes adī uicez. qꝛ sicut bene dicitur hō currit: ita bene dicit̄ hō curre bat: vnde lꝫ tp̄s variet̄: manet tñ eadez cōstructio: ⁊ ideo nō construunt̄ mediāte tpe. ⁊ sic deceptio ex talibus accidenti bus fit in dictione: ⁊ ita in eq uocatiōe ⁊ nō ī āphibologia.

Postq̄ auctor determinauit de fallacia equocatiōis q̄ fit ꝫ multiplex actuale dictio nis. Hic ꝯnter determinat de fallacia āphibologie que fit ꝫm multiplex actuale oratiōis. Est āt fallacia āphibologie idoneitas decipiēdi ꝓueniēs ex vnitate orationis ꝫm substā tiā seu materiā ⁊ secūdū modū ꝓferen/ di seu ꝫm formā diuersa significātia. Cā apparētie ē actualis vnitas orationis cui videt̄ correspōdere vnū significatū. Cā defect⁹ ē multiplicitas significatoꝝ ⁊ dr̄ āphibologia ab amphi ꝙ ē dubiū ⁊ bo/ le qd̄ ē sentētia q̄si dubia sentētia. Hui⁹ fallacie ponunt̄ ab Ari. tres modi consi miles modis equocationis. ¶ Prim⁹ modus est qñ oro vna actualr̄ significat plura eque p̄mo vt liber Ari. vno mō idē ē ꝙ liber fact⁹ ab ari. ⁊ sic iste genitiu⁹ Ari. construit̄ cū illo nominatiuo liber ī hitudine cause efficiētis. alio mō idē est ꝙ liber possessus ab Ari. ⁊ sic iste geniti uus cōstruit̄ in habitudine possessionis ⁊ format̄ sic ꝑalogism⁹. Quicqd ē Ari. possidet̄ ab ari. Iste liber ē ari. ergo iste liber possidet̄ ab ari. vtraqꝫ p̄missaꝝ est duplex. Nā mediū. s. ens ari. p̄t sumi ꝑ re facta ab Ari. ⁊ sic maior ē falsa ⁊ mi/ nor vera. Alio mō pōt sumi ꝑ re posses sa ab Ari. ⁊ sic maior est vera ⁊ minor falsa. Sic illa oratio cōtingit tacētē dicere est distinguēda qꝛ tacētē pōt regi a dicer̄

a parte ãte in ratione suppositi ⁊ est sensus. Contingit ꝙ tacens dicat aliquid vt̃ potest regi a dicere a parte post in rõne appositi: ⁊ ẽ sensus. Cõtigit dicẽ ẽ aliquẽ esse tacentẽ: sic potest distingui illa. Uellem pugnãtem me capere. sensus enim ẽ ꝙ vellẽ ꝙ inimici mei caperẽt me: vel ꝙ ego caperem inimicos meos. ¶ Et notandũ ꝙ multiplicitas significatorum eiusdem orationis que attenditur in hac fallacia prouenire debet ex parte orationis seu compositionis terminorꝫ ⁊ non propter multiplicitatem alicuius suorum terminorꝫ absolute. q: tunc non esset amphibologia: sed equiuocatio: sicut illa canis currit est distinguenda ratione illius termini canis. ¶ Secũdus modus huius fallacie est quando oratio significans vnũ proprie transumitur ad significãdũ aliud ratione alicuius similitudinis ibidẽ reperte: vt littus arare transumitur ad operam perdere ⁊ paralogizatur sic. Quicquid aratur aratro scinditur littus aratur cuꝫ in vanum laboratur: ergo littus aratro scinditur. Non segtur quia littus arari significat proprie terram scindi transumptiue autem opus perdi. vnde hoc solet dici in vanum laborant. tam. n. ille qui littus arat q̃ ille qui in vanum laborat opus perdit. si igitur aratur sumatur proprie maior est vera et minor falsa. ¶ Tertius modus huius fallacie est quando oratio per se sumpta tantuꝫ vnuꝫ significat: composita vero plura vt ista oratio. Asini sunt significat tantũ vnũ ⁊ quando additur ẽpi: vt dicendo asini sunt ẽpi plura significat quia ẽpi põt esse nominatiui pluralis vel genitiui singularis ⁊ sic paralogizatur. Quicũq; sunt ẽpi sunt boies asini sunt ẽpi: ergo asini sũt homines. Si enim episcopi sit nominatiui casus maior est vera ⁊ minor falsa. Si autem sit genitiui maior ẽ falsa ⁊ minor vera. Si autem in maiori sit nominatiui casus ⁊ in minori genitiui premisse sunt vere: sed discursus non valet: quia arguitur in quatuor terminis cum medium non sumatur eodeꝫ modo in premissis. Similiter ista oratio: scit falsum seu falsũ scit: habet vnum sensum falsum. s. ꝙ falsum est sciens aut scientiã habens: sed si addatur alteri põt habere diuersos sensus: vt si dicat sor. intelligit. ⁊ falsuꝫ scit. Unus sensus est ꝙ falsum habet scientiã illius ꝙ sor. intelligit. Alius ꝙ sor. habet scientiam de falso. Coincidit autẽ hec fallacia cum equiuocatione: vt si dicatur aliquis homo fuit iustus ⁊ ille nunq̃ fecit iustitiam hec est distinguenda: quia hoc pronomen ille põt esse demonstratiuuꝫ: ⁊ sic poterit secũda pars eẽ vera aliquo demonstrato qui nunq̃ fecit iustitiaꝫ: vt̃ põt esse relatiuum ⁊ tunc est falsa. Est autem hic tertius modus amphibologie quia si ista oratio. Ille nunq̃ fecit iustitiã poneretur per se ⁊ nulla alia oratio precederet nõ posset habere nisi vnum sensum: q: hoc pronomen ille nõ posset eẽ nisi demonstratiuuꝫ qz nihil precederet qõ referret. ¶ Potest etiaꝫ ibi esse primꝰ modus equiuocationis: q: illa oratio. Ille nunq̃ fecit iustitiam. distinguenda est eo ꝙ hoc pronomen ille potest esse demonstratiuum vel relatiuum.

De fallaciis facientibus multiplex potentiale.

Equit̃ õ fallacijs facientibus multiplex potentiale. s. de cõpositione diuisione ⁊ accentu. ⁊ prius de compositione q̃z de aliis. quia paralogismi fiunt efficatiores scõz cõpositionez ad finem sophisticum que est apparens sapiẽtia ⁊ non existens. ⁊ ideo prꝰ dicendum est de cõpositione

q̄z de aliis. Compositio est
cozr q̄ debēt diuidi falsa vnio.
Diuisio vero est eozū que de
bent cōponi falsa diuisio. Fal
lacia cōpositionis est idonei
tas decipiendi pueniens ex
identitate ozationis vnius ꝛ
eiusdē secundū materiam ꝛ
secundū situm magis debituz
partibus in ozatione positis.
Causa apparentie huius falla
cie est ozo diuisa habens iden
titatem in materia cuz ozatio
ne composita. Causa falsitatis
sue defectus ē diuersitas sen
sus compositi a diuisio. Notā
dū q̄ q̄ndo ozatio est ℞a i sen
su diuiso et falsa in sensu cōpo
sito tunc est fallacia cōpositio
nis. dr̄ tamen ozatio compo
sita quando determinatio de
terminat determinabile illud
quod magis apta nata est de
terminare: et simiłr dicit oro
cōposita qū dictiōes ozdinānt
ꝺm situ magis debitū. Et dicit
oro diuisa qū determinās de
terminat illud determinabile
qđ nō est magis apta nata de
terminare: vel qū dictiōes oz
dinant secūdū situ minime de
bitū. Añ sumit hec oro gratia
exē pli. gcgd viuit sp ē i ista oza
tioe sunt duo determinata .ſ.
hoc verbū viuit et hoc ℞bū ē
et ē vna deteriatio. ſ. sp. si ergo
hec determiatio. ſ. sp deteriat
hoc ℞bū ē qđ ponit apte pze
dicati sic dicit oro cōposita. qz
tūc determinatio determinat
deteriabile qđ magis apta na
ta ē deteriare. qz illud ℞bū est
ponit in situ deteriato .ſ. i pze
dicato. Sic ät deteriat hoc ℞
buz viuit. sic dicit diuisa qz de
teriat illud ōteriabile qđ ē mi
nus apta nata deteriare: qz il
lud ℞bū viuit nō ponit in situ
deteriato ipsius ℞bi: et tūc di
ctiones ozdinātur secūdū situ
min⁹ debitū. Istiⁿ⁹ fallacie duo
st̄ modi. Primⁿ⁹ modⁿ⁹ puenit
ex eo qđ aliqđ dictuz p̄t suppo
nere p se toto vł p pte sui: ꝛ ꝺz
istū modū palogizat sic quem
cūqz pole ē ābulare pole ē qđ
ipse ābulet. sedenté pole ē am
bulare. gⁿ pole ē qđ sedēs am
bulet. Ad hoc ꝺōz ē q̄ minoz
ē duplex. qz si hoc dictū seden
tez ābulare suppōit p se toto
respectu hⁿ⁹ p̄dicati pole est
.i. sedēs sedēdo pōt ābular tūc
hec cōposita est et ffa sicut et iā
est ipole dicer q̄ sedēs ābulz.
Si ät istđ dictū suppōat p pte
sui tūc est diuisa et vera et non
segt̄ cōclusio et est sensⁿ⁹. sedeu

tez possibile est ambulare.i.sedens nunc hz potentiaz vt postea ambulet. ⁊ similiter quēcunqz ē possibile scribere possibile est ꝙ ipse scribat:nō scribentē scribere est possibile:ergo possibile est ꝙ non scribēs scribat. Dicendū est ad istum paralogismuz sicut ad primū. Secūdus modus prouenit ex eoq̄ aliq̄ determinatio pōt referri ad diuersa ⁊ penes istum modū paralogizat̄ sic. Quicūqz lr̄as scit nunc didiscit eas:sz iste antiqu⁹ grāmaticus scit litteras.ergo nunc didiscit eas. Dicēdū ꝙ maior ē duplex: qꝛ hec determinatio nūc pōt determinare hoc verbū didiscit: ⁊ sic ē cōposita ⁊ falsa ⁊ seqtur cōclusio vel pōt determinare hoc v̄bū scit. ⁊ sic ē diuisa ⁊ vera ⁊ non seqtur conclusio. Silr̄ hec.qd̄ vnū solū pōt ferre: plura pōt ferre:sed quod non pōt plura ferre pōt vnū ferre:ergo quod non pōt plura ferre pōt plura ferre. dicēdū ꝙ maior ē duplex qꝛ hec determinatio solū pōt determinare hoc verbū pōt.sic maior est falsa ⁊ cōposita:⁊ est sensus ꝙ illud qd̄ nō pōt ferre vnū cū alio potest ferre plura:vl̄ potest determinare hoc verbū ferre:⁊ est sensus verus et ꝓpō diuisa vera sub hoc sensu qd̄ pōt iaz ferre ferre vnū solū:⁊ ferr̄ ñ plura p̄t plura ferr̄. Silr̄ tu scis tm̄ tres hoīes currere posito casu ꝙ sex currāt ⁊ nescias de tribus hec ē duplex qꝛ hec dictio tm̄ pōt determinare hoc verbum scis vel currere si determinat hoc verbū currere sic ē cōposita et fl̄a.si scis tūc ē diuisa et vera et paralogizat̄ sic.tu scis tm̄ tres hoīes curre r̄ posito casu ꝙ sex currāt: sz quicquid scit̄ ē veruz.ergo tm̄ tres hoīes currere est verū.maior est duplex vt iam dictum est.

Postq̄ auc. determinauit d̄ fallacijs in qbus est multiplicitas actualis: hic consequēter determinat de illis in quibus est multiplicitas potētialis:s.de cōpositiōe diuisione ⁊ accentu:lz aūt accentus fiat in dictionibus ⁊ cōpositio in orationib⁹: ⁊ dictio sit prior oratione sicut simplex cōpositio.prius tamen agit de compositione qꝛ paralogismi facti s̄m compositionem efficaciores sunt ad decipiendum: ⁊ per consequens ad finem sophistici que est apparens sapientia. Est autē compositio prout hic sumit̄ eorū que debēt diuidi. Falsa cōpositio·fallacia vero cōpositiōis est idoneitas decipiēdi ꝓueniēs ex idētitate or̄onis s̄m mām q̄ est vera i sensu diuiso ⁊ falsa in sensu cōposito. Cā apparentie est mālis idētitas or̄onis rōne cuius cause vr̄ ꝙ sicut est vera in sensu diuiso ꝙ etiā sit vera in sensu composito. Causa

defectus ē diuersitas significatorū. Et notandū ꝙ oratio dicit̄ cōposita qñ partes posite in oratione situant̄ ꝑm situ magis sibi debituz: vt si determinatio determinet illud determinabile qđ magis ē apta determinare verbi gratia: in hac oratiōe Quicqd viuit semp est si ly semp determinet illud verbū est qđ est copula principalis erit sensus cōposit⁹ ⁊ illa propositio erit falsa. Si vero determiet illđ verbū viuit erit sensus diuisus ⁊ ꝓpositio vera. ⁊ verit s horuz sensuū pz ex diuerso mō proferendi seu diuersa pūctuatione. sic hec oratio. sedentē possibile est ambulare ē cōposita si dictū subijciat̄ pro se toto: q: p̄dicatum. s. ille modus possibile cōpetenti⁹ refert̄ ad totū dictū q̄z ad ei⁹ ptē cū sit eius determinatio. Si vero dictū subijciat̄ ꝓ parte sui erit diuisa. varietas ēt hmōi sensuū pz ex diuersa prolatōne eius. Si. n. ꝓferat̄ cōtinue erit cōposita. si vero discōtinue puta faciēdo pūctū ad sedentē erit diuisa. Hui⁹ fallacie sunt duo modi q pñt assignari cōformiter in hac fallacia ⁊ i fallacia diuisiōis. Prim⁹ modus ē ex eo ꝙ aliqd p̄t attribui alteri cōiunctim vel diuisim: vt i propositione modali dictū pōt supponere ꝓ se toto: vl' ꝓ pte sui sic paralogizādo. Quēcūqz possibile ē ambulare. possibile est vt ipse ambulet. Sedentē possibile ē ambulare ergo possibile ē ꝙ sedēs ambulet. ¶ Ad qđ ē dđm ꝙ minor est duplex: q: si hoc dictum sedentez ambulare supponat ꝓ se toto respectu illi⁹ p̄dicati possibile. tunc est de dicto ⁊ ē falsa. Sensus ē. n. ꝙ idez simul pōt eē sedēs ⁊ ambulās. Et dicit̄ de dicto q: ptes dicti designant̄ ad inuicē vniri. s. sedere ⁊ ambulare. Cōclusio ēt est falsa hoc mō. s. ꝙ sedēs ambulet. Si āt illud dictū supponat ꝓ pte sui tūc est de re: ⁊ ē vera: qa sensus ē ꝙ ille qui nunc ē sedēs hz ptātē ambulādi. ⁊ sic bñ seqtur conclusio vera. s. possibile ē vt sedēs ambulet. Si vero minor sumatur i sensu diuiso ⁊ cōclusio i sensu composito cōmittit̄ fallacia hec arguendo a sensu diuiso ad sensū cōpositū: ⁊ dicit̄ hmōi propositō i sensu diuiso eē de re: q: talis propositō equalet duab⁹ cathegoricis ita ꝙ de eadē re vel ꝑsona enūciat̄ i vna cathegorica esse sedēs ⁊ i alia posse ambulare vt sortes ē sedēs ⁊ sortes hz potentiā ad ambulādū: nō tñ ita ꝙ sit simul sedēs ⁊ ambulās. sic hec pōt distigui. Nō scribētē possibile ē scribere. ꝑm hūc modū p̄t distingui ista. oē aīal rōnale vel irrōnale ē hō eo ꝙ potest esse đ disiūcto subiecto vel disiunctiua. Si sit de disiuncto subiecto ē composita ⁊ falsa: q: tūc denotatur ꝙ oē qđ ē aīal rōnale vel irrōnale sit hō qđ falsum ē: q: oīs asin⁹ ⁊ oīs bos ⁊ vniuersaliter oē aīal est rōnale vel irrōnale. ⁊ tñ nō est aīal ē hō. Si āt sit disiūctiua ē diuisa ⁊ vera. hec. n. ē vera. Oē aīal rōnale est hō: vel oē aīal irrōnale ē hō: q: altera ē vera. s. pria. Secūdus modus hui⁹ fallacie prouenit ex eo ꝙ aliqua determinatio potest ferri ad diuersa. ⁊ sic paralogizat̄. Quicunqz scit litteras nunc didicit illas. sed iste scit litteras. ergo iste nunc didicit illas. ¶ Ad hoc dicendum ꝙ maior est duplex: quia hec determinatio nunc potest determinare hoc verbum didicit ⁊ sic est composita ⁊ falsa ⁊ sequitur conclusio falsa. vel potest determinare hoc verbum scit ⁊ sic est diuisa ⁊ vera: nec sequitur conclusio quia arguitur a sensu diuiso ad sensum compositum. Sic etiā potest distingui illa. Quicquid viuit semper est vt predictum est: sic etiam est ista distinguenda. Omnis disputans malitiose loquitur. quia illud aduerbium malitiose potest determinare verbum vel participium. Si determinet verbum est falsa ⁊ est sensus compositus quia cum aduerbiū sit magis natū determinare verbū q̄z ꝑticipiū ptes illius ordinant̄ i situ magis sibi debito. Si āt determiet ꝑticipiū ē diuisa ⁊ vera hoc ēt mō potest distingui illa. Omnis faciens aliquid inordinate agit.

95

De fallacia diuisionis.

De fallacia diuisionis qd sit diuisio dictū est prius. Fallacia diuisionis ē idoneitas decipiendi ꝓueniēs ex eo ꝙ aliq̄ oratio cōposita est vera ⁊ diuisa falsa. vna ⁊ eadē manēs secūdū materiā differēs secūdū formā diuersa significās q̄ creditur esse vera ī sensu diuiso eo ꝙ veritatez hz in sensu cōposito. Causa apparētie huius fallacie est oro cōposita habēs idētitatē ī materia cuz orone diuisa vel causa apparētie est idētitas oronis eiusdez secundū substātiā ⁊ secundū situ minus debituz. Cā defectus est diuersitas sensus diuisi a sensu cōposito. istiꝰ fallacie duo sunt modi. Primus modus ꝓuenit ex eo ꝙ aliqua cōiunctio pōt copulare terminos vel ꝓpōnes. ⁊ secundum istuz modū paralogizatur sic. Quecūqz sūt duo ⁊ tria. sūt duo ⁊ sūt tria. quiqz sūt duo ⁊ tria. ergo qnqz sunt duo. ⁊ quinqz sunt tria. Ad hoc dicēdū ꝙ minor est duplex qr hec cōiūctio et. potest cōiungere ⁊ copulare terminos vel ꝓpōnes. si terminos sic ē vera ⁊ cōposita. ⁊ est sensus duo ⁊ tria simlr iūcta faciūt qnqz. si ꝓpōnes sic ē fla ⁊ diuisa. ⁊ ē sensus ꝙ duo sunt qnqz ꝑ se. ⁊ ꝙ tria sunt qnqz ꝑ se: qđ ē flm silr ē hic. q̄cūqz sūt duo ⁊ tria sunt paria ⁊ īparia. quiqz sunt duo ⁊ tria: ergo qnqz sunt paria ⁊ īparia. Dicendū ē ꝙ minor ē duplex qr ibi pōt eē copulatio īter termīos ⁊ sic ē vera ⁊ cōposita. ⁊ ē sensus qnqz sūt duo ⁊ tria īsimul cōiūcta. vel ibi ē copulatio inter ꝓpōnes ⁊ sic ē fla ⁊ diuisa. ⁊ ē sensus quiqz sūt duo. ⁊ qnqz sūt tria qđ ē flm. Silr hic oē aīal ē rōnale vel irrōnale. sz nō oē aīal est rōnale: ergo oē aīal est irrōnale. Dicēdū ꝙ maior est duplex ex eo ꝙ ista coniunctio vl. pōt cōiūgere termīos ⁊ sic est v̄a et cōposita: vel propōnes ⁊ sic est fla et diuisa. Similiter hic oē aīal vel est sanū vel egrum. vel hic oīs substātia est corporea vel īcorporea vel hic. oīs linea est recta vel curua. vñ oēs iste sūt vere quādo cōiunctio cōiungit terminos ⁊ sunt cōposite. Sed sunt false qñ cōiunctio cōiūgit orones ⁊ ꝓpōnes et diuise. qr cōiunctio ꝑ se et p̄mo est cōiunctiua ꝑtiuz oronis ex cōsequē

ti ipsa coniungit orationez cū orone. Secūdus modus huiꝰ fallacie diuisionis prouenit ex eo ꝙ aliq̄ determinatio potest referri ad diuersa vt hic. quo vidisti hunc pcussum hic pcussus ē sed oculo vidisti hūc percussum: ergo oculo pcussus ē. Dicēduz ꝙ minor est duplex qꝛ iste ablatiuus oculo potest determinare hoc pticipiū percussus et sic ē diuisa et falsa et est sensus tu vidisti hunc pcussum oculo. Et sic seqtur cōclusio. vel pōt determinare hoc verbū vidisti ⁊ sic est cōposita et vera. et tūc est sensus tu vidisti cū oculo hūc pcussum. sꝫ tunc non sequitur conclusio.

Post fallaciā compositionis que fit ꝑm ꝙ partes in oratione posite ordinant̄ in situ magis sibi debito in quo. s. de virtute sermonis magis accipiunt̄. Determinat auc. de falsa diuisionis que fit ꝑm situ partibus orationis minus debitū. Est autē diuisio eoꝝ que debēt cōponi falsa separatio. Fallacia āt diuisionis est idoneitas decipiēdi pueniens ex eo ꝙ oratio eadez ꝑm materiam ⁊ differēs ꝑm formā plura significat. Cā apparētte est identitas orationis in materia sensus cōpositi rōne cuius credit̄ esse vera in sensu diuiso. Causa defectus ē diuersitas significatorū orationis cōposite ⁊ diuise. Huius fallacie duo sunt modi cōformes modis fallacie cōpositionis. ¶ Primus modus est ꝑm ꝙ aliqd pt attribui alteri coniunctiz vel diuisim: puta aliqua cōiunctio potest cōiungere terminos vel ꝓpositiones: vt oē aīal est rationale vel irrōnale: ⁊ sic par. logizatur. Omne animal est rōnale vel irrōnale: sꝫ nō oē aīal est rōnale. ergo oē animal est irrationale. maior est duplex qꝛ illa cōiunctio disiūctiua vel: pōt cōiungere propōnes. ⁊ sic propositio illa disiunctiua ē ⁊ diuisa ⁊ falsa. Sensus. n. est ꝙ omne aīal est rōnale vel oē aīal est irrationale quorū vtrūq̄ est falsum ⁊ ex tali maiore bene seqtur cōclusio falsa. Si autē cōiunctio cōiungat terminos sic ꝓpositio illa est de disiuncto p̄dicato ⁊ cōposita: ⁊ vera: ⁊ tūc nō sequit̄ cōclusio sed cōmittitur hec fallacia arguēdo a sensu cōposito ad diuisum. Et notandū ꝙ oratio dicitur cōposita qñ cōiunctio cōiungit terminos eo ꝙ cōiunctio p̄mo est cōiunctiua partiuz orationis ⁊ sic ptes ordinant̄ in situ magis debito sibi. qñ vero cōiunctio cōiungit ꝓpōnes dicit̄ oratio diuisa: qꝛ ꝯiūctio nō est p̄mo cōiunctiua ꝓpōnū sꝫ ex cōsequēti ⁊ secūdario. Hoc mō pñt distingui iste ꝓpōnes duo ⁊ tria sunt qn qꝫ. Oē aīal est sanū vel egrum. oīs linea est curua vel recta. oīs numerus est par vel ipar. oīs substātia est corporea vel incorporea ⁊ cōsimiles que in sensu cōposito sunt vere ⁊ i diuiso sunt false. hoc ēt mō pñt iste distingui. Sedentez ipossibile ē ābulare. albū ipossibile ē eē nigruz ⁊ sic d̄ alijs. ¶ Scd̄s modꝰ ē ex eo ꝙ aliq̄ determiatio pōt referri ad diuersa: vt tu scis tm̄ tres hoīes currere: posito ꝙ sex currāt ⁊ tu scias tm̄ d̄ tribꝰ. Et sic palogizat̄. Tu scis tm̄ tres hoīes currere sꝫ qcqd scit̄ ē verꝝ. gꝰ tm̄ tres hoīes curret̄ ē verū. maior ē duplex qꝛ h̄ dictio tm̄ pt d̄termiare h̄ v̄bū curret̄: ⁊ sic ē diuisa: ⁊ fl̄a. ⁊ ex illa bñ seqt̄ ꝯcl̄o falsa. Sēsus. n. eiꝰ ē ꝙ tu scis ꝙ tm̄ tres hoīes currunt: qd̄ ē fl̄m p casuz positū: vel pt d̄termiare h̄ v̄bū scis. ⁊ tunc est cōposita ⁊ vera. Sensus. n. est ꝙ tm̄ habes scientiam de cursu triuz hominū: ⁊ tunc nō sequit̄ cō

clusio sed cōmittitur hec fallacia arguendo a sensu cōposito ad sensum diuisum: qd̄ pz qꝛ illa dictio tm̄ in maiori determinat illud verbū scis quod est copula p̄ncipalis i oratione vo hoc verbū curreꝛ.

De fallacia accentus.

Sequitur de fallacia accētus. Accētus ē certa lex ⁊ regula ad eleuandū vel deprimendū syllabaꝫ vniuscuiusqꝫ dictōnis: ⁊ iste accētus diuiditur i accentū grauē acutuꝫ ⁊ circūflexum. Grauis est q deprimitur i fine. Acutus accentus ē q i fine eleuatur vel acuitur. Circūflexus est q acuitur ⁊ deprimitur simul. vel circūflexus est q procedit ab imo ⁊ ꝓcedit i altū ⁊ finaliter tendit i imum: vt hierusalē. Fallacia accentus est idoneitas decipiendi ꝓcedēs ex multiplicitate dictōnis eiusdē ꝑm substātiaꝫ: diuerse scōm modū proferēdi diuersa significantis. Cā apparētie huius fallacie est vnitas dictōnis secūdū materiaꝫ vel ꝑm substantiā solū. Cā defectꝰ est diuersitas significatorum. Istius fallacie duo sunt modi. Primꝰ modus ꝓuenit ex eo q aliq̄ dictō pōt ꝓferri diuersis accētibus: vt hic oīs populus ē arbor. gēs ē populus ergo gens est arbor. Dicenduꝫ est q maior ē duplex. qꝛ p̄ma syllaba huiꝰ dictōis populus pōt proferri longa ⁊ sic est vera ⁊ nō seqtur cōclusio. vel potest esse breuis ⁊ sic ē falsa ⁊ seqtur cōclusio. Silr hic omnis ara est i templo. stabulum porcorū est ara. ergo stabulū porcorum est i templo dicendum hic sicut prius. similiter hic. Quicqd hamatur hamo capitur mulier amat ergo mulier hamo capitur. Dicendū est q maior est duplex ideo q hec dictō amatur pōt ꝓferri cum aspiratione vel sine aspiratiōe si p̄mo mō sic est vera ⁊ nō seqtur cōclusio. si secūdo mō sic ē falsa ⁊ seqt̄ ꝯclo vl̄ sic. Quoscūqꝫ viros iustū ē pēdeꝛ dignū ē penā pati: sꝫ iustos viros iustū est pendere ergo iustos viros dignū est penā pati. Vñ vtraqꝫ premissarum est duplex eo q hec dictō pendere pōt ꝓferri media lōga vel breui. Secūdus modus prouenit ex eo q aliqua vox pōt esse dictio vel oratio. vt hic. Tu es quies: sꝫ qes est reqes ergo tu es requies. Dicēdū q maior ē duplex eo q quies pōt esse dictio vel oratio. si sit dictio tūc est falsa

⁊ sequitur cōclusio. si sit oratō sic ē vera ⁊ nō seqtur cōclusio. Silr hic. Quicqd fecit deꝰ ī vite fecit deꝰ coacte. sed deꝰ fecit vinū ī vite. ergo fecit vinuz coacte. Dicēdū ꝙ maior ē duplex eo ꝙ ī vite pōt eē oratio vel dictio. si dictio sic ē vera ⁊ nō seqtur cōclusio. vel pōt eē oro ⁊ sic ē falsa ⁊ seqtur cōclusio. Silr qcūqz hz dilectionez supnā hz dilectionē dei: vsurarius hz dilectionē supnam ergo vsurarius hz diletionē dei. dicēdū ꝙ hec dictio supernaz pōt capi dupliciter vno modo vt ē dictio ⁊ sic minor ē falsa ⁊ sequitur cōclusio. Alio mō pōt esse oratio: ⁊ sic ē v̄a ⁊ non seqtur ꝯcl̄o. silr hic metuo lōganas peūte noctes lidia dormis. vñ hec dictio metuo pōt esse dictio vel oratio.

Hic auc. determinat de fallacia accentus. ⁊ p̄mo determinat qd sit accentus di. ꝙ accentus est recta lex vel regula ad eleuandū vel deprimendum syllabā vniuscuiusqz dictionis Pro quo notandum ꝙ accentus pōt sumi dupliciter. Uno mō pro eleuatione vel depressione syllabe. Alio mō pro regula exprimente modū talis eleuationis vel depressionis. ⁊ hoc secundo mō diffinit ab auctore. Dicit autez accentus de accento as quod est iuxta cantare: qr talis eleuatio vel depressio fit ī prolatione facta circa cantum vel quasi in cantu. In prolatione nāqz breuium vel lōgarū est quidā cantus cum vna sepe eleuetur ⁊ alia deprimat. ⁊ diuidit accentus ī acutum grauem ⁊ circūflexum. Accentus acutus fit ꝑ syllabe eleuationē: ⁊ dicitur acutus qr sicut corpus acutum mouet tactū faciliter pūgēdo sic talis accētus penetrat auditū syllabas eleuādo. Accētus grauis fit ꝑ syllabe depressionem q dr̄ grauis ad similitudinē corpis grauis qd tēdit deorsuz. Circūflexus ꝑtim deprimit ⁊ ꝑtim eleuat. Cōsiderat quoqz accentus a grāmatico ⁊ a logico aliter ⁊ aliter. A grāmatico siqdē vt est accidēs syllabe vel dictiōis. A logico aūt inquātū ad variationez accētus seqtur variatio significationis. Fallacia accentus est idoneitas decipiēdi prouenīēs ex multiplicitate dictionis eiusdē ſm materiā ⁊ diuerse ſm modū proferendi. Causa apparentie est materialis entitas dictionis rōne cuius vr̄ tm̄ habere vnū significatuz. Cā defectus est diuersitas significatoꝝ ſm diuersos modos proferēdi illiꝰ dictionis. huius āt fallacie sunt duo modi. Primus modus prouenit ex eo ꝙ aliqua dictio p̄t regi diuerso accētu ⁊ ſm hūc moduz sic paralogizat. Oīs ara ē ī tēplo. stabuluz porcoꝝ ē ara. ergo stabulū porcoruz ē ī tēplo. Utraqz p̄missarum est duplex qr hec dictio ara qñ hz primā breuez significat stabulū porcoꝝ: ⁊ qñ hz primaz lōgā significat altare iuxta illuz v̄suz. Est ara porcoꝝ simul ē ⁊ ara deoꝝ. Si igit illa dictio ī p̄missis sumat ꝑ stabulo porcoꝝ tūc maior ē falsa: ⁊ sic bñ seqtur conclusio falsa. Si āt ī maiori sumat ꝑ v̄no ⁊ ī minori pro reliquo tūc p̄misse bñ sūt vere: sz nō seqtur cōclusio qr mediū variat ⁊ cōmittit hec fallacia: sz etiā hunc modum sic paralogizatur. Quid hamatur hamo capit: vinū amat: ergo vinuz hamo capit. soluitur vt precedens. Illa enim dictio amo aliud significat sine aspiratione ⁊ aliud cum aspiratione. Naz sine aspiratione significat diligere. cū aspi

ratione ãt pisces cuz clauo curuo capere. Variatio ãt aspirationis facit varietatem accentus. qꝛ syllaba cũ aspiratione ꝓlata magis eleuat̃ cum ibi sit maior spiritus emissio sed sine aspiratione prolata magis deprimit̃. ꝑm ẽt hunc moduz põt distingui illa ꝓpositõ. Justos viros opz pẽdere: illa.n. dictio põt scribi p.e. vel p.a. Si scribit̃ p.e. tunc aut hz mediã longaz ⁊ sic est infinitiuus huius verbi pendeo pẽdes. ⁊ tunc significat penã pati sine suspendi. Aut hz mediã breuẽ ⁊ sic est infinitiuus huius verbi pẽdo pendis: ⁊ tũc significat penã inferre seu suspendere. Si vero scribat̃ p.a. tunc est infinitiuus huius verbi pãdo pãdis ⁊ significat manifestar̃. Secundus modus ꝓuenit ex eo ꝙ aliqd põt eẽ dictio vel oratio. vt hic tu es qes: sed quies est requies: ergo tu es reqes. Utraqz p̃missarũ est duplex. qꝛ quies põt esse vna dictio vel plures. ⁊ scdm hoc hz diuersa significata. secũdũ hunc modũ ẽt est hec distinguenda. Deus nihil facit iuite: qꝛ si iuite sit vna dictõ tunc ẽ vera. Sensus enim est ꝙ deus nihil facit coactus. Ille.n. dicitur iuitus aliquid agere qui aliqd agit illud vitare nõ valens. Si ãt iuuite sunt due dictões tũc est falsa: cũ deus ꝓducat racemos inuite. Similiter ẽ hic distinguẽda. Metuo lõgas pereũte noctes lidia dormis. Metuo nanq̃z põt esse vna dictio: ⁊ tũc significat idẽ ꝙ timeo. Unde sensus ẽ. Lidia tu dormis ⁊ ego timeo lõgas noctes: vl̃ sunt ibi due dictiões. s. me ⁊ tuo: ⁊ ẽ sensus. Lidia tu dormis longas noctes me sponso tuo pereunte: vel sunt ibi tres dictiões. s. me ⁊ tu ⁊ o: ⁊ ẽ sensus o. Lidia tu dormis lõgas noctes me pereunte.

Sequitur de fallacia figure dictiõis. Fallacia figure dictõis vltimo ponitur ĩter fallacias in dictõe qꝛ facit multiplex fantasticũ. Figura.n. est que termino vl̃ terminis clauditur. termino vt circulus. terminis vt triãgulus quadrãgulus ⁊ similitudinarie. fallacia figure dictionis est similitudo dictiõis cũ dictione penes finalẽ terminationẽ ĩ ꝑte nõ idẽ significãte ⁊ facit multiplex fãtasticũ. Est ãt multiplex fantasticum qñ aliqua dictio significat vnũ ⁊ videt̃ significare aliud ꝑꝑ similitudinẽ quã hz ĩ ꝑte cũ alia dictiõe: vt videre significat passionez: ⁊ vr̃ significare actionẽ ꝑꝑ hoc ꝙ ẽ simile huic verbo agere. Causa apparẽtie huius fallacie ẽ similitudo dictionis ĩ parte cũ alia dictiõe non idẽ significante. Causa defectus huius fallacie ẽ diuersitas eorũ que vident̃ esse similia. Ista ãt similitudo fit trib⁹ modis. s. voce significatione ⁊ suppositiõe. ⁊ ꝑm hoc tres sũt modi hui⁹ fallacie. Prim⁹ modus prouenit ex sil̃i termĩatõne dictionis cũ alia dictiõe: vt qualiscũqz ẽ musa talis ẽ poeta sed musa ẽ feminini generis ergo poeta est feminini generis. Dicedũ ꝙ non sequitur ꝑ si aliqua sint eiusdẽ terminationis: ꝙ sint ꝓpterea eiusdem ge

neris.similiter hic. oīs aqua ē humida:fluuius ē aqua: ergo fluuius ē humida. Dicendū ꝙ nō opz ꝙ si fluuius sit aq̄ ꝙ ergo quicqd dicat̄ de aqua ꝙ hoc ēt dicatur d̄ fluuio sub ea dē determiatione.vel sic. Oīs hō est albus mulier est homo ergo mulier est albus. Unde ī oībus predcīs paralogismus masculinū īterpretatur femininum.aut si formetur sic paralogism⁹:musa ē poeta similiter terminantur sed musa ē femini ni generis ergo ⁊ poeta tunc nō est ibi fallacia figure dictionis:sed fallacia cōsequentis a cōiter accidentibus: vt postea patebit. Secundus modus ꝓuenit ex mutatione vnius predicamenti ī aliud. vel quando vna species vnius predicamēti mutatur ī aliaz speciē vt hic quicquid heri emisti hodie comedisti carnes crudas. heri emisti:ergo carnes crudas comedisti. Dicendū ꝙ non seqt̄ qꝛ quicquid dicit rē de predicamento substantie cruduz dicit rem de predicamento qualitatis ⁊ sic proceditur de vno predicamēto ī aliud: similiter hic. Quicqd heri vidisti hodie vides.sed vidisti heri albū: ergo albū hodie vides. Dicēdū ꝙ nō sequitur qꝛ albuz significat ꝑ modū qualitatis.qcquid vero dicit rez de p̄dicamento substantie. Similiter do tibi solum denariū.sed solū denariū nō habeo:ergo do tibi qd̄ nō habeo. Dicendū ꝙ hec dictō solū dicit relationez. qꝛ vt habetur ī secundo elēchorū.solū dr̄ quasi nō cū alio ⁊ hec dictō qd̄ dicit substantiā ⁊ sic proceditur a relatiōe ad sb̄iāz. Silr̄ est hic. Aliqs dat cito equuz sz ñ hz cito equū: g⁹ aliqs dat cito qd̄ nō hz. Diceduz ꝙ ñ sequitur:quia cito dicit moduz actus siue qualitatē. ⁊ qd̄ dicit substantiā.⁊ sic proceditur a qualitate ad substātiā. Similiter hic si proceditur ab vna specie vnius predicamēti ad aliam. vt quātoscūqz digitos heri habuisti hodie habes decem digitos heri habuisti: ergo decem digitos hodie habes:posito ꝙ vnum amiseris. Dicendum ꝙ non sequitur: quia hec dictio quantoscūqz dicit quātitatem continuam ⁊ hec dictio decem dicit quantitatē discretā. Certi⁹ modus ꝓuenit ex diuersa suppositione termini. vt hō est spēs: g⁹ ali-

qs homo ē species. Et hec homo est dignissima creaturaruz ergo aliquis homo est dignissima creaturarum. hic est processus a simplici suppositione ad personalem. Similiter hic Omnis hō est aīal. ergo oīs homo ē hoc animal. Similiter hic Animal ē sortes. aīal ē plato ⁊ sic de aliis. ergo animal ē omnis homo. hic fit ꝓcessus a plurib⁹ determinatis ad vnā determinatā. ⁊ iste modus solet appellari vniuocus: quia ille terminus animal vniuoce ⁊ equaliter sic se hz ad oīa supposita. vnde animal i qualibet premissarum supponit ꝑ vno in conclusione vero pro pluribus ⁊ sic variatur eius suppositio. Et intelligendum ꝙ in p̄ dictis quale quid īterpretatur hoc aliqd. idest commune vel vniuersale īterpretatur singulare. Si enim animal est hoc aliqd: si tunc arguatur animal ē sortes. animal est homo plato ⁊ sic de aliis. ergo animal ē omnis homo est bonuz argumentum sicut hic sortes currit plato currit ⁊ sic de aliis: ergo omnis homo currit. similiter hic non sequitur quādo fit processus ab īmobili suppositiōe ad mobilem. vt omnis homo est aīal: ergo omnis homo est hoc aīal et sic d̄ aliis. hos tres modos ponit aristotiles dicens ꝙ figura dictiōis fit quādo interpretatur nō idem vel diuersum vt masculinum femininum. vel neutrum vel econuerso. et rursus quid interpretatur. quale vel quātum: iterū quando cōmune īterpretatur singulare vel hoc aliquid.

Hic cōsequenter determīat auc. de fallacia figure dictionis que peccat ꝟz multiplex fantasticuz seu apparens ⁊ nō existens vt dictū est in p̄cedentib⁹. Pro cui⁹ declaratione describit figurā ꝓprie dictā dicēs: ꝙ figura est que termino vel terminis claudit. Termio vt circulus q claudit vna linea. Terminis vt triāgulus q claudit trib⁹ lineis. ¶ Circa qd̄ notandū ꝙ figura vno mō sumit pro supficie terminata lineamentaliter: ⁊ sic sumit i proposito: ⁊ ꝑtinet ad genus quātitatis. alio mō ꝑ ipsa terminatione vel dispositione quātitatis: ⁊ sic pertinet ad quartā speciē qualitatis. ꝟm aūt cōformitatē ad figurā ꝓprie dictaz que ē in rebus sumit figura i dictionibus. Sicut nāqz illud qd̄ fit ad figurā alterius assimilat ei ꝟm apparentē supficiē: sic fallacia figure dictionis est idoneitas decipiēdi ꝓueniens ex apparenti similitudīe dictionis cū dictione sibi in voce aut significatione: aut mō significādi. Causa apparentie huius fallacie est partialis similitudo dictionis cū dictione non idem significante. Causa defectus est diuersitas earum seu similitudo ꝑ quā possunt generaliter solui sophismata que fiunt ꝟz hāc fallaciā ostendendo. s. aliquā diuersitatez

inter significata vel modos significādi dictionū ⁊ aliq̄ alia. Et ſō ſz aliqs modus arguēdi teneat i aligb⁹ dictionib⁹ nō tñ ſegtur qꝫ valeat i aliis q̄vident eis ſiles. ¶ Propter hmōi diuerſitatē fallacie aſſignantur a pb̄o tres modi quos recitat auc. i fine hui⁹ capl̄i. Primus modus eſt qñ maſculinū iterp̄etatur femininū .i. ponit vel accipit ac ſi eēt femininum vel neutrū: ⁊ ſic pōt dici de aliis dictionib⁹ grāmaticalibus. Uñ hec fallacia ſepe ducit ad ſoloeciſmum: ⁊ hoc ꝓuenit aliqñ ex ſimili terminatiōe dictionū: vt ſi arguat ois ſubſtātia ē bona: patriarcha eſt ſubſtātia: ergo patriarcha eſt bona: ñ ſegtur: q⁹ patriarcha eſt maſculini generis ⁊ ponit ac ſi eſſet feminini gn̄is: ſed bñ ſequeretur ſi loco hui⁹ nominis pr̄iarcha poneret petra vel aliud nomē feminini generis. vñ bñ ſegtur. Ois ſubſtātia eſt bona petra eſt ſubſtantia: ergo petra eſt bona. Uñ ſz ſit ſimilis terminatio hoꝝ terminoꝝz petra ⁊ patriarcha nō tñ idē modus ſignificādi rōne diuerſitatis generis ipſoꝝ. ¶ Pōt ēt paralogizari ſm hunc modū vbi nō eſt ſimilis terminatio dictionū ſic. ois ſubſtātia eſt bona. lapis eſt ſba: ergo lapis eſt bona. hic eſt apparētia nō ex ſili terminatione dictionū: ſz q⁹ lapis ⁊ petra idē ſunt: ſed nō ſegtur q⁹ ſz i bis ſit ꝓueniētia ſignificationis nō tñ generis. ¶ Scōs modus eſt qñ vnū p̄dicamētū mutat i aliud ſeu ponit ꝓ alio: vel ſpēs vni⁹ p̄dicamēti ꝓ alia ſpecie. vt qcqd heri emiſti hodie comediſti. crudū heri emiſti: ergo hodie crudū comediſti. Nō ſegtur q⁹ qcqd ſignificat rē ſuā p̄ modum ſubſtātie ⁊ crudū dicit rē ſuā ⁊ modū q̄litatis: ⁊ ſic p̄cedit a re vni⁹ p̄dicamēti ad rē alterius ſumendo q̄litatē ſub diſtributiuo ſubſtātie. Uñ iſte modus ſepe accipit qñ ſub diſtributiuo alicui⁹ gn̄is ſumit aliqd ad aliud gen⁹ ptinēs. ſicut q̄tūcūqz diſtributiuū q̄ſtitatis ꝓtinue ⁊ qcūqz diſcrete: qñqz vo eſt diſtributiuum p̄dicamenti qñ: ⁊ vbicūqz p̄dicamēti vbi. Sic q̄lecū qz ē diſtributiuū q̄litatis ⁊ ſic de aliis p̄dicamētis vbi ſūt noīa ipoſita. Itē hic ē figura dictiōis. Do tibi ſolū denariū: ſz ſolū denariū nō habeo: ergo do tibi qō ñ habeo. nō ſegtur. hic. n. p̄dit a relatione ad ſubſtātiā cū ſolū dicat relationē. Solū nāqz idē eſt qꝫ nō cū alio ſm Ari. ij. elēchoꝝ. Ali⁹ āt dicit relationē. Illa āt dictio qō dicit ſubſtātiaz. Sil̄r hic. aliqs dat cito equū. ſz nō hz cito equum: ergo dat qō nō hz. Solui⁹ vt p̄cedēs: q⁹ p̄cedit a q̄litate ad ſubſtātiam. Cito. n. dicit modū act⁹ ſine q̄litatē ⁊ qō ſubſtātiam. Talis igit ñ dat qō nō hz: ſz qō hz. alio tñ mō ſeu vt nō hz. Similr̄ hic. Quātoſcūqz digitos heri habuiſti hodie habes. ſz heri decē habuiſti. ergo hodie habes. Poſito caſu qꝫ vnū a uiſeris. Nō ſegt q⁹ hec dictio quātoſcūqz dicit quātitatez cōtinuā. Hec vo dictio decē dicit quātitatē diſcretā: ⁊ ſic p̄cedit a ſpē vni⁹ p̄dicam ti ad alterā ſpēm einſdē. ¶ Tertius mod⁹ eſt qñ q̄le gd iterp̄etat hoc aliqd .i. qñ nomen cōe ponit ac ſi eſſet ſingulare ⁊ ecōuerſo. ⁊ i hoc ſepe variat ſuppoſito vt ſi arguat. hō ē ſpēs: ergo aliqs hō ē ſpēs. Nō ſegtur. Mutat. n. quale gd i hoc aliqd: ⁊ p̄cedit a ſimplici ſuppōne ad pſonalē. hō. n. i añcedente ſuponit ſimpl̄r ꝓ nā cōi. In conſequēte vo pſonal̄r ꝓ aliquo ſuppoſito illius nature. ſil̄r hic. Ois hō eſt aial: ergo animal eſt ois hō. aial in añtecedente ſuponit cōfuſe tñ i mobiliter: in cōſequēte vo ſuppōit determinate ꝓ aliquo ſuppoſito: ⁊ mutat q̄le gd i hoc aliqd. Apparet āt qꝫ tales paralogiſmi cōcludāt eo qꝫ q̄le qd. ⁊ hoc aliquid vident idē ſignificare. tñ nō cōcludūt. q⁹ ꝓpter ſimilez ſignificationē duaꝝ dictionum nō ſequit cōueniētia earū i quolibet mō ſignificandi. ¶ Et notādū qꝫ nō ois variatio ſuppōnis cauſat fallaciā figure dictiōis tunc .n. i ōmōſtratiōe potiſſima eēt figura dictiōis. ſz tūc maxie fit hec fallacia qñ ar-

99

Suitur a trino stante cõfuse tm̃ vl' simplr ad eũdẽ stãtẽ determinate. qđ est veruz dũmõ nulla fiat variatio sincathegoreumatis in antecedẽte positi. Uñ hec non est figura dictionis. Oĩs hõ est aĩal ergo aĩal est hõ. lz aĩal ĩ añcedẽte supponeret cõfuse tm̃ ⁊ in ꝯsequẽte determinate: ⁊ hoc ꝓpter variationẽ illius signi oĩs qđ ponit ĩ añcedẽte ⁊ nõ in cõsequẽte. Itez notãdũ ꝙ isti mõi diuersimode a diuersis assignant. sz de hoc parũ est curandũ Nõ. n. incõueniẽs est eundẽ paralogismũ in diuersis modis ⁊ in fallacijs assignari ꝑm varias causas apparentie eiusdẽ: vt iste paralogismus. hõ ẽ spẽs. sor. est hõ: ergo sor. est spẽs. ꝑtinet ad hãc fallaciã ĩquãtũ est ibi causa apparẽtie ex similitudine dictionuz. Spectat vero ad fallaciã accidẽtis inq̃ztũ ex idẽtitate extremorũ. ĩ tertio vr̃ esse idẽtitas eoꝝ ĩter se.

SEquit̃ đ fallaciis extra dictionẽ que sũt septẽ. s. accidẽs ꝑm qd ad simpliciter. ignorãtia elẽchi. petitio principii. cõsequẽs. nõ cã vt causa. scđm plures interrogationes vt vnã. Differũt iste fallacie a fallaciis in dictiõe. qꝛ fallacie in dictiõe habẽt causam apparẽtie ex ꝑte vocis. Sz fallacie extra dictionez habẽt causam apparẽtie ⁊ defectus ex parte rei ⁊ nõ ex ꝑte vocis ⁊ ꝑp hoc dicũt̃ extra dictionẽ. Inter has ꝑmo dicẽdũ ẽ đ fallacia accidẽtis vñ accidẽs ꝓut hic sumit̃ idẽ ẽ qđ extraneũ. ĩ ꝑte idẽ ⁊ ĩ ꝑte diuersum: vt hic hõ est spẽs sortes est hõ. ergo sortes est spẽs. hõ. n. est ĩ ꝑte idẽ cum specie. s. qñ sumit̃ pro re vl̃i ⁊ ĩ ꝑte est diuersum a specie. s. qñ sumit̃ ꝓ suppositis. Notãduz ꝙ ĩ fallacia accidẽtis sunt ista tria. s. accidẽs ⁊ res subiecta ⁊ attributũ. exẽplũ. vt hõ est species sor. est hõ. ergo sor. ẽ spẽs mediũ hõ ẽ res subiecta ⁊ minor extremitas est accidẽs ⁊ maior extremitas est attributũ. Cã apparẽtie est cõuenientia aliquoruz duorũ in aliquo tertio secũdũ ꝑtẽ siue est ꝑtialis idẽtitatis aliquorum duorum. Causa defectus est diuersitas eorũdẽ. Huius fallacie tres sunt modi. Primꝰ modus ꝓuenit ex eo ꝙ aliqd vere predicat̃ de aliquo subiecto ⁊ ꝑp hoc credit̃ dici de accidẽte eiꝰ a quo est diuersum vel qñ aliqd primo attribuit̃ rei subiecte ĩ ꝑmissis ⁊ postea attribuitur eiꝰ accidẽti in conclusione: vt hic hõ est species sor. ẽ hõ: ergo sor. est spẽs. Dicendũ ꝙ nõ valet qꝛ ille terminus spẽs q est attributum assignat̃ inesse sorti q est accidẽs eo ꝙ dr̃ de hoĩe qđ est res subiecta. Similiter hic. Animal ẽ genus hõ est aĩal: ergo homo

est genus. Similiter hic. omne es est naturale. statua ē es: ergo statua est naturalis. non seqtur qr naturale vere p̄dicatur de ere ⁊ pp hoc attribuit̄ in cōclusione statue qd̄ nō est verꝝ. Similiter hic. Cognosco coristuz. coristus est veniens ergo cognosco venientē. Dicendum ꝙ nō opz ꝙ si cognoscas coristum scd̄m se ꝙ propter hoc cognoscas sub illo accidēte quod est veniēs. Secūdus modus ꝓuenit vx ptiali idētitate aliquoꝝ duoꝝ ī aliquo tertio. vel qñ aliquod cōmune p̄dicatur de aliquibus duobus cuz quibus ē in parte idez ⁊ ī pte diuersum ⁊ ꝓpter hoc illa duo credunt̄ esse eadē inter se: vt hic sortes est hō plato est hō: ergo sortes ē plato. Simil̄r hic hō ē aīal equus est animal: ergo equus est hō. Dicēdū ꝙ nō opz ꝙ si aliqua duo cōueniāt in aliquo tertio ꝙ propter hoc conueniant inter se. Tertius modus prouenit quando ex duobus aliquibus diuisim sumptis male infertur aliquod cōiunctuz secundum accidens: vt iste est albus ⁊ est monachus. ergo est albus monachus. Similiter hic. Iste canis est pater ⁊ est tuus: ergo est pater tuus. non sequitur qr lz illa conueniant in aliquibus secūduz ptem: tñ secūdū ptē aliā differut. Et sciēdū ꝙ nō licet inferre ex diuisis coniunctū: vt habet̄ in secūdo pyhermenias qñ predicātur diuersa accidētia sibi inuicem per accidens cōueniētia sicut albū esse monachū. Similiter qñ duo p̄dicantur quorū secūdū intelligitur in p̄mo. vt vniuersale ī suo specialiori. vt iste est hō ⁊ est aīal: ergo ē homo aīal: qr aīal ītelligitur in homine sicut albū in hoīe albo. Sz in oībus aliis lz ex diuisis īferre cōiunctū. Unde notandū ē ꝙ qñ aliqua duo accidētia p̄dicant̄ de aliquo quorū p̄muz in subiecto est ꝑ alterū ⁊ nō ꝑ se ex talibus diuisiz captis nō lz īferre cōiunctū: vel ecōtra vt iste est albus ⁊ est monachus ergo est albus monachus. nā albedo nō est in subiecto ꝟz se sed ꝟm habitum. Similiter ex coniunctis non licet inferre diuisum quando illa que coniunguntur diminuunt de ratione alterius vt iste homo est mortuꝰ ergo est homo ⁊ mortuus. In omnibus autē aliis

licet ex cõiunctis inferre diui sum. sed illud vltimũ argumẽtũ facit fallaciã scdm qd ad simpliciter. Accidens sic diffinit ab aristotele. Accidẽs ẽ qd est extraneũ. in pte idẽ ⁊ in pte diuersũ. Secũdũ accidẽs vo fiũt paralogismi q̃ndo idẽ similr fuerit assignatũ iesse rei subiecte ⁊ accidẽti ut hõ est spẽs sor. est hõ. ergo sor. est spẽs. hõ. n. sm q sibi cõuenit eẽ spẽz aliter capit. amõ p quez cõuenit sor. ⁊ platoni qz cõuenit ei eẽ speciẽ ut est essentia q̃dã cõis p̃dicabilis de plurib⁹ ⁊ put ẽ in plurib⁹ sic ẽ in sorte ⁊ platõe ⁊ sic sor. ẽ accidẽs hõ vo res subta ⁊ spẽs significat utrisqz in esse Vñ accidẽs ñ sumit hic vt diffinit a porphirio sz vt dictũ ẽ.

Postq̃z auctor determinauit de fallaciis in dictione q̃ hñt cãm apparentie a pte vocis hic ꝯñter determinat de fallacijs extra dictionẽ in quib⁹ sumit cã apparentie a parte rei significate per vocẽ. Prius ãt determinauit de fallacijs in dictione q̃z extra dictionẽ. qz lz ordine nature res p̃cedant dictiões tñ nõ ꝯgrediunt disputatiões vocales nisi mediantib⁹ dictionib⁹. Fallacie extra dictionẽ sunt septẽ. s. accidẽs sm qd ad simplr: ignorãtia elenchi: petitio p̃ncipij: cõsequẽs nõ cã vt cã plures interrogatiões vt vna. Et prio agit hic de fallacia accidẽtis que inter ceteras est valde efficax ad decipiẽdũ. Per has. n. nõ solum decipiunt simplices sz ẽt sapientes. Circa qd notãdũ q accidẽs non sumitur hic prout est vnũ de quinqz p̃dicabilib⁹ sed sumit put est idẽ q extraneũ q. s. in parte est idẽ cũ aliquo ⁊ in parte diuersũ ab eo: ⁊ sic omne p̃dicabile de aliquo a quo est aliquo mõ distinctũ potest dici accidẽs: ⁊ illd de quo predicat dicit res subiecta ⁊ hoc mõ non tm̃ inferiora accidunt superiorib⁹: sed ẽt supiora inferioribus: lz sint de essentia inferioꝝ inquãtuz stant sub aliquo tertio attributo qd repugnat inferiorib⁹. Sic. n. hõ nõ accidit sorti cum quo est in pte idez put sumit pro suppositis vt dicendo sortes est homo ⁊ est in parte diuersum ⁊ tunc sibi accidit prout sumit pro natura vniuersali cui attribuitur ista intẽtio spẽs cuius est fundamentũ: vt dicẽdo hõ est spẽs que intẽtio repugnat inferiorib⁹. Fallacia accidentis est idoneitas decipiendi ꝓueniẽs ex partiali idẽtitate accidẽtis cũ re subiecta. Cã apparentie est ꝯueniẽtia secundũ partez aliquoꝝ duoꝝ adinuicẽ vel in aliquo tertio. Cã falsitatis est diuersitas eorundez. Fit hec fallacia sm Aristotelẽ quãdo idẽ similiter fuerit assignatũ inesse rei subẽ ⁊ accidẽti: vt hõ est spẽs. sortes est hõ ergo sortes est spẽs. Hoc mediũ. s. hõ est accidens minor extremitas. s. sortes est res subiecta maior vo extremitaa. s. spẽs est attributũ q imponit similiter inesse sorti sicut inest hoi. ¶ Scdm vo auctorem assignant tres modi huius fallacie. Primus mod⁹ est qñ aliquid attribuit primo accidẽti in p̃missis ⁊ postea attribuit rei sbẽ i cõclusione vt in exẽplo predicto. Itẽ sic paralogizat Sortes est in diuiduũ hõ est sor. ergo hõ est idiuiduũ Non sequit qz non oportet q qcquid inest accidẽti a parte qua differt a re suba insit rei subiecte sicut nec oportz q oe qd inest predicato insit subiecto: ⁊ ideo licet intentio indiuidui insit sorti nõ tñ iest hoi similr oẽs est naturale. statua ẽ es. ergo statua est naturalis. Non sequit vt dictũ est. Nullum enim artificiale ẽ naturale.

vñ mediũ non tenet vniformiter in pre
missis. Itẽ sic. Cognosco coristuz: cori
stus est veniens. ergo cognosco venientez
nõ sequit qꝛ lz coristus cognoscat a me
non tamen sub illo attributo qđ ẽ venire
¶ Secundus modus huius fallacie ꝓ
uenit ex partiali identitate aliquoꝝ duo
rum in aliquo tertio vt sor. est hõ plato
est homo. ergo sor. est plato. Itez hõ est
animal, equus est animal: ergo homo ẽ
equus. Sed non sequit si aliq̃ duo par
tialiter cõueniãt i aliquo tertio ꝙ sint sim
pliciter eadẽ inter se. Et si arguat per il
lam regulam. Quecũqꝫ vni ⁊ eidẽ sunt
eadem, inter se sunt eadẽ per quã tenet
forma syllogismi perfecti. Rñdeo scđm
aquilinum doctorẽ. Scot. ij. di p̃mi sen.
.q. iij. in solutione ar. ꝙ illa regula intelli
gitur ꝙ illa q̃ sunt eadẽ vni ⁊ eidẽ sunt ea
dem inter se illa identitate qua sunt idez
in tertio. Si aũt inferat ꝙ sint simplicit
eadem inter se cõmittit hec fallacia. In
telligitur ſm Guil. Ochã quãdo extre
ma vniunt in tertio vniuersaliter sum
pto. ¶ Tertius modus ꝓuenit quãdo
ex aliquib⁹ diuisim sumptis infertur ali
quod cõiunctũ: vt iste est albus ⁊ mona
chus: ergo est albus monachus. Non
sequit qꝛ in antecedẽte denotat albedo
inesse isti ſm se: ⁊ in cõsequente ſm suũ
habitũ. Similiter iste canis est pater ⁊ ẽ
tuus. ergo iste canis est pater tuus. Nõ
valet cõsequentia: quia tuus in añte di
cit rem possessaz: ⁊ in cõsequente infert
pro re generante. Unde licet predicta cõ
ueniant in aliquo tertio ſm partem tñ
ſm partem differunt. Non obseruatur
etiaz hic forma syllogistica: quia mediuz
ponitur in cõclusione ⁊ extremitates po
nuntur a parte eiusdez extremi. ¶ Et si
arguatur ꝙ a diuisis ad coniuncta est bo
na consequentia ex secundo peryherme
nias. Rñdeo ꝙ illa regula est vera: duz
tamen non predicẽtur aliqua sibi inuicẽ
repugnantia ⁊ vnũ sit potentiale respe
ctu alterius. Non valet etiaz cõsequẽtia
quando eorum que predicantur vltimũ
includitur in primo vt iste est hõ: ⁊ ẽ ani
mal: ergo est homo animal. Non sequit
quia animal intelligitur in hoie. Ex con
iunctis etiaz nõ licet inferre diuisa q̃ndo
vnum est in subiecto per alteruz ⁊ non
per se. Unde non sequitur. Iste est alb⁹
monachus: ergo est albus: ⁊ est mona
chus: quia albedo non inest tali subiecto
ſm se: sed ratione habitus. Non sequit
etiam iste est bonus faber. ergo est bon⁹
⁊ est faber: qꝛ bonitas non inest subiecto
ſm se sed ſm artificium. Item ex cõiun
ctis non licet inferre diuisa q̃n vnũ diuidi
tur a ratione alterius: vt iste est hõ mor
tuus: ergo est homo. sed est fallacia a
ſm quid ad simpliciter. In alijs vero ex
emplis est fallacia accidentis. Posset ẽt
iste tertius modus reduci ad secundum
ponitur tamen ad maiorez expressionez.
Et notanduz ꝙ paralogismi huius falla
cie vt in pluribus possunt solui ostendẽ
do quod non debite disponũtur premis
se in modo ⁊ in figura ſm regulas syllo
gismorum vt dicit Ocham. Peccant ẽt
ſm Scotum vbi supra propter defectũ
identitatis medij in se: seu per cõparatio
nem ad extrema que in ipso vniuntur.

Sequitur de fallacia
ſm quid ad simpli
citer dictum. ſm qđ
appellat hic deter
minatio diminuẽs de ratione
vel de esse cui adiungit vt cuz
dico homo mortuus. mortuũ
enim diminuit de ratione ho
minis. dictũ simpliciter appel
latur aliquid non diminutum
vt homo. Fallacia ſm quid ad
simpliciter est idoneitas deci
piendi proueniens ex appa-

renti cõuenientia dicti scõz qd ad dictum simpliciter. Causa apparentie huius fallacie ẽ cõ uenientia huius dicti quod ẽ secundũ quid ad illud quod ẽ simpliciter ꝛ econuerso. Cã fal sitatis est diuersitas significatorum. Fit autem hec fallacia tot modis quot modis contigit addere alicui õterminationem diminuentem. Primo modo secundũ partem in modo. vt ille homo est mortuus. ergo est homo. non sequitur quia mortuum diminuit de ratione hominis ꝛ hic chymera est ens opiabile. ergo chymera est ens. nõ sequitur quia opinabile diminuit de rõne huiꝰ quod est esse. Secundo modo secundum partem integralez: vt ethyops est albus secundũ dentes: ergo est albus. Tertio modo i his que sunt ad aliqd vt diuitie non sunt bone male vtenti; ergo diuitie nõ sunt bone. non sequitur. licet enim diuitie cõparate ad aliquid non sint bone: tamẽ in se sunt bõe. Quarto modo in his que secũdum locum ut bonum est mactare patrem interuallis ergo bonum est mactare patrem suum. vel sic. Bonum est uti dieta i locis egrotatiuis. ergo bonum est vti dieta. Quinto modo in his que sunt secundum tempus: vt bonum ẽ ieiunare in quadragesima. ergo bonuz est ieiunare vel sic. Expedit alicui mederi quãdo egrotat ergo expedit alicui mederi. non sequitur qa licet expediat mederi secundũ quid: non tamen simpliciter. Sciendũ autem ꝙ in omnibus istis inspiciendus est ad contradictionẽ. vt si aliquis respondens dicat qõ nõ expedit mederi ꝛ opponens assumat ꝙ expedit q̃ndo egrotat non contradicit ei. sed stat in fallacia secundum quid ad simpliciter. Et sciendum ꝙ eadem est fallacia si ex eo quod ẽ secundum quid inferatur simpliciter ꝛ econuerso. ꝛ intelligendum est ꝙ ista fallacia quãdo sit ab esse secundus quid vt in pluribus sit affirmatiue sed quando sit a dicto simpliciter vt in pluribꝰ arguit negatiue.

Sequitur de fallacia a sm qd. ad simpliciter. Ad cuiꝰ euidentiam notandum ꝙ sicut dictus est in loco a toto in modo ad suas partes triplex est determinatio. Quedam est distrahens in qua scilicet ẽ oppositio in adiecto: quia determinatio addita repugnat suo determinabili: vt mortuus. homo enim mortuus non est

homo. Alia est determinatio que partiz diuidit de ratione illius cui adiũgitur: lz ei non repugnet vt opinabile. Alia est determinatio tantum contrahens: vt albuz respectu hominis: dictum ergo simpliciter dicitur dictum sumptuz sine addito idest sine determinatione. Et intelligitur in proposito de determinatiõe diminuẽte vel distrahente. Dictum autem ꝑm quid est dictum sumptum cuz tali determinatione: arguendo igitur a dicto sumpto cum determinatione diminuente vl distrahente ad dictum simplex: ⁊ econuerso fit hec fallacia. Quando aũt est determinatio tantum contrahens non est locus sophisticus: sed dyalecticus a ꝑte in modo ad suuz totum. Est ergo fallacia ꝑm quid ad simpliciter idoneitas decipiendi proueniens ex apparenti identitate dicti ꝑm quid ad dictuz simpliciter. Causa apparentie est conuenientia dicti ꝑm quid ad dictuz simpliciter. Causa falsitatis est diuersitas eorundem. Huius fallacie ponit auctor hic quinqꝫ modos. ¶ Primus est arguendo scdm determinationez distrahentem vel diminuentem rationem totius. vt iste est hõ mortuus: ergo est hõ quia mortuũ distrahit rationem hominis. Similiter chymera est opinabilis. ergo chymera est. Non sequit̃ qꝛ opinabile diminuit deesse chymere. ¶ Secundus modus fit scdz determinationem denominãtem partem integralem: ⁊ hoc est verum quãdo ad denominationem partis non sequit̃ denominatio totius vt ethyops est albus scdm dentes: ergo est albus: licet enim homo habeat dentes albos nõ propter hoc dicitur albus. Quando vero determinatio habet partem corporis sibi determinatam: seu ad eius denominationẽ sequitur denominatio totius non cõmittitur hec fallacia. Unde bene sequitur. Iste est albus sed omnes vel maiores partes corporis apparentes ergo est albus. Iste ẽ simus scdz nasum: gº ẽ simꝰ

¶ Tertius modus fit arguendo cuz determinatione respectiua ad aliquid extrl secũ vt diuitie nõ sunt bõe male vtenti: ergo non sunt bone in se. ¶ Quartus modus fit arguendo cũ determinatione secundum locum vt bonum est mactare patrem interuallis: ergo bonum est mactare patrem. ¶ Quitus modus fit arguendo cum determinatione secunduz tempus: vt bonum est ieiunare in quadragesima. ergo bonum est ieiunare. Omnes isti syllogismi possunt solui negando consequentiam: quia ex dicto secundum quid non sequitur dictum simpliciter. Committitur etiam hec fallacia arguendo a dicto simpliciter ad dictum secundum quid cum sit eadem causa apparenti vtrobiqꝫ vt est hõ: ergo est hõ mortuus. nõ sequit̃ vt pz ex ꝑcedẽtibꝰ.

Seqt̃ fallacia ignorãtie elẽchi

Elenchus est syllogismus contradictoriꝰ vnius ⁊ eiusdez non nois tantuz nec etiã rei tm̃ sz nois ⁊ rei simꝰ. nõ synonimi: sz eiusdẽ ⁊ ex his q̃ data sũt de nccitate nõ cõnumerato eoꝙ erat ĩ ꝑncipio ad idẽ ꝑz idẽ. similr ⁊ in eodẽ tẽpore. Elenchus ẽ syllogismus cõtradictiõis idest syllogismꝰ cõcludens contradictoriam propositionis date a respondente. In diffinitione elenchi quedã ponunt̃ rõne syllꝰi vt ex his q̃ data sũt ex necessitate accider̃ ꝑ quod remouet̃ fallacia accidentis ⁊ ponitur non connumerato eo qđ erat ĩ ꝑncipio ꝑ

quod remouet petitio principii: vt postea patebit. Alia ponuntur rone cõtradictõnis: vt vni⁹ z eiusdẽ. i. vnius subiecti z vnius predicati. vnde nisi esset idẽ subiectũ z idem p̃dicatũ nõ esset cõtradictio: vt ethiops est niger. ethiops nõ est niger scõm dentes ex quo non est idẽ predicatũ: ideo nõ ẽ cõtradictio. Et similiter hic nullus hõ mortuus currit z quidã homo currit nõ est cõtradictio qz nõ est ibi idẽ subiectũ. Jtẽ scõm idẽ ad idez similiter z in eodẽ tẽpore ponuntur rõne contradictionis. Et contra istas quatuor partes peccat hec fallacia que dicitur ignorantia elenchi scõm q̃ est vna de tredeciz fallaciis. Alio mõ accipitur generaliter z tũc sic diffinitur. Ignorãtia elenchi ẽ vnus defectus generalis ad quẽ reducunt oẽs alie fallacie ostẽdẽdo quomodo peccant cõtra istas particulas vt postea patebit. Jste. n. particule nõ nominis tm̃ nec rei tantuz sed nominis z rei simul nõ synonimi z sic de aliis ponũtur ratione syllogismi z ratiõe cõtradictionis: qz iste exigunt q̃ nomen sit vnũ z tres vna: z q̃ nõ sit nomez synonimũ. vñ nõ est ibi cõtradictio. marcus currit z tullius nõ currit. nec est ibi syllogismus. oĩs gladi⁹ scidit. quoddã instrumẽtũ est ensis. ergo quoddã instrumentũ scindit. Fallacia ignorãtie elẽchi est idoneitas decipiendi puenies ex apparẽti obseruatione particularũ diffinitionis elenchi que cõueniunt ratione contradictionis tm̃. s. ad idem secũdũ idẽ. similiter z in eodẽ tẽpore. Causa apparẽtie huius fallacie est cõuementia dictorum secundũ quid ad dicta simpliciter. Causa falsitatis est diuersitas eorũdem. Unde huius fallacie sunt quatuor modi. Primus modus est cõtra hãc pticulaz ad idem. vt duo sunt dupluz vnius z non sunt dupluz triũ: ergo sunt duplũ z non dupluz: z in vtraq; p̃missarũ nõ sumitur duplũ ad idẽ z iõ nõ sequit. Scõs mod⁹ peccat contra illã particulã secundum idem. vt hoc est duplum illi secunduz latitudinẽ z non est duplum secundum longitudinem: ergo est duplũ z non duplum. Non sequitur quia duplum non sumitur secundũ idez: lz sumat respectu

eiusdem. Tertius modus peccat ꝯ illam ꝑticulā similiter: vt hō ē species nullus hō ē species: ergo idē ē species ⁊ nō species. non sequitur qꝛ ibi nō est contradictio in p̄missis: qꝛ ille terminus hō nō sumitur similiter: qꝛ ī vna sumitur pro suis īferioribus: ī alia vero nō. sꝫ ꝑ se toto vel ꝑ sua forma. Quartus modus peccat cōtra hanc ꝑticulā in eodē tpe. vt manus mea est clausa ī hoc instāti: et nō est clausa in hoc instanti: ergo est clausa ⁊ non clausa. non seqt̄ qꝛ ñ ē in eodē tpe. Differt aūt hec fallacia a fallacia scd̄m qd ad simpliciter: qꝛ ī illa est ꝓcessus ab vno scd̄ꝫ qd sumpto ad vnū sumptū simpliciter. vt hoc est duplum scd̄m longitudinē: ergo est duplū: ī ista vero est processus a duobus secūdū qd sumptis ad duo sūpta simpliciter. vt hoc est duplum illi scd̄ꝫ lōgitudinē et nō scd̄m latitudinē: gᵒ ē duplū ⁊ nō duplū.

Postq̄ auctor determinauit de fallacia ſm quid ad simpliciter: hic agit consequenter de fallacia ignorantie elēchi. Circa quod premittit qd sit elenchus dicens ꝙ elenchus est syllogismus cōtradictionis vnius ⁊ eiusdē non nois tm̄ nec rei tātū: sed rei ⁊ nominis: nō synonimi sed eiusdem: ex his que data sunt d̄ necessitate non cōnumerato eo quod erat in principio ad idem ſm idem: similiter ⁊ in eodem tpe. Ubi sciendum ꝙ elenchus dicitur syllogismꝰ contradictionis. idest syllogismus concludēs ꝯdictorium positioni respondentis. Et ponitur syllogismus tanq̄ꝫ genus: ⁊ contradictionis sicut differentia ⁊ hoc ad differentiam syllogismi non contradicentis positioni respondentis. Unde ex syllogismo ⁊ contradictione quasi ex materiali ⁊ formali constituit̄ elenchus. ⁊ ponit̄ vnius ⁊ eiusdem. s. subiecti ⁊ predicati non nominis tantū nec rei tantū: sed rei: ⁊ nois simul nō synonimi: que particule ponuntur ratione syllogismi ⁊ cōtradictionis. tam enim ad syllogismum q̄ꝫ ad contradictionē exigitur ꝙ nomen sit vnū ⁊ res vna: ⁊ ꝙ nomē non sit synonimū. Dicunt̄ āt noīa synonima que significant eādem rem ſm diuersas eius proprietates. Unde nō ē hic cōtradictō marcus currit: tullius nō currit cū non sit ibi euidens affirmatio ⁊ negatio eiusdeꝫ de eodē. nec hic. Oīs canis ē latrabilis: qdā canis nō est latrabilis ratione equiuocationis illius nois canis. Per predicta remouent̄ fallacie in dictione vñ non sunt verus elenchus sed tm̄ apparens. ⁊ ponit̄ ex his que data sunt de necessitate rōne syllogismi ī quo dꝫ esse necessaria illatio conclusionis ex premissis: ꝑ quod remouent̄ a vero elencho paralogismi fallacie accidentis ⁊ ceteri in qbus non ē necessaria cōsequentia. ratione ēt syllogismi ī quo p̄misse debēt differre a conclusiōe ⁊ eē notiores ip̄a. ponit̄ nō cōnumerato eo qd̄ erat in principio ꝑ qd̄ remouetur petitio principij. ibi idē probat̄ ꝑ seipsuꝫ Alie autem particule ponūt̄ in diffinitione elenchi ratione ꝯtradictionis. s. ad idē ſm idem similiter ⁊ in eodē tpe. ¶ Insuper notandū ꝙ ignorantia elenchi pōt capi dupliciter. Uno mō generaliter pro ignorantia cuiuscūqꝫ particule diffinitionis elenchi. ⁊ sic fallacia ignorantie elenchi est communis ad oēs fallacias. Alio

modo specialiter pro ignorantia alicuius quatuor dictionum que ponuntur in diffinitione elenchi: quia sunt formaliores q̄ alie que ponuntur in diffinitione elenchi ratione contradictionis que est formale. ¶Non capit in hac fallacia ex ignorantia illius prime particule contradictionis que est affirmatio ⁊ negatio eiusdem de eodem. quia ad hanc fallaciam requiritur q̄ sit apparens contradictio. Si autem illa conditio deesset non esset apparens contradictio cum ipsa requiratur tam ad contradictionem veram q̄ apparentem. Est ergo fallacia ignorantie elenchi idoneitas decipiendi proueniens ex apparenti idoneitate contradictionis incomplete ad contradictionem cōpletam. Causa apparentie est conuenientia apparentis contradictionis ad veram contradictionem. Causa defectus est diuersitas earundem. ¶Huius fallacie sunt quatuor modi secundum defectum quatuor conditionum predictarum. ¶Primus modus peccat contra illam particulam ad idem. vt duo sunt dupluz ad vnum ⁊ non sunt duplum ad tria. ergo sunt duplum ⁊ non duplum. ¶Non sequitur quia duplum non comparatur ad idem in vtraq; premissarum. ¶Secundus modus peccat contra illam particulam secundum idem vt hoc est duplum illi ſm longitudinez: ⁊ non est duplum ei ſm latitudinem. ergo est duplū ⁊ non duplum. ¶Non sequitur quia duplum non sumitur ſm idem. sed ſm diuersa. ¶Tertius modus peccat cōtra hanc particulā similiter. vt hō ē spēs. nullus hō ē spēs. ergo idez ē spēs ⁊ ñ spēs. ¶Nō sequitur q; iste terminus homo nō sumitur similiter in premissis q; in maiori sumitur pro natura cōmuni. in minori vō p suppositis. ¶Quartus modus peccat cōtra illā particulā in eodē tempore: vt plato legit die lune ⁊ non die martis. ergo legit ⁊ non legit. ¶Non sequitur q; non est ibi affirmatio ⁊ negatio pro eodē tēpore. Differt autem hec fallacia a fallacia ſm qd ad simpliciter q; ibi fit processus ab vno dicto secundum quid sumpto ad vnum dictum sumptum simpliciter. vt hoc est duplum secundum longitudinem. ergo est duplum. hic vero fit processus a duobus dictis ſm qd ad duo dicta sumpta simpliciter. vt hoc est duplū ſm lōgitudinē ⁊ nō ē duplū ſm latitudinē. ergo ē duplū ⁊ nō duplū. hic est q̄ fallacia ad ſm qd ad simplr̄ precedit hāc fallaciā: sic vnū ē ꝑs duob⁹. Itē differūt q; i fallacia a ſz qd ad simplr̄ in ferē vna ps ꝺdictiōis. vt comedere carnes ē malū febricitāti. ergo ē malū. ¶Hic āt cōcludunt ꝺdictoria vt comedere carnes est malū febricitāti ⁊ nō est malū sano. ergo est malum ⁊ non malum.

Sequitur de fallacia petitionis principii.

Petere id quod est i principio est q̄ cōclusio que hz probari sumitur i ꝑmissis cū ergo idem sub eodez nomine non possit seipsuz ꝓbare vt hō currit: g⁹ hō currit. in talib⁹ .n. est petitio principii sz talis argumentatio est ridiculosa nec cadit sub arte nec est petitio huius qō est in principio. Aliud enim est petere principium ⁊ petere illud qō erat in principio. qz petere principiū ē q̄ petitur idem sub eodē nomīe vt homo currit ergo hō currit ⁊ isto modo nulla ē fallacia qz non continetur sub aliqua specie argumentationis nec secū

dum veritatem nec secundum apparentiam: sed talis petitio pricipii peccat contra syllogismum simpliciter dictũ. Sz petere illud est qđ ē ī principio ē qñ idem petitur sub diuerso noīe. vt animal rationale currit: ergo homo currit. Vel sic. Petere illud quod est in pricipio est quando minus notũ sumitur ad probationē magis noti. Causa apparentie huius fallacie est diuersitas cōclusionis cũ p̄missis. Causa falsitatis est diuersitas eorundem. Petitur autē illud quod est in pricipio quiqz modis: vt pz octauo thopicorũ. Primo modo quando diffinitum petitur in diffinitione ⁊ econtra: vt si dubitaretur vtrum homo currat vel non currat fiat argumētuz animal rationale currit: ergo homo currit nulla est ibi probatio. qr quando alterum dubitatur necesse est alterum dubitari. ⁊ ita si sumatur vnũ ad probanduz aliud peccatũ est. Secundus modus est quādo particulare petitur in vniuersali: vt nullus homo currit: ergo sortes nō currit. vel si aliqs debeat ꝓbare ꝙ omnium cōtrariorũ est eadē disciplina et assumat omniũ oppositoruz ē eadē disciplīa. ergo oīuz ꝯrio rũ ē eadē disciplia. hic petitur conclusio in premissis. Tertiꝰ modus est quādo vniuersale petitur in particularibus. vt si aliquis debeat probare ꝙ omniuz oppositorũ est eadem disciplina ⁊ sumat istam omniuz cōtradictoriorũ contrarioꝝ ⁊ sic de aliis est eadē disciplina. ergo omniũ oppositorũ est eadē disciplīa. vel sic. Sortes currit plato currit ⁊ sic de aliis: ergo oīs homo currit. Quartꝰ modus est qñ cōiunctũ petit̄ ī diuisis vel ecōtra. vt si aliquis debeat probare ꝙ medicina est disciplina sani ⁊ egri ⁊ dicat sic. Medicina est disciplina sani: ⁊ medicina est disciplina egri. ergo medicina ē disciplina sani ⁊ egri. Quītus modus ē qñ vnũ relatiuorũ petit̄ in alio. vt siqs debeat ꝓbare ꝙ sortes sit pr̄ platōis. probetur sic: plato est filius sortis: ergo sortes ē pater platōis. Nō seqtur qr hoc assumit̄ quod ē ꝓbādũ. Sciēdũ est ꝙ hec fallacia nō īpedit syllogismũ īferentē sed ꝓbātem et ita fallacia petitionis peccat ꝯ syllogismum dyalecticũ īquātũ dyalectic⁹ ē.

Hic consequēter tractat auc. de fallacia petitionis principij. Fit autē hec fallacia quādo idē accipit ad ꝓbādum seipsuz: seu qñ ꝓbat ignotū ꝑ ignotiꝰ: vl' eque ignotū: lz āt hec fallacia possit dici petitio p̄ncipij vel eius qđ est in principio: petitio tñ principij ꝓprie ſm auctorē est qñ idem sub eodē nomine sumit ad probādū seipsuz: vt homo currit: ergo hō currit. Et in hoc nulla est fallacia: cū ibi nulla sit apparentia: qꝛ idē nō hz veritatem ꝓbandi seipsum petitio vero eius qđ erat in principio est qñ idē sub diuersis nominibus sumitur ad ꝓbandū seipsum. Dicit aūt principium principale ꝓpositū qđ qs intedit probare. s. cōclusio. quādo ergo idem probat ꝑ seipsum: vel ignotū per ignotū vel eq̄ ignotū tunc dicitur esse petitio p̄ncipij vl' petitio eius qđ est in p̄ncipio: qꝛ talis opponēs videt petere ꝙ sibi cōcedat p̄ncipiū. i. p̄ncipale ꝓpositū. s. cōclusio quamdz ꝓbare: vel id qđ est in p̄ncipio. s. aliqd qđ includit in cōclusione ꝑꝑ identitatē cum ipsa vel qꝛ per ipsam pōt probari: sicut ignotius ꝑ magis ignotū: ſm aliquos vero principiū in proposito sumit pro antecedēte: ⁊ sic opponēs qñ probat ignotū per eque ignotum petit id qđ est in principio qꝛ videtur petere cōclusionē sibi cōcedi que virtualiter cōtinetur i premissis quā tñ probare deberet. Ille etiā qui respōdet tali opponēti pōt rōnabiliter petere probationē antecedentis. Fallacia petitionis principij est idoneitas decipiendi proueniens ex apparenti diuersitate ꝯclōnis a p̄missis. Cā apparētie est apparēs diuersitas añcedētis ⁊ cōsequētis cum necessitate cōsequentie. Cuz. n. cōsequens appareat esse diuersuz ab antecedente ⁊ cōsequentia sit necessaria apparet argumētū esse bonū. Causa defectus est idētitas eoꝝ. petit autē hoc qđ ē in principio qnqz modis. Primus modus est qñ diffinitū petit in diffinitione: ⁊ econuerso: vt aīal rōnale currit: ergo hō currit. añs ē eque dubiū sicut ⁊ ꝯñs. Scđs modus est qñ ꝑticulare petitur i vl'i. vt omnis hō currit: ergo sor. currit. Tertius modus est qñ vniuersale petit in ꝑticulari: vt sor. currit plato currit: ⁊ sic de alijs. ergo oīs hō currit. Quartus modꝰ ē qñ cōiūctū petit i diuisuz vt medicia ē sani medicia ē egri. gº medicia ē sani ⁊ egri. Quintus modus est qñ vnuz petit in alio vt sortes est pater platonis: ergo plato filius est sortis. In oibꝰ his ē petitio principij qꝛ antecedens est que ignotū sicut cōsequens. Uñ isti paralogismi nō peccāt ꝑꝑ defectuz illationis qꝛ ꝯña est bona: sed propter defectuz ꝓbatiōis. Sic ergo i istis argumētis possunt esse loci dyalectici si antecedens sit notiꝰ in se vel in ordine ad respondentē q̄ consequēs. Si vero añs sit eque ignotū vel minus notū q̄ ꝯñs erit petitio principij vt tactum est in loco a diffinitione ad diffinitum. Hoc etiā pōt declarari arguendo ab vl'i ad singulare: vt oīs hō est grāmaticus: ergo sortes est grammaticus. Multis. n. ista est ignotior. Omnis hō ē grāmaticus: q̄ ista sortes est grammaticus: ideo illis est petitio principij nisi preconcessissent eandem. Illi autē cui vl'is ē nota ⁊ nō singularis nō est petitio principij arguendo ab vl'i ad singularē. Scienti. n. ꝙ oīs mulla est sterilis nō est petitō principij talis illatio: omnis mulla est sterilis. ergo hec mulla est sterilis.

De fallacia cōsequentis dicendū est secūdū cōsequēs fiūt paralogismi eo ꝙ credimus consequentiā conuerti que nō cōuertitur. Fallacia cōsequentis est idoneitas decipiendi ꝓueniens ex apparentia cōsequentis conuerse que

non conuertit. Causa apparē-
tie huius fallacie est cōuenien
tia vnius cōsequentie vere ad
aliam non veram. Causa falsi
tatis est diuersitas eorundez.
Et sciendum ꝙ bene tenet ar
gumentuz a positione antece
dentis ad positionē cōnsequē
tis. Huiꝰ fallacie tres sunt mo
di. Primus modus est quan
do arguitur a destructione an
tecedentis ad destructionem
consequentis: vt si homo est.
aīal est. ergo si homo non est.
animal nō est. vel a positione
consequentis ad positionem
antecedentis. si mel est rubeuz
est. ergo si rubeum est mel est.
Ad istum. n. moduz reducunt
oēs praue argumentationes
ab inferiori ad supius destru-
ctiue. vñ quotiēscūqz fit proces
sus ab inferiori ad superiꝰ cuz
distributione superioꝝ: vt oīs
homo currit: ergo omne aīal
currit ibi cōmittit ista fallacia.
vel nullus homo currit: ergo
nullum animal currit: Secun
dus modꝰ solet poni ab insuf
ficienti inductione singulariū:
vt sor. est animal ⁊ econuerso:
plato est animal ⁊ econuerso:
ergo omnis homo est animal
⁊ econuerso: hic enumerant
oēs singulares illius oīs hō ē
animal ⁊ nō huius omne ani
mal est homo que significant
per compositionem huius qđ
est econuerso ad hanc omnis
homo ē animal. Tertiꝰ modꝰ
prouenit a cōmuniter accidē
tibus ⁊ dicuntur communiter
accidentia que se aliquādo cō
sequuntur ⁊ aliquādo non: vt
ille est comptus: ergo est adul
ter. similiter hic. Musa ⁊ poe
ta similiter terminant. sed mu
sa est feminini generis. ergo ⁊
poeta non sequitur quia iden
titas generis ⁊ terminationis
aliquando se consequuntur ⁊
aliquando non eo ꝙ nō est in
omnibus sed ī aliquibus. Si
aliqs dicat ꝙ ī hoc vltimo ter
tio mō ñ tenz ecōuerso. vñ ibi
nō ē cōseq̄ntia. Dicendū ē gꝰ
ꝙ ſz quosdā sumit conseq̄ntia
cōmuniter ad cōseq̄ntiā neces
sariā ⁊ ꝓbabilē ⁊ in istis nō su
mitur cōsequētia necessaria ſz
ꝓbabilis. taliter aūt ordinant
isti mōi ab ari. isto mō ordiato

Postq̄z auctor determinauit
de fallacia petitiōis p̄ncipij
hic ꝯñter determinat de fal
lacia ꝯñtis pro eo notādū ē
qd sit antecedens: qd cōse-
quens ⁊ ꝯña vide capꝰ cō-
uersionū. Fallacia ꝯñtis est idoneitas de
cipiendi ꝓueniēs ex conuenientia antece

dentis cum cõsequente. Fit nãq; hec fallacia ꝑm aristo. eo ꝙ credimus cosequẽtiaz conuerti que non conuertitur. Credimus.n. ꝙ sicut consequens sequitur ad antecedens: sic antecedens sequatur ad consequens: ⁊ sic de consequẽte facim⁹ antecedens. Et ideo hec fallacia dicitur fallacia cõsequentis: ꝛ ãt in ipsa aliqñ arguatur a negatiõe ãtecedẽtis ad negationem ꝓñtis: q; tñ illa negatio antecedẽtis se habet vt consequens ad negationem consequentis: vt non hõ est consequens ad nõ animal. ideo de consequente fit ibi antecedens. Causa apparentie in hac fallacia est apparens identitas consequẽtis cum antecedente. Causa falsitatis est diuersitas eoꝝ. Multus fallacie ponit auctor tres modos: quoꝝ duo vltimi possunt ad primum reduci qui habet duas partes. fit.n. vno modo arguendo a destructione antecedentis ad destructionẽ consequentis: vt si hõ est animal est. ergo si homo non est. animal non est. Nõ sequitur ꝛ nãq; sit bona argumentatio a positione antecedentis ad positionez consequentis: non tamen a destructione antecedentis ad destructionẽ consequentis quia antecedens se habet vt inferius: cõsequens vero vt superius: A destructione autem inferiorum non sequitur superiorꝝ destructio: quia potest remanere in alijs inferioribus. fit etiaz hic modus arguendo a positione cõsequentis ad positionem antecedentis: vt si pluit terra ẽ madida: ergo si terra est madida pluit. Non sequitur: licet nãq; a destructione consequentis ad destructionem antecedentis sit bona consequentia: nõ tñ a positione quia ad positionem superiorꝝ non sequitur positio inferiorum. ¶ Secundus modus ponit arguẽdo ab insufficienti numero singulariꝝ: vt sortes est animal ⁊ econuerso: plato est aial ⁊ ecõuerso: ⁊ sic de singulis. ergo omnis homo est animal ⁊ econuerso. Non sequit quia licet sufficienter enumerẽtur singulares illi⁹ vlis. ois hõ ẽ aial nõ tñ isti⁹ oẽ aial ẽ hõ: qõ tñ designat ꝑ hoc qõ dr ⁊ ecõuerso. ¶ Terti⁹ mod⁹ solet assignari a cõiter accidẽtib⁹. Vbi notãdũ ꝙ q̃daz sunt cõiter accidentia que semper se consequuntur: ⁊ a talibus sumit locus dyalecticus. Quedam vero aliquando se cõsequuntur: ⁊ aliquando nõ: ⁊ de his est in ꝓposito vt iste est cõceptus ergo est adulter. Non sequitur q; licet ista aliqñ se cõcomittentur non tamen semper. fit etiam hec fallacia arguendo a ꝓpositiõe habente plures causas veritatis ad illaz que habet vnicam: vt cesar nõ est iustus ergo est iniustus. prima nãq; est consequens ad secundam. Vnde illa ꝓpositio cesar non est iustus habet duas causas veritatis. Potest.n. esse vera vel q; cesar non est: aut quia est: sed non habet iustitiaz. Hec autem cesar est iniustus vnicam habet causam veritatis. ponit.n. cesarem esse: sed iniustum. Et generaliter fit hec fallacia quotiẽscũq; ꝓñs ponit loco ãptis: vt si dicat. Aliqs hõ est alb⁹ ergo oẽ albũ est hõ. Sequit.n. ecõuerso ⁊ ꝙ cõuersionẽ accidẽs. fit ẽt hec fallacia arguẽdo a termino stãte deteriate ad eundez stãtẽ ꝓfuse ⁊ distributiue: vt tu ignoras aliquã ꝓpõez. ergo tu nescis aliquã ꝓpõez. Sequit.n. econuerso. Est ãt vt ait Ari. ꝓñs ps antecedẽtis: q; vbicũq; ẽ dispositio ꝓpõnũ in figura si sit tibi fallacia ꝓñtis erit ẽt fallacia antecedentis: sed nõ ecõuerso. Vñ hec est fallacia ꝓñtis. ois hõ est aial: ois asin⁹ est aial: ergo ois asinus est hõ: q; vtraq; ꝓmissa ꝙ sequit ex cõclusione. ꝛ nõ ecõuerso. Et ẽt fallacia ãptis vt ꝑz ꝙ premissa. Coincidit etiã hec fallacia aliquando cum figura dictionis: vt potest patere.

Sequit de fallacia ꝛ nõ cáz vt cáz. Ad cuius euidẽtiã sciẽduz est ꝙ duplex ẽ syllo

gismus.s.ostensiuus ⁊ ad ipos sibile. Ostensiuus est qui habz vnam solam conclusionē. Syllogismus vero ad impossibile est qñ aliqs syllogistice ducit ad ipoſe ⁊ pp hoc iterimit aliqua p̄missaꝝ q̄ erit causa illius impossibilis: vnde iste syllogismus semper habet duas conclusiones. vt cū dicit est ne hō asinus hoc cōcesso. Cōtra nullus asinus est animal rationale mortale homo est asinus: ergo homo nō est animal rōnale mortale sed hoc est impossibile: ergo ⁊ ista homo est asin⁹ ⁊ ille syllogismus est i quarto modo prime figure. Sciendū est enim ꝙ non causa vt causa semper fit i syllogismis ad impossibile. Fallacia aūt ſm non causam vt causam fit quando non causa ponitur vt causa ⁊ propter hoc apparet seq ipossibile ⁊ illud qđ apparet esse causa interimitur. vt si querat est ne brunell⁹ hō quo cōcesso Cōtra null⁹ asin⁹ est aīal rōnale mortale: sed hō est asinus ⁊ brunell⁹ est hō: ergo hō nō est aīal rōnale: hoc āt est ipossibile: ergo brunell⁹ nō est hō. In hac.n. dicta argumētatiōe est nō cā vt cā qꝛ interimit id qđ apparet esse cā ⁊ non est.s.brunell⁹ est hō. Cā apparētie hui⁹ fallacie est cōuenientia huius qđ apparet eē cā ⁊ nō est cū eo quod est cā. Cā falsitatis est diuersitas eorūdē. tale.n. exēplū ponit aristo. hui⁹ fallacie. Sūt ne aīa ⁊ vita idē quo cōcesso. Cōtra mors ⁊ vita sunt cōtraria sz mors ē corruptio. ergo vita gñatio ⁊ p cōseq̄ns viuer ē gñari sz hoc est impossibile: qꝛ qcqd viuit non gñat sz gñatuz est: ergo animal ⁊ vita nō sunt idez. hec conlusio peccat ſm non cāz vt cāz: ex hoc.n. q̄ anima et vita sunt idem non sequitur impossibile et ita nō debet interimi sed ista mors et vita sunt contraria quia in omnibus his id quod non est causa apparet eē causa qꝛ communicat in terminis cum aliqbus ꝓpositionibus ex quibus seqtur impossibile. Ex istis patet ꝙ ista fallacia non fit in syllogismo ostensiuo: vt omnis homo currit sortes est homo et sol est in cācro: ergo sortes currit hic non ē fallacia nō cāe vt cause quia hec ꝓpositio sol est in cācro non est causa neqz apparet esse causa: sicut apparet in syllogismo ad iposibile.

Sequitur de fallacia ꝑ nō causam ad cuius euidentiam notandū ꝙ duplex est syllogismus. ſ. ostensiuus ⁊ ad impossibile. Syllogismus ostensiuus est ille in quo vna conclusio vera tantum infertur ex premissis veris ita ꝙ ibi est status nec fit regressus super aliquam premissarum. vt hic. omnis homo est animal ſor. est homo: ergo ſor. est animal. Syllogismus ad impossibile est quando aliquis syllogistice ducit ad aliquā conclusionem falsam seu impossibilem. ⁊ ex interemptione illius impossibilis fit regressus ad interimendum aliquam premissarum ita ꝙ ibi sunt duo ꝓcessus ⁊ due conclusiones. vt si queratur. Est ne homo asinus quo concesso arguitur cōtra: nullus asinus est animal rationale: sed homo ē asinus per te: ergo homo nō est animal rōnale. Conclusio est falsa. ergo aliqua premissarum: non maior ergo minor. Sciē dū vlterius ꝙ causa dicitur ꝓpositio q̄ p se vel cū alia facit ad inferendū conclusionē. ¶Per oppositū vero non causa est ꝓpositio que sumit cum p̄missis inferentibus cōclusionē que tñ nihil facit ad illationem conclusionis. fallacia fm non causam vt causam est idoneitas decipiendi ꝓueniens ex eo ꝙ non causa creditur esse causa. fit ät hec fallacia semp in syllogismo ad ipossibile cuius ratio ē q: hec fallacia cōmittit qñ ex falsitate cōclusionis fit regressus ad interimendū aliquā premissaꝝ q̄ nō erat causa falsitatis cōclusionis. Talis autē regressus fit tm̄ in syllogismo ad ipossibile. vt si queratur. Est ne ſor. homo. quo cōcesso arguit cōtra. nullus asinus est animal rōnale: sed hō ē asinus. ſor. est hō: ergo hō non est aial rationale. sed hoc est impossibile. ergo ſor. nō est hō. In hac argumētatione est non cā vt cā. q: ex iterēptione cōclusionis iterimit illa ꝓpō. ſor. ē hō q̄ apparet eē cā impossibilitatis cōclusionis. ⁊ nō est cā. cuz sine ipsa sequat cōclusio ipossibilis. Causa apparētie in hac fallacia est cōuenientia illi⁹ ꝓpōnis q̄ nō est cā in subiecto vel p̄dicato. cū alia p̄missa q̄ est cā. ꝓp quā credit deceptus ꝙ tm̄ operet ad illationem cōclusionis q̄ alia. Cā falsitatis est diuersitas coꝝ. Ex p̄dictis ꝑ ꝙ hec fallacia nō cōmittit in hoc syllogismo. oē animal est asinus. ois hō est aial. sol est in cācro ergo ois hō est asinus. cōclusio est falsa ergo illa p̄missa. sol est in cancro. illa. n. ꝓpositio nō cōuenit in subiecto vel predicato cum alijs p̄missis. ⁊ sic non est ibi causa apparentie huius fallacie.

Propositio plures ē illa i qua plura predicātur de pluribus vel plura de vno: vt vnū de pluribus: vt sortes currit ⁊ disputat: vel sic. est ne hic ⁊ hic hō ōmōstrato ſor. ⁊ bruncllo. vel ſor. ⁊ plato currunt ⁊ disputāt. ¶Propositio autez vna est in qua vnum predicat de vno: et hoc quadrupliciter siue vnū numero: vt hō est risibilis. siue vnum ſpē: vt ſor. est hō. siue vnuz genere. vt sortes est aial. siue vnum fm̄ prius et posterius: vt hō ē ens animal est sanū siue p̄dicātur plura ex quibus fit vnū: vt hō est aial rationale mortale. Scōm plures interrogationes fiūt paralogismi qñ ad interrogationez plures datur vna responsio. Causa apparentie huius fallacie ē vnitas interrogationis cōple

xe. Cã falsitatis est pluralitas ipsi⁹. duo sunt mõi hui⁹ fallacie. Prim⁹ modus ẽ qñ plura i singulari nũero subiiciunt vl p̃dicãtur vt hic. est ne hic ⁊ hic hõ demõstrato sorte ⁊ brunello si dicat sic. ergo brunellus ẽ hõ. si nõ ergo sor. nõ ẽ hõ. non bñ. n. rñdit qñ fecit respõsionẽ vnã ad iterrogationes plure s sz dz respõdere. verũ est ꝓ vno ⁊ falsum pro reliquo. Secũd⁹ modus est qñ plura in plurali nũero subiiciũtur vel p̃dicãtur vt sũt ne ista bona vel nõ bõa demõstratis bono ⁊ nõ bono si dicit bona: ergo bonũ ẽ malũ. si nõ bõa. ergo bonũ non ẽ bonũ. debuissz. n. respõder bonũ ẽ bonũ ⁊ malũ ẽ malũ. Si ãt cõcedat aliqs hõ dari diffinitiones sili mõ i singulari ⁊ i plurali vt cecũ ẽ aptũ natũ videre ⁊ non videt. ⁊ ceca apta nata videre et nõ vidẽt. nõ effugiet redargutionẽ d̃mõstrato vno ceco ⁊ altero vidẽte: ⁊ dicatur sic. sunt ne illa ceca vel nõ ceca Si ceca. g⁹ illud ẽ cecũ demonstrato vno vidẽte. ñ. n. dicebat illũ eẽ cecũ ⁊ illũ eẽ vidẽtẽ. sed dabat vnã rñsionez eo ꝙ cõcessit ꝙ similis daret diffinitio in singulari numero ⁊ in plurali.

Postq̃ auc. determinauit d̃ fallacia s̃m non causam vt cãm. hic cõsequẽter determinat de fallacia s̃z plures interrogationes: vt vna: qꝛ vo iterrogatio ⁊ ꝓpositio cõponũt ex eisdẽ terminis p̃ncipalib⁹: ideo ad declarãduz qd sit iterrogatio plures p̃mittit qd sit ꝓpositio plures dicẽs ꝙ ꝓpositio plures est illa in qua plura p̃dicant de vno: vt sor. currit ⁊ disputat. vel vnũ de pluribus: vt sor. ⁊ plato currũt: vel plura d̃ pluribus: vt sor. currit ⁊ plato disputat. ⁊ dicit ꝓpositio plures: qꝛ ibi designantur plures cõpositiones p̃dicati cũ subiecto. ꝓpositio vero vna dicit in qua p̃dicat vnũ de vno: siue illud sit vnũ numero. vt sor. est sor. vel vnũ spẽ: vt sor. ẽ hõ vel vnum genere: vt sor. est animal: siue vnũ analogia: vt substantia est ens: ⁊ qñ qꝛ ponunt plures dictiones ex qbus fit vnũ sicut ex determinatione ⁊ determinabili: vt hõ est aĩal rõnale. ⁊ sicut dictũ est de ꝓpositione: sic dicendũ est de iterrogatione que dicit iterrogatio inquantum sumitur cum signo interrogationis. Quedã est. n. interrogatio plures in qua plura iterrogant de vno vel vnũ de pluribus. vel plura de pluribus. ⁊ quedam est interrogatio vna in qua vnũ interrogat de vno. Potest etiã interrogatio plures fieri dupliciter. vno mõ s̃m significata tm̃: vt dicẽdo vtruz oĩs canis currit: ⁊ talis causat equiuocationẽ. alio mõ s̃z voces ⁊ significata simul. ⁊ de hac ẽ i ꝓposito. fallacia s̃m plures iterrogationes. vt vna est idoneitas decipiẽdi ꝓueniens ex cõueniẽtia iterrogationis plures ad interrogationẽ vnã ꝑꝑ quã videt esse vna interrogatio: ⁊ iõ datur vnica responsio. Cã apparẽtie est apparẽs vnitas iterrogatiõis q̃ tñ i veritate ẽ plures. Cã defect⁹ ẽ pluralitas iterrogatiõis illi⁹ q̃ videt eẽ vna. ¶ Hui⁹ fallacie sunt duo modi. Prim⁹ mod⁹ ẽ qñ plura in singulari numero subiiciunt vel p̃dicãtur. vt deter/

107

minato sorte ⁊ brunello. Si queras. est ne hic ⁊ hic homo. si dicat sic: ergo brunellus est hō. si dicat non. tunc potuit inferri: ergo sortes nō est hō. Respondēs ergo non debet dare vnaz responsionez ad interrogationē plures: sed debet dare duas responsiones dicendo hic .s. sor. est homo. ille vero .s. brunellus non est hō. ¶ Secundus modus ē qñ plura subiiciunt vel predicant vt in plurali numero. vt si querat. Sūt ne mel ⁊ fel dulcia vel amara. si dicat q sūt dulcia: ergo fel ē dulce. si dicat q sunt amara. ergo amarum est mel. Talis itaq; nō bene rīdet qz dat vnam responsionem ad plures interrogationes. ¶ Circa q notandum q licet quando respondēs ad plures interrogationes ad vnaz responsionē affirmatiue ducatur vere ad incōueniēs: vt patz ex precedentibus. Si tñ in casu ꝓposito ⁊ consimilibus det tñ vnaz responsionem negatiue ducet solū apparenter ad incōueniens. Si. n. dicat mel ⁊ fel non sunt amara non vere infertur: sed tñ apparēter. ergo mel nō est amarz: ⁊ fel nō est amarum: sed est fallacia consequentis.

POst hec autez reducendū est omnes fallacias ad ignorātiaz elenchi. reducere āt omnes ad ignorantiā elenchi est ostendere qualiter quelibz fallacia peccat contra aliquaz particulaz in diffinitione elenchi positam aut ratione syllogisini aut cōtradictionis. sicut enim dīa aduenies generi cō stituit spēz: ita ratio contradictionis aduenies syllogismo cōstituit elenchū. vñ qcqd ē in elencho aut est in eo rōne contradictiōis aut rōne sylli. dicit enim ari. q diuidēdū est oēs syllogismos appētes ⁊ elēchos aut oēs reducēdū ē ad ignorātiā elenchi. Equiuocatio ⁊ amphibologia ⁊ figura dictionis reducunt ad ignorātiā elēchi eo q duplex esse ipedit syllogismū ⁊ cōtradictionē. Cōpositio diuisio accētus reducūtur ad ignorantiā elenchi in eo q nō est oratio eadem vel idem nomen sed differens. oportet autem hoc .s. nomen ⁊ rōnem esse eadem quemadmoduz ⁊ rem si debeat esse elenchus. Qui vero bz accidens sūt manifesti sūt diffinitio syllogismo qz sunt contra particulam in diffinitione elenchi positaz .s. necesse est aliud accidere p ea q̄ posita sunt ⁊ cōcessa. Et bm hāc fallaciā q̄ est scōz accidēs ⁊ artifices ⁊ sciētes sepe ab insciis redarguūtur facientibus syllogismos contra sapientes nam scōm accidēs faciunt syllogismos apparētes. Qui vo sunt scōm quid ad simpliciter reducunt ad ignorātiā elēchi: quoniā de eodē nō est affirmatio ⁊ negatio: vt ethyops ē albus scōm dentes: ergo ē albus. Manifesti sunt āt sylli q pri⁹

dicti sunt et q̄les nuncupant. Qui vero fiunt scd̄m id qd̄ petitur in principio ⁊ non cāz vt cāz peccāt manifeste cōtra diffinitionem syll̄i: qꝛ i syll̄o opꝫ sequi aliḋ de necessitate quod non erat in principio: ⁊ sic opꝫ ꝙ premisse sint cause cōclusionis syll̄i. Qui v̄o ſm ꝯñs reducunt̄ sicut ⁊ illi qui fiunt ſꝫ accidens. Qui vero secundū plures interrogationes vt vnam reducuntur eo ꝙ peccant contra vnitatez propositionis. ibi enim non sumitur propositio vna: ⁊ per cōsequens nec propositio. Nam eadez est diffinitio vnius rei ⁊ rei. vt hominis ⁊ vnius hominis. simile autez est in aliis. vñ propositio vna vnum de vno affirmat: sed nō est ita in propositione plures in qua predicant̄ plura de vno vel vnuz de pluribus ⁊ ꝓpter hoc peccant contra vnitatem ꝓpōnis. Itē oēs fallacie in dictione ⁊ secunduz quid ad simpliciter reducunt̄ ad ignorantiaz elenchi eo ꝙ peccāt cōtra cōtradictionē. Oēs āt fallacie alie extra dictionem reducuntur in hoc ꝙ peccant cōtra diffinitionē syllogismi. Et hec de fallaciis pe. hy. dicta sufficiāt.

Incipit septimus tractatꝰ de suppositionibus.

Eorum que dicūtur quedā dicūtur cū cōplexione vt hō currit. Quedā vero sine cōplexione vt homo qꝛ est terminus incōplexus. Terminꝰ vt hic sumit̄ est vox significās vniuersale vel particulare. vt homo vel sortes. Terminorū autem incōplexorū vnusq̄sqꝫ aut significat substantiam. aut qualitatem. aut quantitatem. aut ad aliquid. aut agere. aut pati. aut vbi. aut quando. aut situs. aut habitꝰ. Significatio vt hic sumitur est rei per vocē secundū placitum representatio. quare cum oīs res aut sit vl̄is aut particularis oportet dictiones non significātes vniuersale vel particulare non significare aliquid. ⁊ sic ñ essent terīni vt hic sumit̄ terminus. vt signa vniuersalia vl̄ ꝑticularia. Significationū alia est rei substantiue ⁊ hec fit ꝑ nomen substātiuuz vt hō. Alia ē rei adiectīe ⁊ hec fit ꝑ nomē adiectiuū vel ꝑ v̄bū. vt currit vel albꝰ q̄ nō est ꝓprie significatio substātiua vel adiectiua ſꝫ significat aliq̄d sb̄stātie vel adiectīe.

Et significare aliquid adiectiue vel substantiue sunt modi vocum. qz adiectiuatio z substantiuatio sunt cōpotes modi z differentie reruz que significantur z non significationes Nomina vero substantiua dicuntur supponere: sed nomina adiectiua vel verba dicunt copulare. Suppositio est acceptio termini substantiui p aliquo. Differunt autem suppositio z significatio. quia significatio fit per impositionē vocis ad significandum rem: suppositio est acceptio termi iā significantis rem pro aliquo. vt cū dicitur homo currit. iste terminus homo tenetur stare pro sorte platone z sic de aliis: vn de significatō prior est impositione: z in hoc differunt. quia significatio est vocis: suppositio vero est terminiam compositi ex voce z significatione: ergo supponere z significare non sunt idem: sed differunt per locum a coniugatis. Item significatio est signi ad signatum: suppositio vero est supponentis ad suppositū. ergo suppositio non est significatio. Copulatio est acceptō termini adiectiui pro aliquo.

Tulia logicus habet cōsiderare de termino: ideo auc. in hoc vltimo tractatu determinat de q̄daz ꝓpietate termini: q̄ dicit suppositio que multuz ꝓfert ad cognoscendū veritatem ꝓpositionum. Ad cuius euidentiā premittit quedā preambula dicens. q̄ earuz que dicuntur quedam dicuntur cum cōplexione vt hō currit. q̄dam sine complexione vt homo per se. Circa q̄ notādū q̄ hec diuisio hic ponitur ad sciendū qui terminī supponunt z qui non. Soli nanqz termini incōplexi supponunt: non autē termini cōplexi: qō patet ex diffinitione suppositiōis. Est. n. suppositio. acceptio termini substātiui p aliquo. Ois aūt terminus substantiuus est incōplexus. hoc autē est vez de suppositiōe de qua hic ītēdit auc. q̄ē de terminis significatiue sumptis p illis vz q̄ ex ipositione significant. loquendo autez de suppositione materiali non supponūt soluz termini incōplexi: sed etiam termini cōplexi. Est aūt suppō materialis q̄n terminus supponit pro se vel sibi sili in voce vel in scripto: vt iste termin⁹ homo est dictio dissyllaba: ly homo sibi supponit discrete z materialiter pro illo termino homo vel sibi simili. Si vero dicat. oē homo est dictio dissyllaba: homo supponet cōfuse z distributiue z materialiter p q̄libet tali dictione iuxta illud. Dictio quecunqz fuerit sibi materialis: est neutri gnis indeclinabile nomē. Materialr. n. supponer possūt termini cōplexi: vt hō albus est oratio imperfecta. Ois hō currit est propō. athegoruca. sic etiā possunt supponere nō solū substantiua sed et adiectiua. nec soluz dictiōes cathegoreumatice sz et syncathegoreumatice: vt ois est signū vniuersale. qdā est signū ꝑticulare ois hō est totū in q̄ntitate. In hac ꝓpōe ois hō supponit materialr z deteriate p illo cōplexo: vel sibi simili in voce. Fm aliquos vero ly ois hō suppōit discrete.

⁊ sic de aliis vocib⁹ materialr sumptis. de quo nota ea que dicta sūt capitulo de quantitate ꝓpōnuz. ¶ Declarat vlteri⁹ auc. qd est termin⁹ dicēs ꝙ terius vt in ꝓposito sumit̄ est vox significās vniuersale vel particulare ad dr̄iaz syncathegoreumatū que non significāt res vl̄es vel ꝑticulares sz dispōnes rez. significāt enī terios supra quos cadunt teneri vl̄r vel ꝑticul̄r. Est āt significatio termini: vt hic sumit̄: rei ꝑ vocez ad placitū representatio. cū ergo oīs res sit vl̄is vel ꝑticularis opz dictiones n̄ significātes vl̄e vl̄ ꝑticulare nihil significare: ⁊ sic non erūt termini: vt hic sumit̄ terius. Dr̄ āt ad placitū ad differētiaz significationis naturalis sic passiōes in aīa nr̄a existentes naturaliter significāt res quaꝝ sunt similitudines: de qua significatiōe nō intēdit auc. ¶ Deinde dicit auc. ꝙ suppōuz quedā fit ꝑ nomen substantiuū: alia ꝑ nomē adiectiuuz Substātiua āt noīa ꝓprie dicunt̄ supponere: qꝛ significāt ꝑ modū per se stantis. Adiectiua vero ⁊ verba dicunt̄ copular̄ adiectiua quidē qꝛ significāt ꝑ modū adiacētis seu alteri inherentis. Uerba aūt q̄ sūnt nota vnionis predicati cū subiecto. large.n. sumēdo suppositionez adiectiua possent dici supponere maxīe qn̄ sūt substantiuata in neutro genere. ¶ Premissis his preābulis diffinit auc. suppositionem dicēs ꝙ suppositio est acceptio termini substantiui ꝑ aliquo.i. pro re significata per ipsuz: siue sit ens ī aīa siue extra animā siue significatū principale: siue minus principale: vt hō pōt accipi pro natura humana vl̄ pro ei⁹ suppositis: ⁊ differunt suppositio ⁊ significatio s̄m ipsuz qꝛ significatio est vocis: sz suppositio est ꝓprietas termini cōpositi ex voce ⁊ significatiōe. Est.n. acceptio ipsi⁹ termini ꝑ aliquo. ⁊ sic significatō ē prior suppōne. ¶ Aliter differūt s̄z aliquos: qꝛ significatio solū extendit̄ ad rez ad quā significādaz termin⁹ īponit̄: sed suppositio nō soluz extendit̄ ad rez q̄ ꝑ terminū significatur: sed ēt ad supposita cōtenta sub re illa vt hō significat naturā humanaz. pōt tn̄ supponere ꝑ natura ⁊ ꝑ suppositis q̄ ab aliquo dicunt̄ res nature: lz āt s̄m auctorez termin⁹ suppōat ⁊ in ꝓpōne ⁊ extra ꝓpōnez: nō tn̄ s̄m Ochaz ⁊ eius seq̄ces ponētes dr̄iaz inter suppōez ⁊ significationē: qꝛ suppositio est acceptio termini ī ꝓpositione ꝑ aliquo vel pro aliqb⁹. Significatio vero est termini ⁊ in ꝓpōne ⁊ extra ꝓpositionē quoꝝ forte opinio ē verior. ¶ Deinde diffinit auc. copulatiōez dicens. ꝙ copulatio est acceptio termini adiectiui pro aliquo.i. ꝑ re significata ꝑ illum terminuz adiectiuū. qd̄ ponit̄ ad differentiā syncathegoreumatuz q̄ nō significant res sed eaꝝ dispositiones.

Suppositionuz alia cōmunis alia discreta. Suppositio cōis est que fit ꝑ terium communez vt homo animal. Discreta est que fit per teriuz discretū vt sortes. vel ꝑ teriuz cōmunem cuz pronomine demōstratiuo. vt iste hō qui ē terminus discretus. Item suppositionum cōmunium alia naturalis: alia accidētalis. Suppositio naturalis est acceptio termini cōmunis pro omnibus his pro qbus aptus natus est participari vt iste termin⁹ hō per se sumptus supponit pro oībus hominibus tam qui sūt qui erunt ⁊ qui fuerūt. Accidētalis suppositio ē acceptio termini cōis pro omnibus his ꝑ qbus exigit suū adiunctum. vt

homo currit. hic iste termin⁹ hō supponit pro oibus hoib⁹ psentibus. Et cuz dicit hō fuit vel homo currit supponit pro pteritis. et cū dicit hō erit vel homo curret supponit pro futuris. Et sic habz diuersas suppositiões scōm diuersitatem eoz̄ que ei adiunguntur. Accidētaliū suppōnum alia simplex: alia psonalis. Suppositō accidentalis simplex est acceptio termini communis pro reali significata p ipsum terminū. vt cū dr homo est spēs aial ē gen⁹. ibi iste termin⁹ hō supponit p hoie in communi z nō p aliquo inferiori. z iste terminus aial supponit pro aiali in cōi: z non p aliquo iferioz. Et silr dicēdū est de quolibet termino cōi. vt risibile est ppriuz rōnale est dīa. albū est accidēs Jtē suppositionū simplicium. alia est termini communis in sbo positi: vt hō est spēs. Jbi iste terminus hō simplicez hz suppōné. qz solū supponit pro natura spēi. Alia ē termini cōmunis positi in p̄dicato ppositionis affirmatiue. vt oīs hō ē aial. Jbi iste termin⁹ aial i p̄dicato positus simplicem habet suppositionem. qz solum supponit pro natura generis. Alia ē termini communis positi post dictionē exceptiuā. vt oē aial p̄ter hominē est irrationale ibi iste terminus hominē simplicē hz suppōnem. qz non lz fieri descensum sub ipso vñ nō sequit omne aial p̄ter hominē est irrationale. ergo omne animal p̄ter hūc hominem est irrationale ex quo ibi ē fallacia figure dictionis pceden do a suppositione simplici ad psonalem. Silr hic: homo est spēs: ergo aliquis homo ē species. z similiter hic oīs homo est aial. ergo omnis hō ē hoc animal. Jn omnibus. n. istis fit pcessus a simplici suppōne ad personalem. q aūt terminus i predicato positus simplicem habeat suppositionem patet: qz cum dicitur omnium oppositoz̄ eadem est disciplina. nisi ille termin⁹ disciplina simplicem haberet suppositionē. sic fieret descensus sub ipso z esset falsa. Nulla. n. particularis disciplina est omniū cōtrariozum. medicina. n. non ē omnium contrariozum: sed soluz sani z egri. grāmatica non est omniū contrariozū sed solū cōgrui z incongrui. logica veri z

falsi ⁊ sic de aliis. Personalis autē suppositio ē acceptio termini cōis pro suis inferioribꝰ. vt cuz dicitur homo currit. iste terminꝰ homo supponit pro suis inferioribus.

¶ Diuidit cōsequēter auc. suppositionē in cōmunez ⁊ discretā. Suppositio cōis est que fit ꝑ terminū cōem: vt hō ē aīal. Suppositio discreta est q̄ fit ꝑ terminuz discretū. vt sor. currit: vel ꝑ terminū cōmunē cū ꝓnomine demōstratiuo vt iste hō currit: ly hō supponit discrete ratiōe ꝓnominis demōstratiui sibi additi. tale nanqz ꝓnomen pro ꝓprio noīe ponit ⁊ certā personā significat. Et sciendū ꝙ frustra addit signum vniuersale termino discreto. qꝛ talis terminus nō est distribuibilis cū nō dicat quidditatē pluribꝰ communicabilē. ¶ Si querat de illa ꝓpositione hec herba crescit in horto meo. ⁊ ꝺ similibꝰ quō supponit herba. dic ꝙ supponit discrete. Et si arguat ꝙ tūc erit falsa. Rñdeo ꝙ de veritate sermonis. seu in sensu quē facit est falsa: tñ i sensu i quo fit est vera. per hāc. n. itelligit herba eiusdē spēi cū ista crescit in horto meo que ē vera. ¶ Deinde diuidit auc. suppōnem cōmunē in naturalē ⁊ accidētalē. Suppositio nālis est acceptio termini cōis pro oībꝰ a qbus aptus natus est ꝑticipari. vt hō ꝑ se sumptus pōt accipi pro oībus q fuerūt sunt ⁊ erunt. Et dicit nālis qꝛ nō cōuenit termino ꝑ aliqd sibi additū. ⁊ lō terminꝰ de natura sua hz talē suppōnez. Et notādū ꝙ hec suppositio nō hz locū apud illos q ponūt terminū tm̄ supponere in ꝓpōne. Suppositio accidētalis ē acceptio termini cōmunis pro eis pro qbus exigit adiunctū. vt hō est supponit tm̄ pro p̄sentibus rōne verbi p̄sentis tēporis. hō fuit nō solū pōt accipi pro p̄sentibꝰ sed ēt pro p̄teritis. hō erit pro futuris: sicut in illa ꝓpositione aīal est genus aīal nō supponit pro suppositis. qꝛ illud p̄dicatū sibi adiūctū nō cōpetit suppositis sed qdditati aīalis i cōmuni. ⁊ ideo nō supponit ꝑsonaliter sed simpliciter. In ista vero ꝓpōne aīal comedit. ly aīal nō supponit pro quidditate. qꝛ aīalitas in cōmuni nec bibit nec comedit. sed supponit ꝑsonaliter. qꝛ p̄dicatum adiūctū cōpetit īdiuiduis aīalis. Oꝑationes. n. sunt singulariū. Ulterius suppositio accidētalis diuidit in simplicē ⁊ ꝑsonalez. Suppositio simplex est acceptio termini cōis pro re vl̄i significata ꝑ ipsum. vt hō est spēs aīal ē genꝰ. Iste terminꝰ hō supponit ꝓ nā humana in cōi que est eius p̄ncipale significatū ⁊ pro aliquo supposito illius nature. Si etiā supponūt subiecta scientiarū vt ens inquātū ens est subiectū methaphysice. syll's ē sbz logice. nō. n. aliqs ꝑticularis syll's sbz logice: sed syll's in cōmuni. Et dicit hec suppositio simplex. qꝛ terminus sic supponens ponit pro re vl̄i. simpliciter. n. aliqñ idē est qd vl̄r sz philosophum in primo de generatione ¶ Personalis suppositio est acceptio termini cōis pro suis īferioribus que dicitur ꝑsonalis qꝛ indiuiduū vel suppositū in substātia rōnali idem. est qd ꝑsona. Est. n. ꝑsona sm Boetiū rōnalis nature īdiuidua substātia ⁊ sm Ricardū. Persona est intellectualis nature incoicabilis existētia. Illa igit suppō i qua tenet terminus pro suppositis vel īdiuiduis dicitur ꝑsonalis non ꝙ oīa īdiuidua sint ꝑsone. Sola. n. indiuidua rōnalis nature sūt persone. alia vero nequaq̄ sed denominatur personalis a nomine indiuidui nature perfectioris.

Item personaliuz suppositionum: alia est determinata alia cōfusa. Determinata suppositio est acceptio termini cōmunis indiffinite sumpti vel cum signo particulari deter-

Simplex suppo

P. ꝑsonalis suppo

minatus: vt homo currit vel aliqs hō currit. Et dr vtraqz illarū determinata: qr lz in vtraqz istarum iste termin⁹ hō supp̄oat p oi hoie tā currēte q̄z ñ currēte. tñ p̄z vno solo hoie currēte vera dicitur. Et qr aliud est supponere ꝛ aliud est locutionē esse verā p̄z aliquo vel falsam: igitur in p̄dictis vt dictū est iste termin⁹ hō supponit p̄z oi hoie tā currēte q̄z ñ currēte. lz reddat locutionē verā p̄z currēte solo. Quod autē in vtraqz istaruz sit determinata suppositio p̄z qr cū dicit aial est soz. vel animal est plato ꝛ sic de aliis. ergo aial ē omnis hō. ibi est fallacia figure dictionis a pluribus determinatis ad vnā determinatā. Et iō iste terminus animal indeffinite positus habet determinatā suppositionem ꝛ similiter cuz signo particulari.

¶ Personaliū suppositionū alia determinata alia cōfusa. Suppositio determinata est quā hz terminus cōmunis indeterminate sumptus: vel cū signo particulari qñ videlicet cōtingit descendere ad determinata supposita p̄ propositionē disiunctā: vt hō currit: ergo soz. currit vel plato currit: ꝛ sic de alijs. Et dicit determinata: qr lz ille terminus hō supponat seu possit accipi p̄z oi hoie. tñ reddit locutio vera p̄z vno determinato supposito Vñ dicit auct. q⁹ aliud est supponere ꝛ aliud reddere locutionez veram p̄z illo. Unde ad veritatem illius sufficit q⁹ predicatum conueniat subiecto p̄z vno solo supposito. Quandoqz tamen omnes singulares sunt vere: vt homo est risibilis: ꝛ hoc non formaliter sed materialiter. Subiectuz igitur propositionis particularis vel indefinite supponit determinate: dum tamen accipiatur non tantum p̄z eius principali significato: sed p̄z individuo eius quod dico propter subiecta harum propositionum homo est dignissima creaturaruz. Rosa est pulcherrimus flos florum. color est verum obiectum visus: ꝛ sic de similibus que non supponunt personaliter p̄z individuis. sed simpliciter p̄z principali significato. predicata etiaz propositionum particularium ꝛ indefinitarum affirmatiuarū in quib⁹ nō ponit aliqua dictio negationē ipoꝛtās vel sincathegoꝛeuma confundens supponunt determinate.

Cōfusa suppō ē acceptio termi cōis p̄ plrib⁹ mediāte signo vl̄i vt cū dr oīs hō ē aial. ibi iste terminus hō supponit p̄ pluribus mediāte signo vl̄i quia supponit p̄ quolibet suo supposito. Jtez suppositionū confusaruz alia est confusa necessitate signi vl̄i modi: ꝛ alia necessitate rei. vt cū dicit oīs hō est aial. ibi iste termin⁹ homo mediāte signo vniuersali confundit siue distribuit p̄z quolibz supposito. et iste terminus animal a pte p̄dicati posit⁹ cōfundit necessitate rei. Et cū vnusqsq homo suā habeat eēntiā ideo hoc verbū est necessitate

rei tenet pro tot essentiis pro quot hoibus tenetur iste termin⁹ hō. ⁊ cū vnicuiq3 hoi isit sua aīalitas: iō iste termin⁹ animal necessitate rei tenet pro tot aīalibus pro quot hominibus iste terminus hō ⁊ ꝓ quot essentiis hoc verbū est. vñ iste termin⁹ hō d3 supponere cōfuse mobilr ⁊ distributiue: s3 ꝯfuse ⁊ distributie tenet. q2 tenet ꝓ oi hoie. mobilr vo q2 l3 fieri descēsum sub eo pro quolibet suo supposito. vt oīs hō ē animal. ergo sor. est animal. s3 iste terminus animal dr̄ confundi immobiliter q2 non licet fieri descensu3 sub eo. vt omnis hō est animal. ergo omnis hō est hoc animal. Ibi. n. fit ꝓcessus a simplici suppositione ad ꝑsonalē sicut hic. hō ē dignissima creaturarū. ergo hic hō vel aliquis hō. vel rosa est pulcherrima florū. ergo aliqua rosa. S3 differūt in hoc q2 in istis ē simplex suppositio ex ꝑte sbi: in illa vo ex ꝑte p̄dicati: licet videatur oppositū esse qđ supius dictū ē. ꝙ i hac propōne omnis hō ē animal: iste terminus animal in p̄diceto positus simplicē habet suppōnem cū pri⁹ dicitur ꝙ habet cōfusa3. Ad hoc dicendum est ꝑm quosdam ꝙ q2 genus p̄dicatur de plurib⁹ differētibus spē. iste terminus animal qñ tenetur pro ipo in cōmuni quod est genus sic habet simplicem suppōnem. Secundū aūt ꝙ ipa natura cōmunis ipius generis multiplicat ꝑ supposita hoīs sic dicitur habere cōfusam suppōnem non mobiliter s3 īmobiliter. Suppositio autē confusa immobiliter pōt cu3 simplici accidere nō ꝑm idē sed ꝑm diuersa vt dictū est. Vñ ꝑm hoc dicendu3 est ꝙ suppositio confusa mobiliter non pōt sil' esse cū simplici: nec secundū idē nec scdm diuersa vt dictu3 ē. Sed ego credo īpossibile esse terminū cōmunē in p̄dicato positū habere simplicē suppōnem: ⁊ confundi mobiliter vel immobiliter signo vl'i existente in subiecto affirmatiue. vt omnis homo est animal. ⁊ sic de aliis cōsimilibus. q2 vt vult porphirius omne quod predicatur de aliquo aut est maius eo aut ē equale ei de quo predicatur ⁊ intendit de predicatione ꝑ se. sed in hac propōne omnis homo est animal est predicatio per se ⁊ nō p̄dicatur equale:

ergo maius nō accidētale. ergo substātiale vel essentiale ergo genus vel differentia: non sunt differentia: ergo gen⁹ sed natura generis multiplicata mobiliter vel imobiliter non est gen⁹. ergo cū dicit ois homo est animal cū ibi predicet genus nō esset possibile terminum cōmunē multiplicari mobiliter vel imobiliter. qz significat naturā generis que iā est actu nō eē gen⁹. sicut si hō confunderet mobr vl imobr iā nō esset spēs. Item hoc idē vr p Aristotelē i primo thopicorum dicentem q omne qō de alio predicat: aut predicat cōuersim de eo aut nō. Si cōuersim est diffinitio vel ꝓprium. Si āt nō cōuersiz p̄dicatur de re: aut cadit in diffinitionē rei aut nō. si nonnūc est accidens si cadit in diffinitionē rei aut ē genus vel differētia. non differētia. ergo genus. Et intendit aristoteles q ibi sit recta predicatio z species subiiciat se cundū se vel multiplicat. sed i hac ꝓpositione homo est animal ē recta p̄dicatio z subiicitur homo z non equale predicatur neqz accidens ergo genus. Quare non est possibile terminum communem in predicato positum confundi mobiliter vel immobiliter. Item totum vniuersale quod est genus z totum in quantitate ex opposito se habent sed totum in quātitate est duplex. quod dam est totuz in quantitate cōpletum vt vbicunqz confundi tur terminus cōis mobiliter vt ois hō est aial. Aliud est totum in quātitate icōpletū z diminutū. vt vbicūqz confundit termin⁹ cōis imobiliter z multiplicatur terminus cōmunis simpliciter. ergo si i possibile ē totū in quantitate esse genus inquantū huiusmodi non erit possibile terminuz cōmunem in p̄dicato positū cōfundi mobiliter vel imobiliter vt dicebat. Itē cōparatio illa secūdū quā inferioza reducunt ad superioza opposita est cōparationi secundū quā supioza reducunt ad sua inferioza. sed scōm primā sumit cōmune in ratione cōis. sed secundū secūdā sumit cōe multiplicatū siue confusum. Cū ergo terminus cōis vt sic sit in rōne generis nō est possibile ipsuz multiplicari in quātū hmōi. Et hec q̄tuor argumēta sunt cōcedēda. Causa

autem propter quā mouebā tur facilis est ad soluendum q̄ tm̄ est vna. qꝛ cū dicitur oīs hō est animal: cuꝫ vnicuiqꝫ hoī re spōdet sua animalitas siue sua essentia cū nō possit esse hō qn sit animal. ideo dixerūt ꝙ iste termin⁹ aīal tenet̄ ꝑ tot aīali bus ꝑ quot hoībus hō. ꝙ au tem in illo argumēto nulla sit apparētia pꝫ. qꝛ cū dicit̄ omnis hō est albus necesse est ꝙ tot animalitates itelligātur ī sb̄o quot sunt homines ī qbus te net̄ homo. vñ nihil est dicere ꝙ hēat illas animalitates a p̄dicato cū ibi p̄dicet̄ albū. Vñ dicendū est ꝙ homo logice lo quēdo non naturaliter ex ani mali ⁊ rationali componit̄. iō de se hꝫ illaꝝ animalitatū mul tiplicationē. vñ cū dico sic. oīs homo ē albus nullo modo hꝫ illas animalitates a p̄dicato cū ibi p̄dicetur albus vt dictū est. Sic aūt est in ꝓposito cum ibi p̄dicetur gen⁹ de spē: vt oīs homo est animal. In hac. n. ꝓpositione subiicitur homo in quo intelligitur multitudo illarum animalitatū ⁊ p̄dicat̄ hoc gen⁹ animal qđ nullo mo do confunditur mobiliter vel immobiliter; sed stat ibi ꝑ na tura siue pro essentia ip̄ius ge neris communis de pluribus predicabilis: vñ animal p̄dica tur ⁊ animal itelligitur in sub iecto sicut hic omne aīal rati onale est animal. Similiter di co ꝙ hoc verbū est non cōfun ditur mobiliter vel immobili ter. qꝛ ꝙ animal esset vel exi steret in hoc homine: hoc ha bet subiectum de se anteq̄ꝫ in propositione subiiciatur pre dicato essentiali vel accidenta li. Et propter hoc destruimus quandam diuisionem factam scꝫ confusarum suppositionū: alia est confusa necessitate rei: alia est confusa necessitate mo di siue signi. Dicim⁹. n. ꝙ om nis cōfusio fit necessitate signi vel mōi. vt cū dr̄: oē aīal rōna le ē animal iste terminus aīal in subiecto posit⁹ tenet̄ neces sitate signi pro omni animali quod est homo. Similiter hic omnis homo est animal. iste terminus homo tenetur pro omni homine et non solum pro homine: sed etiam pro omni animali quod est homo ⁊ ideo tot intelligūtur anima litates quot humanitates na turaliter loquendo. quia eadē est humanitas in quolibet in-

diuiduo hominis secundum viam logicorum et non secundum viaz nature. sic homo in cõmuni idem est. vñ q̃ sit hec animalitas vl̃ illa hoc est rõne materie. In via enim nature humanitas mea differt ab humanitate tua per se. ꝛ aia mea per quam causatur humanitas mea in me alia est ab anima tua per quã causatur humanitas tua in te. et propter hoc signum confundit homine non tamen confundit aial in communi sed cotractum ad homines per suas differentias. vñ de sequitur q̃ omnis cofusio sit necessitate signi vel modi. Et hec de suppositione terminorum absolutorum.

¶ Suppositio confusa est acceptio termini cõis pro omnibus suis suppositis seu pro multis ꝛ dicitur confusa ideſt indeterminata: q: terminus sic supponẽs nõ determinat ad aliqð suoꝝ suppositorum. Suppositionum confusarum: alia confusa ꝛ mobilis siue distributiua: alia confusa ꝛ imobilis que dicitur confusa tantum. Suppositio confusa ꝛ distributiua est acceptio termini cõis pro oibus suis suppositis vel indiuiduis: ꝛ dicitur mobilis q: potest fieri descensus sub termino sic sumpto ad singularia per propositionem copulatiuã vt ois homo currit. ly homo supponit confuse ꝛ mobiliꝛ quia bene sequitur ergo sortes currit plato currit. ꝛ sic de alijs. hoc modo supponit ois terminus cõmunis imediate sequens signum vniuersale affirmatiuz nisi aliud impediat: vt si ꝓponeret negatio signo vel aliud huiusmodi: Terminus etiam sequens imediate negationem infinitantem supponit cõfuse ꝛ distributiue vt non homo currit. si ly non, sumat infinitanter ly homo supponit cõfuse ꝛ distributiue. Negatio autem negans cadens super copulam principalez propositionis distribuit non solum subiectum sed etiam predicatuz: vt nullus homo ẽ asinus tam homo q̃ asinus supponit cõfuse ꝛ distributiue nisi aliud syncathegoreuma impediat vt nonnullus homo ẽ asinus. Termini etiam includentes negationem confundunt ꝛ distribuũt terminos supra quos cadunt: vt aliud differens. diuersum ꝛ cõsimiles: vt sor. differt ab homine ly homine distribuitur. ideo ipsa est falsa q: differret a seipso. huiusmodi sunt termini cõceptiui: ꝛ nomina cõparatiui ꝛ superlatiui gradus ꝛ aduerbia similitudinis ſm quorũdam opinionem. Suppositio cõfusa imobilis seu confusa tantũ est quando terminus sumitur pro aliquibus eius suppositis non tamen potest fieri descensus ad illa. ꝛ hoc modo ſm Scotum. xxj. di. p. sen. q. vnica. supponit etiam predicatũ vniuersalis affirmatiue. vt ois homo est animal. vñ nõ sequit ergo ois hõ ẽ hoc aial ꝛ subiectũ exclusiue affirmatiue: q: equalet vniuersali affirmatiue de terminis transpositis: vt illa tm̃ aial ẽ hõ equalet isti. ois hõ est aial. hoc mõ ẽt suppõit termin⁹ supra qnẽ cadunt duo signa distributiua vt sor. differt ab oi hoie ꝛ hoc p illaz regulã logicoꝝ. Quicqd mobilitat imobilitatuz. imobilit t mobilitatũ: vt in ista Sor. differt ab hoie. ly hoie supponit cõfuse ꝛ mobiliter. Si ãt addat aliꝺ signũ. vt dicẽdo sor. differt ab oi homie suppõit cõfuse ꝛ imobiliꝛ. Sic ẽt supponit terius sequẽs v̄bũ significãs actũ aie iteriorẽ vt sor. appetit vinũ vl̃ ẽt actum sensus exteriorꝭ. Termin⁹ ẽt sequẽs ad uerbũ numerale. vt bis comedit panez

Parisius ꝛ Rome vēditur piper. hoc etiam modo supponit iste terminus hō in hac propositione. Ab initio mundi ſꝑ fuit hō. Unde nō ſequitur. ergo aliquis homo ſemper fuit ab initio mundi ſed eſt fallacia conſequentis. Sequitur enīz econuerſo: lz autem predicta appareant eſſe vera, auct. tamen ponit predicatum vniuerſalis affirmatiue ſupponere ſimpliciter de ſuppoſitione cōfuſa immobili parū curās. ꝛ ad hoc adducit aliquas rōnes. Circa quod notandū ꝙ ſuppoſitio ſimplex eſt confuſa tm̄ ſeu īmobilis differunt: qz in ſuppoſitione ſimplici terminus ſupponit ꝓ natura abſolute ſumpta nō habito reſpectu ad ſuppoſita. In cōfuſa vero tm̄ ſupponit pro natura īre ſpectu ad ſuppoſita indeterminate tamē Unde lz terminus ſic ſupponens poſſet dici ſupponere ſimpliciter: vt ponit auc. non tm̄ ita ꝓprie: ꝛ per hoc poſſent eius rationes ſolui. Aliqui ēt dicunt: vt Ochā ꝛ eius ſequaces ꝙ in ſuppoſitione confuſa tm̄: lz non poſſet fieri deſcenſus ꝑ propoſitionem copulatiuam vel diſiunctiuā bene tm̄ poteſt fieri per propoſitionem de diſiuncto extremo: vt omnis homo ē aīal: lz. n. nō ſequaē: ergo oīs hō eſt hoc animal: vel oīs hō eſt hoc aīal: vel oīs hō eſt hoc aīal. Bene tm̄ ſequit ergo oīs homo eſt hoc aīal. vel hoc aīal. Et ſic de alijs. Et ēt ſuppoſitio cōfuſa ꝛ īmobilis qñ ſignaz vniuerſale tenet collective: vt quādo additur termino numerali in plurali: vt dicendo. oēs apoſtoli ſunt duodecim. Nō. n. ſequitur ergo petrus eſt duodeciz: ſed deſignat ꝙ petrus ꝛ Joānes cū ceteris ſimul ſumptis ſunt duodeciz.

Incipit tractaꝰ de relatiuis.

Relatiuuz eſt duplex vno modo relatiuū eſt cuius eſſe eſt ad aliud quodam modo ſe habere. ꝛ ſic relatiuum eſt vnum de decem predicamentis. Aliud eſt relatiuum quod eſt ante late rei recordatiuum. quia vt vult Priſcian⁹ in maiori ſuo volumine. Relatio ē añ late rei recordatio: vt ſortes currit qui mouetur. ibi hoc relatiuum qui facit recordationem ſiue relationem de ſorte q ē res ante lata. Omiſſis autem relatiuis ſecundum primum modum de relatiuis ſecundo modo hic intendim⁹ Relatiuorum autem quedaz ſunt relatiua ſubſtantie. vt qui ille ꝛ ſimilia. Quedam vero ſunt relatiua accidentis. vt talis qualis tātus quantus. Relatiuum autem ſubſtantie eſt quod refert eandem rem i numero cuz ſuo antecedente. vt qui ille. Item relatiuorum ſubſtantie quedā ſunt relatiua diuerſitatis vt alius. Et eſt illud quod refert eandem rem i numero ꝛ ſupponit pro alio. vt ſortes currit et alius diſputat. Quedā vero idētitatis. vt qui ille idem. Relatiuum autem ſubſtantie idētitatis eſt quod refert ꝛ ſupponit pro eodem in numero pro quo ſupponit ſuuz antecedens. vt ſor. currit q diſputat. ibi hoc relatiuum

qui refert sortez ꝛ supponit ꝓ sorte. Relatiuorum identitatis substantie quedam sunt nomina vt quis quidam. quedá sũt pronomina vt ille idem. Item relatiuorum pronominũ identitatis quedaz sunt reciproca vt sui sibi se cuz suo possessiuo: vt suus sua suum. Alia vero nõ reciproca vt ille idem. Relatiuum autẽ reciprocum dicitur non ꝙ sit patiens. sed quia ponit modum patiẽtis: supra substantiam agentem. quia aliud est patiens ꝛ aliud est modus patientis. quod patet per hoc ꝙ nominatiuus potest esse patiens vt sortes percutitur: sed nõ potest habere modum patientis. vnde modus patiẽtis semper est in obliquis. ꝛ sic patet ꝙ aliud est patiens ꝛ aliud est modus patiẽtis. Si querat quid addat supra patiens per relatiuum reciprocum. dicendum est ꝙ addit identitatem substãtie ꝛ ponit eam sub modo patientis vt sortes iubet se ibi substantia que prius erat agens ponitur sub modo patiẽtis. vt in hoc pronomine se. Vñ reciprocũ sic potest diffiniri. Reciprocũ est qõ significat subaz agentẽ sub mõ patiẽtis. vel sic. Reciprocum est idem quod suiipsius passiuũ. ꝛ ideo hoc relatiuuz sui significat per modũ patientis in quẽ dicitur trãsire actus verbi. noiatiuus autem significat per modum agentis. Item si querat q̃re hoc pronomen sui sibi se caret nominatiuo. Dicẽdũ ẽ ꝙ solutio patet ex premissis. quia agens non potest significare patiens siue sub modo patiẽtis nisi in obliquis sz nominatiuus dicit modũ agentis. et ideo natura nominatiui repugnat nature huius pronominis sui et ideo non potest habere noiatiuum Ex predictis patet ꝙ relatiua identitatis referũt eandẽ rem cum suo antecedente et semp supponũt pro eadem re in numero. Et ex hoc patz ꝙ maior est certitudo per relatiuũ idẽtitatis q̃z per suum antecedẽs loco relatiui positus. vt homo currit hõ disputat. quia dubiũ est vtrum de eodem homine dicatur. Sed cũ dicitur homo currit ꝛ idem disputat; certuz est ꝙ de odem homine dicat. hoc enim patet per Prisciani dicentem in maiori suo volumine ꝙ cũ dicit Aiax venit ad troiã: ꝛ Aiax sortit pugnauit:

dubium est an de eodez aiace dicatur an de diuersis sed cuz dicitur Aiax venit ad troiam z idē fortiter pugnauit: de eodem aiace in numero statiz intelligitur. Et sic patz q̄ ma ior est certitudo per relatiuū idē titatis q̄z per suum antecedēs loco talis relatiui positū. Solz autem dubitari circa relatiua identitatis vtrum deceptio facta ex diuersa relatione fiat p̄z equiuocationem vel secundū amphibologiam vel scōm aliquam aliam fallaciā. vt dicendo homo videt asinum: qui ē rationalis. ibi hoc relatiuum qui potest referri ad hunc terminum qui est hō vel ad hunc terminum qui est asinus: z sic sunt ibi diuerse relatiōes: z ergo scōm aliquos solet ibi conuenienter assignari equiuocatio. Sed contrarium arguitur hoc nomen qui secundū q̄ est relatiuum significat rem vnaz equaliter se. habentē ad illud quod significatur per modum substantie. vt colox q̄ est in coxpore locus qui continet rem locatam z sic de aliis. ergo deceptio facta ex diuersa relatione nō facit equocationē. Itez hoc nomen qui p̄m quod ē nomen significat suā infinitā: sed ista suā infinita apta est finitari tā per vnū añcedēs q̄z p̄ aliud. ergo cū illa suā infinite sumpta in se sit vna z pōt referri ad quodlibet añcedēs: ergo significatio huius relatiui erit vna. quare sequit q̄ ibi nō erit equocatio. Itē ratio cuiuslibz relatiui secūdū q̄ relatiuū est tm̄ vna. hec. s. res ante lata vel rei ante late recoxdatiuum. ergo omne relatiuū secūdū q̄ relatiuū pticipat vnum nomē z vnā rōnez. ergo relatiuū ē vnū uocū inquātū est añ late rei recoxdatiuū. ergo pticularia relatiua vt q. ille. z aliꝰ inquātuz sūt relatiua suoꝝ añcedētiū nō st equoca. Si aliqs obūciat q̄ hoc relatiuū qui alteriꝰ est rationis secunduz quod tenetur in hoc añcedente hō: z alteriꝰ p̄z q̄ tenet in hoc añcedēte asinus vt i p̄dicta oīone. ergo est cōe z hz rōnes diuersas. ergo est equocū. Dicēdū q̄ hoc argumentū nō vz. Nā si sīr posset p̄bari q̄ quodlibz uniuocū eēt equocū. vt aial eēt equocū p̄m quod ē hō vl p̄z qđ est i hoīe z aliā hz rōnez p̄m q̄ ē equꝰ vel secūdū q̄ ē i equo: z sic hoc nomen aial aliā hz rōnē hic z ibi

z est cõmune non tamen equi uocum sed vniuocũ. Soluendus est breuiter qꝫ sicut vniuoca dicuntur habere eandem rõnem non scõm se sed in vniuoco vniuocante. vt hõ bos equus z similia in animali. Similiter omnia relatiua dicũt habere rõnem eandez non secundum se: sed in referẽte siue in relatione z etiã habent idẽ nomen ideo vniuocantur i eo sed ille obiiciebat de rõnibus relatiuorum secundus se. Ad predictas obiectiones ab ista concedimus z ideo cõcedimꝰ qꝫ deceptio facta ex diuersa relatione non est secundum equocationez. Item illa deceptõ est in ordinatione dictionum inter se ergo est in oratiõe. qz ordinatio dictionuz nihil aliõ est q̃z oratio: ergo nõ est equiuocatio cuz equiuocatio solũ sit in vna dictione. Item qꝫ ibi nõ sit amphibologia probat. vbicũqz sit amphibologia ibi est constructio vnius cuz alio: vt in hoc exemplo liber aristotelis quo ad primuz modum. quo ad secundus vt hic: littus aratur. quo ad tertium: vt in hoc scit seculum. Et secunduz hoc pz inductiue per oẽs modos ãphibologie: qꝫ vbicunqz est amphibologia ibi est constructio vnius cum vno tantũ. sed vbicũqz sunt diuersa relatiua non est constructio vnius cum vno tantuz: imo vnius cũ diuersis. ergo deceptio facta ex diuersa relatione non facit amphibologiã. Item vbicũqz est deceptio ex eo qꝫ aliqua dictio potest referri ad diuersa est compositio vel diuisio: sed deceptio ex diuersa relatione est ex eo ꝓ aliq̃ dictio potest referri ad diuersa. ergo deceptio ex diuersa relatiõe est cõpositio vl diuisio. z hocidem concedimus. Sequitur de relatiuis diuersitatis. Relatiuum diuersitatis est quod supponit pro alio ab eo qõ refert vt sortes currit z alius disputat. ibi hoc relatiuum alius refert sortem z supponit ꝓ alio a sorte z ita facit recordationẽ de sorte. De relatiuis autẽ diuersitatis talis datꝰ regula. Si relatiuũ diuersitatis addatur superiori fit inferius: z si addatur inferiori fit superius verbi gra cũ dicit aliõ ab alali gº alind ab hoie ibi é locus a spẽ ad genº siue a pte subiectia ad suum totũ vle. qz in hac ꝓpõne

aliud ab animali hoc relatiuū diuersitatis aliud cuz additur animali qđ ē superi⁹ ad hoiez facit ip̄z iferi⁹. ⁊ i hac aliud ab hoie addit̄ iferiori. s. hoi ⁊ ergo facit ipsum supius. ⁊ ergo aliud ab aīali ē inferi⁹ ab aliud ab hoie. et iō ibi ē locus a spē siue a pte subiectiua. De relatiuis idētitatis dat̄ regula ab antiquis. Nulla ꝓpō inchoata a relatiuis idētitatis hz cōtradictoriā. Et assignāt talem cāni. qz cū dicit̄ oīs hō currit ⁊ ille disputat. hoc relatiuū ille hz respectū ad hoc añcedēs hō pp dependentiā sue relationis. sed cuz negatio aduenit ꝓpōni inchoate a relatiuo dicēdo sic. ille nō disputat. tūc negatio negat ꝟbū qđ seqtur et nō negat respectū relationis quē hz ad antecedēs. ergo negatio nō negat totū quicquid affirmatio affirmat: ergo non ꝯdicit sed cuz hoc sit in q̄libet ꝓpōne inchoata a relatiuo seqtur ꝙ nulla ꝓpō inchoata a relatiuo hz cōtradictoriaz. Sz cōtra hoc obiicit̄. qcqd cōtingit affirmare cōtingit et negare de quolibet supposito: sed ꝟbū cōtingit negare de quolibet supposito: ergo ⁊ cōtingit affirmare de quolibet supposito qđ est dictio relatiua. ergo q̄libet ꝓpositio inchoata a relatiuo hz cōtradictoriā. Item q̄libet ꝓpositio siue enūciatio que est vna hz contradictoriā sed ꝓpositio inchoata a relatiuo dūmodo ibi ñ sit aliqua dictio equoca neqz plura subiiciātur neqz p̄dicāt̄ est vna ꝓpō g⁹ ꝓpō inchoata a relatiuo hz cōtradictoriā. Itē dicit Arist. in p̄mo pyhermenias circa affirmationē ⁊ negationē ꝙ vni affirmationi vna ē negatio opposita: et ecōuerso vna negatō vni affirmatiōi est opposita. ergo affirmationi ichoate a relatiuo negatio vna est opposita. Quod cocendimus dicentes p̄dictā regulaz esse falsam. Ad rōnes eorū respondemus ꝙ relatiuū cōparatur ad antecedēs ⁊ cōparat̄ ad verbū cui subiicit̄. vnde cū affirmatio et negatio sit oratio affirmatiua vel negatiua alicui⁹ de aliquo vel alicuius ab aliquo hoc est p̄dicati de subiecto. Et ideo sicut pz per diffinitionem predictam affirmationis et negationis. affirmatio ⁊ negatio respiciunt tantummodo: comparationem subiecti ad predicatū

ergo in ꝓpositiõe inchoata a rl̃atio tm̃mõ: sumit̃ ꝯtradictoriũ ꝑ cõpatiõez rl̃atiui ad verbũ cui subiicit̃ ⁊ nõ ꝑ cõparationem relatiui ad ãtecedẽs. qꝛ ille respectus nõ est ibi ꝓpter naturaz affirmationis: nec ꝑꝑ depẽdentiã sb̃i inq̃ztũ est subiectum. sed propter dependẽtiam eius quod ẽst subiectum dicendũ tamen est subiectum: qꝛ aliud est subiectum inquantum subiectum: ⁊ id quod est subiectum ⁊ aliud est predicatum ⁊ illud qd̃ est predicatum ⁊ sic quicqd affirmatur in propositione inchoata a relatiuo negat̃ in sua cõtradictoria. qꝛ cõtradictoria istius ille disputet ⁊ ista nõ ille disputet negatiõe p̃posita relatio. De relatiuo idẽtitatis nõ reciproco talis dat̃ regula. Omne relatiuũ idẽtitatis ñ reciprocũ hz cãdẽ suppõnẽ quã hz suuz añcedẽs: vt cũ dr̃. oĩs hõ currit ⁊ ille est sor. hoc relatiuũ ille suppõit ꝓ oĩ hoĩe qꝛ sensus ẽ. oĩs hõ currit ⁊ ille ẽ sor. i. oĩs hõ ẽ sor. Dico aũt ñ reciprocũ. qꝛ cũ dr̃ oĩs hõ videt se nõ ẽ sensus oĩs hõ videt hoĩez. vnde loco huiꝰ relatiui se nõ lz ponere suũ ãtecedẽs loco aũt alteriꝰ lz ponere.

Habito de relatiuo sb̃stantie dicendum est de relatiuo accidẽtis Relatiuũ aũt accidẽtis est quod refert eãdem rem per modũ denoĩationis: vt tale quale ⁊ cetera. vñ hec est differẽtia relatiui substãtie ad relatiuũ accidẽtis. qꝛ relatiuum substãtie refert rez vniuocaz ꝑ moduz ꝙ quicquid est vt albedo que est ĩ pariete. color qui est in corpore. Relatiuũ autez accidẽtis est quod refert rem suam per modũ denoĩationis: vt sortes est albꝰ ⁊ talis ẽ plato. Alia autem differentia dat̃ eorũdẽ. qꝛ relatiuuz substantie refert idez in numero. Relatiuum vero accidẽtis refert idẽ in specie. vt sortes est albus ⁊ talis est plato. qꝛ idẽ in numero non põt esse in diuersis subiectis sed bene in idem specie. Relatiuoruz autẽ accidentis aliud est ralatiuũ idẽtitatis vt talis. aliud vero diuersitatis vt alter. Relatiuũ accñtis idẽtitatis est quod refert eandez qualitatem in specie: ⁊ supponit pro eadem in specie. vt sortes est albus ⁊ talis est plato. Relatiuuz autem accidentis diuersitatis est quod refert eã-

dem qualitatem in spē sed supponit pro alia diuersa ispecie. vt sor. est albus ⁊ alteriusmodi est plato. Differt autem relatiuum substantie idētitatis a relatiuis accidentium idētitatis. qz relatiuū idētitatis substantie refert eandem substantiam in numero. relatiuum autem idētitatis accidentis non refert idem accidens in numero: sed solum idem accidens i specie. Relatiuorum accidentis idētitatis aliud est relatiuū quantitatis continue vt tantꝰ. aliud vero quātitatis discrete vt tot quot. Item relatiuoruz numerozum quedam sunt nomina vt totidem. quedaz sunt aduerbia vt totiens. Sciendū ꝙ talis tantus tot totiens totidem possunt dici relatiua reditiua ⁊ demonstratiua. Relatiua vt si ad presentes referantur. Demonstratiua vt cuz dicimus demonstrando mare: tale est rubeum demonstrādo herculē talis fuit plato. Si aūt non referantur ad presentes siue per demonstrationem rerum presentium tunc sunt reditiua. quia reddūt interrogatione precedēte. vt qualis est plato talis est sortes. Relatiua quādo sine interrogatione proferuntur vt talis est sortes qualis est plato. Et quādo ad nomina adiectiua ducunt specialiuz accidentiū: vt ethyops est niger ⁊ talis est corvus. ⁊ sor. fuit albꝰ ⁊ talis fuit plato.

De suppositione relatiuorū ampliationibꝰ restrictionibus appellationibꝰ ⁊ distributionibꝰ aliq̄ breuiter dicaz: ⁊ primo ō relatiuis. Est aūt duplex relatiuuz. quoddaz ē relatiuū logicale: de quo dictū ē in predicamēto ad aliqd. Aliud est grāmaticale qō ē rei ante-late recordatiuum: vt sor. currit qui disputat. hoc relatiuuz qui facit recordationē de sorte qui ē res ante lata ⁊ de hmōi relatiuis est pīs intentio. Relatiuoꝝ aūt q̄dā sūt relatiua substātie: ⁊ q̄dā relatiua accidētis. Dicunt vō relatiua substātie nō ꝙ solas substātias referant. Nō. n. tm̄ referūt substātias: sz etiā accidētia: vt hoc relatiuū q̄ pōt referre substantiā vt sor. currit q̄ disputat: ⁊ pōt referre accidēs vt color q̄ est in pariete videt ab oculo. sed relatiua substātie dicūtur illa que referūt sua aīcedentia: vt qd seu per moduz per se stātis. Relatiuuz aūt accidētis est qō refert suū aīcedens p modum denominationis. vt sortes est albus: ⁊ talis est plato. Relatiuoꝝ autem substantie quedam sunt relatiua idētitatis ⁊ quedam diuersitatis. Relatiua identitatis dicuntur que supponūt pro eisdem in numero pro quibus supponunt sua antecedentia: vt sortes currit ⁊ ille disputat. Relatiua vero diuersitatis supponunt pro alio ab eo ꝙ referunt vt sortes currit ⁊ alius disputat: hoc relatiuum alius refert sortem: ⁊ supponit: pro alio sorte. Sensus enim est ꝙ alius homo a sorte puta plato disputat. Ex

predictis patz q3 maior est certitudo per relatiuum identitatis q3 per suum antecedens posituz loco relatiui. Unde si dicatur homo currit: hō disputat dubium est vtrum de eodez hoīe dicatur vel nō. Sed cum dicitur homo currit ⁊ ille disputat: certum est q3 de eodem dicitur. cum relatiuum identitatis supponat p3o eodez in numero p3o quo supponit suū antecedens: hoc autem est vez de relatiuo non possessiuo. Relatiuū enim identitatis possessiuum nō supponit p3o suo antecedente: sz p3o aliquo possessiuo cuz re significata per suuz antecedens: vt dicendo homo vendit librum suuz ly suuz non supponit p3o hoīe. sed p3o libro suo scilicet eius. Circa predicta posset dubitari de illa propositione. Mulier q̄ dānauit saluauit: ⁊ consimilibus q3 ly que nō suppōit p3o eadem muliere in numero: cum Eua fuerit causa dānationis: Maria vero saluationis. Ad hoc dicitur vno modo q3 hec est relatio simplex q3 ly q̄ refert naturam non suppositum. Illud autem qō dicebatur de relatiuo identitatis intelligitur vbi est relatio personalis: quando videlicet relatio refert suppositum vel individuū. Aliter potest dici q3 tales propositiones sunt impropie nec sunt vere de veritate sermonis: sz de bonitate intellectus. Uñ per illam propositionem intelligitur q3 mulier eiusdez speciei cum illa que nos dānauit fuit cā nře salutis. Relatiuoz identitatis quedā sūt reciproca: ⁊ q̄dā ñ reciproca. Relatiua reciproca sunt illa que denotant reflexionē seu tendentiaz actus vel passionis in illuz a quo egreditur vel in rem possessaz ab eo: vt sui sibi se a se cū suo possessiuo. vnde talia pñt indifferenter poni in eadē categorica cū suo antecedente: vel in alia. Unde sicut bene dicit. Petrus studet ⁊ diligit se: ita bene dicitur petrus diligit se. Relatiua vero nō reciproca non denotāt talez reflexionez: nec possunt capi in eadez categorica cū suo antecedente vt sor. currit ⁊ petrus videt illuz. Et no tandū q3 oē pronomen relatiuuz est relatiuū identitatis ⁊ nullū diuersitatis: vt sus ipse sui ille. Omne etiā pnomē relatiuum est relatiuū substātie ⁊ nullum accidentis. Relatiuoz aūt accidentiū quedā sunt noia vt talis qualis tantus quantus. quedam aduerbia vt taliter qualiter totiens quotiens. Itez huiusmodi relatiuorum quedā sunt identitatis ⁊ quedaz diuersitatis. Relatiuū idētitatis in accidentibus est qō refert idez accidēs nō in numero sz in spē ⁊ p3o eodez supponit: vt sor. est albus. ⁊ talis est plato. Albedo. n. eadē non in numero sed in spē ineſt sorti ⁊ platoni. Relatiuuz āt diuersitatis in accidētib⁹ est qō refert iddez añs in spē ⁊ p3o accidente diuerso in spē supponit: vt sor. est albus ⁊ alterius modi est plato. Itez relatiuoz accidētiuz quedā sunt relatiua qualitatis. vt talis qualis quedam quantitatis continue: vt tantus quantus: ⁊ quedam discrete vt tot quot.

Incipit tractatus de ampliationibus.

Personalis suppositio est acceptio termini cōis p3 suis inferioribus. Cuius alia est determinata alia cōfusa vt p3ius patuit. Itez personalis suppositionis alia est restricta alia ampliata ⁊ ita ampliatio ⁊ restrictio ḣnt fieri circa suppositionem personalem. Restrictio ē coartatio termini cōmunis a maiori suppositione ad minorem. vt cum dicit hō albus currit. hoc adiectiuum albus restringit hominem ad

ſupponendū tantū ꝓ albis. Ampliatio eſt extenſio termini cōis a minori ſuppoſitione ad maiorem: vt cum dicit hō poteſt eſſe ātichriſtus. iſte terminus homo nō ſupponit ſolum ꝓ his qui ſunt: ſed etiaz ꝓ hiis qui erūt vnde ąpliat ad futuros. Dico aūt termini communis. quia terminus ſingularis: vt ſortes non amplia tur neqz reſtringitur. Amplia tionum alia fit per verbum. vt per hoc verbum poteſt: vt homo pōt eſſe antichriſtus. Alia fit per nomen: vt hominē eſſe antichriſtuz eſt poſſibile. Alia per participium: vt homo potens eſt eſſe animal. Alia p aduerbium: vt homo neceſſario eſt animal. homo enim nō ſolum ampliatur ꝓ preſenti tēpore ſed etiam ꝓ futuro. ⁊ ideo ſequit alia diuiſio ąplationis ſcilicet ꝫ ampliationū. alia fit reſpectu ſuppoſitorum vt homo pōt eſſe antichriſtus Alia fit reſpectu temporuz: vt homo neceſſario ē animal: vt dictum eſt. Circa predicta queritur de hoc ſophiſmate ipoſſibile poteſt eſſe veruz. probatur quia illud quod eſt vel erit impoſſibile poteſt eſſe verum: ſed antichriſtum nō fuiſſe poſt tempus ſuum eſt impoſſibile ⁊ modo poteſt eſſe poſſibile ⁊ verum. ergo ipoſſibile pōt eſſe veruz. Contra. Quicquid pōt eſſe verum eſt poſſibile. ſed impoſſibile poteſt eſſe verum. ergo impoſſibile eſt poſſibile in tertio modo prime figure. ſed concluſio eſt falſa: ergo aliqua premiſſaꝝ. nō maior ergo minor: ſz hec eſt prima: ergo pria eſt falſa. Solutio. Prima ſimpliciter eſt falſa hec ſcilicet impoſſibile poteſt eſſe verum. ⁊ ſophiſma peccat contra fallaciam accidentis. quia cum dico id quod eſt vel erit impoſſibile duo dico ſcilicet ſubiectū illius impoſſibilitatis: ⁊ illam impoſſibilitatē ſiue ipſum poſſibile. ſed illō quod eſt vel erit eſt res ſubiecta ⁊ impoſſibile accidit ei: ⁊ poſſe eſſe veruz aſſignat ineſſe vtriqz. ſicut hec antichriſtum nō fuiſſe erit poſſibile ſcilicet antichriſtuz non fuiſſe pōt eſſe verum. ergo impoſſibile poteſt eſſe verū non vz qz ātichriſtū nō fuiſſe ē res ſuba ⁊ ipoſſe ē accidēs ⁊ poſſe eſſe vez aſſignat ineſſe vtriqz. De ąpliatiōe q̄ ſit rōne ſuppoſitoꝝ talis dat regula. Termi

nus cõis supponẽs verbo habẽti vim ãpliãdi a se vl ab alio ampliatur ad ea q̃ pñt esse sub forma termini supponẽtis. vt hõ pt esse aial. hic iste terminꝰ hõ nõ solũ supponit pro pñtibus sed ẽt ampliat ad oẽs q erũt. Dico aũt de se. quia hoc ꝟbũ pót: de se hz vim ampliandi. Dico ãt ab alio. qz hoc pticipiũ potẽs z hoc nomẽ possibile dant ꝟtutẽ ampliãdi ꝟbo cui adiungunt: vt hõ est potẽs esse aial: vl aial possibile est eẽ albũ: z sic de aliis. De ãpliatione aũt q̃ sit rõne tẽporis talis datur regula. Terminus cõmunis supponẽs vel apponẽs ꝟbo habẽti vim ampliãdi quo ad tẽpus supponit pro his q sunt q erũt vel q fuerunt: vt hõ necessario est aial: ibi tam homo q̃z animal tenet pro his q sunt z qui erunt. Et hec de ampliatiõibus dicta sufficiãt. Sequitur tractatus de appellationibus.

Appellatio est accepto termini pro re existẽte. Dico ãt pro re existente. qz terminus significans nõ ens nõ appellat: vt cesar vel antichriſtꝰ vel chymera z cetera. Differt autem appellatio a significatione z suppositione. qz appellatio est tantum de re existente sed suppositio z significatio sunt tam pro re existente q̃z pro re non existente: vt antichriſtus significat antichriſtũ z supponit pro antichriſto ſz non appellat. homo. n. significat hominez z de natura sua supponit tã pro existentibꝰ q̃z pro non existentibus hoibus. appellat autez tm̃ hoies existẽtes. Appellationũ aũt alia est termini cõmunis vt hõ. alia ẽ termi discreti vel singularis vt sortes. Terminus singularis idẽ significat supponit z appellat. ſ. rem existentez: vt petrus vel ioãnes. Itẽ appellationuz termini cõis alia ẽ termini cõmunis pro re in cõi. vt q̃ terminus cõis simplicem habeat suppositionẽ. vt cum dicit hõ est spẽs aial est genus. z tũc terminus idez supponit z significat z appellat. vt hõ significat hoiem in cõi et supponit pro homine in cõi z appellat hominem in cõi. Alia autẽ est appellatio termini cõmunis pro suis iferioribus. vt quãdo terminus cõis psonalẽ habet suppositionem. vt cum dicitur hõ

currit:tunc homo non idem significat supponit ⁊ appellat ꝫ significat homines in communi ⁊ supponit pro particularib⁹ hominibus et appellat particulares homines tm̃ existentes. Et hec ō appellationibus sufficiant dicta.

Sequitur tractatus de restrictionibus.

REstrictio est coartatio termini communis a maio ri suppositione ad minores vt dictus est prius. Restrictionum aũt alia fit p nomẽ:vt homo albus.iste termin⁹ homo non supponit pro nigris neqꝫ pro medio colore coloratis: sed restrigit ad albos. Alia fit p ꝟbũ:vt homo currit.iste termin⁹ homo supponit pro presentib⁹ tm̃. Alia fit p principiuꝫ vt cũ dr̃ homo currẽs disputat ille terminus hō supponit pro ꝓsentib⁹. Alia fit p implicationẽ:vt cũ dicit̃ homo qui est albus currit.hec implicatio qui est albus restringit hominem ad albos. Itẽ restrictionum factarũ p nomẽ:alia fit iferi⁹ supi ori appositũ: vt aial hō currit ille termin⁹ animal tm̃ supponit pro animalib⁹ que sunt homines. Alia fit per differentiã aduenientes generi que est essentialis cum sit constitutiua rei:vt cum dicitur animal rationale.hic animal supponit p rationalibus animalib⁹. Alia fit p adiectiuum accidentis:vt cum dicitur homo albus. iste terminus homo supponit tm̃ pro albis hominibus. De restrictione facta per nomẽ communiter sumptum tales dant regule. Omne nomen non diminuens nec habens vim ampliandi adiunctũ ex eadem p te termino magis cõmuni: restringit ipsum ad supponendũ pro his ad que exigit sua significatio: vt patet in exemplis predictis.vt homo per suam significationem restringit aial ad animalia que sũt homines vt cũ dicitur:animal hō.⁊ alb⁹ restringit hominem per suam significationẽ ad hoies albos vt cũ dicitur homo albus. Dico autem non diminuens ad remouendam noia diminuentia rõnẽ adũcti:vt mortu⁹ vel corrupt⁹ ⁊ similia q̃ nõ restringũt sed potius destruunt adiũctum. Dico autez non habẽs vim ampliandi ad remouendũ dictiones ãpliatiuas.vt po

tens pōt possibile q̄ue non re
stringunt sed potius ampliāt.
Et sciendū q̄ minus cōmune
semp restringit magis cōmu
ne. vt cū dicitur hō albus cur
rit. qz hoc reperīt in albis hoi
bus z nigris z medio colore
colozatis: sed alb⁹ aūt nō. Ñ
quo ad hoc hō est magis com
mune z albus min⁹ cōmune. z
sic alb⁹ restringit hoiem: sz ꝑm
q̄ albus reperīt in hoibus li
gnis lapidibus z brutis: hō āt
nō vt sic alb⁹ z magis cōmune
z hō minus cōmune. z sic ho
mo coartat album ad albedi
nē existētem in hominibus cū
dicīt hō alb⁹ currit. z sic vtrū
qz coartat alterū secūdū diuer
sa. Item de termino restricto
talis datʒ regula. Si signuz vni
uersale aduenīat termino re
stricto nō distribuit ipsum nisi
pro his ad que restringitʒ. Luz
enim dico ois hō albus currit
ibi hō restringitʒ ad albos: z ñ
potest distribui nisi pro albis.
Itē de restrictiōe datur regu
la talis. Nihil positū a pte p̄
dicati pōt restrīgere terminuz
cōem posituz a pte sbi quo ad
principalē ei⁹ significationē. vt
hō est albus. iste terminus al
bus in predicato positus non
potest restringere hominem i
subiecto positum ad albos. qz
si restringereʒ ad albos ergo p
regulā p̄cedentem. s. si signum
vniuersale aduenerit termino
restricto solum distribuit ip̄m
pro his ad que restringitur. vt
in proposito homo distribue-
retur solū pro albis hoibus. z
sic istius propositionis ois hō
est albus: sensus esset omnis
hō albus est albus. ergo si vna
erit vera reliqua erit vera: z si
vna est falsa reliqua erit falsa:
q̄ tñ est falsum. ergo cū dicīt
ois homo est albus. iste termi
nus hō non restringitur. z sic
pz illa regula. Dico autē quo
ad principalem eius significa
tionez. qz p̄dicatum restringit
subiectum quo ad significatio
nem que est genus: vt cū dicīt
cignus est albus. iste terminus
cignus restringitur ad mares
z nō ad mulieres. z sic alb⁹ re-
stringit ipsum quo ad consigni
ficationē q̄ est gen⁹ z non quo
ad suā significationē. Item de
restrictione facta p iplicationē
talis datur regula. Ois iplica
tio imediate cōiūcta termino
cōi restringit ipsum sicut suum
adiectiuū: vt cū dicitur homo
qui est albus currit. iste termi

nus homo restringitur ad albos per hanc implicationem scilicet qui est albus. Item de eadem restrictione talis dat̄ regula. Quotienscunqꝫ signū vniuersale ⁊ implicatio ponūtur in eadem locutiōe duplex est oratio ex eo ꝙ signum potest precedere implicationem ⁊ sic distribuit terminum communem pro quolibet suo supposito cum dicitur omnis hō currit qui est albus. Item implicatio potest prius aduenir̄ ⁊ restringere terminum cōem et tunc signū postea aduenies non distribuit ipsum nisi ꝑ his ad que restringitur: vt omnis homo qui est albus currit: et tunc equalet huic omnis homo albus currit.

Sequit̄ de restrictione facta per verbū de qua plures dant̄ regule quaꝝ prima talis est. Terminus cōmunis supponēs vel apponens v̄bo presentis tp̄is simpl̄r sumpto nō habente vim āpliādi neqꝫ ex se neqꝫ ex alio restringitur ad supponendum pro his qui sunt sub forma termini cōmunis supponētis. Dico autem termini cōmunis qa termin⁹ discretus neqꝫ restringit̄ neqꝫ ampliatur. dico autem verbū presentis temporis ad remouendum alia verba alioꝝ temporum. qꝛ terminus cōis aliā habet suppositionez cum eis. Dico autem simpliciter sumpto ad remouēdū verba sumpta cum particulis diminuentibus: vt est opinabile ⁊ inopinabile. Dico autem nō habēte vim ampliandi ad remouēduz verba ampliatiua vt pōt. dico autem neqꝫ ex se neqꝫ ex alio ad remouendū verba habentia vim ampliandi ex alio: vt puta ex cōiuncto sicut hoc verbum est cum dicitur est potens. Dico autem sub forma termini supponētis qꝛ homo supponit pro his que sunt sub humanitate ⁊ animal que sūt sub animalitate: vt cuz dicitur homo est animal. Itē alia dat̄ regula. Terminus cōis supponens vel apponens verbo de preterito simpliciter sumpto non habente vim ampliandi nec ex se nec ex alio restringit̄ ad supponendū pro his que sunt vel fuerunt sub forma termini supponentis: vt cum dicitur hō fuit aīal. iste terminus hō suppōit ꝑ his qui sunt vel

fuerunt hoies: ꝛ aial pro his q̄ sunt vl̄ fuerunt aialia. Item alia datur regula. Terminus cōis supponēs vel apponens verbo de futuro etiā supponit pro his que sunt vel erunt sub forma termini supponentis. s. pro eis qui sunt vel erunt in futuro: vt hō rrit animal. Ex predictis patet ꝙ verbum restringitur quo ad significationem que ē tēpus ꝛ nō quo ad significationem principalem. Circa predicta q̄ritur de hoc sophismate oē animal fuit in archa noe. Probat. hō fuit i archa noe. equus fuit in archa noe ꝛ cetera. ergo omne animal fuit in archa noe. Contra. omne animal fuit i archa noe sed cesar fuit aial: ergo cesar fuit in archa noe quod est falsū ergo aliqua p̄missarum est falsa: non minor ergo maior. Nō aūt prima sit falsa. patet p quā dā regulā que dicit ꝙ termin⁹ cōis supponens vel apponēs verbo de preterito simpliciter sumpto restrigitur ad supponēdum pro his qui sunt vel fuerūt sub forma termini supponētis. Itē alia est regula ꝙ si signū vle aduenīat termino restricto distribuit ipsum pro omnibus illis ad que restringebatur. ergo cum dicitur omne anima l fuit i archa noe. iste terminus animal supponit p omni animali qđ fuit in archa noe sed non fuerunt oīa in archa noe: ergo prima est falsa. Itē ad idē in hac ꝓpositione omne animal qđ tunc fuit. fuit in archa noe. iste termin⁹ animal restringit magis q̄z i ista oratione omne animal fuit in archa noe cum in prima plura supponātur: sed iste terminus aial restringitur ad ea que fuerūt tūc i illo tēpore pp iplicationē ibi posita ergo solū illa q̄ fuerūt in illo preterito fuerūt i archa noe ꝛ nō plura. igit̄ opz ꝙ hec sit falsa omne aial fuit i archa noe cū in ea plura aialia supponātur. Solutio quidam dicūt. ꝙ hec omne animal fuit in archa noe: est duplex eo ꝙ pōt fieri distributio pro singulis generū vel pro generibus singulorū. Primo mō est falsa. secūdo mō est vera: qz qū fit distributio pro singulis generū tūc est distributio pro singulis idiuiduis que sub eodē genere ꝛ sub eadem specie continentur tūc oportet ꝙ omnia indiuidua cōtenta sub anima-

li fuissent i archa noe quod est falsum. Sed cum sit distributō ꝑ generib⁹ singulorū tūc solū ē distributio ꝑ generib⁹ vel ꝑ spēbus: sed non fuit aliqua species animalis que non fuit in archa noe ⁊ illo modo est vera. Sed hunc solutiom non acquiesco: qz species animalis ñ fuit per se in archa noe sed tm̄ idiuiduum. Unde illo tempore nō habuit veritatem nisi ꝑ singulis generum idest pro individuis ⁊ nō pro generibus singulorum. Unde dico q ꝑ positio est falsa ⁊ cōcedo oēs rōnes adductas ad hoc ⁊ probatio peccat secūdū cōsequēs ab insufficiēti inductione qz ñ accipit oēs partes distributionis q̄ sūt sub subiecto istiꝰ ꝓpōnis oē aial fuit i archa noe.

Olet etiā queri vtz similiter restringuntur termini in ꝓpositione negatiua ⁊ affirmatiua. Dicūt aliqui q ñ qz esse restringit ad existens ⁊ nō esse ad nō existēs. ergo non pro eodē sit restrictio in affirmatiua ⁊ negatiua. Itē videt q oīs negatiua i qua eē negatur simplr ē falsa si similiter restringantur termini in ꝓpōne negatiua ⁊ affirmatiua: quia i hac ꝓpōne rosa est: iste terminus rosa restrigitur ad existēs ⁊ si in hac rosa nō est similiter restringat ad existēs: tūc ē sensus q rosa q̄ nō ē est. ⁊ hec ē falsa: ergo et hec rosa nō ē: et sic q̄libet negatiua in qua esse negatur eēt simpliciter falsa qō falsum est. ergo vr̄ q nō similiter restringūtur termini in ꝓpōne affirmatiua ⁊ negatiua sed probatur q similiter restringātur qz si i hac ꝓpōne hō ē. iste terminus hō restringitur ad existēs et i hac nullus hō ē ad nō existēs: ergo vtraqz est vera qz de existētib⁹ vere ꝓdicat eē et de nō existētib⁹ remouet eē ergo cōtradictorie sunt simul ⁊ qō ē ipossibile: ergo illud etiā ex quo segtur ipossibile. s. ñ similiter restringātur termini in affirmatiua et negatia. Itē regula ē q omne verbum simpliciter sumptum nō habens vim ampliandi nec a se nec ab alio restringit terminum supponentem quo ad consignificationem que est tempus ⁊ ñ quo ad significatiōem: ergo tēpus est causa restrictiōis illiꝰ. Sed idem tempus est in affirmatiua et negatiua sibi oppo

sita vt rosa est. nulla rosa est. ergo eadē est causa restrictionis in vtraqz: et ergo pro eodem sit restrictio i vtraqz. et hec argumenta concedimus. Ad qō primo obicit est dicendum q esse nō restringit ad existens z nō esse nō restringit ad nō existens: sicut nec hoc verbū curro ad currētes qz nullū verbū restringit sibi terminū supponentem quo ad significationē sed quo ad consignificationē que ē tps. vnde nō restrīgit ad suppōsita existētia sed p̄sentia suppōsita. n. p̄sentia possunt esse in aliqbus terminis tā existētia q̄z non existētia: vt cū dico enūciabile ē enūciabile suppōnit tā pro existētibus q̄z nō existētibus. Dia aūt enunciabilia que sunt falsa in p̄senti sunt p̄sentia sed nō existentia qz nullum falsum est z sic esse non restringit ad existentia sed ad p̄sentia cū idē tēpus sit vt robiqz qō est cā restrictionis. Ad aliā dicēdū est q duplex est forma termini cōis quedā est que salvatur in rebus existētibus tm̄ vt humanitas que est forma hois z aialitas que est: est forma animalis et in talibus dia suppōsita p̄sentia sunt existētia. Alia est forma termini cōmunis q̄ salvat tā in rebus existentibus q̄z nō existētibus vt enunciabilitas que est forma enūciabilis: qz quedā sūt enūciabilia existentia: vt deū esse et omnia vera: et alia sunt nō existentia: vt hoiem esse asinū z oia falsa z in talibus non restringit terminus cōis ad existētia sed restringit tam ad existētia q̄z ad nō existētia. Vñ istius ppōnis rosa non est. nō est sensus rosa q̄ est non est. sed ē sensus rosa aliter sumpta q̄z i p̄senti non est. Solet aūt poni q quedā restrictio sit abvsu: vt cū dicit nihil ē in archa q̄zuis plena sit aere. qz iste terminus nihil supponit ab vsu pro rebus solidis siue firmis z rex p rege patrie et magister legit p magistro ppio. Solet etiam poni q q̄dam restrictio sit per transitionem ꝟbi: vt cū dicitur sortes pascit hoiem. iste terminus hō supponit pro alio a sorte virtute trāsitionis verbi qz dans z recipiens debent esse diuersa et iō si aliquādo sint eadem hoc nō est p accidens qz p hoc q idem sbm est vtriusqz sicut idem est dux z comes sm accidens. Vnde dicunt q

non sequitur sor. pascit seip̄m et ipse ē homo: ergo pascit hominez quod est fallacia accidētis: quia hoc pronomen se nō potest supponer̄ pro diuersis a sorte sed homo bene potest.

Quia āpliatio ⁊ restrictio opponunt̄: ideo ad planiorez ipsorum euidentiaz de his simul p̄scrutabor. Restrictio ē coartatio termini cōmunis a maiori suppositione ad minorē vt cum dicitur homo albus currit. hoc adiectiuuz albus restringit hominez ad standum pro albis tantum: dico autem termini cōmunis: quia terminus singularis non potest restringi cum non cōueniat pluribus. Ampliatio est extensio termini cōmunis a minori suppositione ad maiorem vt homo currit: non soluz iste terminus hō supponit pro his q sunt: sz etiam pro his qui erunt. De ampliatiōe ponuntur quinqz regule. Prima est ꝙ terminus positus a parte ante respectu verbi vel participij preteriti tēporis ampliatur ad supponenduz pro eo ꝙ est vl̄ fuit: vt puer fuit senex. sensus est ꝙ ille q est vel fuit puer fuit senex: viuū est mortuum: idest illud quod est vel fuit viuuz est mortuuz. Secunda regula est ꝙ termin⁹ positus a parte ante respectu verbi vel participij futuri temporis ampliatur ad supponendū pro eo ꝙ est vel erit vt senex erit puer: idest ille qui est vl̄ erit senex erit puer. Antichristus est generandus idest ille qui est vel erit antichristus est generandus. Tertia regula est ꝙ subiectuz propositionis modalis in sensu diuiso ampliatur ad supponenduz pro eo ꝙ est vel potest esse. Unde supposito ꝙ deus nihil creauit adhuc ista est vā. Creans necessario est deus: Et si arguat̄ ꝙ conuertens eius est falsa scilicet deus necessario est creans: dico ꝙ non conuertitur in illam sed in istam. Illud quod necessario est deus est vl̄ potest esse creās. Sic illa: sedentem possibile est ambular̄ in sensu diuiso designat ꝙ ille qui est vel potest esse sedens potest ambulare. non sic in sensu composito: qr tunc predicatū denotatur inesse subiecto sub propria forma accepto ⁊ tunc sensus illius propositionis est ꝙ illa propositio sedens ambulat potest esse vera: ⁊ patet qr in isto sensu est falsa. Quarta regula est ꝙ termin⁹ constructus cum verbis vel participijs actuz anime interiorez significantib⁹ ampliatur ad supponenduz pro eo ꝙ est vl̄ fuit vel potest esse vel potest imaginari esse. vt beatitudo a me desiderat̄. Quinta regula est ꝙ terminus positus a parte ante respectu nominum terminatorū in bile vel in turum ampliat̄ ad supponēdum pro eo ꝙ est vel potest esse: vt hō est amabilis vel amaturus. ¶ Circa restrictiones notanduz ꝙ restrictio fit multis modis. vno modo per verbū. Terminus eniz supponēs vel apponens verbo presentis temporis restringit̄ ad supponendum pro his qui sunt: nisi in illa ꝓpositione ponatur aliquis terminus ampliatiu⁹: vt si ponatur participium preteriti vel futuri temporis vl̄ aliquis alius terminus ampliatiuus. Predicatū vō sequens verbum preteriti temporis restringitur ad preteritum tēpus. Seq̄ns autem verbum futuri restringitur ad futurum tempus. Item terminus min⁹ cōmunis additus cōmuniori per appositionez restringit terminum magis cōez ad supponendū pro suppositis termini minus cōmunis: vt animal hō vel aīal rationale vel homo sor. currit. Fit etiam restrictio per illam implicationez qui vt omnis homo qui est albus currit. Ubi sciendum ꝙ s̄m Sco. xxj. di. primi sentētiaꝝ. Ista distinguitur in sensu composito vel in sensu diuiso. In sensu enim cōposito fit restrictio per illā implicationez qui est qr iste termin⁹ hō determinatur

Ampliatio in sensu composito et diuiso. d. 21. q. vnica

ad standũ soluz pro omnibus albis. Uñ sensus est ꝙ oīs ille hō qui est albus currit nō sic in sensu diuiso. In illo nāqꝫ sensu intelligunt̃ ibi due cathegorice: in quarũ vna asseritur esse albũ de omni homine: ⁊ in alia esse currentez. Unde sensus est ꝙ oīs hō est albus: ⁊ oīs hō currit. Fit etiā per adiectiuũ: siue sit nomen: siue participium. vt hō prudens recte dictat qd sit agendum. Et intelligit̃ hic nō tm̄ de adiectiuis grāmaticalibus: que declinantur per tres articulos: vel ꝑ tres varias voces: sed etiā de his que significāt aliquid adiacere illi cũ quo cōstruunt̃: q̃ lz sint substantiua possunt tamē sumi adiectiue ꝑm logicos ⁊ theologos: vt omnis hō pater hz filiũ: oīs hō sacerdos debet celebrare missam Ly hō restringit̃ ad p̄cise supponendũ pro illis qbus inest paternitas vel sacerdotiũ. Intelligit̃ etiā hoc de terminis nō distrahentib⁹: qꝛ termini distrahentes ve mortuũ vel corruptũ nō restringũt significatũ illius cui addũtur sed tollũt. Homo. n. mortuus nō est hō. vt dictũ est in precedentibus Si etiā adiectiuum sit masculini generis restringit substātiuũ ad mares: vt hō albus currit. Si vero sit feminini restringit ad feminas: vt hō alba currit. Ex predictis pz ꝙ signuz vniuersale aduenientes termino cōi restricto nō distribuit ipsum nisi pro his ad que coartatur vt oīs homo albus mouet̃. Nō distribuitur homo nisi pro his quib⁹ iest albedo. ¶ Appellatio ꝑm quosdā est accepto termini cōis pro suppositis actu existētib⁹: ⁊ differt a suppositione sicut iferius a suo superiori. Suppositio. n. est acceptio termini nō solũ pro suppositis actu existentib⁹ sed etiā in potentia. Suppositio etiā non solũ est acceptio termini cōis pro suppositis. sed ēt pro natura cōi. Appellata etiā dicunt̃ supposita actu existentia. appellatur. n. seu nominat̃ ꝓprie qd est. ⁊ non qd nō est: hinc est ꝙ appellatio dicit̃ acceptio termini pro suppositis existentib⁹

Secundum alios vero appellatio est acceptio termini pro suo formali significato qd denotat̃ adiacere vel non adiacere suo determinabili. Cui⁹ ratio pōt esse qꝛ denominatiua habēt appellationē ab abstractis ipsas formas importantibus. vt aliqd dicit̃ albũ ab albedine. Uñ appellatio hoc mō sumpta ꝓprie conuenit denoiatiuis siue adiectiuis. Et sicut ampliatio cōuenientius est a parte subiecti sic appellatio ꝓprie cōuenit p̄dicato. De appellatione sic accepta ponũtur alique regule: quarum prima est ꝙ p̄dicatũ sequens verbũ p̄teriti tēporis appellat suam formā pro tēpore p̄terito: vt sanum fuit egrũ. Unde sensus est qd est vel fuit sanũ: aliqñ fuit egrũ. Subiectũ autem isti⁹ ꝓpōnis nō appellat sed ampliantur Ad veritatez nāqꝫ huius nō requirit̃ ꝙ hec aliquādo fuerit vera. Sanũ ē egruz: sed requirit̃ ꝙ hec fuerit vera. hoc est egrũ demōstrato illo pro quo supponit subiectũ. Ex his infert̃ ab istis ꝙ hec cōsequētia nō valet de veritate sermonis Carnes coctas tu emisti: ergo tu emisti carnes coctas. quia posito casu ꝙ tu heri emisti carnes crudas ⁊ hodie sint cocte: tunc illa est vera. Carnes coctas tu emisti. qꝛ subiectũ nō appellat suam formam sed sufficit ponere loco subiecti ꝓnomen demōstrās illud pro quo ipsum subiectũ suppōit ⁊ ampliat̃ ad supponēdũ pro illis que sunt vel fuerũt cocte disiunctiue: ⁊ sufficit ꝙ vna pars sit vera. Scd̄a regula est ꝙ p̄dicatũ sequens verbũ futuri tēporis appellat suā formā pro tēpore futuro. Ex quo seqtur ꝙ hec ē cōcedenda. album erit qñ nō erit albũ. Sēsus. n. est ꝙ illud quod est vel erit albuz erit in aliquo tēpore in quo sibi nō ierit. albedo. Silr dicenduz est de istis. puer erit qñ non erit puer. virgo erit quando nō erit virgo. ⁊ sic de cōsimilibus. Tertia regula est ꝙ dictiones sequētes vba vel ꝑticipia significantia actus aīe iteriores appellāt suas formas nō autē dictio

nes talia verba ꝓcedentes. vnde ista est cōcedēda. deū trinum ⁊ vnum cognouit Arist. nō autē ista Arist. cognouit deum trinū ⁊ vnum. Sensus. n. ꝓme est q̄ Arist. cognouit deum q̄ est trin⁹ ⁊ vnus ⁊ hoc est verū ꝫ nō cognouerit eum sub tali rōne; sed sub rōne ꝑmi motoris vel entis infiniti. Sensus autē sc̄ē est q̄ ari. cognouit deū esse trinū in ꝑsonis cū vnitate essentie ⁊ hoc est falsum sicut dicēdū est de ista. veniētē cognosco ꝫ nō cognosco venientem. Alie regule possunt poni de appellationibus de gb⁹ brevitati studens sup sedeo. tunc q̄ iste appellationes nō sunt multū vsitate apud doctores theologos qui semper loquunt ꝓ ꝓie. Unde in expositione earum non est attendenda ꝓpꝛietas sermonis. sed intentio ⁊ processus eorum.

Sequitur tractatus de distributionibus.

Distributio est multiplicatio termi cōmunis ꝑ signū vniuersale facta: vt cuꝫ dicitur ois homo. iste termin⁹ homo distribuitur siue cōfunditur ꝓ quolibet suo inferiori ꝑ hoc signū omnis ⁊ sic ē ibi multiplicatio. dico aūt termini cōis q̄ terminus singularis nō potest distribui. Unde iste sunt incongrue ois sortes ois plato ⁊ sic de aliis. ⁊ sic ibi est soloecism⁹ ꝑ ꝑtes oronis. Signoꝝ vniuersaliū alia sunt distributiua substantie vt omnis nullus. Alia sunt distributiua accidētiū vt qualis quantus. Signuꝫ autem distributiuum substantie distribuit res se habentes per modum eius quod ē quid. vt omnis nullus vt cum dicitur ois albedo ois nigredo. Substantia autē communiter sumitur ad res cuiuslibet generis. vt cum dicitur signum distributiuum substantie. Signū distributiuum accidentis est quod distribuit res se habentes per modū accidētis vt per modum qualis vel quanti vt qualiscūqꝫ quantuscūqꝫ. Itē signoꝝ distributiuoꝝ quoꝝuꝫ substātie alia sunt distributiua ꝓtium integraliū vt totus: alia sunt distributiua partiū subiectiuarū vt omnis nullus. Itē signoꝝ distributiuoꝝ partiuꝫ subiectiuarū alia sunt distributiua duoꝝū vt vter neuter. Alia sunt distributiua plurium. vt omnis nullus ⁊ similia. Noꝝum autem signoꝝū ꝓmo dicēduꝫ est de signis distributiuis substantie ⁊ inter hec ꝓmo de hoc signo ois. Sciēdū q̄ omnis i plurali numero ꝺupliciter sumitur. Uno modo collectiue: vt omnes apostoli dei sunt duodecim non sequit ergo isti apostoli dei sunt duodecim demonstratis aliquib⁹

de ipsis. Alio modo sumitur distributiue: vt hic omnes homines naturaliter scire desiderant. Tūc queritur quid significat hoc signuz ois ⁊ videtur ꝙ nihil significet: quia ois res aut est vniuersalis aut particularis: sed hoc signuz omnis nō significat rem vniuersalem vel pticularē: ergo nullā rem significat. Itē ad idē ois neqz ē predicabile de vno neqz de pluribus: ergo nec est vniuersale vl pticulare ⁊ sic nihil significat. Sed contra ab eo ꝙ res est vel non est oratio dicitur vera vel falsa: ergo si omnis nihil significet propter appositionez vel remotionem eius nō causabitur veritas vel falsitas in oratione sed hec est vera aial est hō. ergo ⁊ hec. omne animal ē hō qō est falsum. ergo ⁊ prima .s. ꝙ ois nihil significat. Solutio. Ad dubiuz dicit ꝙ omnis nō significat vle sed vlr qz facit terminū communē suū stare p oibus suis inferioribus. vt ois hō currit: ⁊ sic ois significat aliquā rez. Sz duplex est res: qz q̄dā est res subicibilis vel p̄dicabilis: vt homo animal currit disputat. ⁊ sic verum est ꝙ omnis nihil significat qz quelibet talis res aut est vniuersalis aut pticularis. Alia est res que est dispositio rei subicibilis vel predicabilis ⁊ talem rem significat hoc signum ois ⁊ tam ab ista re q̄z ab alia causatur veritas vel falsitas in oratione. Obiicitur autem ꝙ omnis non significat dispositionē rei subicibilis qz in syllogismo medium debet reiterari cum suis dispositionibus in minori propositione ergo debemus syllogizare sic omnis homo ē animal socrates ē omnis homo ergo socrates est animal. qz omnis est dispositio i maiori propositione: ergo debet reiterari in minori quod est falsuz: ergo omnis nō est dispositio subiecti. Solutio sicut pater duo dicit. s. illud quod est pater et pater inquantum pater. Similiter subiectum duo dicit. s. illud quod est subiectum ⁊ subiectum inquātum subiectum. ⁊ secundum hoc est duplex dispositio subiecti. qz quedaz est dispositio illius rei quod ē subiectum. vt albus niger ⁊ sic de talibus dispositionibus actualibus. ⁊ iste debēt reiterari in minori propositione cum medio. Alia est dispositō subiecti

scilicet subiecti inquantuz subiectum videlicet in ordine ad predicatum vt omnis nullus z omnia signa tam vniuersalia q̃z particularia. z talis dispositio non debet reiterari cuz medio in minori propõne. qz est respectiua. disponit enim subiectũ in comparatione ad predicatuz: vt cum dicitur omnis homo albus currit. ista dispõ albus debet reiterari in minori propõne cũ medio cuz sit dispositio eius quod est subiectũ qz ẽ absoluta. Ista autẽ dispositio omnis non debet reiterari qz est respectiua subiecti ad predicatum z ita subiecti iquãtum subiectum est. Unde debem⁹ dicere sic. omnis homo albus currit sortes est hõ alb⁹ ergo sortes currit. z nõ sortes est omnis homo albus.

Habito quid significet hoc signum ois z cuius dispõnem significet: consequenter queritur vtrum omnis exigit tria appellata. Et videtur q̃ sic. qz omnis pfectio est i tribus. vt habetur primo celi z mũdi. z sic omne perfectũ est in tribus. sed omne z perfectũ idem sunt vt habetur ibidem ergo omne est in tribus ergo omnis vult habere tria appellata. Ad idem dicit aristoteles in eodẽ loco q̃ de duobus viris non dicimus omnes. sz de tribus viris dicimus omnes: ergo omnis vult habere tria appellata. Sed cõtra in qualibet demonstratione sunt ppositiones vniuersales sz demõstrationes fiunt ex sole z luna ergo oportet dicer̃ omnis sol ois luna sed sol non habet nisi vnicum supposituz z similiter luna: ergo omnis nõ vult habere tria appellata. Ad idẽ oẽ priuatum lumine a terre obiectu deficit hec propõ est concessa cuz habeatur ab auctoribus: sed omne priuatũ lumie a terre obiectu non habet nisi vnicum suppositum. s. hanc lunam singularem. ergo omnis non vult habere tria appellata. Ad idẽ hoc signum omnis significat quoniam vniuersaliter sed hoc quod dico quontã vniuersaliter ẽ modus propriꝰ vniuersalis. Propriuz autem diuersificatur ꝑm diuersitatẽ sui subiecti. vt si homo ẽ z risibile ẽ. diminutũ vt si homo est mortuus risibile ẽ mortuũ sed vniuersale aliquando sal

natur in pluribus: vt hō equꝰ. aliquando in vno tantum. vt sol luna. ergo omnis quādoqꝫ vult habere tria appellata. et quandoqꝫ non. īmo vnum solum. Ad idem duplex est forma. qꝫ quedam est forma materie: vt anima ē forma corporis ꝛ ista forma est pars ꝛ non predicatur de eo cuius est ps. Alia est forma que est forma predicabilis ꝛ sic omnia superiora vt genera ꝛ species ꝛ differentie dicunt forme inferiorum vt homo equus ꝛ sic de aliis. ꝛ idiuidua huius forme predicabilis sūt materia eius ergo cum forma neutro predictorum modorum suam excedit materiaꝫ nec excediturab ea nullum vniuersale excedit sua indiuidua nec exceduntur ab eo: ergo cum omnis dicat adequationem vniuersalium cum suis indiuiduis vt omnis homo. tunc oportet ꝙ sol habeat vnicum suppositū: vt vere dicatur omnis sol qō cō cedimus dicendo predictas propositiones esse veras ꝛ ꝙ omnis non semper exigit tria appellata sed quando adiungitur termino cōmuni habēti plura suppositā. tūc exigit plura appellata. Quādo vero adiungitur terminō habenti solum vnum suppositū tunc exigit solum vnum appellatum. Ad illud quod primo obiiciebatur ꝙ omnis perfectio ē in tribus dicitur ꝙ verū est: ꝛ hec tria sunt scilicet substantia rei virtus eius: ꝛ operatio eius. Et hec tria tangit aristoteles sub breuibus verbis cuꝫ dicit natura apta nata sic facit. per hoc enim ꝙ dicit natura tāgit substantiaꝫ rei. ꝛ per hoc ꝙ dicit apta nata tangit virtutem eius. ꝛ per hoc ꝙ dicit sic facit tangit operattonē debitaꝫ ei. Similiter hoc signum omnis habet substantiaꝫ signi vniuersalis ꝛ virtutem que est distribuere ꝛ operationē eius quādo distribuit et in his tribus ē perfectio eius. Ad secundum dicendū est ꝙ homo et hoies differunt quia homo dicit istā speciem secundum se que ē de pluribus predicabilibꝰ sed homines in plurali numero non dicit speciem secundum se. sed multiplicatam actu secūdum materiā indiuiduoꝝ numero diuersā. Uñ ois i plurali rōne multitudinis facte facit distributionem per diuersas mate-

rias et vult habere tria appellata. Sed ois in singulari numero ex quo recipit speciem secundum se et non materiaz individuorum exigit essentiaz aptam natã predicari de pluribus siue actu participeꝫ de pluribus siue ab vno et ideo exigit tria appellata. aut vnuz solum ꝑm naturam vniuersalẽ cui adiungitur. Quidã tamen dicunt ꝙ ois vult habere tria appellata ad minus et dãt talem rõnem. Quotienscunqz signum vniuersale additur termino cõi non habenti sufficiẽtiam appellatoꝝ recurrit ad ñens. vt cum dicitur ois fenix ẽ qz ly fenix non habet nisi vnicuz suppositũ ideo recurrit ad non existentes fenices: et ideo cũ dicit ois fenix est. sensus est vnus fenix q ẽ. est. et duo fenices q non sunt: sunt. et ideo dicunt has duas propositiones esse falsas. qdam fenix non est: et ois fenix ẽ. et nõ esse cõtradictorias qz i negatiua supponit fenix q ẽ. et i affirmatia supponũt duo fenices q nõ sunt: et sic non ẽ idẽ subm in vtraqz. Hoc ãt pót multiplr ꝓbari qz hec incõueniẽtia sequunt ex falso qõ supponũt qz suppo nunt ꝙ ois semp vult habere tria appellata qõ superi⁹ ostẽ sum est esse falsum. Propterea vult ari. ꝙ ppõ in qua subiicitur vle vniuersaliter sumptũ alicui predicato cõtradicat illi ppõi negatiue i qua subiicitur vle non vniuersaliter sumptũ eidem ꝓdicato. sed iste sũt tales omnis fenix est. quidã fenix non est. ergo sunt cõtradictorie qz tamen ipsi negant: ergo regula eorum est falsa. Itẽ ad idem alia regula talis est. Termin⁹ cõmunis supponẽs vel apponẽs verbo presentis temporis simpliciter sumpto non habenti vim ãpliandi nec ex se nec ab alio restringit ad supponẽdũ ꝓ his qui sunt sub forma termini supponẽtis. ergo cum dicitur omnis fenix ly fenix restringitur ad supponẽdum pro fenice tantum qui est cum ipsius non sit nisi vnicũ suppositum, ergo per illam regulam prius datam. Si signum vniuersale adueniat ei non distribuit ipsum nisi pro vnico suppositio. ergo regula eoꝝ est falsa et supra falsuz sumdatur quod cõcedimus. Circa predicta queritur de hoc sophismate ois hõ est. et quod

libet differens ab illo est non homo. probatio hec ē vna copulatiua cuius vtraqz pars ē vera ergo ipsa ē vera. Improbatio omnis homo ē ⁊ quodlibet differens ab eo est non homo: sortes est homo: ergo quodlibet differens a sorte est non homo quod est falsuz. qz hec est vna copulatiua cuius altera pars est falsa. ergo ipsa tota ē falsa. Solutio. Prima ē simpliciter vera: ⁊ improbatō peccat penes fallaciā cōsequētis. quia ly differens ab omni homine in minus est q̄z differens a sorte: qz differēs ab omni homine supponit solū pro aliis rebus ab homine. sed differens a sorte supponit ꝓ eisdem ⁊ etiam pro aliis hominibus a sorte. Unde bene segtur differēs ab omni homine: ergo differens a sorte ⁊ est locus a parte subiectiua ad suuz totum. sed si huic propositioni differens ab omni homine apponatur signum erit processus ab inferiori ad superi⁹ cū distributione ⁊ sic incidit fallacia consequentis in improbatione secundū vnuz processuz qz duplex est processus in improbatione quia bene sequit omnis homo est. ergo sor. est: ⁊ est locus a toto in quātitate sed non sequitur hoc est differēs ab omni homine ergo differens a sorte sed ē fallacia cōsequentis sicut hic. omnis homo est. ergo omne animal est.

Item querit de hoc sophismate omnis homo ⁊ ali⁹ homo sunt. probatio. sor. et ali⁹ homo sunt plato et alius hō sunt. et sic de aliis. ergo omnis homo et ali⁹ hō sunt. Improbatio alius est relatiuū diuersitatis substantie. ergo supponit pro diuerso ab homine sz non est alius homo ab omni homine. ergo prima est falsa. Solutio prima est simpliciter falsa et probatio peccat secunduz fallaciam figure dictionis a pluribus determinatis suppositionibus ad vnam determinatā: quia iste terminus ali⁹ habet determinatā suppositōnem in premissis ⁊ in cōclusione. Item probatio peccat ꝑm fallaciaz accidentis quia licet sortes ⁊ plato ⁊ sic de aliis inferant omnem hominem secundum se non tamē sub hac copulatione que est omnis et alius hō sūt. vt cū dicit̄ oīs hō et ali⁹ hō sūt. sicut cognosco co

ristum secundum se non tamē sub hoc accidente quod est venire. vnde talis datur regula. Quotienscūqz aliquid sequit siue conuersim siue non si aliquid conueniat vni quod non conueniat alteri et per illō cui conuenit inferatur de eo cui non conuenit semper est fallacia accidētis. verbi gratia. hō est. ergo substantia est et spēs conuenit homini et nō substātie: ideo si per hominem inferatur species de substantia est fallacia accidētis vt homo est species. ergo substātia est spēs similiter hic risibile ē proprium ergo homo est proprium. Hoz autem que cōsequunt quedā consequuntur cōuersim vt hō et risibile. alia vero non vt homo et substantia. Dicto de hoc sophismate restat dicere de isto omnis homo ē omnis homo. probatio. sortes ē sor. plato est plato. et sic de aliis. ergo omnis homo est ois hō Et vt vult boetius nulla ppō ē verior q̄z illa in qua predicat idem de seipso sed sic ē hic: qz omnis homo predicat de omni homine. ergo nulla est verior ista et per consequens ē vera. Improbatio sua contradictoria est vera scilicet ista quidam homo nō est omnis homo: ergo ipsa est falsa. Itez ad idem omnis homo est omnis homo sz sortes ē homo: ergo sortes est omnis homo: syllogismus est in darii. Conclusio est falsa: ergo aliqua premissarum: non minor: ergo maior: sed maior est sophisma: ergo ē falsum. Solutio prima est simpliciter falsa z pbatio peccat secundum cōsequens ab insufficienti enumeratione singularium qz cuz illis quas assumit debz sumere has a parte subi. sortes est omnis homo plato est omnis homo et etiaz istas a parte p̄dicati omnis homo est sor. omnis homo est plato et sic de aliis quas dimittit et sic peccat fz p̄ns ab insufficiēti enumeratione singulariū. Ad aliō dr q ibi idē non p̄dicat de seipso sz p̄dicat ois hō de homine sumpto p q̄libet sui pte.

Equit de hoc signo null9 q significat qm vniuersaliter negatiue. Unde significat idem sicut hoc signum omnis cuz negatione postposita z ideo omnis nō z nullus eq pollēt. De hoc signo nullus

talis dat regula. Quotiēscūqz hoc signū nullus imediate adiungitur termino cōmuni confundit ipsuz mobiliter ꝛ distributiue. similiter terminum cōmunem sibi adiunctū mediate: vt nullus homo est asinus. Unde pōt fieri descensus sub subiecto sic: ergo sortes nō est asinus nec plato ꝛ sic de aliis. ꝛ etiam sub predicato. Circa predicta queritur de hoc sophismate null⁹ homo est omnis homo. Probatur sic sortes non est omnis homo. plato non est omnis homo ꝛ sic de aliis. ergo prima est vera. vel sic sua cōtradictoria est falsa scilicet ista quidaz homo est omnis homo: ergo est vera. Contra ibi predicatur opposituz de opposito. ergo locutio est falsa. Solutio prima est vera ꝛ ad improbationem respōdetur per interemptionez: qz ibi non predicatur opposituz de opposito sed remouet ois hō ab hoie sumpto ꝑ quolibz suo supposito et hoc ē veruz:

Sequitur de hoc signo nihil quod significat idez quod nullus: sed icludit in se terminum recipiētē suam distributionem: quia nihil est signum vniuersale cum negatione et res est terminus recipiens eius distributionē. Circa predicta queritꝝ de hoc sophismate. Nihil videns est aliquid videns. Probatꝝ sic: nō hanc rem vidēs est aliquid videns: quia non videns sortem est videns platonem: nō illam rem videns est aliquid vidēs ꝛ sic de aliis. ergo nihil vidēs est aliquid videns. ergo prima est vera. Contra ibi predicatꝝ oppositum de opposito. ergo locutio est falsa. Quidam distinguunt nihil videns est aliquid vidēs eo ꝙ hec dictio nihil pōt esse accusatiui casus: ꝛ est sensus nullam rem vidēs est aliquid videns. vel potest esse nominatiui casus ꝛ est sensus nulla res videns est aliquid videns ꝛ secundum hoc ponunt amphibologiā ex parte casus. sed hoc non soluit qz in vtroqz sensu ē falsa. Zz alii distinguūt hanc iterum nihil videns eo ꝙ negatio i hoc termino nihil potest negare participium primo positum ꝛ est sensus nullam rem videns est aliquid videns ꝛ sic est diuisa: vel potest negare hoc verbuz

est. ꝛ tunc est sensus quālibet rem videns non est aliquid videns ꝛ sic est cōpositā sed hoc non soluit qꝛ in vtroqꝫ sensu ē falsa cum opposita ponantur circa idem. Solutio. dicendū est ꝙ prima simpliciter ē falsa. ꝛ probatio peccat contra fallaciam figure dictionis a pluribus determinatis ad vnā determinatam respectu hui⁹ termini videns. qꝛ in p̄missis hēt suppositionem determinataz ꝛ in cōclusione similiter. Vel peccat p̄m fallaciā accidentis: qꝛ q̄ꝫuis videre cōmunicetur omnibus secūdū se non tamē secundū ꝙ vniuntur in hoc toto nihil videns. vñ totum accidit parti ꝛ esse videns aliquid assignatur inesse vtriqꝫ. Sciendum est ꝙ oēs p̄missē sunt duplices qꝛ negatō pōt determinare verbum vel participium vt dictum est prius. vnde antiqui posuerunt premissas esse duplices ꝓpter talem regulā quā dabāt. Quotiēscūqꝫ negatio et distributio includunt in vno termio ad quodcūqꝫ refertur vnum et reliquū. Vñ cū distributio posita in obliquo nō possit in p̄dicta oīone attingere verbū ita neqꝫ negatio. Itē idē est iudiciū de istis sophismatib⁹. Nullū caput habēs ē aliqō caput hn̄s a nullo hoīe orn̄s ē ab aliquo hoīe orn̄s ꝛc.

Equit de signis distributiuis duorū ꝛ talia sunt neuter et vterqꝫ. Et differūt a p̄dictis qꝛ oīs null⁹ ꝛ similia distribuūt ꝙ oībus idiuiduis termini cōis. ſꝫ vterqꝫ et neut distribuūt solū ꝙ duob⁹ p demonstrationē vt vterqꝫ istorūꝫ neuter istorūꝫ. Circa predicta querit de hoc sophismate ab vtroqꝫ istoꝝ enūciatū ē verꝫ posito ꝙ sortes dicat deū esse. Plato ꝛo dicat hoīez e ē aial ꝛ ambo dicāt simul hoīez esse asinū. Et illi duo demonstrent ꝙ hoc ꝓnomē istorūꝫ. Probatio. a sorte enunciatū est verꝫ a platōe enūciatū est verū. ergo ab vtroqꝫ istorūꝫ enūciatū ē verū: Contra. ab vtroqꝫ enūciatū est verū ſꝫ nihil enūciatū est ab vtroqꝫ istorū nisi hoīem esse asinū: ergo hominē esse asinꝫ est verum quod falsum est Solutio prima est vera et probatio peccat secundū fallaciā accidētis sicut habet ab arist. hec ꝓpō ponit esse vera oīum cōtrariorū eadē ē disciplina ꝛ

tñ nulla particularis disciplina est omnñ cõtrariorum sed disciplina cõiter sumpta. vnde hic ē fallacia accidentis oium cõtrariorũ eadē ē disciplina. sz nulla ē disciplina nisi hec vel illa z sic de aliis. ergo oium contrariorũ hec eadē ē disciplina vel ista qđ falsum ē. Similiter hic hō ē spēs sz nullus ē hō nisi socrates vel plato z sic de aliis ergo socrates ē species vel plato z sic de aliis. z sic ē fallacia accidentis in ꝓposito: qz hec dictio enunciatñ est z hec dictio verñ tenet ꝓ ipō in cõmuni z sic ab vtroqz istorũ enunciatum ē verñ. vnde enũciatuz nõ tenet ꝓ pticulari enunciato ab vtroqz: vnde pticulare enũciatum ab vtroqz accidit enũciatio in cõi sicut particulaꝝ inferius accidit suo supiori z verñ assignatur vtriqz inesse. Et appellaꝝ superiꝰ hic oē quod ē maius siue sit essentiale siue accidentale. Quidã tñ dicunt qꝫ prima est simpliciter falsa z dicunt qꝫ enunciatñ accipitur ꝓ particulari enũciato ab vtroqz z similiter verñ ꝓ particulari. Et probatio peccat scõm fallaciaz figure dictionis a pluribus determinatis ad vnã determinataz huius termini enũciatñ z huius termini verum. sed prima solutio melior est z subtilior.

Sequitur de hoc signo neuter quod significat idez qꝫ vterqz cũ negatione sibi ꝓposita. Unde sicut nullus de se habet distributionẽ z negationez sic̃r z neuter: sed neuter est distributiuñ duorum tãtñ. Item q̃ritur de hoc sophisma te neutrñ oculñ habẽdo tu potes videre. Probatio. dextrñ oculuz nõ habẽdo tu potes videre sinistrñ oculñ nõ habẽdo tu potes videre: ergo ꝑma est vera. Cõtra. neutrñ oculuz habẽdo tu potes videre: ergo si neutrñ oculñ habẽs vl̃ oñ neutrñ oculñ habes tu potes videre qđ falsum est. cõsequẽtia pz: qz gerũdia terminata in o. ñt resolui ꝑ oñ ꝑ si vel per qz sed vtroqz mõ ē falsa ergo prima est falsa. Solutio ꝑma ē falsa z probatio peccat secundñ fallaciã accidẽtis qz posse videre cõuenit partibus ꝑm se sz put sunt diuise sed nõ cõuenit eis put sunt vnite in suo toto vnde hoc pz ꝑ primã regulam cum ad partes sequatur totuz

vt potestas videndi conuenit partibus z nō toti ideo si partes inferantur de toto ibi ē fallacia accidentis z cetera.

Habito de signis distributiuis partium subiectiuaruz consequēter queritur vtz negatio hēat vim distribuendi siue cōfundendi. Et videtur q̄ sic. qz Arist. in primo peryhermenias dicit q̄ ille cōtradicūt hō est iustꝰ nō homo ē iustꝰ ergo altera est vniuersalis cuz subiiciat terminus cōis sz nō nisi hec non hō est iustus: ergo ille terminus homo distribuit sed non est ibi aliqd a quo distribuat nisi negatio: ergo distribuit a negatiōe. Cōtra si negatio habeat vim cōfundēdi: ergo sicut ista est icongrua ois sor. currit; sic hec nō sor. currit qō ē fm. qz quāuis signū distributiuū nō possit addi termio singulari tñ negatio bñ pt addi. Itē vbicūqz est distributio ibi est terminus cōmunis sumptus vlr: ergo oportz q̄ ibi sit dictio significans quoniaz vniuersaliter sed signum vniuersale significat quoniam vniuersaliter tantūmodo negatio vero non. ergo non habet viz distribuendi quod concedimus dicentes q̄ negatio non confundit sed negat hoc quod post se inuenit. Unde cum adiungit termino communi negat ipsū sed ad negationem superioris sequitur negatio cuiuslibet inferioris eo q̄ destructo superiori destruitur quodlibet eius inferius: ergo negatio non cōfundit sed negat quod post se inuenit siue sit vniuersale siue particulare. Solutio aūt patz ad hoc quod obicit qz q̄ hec est vniuersalis nō homo est iustus: hoc non est ꝓpter naturā distributionis existentis in negatione: sed hoc est qz negat homo in cōmuni: quo remoto remouetur quodlibet eius inferius. Item solet poni quedam distributio aptitudinis: vt ois hō timet in mari. i. aptꝰ natus est timere in mari. Itez solet poni distributio accōmoda: vt celum tegit omnia preter seipsuz z deus creauit oia alia a se. sed ista duo genera distributionis non sunt ita ꝓpria sicut alia.

Sequitur de hoc signo totus qō ē distributiuū ptiū integraliū vt hic totus sortes

est albus. Est enisensus sortes secundum quälibet sui partez est albus. Unde ad istā totus sortes est albus immediate sequitur ista. sortes secundum quälibet sui partem est albus ad quam sequitur quelibet ps sortis est alba. Probatio in hac: totus sortes est albus sortes subiicitur albedini secundum se z partes eius nō secundum se sed prout sunt i suo toto: siue sub forma totius: ergo non subiiciuntur albedini nisi per totum: z sic per prius sequitur hec sortes secundum quälibet partem sui est albus z postea illa quelibet pars sortis est alba. Item i hac totus sortes est albus. totus subiicitur albedini i rectitudine. partes autē in obliquitate: quia in eo quod est totum partes intelliguntur in obliquis: z in eo quod est pars totum sumitur oblique quod patet per diuisionem eius quod est totū: vt domus est ex pariete tecto z fundamento z sortes est ex partibus. ergo illud quod ē totum dat intelligere partes obliquas. ergo ad hanc totus sortes est albus immediate sequitur hec sortes secūdū quälibet sui partem ē albus: z mediate sequit̄ ista: quelibet ps sortis est alba. Item ad idem illud quod est pars nō habet esse nisi ab eo quod est totum quia nō habet perfectionem nisi ab eo: ergo non subiicitur alicui nisi per totum: ergo totum prius subiicitur: ergo ad hanc sortes est albus imediate sequitur sortes secundum quälibet sui partem est albus: z mediate quelibz pars sortis est alba. Circa predicta queritē de hoc sophismate totus sortes est minor sorte. probatio quelibet pars sortis est minor sorte. z sortes secundum quälibet sui partem est minor sorte. ergo totus sor. ē minor sorte. Contra. tot⁹ sor. est minor sorte: ergo sor. ē minor sorte. Solutio prima ē vera. s. hec totus sor. ē minor sor. et pbatio peccat fm accidēs qz in ista totus sor. ē minor sorte. p̄dicatū attribuit ptib⁹ qb⁹ vere cōuenit: sorti ät nō cōuenit: et ideo hec ē simplr falsa. sor. ē minor sorte et iō si ptes inferant esse minorē sorte ō toto siue ō sor. erit fallacia accidētis: p vnā regulā supradictā. vñ tot⁹ sor. est res subā. et sor. accidit ei. et eē

minor sorte assignat vtriqz in esse. Etiã iprobatio peccat bz gd ad simplr qz ista totus sor. est minor sor. nõ põit sortẽ ꝑm se sz bz suas ptes. et iõ põit sor. bz gd esse minorẽ sorte ita cuz simplr inferat: ergo sor. est minor sorte peccat bz gd ad simpliciter sicut sortes secundum pedẽ est minor sorte: ergo sortes est minor sorte. Itẽ in quibusdaz sequitur totus sortes ergo sortes vt totus sortes est albus: ergo sortes est albus et in quibusdam non. Querit in quibus est et in quibus nõ. Dicẽdum est ꝙ sunt quedam accidentium que indifferẽter conueniunt parti et toti vt albus niger: calidum: frigidum: augeri: minui: et in talibus bene sequitur. totus sortes: ergo sortes. Alia sunt accidentia q̃ conueniunt partibus et nõ toti: vel ecõuerso toti et nõ parti et nõ ptib9 vt totalitas; minoritas: puitas: et i talib9 nõ segt totus sortes ergo sortes.

Equit ꝺ signis distributiuis accidentiuz inter que primo dicenduz est de signis distributiuis q̃litatis. Dicitur ãt signũ distributiuuz qualitatis quod distribuit res se habentes per moduz qualitatis vt q̃libz cuius particulare ẽ aliqualibet. Sed tunc obiicit ꝙ si accidens multiplicet multiplicato subiecto. ergo cum signa distributiua substantie distribuãt siue multiplicent subiectum oportet ꝙ multiplicẽt siue distribuant ipsuz accidẽs: ergo signa distributiua accidẽtium superfluunt. Ad hoc dicendum est ꝙ duplex est multiplicatio accidentis. qz q̃dã ẽ multiplicatõ accidẽtis secũdũ numerum: ⁊ hec fit per signuz distributiuũ substantie: vt ois homo alb9 currit. Alia est multiplicatio secundum speciem ⁊ hec fit per signa distributiua accidentis: vt qualelibz currit ideſt res habens qualemcũqz qualitatem currit. Circa predicta queritur de hoc sophi sma te: quodlibet: q̃libet de quolibet tali scit ipm esse tale q̃le ipsum est. posito ꝙ sortes sciat grãmaticã logicã rethoricã et plato ⁊ cicero similiter et sciant se habere eas: et sint alii tres homines quorũ vn9 sciat logicã alter grãmaticaz ⁊ alt9 rethoricam ⁊ isti nesciant se habere eas ⁊ de alus nihil sci-

ant ꝛ alii sciant de se: ꝛ de istis ꝛ non sunt plures hoies neqꝫ plures qualitates. Probatio hoc qualelibet de quolibet tali scit ipsuꝫ esse tale quale ipm est. ꝛ sic de secundo ꝛ tertio ꝛ non sunt plura qualelibet ergo quodlibet ql̃elibet de quolibet tali scit ipsuꝫ esse tale ql̃e ipsum est. Contra quodlibet qualelibet ꝛc. ergo quodlibet grammaticum de quolibet tali scit ipsum esse tale quale ipsuꝫ est. Solutio prima est vera ꝛ improbatio peccat secundum fallaciam consequentis ab inferiori ad superius cū distributione superioris. quia qualelibet supponit tantuꝫ p tribus scilicet pro tribus primis: sed grammaticus supponit pro eisdem ꝛ etiam pro alio quo qui habet grammaticam tantum: ꝛ ita gramaticum est in plus q̃ꝫ qualelibet. vnde si apponatur signum vniuersale distributiuū sic quodlibꝫ qualelibet ꝛ cetera. ergo quodlibet grammaticum sit consequens: vt hic omnis homo: ergo omne animal. ꝛ similiter in vltimo vt de quolibet qualelibꝫ: gª de quolibꝫ grāmatico cum dicit de quolibet tali.

Sequit de signis distributiuis quātitatis ꝛ sūt illa que distribuunt res se habentes per modum quantitatis. vt quotienscunqꝫ quantuscunqꝫ. Et secundum hoc queritur de hoc sophismate quotienscūqꝫ fuisti parisius totiēs fuisti homo. Probatio vna vice fuisti parisius et illa vice fuisti homo. alia vice fuisti parisius ꝛ illa vice fuisti hō: et sic de aliis. ergo quotienscūqꝫ fuisti parisius totiens fuisti homo. Improbatio quotiēscūqꝫ fuisti parisius totiens fuisti hō. sꝫ bis fuisti parisius. ergo bis fuisti hō quod falsum est. qꝛ hec dictio bis iportat interruptionem eius cui adiungit̃ sꝫ actꝰ essendi hoiem nō fuit interruptus in te. Solutio prima ē falsa. Ad probationem autem respondendū est per interemptionem. qꝛ secunda pars copulatiue est falsa. scilicet illa vice fuisti hō qꝛ adhuc nulla vice fuisti hō: eo q̃ nūdū vita fuit terminata. vt itez ĩciperes viuere: ꝛ postea t̃minaret. qō tū regrit̃ ad hoc q̃ bis fuisses hō sicut bis incipitur cursus ꝛ bis terminat̃ ad hoc q̃ aliqs bis

currat. Et nota q̄ bis non importat interruptionem temporis sed tm̄ actus illius cui adiungitur. Ad terminum autem sequitur interruptio si autem formaretur sic paralogismus quandocūq; fuisti parisius fuisti ḧo. sed bis fuisti parisius ergo bis fuisti homo: p̄ma est vera ⁊ improbatio peccat secundum fallaciam figure dictionis ex mutatione predicamēti. q2 q̄q; ē i p̄dicamento q̄n et bis i p̄dicam̄to q̄ztitatis. q2 ē de gñe q̄ztitatis discrete.

Equitur de infinito quod quiq; modis dicitur. Primo modo dicitur infinituz quod non potest pertransiri vt vox dicitur inuisibilis quantum ad visum quia est inuisibilis eo q̄ nō est apta nata videri. Alio modo dicitur infinitū quod habet transitum imperfectum eo q̄ nundum est terminatum: tm̄ aptum natuz terminari. vt dum aliquis transit spatium ⁊ nundum peruenit ad suum finem. Tertio modo dicitur infinitum secunduz appositionē: vt numerus augmētalis est infinituz appositione vultatis vel alterius numeri. Quarto modo dicitur infinitum secundum diuisionem vt continuum. omne autem continuum diuisibile est in infinitum. vide sic diffinitur ab aristotele in quarto physicorum. Continuū est diuisibile in semper diuisibilia. alio modo dicitur infinitum vtroq; modo. s. per appositionem ⁊ diuisionē vt tempus: cum enim tempus sit continuum est diuisibile in infinitum in diuisione: ⁊ cum post vnum tempus veniat aliud tempus sic per appositionem vnius temporis ad aliud est finituz. Et quo ad has tres vltimas significationes diffinitur sic infinitum. infinitum est cuius quantitatem accipientibus semper est extra sumere vt si post vltimam partez linee accipiatur alia post alteraz tertiam et nūq; possit attingi terminus eius ideo linea dicitur infinita. Solet autem poni q̄ infinitum quādoq; sumitur pro termino communi et tunc ista propositio infinita sunt finita: equivalet huic aliqua infinita sunt finita. quandoq; sumitur pro signo distributiuo et tunc illa equipollet huic quo ad distributionem quolibet plura

sūt finita. Et ꝓbat̄ sic. vno plura sūt finita duob⁹ plura sunt finita tribus plura sunt finita ⁊ sic de aliis. ergo quolibꝫ plura sunt finita ⁊ sic dicit̄ facere intrascalarem distributionem vel interruptam vel disiunctiuam qꝛ hec dictio plura in prima propositione supponit ꝑ duobus ⁊ deinceps in secūda pro tribus ⁊ sic gradatiꝫ ⁊ scalaliter ascendēdo ⁊ sic ista oratio quolibet plura facit distributionem intrascalarem quia pro aliis supponit hoc quod dico quolibet ⁊ pro aliis hoc quod dico plura secunduꝫ numerum ascendendo vt dictuꝫ est. Circa predicta queritur de hoc sophismate infinita sūt finita. Probatio. duo sunt finita tria sunt finita ⁊ sic in infinituꝫ ergo infinita sunt finita. Improbatio ibi predicat̄ oppositum de opposito: ergo locutio ē ipossibilis. Potest ēt sic ꝓbari quelibꝫ plura sunt finita ergo ifinita sūt finita. Solutio. Quidā distinguunt eo ꝙ infinitū est equocū ad infinitū quo ad nos ⁊ ad ifinitū simplr̄ Uñ si sumat̄ infinituꝫ quo ad nos pria pōt esse ꝟa ⁊ nō ꝑdicat̄ oppositū de opposito. qꝛ infinita quo ad nos sunt stelle ⁊ arene maris q̄ nō sunt infinite simpliciter. Si autē sumat̄ infinitū simplr̄ ē simplr̄ falsa ⁊ ꝑdicat̄ opposiū de opposito. Alii āt distinguūt eo ꝙ infinitū pōt esse termin⁹ cōis ⁊ sic ꝑma est falsa. vel pōt esse dictio sincathegoreumatica iportās in se distributionē sicut dictuꝫ est ⁊ si ponunt eā esse veraꝫ. Sed neutra istaꝝ solutionū valꝫ. qꝛ si remoueat̄ vtraqꝫ distinctio ⁊ sumatur infinitū simplr̄ ⁊ ꝟꝫ ꝙ est terminus cōis adhuc remanet probatio ⁊ iprobatio huius sophismatis. vnde dicēdū est ꝙ prima simplr̄ est falsa. ⁊ probatio peccat ꝟꝫ quid ad simpliciter. qꝛ infinitū appositione est infinitū quodāmodo et non simpliciter. Unde cum accipit partes numeri ꝟm appositionem vt duo et tria non accipit infinitum simpliciter ꝟꝫ quodammodo siue secunduꝫ quid et ideo nō potest ex his inferri infinitū simpliciter.

Distributio est multiplicatio termi cōmunis per signuꝫ vniuersale facta: vt dis homo currit. Iste termin⁹ homo distribuit̄ pro quolibet suo inferiori per hoc signum omnis. Signorum autem vniuersaliuꝫ alia sunt distributiua substantie q̄ scilicet distribuūt

res se habentes per modum substantie: siue sint de genere substantie: siue de generibus accidentiuz: vt omnis nullus ⁊ sic de aliis. Sicut enim dicitur omnis homo ita potest dici omnis albedo ⁊ nigredo. Alia vero distribuunt res se habentes per modum accidentis vel inherentis: ⁊ horum quedam sunt distributiua qualitatis vt qualisqz qualiscũqz. alia quantitatis continue: vt quantuscunqz ⁊ quantusqz. alia quantitatis discrete: vt quotquot quotqz ⁊ sic de alijs. Signorum autem distributiuorum substantie: quedam sunt distributiua partium integralium: vt totus. quedam partium subiectiuarum: vt omnis nullus. Signorum vero distributiuorum partium subiectiuarum: quedam sunt distributiua duorum: vt vterqz neuter. Alia pluriuz vt quilibet quicunqz ⁊c. Et notandum ꝙ signis vniuersalibus correspondent signa particularia: vt quidaz ⁊ aliquis correspondent illis signis omnis quilibet ⁊ nullus. Sed alter ⁊ aliquis correspondent istis vterqz ⁊ neuter. Aliqualis autem correspondent illis signis qualiscunqz vel quaslibet. Sed aliquantus correspondet istis quantuscunqz ⁊ quantuslibet. Aliquot vero correspondet ad illa. quotquot ⁊ quotcunqz. Quomodo aũt omnis habeat sumi distributiue ⁊ collectiue ⁊ totus cathegoreumatice ⁊ sincathegoreumatice dictũ est capl'o de quãtitate propositionũ: qr vo signa ponũtur esse dispositiones subiecti. Sciẽdũ est ꝙ duplex est dispositio subiecti. Quedã. n. est dispositto eius quod est subiectũ: vt albũ uigrũ: que dicuntur dispositiones subiecti absolute. ⁊ hoc modo signa non sunt dispositiones subiectiuorum. Alia ẽ dispositio sb̃i inquãtuz subiectum sumit̃ in ordine ⁊ respectu ad p̃dicatuz: ⁊ hoc modo signa sunt dispositiones subiecti. Notãdũ insup ꝙ illud signũ oĩs põt distribuere terminũ cõmunẽ se sequẽtem pro singulis generum vel pro generib⁹ singulorum. Unde dicunt quidam ꝙ illa propositio. Omne animal fuit i archa Noe est falsa pro singulis generum. qr non omnia indiuidua cuiuslibet speciei siue generis animaliũ ibidez fuerunt. Sz est vera pro generibus singulorum: qr de quolibet genere animalium fuit ibi aliquod indiuiduum. Posset etiam verificari illa propositio pro singulis generũ cum animal amplietur ad preteritum tẽpus rõne illius verbi fuit sic intelligendo ꝙ omne indiuiduum animalis quod fuit tẽpore diluuij fuit in archa Noe. Ponitur etiam quedam distributio accommoda: qñ vz fit tm̃ distributio respectu singulariũ que notant̃ in verbo vel participio vel aliorũz a se. vt celum tegit omnia que. s. teguntur: vel illa. deus creauit omnia que scilicet creata sunt: vel omnia alia a se. Et dicitur accõmoda. i. alijs a se accõmodata. vel dicitur accõmoda. qr talis distributio proprie loquendo non debetur termino sic se habenti. sed ex ei accõmodata ex cõmuni vsu loquendi. sic a quibusdã exponitur illa. Deus vult oẽs homines saluos fieri illos vz qui saluabuntur. Aliter ponitur a doctore subtili circa finem primi sententiarum: ꝙ deus vult omnes homies saluos fieri quãtum est ex parte sui ⁊ voluntate sua antecedente pro quanto dedit eis dona naturalia: ⁊ leges rationis ⁊ adiutoria sufficientia ad salutem cuius salutis nos participes efficiat Jesus saluator secli. Amẽ.

Seqt̃ tractat⁹ d̃ expombilib⁹.

Propositio exponibilis est propositio habẽs obscurũ sensum expositione indigentez propter aliquod sincathegoreuma in ea implicite vel explicite positũ i aliq̃ dictione vt in hac tm̃ hõ est animal

sortes incipt esse albus infinita est linea ⁊ sic de aliis. Pro quo sciendum est ꝙ ea que faciunt propositionem exponibilem sunt in multiplici differentia. Quia quedam sunt signa exclusiua. ut tantum solū quedaꝫ exceptiua vt p̄ter nisi. quedaꝫ reduplicatiua ut inq̄ntum secundum. quedam vero important īceptionem uel definitionē vt īcipit definit. quedam inportant priuationem finis ut infinitum. quedam important excessum cōparatiui ⁊ superlatiui gradus quedam vero distinctionē vt differt aliud ab ⁊ sic de aliis. quedā vero īportant specialem moduꝫ distributionis. vt totus quilibet ⁊ sic de aliis. Unde propter illa: ꝓpositio redditur obscura sic ꝙ indiget expositiōe. Et iō dicuntur facere propositionē exponibilem. quare de ipsis videndum est per ordinem. Et primo de exclusiuis.

Sequitur de signis exclusiuis. vnde signa exclusiua sunt que ex sua consignificatione exclusionem important ⁊ a quibus redditur propositio exclusiua vt sunt iste dictiones solus vnicus tantū tātummodo dūtaxat ⁊ sic de aliis. Hec enīꝫ signa quādoqꝫ excludunt gr̄a alietatis: ⁊ quādoqꝫ gratia pluralitatis. ⁊ q̄ndoqꝫ ponuntur in oratione sine negatione. ⁊ quandoqꝫ cū negatione precedente aut sequente. De istis autem dant tales regule. Prima est ꝙ propositio exclusiua sine negatione exponitur per vnam copulatiuam affirmatiuā cuius prima pars est p̄iacens exclusiue ⁊ secūda pars est negatiua importans negationem predicati de omnibus aliis a subiecto vt tantū homo currit. i. homo currit ⁊ nihil aliud ab homine currit. vel tantum apostoli dei sunt duodecim: idest apostoli dei sunt duodecim ⁊ non sunt plures q̄ꝫ duodecim. Secūda regula est ꝙ propositio exclusiua huius generis īfert copulatiuam compositam ex duabus exponentibus siue cōponentibus ⁊ quālibet earum seorsum ⁊ non econtra. vt tātuꝫ homo currit ergo homo currit: ⁊ nihil aliđ ab homine currit. Tertia regula ē ꝙ ab exclusiua affirmatiua ad vniuersalē de terminis trāspositis est bo-

na consequẽtia si fiat exclusio grã alietatis ꝛ ñ ecõtra: vt tm̃ aial é hõ. ergo ois hõ é animal Quarta regula é q̃ exclusiua contradictoria prioris exponitur per disiunctiuaz affirmatiuã de partibus contradicentibus prioris exclusiue. vt ista non tantũ homo currit. i. nullus hõ currit vel aliud ab homine currit. pz ex virtute contradictionis qz vtrobiqz seruat oppositio cõtradictionis ex hoc ét pz q̃liter in eis valeat cõsequẽtia. Quinta regula est. exclusiua in qua ponit vna negatio sequẽs exclusionẽ exponitur per vnã copulatiuam affirmatiuã cuius prima pars est negatiua preiacens. alia é affirmatiua in qua predicatuz affirmatiue enũciatur de quolibet alio vt tantũ accidẽs nõ est substãtia. i. accidens nõ est substantia: ꝛ omne aliud ab accidẽte est substantia. Et p hoc pz qualiter contradictoria eiꝰ est exponenda: ꝛ qualiter valeat consequẽtia in exclusiuis.

Sequitur de dictionibus exceptiuis dicũtur aũt dictiones exceptiue que significant exceptionem alicuius cõtenti sub aliquo distributo. cu iusmodi sunt preter preterq̃z ꝛ sic de aliis. de quibus dãtur tales regule. Prima est q̃ ois exceptio fit a toto in quantitate seu a termino sumpto sub signo vniuersali. Est autez totũ in quantitate terminus cõmuniter sumptus cum signo vniuersali. vt ois homo p̃ter sortem currit. Secunda regula é q̃ dictio exceptiua nõ impedita facit terminũ cõmunem super quez cadit immediate supponere simpliciter. vt oé aial preter hominem est irrationale. ibi hominem supponit simpliciter. Tertia regula é q̃ vniuersalis affirmatiua exceptiua exponitur copulatiue per tres cathegoricas exponentes quarũ prima affirmat predicatũ de subiecto sumpto cũ aliud ab. secũda affirmat p̃dicatuz de termino excepto. tertia est negatiua in qua predicatum negat de termino excepto. vt oé animal preter hominem est irrõnale. ista exponit sic. omne animal aliud ab homine est irrationale. homo est aial ꝛ hõ non est irrationalis. Quarta regula est q̃ vniuersalis negatiua exceptiua expo-

nitur copulatiue per tres pro positiões exponẽtes. In quarum prima p̃dicatuz negat̃ de subiecto sumpto cũ aliud ⁊ ab in secunda affirmat̃ subiectuz de termino excepto. in tertia affirmatur vniuersaliter predicatum de termino excepto vt hic nullum animal preter q̃z hõ est risibile. expõitur sic nullũ aĩal aliud ab homine est risibile. hõ est aĩal ⁊ oĩs hõ est risibilis. Ex his pz qualiter sue cõtradictorie sunt exponẽde ⁊ q̃liter valeat cõsequẽtia ĩ ipsis.

Sequitur de dictionibus reduplicatiuis. dicunt̃ autẽ dictiones reduplicatiue que importãt rõnem scd̃z quam aliquid alteri attribuit̃ vt inquantũ secundũ ꝙ ea ratione qua. ⁊ sic de aliis de quib⁹ dantur tales regule. Prima est ꝙ dictio reduplicatiua p̃supponit aliquod p̃dicatũ in esse alicui subiecto ⁊ denotat ꝙ illud super qd̃ cadit ĩmediate esse cãm inherẽtie illius. Secũda est ꝙ dictio reduplicatica semp fert̃ ad p̃dicatũ ⁊ nunq̃z reduplicat ipsuz. Tertia est ꝙ ꝓpositio reduplicatiua affirmatiua exponit̃ p quatuor exponẽtes affirmatiuas: quaruz prima affirmat p̃dicatuz p̃ncipale de subiecto. Scd̃a autem affirmat reduplicatũ de subiecto. Tertia vero affirmat p̃dicatũ p̃ncipale de reduplicato. Quarta ẽ vna causalis in cui⁹ aficedẽte ponit̃ dictio sup quã cadit reduplicatio de aliquo trãscendẽte ⁊ in cõsequẽte predicatũ p̃ncipale affirmat̃ de relatiuo illius trãscẽdẽtis: vt hic hõ ĩq̃ztũ rõalis ẽ flebilis. i. hõ ẽ flebilis ⁊ hõ ẽ rõalis ⁊ oẽ rõnale ẽ flebile. ⁊ qꝛ aliqd ẽ rõnale lild̃ ẽ flebile. Quarta regula est ꝙ ꝓpõ reduplicatiua ĩ qua ponitur negatio post dictionẽ reduplicatiuam exponitur copulatiue per quatuor exponẽtes. quarum prima negat predicatum de subiecto. secunda affirmat reduplicatum de subiecto. tertia negat vniuersaliter predicatum principale de reduplicato. quarta est vna causalis in cuius antecedente affirmatur reduplicatio d̃ suo transcendente: ⁊ in consequente negatur predicatum de relatiuo illius transcẽdentis: vt hic nullus homo inquantum rationalis est rudibilis: idest nullus homo est rudibilis oĩs

homo est rationalis ⁊ nullum rationale est rudibile. ⁊ qꝛ aliquid est rationale ipsuꝫ nõ est rudibile. Ex quo patꝫ per legẽ cõtradictoꝛiarum qualiter exponende sunt contradictoꝛie istarum ⁊ qualiter valet consequentia in ipsis. Sequitur de incipit ⁊ desinit. pꝛo quoꝛum expositione notandũ est ꝙ rerum quedam sunt quarum totum esse in instanti ⁊ simul acquirit̃ vt homo vel binarius. siue sit mediante aliqua mutatione successiua pꝛecedẽte. vt in ꝓductione naturali sine nulla mutatione pꝛecedẽte. vt in creatiõe angeli. Alia vero sunt quarum esse acquiritur successiue ⁊ pars post partem vt sũt res nature permanẽtes. vt album ⁊ nigrum quarum denominatio dependet a dñio contrarii supꝛa contrariuꝫ sicut album nigrum et calidum. et ẽt res nature successiue vt motꝰ et tempus. et similiter aliquaꝝ rerum quarum esse deperdit̃ totuꝫ simul et in instanti. Aliarum aũt quarum totuꝫ esse deperditur successiue et ꝑm has dictiones ponunt̃ quatuoꝛ regule. Pꝛima ẽ ꝙ ꝓpositiones de incipit rerum quarum esse totum simul acquiritur exponuntur per vnam copulatiuã cuius pꝛima pars ẽ affirmatiua de pꝛesenti. secunda negatiua de ꝑterito vt hõ incipit esse idest homo nunc est: et immediate ante hoc non fuit. Secũda regula est ꝙ pꝛopositiones de incipit rerum quarum esse acquiritur successiue exponũt̃ per vnam copulatiuam cuius pꝛima ꝑs est negatiua de pꝛesenti et secũda affirmatiua de futuro: vt hic sortes incipit eẽ albus idest sortes nũc non est albus et immediate post hoc erit albus: vel sic motus ĩcipit esse: idest motus non est et immediate post hoc erit. Tertia regula est ꝙ pꝛopositiones de desinit rerum quarum esse deperditur totum simul exponũtur per vnam copulatiuã cuiꝰ pꝛima pars est affirmatiua de pꝛesenti et de secunda negatiua de futuro. vt sortes desinit esse homo idest sortes est hõ et immediate post hoc nõ erit hõ. Quarta regula est ꝙ pꝛopositiones de desinit reꝝ quarum esse deperdit̃ successiue: exponunt̃ copulatiue per vnã negatiuam de pꝛesenti et aliã affirmatiuam de pꝛeterito: vt

hec ſortes deſinit eſſe albus
ideſt ſortes nunc non eſt albꝰ
et immediate ante hoc fuit al
bus. Ex predictis patet qualr
cõtradictorie iſtaꝫ ſunt expo
nẽde et q̃lr valeat ꝓña in ipis.

Equitur de noĩe in
finito cuius ſolẽt aĩ
ſignari quedã diſtin
ctiones. Prima eſt
q̃ infinitum quãdoqꝫ tenetur
negatiue ꝛ eſt illud quod non
eſt finitum neqꝫ aptum natuꝫ
finitari: vt deus. Alio mõ põt
priuatiue capi ꝛ eſt illõ quod
non eſt finitum tamen eſt ap/
tum natum finitari: vt motus
nondum perfectus eſt infinitꝰ
ꝛ illud eſt triplex ſcilicet infini
tum per appoſitionem: vt nu
merum infinitum per diuiſio
nem: vt continuum. Et infini/
tum per appoſitionem ꝛ diui
ſionez ſimul ſicut eſt tempus.
Secunda diſtinctio eſt de infi
nito q̃ poteſt diſtĩgui quilibet
modoꝝ precedentiuꝫ quia
aliud dicitur infinituꝫ in actu
qõ eſt quantũ non terminatũ.
aliud eſt infinitum in potentia
vt ſunt continua. aliud eſt infi
nitum quo ad nos ꝛ non ſecũ
dum rem. Tertia diſtinctio eſt
q̃ infinitum vno modo capiť
cathegoꝛeumatice ſignificati
ue vt ẽ terminꝰ cõis et ſic ſigni
ficat q̃litatẽ rei ſbe vel p̃dicate
vt cũ dr̃ mũdus ẽ infinitꝰ. alio
mõ ſincathegoꝛeumatice non
put dicit q̃litatẽ rei ſubevl p̃di
cate ſꝫ qualr ſe hꝫ ſubꝫ in ordi
ne ad p̃dicatuꝫ et ſic eſt diſtri
butõ ſubi et ſignũ diſtributiuũ
et de his danť q̃dam regule.
Pria eſt q̃ infinitũ ſincathego
reumatice captũ poſitũ i ſubo
facit terminũ cõmunem ſequẽ
tem ſtare confuſe tantũ vt hic
infiniti hoies currunt. ibi ho
mines ſupponit confuſe non
tamen mobiliter. Secunda re
gula eſt quod ꝓpoſitio de infi
nito ſincathegoꝛeumatice ca
pto exponiť p vnã copulatiuã
cuius p̃ma pars affirmat pre
dicatũ de ſubo ſumpto ſub ali
qua q̃ntitate cõtinua vl diſcre
ta. et ſcõa negat p̃dicatũ ineſſe
tali ſubo hꝫ õterminatã q̃ntita
tem vt iſta. infiniti hoies currũt
q̃ ſic exponiť. aliqui hoies cur
rũt et nõ tot qñ plures duob⁹
vl trib⁹. vl ſic hoies aliqui cur
rũt et quotlibet plres. Tertia
regula ẽ q̃ ꝓpõ de infinito ca
pto cathegoꝛice exponiť per
vnaꝫ copulatiuã cuius prima
ps affirmat q̃ntitatez de ſubo

et secunda negat terminuz illius quantitatis vt hic linea est infinita idest linea est quanta z non habet terminū sue quātitatis z hoc est si infinituz sit in predicato sz si sit i subiecto prima affirmat predicatuz de subiecto quantum: z secunda negat terminum illius quantitatis ut hic aliqō corpus infinitum est album: idest aliquod corpus quātū ē albū z idē corpus nō hz terminū sue quātitatis. Et nota q oportet negare terminuz illius quantitatis secundum quem dicit infinitum ita q si sit infinituz i actu negādus est terminus illius quantitatis z si sit in potētia ita q sit infinitum secundum quantitatem potentialem z non secundum actualem negandus est. terminus quantitatis potentialis z non quantitatis actualis sive sit infinitum secūdum appositionem vel diuisionez.

Sequitur de compatiuis z superlatiuis de quibus dant tales regule. Prima est q ppositio habēs cōparatiuum proprie captum z nō abusiue exponit copulatiue p tres exponentes: quarum prima affirmat positiuū de re excedente secunda affirmat eundem de re excessa. z tertia affirmat excessuz de re excedente. respectu rei excesse vt hic. sortes est albior asino exponitur sic. sortes est albus asinus ē albus z sortes est magis albus q̄z asinus. vel negando equalitatem forme iesse excesso respectu excedētis vt hic sortes est albus asinus est albus sed asinus nō est eque albus sicut sortes. Secunda regula est q superlatiuꝰ distribuit terminū cōem sequentez qui significat rem excessam: vt leo est fortissimus animalium animalium distribuitur. Tertia regula est q superlatiuus proprie tētus denotat rem excessam conuenire rei excedenti. patz qz hec est iproprie locutio leo est fortissimus lincum. Quarta regula est q propositio de superlatiuo proprie capto exponitur copulatiue per tres exponentes: quarū prima affirmat positiuum de re excedente. z secunda affirmat eundem de re excessa. z tertia negat vniuersaliter excessum de re excessa per respectum ad rem excedētem vt hic. rosa est pulcherri

mus flos florum ideſt roſa eſt pulchra: ⁊ omnis flos eſt pulcher: ⁊ nullus flos eſt pulchrior roſa. Si vero ſuperlatiuus teneatur affirmatiue: tertia exponés debet eſſe affirmatiua affirmans exceſſum de re excedente per reſpectū ad rem exceſſam acceptaz vniuerſaliter vt dicendo roſa eſt pulchrior omniū florum. Et omnes propoſitiões de maximo ⁊ minimo ⁊ ſic de aliis ſuperlatiuis his duob⁹ modis poſſunt exponi dummodo ponatur genitiuus importans rem excelſam ⁊ ſi non ponitur ille genitiuus debet omitti ſecūda exponens vt hic ſortes eſt fortiſſimus ideſt ſortes eſt fortis ⁊ nullus eſt fortior ipſo. Et contrarie iſtarum debent expoin per diſiunctiuas de partibus contradicentibus.

Sequitur de differt. aliud. ab. ō quibus dātur tales regule. Prima é q̄ differt aliud ab ⁊ diuerſum cōueniūt tantum entibus. Nam vt dicitur quarto methaphyſice nec non ens enti: nec ens nō enti eſt idem vel diuerſum. Secunda regula eſt q̄ ablatiu⁹ rect⁹ ab iſtis dictionibus mediāte a vel ab diſtribuitur ſi ſit diſtribuibilis niſi habeat aliud ipedimentuz. Tertia regula eſt q̄ propoſitio de differt affirmatiua exponitur per tres exponentes affirmatiuas in quarū prima affirmatur hoc verbuz eſt de eo qō differt. in ſecunda affirmatur idem de eodem a quo differt: tertia negat vnuz illorū de alio vt homo differt ab aſino. i. hō eſt ⁊ aſinus eſt. ⁊ homo non eſt aſinus. Quarta regula eſt q̄ propoſitio negatiua de differt debz exponi per vnam diſiunctiuam de ptibus contradicentibus: vt ſortes non differt ab aſino ideſt ſortes non eſt vel aſinus non eſt vel ſortes eſt aſinus ⁊ valét cōſequentie in iſtis ſicut in precedentibus.

Sequit de hoc ſigno totus pro quo ſciēdum eſt q̄ hoc ſincathegoreuma totus poteſt capi trib⁹ modis. Uno modo cōmuniter pro omni illo quod habz partes vnde cōponitur. Alio mō capitur magis proprie pro omni illo qō ex omnibus ſuis partibus eſt perfectum ſicut domus dicit

tota quando est cōpleta ⁊ his duobus modis totus tenetur significatiue. Tertio modo capit̄ sincathegoreumatice ꝓut includit signū distributiuuꝫ vt hic. totus sortes ē albus ⁊ sic nō dicit quale sit subiectū sed qualiter se habet ad predicatum: ⁊ hoc modo reddit ꝓpositionem exponibilem de quo dātur due regule. Prima est ꝙ totus distribuit terminum cui adiungitur pro qualibet ꝑte integrali eius: vt totus sortes est albus. i. quelibet pars sortis est alba. Secūda regula est ꝙ ꝓpositio affirmatiua de toto exponitur per vnā cathegoricā trāsmutādo ly totus in hoc qđ est secūdū quālibet sui partem: vt totus sortes est minor sor. i. sor. ꝫ quālibet sui ꝑtē ē minor sor. Preterea notādū est ꝙ hec signa q̄lelibꝫ quātūlibet nō ꝓprie faciunt ꝓpositiones exponibiles sed faciunt distributionem non absolute secūdū modū reliquoruꝫ signorū. sicut sunt ista oīs quilibet: ꝫ cōtrahūt ad determinatū genus p̄dicamētale. vt quātūlibet distribuit pro quantitate continua. ⁊ tantum valet sicut habens omnem quantitatem continuam: ⁊ qualelibet pro omni qualitate: ⁊ tantum valet sicut habens omnē qualitatem. Et sic dicuntur mentaliter complexa: quorum ꝓpositiones fiunt per compositionem. Et hec de exponibilibus dicta sufficiāt.

Explicit Logica magistri Nicolai de orbellis vna cum textu Petri hispani feliciter. Impressa Venetiis per Albertinū Vercellensem: die. x. Marcii. M.ccccc.

Registrum.

a b c d e f g h i k l m n o p q r. Omnes sunt quaterni preter r que est ternus.

Incipit Mathematica.

Sicut dicit Philosophus 6. Methes. Theorica sive scientia speculativa, di:
viditur in Mathematicam Physicam et Methaphisicam. De his tribus inqu:
tum arbitror fore necessarium ut in pluribus pro Doctoribus Theologiae in
praesenti compendio duce altissimo tractabo sequendo viam Doctoris Sub:
tilissimi Mgri Joannis de Donis, qui fuit natione Scotus, cuius dictis nihil
diffidum hic determinate asserere intendo. Tractanda autem in hoc compe:
dio sub verbis planis, et satis intelligibilibus inserabo. Et ne a meipso loqui
videar, signabo ut saepius in quibus libris seu librorum distinctionibus Doct.
Praefatus tractat materias in hoc compendio positas. Nec mirum videatur ali:
cui, si ea quae in tot ac tantis libris Philozophiae diffuse habentur hic
compendiose tractantur. Hoc enim peragere satis est facile, quod patet tri:
plici ratione. Primo Quia multae materiae quae tractantur in Philozophia
non sunt magnae necessitatis pro Theologia: Secdo quia quamplures materiae
Philozophiae aeque bene immo melius tractantur in Theologia quam in Phla
ut patet intuenti Doctorum opera sup libros sententiarum, ideo circa tales ma:
terias non est diutius immorandum. Tertio hoc idem patet quia eadem
materia tractatur in pluribus libris Philozophiae, ut patet intuentibus Phi:
lozophi textum, cum Commentis et quaestionibus sup ipm editis. Ordo vero di:
cendorum in hoc Compendio quo ad Physicam et Methaphisicam, quas a Phlo.
habemus est, secdm processum textus eius, ut eius mens melius valeat sup
his perpendi: Non sic autem quo ad Mathematicam, quam ab ipso non
habemus. Et quo ad hoc primo perscrutandum est de Mathematica.
deinde vero de Physica et consequenter de Methaphysica. Cuius causam
innuit Aristoteles 6. Ethicorum Quia Mathematicalia non transcendunt ima:
ginationem, nec requirunt experientiam: Physicalia vero licet non
transcendant sensum nec imaginationem tamen requirunt experientiam
quae etiam requirit temporis longitudinem. Methaphysicalia autem
transcendunt sensum et imaginationem, et sunt pure intelligibilia. In:
nuit 6. ibi Aristoteles ut iuvenes expedita Logica primo imbuantur
scientia Mathematica; deinde vero Physica: et tertio tandem Metha
physica, quem etiam ordinem in conscribendo hoc totius Philozophiae com:
pendio accurate servare conabimur, ut hoc pacto viam studendi Commo:
diorem volentibus in Scoti Philozophia profuere demonstremus. Sqnr itaqz

Circa Mathematicam quae est de substantia quanta ut ostenditur 6 meth. Notandum quod huiusmodi scientia habet diuidi secundum diuisionem quantitatis. Est enim duplex quantitas scilicet Continua et Discreta: sic etiam duplex scientia Mathematicalis scilicet Arithmetica quae est de quantitate Discreta hoc est de numeris: et Geometria quae est de continua quantitate, siue magnitudine. Musica vero cum sit de numero sonoro siue proportionibus numeralibus applicatis ad sonos subalternatur Arithmeticae, cum habeat subiectum sub obiecto Arithmeticae, et accipiat principia sua ab Arithmetica, et subiectum eius addat differentiam accidentalem ad subiectum Arithmeticae, quia addit sonum ipsi numero. Quae quidem tres conditiones requiruntur ad hoc, quod vna scientia subalternetur alteri. Consimiliter de Perspectiua quae est de linea visuali, subalternatur Geometriae et hoc per eandem rationem. De his autem duabus scientiis nihil ad prius, sed solum tantum aliqua de Arithmetica et Geometria. De Perspectiua tamen aliqua tangam in 3. Metheororum. Astrologia autem non est pure Mathematica, cum consideret motum astrorum, sed est media inter Mathematicam et Naturalem. Principia enim Mathematica applicantur ad res naturales, de qua vide tractatum de Sphaera qui quidem tractatus est quamplurimum vtilis, de quo plura tangentur de coelo et Mundo. Est autem prius videndum de Arithmetica quam de Geometria. Tum quia vnitas quae est principium numeri, est prior puncto qui est principium lineae. Punctus enim vltra vnitatem addit positionem in continuo: Tum etiam quia passiones numeri deseruiunt in magnitudinibus. Proportio enim in magnitudinibus sumitur a proportione in numeris Et ideo Euclides Arithmeticam Geometriae interposuit. Geometria enim est assecutiua Arithmeticae, sicut et Rethorica Dialeticae. Perscrutandum est igitur primo de Arithmetica, quae vt dictum est considerat de numero. Ad cuius euidentiam sciendum quod triplex est numerus scilicet Numerus numerans: Numerus Numeratus: et Numerus quo numeramus Numerus numerans est anima, numerans ipsas res. Numerus numeratus sunt res numeratae. Numerus quo numeramus, est ipsa quantitas discreta de qua in proposito. Est autem numerus multitudo ex vnitatibus aggregata Dubitatur autem: A qua vnitate numerus sit vnus formaliter. Et dicitur a quodam expositore: quod omnes aliae sunt partes materiales, sola autem vltima est formalis et completiua aliarum: vt sicut diffinitio est vna ab vltima ab vltima differentia specifica sic numerus est vnus ab vltima vnitate.

sed con' fa' ist formali' ni' nu' aliquin nō sunt unum p se ex eis, sed tota ist mixtapositio eorum, sed ultima unitas non est formaliter ni' alijs, sed sunt discrete et distincte, g' ultima unitas non est formaliter aliarum. Dicendum g' aliter, Quod ni' numeris est considerare unitates ni' dupli: ci' differa'. Qua' quidam sunt unitates materiales quedam formales. Exē- plum ni' quinario, sunt quinq' unitates mā'les, ex quibus materiali' uite: gratur: et est unitas a' qua numerus quinarius ist unus specie. Uni: tas autem hec est ninominata: et est sua fa' specifica vel passio conse: quens fam' specificam: sicut homo ist unus sua fa' specifica, vel passio consequens formam specificam a sunt homo est unus sua fa' vel unitate consequentie, vt passio consq'tur suam fam'. Itaq' aut unitas ninominata sit. a. Hec etiam unitas est, a' qua totum denominative di' unum, ni' certo modo dicendi p se: silr est ni' alijs speciebus nimine entitatis.

Ulterius sciendum q' unus numerus potest comparari ad alium numerum diuersimode: et sm' hoc possunt sumi multi modi proportionum nume: ralium. Est n. pportio habitudo siu comparatio unius quantitatis ad aliam. Et hec est duplex scz Aequalitatis et Inaequalitatis. Aequali: tis cum scz numerus equalis comparatur numero equali, vt duo ad duo. Alia ist proportio inaequalitatis, cum scz numeri sunt inaequales, et hec dupli', quia vel sm' inaequalitatem maiorem, scz cū iste numerus comparat minori, vt 4. ad 2: vel sm' minorem vt 2. ad 4. Inaequalitatis aut maioris sunt quinq' species, vcz multiplex superparticularis: super: partiens: Multiplex superparticularis: Multiplex superpartiens. Est aut numerus ist respu minoris multiplex q' scz aliquoties continet ipsu' et hoc multipliciter. Aliquoties numerus maior continet minorem bis vt se habet 4 ad 2. et sic est proportio dupla. Aliq' continet ipm ter, vt 6. ad 2. et sic ist proportio tripla. Aliq' vero quater, et sic ist proportio quadrupla, et sic in infinitum. Superparticularis autem numerus di', qn numerus ist continet totu' minorem, et insup aliqua ple eiq' et hoc multipliciter. Si. n. continet totu' et mediā partem eius est proportio sesquialtera vt 3a ad 2. Si autem contineat totum et tertiam partem eius, di' sesquitertia vt 4. ad 3a. Si vo contineat totum et quartam partem eius di' sesquiquarta vt 5. ad 4 et sic deinc: ceps. Superpartiens aut di' qn ist numerus continet totum minorem semel

et insuper non solum unam partem eius sed plures partes eius: Et si quidem
contineat duas partes dicitur superbipartiens, sicut 5. ad 3a: si autem
tres dicitur supertripartiens ut 7. ad 4. et sic deinceps. Multiplex autem
superparticularis dicitur, quando ipsorum numerus continet minorem plures, et insuper
aliquam partem eius: Et si quidem pertineat ipsum bis et mediam partem
eius dicitur dupliciter sesquialtera, sicut 5. ad 2. Si autem ter et mediam partem
eius dicitur triplum sesquialterum ut 7. ad 2. Istud n. quarta species
est composita ex prima et secunda specie. Quinta species est multiplex super
partiens, Et est quando numerus ipsorum habet totum minorem plures, et etiam
plures partes eius: Et haec species est composita ex prima et tertia specie
Et ideo potest dividi secundum speciem multiplicis, et secundum speciem superpartientis, ut di:
catur dupliciter superbipartiens, quando habet ipsorum numerus, totum minorem bis, et duas partes
eius, sicut 8. ad 3a. et sic de aliis. Tot autem sunt species minoris inaequalitatis
quot maioris. Sed denominationes exprimuntur per subiectum. Nam numerus minor dicitur
submultiplex subparticularis: submultiplex subpartiens; et sic de speciebus spe:
cialissimis, ut subduplum subtriplum. Proportionabilitas autem fundatur
super proportionis Est. n. ut dicit Euclides 5. Geometricae similitudo proportionum
et hoc dupliciter. vel secundum identitatem excessus: vel secundum identitatem proportionis. Si
sit identitas vel aequalitas excessus, sic dicitur proportionabilitas Arithmetica, ut
sicut se habet 6. ad 4. sic 8. ad 6. sicut n. 6. excedit 4 in 2bus, sic 8. excedit
6 in duobus. Si autem sit aequalitas proportionis sic dicitur proportionabilitas
Geometrica: ut sicut se habet 6. ad 4. sic 12 ad 8. sicut n. 6. ad 4 est pro:
portio sesquialtera sic 12. ad 8. Est ergo inaequalitas vel identitas proportionis
non tamen excessus. Plus n. 12 excedit 8. quam 6. 4. Sed autem quod sumitur proportio
in numeris, sic suo modo potest sumi in magnitudinibus.
Ultimis Sciendum quod numerus quo numeramus sequitur numerus Mathematicus
dividitur, in numerum parem et in numerum imparem. Numerus par est ille
qui in duo aequalia potest partiri, non sic autem de numero impari. Dividitur
ulterius numerus par, per perfectos, superfluos et diminutos. Numerus perfectus
dicitur a Mathematicis, qui omnibus suis partibus aliquotiens aggregatis est aequa:
lis. Dicitur pars aliquota, quae aliquotiens sumpta reddit totum verbi gratia se:
narii partes aliquotae sunt unum duo et tria, quae omnes aggregatae senarium
constituunt. Alio modo numerus perfectus dicitur, qui constat ex omnibus partibus suis
aliquotis, et non aliquotis simul sumptis, et sic ternarius numerus est per:
fectior, et in hoc perfectionem senarii excedit. Tertio modo dicitur numerus perfectus

qz in eo est status numerorū, et sic denarius est pfectus, qz est pmus numerus ad quem stat resolutio numerorum. Unde denarius est pmus limes: secundus vero limes est, qui fit ex ductu denarij in se scz numerus centenarius. Tertius ex ductu denarij in centenarium scz numerus millenarius, et sic in infinitū. Numerus autem supfluus vel abundans dr, cuius partes aliquotae aggregatae excrescunt in numerū maiorem toto: ut numerus duodenarius cuius partes aliquotae sūt, 1. 2. 3. 4 et 6. quae simul iunctae faciunt. 16. Numerus vero diminutus cuius partes aggregatae minorem constituunt sicut. 8. cuius ptes sunt unitates, binarius, quaternarius quae in .7. descendunt. Numerus autē impar quidam est pmus et incompositus q scz nullam partem aliquotam ht nisi unitatem ut numerus ternarius vel quinarius. Alius est secundus et compositus, qui ht alium numerū se numerantem, sicut novenarius qui à ternario numeratz. Et Nota q unum numerū numerare alium est, qn aliquoties sumptus ipm constituit, ut ternarius ter acceptus ipm constituit novenarium.

Notandum etiam q numerū in se, vel in alium duci, idem est q p se vl p aliū multiplicari. Numerus .n. in se ductus dr, qui totiēs multiplicatz, quotiens ē unitas in se. Ductus in alterū est qui totiens multiplicatz, quotiens in altro est unitas: sicut binarius dr duci in ternarium, qn totiens multiplicatz, qtiens est unitas in ternario, vn ex ductu binarij in ternarium surgit numerus senarius. Numerus verò productus dr, q ex tali multiplicatione consurgit. Multiplicatio autem numeri p se vel p alium est propositis duobus numeris tertij inventio q toties contineat alrm illorū, quot sunt unitates in reliquo. In multiplicone verò duo sunt numeri scz numerus multiplicans, et numerus multiplicandus. Numerus multiplicans adverbialiter designatz: Numerus verò multiplicādus nominaliter. Notandū etiam q de multiplicāte, potest fieri multiplicandus et è converso, manente sp eadem summa ut tantum valet quater quindeci sicut quindecies quatuor. Numerus insup sive par sive impar, dividr in lineares, supficiales et solidos. Linearum est qui consideratz tm penes processū non habito rspū ad ductionem numeri in numerum, sicut linea ht tm unam dimensionem scz longitudinem sine latitudine. Unde eius descriptio est in longum sicut binarius qui aliter describi non potest: imo ōis numerus linearis dr, dummodo in rectitudine describatz. Numerus superficialis est q provenit ex ductu numeri in numerum. Vn dr supficialis qm ht duos numeros mensurantes ipm sicut supficies ht longitudinem et latitudinem. Sciendū aūt quod numerus potest duplr duci in numerū. Aut n. semel aut bis. Si igitur semel numerus ducatur in numerum hoc erit aut in se aut in

137

alium. Si in se fit quadratus numerus vt bis duo, qz diuisim scriptus p unitates habebit quatuor latera æqualia Dbt autem fieri descriptio à radicibus vt hic Si autem ducatur in alium fit superficialis et non quadratus, vt binarius ductus in ternarium constituit senarium primum numerum superficialem et nõ quadratum. Vñ patet q oĩs quadratus est superficialis et nõ conuerso. Radix autem numeri quadrati est ille numerus qui ita ducr in se, vt bis duo sunt quatuor. Quaternarius g est primus quadratus et binarius est radix eius. Nouenarius verò est secundus quadratus et ternarius est radix eius. Si autem numerus bis ducatr in numerũ constituit numerum solidum. Numerus .n. solidus est qui prouenit ex duplici ductu numeri in numerum. Et dr solidus, qm quãdmodũ corpus tres bt dimensiones, scilt longitudinem, latitudinem, et profunditatem, sic iste numerus bt tres numeros pducentes se. Et siquidem numerus bis ducatr in semetipsum vel semel in suum quadratum quod idem valet, fit numerus cubicus, qui etiam dr solidus quadratus à Mathematicis et à D. Bonauent. vltima q. 2ª dist. 1mi sentent. Drqz cubitus ab hoc nõie cubus, bi. Est autem cubus corpus habens sex superficies, octo angulos, et .12. latera. Si vero aliquis numerus bis ducatr in alium, fit numerus solidus tm, vt bis tria bis, constituit duodecim. Vñ patet q oĩs numerus cubicus solidus est, et nõ è conuerso. Patet etiam quod idem numerus est radix quadrati et cubici Numerus vlterius diuidr in Digitum, Articulum, et Compositum. Digitus quidem est oĩs numerus minor denario. Articulus est oĩs numerus diuisibilis in decem partes æquales, ita quod nihil residuũ sit. Compositus siue mixtus qui constat ex digito et articulo. Sciendum etiam q oĩs numerus inter duos articulos proximos est compositus.

Item Notandum q Numeratio est cuiuslibet numeri p figuras competentes artificialis representatio. Sunt autem nouem figuræ, significatiuæ nouem digitos repsentantes, quæ tales sunt. 9. 8. 7. 6. 5. 4. 3. 2. 1. Decima vero figura dr cifra, vel figura nihili, qz nihil scat, licet det alijs significare. Notandum est igr q quilibet digitus, vna sola figura sibi appropriata habet scribi. Oĩs autem numerus à .10. inclusiuè vsqz ad 100 exclusiue duabus figuris habet scribi. Si autem articulus fit p lifram primo positam et figuram scriptam versus sinistrã, quæ scat digitũ, à quo denõiatr ille articulus. Si sit numerus compositus, pscribatr digitus qui est pars numeri compositi, et sinistratr articulus vt prius. Oĩs numerus q è à 100 inclusiue vsqz ad mille exclusiuè, p tres figuras habet scribi. Oĩs numerus à mille inclusiuè, vsqz ad decem millia p 4. et sic deinceps.

Notandum etiam q̃ quelibet figura primo loco posita scat̃ suũ digitum
Posita vero 2do loco, scál denies sumũ digitum, tertio centies, quarto
millies, et sic in infinitum multiplicando. Qualibet nanq̃ figura se-
cundo loco posita denies tm̃ scat quantum precedens. vnde versus

Omnia prima secunda decem dat tertia centum
Quarta dabit mille millia quinq̃ decem.

Et hec de Arithmetica breuĩ ducta sufficiãt, sqũ iam Geometria

Incipit Geometria Cap II

Geometria vt dictũ est habet fieri circa magnitudines. Et hoc dupliciter secun-
q̃ contiget potĩ duę Geometria scilt Theorica et Practica. Theorica n. pas-
siones magnitudinum inuestigat ratione et syllogismo: vt quod triangulus sit
tres ze. Practica verò est que mensuras magnitudinum inuestigat arte et in-
strumento. Et subdiuiditur in Altimetram et Planimetram ac Solimetram.
Quarum prima est de mensuratione altitudinum. Secta de considerone planorum:
et tertia de mensuratione solidorum. Instrumenta autem quę huiusmodi mea-
surationibus deseruiunt, sunt Quadrans. Astrolabium et sic de alijs.
De Theorica aut hic principaliter est inquirendum, et à descone terminorum inci-
piendum. Punctus est cuius pars non est habens positionem in continuo vel sic.
Punctus est principium vel finis magnitudinis, vt principium vel finis lineę, vñ
in linea sunt duo puncta in actu scilt principium et finis linee. Multa vero in pota
que tunc fiunt in actu, qñ linea actu diuidit. Magnitudinum aũt quędã habent
vnam dimensionem vt linea: quędam verò duas, vt superficies: quędã aut
tres vt corpus, quod scilt longitudinem latitudinem et profunditatem. Figura
est magnitudo terminata linealiter vel superficialiter. Oĩs q̃ figura aut est
plana aut solida Et planas quidem terminant linee, solidas autem superfi-
cies. Oĩs aũt figura solida aut est rotunda vt sunt
lineis, aut conica et angulatis. Planarum verò figurarum alia circulares
et sunt angulis: alia Rectilinea et Polygona siue multorum angulorum. Circu-
lus est figura plana vna linea contenta quę circumferentia nominatur, in cuius
medio est punctus, à quo oĩs linee ducte ad circumferẽam sunt equales, et
huiusmodi punctus centrum dicit circuli. Rectilinearum figurarum alię trium
angulorum et vocãt Triangulus: alia quor̃ angulorum et vocãt Quadran-
gulus: alię quinq̃ angulorum et vocãt Pentagonus et sic in infinitũ. Et in
qualibet specie illarum sunt figure regulares et irregulares. Regulares q̃
habent vniformitatem in angulis et lateribus: Irregulares vò q̃ nequaq̃
Linea recta secũ aliquos est cuius medium non cingit extrema: Secũ alios

Linea recta ẽst longitudo sine latitudine cuius duo extrema sunt duo puncta atq̃ protensa, sic: ——————. Linea circularis est cuius medietas ẽst extrema vel 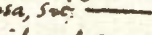 Linea perpendiculariter cadens ẽst illa que cadit ad modum perpendiculi sui: linee p quam artifices cognoscunt muri vel ligni rectitudĩ vt Angulus rectilineus ẽst spacium comprehensum ex contacta duarũ linearũ rectarum vt Et alius quidem est angulus rectus: alius Obtusus: et alius Acutus. Angulus Rectus ẽst quem constituit linea recta cadens perpendiculariter super aliam lineã rectam vt 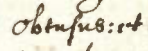 Linea .n. recta perpendiculariter cadens sup̃ aliã constituit aũ ea sup̃ quam cadit duos angulos rectos, vnde eam orthogonaliter secare dr̃, cum ad angulos rectos eam diuidit. Angulus maior recto obtusus dr̃ Angulus minor recto acutus dr̃ vt hic primus angulus est obtusus: secundus autem ẽst acutus. Triangulus ẽst figura plana tribus lineis cõtẽta Triangulorum alius est omnium trium laterum equalium et vocr̃ Isopleurus: Alius duorum laterum et vocr̃ Siseheles vt hic . Alius trium laterũ inequalium et vocr̃ Scalenon vel Gradatus vt hic Ex parte aũt angulorum diuidr̃ triangulus in orthogonum qui habet vnum angulum rectum vt hic et in Ampligonum qui habet vnum angulum obtusũ vt Et in Oxigonum qui habet oẽs angulos autos vt hic. Oẽs etiam figura equilatera dr̃ Isopleurus Quadrangulus ẽst figura plana quor̃ lineis contenta vt hic . Quadrangulorum alius Parale⁊grammus ĩ est eque distantiũ laterum vt hic Alius Disparale⁊grammus ĩ non eque distantium laterum Parale⁊grammorum verõ alius habens oĩa latera equalia et vocr̃ quadratum. Alius oppositorum laterum tm̃ equalium et vocr̃ alĩa parte longior, q̃ secũdm vnam dimensionem longior ẽst quam secundum aliam vt hic . Differentia ẽst inr̃ circulum et sphaeram quia illet vtraq̃ dr̃ figura rotunda, tm̃ circulus ẽst figura plana vnica linea contenta Sphera vero ẽst figura solida vnica superficr̃ contenta Circulus autem cum dr̃ figura vniformissima non diuidr̃ in plures species sed solum diuidr̃, diuisone quantitatiua in portiones. Oĩs autem portio circuli vel ẽst semicirculus: vel portio maior semicirculo, vel eo minor Semicirculus ẽst figura plana diametro et medietate circumferentie contenta . Diameter ẽst linea diuidens circulum in duas partes equales Semidiameter vero est linea recta exiens a centro circuli ad circumferentiam eisdem vt hic . Portio verõ circuli vt distinguitur contra Semicirculum ẽst figura recta plana linea extra centrum cadente et parte

circumferentiæ contenta. Linea autem recta chorda dr. Pars vero circum:
ferentiæ arcus nominatur. Cum g circulus sic divisus fuerit per chordam
in portiones duas, portio in qua est centrum est maior semicirculo. Portio au:
tem in qua non est centrum semicirculo minor appellatur vt hic ⊙ Portio
n. dextra est minor: portio autem sinistra maior. Angulus semicirculus dr
quem diameter cum circumferentia constituit. Angulus portionis dr quem
chorda cum arcu constituit. Angulus contingentiæ est, quem circulus et
linea contingens circulum constituit. Circulum autem linea contingere dr
quæ cum circulum tangit, in vtramq; reiecta partem nō secat circulum vt
hic ⊙ Circuli se se contingere dcnr, qui se tangentes se inuicem non
secant vt hic. Concentrici circuli dicuntur qui supra
idem centrum describūt vt hic Excentrici vero circuli dicunt quorum
centra distant cum sit circulus cū circulo vt hic ⊙ Est au:
tem circulus figurarum prima perfectissima, pulchrissima, capa:
cissima, et ad motum aptissima. Licet autem circulus sit prima figu:
rarum, simpliciter siue vniuersaliter, cum sit figura vnica linea contenta: in:
ter tamen figuras rectilineas angulus est prima figura. Cum .n. duæ lineæ fi:
guram rectilineam claudere vel terminare non possint, oportet in figura rec:
tilinea esse adminus tres lineas, et sic triangulus est prima huiusmodi figurarum
Piramis est figura admodum piri, cuius eximum latum dicitur basis piramidis.
Dicto de terminis Geometriæ videndum est de principijs Geometriæ
siue propositionibus per se notis, quæ dicūtur communes animi conceptiones, quæ
statim cognoscūtur agnitis terminis, ex quibus dependent propositiones conclu:
sionum Geometriæ, de quibus solum pro nunc tangam octo. Prima est ista
Omne totum æquum est suis partibus simul acceptis, et è conuerso. Secda
Omne totum est maius sua parte, et vtrobiq; totum sumitur Cathegorematice
et non sincathegorematice. Totum autem Cathegorematice sumptū idem est
quod habens partes: sincathegorematice autem idem est quod quælibet
pars. Tertia Propō est illa: Quæ vni et eidem sunt æqualia inter
se sunt æqualia: Quarta si æqualibus æqualia addas, vel idem commu:
ne tota ipsa sunt æqualia. Quinta si æqualia ab æqualibus demantur
vel idem commune relinquuntur æqualia. Sexta si inæqualibus æqualia
addantur vel idem commune totu sunt inæqualia. Septa si ab inæqualibus
æqualia demas relinquūtur inæqualia. Octaua si aliqua res appli:
cetur alteri, sic quod altera non excedat alteram illæ sibi in:
uicem erunt æquales.

Sequuntur conclusiones Geometriæ.

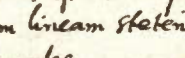

Deinde videndæ sunt aliquæ conclusiones Geometriæ. Quarum prima sit illa quæ est 13 Propositio primi Geometriæ Euclidis. Si recta linea super rectam lineam steterit duo anguli vtrobiq; aut recti sunt aut duobus rectis æquales. Ex quo patet q̄ totum spacium, q̄ in qualibet parte in superficie plana quemlibet punctum circumstat, quor̄ angulis rectis est æquale vt patet in figura. Nam sup̄ lineam a. b. incidens linea c. d. vel erit sup̄ eam perpendiculariter cadens vel non. Si sic habentur duo anguli recti in forma. Si autem non sit perpendiculariter cadēs erunt anguli æquales duobus rectis, licet non sint recti in forma. Quod ondo sic: sit linea c. d. perpendicularis sup̄ a. b. eruntq; duo anguli a. d. c et c. d. b. recti p̄ diffōm anguli recti sicut pns. Sed duo anguli a. d. c. et d. e. adæquantur angulo a. d. e. p̄ primam animi conceptionem: et q̄ duo anguli cum angulo c. d. b erunt æquales p̄ tertiam communem scientiam, quare oēs isti tres anguli erunt æquales duobus rectis. Sed angulus d. c. b. est æqualis duobus angulis c. d. b. et c. d. e. quia sunt oēs eiusdem partes p̄ primam scīt ppositiōm ḡ angulus c. d. b. cum angulo a. c. d. qui est acutus est æqualis duobus rectis et hoc est quod volumus. Corrolarium patet qz ex quo medietas spacij q̄ est sup̄ punctum d. valet duos rectos ḡ et totum spacium valebit quor̄ rectos. Et quantumcunq; illud spacium diuidatz in multos angulos, oēs anguli illi sunt partes totius spacij, et oēs p̄cise valebunt quor̄ rectos, vt patet p̄ primam coēm scientiam.

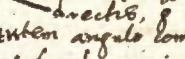

Secunda conclusio sit ista quæ est 15 p̄mi Euclidis. Om̄ duarū linearū se inuicem secantium anguli contra se positi sunt æquales, vt patet in hoc exemplo. Nam duo anguli a. e. c. et c. e. b. coniuncti sunt æquales duobus rectis, ḡ duo primi sunt æquales duobus postremis. Dempto autem angulo communi puta c. e b. residua erunt æqualia vcz̄t a. e. c. et d. e. b. p̄ quintam communem scientiam, et isti sunt anguli contra se positi, ḡ anguli contra se positi sunt æquales, quod erat probandum. Et similr̄ demonstratz de reliquis duobus angulis contra se positis.

Tertia conclo quæ est 29 p̄mi Euclidis sit ista: Si duabus lineis æque distantibus tertia supuenerit quales quantosq; angulos sup̄ vnam fecerit, tales tantosq; faciet super reliquam. Ex quo manifestum est quod oīs angulus extrinsecus angulo intrinseco sibi opposito est æqualis, et quilibet duo anguli coalterni sunt æquales. Duoq; anguli intrinseci ex eadem parte constituti duobus rectis sunt æquales, vt patet in hoc exto. Sint .n. duæ lineæ æque distantes a. b. et c. d. quibus linea e. f. supuenit. Dico q̄ quales angulos constituit linea e. f. sup̄ lineam a. b. tales facit sup̄ lineam c. d. eoq;

ordine ita ꝙ anguli supiores a.b. adequantz angulis infer̃ioribus c.d et supiores infer̃ioribus ex eadem parte lineꝫ e.f. sumptis verbi grã: An-
gulus g. angulo l. et sic de alijs. Probatio Nam si angulus l. non sit equalis angulo g. ꝙ alter illoꝝ erit ior: et sit angulus l. maior: sed
angulus k. et angulus g. simt equales, qꝝ cõi se positi ꝙ ꝓmissa: ꝙ an-
gulus l. est ior̃ angulo k. Sed illi duo anguli l. et m. simt equales duo-
bus rectis ꝙ ꝑmam propositionem ꝙ et anguli k. et m. sunt minores duo-
bus rectis ꝙ aliam coem sciẽtiam .5. ꝙ qñ aliquid cum ioꝛe valet aliꝗ
cum minore valet minꝰ. ꝙ duꝫ lineꝫ a.b. et c.d. si protrahantr̃ in-
partes d. et b. concurrent, et hoc ꝙ quandã oppositiõm Geometrie qꝫ talis.
Si recta linea sup duas rectas cadẽs, duoꝝ angulꝰ interiores ex vna parte duob⁹
rectis minores fuerint, illꝫ duꝫ lineꝫ in eadem parte protracte concurrunt: et ꝙ
consqñs huiꝰmodi lineꝫ a.b. et c.d. non sunt equè distantes ꝙ e cõtra hypotesim
erant ꝙ anguli g et l. equales quod est propositum. Eodem modo argmtz de .5.
et m. et de .i. et .n. et de k. et o. quꝫ simt infer̃iores et sub lineis equè distanti-
bus predictis collocati. Patet ꝙ alijs theorematis huiꝰmõi. Prima pars corol-
larij patet sufficiẽter exponendo tres. Nam quorumlibet angulorum duorum
quos equales ostendimꝰ alter vocẽ intrinsecꝰ: q sꝫt est inter equè distantes: et
alter exẽsecꝰ, ꝙ est extra sub vel sup̃a. Secda pars patet modicũ transeuntr̃ando
tres et exponẽdo. Demꝝ ꝙ anguli coalterni qui alternant situm quantũ ad si-
perius et inferius dextrum et sinistrum lineꝫ incidentis cuiusmõ simt anguli k. et l.
et ꝙ equales Probo qz anguli g. et l. sunt equales ex ꝑma ꝓmissa ꝙ angulus
k. est equalis angulo l. ꝙ tertiam coẽm sciam, et eodem mõ de .i. et m. qui sũt
coalterni. Tertia pars patet statim, vꝫt quod duo anguli intrinseci, ex eade
parte constituti, sunt equales duobus rectis puta k. et m. Nam l. et m. sunt
equales duobus rectis, per ꝑmam, sed k. est equalis l. ꝙ secdam ꝑtem corollarij ꝙ.
Quarta conclo quꝫ cu 32ti est .32. ꝑma Euclidis sit ista: Oĩs trianguli
angulus extrinsecus, duobus intrinsecis sibi oppositis est equalis, vt patet in fꝛa
exta. Vocꝰ aũt angulꝰ exẽsecꝰ, ꝙ constituit̃ ex ꝓtractione cuiuslibet laterꝭ
in continuum et directum, vt si in triangulo a.b.c. ꝓtrahat̃ a.c. vsq; ad angulꝰ
d.c b. dr exẽsecꝰ, et duobus intrinsecis sꝫt a. et b. est equalis. Quod sic ꝓbo
a punctꝰ.c. protrahatur c.e. equè distantem a.b. latẽ, entiꝫ angulus e.c.b. cõpre-
b. angulo intrinseco, ꝙ sunt coalterni ꝙ lineam b.c. incidentem duabus lineis
equè distantibus, et angulus e.c.d. equalis angulo .a. intrinseco, qꝫ extrinsecꝰ
est ad eum, propter lineam a.d. incidentem eisdem duabus distantibus equè.
Ista patet per ꝓmissa, quare totus angulus b.c.d. est equalis duobus angulis
a. et b. intrinsecis sibi oppositis per tertiam communem sciẽtiam.

140

Quinta concto ẽst illa. Oẽs triangulus hꝫ tres angulos equales duobus rectis. Nam totus angulus b. c. d. extrinsecus est equalis a. et b. intrinsecis p primã. Sed si addas illi toti angulo exsecto angulum c. intrinsecum sibi coniunctum, totũ erit equale duobus rectis p primam, q si eundem angulum extrinsecum addideris a. et b. angulis intrinsecis, totũ erit equale duobus rectis, p quartã coem scientiam. Sexta concto ẽst illa. Oẽs triangulus cuius vnum latus ẽst semidiameter duoꝝ circulorum, et oppositus angulus est apud sectionem eorundem circulorum est equi: laterus. Accipiamus lineam a. b. et sup punctum a. describatz circulus, occupando totam lineam a. b. Item sup punctum b. describatz circulus alius equalis vt sit linea a. b. semidiameter duorum circulorum, et a cõi sectione illorũ circulorum que sit c. ducantz due linee que sint c. b. et c. a. dico tunc: q triangulus a. b. c. est equilaterus. Nam p descriptionem circuli linea b. a. et b. c. sunt equales q̃ veniunt a cõi centro ad circumferentiam. Sibi linea a. c. et a. b. q̃ oẽs erunt equales mi se, p tertiam coem scientiam. Exẽm patere pot in figura. Hec autem concto multum confert ad intelligendum quoddam dictũ Scoti dist. 8. primi Sent. qnest de immutabilitate Dei.

Septa concto. Diuiditer est assumetor x incommensurabilis coste quadrati. Ad cuius euidam sciendum q illa qtites dnr incommensurabiles, q̃ gñ est alia proportio. Scdm n. Euclidem, om quantitatũ commensurabiliũ proportio est adinuicem, sicut est alicuius numeri ad aliquem numerum: et p consqns sicut ipe vult si linee aliquo sunt commensurabiles, quadrata ipaꝝ se sunt adinuicem, sicut q libet numerus quadratus ad alium numerum quadratum. Q nec linea que est Diametri quadrati commensurabilis erit coste illius quadrati. Adm. pat ex penulta primi Euclidis, q quadratum Diametri est duplum ad quadratũ coste p eo. quod est equale quadratis duarum costarum. Nullus autem numerus quadratus est duplus ad alium numerum quadratum, vt patet discurrendo p oẽs quadratos ex radicibus mi se ductis. Hec conclusio iuuat ad intelligendum 3am qnest. Prolog. Sentent. Bonauen. Et de diuisione continui dist. 2. 2di Sententi Scoti. Exemplum huius patet in figura. Hec breuiter dicta sufficiant de Geometria et de arte Mathematica in quantum conducit ad cognitionem Theologicam.

Expedita prima pte principali huius tractatus scz ō scientia mathematica: videndū ē consequenter de secunda: scz de phisica: siue de naturali phia. Et primo videndum ē de eius subiecto. Ad cuius euidentiam assignabo pmo rōnem subiecti primi in qualibet scientia: deinde ponā aliquas conclusiones. Quantum ad primum de subiecto primo pmitate scz adequatiōis assignabo talē rationem seu diffinitionē fm qō potest elici ex dictis doc. subtilis sup pmum sententiaruz: et ꝙmaxime in reportationibus. ¶ Primum subiectuz scientie est quod habet conceptū quidditatiuum nō inclusum ẋtualiter in aliquo priori ad illā scientiam ptinente: primo notum fm ppriam rationē et h formalē et absolutam: virtualiter primo cōtinēs noticiam omnium veritatum: adequatū toti illi scientie cuius est subiectum. Ponitur primo ꝙ habeat conceptū quidditatiuū siue entitatiuum: tum qz si illō subiectum habet ptes subiectiuas est de eis predicabile in qd: quod nō esset si cōceptum quidditatiuum nō haberet. Tum qz de non ente non est scientia. Requiritur ergo ꝙ subiectuz primum scientie sit ens nō quidem ꝙ actu existat. Rosa em̄ non existente actualiter potest haberi de ea scientia: sed requiritur ꝙ non sit ens prohibitum: vt chimera: sed ens possibile. Ponitur secundo non inclusum virtualiter: tc. Probatio huius in eētialiter ordinatis optet stare ad aliqō simpliciter primum in illo ordine: sed inter cōsiderata in scientia est ordo eētialis fm ordinem cognitionis: ergo necesse ē ibi stare ad aliqō simpliciter notum primo t per consequens non inclusum virtualiter in aliquo priori ad illam scientiam pertinente: illud dico esse subiectum primuz: maior est euidens: sed minor ostenditur ꝙ in consideratis in scientia est ordo eētialis conclusionum ad principia principiorum ad terminos ppios: quia principia cognoscimus inquātum terminos cognoscimus primo posteriozum. Ponitur tertio primo notum: De subiecto em̄ habetur duplex precognitio: quid est: et quia est. Cum em̄ primum subiectuz virtualiter contineat oīa contenta in sciētia est oīno indemonstrabile per illam scientiam demonstratioñ ꝓpter quid arguendo scz a causa ad effectum. Nulla enim scientia ꝓbat suum subiectum esse per talem demonstrationem: et sic ē prio notum. Hoc tamen non obstante pt demonstrari demonstratione qz est: arguendo vicz ab effectu ad causam. Potest etiam demonstrari per aliquam scientiā priorem cōmunem. Duplex est enī cōmūis scientia. scz methaphisita que est realis: et logica que est rationalis. Ponit quarto fm propriam rationez formalem t absolutam. qz si per rationem formalem eēt notum seu diffinitionem alterius iā esset inclusum virtualiter in noticia alterius: quod est contra secundam conclusionem dictam. Dico absolutam: qz ratio respectiua presuppōit rationem absolutā: iō si subiectum scientie esset notum fm rationem respectiuam et non absolutam: iaz esset virtualiter contentum in aliquo priori ad illam scientiam pertinente. Ponitur quinto virtualiter primo continēs notitiam omnium veritatum. Expono quid est virtualiter continere: et quid primo virtualiter. Illud dicitur virtualiter aliquid continere quod sua virtute pōt id ponere in esse siue in esse existentie et nature siue in esse cognito. Et hoc dupliciter modo subiectum continet virtualiter oēs ẋitates scibiles in illa sciētia cui ē subm. nā subm ꝓtinet ꝑdicatuz: t p oēs ẋitatē primi principij cōplexi ex ꝑdicato et sbo. principiū aūt inmediatū sic ꝓtinet mediatū et vlr principia demōstratōis cōtinent ẋtualiē cōclusiōes. Ex q̄ p3 qz sōm ꝓtinz ẋtualiter oēs ẋitates totiꝰ habitꝰ t sua ẋtute ponit eas tā in esse nature ꝙ noticie. Scdo expono illō qd sit ẋtualr cōtinere pº. Illō aūt dr primū qō ab alio non dependet: g illō dicit primū continere qō in continendo ab alio nō dependet. Exēplum: ysocheles et triangulus cōtinent

virtualiter hāc passionem que est habere tres sed ysocheles nō primo: qz non per propriam rationē: sed p ratōnem alterius: scz per rationē trianguli. Triangulus aūt continet primo quia p ratōez ppriam et non alterius continet ipsam passionem. ¶ Nunc pbo illā q̄ntam cōditionem: Om̄is effectus adequatus cōtinetur v̄tualiter primo a sua causa adequata: sed quecunqz sciētia est adequatus effect⁹ sui subiecti primi seu obiecti: ergo ꝛc̄. Maior est euidens: qz da oppositum p̄dicati sequitur oppositum subiecti. s. q̄ nō erit effectus adequatus illi⁹ cause. Minor patet: qz subiectū est causa scientie: ergo si subiectum est primuz: id est adequatum: erit causa adequata. Ponitur sexto q̄ est adequatum toti illi scientie cuius est subiectum: qz om̄ia determinata in scientia reducuntur ad primū subiectū: et ad ip̄m om̄ia habent attributionem. Nam vel sunt ptes subiectiue integrales stu essentiales: vt corpus anima aīal rationale: vl' sunt ptes subiectiue: vel sūt passiones eius: vel effectus eius aliquo mō: vel sūt negatōes vel priuatōes: vel vie quedā: puta generationes vel corruptiones: vel dispositiones. hor expressiue dicit aristo. 4° metaphi. ponens exemplū de sano.

Quantum ad secundū articulū sit hec prima cōclusio. Ens vniuersaliter sumptū non potest esse subiectuz materiale phīe naturalis. Ad cui⁹ euidentiam Sciendū q̄ in subiecto aliqd̄ ē materiale: et aliquod formale: vt dicēdo q̄ linea visualis est subiectum perspectiue: linea se habet ibi vt materiale. Visualis v̄o vt ratio formalis subiecti. nō em̄ linea sub qualibet ratione est subiectum perspectiue: sed sub ratione visualitatis. Similiter ponendo q̄ deus sub ratione diuinitatis sit subiectum theologie: deus se habz ibi vt materiale vel sb̄stractum: deitas vero vt formale.

¶ His p̄missis pbatur conclusio p ph̄m 4°. meta. Est in q̄ scientia que speculat̄ ens inquantū ens: et que huic insunt p se: scz in ethaphisica: aliaꝝ v̄o nulla tractat vniuersaliter de ente. ¶ Secunda conclusio sit illa: Mobilitas non pōt eē formalis ratio subiectiua primi subiecti phīe naturalis. Ad cuius euidentiā pono duo dicta Primum ē q̄ mobilitas ē formaliter respectus seu relatio pbatur qz omnis aptitudo est respectus cū esse eius sit ad aliquid: sed mobilitas ē quedam aptitudo ad motum. Mobile enim dicitur quod est aptū moueri: ex. 5°. phisicoꝝ: g̃ ꝛc̄. ¶ Si arguat̄ contra hoc q̄ relatio non potest esse sine termino: cum esse eius sit ad aliud: sed mobilitas pōt esse sine motu actuali: ergo nō ē relatō. Rūdeo: maior est vera solui d̄ respectu actuali: Mobilitas aūt est respectus aptitudinalis: ideo potest esse sine termīo ī actu: sufficit em̄ q̄ habeat terminum in potentia. ¶ Secūdum dictum est: Mobilitas est propria passio conuertibilis cum proprio subiecto philosophie naturalis: hoc pbatur inductiue: qz quicq̄d includitur per se sub cōsideratōne phīe naturalis: vel mouetur actu: vel saltem aptum natum est moueri: tum quia īmobilia transcendunt consideratōem phīe naturalis: ex. 3°. phisicoꝝ. His p̄missis probatur secunda conclusio: videlicz q̄ mobilitas non sit ratio formalis subiecti phīe naturalis. Et primo sic: qz mobilitas est formaliter respectus: g̃ conclusio vera. Añs patet ex primo dicto. Probtur consequentia. Omnis formalis ratio subiectiua ē ip̄i subiecto ppria ratio virtualiter continendi omnes veritates quas cōtinet. Et est etiam ratio sibi causandi et mensurandi scientiam cuius est subiectum: sed nullus respectus est huiusmodi: qz respectus non potest eē formalis ratio subiectiua. Maior ē euidēs Nam dicte conditiones competunt subiecto ratione sue formalitatis. Sunt enī proprietates conuenientes forme ñ materie. Minor patet: quia cum respectus non sit forma actiua: et sit imperfectior q̄ forma absoluta non potest esse ratō cōtinendi vel causandi et mensurandi ipsam scientiam que est forma absoluta.

Mensurare eñ et virtualiter continere arguit perfectionem maiorem ī continẽte et mensurante q̃ in contento et mensurato. Jtem ꝓbatur eadem cõclusio qz mobilitas est ꝑpa passio primi subiecti pbie naturalis: g̃ nõ est rõ formalis subiectiua. añs patet ex p̃cedentib⁹. consequẽtia patet qz subiectũ vt ꝑus sua passione est cognoscibile circumscꝑta ꝑ intellectũ ipa passione: sed nullũ subiectũ potest cognosci sine ꝓpria formali rõe subiectiua: g̃ nulla passio põt esse ratio formalis subiectiua. Maior patet: qz subiectum ẽ prius ex natura rei sua passione sicut causa suo effectu. Minor ꝓbatur: qz illud qõ est ratio formalis cognoscendi subiectuz voco rationem formalẽ subiectiuã. Illa eñ ẽ formal' ratio qua subiectuz ẽ cognoscibile et contentiuũ noticie aliox.

¶ Contra illam ratõem instatur: q̃ visualitas videtur esse ratio formalis subiectiua perspectiue sciẽtie et sonozitas musice: ⁊ sic de multis alijs scientijs et tam visualitas est quedã passio linee et sonoritas numeri. Respõdetur q̃ in sciẽtijs subalternis est al'r dicendum q̃ in p̃mis et subalternantibus eo q̃ scientie subalternate vt plurimũ contrahũt subiectum sciẽtie subalternantis ꝑ aliquam dñiaz accidentalem. ¶ Jtem arguendo sic: ꝓpria rõ formalis subiectiua inmediatius inheret primo subiecto pbie natural' q̃ quecunq̃ passio demonstrabilis de subiecto: sed mobilitas non inmediatius inheret p̃mo subiecto pbie naturalis q̃ q̃cunq̃ passio demonstrabilis de ipo subo g̃ mobilitas non est formalis ratio subiectiua primi subiecti pbie nãlis. maior ẽ euidens: qz ipa ratio formalis subiectiua est ratio actualiẽ continendi omnem actualitatem scibilem de subiecto: ⁊ ꝑ consequns presupponiẽ omni passioni scibili de subiecto. Minor ꝓbat: qz mobilitas videt passio remota valde sicut patet discurrendo ꝑ passiones subiecti primi pbie naturalis. Prius eñ supponiẽ q̃ substantia corpozea sit quanta quantitate determiata q̃ q̃ sit mobilis fm quantitatem. Jndiuisibile enī non est mobile ad quantitatem: ideo quantitas inmediati⁹ inheret substantie corpozee q̃ mobilitas ad quãtitatem. Jtem substantia corpozea prius est qualis q̃ ostendat mobilis fm quantitatem. Jtem prius q̃ ostendat corp⁹ mobile localiter presupponiẽ hre vbi localiter: quod cõmuniẽ supponit qualitatem et quantitatem determinatam: qõ enim nec est quantum nec quale: nec habet eẽ in vbi determinato non est mobile scõm locum. Quod g̃ ponitur mobilitas ratõ formalis subiecti pbie naturalis cum sit eius passio multum remota. ex illa cõclusione sequiẽ q̃ opinio ponẽtium ens mobile vel corpus mobile esse subiectũ pbie naturalis est falsa: cum mobilitas non sit ratio formalis subiectiua. Tertia cõclusio: Substantia corpozea ẽ materiale subiectum pbie nãlis. ꝓbat qz vt habetur sexto meta. Pbisica est circa quoddã genus entis: est eñ circa talem substantiaz que habet principium motus in se ⁊ quietis: sed substantia corpozea est huiusmodi: vt habeẽ sexto ⁊ septimo phisicoꝝ vbi pbs solum attribuit mobilitatem corpori seu substantie corpozee quod idem est g̃ substantia corpozea est subiectum materiale philosophie naturalis. Cõtra istam conclusiossem instat: qz angeli habent in se principiuz motus et possũt moueri de loco ad locum cum sepe mittanẽ ad nos: vt patet ex sacra scꝑtura de gabriele et alijs angelis: sed angeli non sunt corpozei: g̃ substãtia corpea non erit subiectum primũ et adequatum pbie nãlis: sed substantia vt est cõmunis ad substantiam corpoream ⁊ incorpeam. Respondeo fm scotum dist. x. 4. senteñ. q̃ licet angeli mutenẽ de loco ad locum: et acq̃rant nouũ vbi seu nouam p̃sentiam ad locum: tamen ille motus non est motus localis pp̃e dictus sed multũ distat a vera ratione motus: cum ꝑ huiusmõi motuz vel mutationẽ angel⁹ non acquirat vbi circumscꝑtiue et localiter quod requiriẽ ad vam rõem motus ꝓpe dicti. angelus enī cum habeat esse tantũ in loco dis

142

finitiue: non aũt localit̃ seu circumscp̃tiue ꝑ suum motum seu mutationẽ solum acquirit nouũ vbi diffinitiue: iõ nõ mouet̃ motu locali ꝓp̃e dicto q̃re nõ hz poni sub subiecto ph̃ie naturalis. Ad euidẽtiã aũt p̃dictoꝝ sciẽduz ꝙ esse in loco capit̃ tripl̃r. vno mõ repletiue: et sic deꝰ est in loco: qꝛ ex sua ĩmẽsitate replet omnẽ locũ. Secũdo diffinitiue: et sic angelꝰ est in loco qꝛ sic ẽ h̃ ꝙ nõ ẽ alibi. Tertõ circũscp̃tiue: et sic corpus ẽ ĩ loco quod cõmẽsurat̃ ꝑtibus loci. Quartus modꝰ ponit̃ a doctore subtili vbi s̃. q̃ scz ẽ eẽ ĩ loco presẽtialiter: et sic corpus christi est sub speciebus panis et vini: nõ em̃ est in loco repletiue cũ nõ repleat oẽm locum vt sic nec est in loco diffinitiue cũ ñ tãtuz sit hic sub istis specieb⁹ q̃n etiaz sit alibi sub alijs specieb⁹. nec ẽ circũscp̃tiue cũ nõ cõmẽsurat̃ hmõi spẽbus: est ḡ ibi presẽtialiter solum. Quarta cõclusio ẽ ista: Naturalitas ẽ rõ formalis subiectiua p̃mi subiecti ph̃ie naturalis. ꝓbat̃: qꝛ illd̃ est rõ formalis subiecti ph̃ie naturalis ꝑ qd̃ hmõi subiectũ habet in se p̃ncipium motus et quietis: sed nãlis respectu substãtie corꝑee q̃ ẽ sub̃m mãle ph̃ie. nãlis est hmõi ḡ nãlis erit rõ formal̃ subiectĩa primi subiecti ph̃ie nãlis. maior patet ex auctoritate allegata: in q̃ dicebat̃ ꝙ phisica ẽ circa talẽ sub̃am q̃ hz in se p̃ncipiũ motus et q̃etis: ergo sub illa rõe formali s̃m quã habet in se hmõi p̃ncipiũ. mĩor ꝓbat̃: qꝛ natura ẽ p̃ncipiũ motus et q̃etis: ex secũdo phisi. Cõfirmat̃: qꝛ substãtia corꝑea ꝑ naturalitatẽ hz sex cõditõnes req̃sitas ad rõem p̃mi subiecti: vt pz eas intuẽti. Ex p̃missis patet ꝙ substantia corꝑea inq̃ntũ naturalis ẽ primum subiectum ph̃ie naturalis. hanc materiam tractat scotꝰ sexto meta. qtõe de trimẽbri diuisiõe scĩe specl̃atĩe vbi d̃t ꝙ sb̃stantia corꝑea inq̃ntũ hz in se formã q̃ ẽ principiũ motꝰ et quietis et determĩate opatõis est subicm̃ ph̃ie natural̃: qd̃ vt estimo in idem redit cũ eo qd̃ s̃ dcm̃ est: ꝙ scz sub̃ia corꝑea inquantũ naturalis ẽ subicm̃ ph̃ie naturalis. qꝛ vt p̃missum ẽ natura est p̃ncipij motus et q̃etis. et natura d̃r p̃ncipaliter de forma: vt d̃r secũdo phisicoꝝ. ¶ Sed cõtra p̃dicta arguit̃ sic: Eoꝰ quo res distinguũtur ab alio formaliter constituunt̃ in esse: eadẽ em̃ sũt principia eẽndi et distinguendi: sed primum ph̃ie naturalis subiectũ distinguit̃ ꝑ esse mobile formaliter a subiectis aliarũ sciẽtiarũ: ergo ꝑ esse mobile constituitur formaliter in esse subiecti. maior est euidens. minor patet ex sexto meta. vbi aristo. sep̃at phisicam a mathematica ex eo ꝙ naturalia sunt mobilia. Confirmatur ꝑ ph̃m dicentẽ. primo phisico. ꝙ ad ph̃m naturalem nõ spectat disputar̃ cõtra negantes motũ: qꝛ naturalis ip̃m p̃suppõit: ergo videt̃ ꝙ mobilitas sit ratõ formalis subiectiua ph̃ie naturalis. Ad primum quãdo d̃r eodẽ mõ quo res: ⁊c̃: concedo maiorẽ vniformiter acceptam: scz eodẽ mõ quo res distinguit̃ et ꝯstituitur in esse: si eẽntialiter eẽntialiter: si accidentaliter accñtaliter. Exemplũ primi rationalis̃ distinguit hoĩem eẽnaliter ⁊ specifice ab om̃i alio: et constituit hoĩez in esse specifico et eẽntiali. Exemplũ secũdi: albedo distinguit albũ a nigro accidentaliter et constituit subiectum ĩ quo est in esse accidẽtali: puta in eẽ albo. tũc ad minorẽ dico ꝙ mobilitas distinguit subiectũ in esse formali accñli nõ q̃dditatiuo et eẽntiali. nam cũ mobilitas sit respectus formaliter nõ põt constituer̃ nec distinguere nisi accñtaliter subiectũ philosophie qd̃ est ens absolutũ. Illa ḡ distinctio scientie quã ponit arist. sexꝰ metaphi. nõ est q̃dditatiua: sz ẽ forte ꝑ passionẽ notiorẽ. Ad cõfirmatõem dico ꝙ ph̃icus suppõit motũ tanq̃ passionẽ cõuertibilem cũ suo subiecto nõ tanq̃ rationẽ formalẽ subiecti. Qꝛ aũt vt d̃t arist. tertio de anĩa: Secãtur scĩe quẽadmodum et res de q̃bus sũt et ph̃ica: vt patet ex dictis: est d̃ sub̃ia corꝑea inq̃ntũ habz in se p̃ncipium motus: iõ s̃m eiꝰ multiplicem acceptionẽ oꝑtet accipe libros ꝑtiales ĩ scĩa naturali. Sb̃ia em̃ corꝑea vel sumitur inq̃ntũ hz in se p̃ncipiũ motus simpr

seu vniuersalit̃ a ꝯcto. si simplicit̃ ⁊ vniuersaliter: sic determĩat̃ de ea in li. phi. si cõtracte: hoc ẽ duplicit̃: vel qꝛ contrahit̃ ꝑ motũ ad vbi: ⁊ sic ẽ in li. ꝺ celo ⁊ m̃ vbi determĩat̃ ꝺ subia corꝑea inq̃ntum hꝫ in se ꝑncipiũ motꝰ ad situ. si ꝟo ꝯhit̃ ꝑ motũ ad formã: sic est duplicit̃: qꝛ aut determinat̃ ꝺ tali motu in cõi: et sic ẽ liber ꝺ gñatõe q̃ ẽ ꝺ subia corꝑea inq̃ntuꝫ hꝫ ĩ se ꝑncipiũ motꝰ ad formã in cõi. Si ꝟo ꝺ motu ad formã in spẽali: hoc ẽ dupliciter: qꝛ vel hoc ẽ respectu elemẽtorũ et sic ẽ liber metheroꝝ. vel respectu mixtoꝝ: et hoc ẽ duplicit̃: qꝛ aut ẽ ꝺ inaĩatꝭ: ⁊ sic ẽ liber ꝺ minoralibus: aut ꝺ aĩatꝭ: et hoc dupliciter: qꝛ aut ꝺ aĩatis in cõi: et sic ẽ liber ꝺ aĩa. aut ĩ spẽali: ⁊ hoc dupliciter: qꝛ aut ꝺ aĩatis aĩa vegetatiua: et sic ẽ liber ꝺ vegetabilibus et plantis. aut anĩa sensitiua: et sic ẽ liber ꝺ aĩalibꝰ Et ꝑ hũc mõm ꝑ respcm̃ ad aĩam ꝟm se et potẽtias et oba poñaꝝ sufficiẽtia aliorũ libroꝝ inuestigari posset. Omissis aũt alijs libris ꝑhice cã breuitatis ad ꝑsens ꝑcise intẽdo ꝑscrutari ꝺ libris phisicoꝝ: ꝺ celo ⁊ mꝺo: ꝺ gñatõe ⁊ cor. metheroꝝ et ꝺ aĩna.

Capitulum. II.

Q Uoniã quidez intelligere ⁊ scire ꝯtingit circa omnes sciẽtias quarũ sũt principia cause et elemẽta. Iste liber ꝑhicoꝝ diuidit̃ in duas ꝑtes scꝫ ĩ ꝓhemiũ et tractatũ. Secũda ibi: Necesse est igitur. ⁊c̃. In ꝑma aũt ꝑte q̃ ẽ ꝓhemiũ huius libri ponit aristo. ordinẽ ꝓcedẽdum in ꝑhia naturali et in qualibꝫ scientia ꝓbando ꝙ inchoandum est a ꝑncipijs et causis in vniuersali: et hoc sic. in omi scientia cuius sunt principia cause et elementa inchoandum ẽ a cognitõne illoꝝ principiorum causarũ et elemẽtorum ꝟm modũ quo sumus nati scire. sed in ꝑhia naturali sumus apti nati scire ñ ex ꝓoribus nature: sed ex ꝓoribus nob: ꝙ sũt magis vniuersalia et magis communia: ꝫ in tali scientia ẽ inchoandum a cognatõe principiorũ et cãꝝ in vniuersali. Maior ꝓbat̃ ꝑ cõem estimationem Tunc enĩ vnumquodq̃ cognoscere arbitramur cum cãs eius ꝑmas cognoscimus vsq̃ ad elementa. Principia autẽ intelligũtur cause efficientes quibꝰ priº competit rõ ꝑncipij. ꝑ causas intelligũtur cause finales. qꝛ finis est cã cãrũ. per elementa ꝟo intelligunt̃ cause intrinsece scꝫ mã et forma. Elementum em̃ dicit aliq̃d qꝺ est in re: large tamẽ loquendo principia et cause ꝑñt sumi tam ꝓ causis intrinsecis q̃ ꝓ causis extrinsecis.

Notãdũ ad euidẽtiã mĩorꝭ rõnis ꝑhici ꝙ circa cognitionẽ quã habemꝰ ꝺ rebꝰ nãbꝰ ẽ mlta ꝯsiderar̃. Priº ipas res nãles ꝺ q̃bꝰ cognitõꝫ hẽmꝰ: secũdo sensũ ꝑ quẽ cognitõꝫ accipimꝰ Incipit em̃ nr̃a cognitio a sensu primo posterioꝝ. Tertio ipa nomĩa vt ipas dictiones per que talis cognitõ exꝑmitur. Scꝺm ergo hec tria tripliciter ꝓbat ꝓpositum: et primo ꝓbat ipam minorem: comparãdo intellectum ad naturam seu ad res naturales de quibus cognitõem habemus: et hoc sic: Innata ẽ nobis via a certioribus nobis ad incertiora natur̃ procedere. Non em̃ eadem sunt nob nota et simpliciter. sunt aũt nobis nota primum confusa magis seu vniuersaliora: ergo in natura est nob via ab vniuersalibus in singularia. i. minꝰ vl̃ia ꝓcedere.

Pro huiꝰ declaratione sciẽdum ꝙ cum aliqua sunt magis in actu: et plus habent de entitate tanto quantum est de se sunt magis cognoscibilia: quia vt habetur secundo metaphisi. Sicut se habet res ad esse: ita ad cognosci: et ideo talia dicuntur nota simpliciter: seu nota nature: quia cum de natura sua plus habeant de perfectione et entitate sequitur ꝙ plus habeant de cognoscibilitate. Sed quia intellectꝰ noster se habet ad ea que sunt manifestissima in natura: sicut oculus noctue ad lumen solis secundo metaphis. ideo q̃ sũt magis nota nature sũt minꝰ nota nob. ¶ Notãdũ

insup q̄ .p. nō intendit hic compare vl'e ad singl'e simpl'r: sed intēdit compare magis vl'e ad min⁹. singulare em̄ cognitiōe sensitiua p̄us cognoscit̄ cuz nr̄a cognitio ortū habeat a sensu. De eius aūt cognitione intellectiua habet̄ 3° de anīa.

¶ Consequēter ꝓbat aristo. ip̄am minorem compando cognitionem intellectiuā ad cognitionē sensitiuā. qz sicut se hz sensus ad sēsibilia sic ītellcūs ad intellectibilia: sz to^m ꝑm sensū noti⁹ ē. vl'e aūt ē quoddā totū c⁹ īferiora st̄ ptes: ḡ. Notādū aūt q̄ ꝑm ꝑspectiuā: Uisus pri⁹ fert̄ in totā rē q̄ ē ꝑs Uñ ait q̄ si alicubi eeñt subtiles sculpture nō statim cūvideremꝰ illud: apprehenderemꝰ sculpturas illas sed prius ferret̄ visus in totam rem: ⁊ postea diligent̄ intuēdo app̄hendimꝰ sculpturas illas. ex quo patet q̄ sensus apprehendit prius totū q̄ ptes: sic est de intellectu suo mō. Tertio ꝓbat. p. eandē ꝓpositionē compando nomē seu diffinituz ad diffinitionē qz sicut diffinitū qd̄ ē q̄ddā totū p̄us cognoscit̄ q̄ diffinitio q̄ exp̄mit ptes eeñtiales diffiniti: sic magis vl'e p̄us cognoscit̄ q̄ min⁹ vl'e. Sciēdum in hac rōne q̄ nō est om̄imoda sil'itudo sed ibi est similitudo quo ad hoc q̄ sic̄ diffinitum qd̄ est quoddā totū eeñtiale est pri⁹ notū ptib⁹ diffinientib⁹: sic magis vl'e qd̄ est totū vl'e est magis notū min⁹ vl'i qd̄ ē ei⁹ ps subiectiua. sed in hoc ē dissimilitudo: qz totuz vl'e seu magis vl'e ē pri⁹ suis ptib⁹ subiectiuis notitia determinata et in ordine distincto cōcipiēdi. Totuz v̄o eeñtiale siue diffinitū pri⁹ ē notū ptibus diffinientib⁹ in ordine cōfuso cōcipiēdi. vt ponit doct. subti. dist. 3. p̄mi sen. Uñ multa nomina scim⁹ ꝑm diffinitōnem q̄d nomīs ⁊ confuse quoꝝ diffinitōes q̄ddi-tatiuas ignoram⁹: ⁊ sic non habem⁹ eaꝝ notitiā distinctā. Diffiniētia ḡ ⁊ magis vl'ia sūt p̄us nota noticia distincta. Diffinitū v̄o ⁊ min⁹ vl'e ē p̄us notū noticia cōfusa: vt magis declarabit̄ in sequeñ. Deinde manifestat. p. quod dixerat ꝑ signū Signū em̄ est q̄ cognitio vl'is p̄cedit: qz pueri p̄mo appellāt oēs viros pr̄es ⁊ feminas mr̄es: ⁊ postea determinant̄ vnū quodqz vicz distinguēdo vnū ab alio. Ad euidētiā planiorē hui⁹ ꝓlogi videndū est de duob⁹ vicz de cognitōe vl'ium: ⁊ de cognitōe causaꝝ ⁊ p̄ncipioꝝ. Quātū ad p̄mū p̄mo ꝑm mentē sco. in p̄° metaphi. ⁊. 3. dis. primi sen. premittā aliq̄s distinctōes. secūdo subiungā aliq̄s conclusiōes. sit ḡ hec p̄ma distinctio Q̄ aliq̄d eē p̄us cognitōe p̄t esse 3^r. Uno mō p̄oritate originis vel gñatōis cui⁹ vicz cognitio in nobis pri⁹ generat̄: ⁊ de hac p̄mitate ē intentio ī ꝓposito. Secūdo mō aliquod est prius cognitū prioritate ꝑfectionis: de quo dicet̄ secundo metaphi. Tertio mō prioritate adequatōis q̄ñ videlicet aliqua poñ adequat sibi aliquod obiectum ꝯñe ita q̄ nihil apprehēdit nisi contētū sub isto: et ꝑ rōem illi⁹ sicut se habet forte ens respectu intellect⁹: de q̄ dicet̄ 3° de anīa. Secūda distinctō ē illa: q̄ vl'ius dr̄ 2^r. vno mō causatīe: alio mō p̄dicatiue. Primo mō dr̄ vl'ius illud qd̄ in v̄tute sua cōtinet pl'es effectus. Secundo illud quod ē cōmuni⁹ ⁊ p̄t de pluribus p̄dicari. exempluz p̄mi: de⁹ respcū cuiuslibet cause. exemplum secundi: aīal respectu hoīs et quodlibet supius respectu inferioris. Tertia distinctio sit ista q̄ totū dr̄ du^r: vel totalitate vl'itatis vel cōtinētie eeñtialis. Primo mō se hz omne supius respectu suoꝝ inferioꝝ. Nam ipsa inferiora respiciunt supius sicut ptes subiectiue suum totum vl'r. Secundo° se habet inferius respectu suoꝝ superioruz vt homo respectu aīal'. Om̄e em̄ inferi⁹ cōtinet eeñtialr̄ suū supius sicut totū suā ptē eeñtialē. Quarta distinctō ē hec q̄ cōfusum d̄r duplicit̄: vel cōfusiōe vl'itatis q̄ ē cōfusio p̄dicatiua vel cōfusione toti⁹ respectu suaꝝ ptium intrinsecarū. p̄mo modo omne supius est confusum inferioris. Secundo mō totum essentiale respectu suaꝝ ptium intrinsecaꝝ. Quinta distinctio est q̄ duplex est conceptus: scz simpliciter simplex: ⁊ non simpliciter simplex. Conceptus simpliciter simplex est ille qui non est resolubilis in pl'es con

ceptus: vt conceptus entis vel vltimarū
dēiarum. Conceptus vero non simpli-
citer simplex est ille qui potest cōcipi ab
intellectu actu simplicis intelligentie lz
posset resolui in plures conceptus seor-
sum conceptibiles: sicut est concept⁹ dif-
finiti vel spēi. Sexta distinctio est: q aliō
est cōfusū itelligere r aliō ꝓfuse ī telligeꝛ
Cōfusū eñ idē ē q indistictū r hoc indi
stinguibilitate toti⁹ eentialis in partes
essentiales: vel totius vniuersalis in p-
tes subiectiuas. Confusum ergo intel-
ligitur quando intelligitur aliqō indi-
stinctum altero p̄dictorum modoꝝ. Sz
confuse dicitur concipi quando concipit
sicut exprimit p nomē. Distincte vo qñ
cōcipit sicut exprimit p diffinitōē. Pa-
tet aūt ōnia istoꝝ: qz aliud confusum p̄t
concipi distincte: possum enī cognosce-
re animal qō est quoddā confusum disti
cte p sua principia intrinseca. potest eñ
aliquod distinctum cōcipi confuse: vt cō
cipiendo hominē tātū fm quid nomīs:
vel in vniuersali tm̄: vt qz aīal nō con-
cipiendo rationale. Prima conclusio lo
quendo de vniuersalitate fm causalita-
tem magis vniuersale est nobis minus
notum q̄ minus vniuersale. Hanc con-
clusionē ꝓbo auctoritate aristo. prio me
taphisice dicens q maxime vniuersalia
sūt difficilia ad cognoscendū: cuiusmodi
sūt ōs r intelligentie. Secūda cōclusio
est illa loquēdo de vniuersali fm p̄dica
cationem primum confuse cognitū ē mi
nus vniuersale puta species specialissi-
ma cuius significare efficacius r fortius
mouet sensū: siue sit visibile siue audibi-
le siue tangibile. Probat ꝓ Auicennaz
secūdo meta. dicen⁹ q methaphisica est
vltima in ordine doctrine: ergo p̄cipia
prima aliarū sciētiarū pñt concipi: r ter
mini illoꝝ ante principia metaphisice:
sed hoc nō esset si oporteret prius actualr
concipi conceptus cōmuniores q̄ actus
specierū spēialissimarū. Tertia conclu-
sio est illa: primum cognitum actualr co
gnitione distincta est eo⁹: tale enī est cō-
muniſſimum et que sunt ꝓpinqua sunt
prioza: et que remotioza sunt posteriora
Probatur: qz sicut dēm est nihil conci-
pit distincte nisi qñ concipiūtur oīa q̄
includuntur in ratione eius formali.
Ens aūt includit in omnibus concepti-
bus q̄ddatiuis inferiozibus et alia ma
gis vniuersalia in cōceptibus min⁹ vni
uersaliū: igitur nullus cōceptus infer-
oz distincte concipit nisi cōcepto ente et
alijs magis vniuersalibus. Item ens ñ
p̄t concipi nisi distincte cū habeat cōcep
tum simpliciter simplicem. Simplr aūt
simplex aut totaliter scitur aut totalit ig
ratur cū nō habeat resolui in alios con-
ceptus: ergo ens p̄t concipi distincte si
ne alijs: alia aūt non sine eo. Hoc idē ꝓ
batur: qz metaphisica que est de ente est
prioz fm Auiceñ. vbi prius in ordine di
stincte concipiendi: qz ipa habet certifi-
care principia aliarū scientiaruz licet sit
prioz in ordine doctrine. Unde ꝓcessus
naturalis ē ab impfecto ad pfectum per
me⁹. Confuse aūt cognoscere est mediū
quasi inter ignorare et distincte cogno-
scere: et ideo confuse debemus habere
mathematicā et phisicam ante q̄ disca-
mus metaphisicā: qua distincte habita:
possūt alie scientie distincte cognosci.
Ex p̄dictis patet intentio ꝓbici in hō ꝓ-
hemio. ostendit enī q magis vlia sunt
nobis prius nota noticia distincta iuxta
tertiā conclusionē. Añ intendit ibi dare
modū deueniendi in cognitōem distin-
ctam scientie naturalis ꝓcedendo scz a
magis cōmunibus ad min⁹ cōmunia: et
hoc de ꝓmo principali.

Quantum ad secundū articulū videndū ē an ad cognitionē cuiuslibet rei dependētis a quolibet gñe cause requirat cognitio cuiuslibet cause.

Pro cuius euidētia pono talē distinctionē q̄ cognitio ē duplex: quedā impfecta scz q̄ cognoscitur cā p effectū dem̄tatōne qz. Alia est perfecta r ppr̄ q̄d: qñ scz cog-noscitur effectus p cām: de ꝓma nihil ad ꝓ positū: sz tm̄ de secunda. Juxta qō pono talē distinctionē: q̄ illa cognitio pfecta dicit dupliciter: vna est q̄ res cognoscit

Nota bene Gar dinalis.

absolute q̃d est in se. Alia est qua res nõ solum cognoscitur absolute in se: sed etiam cognoscitur in ordine ad aliqua a q̃bus dependet. Loquẽdo aũt d̃ cognitõe primo modo ponitur conclusio talis: ad cognitionem cuiuslibet rei non requirit̃ cognitio cause cuiuslibet. hoc ꝓbat̃ sic: qm̃ tunc sequeretur ꝙ omnis diffinitio daret̃ ꝑ additamentum: hoc est falsum. ꝓbat̃ consequẽtia: qm̃ alique cause a q̃bus dependet talis res sunt extrinsece ⁊ non sũt de eeñtia diffiniti. Item illd̃ qd̃ est quidditatiue diffinibile quocũq; alio extrinseco circumscp̃to põt quidditatiue notificari et cognosci quocunq; alio circumscripto: Patet: qꝛ diffinitõ notificat quidditatẽ seu eeñtiam rei: sed effect⁹ p̃t quidditatiue diffiniri circumscripta quacunq; causa extrinseca: vt homo ꝑ anĩal rationale: ergo p̃t cognosci quidditatiue talibus causis circumscp̃tis. Loquendo aũt de cognitione secũdo mõ p̃t dari tal̃ distinctio ꝙ huiusmõi cognitio ẽ duplx: vna est in genere: ⁊ alia extra gen⁹. Cognitio ꝑfecta in genere est cognitio rei ĩfra limites vnius generis: sicuti est ꝑfectus faber qui cognoscit ferrũ sufficiẽter quantũ spectat ad artem fabrilẽ exercendã. Et illo mõ ad cognitionẽ ꝑfectã nãl̃ sufficit cognoscere om̃ia genera causarũ ꝟm ꝙ nõ excedũt genus cõsideratõis naturalis: ꝟbi gr̃a sufficit ei cognoscere p̃mã cãm efficientem in q̃ntum est p̃mum mouens: non aũt requiritur cognitio e⁹ ꝑfecta in se: similiter et in alijs causis. Ad cognitionẽ tamẽ rei extra gen⁹ qua cognoscitur res ꝟm omnẽ rationẽ ꝟz quã est cognoscibilis bñ requiritur cognitio prime cause ꝟm se: sed hec cognitio ñ p̃t haberi in hac vita. Q̃ autẽ requirat̃ cognitio talis cause ꝓbatur: qm̃ sicut se habet res ad esse: ita ad cognosci: ꝫ res q̃ntum ad suũ eẽ depẽdet a suis causis: ꝫ ⁊ in cognosci. Q̃ aũt cognitio ꝑfecta que est extra genus non sit homĩ possibilis ĩ hac vita patet ex hoc: qꝛ cognitio quam habemus de prima causa q̃ d̃s est va^c est confusa et indistincta: vt videbitur secũ^o meta. Modicam em̃ cognitõnẽ habem⁹ de rebus non tm̃ loquendo de eaꝝ cognitione in ordĩe ad alid̃ a quo dependet: ꝫ etiã d̃ cognitione q̃ cognoscũtur absolu^c ꝙ sũt in re res ip̃e cum obscure cognoscamus diffinitões seu q̃dditates rerũ tam subie ꝙ accñtium. Ip̃e em̃ hñt dari per genus et drñtiam. Drñtie aũt eeñtiales rerũ sunt nobis ignote ꝟm Boetiũ: et iõ in diffinitionibus vt in pluribus reꝝ circumloquimur drñtias eeñtiales nob̃ ig̃tas ꝑ alia nob̃ magis nota: vt pote ꝑ ꝓp̃etates vel passiones earum. Uñ ⁊ passiones posteriores aliquãdo ꝓbant̃ d̃ subiectis ꝑ passiones priores: vt habere tres angulos equales duobus rectis. ꝓbat̃ d̃ triangulo ꝑ habere angulum extrinsecum equiualentem duobus intrinsecꝭ sibi oppositis q̃ ẽ p̃ma passio trianguli: vt visum ẽ in p̃ma ꝑte huius compendij qñ agebat̃ de geometria.

Ecesse est igitur. Ca. III

Posito ordĩe dicẽdoꝝ: ꝯñter exequit̃ aristo. intẽtũ. Et qꝛ vt dcm̃ est ꝓcedẽdũ ẽ a p̃ncipijs sub mõ vniuersali ad alia sub mõ ꝑticulari: ideo in isto libro q̃ p̃or est in ph̃ia naturali determinat ph̃us de principijs rerũ naturalium in vniuersali. Et circa hoc ponit varias opiniones ph̃oꝝ antiquoꝝ: Quoꝝ quidam posuerũt vnum principium: alij vero plura. Interponentes vnum principium quidam loquebãtur nõ naturaliter: qꝛ negabant motum q̃ conceditur ab omnibus naturaliter loquentibus: et isti fuerunt ꝑmenides et melissus: qui posuer̃t omnia esse vnũ ens inmobile. Et ex hoc mouebantur: qꝛ antiqui ph̃i solum posuerunt materiale principium ⁊ nõ formale: et hmõi materiale principium dixer̃t corpus esse et ens in actu: quo posito: qꝛ materia semꝑ manet: semꝑ manebit ens in actu: et sic om̃is transmutatio erit alteratio: sola ꝟo materia erit substantia: omnia aũt alia erunt accidentia. Huiusmõi aũt accña ꝟm ꝑmenidem et mellissũ erãt solum quedam apparentie et quedã esti

mationes quantum ad sensum: nihil aũt erant a pte rei. Cum ergo ꝑm istos sola materia esset substantia et eẽt tantũ vnuꝫ materiale prĩcipiũ sequebat̃ om̃ia eẽ vnũ ens. Et qꝛ accña ꝑm eos nõ erãt nisi quedam estimatõnes sensus: nihil aũt a pte rei: ponebant nihil apte rei moueri licet sensui appareat oppositum: et sic dicebãt om̃ia esse vnũ ens inmobile. Alij ꝟo ponentes tm̃ vnũ ꝑncipium loquebant̃ naturaliter: qꝛ ꝯcedebant motũ. Et hoꝝ q̃dam ponebant ignem esse ꝑncipiũ reruꝫ naturaliũ: Alij ꝟo aerem: Alij ꝟo aquã Et dicebãt isti ꝑhici alia generari ex hoc principio ꝑ densitatem et raritatem: seu ꝑ excellentiam et defectuꝫ ad q̃ pñt reduci magnum et ꝑuum: q̃ posuit plato esse principia. Ponit tamen. p. drñtiam int̃ ꝑdictos ꝑhos ⁊ platonem Plato em̃ ponebat vnitatem ex pte forme: pluralitatem ex pte materie: scꝫ magnum ⁊ ꝑuuꝫ. Alij ecõtra ponebant vnitatem subiecti seu materie contrarietatem ꝟo et pluralitatem respectu forme. Pro cuius euidentia sciendum platonẽ nõ mõ humão ꝑhatum fuisse. Cognitio enĩ nostra incipit a sensu: et ex sensibus tendimus ad intelligibilia: Plato ꝟo ecõtra ex intelligibilibus in sensibilia: et sicut vidit ex ꝑte intellectus: sic credidit esse ex pte rei. Et qꝛ intellectus ex pluribus ꝑticularibus abstrahit vnũ vniuersale: qꝛ ꝑticularia sunt materialia respectu vniuersal̃: et abstractio magis fit ex pte forme. Credidit em̃ ꝙ sicut intellectus intelligit vnũ vniuersale qd̃ est vnum ꝑter multa: sic esset in rerum natura ꝙ vicꝫ esset aliq̃s hõ separatus a ꝑticularibus homĩbus sicut intelligitur ꝑter ꝑticulares homĩes ⁊ illum hominẽ sic abstractũ dixit eẽ ydeaꝫ seu exemplar et formam seu q̃dditatẽ omniũ ꝑticulariũ hoĩm. ad cuius exẽplar dicit om̃es homĩes fieri et generari. Ꝑhi ꝟo nãles ex sensibilib⁹ ꝓcesserũt ad intelligibilia. Uidebant enĩ ꝙ vna forma non fit alia raritas em̃ non fit densitas sꝫ materia que est sub forma raritatis efficitur postea sub forma densi: sic ergo ẽ vnitas ꝑm eos ex ꝑte materie: et pluralitas ex parte forme. ¶ Notandum aũt ꝙ plato drñtiam ex ꝑte materie posuit eẽ magnum et ꝑuum: qꝛ posuit ideas esse sup intelligentias super animas et sup materiam: et vna et eadem ydea imprimebat similitudinem suam in intelligentias animas et materiam corꝑalem: sed intelligentie recipiebant illam influentiã magis vniuersaliter: anima ꝟo minus vniuersaliter. Materia ꝟo corꝑalis om̃ino corꝑaliter. Et qꝛ omne receptiuum habet aliquo mõ rõem materie: ideo om̃ia illa erant aliquo modo materialia respcũ ydee. Ex ꝑte ergo materie erat magnuꝫ et paruum ꝑm ꝙ magis vel minus vniuersaliter recipiebantur in fluxus ydeales in intelligentias animas et materiaꝫ corꝑalem. ¶ Ponẽtiũ aũt plura principia quidã ponebãt ea finita: vt empedocles q̃ posuit q̃ttuor elemẽta eẽ prĩcipia rerũ naturaliũ. Alij ꝟo ponebãt ea eẽ infinita cuiusmõi fuerũt anaxagoras anaxemandros. In hoc aũt cõueniebant isti tres: qꝛ ponebant quoddam esse cahos confusum: a quo dicebant formas segregari contrarias in ipso latitantes. Differebant tamen in hoc: qꝛ empedocles posuit in illo cahos esse confusa et cõmixta quattuor elementa. Anaxagoras vero ⁊ anaxemandros posuerũt illud confusuꝫ esse permixtum ex diuersis rebus infinitis. Et vltra hoc posuit anaxagoras illd̃ nõ solũ eẽ ꝑncipiũ mãle oĩm sꝫ etiã effectiuũ. posuit em̃ illd̃ qd̃ ẽ diuinũ. Differebãt insup dicti ꝑhi qꝛ empedocles posuit circulatõem in istis. dicebat enĩ aliqñ corrũpi elemẽta ⁊ gñari cahos aliqñ eꝯ ita ꝙ ꝑꝫ eũ ĩfinities gñabat̃ ⁊ corrũpebat̃ mds. anax. ãt ⁊ an. tm̃ dicebãt tm̃ semꝫ gñari mdꝫ: ita ꝙ exq̃ cepit ĩtellcũs diuini⁹ cape, aliq̃d ab i⁹ cahos ꝯtinue sepauit ⁊ nũq̃ cessauit. vñ isti posuer̃t q̃dlꝫ eẽ in q̃lꝫ. nã ĩ q̃lꝫ posuer̃t infinitas ꝑtes auri ⁊ argẽti: ⁊ sic d̃ a⁹. et si q̃re ret̃ si oĩa sũt ĩ oĩb⁹: q̃re ẽ noĩm dr̃ia? rñdebãt ꝙ noĩant̃ res ex eo ꝙ supabũdat ĩ ip̃is ita ꝙ illud qd̃ plus habet de auro noĩatur et apparet esse aurum ⁊c̃. ¶ Democrisus etiam posuit principia infinita. Posuit

em̄ athamos: id ē corpa indiuisibilia eē rerum p̄ncipia. Istas igit̄ opiniones inpugnat. p. de quibus supsedeo cā breuitatis. Uerū qr. p. inpugnando hmōi opiniones tractat de distinctōe totius a suis ptibus: et de cognitione infiniti: ideo circa illa aliqualiter inmorabor. et p̄mo videbitur de totius a suis ptib⁹ distinctione. Secūdo ne pcedam⁹ p ignota tractabitur incidentaliter de distinctionuz varia acceptōne. et tertio de infiniti cognitione.

Quantū ad primum in quo considerandū ē de distinctōe toti⁹ a suis ptibus ponā tres cōclusiones de mente docto. subti. dis. 2. tertij sen. Quarū p̄ma est hec: Cōpositū p se vnū puta compositū ex materia et forma dicit formal̄r aliquā entitatē distīctā ex natura rei ab entitate suarū ptiū simul sumptarū. Hoc oñditur sic: Cōpositū est termin⁹ generationis p se p̄mo ex septimo metaphi. ergo dicit aliquā entitatē aliā ab ei⁹ ptib⁹ Probat̄ cōsequētia: qr termin⁹ generationis habet aliquā ppriam entitatē pductam p generationē: alioq̄n generatō termīat̄ ad nihil. Confirmat̄: si ambe ptes p̄existerēt nihilominus esset pductō cōpositi. Exemplum in resurrectōne: qr resurrectio est ad esse compositi. Preterea entitates ptiū possunt esse corrupto composito: ergo distinguuntur a pte rei. consequentia est euidēs: qr al̄r simul esset et non esset: qd̄ ē oppositū primi p̄ncipij. sed añs patet p. p. septimo meta. de ista sillaba ba: qua corrupta possunt seorsum remanere a et b. Similiter patet in alijs compositis. Item hoc videtur esse expresse intentio phi in hoc prīo vbi mouens dubitationē de distinctōe totius a suis ptibus dicit q si vtraqz pars ē vnū ⁊ idem cum toto sequitur q ip̄m totum est sicut indiuisibile: quod est falsum. pbatur cōsequentia: qr si ptes sint idē cuz toto tūc erūt idem inter se per illā regulam: Quecunqz vni ⁊ eidē sunt eadem inter se sunt eadem. Ex quo sequitur totum esse indiuisibile cum non habeat distinctas partes. Item cause intrinsece aliquid causant nō se: nec altera alterā: qr principia non sunt ex alterutris: prīo huius: ergo aliquid aliud causant scz cōpositum. Sed oñe causatuz a pte rei distinguitur a suis causis: qr nihil causat seip̄m: ergo ⁊c̄. Ex materia ergo et forma vnitatis resultat seu originaliter pullulat seu causatur aliqua tertia entitas q̄ est entitas ip̄ius compositi.

Sed contra hanc conclusionem arguitur dupliciter. Primo p commentatorem p̄mo phisicorū vbi videtur dicere q totum est aliud a qualibet parte non tamen ab oñibus simul sumptis. Preterea ad idem: qr si sic: ergo diffinitio non dicit totam quidditatem diffiniti. Consequens ē falsum euidēter. pbatur consequentia: qr tūc in composito essent tres res: scz materia et forma: ⁊ illa tertia entitas: Diffinitio autem non est nisi due res scz materia et forma vl̄ gen⁹ et diffrentia.

Ad primum de commētatore dicendū q cōmentator nō distinguit ibi inter illud quod est per se et quod necessario concurrit. Sic em̄ se habz vnio partium et esse totius q necessario concurrunt: non tamen oportet q sint idem sed vnio est respectus et esse illud est absolutum. Nec est inconueniens aliquod absolutuz preexigere quodāmodo respectiuuz. Uniuersaliter enī absolutū causatum a pluribus causatis preexigit vnionem et approximationem istarum causarum in causanda. et ita potest esse hec entitas toti⁹ absoluta licet necessario preexigat vel coexigat vnionem partium.

Ad secundū de diffinitione dd̄m q diffinitō d̄t totā q̄dditatē nō cōp̄hēsiue sz explicatiue ⁊ indicatiue inq̄tū indicat p̄ncipia intrinseca ⁊ ecñtialia diffiniti. Ul̄ al̄r pōt dici q diffinitio est q̄dddā totū habēs ptes sic diffinitū Sicut g̊ se habēt ptes diffinitōnis ad ptes diffiniti: sic tota diffinitō ad to^m diffi^m vt ptz. 7. meta. et sicut tota diffini⁹ ē alid̄ a

suis ptibus: sic totū diffinituz est aliud a suis partibus. tota ergo diffinitio indicat eēntiam diffiniti non obstante q diffinitū sit aliud a suis ptibus. Secūda cōclusio ē ista: Entitas compositi alia ab entitate ptium est entitas absoluta: hoc apparet p ratōes precedentes: Tum qz cause absolute maxime intrīsece nō causant p̄cise aliq̄d respectiuū formaliter qz absolutū non est ps eēntialis respectiui tū qz q̄dditates omniū absolutorū vt includētes materiā et formā: et vt diffiniē qz vt sic sūt spēs generis absoluti: ñ sūt formaliter entia respectiua qō tamē oporteret si entitas ppria totius esset respectus. Item qz solus respectus nō sufficeret ad hoc q totū diceretur per se vnuz: qz in vno toto p accidens est p se respectus et eēntialis partis ad partem: vt p3 de dependentia accīntis ad subiectum.

Tertia conclusio est ista: Entitas cōpositi alia ab entitate ptiū est forma totius. Ad euidentiā cuiꝰ sciēdū: q si intelligatur in toto p̄eter formam partis eiꝰ que est in homīe anima intellectiua esse aliam formam quasi superuenientem illi forme partis que sit aliquid ipsius totius et condiuidat forma totius contra formam ptis: qz completiꝰ constituit totum q̄ ista alia forma partis. Iste intellectus est falsus: qz tūc esset in hoīe alia forma constitutēs hominē pfectior anīa intellectiua qō est falsum. Item si intelligatur q forma totius sit quodda mediū vniēs formā ptis cū materia ad constituendū vnū p se. similiter ille intellectꝰ ē est falsus. qz de ipa possit queri quomo facit vnū cū materia z forma partis: si ex se ita p̄t dici de forma ptis: qz ex se nata est facere vnū cū materia. Si per aliud erit pcessus in infinitū. Ideo dico q vltra vltimam formam que perficit materiam et ex hoc dicitur forma partis non est necesse ponere aliquam formam q̄si pficientem tam materiam q̄ formam. qz materia et forma nō sūt in toto ptes eiusdem ratōis siue elementa pfectibilia ab aliquo actu tertio: sed vnum ē ppriū pfectibile: et aliud actus eius: et hec ē rō quare p se faciunt vnū: ex. 8. metaphis. Si tamē intelligat forma totius nō aliquid cōstituēs totū sed ipa natura tota: vt quidditas: hoc mō concedo q forma totius est alia a forma ptis. Qz aūt q̄dditas possit dici forma patet p phm. 5. metaphi. ca. de cā. q q̄dē est forma totius: nō forma informās: sed forma qua suppositū est ens q̄dditatiue: Mō quidez q forma totius sit quasi causa totiꝰ cū materia et forma ptiali causans quasi totuz sed est ipm totū abstracte consideratum ſm modum quo loquitur Auicēna. q̄n° meta. q eēnitas est tm eēnitas. Verum qz vt dictum ē duplex est forma: scz forma partis et forma totius: duplex ē materia correspōdens: cū materia et forma opponātur relatiue: ex secūdo huius: et quot mōis dicitur vnum oppositorū tot mōis et reliquuz: ex primo topicoꝝ. Est eīm materia correspondēs forme partis que est principiū eēntiale rei constituēs vnū cū forma ptis vnū ens p se. Exemplum i homīe materia ptis ē corpꝰ: forma ℞o anima. Est etiā materia correspōdens forme totius: que quidē materia ē ppietas seu drīnia indiuidualis que est causa propria indiuiduationis: et p̄t vocari hecceitas: de quo amplius dicetur quinto metaphi. Forma aūt totius z ei correspondēs est ipsa q̄dditas rei abstrahens ab hmōi drīnia indiuidualiac omnibus predicatis per accidens: sicut dictum ē prius q equinitas est tātū equinitas. et hec de primo articulo.

Quātū ad secūdū articulū,

in quo videndū ē de distinctionuz varia acceptione: Sciendum q ab aliquibus ſ equacibus doctoris subtilis ponuntur septē modi distinctionū. Quoꝝ primus est distinctio rationis. Secūdꝰ est distinctio ex natura rei. Tertius est distinctō formalis. Quartꝰ est distinctio realis. Quintus distinctio eēntialis. Sextus distinctio se totis subiective. Septimꝰ distinctio se totis obiectiue. Quibus ecō tra correspondent septem modi idemptitatum. Quoꝝ primus est idētitas rationis. Secundus identitas ex natura.

rei. Tertius identitas formalis. Quartus identitas realis. Quintus identitas essentialis. Sextus identitas se totū subiectiue. Septimus identitas se totū obiectiue. Hi aūt modi identitatis possunt cognosci p mōs oppositos distinctōis: q̄z

Primus est distinctio rationis.

Ad cuius euidentiā sciendū q̄ ratō multipliciter accipitur: vno mō p dīone sic eñ diffinitio quidditatiua dicitur ratio formalis. Alio mō p causa ita q̄ pōt distingui ratio sicut distinguitur causa. Alio mō p potentia rōali. Alio° p actu rōnandi. Alio mō p obiecto huius act? Ultimo put opponitur rei. Item sciēdū q̄ duplex ē actus intellectus: q̄ quidam est actus rectus: et alius collatiuus.

¶ Actus rectus appellatur quo intellectus fertur sup aliquam rem: vt quando intellectus intelligit rosam. Actus vero collatiuus appellatur quo intellectus re intellecta compat ad scīpam vel ad aliā. Distinctio ergo ratōis est que habet fieri p actum intellectus compatiuū: vt sortes est sortes: sortes positus a pte p̄dicati differt a sorte posito a parte subiecti sola ratione et non a parte rei.

Sed contra arguitur sic.

q̄ talis distinctio facta p intellectū vl' sumitur a re vel non: si a re: ergo nō solum est ratōis: si nō sumitur a re: ergo ē figmētum. Confirmatur: nam intelligere rem alr q̄ est: est ipam intelligere fallo mo°: ergo similiter intelligere aliqua fm ratōnem distincta sine habitudine ad distinctionem aliquam veram et realem ē falso modo huiusmodi distinctōnem ratōis intelligere. ¶ Ad primum dico q̄ distinctio rationis sortitur robur ex nō repugnantia rei ad sic vel sic concipi: et ex h° sequitur q̄ talis distinctio non est pura fictō. Ad confirmationem 2m dico q̄ intelligere rem aliter q̄ est potest intelligi dupliciter. Uno modo intelligēdo eā non eodem modo quo est: non tamē q̄ intelligatur modo repugnanti sibi: vt intelligendo lineam que vnitur materie sēsibili non intelligendo huiusmodi materiam nō repugnat ratōni linee. Alio mō intelligendo rem mō repugnanti sue nature: vt intelligendo deum corporeū dico igit q̄ ille qui intelligit rem alr q̄ est secundo modo fallitur non aūt primo mō Sic in pposito quando intelliguntur distincta fm rōem absq̄ habitudine ad ali qua scōm rem distincta non currit talis alietas.

Secundus modus distinctionū est ex natura rei.

Illa aūt distinguūt ex natura rei de quibus p̄dicata cōtradictoria possunt verificari preter opus intellectus: vt se habent totum et pars: superius et inferius: totū eñ habet esse q̄d constitutum: partes autē non. Constitutum autē et non constitutū contradicūt. Similiter supius p̄ter opus intellectus est multiplicabile in plura: inferius vero non: multiplicabile aūt et non multiplicabile sūt cōtradictoria. Sic etiā distinguitur modus intrinsecus a re cuius est modus: vt essentia diuina et eius infinitas: humānitas et sua finitas: sortes ⁊ sua drīa eius indiuidualis: albedo et eius gradus intensionis: ⁊ sic de alijs. ¶ Est aūt modus intrinsecus qui additus alteri nō variat eius rationem formalē: vt albedine patet et eius gradibus. Albedo eñ intensa et remissa sūt eiusdē rōis formalis. Ut enī dicit Sco. dist. 8. pmi 94
senten. in quocunq̄ intelligat gradu eē aliqua pfectio q̄ gradus ē gradus illius perfectionis nō tollitur ratio formalis p fectionis ppter istum gradum. Est autē modus intrinsecus inseparabilis ī actuali existentia a re cuius est: inexistit enim rei cuius est et ipsā intrinsece modificat. Licet aūt modus intrinsecus nō sit p se in genere cū nō sit nec gen⁹ nec spēs nec drīa: tñ p reductionē p̄t poni in eodem p̄dicamēto cū eo cuius ē. Et si querat q̄re aristo. nō fecit mentionē de hmōi modo Dicendū q̄ nō curauit nisi de his quoꝝ notitia requirit ad demonstrationē. modus aūt ille nō requirit ad demōnationē:

nec ē modus ita euidens, sicut alij.

dico nō curauit ponere illū modū. licet autem modus intrinsecus nō ꝓueniat

1ᵐ modū dicendi ꝓt cū nō sit de diffinitione gradus albedinis, cuius modus; tamen videt inhimus rei huius ē, quā speria passio ē cū ad dū quod nō autem ē in albedine est spēs passionis et albedinis

Secundū q minor identitas q̄ possit eē est idētitas se totj obiectiue. Causa p̄mi: qz idētitas rōis infert oēs alias. causa secūdi ē: qz identitas obiectiua nullā aliam infert. ¶ Corrolarium tertiū: maior distinctio que possit esse est distinctō se totj obiectiue: Et minor est distinctio rationis. Ratio p̄imi est: qz distinctio obiectiua infert oīes alias distinctiones. Ratio secūdi est: qz distinctio ratōnis nullam aliam infert. ¶ Quartū corrolariū: cū distinctōne rationis stat idētitas ex natura rei: ꝛ cum distinctōne ex natura rei stat identitas formalis: ꝛ sic de alijs ascendēdo. Añ animal ꝛ homo distinguūtur ex natura rei: ꝛ tamē sunt idem formaliter: cum animal includaꝫ ī homine in p̄imo modo dicendi per se. Item modus intrinsecus et id cuius est distinguuntur ex natura rei: ꝛ tamē ſm aliquos ꝓprie non distinguūtur formaliter. qz ad distinctionem formalem req̄ritur q̄ sit quidditatiuum: et quidditas Modus autē intrinsecus ꝓpe non est formalis vl' quidditas: qz quidditas addita alteri variat rationem formalē ei⁹: seu cōstituti p̄ illa: vt rationale et irrationale addita animali constituūt species habentes varias rationes formales: nō sic modus intrinsecus. ¶ Quintum cū distinctione obiectiua nulla stat identitas. ¶ Sextū cuz identitate reali nulla stat distinctio formalis: ꝛ ex natura rei. hec oīnia patent ex dictis. Confirmaꝫ ꝛ istud vltimū corrolarium accipiendo albedinez que est vna res et forma simplex hec cōuenit cū nigredine in ratōne coloris: ꝛ differt a nigredine p̄ ꝓpriam differentiam specificam. cū igit idē nō possit a ꝑte rei p̄ idem cū aliquo cōuenire ꝛ differre: q cū realitas a qua sumitur genus albedinis p̄ quā cōuenit cū nigredine: sit alia a ꝑte rei a realitate a qua sumit differentia: per quā differt a nigredine non est autem alia realiter: cum albedo sit forma simplex: ergo ē alia formaliter et ex natura rei: cū ista cōuenientia albedinis et nigredinis sit a parte rei secūsa operatione intellectus: et sic patz corrolarium.

Sed contra illud arguit̄ tripliciter: Primo sic: Oīne ens aut ē reale aut rōis: ergo oīnis distinctio erit realis vel ratōnis. Cōsequētia patet: quia distinctio est passio entis: ex q̄nto meta. Item illa q̄ distinguūtur formaliter distinguūtur q̄ditatiue: ſz quecūq̄ distinguūt quiditatiue distinguūtur eentialiter: cum quidditas et eentia sint idē: q̄ autē distinguunt essentialiter distinguūtur realiter vt patet ex p̄dictis: ergo q̄ distinguūt formaliter distinguūtur realiter. Item formalitas dicit a forma: ergo vbi erūt plures formalitates: erūt plures formę. Item formalitas ē quedā realitas: vbi aūt sūt plures realitates: sūt plures res: ergo vbi sūt plures formalitates: sē plures distincte res: ꝛ sic distinctio formal'.

¶ Ad p̄imū q̄n arguit̄: oīne ens aut est reale: ꝛc: ḡ ꝛ oīs distinctō: ꝛc: dico q̄ distinctio realis ē duplex: quedā large sūpta: alia ⁊o stricte. Distinctio realis large sumpta ē oīnis distinctio q̄ habz esse circumscripto oīni ope intellectus: ꝛ de ista dico q̄ verum ē q̄ sicut oīne ens aut ē reale aut rōis: sic oīs distinctio aut ē realis: id ē nō fabricata p̄ intellectum: aut ratōis: id ē fabricata p̄ opus intellectus. Alio mō distinctio realis sumitur stricte p̄ distinctōe q̄ ē inter rem ꝛ rem: et de illa nō ē verum: q̄ oīnis distinctio sit realis aut rationis Distinctio eīm formalis nō ē realis hoc mō: qz nō ē inter rem et rem: nec ē rōis: qz nō ē fabricata p̄ opus intellectus: vt patet ex p̄dictis.

¶ Ad secundū cū dicitur q̄ q̄ distinguūtur quiditatiue distinguūtur eentialiter negaꝫ. Ad ꝓbationē dico q̄ quiditas ꝛ essentia nō sūt idem adequate: quiditas enim in plus q̄ eentia. vñ q̄ditas abstrahit' ab eentia: sicut entitas a subia: et sic cū vnitate eentie stat plalitas q̄ditatuz. ¶ Ad tertiū cū dicitur plures formalitates ergo plures forme: vel plures realis

tates: ꝗ plures res: nõ valet ꝯsequẽtia. Essentiale enĩ dicit̃ ab eeñtia: sicut formalitas a forma: ⁊ nõ sequit̃ jn diuinis sũt plura eeñtialia: ergo plures eeñtie. ¶ Pro quo sciendũ ꝙ eeñtiale in diuĩs non distinguit̃ contra accñtale: cũ ꝺo nihil accidat: sed distinguit̃ cõtra notionale. Illa enĩ dicũtur eeñtialia in diuinis que sũt commũia tribus ꝑsonis: vt sunt potẽtia: sapiẽtia: clemẽtia: ⁊ sic de alijs. Notõnalia ꝟo dicũtur ꝑ q̃ notificat̃ distinctio ꝑsonaꝝ diuinarũ: et sic illa ñ sũt cõia tribus ꝑsonis. Assignãtur aũt q̃nq; notões cõmuniter: scꝫ innascibilitas: generatio actiua: generatio passiua: spiratio actiua: spiratio passiua. Innascibilitas cõuenit soli patri: solus enĩ pater ẽ ingenitus ⁊ innascibilis: cũ solus pater sit subsistẽs: nõ ꝓductus. Generatio etiam actiua seu paternitas qꝺ idem ẽ etiã soli patri cõuenit. Generatio ꝟo passiua seu filiatio qꝺ idẽ ẽ cõuenit soli filio. Spiratio aũt actiua patri et filio. Spiratio ꝟo passiua soli spiritui sancto.

Quantum ad tertium articulũ

videndũ ẽ de infinito scꝺm mentẽ doctoris subtilis in secũdo meta. Prĩo ponam aliquas distinctões. Secũdo ostendam aliquas cõclusiones. De primo sit illa distinctio ꝙ infinitũ põt capi tripliciter: scꝫ negatiue: priuatiue et cõtrarie. Primo dicitur infinitum quod nõ ẽ aptum natum finiri sed repugnat sibi: ⁊ sic punctus ẽ infinitus: vt habet̃ tertõ huiꝰ sicut vox dicit̃ inuisibilis. Infinitum ꝑuatiue dicit̃ qꝺ priuat finitatem in apto nato finiri. Infinitum aũt contrarie dicitur quod negat finitatem ⁊ ponit cõtrariũ. ⁊ illo mõ loquit̃ Boetius sup ꝑñta. ca. de qualitate: vbi dicit. p. ꝙ qualitati inest habere contrarium: sicut iusticia contrariatur iniusticie. Iniustus aũt cõtrarie dicitur: qꝛ hꝫ contrariũ habituꝫ ex actibus generatũ: sic infinitũ cõtrarie negat finitatẽ ponendo contrariũ: puta infinitũ extensũ sine terminis. Istud infinitum cõtrarie dictum põt sumi dupliciter: Uno mõ vt actu existens sine terminis. Alio mõ ꝙ sit tale in potẽtia qꝺ diffinit. p. tertio huiꝰ: ꝙ Infinitũ est cuius quãtitatẽ accipientibus semper ẽ aliq̃d vltra accipere: ita ꝙ quantumcũq; accipiatur: semꝑ est aliq̃d extra. Infinitũ autem contrarie semꝑ est in quãtitate molꝰ vel virtutis. Omis aũt quantitas ꝓpe dicta vel metaphorice ẽ magnitudo vel multitudo: ergo omis infinitas talis est in magnitudine vel multitudine ꝓpe dicta vel metaphorice. ¶ Itẽ Sciendũ ꝙ infinitum ꝑt capi dupliciter: vno mõ pro ratione infinitatꝭ in se: Alio mõ pro substracto: seu ꝓ eo quod subest rationi infinitatis. De secundo sit illa prima conclusio: Infinitũ cõtrarie in magnitudine vigoris vel ꝑfectionis ẽ a nobis intelligibile. Probat̃: qꝛ ꝺs est infinitus illo mõ: sꝫ deum possumꝰ intelligere vt oñdetur secũdo metaphi. ergo: ⁊c̃. Cõfirmat̃: qꝛ agnitio rei est ꝑ omes causas: ergo per primam causaꝫ: sed prima causa est infinita: ergo ⁊c̃. Respondetur ꝙ deus vel prima causa potest cognosci a nobis: non tamẽ sub ratione infiniti. Contra hoc. p. ꝓbat. viij. huiꝰ: deuꝫ eẽ infinite potẽtie: ergo cognoscitur sub ratione infiniti. ¶ Secũda conclusio ẽ ista Infinitum cõtrarie in multitudine non potest intelligi a nobis simꝰ tanq̃ vnũ: hoc ostenditur sic: Intellectus qui intelligit contradictionẽ est impossibilis: sed intelligens infinitũ contrarie in multitudine simul est huiusmodi: ergo ⁊c̃. Maior ẽ euidens. Minor patet: qꝛ non est dare tale infinitũ. Idẽ etiam ẽ dicendum de infinito cõtrarie in magnitudĩe molis: qꝛ scꝫ repugnat rei. ¶ Tertia cõclusio sit ista: Infinitũ cõtrarie in multitudine nõ potest intelligi a nobis successiue: puta intelligendo vnum post aliꝺ. hoc ostenditur sic: Si infinitũ in multitudine sic successiue potest intelligi: ergo contingit pertransire infinitum. consequens est euidenter falsum: ergo ⁊ antecedens. Probatur consequentia: qꝛ si contingit intelligere successiue infinitũ

in multitudine: oportet totam illã multitudinem pertransire. Hec cõclusio videtur ire ad mentem phi secũdo meta. dicentis: q si cause formales essent infinite nihil contingeret scire. Itẽ in hoc primo arguendo cõtra anaxagorã ponẽtem ꝑncipia infinita q tũc nihil essz cognoscibile cũ infinitũ inquãtũ huiusmodi sit nobis ignotũ Esto enĩ q intellectꝰ haberet infinitas species supnaturaliter infusas aput se: vt forte habuit anĩa xp̃i nõ tamẽ põt actu intelligere infinita in multitudine: qꝛ nõ posset elicere infinitas operationes: nec posset intelligere vnũ post aliud: qꝛ non posset ea pertransire. Infinita aũt intelligi habituatur ꝑ species: nõ quidẽ naturaliter acquisitas sed a deo infusas forte nõ ẽ impossibile. de quo in tertio sniaꝝ. Quarta conclusio sit illa: Infinitum ꝑuatiue in magnitudine molis: vel in multitudine nõ potest intelligi a nob. Probatur sic ꝑꝰ: qꝛ nõ est dare aliquã talẽ magnitudinẽ vel multitudinem que sit apta nata finiri et sit infinita. Intelligendũ tamẽ q i omnibus conclusionibꝰ ꝑdictis accipit infinitũ ꝓ infinito in actu non in potentia et ꝓ re que subicitur rationi infinitatis. Si aũt queratur de infinito accepto ꝓ ratione infinitatis in se Sit ista Conclusio quinta: Infinitum om̃i mõ dictũ potest intelligi a nobis: hoc oñditur sic. Impossibile est aliquid intelligere in eẽ vel non in esse alteri nisi prius ip̃m app̃hendatur ab intellectu. Sed infinitum omni modo dictum possumus cognoscere inesse alicui vel non inesse: ergo necessario ipsum infinitum sic prius apprehẽditur ab intellectu. Ex omnibus predictis concludo corᵉ q infinitum sumptũ pro re substracta est possibile ĩtelligi vl non intelligi: sicut ipsum possibile est eẽ vel non esse a parte rei. Si enim ipsum possibile sit: esse potest intelligi a nobis vt deus. Si autẽ sit impossibile esse: vt infinitum actu in magnitudine vel multitudine molis: sic non intelligitur a nobis. Infinitum tamẽ in potentia in magnitudine vel multitudine potest a nob intelligi: et hoc potentialiter accepti vt sic semper intellectus conformetur rei.

Sexta conclusio sit ista: Infinitũ negatiue potest intelligi a nobis. Hoc apparet: quia punctus vel vnitas potest ĩtelligi a nobis: sz ipsa sũt infinita negatiue: ergo ꝛc̃.

IIII. C.

Omnes igitur contraria faciunt. ꝛc̃. Postq̃ phs determinauit d principijs ꝑm opinionẽ antiquoruz: In ista parte determinat de eis ꝑm opinionem propriam. Probat igitur prima principia esse contraria. Primo ex opinione antiquorum: quia om̃es cõtraria faciunt principia. Nam ꝑmenides facit principia calidum ꝛ frigidum: et hec appellat ignem et terram.

Pro quo notandum q licet ꝑmenides poneret vnum ens ꝑm veritatem tm̃: vt superius dictum est: vt commentator ait: Ponebat entia duobꝰ modis vera et estimabilia: Vera erãt entia ꝑm rationẽ: estimabilia ꝑm sensum: Ut ergo saluaret ea que ꝑm sensum fiebãt: posuit principia ignem et terrã siue calidum et frigidum. Notandũ insup q cõtrarietas hic accipitur large pro quacũq; oppõne siue positione: vt sursum ꝛ deorsum: añ ꝛ retro. l põtioñ siue in ordĩe siue in figura: ꝛ sic de alijs. Consequenter oñdit phs hoc eẽ rationale: qꝛ sic oĩa illa que sũt de rõne principiorum saluamus ponendo principia contraria.

Tria autem sunt de ratione principioꝝ. Primum ẽ q principia oportet eẽ non ex alterutꝝ: scz q vnum non sit ex alio. Secundũ ẽ q non debent esse ex alijs. Tertium q om̃ia alia debent esse ex ipsis. Hec autẽ tria insunt primis contrarijs. Nam per hoc q principia prima sũt non sunt ex alijs propter hoc q contraria sunt non sunt ex alterutrꝫ. Tertia cõditio probatur: scz q omnia sunt ex ꝯrijs: l ex medijs: sz etiã media sũt ex ꝯrijs: g

142

omnia sunt ex cōtrarijs. Probat aūt aris. antecedēs huiꝰ rōis: qꝛ nunq̄ fit cōtingens ex contingenti. i. quodlibet a quolibet nisi scdm accñs. ¶ Pro quo notandum q̄ qꝛ agens assimulat sibi passum ex eo aliquid fit qđ ab illo aptum natuꝫ ē pati: vt ex eo fit ignis qđ ab igne pati pōt: et qđ p̄t in ignē cōuerti. et qꝛ nō q̄dlibet a quolibet patitur: sed omis passio ꝓprie loquendo ē a cōtrario: q̄cq̄d ḡ fit: a cōtrario fit. Dicit ergo phs qualr vtiq̄ fiet albū ex musico nisi musicū sit accidens albo vel nigro: nō ergo fit quodlibet ex quolibet nisi ꝑ accñs. Per se aūt solū cōtrariū fit ex cōtrario: vt album fit ex non albo: et hoc nō ex omi non albo. qꝛ nō ex musico: ⁊ sic de alijs: sed ex nigro. Aut ex medijs: vt ex pallido: sic ⁊ musicū fit ex nō musico. Similiter omne quod corrūpitur corrūpitur in cōtrariū: vt albū nō corrumpitur in musicum nisi forte ꝑ accñs: sꝫ corumpit ī nō album vt in nigrum vel me^m. ¶ Dubitaret forte aliquis: qꝛ. P. videt sibi contradicere: dixerat em superius q̄ pria cōtraria nō fiant ex alterutꝝ: h aūt dicit q̄ cōtrariū fit ex cōtrario. Respondeo q̄ ꝓpe loq̄ndo cōtrariū nō fit ex cōtrario: vt albedo non fit ex nigredine nisi inquātū cōtrariuꝫ includit subiectū: sic em albū fit ex nigro: qꝛ fit ex subiecto qđ ē potētia ī albū Sic similiter forma nō fit ex priuatione sed educit de potentia materie priuate. Sic ergo intelligendū ē cōtraria fieri ex cōtrarijs. Prima ergo ꝓpositio q̄ dicit q̄ cōtraria nō fiūt ex alterutꝝ est intelligenda de cōtrarijs in abstracto. ¶ Deinde phs dicit: q̄ similiter dicendū ē de compositis sicut dcm ē in simplicibus. Uñ consonans fit ex nō cōsonante: ⁊ corrumpit in incōsonantiā: et hoc nō ī quālibet sed in oppositam. ¶ Notandū aūt simplicia hic accipi oīa gñata ꝑ acceptionē alieꝰ vnius forme: siue illa sit subal vt homo equꝰ: siue accñtalis: vt album nigrum. Composita vo hic appellātur que generant ex acceptione alicuius ordinis: vt generatio alicuius ciuitatis ex acceptione multarū domoꝝ: vl ex acceptione alicuiꝰ compōnis: vt generatō parietis ex compōe duoꝝ lapidū: vel ex acceptōe alicuius simphonie: vel alicuius consonātie: vt generatō cythare ex multis cordis: vel generatio statue ex ꝑtibꝰ consonantibus: vl generatio picture ex correspondētibus coloribꝰ. Dicit ḡ. p. q̄ omia hmōi sꝑ fiūt ex oppositis. Domꝰ em nō fit ex eo q̄ sūt cōposita ea ex quibus domus fit: sꝫ ex eo q̄ cōponētia domum sunt simplicia et diuisa. Similiter statua fit ex nō figurato: ⁊ sic de alijs. Omia ergo fiūt ex cōtrarijs vel medijs tam artificialia q̄ naturalia. Dicit autē. p. q̄ antiq̄ phi ipa vitate coacti cōcesserūt principia esse cōtraria: in quo innuit hoc esse quasi ꝑ se notū.

V. ca. vtꝝ tm̄ tria sint p̄ncipia

c Onsequēs aūt vtiq̄ erit

Postq̄. p. venatus ē de principiorū cōtrarietate: hic cōsequēter inquirit numerum eoꝝ. Dicit ergo q̄ consequēs vtiq̄ erit dicere de numero principioꝝ: vtruꝫ sint duo aut tria aut pla Et q̄ sint pla ꝓbatur qꝛ sūt cōtraria. Q aūt nō sint infinita ꝓbat: qꝛ in vtroq̄ genere ē vna p̄ma cōtrarietas: scꝫ priuatio et habitus. Quare aūt priuatio dicat p̄ma cōtrarietas et habitus: videbit. x. metaphisice. suba aūt vnū quoddā genus ē: ergo ī eo est vna prima cōtrarietas. Sed p̄ma cōtraria in genere substantie sūt ponenda principia simpliciter prima: talia aūt nō sunt infinita. ¶ Pro quo notandum q̄ principia sunt primo contraria: vt dicebat s̄: ḡ p̄ma principia simpliciter sūt p̄mo cōtraria in primo genere simplicit. Sed primū genus simpliciter ē subia: ḡ prima principia de quibus nūc loq̄mur ponēda sūt in genere substantie. ¶ Deinde oñdit aris. tria eē principia: qđ probatur: qꝛ cū principia sūt cōtraria: ⁊ contraria nō p̄nt ꝑ se stare: oꝑtet dare tertium principiū in quo subsistāt. s. materiam: q̄ q̄dem ē principiū principij: qꝛ scꝫ ē magis principiū q̄ forma in via gene-

rationis: cũ forme educãtur de potentia materie: licet forma magis habet rõem principij in via ꝑfectõis: q̃ forma dicit esse rei. Dicit etiã aristo. ꝙ materia appetit formam: q̃ vcz naturaliter inclĩat ad formã sicut ad suã ꝑfectionez. ¶ Ad euidẽtiã eoꝝ q̃ dicta sũt de ꝑncipijs tribus rerũ naturaliũ: declarandi sũt q̃nq̃ articuli. Primus articulus erit de entitate materie. Secũdus de distincõe materie a forma. Tercius de eoꝝ separatõe. Quartus erit de distinctõne materie ab eius potentia. Quintus de distinctõne priuatõnis a potentia materie.

Quantum ad primum dico

duo ꝟm mentẽ docto. subti. 12. di. 21. sẽtẽtiarũ. Primũ ẽ ꝙ materia ẽ ens positiuũ. ꝓbat: q̃ materia ẽ fũdamentũ ⁊ receptiuũ oĩm formarũ naturaliuz. Uñ. p. nomĩat materiã primo de generatõe pãdexecis. i. receptaclm formaruz. Materia etiã ẽ ꝑ sẽ ꝑs rei: vt habet septĩo metaphi. Materia etiã ẽ subiectũ gñatõis. Uñ ꝑmo ꝺ gñatõe dr̃ materia ꝑma quã ibi. p. vocat yle ẽ maxime subiectũ generatõnis et corruptõis. Materia etiã est ꝑ se principium ex primo hui⁹: ⁊ est per se causa: ex secũdo hui⁹: Sed certum est ꝙ oñia ꝑdicta nõ ꝑñt competere nõ enti: ꝯ materia nõ ẽ nõ ens: ꝯ est vere ens. Secũdũ dcm̃ ẽ ꝙ materia ẽ ens in poñ. Ad cuius euidentiã notandũ: ꝙ ens in potentia dicit dupliciter: Uno mõ vt sb̃iectũ potẽtiale. Alio mõ illud ad qꝺ est potentia. Exẽplũ ꝑmi: supficies dealbãda. Exemplũ secũdi: albedo generãda. Prima poñ dicitur subiectiua. Secunda obiectiua: nec ille potentie sũt eedẽ: ꝑñt enĩ separi. Qꝺ enĩ ẽ creabile: puta annulus est ĩ potẽtia obiectiua nõ subiectiua. Ad ꝓpositũ materia dicitur ens ñ in potentia obiectiua sz subiectiua: Nõ dico obiectiua vt albedo anteq̃ sit: tum q̃ esset simplr̃ non ens: tũ q̃ ens in potẽtia obiectiua nõ est subiectũ trãsmutationis sed termin⁹. Materia aũt ponitur subiectum: Sed materia ẽ in potẽtia sb̃iectiua eodẽ mõ quo supficies in potentia ad albedinem: ita q̃ materia est ens receptiuũ actus sub̃alis ꝑmo: ⁊ act⁹ accidẽtalis secũdario. ¶ Notandũ insup ꝙ actus ꝑt capi dupliciter. Uno mõ ꝓut distinguit cõtra potẽtiã obiectiuã ꝟm quẽ scz actum et potẽtiã totũ ens diuiditur: et sic actus nõ cõuertit cũ forma. ꝟm hoc enĩ oñe qꝺ ẽ extra cãm ẽ in actu: et ꝟm hoc etiã priuatões dñr esse. Uñ cecitas dr̃ esse actualiter in oclo carente visu. Alio mõ sumitur actus ꝟm ꝙ loquit P. septimo meta. ꝓ actu distinguente formali specifico et recepto: et sic distinguit contra receptiuũ siue potẽtiã subiectiuã. Materia ergo licet sit ens in actu entitatiuo: q̃ scz ẽ aliq̃d extra causam suam: tamẽ distĩguit cõtra actũ secũdo mõ dictum: scz cõtra actũ distinguentẽ formalẽ specificũ: et describit ꝑ ens in potentia: q̃ maxime ẽ receptiuuz act⁹. Est ergo materia ens in potẽtia et magis q̃ subiectũ accñtis: q̃ min⁹ hñs in se actualitatis et maioris accidentis capax.

Sed contra predicta arguit

dupliciter: Primo ꝑ id qꝺ habet septimo meta. ꝙ materia nec ẽ quale nec quãtũ: nec aliquid aliꝺ quibus ens determinatur: ꝯ materia nõ ẽ ens. Itẽ 5°. ꝓbꝺ ad ꝓbandũ ꝙ generatio nõ ẽ motus arguitur sic qꝺ gñat nõ ẽ qꝺ mouet ẽ ergo generatio nõ est motus: quero q̃uo intelligitur inmaiori qꝺ generat: nõ ꝓ termĩo q̃ si sic: tũc termin⁹ motus nõ est. nec ꝑt dici ꝙ ĩ maiori ly: qꝺ generat: accipiat ꝓ termĩo et ĩ minori ly qꝺ mouet ꝓ subiecto: q̃ tũc argueret ex q̃ttuor termĩs: ergo cũ dicit qꝺ generat nõ ẽ: accipit ꝓ subicõ: sz subicm̃ gñatõis ẽ materia: ergo materia nõ ẽ. Ad ꝑmũ dr̃ vno° ꝙ p. loq̃tur ꝟm opinionẽ alioꝝ: qꝺ pz ex duobus: primo ex epillogo. Ex his ꝯ speculationibus. ⁊c̃ Secũdo q̃ statim arguit ad oppositũ Sz impossibile ⁊c̃. Alit dicit ꝙ loquit de diuidẽtibus ens ꝑ se. vñ sequit: neq̃ aliq̃d eoꝝ quib⁹ ens determinat: ⁊c̃. Sic etiã forma nec ẽ q̃d: nec quãtũ: q̃ nec materia nec forma sũt ꝑ se ĩ gñe sz ꝑ reductionẽ. Ad secũdũ ꝯcedo

149.

q̃ in argumẽto phi vniformiter negetur eẽ a subiecto generatõis: et affirmat̃ de subiecto motus. Sed loquitur de eẽ formali pfecto et specifico: qr subiectũ motus ẽ aliqd̃ ens actu pfecto et formali: materia aũt nõ: sed ex hoc non sequitur q̃ sit nihil: sed ẽ ens distinctũ extra causam suam. et hoc de primo articulo.

Quantum ad secũdũ articulũ in quo erit videndũ de distinctiõe materie a forma. dico sm Sco. vbi s̃ q̃ materia et forma realiter distinguũtur. pro cuius pbatõe noto tres cõditões materie positas in p̃cedenti articulo: vicz q̃ ipa ẽ receptacl̃m oĩm formarũ materialium. Secũda q̃ ipa ẽ p se principiũ ⁊ cã Tertia q̃ ẽ subiectũ generatõis. Ex prima cõditõe arguo sic: Impossibile ẽ idẽ a seipo separi: qr da oppositũ se' q̃ id sil' erit ⁊ nõ erit: qd̃ oppositũ ẽ p̃mi p̃ncipij et p ꝯñs falsũ: sed materia et forma sunt abinuicez separabilia: materia enĩ ẽ receptacl̃m oĩm formarũ: sed nõ simul: ḡ successiue: et p cõsequẽs a qualibet forma seorsũ: ergo materia et forma nõ sũt idẽ formaliter. Preterea ex secũda cõditõe arguo sic: Oĩne cõpositũ vere et eẽntialiter cõstat ex componentibus realiter ⁊ essentialiter distinctis. oppositu3 enĩ p̃dicati infert oppositũ subiecti: sz cõpositũ ex materia et forma ẽ vere et realr̃ cõpositum: ḡ ⁊c̃. Minor pbat̃: qr materia est p se principiũ essẽtiale: et p se causa. Preterea ex tertia cõditione argno sic: materia ẽ p se subiectũ generatõis: forma nõ ẽ subiectũ generatõis sz magis terminꝰ: ḡ forma nõ ẽ materia. Ad cuiꝰ euidentiã sciendũ q̃ compositõ ẽ duplex: q̃dã ẽ cõceptuũ: q̃dã entitatũ: et in q̃libet compone cũ nõ fit pcessus in infinitum est deuenire ad aliq̃ duo extrema totalr̃ alterius rõis: ita vt nihil vnius includatur in rõe alteriꝰ: illa extrema in cõpõe entitatiua sũt materia ⁊ forma: ita q̃ mã est puꝝ actua' et poñ': forma aũt est purũ actuatiuũ: et nihil vnius includit̃ in rõne alterius: qr alr̃ illud nõ eẽt purum actuabl̃e: nec aliud puꝝ actuatm̃. Extrema in compõe ꝯceptuũ sunt tm̃ ꝯceptꝰ: quoꝝ aliq̃ sũt determĩabiles tm̃ qual̃ ẽ cõceptꝰ entis ad quẽ stat resolutõ ꝯceptuũ determĩabiliũ. Alid̃ extremũ ẽ puru3 determĩam q̃l̃ ẽ ꝯceptꝰ vltie drñ'. Ex q̃ pz correlarie q̃ extrema in q̃libz harũ compositõe sũt in suo ordine p̃mo diuersa et in nullo cõueniũt: ita q̃ vt p̃dixi: nihil vnius includit̃ in rõe alterius. patet ergo ex p̃dictis: q̃ materia realiter distinguit̃ a forma. ¶ Sed cõtra hoc arguit̃ qd̃ nõ ẽ distinctũ cõceptibiliter ab aliq̃ nõ distinguit̃ ab eo realiter: sz materia ẽ hmõi respectu forme: ḡ ⁊c̃. Maior patz qr sola distinctio cõceptibilitatis ẽ mĩor distinctione reali: mlta enĩ sũt distincta conceptibiliter: nõ tm̃ realiter: vbi autez nõ est minor distinctio nec maior. mĩor patet primo huiꝰ. materia enĩ cognoscibilis ẽ p analogiã ad formã. Respõdeo q̃ minor ẽ falsa: ad pbationẽ cũ dicitur q̃ materia ẽ cognoscibilis in analogia ad formã: concedo q̃ nõ p̃t alr̃ cognosci p statu illo a nobis: ex hoc tm̃ nõ sequit̃ q̃n sm se sit cognoscibilis. qd̃ pbat̃: qr oĩnis entitas absoluta in se ẽ cognoscibilis: matia ẽ hmõi cũ ex materia ⁊ forma cõstituat̃ cõpositũ qd̃ est ens absolutum: et habeat ydeã in deo: ergo sm se est cognoscibilis: nõ ẽ tm̃ nũc cog̃scibil' a nobis sm se. qd̃ pbat̃: qr materia est minus cognoscibilis q̃ forma: cũ magis sit remota a sensibus: sz forma nõ ẽ p se a nobis cognoscibilis: cũ nõ cognoscat̃ nisi ex operationibus: ḡ nec materia. Cognoscimus igit̃: vt dicit̃ cõmentator materiã p mutationẽ: videmus enĩ vnã formã nouã post aliã. pbo: qr videmus nouã opationẽ q̃ arguit nouã formã: et sic cognoscimꝰ subiectũ transmutatõis ꝯñe: scilz materiam q̃ manet sub vtraq̃ forma: et hoc de secũdo articulo.

Quantũ ad tertium articl̃m

scz de separatõe materie a forma: dico sm doc. vbi s̃: q̃ licet naturaliter materia ñ possit eẽ sine forma: tm̃ p diuinã potentiam absq̃ ꝯdictõe p̃t eẽ sine forma. Qd̃ pbo sic: Absolutũ distinctũ: et priꝰ alio absoluto p̃t eẽ sine ꝯdictõe sine ipo: mã est absolutũ distinctũ: et prior forma q̃-

ęunqꝫ ſubiali ꝛ accñtali: ergo ꝑt eſſe ſine alio abſoluto. maioꝛ ẽ manifeſta in omnibus abſolutis: et minoꝛ patet: q̄ enim materia ſit q̄d abſolutum patet: qꝛ facit compoſitionem realem et abſolutã. Q̄. etiã ſit prioꝛ forma ſaltem ordine nature patet: qꝛ ẽ receptiua forme et fundamẽtum eius. Item quicquid deus abſolutum facit in creaturis mediante cã ſecũda: ꝑt facere ſine ipa que nõ eſt de eſſentia cauſati: ſꝫ forma ẽ cã ſecũda q̄ nõ ẽ ꝺ ęeñtia materie: q̄ tñ materia eſt ſine forma q̄ dat eẽ materie: ergo ꝑt facere materiã ſine ipa. Q̄. aũt forma nõ ſit de eſſẽtia materie patet: quia aduenięte alia et alia forma: eẽt alia et alia eeñtia materie. Dico aũt abſolutũ: qꝛ forte nõ eſt ſic de reſpectu vt de aptitudine naturali que nõ ꝑt a ſubiecto ſeparari: cuꝫ ſit ei⁹ ꝓpꝛia paſſio idẽ realiter cũ eo: vt ẽ riſibilitas reſpectu hoīs: ꝛ mobilitas reſpectu coꝛporis. Et ſi queras: vbi eſt iſta materia ſine forma: dico ꝙ ſicut angel⁹ qui non eſt quantus eſt ī aliquo loco diffinitiue nõ circumſcriptiue: ſuppoſito ꝙ ſit in vniuerſo: ſi tamẽ fierꝫ extra vniuerſum vbi nõ ẽ locus nõ eſſet in loco diffinitiue: Sic materia ſi fieret ſine forma ī vniuerſo cũ nõ eẽt quãta eſſꝫ diffinitiue alicubi: ſi aũt fieret extra vniuerſum nuſq̄ eſſet localiter nec diffinitiue: nec aliq̄ alio mõ: tamẽ eſſet in ſe quedam natura abſoluta. Si queras etiam ſi habeat ꝑtes ſeparatas? Dico ꝙ ſubſtantiales ꝑtes habet: illas enī nõ habet ꝑ quantitatem. Si etia dicas: materia ſic exiſtens ſine forma habet reſpectum ad deum vt conſeruantem: ſaltẽ igitur habet aliquã formã cũ relatio ſit forma accñtalis. Dico ꝙ ille reſpect⁹ nõ ẽ forma addita materie: ſed idẽ realiter cum materia cũ nõ ſit aliud niſi dependentia ipſius materie a deo. Nulla aũt creatura ꝑt eſſe ſine tali dependentia ad deũ conſeruantem. ſed la materia de entitate materie et de ei⁹ diſtinctõe et ſeparatione a forma diffuſe tractatur a doc. ſ̃ dcõ: quare ꝑ nunc nolo circa hoc diutius immorari. et hec de tertio articulo.

Quantum ad quartum articulum que eſt de diſtinctõne materie ab eius potentia: primo ꝓmittam triplicem diſtinctionem: ſecũdo ponã quadruplicem concluſionem. Quantum ad ꝓmuꝫ ſit iſta ꝓma diſtinctõ: ꝙ potentia eſt duplex: quedã actiua: ꝛ quedã paſſiua. Potentia actiua dicitur q̄ eſt principiũ trãſmutandi alterũ inquãtũ aliud. Potẽtia paſſiua ẽ principiũ tranſmutãdi ab alio inquantũ aliud: ſicut habeẽ quinto meta. Secunda diſtinctio ẽ: ꝙ potentiale eſt nomẽ relatũ: ſicut hoc nomẽ ſimile: et ẽ concretum huius abſtracti quod eſt potentialitas. Ab hac potentialitate ſi eſt actiua denomiatur principium quo ꝛ dicitur potentia actiua. denominat etiam principiũ quo et dicitur potens actiue. Si autẽ illa potentialitas ſit paſſiua denominatur ab ea principiũ quod ꝛ dicitur potentia paſſiua. Denomiatur etiam principiũ quod ꝛ dicitur potens paſſiue: puta ſubiectũ paſſibile. Tertia diſtinctio ſit iſta: ꝙ cum potentia ſit nõ relatiuũ: et oñe relatiuũ dicit aliq̄d ꝓeter relationem: ſm auguſtinũ ſeptimo ꝺ trinitate: tõ potentia materie de qua ẽ ſermo põt accipi vel ꝑ fundamẽto vl ꝑ reſpectu fundamẽti. Si ãt ꝑ reſpectu ad huc dupliciter: vel ꝑ reſpectu aptitudinali qui abicit formam ad quã: vel ꝑ reſpectu actuali q̄ ſupponit actũ forme ad quem ẽ. ¶ Quãtũ ad ſecũdũ ſit iſta ꝓpꝛia cõcluſio: Potẽtia accepta ꝑ fũdamẽto nõ diſtinguit̃ aliquo mõ a materia ex natura rei. Hãc oſtẽdo ſic: Idẽ a ſeip̃o realiter nõ diſtinguit̃ aliquo mõ ex natura rei: ſꝫ mã vt mã ꝛ vt fũdamẽtũ: talis reſpectus ẽ idẽ realiter: ſicut pꝫ ex p̃cedeñ: ꝙ ꝛ ceẽa. ¶ Secũda concluſio ſit iſta: Potẽtia materie accepta ꝑ reſpcũ aptitudiali ñ diſtinguit̃ realr a mã: ſic pꝫ: qꝛ mã eſt ſimplr inſepabilr a tali reſpectu: ꝙ ẽ. Sꝫ ꝺ⁹ ar⁹ du⁹. ꝓmo ſic: ponãtur ẽ ī pñto relatõnis: mã ãt ī pñto ſbe: ꝙ diſtinguit̃ realr cũ eeñ⁹ pñtoꝝ ſint impermixte. Itẽ q̄cũqꝫ ſic ſe hñt ꝙ vno plꝫficat⁹ aliꝺ ñ glific⁹ illa videt̃ realr diſtingui: ſꝫ mã ꝛ ponãtur aptitudinali

sunt huiusmōi: qꝛ materia vna hmōi manens habet plures hmōi aptitudines: ꝯ ꝛc̄. Respōdeo ad primū ꝙ potētia aptitudinalis ꝓprie nō ē de genere relatōnis nisi solū denomīatiue et similitudīarie: sed ē realiter in eodē genere cū mā. Alr̄ posset dici tenendo ꝙ eēt in gener̄ relatōis: qd̄ nō est incōueniēs ꝙ ea que sūt idē realiter: dū tn̄ distinguant̄ formaliter eē in diuersis p̄dicamētis. Omnis enī relatio creature ad deū ponit̄ in tertio mō relatiuoꝝ: in quo nō ē mutua dependentia: vt pꝫ q̄nto metaphi. et tn̄ relatio dependentie creature ad deū vt cōseruantē est idē realiter cum creatura vt habet videri in secūdo sn̄iaꝝ. Cū aūt dr̄ ꝙ eēntie pn̄toꝝ sūt impmixte posset dici ꝙ verū est formaliter nō realiter. Ad secundū dico ꝙ maior ē falsa. Eēntia enī diuina et eēntia aīe nō plurificata attributa in d̄o plurificātur ꝛ potentie ī aīa: nō plurificata idētitate reali: sufficit ergo ad hoc saluandū di° formalis. Tercia cōclusio sit ista: Potētia materie accepta ꝓ respectu aptitudinali distinguitur aliquo mō a materia ex natura rei. i. formaliter. Hanc ꝓbo ꝑ pb̄m. 4° meta. q̄ opīonē d̄ ꝟitate apparētium ducit ad hoc inconueniēs: ꝙ om̄ia erūt formalit̄ ad aliq̄d dās ītelligere ꝙ null⁹ respect⁹ est idē formaliter cū absoluto. Quarta cōclusio sit ista: potētia materie accepta ꝓ respectu actuali distinguit̄ realiter ab ip̄a. Hanc sic oñdo: q̄cq̄d p̄t ab alio separi: ab eo realiter distinguitur: sꝫ potētia materie sic accepta p̄t realiter a materia separi: ergo ꝛc̄. Maior ē euidens: sꝫ minor ꝓbat̄: qꝛ om̄is respect⁹ actual̄ ē realiter separabilis cui⁹ termin⁹ ē separabilis realr̄: forma āt q̄ ē termin⁹ talis respect⁹ est realiter separabilis a materia. patet ꝯ et ip̄e tal̄ respect⁹: ꝛ hoc de quarto p̄ncipali.

Quantum ad quintum articulū q̄ ē de distinctione priuatōnis a potentia materie. Primo p̄mittā aliq̄ vtilia: deinde cōcludā aliq̄ necessaria. De primo dictū primū sit ꝙ priuatio formaliter nihil ponit. ꝓbatō huius: negatio nihil ponit formaliter: sꝫ priuatō est formaliter negatō ꝯ p̄uatio formaliter nihil ponit. Maior patet: qꝛ negatio ē nō ens: ex 4. meta. Minor probatur: quia priuatio ē negatio in subiecto: et ibidem vocat̄ negatio in gn̄e. vnde nil addit supra negatōnem nisi cōnotationē et p̄suppositionē subiecti apti nati. Illa aūt cōnotatio ē extra cōceptum eius formalem sicut ē subiectum qd̄ cōnotat. Secūdum dictū ē ꝙ priuatio in materia non ē vna tn̄ realiter. Probatio huius. Nam priuationes multiplicātur habitibus: nam quot modis dicit̄ vnū oppositorū tot et reliquū: p° topicoꝝ: sꝫ habit⁹ siue forme q̄ successiue existūt ī materia sūt plures realiter: ꝯ ꝛ priuatōnes eis opposite. Tertiū dictū est ꝙ priuatio materie ē realiter separabilis a materia. patet qꝛ termini motus sūt incompossibiles ex quīto huius: et hoc verū ē de terminis primis: sꝫ priuatio et forma sūt termini primi generatōis: ꝯ in exn̄te forma ī materia priuatio isti⁹ forme separat̄ a materia. Quartū dictū ē ꝙ priuatio ē principium ꝑ accn̄s: tū qꝛ accidit materie que est principium ꝑ se: tū qꝛ ad gn̄atōem naturalē necessario p̄exigitur: nō vt aliq̄d in existens genito: qꝛ enī nō est in exn̄s: ideo nō ē principiū ꝑ se: Tum qꝛ est necessario p̄requisita: ideo ē principiū aliq̄ mō: sꝫ ꝑ accn̄s. Primū sꝫ ꝙ non sit in exn̄s pꝫ ex p̄mo h⁹. Secūdū sꝫ ꝙ sit necessario req̄sita pꝫ ex hoc: qꝛ alr̄ gn̄atō n̄ eēt naturalis: naturalitas enī rationis ē ex inclinatōe seu tendētia naturali subiecti ad illā formā: qd̄ sine priuatōe esse nō pōt. ¶ De secūdo sit ista prima cōclusio: Priuatio q̄ ē tertiū p̄ncipiū in natura distinguit̄ realiter a potentia materie accepta ꝓ substracto. Hanc ꝓbo sic: Illa quoꝝ vnū realiter ab altero separat̄ realiter sūt distincta: sꝫ materia q̄ est potentia accepta ꝓ substracto ꝛ priuatio sunt hmōi: qꝛ vnū ab altero realiter separatur: sicut patet ex tertio dicto: ꝯ ꝛc̄. ¶ Secū

da conclusio sit ista: Priuatio q̃ ē tertiū principiū in natura distinguit̃ realiter a potentia materie accepta ꝓ respectu aptitudinali. Que ꝟo sic ꝓbatur: qꝛ ꝑuatio realiter sepat̃ a respectu aptitudinali potētie: ergo realiter distinguit̃. Ans patet: qꝛ in aduētu forme nouiter generate manet iste respectus aptitudinalis sicut ꝑus: priuatio aūt non manet respectu illius forme. ¶ Tertia conclusio sit ista: Priuatio q̃ ē tertium principium ī natura distinguit̃ realiter a potentia materie accepta ꝓ respectu actuali. hāc ꝓbo sic: qꝛ illa q̃ sic se habent ꝙ ad vnius generationē corrūpit̃ aliud: et ecōuerso realiter distinguūtur: sed sic se habēt ꝑuatio et respectus actualis vel potentie in materia: ergo ꝛc̃. Maior pꝫ: et minor ꝓbat̃: qꝛ gñata forma generat̃ respectꝰ actualis: priuatō vero corrumpit̃: sꝫ corrupta forma ē econuerso. Ex his cōcludo correlarium: ꝙ ꝑuatio q̃ est principium tercium ī natura distinguit̃ realiter a potentia materie accepta omni modo.

Sed contra predicta arguit̃ ꝙ priuatio sit idem realiter qđ potentia materie: qꝛ si nō: tūc seq̃ret̃ ꝙ eēnt q̃ttuor ptincipia nature: cōsequēs est falsum et cōtra aristo. ergo et añs. ꝓbatio consequentie: qꝛ vt pꝫ ex p̃cedentibus: ꝑuatio ponitur principium ꝑ accidens: tuꝫ qꝛ inest materie q̃ ponitur principium ꝑ se: tum qꝛ ad generatōem naturalem necessario requisita: vtrūq̧ cōuenit potentie materie. Patet ergo ꝙ erit principium nature. ḡ 4m. si potentia materie a priuatione distinguat̃. preterea q̃ solum distinguūtur conceptibiliter: sūt idē realiter: sed priuatio et potētia materie sūt huiusmodi: ergo ꝛc̃. Minor ꝓbat̃ ex ꝑmo huius: vbi dicit̃ ꝙ priuatio et materia sūt idē subiecto: drñia tñ rōe: et ideꝫ dicit̃ esse de potētia materie. p̃terea oīs distinctio realis arguit duo extrema realia: sed priuatio nihil ē reale: ergo ꝛc̃.

¶ Respondeo ad primū cum infertur: ḡ sunt quattuor principia nature: nego cōsequentiā. Ad ꝓbationem dico ꝙ vtrūq̧ eoꝝ competit potentie materie nō actuali sꝫ aptitudinali patet de se: illa aūt aptitudinalitas nō distinguitur realiter a materia: vt p̃ostensū est: et ideo nō ponit in numerū cū materia: quare nō erūt principia nisi tria. Ad secūdū nego minorē: ad ꝓbationem dico: dato ꝙ materia: et potentia materie: et priuatio sunt idem subiecto: distinguūtur tamē rōne formali et reali modo preexposito: et per cōsequens plus q̃ cōceptibiliter. ¶ Ad tertium dico ꝙ dato ꝙ priuatio non fundet distinctionem realem: est tamē hec distinctō realis ex altero extremo: quod est potentia: que potest fundare relationem realem. ¶ Alr̃ dicitur ꝙ reale ē duplex: scꝫ positiuū et negatiuum. Circūscripto enī omī intellectu adhuc ens negatiuū essꝫ distinctum ab ente positiuo. hoc aūt mō priuatio est extremum reale negatiuum: et pōt fundare distinctionē realem negatiuā: vt in ꝓposito. Alr̃ potest dici: ꝙ si velis restringere nomē distinctionis ad extrema realia et positiua vtaris in proposito nomine non idētitatis: dicēdo scꝫ ꝙ priuatio et potētia materie sūt nō idē realiter. Et hec de 5° p̃ncipali: et de primo phisicorum.

Explicit liber primus Phisicorum.
Sequitur secundus.

151

Orum que sunt que dam sūt a natura: ⁊c. Post- q̄ in primo libro determina uit de p̄ncipijs intrinsecꝫ na ture: hic cōsequēter ostendit q̄ conside- rare de talibus spectat ad pħm natura- lē: et arguit sic: Quicq̄d habet rōem na ture ē de cōsideratōe pħie naturalis: sed materia et forma et priuatio habēt rōez nature: ergo sūt de cōsideratōe pħie na- turalis. Ptz enī q̄ si naturalis dz consi derare de natura tñ materia et forma et priuatio vt patebit posiint dici natura: optet q̄ de his cōsiderare hēat pħia na turalis. Oñdit aūt. p. p̄mo q̄d ē natura Pro quo ponit talē diuisionē: q̄ Eorum que sūt: aliq̄ q̄dā sūt natura: alia ꝓpt̄ ali as causas: vt p volūtatē vl' artē: et expo- nit se q̄ sūt natura dicēs q̄ nata sūt aīa- lia et plante et corpa simplicia: vt ignis terra ⁊ cetera. Ex qua diuisione assignat drñiam int̄ naturalia et nō naturalia di cēs q̄ naturalia vidētur differre a nō na turalibus: qr oīa q̄ sūt naturalia vidētur esse habētia in se principiū motus ⁊ sta- tus: sed nō eodē mō: qr aliq̄ habent hu- iusmōi p̄ncipiū ꝟm locū: alia ꝟo ꝟm au- gmētū et decremētū: q̄dā ꝟo hñt hmōi principiū ꝟm alterationez. Exēplū ꝺ ha bētibus principiū motus: vt q̄ttuor ele- mēta et corpa aīata: ⁊ sic de alijs. Scdz aūt augmētū nō hñt nisi corpa vegetabi lia. ꝟm ꝟo alteratōem hñt in seip̄is p̄n- cipiū corpa cōposita et simplicia: artifici alia ꝟo vt lectulus nō hñt hmōi p̄ncipi um innatū. Ex his infert diuisionē natu re dicēs: q̄ natura est principiū aliq̄ꝺ et causa mouēdi et quiescēdi eiꝰ in quo ē p̄ncipiū p se et nō ꝟm accñs. Exponit āt nō ꝟm accñs: vt si aliq̄s sit medicꝰ: si fiat sibi causa sanitatis: sz tñ nō ē p se: qr nō ꝟm q̄ꝺ sanat̄ medicinā hz. Nō em̄ sana tur inq̄tū medicꝰ: sz inquātū infirmus. Accidit enī eūdē sanari ⁊ eē medicum. Uñ diuidūtur aliq̄n a seīuicē: qr aliq̄n ñ seip̄m sanat medicus sz aliū. Dicit̄ ergo natura esse principiū motus eiꝰ in quo ē p se: nō ꝟm accñs ad drñiam artis: qr li- cet ars possit esse principiū hmōi: quia medicus p̄t seip̄m sanare: hoc nō est per se sed ꝟm accñs. Notādū q̄ ea q̄ sūt p se sūt necessaria: et sūt semp talia: q̄cūq̄ se parari cōtingit nō ꝯiungūtur p se sed p accñs: accidit ergo medicine q̄ sit prin- cipiū motus eius in quo ē cum cōtingat hec diuidi. hec aūt nō ē in nā: naturalit̄ enī nō cōtingit q̄ vnū sit leue et p huiꝰ- modi leuitatē aliud moueat̄ sursū: sz q̄d libet q̄ꝺ mouet̄ naturaliter sursū mouet̄ p formā leuis q̄ ē in ip̄o. ¶ Deind osten dit pħs q̄d ē habere naturā dicēs q̄ illa habēt naturā quecūq̄ hñt hmōi princi- piū. addit aūt q̄ om̄ia hec sūt suba: nam tam hñs naturā q̄ natura suba ē. Et ne quis crederet q̄ om̄is natura eēt eodez mō suba: subdit q̄ natura sp ē vel subie ctum quoddā quātū scz ad materiā. vel est in subiecto quātū ad formā. ¶ Cōse- quēter ostendit. p. q̄ nō optet demōstra re naturā eē: qr manifestū ē q̄ multa sūt naturalia: ergo manifestū ē naturā esse. Manifesta aūt et p se nota nō sūt demō stranda: qr p se notū nō pōt demōstrari nisi p aliq̄ꝺ minus notū. Demōstrare āt manifesta et nota p inmanifesta ē nō po tentis iudicare q̄d ē cognitū et incogni- tū ꝓpt̄ seip̄m et q̄d nō. Notandū aūt q̄ de re simplici qō p̄t dupliciter fieri: vna est an sit: alia q̄d sit: questio aūt q̄d ē pre supponit questionē si ē: nullus enī inue stigat quid ē nisi p̄supponat ip̄m eē Qr ḡ. p. inuestigat q̄d ē natura: nō tñ ꝓba- uerat naturā eē: iō ait ridiclm eē tempta re de natura demōstrare si ē: cū sit mani- festū ip̄m esse. Notandū insup q̄ volens ꝓbare p se nota et manifesta p inmani- festa: signū ē q̄ non possit discernere q̄d sit p se notum et q̄d nō: iō hmōi homies nihil intelligūt: sz solas voces comp̄hē dūt et rōes q̄d nois. Q aūt hoc multis contingat ostendit. p. Nā aliq̄s cecꝰ syl logisare p̄t de coloribus: et qr cecū natū a natiuitate impossibile ē hr̄e sciam co- lorum: necesse ē hmōi cecū app̄hendere solas voces: nihil aūt intelligere de re.

¶ Notandū aūt q cā ḡre cec⁹ a natiuita te nihil de coloꝛib⁹ intelligit ẽ qꝛ deficiente sensu necesse ẽ deficere sciaz: q̄ ꝑm illū sensū ẽ: vt habet declarari primo posteriox. pōt ergo cec⁹ appēdere voces et rōes noīm et syllogisare de coloꝛibus nihil tñ intelligit de his q̄ dicit: nec scit q̄d ẽ p se notū in natura colorū. Et qꝛ qꝛ multi ꝑm intellectū sūt similes cecis: et nō apprehendūt nisi solas voces: ideo nō pñt intelligere q̄d in naturis rerum est p se notū et quid nō. ¶ Circa diffinitionē nature in q̄ dicit q natura ẽ ꝓncipiū motus et quietis ꝛc. Notandū natura ẽ ꝓncipiū passiuū nō actiuū: et p hoc naturalia differūt ab artificialibus: qꝛ in naturalibus principiū passiuū hz inclinationē determinatā ad formam. In artificialibus nō sic: sz ibi inductio forme vel est cōtra naturalē inclinationē materie: vt patet in edificijs et erectōibus: qꝛ est cōtra inclinatōez grauiū q ponātur sursum vel saltē materia ẽ in potētia immediata et neutra ad formas artificiales.

¶ Cōtra qꝛ natura magis dicit de forma q̄ de materia: forma aūt hz rōem actiui. Re⁹ natura vt dicit principiū passiuū motus dicit de materia et forma: qꝛ licz forma habeat rōem actus: sic q p eam res habeat esse actu: p eādē tñ ipa res ẽ receptiua passiōis cōsequētis formā. Exē plū p eandē formam q̄ hō ẽ hō ẽ recepti uus risibilitatis: ꝛ p eandē formā q̄ grauе ẽ graue: et leue leue: cōuenit eis talꝫ vel talis motus: Sic etiā differt a violēto naturale: qꝛ violentū ẽ id cuiꝰ principiū ẽ extra nō ꝓferente vim passoꝛi ita q ly passo oz cōstrui cū ly cōferēte vim ꝛ nō cū ly principiū extra: vt sit sensꝰ: ipo passo nō cōferēte vim. ¶ Cōfert aūt passū vim nō sp actiue: sz dispositiue ꝛ inclinatiue q̄n scz hz naturalē inclinatōem et dispositionē ad formā inducēdā: qō nō ẽ vez de violēto: vt cū lapis ferꝝ sursū. Notādū tñ q nā aliq̄n ꝑt etiā eē ꝓnciptū motus actiue ad rem: vñ graue. vt lapis actiue tendit deorsū. ꝛ seipm alꝫ mouet: de quo septimo ꝛ octa. hꝰ: Sic ergo ptz q natura ẽ principiū motꝰ p se vel inclinaꝫ aliq̄n dispositiue vꝫ etiā actiue. Dicitur etiā ꝓio. i. principaliꝫ ad ꝺrñiam formarū accītaliū: oēs enī forme accītales sūt quasi instrumēta formarū substātialium ꝓpter qō ī nulla actōe nec in aliq motu ad formā substalē: forma accītalꝫ ꝑt eē ꝓncipale principiū ꝑ instrumētale ꝛ dispositiuū. ¶ Alteriꝰ forte dubitaret aliqs: qꝛ ī diffinitōe nature supflue addaꝫ nō ꝑm accīu: q̄q̄d enī est nō ꝑm accīs: videꝫ eē p se: et ecōuerso. Dōm q hec sē hñt p ordinē nō ꝑm accīs p se ꝛ primo: In plus enī ẽ nō ꝑm accīs q̄ p se. Illō est enī p accīs: qō est indeterminatū. Album enī fit ex dulci p accīs: qꝛ nō magis ẽ ex dulci determiate q̄ ex amaro. Si ergo accipiaꝫ p accīs ꝓpe album nō fit ex nigro: vel ex suo ꝛrio p accīs. Determinate enī generatōes sūt ex cōtrarijs: nō em̄ ꝑt fieri ꝛriū nisi ex cōtrario. Ex dulci aūt fit albū p accīs: qꝛ vt dicm̄ ẽ non habet albū q determiate fiat ex dulci vꝫ aliquo alio sapoze. Sz licet albuz nō fiat ex nigro p accīs: si ꝓpe accipiaꝫ p accidēs: nō tñ fit ex nigro p se: sz p se loqnꝰ albū ī actu fit ex albo ī poñ ¶ ex qꝛ albū in poñ sp ẽ ꝓūctū nigro vel alicui coloꝛi medio ex poñti albū fit ex nigro: vel ex coloze medio. In plus ergo ẽ nō eē per accīs q̄ eē p se: qꝛ qō ẽ ex poñti ꝑt eē nō p accīs: nō tñ oz ꝓpe eē p se. Et sicut ñ p accidens est in plus q̄ per se: sic per se est in plus q̄ primo: qꝛ sufficit ad hoc q sit p se q sit causa propria: sed ad eē primo oportet q sit principalis. Cum ergo ait pbs q natura est principium motus et quietis eius in quo est non per accīs sed per se et primo: Vult dicere q ē huiusmodi causa determiata propria ꝛ ꝓncipalis. ¶ Notandum insuper q pbus non intelligit q natura sit principiū motus in quolibet respectu cuiuslibet speciei motus: sed in aliquibus est principium motꝰ locaꝫ: vt ī grauib⁹ et leuib⁹. in aliqb⁹ augmēti: vt ī vegetabilib⁹. ꝛ sic ō alijs. Ñ nō omnia grauia ꝛ leuia mo-

Nota quod ꝓncipium activum

152

uẽtur motu augmẽti: nec etiã oĩa mouẽ
tur motu alteratõis: vt corpa celestia.

Ca. II.

V Idenk aũt natura ⁊ sub
stantia eor q̃ nar. Post q̃. p. iue
stigauit q̃d sit natura: ĩ pte ilta oñdit q̃
materia et forma et ꝑuatio oñt dici natu
ra. Et ꝑmo ꝓbat hoc ꝺ materia sic: Illꝺ
qꝺ ꝓpetuak in rebꝰ nãlibꝰ ẽ eaꝝ suba et
natura: sz hoc ẽ mã. g ⁊ẽ Minorẽ ꝓbat
ex testimonio antiquoꝝ dicens q̃ antiq̃
pbi quodlibz horꝝ elemẽtoꝝ qꝺ dicebãt
alioꝝ materiã dicebãt eẽ ꝓpetuã. Non
enĩ ponebãt in ipis elemẽtis eẽ mutati
onẽ ex seipis: qr nõ ponebant ea fieri ex
seinuicẽ vel ex alijs: sz alia ab elemẽtis
dicebãt fieri et corrũpi infinities. patet
ergo ꝺõm eẽ q̃ vno mõ natura ꝺr sic pu
ta subiectiua materia vniuscuiusq̃ ha
bentiũ in seipis principium motus.

¶ Consequenter ꝓbat formã eẽ naturã
qr nihil habet naturã suiipsius nisi ha
beat spẽm et formã ſm ratõem et diuisi
onẽ q̃ forma distinguẽtes vnã rẽ natura
lẽ ab alia dicimꝰ q̃d ẽ vnũ q̃dq̃ tale: vt
quid ẽ caro: aut os: sic g̃ forma et spẽs ẽ
illꝺ ꝑ qꝺ aliq̃d ꝺr nakale q̃re ipa ẽ maxi
me naka. ¶ Dicit aũt. p. q̃ alio mꝺ dicit
natura ꝺ forma q̃ ꝺ mã: cũ forma sit ens
sepabile ab ipa ſm rõem et diffinitionẽ.
qr dicit q̃d in actu: materia ẋo q̃d in po
tentia. Qꝺ aũt ex his ẽ scz cõpositus nã
quidẽ nõ est sed a nã. Forma igitur est
magis nã q̃ mã: qr vnũq̃dq̃ cũ sit ende
lechia vel ens ĩ actu qꝺ hz ꝑ se formam
est magis tale q̃ qꝺ ẽ in potẽtia qꝺ ha
bet ꝑ materiã. Item ꝓbat hoc idẽ. p. di
cẽs q̃ mutatꝺ nãlis puta g̃natio ẽ dicta
natura: qr ẽ via ĩ naturã. i. formã: g̃ po
tissime forma ẽ natura: qr ꝓpr vnũq̃dq̃
tale vt illud magis. ¶ Notandũ q̃ illꝺ
nomẽ nature nõ ꝓuenit g̃natõi nisi val
de large: qr. s. via ĩ naturã. Qꝝ aũt g̃na
tio dicak nã oñdit: qr denomiak a termi
no ad quẽ vt a forma: qꝺ oñdit ꝑ drñiaz
quõ hz ars ad naturã: ideo dicit q̃ gene
ratio non dicĩ quẽadmodũ medicatio.
Nam medicatõ nõ ꝺr via ĩ medicinam:
sed in sanitatẽ: et sic denominak a termi
no ad quẽ vt a forma: qꝺ oñdit ꝑ drñiaz
quã hz ars ad naturã: tõ ꝺt q̃ g̃natio ñ
dicĩ quẽadmodũ medicatõ. nã medica
tio nõ ꝺr via ĩ medicinã sz ĩ sanitatẽ: et
sic denomiak a termĩo a quo: nõ a termi
no ad quẽ. Medicationẽ enĩ necesse est
esse a medicina: nõ ĩ medicinã: sz natura
. i. g̃natio nãlis nõ sic se hz ad nãm ł ad
formã: qr sꝑ denoiak a forma ad quã va
dit. ¶ Pro quo sciẽdũ q̃ qr cõsideratio
naturalis ẽ circa motũ factõs naturales
potissime cõsiderãtur vt hñt rõeem mo
tus: ⁊ tõ suscipiñt denoiatõem a forma
et a termino ad quẽ. Et tõ cũ nãlis gene
ratio dicak nã eo q̃ hẽat hãc denomiati
onẽ a forma ⁊ a termĩo ad quẽ: ꝺz q̃ for
ma potissime dicak natura. ¶ Notãduz
insup q̃ licet nãlia agãt mota: ars tamẽ
agit ĩmobił. Factões igiĩ naturales licz
ꝓsiderẽt ꝑ modũ motꝰ: factões tñ ſm ar
tẽ pñt accipi ꝑ modũ actꝰ. Et qr actões
denominãtur a ꝓncioꝰ a q̃: factões ſm ar
tẽ vt plerũq̃ nõ denoiank a forma quaz
inducũt: sz ab arte a q̃ sũt: vt medicatio
ab arte medicine: nõ a sanitate. Edifica
tio ab arte edificãdi: nõ a domo Qꝝ si ve
traq̃ denomiatõ sit possibilis: qr sic dici
mus q̃ medicꝰ medicz: sic dicere possu
mus q̃ sanet: et sicut dicimꝰ q̃ edifica
tor edificet: sic dicere possumꝰ q̃ domifi
cat: videt tñ magis ꝓuenies tales facti
ones denoiari a ꝓncioꝰ a q̃ ꝑ a termĩo ad
quẽ: qr ſm q̃ hmõi magis videt ꝓsiderari vt sũt actões ꝑ vt sũt motꝰ. ¶ Con
sequẽter oñdit. p. q̃ ꝑuatꝺ ꝑt qꝺãmꝺ di
ci nã dicẽs q̃ forma nã dupliꝝ ꝺr. dicitur
enĩ de forma cõpleta et de ꝑiuatione.
¶ Pro quo notandũ q̃ ꝑiuatio ꝑt dici
forma ⁊ natura dupliciter: tum qr sem ꝑ
est annexa forme vel nature: Nun q̃ enĩ
ꝑiuatio vnius cõtrarij est nisi sit annexa
forme alterius: tum qr in suo intellectu
includit formam. Semper enim in non
facere intelligitur facere: et in negatõne
vꝰ: vt dicitur circa finem secundi elẽco
rum.

Cap'm. III.

q uoniã ãt determinatũ ẽ
rẽ. Postq̃ p. oñdit, q matia ꝛ forma et ꝓiuatio dicũtur natura. ex quib⁹ haberi põt q̃ spectat ad naturalem considerare de ipis. In pte ista oñdit hoc iõ ex dñia quã habet naturalis ad mathematicum. Intendit aũt talem rõem. naturalis differt a mathematico: q̃ mathematicus considerat formam p̃ter materiam sensibilem. Naturalis vo cõsiderat formam in materia sensibili. Sed considerans formam in materia sensibili habet considerare de materia et forma: igitur spectat ad naturalem tam de materia q̃ de forma. Venat g̃. p. drñiam int naturalem ꝛ mathematicu3. Et ꝓio ponit rationes ꝓbantes mathematicum ñ differre a pbico sic: Corpa pbica id ẽ naturalia habent plana. i. supficies: ꝛ firma id ẽ soliditates et longitudines. i. lineas et puncta: de quibus intendit mathematicus: sed scientie considerantes de eodem sũt eedem: et nõ drñt: igitur mathematica et naturalis sũt eedẽ: q̃ ꝺ eodẽ cõsiderãt. Itẽ astrologia aut ẽ altera a naturali: aut ẽ eius pars. nõ videt aũt q̃ sit altera: cũ de eisdem sit pbicus et astrologus: patet: q̃ si pbici ẽ considerare q̃d ẽ sol: et q̃d ẽ luna: nullũ ẽ inconueniens q̃ ad phisicũ ptinet cõsideratõ accñtiũ q̃ p se insũt soli et lune. Cuiuscunq̃ eñ ẽ cõsiderare subiecta: ẽ considerare accñtia subiectoq̃. Si ergo phisicus cõsiderat de sole et luna: habet etiã cõsiderare de motibus et eclipsib⁹ eorũ. Et q̃ de talibus considerat astrologus: ergo ẽ de eisdẽ phisic⁹ et astrolog⁹: ãre videt q̃ mathematica saltem quo ad illã ptem q̃ ẽ astrologia nõ differat a phisica. Consequẽter solvit phil'us dictas rationes. Solutio aũt oĩm dictarũ rõnũ in hoc cõsistit: q̃ ly de eisdẽ ꝓsiderat nãt et mathematicus: nõ tñ eodẽ mõ: iõ de his sc3 lineis et huiusmõi negociat mathematicus: nõ tñ vt vnũquodq̃ illorũ ẽ termin⁹ corpis phisici. nec etiã accñtia solis ꝛ lune speculant mathematici inq̃ tũ accidũt corpib⁹ exñtibus talib⁹. i. existẽtibus naturalibus. Cñ mathematicus abstrahit p̃ cõsiderationẽ a talibus corpibus. Cõsiderat enĩ q̃ sũt abstracta a motu: et hmõi cõsideratio q̃ntũ ad veritatem nihil differt. Vera enĩ ẽ consideratio mathematicoꝝ: ideo subdit q̃ non sit mendaciũ abstrahentium. ¶ Dubitaret forte aliq̃s: an phisicus differat ab astronomo: et videt q̃ nõ: motus eñ nõ põt cõsiderari p̃ter motũ: q̃ tũc aliquod ꝓsiderare ẽt p̃ter seipm. Cũ ergo ad astronomũ ptineat ꝓsiderare de motibus planetaꝝ: videt q̃ astronomia nõ sit abstracta a motu: et p̃ cõsequens ẽ naturalis. Dicẽdũ q̃ astronomia magis appꝛopinquat naturali pbie q̃ q̃cũq̃ alia scientia pure mathematica: nõ tamẽ ẽ eadẽ scia astronomia et phisica. nã licet vtraq̃ sit de motibus planetarũ: nõ tñ ẽ hoc eoꝺ mõ: q̃ phisica magis ẽ de dict⁹ motib⁹ vt mot⁹ sũt. Astronomia vo ẽ de talib⁹ motib⁹ vt in eis ſm velocitatẽ et tarditatem repitur maioꝛ et minoꝛ distãtia planetarũ adinuicem. Cõsiderat ergo astrologus ꝺ hmõi motibus nõ ſm rõem motus: sz vt in eis repitur rõ q̃ntitatis: ita q̃ astrologus cõsiderat de quãtitate ipsoꝝ ſm velocitatẽ et tarditatẽ. Naturalis vo: vt ait cõmẽtatoꝛ cõsiderat de naturis eoꝝ ſm q̃ mobilia sũt corpa physica. Alr posset dici q̃ astronomia non ẽ pure mathematica: vt dcm̃ ẽ in secundo capꝰo p̃me ptis huius compẽdij. ¶ Alter⁹ forte dubitaret aliq̃s: vtr̃ differat q̃tũ ad vitatẽ cõsideratio abstracta ꝛ ñ abstracta. Et videt q̃ sit mẽdaciũ: q̃ sic̃ res se habet ad ec̃: ita ad vitatẽ: 2. metaphisice. Que g̃ nõ sũt abstracta ſm se ñ p̃nt ec̃ abstracta ſm vitatem. Mathematica ergo cũ nõ sit abstracta ſm esse: si considerabũtur vt abstracta cõsiderabũtur vt nõ sũt: falsus g̃ erit intellectus. Dicendũ q̃ dupler ẽ abstractio. s. p̃scisiua et diuisiua. Prescisiua ẽ q̃n intelligitur hoc sine hoc: vt si intelligat aníal ñ intelligẽdo hominẽ vel materiã quãtaꝝ nõ intelligẽdo materiã sensibilem: et hmõi abstrahentiũ non ẽ mẽdaciũ. Alia ẽ

Explicit Mostra [illegible] nõ ẽ mea Dauid.

[illegible] Professiua [illegible] Dimp.

153

abstractio diuisiua: qñ scz hoc intelligit nõ inesse illi: vt intelligere animal non inesse homi: et hoc mõ abstrahentium ẽ mendacium. Mathematica ergo abstrahit primo modo et non secũdo mõ. Cũ ergo dicitur sicut se habet res ad eẽ ⁊c: est intelligẽdũ ꝙ res nõ est intelligẽda modo repugnanti sue nature: vt abstrahendo secũdo modo nõ aũt primo mõ. Cõseqnẽter oñdit. p. alia ratiõe ꝙ phi-ci est considerare materiã et formam: et hoc sic: Ars imitat naturã: sed eiusdem sciẽtie vel eiusdem artis est considerare speciem et materiam: vt artis medicine est cognoscere sanitatem tanq̃ formam et colerã et flegma tanq̃ materiã in quibus ẽ sanitas. pari ergo ratione et naturalis philosophie est agnoscere vtrasq̃ naturas scz materiam et formam.

Ca. IIII.

D Eterminatis autẽ his.

Postq̃. p. determinauit de causis intrinsecis: hic cõsequenter determĩat de omnibus causis: scz tam intrinsecꝭ q̃ extrinsecis. dicit ergo ꝙ his determinatis cõsequẽter ẽ inquirendũ de oñibus causis rerꝝ naturalium: qꝛ hoc negotiuꝫ est sciendi grã. Scire enĩ vnumquodq̃ opinamur cũ eius causas agnoscimus. Dicit igit ꝙ vno mõ dicit causa ex quo aliquid fit cũ insit q̃ntũ ad cãm materialem. Alio mõ dicit causa forma: que est species et exẽplum. Hec aũt ẽ rõ ipsius qd̃ quid erat eẽ: qꝛ scz a forma sumit p̃ncipaliter diffinitõ. Notãdũ ꝙ forma p̃t sumi tripliciter: vno mõ vt dicit esse: et sic dicitur spẽs. Alio mõ vt ẽ rõ generãdi sibi simile: ⁊ sic dicit exẽpluꝫ vl̃ paradigma. Alio mõ vt ẽ ratio intelligendi et sic dicitur ꝙ quid erat esse. i. quidditas. Amplius dicit causa efficiens vt de eo qd̃ ẽ: vñ primũ principiũ mutationis et quietis vel quod ẽ causa cõsiliãs: vel vt ẽ cã pr̃ filij: ⁊ vniuersaliter faciẽs facti. Notandũ aũt ꝙ causa p̃t accipi dupliciter. Primo qꝛ q̃dã est principal̃ Quedã secũdario coadiuuãs. Secũdo põt distingui causa: qꝛ quedã ẽ vniuersalis: quedã ꝑticularꝭ. Quãtũ ḡ ad cãꝫ principalẽ et secũdariã ait Vñ primũ principiũ aut cõsiliãs ita ꝙ ꝑ primũ p̃ncipiũ intelligat cãm principalẽ: ꝑ consiliãs aũt coadiuuãtẽ et secũdariã. Quãtũ v̄o ad causã vniuersalẽ et ꝑticularez ait pater et faciens: faciẽs enĩ est vniuersalior causa q̃ pr̃. Deinde dicit. p. ꝙ adhuc se habet causa quẽadmodũ finis Hec aũt est cꝰ ḡ cã alia fiũt: vt sanitas ẽ finalis causa ambulandi. Sũt igit quattuor cause ꝑ se. Deinde ponit. p. ꝙ eiusdem rei p̃nt esse plures cause in diuersis generibus cãrum: vt statuificus ⁊ es sũt cause statue: scz efficiens et materialis.

Consequẽter dicit. p. ꝙ quedam sũt sibijnuicem cause: vt laborare ẽ causa sanitatis: et sanitas ẽ causa laborandi: sed non eodẽ mõ: sed sanitas ẽ causa sicut finis: et laboratio ẽ causa sicut principiũ: vñ motus scz efficiẽs. Deinde dicit ꝙ idẽ põt esse causa cõtrarioꝝ alr̃ ⁊ aliter: vt nauta ꝑ sui p̃ntiã ẽ cã salutis: et ꝑ sui absentiã ẽ cã submersionis. Positis speciebus causarum: consequẽter. p. ponit eorum mõs dicẽs ꝙ modi causarum sũt multi. Nã in eadẽ spẽ causarũ est diuersitas mõꝝ. qꝛ causa põt accipi vt cõmunis et prop̃a. vt medicus est causa sanitatis: et artifex ẽ causa cõmunis. Et sicut in genere cause efficientis repit cõmunis et ꝓpria: ita in gñe cause formal̃ Notandum etiã ꝙ causa cõmunis et ꝓpria dupliciter accipi possunt: vel scd̃m causalitatem: vel s̃m p̃dicatõnem: vt sol est causa cõmunis respectu v̄tutis pullulatiue in planta s̃m causalitatem: ⁊ artifex respectu medici s̃m p̃dicationem. Dicitur autẽ sol causa cõmunis respectu plante: qꝛ ad plures effectus se extẽdit. ¶ Postea ponit. p. aliã combinationem causarum dicẽs ꝙ quedam sũt cause ꝑ se: et quedã ꝑ accidens: vt statuã faciens est causa ꝑ se statue et policletꝰ ꝑ accñs: qꝛ accidit statuaꝫ facienti policletum esse: et sicut policletꝰ ẽ cã ꝑ accñs: ita vl̃ia ad policletũ: vt homo ⁊ animal

et alia vl̄ia sub q̄b⁹ cōtinet policletus.
¶ Dubitaret forte aliq̄s vtꝝ policletus vl̄ forma sit cā statue ꝑ accñs: et videt ꝙ non. Rō enī actōis etiā ꝑ se loq̄ndo ñ solū ē forma sꝫ etiā sbiectū. Si igit ars statuifica hꝫ eē in sorte vt in subo: sor. erit causa statue ꝑ se. Dicēdū ꝙ rō agēdi ꝑ se et prīo competit forme: si aūt competit subiecto: hoc ē inquātū stat sb forma Si aūt accipit subiectū nō vt stat sb forma statue q̄ ē rō illi⁹ actōis accipit non vt cā ꝑ se sꝫ ꝑ accñs. Policlet⁹ em̄ ꝑ aliam formā ē policletus et hō et ꝑ aliā est artifex. Rō āt ꝓpa faciēdi statuā nō est forma ꝑ quā ē policlet⁹: vel ꝑ quā ē hō: sꝫ ꝑ quā ē artifex. Si igit subicm̄ nunq̄ est rō ꝑncipalis agēdi sꝫ forma: nūq̄ dꝫ accipi vt ꝑ se cā nō vt stat sub forma q̄ ē rō agēdi. Ex hoc ꝑt accipi ꝙ cū in eodē subo possint eē diuerse forme: quaꝝ vna est rō agēdi et nō alie: subm̄ ꝯsideratuꝫ sub forma actiua erit cā ꝑ se et sub alijs cā ꝑ accñs ¶ Notādū etiā ꝙ ꝑ accñs ꝑt sumi ex ꝑte effect⁹: vt qñ nō fit illd sꝫ fit aliq̄d annexū: vt apiens fenestrā illuīat domū ꝑ accñs: nō qꝛ faciat lumen: sꝫ qꝛ facit aliq̄d ad qd seq̄t hmōi illuminatō.
¶ Postea ponit. p. tertiā combinatōem dicēs ꝙ alie sūt cause in poñ: alie cause in actu: vt edificator ē cā ī potētia edificandi domū: et edificās ē cā ī actu.
¶ Cōseq̄nter ponit. p. quartā combinationē dicēs: ꝙ cause aliq̄ñ sūt complexe ex cā: ꝑ se: et ꝑ accñs: et dñr etiam sim^r seu incōplexe vt policlet⁹ nō ē cā cōplexa: nec statuā faciēs: sꝫ hoc totū: policletus statuā faciēs ē cā cōplexa. ¶ Alterius ponit aris. drñiam int̄ cās in poñ ⁊ in actu: dicēs ꝙ cause ī actu simul sūt ⁊ nō sūt cū effectib⁹ suis: nō sic aūt de caus in poñ. ¶ Ad euidētiā eoꝝ q̄ ꝑdicta sūt de caus tria ꝯsiderāda sūt. Primū de pluralitate cāꝝ respectu eiusdē rei. Secūdū de causalitate cause finalis: ⁊ tertiuꝫ de drña cause in actu et ī poñ. Quātuꝫ ad primū primo ꝑmittā aliq̄s distinctōs Secūdo oñdā aliq̄s cōclusiōes. De primo sit illa prima distinctio ꝙ cāꝝ q̄dam sūt eiusdē ordīs: q̄dā alteri⁹ ordīs. Dicūtur aūt cause eiusdē ordīs q̄ in eodem genere cause sūt eq̄ prime ⁊ sūt eiusdem spēi. Sꝫ dñr cause alteri⁹ ordīs q̄ ī eod g̃ e cē sūt eeñtialr ordīate sm̄ p⁹ ⁊ posteri⁹: et sūt alteri⁹ spēi. Exēplū primi: duo hoīes eq̄ primo trahūt nauē. Exempluꝫ secūdi: hō et sol ī gñatōe hoīs. Secūda distinctio sit illa: ꝙ cāꝝ eiusdē ordīs q̄dā sūt totales: q̄dā ꝑtiales. Dicit aūt cā total q̄ in illo gñe nō indiget ad suā causalitatē alia causa eiusdē ordīs secū concausante: sꝫ ipa sufficit ꝑ se. Sed cā ꝑtialis dicit q̄ in illo gñe nō sufficit ad causandū effectuꝫ sine alia. Exemplū primi ignis generās ignē. Exēplū secūdi: duo hoīes trahētes nauē: q̄ꝝ alt̄ ñ sufficeret ꝑ se ad trahēdū. ¶ Tertia distinctio: ꝙ cāꝝ q̄dā sūt eiusdē gñis: q̄dā alterius. Exēplū ꝑmi: oēs cē efficiētes sūt eiusdē gñis: ⁊ sic d alijs. Ex^m secūdi: accipiant cē diuerse vna māl: alia efficiēs: alia formal. de secundo sit illa ꝑma ꝯ: ꝙ eiusdē effect⁹ ꝑñt eē pl̄es cē ꝑ se alt̄i⁹ ⁊ alt̄i⁹ gñis ⁊ totales: h^o pꝫ ꝑ aris. hic ī lr̄a: ⁊ ī 5°. meta. qꝛ statue sūt cā efficiens. i. statuefactor et es: quaꝝ q̄libet ē cā total in suo gñe. Secūda cōclusio sit illa ꝙ eiusdē effect⁹ ꝑñt eē pl̄es cause eiusdē gñis et totales si sint alterius ordīs: hoc ptꝫ ꝑ exemplū: qꝛ deus et sol et homo ꝓducunt hominez in esse: quoꝝ q̄libet ē causa totalis et sufficiens in suo ordine: et est quilibet de genere efficiētis. Tertia cōclusio sit illa ꝙ eiusdē effectus ꝑñt esse plures cause eiusdē gñis ⁊ eiusdē ordinis si sint cause ꝑtiales: hoc pꝫ ꝑ exēplū: sicut enī pl̄es hoīes trahētes nauez sūt cause tract⁹ nauis: ita pr̄ ⁊ mr̄ sunt illo mō cause ꝓlis. Quarta ꝯclusio ē illa: impossibile ē eiusdē rei eē pl̄es cās eiusdē gñis et eiusdē ordīs et totales. Hanc ꝓbo sic: qꝛ si sic: ergo effectus nō dependeret esseutialiter ab aliqua causa illarū: ꝯñs ē falsū euidēter: ergo ⁊ antecedens. Probatio consequētie. s. a. et b sunt causa totales ipius c. non dependet ab ipsa a: quia sufficienter habꝫ esse

154

p ip̄m b: q̄ ponitur totalis causa ei⁹: ⁊ p idē p̄t ꝓbari ꝙ ñ depēdet ab ip̄o b eeñtialiter: qꝛ hꝫ eē sufficiēt p ip̄m a qđ ponitur cā totalis: ḡ ip̄m c nec dependet essentialiter nec ab a nec a b: qđ ē om̄ino extra rōem. Sed illa rō nihil facit cōtra secundā cōclusionē: qꝛ cause alteri⁹ ordinis ⁊ totales nō supfluūt q̄ti⁹ rōe ordīs eeñtialis om̄s simul req̄rūtur: ⁊ sūt alterius rōis: qđ nō ē in ꝓposito.

Quantū ad secūdū articl'm

prīcipalē videndū ē an finis causa sit efficient⁹: et maxime causa. Pro cui⁹ declaratōne p̄mo p̄mittā aliquas distinctiones. Secūdo ad q̄stionē respondebo. De primo sit illa p̄ma distinctio ꝙ finis est duplex: vt habetur secūdo de anima. .s. finis cui⁹: et finis quo. Dicit aūt finis cuius ip̄m obicm̄ qđ p opatōem attingitur: vt đs q̄ attingit a bonis p opatōem intellectus et volūtatis. Sed finis quo dicit ip̄a opatio q̄ obm̄ attingit: puta volitio vel intellectio. ¶ Secūda distinctō ꝙ finis cuius aliqñ p opatōem in esse ꝓducit: aliqñ nō sꝫ p̄supponit. Exēplum primi de forma naturali: q̄ p motū vl' generationē ꝓducit. Vñ 5. metaphi. ca. đ natura dr̄ ꝙ finis gñatōis ē forma: ⁊ ille finis ē obicm̄ qđ attingit actione trāseūte: p quā ꝓducit in esse. Exemplū secūdi: đs: et ille finis ē obicm̄ qđ attingit opatōe īmanēte: puta p actū intellectus et volūtatis. ¶ Tertia distinctio sit illa: q̄ ponit ab Auicenna. 4° metaphi. c. 5. ꝙ res dr̄ causata duplicit: qꝛ res aliqñ est causata ī causalitate: aliqñ in eē suo. Primo efficiēs habet rōem causati respectu finis nō q̄ntū ad suū eē pꝫ: sꝫ q̄ntū ad cālitatē. Secūdo aūt ē causata forma seu cōpositū q̄tū scꝫ ad suū esse.

¶ De secūdo dico ad qōis ptē affirmatiuā q̄ pꝫ p pb̄m hic et 5. meta. dicētes: ꝙ finis ē cā efficiētis. Cōmētator etiā dic: ꝙ ē maxīe cā: Et auiceñ dic: ꝙ si đ vnaqueqꝫ cā eēt aliq̄ scīa: illa q̄ de fine essꝫ: eēt nobilior. Est ergo ille ordo ī causis: ꝙ finis p̄mo venit ī mēte agētis sub ratione boni et appetibilis: agēs aūt motū a fine ꝓducit formā: q̄ ꝓducta cōicat materie: ⁊ vltimo sequit: ꝙ materia sustentat formam.

Sed contra predicta arguit

et primo ꝙ finis nō ē causa: qꝛ vl' ē causa ꝑm ꝙ ens: vel ꝑm ꝙ nō ens: nō secūdo mō: qꝛ nō ens nulli⁹ ē cā: nec p̄mo°: qꝛ finis nō ē cā nisi ꝑm ꝙ mouet efficiēs ad agēdū: sꝫ qñ finis ē: nō mouet efficiens: sed cessat a factōne: ḡ ⁊c.

Secundo arguitur sic: ꝙ nō

sit cā efficient⁹: qꝛ sic seq̄rent duo inconueniētia. Primū ꝙ idē respectu eiusdē eēt cā et cātū: qđ patet ex hoc: qꝛ etiā ip sū efficiēs ē cā finis: sic ecōuerso: vt habet in textu. ¶ Secundū incōueniēs est ꝙ in demōstratōe eēt circul⁹: qđ pꝫ sic. qꝛ demōstratio ꝓpter q̄d ē p cām: cū ergo efficiens sit cā finis: poterit p efficiēs demōstrari finis. Si etiā finis sit cā efficiētis: ḡ p finē poterit demōstrari: et sic erit circulus.

Tertio arguitur sic: ꝙ finis nō

sit maxime causa: qꝛ cause intrinsece sūt magis cause q̄ extrinsece: sꝫ finis nō ē cā intrinseca: ḡ ⁊c: Cōsequētia pꝫ: qꝛ materia ⁊ forma q̄ sunt cause intrinsece magis videntur ꝯferre ad eē rei q̄ cā extrinseca.

Ad ista argumenta respon-

deo: ad p̄mū dico ꝙ finis ē cā ꝑm ꝙ est ens in mēte artificis: sic enī mouet agētem in rōne diligibil'. Ad secūdū de primo incōueniēte dico ꝙ non ē incōueniens idē esse cā et causatū cālitate diuersimode dicta: tñ ī eod ē gñe cālitat⁹ ē impossibile. Vñ efficiēs ē cā finis: ⁊ p consequēs prius in rōne cause efficient⁹: finis aūt ē cā efficiētis: ⁊ p ꝯñs p̄or ī rōne finis. De secūdo inconueniente dico: ꝙ nō ē circulus in demōstratōne qñ nō est vtrobiqꝫ idē genus demōstratōnis: qđ nō ē in ꝓposito: qꝛ sicut cā ē eq̄uoca: ita et demōstratōes. Ad tertium cuꝫ dicit ꝙ cause intrinsece sūt magis cause: dicendū ꝙ falsum ē: qꝛ illa q̄ est p̄ma causalitas oīm ē verior: tl'is ē causalitas

finis: qꝛ oēs alie causalitates dependēt a fine: vt dcm̄ ē. Unde verū ē ꝙ effectus dependet a causis intrinsecis inmediatius ⁊ ꝓpinquius: nō tamē magꝭ simplr̄.

Quantum ad tertium articulum principalē scꝫ de drñia cause ī actu et in potentia dicit. p. h: et in quinto metaphi. ꝙ causa in actu ⁊ effectus in actu simul sūt et nō sunt: nō de cā et effectu ī potentia. Ad cuius euidentiaꝫ dico tria de mente doctoris subtilis in quinto metaphi. Primū est ꝙ illa drñia inter causam in actu ⁊ ī potentia respectu effectuum ꝓportionabiliter acceptorū nō ē accipienda q̄ntū ad ipsas relatōnes cause ad effectum: qꝛ sic simul ē causa in potentia et effectus in potentia: sicut causa in actu: et effectus in actu. Nam omnia hec referūtur vno genere relatōis. s. secundo modo. Sꝫ veritas huius dicti attendenda ē ꝑm fundamenta relationis vt sit sensus ꝙ relatio cause in actu ⁊ effectus in actu non potest fūdari nisi ī ente in actu: et ideo simul sunt et non sunt sicut relatōes: ita et fundamenta earuꝫ. Sed relationes cause in potentia ⁊ effectus in potentia non requirūt fundamēta in actu: et ideo ñ optet fūdamēta eorū sil̄ esse: licet relatōes sunl̄ sint: quia non optet eniꝫ simul esse edificatorē et edificabile: qꝛ edificabile p̄t esse in mēte ī potentia. Secundū dictum est ꝙ ista drña non est intelligenda de fundamentis relationum inquātum fundamenta sunt: qꝛ sicut sunt vtreqꝫ relatōnes vtriusqꝫ simul sunt et non sunt: ita fundamenta inquantum fundamēta sūt: cum sine ill̄ vt sic non sint relatōnes: Sed est intelligēdum de fundamentis comparatis ad existentiam: qꝛ in causa et in effectu ī actu si vnū fundamentum existit et aliud: nō sic aūt de causa in potentia et effectu.

Tertiū dictū ꝙ ista drñia non est intelligenda de fundamentis absolute: sed acceptis sub relationibus. Non enī sequitur ꝙ si vnum fundamentum existit: scꝫ cause in actu ꝙ effectus existat: quia fundamentum actu absolute potest esse sine relatione: sed si fundamentuꝫ in actu sb̄ relatōne existat actu: tunc etiam fundamentum effectus sub relatōne effect⁹ in actu existit in actu: non sic de causa ī potentia respectu effectus in potentia.

Sed contra predicta arguit̄ et videtur ꝙ causa ꝑticularis et in actu non sit simul cum effectu particulari et ī actu: qꝛ si sic: ergo in principio mot⁹ cessat motus. consequēs est euidēter falsū ergo et antecedens. Probatio conseq̄ntie: qꝛ habitibus p̄ñtibus cessat motus: ex prīo de generatōe. Accipiat̄ ḡ aliqd̄ efficiens ꝑ motum: certū est ꝙ in principio motus est efficiens in actu: ergo ē effectus in actu: sed existente effectu in actu cessat motus: ergo cessat motus ī prīcipio. Preterea mouens ē naturalr̄ prius moto: vt dicit̄ quarto meta. ergo pōt esse sine illo: sicut prius potest eē sine posteriori: ergo causa in actu sine effectu in actu. Preterea scitum in actu ponit scientiam in actu: sed scitum in actu pōt esse scientia nō existente in actu: ḡ cā ī actu p̄t eē sine effectu ī actu. Probatō minoris: qꝛ in tertio modo relatiuoꝝ referuntur vbi nō est mutua dependentia: quia scientia dependet a scito et nō ecōuerso. Preterea deus est semper causa in actu: si igitur causa in actu et effectus in actu simul sunt: seqnitur ꝙ effect⁹ sꝑ fuisset in actu: et sic mundus fuissꝫ ab et̄no: quod ē falsum et hereticum. Q̄ aūt d̄s semꝑ sit causa in actu patet: quia si ñ tūc semꝑ fuisset causans in potentia: et postea in actu: et per consequens fuisset mutatus. Ad primum dico ꝙ consequētia nō valet: Ad ꝓbationem dico ꝙ eodem modo quo agens ꝑ motum est ī actu effectus est in actu modo p̄exposito: ꝑ dum motus est ip̄m agens non est causa in actu facti esse vsqꝫ ad vltimum: accipiendo tamen effectum respectu cuius est mouens in actu: ille effectus est in actu: scꝫ ip̄m fieri: qꝛ dum mouet non ē cā in actu nisi ipsius fieri: sed ī vltimo ē cā in actu facti esse: et tunc effectus ⁊ causa simul sunt et non sunt in actu. Unde si

155

causa est in actu in fieri simul erit effect⁹ in actu in fieri: si causa est in actu ĩ facto esse: erit siml' effectus in actu ĩ facto eē. Qñ ergo dicit ꝙ habitibus pñtib⁹ cessat motus: dicendum ꝙ presente habitu scz effectu in facto esse cessat motus et ñ aliter: sic aũt est tantum pñs in fine motus et non in principio: vel in via ad terminum ad quem. ¶ Ad secundum d̃ 4 meta. dicendum ꝙ mouens est simul natura cum effectu accipiendo ita vt sũt sb̃ relationibus mõ p̃dicto: tamen res subiecta mouens est prior natura re in q̃ fũdatur relatio effectus: pb̃s aũt loquit d̃ fundamẽtis non de relationibus. Dcm̃ est aũt ꝙ diffrentia illa attendenda ẽ nõ de fundamẽtis absolute: sed vt sunt sub relationibus. ¶ Ad tirtium dicẽdum ꝙ scitum in actu et scientia in actu sil' sunt et non sũt: et cum dicit ꝙ referũtur tertio modo: dico ꝙ falsum est nisi accipiẽdo scientiam in actu et scibile nõ autem scituz. vnde accidit scibili ꝙ sciatur: qd̃ intelligendum est de re subiecta: scz d̃ lapide vel de ligno: hoc tamẽ non obstante scibile inquantũ scibile s̃m se et eẽnti aliter refertur ad scientiam in potentia et scientia in potentia: et scibile in potẽtia simul sunt et non sũt. Nec accidit scibili vt sic ꝙ sciatur in potentia. Accidit tamen lapidi ꝙ sciatur: sicut accidit iohãni ꝙ sit pater: non tamẽ accidit patri ꝙ sit pater. Uñ sicut scientia in potẽtia essentialiter dependet a scibili in potentia: ita econuerso: et sicut sciẽtia etiam ĩ actu dependet a scito in actu: ita ecõuerso. Probatio huius: qz scibile non ẽ scibile nisi quia eius potest esse sciẽtia. naz si esset scibile et eius non esset scientia ĩ potentia: esset scibile et non scibile: ergo in ratione scibilis vt scibile est includitur scientia in potentia vt suum per se correlatiuum. ¶ Ad quartum de deo negatur antecedens: qz deus semper fuit: non tamẽ fuit semper causa in actu. Qñ dicitur ꝙ tũc esset mutabilis: dico ꝙ nõ valet: qz agens voluntarium cuiusmõi deus est volũtate antiqua nõ mutata potest causare quando placet sine mutatõne sui. Exemplũ: si vellem modo me scribere cras: et p actum volũtatis ponere scripturam in esse: ita vt ꝙ volitõe mea qua hodie volo librum esse cras scriptũ liber cras producetur in esse ibi nulla esset mutatio ex parte mei: sed solũ ex pte libri ꝓducti de non esse ad esse: sic deus ab eterno voluit res eẽ pro tempore: ita ꝙ per illam volitionẽ qua ab eterno voluit res tempaliter ꝓduci ip̃e res sũt tẽporaliter ꝓducte nulla facta mutatõne ex parte sui: sed solum ex parte rerũ productarum de nõ esse ad esse: de quo magis habet videri in theologia.

Ca. V.

Dicitur autem fortuna.

Dicẽ. Postq̃ determinauit de causis per se: hic consequenter determinat de fortuna et casu que sunt cause per accidens. Circa quod possit dubitari: vtrum de casu et fortuna que sunt entia per accidens possit esse scientia: cum scientia sit de necessarijs: de quo vide 6 meta. c. 2°. Dicendum ꝙ de corruptibilibus et de contingẽtibus potest esse scientia inquantũ de his formari possunt ĩ corruptibiles et nccẽ ratõnes. Dicit ergo. p. ꝙ quidã credunt nihil esse fortunam et casũ et nihil fieri a fortuna et casu: sed quecunq; nos dicimus esse casu aut fortuna omniũ illorum dicũt eẽ aliquam causam determinatam: vt veniendi a fortuna in forum et inueniendi debitorẽ quẽ volebat: ꝛ añq̃ veniret ad forũ nõ est opinatus eũ inuenire: hmõi veniendi vel inueniẽdi causa determinata ẽ venientẽ velle emere. Silr aũt et ĩ alijs que dicũtur fieri a fortuna semp ẽ accipere aliquã causã determinatã: sed non fortunã: fortuna enĩ nullius est causa. Posset aũt s̃m cõmentatorẽ sic formari rõ: Cũ fortuna videatur esse de genere causarum si fortuna eẽt aliq̃d esset alicuius cã: sed nutli⁹ est causa: ergo nihil ẽ. Hanc opinionem improbat. p. dicẽs: ꝙ multa sunt et fiunt a fortuna et casu que non ignorantes: quoniaz est inferre vnũ quodq; taliũ in aliquaz causã eoꝝ q̃ fiũt

id est in aliquam causam ꝑ se: sicut dicit ratio antiquã destruẽs fortunam et casũ hoc tamẽ nõ obstãte: ꝙ scz vnumquodq; est reducere ĩ causam per se. Alia eorum que videmus dicũt omẽs esse a fortuna: alia autẽ nõ a fortuna ¶ Pro quo notãduz ꝙ omne per accidẽs reducitur ad per se. Illud dicitur esse per accidẽs quod est per aliud. Tunc queram de illo alio: vtrum sit per aliũ: sed nõ est abire in infinitum: est ergo deuenire ad ꝑ se. Non ergo obstante ꝙ omnia reducuntur ad per se: multa tamẽ sunt per accidens. Friuola est ergo ratio dicens nihil esse fortunam: vel nihil esse per accidens: quia omnia reducuntur in per se.

¶ His premissis ostendit. p. quid est casus et fortuna. Circa quod sciendum ꝙ prĩcipaliter. p. videt̃ insistere ad inuestigandum diffinitionem fortune: quia inuestigata diffinitõe fortũe de leui pz q̃d est casus: diffinitio enĩ casus cõtinetur ĩ diffinitõne fortune: sicut diffinitio generis in diffinitõne speciei: vt patebit. Diffinit ergo. p. fortunam sic: Fortuna ẽ cã per accidens in his que sunt raro ĩ agẽtibus propter finem et a proposito. Dicitur in his que sunt raro: quia in his q̃ fiunt semper vel frequenter non est fortuna. Notandum insuper ꝙ non in omnibus que fiunt raro ꝑm se est fortuna vl̃ casus. Que em̃ sunt ꝑm intentionem licet fiant raro: non tamen sunt a fortuna Sed ĩ proposito illa dicuntur fieri raro et sunt a fortuna que sunt preter intentionem agentis et inopinata Patet etiaz ꝙ fortuna est causa per accñs quia infinita. i. indeterminata: causa autem ꝑ se est finita et determinata. Omnia em̃ sũt causa per accidens que possũt accidere cause per se. Infinita autem. i. indeterminata vni accidunt: vt edificatori potest accidere esse album musicum. ⁊c̃.

¶ Dicit cõsequẽter ĩ agẽtibus propt̃ finem. vñ ponit. p. ꝙ quedam agũt propter finẽ: quedam ñ. Cõtra: qz omne agẽs agit propter finem: et qui tollit finẽ: tollit omnem actionem: secũdo metaphisic̃

Ad hoc respõdet cõmentator ꝙ aliqua sũt nõ ꝓpter finẽ: qz non habẽt finẽ deliberatũ: vt cõfricatio barbe: vel eleuatõ festuce: q̃ tñ bñ hñt finẽ imaginatũ: qz licet bene fiant sine deliberatõne: nõ tam̃ fiũt sine imaginatõne. In istis ergo non est fortuna. Finaliter dicitur in his que fiũt a ꝓposito. i. ab intellectu: nõ a natura. Unde dicit ꝑ hs ꝙ fortuna non ẽ nec in infantibus nec alijs non agentib⁹ a ꝓposito. Addit aũt. p. ꝙ tam illa que fiũt a proposito q̃ illa que fiũt a natura sunt propter finem. ¶ Cõsequẽter ponit duplicem fortunam: scz bonã et malã. Eufortuniũ aũt dicit esse valde bonã fortunam: et diffortuniũ valde malam.

¶ His p̃missis dat drñiam inter fortunã et casũ dicens ꝙ drñtia est inter hec: qz casus est in plus q̃ fortuna: et quasi genus ad ip̃am. Omnis enĩ fortuna ẽ cas⁹ sed non econuerso. Unde fortuna dicit̃ esse in his que agũt a ꝓposito et ꝑ intellectum que quidem libere agunt et sunt dñi sui actus. Casus vero per se vanum id est frustra quod est propinquuz casui est tam in his que agunt a proposito q̃ ĩ alijs: vt equus fugiens a bello casu venit ad stabulum: ad qd̃ veniens saluat⁹ est: sed hoc fuit per accidens: qz nõ veniebat ad stabulũ vt saluaretur: sed forte causa cibi: et tripoda casu cecidit ⁊ facta est sedes: sed hoc fuit ꝑ accñs: quia non cecidit causa sedẽdi. Tripoda enĩ vl̃ aliquod graue cadẽs per se tendit ad centrum: ꝙ aũt cadat sic disposita ꝙ homo possit sedere in ea: hoc est casuale. In talibus autem que non agunt libere sz solo instinctu nature: que videlicet magꝫ aguntur q̃ agant non est fortuna sed casus est tam in his q̃ in alijs. Talia etiã nõ dicũtur ꝓp̃e eufortunata vel diffortunata sz tm̃ metaphorice ⁊ silitud inarie.

¶ Dicit aũt. p. ꝯñter ꝙ fortuna ⁊ casus reducũtur ad gen⁹ cause efficiẽtꝫ: qz cas⁹ ⁊ fortũa sũt aut eoꝝ q̃ sꝫ a nã: l̃ ab ĩtellcũ ⁊ tũc supplẽda ẽ rõ ꝙ intellcũs ⁊ nã sũt cause efficiẽs. Notã^m ꝙ. p. dt ꝙ ꝑ se vanũ ẽ ꝓpĩquũ casui: hec eĩ ꝯuẽiũt ⁊ drñt.

156

Conueniunt: qz vtrunqz habet eē ī agē tibus ꝓpt̄ finem: nisi enī aliquis ageret ꝓpter finem: nunq̄ contingeret ei aliq̄d frustra. Ex hoc enī aliquid dicitur fieri frustra vel vane: qz agens non conseq̄t finem intentum. Jn hoc tamē differunt qz vanum ē ꝙ compationem ad finē īquantū in finem nō attingit. Casus vero per comparationem ad finem inquātum attingit aliud qđ non est finis: vt si finis deambulationis sit depositio cibi: non tñ inuentio debitoz sit finis si nō deponatur cibus deambulatō erit frustra: si aūt inueniatur debitor erit casus. Notandum insup ꝑm Scotum in quos: qz fortuna nō ē aliqua ꝙ se causa distincta a natura et intellectu sine ꝓposito: īmo que respectu effectus est ꝙ se cā: eadem respectu effectus euenientis non intenti dicitur esse fortuna. Jtem nota ꝑm eūdem qz nihil sic euenit a fortuna q̄n eueniat ab aliqua causa q̄ intendenti. Jux ta illud pl̄onis in thimeo. nihil est cui? ortum non p̄cessit legittima ratio. Sub intentione enī cause prime ꝙ se cadunt omnes effectus: sed quādo alicui? effectus non apparet cā proxima siue per se intendens: tunc ille effectus dicitur esse fortuitus siue casualis. Aū si aurum sit ibi et aliquis fodiens ip̄m non intendēs inueniat: hoc est qz ē magis dispositꝰ vt causa vniuersalis ipsum moueat ad hoc bonum magis q̄ ad aliud.

Ca. VI.

q uot autem sunt cause.

Postq̄ p̄bus determinauit de omnibus vl̄r causis: hic consequenter ostendit q̄ de talibus considerare ad naturalem spectet. Dicit g̃ phi sici ē oonsiderare de quattuor causis: qz in demonstratione his vtitur. Dubitarz forte aliquis vnde ē qz ad naturalē spectat demonstrare in omnibus cauſ? Ad quod respondet commentator: quia in quo est materia sūt omnes cause: qđ patet: materia enim nō est ī actu nisi ꝙ formam: nec materia habet cognosci nisi ꝙ analogiam ad formam: si igitur res habet materiam: de necessitate habet formam. Rursus: qz materia dicit quid in potentia: et qđ est in potentia nō agit ex necessitate res hñs causam materialem habet causam efficientem: que materiaz reducit ad actum. Et qz efficiēs nō agit nisi ꝓpter finem: de necessitate concurrit ibi causa finalis. Naturalis igit̄ cui? est considerare omnia materialia ē consi derare omnes causas. Ostendit g̃ p̄bus primo qz naturalē ē considerere seu cognoscere omnes causas: et consequenter qz habeat demonstrare per omnes cās. Premittit duo preambula: ꝙrimuz est qz multotiens tres cause veniunt ī vnaz quia forma et finis coincidunt in vnum numero t efficiens cum forma et fine in vnum specie. Homo enī hominē genera: quia ergo homo generans et genit? sunt vnum specie forma generantis que ratio agendi et principium actōnis ē eadem specie cum forma geniti que est finis materie et perfectio eius. Materia ergo non coincidit cum alijs causis: sed alie tres coincidunt in vnum. Et notandum qz dicit multotiens: qz non semp: Unde finis dicitur dupliciter: vt ait cōmentator: scz finis generationis et geniti. Finis generatōis hominis est ipa forma humana: sed finis geniti est perfectō quam acquirit genitum per suas opa tiones: vt finis naturalis hominis geniti est felicitas. Coincidunt ergo in vnuz finis generatōnis et formā: non autē finis geniti. Efficiens etiam ī generatōe vniuoca coincidit cum alijs nō autē efficiens in generatōne equiuoca. Sol enī non est calidus formaliter et non causa efficiens coloz. ¶ Consequenter ponit secundum preambuluz dicens qz p̄bic? tenetur omnino considerare quecunqz mouent mota: que autē mouent nō mota non suut amplius p̄bicc considerationis: qz talia non habent in seipis principium motus: sed cū mouent sunt immobilia: vt deus et intelligentie. Ex secundo preambulo infertur qz ad naturalez

ſpectat conſiderare de materia et forma et efficiente: qz ſi phiſicus habet conſiderare motus et generatões rerum: tamẽ ad generatõnem rerum tres cauſe concurrunt ſcz forma que per generatõnem fit: et materia que generatõnem ſuſtiet: et efficiens que generationem facit: oportet pbm conſiderare de tribus cauſis p̃dictis ¶ Deinde probatur q̃ ſpectat ad naturalem conſiderare de fine: qz forma et finis ſunt idem numero: vt dictum ẽ in primo preambulo: ergo ſi naturaľ cõſiderat de forma: conſiderabit etiam de fine. Notandum tamẽ: q̃ licet eadẽ res ſit forma et finis: nõ tamen ſub eadẽ ratione. Dicitur enim forma inquantum dat eſſe materie: finis aũt vt termĩat motum.

Capitulum. VII.

e t p̃enitus reddendum

Poſt q̃. p. oſtẽdit q̃ oportz phiſicum cognoſcere oẽs cauſas: hic conſequenter oſtendit q̃ ſpectat ad eum demonſtrare per quodlibet genus cauſe. Ad cuius euidentiam ſciendũ q̃ tollens naturam agere ꝓpter finem tollit omnem demonſtratõnem naturalez. In naturalibus enĩ finis imponit neceſſitatem efficienti efficiens forme forma materie. Tollens igitur finẽ tollit omnẽ efficiens: qz nullũ agens agit niſi intendendo finem. Si autẽ tollatur omne efficiens: tollitur omnis forma: deſtructa autẽ omni forma: non remanebit materia. Ex quo manifeſte patet q̃ tollens finem in naturalibus tollit omne genus cauſe: tollendo autẽ omne genus cauſe: tollit omnẽ demonſtrationem. Si ergo volumus ĩ phiſicis demonſtrare ſupponendum eſt naturam agere ꝓpter finez. Rurſus ſi demonſtrare volumus in naturalibus ſupponendum eſt in eis aliquam neceſſitatem eſſe cum demonſtratõ non niſi ex neceſſarijs fieri habeat. Primo ergo oſtendit. p. naturaz agere ꝓpter finem. Secũdo quomodo ſe habeat neceſſarium in phiſicis. Circa primum primo ponit opinionem antiquoꝝ dicens q̃ antiqui reducunt omnes effectus naturales in materiam. Si autem ponerent aliquas cauſas parum ꝺ illis curabant: quia paucoꝝ effectuz reddebant ratões ꝓ illas. Ponebant ergo naturales effectus eſſe ex neceſſitate materie et non ex intentõne finis: vt ſi anial corrumpitur: qz nullum agens per ſe intẽdit corruptionez. dicebãt ergo hoc accidere ex neceſſitate materie: qz vicz cõponitur ex contrarijs. ymaginabantur enim ſic eſſe naturalia ſicut ſi dicerem⁹ de domo lapides groſſos inferi⁹ eſſe ex neceſſitate materie qz grauiozes: ligna vero ſuperius qz leuioza: et non propter aliquam finem. Sic ergo imaginabanť eſſe in naturalibus: vt qz talia habent materiam ſic diſpoſitam: vt quia ſunt calida vel leuia: ideo ſic ſe habẽt. Alia vero habentia materiam aliter diſpoſitam alr ſe habent ¶ Ponit ergo. p. ratões eorum dicens: q̃ iupiter. i. deus vel orbis pluit: nõ vt augmentet frumentum: ſed ex neceſſitate materie: qz aquam ſurſum ductam oportet cõgelari: et congelatam oportet deorſum venire. Si igiť congelatio a nullo agente intendiť oportet ipam eſſe ex neceſſitate materie. Secundo hoc idem probatur ſic: ſi pluuia eſſet ꝓpter augmentum frumenti vl ali quod aliud in naturalibus eſſet propter finem: tunc in talibus non contingeret contrarium illius finis: ſed pluuia non ſolum augmentat frumentũ ſed deſtruit: vt cum pluit frumento exiſtente in area igiť pluuia non ẽ ꝓpter frumentuz: nec per conſequens aliquid phiſicum ẽ ꝓpter finem. ¶ Hãc opinionẽ reprobat. p. dicens q̃ hoc eſt impoſſibile: qz q̃cumq̃ fiũt a natura aut fiunt ſicut ſemp: aut frequenter. Illoꝝ autẽ que fiunt a fortuna vel a caſu nihil fit ſiẽ ſp aut frequenter. Mã pluere multotiẽs quod fit ĩ hyemẽ videť a fortuna nec a caſu: ſed ſi forte pluerẽt ſub cane ſicut etã cauma: id ẽ calorem fieri ſub cane non eſt a caſu. Sed ſi forte hyeme eſſet calor eſſz a caſu. Si igitur naturalia nõ ſunt a caſu ꝑm ſemper aut frequenter: igitur ſunt propť fi-

157

nem. ¶ Notanduz q pluuia sub cane ⁊ calor in hyeme aliquãdo habent esse qꝛ effectuũ ꝺ exñtium non solũ causa ẽ sol: sed alij planete. Licet ergo sol in hyeme non habeat calorẽ generare vel estũ: tamẽ hoc nõ obstãte erit calor in hyeme qꝛ mars vel alius planeta calidus erit ĩ calidis signis: et quod dictum est de calore vel caumate respectu hyemis intelligendum est de pluuia respectu canis. Canis enim est quedam stella sub q̃ sol existens tantum estum generat vt nõ sit aptum natum tempus ad generatõnem pluuie:. de hoc vide sexto meta. ca. secũdo. Item sic arguit. p. qꝛ ars imitat̃ naturam: vel ꝑficit aliquãdo que natura ñ potest operari: si igitur artifex agit ꝓpt̃ finem a fortiori natura aget. Notanduz q ars perficit naturam: qꝛ natura est determinata ad vnum: ars vero qꝛ non sic determinat̃ põt in rebus naturalib⁹ aliquas formas inducere quas non potest ipa natura. Uirtute enĩ artis põt iuuari natura: vt celerius ⁊ facilius consequat̃ intentum. Imitatur aũt naturam: qꝛ cuz intellectus noster teneat iufimuz gradũ in genere intelligẽtiarũ et imitetur eas: oportet q ars intellect⁹ nr̃i aliquo modo imitetur naturaz in qua refulget op⁹ et ars intelligentiarum. Itez arguit. p. q nos videm⁹ alia agere ordiate ⁊ ꝓpter finem: vt aranee faciẽdo telam ⁊ formica congregando grana. Uidem⁹ etiã q plante faciunt folia ꝓ cooperimento fructuum: et habent radices deorsũ gratia sustinendi nutrimentum: oñia autẽ talia sunt solo instinctu nature. Pro q̃ sciendum q formica et huiusmõi aniãlia non agũt ex arte vel deliberatione: ꝑ artem eñ operantes ĩ eadem specie ꝟm magis et minus subtilem inuentionem magis ⁊ minus subtiliter operãtur. que ergo in eadem specie vniformiter agũt: non operãtur ex arte: sed ex instinctu nature. Aranee autẽ eo d⁹ faciunt telam ⁊ yrundines nidum: Si ergo talia agunt ꝓpter finem: qꝛ yrundines faciunt nidũ ꝓpter filios conseruandos: patet q natura agit ꝓpter finem. Respõdet autez p. ad motiua in oppositum opinãtiũ remouendo difficultatem sumptã ex errore vel ex peccato nature: qꝛ nos videm⁹ in his que sunt ꝟm artez contingere peccatum et errorem: vt medicus aliquãdo non recte medicatur: et tñ hoc non obstante ipi ꝑhi non negabant finem in artificialibus: quare nec ꝓpter huiusmodi errorem rõ finis est neganda a naturalibus siue ergo fiat pluuia tempe messis et destruatur frumentuz: siue fiãt mõstra ex corruptione seminis: hoc est ꝑ accidens: et in paucioribꝰ: nec propter hꝰ arguitur naturam nõ agere ꝓpter finẽ. Et si arguatur q natura non agit ex deliberatione: respondeo q ex hoc non sequitur q̃n agat ꝓpter finem: qꝺ ꝓbatur in sili de arte: Licet eñ ars agat ꝓpter finẽ: nõ tamẽ artifex semper deliberat. Et ponit exemplum: qꝛ citharisans ꝑfecte habituatus nõ deliberat tangendo cordas citbare. Si enĩ cum tangit vnaz cordam deliberat anteq̃ tangat aliã tolleret̃ consonantia: qꝛ nimium esset spacium tẽporis inter tactum vnius corde et alterius. Natura igitur agit ꝓpter finẽ q cognoscat finem: sed quia dirigit̃ a cognoscente: scz ab intellectiua naturam agente. Natura igitur dicit̃ intendere finem inquantum intellectiua ꝓpter finẽ agit mouendo naturam: et hoc sufficit. Unde licet in nobis volũtas agat ꝓpt̃ finem: non tamen cognoscit; sed ab intellectu dirigit̃.

Capitulum. VIII.

Quod autem ex necessitate: ⁊c. Hic consequẽter determinat. p. qualiter reperit̃ necessarium in rebus phisicis. Querit igitur. p. vtrum necessitas ponenda id ẽ sumenda sit in rebus phisicis ex ꝑte materie que est necessitas simpliciter ⁊ absoluta: vel ex parte finis: que est necessitas ex suppositione seu conditõnata. Et reprehendit antiquos ponentes necessitatem in rebus naturalibus ex parte materie. ¶ Pro quo notandum q in rebus naturalibus non est ponenda necessitas

ex parte materie eodem modo quo antiqui ponebant: scz q̄ huiusmodi necessitas sumenda esset principaliter ex parte materie cum sumenda sit principaliter ex parte finis: Licet bñ possit sumi aliquā do necessitas ex parte materie: vt tactuz est prius de corruptione animalis. Probat ergo. p. intentum ex similitudie quā habet finis in naturalibus cum fine ī artificialibus. Dicit ergo q̄ domus in artificialibus nō est facta principaliter ex necessitate materie: sed causa abscondēdi et saluandi ipsas res: licet non possit fieri sine materialibus principijs: similiter igitur est in alijs iam naturalibus q̄ artificialibus: in quibus est agere propter aliquid: scz propter finez. Necessitas enim materie oritur a fine: quia vt talis finis sequatur oportet materiam sic disponi: vt serram esse ferream et dentatam: vt sit apta ad secandum: Sic est de materia in ordine ad formam substantialem que est finis generationis. Concludit igitur q̄ necessitas in naturalibus ē ex suppositione finis: non q̄ finis sit necessarius: sed quia imponit necessitatez alijs cauſ. Si arguatur cōtra hoc: quia si ponit finis necessitatem alijs: ergo est quid necessarium. Dicendum q̄ ibi est fallacia figure dictionis mutando quo ī quid: finis ē illō quo aliqua sūt necessaria: nō tamen ꝓpter hoc sequit̄ q̄ sit q̄d necessarium: qz enī denominatio ē a forma: ideo illud quod ē formaliter tale absolute dicit̄ tale: sed solum ē virtualiter tale: ꝛ ē ratio quare alia dicūtur talia nō dicitur absolute tale. Secūdo arguit. p. qz finis in naturalibus se habet vt pncipiū: et q̄ sunt ad finē vt cōclusio: ꝛ tunc supplenda ē rō cū pncipia imponant necessitatem cōclusionibus: ideo ratio necessitatis in naturalibus pncipaliter sumenda ē ex fine. Subdit rationē quō finis habet rōnem pncipij nō quidē actionis: vel quo ad executionem sed ratiotinatōnis: id est quo ad intentionez: qz vicz a fine incipimus ratiocinari de his que sunt ad finē. ¶ Dubitaret forte aliquis qūo verū sit q̄ ī naturalibus sumēda ē necessitas ex suppōne et nō simplr. Dicendum q̄ simpliciter vt ad ꝓpositum sufficit pōt dupliciter sumi. Primo idē est q̄ vniuersaliter et sp. Secūdo pōt sumi vt idē ē q̄ absolute sumptū: qō enī ē respectiue tale dicitur eē nō simpliciter tale. Omnibus istis mōis possumus dicere necessitatem naturaliū sumendā eē non simplr. Primo enī hmōi necessitas non est simpliciter: qz nō ē semp: imo vt plurimū naturalia sūt vt frequēter. Secūdo naturalia dicūtur eē non simplicit̄ qz nō habēt necessitatē absolutā: necessitas enī materie ē necessitas absoluta. Que enī contingūt ex necessitate materie vt motus et corruptio: ꝛc: talia sine relatione ad finē et absq̄ intentione eius esse habent: Sed naturalia que sūt intēta a natura nō habēt cōtingere nisi q̄ relationē ad aliud: vt ex intentione finis. Notandū insup q̄ licz finis sit causa eorū q̄ sūt ad finē: tamē in via generatiōis et tpe posterior erit omnibus illis. Materia enī inielligitur prior his quoꝝ est causa. Cū ergo prioza imponāt necessitatem posterioribus simplr: ideo materia dicit̄ necessaria simplr. Qz vo posteriora nō imponāt necessitatem priorib⁹ nisi ex suppōe: iō ōt. p. q̄ sumēda est necessitas ex pte finis. Vel possum⁹ dicere q̄ necessitas ex materia ē necessitas simpliciter et absolute. Mā si necesse ē corrūpi aīal: qz cōpositū ex cōtrarijs hmōi necēitas est simpliciter ꝛ ineuitabilis: necessitas aūt ex pte finis est necessitas ex suppositiōe: qz si necesse ē hīe aliq̄d ꝓpter finē cōsequendū vt nauigiū ad mare trāsfretādū: hmōi necessitas nō ē absoluta: sz ad talē finē oseq̄ndū. Finalr oñdit p. necessitatē ī naturalib⁹ sumēdā aliq̄ ex pte matie: qz ī diffinitōe pōit aliq̄d vt māle. Diffinitō āt ē necēria ī demōratōne q̄re ad hūdā cōpletā demōratōz ī nālib⁹ aliq̄ necēria ē mā. Fiunt nāq̄ res nāles ex pncipijs mālib⁹ hūtib⁹ aptitudinē ad formā q̄ ē finis gñatōis: ꝛ sic lz ibi sit necessitas materie: non tamē pncipaliter: qz rō necēitatis sumit̄ ab ipo fine.

Explicit liber secūd⁹. Sequit̄ terti⁹.

Coniam autē natura: cē. Postq̄. p. in duobus libris p̄cedentibus determinauit de p̄incipijs motus: i parte ista incipit determinare de motu q̄ est passio substātie corporee inq̄tū naturalis. Dicit autē qm̄ natura est principium motus: et scientia nobis est de natura: ideo oportet nos naturales nō ignorare quid sit mot⁹: qz ignorato motu necesse est ignorare naturā. Qō potest sic intelligi: qz cū substantia corpea inq̄ntū naturalis sit subiectum huius scientie ⁊ motus eius passio nō possumus habere plenariam noticiam de natura siue subā naturali nisi cognoscamus motuz: qz in qualibet scientia inquirūtur passiones subiecti. Dicit ergo q̄ determinanduz est de motu et de consequentibus ipsuz scz infinito: loco: vacuo: et tpe. Quia ei motus est de numero cōtinuorum: ⁊ qz infinitū ponitur in ratione continui: iō dicit primo esse determinandum de infinito. Continuū enī est diuisibile i infinitum. Adhuc autē sine loco vacuo et tpe impossibile est esse motum: ideo determinandum ē etiā de istis. Dicit etiam. p. q̄ de his determinandū est vniuersaliter et in cōmuni: cum iste liber sit cōmunis ad oēs libros philosophie naturalis. Notandum insuper q̄ illud qō dicit q̄ predicta sunt cōmunia omnib⁹ naturalibus intelligendum est aut fm apparētiam: aut fm veritatem. Vacuum aūt fm veritatem non est ponendum: licet aliq̄ antiquoruz illud posuerunt. Primo determinat igitur de motu: et consequenter de alijs in hoc libro et sequentibus. Diffinit ergo motum dicens Motus est actus entis in potentia fm q̄ huiusmōi id est fm q̄ in potētia: vtalteratō ē act⁹ et motus alterabilis inquantum alterabile. Cōsequēter ostēdit. p. quō motus est in gñe rez. v. q̄ ē i gñe rez ad q̄s est motus: ideo ait q̄ motus non ē p̄ter res ad quas est illud quod mutatur. Si illō quod mutatur aut mutatur fm substantiam aut quantitatem aut qualitatē aut vbi. Motus igitur est i quattuor generibus. Addit autē q̄ in his sicut dicimus: nullum est accipere gñe q̄ sit genus ad illa quattuor. Unde motus communiter sumptus nō est in aliquo genere: sed abstrahit a quattuor illis generibus. Motus aūt specialiter sumptus ē in genere rerū ad quas est motus et causa est: qz fm commentatorem in hoc tertio: motus ē forma fluens siue imperfcā Perfectum aūt et imperfecium non variant speciem. Consequenter ostēdit pbs q̄ motus est in specie dicēs q̄ vnū quod q̄ p̄dicamentorum potest capi dupliciter: vt in substantia aliquid pōt capi vt forma vel vt priuatō: et fm hoc pōtūr due species motus: scz generatio ⁊ corruptio: et silr fm quantitatem: ⁊ sic sumuntur due species: scz augmentatio et diminutio. Scōm qualitatem etiam fm priuationem et habitum: vt album nigrum enī quodammō dicit priuationez albi: ⁊ fm hoc possūt accipi alie due species que propter penuriam nominuz dicūtur alteratio. Scōm etiā vbi sursuz qō se habet vt habitus: ⁊ deorsuz quod se habet vt priuatio: q̄ qdaz due species pōt dici vno nomīe loci mutatio. Notandum circa diffinitionem motus in q̄ dicitur: Mot⁹ ē actus entis: cē. q̄ act⁹ ponitur ibi tanq̄ genus ad motum ⁊ ad formā: sed entis in potentia dicit ad differentiam forme: que est entis actus in actu. Consequenter ponit tertiam pticulam motus bene assignatam quando dicit fm q̄ huiusmōi. Arguit igit sic: Subiectum motus est actu ⁊ potentia: vt id quod ē actu es: est potētia statua: sed motus non est actus eius: vt patet i actu: ergo est actus eius vt est in poñ.

Notandum aūtem q̄ si motus ad statuam esset actus eris vt es est: tunc q̄diu esset ens semp moueretur ad statuā quod est inconueniens. Insuper ostēdit pbus q̄ motus non est actus rei p̄iusq̄ sit in fieri: nec postq̄ est in facto esse Dicit ergo q̄ edificatio est actus edificabilis inquantum edificabile: vel inquā-

Can de Justin to trabeh soe loco

tum edificatur: ergo non est actus eius anteq̃ sit in fieri. Deinde ostendit q̃ nõ est huiusmodi actus in facto esse: qz cuz domus terminata est: non amplius ẽ partes edificabile. Edificatio aũt est actus edificabilis. Patet igitur ex his q̃ motus est actus edificabilis imperfect⁹: qz solum est in fieri ⁊ non in facto esse. Ex̃ consequenter dicit q̃ antiqui errauerũt circa motum qz est quid indeterminatũ: qz nec est eorum que sũt in potentia simpliciter: nec que in actu: quod patet ex hoc: quia vt dictum est quãdo aliquid ẽ simpliciter in potentia ad aliud nonduz mouetur: quando autẽ est in actu ad illud ad quod erat prius in potentia: terminatus est motus. Dicit ergo q̃ motꝰ vere est actus imperfectus: qz vt dictuz est ẽ forma fluens: id est forma incõpleta: siue imperfecta et in fieri: vt motꝰ localis est vbi fluens et dealbatio est albedo fluens et in fieri: et sic de alijs. ¶ Cõsequẽter ponit aliam diffinitionem motus que est quasi materialis: vicz q̃ motus est actus mobilis ĩ eo q̃ mobile. Et arguit sicut dictũ ẽ: Omne mouens mouetur fm q̃ in potẽtia mobile: ergo motus per se competit ei quod est potentia mobile. Secundo arguit sic: quod non inest mobili ⁊ agẽti nisi inq̃tũ agit ⁊ patit et est mobile: illud per se cõpetit mobili et nõ mouenti: motus est huiusmodi: ergo ⁊c. Dicit ergo. p. q̃ quia agẽs mouet tactu id est tangendo: ideo simul patitur: quia tactus ẽ actinozum ⁊ passinozum adinuicem. Et probat. p. qz motus accidit mouenti: quia causa tota q̃re mouens mouetur est quia mouet tangendo: ideo simul patitur. ¶ Notãdum autẽ q̃ non est de ratõne mouẽtis q̃ moueat tangendo: vel q̃ moueat motu: bñ igitur arguitur q̃ mouenti non competit motus per se. ¶ Notandum insuper: q̃ illa secunda diffinitio dicitur q̃si materialis respectu alterius: qz vt habz vi que ostendit demonstratõnis principiũ deri secũdo posterioꝝ: qz illa diffinitio est formalis respectu eius que ostendit demõstrationis conclusionem: sic ẽ in ꝓposito: quia ex prima diffinitõe sequit̃ secunda. Ex his igitur infertur q̃ motus est in mobili et non in mouenti: est enim actus mobilis a mouente. ¶ Consequẽter dicit q̃ motus ẽ vnus actus mouentis et mobilis. Est enĩ actus mouentis ĩ eo q̃ agit: et mobilis in eo q̃ patitur: sic est idem spacium ascendentis et descendentis: licet ratio non sit vna.

Capitulũ. II.

abet autẽ defectum.

Post q̃. p. determinauit de motu: quia actio et passio sunt q̃daz motus: ideo mouet hic questionem: in q̃ habeat esse: et primo ꝓbat q̃ in agente et mouente non sit actio dicens: q̃ si hꝰ est sequitur q̃ in mouente erit motus cũ actio et passio sint idem motus. Eadez enĩ ratio est in mouente ⁊ moto que ẽ in agente et patiente: qz oñe agens ẽ mouens: et oñe patiens motum. Ponere ergo actionem in agente est ponere motum in mouente. Si aũt motus est ĩ mouente: sequitur q̃ omne mouens mouebitur: aut habens motũ non mouebitur Primũ est inconueniens: quia est dare mouens ĩmobile vt deus. Et secundum est inconueniens: qz sicut stare non põt: q̃ in aliquo sit albedo et non sit album: sic esse non potest q̃ in aliquo sit motus et non moueatur. ¶ Pro huius dubij declaratõne fm mentem docto. subtilis 13. q. quolibe. et. 13. di. 4. sententiarum primo aliq̃ premittam: secundo conclusiones subiungam. ¶ Quantum ad primum sciendum q̃ duplex est actio. s. manens: vt visio intellectio: ⁊ transiẽs: vt calefactio: fm q̃ ponit. p. 9°. meta. Quod sic potest declarari: Operatõ autem siue actio inmanens duas habet cõditiones in quibus conuenit cum actõe transeunte. Prima est q̃ semper est ĩ fieri: non dico fieri successiuo: quia operatio est indiuisibilis: sed sic in fieri: qz cõtinua dependentia ad causam eandez et fm idem: sicut dependẽtia rei create ad causam conseruantem: scz deum. Secunda conditio est q̃ operatio quasi transit

Actio ẽ passio

in obiectum sicut in terminum: licet nõ accipientem esse per ipam: sed presuppo nitur in suo esse: et ꝓpter istas onas significat grãmatice perverbum actiuum. Actio autẽ transiens vltra istas conditi ones addit tertiam: qz scz est productia alicuius vt termini accipientis per eam eẽ: vt calefactio est productiua calozis i ligno vltra passionem in ligno: scz cale fieri. Ista autẽ diffinitio actionis sic in tellecta non est generis in species sz vo cis in significatões. Nam actio transiẽs est vere actio de genere actionis. Actio autẽ inmanẽs est vere qualitas: vt intel lectio visio: sz eq̃uoce dr actio ꝓpter cõ ditiones predictas in quibus conuenit cum actione de genere actionis. Alio° potest etiam actio de genere actionis di uidi in inmanentem et transeuntem: sic superius in inferiora: Nam non solum ad formam inductam per motum i pas so alio ab agente est actio de genere acti onis sed etiam ad formã inductam in ip somet agente. Intellectio enim aliqua actione intellect9 producitur: que actio productiua est de genere actiõis illa enĩ forma absoluta cum sit noua est termin9 alicuius actionis proprie dicte: per quã accipit esse. Quando ergo forma termi nans ipam actionem est in ipo agente: tunc actio ipsa manet. Quando vo for ma terminans ipsam actionem est extra agens: tunc actio ipsa transit. Distinctõ illorum modorum accipiendi inmanen tem actionem patet: qz illud quod fm il lum intellectum dicitur actõ inmanens vt intellectio: hoc dicitur terminus acti onis inmanentis fm alium intellectum Illam aũt actionem ꝓductiuam intelle ctionis cõmuniter intelligimus per hoc quod est dicere vel elicere intellectõem Iste secundus intellectus de actione in manente et transeunte licet sit verus: ta men non est de intentione aris. 9. meta.

Item sciendum qz respectus

in genere est duplex: vnus intrinsec9 ad ueniens: ꝛ alius extrinsecus. Loco aũt respectum intrinsecus aduenientem qui sequitur necessario ambo extrema posita in actu: vel quod idẽ est: quãdo neces sario sequitur suum fundamentũ posito termino: et talis respectus ẽ tãm de ge nere relationis. Loco autẽ respectũ ex trinsecus a duenientem q̃ nõ nec: ssario sequitur posita extrema i actu: et sub h° membro cadunt illa sex principia ꝑ quis bus agit auctor. 6. pricipioz. Patz eñ de actione et passione: quia possibile est actiuum et passiuũ esse: et etiam approx imata: ꝛ tamen non habere illum respe ctum: qz scz agens sit illud a quo passuz transmutetur: nec passum id a quo trans mutetur: puta si sit aliquid impediẽs ac tionem: et ꝓ tanto illa sex principia non sunt species relationum: qz relatio dicit respectum intrinsecus aduenientem: il la autẽ non. De quando tamen ẽ specia lis difficultas: Videtur enĩ qz sit respe ctus intrinsecus aduenies cum neces sario sequitur extrema posita in actu. po sito enĩ tpe ꝛ motu que sunt extrema qñ necessarium est esse motum in tempore: et per consequens respectum quem im portat quando. Videtur qz quãdo non ne cessario sequitur extrema: ꝛ cum instaẽ de tempore et motu dico fm aristotilem quarto huius: si esset aliud celum eẽt a liud tempus. Ex quo concludo qz possz esse motus in alio celo vel vniuerso qui non mensuratur tempore huius celi. Similiter si deus extra celum crearet la pidem: ꝛ moueret ipm per nouum spaci um: ille motus nõ mensuraretur tempo re hoc nostro. Similiter loquendo possi bile est poni tempus et motum ꝛ tñ mo tum non mensurari tempore: et per con sequens nõ habere quando. Ex quo pa tet qz quando est respectus extrinsecus aduenies cum non necessario consequi tur extrema posita i esse. ¶ Ulterius sci endum qz agens creatum habet respe ctum ad terminum primum siue totalez qui dicitur productum: et ad terminum que est forma producta: et ad subiectum illius forme quod est passum seu trãsmu tatum. Qꝝ autem respectus isti sint alij probatur quia sunt ad alios terminos:

tum quia respectus correspondētes ecō uerso sunt omnino alij. respectus em̄ ꝓ ducti ad producens est sicut dependentis ad illud ad quod dependet: ⁊ hº simpliciter ꝑm esse suū: sicut simpliciter accipit esse. Respectus autē transmutabil' ad transmutantem non est respectꝰ simpliciter dependentis ꝑm esse. Trāsmutabl'e enim ꝑm eē sui simpliciter cōcurrit cum agente vt cōcausa: et non accipit esse simpliciter ab ipso: sed tantū accipit esse ꝑm formam que inducitur. Respectus enim ꝓducti et inducti patet ꝙ sunt alij: et si vterq; sit dependentis ab ipso producente: quia illud primo depēdet quod accipit primo esse: ⁊ hoc est ꝓductum. Illud autem secundario depēdet quod secundario accipit esse: ⁊ hoc est eductum vel inductum. Istorum trium respectuum ex parte agentis duo ꝑmi non sunt extrinsecus adueniētes: qꝛ vel agens non habet relationem realez ad productum vel inductum: vt patz de deo producente creaturam: vel aliquid in creatura. vel si habet relationez necessario consequitur fundamentum posito termino. Ille autē tertius respectus q̄ est ad passum est extrinsecus adueniēs: quia bene possibile est actm̄ vel passiuū vt subicm̄ esse etiam approximata et tamen non habere illum respectū vt agēs sit illud a quo passum transmutetur: nec illud transmutetur ab ipso: vtpote si est aliquid impediens actionem: ergo cum actio sit respectus extrinsecus adueniēs vt prius dictum est erit habitudo agentis ad patiēs seu passum transmutatum Duo autē alij respectus sez productionis et inductionis siue actiue siue passiue pertinebunt ad genus relationis proprie dicte: quia sunt intrinsece adueniētes. Ex predictiu apparet multiplex eq̄uocatio huius nominis actio. Uno eniz modo dicitur de operatōne prout intellectio vel volitio dicitur operatio: ⁊ tamen in rei veritate ē qualitas. Alio mō actio dicit per se habitudinem vel respectum: et quandoq; accipitur hoc nomen actio pro respectu producentis ad ꝓductum: sicut pater dicitur causa agens filij. Alio modo pro respectu educentis ad eductum: sicut calidum est causa caloris ī ligno. Alio modo ꝓ respectu trāsmutantis ad transmutatum: Juxta illd̄ 6º ꝑncipioꝝ Actō est ꝑm quam in id qd̄ subicitur agere dicimur. Aliquando etiam accipitur actio pro re seu forma acta et producta includendo istum respectū quem exprimit hoc quod est ab alio: sicut accipitur in hoc tertio. Scd̄m enim hanc quintam significationem exponit̄ communiter aristo. in hoc capl'o: ⁊ tunc actio quantum ad illud connotatum ꝑtinet ad aliquod genus absolutum scd̄m ꝙ passum transmutatur: vtputa quantitatem qualitatem: et huiusmōi. Sic em̄ loquendo de actione dicit b̄ ꝙ est opus et finis actiui. Opus autē et finis est ipsa forma absoluta in passo: licet vt fluēs loquendo de agente per motum. Unde premittit ibi ꝙ motus est actus actiui ⁊ passiui: Sed passiui vt in ip̄o: Actiui autem vt ab ip̄o. Ille aūt motus realit̄ ꝑm cōmentatorem est forma fluens.

Dicitur igitur ibi actio ip̄m actum siue opus siue finis agentis inquantum ē ab agente: ⁊ hoc de primo. ¶ Quantuz ad secūdū sit ista prima conclusio: Actio p̄º modo accepta que est operatio et forma inmanens absoluta ē in agente vt ī subiecto: hoc apparet per p. nono meta. d. ꝙ visio est in vidente. De actione aūt secundo modo et tertio modo accepta que est respectus iatrinsecus adueniens ⁊ d̄ genere relationis dicetur al'r. Secunda conclusio sit illa: Actio quarto modo accepta que ē respectus de genere actiōis est in agente subiectiue et non in passo: quia in eodem est respectus et fundamētum. Ratio enī fundamenti videtur hº ostendere: nec oppositum est intelligibile. Sed potentia actiua que est fundam̄tū huiꝰ respectꝰ et actōis ē ī agēte: g̃ tal' actō ē ī agēte subiectiue. Itē in q̄cūq; ē forma aliq̄ illd̄ simpl'r ē tl'e ꝑz illā formā oīº enī irrōnaᶜ videt̄ ꝙ forma sit in aliq̄ ⁊ ñ ꝯstituat ip̄m iformatū ꝑm ip̄am: g̃ si actō sit formaliter in passo: passum erit

160

sim' agens. Sic ergo intelligēdo hanc conclusionem q actio que est respect⁹ extrinsecus adueniens est in agente sicut in subiecto: In forma autē que dicit potentia actiua ē vt in fundamento proximo. Similiter passio dicit respectuz oppositum correspondentē isti que suo mō similiter ē in passo et in potētia passiua.

¶ Tertia conclusio sit illa: Actio accepta quinto modo que ē forma transiens acta seu pducta p actionē de genere actionis est in passo vt in subiecto. hoc apparet per. p. 9. meta. vi. Edificatio est edificato: accipitur ibi edificatio p forma acta per edificatōnem. Et probatur etiam: q talis forma acta dum ē in fluxu ē motus: vt dictum ē. Motus autez est in mobili subiectiue: vt patet capitulo precedenti: ergo actio ē. Sic ergo patet quomodo actio est in agente: et quomō non. Et tunc ad argumentum in oppositum quando dicebatur q scz actio ē in agente: cum actio et passio sint idem motus: sequitur q motus erit in mouente: patet q. p. accipit actionē quinto modo et facit p tertia conclusione. Ex predictis patet differentia inter actionem et passionem. Differūt enī formaliter licet sint idem mot⁹ materialiter patet ex textu superius alligato: vbi dicitur q licet idem motus sit agentis et patientis: nō tamen sub eadem ratione. Est enim motus agentis: q ē ab hoc et ē actus t passio patientis: q ē in hoc scilz patiente. Hoc idem patet alia auctoritate. p. i littera dicentis: q licet idem sit spacium t eadem distantia a sursum et deorsum: t econuerso: non tamē ē idem distare. Propter quod notandū q spacium exi stens inter aliqua duo alr accipitur vt ē spacium: et alr vt importat quoddaz distare: nam spaciū dicitur vt cōsideratur fm se: distare vero nominat spacium applicatum ad terminos. Cum ergo distare non nominet spacium simplr sed etiā terminos: et diuersi sint termini: erit aliud et aliud distare: Sic actio et passio licet sint idem motus materialiter: q ad vnam formam: differunt tamen formaliter vt dictum ē et sunt i alijs subiectis. ¶ Et si contra hoc arguatur q aris. dicē hic q cui insūt hec scz actio t passio motus ē: ergo videtur q motus sit subiectū vtriusqz. Respōdeo: littera potest sic exponi: Cui insunt hec: non quidē vt subiecto vel fundamento: q nec passio ō genere passionis inest motui vt fundamento: q respectus fundatus super motum ad agens ē intrinsecus adueniens: cum motus sit forma inducta vel educta: sed cum insunt hec: alteruz terminatiue scz actio et alterum quasi subiectiue: q conuenitantur se in eodem subiecto. s. passio. Ex predictis patz q cum actō t passio formaliter distinguantur: nec dicant motum fm se: sed per relatōnē ad agēs et patiens sunt diuersa predicamenta. Patet etiam q motus non ē formaliter in predicamento actionis nec passionis cum ab ipis formaliter distinguatur: q motus fm q huiusmodi non dicit aliqd per comparationem ad agens aut patiens: sed per comparatōnem ad formaz: que per motum inducitur quare motus vt motus ē in eodem genere cum forma que per motum inducitur: vt dictum est in precedentibus.

Caplm. III. De infinito.

Quoniam autē de natura

Post q determinauit de motu i parte determiat de infinito. Cuius causa est: quia scientia naturalis est circa magnitudines tempus et motum: quorum vnumquodqz necesse est esse finitum vel infinitum. De infinito multa dicta sunt primo huius: Alia tamē tangam eorum que hic ponit. p. Primū est q aliquid dicitur esse infinitum vel i actu vel in potentia. Nulla autē magnitudo vel multitudo est actu infinita: Magnitudo tamen est infinita in potentia fm diuisionem: et multitudo fm appositionem. Et si arguat contra hoc: q frustra est potentia que nō potest reduci in actum: quia possibili posito in esse nullū

sequitur impossibile. Respondetur q infinitū qō est in potentia potest poni in actu et in esse quem respicit: scz in actu ī fieri: non in facto esse: quia talem actum non respicit. Est ergo continuum diuisibile in infinitum: non respectu actus in facto esse: quia nunq̄ potest poni cōtinuum in infinitum diuisum: sed est ibi possibilitas actus in fieri: qz ad semp diuidi. Unde si ponatur in tali actu scz semper diuidi nulluz sequitur inconueniēs Secundum qō p̄mittit hic. p. q magnitudo est diuisibilis in infinitū accipiēdo ptes fm eandem ꝓportionem: nō tamē fm eandem magnitudinem vel q̄ntitatem. Exempluz diuidendo continuum in duas medietates: et medietatem ī alias duas: et sic sp ꝓcedendo fm hanc ꝓportionem itur in infinitum. Sed si fiat acceptio fm eandem quantitatem: vt q̄ semp accipiatur a qualibet magnitudine finita q̄ntitas vnius cubiti: vel quecunq̄ alia quantitas determinata nō ꝓcederetur in infinitum: sed finaliter oporteret illā magnitudinem consumi et deficere. ¶ Contra tamen p̄dicta arguitur et videtur q̄ continuū nō sit diuisibile ī infinitum etiam fm ptes eiusdem ꝓportionis: qz est dare minimā carnem et minima ossa: vt dicit aristo. in primo huj⁹. Ad illud respondetur cōmuniter q̄ continuū pōt accipi dupliciter: vel inq̄ntuz quantū et mathematice: vel inquantum naturale: Si primo modo sic est diuisibile in infinitum: nec ei repugnat vt sic diuisio. Si aūt capiatur vt est ī materia naturali sic non habet veritatem: sed ē dare minimā carnem. Si velis scire q̄d super hoc sentiat doctor subtil⁹ vi⁹. 2. di. 2. sen. vbi hanc materiā diffuse tractat. ¶ His p̄missis. p. diffinit infinitum ī potentia dicens: Infinitum ē cuius quātitatem. i. quantumcūq̄ accipiētib⁹ sp ē aliquid extra accipe: vt vno numero accepto restat alius numerus accipiend⁹ ī infinitū. Unde oīe qō est acceptum est finitum: et cuilibet numero accepto pōt addi vnitas: et sic numerus variari. Dicit aūt. p. q numerus variatur ex diuisione continui: quod non est intelligendū per se sed tm̄ p accīs: qz vicz diuiso continuo resultant plures vnitates. Numerus enim p se capitur ex vnitatibus: cū numerus sit multitudo ex vnitatibus aggregata.

Explicit tertius liber phisicoꝝ.

Incipit quartus liber phisicoꝝ.

Inliter aūt necesse

est phisicum rē. In hoc quarto libro: vt patet ex dict⁹ phisici intendit determinare ō loco vacuo et tpe. Probat aūt locum esse dicēs q̄ nō solū mutatōes cozpm indicant locū esse: sed etiā ostendūt q̄ locus habeat quandam potentiā seu virtutez saluatiuam. qz enī vnumquodq̄ fertur in suū locū nisi ꝓhibeatur: vt leue: sursū et graue deorsum. Unumquodq̄ autez fertur in id quod ē sui conseruatiuū seq̄tur q̄ locus non solū sit: sed etiā habeat virtutem cōseruatiuā. Premittit arist. quedā anteq̄ diffiniat locuz. Primo q̄ aliq̄s est locus cōis: qui vicz multa continet: vt aer vel celū. Alius ē locus proprius: qui ē adequatus locato. Secūdo q̄ locus non est in aliquo vt in loco: qz tūc esset ꝓcessus in infinitū. Pari enim ratione alius locus esset in loco: et sic in infinitū. Sed locus ē in aliquo vt ī subiecto: et ideo ponit arist. octo modos eēndi in: de quibus habetur in sūmulis. Tertio dicit. p. q̄ locus continet locatū et nihil est eius. Quarto q̄ ꝑpus loc⁹ est equalis locato. Quinto q̄ locus est separabilis a locato. Sexto q̄ locus habeat dr̄ias locales: vt sursum deorsum ante et retro: dextrorsū sinistrorsū. Septimo q̄ vnumquodq̄ ferē et quiescit in propo loco. Octauo q̄ eoꝝ q̄ mouentur localiter quedam mouētur per se: q̄daz p accīs: qz vcz accidunt his q̄ mouētur p se: vt albedo mouetur ad motū hoīs. ¶ Sciendū aūt q̄ illa ꝓpō in qua dicit p. q̄ locus cōtinet locatū: et illa in q̄ dicitur q̄ locus est equalis locato nō p̄dis-

cunt. Licet enī continens vt corpus sit maius contento: nō tamē continens: vt superficies. Quod enim continet vt corpus addit aliquam quantitatē supra cōtentum. Locus aūt est equalis locato: quia est equalis superficiei eius. ¶ His p̄missis ponit diffinitionem loci: dicēs q̄ Locus est vltima superficies corporis continentis inmobilis primū. Ad cuius euidentiam sciendū primo q̄ locꝰ ē ens per accidens: qz scz ē ens aggregatū ex rebus diuersorum generum: et ideo nō est in aliquo genere: vt magis videbit ꝯ metaphi. ca. de quantitate. Locus enīz dicit duo: scz superficiem corporis continentis: et vltra hoc addit relationē cōtentiui ad contentū que est respectus extrinsecus aduenies cum non sequatur naturam fundamēti posito termino nisi vnum alteri applicetur. Ille aūt respectus videtur pertinere ad predicamētū vbi: superficies vero ad predicamētum quantitatis. Item sciendū q̄ locus ē immobilis per se et per accidens. Inmobilitas aūt ineſt ei ex ratione proprīa. qō probatur: qz si locus posset aliquo modo esse mobilis localiter, quantumcūq̄ per accidēs moueretur posset dici esse ī loco: et sic loci esset locus: qō est falsum vt patet ex precedentibus. ¶ Contra qō sciendum q̄ aliqui nitūtur saluare inmobilitatem loci p̄ compationem ad palos mōi et ad centrum. quod probaī de palo affixo in aqua: circa quem cōtinue fluit aqua et refluit. licet enī moueaī aqua que est ibi corpus locans et superficies aq̄ etiam moueaī per accidēs: palus tamen dicīt semp̄ manere in eodē loco: nō q̄ sit eadem superficies continēs: sed qz est sp̄ in eadem distantia ad palos et ad cētrū Sed illa opinio nō placet doctori subtili li. secūdo sen. dist. secūda. Cuius causa est: qz si subiectum nō manet idem nūlum accīs respectū manet idē: fm grīs. Cū ergo nō māneat ibi eadem aqua numero: nō manebit idez locus. Aqua enī p̄cedens aduenīēte aq̄ succedēte nō plꝰ habet relationē contenti respectu locati Dicendū ergo alī fm doctō. subti. q̄ licet locus corrumpatur moto eius subiecto localiter: ita q̄ remota aqua vel aere flante vento non manet cadē relatō loci que prius in aqua vel in aere succedēte: vt patet ex predictis. Tum etiam qz idem accīs numero nō pōt manere ī duobus subiectis: tū illa relatio loci succedens que ē alia a relatōne precedēti fm veritatem est eadem p̄cedenti p eāpollē tiam quantum ad motū localem: et sic locus equiualenter dicitur manere. Exēplum huius aliqualī patet in nominibꝰ significatiuis: qz hec vox homo quotiēs cunq̄ ꝓlata dicitur vna vox numero cū tamen nō possit esse eadem vox numero bis ꝓferri: ita q̄ tot sunt ꝓlatōes quot voces numero distincte: tamē quātū ad finem vocis scz quantuz ad exprimendū mentis conceptū sunt per equiualentiā idē numero: Sic dico in ꝓposito q̄ locꝰ est inmobilis p se ⁊ per accidens: localī est tamē corruptibilis moto subiecto localiter: qz tunc nō amplius manet in eo illa relatio contentiui: et tamē non ē corruptibilis fm equiualentiā: qz necessario succedit illi corpori ī quo fuit illa relatio loci: aliud corpus in quo est alia relatio loci numero: et tū eadez p̄cedenti fm equiualentiam p̄ compatōnē ad motum localem. ¶ Palus enīz sic affixus circa quem aqua vel aer mouetur: licet forsitan non habeat eundem locum cum sit ibi alia et alia relatio ꝓtentiui: Dicīt tamen habere eundem locum equualēter per comparationem ad motum localem: cum non moueatur localiter: licet habeat alium et alium locum.

Contra hoc tamen arguitur

sic. Illud quod habet se fm locum alīt nunc q̄ prius mouetur localiter: sed palus est huiusmodi ex quo est ī alio ⁊ alio loco: vt patet ex precedētibus: ergo mouetur localiter.. ¶ Ad euidentiam huius argumenti Sciendum est q̄ ad motum localem duo requiruntur. ¶ Primuz q̄ mobile propter sui mutationem locū mutet· Secūdum q̄ inter terminos motus sit quedam distantia media. Utraq̄

autē conditio deficit in ꝓposito Palus enim sic affixus propter sui mutationez non mutat locum: sed propter motū vel transmutationem aque fluentis. Secundum etiam deficit: qꝛ inter locum priorem et posteriorem non est aliud spaciū inter medium quare nō concludit argumentum. Ex predictis patet quomō sit intelligenda loci diffinitio. Deinde dicit aris. quomodo partes vniuersi sunt in loco dicens ꝙ celum ꝑm se totum nō est alicubi cum a nullo cōtineatur: partes autem celi bene sunt in loco: cū vna aliam contineat. Dicit ergo ꝙ celum ꝑ partes est in loco et etiam ipm celum et anima est in loco per accidens. ¶ Pro quo sciendum ꝙ celuz dupliciter potest sumi: vel pro tota regione celesti: vel pro vltimo mobili. Si dicatur prīo modo: sic est ī loco ꝑ partes: quia sic acceptum nominat plures speras quaruz vna circulariter continet alteram. Sed si accipiatur celum pro vltimo mobili scdm opinionem phoꝝ non est in loco per se: nec ꝑm se totum: nec ꝑm partes: quia nō habet aliud corpus continens ipsū. Est enī in loco per accidens: vt per centrum quod sic patet: qꝛ enī vt habetur in principio huius quarti: locum querimꝰ ꝓpter motum: sic dicimus aliqua moueri: sic eis competit locus: ergo que mouent in aliquo sunt in aliquo corpore continēte. Sed que mouentur circa illud nō cōpetit eis locus quia sunt in aliquo: sz qꝛ sunt circa aliquid: Cum de ratione spere sit ꝙ nō moueatur a medio: vl ad medium: sed ꝙ moueatur circa medium assignandus est locus spere inquantuz est circa aliquod: vel circa me^m vel circa cētrum. Bene ergo dictum est ꝙ celum ē in loco: qꝛ centrum est in loco. Celuz ergo est in loco per accidens: nec possumꝰ dicere ꝙ illud circa quod celum mouet sit per se locꝰ celi: vt si octaua spera mouetur circa conuexum spere saturni locꝰ octaue spere sit conuexus spere saturni. quia nunq̄ saluare possumus locum alicuius per se nisi ibi saluemus ea q̄ sunt de ratione loci: vicz ꝙ contineat locatū ⁊ ei equetur. Inferior enim spera nō potest cōtinere superiorem: nec ei equari: nec vltima superficies celi potest dici locus: quia de ratōne locati est ꝙ nō moueatur cum loco sed in loco. Locus etiā est quid separatum a locato: quare ⁊c.

¶ Cōcludit ergo. p. ꝙ vltima spera nō ē per se in loco: sed omnia sunt in celo: cū omnia contineat: vltra autem celum nihil est. Unde dicit ꝙ terra est in aqua: aqua in aere: aer in igne: ignis in celo: vltra quod nihil est. Notandum tamen ꝙ ꝑm fidem primum mobile est in loco per se: quia vltra illud est empirreum: de quo phi non habuerunt noticiā. Celum autem empirreum non est in loco: quia vltra illud nihil est.

Capm. II

m anifestum autez ex his ⁊c. Postq̄ phs d quantitate loci determinauit: hic consequenter soluit rationes dicentium locum nō esse: quarum vna inter alias erat: ꝙ si locus esset aliquid: oporteret duo corpora esse in eodem loco. Supponebat autez illa ratio locum habere trinas dimensiones alias separatas inter latera corporis continentis. Cum ergo locus videatur habere dimensionem corporis: si eēt aliquid esset corpus: sed non est corpus ergo nihil est. Propter quod dicenduz ꝙ locus non cedit locato aduenientē: iō simul est cum locato. Locatum etiam totaliter attingit locum: Si igitur locus esset huiusmodi distantie quibus determinatur omne corpus: tunc vnum corpus totaliter attingit aliud corpus: hoc autem non potest esse nisi sint duo corpora simul. Si enim aqua est in aere: et locus aque non est superficies aeris: sz ipsum corpus aeris: oportebit ꝙ aqua totū aerē attingat aere non cedente. illa ḡrō bñ ꝓcedit supposita opīoe antiq̄ꝝ: sz

contra nos nihil facit: qꝛ nos pōim⁹ locum esse superficiem corporis continentis. Alia rō erat talis. Si locus esset aliquid: essꝫ diffrens ab eo cuius ē: sed nō pōt poni ꝙ sit drñs: ergo nihil est. Minorem ꝓbat: qꝛ si corꝑis vere ē locus ⁊ receptacl'm: manifestum ē ꝙ suꝑficiei et reliquoꝝ terminoꝝ vt linee et pūcti erit etiā locus et receptacl'm. Eadem enim ratio consonat in omnibus: sed loc⁹ pūcti non differt a puncto: ergo eadem ratione nec locus suꝑficiei differt a superficie: nec locus corꝑis a corꝑe. ¶ Dubitaret forte aliquis vtruꝫ locus pūcti differat a puncto? Ad quod dicit̄ a quibusdam ꝙ puncti nō est locus ꝓprie et per se: sed tantū ꝑ accidens. Corꝑi em̄ debetur locus per se nō pūcto: tū sicut suꝑficies corporis locati attingit suꝑficiem corporis locantis: sic aliquo mō attingunt puncta vel actu si ponātur talia puncta actu esse vel potentia si ponant̄ potētia esse. Q̄ si puncta illa vellemus appellare locū: querere: vtꝝ punctus sit idē cuꝫ loco suo: est querere: vtrū duo puncta se contingentia sint vnus punctus? ¶ Ad quod dicendū ꝙ drñiam punctorū et suꝑficierum et taliū dupliciter accipe possumus. Primo ex situ: Eo em̄ ꝙ ille pūctus est in aliquo situ q̄ ille differt ab a° Secūdo talis drñia pōt accipi ex eis in quibus sunt. Cū enī aliqua cōtiguatur aeri simul est superficies aque cum suꝑficie aeris: quia contigua sunt quorum vltima sūt simul. Remanent ergo ille suꝑficies aeris et aque distincte: quia suꝑficies aque est in alio subiecto q̄ superficies aeris: qꝛ alia ē natura aque: alia aeris Sed si eēnt corꝑa mathematica que solum cōsiderātur vt quāta: nec differūt ex diuersitate nature ꝑm cōmentatorem 4° huius. si ponerentur contigua fierēt continua. Si eniꝫ vltima et superficies taliū corꝑm essent simil' de necessitate essent vnum. Suꝑficies enī et vltima talium corꝑm non pñt differre ex diuersitate naturarum in quibus sunt: sed solum differūt ex diuersitate situs Si ergo due tales suꝑficies ponantur simul: efficientur vna suꝑficies: et duo talia pūcta vn⁹ punctus. Cum ergo queritur vtꝝ differant punctus et loc⁹ pūcti? vel vtꝝ differat punctus a pūcto? Dici pōt ꝙ si loquamur de loco et puncto mathematico nō. i. nō differt: secus est de loco et puncto naturali. ¶ Sed contra predicta arguit doctor sub. di. 14. 4. sen. Aliqua enim predictorum prima facie nō vidēt̄ esse vera: Linea enī mathematica nō ē alia a naturali: licet fictio ⁊ imaginatio linee posset esse si nulla esset linea naturalis. Et simili mō posset eē sciētia de rosa: etiam si nulla esset rosa in re. Item si linea mathematica esset alia a naturali tūc non haberet scientiam geometricaꝫ de aliqua naturali linea quā video: vel de passionibus istius linee: qd̄ est falsuꝫ et inconueniens: al's nō haberem⁹ verā scientiam de quantitatib⁹ naturalibus: et sic sequeretur ꝙ abstrahentium semper esset mendacium: qꝛ abstractō tunc esset actus intellectus componētis ⁊ diuidentis: et non cōsideratio simplex vnius obiecti absq̄ consideratiōe alterius. Unde eadē linea q̄ est naturalis ꝯsideratur a mathematico: non tamē intelligēdo qualitates ei⁹ naturales quas habet in tali subiecto. Nec ꝓpter huiusmodi abstractionem que est simplicis intelligentie intellectus componens vel diuidens dicit lineaꝫ esse sine huiusmodi q̄litatibus. Dico igit̄ ꝙ ille due linee q̄ntum ad consideratōnem mathematici ñ sunt duo: qꝛ mathematicus non considerat lineas nisi in habitudine ad figuras Et si centum vel mille linee essent simul non facerent ad constitutionez figure nisi vnam basim trianguli: vel alterius figure: nec haberent rationem nisi vnius lateris in constituendo triangulum: ita ꝙ si vna linea esset basis in triangulo et alia similiter: ex quo est simil' cū ea nō faterent aliquo mō duo latera: ⁊ tam̄ eēnt due linee realiter distincte. Illo modo intelligit commētator in hoc quarto qñ dicit ꝙ que habent vnum situm q̄ntum

spectu tpis in quo transitur aer. Vacuũ ergo nullam habet rationem vel ꝓportionem qua excellat̃ sub pleno: sic̃ neq; nihil habet ꝓportionem ad numerum. In vacuo igit̃ qꝛ nihil ẽ impediens: nullum requiret ibi tempus. Motus igit̃ ĩ vacuo non erit velox nec tardus: immo nullus erit motus: cum de rõne motꝰ sit ꝙ fiat in tpe. Q aũt nihil ad numerum non sit aliqua proportõ ostendit: qꝛ si q̃tuor excellũt tria ꝑm vnum: plus excellunt duo q̃ tria: et plus vnuz q̃ duo. nõ autẽ habent ꝓportionem qua excellunt nihil. Necesse est enĩ om̃e quod excellit diuidi in excellentia et in id quod excellitur: quatuor em̃ si excellũt tria in vno: oportet quattuor componi ex tribus et vno: quare si quattuor excellũt nihil: nihil erit de compõne eoꝝ: qd̃ est incõueniens. Nullus igitur numerus habz ꝓportionem ad nrhil: cum nõ componat̃ ex nihil. Similiter autẽ vacuum ad plenum nullaz habet ꝓportõem: ꝯ nec motum in vacuo possibile ẽ habere ꝓportõnem ad motum factum in pleno. Si igitur in pleno fit motus in tpe: in vacuo fiet in non tpe: neq; igit̃ erit velox nec tardus. Pro quo notãdũ: ꝙ vt dicit Sco. secũda dist. secũdi señ. ꝙ si poneret̃ vacuum graue ibi nõ moueret̃ ꝑm ꝑhm: qꝛ vacuũ nõ ꝑt cedere graui: vt infra dicetur: et dimẽsiones nõ pñt esse cũ dimẽsionibus. Tamẽ si poneret̃ vacuũ ꝙ posset cedere: tunc motus grauis eẽt successiue in vacuo: qꝛ graue ꝑus ꝑtrãsirz hãc partem spacij q̃ aliam. Unde ex diuisibilitate spacij motus haberet diuisibilitatem successiuam: sicut mõ ex diuisibilitate spacij pleni motus habet successionem eẽntialem. Sed vltra illã successionem põt addi velocitas et tarditas rõne conditionis accidẽtalis ip̃ius medij inquantũ est ꝓmotiuũ vel impeditiuuz ipsius motus sine ratõe subtilitatis ꝑ quã ꝓmouet: vel saltẽ nõ impedit aut densitatis opposite. Fieret igitur tunc motus successiuus in vacuo et esset ꝓportionabil̃ motui in pleno: et hoc loquendo de successione eẽntiali: et non de velocitate et tarditate superaddita: qꝛ omnino nullam velocitatem aut tarditatẽ supaddi-tam haberet mobile in vacuo: haberz ãt in pleno: et quo ad hoc ĩtelligit. p. ꝙ lapis moueretur in instanti ꝑcise: igit̃ habet. p. ex hoc contra aduersariũ dicentẽ esse motũ in vacuo: ꝙ nullus motus habens aliquam velocitatẽ et tarditatem supadditã successioni eẽntiali posset esse in vacuo: hoc nõ est incõueniẽs si poneretur ꝑcise motum eẽ in vacuo: sed esset si cum hoc poneretur vacuum mediũ ꝓmotiuũ in motu: vel mediũ necessarium in motu: ex ꝑte cuius sumeret̃ velocitas et tarditas motus. Secũda rõ ꝓbãs vacuum nõ esse sumit̃ ex ip̃o vacuo ꝑse cõsiderato. Uñ dicit ꝙ si põatur cubus. s. corpus: quod habet sex supficies q̃dratas: vel quodlibet aliud corpus in aere vel in aqua: oportet ꝙ cedat aer vel aq̃ ꝑm quantitatam illius corporis: qd̃ magis patet in aqua q̃ in aere: qꝛ est magis sensibilis: nisi illud corpus coeat. i. condensetur in seip̃o. Vacuũ aũt nõ ꝑt cedere: sed si poneratur corpus in vacuo: oz dimensiões vacui subintrare dimensiones illius corpis. Nam si ex ligno fieret cubus ⁊ poneretur in aqua vel aere: si illa non cederent sibi: oporteret dimensiones aeris vel aque subintrare dimensiones cubi. Qꝛ igitur cubus habet tantã magnitudinem quantam continet vacuum in quo ponitur et dimensiones vacui sunt simul cum dimensionibus cubi: sequitur ꝙ duo corpora possunt esse simul in eodem loco. Et subdit ꝙ licz corpus cubum sit calidum aut frigiduz aut graue aut leue: nihilominus tamẽ alterum est scd̃m rationẽ ab huiusmodi passionibus: licet naturaliter non possit separari ab huiusmodi passionibus. Et licet separetur ab huiusmodi passionibus continebit equaliter locum: et huiusmodi corpus erit in eadem parte que est loci vacui equali: quia tantũ de vacuo q̃nta est magnitudo cubi erit simul cum cubo. Vult ergo ostendere. P. vt patet

ex dictis q corpus non occupat locũ et non resistit corpi rõne passionum. Sed hoc competit ratõne dimensionũ: ita q si dimensiones eẽnt ab hmõi passionib⁹ separate: nihilominus occuparẽt locũ. Quia igit ponẽtes vacuũ receptiuũ corporis: vt patuit: oportet eos dicere q dimensiones simul sũt cũ dimẽsionib⁹: iõ incidũt ĩ hoc impossibile q pñt duo corporu simul eẽ. Ex p̃dictꝫ patꝫ quo dimẽsiones dimensiõibus resistũt. Primo ex cessione: Secũdo ex occupatõne loci.

Primũ patet: si enĩ cubus ponatur i aq̃ aqua cedit cubo ꝑm moduꝫ dimensionũ eius: ita q quante erũt dimensiones cubi: tanta erit cessio aque. Siue igit corpus cubũ ponat graue vel leue: siue calidũ vel frigidũ nõ mutabitur cessio aque Modus igit cessionis corpm non sumit originẽ ex mõ qualitatis vel passionis: sed tm̃ ex mõ dimẽsionũ. Cũ igit ex hoc corpus cedat corpi: qꝛ vnũ resistit alteri oportet q resistere et nõ compati secum aliud corpus p se dimensionibus cõueniat. Secũdũ vicꝫ de occupatõe loci patet. nã ex hoc plura corpa in eodeꝫ loco eẽ nõ pñt: qꝛ quodlibet occupat totũ locũ suũ. Occupando aũt totũ locũ suum in eodẽ loco aliud corpus eẽ nõ põt. Illud ergo p qd̃ hꝫ corpus qd̃ occupet locũ ẽ illud p qd̃ hꝫ q resistat alteri corpi: et q nõ cõpatiat secũ aliud corpus: hoc aũt non habꝫ p qualitatẽ: sꝫ p quãtitatẽ Q ãt corp⁹ sit diuisibl̃e ⁊ q occupet spaciũ hꝫ p q̃ntitatẽ.: h⁹ eñ p se cõpetit q̃ntitati: alijs ãt ñ nisi rõe q̃ntitatꝫ. Nec p̃t dici: q hoc cõpetat corpi ꝓpt̃ mat̃iã: qꝛ materia nõ occupat locũ: nisi vt ẽ sub dimensionibus: vt dictũ ẽ quinto capitulo primi huius. Utraq̃ aũt vla patet ĩ textu si bene consideret. Si aũt queratur si corpus poneret in vacuũ: vtꝝ vacuuꝫ ei cederet? Dicẽdũ q corp⁹ nunq̃ cederet alteri corpi nisi sit rarefactibl̃e vel cõdẽsabile. Vacuũ aũt qꝛ dicit dimensiones separatas a tatibus passionibus ⁊ motu et a materia sensibili p se: nõ habet vnde cedat corpi. Cũ ergo vacuũ non cedit corpi et dimẽsiones vacui resistãt dimẽsionibus corpm: si ponat corpus ĩ vacuo duo corpa eẽ ĩ eodẽ lo⁹ poterũt: cũ dimẽsiones separate quãtumcũq̃ a passionib⁹ nõ cõpatiũtur secũ dimẽsiones alterius corporis. Ex predictis patet ⁊ p̃t pater: q dimensiones vacui quas ponebãt ph̃i nõ tm̃ erãt dimẽsiones imaginate: sꝫ etiam reales. Ipi eñ: vt visũ ẽ prius ponebant vacuũ eẽ spaciũ illud et dimensiones q̃ erãt inter latera corpis contineñ: et illud dicebãt locũ. Locus aũt realit̃ differt a locato. Item dicebant vacuum eẽ spaciũ priuatũ corpe. Ex quo sequit: q illud spaciũ et ille dimensiones erant quid reale. ꝓbatur cõsequentia: qꝛ p̃ uatio ponit subiectũ priuatũ. Si ergo nihl̃ eẽnt hmõi dimẽsiões: nõ possent dici vacuũ nec plenũ.

Circa predicta possunt oriri

due questiones: Prima ẽ: Utꝝ duo corpora pñt simul esse in eodẽ loco. Secũda: Utꝝ idẽ corpus possit eẽ in diuers locis? Ad primũ patet ex dictis: q loq̃ndo naturaliter nõ ẽ possibile: sꝫ bñ supnaturaliter p dotẽ subtilitatis. Qd̃ patet: qꝛ christus fuit natus de v̄gĩe mr̃e clauso claustro v̄ginali: et post resurrectionem ingressus ẽ ad discipulos p hostia clausa: et clauso sepulchro surrexit: lꝫ ãgeli remouerĩt postmo^m lapidẽ. Nec valet q ãtiqui dicũt q corpus gloriosũ possit se facere ad talẽ et tantã figuram vt posset etiã penetrare quodcunq̃ corpus p poros subtilissimos in aliquo corpore ꝑtransibili: qꝛ p̃t se tm̃ subtiliare: vt p tales poꝛns possit istud penetrare. Illud non valet: qꝛ si extenderetur corpus christi vel aliud gloꝛsosum multuꝫ in longum: et stringeretur corpus eius sicut acus: tũc nõ haberet q̃ntitateꝫ corporis orgãici debitã. Anima aũt humana req̃rit in corpe debitam organizatõꝫ ꝑtiũ et membroꝝ. Q si arguit: qꝛ vt dictum ẽ in p̃cedeñ. capl̃o: dimẽsiones sine qualitatibus et passiõibus faciunt distare duo corpa: ꝯ nõ pñt eẽ simul sine ꝯdictõe: qd̃ cõfirmat: qꝛ sicut vnũ cõtrarium habet impossibilitatem eẽndi cum

alio in eodē subiecto: sic dimēsiões duę sūt incompossibiles in vno loco: sz p nullam potentiā cōtrariā pñt esse simul ī eodem subiecto. qz fm ar⁹. 4. meta. Si cōtria pñt simul esse in eodez subiecto: ḡ et contradictio: ḡ ꝛc. Dicēdum q aliqua possūt dupliciter repugnare: vel formaliter vel virtualiter: duę aūt dimensiões nō habēt in se repugnātiā formalez sed tm̄ virtualē. Repugnantia aūt duarum dimensionū nō ē nisi ꝓpter simultatem duplicis repletōis loci quē vnum corp⁹ pōt implere: ergo si alio corpus repleat illū locū est repugnantia ꝓportionali quantitati non formalr sed ꝟtualiter et effectiue ratione illius effectus q̄ est repletō loci. Sed ōs pōt tollere hūc effectū a q̄ntitate vt duę quantitates vel plures nō faciant nisi vnā repletionē loci et nō quelibet suam: sicut dñs pōt facere calorem sine effectu calefactōis sicut in trib⁹ puer⁹ Sic etiā eo d° pōt dici de cōceptu et partu virginis. Jsti enī effectus nō stant simul naturaliter cū sua causa sicut virtus diuina pōt eē cā illius cōceptus et illius partus: que licet repugnēt respectu causę particularis: nō tamē respectu ꝟtutis supioris agentis. ¶ Ad confirmationez de contrarijs dicendū q nō est simile: licet em̄ sit talis repugnātia in quantitatibus ꝟtualiter nō tm̄ formalr. Due enim ḡlitates ī eodē subiecto sūt formaliter repugnātes: nō sic de q̄ntitatib⁹. Jsta questio tractaē diffuse a Scoto. 49. di. 4ti. qrōne de dote subtilitatis. ¶ Quantuz ad secūduz cōcedit ex fide q idē corpus pōt eē pñtialiter ī diuersis locis. Sz vtz localiter dicūt quidā q nō. Ꝺ ꝓbatur sic. Termini locati et loci sunt simul: ergo si locatū sit extra terminos loci sui ꝓprij ē extra terminos suos ꝓprios. Jtez sicut res p ꝓpriā naturā est tm̄ ī vna spē sic p vnā dimēsionē ē simul ī eodē loco. Cōsequētia ptz a sili. Jtē si idē corp⁹ eēt in plurib⁹ locis: ḡ posset esse in infinitis et sic eēt vbiq. cōsequēs ē falsū. qz illd est ōi ꝓpriū. ꝓbaē: qz cū agēs supnaturale sit potentie infinite q̄ rōne pōt facere illud in plurib⁹ eadē rōe pōt facere in infinitis. Jtem termini motus sūt incōpossibiles ex q̄nto phiē. sz quecūq duo vbi pñt eē termini eiusdē mot⁹: qz corp⁹ potest moueri ab vno vbi ad aliō: ḡ qcūq duo vbi sūt incompossibilia fm idē corpus. ¶ In oppositū arguit: qz vbicunq ōs pōt facere subam nālē nō sub suo modo naturali pōt ibidez facere sub suo modo naturali: qz in ꝓmo duo sūt miracula sz in causādo pñtiā vnius corpis respectu pluriū locoꝝ: et in sepando a suo mō naturali et locali. Jn secūdo aūt non nisi vnum: Sed ōs fm oñes pōt facere suū corp⁹ sacramētaliter: id ē nō sub suo mō naturali in diuersis locis: ꝛ facit de fctō ergo pōt idē facere et quodlibet aliō corpus in eisdē suo mō naturali: id ē localr et dimēsiue. ¶ Jtē oñe qđ non includit euidenter cōtradictionē: ē ōo simpliciter possibile: sz hoc ē hmōi: ḡ ꝛc. Dico igit q ōo simpliciter est possibile idē corpus facere simul in diuersis locis localiter. hoc patet ex intellectu terminoꝝ. Cum em̄ dico idem corpus simul esse in diuersis locis localiter nihil dico supza corp⁹ nisi quēdā respectū extrinsecus aduenientem fundatū in quāto ad aliō quātū circumscribens. Respectū aūt talē pluificari supz idem fundamentuz ad diuersos terminos nō apparet cōtra aliquid notū fm rōem: qz respectus intrinsec⁹ aduenies de quibus minus videē pñt pluri ficari fundamēto eodē manēte: vt supza eandē albedinē pñt dues similitudines fūdari ad duos terminos: vt ꝓbat Scot⁹ dist. 8. tercij. Nō em̄ est necesse pluri ficato posteriori ꝓius pluificari. Jpa autem vbi sūt manifeste posteriora ipo q̄nto locato. ¶ Pro argumentis aūt in oppositum soluendis pono tres ꝓpões: quarum ꝓma ē: Quecūq sūt prioza eētialiter ipo vbi vnifozmiter insūt ipi corpi q̄uis habenti diuersa vbi. i. non variantur variato ipo vbi. quex posteriora vl simul natura variabūtur fm varietatem vbi. Hoc patet: qz prius eētialiter non variatur ꝓpter variationē posterioris: sed posteri⁹ bene variatur ad varietatez prioris: que etiā simul sūt natura cuz al i

Dś pōt facere ḡ corpus in ꝓhabo bis

quo variātur illo variato. vnde si habēs famem comedat in vno vbi et non ī alio satiatur in illo vbi ex cōmestione facta ī alio: et cessat eius appetitus. Fames eī siue sit appetitus sensitiuus siue volūtarius dicit aliq̄d absolutū: vñ nō variat ꝓpter variationē vbi. Si aūt dicas saturitatem esse repletionem corpalem stomachi: tunc si non recipiat cibum in illo loco nec ei ibi approximet sz ꝺ ideo ꝺ essz replet⁹ illo mō et non illic: qꝛ ista repletio non dicit nisi presentiā alimēti cōtenti ad stomachū cōtinentem vel ventrez. Uñ nihil absolutū dicit sed tm̄ respectū extrinsecus aduenientem. Item non potest dici ꝙ moriatur ī vno et non in alio qꝛ si hic moritur moritur et ibi. Mors eī et vita non dicūt nisi quid absolutum ꝑuatiuū vel positiuum: et ꝑ ꝯsequens nō variantur ꝓpter varietatem vbi. Sz tamē non sequit vulneratur hic: ergo vulneratur ibi. qꝛ vulneratio dicit diuisiōez continui: id est ab aliquo hic diuidente. Sed tamē verum ē si ibi habet vulnus ꝙ et alibi habet: qꝛ sic ē discōtinuatō ꝑtium: que si est in hoc corpe ⁊ alibi in eodem. Similiter dicendū est de nutrimēto: quod sumptum in vno vbi conuertit in subam corporis existentis in alio vbi qꝛ illa conuersio est generatio ꝑtis sube ipius nutriti. Tota aūt substantia nutriti et quelibet pars prior est ipo vbi: non ergo variabitur ad variationem eius. Motus tamē localis nutrimenti ad stomachum non ē hic idem q̄ ibi. qꝛ ex quo vbi est aliud: et motus localis ad vbi tātum. Unde qꝛ moueri vel quiescere ꝟm locum sunt simul cum vbi vel posterius eo variabitur ad variationez vbi. Et ita idem corpus poterit in vno vbi moueri localiter et in alio quiescere. Sicut em̄ possibile est ꝙ idem corp⁹ habeat hic ꝑmanenter vbi vnum et aliud ibi: sic possibile est ꝙ permanenter habeat ꝺ vnuz vbi et alibi plura successiue. vnde idem poterit moueri de vno vbi ad se existentem in alio vbi ⁊ se pellere et trahere et idem homo habens mille vbi facere exercitum ⁊ coreas ducere. Similiter poterit in vno vbi loqui et in alio tacere si loqui dicat formationem vocis ꝑ instrumenta naturalia in aere repercusso. Uñ qꝛ aere mouebitur localiter in illo vbi ⁊ in illo non: in isto formatur verbū: ī isto aūt non: et ille loquitur et ille tacebit: et hic tenebit tenorem et ibi q̄ntam: ⁊ ꝺ attrahit aerem et alibi idem in aqua exñs non attrahit non tñ submergetur hic qꝛ corpus eius erit refrigeratum per aerez alibi attractum. Si autē loqui dicat actum imaginationis vl' intellectus ille q̄dem ē idem vbicunqꝫ fuerit loquens.

¶ Ex ꝑdictis patet ꝙ non est inconueniens idem moueri et quiescere diuerꝭ respectibus et moueri et nō moueri ꝟm diuersa vbi. Similiter idem poterit esse superius et inferius seipo: ꝓpinquās ⁊ distans respectu diuersorum vbi. Unde relationes contrarie in genere bene pñt in esse eidem ꝟm diuersa fundamēta: sicut idem potest esse simile alicui ꝟm albedinem: et dissimile ꝟm scientiam. Propinquum aūt et distās fundatur in corpore diuersimode vbitato: et hec de ꝑma ꝓpositione. ¶ Secunda propositio est illa Sicut passum existens ī vno vbi recipiet formā a duobus agentibus sibi ibidē approxīatis: sic ipm in duobus locis vl' vbi existens patietur ab eisdem sibi in illis duobus approxīatis: Et hoc intelligendo de passione que est ad formā absolutam. hoc patet: quia ad hoc ꝙ patitiens patiatur ab agente recipiendo istā formam non oportet nisi ꝙ sit in potentia passiua: et agens habeat formā actiuam: et sint debite approximata: siue in hoc vbi siue in illo sit approximatio. Sz passo posito in duobus vbi ipsum habet eandem potentiam passiuam ad formaz absolutam: et actiuum eandē potentiaz actiuam: et eodem modo potest sibi approximari: vt patet in isto vbi sicut ī alio ergo eodem modo patietur quantuz ad formam absolutam a quocunqꝫ actiuo sibi approximato siue ī isto vbi siue ī alio. sicut si tantū esset in vno vbi: ⁊ eēt agēs sibi approximatum. Addidi autem ꝟm formam absolutam: qꝛ nō oportet ꝙ ea-

dem patiatur loquendo de respectiuis q̄ sunt simul natura cum vbi vel posterio-ra: qz illa possunt variari sicut et vbi ex prima ꝓpositione. Tertia propositio ē ista: sicut corpus in vno vbi existens haberet se in ratione actiui ad diuersa sibi approximata in illo vbi: sic ipsum vt existens in duobus vbi se habet ad eam sibi in illis vbi approximata. hoc patet ex ꝓbatōne precedentis. Ex his propositionibus patet q̄ si vnum corpus esset in duobus locis in quorum vno esset temperies aeris: in alio vero intemperies: illud corpus erit sanum vel egrum: sicut si illud corpus esset tantum in vno loco et illa temperies aeris esset cū intemperie mixta: z illi corpori ī vno loco approximata: ita q̄ si illa sint inproportionata corpus illud passum tale erit quale natū est causare agens vincens. Si autē sint equalia in agendo passum: alterabitur ī media proportione. Eodem modo dicē dum est de duobus ignib⁹ vni ligno approximatis in diuersis vbi: talem em effectum caloris in illo ligno aggenerabūt sicut si approximarētur respectu ipsi⁹ corporis existentis solum in vno loco. Ad argumēta in oppositū: Ad primū cū dicitur q̄ termini loci et locati sunt simul: verū est: tantū nō simultate precisa z adequata: z ideo non oportet q̄ si locatus sit extra terminos alicuius loci: q̄ sit extra terminos proprios. Ad secūdū dico q̄ illud simile nō tenet: qz natura vna ē formalis ratio essendi in vna specie: sed dimensio non est formalis ratio approxiata eēndi in loco sed tm̄ remota siue fūda mētalis: sicut albedo est ratio fundamētalis qua quis est similis alteri: nō autē formalis sed ipa similitudo. Ad terciū cum dicitur q̄ tunc idē corpus posset eē vbiq̄: cōcedo. z cum dicis q̄ hoc est ꝓprium dei: Dico q̄ esse vbiq̄ necessario ex immensitate sua est proprium dei: non autē esse vbiq̄ per potentiam eius actiuam. Ad quartum cum dicitur q̄ termini motus sūt incompossibiles: Dico q̄ duplices sunt termini motus: quidā sūt primi: sicut priuatio et forma: quidā autem sunt concomitātes primos terminos vt terminus a quo: et terminus ad quē. Termini ergo primi motus sunt incompossibiles. Unde idem non pōt priuari aliquo loco et habere simul illum locū. Non sic ē de terminis concomitantibus ideo terminus a quo z termin⁹ ad quem aliquādo naturaliter possūt esse simul vt in augmento quātitas p̄exīs est cū quātitate aduenīente. Aliquando possūt eē simul supnaturaliter: vt in proposito. Hec Sco. di. 4. 4. señ. q. 2. per totum. vbi diffuse tractat hāc materiā Et hec de vacuo sufficiunt.

Capitulum. V.

Onsequens est autem.

Postq̄. p. determiauit de vacuo hic consequenter determinat de tpe Et p̄mo p q̄sdā distinctōes extrāeas id est logicas et cōes inquirit vtr tēpus sit aliquid: et secūdo quid sit. Dicit ḡ q̄ parebit ex rationibus sequētibus q̄ vix aut obscure potest sciri an tempus sit vel non sit. Et q̄ nō arguit sic: Illud qd cōponitur ex non entibus nullam substantiam ꝓticipat et est non ens: tempus est huiusmodi: ergo tē. Et ꝓbat minorem: qz siue capiatur tempus finitū siue infinitum componit̄ ex ꝓterito qd factum est et iam non est: et ex futuro quod nōdum est. Secundo arguit sic: Si tempus eēt aliquid cuius sit diuisibile: tunc aliqua eius pars haberet esse: consequens est falsum: ergo et antecedēs. Probatio falsitatis: qz ptes tpis nihil sūt: vt patet ex prima ratione: Tum qz de tempe nō habem⁹ nisi nunc: qd nō est pars eius: qz ps mēsurat totum: z oportet totum componi ex suis ptibus: tempus autē non videt cōponi ex ipsis nunc: qz diuisibile non cōponitur ex indiuisibilibus. Notandū q̄ cum ait pars mensurat totum: z totū oportet componi ex partibus: q̄ est duplex pars: scz aliquotta et non aliquotta. Aliquotta aūt est que aliquotiēs sūpta reddit totum ipsum: et hanc dicit to-

tum mensurare. Non aliquotta autem ẽ que nõ mensurat totum: tamen ex ea cõponitur totum: sicut quatuor est pars de sex: licet ipm non mensuret: qz quattuor cum duobus componunt sex. ¶ Dubitaret forte aliquis: an tempus sit de numero entium? Dicendũ q̃ quedam sũt entia permanentia: et quedam sũt successiua. vtraq; tamen sunt ptibilia per comparationem ad partes: alr tamen et alr. nam in permanentibus oẽs partes simul sũt. Successiua aũt dicũtur nõ partibilia pp ter simultatem partium sed propter ordinem eorũ. Nam si in successiuis ptes essent simul: iam non eẽnt successiua sed permanentia. Ad esse ergo successiuor sufficit ordo partium: que quidem fũdatur in ipso nunc: qõ est principiũ vnius partis et finis alterius. Licz ergo de tẽpore non sit nisi nunc: et nunc non sit ps temporis: tamen eo ipo q̃ est nunc est tẽpus: qz in ipso fundatur ordo partiũ tẽporis. Ex quo ordine partium dicit tempus habere esse. Argumenta ergo ꝓcedebant ac si tempus esset de genere permanentium. ¶ Consequenter iuxta p̃dicta inquirit. p. an sit vnum et idẽ nũc et in toto tẽpore? Dicendum q̃ ipm nũc quod videtur determinare preteritus et futurum: qz vicz est principium vnius t finis alterius vtrũ semper maneat idem in toto tempore: an sit aliud et aliud nõ est facile scire. Et q̃ sit idem probat sic. Si in tẽpore essẽt plura nunc: dare oporteret primum nunc corrumpi ne simul esset cum sequenti nunc: cõsequẽs ẽ falsũ ergo et antecedẽs. Probat autẽ consequentiam: qz plura nunc non possunt simul esse: qõ probat: qz plura tpa nõ possunt nihil esse nisi vnus contineat aliõ. Et potest dari exemplum Videmus eim q̃ si aliquod corpus localiter est in pluribus locis simul oportet vnum illorum esse contentiuum alterius. Est enĩ aliqs homo in domo et in ciuitate: qz ciuitas est contentiua domus: sic et aer in igne: et in celo: quia celũ est contentiuũ ignis Similiter nũ q̃ ẽ aliquod temporale in pluribus par tibus simul: nec possunt esse plura tempora simul nisi vnum sit contentiuũ alterius. Ena t eadẽ eclipsis dicitur fieri in anno: in mense: in die: et in tali hora. et omnia hec tempora dicuntur esse simul: quia sunt contentiua inuicem. Annus enĩ continet mensem: mensis diem: dies horam. plura ergo tempora non possunt esse simul: nisi vnum cõtineat aliud. Cum ergo nunc non possit habere rationem continentis: cuz sit instãs indiuisibile: impossibile ẽ duo nũc in tempe esse simul. qz tũc vnũ contineret aliud: quod est inconueniens. patet ergo consequentia. ¶ Probat autẽ consequẽter Aristo. falsitatez consequentis ostendens q̃ impossibile est corrũpi ipsuz nunc: quia nõ potest corrumpi ĩ nũc in quo est: quin tunc simul esset et nõ esset: oportet ergo q̃ corrumpatur in posteriori nunc. Sit ergo. a. nũc quod debet corrumpi: si ergo corrumpatur in b: quia res est q̃diu non est corrupta ante q̃ veniat b: semper verum est q̃ est a. cũ ergo b non possit esse consequenter ipsi a: sed inter b et a cadat tempus mediuz cum in quolibet tempore sint infinita instantia: sic in qualibet linea sunt infinita puncta: oportet q̃ inter a et b sint infinita instantia. Si ergo a non est corruptum nisi in b in omnibus illis instantibus que sunt inter a et b erit verum dicere q̃ est a. Qz igitur illa instantia sũt infinita erit a cum infinitis instantibus: quod est impossibile: qz impossible ẽ aliquod instans vl aliquod nunc esse simul cum alia: non ergo est possibilis corruptio ipsius nunc vel instantis cum nõ possit corrumpi nec in instanti in quo ẽ nec in alio. Erit igitur scõm rem vnum instans manens ꝼm rem incorruptum ĩ toto tempore. ¶ In oppositum arguit. p. sic. Cuiuslibet continui sunt termini distincti: sed tempus est quoddam continuum: cuius termini sunt ipa nũc: igit ipa sũt distincta. Ista rõ põt sic declarari: qz ipm nũc ꝼm subam ẽ aliquid indiuisibile qõ ẽ p se de gñe quãtitatis: vel est termin9 cõtinui: vel ẽ ps discreti Si nũc ponit ps discreti: ergo tps ponit dis

cretum: quod nõ concederet ꝓpe loquẽ do. Si ponitur terminus continui: ergo oportet ꝙ sit aliud et aliud ꝟm ꝙ terminat aliam et aliã ꝑtẽ continui: quod est propositum. Ad illud respondẽt q̃dam ponentes ipsũ nũc idem ꝟm subam in toto tꝑe: et aliud ꝟm eẽ: qꝛ vnũ et idẽ nũc ꝟm rẽ p̃t terminare aliqd̃ temp⁹ ex vtraqꝫ ꝑte: sicut vnũ et idem mobile per suum motũ terminat aliquod spaciuꝫ ex vtraqꝫ ꝑte: qꝛ prius exñs in ꝑncipio alicuius spacij fit postea ꝑ motũ in fine illius spacij. ¶ Cõtra: qꝛ ista eẽ accidũt illi nũc eidẽ ꝟm rẽ et subam: qꝛ ꝑ te illd̃ nũc manet idẽ sub diuersis eẽ: et ꝑ cõseq̃ns ista eẽ accidũt sibi: igit̃ nũc tꝑis non ꝑ se sed per accidẽs erit terminus temporis quod ẽ falsum: qꝛ om̃e diuisibile de gñe quantitatis ꝑ se terminat quantitatem: vel ẽ ꝑs discreti: quare sequit̃: ꝙ tale id̃ nũc nõ sit indiuisibile ꝑ se de genere q̃ntitatis. Preterea ista eẽ quero cuius generis sũt si sũt indiuisibilia de gñn quantitatis: ergo sufficiũt ad terminandũ ipsum continuum absqꝫ illo nunc ꝟm substantiam: qd̃ nullus diceret. Si aũt alterius generis puta qualitatis: igitur q̃le erit ꝑ se ratio terminandi continuũ ĩ generequantitatis: quod ẽ falsum. Secũda rõ. p. ẽ talis: Ista dicũtur simul eẽ q̃ sunt in eodem nunc indiuisibili: si ergo est idem nũc in toto tꝑe: ergo illa que fuerunt in millesimum annũ et q̃ sunt hodie sunt simul: quod ẽ euidenter falsuꝫ. Ad illd̃ dicunt isti ꝙ om̃ia p̃nt in eodẽ nũc eẽ realiter: sicut vnũ et idez mobile realiter ꝑ motũ suũ hꝫ eẽ in om̃ib⁹ partibus spacij: nõ tamẽ om̃ia sũt in eodez nunc ꝟm rationem: sicut nõ ẽ idẽ mobl̃e ꝟm rõem ꝓut est in diuersis partib⁹ spacij. ¶ Sed cõtra arguẽdo sic: vniformitas simultatis accipienda ẽ correspõdẽter identitati ip̃ius nunc: vt que sunt in eodem nunc ꝟm rationem realiter sũt simul realiter: et que in eodem nũc ꝟm rationem: sunt simul ꝟm rationem. Si ergo in toto tempe ẽ idẽ nũc realr: ⁊ alteꝝ ꝟm rõem sequit̃: ꝙ que fuerũt in millesimum annum: et q̃ sunt hodie sint idẽ sil̃ realiter et ꝟm veritatem: licet non simil̃ ꝟm rõem: qd̃ nullus sane mentis dicerꝫ Uidẽtur ergo iste rõnes ꝑhici stare: nec ip̃e eas soluit aliqñ: vt patet intuẽti materiã de tꝑe. Pro solutõne aũt ratõnis in oppositũ ꝟm mentẽ doc. subti. 2. dis. 2. sen. ⁊. 12. q. quolibeto. Sciendũ ꝙ illoꝝ q̃ accipiũt eẽ p⁹ nõ esse quedã sunt raptim trãseũtia: quedã vero ꝑmanẽtia naturaliter genita vel corrupta. In primis scꝫ raptim transeũtibus ẽ dare tam primum q̃ vltimum in eẽ: scꝫ illud istãs in quo solũ hñt eẽ: ⁊ ideo nec ẽ dare primum nec vltimũ instãs in non esse: qꝛ tãto⁹ tꝑe termĩato ad h⁹ instãs q̃ toto tꝑe sequente hoc instãs hñt non esse. In secundis autem est dare primum in eẽ sed nõ vltimũ. In generatõne em̃ ⁊ corruptione naturali corruptum nõ habet vltimum sui eẽ: qꝛ tũc haberet q̃litates conueniẽtes saltẽ in tali gradu in quo possent stare cũ forma eius: et si sic nõ subito abicerẽtur: Nõ ergo corrumpendum subito corrumpetur. Et sicut corruptuꝫ non habet vltimũ in eẽ sic habet ꝑmum in non eẽ: qꝛ cũ eẽ geniti cõcurrit nõ eẽ corrupti genitũ aũt in instanti generationis habet eẽ: qꝛ tũc forma ẽ in materia et habet tunc primuꝫ eẽ: qꝛ tũc forma immediate succedit priuatõi: et sicut genitum habet primum sui eẽ sic corruptum habet primũ nõ eẽ. ¶ Notandũ vlteri⁹: ꝙ corrumpi seu desinere eẽ p̃t intelligi dupliciter: Uno modo ꝑ positionẽ p̃ntis: et negationẽ futuri: vel ꝑ positionẽ p̃teriti et negationẽ p̃ntis. Primo mõ habent corrumpi seu desinere indiuisibl̃ia et raptim transeuntia. Cum ergo queritur d̃ corruptõe instãtis seu alicui⁹ habentis esse indiuisibile? Dico ꝙ corrumpit̃ ꝑ positionez p̃ntis: et negatõem futuri: ita ꝙ nũc ẽ et statim nõ erit. Unde non corrumpit̃ in ip̃o ĩ quo est: quia tũc simil̃ eẽt et nõ eẽt: sed corrumpit̃ in tꝑe inmediate sequẽti: in quo nõ habet eẽ. huiusmodi aũt raptim transeuntium idem est fieri et factum eẽ: et corrumpi et corruptum eẽ. Unde si creatura nõ maneret nisi per tp̃s creatõnis eius annihilatio nõ

esset in instanti sed in tpe habito in instanti creatōis. Siquidē p⁹ instans non eēt accipe aliqd̄ inmediatū indiuisibilit̄ vt supponebat rō sed diuir tali inmediationi qua cōtinuū terminatū ē inmediatū suo termino. Intentō aūt phi sup hac materia videbit̄ in fine huius capli.

¶ Ulterius determinat. p. q̄d sit tempus Circa qd̄ dicit ꝙ tempus nō ē mot⁹: licet nō sit sine motu nec pcipiat̄ sine ipo. vñ dormientes et in magna delectatōne existentes qꝛ nō sentiūt motū nō sentiūt tempus: videturqꝫ eis modicū d̄ tempe in dormitōne et delectatōne transisse: lꝫ multū ibi remāserint. Ecōuerso ē cū aliq̄s ē in anxietate cordis: nā qꝛ turbat̄ in animo: et qꝛ semp cogitat transmutationem ⁊ motū: maxime pcipit tempus: et videtur ei modicū tempus esse multum. Describit igit̄. p. tempus di. ꝙ tempus est numerus motus ꝑm prius et posterius. Ad cuius euidentiam ponit tria: p̄mum ē ꝙ tempus habet quandā dependentiam ad motū: sic̄ em̄ motus hꝫ q̄ndā dependētiā ad magnitudīez seu spacium in quo fit cū diuiditur ad diuisionē magnitudinis: sic suo modo tempus sequitur motuꝫ. Ex quo sequitur ꝙ prius et posterius sūt p̄ncipaliter in magnitudine: qꝛ vna ps ē situata añ aliam ⁊ proportionabiliter in motu et tpe. Secūdū dictum ē ꝙ habitudo tpis ad motū accipienda ē ꝑm prius ⁊ posterius. Nos em̄ vt dicit Aristotiles determinamus et cognoscimus tempus acciptendo ipsum prius et posterius asse aliud et aliud: et accipiendo mediū ipoꝝ esse aliq̄d alteꝝ: et sic determinamus ip̄m tempus ꝑm p̄⁹ et posterius: q̄ requirūtur in motu. Ex q̄ patet ꝙ tempus hꝫ habitudinē ad motum ꝑm ꝙ in motu reperitur prius ⁊ posterius. Quod sic pōt declarari: Sicut enī intelligendo duo puncta: et intelligendo inter ea aliquod medium intelligimus lineam: qꝛ inter duo pūcta nō potest esse aliquod medium nisi linea: Sic intelligendo duo nūc quoꝝ vnum sit prius et aliḋ posteri⁹ intelligim⁹ mediū eē tp̄s. cū igit̄ ñ possint accipi duo nūc: q̄rū vnū sit p̄⁹ ⁊ aliḋ posteri⁹ nisi accipiāt̄ ꝯꝫ prius et posterius in motu oportet ꝙ tēpus habeat habitudinem ad motū ꝓut in eo repitur prius et posterius. Tertiū dictum ē ꝙ in habitudine vel dependētia quam habet tempus ad motum reperitur ratō numeri. Qd̄ sic declarat arꝫ. qꝛ sicut in vno nūc non fit motus: sꝫ oportet imaginari diuersa nunc si volim⁹ imaginari motū: ita oportebit imaginari diuersa nunc si volimus imaginari temp⁹ Nūq̄ ergo imaginamur temp⁹ nisi imaginemur diuersa nūc: vel nisi imaginemur in ipo motu esse aliqua plura quoꝝ vnū sit prius et aliud posterius. Cum ergo in pluralitate intelligat̄ esse aliq̄s numerus: oportet ꝙ in habitudine quā habet tempus ad motum sit aliqua rō numeri. Ex istis tribus concludit. p. ꝙ tēpus est numerus motus ꝑm prius ⁊ posterius. Ipa em̄ prius et posterius ī motu vt sunt ab anima numerata complēt rationem tempis. Pro declaratōne p̄dictorum sciendum insup: ꝙ quedā sūt entia vere realia: vt sunt entia nature: q̄dam pure rationis vt intentōes secūde: que ptim sic et partim sic vt vniuersalia que includūt aliquid rei ⁊ aliquid rōis: vt videbit̄ prīo et septīo meta. Silr̄ est tp̄s: qꝛ tp̄s materialr̄ ē ens reale cum sit idē materialiter ꝙ motus q̄ ē ens reale Formalr̄ tñ tp̄s vt hꝫ rōem numeri ꝑm pri⁹ et posteri⁹ sic ē ens rōis: qꝛ hoc habet ab aīa numerāte p̄us et posterius in motu: vt dcm̄ ē. si ḡ accipit̄ tp̄s māliter quātū ad id qd̄ ē ex pte rei: sic ē in genere sicut mot⁹. Si vo accipit̄ ꝑm ꝙ dicit cōpositū ex materiali et formali nō est ī gñe cum sit quoddā ens p actñs ex re et intentōe: de quo videbit̄ q̄nto meta. ca. de q̄nt^e. ¶ Notandū insup ꝙ licet in linea accipiēda sint duo pūcta actu terminātia lineā: tñ nō sūt accipiēda duo nūc actu terminātia tp̄s: vt ꝓbat Auicenna qꝛ nō est interruptio tpis nisi ꝑm intellectum tm̄: vel ꝑm compatōem ad motum aliquē terminatū. ¶ Iuxta p̄dicta p̄t q̄ri

Utrū tempus sit idem realr̄

ꝙ mot⁹: ita ꝙ q̄ntitas q̄ mot⁹ ē q̄nt⁹ sit

ipm tps. Dōm q tps ē idē q mot⁹ materialiter ⁊ realr distinctū: tñ formaliter et p cōsequēs q̄ntitas q̄ mot⁹ ē q̄nt⁹ formaliter ē ipm tps māliter: nō tñ formaliter. ¶ Cōtra cui⁹ ptes copulātur ad aliū terminū hz realr aliquā q̄ntitatē ⁊ aliā continuitatē: sed ad aliū terminū copulant̄ ptes tpis et ptes mot⁹: q2 ptes tpis ad nūc: ptes v̄o mot⁹ ad mutatū eē. Preterea q hz ppum mai⁹ et min⁹ aliud a maiori et minori alteri⁹ hz etiā distinctā q̄ntitatē et ꝯtinuitatē ab alio: sz tps ē hmōi respectu mot⁹ q2 ī mīori tpe est maior mot⁹ si mobile sit velox et ī maiori tpe minor motus si mobile sit tardū. ¶ Preterea relatiua realiter drñt: sz tēpus et mot⁹ sūt hmōi: ḡ ⁊c. Proba° minoris: q2 mēsura et mēsuratū referuntur realr: sed tps ē mēsura mot⁹: ḡ q̄ntitas motus nō ē ipsū realr tps. ¶ N°: ad cuidētiā hui⁹ p̄mitto tres distinctōes: Prima ē q duplex ē mot⁹: scz coīs et p̄mus .s. motus primi mobilis. Alius ē specialis et secūdari⁹: puta oēs alij mot⁹ a p̄mo. Secūda distictō sit illa q tps ē duplex: scz cōe et spetiale: de p̄mo intelligitur q dt. p. in q̄rto h⁹: q ē idē tps oīm in celo ⁊ ī terra et ī mari. Secūdū aūt tēpus ⁊ spēale ē mēsura ppa mot⁹ inferioꝝ: ita q q̄t sūt mot⁹ pticulares: tot sūt hmōi tpa spēalia. Tertia distictō ē illa q mēsura ē duplex: q̄dā intrinseca: q̄dā extrinseca. Exēplū p̄mi ipa dūatio rei: et vltima supficies corpis. Exemplū secūdi loc°. Tūc ad argumēta: ad primuz dico q minor ē falsa. Ad pbationē dico q sicut tps ē idē realr cū motu: ita ⁊ ipz nūc cū mutato eē: tñ cū ista idētitate reali stat aliq̄ distinctō ex nā rei: vel saltem ꝟm rōem ppter quā diuersa noīa sortiūtur. Ad secūdū dicendū q minor ē falsa si tps et motus vniformiter accipiantur scz motus primus et tps cōe: Sz accipiendo tps cōe et motū aliquē inferiorem sic verū ē q ꝟm velocitatē et tarditatez mobilis in minori tpe erit maior motus et in maiori minor: et sic non plus ꝯcludit nisi q cōe tps qd ē passio primi motus distinguitur realiter a motu inferiori: qd cōcedo: tñ hoc nō obstante qdlibz tps erit idē realr. ¶ Ad terciū cuz dr q mēsura ⁊ mēsuratū referāt̄ realr: dico q verꝝ ē de mēsura extrinseca: et sic cōpando tps cōe ad mot⁹ inferioꝝ q̄ꝝ ē mēsura extrinseca dr̄t vtiq; ab eis: Tñ si tps cōe cōpet̄ ad motū p̄mū cui⁹ ē mensura intrinseca sic nō differt ab eo realr: sicut nec refert̄ ad ipm realr. Et silr ē de tēpe spēali si compet̄ ad motū inferioꝝ cui⁹ ē mēsura intrinseca. ¶ Deiñ soluit dubitatōcz fcām de tpe instāti vel nūc. Pro q̄ notādū q ē vna opīo quā v̄ba phi videtur sonare qd idē ē nūc ꝟm subam ī toto tpe: lz sit alid et alid ꝟm eē ⁊ rōnem. Qd declarat̄ sic p tex. ar. ī h° ca°: quia suba ipi⁹ nūc rñdet sube ipi⁹ mobil. Variatio aūt ipi⁹ nūc ꝟm eē rñdet variatōi mot⁹. Uñ ꝟm defluxuz ipi⁹ mot⁹ variat̄ nūc ꝟm eē: lz maneat idē ꝟm subam ī toto tpe ꝟm idētitatē mobilis ī actu. Ipm ḡ nūc lz sit idē ꝟm rē ī to° tpe: tñ cū mēsurat tps ꝟm p̄us ē alid ꝟm rōem q̄ vt mēsurat ipm ꝟm posteri⁹ Isti enī imaginantur: q sicut mobile fluxu suo causat motū et punctus si poneret̄ fluens fluxu suo causaret lineaz: sic idē nūc fluēs causat tps. Sz ista opīo ñ p̄t stare: vtpz per rōes phi positas ī p̄n° h⁹ cap. nec etiam euasiōes istoꝝ ad dcās rōes valēt: vt ibi dē patuit. Dōz ḡ alr ꝟm Sco. di. 2. secūdi ieñ. q nūc ē aliud et alid ꝟm subam ī toto tpe: sicut alid ⁊ alid pūctū in linea tota. Sz ad saluādū phm q̄ p̄ma facie videt̄ dicere oppositū: notādū ē q nō ē intentō phi q idē nūc maneat in toto tpe. Uñ dt. p. in lr̄a: q ē idē nūc inq̄ntū est q̄dcūq; ens: hoc ē dcm: q2 qdcūq; nūc d plib⁹ cōsideratū ꝟm se ē idē: ⁊ hoc ē dicere idem esse ꝟm subam. Consideratū āt in ordine ad tps p̄teritū et futurum cum sit terminus preteriti et futuri principium distinguitur scdm esse et rationem. quia alia est ratio termini et principij vt sic. Unum ergo nunc habet identitatem scdm substantiam: hoc est a se et scdm se et habet distinctionem scdm esse in respectu ptiū tempis: ⁊ tāta non est instantium identitas in toto tempore: cuz ista

167

sint infinita quanta est identitas vnius instãtis: ꝗ instãs ĩ toto tpe vere ẽ aliud ⁊ aliud ꝟm substantiam. Ad hoc valet de terminatio pbi quam isti ad se adducũt de mobili qđ manet idẽ nõ quidẽ mobile vt absolute precedet mutationem. qꝛ hoc modo tempus non est mensura eiꝰ: nec aliquid ꝑtinens ad tempus: sed forte euũ vt sic est mensura eius: de q̃ alꝫ. Sed mobile vt est sub vna mutatione ẽ idem ꝟm substantiam: id est ꝟm eẽ istiꝰ mutationis considerate ꝟm se. Est autez aliud ꝟm eẽ: id ẽ sub illa mutatõe terminat ꝑteritũ: et iniciat futurũ: et ꝟm hoc dicitur alibi et a libi eẽ: nõ quidem actu sed in eodẽ vbi medio inter extrema inquantum terminat illum motũ ꝟm prius vbi ⁊ inchoat motum ꝟm posterius: vbi dicitur alibi et alibi eẽ quatinus mutari eẽ aliud vtriusq̃ extremi. Et qꝛ. p. dixerat nũc ip̃m mensurare tempus: ideo illđ consequẽter declarat dicẽs ꝙ ip̃m nũc mensurat tempus: qꝛ cum sit maxĩe notum respectu tp̃is: tempus cognoscitur per ip̃m: sicut minus notuz ꝑ maius: sic motus habet cognosci per mobile: quia mobile manet: id est ẽ ens ꝑmanẽs: motus autẽ non manet. qꝛ vicz est ens successiuum. Pro quo notandũ ꝙ mẽsura vt videtur velle cõmentator per priꝰ videtur reperiri in numeris. Ratio enim mensure per prius competit vni quod ẽ principium numeri. vñ et numerus diffinit̃ a pho. 4. meta. qđ ẽ multitudo mẽsurata ꝑ vnũ. Ex hoc aũt translata ẽ ratio mensure ad alia. verum qꝛ oẽs transferentes ꝟm aliquã similitudinẽ transferunt non oꝑtet ꝙ omne illud qđ reperit̃ in vno quod ẽ ꝑncipiũ numeri repiatur in omnibus alijs ad que translata ẽ ratõ mensure: sed sufficit ꝙ omnia que sunt mensura alioꝝ habeant aliquam similitudinem cum vno qđ ẽ principiũ numeri: et ꝙ aliquo mõ se habeat ad sua mensurata: sicut se habet vnum ad numerũ. Videmus cm̃ ꝙ ꝑ vnum cognoscimus numeꝝ et vnũ ꝑ sui replicationem commensurat se cuicunq̃ numero. Cũ ꝗ ratio mensure trãsfertur ad alia aliquãdo est translata ꝟm replicationem: et hº mõ vncia est mensura ponderis: qꝛ replicata reddit quodcũq̃ pondus. Et palmꝰ similiter vel alia quecunq̃: minor quantitas ẽ mẽsura ꝯtinuoꝝ. Aliqñ vero huiusmõi translatio fit nõ ꝓpter replicationẽ ied ꝓpter manifestationem. Dicimꝰ enĩ albedinẽ eẽ mensuram colorum: nõ ꝙ ꝑ sui replicationem reddat om̃es colores: sed qꝛ plus habet de natura lucis: et est notior ceteris coloribus. Sic etiaz primam substantiã dicimus mensuram omniũ substantiarũ: qꝛ est notior ⁊ ꝑfectior substantijs omnibus. Patet ꝗ ꝙ duplex est mensura: scz mensura ꝑ replicatõz: et mẽsura ꝑ cognitõz seu ꝑfectõz. Qꝛ ꝗ ꝑ instãs cogscimꝰ tp̃us ꝑt dici mẽsura ip̃ius non obstante ꝙ ip̃m ĩ se commẽsurari non possit: nec aliquotiẽs sũptum reddat tempus: cum tẽpus quod ẽ quid cõtinuũ nõ componitur ex diuisibilibus. ¶ Consequenter oñdit rõem eorum que dñr de ip̃o nũc. Sũt aũt q̃ntuz ad pñs tria. Primũ ẽ ꝙ nũc ẽ inseꝑabiliter annexum tp̃i. Quod ꝓbat̃: nisi tẽpus sit ip̃m nunc nõ erit: et si ip̃m nunc non sit: nec tempus erit: sic̃ mobile vt sic non ẽ sine motu: nec motus sine mobili. Secũdũ qđ đr de nũc ẽ qđ cõtinuat tp̃s Quod sic oñditur: qꝛ sicut vnũ mobile motũ cõtinuat sicut vnũ nũc continuat tempus. Hoc etiam vt ait. p. patet quodãmodo ex puncto. Sicut enĩ vnus pũctus cõtinuat duas ꝑtes linee adinuicẽ est em̃ finis vnius ꝑtis et ꝑncipium alterius: sic nũc ẽ principiũ vniꝰ partis tp̃s et finis alterius. Drñt aũt punctꝰ ⁊ nũc qꝛ si quis vno puncto vt duobus vtitur quiescere accidit: hoc ẽ dcm̃: ꝙ si motus fiat super lineam ita ꝙ mobile vtat̃ pũtto continuante: vtetur ip̃o in ratõne finis ad precedentem magnitudinem: et ideo vtetur ip̃o ĩ motu eẽ. qꝛ moueri seu motus non ẽ in fine alicuius magnitudinis: vt ꝓbatur. 6. phisicoꝝ. Si aũt vtat̃ ip̃o in rõne principij: tũc vtet̃ ip̃o vt pꝰ: qđ ẽ motus in sequẽti magnitudĩe. Sz

quando vtitur puncto vtitur eo in nunc sed bis vtitur puncto: ergo ĩ duob⁹ nũc. Et qꝛ inter duo nũc est tempus mediũ: ergo inter duo nunc in quo vtitur pũcto vt fine: et inter nũc in quo vtitur pũcto eodem vt principio ẽ tempus: et sic est quies. Non p̃t aũt sic dici de ip̃o nunc: qꝛ non manet: sed semꝑ ẽ alteꝝ et alteꝝ Terciũ qđ dicit̃ de ip̃o nũc ẽ ꝙ nõ ẽ ꝑs tꝑis: qđ sic oñditur: qꝛ sicut mutatũ esse quod ẽ indiuisibile motus nõ ẽ ꝑs eius: nec pũct⁹ ꝑs linee: sic nec nunc ꝑs tꝑis. Due em̃ linee sunt partes vnius: semꝑ enim linea diuidit̃ in duas ineas et nõ in puncta: sit nec tempus.

Non solum aũt Ca. VI.

Post q̃. p. determinauit ista dubia de ip̃o nunc: hic ꝯñter oñdit qũo tempus est mensura motus et econuerso: et qũo diuersa diuersimode mẽsurant̃ tꝑe di. ꝙ nõ solũ mẽsuram⁹ motuꝫ sed etiã motu metit̃ temp⁹: et hoc ẽ ꝓpt̃ adinuicẽ diffiniri ⁊ ad inuicẽ cognosci: qꝛ vnũ cognoscit̃ ꝑ reliquũ. Temp⁹ em̃ per se mensurat et determinat motũ cuꝫ sit mensura eius: motus aũt ꝑ accñs mẽsurat tẽpus. Hoc em̃ accidit ex ꝑte nr̃i: qꝛ aliqñ motus ẽ nobis notior q̃ sit tp̃s ¶ Dubitaret forte aliquis qũo ꝑ res numeratas deuenimus in cognitionẽ nũeri? Nã qũo ꝑ numerũ cognoscimus multitudinẽ numeratoꝝ nõ habet dubium: eo em̃ ꝙ habemus artẽ numerãdi si offerant̃ nobis numeralia ꝑ hmõi artẽ cognoscimus multitudinẽ numeraliũ. Sed qũo ꝑ numeralia innotescit nobis numerus videtur dubiũ. ¶ Dicendũ si q̃s sciret se habere decẽ digitos: ⁊ nesciret cõputare vsq̃ ad decẽ: posset ex ip̃is digitis qui sũt numeralia quedã cognoscere numeꝝ de alijs rebus: vt posset cognoscere numerũ denariũ in ip̃is equis si ꝓ vno digito accipet vnũ equũ: ꝑ se ergo ẽ ꝙ ex numero cognoscimus numeralia. Sed ex ꝑte nostri cõtingit aliquãdo ꝙ ex numeralibus cognoscim⁹ numeꝝ. vt si nobis sint magꝭ nota numeralia q̃ numerus: sic ẽ de tꝑe respectu motus cui⁹ est numerus. ¶ Consequẽter ostẽdit. p. ꝙ tempus ẽ mẽsura motus in determinãdo quẽdã motũ: quo motu mensurabit totũ motũ. Uidem⁹ enĩ ꝙ si volum⁹ mensurare aliquã lõgitudinẽ: vt pannũ ꝑ cubitũ: p̃mo mensuram⁹ aliquã ꝑtem panni: ꝑ quã ꝑtẽ mẽsuram⁹ totũ: sic ꝑ tẽpus mẽsuramus motũ. qꝛ p̃mo mensuramus aliquã ꝑtẽ motus: et postea aliã ꝑtem: donec motus totus mensuret̃.

Pro quo notandũ ꝙ mensura mẽsurat totũ mensurãdo ꝑtem aliquam q̃ mensurat totũ. Nunq̃ em̃ cubitus mensuraret pannum nisi pars cubiti vel illius panni esset ꝑs aliquotta eius que aliquotiẽs sumpta mensurat totuꝫ. Si igitur esset pannus duoꝝ cubitoruꝫ cũ dimidio nõ mensuraret̃ cubito sꝫ medio cubito. Oꝑtet em̃ mensurã ꝑ sui replicationẽ reddere totũ in equalitate qđ nõ esset nisi p̃us mẽsuraret aliquã ꝑtem aliquottã. ¶ Notãdũ insuꝑ ꝙ s̃m. p. 10. meta. semꝑ mensurã ponim⁹ ad modum in quo nõ sic de facili p̃t cadere error. Et qꝛ in minori q̃ntitate min⁹ accidit deceptio q̃ in maiori: semꝑ videt̃ habere mẽsuratõem minimi. Eo ergo ip̃o ꝙ temp⁹ habet rõem mensure ꝯgruentius est ꝙ tꝑe totuꝫ mẽsurem⁹ ꝑti^r p̃mo si mensurando vnã ꝑtẽ motus et postea aliã donec compleat̃ tota numeratõ motus q̃ ꝙ simul mensuremus totũ motũ. ¶ Consequẽter ponit. p. quandã distinctionẽ dicens ꝙ aliqua diuersimode dicũtur eẽ in tꝑe. Quedã em̃ dñr esse ĩ tẽpore qꝛ sũt qñ tp̃s ẽ: vt intelligẽtie: ⁊ h⁹ inpro̅pe. Alia ꝟo dñr esse in tꝑe ꝓp̃e: ⁊ hoc vel qꝛ sũt in eo vt in numero: qꝛ scꝫ mensurãtur tꝑe: vt motus et mobilia in quantũ hmõi. Ul' qꝛ sũt in eo sicut ꝑtes vel passio: vel aliquid numeri: sicut vnitas vel paritas est in numero. Unde tẽpus p̃teritum et futurũ sũt in tꝑe sicut ꝑtes tempis: longũ vel breue sicut passio nũc ꝟo sicut principium vel terminus. ¶ Hoc notabili p̃misso dicit ꝙ illa que sũt in tempe continentur sub tempe: sic̃ locus continet locatum. Illa etiã q̃ sũt ĩ

tpe patiũtur ab ip̃o tempe sicut consue-
uimus dicere ꝙ tempus tabefacit. i. pu
trefacit et corrumpit: et senescũt oĩa sub
tpe: et obliuiscitur aliq̃s ꝓpter tempus:
sed nõ didicit ꝓpter ip̃z: neq; bonuz ne
q; factũ nouũ est ꝓpter tp̃s. Temp⁹ em̃
ꝑ se ẽ cã corruptionis nõ generatõnis.
Qđ ideo contingit: qꝛ temp⁹ ẽ numer⁹
motus. Motus aũt ꝑ se facit rem dista-
re ab eo qđ ẽ: id ẽ a sua natura: ergo mo
tus ꝑ se facit ad corruptionem: ꝑ accñs
aũt ad generationẽ. Si ergo sic ẽ ĩ mo-
tu et in tpe ꝙ ẽ numerus motus. que er
go sũt in tpe ꝑ se patiũtur ⁊ corrumpũt.
Sed ꝙ in tpe fiat nouũ vl' bonum vl' ge
neratio hoc ẽ ꝑ accñs. Pro quo notan-
dum ꝙ in fine huius quarti ostendit. p.
hoc ꝑ signũ di. ꝙ signũ sufficiẽs qđ tp̃s
ꝑ se facit ad corruptionem ꝑ accñs aũt
ad generationem est: qꝛ nihil generatur
nisi aliq̃d quodãmodo moueat et agat.
Agens ergo est per se causa generatõis
nõ temp⁹: sed tp̃s ẽ ꝑ se cã corruptõnis
qꝛ aliq̃d corrũpit supposito ꝙ nulla cau
sa extrinseca agat: ⁊ hanc corruptionem
maxime solemus dicere sub tpe vt si ani
mal nõ corrumpetur ferro vel ꝑ aliquaz
violentiã sed solo senio moreret. Addit
aũt ꝙ nec ad corruptionem facit temp⁹
sed accidit hanc mutatõnẽ fieri sub tpe.
¶ Ad quoꝝ euidẽtiã considerandum ꝙ
mot⁹ dupliciter cõsiderari p̃t: p̃mo sim-
pliciter vt motus. Secũdo vt habet eẽ
contractum ⁊ vt determinatur ad hanc
speciem motus vel ad illam. Si conside
ratur motus simpliciter: sic facit semper
determinate distare ab eo in quo ẽ. Ni-
hil em̃ mouetur localr nisi distet ab eo
loco in quo est. Sic etiã nihil alterat̃ ni
si distet ab ea qualitate in qua ẽ. Est er-
go de ratiõe motus facere distare ab eo
in quo est. Sed ꝙ appropĩquat ad hãc
formã vel ad aliã: hoc non habet ex ꝑte
motus vt sic: sed hoc competit ei vt de-
terminatur ꝑ aliquod agens ad aliquaz
speciez. Exemplũ huius põt poni ĩ trãs-
mutatõe substãtiali. Sufficit em̃ ꝙ aer
transmutet̃ substantialiter ad hoc vt di-
stet a forma in qua ẽ. Sed ad hoc ꝙ ap
propinquet ad aliquã formã subalẽ op-
tet ꝙ hmõi transmutatio specificet̃ per
aliquod speciale agens: vt si debet trãs
mutari in ignẽ trãsmutabitur ab igne e-
a calido. Si debet trãsmutari in aquam
transmutabitur ab aqua et a frigido. mo
tus ergo vt motus ẽ facit distare ⁊ corrũ
pit. Q. aũt gñet hoc nõ cõpetit ei vt mo
tus ẽ sed vt specificat ꝑ aliud agẽs. Qꝛ
aũt motus sit ꝯctus ꝑ se facit ad genera
tionem: idcirco motus sumit speciẽ ⁊ de
nominatõem a termino ad quẽ: vt in. 5°
huius habetur. ¶ Insup sciendũ ꝙ in
his q̃ sũt ꝑ accñs est dare gradus. Und
terminus ꝑ accñs corrũpit ⁊ ꝑ accñs ge
nerat: vt vult. p. Om̃ino tñ ꝑ accñs ge-
nerat: qꝛ hoc nec competit sibi ratõe sui
nec ratõe motus: non tñ om̃ino ꝑ accñs
corrũpit: qꝛ licet hoc nõ cõpetat sibi rõe
sui: tñ cõpetit rõne motus in quo fũdat̃
Ex quo patet ꝙ nõ ẽ cõtrauersia in ver-
bis. p. aliq̃n dicẽtis ꝙ tempus ꝑ se cor-
rumpit: aliq̃n v̄o ꝙ corrumpit ꝑ accñs
Ex p̃dictis cõcludit ꝙ que sũt semꝑ ꝟm
ꝙ sũt semꝑ nõ sũt in tpe: qꝛ nec cõtinen
tur sub tpe nec mensurãt̃ tũc esse eorum
sub tpe. Signum aũt ẽ qm̃ neq; patiunt̃
sub tpe. ¶ Consequẽter oñdit aris. quõ
quies mensuretur tpe: d. ꝙ qm̃ tempus
est mensura motus: erit etiã mensura q̃e
tis ꝟm accñs. Pro quo sciendũ ꝙ qui-
es est priuatio motus: priuatio aũt ẽ ap-
ta cognosci per habitum. nã p̃uatõ non
cognoscit̃ ꝑ spẽm ꝓp̃am cũ ꝟm ꝙ hmõi
sit nõ ens. Sicut ergo priuatõ hz cogno
sci ꝑ habitũ ⁊ ꝑ accñs: sic etiã habet mẽ
surari ꝑ mensuram sui habitus cũ mẽsu
ra sit illud per quod cognoscim⁹ ꝓpter
qđ si q̃es est priuatio motus et motus se
hz quasi habitus respectu quietis seq̃t̃
ꝙ tp̃s qđ ẽ mẽsura mot⁹ ꝑ se erit m̃sura
q̃etis ꝑ accidens. ¶ Consequenter osten
dit. p. quõ diuersimode mensurãt̃ quie-
scens et mobile et quies et motus: d. ꝙ
quiescens et mobile tempe mensurãtur
ꝓut in eis reperitur ratio quietis ⁊ mo-
tus. Mensuratur aũt motus et quies ꝓ
ut ĩ eis reꝑitur ratio quantitatis: Qua-
re qđ mouetur vel quod quiescit nõ sim

pliciter erit mẽsurabile sub tpe ꝟm ꝙ ip suz in se ẽ aliqđ q̃ntũ: sz ꝟm ꝙ ei⁹ quies vel motus est quãtus. Ea em̃ que neqꝫ mouentur neqꝫ quiescũt nõ sũt ĩ tempe. In tempe em̃ esse est mensurari tempe: qđ ergo nõ mouet̃ nec quiescit ꝟm ꝙ huiusmõi nõ mẽsurat̃ nec tpe nec ꝑ accñs. Pro quo sciendum ꝙ ip̃m mobile ẽ q̃d quantũ: et ip̃e motus ẽ quantus. Verũtamẽ quãtitas mobilis vel quiescentis est de genere ꝑmanẽtiũ: et quãtitas motus de genere successiuoꝝ. Cũ ergo mẽsura debeat esse vnigenia mensurato cũ tempus sit de genere successiuorũ mensurabit quantitatez motus vel quietis: non autẽ quantitatem mobilis vel quiescentis. ¶ Deinde ostendit quomõ non entia mensurantur tempe: di. ꝙ illa que sunt simpliciter non entia nõ mensurantur tempe: qꝛ cum tẽpus sit mensura motus oportet ꝙ om̃ia q̃ mensurãtur tẽpe vel moueant̃ vel quiescãt: illa vero que fuerunt licet nunc non sint mensurãtur tpe p̃terito: que ꝟo erunt tpe futuro.

¶ Insup determinat aris. de tempe per compationẽ ad ip̃m nũc. Et primo determinat de ip̃o nũc ꝓut sumitur ꝓpe ⁊ indiuisibiliter: et cõsequẽter ꝓut sumitur large. Dicit ergo ꝙ ip̃m nũc ẽ cõtinuatio tpis: vt dcm̃ est prius. Cõtinuat aũt tempus ꝓut est vnũ et idem ꝟm rem: sz diuidit ip̃m ꝓut differt ꝟm rõem ꝓut ẽ principium vnius. s. futuri et finis alterius scz p̃teriti. Sed ꝙ hic cõueniãt ip̃i nunc nõ sic manifestum ẽ in nũc sicut in puncto manente in linea. Quia em̃ pũctus manet melius põt accipi vt finis et principium linee q̃ ip̃m nũc qđ fluit. Manifestat aũt quod dixerat ꝑ simle dicẽs ꝙ sicut in lineis mathematicis. i. in lineis in se consideratis punctũ nõ semper est idem ꝟm rõem ꝓut est diuisum ⁊ continuatiuũ linee: qꝛ ꝓut diuidit ẽ aliud et aliud ꝓut aũt cõtinuat est idẽ: sic et ip̃m nũc ꝙ in q̃tũ ꝯsiderat̃ multa ĩ potentia vt scz põt accipi principiũ hui⁹ tẽporis et finis alterius: diuidit temp⁹ in aliud et aliud ꝟm esse et ꝟm rõem: sed vt continuat est idem. ¶ Cõsequẽter determinat. p. de ip̃o nũc ꝓut sumit̃ large dicẽs ꝙ idẽ nũc aliqñ sumit̃ ꝓ aliq̃ tpe breui qđ ẽ ꝓpinquũ nũc in quo sumus: vt si dicamus de aliquo ꝙ venit nũc: id est hodie: vel venit nũc: id ẽ hodie quo ad futurũ. Et hec de tpe.

Explicit liber quartus phisicorum.

Incipit quint⁹ phisicorũ.

Transmutatur autẽ transmutatõne om̃e. ⁊c̃.

Postq̃. p. determinauit đ motu et consequentib⁹ ipsum: hic consequẽter determinat de ꝑtibus eius. Et hec ꝑs diuiditur in duas: qꝛ p̃mo determinat de partibus eius subiectiuis in hoc quinto. et consequenter determinat de ꝑtib⁹ quãtitatiuis a principio sexti vsqꝫ ad finem libri phisicoꝝ. Quantũ ad primũ ĩ quo. p. determinat de partibus subiectiuis scz de speciebus motus. Primo diuidit ph̃s motũ in motũ ꝑ se et in motũ ꝑ accidens. In motu p̃t accipi per se et per accidens tripliciter. vel ex parte mobilis vel mouentis vel termini. Primo ergo hoc ostendit ex parte mobilis dicens ꝙ omne transmutãs: id est omne transmutabile vel transmutatur ꝟm accidens: vt cũ dicim⁹ musicũ ambulare: vl' ꝑ partẽ: vt cum dicimus sanari corpus cuz sanatur oculus vel per se ⁊ primo. Propter quod notandũ ꝙ moueri per partem ẽ quasi mediuz inter per se et per accidẽs quia em̃ pars non est om̃ino idem qđ totum: ideo tale moueri potest dici per accidens. quia vero pars est aliquo modo idez cuz toto: ideo terminus motus põt dici per se. ¶ Consequẽter ostendit hoc ex parte mouentis: vt medicus sanat ꝑ se manus percutit tanq̃ pars: music⁹ sanat per accidens. Tertio hoc ostẽdit ex parte forme seu termini propter qđ premittit ꝙ ad motum quinqꝫ requirũtur: scz mouẽs: mobile: tempus ĩ quo ẽ motus: terminus a quo est motus: ⁊ termi-

nus ad quez. Probat aũt ꝙ mobile differt ab vtroqꝫ terminoꝝ: qꝛ motus est in mobili vt in subiecto: sed non ẽ in specie siue in forma vel termino q̃ ꝑ motũ acq̃rit̃ vt in calore vel aliq̃ terminorum. qd̃ patet: qꝛ ꝓp̃e loquẽdo nec subia nec q̃ntitas nec q̃litas nec vbi vt sũt terminus motus mouẽt aut mouẽtur. ¶ Ulterius oñdit terminos eẽ alios inter se: qꝛ motus denomĩatur a termino vno: scꝫ a termino ad quem et nõ ab alio: vt motus a nigredine ad albedinem dicit̃ dealbatio et sic de alijs. Et causa huius põt poni: quia a fine denominantur res: vt habet̃ 2° de anĩa. ¶ His p̃missis oñdit qũo per se: ꝑ ꝑtem: et ꝑ accñs inueniũtur in ip̃is terminis di. ꝙ ibi inuenit̃ ꝑ accñs vt illud qd̃ fit albũ vel nigrũ ꝟm accñs mutatur in aliquod intelligibile. Et ibi inuenit̃ ꝑ ꝑtẽ: vt qd̃ fit albũ vel nigꝝ mutat̃ in colorẽ qꝛ albedo ẽ ꝑs coloris: ⁊ ibi inuenit̃ ꝑ ꝑtem ꝑ se. qꝛ qd̃ sit album mutatur ꝑ se in colorem album. ¶ Pro quo notandũ ꝙ aliquid esse ꝑ accñs p̃t intelligi dupliciter: vel simplr̃ et absolute vl̃ respectu alicuius attributi: vnde esse intelligibile ꝑ se et simpliciter non accidit albo: qꝛ quicquid habet rõem entis habet ꝑ se rõem intelligibilis: tamẽ ꝓut album stat ꝓ illo attributo qd̃ ẽ terminus transmutatõis accidit ei esse quid intelligibile: qꝛ nõ transmutatur aliq̃d ĩ albũ vt est quid intelligibile: sed vt quid sensibile.

Scd̃m accñs igit̃ quid ẽ mutatio dicta. ¶ Cõsequenter dicit ꝙ mutatio ꝑ accñs est dimittẽda: qꝛ est ĩ omĩbus et semꝑ: qꝛ sic est q̃d indeterminatum. Uñ ex quolibet p̃t fieri quodlibet ꝑ accidens. Per accñs eñ põt fieri album ex dulci et amaro et ex quolibet: sed mutatio ꝑ se nõ fit nisi ex aliquo determinato: est eñ in ꝯrijs medijs et ꝯdictione. hic accipit. p. cõtradictionẽ ꝓ ꝑuatõne: vt declarabitur in sequentibus. Q̃ aũt mutatio possit fieri ex medijs ostendit: qꝛ mediũ respectu vni⁹ extremi se habet vt aliud extremum: vt paliduꝫ respectu nigri est album: et econuerso respectu albi est nigrum Sic̃ ergo ex albo per se fit nigꝝ sic ex palido ⁊c̃.

¶ Consequenter diuidit mutationẽ ĩ suas species Pro quo p̃mittit quot mõis põt aliquid mutari dicens ꝙ cũ oĩs mutatio fit a quodam in quoddã: q̃diu eñ aliquid manet eodẽ mõ ñ dicit̃ mutari: ideo oñis mutatio vel est a subiecto in subieetum: id ẽ a termĩo positiuo seu affirmatiuo in terminũ positiuũ. Uñ subdit. p. ꝙ sbicñ dico ꝙ ẽ affirmac̃ mõstratũ: vt mutatio q̃ est ab albedine in nigredinem: aut ex subiecto in non subiectuꝫ: id est ab habito in priuationem: vt ab eẽ in non esse. Aut ex nõ subiecto in subiectũ: vt a nõ eẽ ĩ eẽ: aut ex nõ subiecto in nõ subiectum. Cum ergo mutatio a nõ subiecto in non subiectũ sit ꝑ accñs: concludit. p. tres esse spẽs mutatõis per se Q̃ aũt mutatio a nõ subiecto in nõ subiectum sit ꝑ accñs oñdit: qꝛ nõ ẽ ꝑ cõtrapositionem: id ẽ qꝛ priuatio nõ ẽ opposita priuatõni: Oñis aũt motus ꝑ se ẽ ex oppositis. ¶ Pro quo notandũ ꝙ fieri aliquid ex aliquo vt ex forma vel priuatione põt intelligi dupliciter: vel tanq̃ ex subiecto motus: vel tanq̃ ex termino motus. Si tanq̃ ex subiecto motus: tũc ex forma et ꝑuatõne non fit aliq̃d nisi ꝑ accñs: sed ex ente in potentia fit aliquid ꝑ se: vt tangit̃ in p̃mo hui⁹: qꝛ mutatio et motus vt in subiecto sũt in ente in potentia vel in mobili: non aũt in forma vl̃ priuatione. Sed si accipiatur aliquid fieri ex aliquo tanq̃ ex termino mot⁹: sic ex forma et ꝑuatõe fit aliq̃d ꝑ se: qꝛ forma et priuatio ꝑ se p̃nt esse termĩ mot⁹. Oñis igit̃ mutatio ꝑ se vel incipit a forma et terminat̃ ad formam: vel incipit a forma et terminat̃ in priuationem: vl̃ incipit a priuatõne et terminat̃ ad formam que aũt ẽ a ꝑuatõne in priuatõnem: vt a non nigro in non album est oñino ꝑ accidens: qꝛ idem p̃t esse non nigrũ et non album. Termini aũt motus nõ possunt in idem coincidere sed sunt oppositi. Omissa igitur mutatõne ꝑ accñs que ẽ

ex non subiecto in nõ subiectum exequi-
tur de alijs tribus mutatõibus. Et p̃mo
ponit secũdas mutatões hmõi nõ eẽ mo
tũ. Pro quo p̃mittit quandã distinctõz
dicens ꝙ mutatio ꝑm cõtradictionem q̃
est ex nõ subiecto in subiectũ. i. a p̃uati-
one in formã q̃ dicit̃ generatio ẽ duplex
scz generatio simplex q̃ est formarũ sub-
stantialium et generatio ꝑm quid que ẽ
generatio formarũ accidentaliũ: ⁊ idem
dicit de corruptõe. Quo p̃misso ostẽdit
ꝙ generatio simplex nõ est motus: Et
qꝛ generatio est mutatio ex nõ esse ad eẽ
ne laboret in equiuoco oñdit quot mõis
dicatur non ens: dicẽs ꝙ non ens dicit̃
tripliciter: vno modo qđ nõ ẽ ꝑm cõposi
tionẽ et diuisionẽ: et tale non mouetur.
Alio mõ sumit̃ non ens ꝓ ente in poten
tia qđ nõ habet esse in actu simpliciter:
et tale etiã nõ mouet̃. Tertio° dicit̃ nõ
ens ꝓ eo qđ nõ est ꝑm esse accñtale: vt
qđ non ẽ album: ⁊ tale bñ mouet̃. Esse si
gnificat verũ. 5. meta. non esse significat
falsũ. Pro quo sciendũ ꝙ esse et nõ esse
p̃mo mõ nõ sumit̃ vt eẽ dicit aliq̃d reale
sed vt dicit habitudinẽ p̃dicati ad subie
ctũ: vt cũ dicit̃ chimera ẽ opinabilis. nõ
em̃ ex hoc possumus inferre ꝙ chimera
sit. Uñ esse et nõ esse sic acceptũ nõ dic̃
nisi ꝟitatẽ vel falsitatẽ compõis et diui-
sionis siue affirmatõis et negatõis. Cuz
ergo verũ vel falsũ sint in anĩa tale eẽ vl̃
nõ esse magis se tenet ex ꝑte intellectus
q̃ ex ꝑte rei. Ex tali em̃ nõ esse nõ p̃t eẽ
mot⁹. Similiter a nõ esse secũdo modo
dicto. Qꝛ ergo generatio ẽ mutatio a ñ
esse ad esse: iõ nõ est motus. Hanc cõse-
quentiam ꝓbat arist. duplicit̃. primo sic
qđ mouet̃ ẽ qđ generat̃. nõ est ergo ge-
neratio nõ ẽ motus. Secũdo sic: om̃e qđ
mouet̃ est in loco: sed qđ nõ est non est ĩ
loco: ergo qđ non ẽ nõ mouetur. Tale
aũt ẽ subiectũ generatõis: scz ip̃a mate-
ria que est ens in potentia. Notandum
ꝙ ens in potentia nõ est in loco: qꝛ đ ra
tione loci ẽ ꝙ equat̃ locato: ꝓprium aũt
est q̃ntitati ꝑm eã equale vl̃ inequale di
ci. Cũ ergo ens om̃ino in potẽtia nõ sit
quantũ: nõ poterit esse ĩ loco. Ulterius
dicit. p. ꝙ generatio q̃ est mutatio ex nõ
subiecto in nõ subiectũ nõ ẽ mot⁹ sic nec
corruptio q̃ ẽ mutatõ ex sb̃o ĩ ñ sb̃m. Ex
q̃ ḡ ille due mutatões ñ sũt mot⁹ necc̃e
est terciũ eẽ motũ: q̃ scz ẽ ex sub̃o ĩ subie-
ctum: siue ex forma in formam.

Capitulum. II.

S Igitur predicata. ⁊c̃.

Post q̃. p. diuisit mutatõem cõ-
muniter sumptam in generatõz
corruptionem et motũ: in ꝑte ista subdi-
uidit istũ motum in species suas. deter-
minare aũt de speciebus motus ẽ deter
minare in quibus predicamentis habet
esse motus: et que sũt illa p̃nta q̃ acqui-
rũtur ꝑ motũ. nam motus respicit spẽm
a termino: et ẽ in eodẽ genere cum reb⁹
ad q̃s ẽ mot⁹: vt dcm̃ ẽ in tertio huius.
Et sicut motus respicit spẽm a termino
sic respicit ab eo q̃dãmodo ꝯtrarietatez
et vnitatẽ. Sũt em̃ motus cõtrarij ha-
bentes terminos cõtrarios. Albari em̃
et denigrari cõtrariant̃: qꝛ albedo ⁊ ni-
gredo que acquirũtur ꝑ tales motus cõ
trarietatẽ habent. Rursus motus quo-
dammõ hñt vnitatem a termino: qꝛ vni
us motus ꝑ se est vnus terminus acqui-
situs per motum. Determinare igit̃ de
speciebus motus et eius vnitate et ꝯtra
rietate sunt quasi connexa. Possumus
ergo totum istum quintum diuidere in
tres ꝑtes: qꝛ p̃mo determinat de specie-
bus motus: secũdo de vnitate eius: ter-
tio de contrarietate eius. secũda ibi. p⁹
hec aũt dicimus. tercia: amplius aũt de
terminãdũ. Quoad p̃mũ dic̃ ꝙ sint tres
spẽs motus: scz ꝑm q̃n^m: q̃lit^m et vbi.
ꝑm aũt alla p̃nta non est motus. Qꝛ ãt ĩ
sb̃o ñ sit mot⁹ ꝓbat: qꝛ sb̃stãtie nihil ẽ cõ
trarium. motus aũt fit a cõtrario in con
trarium. Ad cuius euidentiã primo de
clarabo quomõ sub̃a suscipit magis ⁊ mi
nus et quomõ non. Deinde q̃uo substan
tie inest cõtrarietas et q̃uo non. ex quib⁹
ostendetur ꝙ in substãtia non ẽ motus.
¶ Circa primũ sciendũ ꝙ illa ꝓp̃etas
substantie in qua dicit̃ ꝙ substantia non
suscipit magis et minus non ẽ intelligẽ

da sicut quidã opinãtur false ꝙ videlicꝫ ꝙ vna substãtia nõ sit ꝑfectior alia etiaꝫ eiusdẽ spẽi cũ ipa. Dicere enĩ ꝙ anima christi vel ꝟginis marie gloriose etiã es sentialiter et quidditatiue nõ sit nobilior ꝙ anĩa iude: nõ solũ ẽ absurdũ sꝫ etiã erroneũ parisius cõdẽnatũ. Est eñ ꝓpetas intelligenda de eadem substãtia numero illo mõ ꝙ demr̃ata quacũqꝫ subia puta hoĩe vel asino nõ est verꝫ dicere ꝙ tũc sit magis hõ vel minus ꝙ prius: ⁊ illo mõ nõ contingit repire instãtiã. Hãc aũt ꝓpetatẽ ꝓbat. p. 2. de gñatiõe: qꝛ si substantia susciꝑet magis et minꝰ: tunc vna ꝑs posset acquiri post aliã: ⁊ ꝑ consequẽs ad subam eẽt motus. Uñ int̃ sb stãtiã et accñ. ꝙtũ ad suscipe magꝭ ⁊ minus ponit̃ ab aliq̃bꝰ talis drñia: qꝛ ĩ accidẽtalibꝰ natura singularis hꝫ latitudinẽ graduũ: ita ꝙ hmõi latitudo nõ tãtũ ponit̃ in natura specifica sꝫ in eadem singulari forma. In substãtijs nõ sic sꝫ ibidẽ nã vniuersalis hꝫ latitudinẽ: in quolibꝫ ꝟo singulari ẽ determĩata ad gradũ: tõ nõ est ibi motus nec intensio. ¶ Quãtũ ad secũdũ notãdũ ꝙ cõtrarietas p̃t sumi dupliciter: scꝫ ꝓpe et large. Si cõtrarietas sumnt̃ ꝓpe vel stricte: tunc illa dñr contraria que habent oñes cõditões requisitas ad cõtrarietatẽꝫ. Si aũt sumat̃ large: sic dicit̃ cõtrarietas cui deest aliq̃ hmõi cõditõnum sic supponẽdo ꝯtrarietatẽ subie inest cõtrarietas. Forma eniꝫ ignis et aque sic cõtrariãtur cum sint forme positiue q̃ nõ pñt eidẽ inesse simul sꝫ successiue bñ. Nõ eñ pñt reduci ad priuatõem et habitũ: qꝛ lꝫ vna forma includat ꝑuatõem alterius: nõ tñ ꝑscise sꝫ vltra hoc dicit aliq̃d positiuũ. Sumendo ꝟo cõtrarietatẽ stricte cõtrarietas nõ inest substãtie: qꝛ ad minꝰ ibi deesse vna cõditionũ requisitarũ ad cõtrarietatẽ vicꝫ ꝙ forme cõtrarie sũt maxime distãtes a seinuicẽ: Sic loq̃tur hic arist. de cõtrarietate ꝓut illa dñr ꝯtraria esse inter que sunt aliq̃ gradus ⁊ quedã distãtia: ita ꝙ nõ statim cũ aliq̃d incipit recedere ab vꝰ est in alio: sꝫ ꝓpt̃ istos gradꝰ et ꝓpt̃ istã distãtiã si aliq̃d dꝫ ire de vno ĩ aliud, oꝑtet ꝙ interueniat ibi quidã motꝰ ⁊ q̃daꝫ successio. Sic eñ loquẽdo de cõtrarietate ꝓpõm hic adducta ꝙ in substãtia nõ est motꝰ: qꝛ ĩ ea nõ ẽ cõtrarietas ptꝫ euidẽter. Nã cũ de rõne motus sit ꝙ fiat in tꝑe: impossibile ẽ aliq̃d moueri ab vno in aliud: nisi inter illa sit q̃dã distãtia et quidã gradꝰ: ꝟm q̃s successiue eat̃ ĩ illd̃. Cũ ꝗ in forma substãtiali nõ sũt aliq̃ gradus nisi possumus intelligere ꝙ ꝓpe sit distãtia inter formas substantiales: nisi velles accipe distantiã ꝟm ꝙ vna forma nõ est alia: sꝫ hec distãtia non facit oppositionẽ cõtrariã: sꝫ magis cõtradictoriaꝫ vel priuatiuam. Cũ ergo in substãtia nõ sit cõtrarietas ꝓpe in substãtia nõ ẽ motus sꝫ generatõ vel corruptio q̃ hñt fieri in instãti. Unde si ex aq̃ generet̃ ignis ĩ toto tꝑe ꝑcedẽti ẽ alteratio: puta calefactio dispositiua materie aque ad ĩtroducendã formã ignis: ⁊ in vltimo instanti istiꝰ alteratõis introducitur forma ignis et forma aque corrũpit̃: ita ꝙ generatio ignis est terminus alteratõis ꝑcedẽtis. ¶ Deinde ꝓbat ꝙ ad relationẽ non est motus: qꝛ aliquid p̃t referri ad aliud absq̃ sui mutatõne: põt eñ q̃s similis effici alteri absq̃ sui mutatione: altero tñ mutato. Põt tñ eẽ motus ad relationem ꝑ accñs: põt eñ quis per se moueri ad albedinem: qd̃ aũt mouetur ꝑ se ad albedinẽ mouet̃ ꝑ accñs ad similitudinẽ q̃ fundatur in albedine. ¶ Insuꝑ ꝓbat ꝙ actiõis et passionis nõ ẽ motus: qd̃ q̃deꝫ ꝓbat: qꝛ motus nõ est motus: nec mutationis ẽ mutatio. Cũ eñ actio et passio sint idem materialiter cũ motu: vt dcm̃ ẽ in tertio huius ꝓbato ꝙ motus nõ sit motus patebit ꝙ actiõis et passionis nõ sit motus. Q aũt mutatõis sit mutatio vel motus sit motus põt intelligi dupliciť. põt eñ intelligi tanq̃ subiecti: vt dicamus motus esse motũ tanq̃ subiecti: qꝛ scꝫ motus fundat̃ in motu tanq̃ in subiecto. ¶ Secũdo hoc p̃t intelligi tãq̃ termini: qꝛ scꝫ motus terminet̃ ad motum. Primo ergo ostendit aristo. motus non esse motum tanq̃ subiecti. Impossibile est eñ motum esse subiectuꝫ motus: siue

moueri: qꝛ motus nõ ẽ de numero subie ctorũ: id ẽ ꝑmanẽtiũ: sed de numero suc cessiuoꝝ. Subiectũ aũt motꝰ nõ est ꝺ nu mero successiuoꝝ. ¶ Deiñ oñdit ꝙ mo tus vel mutatio nõ ꝑt esse terminꝰ muta tionis: nec generatio generatõis. termi nũ aũt possumus accipe dupliciter: sim plicem et cõpositũ. Terminꝰ aũt simplꝫ gñatõis ẽ ipa forma q̃ ꝑ generatõem in troducitur. Terminus aũt compositus est ipm compositũ quod generat: gene ratõ em̃ leonis terminat ad leonem qui generatur: et ad formã leonis que ꝑ ge nerationem introducit. Ostendit ergo .p. primo ꝙ mutatio nõ terminatur ad mutationẽ sicut ad formam: qꝛ tũc idem moueretur diuersis motibus simul: vt a sanitione in egritudinẽ: et ecõuerso.

¶ Pro quo scienduz: ꝙ cũ aliq̃d mouet ꝑm aliquã mutatõnem denominat a ter mino illius mutatõis: vt si mouet ad sa nitatẽ possumus dicere ꝙ sanatur. Si ergo mutatio terminat ad mutatõnem: et subicm̃ vadat de mutatõe in mutatõz sicut de forma in formã: cũ om̃is motus et omnis mutatio sit de opposito in op positum: vt de sanitate in egritudinem: vel ecõuerso. Si subiectũ hoc vadit de mutatõne in mutatõem: sequit ꝙ vadat de mutatõe in mutatõem oppositã. Ibit ergo de sanitate vel de sanatõne in egri tudinẽ. Cũ ergo terminꝰ denominet id quod vadit ad terminũ si aliq̃d dũ sanat vadit ad egrotationẽ: et egrotatio ẽ ter minus sanatõis: seq̃tur ꝙ egrotatio de nominet id qꝺ sanat: qꝛ veꝝ ẽ dicere ꝙ id qꝺ sanat egrotat: qꝺ nõ esset nisi ali quid simꝫ sanaret et egrotaret: quare cũ egrotatio et sanatio sint motus oppositi mouebit simul motibus oppositis.

¶ Dicit insup arist. ꝙ licet mutatio nõ possit esse ꝑ se terminus mutatiõis: põt tamẽ esse ꝑ accñs. ¶ Pro quo notandũ ꝙ si subiectum aliqꝺ in illo instanti in q̃ est plene sanatũ incipiat dealbari: sana tio terminabitur ad dealbatõem: sed hꝰ non erit per se vt sanatio ẽ sibi ꝑ accñs: et ratione subiecti. Nam qꝛ subiectũ cui inest sanatio incipit dealbari: ꝛ habz or dinem ad dealbationem: ideo sequitur ꝙ ꝑ accñs vna mutatio habeat ordinem ad aliam mutationem. Quelibet autez mutatio indifferẽter põt terminari ꝑ ac cidens ad quamlibet mutationẽ tam cõ tingentem q̃ oppositam. Sed dr̃nt: qꝛ ad contingentẽ poterit terminari inme diate. In illo enĩ instanti in quo quis ẽ dealbatus poterit incipere calefieri: sed ad oppositam nõterminabitur inmedia te: sed interueniente quiete media. Nõ em̃ in illo instanti in quo q̃s ẽ sanatꝰ po terit incipe egrotari egrotatõne opposi ta illi sanatõi: sed interueniet quies me dia: et si graue mouetur sursum quiescit ibi anteq̃ moueatur deorsum.

¶ Deinde ostendit Aristotiles ꝙ muta tio non terminetur ad mutationem: nec generatio ad generationem tanq̃ ad il lud quod generatur? Si enim generatõ generaretur: esset processus in infinituz in generationibus: qꝛ eꝰ qneram de illa generatione qua generatio generatur: ã generetur an non. Si non: pari ratione standum est in prima. Si sic: ego querã de illo alia generatione vbi generetur: vel non: et sic procedetur in infinitum. Patet ergo ex precedentibus ꝙ muta tionis non est mutatio: et ꝙ motus non habet esse in genere actionis et passio nis. De predicamentis etiam quand ꝺ situs et habttus patz ꝙ ibi non ẽ motꝰ.

¶ Concludit ergo phs ꝙ motus nõ ha bet esse nisi in tribus generibus: scz in quantitate: qualitate et vbi. Unde ĩ q̃n titate est augmentum et diminutio: in qualitate alteratio. Est enĩ alteratio mu tatio a contraria qualitate in contrariã vt ab albedine in nigredinem. In predi camento vbi est motus scdm locum.

Quia vero motui videtur repugnare ĩ mobilitas vel quies ostendit ꝙ inmobi le diciiur tripliciter. Uno modo dicitur inmobile illud quod est omnino impos sibile moueri sicut sonus est inuisibilis. Scdo mõ aliqꝺ dr̃ ĩmobile qꝺ ꝺ difficili

171

est mobile. Tertio sumit̃ ĩmobile qđ est aptum natum moueri: nõ tñ mouetur: ⁊ tale ꝓpe dicit̃ quiescere. qꝛ quies ẽ priuatio motus in apto nato moueri. ⁊c̃.

Capitulum. III.

P Ost hec autem dicam⁹ Hic determinat arist. de vnitate motus. Circa quod p̃mittit aliqua. primo scꝫ quid ẽ simul esse: quid sepatum: quid tangere: q̃d medium: quid cõseq̃nter: q̃d habitũ: quid cõtinuum. Dicit ergo ꝙ illa dñr simul esse ꝟm locũ que sũt in vno loco ꝓprio: Esse aũt sepatum habent quecũqꝫ sũt in loco altero. Illa autem se tangunt quoꝝ vltima sunt simul. Illud aũt est mediũ in motu quod mobile p̃mo natum est attingere scꝫ ip̃m spacium. Ex medio aũ t spacio accipitur cõtinuitas motus dũmodo sit ibi continuitas tempis. Unde si in via ponantur lapides non se tangentes poterit illi continuari motus si nõ discontinuatur temp⁹ Similiter ꝑcutiendo cordas cithare potest continuari motus manus licet vltima ꝑcutiatur post primam: dũ tñ cõtinuetur tp̃s. ¶ Deinde dicit ꝙ illa se hñt consequẽter: quoꝝ nõ ẽ aliqđ mediũ ei⁹dem generis. vnde si inter duas domos non esset domus media: licet ibi eeñt arbores: ille domus dñr se habere consequenter. Illa aũt dicũtur habita q̃ sunt consequenter se habentia: dummõ se tãgant. vnde esse habitum ẽ spẽs eius qđ est cõsequẽter esse. Et sicut esse habituꝫ est spẽs eius qđ ẽ eẽ cõsequẽter: ita continuũ est species eius qđ ẽ eẽ habitum. Unde illa dñr esse continua quoꝝ vltĩa sunt vnum. Uñ cõtinuum dicitur a con quod ẽ simul: ⁊ teneo. illa ergo sũt continua que simul se tenent. Unđ dicit arꝫ. ꝙ in his quidem ẽ cõtinuum ex q̃bus ẽ aliq̃d aptũ natũ fieri vnum aut colla aut ꝑ inclauationem: vel sicut adunata seu inserta: aut aliquo alio mõ. ¶ Dic̃ arꝫ. ꝙ esse ꝯñter est in numeris q̃ sũt priores q̃ sint ip̃a cõtinua. Circa qđ p̃t queri ã numerus sit prior cõtinuo: et videt̃ ꝙ ñ qꝛ numerus cõtinuatur ex diuisione continui: vt patet tertio huius: sed effectus est posterior sua cã. Dicendũ ꝙ cũ vnitas sit p̃or puncto: qꝛ punctus se habet ꝑ additionẽ ad vnitatẽ: addit enĩ supra eam positionem in continuo: oportet ꝙ quantitas discreta et vniuersaliter omnis numerus cuius principiuꝫ ẽ vnitas sint prior q̃ntitate continua cuius principium est punctus. Quia v̄o dr̃ ꝙ numerus causat̃ ex diuisione cõtinui hoc ẽ matertaliter et quasi ꝑ accñs. Numer⁹ em̃ per se causatur ex collectõe vnitatũ: ꝙ aũt causatur ex diuisione continui h⁰ iõ ẽ: qꝛ diuiso cõtinuo resultãt ibi pl̃es vnitates. Ex hoc aũt nõ debemus arguere cõtinuũ esse prius numero. Nam sic̃ numerus quasi ꝑ accñs causatur ex diuisione continui: sic et continuũ causari p̃t ex cõiunctõe numeroꝝ. Sicut em̃ diuidendo cõtinuũ efficitur numerus: sic numerata si coniungerẽtur vel clauo vl̃ colla: vel aliq̃ alio⁰: resultaret tñ iñ ꝯtinuũ ¶ His p̃missis determinat. p. de vnitate motus dicens ꝙ omnes motus ꝑ q̃s acquiritur vnũ p̃dicamentũ sũt vnũ genere. Sꝫ oẽs ꝑ quos acq̃rit̃ vna spẽs specialissima: sũt vnũ spẽ spẽalissima. Omnes v̄o ꝑ quos acq̃ritur vna spẽs subalterna sũt vnũ ꝟm spẽm subalternã. Omnis ergo alteratio omni alteratõi ẽ vnũ genere: qꝛ qualitas q̃ acquirit̃ ꝑ alterationem noĩat vnũ gen⁹. Omnis etiã dealbatio om̃i dealbatõi est vnus motus ꝟm spẽm spẽalissimaꝫ: qꝛ albedo q̃ acq̃rit̃ ꝑ talẽ motũ noĩat spẽꝫ spẽalissimã. Omnis etiã doctrinatõ om̃i doctrinatõni est vnus motus ꝟm spẽm subalternã. quia sciẽtia q̃ acq̃ritur ꝑ talẽ motũ est species subalterna: est em̃ spẽs et genus: qꝛ est spẽs cognitõis. Est enĩ scĩa cognitio nõ quelibet: sed cognitio ꝑ cãm siue cognitio certa. Est etiã sciẽtia gen⁹ ad grammaticã: logicã: et alias scĩas. ¶ Circa p̃dicta p̃t dubitari: cũ ergo diuersi motus sint idem genere: si per eas acquiratur res eiusdẽ p̃nti: sic vr̃ ꝙ possum⁹ arguere eundem motum quantitatis et in vbi

et in situ. Per motū enī localē acquirit̄ locus: q̄ ꝑm aliq̄s ē in gñe q̄ntitatis: Et etiā ꝑ ip̄m acq̄rit̄ ordo ꝑtiū in loco: q̄ est p̄dicamētū situs. et ꝑ hmōi etiā motum acq̄rit̄ ip̄m vbi. Erit ergo p̄dictus motꝰ in triplici genere. Dōm ꝙ res nō sumit spēm ex eo qd̄ ē ꝑ accsis et ex ꝯñti: sꝫ ex eo qd̄ ē ꝑ se et p̄mo. ex motu aūt locali p̄mo et ꝑ se acq̄rit̄ ip̄m vbi. ex ꝯñti aūt acquirit̄ locꝰ et ordo ꝑtiū in loco. Dictus ergo motus nō sumit spēꝫ ex loco nec ex p̄ñto situs sed ex vbi. erit ergo solū ī genere vbi: et nō ī alijs p̄dicamētis. Q̄ āt ex motu locali ꝑ se et p̄mo acquirat̄ vbi pꝫ. Nā cū motꝰ sit in corꝑe mobili vt in subicō ꝑ se et p̄mo ꝑ hmōi motū acq̄ret̄ aliq̄d ī subicō ñ extra subicm̄. Cū ḡ locꝰ sit in corꝑe locāte: vbi aūt sit in ip̄o corꝑore mobili ꝑ motū localē p̄mo ⁊ ꝑ se acquiret̄ ip̄m vbi et acquisito ip̄o vbi acq̄ret̄ locus et situs. ¶ Circa p̄missa mouꝫ aꝝ. vnū dubiū vicꝫ si idē vbi acq̄rat̄ per motū rectū et curuū siue ꝑ cordā ⁊ arcuꝫ an illi duo motus sint idē spē? Respondet ꝙ si spaciū sit alteꝝ spē ꝙ etiā motꝰ isti distinguuntur spē. Circulare a recto est alteꝝ spē. Qꝛ lꝫ hi duo motꝰ possint esse ad eūdē terminū: nō tñ ꝑ eādē lineam: nec ꝑ idē spaciū. ¶ Cōsequēter ostēdit. p. quid req̄rat̄ ad vnitatē numeralē motus. d. ꝙ motus ē vnus numero in q̄ est idē mobile numero et vnitas tꝑis et termini siue spacij vel rei acq̄site ꝑ motū ¶ Circa p̄missa p̄t dubitari an ꝓ toto tēpore ꝓ quo durat sanitas sit eadē numero? Respōdeo ꝙ sic: qꝛ licet nō sit eē pūctuale in om̄ibꝰ formis sꝫ ī aliq̄bꝰ sit magna latitudo graduū cui intēdāt̄ ⁊ remittātur tñ hmōi eē cū tota latitudīe sua respōdet vni forme numero: nisi ergo tale esse interrumꝑetur quātūcūq̄ variat̄ ꝑ intentionē ⁊ remissionē nō tollitur vnitas numeralia ipsius esse. ¶ Ulterius dicit: ꝙ motus regularis seu vniformis ē magis vnꝰ q̄ difformis: qd̄ pꝫ: qꝛ cū de rōe vnius sit in diuisio: et in dr̄ñia et in motu irregulari sit maior diuersitas q̄ regulari oꝑtet ꝙ regularitas faciat ad quandā vnitatē motꝰ. Assignat aūt arist. duos mōs regularitatis et irregularitatis Primus ē ex ꝑte spacij siue rei in qua ē motus. Cū ḡ magnitudo regularꝭ debeat eē vniformis: ⁊ debeat ꝯuenire q̄libꝫ ꝑs cū q̄libet ꝑte. Rcm̄ et circulare sunt magnitudines regulares: qꝛ quelibꝫ ꝑs recti est recta: et in quolibet circulo secando equales arcus inuenimus eos eq̄liter curuos. Sed si sit magnitudo circū flexa vel alr̄ curua q̄ circulariter nō poterit in tali magnitudīe et in tali spacio esse regularis motus. Secūdus modus est ꝑm velocitatē ⁊ tarditatē: motus em̄ cuius velocitas et tarditas ē eadē est regularis: cuiꝰ aūt nō ē eadē ē irregularis ¶ Deinde determinat arist. de contrarietate motus dicēs: ꝙ licet contrarietas motuū sit sumēda ab vtroq̄ termino: scꝫ a termino a quo: et ad term̄ ad quem: tamen magis sumitur a termino ad quem cū motus sumat spēm ab ip̄o. Motꝰ igit̄ sunt cōtrarij qui sunt ex cōtrarijs et in cōtrariā: vt dealbatio que ē de nigredīe in albedinem cōtrariatur denigrationi: que ē ab albedine in nigredinē: qꝛ albedo et nigredo cōtrariātur. Si igit̄ motꝰ sursū ē cōtrarius ei q̄ ē deorsū: qꝛ sursuꝫ et deorsū cōtrariātur. Si igit̄ motus q̄ ē añ ē ei cōtrariꝰ q̄ est retro: ⁊ sic de alijs. ¶ Dicit etiā arist. ꝙ qꝛ mediū cōꝑatum ad vnū oppositoꝝ hꝫ rōem alteriꝰ oppositi: vt fuscū compatū albo habet rōnem nigri: ideo cōtrariat̄ ei q̄ ē a nigro in fuscum. ¶ Notandum tamē ꝙ magis ē sumenda cōtrarietas ex eo ꝙ ex eodeꝫ medio itur ad contraria q̄ ex eo ꝙ ex contrarijs itur ad media: qꝛ motus vt supra dicebatur magis recipiūt speciē et contrarietatem a termīs ad quos q̄ a quibꝰ ¶ Dicit insuper ꝙ quies opponit̄ ꝑuatiue motui non tamen cuilibet vt quies ꝑm locū opponitur motui ꝑm locum: sic etiā motui ꝑm aliud genus opponit̄ q̄es ꝑm illud genus. Motui etiam qui est ex sanitate in egritudinē opponit̄ quies ī sanitate. Dicit etiā ꝙ sicut motus opponuntur adinuicem: sic et quietes. Sicut

enim dealbatio et denigratio opponuntur: sic opponuntur quies in albedine et quies in nigredine. ¶ Consequenter ostendit quo mutatio opponit mutatoi di. q in his in quibus no e cotrarietas: scz i substantijs mutato q e ex ipo opponit ei q e in ipm: vt corruptio q e ex esse in no esse opponit generatoi que e ex no esse i ee. Q aut dicit arist. in hoc qnto: q generatio et corruptio se hnt vt cotradicto exponit pter p dictoz puatiue oppositā qz scz sut sicut cotradictoria circa subm aptu natu. qz subicm tale necessario vel est sub forma vel sub priuatone: no sic e de subiecto qd no est aptu natu: vt lapis nec e cecus nec e videns. ¶ Cotra hoc tm arguit et videt q generatio et corruptō opponatur ptradictorie: qz vna e ad ee alia ad no ee: ee aut et no ee cotradicut. Dom q drnia e inter pura negationem et puationē: qz pura negatio nihil poi: sed priuatio aliqd ponit: scz subicm in q fundat. Ad quarto meta. dr q priuatio est negatio in subiecto: ¶ Cu ergo in subalibus pcedat ab esse ad no esse: si iretur ad no ee p oem moduz scz ad pure nihil esse esset oppositio cotradictoria. Tat aute pcessus no e in mutatoibus subialibus: t io dicit. p. q i talib9 mutatoib9 est aliquid scz materia.

Explicit quit9 li. phisicoz Incipit sextus phisicorū.

J aut est continuuz quod tangit. Post q. p. in quinto determinauit de motu vt habet diuidi i suas species seu partes subiectiuas: In hoc sexto determinat de eo put habet diuidi in suas ptes integrales seu quantitatiuas: hic ergo determiat de motu in quantuz est qd quatu et cotinuu: et vt diuidit in suas ptes. Deruz qz motus circularis q fm aristo. est etern9 potissime e ptinuus ideo de huius eternitate incipit determiare a principio septimi. Circa primu duo facit. qz pmo probat motu esse qd cotinuum. secudo ondit quo bz diuidi in suas partes integrales: ibi: necesse e aut ipm nuc. ¶ Ad euidetia aut pme ptis sciendum q tps bz ptinuitate a motu: et motus a magnitudine. ideo em temp9 e cotinuu: qz motus e cotinuus: t ideo mor9 est ptinuus: qz magnitudo e diuisibilis in semp diuisibilia. Primo ergo probat oem magnitudine esse diuisibile in sem p diuisibilia ondendo vicz lineā seu magnitudine no coponi ex pctis seu indiuisibilibus: t boc trina roe. Quarū prima e talis: q cu no fiat ptinuu nisi ex habetibus vltimu: qz cotinua sut quoz vltima sunt vnu. vt dcm est in quinto. Indiuisibilia aut cu no heant vltima continuari no poterut. Probat aut q indiuisibilia no hnt vltima: qz no hnt ptes: alteru aut e vltimu et id cuius est vltimu. Si em ide eet terminus et id cuius e terminus: tuc ide terminaz se. Secuda ro est talis: illa ex quibus fit aliq magnitudo vel sut cotinua: vel se tangunt: vel se hnt pter: sz indiuisibilia n sut hmoi: g ex talib9 n pt fieri magni°. Maior pz qntu ad pma pte vcz q indiuisibilia n pnt ptinuari: qz scz no hnt vltima: vt dcm e Secuda ps pbat vicz qz indiuisibilia n se tagut: qz oe qd tagit aliu: vel totum attingit tom: vel ps pte: aut ps tagit totu. ¶ Cu at indiuisibile n heat pte: ncee e totu tagere totu. ¶ Cu at aliq i e hnt q totu tagit totu: eis copetit idez situs: et sic ex talib9 n pt fieri cotinuu nec cotiguu. Ma cotinua q ptigua hnt ptes distictas fm situ. Q aut illis q sic se hnt q totum tagit totu copetat ide situs ptz: na si vni copeteret maior situs q alij: tuc vnu illoru no attingeret aliu fm se totu. Deide pbat ars. tertia pte minoris: vicz q inpatibilia no se hnt psequeter. qz inter duo pcta cadit linea media: t inter duo nue cadit tps. ¶ Circa qd pt aliqs dubitare q vr. p. insufficieter arguere cum ait q pcta n se hnt pter: qz inte illa cadit linea. Nec etia ipa nunc: qz inter ea cadit tps: qz cu linea sit alia a pctis t temp9 ab ipis nuc h° n tollit qn possint se hre pter. Ma vt dicebat in. 5°. due domus pnt se pter hre dato q inter eas essent

arbores: vel ꝺdcūq; aliō qō nō eſſet eiuſ
dē gñs cū domo. Dōm ꝙ cū in ꝙlibz li
nea ſint infinita pūcta: et in ꝺlz tpe infi
nita nūc: ſi inᵗ ꝙlz nūc cadit tps: inᵗ ꝙlz
duo nūc cadūt infinita nūc. Et ſi inᵗ ꝙlz
duo pūcta cadit linea: inᵗ ꝙlz duo pūcta
cadūt infinita pūcta. Duo ḡ pūcta nō ſe
bñt ꝟñter. qz inᵗ ea cadit linea: ſz hoc ñ
eſt rōe qz linea ſed qz ex eo ꝙ ẽ ibi linea
media ſūt ibi infinita pūcta media. Ad
idē dōm ẽ ō ipis nūc ⁊ alijs imptibilibꝫ
¶ Inſup ponit. p. tertiā rōem: ⁊ hᵒ ſic:
Dñe cōpoſitū diuidit̄ i ea ex qbꝫ cōpo
nit̄: ſz magnitudo nō diuidit̄ i pūcta: ḡ
nō cōponit̄ ex illis. minor pz ex p̄cedēn
qz ſi magnttudo diuideret̄ i indiuiſibliꝫ
ſeqret̄ ꝙ illa ſe ꝟtingerēt̄ ꝟm ſe totū ꝙ ñ
diſtarēt̄ ab inuicē: ſz eēnt oīa ſimul. op
tet ḡ magnitudinē diuidi i ſp diuiſibliꝫ
¶ Oſtēdit inſup. p. ꝙ ſicut magnitudo
nō cōpōit̄ ex diuiſibilibꝫ: nec motꝰ: nec
tps: qō ex hᵒ pz. qz cū ꝗntitas motꝰ de
pēdet a ꝗntitate magnitudis ⁊ ſpacij ſu
p qō fit motꝰ: ⁊ ꝗntitas tpis a ꝗntᵉ motꝰ
ſeqt̄ etiā ꝙ diuiſibilitas vniꝰ depēdeat a
diuiſibilitate alteriꝰ: cū diuiſibilitas ſeq̄
tur ꝗntitatē: eſt eñ eiꝰ paſſio: vt oñdet 5
meta. Dicit etiā arſ. ꝙ ſi magnitudo ſit
infinita extēſiue tps i ꝙ ptrāſit: erit infi
nitū. Et ſi ſit finita: tps erit finitū: nuſi ip
ſa reiteret̄: qō ōt ꝓpter cōꝛpa celeſtia: ꝙ
lz ſint finita: tñ ꝟm ipm mouētur tpe in
finito p reiteratōem ipoꝝ circa terrā. ꝙ
liter aūt intelligatur diſio ꝓtinui in infi
nitū dictum ẽ tertio huius.

n eceſſe ẽ aūt Ca. II.

ipm nūc. Poſtq̄ auctor oñdit
motū eē ꝓtinuū: in ꝓte illa det̄
minat de ꝓtibꝰ eiꝰ. Motꝰ āt duplr diuiꝫ
Primo p cōpatōz ad mēſurā. Eo eñ ip
ſo ꝙ motꝰ mēſurat tpe ſeqt̄ ipm diuidi
diuiſiōe tpis. Secūdo motꝰ diuidit̄ p cō
parationē ad ſubm. Si eñ mobile qō eſt
ſubiectū motꝰ ẽ diuiſibile: ſeq̄tur ipz mo
tū dīdi ꝟm ꝓtes ipiꝰ mobilis. Volens ḡ
. p. determiare de ꝓtibꝰ ipiꝰ motꝰ tria fa
cit: qz ꝑmo oſtēdit mēſurā motꝰ ñ eē ꝺd
indiuiſibile ſz diuiſibile. Secūdo oñdit
ſubicm motꝰ eē etiā ꝺd diuiſi. Tertio
dekiat ō ꝓtibꝰ motꝰ tā p cōpatōz ad mē
ſurā ꝙ p cōpatōz ad ſubm. Circa pm di
cit arſ. ꝙ motꝰ ñ ꝑt eē i indiuiſibili tpe. ſ.
in ipo nūc qō ẽ terminꝰ tpis p̄teriti ⁊ ini
tiū futuri: qō ſic ꝓbat: qz cū mobiᶜ velox
i eq̄li tpe ꝓtrāſeat maiꝰ ſpa ciū ꝙ mobiᶜ
tardū: ſi motꝰ ſit in ipſo nūc: tūc mobile
velox mouebit̄ i nūc p maiorē magnitu
dinē: et tardū p minorē. Si ḡ velox mo
ueat p maiorē magnitudinez i ipo nūc:
idē mobile mouebit̄ p mīorē magnitudi
nē i mīori ꝙ nūc: ⁊ tūc ſeqt̄ ꝙ ipm nunc
ſit diuiſibile: qō ẽ falſū. Q. etiā ꝗes non
bēat eē in nūc pz: qz ꝗes ẽ ꝑuatō motus
oppoſita aūt nata ſūt fieri circa idē: cū ḡ
nō poſſit eē motꝰ i nūc nec etiā erit ꝗes.

Deiñ oñdit arſ. ꝙ ſubm motꝰ ſit diuiſibile: qz cū mobile exñs in termīo a quo
nō moueat: qz nōdū ẽ motꝰ inchoatus:
nec exñs i termiᵒ ad quē: qz tūc cōpletuſ
ẽ motꝰ: ſeqt̄: ꝙ cū mobile moueat ꝓtz ſit
i terᵒ a ꝙ: ⁊ ꝓtz i terᵒ ad quē. oē āt tle ẽ di
uiſibile: ḡ oē mobᶜ ẽ diuiſibleᵉ. Circa qō
ſciēdū ꝙ lz āgelꝰ ſit idiuiſibiliᵉ tñ ꝑt moueri
ñ tñ motu ō ꝙ ītrēdit. p. ꝙ quē. ſ. mo
tū acqrit̄ ipz vbi. ꝟpe dcm: cum ñ poſſit
circūſcribi loᵒ: cū ñ ſit ꝗntꝰ. moueri tam
ꝑt acqrēdo vbi large ſūptū: hᵒ ẽ nouā p
ſētiā ad locū cui ꝑnō erat pñs. ⁊ hmōi
etiā motꝰ etiā āgeli ẽ ſucceſſiuꝰ: vt hz vi
deri. 2. ſeñ. Notādū tñ ꝓpᵉ intētōz arſ.
ꝙ vt ōt Sco. 2. di. 21. ſeñ. In motu loca
li ẽ ſucceſſio ex duplici cā: vicz ex diuiſi
bilitate mobil̄ ⁊ diuiſibilitate ſpacij vtra
qz cā ſi eēt ꝑ ſe eēt ſufficiēs cā ſucceſſiōs
Nā ꝺdlz mobᵉ ꝑ ꝓtrāſit vnā ꝓtē ſpacij
ꝙ aliā: ⁊ illa eēt ſucceſſio ex parte ſpacij
etiā reſpectu eiuſdē indiuiſibil̄. Hoc ſilr
ꝑt aſſīgri i motu alteratōis. Pōt etiā eſſe
ſucceſſio ex ꝓte mobil̄ ſi ſit ꝓtibleᵉ: qz vna
ps ꝑ acqrit̄ ꝓtē ſpacij ꝙ alia. Negat ḡ
. p. ⁊ bñ ꝙ indiuiſibile ꝙtū ẽ ō ſe ñ poſſit
moueri ita ꝙ ex ꝓte eiꝰ poſſit accipi cōti
nuitas ita ꝙ i ſe bēat cōpletā rōz mobil̄
ꝓtinui: qz ñ hz i ſe ꝙ ꝓtᵉ moueaᵗ ñ tñ ſi
bt repugt ꝓtinue moueri accipiēᵒ ab aᵒ
ꝓtinuitatē motꝰ. Cū ḡ. p. ōt ꝙ oē quod
moueᵗ ꝓtim ẽ in termīo a ꝙ: ⁊ ꝓtz i terᵒ

ad quem: verū est si sit tale mobile ex ratiõe cuius fit successio motus. Tale enī mobile ẽ ſm ptem sui in termino et termino nõ solum ſm ista ſz etiã ſm idē sui est partim in vno termino et ptim ī alio inquātū ẽ in medio quod ẽ aliquid vtriusq; extremi. hec Scotus. ¶ Notanduz etiã ad euidẽtiã p̄dictor̄ q in motu alteratõis aliqñ est successio ex pte ptiū q̃ntitatiuar̄ ipius mobilis. qz ſcz forma q̃ acquiritur p hmõi motum ꝓius īmutauit vnã ptem mobilis q̃ aliam: et hº aliquãdo accidit ex debilitate agentis: vt ignis primo mõ calefacit vnã ptez aer ſ: et illa pars calefacta calefacit aliam: et sic successiue calefacit aer donec completur calefactõ tota. Aliqñ hº accidit ꝓpter distantiam: qz ſcz ps ꝓpinqua pfecti⁹ immutatur q̃ remota. Aliquãdo ī tali motu ẽ solum successio forme q̃ acquirit̄ p motū et nõ ex pte ptium quantitatiuarū ipius mobilis. ¶ Contingit enī totū simul alterari: vt oēm aquã simul congelari. Ipm ergo totum qõ simul alterat ptim est in termino a quo: et ptim est in termino ad quem nõ q ſm vnã ptē suã q̃titatiuã sit in vno termino: et ſm aliaz in alio. qz positū ẽ ipm totū alterari simſ sed dū alterat hoc ẽ ptim in hoc ⁊ ptim in illo: qz ptim habet de vna forma contraria et partim de alia. Nam si ſm se totum et p oēm modū esset sub forma que est terminus a quo nõdū inchoatus eēt motus. Si vero ſm se totum esset ſb forma aliq̃ iã eēt cõpletus motº. Quãdiu ergo durat motus aliquid habet ō vna forma et aliq̃d de alia. ¶ Ulterius ostẽdit. p. motū esse diuisibilem. Et primo ostendit q est diuisibilis diuisione mobilis: qz de ipo motu aliquid ẽ in vna pte mobilis: sed extendit ſm diuisionẽ mobilis: sic albedo que extenditur ſm extẽsionem quantitatis diuidit ad diuisionẽ quantitatis. Opposito aūt mõ p̄t argui animã rõnalem nõ diuidi diuisione corporis: qz nõ aliud de essentia aīe ẽ in vna parte corpis q̃ in alia pte. ſz anima ſm se totã est in qualibet pte corpis: nec extenditur ad extensionem corporis cū sit indiuisibilis. Secūdo ostendit motū diuisibilem diuisione tpis: et hoc qz in minori est minor motus: ⁊ in maiori maior. Tertio etiã ostẽdit motū diuidi ſm diuisionem spacij vel rei acquisite p motū Dicit tñ q illa in q̃bus hz eē motus diuidūtur dissimiliter: quantitas enī est diuisibilis p se: qualitas vo p accñs: qz ei albedo est quanta quantitate superficiei: ideo diuidit diuisione superficiei. ¶ Pro quo sciendum q sicut dicit Sco. viii. 124. sen. si qualitas esset separata a quantitate esset indiuisibilis cuz nihil diuidat nisi mediante quantitate. Unde dicit q diuisibile p̄t capi dupliciter: vel quod ẽ in potentia ꝓpinqua vt diuidatur: vel quod est in potentia remota. Dicitur autem diuisibile potẽtia remota qõ habet sufficientem formam: nõ tamẽ sub modo ꝓueniẽti sub quo oꝑtet eã hr̄e ad hoc vt diuidat. Diuisibile aūt ī poñ ꝓpinq̃ dr̄ q sic hz eã q statim cessãte impedimẽº possit seq̃ actº. Albedo ergo separata eēt diuisibilis potẽtia remota: qz eēt forma q̃ ſm se eēt diuisibilis nõ tñ poñ ꝓpinq̃ qz nõ sub illo mõ eẽndi q̃ requiritur ad diuisionẽ. Similiter esset insẽsibilis potentia ꝓpinqua nõ tñ potentia remota. Talis etiam qualitas separata licet esset indiuisibilis mõ p̄dcõ: nõ tñ esset spũal: qz nata est informare corpus nõ spũm. Quarto dicit. p. motū moueri. i. ſm q̃ntitatẽ ꝓpam. Sūt aūt iste dimensiones alie ſm q q̃ntitates sunt alie: licet enim quãtitas motº habeat eẽ a q̃ntitate mobilis vel spacij alia tñ ẽ q̃ntitas motus a q̃ntitate illor̄. Quantitas enī mobil' vel spacij ẽ quãtitas motus causaliter. Quãtitas vo tpis ẽ q̃ntitas motº. motus enī mẽsurat̄ tpe sicut pãº vlna. q̃ntitas aūt ipsius moueri ẽ q̃ntitas ipsius motus ꝓpria. ¶ Notandū autẽ q. p. in principio huius ca. nõ tetigit nisi duos modos diuisionis motus: ſcz ſm diuisionez mobilis et tpis: licet in fine tãgat q̃tuor. Cuiº cã ẽ: qz q̃tuor pñt reduci ad duos ſm q oīs q̃ntitas motº l' ẽ sil' vl' ẽ successiua. q̃nˢ eī mobil' vl' spacij ẽ sil': q̃nˢ aūt tpis et q̃nˢ ꝓpa motº ẽ successiua

Capitulum.III.

q Uoniã aũt oñe quod mutatur. ¶Hic aristo. oñdit de ordine quem habet mutatũ ad motũ: circa qõ oñdit q̃d sit mutatuz esse: dicẽs q̃ mutatum eẽ ab aliquo termino ẽ distaſ se vel discessisse ab illo termino. Omne eñ quod mutatuz est in termino ad quẽ mutatum est: habet aũt mensurari mutatum esse per ipsum nunc. Dicit etiam Aristo. q̃ non est dare mutatũ esse ĩ p̃ncipio motus ſz in fine: qz mutatũ eẽ presupponit motum precessisse.

¶Deinde ostendit q̃ aliquid mutari in tempe potest intelligi dupliciter: vel p̃mo ℓ ſm partẽ. Illud dicitur mutari p̃mo in anno quod mouetur ſm totum annum. Illud aũt dicitur mutari ſm ptez in anno quod mutatur in die vel in mẽse qui est pars anni. ¶His p̃missis comparat moueri ad mutatum esse dicens: q̃ ante oñe mutatũ esse precedit moueri: ꝛ ante omne moueri precedit mutatũ esse: qz ante oñe mutatũ esse ſm totũ tẽpus p̃cedit moueri ſm mediũ temporis et añ moueri ſm totuz tempus precedit mutatum esse ſm meñ temporis.

¶Deinde soluit Arist. rationes ẓenõis negantis motum esse. Cuius vna ratio erat qz mobile p̃ius debet pertransire medium spacij q̃ totũ et adhuc p̃ꝰ dimidium dimidij: quare cum continuum sit diuisibile in infinitum et non contingat infinita ptransiri dicebat q̃ nõ ptingit aliquid moueri. Hanc rõnem soluit arist. dicens q̃ licet infinitũ in actu non posset pertransiri: tamẽ infinitum in potentia potest. Continuũ aũt non est infinitum in actu sed tantum in potentia.

Explicit sextus liber phisicorum.

Sequitur septimꝰ liber phisicorum.

Oñe quod mouet

o necesse est moueri. ꝛc. Quia motꝰ circularis qui ſm. p. est eternus est maxime vnꝰ et continuꝰ: ideo postq̃. p. in sexto libro determinauit de continuitate motus: ĩ his duobus vltimis libris vult determinare de eternitate eius.

Ostendit aũt. p. motum esse eternum p̃ hoc q̃ est deuenire ad vnum p̃mũ motoꝛẽ p̃mũ oñino ĩmobilem. Q̃ aũt sit deuenire ad p̃mũ motoꝛẽ ĩmobilẽ ostẽdit. p. per hoc: qz omne quod mouet ab alio mouetur. Secundo ostẽdit q̃ ẽ deuenire ad aliquem p̃imum motoꝛem p̃mum et immobilẽ. Tertio p̃bat q̃ ẽ dare motũ eternum. secũda ibi: Qñ autẽ omne quod mouetur. Tertia incipit in p̃incipio octaui: ibi: Ubi aũt factus sit. Circa p̃imũ dicit q̃ oñe qõ mouet ab alio mouetur. vnde ſi motum non habet in seipso p̃incipium motus: manifestuz est q̃ mouetur ab altero. Si aũt habet ĩ seipso p̃incipium motus licet nõ ſit ita manifestum q̃ tale mouetur ab altero: tamen vt ipse p̃babit oportebit etiam q̃ tale moueatur ab altero. Dicit ergo q̃ nihil seipm mouet. Sed alr dicitur moueri a ſe: qz est diuisibile in duo quoꝛuz vnũ est mouens: ſez anima: et alterꝫ motum ſez coꝛpus. Decipimur aũt ꝛ credimus q̃ otũ moueat totum: qz ignoramus que p̃s quã ptẽ moueat. ¶Pro q̃ sciendũ q̃ licet nihil moueat seipm p̃imo et per ſe: aliquid tamẽ mouet seipm p̃ accñs: vt qz anima mouet p̃ ſe coꝛpus et coꝛpe moto mouetur anima: sequit̃ q̃ anima moueat seipam p̃ accñs. Anĩa ergo mouente coꝛpꝰ p̃ ſe sequit̃ etiã q̃ totũ aniãl moueat: qz etiã ipa anima mouetur licet p̃ accñs. Ignoꝛantes autẽ q̃ pars animalis quã ptem moueat et videntes totũ aniãl moueri credũt q̃ totũ animal seipm moueat ſm ſe totũ. Ad p̃bandũ aũt q̃ nihil moueat ſe: p̃mo adducit. p. quandã p̃poẽm: vicz q̃ illõ qõ mouetur a seipo nõ quiescit p̃ quietem alterius mobilis. Qaz ſi aliquid mouet

a seipso primo ꝙ est sibiꝑi sufficiens cā motus. quicquid ergo quiescat nō ꝓpt̄ hoc illud quiescet. Ex hoc ergo arguit .p. nihil quod quiescit ꝙ quietē alt⁹mo uetur a se primo: vt patet ex dictis: Sed omne mobile quiescit ad quietem alteri us scz ptis . qz oīe mobile habet ptes: quarū vna quiescente patet ꝙ totū non mouetur primo sed quiescit: ergo nihil mouetur a seipo. Omne ergo qđ mouet ab alio mouetur ¶ Ad euidentiā pre dictorum sciendū ꝙ reperimus duo ge nera ptium . Aliquādo eñ totū diuidit in suas ptes essentiales: vt animal i ani mam et corpus. Aliqñ xo in ptes quā titatiuas: vt aer in suas ptes aeris: vtro qꝫ modo pars mouet partē: vt ania mo uet corpus: et pars aeris calefacta cale facit aliam. ¶ Notandū insup ꝙ vt dic Scotus nono meta. et. 2. distin. senten. Primo potest dici dupliciter. Uno mō vt diuiditur contra partem: sicut accipit .p. cap'o pcedeñ. Et ideo ꝙ sic ineſt pri mo remouetur ab eo cui ineſt. Si remo uetur ab eo quod est aliquid eius et ido nihil sic p̄mo mouetur si aliqua pars ei⁹ quiescat. Alio modo dicit̄ p̄mo vt dicit p̄cisionem et adequationem cause eo mō quo triangulus habet tres primo. ꝙ au tem sic ineſt primo alicui non remouet ab eo si ab eo remouetur quod ē aliqđ eius. Nam triangulus nihilominus ha bet tres: licet pars trianguli scz vn⁹ an gulus non habeat tres. Est ergo inten tio phisici ꝙ nihil mouet se primo vtra qꝫ primitate: qz sequeretur conditio scz ꝙ quiesceret ad quietē partis ꝛ nō qui esceret: qz quiescente parte non pōt mo ueri primo prima primitate et nō repu gnaret sibi moueri primo secūda primi tate: qz vicz in se habet xtm tem qua po test se mouere effectiue et elicitiue. Qñ enī mouetur sic p̄mo nō oportet ꝙ q̄escat ad quietem partis que est aliquid eius. Differūt aūt hi duo modi dupliciter: sit enim primum primo quātitatiuū et vo cetur a . secūdum xo p̄mum quidditati uum ꝛ vocetur b. Et tūc sit prima dcīa qz ineſſe alicui fm partem repugnat a ꝛ fi repugt b Ex^m dre habere tres ineſt tri angulo et risibile ineſt homī per partem qz per suam formā siue specificam drīā et tamē ineſt primo b et non primo a . Secūda differentia est que sequitur ex prima : qz quod ineſt alicui primo a re mouetur ab eo si remoueatur ab alio qđ est eius aliquid. Exemplum homo non sanatur primo a si manus eius nō sana t Ratō huius patet ex predictis. Sed ꝙ ineſt alicui primo b nō remouetur ab eo et esto ꝙ remoueatur ab alio qđ est ali quid eius. Exemplum: risibile ineſt pri mo homī b tamē risibile non remouetur ab homine si remoueat a pede hominis qui est aliquid eius. ¶ Cōtra p̄dcā ar^m. et videtur ꝙ nihil moueat se primo q̄cū qꝫ primitate. et hoc sic Impossibile ē idē et fm idē simul esse in potentia ꝛ i actu: sed mouēs mouet inquantum est i actu et mobile mouetur inquantū est in potē tia: vt patet ex diuisione motus: ergo im possibile est ꝙ idem moueat seipm. Cō firmatur qz agens et patiens sūt contra ria ex primo de generatōne: sed idē non variatur sibiꝑsi. Item impossibile ē re latōnes reales oppositas fundari in fun damento finito et liniato: sed actiuum ꝛ passiuuz mouens et mobile referunt fm relatōnes reales et oppositas ptinentes ad secundum modum relatiuorum vt pa tet ex. 5. meta. ca. de ad aliqđ: ergo im possibile ē idē esse actiuū et passiuū: mo tum et mobile. Maior probatur: qz fun dare relationes oppositas attribuit eēñ tie diuine ratōe sue illimitatis . Ad ista respondeo Ad primū dicendū ꝙ duplex est actus scz formalis et virtualis. Exē plū primi: ignis est actu calidus non for maliť. Ex^m scōi: sol ē actu calid⁹ ñ for maliť scz xtualiť. Isti duplici actui corre spōdet duplex poñ. passiua scz formaliť et xtualiť. Ad formā igiť rōis cū dr ꝙ ipos sibile ē idē simliť eē i potētia et i actu fm idem concedo istā accipiendo actū ꝛ po tentiā vnifomiter: si formaliter forma liter. Si xtualiter xtualiter ꝛ tunc mi nor ē falsa. In ꝓposito qz qñ aliqđ mo uet se cū sit actio equoca et non vniuoca

non p̄t dici ꝙ sit in actu formali sed ē in potētia formalr et in actu v̄tuali: ⁊ ita ñ repugnat. Ad cōfirmatōnē ꝓdm ꝑ idē. Nā ꝙ agēs et patiēs dicātur esse cōtraria intelligendū est de agente vniuoco. Sic em̄ agēs et patiēs habēt formas cōtrarias formalr: et tunc nihil cōtra nos. Ad aliud dicēdū ꝙ non est incōueniens relatōes reales oppositas fūdari ī eodez fūdamēto ñ simpliciter sz aliqualit̄ illimitato. ¶ Ubi sciendū ꝙ quedā sūt relatōes opposite reales que sunt incōpossibiles in eadē natura et supposito vt sūt relatōes cause et causati. Et rō huius ē qꝛ causatū eeñtialiter depēdet a sua cā: Idem aūt nō eeñtialiter depender̄ a seipo. Quedā aūt sū relationes reales opposite que sūt incompossibiles in eodem supposito sz nō ī eadē natura illimitata: vt sūt relatōes ꝓducentis et ꝓducti patet in diuinis. Ratio hui⁹ est qꝛ ꝓducēs prius ē in origine ꝓducto. Quedā autē sūt relatōes reales opposite que neutro modo sūt incompossibiles: vt sūt relatōnes mobilis et motiui. Cuius rō est: qꝛ om̄is talis impossibilitas relatōnū realium reducēda ē ad aliquā priorem: ⁊ vbi illa p̄or nō inuenit̄ ibi nec illa posterior cōcludit̄. Nūc aūt incōpossibilitas ī duobus primis mēbris reducit̄ ad ordinez seu dependentiā eeñtialez vel originis. Sed in isto tertio mēbro reducit̄ dependentia taliū relationū ad depēdētiā accidentalē. Nō est aūt incōneniēs idem supp^m depēdere a se accidentaliter. Ad formā ergo rōis dicēdū ꝙ fundamētum relatōnū mouētis ⁊ mobilis qñ aliquid mouet se licet nō sit simpliciter illimitatū: est tñ s̄m q̄d et aliqualr illimitatū q̄tinus idē habet rōem mouētis et mobil̄ aliter tñ et alr. Capl̄m. ij.

¶ Quoniam aūt om̄e quod mouet̄. Postq̄. p. oñdit ꝙ omne qd̄ mouet̄ ab aliquo mouet̄: hic consequēter ꝓbat ꝙ ē deuenire ad aliquez motorē īmobilē. De ista tñ materia nūc supsedeo sz vsqꝫ ad octauū differatur. Quia tñ. p. probādo ꝙ est deuenire ad motorē inmobilē presupponit ꝙ mouēs et motū sūt sil̄: iō h° ꝯñter declarat d. ꝙ mouēs ⁊ motū sūt sil̄: nō ꝙ sint in eodez loco: sed qꝛ inter illa nullum est mediū. qd̄ quidē intelligit̄ de mouēte ꝓximo: vt si manus moueat proxio lapidē: inter illa nullū est mediū. Declarat autez hoc .p. primo in his que mouētur a p̄ncipio intrinseco: vt in animali: vbi anima mouens corpus ⁊ corpus motuz sunt siml̄. Hoc etiā declarat de his que mouentur a principio extrinseco dicens ꝙ illd̄ qd̄ mouetur ab alio mouetur quadruplicit̄ Motus em̄ qui sunt ab altero sūt quattuor: scz pulsio: tractō: vertigo: ⁊ vectō. Pulsionis aūt duo sunt: scz expulsio et impulsio. Expulsio ē cū q̄s pellit lapidē vl̄ aliud dimittēdo ipsum. Impulsio v̄o dicit̄ si cōiūgatur eidē sic ꝙ pellēdo non dimittat ip̄m. Tractio v̄o dicit̄ cū quis trahit aliq̄d ad se vel ad alid̄. Vertigo aūt cōponit̄ ex tractu ⁊ pulsione: iō reducit̄ ad illa sicut cōpositū ad simplex. naz v̄tens aliq̄d pellit ꝑtē supiorē et trahit inferiorē. Vectō aūt reducit̄ ad alia tria Illud em̄ qd̄ vehitur et portatur mouet̄ ꝑ accñs ad modū portātis. Ip̄m aūt portās vel mouet seip̄m vt equ⁹ portās hominē: vl̄ mouet̄ ab alio pulsu, aut tractu aut v̄tigine. Cū aūt isti q̄ttuor mōi motus local̄ reducātur ad duos vt dictū est scz ad tractū ⁊ ad pulsionē sufficit. p. oñdere ꝙ mouēs et motū sūt sil̄ ī ill̄ duob⁹ mōis. Uñ d̄t ꝙ nihil p̄t aliq̄d depellere nisi pellēs ꝓximū et illd̄ qd̄ pellit̄ simul sint: nihil etiā p̄t alid̄ trahere nisi simul sint trahēs ⁊ tractū. Et qꝛ circa h° posset dubitari d̄ motu ꝓiectōis: iō hmōi du^m remouet. p. d: ꝙ lz lapis ñ sit sꝑ cōiūct⁹ manui expellēt̄: ē tñ sꝑ ꝯiūct⁹ alicui ꝑti aer̄ q̄ ē pellēs ꝓximū. Proiciēs em̄ lapidē sil̄ impellēdo lapidē impellit aerē ⁊ aer impuls⁹ impellit lapidē. Nō ḡ oꝑtet lapidē cessare a motu statim cū dimittit̄ de manu sz postq̄ recessit d̄ manu ad huc mo^r qꝛ pellit̄ ab aere. Tādiu āt durat iste mot⁹ q̄diu mot⁹ impulsi aer̄ supat nālē ḡuitatē lapidis siue nālē motū ei⁹. in tl̄i ḡ motu sꝑ impulsū ē ꝯiūctū impellēti ꝓxīo. Deiñ oñdit. p. h° id̄ hr̄e v̄itatē ī motu alt̄atōis d. ꝙ ī oī alt̄ati^oe al

terans et alteratū sūt simul: qđ ꝓbat: qꝛ alteratio habet fieri ꝑm qualitates sensibiles. Uidemus etiā in alteratōne oīm earū simul esse alterās et alteratū. Dicit aūt ꝙ qualitates sensibiles seu passiōes sēsibiles sūt q̄bꝰ dr̄nt corpa sensibilia ad inuicē: vt albedo nigredo dulcedo amaritudo asperitas lenitas grauis leuitas mollicies duricies. ¶ Consequenter hꝰ spēaliter oñdit in alteratōne animatoꝝ scꝫ ꝙ simul sūt alterās et alteratū. Nullum em̄ mediū ē int̄ visū et id a quo visꝰ in mmeᵉ patit̄. Corpus em̄ coloratū inmediate mutat aerez cāndo scꝫ in eo speciē suā. aer aūt īmutatꝰ inmediate īmutat visum. Silr̄ dđm ē de alijs specieb⁹ respectu eoꝝ a quibus inmediate mouētur et alterātur. Hoc idē ꝓbat ī augm̄ᵒ et decremento ꝙ sūt simul mouēs ⁊ motū. Simul em̄ sūt augens et id qđ auget̄ Cum enī augmentū sit q̄dā appositio augens qđ apponit̄ aucto debet ei eē ꝯiunctū. Silr̄ et in decremento Nā decremēti cā est ablatio quedā: qđ fieri nō posset nisi ablatū eēt cōiunctū ei a quo aufert̄. ¶ Notandū ꝙ augmentū possumꝰ attribuere duplici agēti: vel qꝛ attribuimus ip̄m v̄tuti augmētatiue vt calori naturali: que ē in membro q̄ attrahit ip̄m alimentum. Uel attribuemꝰ ip̄m ip̄i cibo et ip̄i alimēto: qꝛ alimētū in eo ꝙ ē quid nutrit: et in eo ꝙ est quātū auget ⁊ quocunqꝫ mō dicimꝰ semꝑ simul ē augens: et quod auget̄: qꝛ v̄tus augmētatiua et calor naturalis simul ē cū membro ⁊ similiter alimētū. Eodē mō dicendū ē de decremēto siue attribuemꝰ ip̄m ip̄i calori naturali cōsumēti humidū siue illi ꝑti q̄ recedit. Qꝛ v̄o. p. in p̄cedeñ. supposuerat alterationē solū fieri ꝑm qualitates sensibiles q̄ sūt in tertia spē qualitatis: ideo hoc consequenter ꝓbat dicens ꝙ si eēt alteratio ꝑm alias spēs q̄ ꝑᵐ tertiā spēm q̄litatis hoc maxime eēt ꝑm p̄mā et quartā ex eo ꝙ quis ꝑdit et acquirit hmōi q̄litates. Sed vt patebit non ē alteratio nec in p̄ma nec in q̄rta spē q̄lilitatis: ergo solū est in tertia. Qꝛ aūt in quarta que est forma vel figura nō sit alteratio ꝑ se ꝓbat̄: qꝛ tūc circa formam ⁊ figurā fit variatio cū q̄dā alterantur: vt cū fit alteratō in quibusdā alijs. Qđ sic p̄t declarari: qꝛ em̄ mā variat̄ ꝑm caliditatē et frigiditatē vel ꝑm raritatem ⁊ dēsitatē: vel ꝑm alias variatōnes: ideo fit variatio ꝑm formā et circa figuram. Uidemꝰ em̄ anīalia complexiōis calide aliam habere formā membroꝝ et aliā figurā q̄ sūt cōplextonis frigide. In eadē eī specie ꝯspicimꝰ ꝙ colerici h̄nt formam spēi magis tenuez: Flegmatici v̄o h̄nt magis corpulentā: Sic ⁊ qui sunt complexiōis rare diuersificātur in forma ab his q̄ sūt cōplexiōis dēs[illegible] Cū ergo variatio ꝑm formā et figurā sit ex eo ꝙ accidit variatio et alteratio circa talia ñ poterit eē alteratio ꝑ se ⁊ ꝑm ꝙ hmōi circa formā et figurā. Sumit̄ aūt forma in ꝓposito ꝓ exteriori dispōne seu decēti lineatōe. Uñ. 4. ethi. dicit̄ ꝙ ꝑui p̄nt eē formosi et cōmēsurati: id ē decēter lineati. Figura v̄o nō sumit̄ ꝓut significat supficiē inclusā vel terminatā linealiter qꝛ sic ꝑtinet ad genus quantitatis sed ꝓ ip̄a terminatōne vel clausione supficiei.

Deinde oñdit ph̄s ꝙ non ē alteratio circa primā speciē qualitatis q̄ ē habitꝰ vl̄ dispositio. Et p̄mo hoc oñdit in habitibus corporalibus: qꝛ habitus sunt virtus et malicia. Om̄is aūt v̄tus et malicia sūt ad aliud: sicut sanitas q̄ ē quedā cōmensuratio humoꝝ ꝑ respectū adinuicem: vel ad corpus vt pulchritudo que est q̄dā ꝓportio membroꝝ: et sic đ alijs Cū ergo relatio nō possit terminare motū circa hmōi v̄tutē nō poterit esse motꝰ vel alteratio. Conseq̄nt̄ hoc idē oñdit ī habitibus anīe. Habitus aūt anime distinguunt̄: qꝛ quedam sūt v̄tutes morales que sūt in ꝑte appetitiua: vt iusticia temperantia: ⁊ sic de alijs. quedam aūt sunt v̄tutes intellectuales que habēt esse in intellectu: vt intellectus sapientia et sic de alijs: de quibus habetur in primo ethicoꝝ. Primo ergo oñdit Aristo. ꝙ circa v̄tutes morales non sit alteratō qꝛ v̄tus consistit in quadā ꝑfectione: et malicia in quadam imꝑfectōne qđ expo

nens egidius dicit q perfectio quã imp
tat virtus et impfectio quã importat ma
licia consistũt in quadã relatõe: qz virt⁹
cõsistit in quadã dispõne perfecti ad bo
nũ: et malicia in dispõe impfecti ad ma
lum. Quia aũt in adaliquid nõ est mo
tus circa talia non erit motus vel altera
tio. ¶ Ulterius ostendit etiaz ex hoc de
virtutibus intellectualibus: q scz circa
talia nõ sit alteratõ: qz sciẽtia ꝛ omis ha
bitus intellectus est adaliquid.

¶ Circa p̃dicta põt queri: cũ omnis ha
bitus licet habeat relationem annexam
sint forme absolute et de prima spẽ qua
litatis: qũo valeat cõsequẽtia pbi: q cir
ca talia non sit alteratio cũ sint adaliq̃d.
Dicẽdũ q intentio pbi ẽ q nõ est prope
alteratio ad aliquã qualitatẽ nisi que p̃t
p̃mo acquiri. Dit enĩ q in illis qualita
tibus nõ ẽ alteratio q̃ fiunt cũ quedã alte
ranꝫ. Sult ergo dicere q sicut ad relatõ
nem nõ est motus nisi p accñs: qz altera
tõne facta circa aliquid aliud acquiritur
ipa relatio. Contingit enĩ ex eo q aliq̃d
mutaꝫ ad albedinez fieri simile: sic circa
hmõi ℣tutes nõ est alteratõ per se: qz ac
quiritur alteratõne facta circa aliõ. Fa
cta em̃ variatõne circa passiones corpo
rales acquirũtur habitus corpales. Fa
cta etiã alteratõne circa passiones q̃ mo
derãtur et reducũtur ad medium p ℣tu
tes morales acquirũtur ipe virtus. Fcã
etiã alteratõne circa ptem sensitiuã acq̃
ritur in nobis sciẽtia vt videbitur magi
in libris de anima. Non aũt ppzie p̃t fie
ri alteratio in pte intellectiua cum sit in
diuisibilis: et sic non ẽ susceptiua mot⁹:
qui requirit subiectum diuisibile. Ipsa
etiã qz indiuisibilis iã nõ ẽ pñs localiter
alicui agenti naturali: qz non replet lo
cum. Agens aũt physicum nõ ẽ actiuum
nisi in passum localiꝫ sibi pñs. Sensus
aũt per oppositum põt dici alterari rõe
organi qõ est ãntum et diuisibile et pñs
localiter agenti naturali. sic exponit sco
tus hunc textum. 13. q. quolibetoz. tẽ.

O Abitabit aũt Ca. III.

aliquis. Quia. p. pbando q ẽ
deuenire ad motorẽ immobilẽ supposu
erat motus ꝛ mobilia esse comparabilia
adinuicẽ: ideo hic consequẽter agit õ cõ
paratõne motuũ. Circa qõ p̃mittit tres
conditõnes que requirũtur ad hoc q ali
qua p̃nt adinuicẽ compari. Prima con
ditio ẽ q nõ sint eq̃uoca. Ean̄ qz acutum
in magnitudinib⁹ sapozibus et sonis dr̃
equiuoce: ideo hmõi acuta nõ sũt cõpa
rabilia adinuicem. Non em̃ est compa
bile vtr̃ stilus sit acutus vino. Propter
quod dicẽdũ q alr̃ dicitur corpus acutũ
alr̃ sonus: alr̃ sapor. Acutum em̃ in cor
pozibus opponitur obtuso. Acutũ in sa
pozibus opponiꝫ vulci vel amaro. Acu
tum in sonis opponiꝫ graui. Secũda cõ
ditio ẽ q oportet q compabilia adinuicẽ
habeant idem subiectum primuz ꝓpter
tamẽ alietatẽ subiecti remoti non impe
ditur compatio. Equus em̃ et canis sũt
compabilia: vtr̃ vnus sit albior altero.
Nam licet equ⁹ et canis differant spẽ ꝛ
sic subiectũ remotũ albedinis sit aliud ꝛ
aliud: pmũ tñ eius subiectũ ẽ idẽ scz ipa
superficies. Tertia conditio q̃ req̃rit ad
hoc q aliqua sint compabilia adinuicez
est q sint eiusdẽ nature siue eiusdẽ spẽi.
¶ His p̃missis oñdit arist. q nõ oĩs mo
tus ẽ oñi motui compabilis: sed solum
adinuicem compantur motus q̃ sũt eius
dem speciei. Unde dicit q motus circu
laris et rectus nõ sũt adinuicem cõpara
biles: tũ qz drñt spẽ: tum etiã qz linee su
per quas sunt hmõi motus drñt specie.
Linea enim vlis ẽ genus ad lineam re
ctam ꝛ lineã circularẽ. Dicit ergo q vni
tas generis nõ sufficit ad compatioẽ ali
qaoꝫ adinuicem: qz latẽt equiuocatões
in generibus. Propter qõ sciendũ q li
cet genus sit vniuocũ suis speciebꝰ vni
uocatõne logica: qz scz dicit vnũ nomen
et vnã rõem ꝛ diuisionẽ cõem illis: sicut
diuisio animalis. scz q aĩal ẽ substantia
animata sẽsibilis equo boui ꝛ hmõi: hꝰ
tamẽ nõ obstãte genus ẽ eq̃uocũ equiuo
catõe physica. qz generi nõ correspondet
vna natura sed plures. Sola aũt species
specialissima ẽ vniuoca vniuocatõe phi
sica. Inter illa ergo que drñt spẽ nõ põt

fieri comparatio. ¶Ad euidentiam aũt huius notandũ q̃ compatio attẽdit inter habentia aliquã vnitatẽ adinuicẽ. Unitas aũt aliquox dupliciter põt accipi: vel ſm ꝓportionem: vel ſm ꝓportionabilitatẽ. Illa ẋo vniũtur ſm ꝓportionẽ q̃ ad ſe habẽt aliquã habitudinẽ vl compationẽ quantitatiuã. Nam ꝓportio ẽ duarũ quantitatũ alterius ad alteram certa habitudo. Ex quo apparet q̃ nõ eſt ꝓportio niſi inter ea q̃ ſũt eiuſdez rationis tm̃. Numeri eñ ad ſupficiẽ vel vel linee ad corpus nõ eſt ꝓpie ꝓportõ ſed linee ad lineam: ſupficiei ad ſupficiem põt eſſe ꝓportio dupla vel tripla: et ſic de alijs. Secũdo põt ſeruari vnitas aliquox ſm ꝓportionabilitatẽ: et hoc ñ eſt rex ad ſeinuicẽ ſed p compatõem ad alia. Eſt eñ ꝓportionabilitas vt tradit euclides quinto geometrie: quedam ſilitudo ꝓportionũ quare nõ eſt incõueniẽs ſm ꝓportiõabilitatẽ ſeruari vnitatẽ inter res diuerſox generũ: et inter ea q̃ nõ ſũt eiuſdẽ rõis: ꝓpter hoc licet nõ ſit ꝓportio numeri ad ſupficiem põt tamẽ inter talia eſſe ꝓportionabilitas. i. ſimilitudo ꝓportõnũ. qz ſicut ſe habet vna ſuperficies ad aliã: ſic ſe habere põt vnus numerus ad aliũ. Ex hoc aũt apparet q̃ cum compatio p̃ſupponat aliquã vnitatem: et ſit duplex vnitas: ſcz ꝓportõnis et ꝓportionabilitatis: duplex põt eẽ cõpatio: ſcz ſm ꝓportionẽ et ſm ꝓportionabilitatẽ. Verũ qz vnitas ꝓportõis dicit habitudinem rerũ ad ſeinuicẽ et ſm ſe. Unitas ẋo ſm ꝓportionabilitatez dicit habitudinẽ rex p compationez ad alia et nõ ſm ſe. ideo que ſũt compabilia ſm ꝓportionẽ ſũt compabilia ꝓpe. Sz que ſunt compabilia ſm ꝓportõnabilitatẽ ſunt compabilia abuſiue et improꝑe. Vere ergo vniuoca vniuocatõne phiſica ſũt ꝓprie compabilia et ſm ꝓportionẽ: qz inter talia ad ſeinuicem poteſt eſſe certa et determinata habitudo. Illa aũt que ſũt tm̃ vniuoca vniuocatõe logica ſunt compabilia large et ſm ꝓportionabilitatẽ: qz licet inter talia non poſſit eſſe ꝓprie ꝓportio: ẽ tamẽ inter ea ſimilitudo ꝓportionũ. Que aũt ſunt pura equiuoca equiuocatõne logica ſm q̃ hmõi nullo mõ ſunt compabilia: cuz talia nõ dicãt niſi ſolã vnitatẽ nois. hũt eñ ſolã vocẽ cõem. ¶Notandũ inſuper q̃ licet ꝓportio ſtricte ſũpta ſepe ſumaẽ a doctoribus ꝑ habitudie rex eiuſdẽ generis q̃ in quadã cõmenſuratõe cõſiſtit: ſm quam exceſſũ aliquotiẽs ſumptũ reddit excedens. ꝓportionabilitas ẋo ꝑ ſimili habitudine rerũ alterius generis. Aliqñ tamẽ vnũ ſumit̃ ꝓ reliquo. Unõ ꝓportõ large ꝑ: ſumi ꝓ quacunq; habitudine vbi etiã eſt conuenientia ſolum ſm analogiã. ¶Explicit ſeptim⁹. ꝑ.

Incipit octau⁹ phiſicox.

Truz aũt factus ſit aliquando motus. ¶In hoc octauo libro odendit. ꝑ. motum eẽ eternũ Circa qõ duo facit. Primo ꝓbat motum non incepiſſe ſz eſſe eternum. Secũdo ex eternitate motus inueſtigat conditões p̃mi mobit̃ et p̃mi motoris. Secunda ibi principiũ aũt conſideratõis. Circa primũ dicit q̃ motus eſt eternus q̃ eſt quedam vita omnibus ſubſiſtẽtibus naturaliter. Quod quidẽ põt intelligi de motu in cõmuni l̃ etiã de motu celi a quo oñis motus dependet: q̃ quidem dicitur vita quedã naturalibus: qz omnia naturalia per hmõi motũ ſubſiſtũt et accipiũt eſſe. Dicit aũt ariſto. q̃ non oꝑtet ꝓbare motum eẽ: ſz bene cõgruit ꝓbari ei⁹ eternitatẽ: qz ex eternitate mot⁹ ꝓbat ꝑ⁹ ꝓncipiũ eẽ. Hoc aũt ꝓbat ariſto. in hoc octauo: et in. xij. metaphi. tm̃ ſupuacue: vt cõiter dicitur. Illud enī dicit ſupuacue qõ ſiue ponat̃ ſiue nõ. nihilominus habetur intentuz. Si igit̃ ponam⁹ motũ eſſe eternũ oportet primũ principiũ eſſe qõ ſit cauſa eternitatis. Si ẋo ponamus motũ incepiſſe: neceſſe ẽ p̃mũ ꝓncipium eſſe: qz oñe principiatum indiget aliquo principiante. Hoc g̃ indigem⁹ eternitate mot⁹ ad inueſtigandũ p̃mũ principiũ eẽ. Hoc igit̃ ꝓbat motũ ꝛ temp⁹ nunq̃ incepiſſe neq; deſinere: ꝛ hoc multis rõibus: de quib⁹ ad põs ſupledeo: qz nõ ſũt ẋe rões ſed ſophiſtice: et hũt ſolui a doctorib⁹ theo

logicꝭ q̄ ſm fidem catholicā et ſm rei veritatem ponūt principium et finez ⁊ celi et motus eius ac etiā tempis.

rincipiū āt Capl'm. II.

Postq̄.p.pbauit mōi eternitatē eē. in illa pte ex his que dixerat inuestigat q̄ digna attribuenda sunt motori p̄mo ordinās quodāmō totū sequentē libꝝ in laudē ip̄ius. Primo aūt mouēti attribuendū ē q̄ sit mouēs omnia: et q̄ sit quid inmobile: q̄ sit vnum et ꝑpetuū: q̄ sit inptibile et infinitum. Tria ergo facit: nā p̄mo oñdit mouēs p̄mū esse mouēs omnia: ⁊ inmobile. Secūdo declarat ip̄m eē vnū et ꝑpetuū. Tertio pbat ip̄m eē imptibilem et infinitū. Secūda ibi: Qm̄ aūt oportet esse semp motum. Tertia ibi Qm̄ aūt hoc necesse est esse imptibile. ¶ Ad euidentiā autē prime ptis sciendu3 q̄ si pbare volum⁹ primū motorē mouentē o ia esse inmobilem: optet primo nos scire q̄uo mot⁹ reperitur in entibus. Nam p viā mot⁹.p. naturalis deuenit in cognitionez primi motoris. Secūdo optet nos scire q̄ per se et primo nihil a seipso mouetur: sz omne qd̄ mouet̄ mouet̄ ab alio. ¶ Quantū ad primū dicit.p.q̄ aliqua sp̄ mouent̄: vt corpa celestia: aliqua sp̄ quiescūt: vt terra. Reliqua vo medio mō se habētia aliqñ mouētur: aliquando quiescūt. nō ergo omnia sp̄ quiescūt vt posuerat mellissus: nec oīa sp̄ mouētur: vt posuerat eraclitus. ¶ Quantū ad secūdū oñdit aris. q̄ omne qd̄ mouet̄ ab alio mouet̄. Pro q̄ sciēdū q̄ hoc alr̄ oñditur hic et alr̄ i. vij. libro ꝓp̄. qd̄.p. nō ē nugatorius. In septimo em̄ hoc fuit oñsum de motu ī cōi: h̄ aūt descendendo ad spēales mōs mot⁹. Motus aūt duplex ē: sz naturalis ⁊ violentus. Naturalis etiā duplex est: sz: animatoꝝ et inanimatoꝝ. Primo autē ostendit in motu violento q̄ omne quod mouetur ab aliquo mouet̄. dicēs q̄ hoc est manifestū cū motus violētus sit a p̄ncipio extrinseco. Violentū enī est cuius principiū est extra. Deinde oñdit hoc ī motu animaliū. In animalib⁹ em̄ ē accipere p se mouēs sz aīam et p se motum sz corp⁹. Unde dicit.p. q̄ anima se habet ad corpus sicut nauta ad nauē. ꝓpt̄ quod sciendū q̄ nauta ad nauim et anīa ad corpus se habēt similiter et dissimilr̄ h̄nt enī se similiter: qz sicut nauis ē p se mota: ⁊ nauta p se mouēs: sic corp⁹ ē p se motū et anima p se mouēs. Et sic̄ nauta mouēdo nauez mouet seip̄m p accñs: sic anima mouēdo corpus mouet se p accidens. Dissimiliter aūt se habēt: qz ex aīa et corpe fit vnū p se: nō aūt ex nauta et naui. ¶ Ulterius hoc idē oñdit arist. in motu inanimatoꝝ: vt in motu grauiū et leuiū: vbi vt dicit arist. est maxime dubium. Ista aūt lr̄a sic exponitur a Scd. dis. 2. 2. sen. Primo em̄ pbat.p. q̄drupliciter q̄ graue non mouet se: Tum qz graue nō est animal. Mouere aūt se ꝓp̄um est animatoꝝ. Tum qz si graue posset mouere seip̄m: posset facere stare seipsum. Illud em̄ mouet seip̄m in cui⁹ potestate ē mouere vel nō mouere. Nō est aūt in ptāte grauiū vel leuiū mouere vl̄ non mouere seip̄m. Tum qz motus quo aliq̄d se mouet ē ad plures drñias positionis: grauia aūt et leuia nō p̄nt se mouere motibus diuersis. Tum qz omne qd̄ mouet̄ ex se habet ptes diuersarū rationū: qz ē diuisibile inmouens ⁊ motum q̄ ſm q̄ hmōi in vnā rōem nō coincidūt. Graue aūt est q̄d cōtinuū et eiusdē rationis in toto ⁊ in ptib⁹. ¶ In oppositū.p. soluēs hāc dubitatōem dicit q̄ potētia dr̄ multipliciter. Distinguit aūt potentiā ad actum. Primū q̄ ē potētia eeñtialis: vt ē poñ ad sciaz. Et potētiā ad actū Scdz q̄ ē poñ accñtal: vt h̄ita scīa hō ē ī poñ accñtl̄i ad actualē ꝯsideratōnē. Applicā⁰ igit̄ ad ꝓpo^m dt̄ q̄ frigidū ē ī potētia calidū. i. in poñ eeñtiali vt fiat calidū: vt cū ex aq̄ gñat̄ ignis. Cū aūt mutatū fuerit ī calidū et iā ē ignis ē in poñ accidētali ad cōburēdū ita q̄ ardet nisi aliq̄d impediat. Ista etiā dicit de graui et leui. Leue eī fit ex graui. vt ex aq̄ fit aer vel ignis. Cū aūt est iā leue opabit̄ mox nisi impediat̄. Intēdit ergo dicere q̄ sic̄ ignis h̄ns calorē vt actum primum vere

177

et effectiue se habet ad calefactõem que est operatio eius: ita ignis actu existens lenis effectiue se habet ad esse sursum. Idem etiã dicit. 4. phisi. ca. de vacuo. qr ꝑm grauitatẽ et leuitatẽ erũt actĩa: ꝯz ꝟo durũ et molle erũt passiua. ¶ Si contra hoc dicas: qr secũdo de generatõne arist. enumerans qualitates actiuas excludit g̃ue et leue a q̃litatib⁹ ꝟe actĩs ⁊ passiuis. Dico ꝙ arist. nõ ꝯdicit sibi: qr alr loq̃tur de actõe et passione in li. phisicoꝝ et in li. de generatõe. Sic enĩ in libro phisi. loquit̃ de motu in generali: in li. de gñatõe de motu ad formã. Sic ĩ libro phisico. loq̃tur de actõne in cõi: ⁊ sic grauia et leuia hñt principium agẽdi et patiendi respectu motus localis. In li. aũt de generatõe loquit̃ de actõe ad formam: et sic grauia et leuia nõ hñt principium agendi et ꝓducendi aliq̃d ꝑm formaꝫ: neqꝫ principiũ patiẽdi ab aliq̃ agẽte. Ad hoc est ratõ talis: Omnis effect⁹ qñ causat̃ hꝫ cãm in actu: hoc ptꝫ ex secũdo phisi. vbi dicit̃ ꝙ causa efficiẽs in actu et causatũ in actu simul sunt et non sũt: ergo cũ descẽsus grauis ẽ in actu aliquid est causans in actu. Nõ est aũt tũc in actu a remouẽte ꝓhibens: qr tale mouens vt hic dicit arist. est quasi mouens ꝑ accñs ⁊ p̃ter mouens ꝑ accñs oportet dare mouẽs ꝑ se efficiẽs: qr oñe ꝑ accidens habet reduci ad ꝑ se: nec illud põt poni generãs: qr tũc p̃t nõ esse. Oportꝫ igit̃ dare aliq̃d intrinsecũ graui. Grauis ergo siue forma grauis ẽ principiũ actm̃ ad vbi deorsum. Propter tñ. p. declarãdum sciendũ ꝙ motus ex se nõ ẽ naturalis ꝑ hoc ꝙ mobile habet principiũ actiuum in se: sed ꝑm ꝙ habet in se principium passiuũ intrinsecũ ad motũ. Hº patet: qr iaꝫ aliquid mouet̃ naturaliter: qr mouet̃ sicut aptũ natũ est moueri. Et hº est qđ dicit. p. querẽs quare graue et leue mouentur in ipsoꝝ loca. Respondet̃ ꝙ apta nata sũt ibi eẽ: qr habẽt inclinationem naturalem ad illud vbi. Et hoc postea subdit ꝙ habẽt p̃ncipiũ patiendi ⁊ non faciendi: scꝫ respectu motus inq̃ntum naturalis. Per hoc patet ad auctoritates. Nam prime tres que habẽt vnã vim ostendũt graue non mouere se sicut agens per cognitionẽ. Nõ em̃ possꝫ animal sistere nec se mouere nec dirigere nisi ageret per cognitionem. Ex hoc satis patet ꝓpositũ ꝓhi: ꝙ ista nõ sũt prĩo mouẽtia. nã primũ mouẽs mouet ꝑ cognitionẽ. Quarta ratio bene ꝓbat ꝙ vna ꝑs grauis exñs in actu non causat motũ in alia ꝑte: hoc tamẽ nõ obstante totuꝫ graue est in actu ꝑm actum primũ: et causat in se actum secũdũ. Sed si obiciatur. p. Si concedat graue et leue sic moueri a se effectiue licet nõ ꝑ cognitionẽ qũo habet principale ꝓpositũ suũ ꝙ ita necessario moueant̃ ab aliquo qđ intendit p̃ncipaliter ꝓbare. Dico ꝙ satis hoc habꝫ ex distinctõe poñe. Ista em̃ nõ reducunt se de poñ ad actũ nisi prius fuerit reducta de potentia ad actum primũ. Sequitur igitur ꝙ oñe graue et leue licet moueat se effectiue de potentia ad actum secundũ tamẽ mouetur ab aliquo alio extrinseco: scꝫ a generãte de potentia prĩa ad actum primũ. Non enĩ oꝑtet si omne qđ mouetur ab aliquo mouetur ꝙ ĩ om̃i motu moueatur ab alio. Et sufficit ꝓbo primũ: qr ꝑ hoc deuenitur ad aliq̃d aliud ab omnibus istis quod nec ĩ vno motu nec in quocũqꝫ poterit moueri ab aº: sed erit omnino mouens inmobile cũ nõ sit ꝓcessus in infinitũ in mouentibus et motis. Hanc materiaꝫ diffusius tractat Scotus vbi s̃. Q aũt nõ sit ꝓcessus in infinitum in mouentibus et motis siue ĩ quocunqꝫ genere cansarũ ostendetur 2º metaphi. capitulo secundo.

Capitulum. III.

Quoniam aũt oportet.

In ista incipit determinare de vnitate perpetuitate infinitate et impti bilitate primi motoris: de quibus ꝑ nũc pertranseo: qr ista habent magis videri in theologia. Solum ad presens tractabo đ duobus que hic tãgit. p. qũo. s. motus localis est prim⁹ motuũ. Et de quadam questione quã mouet. p. circa motum. Quantum ad primum ostendit. p.

q motus localis ē primus motuū. Qd
pbat: qr alteratio p̄cedit motū ꝑm augmē
tū. Loci aūt mutatio p̄cedit alteratōem
ergo loci mutatō p̄cedit om̄es alios mo
tus. Q aūt alteratio p̄cedat augmentū
pbat qr ad hoc q fiat augmentū oportz
q alimentū conuertat̄ in substantiā ali-
ti. nō pōt aūt cōuerti nisi prius alteret̄.
Q etiā loci mutatio p̄cedat alteratōem
ostendit: qr alterans aliqñ non alterat:
et postea alterat. p̄exigit̄ igit̄ ibi loci mu
tatio que facit agens esse ppinquum qd
prius erat remotū. Aristo. em̄ ad saluā-
dum motū generatōis et corruptōnis h̄
inferi⁹ posuit intelligētias īmediate mo
uere orbes. i. celos: et mediāte celo mo-
to ppt̄ diuersitatē aspectuū cāre dr̄sita-
tē motuū ī his īferiorib⁹. Stelle eī siue
sig̃ infrigidātia l' etiā calefaciētia aliqñ
sūt ppinq̄ora ei qd alt̄at̄ aliqñ remotio
ra: et successiue habent aliū et aliū aspe-
ctum ad hec alterabilia rōne motus hu-
iusmōi stellarū siue planetarū in circulo
obliquo q̄ dicitur zodiacus. qr cū hic cir
culus declinet ad vtrāq; ptē ab eq̄nocti
ali illud qd mouet̄ ꝑm circulū p zodiacū
optet q sit magis qñq; ppinquū: ⁊ qñ-
q; magis remotū. et ꝑm hoc sua ppinq̄
tate vel remotōne causat varietatē ⁊ dif
formitatē generatōis et corruptōis ī ist̄
inferioribus. Uidemus enī q ea que ap
propinquante sole ad nos generant̄ re-
cedente sole corrumpūtur: sicut herbe q̄
in vere nascūtur in autūno desiccātur: et
sic de alijs suo mō. Et qr hoc non fit sine
motu locali celi optet motū localem pre
cedere alios motus. Hoc aūt est vex q̄n
tum ad ordinē quem videmus in reb⁹.
Ista em̄ corpa inferiora alterantur ⁊ ge-
nerātur et corrumpūtur mediātib⁹ corpi
bus celestibus. In hoc tñ. p. errauit: qr
ponit q nō est possibile al'r eē generatio
nem et corruptionē et oēz mutatōz ī his
inferioribus: ita q ista nō pñt inmedia-
te moueri a motore īmobili: qr scz vt ip̄e
dt: illd qd mo^r īmedia^e a motore īmobli
est ppetuū. Nā īmobile sp manet idem
eodē mō: et sic nō mutat diuersimode ip
sas res ppter sui inmutabilitatē: ⁊ ideo
ꝑm ip̄m varietas generatōis et corrupti
onis non habet esse nisi mediantib⁹ mo-
tibus orbium celestium: et sic posuit or-
dinem causarū simpliciter necessarium:
ita q prima causa non p̄t agere in hec ī
feriora nisi mediantibus causis secūdis:
vt sūt intelligentie et corpa celestia. Sz
oppositum huius tenemus ex fide. De⁹
em̄ cū sit agens ex volūtate sine sui muta
tione p̄t inmediate ista inferiora mouere
et nouas creaturas condere: et hoc volū
tate antiqua: vt si ego pponerē mihi ho
die me scripturū cras: et possem scriptu-
ram ponere in esse p actum voluntatis:
scriptura possz cras habere uouū eē sine
mei mutatōne: Sic ds voluit ab eterno
res esse p tpe: et ip̄e res create habuer̄t
nouū esse absq; mutatōne ip̄ius dei sola
mutatōe facta in ip̄is rebus: vt hz diffu-
sius tractari in ip̄a theologia. ¶ Osten-
dit insup. p. q solus motus localis pōt
ppetuo cōtinuari. Cum enī in alijs mo
tibus sint termini contrarij nō pñt conti
nuari sine quiete media: al's idem posset
mutari simul oppositis mutatōibus. Uñ
si aliq̄d sanat̄ et adepta sanitate sine qui
ete media tendit ad oppositū terminuz.
et infirmetur cū quilibet mot⁹ posset de-
nominari a termino ad quē tēdit sine in
termissione motus ad sanitatē denomīa
retur ab infirmitate: et simul idē sanare-
tur et infirmaretur. Solus ergo motus
localis pōt ppetuo cōtinuari: nō tñ qui-
libet sed circularis tm̄. qr solus iste ē ab
eodem ad idē: nō a cōtrario in cōtrariū.
¶ Propter qd sciendū q triplex ē mo-
tus: localis scz: circularis et rectus: qui
sunt motus simplices: et motus compo-
situs et mixtus ex vtroq;: vt si aliq̄d mo-
ueretur per cordam et rediret ad arcum
faceret motum mixtū ex vtroq;. Motus
aūt rectus non p̄t continuari cuz habeat
terminos cōtrarios: vt sūt ante et retro:
sursum deorsum dextrorsum sinistrorsū.
Unde super spacium infinitū nō p̄t mo-
tus rectus continuari: tum qr nō est dan
dum spacium tale: Tum qr nō est ibi si-
gnare terminū ad quem. Sup aūt spaci
um finitum non p̄t continuari nisi fiat re

flexio a termino ad quem ad terminum a quo. Non pōt aūt fieri huiusmōi reflexō sine qnīete media in termino ad quem. De termino ad quem: vide in q̄nto. ca. secūdo. Similiter dōm ē de motu cōposito seu mixto. ¶ Notandū tamē q̄ licz idē nō possit moueri motibus cōtrarijs sine quiete media motu ꝓprio et ꝑ se: tū pōt motu alterius et ꝑ accns: vt si lapillus aliquis proiectus sursum turri magne cadenti obuiaret constat q̄ lapillus ille turrim illam per nullum tempus remoueret: Opteret ergo lapillum descēdere sine quiete media: sed hoc non essz motu proprio sed ad motum alterius scz ipsius turris. ¶ Quantum ad secundum hic tractandum mouet. ℙ. q̄dam dubium circa motum. Nam cū per motum contingat aliquid habere eē p? non esse et contingat ipm per tempus p̄cedens non esse: in tempe aūt cōsequēti esse questio est de illo instanti copulanti illa duo tempa: Utrum in eo debeat dici esse vel non esse: Et vtr huiusmōi instans teneat se cuz re priori corrupta: vl cum re posteriori generata. ¶ Ad quod respondet. p. q̄ signum instans quod ē terminus preteriti ⁊ initium futuri debz esse posteriozis rei: vt si ex aqua fiat aer: non potest dari vltimum instans in quo fuit aqua et primum in quo incipit esse aer: quia tunc val esset idem instans vel aliud et aliud: non idē: quia tūc in eodē instanti esset aer vt aqua genitum et corruptum ens et non ens: quod est falsuz. Nec potest dari q̄ sit aliud et aliud instans: quia cum inter duo instantia sit sē per dare tempus medium: vt habetur ꝺ phisicorum: oporteret dare tempus in q̄ nec esset aer nec aqua: nec esse corruptū nec genitum quod est falsum. Oportet ergo dicere q̄ in instanti quod termīat tempus preteritum et inchoat futurum est aer et desinit esse aqua: et in tempore precedenti cuius huiusmodi instans est terminus fuit aqua: in ipso aūt instanti et in tempore sequenti cuius initium est aer. Sic ergo patet q̄ corruptuz non habet vltimum instans sui esse sed genitum habet primū instans sui esse corruptum: tamen habet primum instās sui nō esse. quia vt dictum est in illo instanti in quo genitum incipit esse corruptum desinit esse et incipit nō esse. Hec de mente Scoti. 12. q. quolibetorum. Nota circa hec ea que dicta sunt. 5°. ca. 4. huiꝰ.

Finis.

Sequit primus liber de celo et mūdo.

Incipit. I. liber d̄ ce. ⁊ mū. E natura. ⁊c̄.

Hic incipit liber de celo et mundo: qui est de substantia corpea inquantū habet in se principium motus local'. Qr vero motus localis est prima spēs motus: iō iste liber qui est de tali motu precedit librum de generatione ⁊ corruptōne q̄ est d̄ motu ad formā. Diuidit aūt iste liber in q̄ttuor libros p̄ncipales siue ptiales. In quoꝝ p̄mo agitur de toto vniuerso. In scd̄o d̄ pte p̄ncipalissiā vniuersi. s. d̄ celo. In tertio de minus principali parte scz de elemētis: et hoc ꝟm opinionem antiquoꝝ. In q̄rto ꝟo ꝟm opinionē propriā. In primo aūt determinat principaliter de trib⁹. Primo de pfectōe vniuersi. Secūdo de generabilitate et ingenerabilitate eius. Tertio de finitate et infinitate ei⁹. ¶ Quātū ad primuz tractat aristo. de pfectōne vniuersi ꝟm qd̄ vniuersū cōstituit ex ptibus eius p̄ncipalibus que sibi determināt certū situ ī vniuerso: que quidē sūt quīq; corpa simplicia. s. quattuor elemēta et celū ꝓut comp̄hēdit oēs orbes celestes: qd̄ a ph̄is vocat quinta eēntia. Hec aūt corpa vndiq; sperice se circūdāt. Aqua enī sperice circūdat terrā dempta quadā eius parte: q̄ discoopta ē aq̄s ꝓpter inhabitatōem hominū. Aer ꝟo sperice circūdat aquam: et ignis aerē: et sic de corpibus celestib⁹ de quib⁹ ageꝫ in secūdo. Numer⁹ autē hmōi corpm simpliciū pōt sumi ꝟm numerū motuū simpliciū. Ad cuius euidētiā sciendū: q̄ vt hic dicit arist. oīe corpus phisicū est mobile localiter: ꝓbatur qr oīe corpus phisicū hz naturā tanq̄ principiū intrinsecū: sed natura est p̄ncipiū et cā motus: ex secūdo phisi. ḡ oīe corpus phisicū ē mobile: sz oīe qd̄ mouetur aliquo motu ē mobile motu localicū motus localis sit prim⁹ motuū: ḡ omne corpus phisicū est mobile ꝟm locum. Et loq̄tur aristo. de corpe ph̄ico ad differentiā corpis mathematici. ¶ Itē sciendum q̄ duplex ē motus. s. simplex et compositus. Est aūt mot⁹ simplex q̄ fit super magnitudinē rectā vel circularē. Unde duplex ē mot⁹ simplex: qr q̄dā ē motcir⁹ cularis q̄ fit circa mediū. Quidā ꝟo motus rectus q̄ ē vel ad mediū vl' a medio. Ad mediū vt motus grauiū q̄ tendūt deorsū ad centrū terre qd̄ ē mediū toti⁹ vniuersi. A medio aūt vt motus leuiū q̄ tēdunt sursū. Mot⁹ mixt⁹ est q̄ componit ex recto ⁊ circulari. ¶ Sicut insup duplex ē motus: sic est duplex corpus. scz. simplex et mixtū. Corpus simplex ē qd̄ nō est cōpositū ex p̄oribus corpib⁹: nec resolubile in priora corpa: vt elementa. Corpus mixtū ē qd̄ ē compositū ex p̄oribus corpibus et est resolubile in ip̄a: vt auꝝ argentū: et sic de alijs. His p̄missis pōt videri q̄ ꝟm mot⁹ simplices possūt sumi corpa simplicia. Motu enī circulari mouet celū. Motus enī circularis est perfectior motu recto: qd̄ ꝓbat aristo. qr linea recta ē impfecta cuz sibi possit fieri additio. Linea ꝟo circularis ē pfecta cū coniungat finē suo p̄ncipio: et p ꝯñs sibi nō p̄t fieri additio. Et sic mot⁹ circularis pfectus ꝟm lineā circularē ē pfectior motu recto. Debet ḡ corpi nobilissi⁹ cuiusmōi ē celū qd̄ ē nobilissimū int' corpa simplicia. Elemēta ꝟo mouētur motu recto. Leuia quidē vt aer ⁊ ignis motu a medio. Grauia ꝟo vt aqua et terra motu ad mediū. ¶ Sz contra arguit: qr ignis et aq̄ mouētur motu circulari cum moueātur circa mediū. R⁹ q̄ mot⁹ circularis nō inest eis ꝟm naturā ꝓpriā sic nec mot⁹ planetarū ab oriēte ī occidētē sup polos mōi inest eis ꝟm naturā propriā cū motu ꝓp̄o moueātur sub zodiaco: vt magis videbit secūdo huius. Eñ licet vnius corporis simplicis sit tantuz vn⁹ mot⁹ ꝟm naturā ꝓp̄am: vt dicit arist. pōt tñ al'r moueri ꝟtute corpm supioꝝ. et hoc de principali. ¶ Quantū ad secūdū articulū in q̄ tractat de gñabilitate ⁊ ingenerabilitate di. p. q̄ celū est ingenerabile et incorruptibile. Ex q̄ seq̄tur correlarie q̄ celū nō ē cōpositū ex mā et forma: sed ē q̄dā eēntia simplex. Probatur ꝯña: qr vt dicit aristo. 8. meta. nō oīs

rel ẽ materia ſz quoꝝ ineſt gñatõ ⁊ trãſ=
mutatõ abinuicẽ hec hñt materiã ¶Ad
cuius euidẽtiã ſciendũ q vt dicit Sco.
doc.ſubti.14.di.ſecũdi ſeñ. alr circa hº
eſt dicẽdũ ſm viã arſ.et pꝝ. ⁊ alr ſm
viã theolo. Ꝑ. eñ diceret q in celo nõ
eſt cõpõ ex maꝛia et forma: vt ptz ex au=
ctozitate allegata. qz ſequereꝯ ipz eẽ coz
ruptibile. Cõfirmaꝯ: tũ qz oñis potẽtia
paſſiã maꝛie ẽ poñ ꝺictõis: ſz celũ ẽ ne
ceſſariũ et ſẽpiternũ ſm pbm in pleriſq
locis: ergo celũ nõ ẽ in poñ ꝺictõis nec
aliq̃d qõ ẽ in poñ in ipõ: ⁊ ſic in celo nõ
eſt materia: ¶Tũ qz materie ẽ annexa pꝛ
uatio: qz ſp machinaꝯ ad maleficiũ: ex ꝓ
mo phiſi. ¶Materia etiã ẽ qua res ꝑt eſſe
et nõ eſſe. 7. meta. Rº vno mõ q verũ ẽ
q in celo ẽ materia: nõ tñ ẽ cozruptibile
eo q nõ habet contrariũ agẽs qõ poſſit
illud cozrumpe: ⁊ ideo remãet in cozrup
tibile: qz oñe qõ cozrũpitur a ſuo cozrũ
piẽ cõtrario. ¶Cõtra tũ qz iſta ſolutõ ñ
euadit q̃n celũ ſit cozruptibile q̃ntũ ẽ de
ſe: qz habebit intra ſe ꝓncipiũ cozrupti=
onis ſcz materiã: ¶Tum qz ſm pbm oñi
poñe actue rñdet i nã aliqua poñ paſſi=
ua: et ecõuerſo. Si g celũ ẽ cozruptibile
de ſe vt hz dicere ponẽdo ibi mãm optz
dare in natura aliqõ agẽs qõ poſſz ipm
cozrũpe. Alr rñdeꝯ q ĩ celo ẽ mã: nõ tñ
eiuſdẽ rõis cũ mã inferioꝝ. et iõ illa mã
nõ ẽ in potẽtia cõtradictõis: nec ꝑt q̃tũ
eſt de ſe trãſmutari de vna forma ad ali=
am. ¶Cõtra qz ſi ſic: ergo erũt due ꝑme
maꝛie alteriº et alteriº rõis. Cõſequẽs
eſt falſũ: g et añs. falſitas ꝓñtis ꝓbatur
Tũ qz nõ ſũt duo fines ꝓmi: nec duo ef
ficiẽtes alteriº et alteriº rõis: g ſimlr nec
due materie ꝑme alteriº et alteriº rõis
Tum qz dubium ẽ vnde ſit illa alteritaſ
in materia hec et illa cũ ſola forma diſti
guat et ſeparet ex ſeptimo meta. Tũ qz
cõceſſa illa alteritate illa mã ſaltem ĩ ce
lo eſt in potentia ad hanc formam et pꝛi=
uationem huius: et ita erit in potentia ꝺ
ſe contradictionis. Sed materia eſt per
ſe ratio cozrumpendi inquantũ eſt in po
tentia ad pꝛiuationẽ forme q̃ habet: er=
go celum erit cozruptibile. ¶Alr reſpõ
detur q in celo ẽ materia et eiuſdẽ rati=
onis: non tamen in potẽtia contradictõ=
nis: qz forma eius complet et ſatiat totũ
appetitum materie ſue reſpectu alteriº
forme. ¶Contra: nulla forma complet
appetituꝫ ſue materie: niſi qz formaliter
vel ſaltẽ virtualiter cõtinet in ſe omnes
formas quibus ſua materia eſt pꝛiuata:
ſed forma celi non eſt huiuſmodi: ergo
ꝛẽ. Ꝓbatio minozis q nõ formaliter
patet de ſe: Quod non virtualiter patz
de anima intellectiua: nullũ eñ imper=
fectũ continet ẋtualiter aliquod perfe=
ctius ſe: Anima aũt intellectiua eſt for=
ma perfectiſſima omniũ cozporalium.
Ex ꝓdictis ſeq̃tur cozrelarie: vt dicit do
ctoꝛ vbi ſ. q cozpus celeſte ſm viaz pbi
nõ eſt animatũ: qz ſi ſic neceſſario habe=
ret materiam: cũ anima ſit actus cozpo=
ris organici. Et etiã ꝓterea vel eẽt aĩa=
tum formaliter aĩa intellectiua tm̃: vel
cum hoc anima alia puta ſenſitiua quic
quid des ſequitur q habereꝯ materiam
cũ aĩa ſit actus ꝛẽ. ⁊ q conſequens coz
ruptibile. Ꝓterea vel celũ tm̃ eẽt aĩa
vel cum hoc eſſet aliquid aliud perfecti
bile per animam pꝛimuz dari nõ poteſt.
qz cum celum ſit quantuz intellectus eſ
ſet quantus. Nec ſecũdum: qz tũc celuz
eſſet in potentia paſſiua et ĩ potẽtia cõ=
tradictionis: ergo non eſſet ſempiternuz
et neceſſarium. ¶Sed cõtra qz. p. ſecũ
dui. et. xij. meta. dicit celũ eſſe aniatũ.
Rñdetur ſi. p. ponat celũ eẽ aniatũ foꝛ=
maliter aĩa q̃ ſit q ſe ve eẽntia celi ꝺi=
cit ſibijpſi: vt patet ex precedentibus: nõ
optet ipm expõere. ¶Ꝓo q ſciẽdum q
aĩa duplex hz officiũ reſpectu cozpis. ſ.
infozmãdi ⁊ mouẽdi qz ẽ forma cozpis ⁊
cozpis motriꝛ. Ubicũq g. p. loq̃ de aĩa
celi exponẽdus ẽ ſm ꝺictõem q̃ aĩa eſt
motriꝛ cozpis ⁊ ñ forma ĩ rõe motriꝛ: ⁊
illa aĩa ẽ ĩtelligẽtia ꝓꝑa cõiuncta huic
ozbi vt ꝓꝑa motriꝛ: ⁊ taľ nõ ẽ niſi vnica
vniº ita q ꝓiũgiť ozbi ĩ rõe moẽꝛ ⁊ ñ in
rõe infozmãtꝛ. Et q hmõi ſit ĩtellcũs. p.
vr poſſe ꝓbari. 8. phiſi. vbi ꝺt. p. q ꝑm
mobile diuidiť ĩ duo q̃ vnũ q ſe moꝛ et
aliꝺ q ſe mouet ⁊ ẽ imobꝯ ⁊ q ꝑ ⁊ q accñs

Illud qd̄ mouet ē celū: Sed mouēs inmobile est intelligentia: que si esset forma celi tūc saltez ꝑ accñs moueretur .s. ad motuz celi. Si aūt loquamur ꝟm theologoꝝ viā: sic dicēdū ꝙ corp⁹ celeste est vere compositū ex materia et forma. Sic enī exponunt illud genes. In principio creauit d̄s celum: scz empirreū plenum angelis: et terrā id ē materiā informem omniō a terra vsqꝫ ad celum empirreū: et illa materia quantū est de se ē eiusdez rationis cum om̄ibus. Sed tunc ē dubium qūo celum sit incorruptibile si habeat materiā ei usdē rōis cū suis inferioribus. Respondetur ꝙ celum simpliciter loquēdo ē corruptibile cū habeat materiam qua posset esse et non esse. vñ theologi habēt discordare a pb̄o in hac ꝓpositione qua scz dicit celū esse incorruptibile et neccm. Licet aūt celū sit simpliciter corruptibile: ꝟm quid tamen ē incorruptibile: qd̄ patet auctoritate damasceni dicentis ꝙ celum de se ē corruptibile tamē volūtate dei ē incorruptibile: qꝛ illud d̄s nō vult corrumpe: sed perpetuo conseruare. Ratōne etiā p̄t ꝓbari: tū qꝛ celum nō habet cōtrariū agēs potēs vincere eius formam: Tum qꝛ forma cel est alterius rationis a formis elementorū: et ideo celū nō ē capax cōtrariarū qualitatum: et ideo nō ē corruptibile nec alterabile ꝑ naturam. Celū nempe nec ē calidū nec frigidum nec humidū nec siccū formaliter: tales em̄ imp̄ssiones nō sunt formaliter in corpibus celestibus sz virtualiter: sicut sol dicitur calidus qꝛ causat calorem in istis inferioribus. Et silr̄ saturnus dicitur frigidus et luna humida v̄tualiter: vt patet in plenilunio. Tūc eī mare ē plenū: ⁊ cū lūa ē ī decremento sui luminis: mare decrescit: ⁊ cū fuerit diminutū: iteꝝ incipit augeri: sic ꝙ in nouilunio rursus plenum efficitur ¶ Si v̄o queratur an celum sit animatū ꝟm viam theologoꝝ? Respondēdū ē ꝙ non: vt patet ꝑ Damascenū dicentē corpora celestia inanimata. Item glo. sup illud ysaie. 1°. Audite celi et auribus ꝑcipe terra. Dicit ꝙ ꝓpheta nō alloquit̄ inanimata: scz celum et terrā: sz tm̄ habitatores celi et terre. Et hoc d̄ secūdo p̄ncipali. ¶ Quātū ad tertiū in q̄ agit aris. de finitate et infinitate vniuersi. Dic̄ ipse ꝙ vniuersū est finitū: et ꝙ nō est dare aliqd̄ corpus infinituz qd̄ ꝓbat plurib⁹ rationib⁹: quas nūc cā breuitatꝭ omitto.

Incipit secundus liber de celo et mundo.

Quod quidez igitur neqꝫ factū est ⁊c̄. Hic incipit secūdus liber celi ⁊ mdi in quo. p. tractat d̄ p̄ncipaliori ꝑte vniuersi scz de celo. Circa quod primo tractat de diuersitate ꝑtium eius. Secūdo de motu ipsi⁹: Ad euidentiaz prime qꝛ celum ē sperice figure: vt dicit aris. Sciendū est p̄mo ꝙ drñia est inter sperā et orbem. Spera em̄ est corpus solidū vnica supficie cōtētū in cuius medio ē centrū a quo om̄es linee ducte ad circumferētiā sūt equales Sed orbis habet duas supficies: scz cōcauam et conuexam. Sepe tamē vnum ponit̄ ꝓ reliquo. Linea v̄o transiens ꝑ centrū spere applicans extremitates suas ad circumferentiā dicitur axis spere Duo aūt pūcta axim terminātia dñr poli mdi: saz polus articus et polus antarticus. Polus artius est qui nobis semper apparet. Et dicitur artic⁹ ab arthos id est vrsa: qꝛ ē ꝓpe maiorem vrsaz. Dr̄ etiā septentrionalis ab illis septē stellis que voluunt̄ circa polum. Polus antarticus est polus ibi oppositus qui nobis nunq̄ apparet. Et dicitur ab anthi qd̄ ē contra quasi contra articum. Dicit̄ autē meridiōal̄: qꝛ ē ex ꝑte meridiei. Dr̄ etiā austral̄ qꝛ ē t̄ illa ꝑte a q̄ vēit auster Ista duo puncta in firmamēto stabilita dicūtur poli mdi qꝛ ad illos voluitur tot⁹ mūdus. ¶ Sciendū insup ꝙ vt habet̄ ī tractata de spera. Sūt aliq̄ circuli ex q̄bus spera materialis componitur: ⁊ illa sup celestes componi intelligit̄ quoꝝ q̄dam sunt minores: et quidam maiores: vt patet intuenti sperā materialē. Maior em̄

spera circulus dicit qui descriptus in superficie spere sup eius centrū sperā diuidit in duo equalia. Minor vero q̄ descriptus in superficie spere sup eius centrum eā nō diuidit in duo equalia sed in proportōes inequales. Licz aūt sint sex circuli maiores vt patet in tractatu de spera: hic tamē solū tangā de tribus scz eq̄noctionali zodiaco et orizante. Eq̄noxialis circulus est ille qui diuidens speraz in duo equalia ꝟm quamlibet sui ptem est eq̄ distans ab vtroq̄ polo. Et dicitur equinoctialis qm̄ qn̄ sol transit p illū qd̄ est bis in anno: scz in principio arietis ⁊ libre ē equinoctiū ī vniuersa terra. Unde etiā appellat eq̄tor diei ⁊ noctis: q̄ adequat diem artificialē nocti. Est aūt dies artificialis ꝟm philosophos ab ortu solis vsq̄ ad occasum: licet vulgus sumat diem a n̄ ortum solis. Dies vero naturalis est spaciū. xxiiij. horarū. Circulus zodiacus ē ille q̄ intersecat eq̄noctialē et intersecat ab eodē in duas ptes equales: et vna medietas eiꝰ declinat vsq̄ septēbrionē et alia vsq̄ austr. Et dicit a zoe qd̄ ē vita: qm̄ ꝟm motū planetarū sub iᵒ est om̄ino vita in istis inferioribꝰ rebus. Vel dicit a zodias qd̄ ē animal: q̄ cū diuidatur in duodecim ptes eq̄les quelibet ps appellat signū: et hz nomē spēaᵉ a noīe alicuiꝰ animalis ꝓpter ꝓpetatez aliquā cōem tā ipi q̄ animali: vel ꝓpter dispōem stellarū fixarū in illis ptibꝰ ad modū hm̄oi aīaliū. Iste aūt circulus latine dicitur signifer: q̄ ibi sūt signa. Ab arꝫ. vero in li. de gn̄atōe et corruptōe dicitur circulus obliquus vbi dicit q̄ ꝟm accessum ⁊ recessū solis in circulo obliquo fiūt generatōes et corruptōes in rebꝰ inferioribus. Nomīa aūt signoꝝ et ordo ⁊ numerꝰ in his versibus patz. Sūt aries thaurꝰ: gemini: cācer: leo: vgo: libraq̄. Scorpio architenēs: caper: āphora: pisces. Quodlibz aūt signū diuidit ī. xxx. gradus. Unde patet q̄ in toto zodiaco sūt. 360. gradus ꝟm astronomos. Item quilibz gradus diuidit in. 60. īmutata. Cū em̄ quilibet circulus in spera preter zodiacū intelligat sicut linea solus zodiacus intelligit supficies habēs in latitudine. xij. gradus: in longitudīe vero. 360. vt dcm̄ ē. Linea vero diuidēs zodiacum in circuitu ita q̄ ex vna pte sui reliquat. 6. gradus: et alia pte. 6. alios dicit linea ecliptica. qm̄ quādo sol et luna sunt linealiter sub illa cotingit eclipsis solis et lune. Sol quidē sp decurrit sub linea ecliptica. Om̄es alij planete declinant vel vsus septentrionē: vel vsus austr. Quandoq̄ etiā sūt sub ecliptica. Pars vero zodiaci q̄ declinat ab eq̄noctiali versus septētrionē dicitur septentrionalis. Et illa sex signa que sunt a principio arietis vsq̄ ad finem vginis dn̄r septētrionalia signa. Alia vero ps zodiaci q̄ declinat ab eq̄noctiali vsus meridiem dr̄ meridionalis vel australis. Et illa sex signa que sūt a principio libre vsq̄ ad finē piscium dicūtur meridionalia. Cū aūt dicitur in ariete est sol: vel in alio signo: sciendum q̄ in ponit ꝓ sub ꝟm qd̄ nūc accipitur signū. Orison aūt ē circulus diuidens superius hemisperium ab inferiori. Un̄ dr̄ orison. i. terminator visus.

¶ Notandū insup q̄ sunt quattuor circuli minores in spera. Sole em̄ exn̄te in primo puncto cancri siue in supficie solsticij estiualis raptu firmamēti describit quendā circulū q̄ vltimo descriptꝰ est a sole a pte poli artici: et appellat circulꝰ solsticij estiualis. Eadem rōne vel tropicꝰ estiualis dictꝰ a tropos qd̄ ē cōuersio: q̄ sol tūc incipit conuerti ad inferius emisperiū et recedere a nobis. Item sol existens in p̄mo puncto capcorni siue solsticij hyemalis describit quendā circulum qui vltimo descriptus ē a sole ex pte poli antartici: et appellat circulꝰ solsticij hiemalis vel tropicꝰ hiemalis a tropos qd̄ ē cōuersio: q̄ sol tūc ꝯuertit ad nos. Itē q̄ntū zodiacus declinat ab eq̄noctiali: et polus zodiaci declinat a polo mūdi. Cū ergo mouet octaua spera et zodiacus qui ē ps octaue spere circa axē mūdi: et polus zodiaci circa polum mundi mouebitur: et ille circulus quem polus zodiaci describit circa polum mundi articum dr̄ circulus articus. Ille vero circu

lus quem describit alter polus zodiaci circa polum mundi antarticum dicit̃ circulus anatarticus. ¶ Notandũ insuper q̃ isti q̃ttuor minores circuli distinguũt in celo quĩq; sonas: siue q̃nq; regiões q̃bus correspõdẽt ĩ terra quĩq; plage eis directe supposite. Huiusmõi aũt zonarũ vna est inter duos tropicos que cõmuniter dicit̃ inhabitabilis ꝓpter calorẽ sol̃ semp̃ decurrẽtis sup̃ illaz. Alie v̄o due zone sũt que circumscribuntur a circulo artico et circulo anatartico circa polos mdi sunt inhabitabiles ꝓpter frigiditatem. q̃ sol maxime ab eis remouet̃. Similiter etiã intelligẽdũ ẽ de plagis terre illis directe oppositj. Ille aũt due zone quarum vna ẽ inter tropicũ estiualez et circulum articũ: et reliq̃ q̃ est int̃ tropicũ hiemalẽ et circulũ antarticũ habitabiles sunt et tempate et remote a caliditate torride zone existentis inter duos tropicos et frigiditate zonarũ extremaꝝ que sũt circa polos. Idem intelligendũ est d̃ plagis terre illis directe suppositj. Est aũt habitatio nostra in illa zona que est inter tropicum estiualem et circuluz articum: q̃ diuiditur in septẽ portiones seu climata: vt magis habz videri ĩ tractatu de spera. In alia v̄o q̃ est int̃ tropicũ hiemalem et circulũ antarticũ nll̃a est ibi habitato hoĩm cũ ibi nullus sit accessus rõne torride zone. Unde ꝓbabile est q̃ sit aq̃s coopta. p̃dicta patent euidenter ex sacra scp̃tura. In ps̃o em̃ dr̃ d̃ apl̃is q̃ in oẽm terrã ex. so. eoꝝ: q̃ tamẽ nõ legũtur vltra torridam zonam accessisse. ¶ Demum sciendũ q̃ in celo s̃m Arist. in hoc li. p̃nt signari sex dr̃ñie positionũ. s. sursum. deorsum. dextrorsum: sinistrorsum. ante ⁊ retro. quod patz sic. Ad hoc em̃ q̃ celum reuoluatur necesse est ponere polos: vt dictũ est: quoꝝ vn⁹ habet rationem sursum. s. antarticus: ⁊ alius habet rationem deorsum: vt artic⁹. Et est põere duo hemisperia quoꝝ vnũ habet rationem ante: et alterũ habet rationez retro. Item necesse ẽ ponere q̃ ĩ hemisperio vna pars sit ex qua celestia corpa p̃mo apparere incipiunt. Alia vero ps ex qua desinant: et hoc totũ de facili est imaginari: si quis imaginetur hominẽ qui pedes habeat in polo artico ⁊ caput in polo antartico: et habeat faciez versam ad nostꝝ hemisperiũ: et habeat brachium dextrũ apud orientem: ⁊ sinistrũ circa occidentẽ. Sumit̃q; lõgitudo celi s̃m longitudinẽ hoĩs sic imaginati: et latitudo s̃m latitudinẽ eius: licet celum sit sperice figure: et hoc s̃m compationẽ ad ei⁹ principia motiua seu ad motum. Longitudo v̄o terre habitabilis sumit̃ ab oriẽte ĩ occidẽtẽ s̃m arj. in. 2° metho. Latitudo v̄o s̃z distãtiã poli artici et meridiei. q̃ maior ẽ distantia oriẽtis q̃ poli artici ad meridiẽ seu tropicuz estiualem. Q̃ aũt dextrũ celi sit circa orientẽ ex hoc patet: q̃ in illis corpibus q̃ mouent̃ ad locũ et magis in vna pte q̃ ĩ alia suscipiunt motoꝝ influentiam ꝓpe põit̃ dextrũ ⁊ sinistꝝ sicut et ĩ animalib⁹ que mouẽtur motu ꝓgressiuo: ⁊ in q̃b⁹ virtus cordis et motoris magis viget ĩ pte dextra. Cuius signum est maior fortitudo animaliũ in pte illa ꝓpter quod et illam ptem primo mouent q̃n incipiunt ambulare. Cũ igit̃ intelligẽtia mouens celum maxime influat in parte orientali vt ꝓbabl̃r creditur: ideo oriẽs ponitur congrue dextra pars celi. et hoc d̃ primo articulo. ¶ Quantum ad secũdũ articulum in quo vidẽdũ est de motu celi Sciendum q̃ s̃m theologos. x. sũt celi seu spere celestes: quarũ p̃ma ẽ spera lune: secunda mercurij: tertia veneris: q̃rta sol̃: q̃nta martj: sexta iouis: septĩa ẽ spa sat̃ni. Iste ãt. vij. spere dñr spe vij. planetaꝝ: q̃ꝝ ordo ⁊ nũer⁹ p̃t hr̃i p lr̃as duaꝝ dcõnũ h⁹ v̄. P⁹ sim sũ seq̃t̃ vltĩa luna sbest. Dñr etiã iste plãete stelle erratice eo q̃ q̃lz hz ꝓpriũ celũ: et nõ figũt̃ in firmamẽto vt alie stelle sz hñt distinctos orbes. Octaua spa ẽ firmam^m in q̃ st̃ stelle fixe. Nonũ celũ ẽ ce^m cristallinũ qd̃ ẽ p̃mũ mobl̃e s̃z theolo. Decĩa spa ẽ celũ empirreũ qd̃ ẽ ĩmobi^e in q̃ hĩtãt aĩe btõꝝ. istaꝝ ãt spaꝝ q̃lz inferiorẽ sperice circũdat. Figura eĩ spica q̃ ẽ figuraꝝ capacissiã rcẽ ꝯgruit ce^o cũ oĩa ꝯtĩeat. mo^r

181

nona spera motu diurno ab oriente ī occidentem: et iterū in orientē directe rediens: quoq; impetu omnes alias speras secum rapit infra diem et noctem circa terrā illis cōtra tendentibus. Quilebet eī septem planetarū habet sperā ꝓpriā in qua defertur motu ꝓpo contra celi motū ī zodiaco: et ī diuers spacijs tpm ipz metit: vt satn⁹. 30. ānis: iupit. xij. mars duobus: sol. 365 diebus: et sex horis. venus et mercurius fere cum sole ferūtur. Luna vo. 17. diebus: et. 8. horis. De firmamento aūt an moueatur ꝓprio motu sub zodiaco dubium ē. Circa qd fuit opinio ptolomei q mouetur sub zodiaco centū annis gradu vno: ita q cōplet cursum suū in. 36. milibus annis. Imaginat enī nono celo quendam zodiacum ad instar zodiaci qui est in firmamēto sb quo dicit firmamentum moueri motu ꝓprio. Qd vtrū verū sit dubium ē: vt dic doctor seraphic⁹ Bonauētura. 14. dist. 21. señ. et doctor subiilis. 43. di. 4. señ. Et adducūt ad hoc rōem cuiusdā phi ꝓbantis celū stellatū nō sic moueri ab occidente in orientem: qr tūc aliqñ foret in principio cancri noni celi stella illa que als fuit in principio capricorni noni celi. Mouetur etiā firmamentū vt ponunt quidā astrologi quodā alio motu supra prima puncta arietis et libre supra que mouetur in octo annis gradu vno. ⁊ vocatur iste motus motus accessus ⁊ recessus: et sic attribuitur firmamēto. 34. motus. Vnus qui sibi inest ꝑ ꝓpriam naturam scz motus: quo mouetur sup polos zodiaci: siue circa eius axem. 100. annis gradu vno. Secundus motus ē access⁹ et recessus quo mouet ad motū noni celi cuius ille motus dr̄ esse ꝓpus motus. Tertius motus ē motus diurnus q̄ firmamentum mouetur ad motum. 10. celi cuius dicitur esse ꝓprius motus. Sed quicquid sit de motu firmamēti ponere tñ. 10. celū esse primum mobile: nō bene consonat dicto auicēne ponentis ꝑmum mobile esse nonum celum. Hoc etiā non bene consonat dictis theologoꝝ qui ponūt cōiter. 10. celum eē inmobile: cuz sit locus deputatus ꝑpetue quieti beatorū Sciendū tamē q arist. de vltimis duobus celis nullā fecit mentionem: qr forte hmōi celi erāt tpe suo ignoti. Vel qr huiusmōi celi sūt sine astris ipos cū alijs nō numerauit. Et hoc mō licet quelibet planeta habeat tres celos: vt videbitur statim: non computātur tamē nisi ꝓ vno celo rōne vnitatis planete vel etiaz qr hi tres celi nō hñt nisi duas supficies concentricas mdo: scz cōnexā supioris: et concauā inferioris. Dicit aūt circul⁹ concentricus cuius centrum idē est cum centro mdi: a con qd ē simul: et centruz Circulus vo ecētricus dicitur ille q̄ licz includat centꝝ mdi. habet tamē centruz aliud a cētro mñdi: et dr ab e qd ē extra ¶ Circa motū vo planetarū est sciendū q iu huiusmōi motu appet quadruplex drñia. Prima ē q licet oīa signa sint eq̄lis longitudīs: planeta tñ citius transit vnū q̄ aliud. vt sol citius transit signuz piscium q̄ leonis. Secūda drñia ē ī eleuatōe et depssione: qr idē planeta qñq; plus appropinquat ad centrū terre ⁊ qñq; plus distat. Tertia ē: qr idē planeta velocius transit in vnum et idē signū in vno tpe q̄ ī alio. Quarta drñia ē q qñq; planeta videtur ante vnam stellā fixā in firmamēto: et p⁹ videt esse retro eādē ¶ Ad saluādas duas primas drñias oz attribuere cutlibet planete ad min⁹ tres celos circūstātes terrā sm Sco. ⁊ astrologos: quoꝝ duo extremi scz supior ⁊ inferior habeāt supficies vltimas cōcētricas. s. supius cōuexā: et inferius concauā. Habeāt etiā alias supficies ecentricas mdo. s. supius concauam et inferi⁹ cōuexā. Et inter illas duas supficies sit tertius orbis q̄ dr̄ deferens: q̄ ē ecētric⁹ quo ad vtranq; supficiem cui⁹ motu circa ꝓpum centrū mouet planeta q̄ in eo affigitur. Sūt aūt in deferenti quattuor puncta quoꝝ quoddā maxīe distat a centro mdi: et id vocat aux: qd idē ē q eleuatio. Et aliud ē maxime accedēs ad cē centꝝ mdi: et vocat oppositum augis. Duo vo puncta inter media vocant stationes. Vñ qñ planeta est in ꝑmo pūcto

Quintum mobile cuius motus diurnus est proprius qui est causa Uniformitatis et permanentiae rerum complet motum suum in viginti quatuor horis.
Orbis qui movetur motu accessus et recessus applicat etiam ad materiam, et motum suum complet in triginta sex milibus annis.
Caelum stellatum quod motu suo est causa diversitatis rerum in figuris, et complet motum suum supra polos Zodiaci in centum annis uno gradu.
Orbis Saturni complens motum suum in triginta annis
Orbis Jovis complens motum suum in 12 annis
Orbis Martis complens motum suum in duobus annis
Orbis Solis complens motum suum in uno anno.
Orbis Veneris complens motum suum cum sole
Orbis Mercurii complet motum suum in uno anno
Orbis Lunae complet motum suum in quolibet mense.
Ignis
Aer
Aqua
Terra

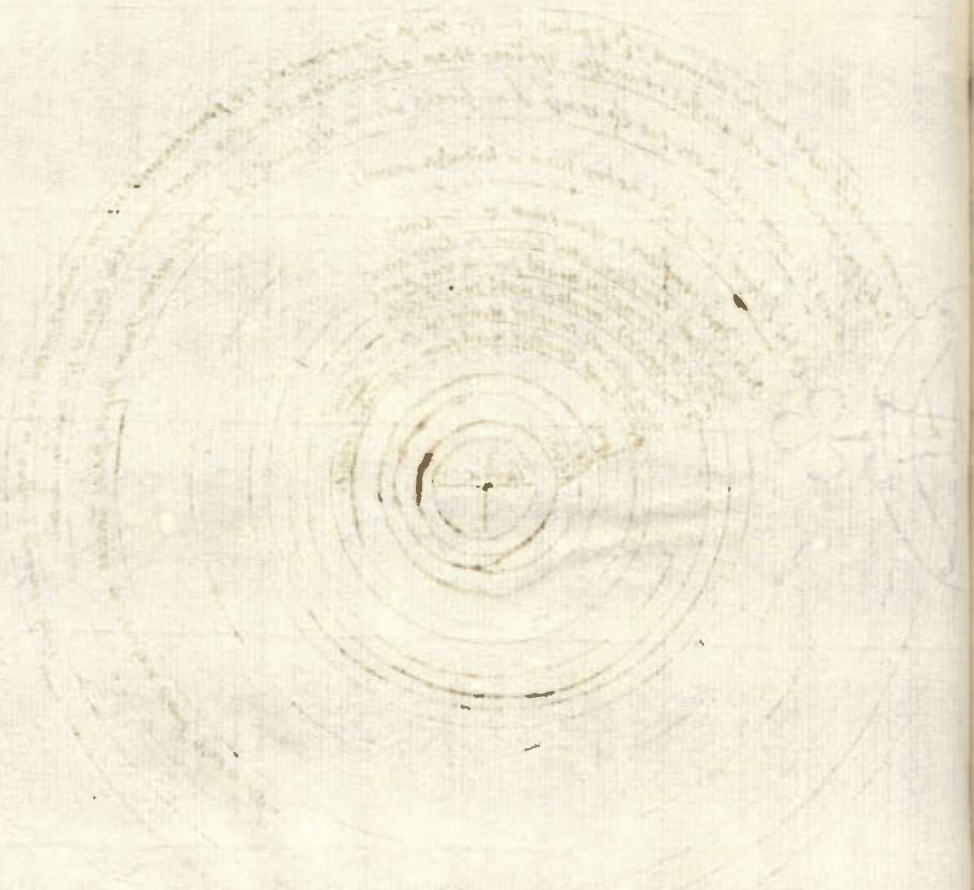

dr' esse in augo: quomodo vero in secundo dicitur esse in opposito aug:
gis, et quando est in punctis intermedijs vocatur stationarius. Sic
itaq; planeta fixus in vna parte deferentis quandoq; erit in augo
quando scilicet illa pars deferentis, in qua est ipse directe supponitur
parti spissiori inferioris orbis, quia tunc maxime distabit a centro ter:
re. Erit autem planeta in opposito augis, quando ista pars deferen:
tis orbis vbi ipse fixus est supponetur parti tenuissime inferioris orbis
quia tunc maxime approprinquabit centro terre. (Erit autem planeta
in opposito augis) et sic patet secunda differentia que est in eleva:
tione et depressione. Patet etiam prima differentia scil quomodo pla:
neta citius pertransit vnum signum quam aliud, quia maior pars
eccentrici correspondet vni signo quam alteri. Quod patet ducendo
duas lineas a centro mundi vsq; ad signum concludentes ipsum
sphaere in parte remotiori a terra maiorem distantiam continebunt, et
in parte propinquiori minorem: et hec est natura duarum linearum pro:
cedentium ab eodem centro, q quanto plus a centro distant: tanto
plus abinuicem elongantur. Patet etiam quomodo ex motu planete
in deferente non sequatur vacuum, nec simultas corporum, cum pars
magis elevata diurnalis, veniet ad locum partis magis depresse, quia
superficies deferentis sunt ambe concentrice superficiei convexe su:
perioris orbis, et superficiei convexe inferioris, semperq; pars spis:
sior vnius est contra partem minus spissam alterius et e converso.
Ad salvandum autem duas alias differentias oportet ponere epicicles
Est autem epicicl⁹ quidam circulus, cuius centrum et circumferentia
est inter concauum et convexum deferentis, contiguus cum partibus defe:
rentis. Et dicitur epi quod est supra, et circulus quasi circa vel
supra circulum. Centrum autem et circumferentia planetarum haben:
tium epicicl⁹ huiusmodi sunt omnes planete dempto sole, assigna:
tur inter concauum et convexum epicicli. Unde planeta est contiguus
epicicl⁹: et epicicl⁹ deferenti, et deferens orbi superiori et inferiori
Non defertur quoq; epicicl⁹ de vna parte deferentis ad aliam:
sed monetur motu circulari circa centrum suum. Si autem figurantur

quattuor puncta in deferenti, sic etiam in epiciclo. Sicut n. imagi:
nentur duae lineae egredientes a centro mundi, ita quod includant
epiciclum, una a parte orientis et altera a parte occidentis.
Punctus contractus ex parte orientis, dicitur statio prima: ex par:
te occidentis dicitur statio secunda, et quando planeta est in al:
terutra stationum illarum dicitur stationarius. Cuius ratio quia
cum planeta ascendit in epiciclo motu ipsius epicicli contra fir:
mamentum, quamdiu circa aliquam stellam fixam videtur indi:
catur stare, et similiter cum discendit versus terram. Arcus
autem epicicli superior, inter duas stationes interceptus dicitur
directio, et quando est in illo arcu dicitur directus. Arcus vero
epicicli inferior inter duas stationes dicitur retrogradatio: et
planeta ibi existens dicitur retrogradus. Ponendo igitur epiciclum
possunt salvari tertia et quarta differentia. Quod probatur Qz
quando in epiciclo planeta est directus, tunc duplici modo egreditur
signum scilicet motu ipsius planetae in epiciclo, et motu totius deferentis.
Quando vero est retrogradus: tunc licet motu deferentis egrediatur
signum, tamen motu proprio in epiciclo ipsum ingreditur, et ideo nec:
cessarium est quod tunc tardius huiusmodi signum pertranseat.
Sic etiam planeta qui videtur ante stellam fixam dum est in
secunda statione, vel post ipsam dum est in prima statione. Quia
autem duae ultimae differentiae non apparent in motu solis, ideo
non habet epiciclum sed figitur immediate in deferente, et pro:
pter hoc non dicitur directus aut retrogradus, sed dicitur ele:
vatus in auge et excentrici, et depressus in opposito et in pun:
ctis intermediis dicitur stationarius. Et licet sol in hyeme
quando scilicet est in opposito augis sit propinquior terrae quam
in aestate, non tamen generat super nos tantum calorem sicut in
aestate, quia in aestate directe nos aspicit, fortificaturque radius
eius, per radium reflexum. Unde licet tunc sol sit remotior a
terra quam in hyeme dr tn ad nos accedere, qz radii eius magis
accedunt ad zenit capitis nri, et ad radium perpendicularem, qe fortissimus

in agendo. Est autem zenit

Est aũt cenith punctus in firmamẽto directe supposit⁹ capitibus nostris. Quãuis aũt luna moueatur in epiciclo: nõ tamen dicitur stacionaria vel' retrograda ꝓpter velocitatem sui motus ꝓpt̃ quam quasi est insensibilis eius differẽtia in dictis punctis epicicli. Ponit̃ quoq; quilibet planeta p̃ter solem ad minus moueri q̃ttuor motib⁹ primo motu diurno ab oriente in occidentem sup̱ polos mundi Secundo ab occidente in orientẽ sup̱ polos zodiaci quo motu mouetur tota spera planete composita ex tribus ecentric̃ in .100. annis gradu vno conformit̃ motui firmamenti. Tertio mouet̃ motu deferentis circa proprium centruz. Quarto motu sui epicicli. Tribus aũt primis motibus mouetur sol et non quarto cum careat epiciclo. Ultra x̄o motus p̃dcõs dr̃ luna ꝓprio motu moueri circa ꝓpriũ centrum: quod habet inter concauum et conuexuz epicicli: qꝛ illa macula que est in luna nunq̃ apparet nobis mõ opposito: ita scz vt illa ꝑs macule que est inferius postea sit superius et econuerso. Et tam̃ si motu ꝓprio inde moueretur transponeretur ꝑ motum epicicli ita q̃ ꝑs inferior fieret sup̱ior et ecõuerso: et ẽ mot⁹ lune circa centrũ suum ad partem cõtrariam motus epicicli in tali proportione q̃ q̃tum ꝑ motũ epicicli illa macula trãsponeretur tm̃ ꝑ motum lune ꝓprium ad contrarium transpositio ꝓhiberetur.

¶ Si arguatur ꝑ ph̃m dicentem in hoc secundo q̃ stelle non mouentur motib⁹ ꝓprijs: qꝛ si essent ad huiusmodi motuz abiles natura dedisset eis instr̃a apta ad motũ et adduxit ad hoc experientiaz de luna cuius facies nõ mutatur sed semp̱ ẽ opposita nobis. Respondeo vno modo q̃ argumentũ ph̃ici nõn ꝓbat nisi q̃ stella non mouet̃ de vna ꝑte orbis ad aliam gradiẽdo sicut gradiuntur aĩalia. Aliter dicitur q̃. p. simpliciter fuit cõtrarie opinionis: nec videtur posuisse aliquã planetam moueri nisi ꝑ proprium motũ spere sue et ꝑ motum diurnum. Q̃. aũt arguit. p. de facie lune solutum est per ill. quod dictum est de motu sui epicicli: ⁊ d̃ motu lune circa ꝓprium centrum. Causa autẽ macule apparentis in luna dicit̃ esse: qꝛ illa pars lune non est ita disposita ad hoc q̃ illuminetur a sole sicut alie ꝑtes lune propter nimiam eius densitatem. Que predicta sunt patent ꝑ figurã sequentem.

184

meridies
progressiuus

septētrio

Occidens

oriens.

Circa predicta notanduz vt dicit. p. orbes q̃nto sũt sup̃me ꝓpinq̃ores tãto velocius mouẽtur motu primi mobilis ⁊ tardius motu ꝓprio. Prima ꝑs patet ꝓpinquiores p̃mo orbi cũ sint maiores in equali tp̃e maiores circulos describunt motu primi mobilis: ergo velocius mouentur. Secũda ꝑs patet: qꝛ saturnus qui est ꝓpinquior planeta primo mobili non circuit zodiacum nisi in 30. annis: cum tamẽ lũa ꝑcurrat ip̃m infra mensem. Utriusq̃ ratio assignat̃. qꝛ quanto aliquis orbis est sup̃mo ꝓpinq̃or: tanto supremus in ip̃m magis influit ergo ip̃m veloci⁹ mouet motu suo Per oppositũ aũt tardius mouetur motu suo qui est ab occidente in orientẽ cũ sit quodammõ contrarius motui primi mobil'. qui est ab oriente in occidentem. Ponitur aũt motus p̃mi mobilis eẽ causa permanentie et vniformitatis in istis inferioribus Motus v̄o alioꝝ orbiũ sub zodiaco ponitur causa difformitatis seu generatõis et corruptõis. ¶ Insuper sciẽdum ꝙ aristo. in hoc li. innitẽs astrologis sui tp̃is ponit solem inmediate circa lunam. Cuius ratio est: qꝛ si sol supponeretur veneri et mercurio: tũc causaret̃ eclipsis solis ratiõe veneris et mercurij: sicut ratione lune: qd̃ nunq̃ visum est. Item si sic tunc ip̃is directe supposit̃ soli supra visuz nostꝝ deberent ibi planete nobis apparere tenebrosi s̃m illã sup̃ficiem que dirigitur ad nos quemadmoduz est de luna quod tamẽ est falsum. Ptolomeus tamen qui fuit magis exp̃tus in talibus ponit solem super hos duos planetas. Ad rationẽ in oppositũ dicit̃ vno mõ ꝙ venus et mercurius sunt corpora subtiliora q̃ sit luna: et sic lumẽ cadens supra vnam superficiem diffunditur per totum vt sufficiat illuminare quamlibet superficiem. et ideo nõ impediunt lumẽ solis ne ad nos ꝑtingat. Alio mõ dicit̃: ꝙ isti planete sũt multo minores ⁊ multo distantiores q̃ sit luna: et ideo vmbra eoꝝ non potest causare eclipsim sol'. Qꝛ v̄o sol percurrit zodiacuz in. 365. dieb⁹ et. 6. horis p̃ter rem modicam: que quãsi nullius est sensibilitatis: ideo semꝑ in quarto anno ponitur ann⁹ bisextilis. 6. nanq̃ hore quatter accepte faciũt vnam diem naturalem. Et qñ de illis sex horis res modica deest que dicit̃ a quibusdam quarta ꝑs hore: ab alijs v̄o cẽtesima ꝑs diei: ideo sic ponendo in centũ annis habetur vna dies sup̃flua. verbi gratia: ponamus ꝙ in hac media nocte sol consũmauerit. 365. dies ⁊ sex horas motu suo sub zodiaco: tunc redit ad eundẽ p̃nctũ a quo mouit a principio anni ante mediaz noctẽ ꝑ spaciũ cẽtesi⁹ ꝑtis diei. ⁊ sic ĩfra centũ annos sol per vnam diem ante mediam noctem signatũ ꝑficiet cursum suũ veniendo de puncto ad punctũ. Et sic cum ꝑtransierint mille quadringenti anni et plus a tp̃e natiuitatis christi rethrocedũt solsticia per. 14. dies siue solsticium hiemale siue estiuale. Si igitur quando dñs natus est fuerit solsticium hiemale: vt quidã volũt asserere: rethrocessit tam ip̃a dies natiuitatis q̃ etiã solsticium: tunc existens ꝑ spacium. 14. dierum: et si mundus ꝑ longa tp̃m curricula duraret festa hiemalia venirent ad estatem. Hoc tamẽ inconueniens posset euitari absq̃ motu kalendarij editione si semꝑ in centũ annis dimitteretur vna dies bisextilis. ¶ Dicit etiã aristo. vlterius motum celi esse regularem seu vniformẽ. Uocat aũt motum regularem cuius non intenditur nec remittitur velocitas sed semper est eq̃ velox. Et loquit̃ maxime de motu primi mobilis q̃ est regularissimus cum sit mensura oĩm alioꝝ motuum. Licet aũt in motibus aliorum orbium appareat irregularitas ꝓpt̃ pluralitatem motuũ ip̃is cõuenientium: tñ s̃m v̄itatez nõ est ibi irregularitas. qꝛ q̃libet motus ꝑtialis huiusmõi orbiuz est regularis. ¶ Deinde dicit aristo. ꝙ licz corpora celestia non sint formaliter calida: sunt tamen virtualiter: cum ex ipsoꝝ motu et lumine causetur calor in istis inferioribus. Causa autẽ quare motus localis maxime primi mobilis est genera-

tiuus caloris in istis inferioribus assigt̃ q̃ est primus motuum. Primuz aũt in vnoquoq̃ genere ẽ causa illoꝝ que sunt illius generis: et sic est cã alterationis q̃ fit ꝑm quattuor qualitates primas quarũ caliditas est ꝑfectior: ⁊ ideo motus celi localis ⁊ alij motus locales ꝟtute ipsius sunt generatiui caloris in istis inferioribus. Scdm aũt bonauẽtu. 14. dis. secũdi sẽ. motꝰ et lumẽ corꝑm celestiũ ñ sũt sufficiẽs cã caloris: sed motus cũ velocitate et lumẽ cũ radioꝝ multiplicatione que maxime cõpetunt soli. Quod videt̃ aristo. innuere circa principiuz secũdi methe. Et vltra hoc sol de natura sua est virtualiter calidus: et ideo maxime generatur calor ex lumine solis: nec tamen est equalis calor ꝟ inferius in nocte et in die in hieme et ĩ estate. Sol nãq̃ duplicẽ habet ascensum vnũ ꝑ motuz diurnum quo de mane ascendit ⁊ in nocte descendit: et ꝑm hunc ascensum maior est calor de die q̃ de nocte. Aliquando habet ascensum per motum in zodiaco quo ascendit ad cenith nostri capitꝭ. et ꝑm hoc maior ẽ calor in estate q̃ ĩ hyeme. Diffunditur quoq̃ lux a sole ĩ stellas. Est nanq̃ stella pars densior orbis ꝑm cõmentatorem: et ob hoc cõuenient̃ est lucis solaris susceptiua. Licz enĩ ad hoc q̃ aliquod corpus sit lucidum: lucisq̃ conseruatiuũ exigatur q̃ non sit multuz opacum et grossum. Unde luna nõ est lucis solaris conseruatiua: nõ tamen debet esse omnino ꝑuiũ: sed oporteat q̃ habeat quandam densitatẽ: vt lux in tli corꝑe sit bene vnita et compacta. ꝓpter quod aer qui est rarus non lucet. Omnia ergo astra celi lumen a sole recipiũt: qd̃ potest a simili persuaderi. Sicut eñ est in minori mundo ita rõnale est esse ĩ maiori sed in homĩe qui mũdus minor dicitur: q̃ gerit similitudinẽ maioris mdi: cor ponit̃ in medio corꝑis et est ꝓncipium vite a quo fit influxus vite alijs ꝑtibus corporꝭ: ergo a simili sol q̃ est in medio planetaꝝ erit ꝓmum et fontale principium lumĩs ⁊ ab eo diffunditur lumẽ in omnibus alijs astris: qd̃ quidẽ vario recipiũt ꝑm diuersitatẽ nature ipsorum Quidã nanq̃ ꝓpter puritatem sue substantie lumẽ ita clarũ recipiũt: vt nihil ĩ eis obscuritatis remaneat: sicut patet in ioue. In quibusdam ꝟo lumen declĩat ad rubedinez vt in marte. In quibusdã ad albedinẽ: vt in galacia: ⁊ ita diuersimode in diuersis recipitur ꝑm varias dispositões ipsoꝝ. Uident̃ aũt stelle fixe ĩ firmamento sintillare nõ ꝓpter motum ipãrum: sed ꝓpter tremorem et cõmotionem visus in ipãrum apꝓhensione rõe longinque distantie ipãꝝ: nõ sic de planetis q̃ sũt nobis ꝓpinquiores. ¶ Ostẽdit consequenter arist. astra esse sperice figure. et q̃ idem videt̃ esse iudicium d̃ omnibus astris quo ad hoc: ideo istd̃ declarat in luna. Q̃ enĩ luna sit sperice figure patet q̃ crescit ⁊ decrescit ꝑm arculares ꝓportiões. Cum enĩ luna soli directe coniũgit̃ totũ eiꝰ suꝑius hemisperium ẽ a sole illustratũ .s. ꝑs lune que ẽ ꝟsus celum: ⁊ inferius totũ obscurũ remanet. s. ꝑs lune q̃ est ꝟsus terram.

¶ Deinde dũ incipit a sole recedere ꝑs que ꝓmo a sole distat incipit superiꝰ obscurari: ⁊ ex opposito inferius illustrari: quousq̃ veniat ad quartam ꝑtem zodiaci: ad quã cũ ꝑuenerit media ꝑs inferioris hemisperij est clara ⁊ alia obscura: ⁊ similiter de suꝑiori hemisperio. Alterius ipa magis recedente a sole: maior ꝑs inferioris hemisperij illuminat̃ quousq̃ sit in medietate sodiaci opposita soli: ⁊ tunc dicitur plena: q̃ totum eius inferius hemisperium ẽ lucidum: suꝑius ꝟo obscurum. et deinde ꝑ aliam partez zodiaci incipit moueri iterũ accedendo ad solem: ⁊ tunc hemisperium inferius incipit obscurari et suꝑius illumĩari ꝑm easdem portõnes quibus illumĩabatur inferius recedẽdo a sole. Predicta possunt faciliter intelligi attẽdendo ex his que ꝑdicta sunt d̃ motu solis et lune ipsam lunam ꝑcurrere totum zodiacũ sole exñte in vno signo. ¶ Sciendum insuꝑ q̃ in coniunctione solis et lune seu ĩ no

uilunio solet esse eclipsis solis : ⁊ hᵒ qñ luna recto diametro inter nos et solem est interposita. Tũc enĩ non valemꝰ lume n solis intueri ꝓpter interpositionez lune que ẽ corpus opacũ. hoc aũt nõ fit in qualibet coniunctõe cum in quolibet nouilunio nõ interponatur recto diametro inter nos et solem. Ut enĩ dcm̃ est ĩ p̃cedẽtibus sol semp̱ decurrit sub linea ecliptica: non aũt alij planete. Eclipsis aũt lune fit qñ luna opponitur soli siue ĩ plenilunio ꝑ intrapositionẽ diametralez terre inter solem et lunam. Tunc nãq̃ ꝓpter vmbram tumor terre priuat̃ luna lumine suo quod habet a sole. hoc autez non fit in qualibet oppositione : cum nõ semp̱ in huiusmõi oppositione interponatur terra diametraliter inter solem et lunam. Ex p̃dictis patet quomõ corpora celestia mouentur circa terram: que q̃dem in medio mundi ꝟm aristo. naturaliter quiescit. qđ sic ꝓbatur: idem enim motus est naturalis totius et ꝑtis: sed q̃libet ꝑs terre naturaliter fertur ad meᵐ Sed om̃e corpus naturaliter quiescit in loco ad quez naturaliter fertur: ergo terra in medio mundi naturaliter quiescit. Est etiaz terra naturaliter sperica: quod patet: qꝛ prius sol oritur his q̃ sũt in oriente q̃ in his q̃ sunt in occidente: et etiã eis prius occidit. In oriẽte enĩ exñtes ñ vident stellas q̃ sunt in occidente : et hᵒ non ẽ nisi ꝓpter tumorem terre. Licetq̃ sint in terra tumositates montium ⁊ concauitates vallium : nõ tamẽ impediunt rotunditatem terre nisi ꝟm quid: cuz sit modice quantitatis ꝑ comparationẽ ad totam terram. Terra itaq̃ est sperica circa quam varie mouent̃ corpa celestia : q̃ varietas seu difformitas motuum ẽ causa successionis generatõis et corruptõis Motus enĩ diurnus nõ est cã hmõi varietatis : vt dicit aristo. in fine secũdi de generatõe: qꝛ idem similiter se habẽs sp̱ est natum facere idem. Quod est intelligendum de agente naturali cuiusmodi sunt corpa celestia et nõ de agente libere. Deus enĩ inmobilis manens dat cũcta moueri. Ille ergo motus cũ sit regularissimus ⁊ semp̱ similit̃ se habens in se ⁊ in ordine ad nos non est causa sufficiẽs varietatis generatõis ⁊ corruptionis: sz hec varietas causatur ex varietate accessus et recessus corporum celestium ĩ zodiaco ⁊ q̃maxime solis. Unde ibi dicit aristo. ꝙ latio seu motus est causa generatõis et corruptõis: qꝛ adducit ⁊ abducit generans scz solem. Uidemus em̃ sole accedente ad nos fieri generatõnes: ⁊ ipso recedente fieri corruptiones.

Circa predicta posset dubitari an cessante motu corpm celestium cessaret omnis motus? Ad quod dicũt quidam ꝙ sic. quia motus celi est primꝰ motuum: deficiente aũt primo alicuius ordinis deficiunt omnia posteriora. Sed ista opinio non est vera: dicere nanq̃ ꝙ stante celo si ignis applicetur stuppe nõ poterit comburere est tanq̃ erraneũ parisius condemnatum. ¶ Ad rationem ĩ oppositum dico ꝙ motus celi non ẽ primus ꝟm causalitatem essentialem sz tm̃ ꝟm quandam perfectionez q̃ attenditur in velocitate ⁊ regularitate eius. Qđ aũt tm̃ sic primum nõ oportet ꝙ illo destructo alia destruantur.

Finitq̃ liber de celo et mũdo. De tertio autẽ et quarto libris agitur de elementis: nihil ad pñs đ ip̃is. satis em̃ dicetur in sequentibus.

Sequitur liber de generatione et corruptione.

De generatõe aũt.

Hic incipit liber de generatione et corruptiõe cuius subiectum est substãtia corporea inquantuz habet in se principiũ motus ad formam. Ad cuius euidentiã notandũ ꝙ licet motus large sumptus sit ĩ q̃ttuor generibus: scz: substãtia: qualitate: quantitate: et vbi: vt habet̃ in. 5. phisicoꝝ: motus tamẽ ad formã nõ põt esse in vbi: qꝛ ꝑ talẽ motum non acquirit̃ noua forma: sed nouus situs. Accipiendo ergo motum ad formã vt includit mutationem habet esse in tribus generib⁹. s. substantia: et hic dicitur generatio vel corruptio in quantitate: vt augmentatõ et diminutio in qualitate: vt alteratio. Cum ergo iste liber sit de omni motu ad formam oportet ibi determinare nõ solũ de generatione: sed etiã de augmentatione ⁊ alteratõne. sed qꝛ generatio inter ista est principalior: augmentatio v̄o et alteratio sunt quasi annexa: ideo iste liber intitulatur de generatõe. Diuiditur aũt iste liber in tres ꝑtes. In prima det̃minat̃ de generatiõe ꝟm se et de eis annexis. in secunda vero de natura generatoꝝ et corruptoꝝ. in tertia v̄o de causis vniuersalib⁹ omniũ generatoꝝ ⁊ corruptoꝝ. Prima pars continet totum librũ. scd̃a incipit in principio scd̃i libri tertia vero circa finem secũdi libri ibi: quia v̄o quedam generalia. ⁊c̃.

Quantum ad primũ librum p̃mo ponit arist. dr̃ñtiam inter generatõem et alterationem ⁊ altercationẽ: qꝛ in altercatõe manet idẽ subiectũ simpliciter sub vtroq̃ extremoꝝ: nõ sic aũt in generatõe: sz totum mutatur in totum.

Pro quo sciendum ꝙ totũ sumit̃ ibi cathegorematice nõ sincathe^c Dicũtur aũt dcões cathegorẽatice que significant rem vel dispositionẽ rei q̃ subicitur vel p̃dicatur in enunciatõe: vt hõ albus currit. homo em̃ significat rem q̃ que subicitur: et albus significat dispõz subiecti: et ly currit significat rẽ q̃ p̃dicatur. Dictõnes aũt sincathego. dicuntur ille q̃ ñ significant rem vel dispositionẽ rei: sed magis modum determinatũ. verbi gratia: om̃is hõ currit: ly om̃is est dictio sincathego. qꝛ non significat rẽ nec dispositionẽ rei: sed magis determĩat rẽ ip̃am: puta hominẽ accipi distributiue ꝑ omnibus suis partibus subiect. Ad propositum totũ acceptum sincathego^e. determinat ip̃am rem accipi ꝑ qualibet sui ꝑte: et sic capiendo in generatõe sincathego^e totum nõ transit in totũ: quia tũc esset sensus ꝙ res ꝟm quamlibet sui ꝑtem transiret in quamlibet partem alteri⁹ totius: vt si ex aere generetur ignis materia et forma aeris transiret in materiam ⁊ formã ignis: qd̃ ẽ falsum. materia enĩ que est sub forma aeris nõ corrumpitur: sed in eodẽ instãti in quo corrumpitur forma aeris inducitur: in eadẽ forma ignis. totum aũt acceptũ cathegore^e significat rem constitutã ex ꝑtibus. ⁊ sic cum in generatõne simpliciter fiat mutatio in forma substãtiali a qua est esse rei: ideo totũ dicit̃ transire in totũ: qꝛ totuz esse aeris in totum esse aque: vel ecõuerso. Nõ sic aũt in alteratõne: qꝛ ibi nõ fit mutatio in forma sub̃ali: sz tm̃ in forma accidentali: vt qñ hõ albus fit niger remanet eius forma substantialis: ⁊ fit solum variatio in accidẽtib⁹.

¶ Deinde ostendit. p. an sit dare generatõem simpl̃r vl̃ tm̃ gñatõem ꝟm quid. Ad c⁹ euidẽtiã sciẽdũ qꝛ gñatõ ẽ ꝓgressio a nõ eẽ ad eẽ: et corruptõ ab eẽ in nõ esse: Dicit ꝙ ens sim^r p̃t dici tripl̃. vno^o ens simpl̃r d̃r sub̃ia: et nõ ens simpl̃r d̃r accñs. Accidẽtia em̃ sunt entia in eo ꝙ entis. i. ꝑ cõpatõz ad sub̃am: vt hẽt̃. 7. meta. Scd̃o^o ens simpl̃r d̃r ens vl̃r. non ens aũt sim^r d̃r nihil. Tertio^o ens simp^r d̃r ens actu: ñ ens ãt simpl̃r d̃r ens ĩ poñ ⁊ ñ ĩ actu: vt mã p̃ma. Accipiẽ^o g̃ simp^r p̃mo^o gñatio sub̃al̃ ẽ gñatõ sim^r: qꝛ ẽ ꝓgressio a nõ eẽ ad eẽ simpl̃r: siue eẽ sb̃ale Itẽ accipiẽdo simpl̃r 3^oo gñatõ sub̃al̃ d̃r gñatio sim^r: qꝛ sb̃m e⁹ ẽ ens ĩ poñ ⁊ ñ in

actu. ſ. mā ꝑma. ſz accipiēdo ens ſimplr 2° nō ē aliq̄ gñatio ſimplr: qz tūc aliq̄d generaret ex nihilo qō eſt cōtra omnes ꝓbantes. ¶ Eſt ergo duplex generatio ſcz ſubſtātialis que dicit generatio ſimplex ⁊ accidētalis que dicitur generatio ſm quid. ¶ Alterius mouet Arestoteles aliud dubium videlicet an ſit eadem materia contrariorū Ad qō rñdet q ſic quia cū ꝓtraria generent ex ſeinuicē vt ex aqua generat ignis oportet q ſit vera eoꝝ materia ita q cū ex aqua generatur ignis ⁊ deſinit eſſe forma aque. ⁊ corrumpit eadē materia numero que erat ſub forma aque in eodē iſtāti habet eſſe ſub forma ignis ita q corruptio vnius eſt gñatio alteri⁹ ⁊ econuerſo. ¶ Notandū tū q ſm ſco. di. xj. quarti inīarū q licet ſit eadē materia in generato ⁊ corrupto nō tū i duobus genitis ſimul exiſtē tibus. Alia eſt eī materia numero in te ⁊ alia in me licet ſit vnius rationis in te ⁊ in me Et ſic debet intelligi dictum phi. in hoc primo q materia vt quid eſt omīo indiſtincta qō eſt verum ſm rationē quia. ſ. eſt vnius rationis. ¶ Conſequenter diffinit ariſto. alterationē dicēs q alteratio eſt mutatio a ꝓtraria qualitate in ꝓtrariā qualitatem vt ab egritudine in ſanitatem ⁊c.

De augmētatione. Ca. II

Hic agit ariſto. de augmētatione ⁊ diminutione ꝓ Eſt aūt augmētatio ꝑexiſtētis quātitatis additamentū. Diminutō vero eſt ꝑexiſtentis q̄titatis minoramētum Dupliciter aūt poteſt ſumi augmētatio ſcz large ⁊ ſtricte Large eī ſemp cū quātū quāto addit augmentū efficit ſm quē modū etiā inanimata creſcunt. Augmētatur eī ꝓies cum lapis lapidi additur ꝓprie aūt augmentū ſumit cū quelibet pars aucti eſt aucta vt cū q nutrimentū ad ſingulas ptes alimētū trahit ⁊ ſic cōuenit ſolū animatis. ¶ Tria aūt requirunt ad augmētū ꝓprie dictū Primo q quelibet ps aucti ſit aucta. Secūdū q maneat idē qō auget. ⁊ Tertio q augmentū habet fieri aliquo aduenīē te et diminutio aliquo recedēte. Ad euidentiam primi ponit ariſto. ſqndā diſtinctionē de pte ſm formā ⁊ ſm materiam ¶ Pro q ſciēdū q ſm ſco. xxiij. di. q̄reſti inīarū q ps ſm formā nō eſt ipa forma nec ps ſm materiā eſt ipa materia ſz vtraq; pars eſt ps integralis totius et vere cōpoſita ex materia ⁊ forma Vnde vocat ariſt. carnē ſm materiā nō aūt materiā carnis. Pars igit ſm ſpeciem vel formā ē q̄ tante ☧tutis ⁊ q̄ntitatis eſt q ſibi poſſit cōpetere ꝓpria actio nō q̄dez vt ſuppoſito extra totū ſz ſic ꝓpria q nō tm̄ ꝓcurrat ad actionē toti⁹. Huiuſmōi aūt ps cōgrue dr ps ſm formā q forma dat eſſe ⁊ agere. Pars ☧o ſm materiaz dr q nō eſt tāte virtutis ⁊ quātitatis q poſſit habere actionē ꝓpriā in toto ſed tm̄ pōt ꝓcurrere ad actionē toti⁹ pōt eī dari ita modica caro q ei nō pōt cōpetere ꝓpria actio. Et qō dictū eſt de carne intelligendū eſt de oīb⁹ habētib⁹ formā in materia Hec aūt diſtinctio vt dicit ariſto. magis eſt euidēs ī manu ⁊ brachio ⁊ ī alijs q̄ ſunt diſſimiliū ptiū q̄ ī carne vl oſſe vel in alijs q̄ ſunt ſimiliū ptium qō ex hoc ptz Actio eī facit ſcire formā. Et qz actio manus ⁊ brachij ⁊ hmōi orgāno quoꝝ eſt mouere ⁊ agere aliq̄s actiones extrinſecas ē magis nota q̄ actio carnis vel oſſis quoꝝ eſt ꝓuertere alimētū ⁊ agere actiones intrinſecas. Et ideo in illis facili⁹ ꝓgnoſcit ps ſm formā vel materiā q̄ in iſtis. Dicunt aūt carnes et oſſa ptes ſimiliū ptiū qz q̄libz ps carnis ē caro ⁊ ſic d' alijs Manꝰ ☧o ⁊ brachiū dicūt ptes diſſimiliū ptiū. q nō q̄libet manꝰ ē manꝰ ⁊ ſic de cōſimilib⁹. ¶ His ꝓmiſſis ꝓt videri qūo q̄libet ps aucti eſt aucta In augmento eī trāſmittit cibus ad ſingulas ptes membri non ad ſingulas ptes q̄tūcunq; minimas ſz ad tales ptes quib⁹ pōt reſeruari virt⁹ ⁊ actio ꝓuertēdi ad ſe trāſmiſſuz alimētū Tales aūt ptes ſūt ptes ſz formā iō q̄libet ps aucti ē aucta loq̄ndo d' ptib⁹ ſz formā ñ aut ſz mām.

Secūdo oſtendit ariſtoteles

Qūo oportet manere idē qō auget qz

vicz manet idē q̄tū ad ꝑtes ꝟm formaz nō ꝟm materiā. Cui⁹ rō ē qꝛ ꝑs ꝟm materiā fluit. i. ē ī ꝓpinqua dispositiōe ad fluendū ꝓpter defectū virtutis ꝑ quā in toto ꝯſuareť. Et qꝛ nō hz quātitatē sufficientē vt aliqua ꝑs ad sui cōseruationē adgenereť ꝑ oppositū est de ꝑte ꝟm spēz vel formā oppositis rōnib⁹. ¶ Tertio oñdit aristo. quō adueniente aliq̄ fit augmētū dicēs q̄ hoc est ꝑ ꝯuersionē ꝯibi in alitū. ¶ Cōsequēter cōꝑat augmētū ad generationē dicēs q̄ si cib⁹ accipe ret formā carnis ꝑ se existēs tūc eēt generatio si āt ꝯiūct⁹ mēbro tūc ē augmētatio. Et ponit exēplū qꝛ cōtingit duob⁹ modis ex lignis facere ignē Uno modo q̄ ad ignē existētē adiūgant̄ ligna ꝛ sic est augmētatio qꝛ ille ignis augeť Sz si ipa ligna ꝑ se incēderēť eēt generatio. ¶ Deinde ꝯꝑat augmentū ad nutritionē dicēs q̄ nutritio fit ꝑ adgn̄ationem carnis ex cibo. Augmentū ꝟo ꝑ adgenerationē carnis quante seu maioris. Assignat aūt cām tā augmenti q̄ nutrimēti d. q̄ cā hoꝝ ē natura aīalis ꝯuertēs in se alimētū: qd̄ q̄dē est toti aīali ñ rōne materie sz rōne forme. Scd̄m eī p. in lib. de lōgitudine ꝛ breuitate vite. vita ꝯsistit in calido ꝛ hūido. nō sic āt ī frigido ꝛ sicco qꝛ frigidū ꝛ siccū īmobilitāt Uñ terra q̄ est frigida ꝛ sicca est īmobil' vita ꝟo indicať ꝑ sensuz ꝛ motū Quia aūt calor nālis deficiēte humido nutrimētali agit in hūidū radicale seu nāle ipsum ꝯsumēdo in quo tñ ē vt in subiecto iō seip̄m destruit ꝓpter qd̄ deficit vita q̄ in calido ꝛ hūido cōsistit. Necessariū est igiť alimentū ad restaurationē deꝑditi Uñ qñ natura plus p̄t ꝯuertere q̄ sit deꝑditio nō tm̄ erit nutritio sz etiā augmētū. Qñ ꝟo non pōt ampli⁹ ꝯuertere q̄ sit deꝑditio tūc deficit augmētū et tanta finaliť ē debilitatio ꝟtut⁹ q̄ aīal moriť Sic em̄ imaginari debem⁹ q̄ ꝑ alimētū semꝑ gn̄ať caro mixta ꝛ inpura et ꝓpť hmōi īpuritatē ita debilitať ꝟt⁹ q̄ non pōt tm̄ ꝯuertere q̄nta fit deꝑditio ꝛ tūc cessat tp̄s augmēti Ad vltimū āt tm̄ debilitať q̄ nō pōt vlteri⁹ ꝯuertere ꝛ tūc deficit al' ꝛ moriť Exēplū hui⁹ ptz in aq̄ mixta vino q̄ ꝟtute vini in ip̄m ꝯuertiť reddit tm̄ ip̄m īpuꝝ et q̄nto pl⁹ apponiť tāto īpuri⁹ reddiť ita q̄ finaliť ꝟtus deficit et fit totū aquaticum.

Capitulū III

Uoniā aūt primū oz.

Quia antiq̄ determin ātes d̄ generatione elemētoꝝ vtebanť ꝯgregatione et segregatione et ita mixtione et tactu qꝛ in ꝯgregatiōe ē q̄dā mixtio ꝛ q̄dā tact⁹ reseruať: iō arist. ꝯñr determīat d̄ istis. et prīo de tactu vñ dicit p. q̄ tact⁹ pōt sumi dupl'r. s. ꝓprie ꝛ metaphorice tactus ꝓprie sūptus est ī habētib⁹ positionē ī loco q̄ꝝ vltima sunt sil' actiuis et passiuis adinuicē. Ad euidētiā āt tact⁹ metaphorice sūpti ponit quō mouēs et agēs ꝯueniūt et differūt. ꝯueniūt em̄ qꝛ sicut ē dare mouēs motū et mouēs īmobile sic est dare agēs passū et agēs īpassuz. Differūt āt qꝛ mouere ē ī pl⁹ q̄ agere. Om̄e eī agēs mouet sz nō oē mouēs agit sz tūc solū mouēs agit cū mobile patiť et hoc passionib⁹ ꝟm q̄s fit alteratio vt calore frigore ꝛ hmōi. Uñ angel⁹ mouēs celū ꝓprie nō agit qꝛ celū nō patiť passiones hmōi. ¶ His p̄missis dicit q̄ tact⁹ metaphoric⁹ sumiť dupl'r vl' qꝛ cātus in vtroq̄ extremoꝝ vl' in altero tm̄. ¶ Pro q̄ sciēdū q̄ sube sepate mouent corpa celestia. corpa ꝟo celestia mouēt hec inferiora ꝛ hec inferiora mouēt seipsa adinuicē Intelligētie āt mouēt corpora celestia nō mote nec passe Corpa ꝟo celestia mouēt hec īferiora mota sed nō passa. iō vt intelligētie mouēt corpa celestia ē oīno tact⁹ metaphoric⁹ tam ex ꝑte tāgentis q̄ tacti qꝛ nec intelligētie mouēdo ꝓprie agunt nec corpa celestia patiunť Sed cū celestia mouēt hec inferiora ē ibi tact⁹ metaphoric⁹ sz cā h⁹ videť oriri ex altera ꝑte tm̄. Nā ex ꝑte horū inferioꝝ bñ ē apt⁹ nat⁹ repiri tact⁹ ꝓpri⁹ sz nō ex ꝑte celestiū qꝛ tāgūt īpassibiliť. Cū ꝟo hec inferiora se tāgāt ad-

inuicē est oīo ibi tact⁹ ꝓpie ⁊ agēdo re
patiunt ex eo ꝙ cōicāt in materia ⁊ ha-
bēt formas distictas q̄ sūt capaces ꝑiaꝝ
rū q̄litatū vt calozis frigozis ⁊ hmōi c⁹-
modi nō sūt forme celestes. vt dictū ē in
primo de celo et mundo. ¶ Deinde de
terminat arist. de mixtione. d. ꝙ mixtio
est miscibiliū alteratoꝝ vnio. Dicuntur
aūt miscibilia illa q̄ agūt ⁊ patiunt ad-
uicē cuiusmodi sūt elemēta q̄ pūt misce
ri et facere ex se vnū aliud. qm̄ q̄libet
elementū ē ꝑriū alteri. Est aūt ꝓpetas
mixti ꝙ q̄libet ps mixti ē mixta sicut q̄-
libet ps aq̄ est aq̄. ¶ Circa p̄missa ꝑt du
bitari. Utrū elemēta maneant in mixto
fm substātiā. Ad qō dicēdum fm doc.
subti. di. xv. ij. sniaꝝ ꝙ elemēta nō ma
nēt in mixto fm subam siue remissam vt
dicit cōmētatoꝛ; siue nō remissaꝝ vt dicit
auicē. Qō ꝓbat sic qz forma elemētoꝝ
est nata ꝓstituere cū mā suppositū ꝙ se
subsistēs i gñe sube. Si igit ē ibi forma
aq̄ pficiēs materiā ꝓpositū ex materia ⁊
forma ē ꝙ se subsistēs. et sicut ē ō forma
et materia aq̄ similiter ē de aliis trib⁹
quare p̄ter mixtū eēnt q̄ttuoꝛ suppositā
subsistētia qō videt incōueniēs. Itē for
mā ignis cōseq̄t quātitas ⁊ similit forꝝ
mā aque ꝫ nō ꝑt eadē q̄ntitas duoꝝ eē
subiectoꝝ g̃ vel duo corꝑa erūt sil vel ñ
q̄libet ps mixti erit mixta. ¶ Dico g̃ ꝙ
forma elemēti ⁊ forma mixti nō cōpatiū
tur se simul. Unde sicut est impossibile
qñ ex aq̄ fit ignis materiā pfici sil forma
aqua et forma ignis sic hic ꝓbat qz cuz
mixtū generet ex elemēto vel elemētis
et corrumpat in illa talis erit icōpossi-
bilitas inter formā elementi ⁊ formā mi
xti sicut inter terminū a q̄ et ad quem ge
nerationis eiusdē. ¶ Quō elemēta ma
nent in mixto. Dico ꝙ sicut licet medi-
um dicat cōponi ex extremis vt rubeuꝫ
ex albo ⁊ nigro tamē ista cōpositio nō ē
nisi cōueniētia q̄dā qz null⁹ ponit q̄n q̄
litates medie sint simplices. Ad ñ ꝓpter
istā cōueniētiā naturalē mediꝫ cū extre-
mis q̄ nō est extremi ad extremū ꝑueniꝝ
extrema esse ⁊ manere in medio. Et nō
dicit ꝙ extremū sit in extremo sic in mi-
xto dicunt manere forme elemētoꝝ ꝓpꝫ
naturalem conuenientiaꝫ que est forme
mixti cū elementis vel cum elementoꝝ
formis que cōuenientia nō est vnius ele
mēti ad aliud. Itē aristo. vult ꝙ forma
gēiti mixti est actualioꝛ ⁊ pfectioꝛ forma
elemēti ita ꝙ forma elementi inferioꝛ et
potētialioꝛ est. Et ideo dicunt elemēta
manere virtualiter sicut impfecta ⁊ in-
ferioꝛa manent in supioꝛib⁹ in quib⁹ nō
manēt nisi virtualiter Unde aristo. post
ꝙ dicit ꝙ elemēta manēt in mixto sub-
dit: saluat eīn virtus eoꝝ. ¶ Dico ergo
ꝙ elementa nō manent in mixto fm sub
stantiam Hec oportet dicere ꝙ pl⁹ ma-
neant in mixto ꝙ extrema manesnt in
qualitate media vel sicut sensitiua et ve
gitatiꝫ manēt in itellectiꝫ. ¶ Sed ꝫ ꝑ-
dicta arguit. Mā sicut est pri⁹ mixtio est
miscibiliū alteratoꝝ vnio ex quo sumit
duplex arg^m. nā dicit alteratoꝝ nō coꝛ-
ruptoꝝ g̃ si miscibilia nō corrūpunt ma
nēt fm subam. ¶ Dicit etiaꝫ ꝙ ē vnio.
vnio aūt nō est corruptorum sed entium
igit cū mixtio sit vnio miscibiliū miscibi
lia manēt fm substātiā. ¶ Itē qualitas
elementi nō est sine elemento ꝫ quali-
tas elementi apparet in mixto ergo ibi ē
elementū. ꝓbatio maioꝛis. ij. ō aīa Hu
miditas aq̄ nō est sine aq̄. ¶ Itē ꝑ° celi
et mūdi mixtū mouet fm naturā elemē-
ti ꝑdūantis: ꝫ si effect⁹ ē g̃ cā ē. g̃ si gra
ue actu mouet deoꝛsuꝫ est in terra actua
liter. ¶ Itē. v. metaphi. Elemētum est
ex quo res cōponit et est ī manēs g̃ sub
stantia elementi manet. ¶ Ad ista dicē
dū et primo ad ꝑmum ūm ōz ꝙ mixtio ē
vnio alteratoꝝ. Dico ꝙ si mixtio accꝛ-
piat ꝓ vltimo instanti generatiōis in q̄
miscibilia corrumpunt q̄tū ad suas foꝛ
mas tūc mixtio est miscibiliū ꝓius alte
ratoꝝ vnio. Unio inq̄ in vno effectu
cōmuni in quo sicut in virtute saluatur
virtus eoꝝ fm aristo. vñ qz miscibilia
oportet ꝓius alterari anteq̄ vnianē in
vno effectu nō ꝓpter hoc oportet cōclu-
di ꝙ maneant in isto effectu cum mixtio

etiã sit generatio q̃dã ꝑm aristo. nõ accipiẽ hic vnio ꝓprie. vnde quia ibi ꝓtinẽtur virtualiter vt dictũ est ꝛ ꝑm cõueniẽtiã ideo ibi dicunt vniri. ¶Ad aliud cũ dicit q̃ qualitates elementoꝝ nõ sunt sine elemẽto. Dico q̃ nõ sunt ibi qualitates elementozũ sed cõsimiles eis. vnde ibi est ꝙueniẽtia q̃litatis naturalꝫ elemẽti cũ qualitate mixti. Jn mixto eñ animato est calor alius q̃ in igne licet sint similes in aliquo Calor eñ ignis alterat ad ignẽ ꝛ alius ad carnem ꝛ non ad ignẽ Unde qualitas mixti ẽ ꝑfectior q̃ qualitas elementi. ¶Ad aliud de qualitate ꝑdũante Dico q̃ ꝑdominũ illõ ẽ cõuenientia in ista qualitate que est ꝑncipiũ motus localis vt mouẽdi deorsuz est grauitatis principiũ ꝛ sic omnia mixta habent qualitatẽ talem que magis cõuenit cũ terra q̃ cũ alio elemento. vnde si elementa essent actu in mixto cum nõ essent ibi sine suis qualitatibꝰ magis esset ibi motus violentus q̃tum ad tria elementa q̃ naturalis. ¶Ad vltimũ dico q̃ illa diffinitio elementi cõuenit solũ materie prime nã ista manet in re que ex ea cõponitꝫ. Explicit primus.

Jncipit secũdus liber de generatione.

Emixtione ꝛc.

Postq̃ phisi. in primo libro determinauit de corruptione ꝛ generatione. hic consequẽter determinat de ipis corporibus naturaliter generatis ꝛ corruptis. s. de quattuor elementis. Ponit aũt distinctionẽ eorũ ꝑm quadruplicem cõbinationẽ q̃ttuor q̃litatũ primarũ tangibiliũ q̃ sunt caliditas. frigiditas humiditas ꝛ siccitas. Jste eñ quattuor qualitates faciunt sex cõbinatiões quarũ quattuor sunt cõpossibiles due vero incõpossibiles scz calidũ frigidum humidũ ꝛ siccum quare ex illis cõbinationibꝰ duabꝰ nullũ elementum est. cõtraria eñ in eodem esse simul inpossibile est. Secũdum ergo quattuor cõbinationes cõpossibiles sumunt quatuor ꝙelementa. ignis eñ est calidus ꝛ siccꝰ. aer humidus ꝛ calidus aqua frigida ꝛ humida: terra frigida et sicca. Dicunt autẽ ille qualitates prime quia nõ fluunt ab alijs sed oẽs alie qualitates siue cõtrarietates fluunt ab istis seu ad eas reducũt. Jste aũt qualitates nõ depẽdẽt abinuicẽ. Caliditas eñ nõ dependet a siccitate nec ecõuerso ꝛ sic de frigiditate ꝛ humiditate. Secũdarie aũt qualitates sunt que dependẽt ab istis scz durũ ꝛ molle: asperũ ꝛ lene. albũ et nigrũ. ꝛ sic de alijs. Calidũ vero sic diffinit a phi. Calidũ ẽ ꝙgregatiuũ omogeniozꝝ ꝛ disgregatiuũ eutrogeniozꝝ. Et dicuntur homogenia ab omos qõ est vnũ ꝛ genus Jnde homogenia dicunt q̃ sũt eiusdẽ generis vel nature Eutrogenia dicunt ab etheros qõ est varij Uñ eutrogenia quasi varij generis. ¶Ad euidentiã aũt huiꝰ sciendũ q̃ calidũ rarefacit ꝛ calefaciẽdo q̃q̃d ẽ ibi ſbtile eleuat ꝛ euaporat. iõ oꝛ disgregare eutrogenia qz grossa ꝛ grauia relinq̃t deorsuz: leuia aũt ꝛ subtilia facit ascendere sursum Et qz calor cõiũgit leuia leuibꝰ ꝛ grossa relinq̃t cũ grossis iõ habet cõgregare homogenia Uñ videmꝰ in estatẽ q̃ carnẽ calefacit ꝛ rarefacit: poriq̃ apiunt ꝛ humiditas naturalꝫ inde exit. Frigidũ aũt ẽ ꝙgregatiuũ hõgeniozꝝ ꝛ eutrogeniozꝝ Frigidũ eñ ꝓstipat ꝛ cõstringit ꝛ iõ nõ sepat subtilia a grossis ſz coagulat ea simul. Uñ videmꝰ q̃ in hyeme ꝓstringit caro ita q̃ humiditas naturalis nõ exit ꝛ inde ẽ q̃ celerior est digestio in hyeme q̃ i estate. ¶Nõ cõputata aũt digestiõe cibi in ore ponit triplex digestio. Ꝑria est q̃ cibus digerit in stomacho. Scõa est in epate ꝛ ibi generant humores. de inde hũores deriuant ad mẽbra ꝛ ibi digerit cibꝰ. Tertia digestione et ꝓ nutritiua ꝙuertit ps in substantiam corporis ad conseruationem individui et alia reponit ad ꝓseruationem spẽi ita q̃ nutritia ꝑpat ꝛ dispõit mãm generatie Efficit ei semẽ ex superfluo ẽtie digestiõis

vt patet ꝑ.p. quinto de anĩalib⁹. Et hu
ius signũ est: qꝛ multa et suꝑflua cõme-
stio augmentat materiã spermatis et ex-
citat generatiuã. Nota aũt ꝙ calidũ per
accidens habet frigefacere: et frigidum
calefacere. verbi gratia: adueniente ca-
lore aperiuntur pori: et humores natu-
rales exhalãt: ita ꝙ corpus interius fri-
gescit. Similiter frigus ꝯstringit corp⁹
et retinet humores intus ꝙ corpus effi-
citur calidum. Humidũ vero est quod ẽ
male terminabile termino ꝓp̃o: bñ autẽ
termino alieno. Unde patet ꝙ aer ẽ hu-
midior ꝙ̃ aqua: qꝛ magꝭ fluxibilis. Sic
cum est qđ ẽ bene terminabile termĩo ꝓ
prio: male aũt termino alieno sicut terra
lapis et hmõi. ¶ Et sciendum ꝙ ꝓut đt
aristo. predictarũ qualitatũ due sũt acti-
ue scꝫ calidum et frigidum: et due passi-
ue: scꝫ humidũ et siccũ. que due dicũtur
passiue: qꝛ non sũt adeo vehementꝭ acti
onis sicut alie due: hoc tamẽ nõ obstan-
te sunt actiue: alioquin non contingeret
ex terra gñari aquam: nec econuerso ni-
si inter siccitatem terre et humiditatẽ aq̃
esset actio et passio. Illa enĩ elemẽta cõ-
ueniũt in frigiditate. Similiter alie due
scꝫ calidum et frigidum dicũtur actiue:
non ꝙ om̃ino nõ sint passiue: sed ꝙ sunt
minus passiue ꝙ̃ humidũ ⁊ siccũ: alioq̃n
ex aqua non fieret aer: q̃ cõueniũt in hu-
mido: nec ex terra ignis que conueniunt
in sicco. In generatõe autẽ elemẽtorum
ex vno pugillo terre fiunt decem aque: ⁊
ex vna aqua decem aeris: et ex vno aerꝭ
decẽ ignis. Cuius ratio ẽ: qꝛ aqua in de
cuplo rarior ẽ terra: et aer aqua: et ignis
aere. ¶ Dicit cõsequẽter aristo. ꝙ ĩ ele-
mentis habentibus simbolũ. i. cõuenien
tiam in aliqua qualitate facilior ẽ transi-
tus. ⁊ rõ est: qꝛ facili⁹ ẽ transmutare vnũ
ꝙ̃ multa. Unde si ex igne fiat aer: eorum
transmutatio erit facilis: qꝛ cõueniunt ĩ
vna qualitate scꝫ caliditate: et ideo si hu
miditas aerꝭ domĩeꝫ siccitati ignis statĩ
ignis efficitur aer. Ubi nota ꝙ licet q̃li-
tas simbola vtpote caliditas ignis non
corrumpatur ꝑ caliditatem aeris cũ non
contrariẽtur corrumpiꝫ tamẽ ꝑ accidẽs
ad corruptionem sui subiecti. ¶ Scien-
dum insuꝑ ꝙ cognito ꝙ ignis excedit ĩ
caliditate statim possum⁹ cognoscere q̃
q̃litates primo ꝯueniũt elementis alijs.
Cum em̃ aer sit calidus et humidus ca-
liditas nõ ꝑmo conuenit ei qꝛ ꝑmo ẽ po
sita conuenire igni. cõueniet ergo ei pri-
mo humiditas: quo scito cognoscim⁹ q̃
qualitas ꝯueniat primo aque. nam non
humiditas cũ conneniat primo aeri: fri-
giditas ergo ei primo cõueniet. Sic fri-
giditas non ꝯueniet primo terre: qꝛ con-
uenit aque: ꝯ erit terra primo sicca. Et
licet humiditas aque sit magis compa-
cta ꝓpter frigiditatem et densitatẽ ma-
terie ꝙ̃ sit humiditas aeris: et iõ magis
humectet: tamen non ẽ ille proprius ef-
fectus humiditatis: sed ꝓprius eius ef-
fectus est fluere et esse et male termina-
tum termino ꝓp̃o et bene termino aliẽo
et hec maxime conueniunt aeri.
¶ Deinde sciendum ꝙ triplex est inter-
sticium aeris seu regio aeris: scilꝫ suꝑior
regio que ex vicinitate ad ignẽ a ph̃is es
tus appellaꝫ. et media zona seu regio q̃
vocatur locus frigoris et inferior ꝑs ae-
ris ꝓpe terram habẽs aliquid caloris et
aliquid frigoris. Superior autẽ ꝑs pu-
ra ẽ et rara ꝓpter vicinitatem ignis: ca-
lidaq̃ vehementer. Inferior aũt pars q̃
est circa terram habet frigus ex se ꝓpter
aquam et terram: calida aũt ẽ ex reꝑcussi
one seu reflexione: aut etiã refractiõe ra-
diorum ad solidam planiciem terre ⁊ aq̃
et efficitur illa nõ in flammãs sꝫ quasi va
porem sui natura q̃dem ꝓhibens vt nõ
comburaꝫ vel incendaꝫ. Reflexione aũt
radioꝝ euocata spirat ex se vaporem. re-
gio aũt aeris ꝑ eque distantiam quidem
ab his duabus sumpta frigida est valde
ꝓpter causam oppositam cũ non habeat
calorem ex vicino igne: nec ex radioꝝ re
flexiõe eo ꝙ radij non reflectũtur ad trãs
parens ꝑuium et diaphonum sed tm̃ ad
solidum planum. ex vaporibus igiꝫ ele-
uatis ab aqua vel a terra causanꝫ in istis
regionibus aeris pluuie venti tonitrua

comete ⁊ cetere impressiones ꝑm ꝙ calores eleuati sunt calidi vl frigidi: subtiles vel grossi ꝑm ꝙ alias varietates eorum atq; variam eleuationem: vt multiplicit arist. ondit in libro metherorum.

Quia vero. Capitulū. II.

Hic. p. determinat cōsequenter de causa generatōis et corruptōis efficienti dicēs ꝙ hmōi causa ē motus solis in circulo obliquo. Uidem⁹ enī ꝙ sole ad nos accedente fit generatio hoꝝ inferioꝝ: eo vero recedente corruptio. De influxibus vero syderum circa hec inferiora: ⁊ de indicijs astrologoꝝ super his dicit doc. subtilis. 14. dist. secūdi sen. ꝙ stelle agunt ī elementa ad eoꝝ generationem ⁊ alterationem. Accedēte eñ sole cum alijs stellis calidis ad cenith alicuius regiōis elementa supiora scz ignis et aer augmētāt et inferiora scz aqua et terra minuunt: et in illa conuertunt: ⁊ econuerso eo recedēte ⁊ accedentibus stellis frigidis vt saturno accidit generatio elementoꝝ terre et aque. Si dicatur ꝙ tunc spera aque erit aliquando maior: aliqñ minor. Dico ꝙ sicut accedēte plāeta puta sole ad cenith vnius regionis ꝑ accessum eius generat ibi plus de igne ⁊ minuitur de aqua: ita per eius recessum generat plus ꝓportionabiliter de elemētis frigidis et minuitur de calidis: ⁊ sic seruatur equalitas q̄ ad totum. Habēt etiam actōem sup mixta imperfecta: v itmpressiones que generant in aere vt comete: ⁊c. Naz materia eoꝝ que est vapor non eleuatur ad locuz generatōnis istarum nisi ꝑ calorē incorporatum in illis virtute alicuius stelle. Similiter habent actionem circa mixta ꝑfecta vt metalla que in quibusdam regionibus generātur ex constellatōne habent respectum ad generationem istam. Nam terra nō est causa huius diuersitatis. Item sup animata alterando corpa ad qualitatem cōuenientem vel discōuenientem anīe ꝑficienti corpus: ⁊ sic agūt ad generationem et corruptionē ⁊ sens⁹ deordinatōnem: et ꝑ consequens possūt habere aliquam actionem in intellectu ⁊ qz si deordinat sensus in actu suo ꝑ cōsequens deordinabitur intellectus. vt patet ī freneticis ⁊ lunaticis: ⁊ quo ad hoc pñt esse causa deordinationis in volūtate. Possunt eñ appetitū sensitiuum alterare vt magis inclinet ad hoc vel illd ꝙ ad aliud. Quia et ī viatore inclinat voluntas ad ꝓsequendum quod est appositum scdm appetitum sensitiuum: ideo hoc mō inclinant voluntatem nō tamen necessitant: qz ꝑt contraire ꝑ liberum arbitriū. ¶ Patet ex his ꝙ astronomi possunt ꝑnosticare de moribus hominū ꝑm constellationes natiuitatū et sepe scdm veritatem: qz sensus ⁊ cogitatio hominuz ꝓni sūt ad malum: licet nō semꝑ ꝓpter libertatem voluntatis. In multis etiam errant ⁊ quo ad hec et alia ab eis prenosticata: qz nesciūt perfecte qualitates et vires celoꝝ et astrorum concurrentium ad tales effectus. effectus eñ vni⁹ stelle pōt impediri per aliam eis ignotam.

Explicit secundus liber de generatione et corruptōne.

Incipit primus metherorū. E primis. ⁊c.

Incipit liber metheroꝝ in quo agitur de impressionibus factis in elemētis ex alteratōe qualitatum primarum cuiusmodi sūt comete: grandines: pluuie: venti: et huiusmodi: ⁊ sic tractat de elementis inq̄ntum sūt in via ad tales mixtiōes imꝑfectas. Unde corpus simplex inq̄ntum habet in se principiū motus ad formam mixti imꝑfecti ponit hic subicm̄. Hec āt scientia vocatur metherologica a meta quod ē trans ⁊ theoron qd ē cernere vel speculari: et logos qd est sermo: q̄si ꝑmo de sursum apparentibus. s. in supma media seu infima regione aeris. Unde q̄uis alique impressiones infra terram ge

nerentur: qꝛ tñ impꝛssiones que superius generãtur sũt nobis magis note et appa rentes: idõ ab huiusmodi denominatur liber iste. ¶ Sciendum est ꝙ impressio põt sumi dupliciter. vno mõ ꝓprie: alio modo similitudinarie. Sumit aũt impꝛssio ꝓpe ꝓ vestigio relicto in aliquo corpore molli facto ab aliquo duro sicut impressio sigilli in cera. Similitudĩarie autem sumitur ꝓ aliquo effectu facto ⁊ derelicto in elementis ex alteratione qualitatum ꝑmarum. ⁊ sic sumitur ĩ ꝓposito. Causa vero efficiens huiusmõi impꝛssionum sũt corpa celestia quoꝝ influxu omnis ꝟtus naturalis huius inferioris mũdi sensibilis ex quattuor elementis compositi gubernatur vt declaratũ extitit in fine libri secũdi de generatõe. Qd ꝓbat arist. qꝛ omne variabile reducitur ad aliquod inuariabile sicut in causam eiꝰ: sed motus corꝑm inferioꝝ est variabilis cuꝫ illa quandoqꝫ sint ⁊ quandoqꝫ non sint: ꝗ reducitur in motuꝫ corꝑm celestium q̃ sunt incorruptibilia: ⁊ quoꝝ motus semꝑ cõtinuat. est aũt terra modice quantitatis respectu celi cũ sit minor quibusdã astris: vt dicit aris. astrologoꝝ dictis adherendo. Circũdat ꝟo aqua terram sperice dempta quadã ꝑte terre q̃ discooꝑta est ꝓter inhabitationem hominuꝫ: vt dictũ est in ꝑcedentibus. Q aũt int̃ terram ⁊ celum sit ponendus ignis: et hoc in concauo orbis lune ꝓbatur: qꝛ videmus ignem naturaliter moueri sursũ tendendo ad locũ suũ naturalem. Licet aũt videat a nobis ignis in materia aliena: puta aerea vel terrea: non tamẽ impropria ꝓpter eius raritatem. Q etiã inter terram ⁊ celũ nõ sit tm̃ ignis ꝓbat: qꝛ cum terra sit modice q̃ntitatis ⁊ quasi nulliꝰ in ordine ad celum: si totũ illud spacium esset repletuꝫ igne: sequeret ꝙ ignis cũ sit maxime actiuus tãdẽ ꝯuerteret totam terrã in sui naturã. Ponit ergo aer ĩ cõcauo ignis: Cuiꝰ assignat arist. triplicez regionem: scꝫ infimã: mediã: ⁊ supmaꝫ: de quo dcm̃ est in fi. li. de genera. Media ergo regio est frigidissima non soluꝫ ꝑuatiue ꝓpter defectum reflexõis radiorum solariũ ⁊ distantiã eius ab igne et a celo: sed etiã positiue ex influxu aliquoꝝ planetarum frigefactiaꝝ q̃ vbi deficiunt radij solares in ꝟtute calefactiua: generant frigiditatem cuius illa regio est capax. Frigiditas quoqꝫ illius regiõis patet ex hoc ꝙ in sũmitate quorũdã montium illã regionẽ attingẽtiũ ꝑ totũ annuꝫ seruant niues. In supma aũt regiõe ꝓpter sui calorem vehementẽ nõ valẽt venti vel nubes generari. Itaqꝫ ex vaporibꝰ ab aqua et a terra ꝟtute corꝑm celestiuꝫ eleuatis generantur metherologice impressiones. hec enĩ duo elementa sũt magis materialia: ⁊ idõ sunt exalabilia. Licet aũt omis fumus a terra vel aq̃ eleuatus large possit dici exalatio aut vapor: proꝑe tamen fumus terrestris dicit exalatio et fumus aqueꝰ dicitur vapor. Vñ dicit. p. ꝙ vapoꝝ natura est humiduꝫ et calidum. exalatões aũt calidum et siccũ. Vapor em̃ humiditatez habet ab aqua: et calorem incorꝑatũ ꝟtute corꝑm celestium: et est in potentia aer. Sic exalatõ siccitatem habet a terra et calorem a corporibus celestibꝰ et est in potentia ignis Ipa enĩ corpa celestia vt dicit aristo. licꝫ nõ sint formaliter calida: causant tamen motu suo calorẽ in istis inferioribꝰ et q̃maxime sol. Quod ꝓbat arist. qꝛ ad hoc ꝙ corpus celeste motu suo sit cã caloris in istis inferioribus oportet ꝙ velociter moueatur: et ꝙ non longe sit. hec aũt sufficienter reperiuntur in sole: ⁊ ideo sol ẽ maxime causa caloris: non sic de alijs. Licet em̃ astra fixa in firmamento velociter moueantur motu primi mobilis lõge tamen distant a nobis. Luna ꝟo licꝫ sit propinquior sole: tamen tarde mouetur motu scilꝫ primi mobilis: vt dictum est in secundo libro de celo et mundo. Licet igitur motu aliorum astrorũ a sole causetur calor in istis inferioribus: nõ tamen ita intensus sicut causatur a sole. Ultra etiam predicta sol habet sensibilẽ influxum caloris de sua natura sicut dicitur q̃dam ꝙ aliqe stelle frigide sunt

190

de natura sua ꝟtualit̃: vt saturnus ẽ frigidus et siccus que sũt qualitates cõtrarie calido et humido in quibus consistit vita: et ideo ẽ mortifer⁹. Jupiter ꝟo ẽ est calidus et humidus: et sic eius maliciam tempat. mars aũt calidus et siccus ¶ Consequẽter dt aristo. ꝙ signũ ꝙ corpora celestia non sũt formalit̃ calida ẽ: qꝛ sol q̃ maxime videt̃ calidus esse nõ apparet esse igneus sed albus. ¶ Circa p̃dicta sciendum ꝙ calor ꝑ accñs põt causari a frigore et econuerso: vnũ enĩ contrariuꝫ fortificat̃ ꝑ antiꝑastasim siue per iuxtapositionẽ alterius: qđ ꝓbat̃. qꝛ vnum contrarium naturalit̃ fugit reliquum: et resistit ei: ḡ qñ iuxta vnum cõtrariũ ponitur aliud ip̃m circũdãs sequitur ꝙ aliud se unit et resistit ei et ꝑ cõsequẽs vniendo se fortificat: quia virtus vnita fortior est seip̃a dispsa. et hac de causa frigidiores sunt concauitates terre ĩ estate q̃ in hyeme: qꝛ frigiditas terre vt resistat calori circundanti se recolligit et vnit ad intra: ⁊ vniendo se fortificat. Dicit̃ aũt antiꝑistasis ab anthi quod est contra: et pura quod est iuxta: et thesis positio q̃si iuxta positõ contrarioꝝ. ¶ Si arguat̃ ꝙ vnum cõtrarium ẽ corruptiuum alteri⁹: ḡ nõ est eius fortificatiuũ. R⁰ ꝙ contrarium iuxta positum alteri p̃t duplicit̃ se hr̃e ad ip̃m. Uno modo vt circundãs ipsum tm̃ et tũc ip̃m fortificat vt dcm̃ est. Alio mõ vt penetrans quando scꝫ tante ꝟtutis est ꝙ p̃t ip̃m penetrare vsqꝫ ĩ ꝓfundũ et ip̃m destruere ex toto: et sic vnũ ꝯrium est corruptiuum alterius: nõ autẽ primo modo.

Capitulum.II.

h Js ãt determinatis ⁊c. Hic det̃miatarꝫ. đ imp̃ssiõib⁹ ignitꝫ cuiusmõi sũt flãme apparẽtes in aere ⁊ sydera decurrentia ⁊ dali seu titiones. Circa quod notãdũ ꝙ materia imp̃ssionũ ignitaꝝ est duplex scilꝫ ꝓpinqua et remota. Remota est corpus siccum terrestre habẽs aliquid de humido aereo pingui ac de facili inflammabili. Uidemus nanq; oleum in quo humidũ aereum dominat̃ de facili inflammari. Mat̃ia ꝟo ꝓpinq̃ est exalatio calida et sicca siccitate opposita humiditati aquose: et dicit̃ ypcauma ab yp quod est sup: et cauma quod ẽ incendium: qꝛ valde est inflammabilis. Causa ꝟo efficiens est duplex scꝫ remota et ꝓpinqua. Remota est sol et corpa celestia exalationem subtiliantia et eleuantia. Propinqua aũt ẽ calidum inflãmans exalationem eleuatã et subtiliataꝫ vel etiã frigidũ fortificans calidum exalans ꝑ antiꝑastasim cuiusmodi ẽ frigiditas aeris coagulantis vel nubis aquose In tali aũt exalatione aliquando ẽ caliditas debilis: et sic eleuat̃ tm̃ ad infimaꝫ regionem aeris. Aliquãdo ꝟo mediocrꝫ et sic eleuat̃ ad mediam. Aliquãdo autẽ excellens: et sic eleuat̃ vsqꝫ ad supremã. Cum em̃ siccum bene retineat et non humidum exalatio que est sicca caliditateꝫ fortius retinet: et ꝑ consequeus leuitatẽ vt ascendit aduersus supremam regionẽ aeris. Uapor autẽ cũ sit humid⁹ de facili amittit calorem: et ideo non ascendit vltra mediam regionẽ que est frigida. Unde s̃m diuersam dispõem exalatõnis in caliditate et frigiditate raritate et dẽsitate grauitate et leuitate contingit diuersitas locoꝝ ⁊ figuraꝝ in hmõi imp̃ssionibus ignitis. verbi gratia: si exalatio habet plus de grosso q̃ de subtili: tũc qñ inflammat̃ apparet ꝑ modum colũne piramidalis. Si ꝟo exalatio sit equaliter subtilis in omnibus ꝑtibus suis habeat qꝫ longitudinem et latitudinẽ videt̃ flãma accensa veluti in carea ardenti. Si aũt ꝑtes exalationis fuerint multiplicit̃ dispse s̃m longitudinem latitudinem et ꝓfunditatem videnẽ sydera volantia. Et si globus vnus exalationis tunc videtur impressio ꝑ modum ignis saltãtis đ priori loco ad posteriorem: et dicuntur capre saltantes q̃ ab arist. dicunt̃ eges. Si ꝟo vna ꝑs exalationis sit subtilis et de facili inflammabilis alia aũt non ꝓpter frigiditatem et humiditatem aqueaꝫ

ad quam declinat tũc apparet titio: que dicitur impssio ꝑ modum ligni extincti in aquis fumigatis post extinctionem. Mouentur quoqꝫ exalatõnes ignite ꝟm ꝓpam naturam sursum: qꝛ calidum naturaliter tendit sursum: vt dicit aristoti. Aliqñ aũt ꝑ accñs tendũt deorsum a contrario ꝓpellente. Cum em̃ exalatio ĩ nube frigida includitur ꝑ antiparistasim inflãmatur: et inflammata a frigiditate cõtraria deorsum ꝓpellitur admodũ syderis desursum cadẽtis. Aliqñ aũt mouentur lateraliter ꝓpter grau itatẽ ꝟtutum mouentiũ. Nam exalatio qꝛ leuis ẽ ⁊ calida ẽ nititur ascẽdere: sed quandoqꝫ impeditur a cõtrario superi⁹ existẽte: iõ mouetur lateraliter: et sic apparẽt in aere sydera volantia ⁊ discurrentia: que qꝛ sunt ꝓpe nos apparent velocius moueri syderibus que sunt in celo: licet non ita sit ꝟm rei veritatem. Fiunt etiã maxime in autumno. Nam in hyeme exalatões nimis habent de humido aqueo: ideo non sunt ita inflammabiles. Nõ etiã fiũt ita cõmuniter in vere qꝛ nimis sapit naturã hyemis. nec etiã ita cõiter fiunt in estate ꝓpter nimiam siccitatem ⁊ caliditatẽ.

¶ Deinde agit aristo. de quibusdã fantasmatibus apparentibus de nocte serenitate aeris exñte: qñ scꝫ nõ sunt nubes in aere que dicũtur hiatus: voragines: ⁊ sanguinei colores: qꝛ em̃ habent ꝓ materia in qua apparent exalationem calidaꝫ ⁊ siccam: ideo de his hic determĩabit. p. Ad cuius euidentiam sciẽdũ: ꝙ vt habetur in quinto de sensu et sensato. Color est extremitas ꝑspicui in corꝑe termĩato Pro quo sciendũ ꝙ quoddã ẽ perspicuum totaliter luce repletum sicut sol. Aliud est ꝑspicuum qđ nõ habet lucẽ ĩ actu sed ẽ susceptiuũ lumĩs ꝟm totum: scꝫ ĩ extremo et ꝓfundo. et hec dicũtur paruia transparentia et diaphana cuiusmõi sũt corꝑa celestia demptis corꝑibus astroꝝ aere ⁊ alijs que penetrant a visu. Aliud est perspicuum qđ tm̃ recipit lumen ĩ suꝑficie: nec p̃t a visu penetrari sed terminat visum: ⁊ sic corꝑm q̃dam sũt lucida q̃dam transparentia: ⁊ quedam opaca vl terminata: que om̃ia quodãmõ sunt perspicua. In diffinitiõe itaqꝫ coloris sumit̃ perspsicuum tertõ mõ: ⁊ color dicit̃ extremitas perspicui. qꝛ scꝫ est lux in extremitate ꝑpicui termĩati ꝑ opacitatẽ ⁊ grossiciem. Est nanqꝫ color lux obumbrata ex cõmixtione corꝑis opaci. Causatur autẽ effectiue ex actõne qualitatũ elemẽtariũ ꝟm variam elementoꝝ cõmixtionem. qñ ergo in tali cõmixtione plurimũ domĩat̃ lux tunc causatur albedo: quãdo autem dominat̃ opacũ causatur nigredo q̃ minus habet de luce inter alios colores sic̃ albedo plus habet. vnde sunt duo extrema in genere colorum. Sic etiã causant̃ colores medij ꝟm ꝙ plus vel minus lux dominatur opaco: vel opacum luci: sicut in colore rubeo plus dominat̃ lux opaco q̃ in viridi licet ibi sit minus de luce q̃ ĩ colore albo. Ponitur aũt rubedo mediũ inter albedinem et nigredinem ꝑ eqꝫ distantiam ab vtroqꝫ extremo: Sed int̃ rubedinem et albũ sunt colores alij quorũ quidam declinãt ad albedinẽ: vt color q̃ dicitur flauus vel glaucus: cuiusmodi ẽ color foliorum cadentiũ in hyeme: ⁊ ali⁹ magis ad rubedinem puta color croce⁹. Similiter inter rubeum ⁊ nigrum ponũtur alij calores videlicet purpure⁹ l̃ coccineus qui magis declinãt ad rubedinẽ ⁊ viridis qui magis declinat ad nigredinem. Ad has aũt species coloris septem possunt alij colores reduci scđm variam ipsorum participationem seu conuenientiam: vt color azureus seu celestis qui dicitur indicus: aut plauius qui magis cõuenit cũ nigredine q̃ cum viridi ⁊ alijs.

¶ Ex his potest patere quomõ colores nubium causantur. Color em̃ albus ĩ nube causatur ex adiunctione luminis cuꝫ nube multe diaphaneitatis ⁊ raritatis. Color em̃ niger ex adiunctõne luminis cum nube multe densitatis. Medij autẽ colores causantur ꝟm variam istoꝝ commixtionem: vt patet ex precedentibus.

¶ His premissis sciendum ꝙ de die per calorem solis eleuatur exalatio calida ⁊

191

sicca que frigiditate noctis superueni=
ente aere existente sereno sursum cōgre=
gatur ⁊ condensatur quandoq; magis ī
vna parte q̄ in alia. Quandoq; ergo cō
tingit q̄ extremitas rarior est q̄ mediuz
⁊ penetrabilior a lumine alicui⁹ astri in=
cidentis super huiusmōi exalationem ⁊
pars media est grossa et compressa: ⁊ sic
parum a lumine penetrabilis tunc extre
mitas apparet alba: ⁊ medium apparet
nigrum. Et qr nigrum minus mouet vi
sum q̄ album vel lucidum: ideo ꝑs me=
dia nobis distātior apparet q̄ partes ex=
tremales: et sic apparet quasi quedam fe
nestra in celo seu profunditas que cū ꝑ=
ua apparet dicitur hiatus: quādo vero
magna dicitur bachimus seu vorago.
Huius simile apparet in castris a longe
visis in quibus ꝓpter alicuius interpo=
sitionem nigre e partis inter duas albas
apparent quandoq; alique fenestre licet
ibi non sint. Saguinei aūt colores causā
tur a lumine astri transeūte ꝑ exalatōem
opacam calidam et siccam propter noctꝫ
frigiditatem compactam ⁊ constrictam.
Ut em̄ dictum est quando lucidum non
simpliciter dominatur sup̄ opacum: nec
econtra causantur colores medij ꝑm va=
riam ip̄orum commixtionem: sic album
vel lucidum visum per nigrum apparet
rubeum: vt patet de sole in ortu ⁊ occasu
qui apparz rubeus ratione vaporum a=
scendentium. Cum enī species vtriusq;
venerit ꝑ idem medium ad oculum sen=
sus non iudicat de extremis sed de me=
dio colore: alias oportebit q̄ eidem cor=
pori attribueret contraria. Non apparēt
aūt hec de die qr sol suo colore sufficit dis
soluere materiam impressionis: et lz sint
in aere: appent tamen esse in celo: qr vi=
sus non percipit distantiam que est inter
exalationem et celum. Quando etiam
apparent impressiones ignite aliquādo
audiuntur parui soni: qr tunc viget mul
titudo exalationum calidarum et siccarū
quarum quedaz includūtur in terra: alie
in corpibus mortuoꝝ que petentes exi=
tum quando exeunt ꝑ vias strictas cum
quodam impetu ideo causant sonos. Et
inde est q̄ sepe audiuntur in cymiterijs
qr ibi est materia apta inflammari .s. fu=
mus pinguis eleuatus a cadaueribus.

Ecometis. Capi. III

Postq̄. p. determinauit de im=
pressionibus ignitis cito transe=
untibus: Consequēter determinat d̄ im
pressionibus permanentibus. et p̄mo d̄
cometa. Circa quod fuit opinio quorun
dam ponentium cometam esse vnum pla
netarum. Alij vero ponebant cometam
esse simphasim seu coniunctionem stella
rum errantium siue planetarū que quan
doq; ꝓpe inuicem veniūt appent eē vna
stella que videtur habere comam ꝓpter
augmentū lumīs ex appropinquatione
illarum stellarum. Istas opiniones im=
probat aristo. quia omnes stelle erratice
mouentur sub zodiaco: sed multe come=
te apparuerunt vltra p̄dictum circuluz
ergo cometa non est vnus planetarum.
Item ante bellum achaie visus fuit ma=
gnus cometa nō multum minor sole: cu=
ius cauda ꝓtendebatur vltra ꝑtem ter=
tiam celi: sed talis cometa non potuisset
apparere ex coniunctōne omnium pla=
netarum. Cometa ergo non est aliquis
planetarum: sed est de natura elemētari
cum generetur ex terrestri exalatōne ca=
lida et sicca. Cuius signum est: qr cōmu
niter tp̄e generatōnis comete fiunt ma=
gni venti. Et hoc est signum q̄ eleuan=
tur multe exalationes calide et sicce: in=
ter quas quedam non sunt bene inflam=
mabiles: ideo non possunt ascendere ꝑ
mediam regionem aeris: sed reuerberā=
tur et conuertuntur in ventos.

¶ Est igitur Cometa exalatio terrestris
calida ⁊ sicca: grossa pinguis ⁊ fiscosa cu
ius partes abinuicem coniacent eleuata
vsq; ad supremā regionem aeris vbi ꝓp
ter vicinitatem ignis ⁊ materie disposi=
tionem inflammatur: ad quam inflam=
mationem quandoq; facit astrum sub q̄
eleuatur: que quidem est diuturne per=

manentie propter dispositōnem materie que non cito consumitur cum sit viscosa ⁊ compacta ⁊ etiam propter continuam eleuationem materie que additur precedenti virtute aliquorum astrorum sub q̄bus generatur cometa.

¶ Notandū autē ꝙ cometa diuersimode nominatur scdam variam figuraz exalationis. Quandoqꝫ enī exalatio ē circularis figure grossior in medio et subtilior in extremitatibus circunq̄qꝫ. Ideo in medio inflammationem habet obscuram: in extremis vero clariorem: ⁊ tunc apparet ad modum vnius stelle vndiqꝫ habentis comam: ⁊ proprie vocatur stella comata. Quandoqꝫ vero exalatio ꝓtenditur in longum: ⁊ tunc apparet habere caudam: ⁊ dicitur caudata stella. Quandoqꝫ aūt inferius exalatio habet partes quasi discontinuatas subtiles et lucidas: ⁊ tunc vocatur stella barbata. Habet etiam cometa varios colores ꝑm diuersam dispositionem materie ꝑm subtile ⁊ grossum. Nam quando materia ē subtilis et bene inflāmabilis apparet eē albus. et quādo est mediocris, grossa apparet rubeus et incensus. Sed quando est multum grossa aliqualiter extinguit incensio ꝓpter grossiciem: ⁊ tunc apparet niger et fumigans. Mouetur ꝟo cometa non solum ab oriente in occidente sequendo motum celi: sed etiam sub zodiaco ad motum planete sub quo generatur. ¶ Scdm enī damascenum ⁊ scdm astrologos Cometa est signum mortis regum ⁊ principum: super quo sunt varie doctorum opiniones. Quidam enīz innitentes verbis Damasceni dicunt ꝙ cometa vt significat mortem regis nō sit naturl'ar sed diuino iussu. Mors autē regis hoc signo prenunciatur. Tum quia est persona communis: tum quia ex quo frequenter potest oriri perturbatō regni et huius opinionis est bonauentura. Alij autem magis viam ꝓhicam tenentes dicunt: ꝙ cum Cometa sit impressio calida et sicca significat et causat non ꝑ se sed per accidens mortalitatem prouenientem ex infirmitatibus calidis ⁊ siccis qꝛ vehemens ⁊ distemperata siccitas cōsueta est preuenire ⁊ concomitari comete generationem. et qꝛ vt plurimū diuites nutriuntur calidis ⁊ siccis: ideo illo tempe multi diuites moriūtur: inter q̄s mors regum ⁊ principum est magis notabilis: plusqꝫ plangitur ⁊ publicatur. ⁊ ideo signare dicitur mortem reguz ⁊ p̄ncipum. Alij vero dicunt ꝙ tempe generationis comete viget in hominibus colera ratione caliditatis ⁊ siccitatis a corporibus celestibus causata. Acucies autem colere incitat homines ad rixas iurgia ⁊ bella. ⁊ qꝛ sepe homines inclinationes suas sequuntur: ideo cometa est signum bellorum: in quibus sepe principes cadunt: ⁊ sic significat mortem principum. Patet ex predictis ꝙ impressiones syderum disponūt quodammodo ad diuersitatem morum inquantum anima sepe sequitur passiones corporum: ⁊ sic disponunt contingenter: non tamen necessario vt dictum fuit, in fine libri de generatione. Unde dicit Ptolomeus maximus astronimus ꝙ vir sapiens dominatur astris. Fuit tñ opinio quorūdā mathematiē. ꝙ ex vi positōis syderꝫ necessario causatur in hominibus diuersitas morum: ideo ꝙ talis est quisqꝫ ī moribus qualem eum fecit esse dispositio syderum in qua est conceptus vel natus. ⁊ istam vim vocauerunt nomine fati. Sz hec opinio non est tantum falsa sed etiā heretica. Cum eñ tollat libertatem arbitrij tollit meritum: ⁊ per consequens tollit premium. Unde fatum ꝑm istam acceptionem nihil est vt dicit grego. in ome. epi. Alio mō p̄t dici fatum dispositio seu ordinatio causarū secūdarum ad ꝓducēdū effectus diuinit⁹ ꝓuisos: ⁊ h⁹ mō fatū ꝟe est aliq̄d. ꝓuideñ enī diuīa ꝑ cās medias exequit suos effect⁹. Pōt ḡ ipa effectuū ordinatō dupl'r ꝯsiderari. Uno mō ꝑm ꝙ ē in deo: ⁊ sic dicit ꝓuidētia. Alio mō ꝑm ꝙ ē in causis medijs ordinatis a deo ad effectus producendos: et sic habz rationez fati. Et hoc mō

192

Boetius loquens de fato. in libro de cõ solatione p. dicit q̃ fatum est rebus mobilibus adherens dispositio per quam ꝓuidentia diuina suis queq̃ nectit ordinibus. Sed tamẽ sancti doctores hoc nomine vti recusauerũt ꝓpter illos qui illud ad vim positionis syderum retorquebant. Unde august. in li. de ciui. dei dicẽ Si ꝓpterea quisq̃ res huãs fato tribuit quia ipam dei voluntatem vel dispositionem fatũ vocat sententiam teneat ⁊ linguam corrigat.

Ualiter aũt. Ca. IIII.

Hic determinat aristo. de galaxia. vbi sciendum q̃ galaxia est q̃dam circulus lacteus siue albus appens in celo transiens per pedes geminoꝝ ꝑ principium sagittarij: et iterũ rediens in signum geminoꝝ. Circa quod fuit opio democriti et anaxagore dicentiũ galaxiã esse lumina astrorum quorundam cõgregata. ymaginabantur aũt astra habere ꝓprium lumen aliud a lumine solis: sed nõ apparet nisi extra radios solis: qꝛ maius lumen obfuscat minus. Quia ꝯ vmbra terre de nocte impedit lumẽ solis ne pertingat ad astra in huiusmodi circulo existentia: ideo lucent ꝓpo lumine. Hanc opinionem improbat. p. p̃mo: qꝛ si appareret illo mõ galaxia tũc ad motũ solis necesse esset eam variari. cõsequẽs est falsum: cum galaxia semꝑ appeat sub eisdem stellis. Probatur cõsequentia: qꝛ ad motum solis fit motus vmbre terre Secundo qꝛ ꝟm theoreumata seu considerationes astrologorum sol est maior tota terra. Et insuꝑ multo maior distantia astroꝝ fixorum a terra q̃ solis. Quanto aũt corpus luminosum ẽ maius et opacũ minus tanto vmbra ab eis causata terminatur citius: ergo conus vmbre terre ꝑtingere non potest ad astra fixa: qꝛ necesse est solem semꝑ oñia astra illuminare. Ponitur aũt alius modus generatõnis galaxie a pho in noua translatiõe vbi dicit q̃ ꝑ calorem solis ⁊ alioꝝ astrorũ eleuantur multe exalationes calide ⁊ sicce: que ꝑ virtutem stellaꝝ speraticarum ibi spissim sparsarum eleuant̃ vsq̃ ad supremam regionem aeris sub illis stellis speraticis. In quibus quidem exalationibus consistentibus seu congregatis aut condensatis recepto lumine illoꝝ astrorum apparet magna claritas ⁊ albedo q̃ vocatur galaxia seu via lactea. Sed hec opinio non tenet̃ cõmuniter. Si eñ galaxia esset de natura elementari non semper maneret sed de facili corrumperetur sicut patet de alijs exalationibus. Uidemus enĩ galaxiam semꝑ manere: ergo ñ est de natura elementari. Item si esset d̃ natura elementari appareret difformit̃ in alio ⁊ alio tpe ꝟm vnam ⁊ eandem ꝑtem: quod nunq̃ videmus. Preterea qꝛ quandoq̃ eleuatur maior exalatio ⁊ q̃ñq̃ minor ꝟm maiorem et minorem dispositionem corꝑm inferiorum. Dicit̃ autẽ alit̃ ꝟm aristo. in antiqua translatõne. s. q̃ galaxia est de natura celesti. Pro q° Sciendum q̃ sicut habetur in libro d̃ celo ⁊ mundo: stella est densior ꝑs orbis. Quia ergo in loco generationis galaxie sunt plurima astra que dicũtur speratica: vt dictum est: et illa pars celi stellati est spissior ceteris partibus iõ magꝫ sufficit retinere lumen solis ⁊ astroꝝ ibidez spissim seminatoꝝ: ⁊ sic apparet lactea ⁊ alba ꝓpter magnam claritatẽ eius. apparẽt aũt in galaxia duo circuli albi qui non sunt vbiq̃ coniuncti nec vbiq̃ separati. duplicãtur nanq̃ circuli ꝟm q̃ duplicantur astra speratica. ¶ Sed quid dicemus ad arist. in noua translatõne? Respondetur q̃ fuit vitium translatoris qui fuit de illa opinione. ¶ Ex p̃dictis a quibusdam infertur q̃ celũ stellatũ est a nob̃ visibile in parte non stellata cum galaxia que est in celo a nobis videatur in q̃ sunt multe partes non stellate. Unde dicitur a quibusdam q̃ illud iudicat se hõ videre in ꝑte celi non stellata ẽ aliud simile colori exñs in ꝑte nõ stellata vel in celo cristallino: qd̃ q̃dem causat̃ ex naturali luce ipi⁹ celi et lumĩe qd̃ recipit a sole et stellis. Pars eñ illa nõ ẽ tãte den-

sitatis ꝙ in ea possit aggregari lumē sic̄ aggregatur in parte stellata. nec est tan te raritatis sicut pur⁹ aer vel pur⁹ ignis Unde magis pōt esse aliqualis congregatio luminis in ea ꝙ̄ in puro aere vel ī puro igne: ⁊ ideo pars celi non stellata vel ip̄m celum cristallinuꝫ magis potest terminare visum ꝙ̄ purus aer vel purus ignis. ¶ Sed cōtra hanc opinionem arguit sic auctor. 6. naturalium: et dicit ꝙ corpus simplex translucens non est visibile vllo modo: sed celū in ꝑte non stellata est corpus simplex translucēs: quia mediantibus speris planetarum vident̄ stelle fixe: ergo celum non est a nobis vllo mō visibile in parte non stellata. Itez Auicēna eodē li. dicit. ꝙ visibile ex sua eēntia ꝓhibet videri id quod est post ipsum: sed pars celi non stellata non prohibet videri id quod post ip̄m est: ḡ non est visibilis vllo mō. Item spera octaua non magis recipit de die lumē solis ꝙ̄ ꝺ nocte. Sol em̄ exn̄s in hemisperio ꝯpo sito hemisperio nostro non magis distat a medietate octaue spere que ē sup̄ hemisperium nostrū ꝙ̄ existens in oriente distet a ꝑte octaue spere que est in occidente: ergo si partē celi non stellatam videremus de die equaliter eā viderem⁹ de nocte. Cum ergo illud qꝺ vulgus dicit celum nō appareat nobis equaliter ꝺ nocte sicut de die: vt docet experientia: videtur ꝙ s̄m rei veritatem illꝺ nō ē celum qꝺ vulgus dicit se videre. Ideo est alia opinio ponens ꝙ sicut non videm⁹ aerem purū nec ignē purū ꝓpter raritatem ip̄orum: sic nō videmus aliquid de tota eēntia q̄nta nisi stellas. qꝛ quāto corpora sūt sup̄iora tanto sunt nobiliora: et quāto nobiliora tanto rariora. Illud ergo quod videmus est quoddam confusū resultans quātū ad apparentiam visus nostri ex aere et igne et celo. Sicut si acciperemus plura corpa quoꝝ quodlibet esset ita tenue ꝙ neutrū eoꝝ sufficerꝫ ad terminandū visum nr̄m a remotis ⁊ pl̄a simul sufficerēt si ordinarētur: ita ꝙ vnū esset ante aliud magna distātia inter ea existente visus a remotis aspiciens iudicaret vnum visibile esse qꝛ nō apprehenderet distinctionem inter ea ⁊ appareret sibi quoddā confusum ex illis: ⁊ hoc manifestaretur si visui a remotis obiceretur multi parietes vitrei vnus añ aliū diuersimode lumē participātes. Sed siue videamus siue non qꝺ dicit ista opīo quedam falsa supponunt̄ in ea. Sol em̄ est nobilior inter planetas: ⁊ tam̄ supra ip̄m sunt mars iupiter ⁊ saturnus: ⁊ sic non semꝑ corpa sup̄iora sunt nobiliora. nec etiam rariora semꝑ sūt nobiliora: cū ꝑs celi non stellata sit rarior ꝑte celi stellata non tamē nobilior. ¶ Ad argumenta respondeo ad primum cū ꝺr ꝙ corp⁹ translucens non est visibile vllo mō: dico ꝙ illud est verum corpus translucēs ꝙ rem que est post ip̄m nō ꝓhibet videri: nec facit ip̄am minus clare videri: qꝺ dico ꝓpter vitrum cristallinum ⁊ simlia que ⁊ si nō ꝓhibeant rem que est p⁹ ip̄a videri tamē faciunt ip̄am minus clare videri nisi q̄nq̄ꝫ ꝑ accn̄s inquantū propter fractionem radiorum res apparet maior que videtur mediante cristallo. Purus v̄o aer et ignis purus et septē spe plāetarum excepta ꝑte stellata sunt corpora ita ꝑfecte translucentia ꝙ in nullo diminuunt claritatem visionis: ⁊ de talibus corporibus translucētibus verbum auicenne intelligendum ē. Octaua aūt spera in ꝑte non stellata vel ip̄m celū cristallinum non ita translucēt: nec tante sunt raritatis: ⁊ ideo aliquo mō pn̄t terminare visum: sicut cristallus clarissima ⁊ vitrum lucidissimum visum termināt.

¶ Ad secundū quādo dicitur ꝙ ꝑs celi non stellata nō ꝓhibet videre illud qꝺ est post ip̄m. Dico ꝙ licet hoc sit verum de speris planetarū: tamē incertū est de spera octaua et celo cristallīo. Uñ rich̄. 14. di. 2. sen. dicit ꝙ ip̄e credit si celum empirreū eēēt terminatiuū visus inquātū est ex ꝑte sua ꝙ ꝓhiberet̄ videri a nobis ꝓpter octauam sperā vel celū cristallinū. vel si totaliter non prohiberent tamen ꝓpter ip̄a minus clare videret̄.

Ad tertiũ dico ꝙ causa quare celũ min⁹ clare videt a nobis de nocte q̃ de die est qꝛ mediũ scꝫ aer nõ est ita illumĩatuꝫ de nocte sicut de die.

Capitulum.V.

E loco autẽ positõe se.

Postq̃ aristotiles determĩauit de impꝛessionib⁹ ignitis: hic cõsequenter determĩat de impꝛssiõibus humidis: quaꝝ scꝫ materia ẽ vapoꝛ calidus ⁊ humidus humiditate aquea. Et p̃° determinat de pluuia: que q̃dẽ sic gñat per caloꝛẽ nanq̃ solis a coꝛpibus aqueis eleuatur vapoꝛ calidus et humid⁹ vsq̃ ad mediã regionẽ aeris vbi ꝓpt frigiditatẽ loci cõdẽsat ⁊ cõuertit in nubẽ: deinde in aquã descẽdẽtẽ ꝑ guttulas: que q̃dez qñq̃ sũt grossiores ⁊ qñq̃ minores ꝟm diuersam dispõem materie et medie regionis aeris. huiusmõi aũt guttule si cõtinue cadãt dicũtur pluuie. Si aũt non continue dicũtur ꝑsecades: id ẽ guttatiꝫ cadentes. Est etiã pluuia qñq̃ dulcis: qñq̃ amara: qꝛ qñq̃ cũ vapoꝛe cõmiscet humidũ aereũ qd̃ est causa dulcedinis. quãdoq̃ ꝟo cõmiscet exhalatõ terrestr⁹ adusta que causat amaritudinẽ. Et inde est ꝙ quedã pluuia apparet rubicunda: et turbida: qꝛ talis exalatio adusta ⁊ nigra cõmixta aque albe videt rubeũ sicut album visum ꝑ nigrum apparet rubeuꝫ sicut dictum est in p̃cedeñ. Cum pluuia quandoq̃ cadũt ranũcule ⁊ vermes: qꝛ qñq̃ cũ vapoꝛe aqueo eleuat exalatio viscosa que ꝑ ꝟtutẽ solis ⁊ aliorũ astroꝛuꝫ trãsmutari p̃t ad formã viuẽtis. ¶ Et sciendũ ꝙ dr̃nt nubes ⁊ caligo. qꝛ nubes ẽ vapoꝛ condensatus que est in ꝓpinqua dispõe ad pluuie generationẽ. Sed caligo ẽ ꝑua nubes sterilis ex q̃ non est nata generari pluuia. Est enĩ illa materia que sursum relinquit post generatõnem pluuie. Ponũtur aũt mlta signa pluuie quoꝝ vnũ ẽ humectatio parietũ: qꝛ pluuia nõ tm̃ generat ex vapoꝛe sed etiã ex aere cõuerso ad aquam. vnde qꝛ tꝑe generatõis pluuie viget virtus potens cõuertere vapoꝛẽ in aquã aer tangẽs lapides frigidos in aquã cõuertit. Secũduꝫ signũ ẽ matutina rubedo solis. Sol eniꝫ apparet rubeus ꝓpter vapoꝛes aquosos ascendentes inter solem ⁊ aspectũ nr̃m quibus dũ cõiungit lumẽ solis efficit coloꝛem rubeũ sicut apparet in flamma lignoꝝ viridiũ q̃ appet rubea ratõe fumi ascendẽtis. Rubedo aũt serotina est signũ serenitatis. Tum qꝛ causatur ex adustione caloꝛis solis diei p̃cedentis: Tũ qꝛ post diem seq̃tur nox in qua deficit caloꝛ nõ amplius eleuãs caliginẽ ad mediã regionẽ aeris in qua pluuia generatur. Tertiũ signũ ẽ compositus ranaruꝫ Quartũ signũ ẽ: qꝛ pulices ⁊ musce fortius pũgũt. Sentiũt nanq̃ anĩalia ex instinctu nature tꝑis ꝑturbatõem ⁊ mutationẽ. ¶ Deinde determĩat aristo de roꝛe ⁊ pruina q̃ in hoc cõueniũt ꝙ generãtur ex vapoꝛe subtili habẽte debilẽ caloꝛem ꝑ caloꝛem solis tendẽtis ad occasuꝫ a coꝛpibus humidis eleuato ad infimaꝫ regionẽ aeris: q̃ supueniẽte frigiditate noctis cõuertit in roꝛẽ vel pꝛuinã ꝟm variã frigiditatẽ tꝑis ⁊ loci. Si enĩ sit frigus tꝑatũ cuiusmõi ẽ in vere ⁊ autũno: talis vapoꝛ cõuertit in aquã, descẽdẽteꝫ ꝑ guttulas adherẽtes herbis: ⁊ sic generat ros. Si vero sit frigiditas intensa: vt in hieme: talis vapoꝛ ingrossatur ⁊ cõgelat: ⁊ descẽdẽs adheret pilis aĩalium et folijs arboꝝ: et sic generat pꝛuina. Generãtur aũt ista ĩ infima regiõe aeris. qꝛ talis vapoꝛ habet debilẽ caloꝛẽ: vt dcm̃ est: ⁊ ideo adueniente pauca frigiditate statim inspissat ⁊ descendit. hinc est ꝙ ĩ montib⁹ altis nõ inuenit ros nec pꝛuina. E cõuerso aũt vapoꝛ ex quo generat pluuia altius eleuat: qꝛ maioꝛẽ habet caloꝛem: generãtur etiã tm̃ tꝑe trãquillo: qꝛ magis venti flãtes statim illã materiam dissoluunt. ¶ Cõsequẽter agit aristo. d̃ gñatõe niuis. Ubi sciendũ ꝙ ꝑ caloꝛem solis eleuatur vapoꝛ calidus et humid⁹ vsq̃ ad mediam regionem aeris q̃ prop

vehementēter frigiditatē loci ⁊ tempo-
ris condensatur in nubem: ⁊ nubes con-
gelat̄ in niuem. Unde sicut pruina gene
rat̄ ex vapore cōgelato ī infima regione
aeris: sic nix generat̄ in media regiōe ex
nube cōgelata: vt dicit arist. Sed drñt
ꝑ multū ⁊ paucū. Generat̄ enī nix ex va
pore densiori cū inmixta ē exalatio terre-
stris viscosa ⁊ pinguis. Et hinc ē ꝙ nix
apparet mollis: indeꝙ blada nutriūtur
Est aūt nix alba rōne vehemētis frigidi
tatis. Q aūt nix generet̄ in media regi-
one aeris signum ē qꝛ in montibus hanc
regionem attingentibus niues ꝑpetuo
conseruantur. ¶ Ulterius aristo. tractat
de generatōe grandinis q̄ quidem sic ge
nerat̄. ꝑ calorem enī solis et alioꝝ astro
rum a corꝑib⁹ humidis eleuat̄ vapor ca
lidus ⁊ humidus vsqꝫ ad mediam regio
nem aeris vbi ꝑpter frigiditatē loci cō
uertit̄ in nubem: et nubes in aquam de-
scendentem ꝑ guttulas frigidas q̄ cadē
do ꝑ infimam regionem aeris calidā in-
frigidant̄ per antiparistasim ⁊ cōgelant̄
ad modum lapidis cristalli. Exemplum
huius ponit aristotiles in locis subterra
neis q̄ sunt frigida in estate rōne caloris
circūstantis. Dicit etiā ꝙ ad celeritatez
coagulatōnis seu congelatōnis multuz
confert preexistens calefactio vaporum
ex quo generant̄ ille gutte. Qñ enī ali-
quid calefit rarefit: ⁊ per hoc frigidū ma
gis p̄t ip̄m ad intra penetrare: ⁊ citi⁹ et
forti⁹ infrigidare. Signū aūt ꝙ grando
congelatur in infima regione aeris ē: qꝛ
in montib⁹ mediam regionem attingēti
bus nō apparent grandines sicut niues.
Fiunt quoqꝫ grandines minus in estate
q̄ in vere aut in autumno. qꝛ calor ī esta
te est penetrās ⁊ nō circūstans: ⁊ sic non
fit ibi antiparistasis sicut in ver̄e ⁊ autum
no in quibus infima regio ē tempate ca-
lida. In hyeme aūt minus fiunt q̄ ī esta
te: qꝛ calor est nimis debilis ad congelā
dum ꝑ antiparistasim. Apparēt quoqꝫ ī
grandinibus figure hominum ⁊ porcoꝝ
s̄m diuersitatē constellatōnū. ¶ Deinde
agit aristo. de generatōne fluuiorum et
fontiū dicens ꝙ sicut ex vaporibus sursū
eleuatis generātur nubes ex aqua ꝑ in-
frigidationem generantur primo parue
guttule que in vnum venientes faciunt
multitudinē aque pluuialis. Itē simil̄r
ex aere in visceribus terre incluso ꝑpter
frigiditatem laterū terre inspissato: ⁊ ex
vaporibus in visceribꝰ terre inclusis ge
nerantnr multe guttule aque q̄ in locuz
vnum cōfluentes causant originē fontiū
a quibus fluuij emanāt. ⁊ hoc declarat
ꝑ duo signa. Primum ē de fossorib⁹ ter
re ad faciendum puteos q̄ non reperiunt
aquam in vnum ventrem congregatam
sed eam vident guttatim ꝑ diuersos po
ros terre descendere ac si terra sudaret.
Secūdū signū ē qꝛ ex mōtibus maximis
oriunt̄ maximi fluuij: vt ꝓbat aristo. in
multis montibus ⁊ fluuijs in textu no-
minatis. In montibus etiā oriūtur mul
ti fontes. et horum ratio est: qꝛ loca mō
tana sunt multum spongiosa et poro-
sa: ⁊ ibi sunt plures concauitates in qui
bus multum includitur de aere ex quo
multe aque generantur. Licet aūt aque
pluuiales faciant ad augmentum fonti
um ⁊ fluuioruz nō tamen sunt causa suf-
ficiens generationis ⁊ continuitatis ip-
sorum. ¶ Ad euidentiā predictorum sci
endum ꝙ licet fluuij possint modo pre-
dicto generari: fuerunt tamen plures ꝓ
ducti in creatōne mundi. Ut enim habe
tur in libro genesis: a paradiso volupta
tis quattuor fluuij in principio ꝓductio
nis rerum egrediebantur quorum vnus
circuit totam terram ethiopie. Alij v̄o
per varias mundi prouincias diffundū-
tur: ⁊ sic posset dici ꝺ pluribus alijs plu
uijs hincinde per mundum diffusis.
Multa etiam vel omnia flumīa egrediū
tur a mari Juxta verbum sapientis ec-
clesiastes primo: omnia flumina intrant
mare ⁊ mare non redundat exeundo. s.
propter hoc rippas suas. Cuius causa
subditur. Ad locum vnde exeunt flumi-
na reuertuntur vt iterum fluant. Quod
dupl̄r exponit̄. vno⁹ ꝙ ꝑ vias subterrane
as de mari fluūt aq̄ ad loca remota ⁊ mo

194

tu naturali pñt tantum ascendere quanta ẽ altitudo superficiei maris ⁊ adhuc pl⁹ qz transeũdo sic p terrã efficiũtur dulces p talem colationẽ: et p consequẽs leuiores q̃ aque maris salse: ⁊ sic erũpũt ĩ fontes ⁊ fluuiã in loco altiori q̃ sit superficies maris. Alio modo qz p influentiam solis ⁊ stellarũ eleuañ vapores hũidi a mari: ⁊ condensatur in nubes que p ventos deferũtur longe sup aridam: ⁊ tandẽ resoluũtur in pluuias ex quibus augmẽtantur flumina ad mare currentia. Sic etiaz multi mõtes potuerũt ab initõ mũdi pduci. vnde añ diluuiũ erãt mlti mõtes excelsi vt habetur in genesi: licet possint accñtaliter generari p fluxũ aquaruz portantiũ terrã ex vna pte vel vallem faciendo et ex alia montẽ: vt dicit a q̃busdam montes generañ aliq̃n p hoc q̃ supra vnã ptem terre veget influentia desiccatiua ⁊ calefactiua p quam rarefacit ⁊ leuificañ terra: ⁊ in ea generañ magne concauitates in quas postea terra rarefacta corruit: et ex vtraq; pte relinquũtur montes.

Explicit primꝰ metheorꝝ. Incipit secundus metheorum.

Emari autem. tc.

Post q̃. p. in primo libro determinauit õ impressionib⁹ ignitis que generañ ex exalatione calida ⁊ sicca: ⁊ de humid⁹ q̃ generañ ex vapore humido et calido. Et psequẽter determiat in hoc secũdo õ his que generãtur ex exhalatione calida et sicca alteri inmixta: .s. vel aque vt est in mari: vel aeri vt est in vento: vel terre vt est in terre motu: vel nubibus vt est ĩ tonitruo. Et primo determinat de maris gñatõne vel corruptõe plures opiniões antiquoꝝ adducendo: circa quas non ẽ inmorandũ. Certum esñ ẽ ex sacra scriptura mare a principio mũdi fm se totum fuisse a deo pductũ: vt habetur Genẽ. p. mo. Corũpiť tamẽ et generañ continue fm ptes: vt dictum ẽ in fine secũdi õ generatõe. Est etiã mare fm naturalem e⁹ dispõem purũ tñ vt disponiť p actõem nature vlis ⁊ corpm celestiũ habet exalationes terrestres admixtas: hoc autez non impedit, q̃n sit pnciplum fluminum a quo oriũtur ⁊ ad q̃ refluũt: vt dcñ ẽ. ¶ Et si dicañ q tũc mare deberet augeri in unmensum p ingressiuz fluminũ: negatur ꝓña: qz ipm mare ꝓtinue p vtutem corpm celestiũ euaporañ: ita q illud q̃ est subtile et potabile eleuañ sursuz: ⁊ q̃ est grossum ⁊ terrestre relinquiť deorsũ. ¶ Tractat cõsequẽter de salsedine q̃ sic causatur. Nam p calorẽ solis ⁊ aliozum astroꝝ cũ euaporatõnibus humidis eleuañ plurime exalatões terrestres ⁊ aduste q̃ p pluuias descẽdentes in mare pmixte que cũ humido aqueo faciũt salsedinẽ in aqua maris. Siccũ eñ adustum humido admixtũ causat salsedinẽ: vt patet in lixinio fudoze ⁊ vrina secũ trahentes aliquas ptes terrestres: vt de vrina residente in vrinali pt videri. Causatur etiam salsedo maris ex permixtione exalationum calidarum a fundo maris cum aqua permixtarum. Q aũt pmixtio exalationum calidarum sit causa salsedinis maris ostendit aristoteles p multa signa Primum signum ẽ q mare Rsus austr est magis salsum: qz p calorem solis ibi plures eleuantur exalationes iterum descendendo in mare. Secundum signum est q aqua maris est calidior alijs aquis ⁊ hoc est propter permixtionem exalatiõnum pius calefactarũ. Tertium signũ est q si q̃s vas cereũ vndiq; clausum in mare posuerit aque q̃ p poros cere ingrediũtur dulces erũt et potabiles: et hoc ẽ signũ q terrestreitates q̃ per hmusmõi poros ingredi nõ pñt facũt in aqua salsedinẽ. Aliud ẽ signũ est q aqua maris grossior est alijs aquis: ⁊ ideo maiꝰ pondus portat. Non sic autẽ salsi sũt fontes et fluuij: quia cum sint stricti ⁊ angusti: ideo in ipsos non possunt cadere tot exalationes quot cadunt in mare. Item qz gñant intra terrã lõ aq̃ dulces noue ⁊ po

tabiles cõtinue ab origine fontiuz et fluuioꝝ ꝓcedunt que impediunt salsedinez. Sunt tñ aliqui fontes ⁊ fluuij salsi diuersos ꝙ colores et sapores habẽtes Cui⁹ ratio est qꝛ per virtutẽ ⁊ influxum corpoꝝ celestium infra terram generantur multe exalationes que quãdoꝙ inflãmant̃ ⁊ inflãmant. quasdã ꝑtes terre et ideo aque fluuiales et fontales ꝑ huiusmodi loca trãseuntes diuersos colores et sapores cõtrahunt: ob hoc reperiunt̃ aliqui fontes calidi alij salsi alij acetosi alij amari. ¶ Et sciendum ꝙ maria sunt in mltiplici differẽtia qđdã em̃ est mare magnũ qđ dicit̃ occeanũ ⁊ totã circuit terrã. alia sunt maria mediterranea que in aliqua sui ꝑte cõiungunt̃ cũ occeano ⁊ nominant̃ ꝟm varietatẽ locoꝝ in quibus sunt: inter que mare occean⁹ ingredit̃ ꝑ angustũ introitũ marirochij ꝟ sus hispaniam dicit̃ magnũ ꝑ cõpationẽ ad alia qđ q̃dẽ ab occasu fluens in meridie vergit ac deinde vsꝙ ad orientem ꝑ mediam terrã diffundit̃ aziam africã et europam terminãs que tres ꝑtes orbis a filijs noe post diluuiũ diuise fuerũt et inhabitate: inter quos sem cũ posteritate sua aziam que quasi medietatem terre habitabilis versus orientem cõtinet possedit: iaphet aũt europã que a septẽbrione vsꝙ ad occidẽtẽ ꝑtingit Cham vero africã que ab occidente ꝑ meridiẽ se extendit. ¶ Notãdũ insuꝑ ꝙ luna habet influxum specialem suꝑ humida, vt patet in conchis ⁊ ostreis que sunt meliores in plenilunio q̃ in lune decremento Hinc est ꝙ ipa luna ꝑ suã influentiaz que deriuat̃ in hec inferiora mediantib⁹ suis radijs luminosis est causa fluxus et refluxus maris vnde cũ luna ascendit a ꝑte orientis suꝑ orizantem vbi est mare tũc ĩcipit mare fluere q̃usꝙ ꝑueniat ad punctũ meridiei. Sed quando luna declinat a puncto meridiei refluit quousꝙ veniat ad pũctũ occidentis. Et quando recedit a puncto occidentis iterũ fluit q̃usꝙ ꝑueniat ad angulum noctis qui opponit̃ puncto meridiei. Sed qñ declinat ab angulo noctis iterũ refluit quousꝙ ꝑueniat ad punctũ oriẽtis. Ratio huius assignat̃ a quibusdã ꝙ radij lune ꝑ quos respicit mare cũ occurrunt medio densiori frangunt̃ ad ꝑpendiculalẽ lineam ideo ꝟm ꝙ luna magis ac magis accedit ad lineam ꝑpendicularẽ que supponit̃ puncto meridiei radij ei⁹ magis vniunt̃ et fortificant̃ ⁊ ꝑ ꝯñs magis cõtinue rarefaciunt aquã maris disgregãdo ⁊ rarefaciẽdo terrestreitates aque admixtas ideo aqua sic rarefacta ebulit vndiꝙ ⁊ defluit. Sic quãdo luna recedit a puncto meridiei tũc ꝯtinue radij magis ac magis declinãt a ꝑpendiculari ⁊ continue debilitant̃: ⁊ sic iterũ refluit mare quousꝙ luna ꝑueniat ad punctũ occidẽtis. Similiter post recessum lune a puncto occidentis mare incipit cõtinue defluere quousꝙ ꝑueniat ad angulum noctis. Et ꝑ recessũ ab angulo noctꝫ mare iteꝝ ĩcipit refluere Si vel̃ videre q̃d suꝑ his sentiat sco. vide. xiiij. di. ij. sniaꝝ

E spiritib⁹ ⁊c. Ca. II

Postq̃ arist. determĩauit đ mari: hic cõsequẽter determinat đ spiritib⁹ seu vẽtis qui dicunt̃ venti a vehementia motus. Est aũt ventus ꝟm aristo. multitudo sicce exalatiõis terrestris mote circa terrã. Per calorem nãꝙ solis ⁊ alioꝝ astroꝝ eleuat̃ exalatio calida et sicca: nõ inflãmat̃ a corporibus terrestribus vsꝙ ad mediã regionẽ aeris q̃ a frigiditate medie regionis reꝑcutit̃ inferius. Et quia talis exalatio leuis ẽ tẽdit sursum et nitit̃ ascẽdere ideo ꝓpter diuersitatẽ illorum principiorum mouẽtium mouetur localiter ⁊ hoc dimittendo latus vbi sibi obuiat maius repellẽs ad oppositã partẽ tendendo Sic em̃ obuiat excellens frigidum a parte aquilonari a parte vero australi excessiuũ calidum. Non est autẽ talis inflãmatio exhalabilis ratiõe humiditatis aquee admixte. vnde dicit arist. ꝙ vbi plurimam aquam terra suscipit hic plurimã necessario fieri exalationẽ simili modo vt ex

Aetherorum

Meridies

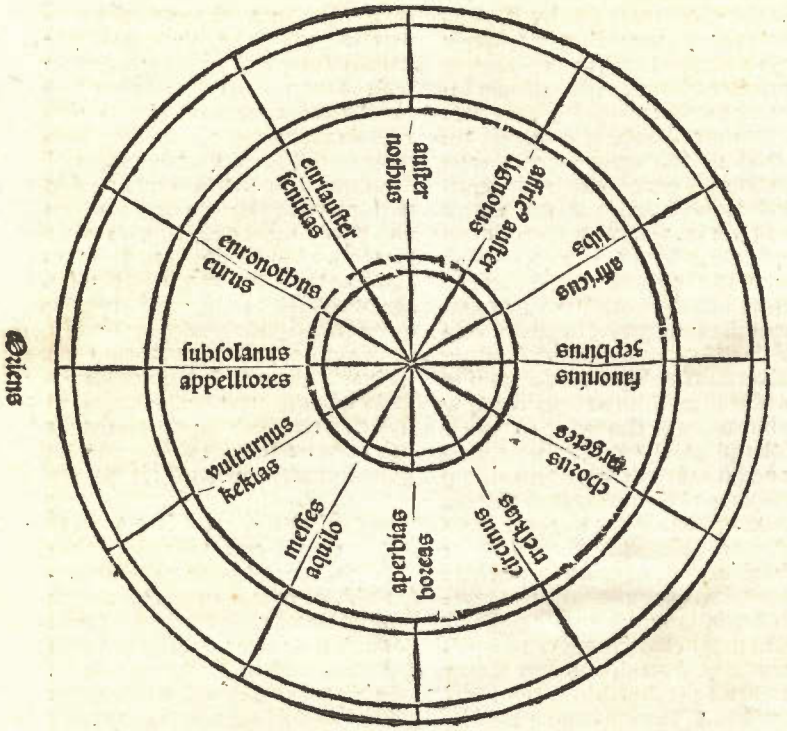

Septentrio

aridibus lignis fumum Exalatio autē hec vētus est. Sicut autem pluuia cau satur ex exalatione humida sic vētus ex exalatione sicca. Et sic quando plus ha bundant exalationes vaporose fit pluui arum multiplicatio. Cum vero magis vigent sicce et fumose generantur venti Et q̄uis nūq̄ sit humiduz sine sicco nec siccum sine humido vt dicit aristo. exala tiones tamen dicunt humide vel sicce fm illud illud in quo excedunt. Fuit au tem quorundam opinio q̄ ventus nihi aliud erat nisi aer cōmotus que opinio improbat ab aristotile. Cū em aer sit hu midus ventus vero siccus: vnde p ipm desiccantur madefacta sequitur q̄ ven tus nō erit aer licet cum cōmotione ven torum fiat aeris cōmotio. ¶ Dicit etiaz aristotiles q̄ sol est causa generationis et cessationis ventorum. licet diuersimo de. est enim causa generationis ipsoruz terrā mediocriter. s. calefaciendo t dein

de fumus sursum eleuãdo. Sed est causa cessationis per calorem excessiuum exalationes eleuatas disgregando ⁊ cõsumendo ac etiam terram sic adurendo vt exhalare non valeat. Non enĩ sol trahit humorem a terra solum sed etiam ipsam desiccat sic q̃ in terra est multus ignis et multus calor per influxum solis ⁊ aliorum astrorum generatus vt dicit arist. Magne etiam pluuie faciunt cessare vẽtos opilãdo pozos terre et materiam vẽti prescindendo que iterum per calorem solis eleuantur ac vapores resurgũt. licet autem ventus sit exalatio calida et sicca diuersi tamen venti varias qualitates accidentales trahunt ex locis a q̃bus et per que flant sicut boreas est frigidissimus quia flat a loco frigidiori.

¶ Ponit quoq; aristo. xij. ventos quorum quattuor sunt principales correspõdentes quattuor regionibus mundi. s. orienti occidenti septentrioni et meridiei. Et quilibet horum habet collaterales duos. Est autem regio orientalis cum suis ventis calida ⁊ sicca cõueniẽs cum colera cum estate cum iuuentute et cum igne in qualibet huiusmodi ⁊ quia omnia ista sunt calida et sicca. Regio autem occidentalis cum suis ventis est frigida ⁊ humida in hoc cõueniens cuꝫ aqua cum flegmate cum hyeme cum senectute. Septentrionalis regio cuꝫ suis ventis est frigida et sicca ⁊ conuenit cum autumno cum terra cum melancolia ⁊ cum senio seu vltima etate. Australis vero regio cum ventis suis est calida et humida conuenientes cũ sanguine: cũ vere: cum aere: cum adolescẽtia. Sunt autem quattuor venti principales scꝫ subsolanus zephirus boreas et auster. Subsolanus flat ab oriente equinoctiali in quo scꝫ sol oritur dum est in libra vel in ariete. Vnde dicitur subsolanus eo q̃ sub solis ortu oriatur. Et habet duos ventos collaterales scꝫ vulturnum qui flat ab oriente estiuali vbi videlicet sol oritur dum est in cancro: ⁊ dicitur vulturnus ꝑm aliquos eo q̃ valde tonat: ꝑm alios autem eo q̃ vultui nocet: habet etiam eurum qui flat ab oriẽte hyemali vbi scꝫ sol oritur dum est in capricorno. et dicitur eurus quasi eons id est orientalis. ¶ Secundus ventus principalis est zephirus qui oritur in occidente equinoctiali oppositus subsolano: ⁊ dicitur zephirus eo q̃ flores ⁊ gramina eius flatu viuificantur. et habet duos collaterales scꝫ fauomũ qui oritur in occidente hyemali. et dicitur fauom? quia fouet terre nascentia. habet etiam chorum qui ab occidente estiuo flat. et dicitur chorus quasi ventorum chorum faciens ipsorum circulum claudendo.

¶ Tertius principalis est boreas dict? sic eo q̃ a boreis partibus flat et dicitur septembrionalis quia sub circulo septẽ stellarum polum circueuntium orit̃ hic habet circium a parte orientali. et dicitur circius quasi circa chorum quia scꝫ est choro coniunctus. A parte vero orientali habet aquilonem qui dicitur quasi aquas ligans. Cum enĩ sit gelidus vẽtus et siccus aquas stringit et pluuias dissipat pozos terre ꝑstringendo ne possit euapozare. et ideo aerem depurat ab scindendo materiam pluuie. ¶ Notandum tamen q̃ a quibusdam ponit̃ aquilo ventus septentrionalis ⁊ boreas ei? collateralis que variatio nominum habet ortum a conuenientia ⁊ ꝓpinquitate huiusmodi ventorum: Sic fauonius a quibusdam ꝑponitur ventus principalis et zephirus eius collateralis. ¶ Quartus ventus principalis est auster oppositus vento boreali seu septentrionali. et dicitur auster quasi hauriẽs aquas hic enim nebulam nutrit: aerem corrumpit ⁊ pestem gignit. Calore enĩ suo facit euapozare naturale calidum et sic subintrat calidum aeris corruptum. hic habet affricum ex parte occidentali qui sumit nomen ab affrica regione a qua initium flandi sumit. A parte vero orietali habet nothũ qui euro austro ỏr

quia ex vna parte habet eurum ⁊ ex alia habet austrum. ¶ Et sciendum ꝙ licet venti pore ales fient a polo artico non tñ fient vsq; ad polum antarticum: nõ bene possunt transire tropicũ cancri ꝓpter nimiũ calorẽ existentez inter duos tropicos. Sic ventꝰ genitꝰ sub polo antartico nõ põt ad nos ꝑuenire quia consumit̃ a calore torride zone existente inter duos tropicos. Quapropter vt dicit arist. auster in nostra terra habitabili flans a parte meridionali nõ flat a polo antartico nec a tropico hiemali sed a tropico estiuali. ¶ Sciendum insuper ꝙ licet plures vẽti possint insimul flare nõ tamen venti oppositi ꝑm lineam diametralem vnus eñ alium vel impediret vel totaliter exterminaret. ¶ Item sciẽdum ꝙ aliquãdo materia venti resoluit̃ in aerem: quia eñ multum dispergit̃ debilitatur ⁊ sic ab aere cir cũstante inaerẽ conuertit̃. aliquando etiam ꝓpter vapores humidos habundantes cũ eis alteratur et totum in aquam cõuertit̃. Potest etiam resolui in terram sicut vapores humidi in aquam.

E agitatiõe ⁊c. Ca. III

Hic aristo. determinat de terremotu: qui ꝑm ipm generat̃ ex vẽto incluso in visceribus terre qui ibidez impetuose mouet̃ sicut mouetur ventus in aere ⁊ querens exitum continue fortificatur ꝑ antiparistasim .s. ꝑ frigidum circũstans Et quia exire nõ valet suo impetu causat terremotum Licet nãq; terra sit naturaliter sicca tamen habet in se multam humiditatem ratione imbriuz ⁊ pluuiarum in ipsa receptarum ita ꝙ possunt per calorem solis multe exhalationes ex ipsa generari non solum ad extra sed etiam ad intra in cõcauitatibꝰ eius mediante calore et igne in ipso incluso. hec aũt exhalatio quãdoq; exit ꝑ poros terre ⁊ tunc in aere facit magnos ventos quãdoq; vero nõ valet exire et tũc facit terremotũ. ¶ Est ãt duplex causa quare hmõi exalatio non valet terrã exire vna est qꝛ non est satis subtilis sed grossa Alia est quia vbi talis exalatio ẽ subtilis lz terra sit abintra porosa ⁊ spõgiosa est tamen ab extra dura et cõpacta cuiusmodi est terra saxosa et sic exalatio non valet exire vnde vbi terra est rara ⁊ porosa intra et extra nõ fit cõmunit̃ terremotus. ¶ Ex autẽ terremotus generetur ex exalatione ventosa declarat aristo. ꝑ multa signa quorum vnum est ꝙ terremotus maxime fiunt tempore tranquillo quod est signum ꝙ exalationes q̃ sunt materia ventorum sunt tunc intra terram vbi sunt principiũ motus eius. Aliud signũ est quia ĩ animalibꝰ ex modico spiritu causat̃ pulsus ⁊ tremor mẽbrorum ⁊ totius corporis nõ est ergo mirum si multi spiritus in terra inclusi possint ipsum mouere ꝑm aliquã eius partem. Ad hoc confert ꝙ ventus impetuosus euellit arbores ⁊ subuertit edificia. ¶ Durat autẽ rerremotus aliquãdo ꝑ xl. dies in vna regione ⁊ quãdoq; ꝑ vnũ vel duos annos. Cuiꝰ ratio est magnitudo exalationũ in terra inclusarũ. Causat̃ quoq; sonus in terra ante terremotũ ratione motus exalationis cõtra terram hinc inde agitante ipamq; terraz suo calore cõburentis ⁊ incinerantis sicut causatur ex aere verberato vel percusso ad aliud corpus Fit etiã terremotꝰ ꝑm aristo. aliquãdo in latum et sic vocatur tremor. Aliquando vero per eleuationem terre sursum et sic dicitur pulsus. Unde recitat aristotiles de quodam terremotu tempore suo facto in quo pars terre intumuit ⁊ ascendit velut collis moles terre qua tandem rupta exiuit multus ventus qui flammam et cinerem eleuãs quandam ciuitatem propinquam penitus in ciuerauit.

Ca. II

E coruscatione ⁊c.

Hic determinat aristotiles d̃ tonitruo Ad cuiꝰ euidẽtiã ꝑsupponit ꝙ ab istis ĩferioribꝰ eleuatꝰ duplex exhalatio .s. calida sicca ⁊ calida

et humida q̄ q̄dē exalationes sil' eleuari
pñt ita ꝙ ex eis vna p̄t fieri ꝯsistentia q̄
pōt eleuari vsq̄ ad mediā regionē aeris
vbi illud qd̄ ē frigidū ⁊ hūidū ꝯdēsat̄ et
ꝯuertit̄ ī nubē extēsaz admodū c⁹dā pel
licule circa calidū et siccū : ⁊ tūc exalatō
calida et sicca fortificat̄ ꝑ antipastasim
et inflāmat̄ et fugiendo hincinde nubē
frigidā exitū q̄ petēdo ꝑcutit ad latera
nubis et demū nubes in aliqua sui ꝑte
frangit̄ et sic appet illa inflāmatio q̄ co-
ruscatio d̄r Sonus vero cātus ex violē-
ta ꝑcussione illi⁹ exalationis ad latera
nubis: et ex nubis fractiōe d̄r tonitruuz
Quādoq̄ etiā exalatio illa in exitu ob-
uiat alteri nubi multū aquose et ibi extī
guit̄ in qua extinctione causat̄ son⁹. Ex
emplū h⁹ ptz in ferro ignito posito ī aq̄
Licet aūt tonitruū sit p̄us coruscatōe ꝑ
us tñ apparet coruscatio q̄ audiat̄ toni-
truū qz visus anticipat auditū. Causat̄
v̄o varietas tonitrui ꝑm diuersam di-
spositionē nubis et etiā exalatiōis. Naz
q̄nto nubes ē densior tāto maior requi-
rit̄ ꝑcussio et maior exalatio ad hoc ꝙ
frāgat̄ ideo faciūt maiorē sonū. ¶ Sicut
aūt aliq̄d mixtū ex sicco et hūido ita pōt
indurari mediāte calore vt ex ipo fiat la
pis vt patet in tegulis: Sic etiā ex illa
cōsistentia exalationis sicce et humide
quādoq̄ ꝑ calorē causat̄ lapis q̄ d̄r ful-
mē seu cune⁹ fulminis. et q̄ in ꝑte ante
riori est acut⁹ qz illud qd̄ ē subtili⁹ ante
cedit ꝓpter velocitatē mot⁹. Quia em̄
cōsistentia nubis ē maior et fortior in su
periori ꝑte rōne frigiditatis ipm ꝯdēsā-
tis ideo in inferiori ꝑte q̄ est debilior frā
git̄ nubes ⁊ sic fulmē a superiori ꝑte nu
bis impetuose ad terrā ꝓpellit̄. Sumit̄
etiā fulmē ex exalatione sicca et inflam
mata q̄ ab ipa nube frigida ꝓpellit̄ ad
terrā corpa sup q̄ morā trahit adurēdo.
Exurit nāq̄ hoīez sine lesiōe vest̄ ⁊ frā
git gladiū sine lesione vagine. Cui⁹ rō
est vt dicit arist. qz talis exalatio ꝓpter
eius subtilitatē ⁊ motus velocitatē cor-
pora rara p̄uenit ꝑtrāsiens anteq̄ igni-
at. ꝑ oppositū vero corpora densiora si-
bi resistentia sup que moram facit exurit
atq̄ denigrat.

Incipit tertius metherorū.

Ehalo ⁊c. Postq̄ arist. determīauit
d̄ tonitruo. h̄ determinat de
halo ⁊ yride que vident̄ de
sursum et causant̄ ex ꝑmix-
tione lucis cū vapore. ¶ Ad cuius eui-
dentiam sciendū ꝙ radius visualis ē lu
men directe mutiplicatū a corpe lucido
ꝑ aliqd̄ mediū. et multiplicat̄ tale lumē
in medio subito qz mediū est in potē-
tia vltimo disposita ad susceptionē lumi
nis nec lumen in eo repperit ꝯtrariū Si
cut aūt lumen qd̄ ē species lucis dicitur
radius visualis corpis luminosi seu lu-
cidi sic etiā species visibilis corporis co
lorati illuminati in directū multiplicat̄
dicit̄ radi⁹ visualis: sunt q̄z linee radio-
se naturales ꝑm ꝑspectiuū sicut ⁊ speci-
es lucis vel coloris radiose multiplica-
te. Corpora tñ luminosa principalit̄ di-
cūt̄ radiare qz radij eoꝝ cetera illustrāt
p̄cipue sol cui⁹ radij sunt sensibiles Est
aūt ꝓprietas lucis vel coloris diffunde-
re orbiculariter ita ꝙ a quolibet puncto
corporis illuminati vel lucidi in quoli-
bet pūcto medij existentis infra speram
actiuitat̄ ipius corporis multiplicat̄ ni
si sit corpus opacū īpediens. ¶ Diuidit̄
aūt radius visualis dupliciter. vno mō
ꝑ radiū ꝓpendicularem et obliquū ala-
cem ī sua ꝑspectiua. ꝓpēdicularis dicit̄
qui cadens sup aliquē lineā vel supficiē
relinquit ex vtraq̄ parte duos angulos
rectos et radius obliquus nō. scd̄o diui
dit̄ ꝑ radium rectum siue recte multipli
catum et radiū reflexum seu fractū. Re-
ctus radius est qui diffundit̄ a lumino
so medio eiusdē diaphaneitat̄ q̄tū du-
rat virtus luminosi. Radius reflexus ē
ille q̄ occurāte corpore opaco anteq̄ ter
minetur virtus actiua luminosi diffun-
ditur in partem oppositam resiliēdo. s.
versus luminosum a quo ꝓcedit. Radi
us fractus est qui occurente medio alte
rius diapheneitat̄ non tamen omnino

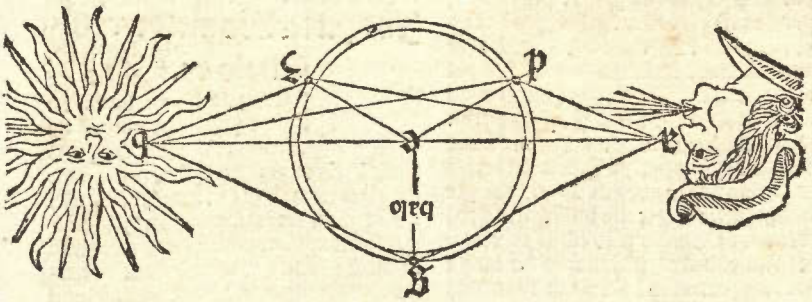

opaco multiplicatur in isto medio vlterius scz ꝓcedendo nõ tamen ſm lineaz rectã sed incidit ibi angulus. Quando aũt occurrit mediũ dẽsius frangit̃ radi⁹ obliqu⁹ accedendo ad radiũ ꝑpendicularem. Cui⁹ ratio est radius ꝑpendiculariter cadens sup qdcunqꝫ mediũ ẽ fortissimus in agendo cũ sit rectior ⁊ breuior ⁊ ideo nõ frangit̃ qꝛ fortitudo sua nullius diaphaneitatis obiectione hebetat̃. Cum ergo maior diaphaneitas minus resistat luci faciliorqꝫ sit trãsit⁹ ꝑ vnum mediũ q̃ ꝑ reliquũ ⁊ trãsitus nõ ꝑpendicularis tãto sit debilior q̃to a ꝑpendiculari remotore et tanto fortior q̃to ei ꝓpinquior ad agendũ in medium densius requirit̃ situs ꝓpinquior ꝑpendiculari radio talis est situs radij fracti ad ꝑpendicularẽ verbi gratia a corpore luminoso a. ꝑ aerẽ supra aquã cadit radius perpẽdicularis a. g. nec frangit̃ oĩo nec cadit oblique. a. c. que linea ꝓcederet ĩ. b. si esset mediũ simile sz frangit̃ versus ꝑpendicularẽ. c. d. vt ptz in hac figura. Dum aũt occurrit mediũ rarius frangit̃ radius obliquus recedendo ꝓpter oppositam causam qꝛ ei medium subtilius minus resistit minor fortitudo ꝯgruit radijs in ip̃m a medio densiori cadentib⁹. verbi gratia fit luminosum. h. existens in aqua a quo cadit. h. k. radius ꝑpendicularis ⁊. h. l. obliquus in aere. Dico q̃ ip̃e. h. l. non ꝓcedit directe in. o. nec frãgit̃ versus ꝑpendicularẽ. l. p. sed ab illa cadit in. q. sicut patet in figura seq̃nti. ¶ Sciendum vlterius q̃ quãdocũqꝫ radius reflectitur oportet q̃ angulus reflectionis sit equalis angulo incidente ⁊ econuerso. Dicitur autem angulus incidentie angulus causatus ex radio cadẽte sup supficiem ⁊ linea imaginata ibidẽ erigibili. Sed angulus reflectionis est angulus causatus ab eadem linea reuerberata a supficie super quã cadit versus locum corporis luminosi siue colorati illuminati qua ꝓpter radius perpendiculariter cadens vel totaliter transit ꝑ medium vel reflectitur in seip̃m. Si em̃ ꝑ aliam lineam reflecteret̃ ꝑ minorem angulum resileret ⁊ sic non essent equales anguli incidentie ⁊ reflexionis. Angulus vero oblique cadens ad ꝑtem aliaz oblique reflectit̃. ¶ Notandũ q̃ licet reflectio ⁊ refractio multum differant vt patet ex p̃dictis large tamen vnum sumitur pro reliquo. Unde aristo. aliquãdo vtitur nomine vnius pro nomine alterius refractionem quoqꝫ ꝯcomitatur reflectio. Unde licet radi⁹ partim aquã ingrediatur ⁊ ibidem refrangatur quia tamen aqn a non est corpus animo diaphonum sed habet quandam densitatẽ ideo quantũ ad sui nobiliorem puritatẽ reflectitur ab aqua. vt habet glosa pri-

me ꝓpositionis secunde ꝑtis perspectiue pisani. Item sciendum ꝙ ad hoc ꝙ fiat reflectio sensibilis ꝑ quam fit repsentatio perfecta rei vidende oportet ꝙ corpus a quo fit non sit asperum sed magis politum et tersum seu mundū. Partes enim asperi corporis non habent cōformitatem adinuicem ideo quelibet facit suam ꝓpriam reflectionem ⁊ ꝓpter hoc quasi dissipant totam speciem ita ꝙ non potest integra ad oculum peruenire Sz ꝓpt equalitatē ⁊ lenitatē superficiei corporis polliti omnes partes concordant in vnam actionem et ideo reddit species vna integra vsq; ad oculuz ⁊ ideo fit visio manifesta non tñ ita perfecta sicut quando oculus videt ꝑ lineam rectam quia reflectio omnis debilitat speciem vt dicunt perspectiui. ¶ Ulterius dicēdum ꝟm aristotilem in hoc tertio ꝙ aliquando fit reflectio radij visualis ab aere vel ꝓpter eius ingrossationem vel ꝓpter notabilem debilitatem visus vt exemplificat de quodam qui semper videbat faciem suam in aere quia ex debilitate virtus visiuie non poterat penetrare aerem sibi propinquū sicut potest facere virtus fortis. ¶ Ex predictis potest īferri ꝙ radius visualis exit ab oculis sicut a corporibus sed non ita fortis cum visus frangatur ab aere vel ꝓpter ingrossationem aeris vel propter notabilem visus debilitatem. ¶ Sed contra hoc arguit̄ qꝛ in libro de sensu ⁊ sensato dicit aristo. ꝙ visio nō fit extramittendo sed intus suscipiendo speciem obiecti visibil̄. ¶ Ad hoc respōdet̄ vno modo ꝙ ea que dicit hic aristo. dicit ꝟm cōmunem opinionem antiquorum. In libro autem de sensu ⁊ sensato loquit̄ ꝟm ꝓpriam opinionem Aliter vero respondetur ab alijs ꝙ aristo. in libro de sensu ⁊ sensato non negat qñ fit emissio radij visualis ab oculis: sed impugnat huiusmodi emissionem esse causam principalem visionis nō tamen neget ipsaz cōcomitari visionem. Impugnat em̄ huiusmodi radios eē corporales sicut ponebat empedocles Quicq̄d sit de re prima responsio est cōior. d. ꝙ fortis fantasia quam habebat antiphon de figura sua erat causa videndi faciem suam in aere. ¶ His p̄missis videndum est quomodo halo habet fieri. Ubi sciendum ꝙ halo grece idē est ꝙ corona latīe. Est em̄ quidam circulus apparens circa lunā ⁊ solem ⁊ circa quedā alia astra ⁊ causat̄ ex vapore vniformi nō multū denso existēte inter visum nostrū ⁊ astrum. Radius enim astri incidens perpendiculariter sup̄ huiusmodi materiam cum sit fortissimus dissipat medium vaporis faciens ipsum fluere circulariter versus ꝑtes extremales. Radij vero oblique sup̄ hūc vaporē incidentes fractiq; ad radium ꝑpendicularem hunc vaporem hincinde illuminant. Exemplum huiꝰ est si lapis perpendiculariter cadat infra aquaz patet ad sensum ꝙ ibi fiunt inundationes circulares. videtur etiā halo habere colorem album ratione luminis incidētis super illum vaporem qui est rarus ⁊ nō multum condensatus. Et sciēdum quādo halo ingrossatur ⁊ inspissatur tūc sequitur pluuia: sed quando materia eius segregatur et rarefit est signum serenitatis. Si vero rumpatur ⁊ diuidatur est signum flatus ventorum.

Onsequēter vidēdū ē d̄ yride.

Circa qd̄ sciēdū ꝙ yris causat̄ ex reflectiōe radiorū solarium a nube rorida soli opposita existēte in ꝓpinqua dispositione ad pluuie generationem: qui quidem reflectuntur a nube ꝟm tres piferias nubis ad oculos nostros exissentes inter solem ⁊ nubem potest etiam causari a luna sed non nisi raro Sunt autem in yride tres fantasie siue apparentie coloris ꝟm tres periferias seu semicirculos vel minores portiones circuli ita ꝙ in superiori est color puniceus: in media viridis: ⁊ in infima alurgus: qui quidē causant̄ ex rara reflectione radioꝝ solis a nube dēsa soli opposita. Sicut enim ex varia mixtione

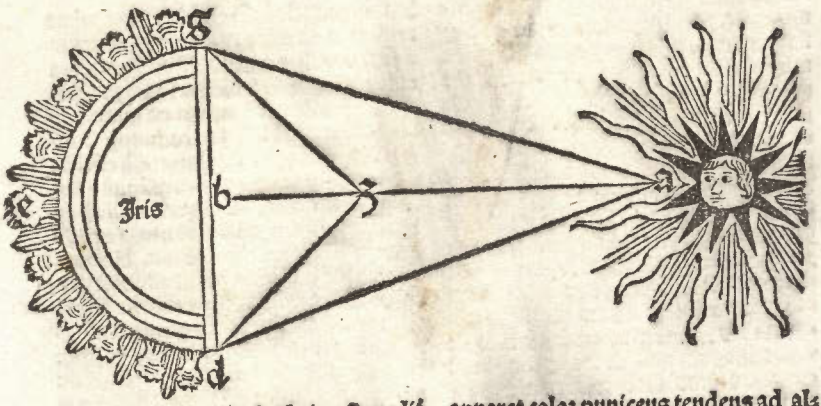

causarum coloris causant diuersi medij colores. Sic etiam p mixtionem nubis t luminis fm diuersas reflexiones apparēt i yride diuersi colores. Unde ānto est maior reflexio radior solariū a nube tanto apparet maior albedo et fit maior recessus a magnitudine t sic vbi apparet color puniceus in yride maior est reflexio q̄ vbi apparet color viride vl̄ alurgus quia punice⁹ plus accedit ad albedinē q̄ alij colores. Unde puniceus est color rubeus ad albedinem tendens Sed alurgus est color plauius seu azureus tendens ad nigredinez Et viridis color medio mō se habet inter pūiceū t alurgū et minus accedit ad nigredinem q̄ alurgus et minus ad albedinez q̄ puniceus. Cum ergo radius ppendicularis sit fortissim⁹ sequit̄ q̄ ipe incidēs directe supra nubem ipam penetrat et ab ipsa nō reflectit̄ ad causandum apparētiā colorīs. Et qz in inferiori arcu radij magis accedunt ad ppendicularem q̄ radij incidentes in superiori iō sunt fortiores ad penetrādum et sic minus reflectit̄ de lumie ad oculū qua ppter apparet ibi color alurgus qui accidit ad nigredinē Sed in superiori radij magis recedunt a ppendiculari ideo modicū ifficiunt penetrare nubē et sic intensi⁹ reflectunt̄ ad oculū. Rōnabiliter ergo ibi apparet color puniceus tendens ad albedinem. In medio aūt arcu medio modo se habent ita q̄ ptim penetrant̄ t ptim reflectunt̄ ideo ibi debet apparere color medius inter alios et talis est viridis et sic in yride apparent tres colores causati p reflectionem. Apparet etiam ibi quidam color p iuxta positionez viridis t puniceī qui ab aristo. vocatur zancos qui est color glaucus vel citrin⁹ Cū eī oppositū iuxta oppositū magis reluceat: rubeus color apparens iuxta viridē videt albior q̄ sit. Ex hoc fit cū iris incepit dissolui tūc eī ppter nubis disgregationem color puniceus marcescit et declinat versus colorem sub albū vel vel glaucum. ¶ Notandū insup q̄ quā do fiūt duo irides inferior iris habet colores p oppositū situatos ad colores superiorū qz color alurgus est superior et puniceus inferior. Cuius rō est qz superior arcus inferioris iridis ppinquior ē loco vbi dominat radius directus in fortitudine t iō in ipso fit pauca reflexio q̄ admodū in inferiori pte superioris iridis. In inferiori aūt arcu iferioris fit plurima reflectio radior sicut in superiori arcu superioris iridis. Apparēt aūt superioris colores iridis remissores q̄ inferioris qz superior longius ptendit. Apparent vero duo yrides quando nubes

ingrossata ẽ multum ꝓfunda. ¶ Notandum insup q̃ iris apparet ꝑ modum semicirculi vel minoris portionis circuli. ℳ Ad hoc declarand̃: q̃ centrum iris ẽ punctus quẽ tangit linea recta ꝓcedẽs a cẽtro solis ꝑ centrum oculi. ℳ Nã q̃ iris apparet sup vmbra causata ab homĩe videt̃ re iridem ꝓcitur recte contra centrum iridis. Sed punctus quẽ ꝓcutit linea ꝓdicta ẽ punctus in orizante ⁊ in superficie terre: ergo supra terraꝫ relinquitur semicirculus: ⁊ hoc sole existente in orizante et nube in occidente: vel ecõtra. Ex hoc sequitur q̃ q̃to sol magis eleuabitur supra orizantẽ: tãto minor apparebit iris. Et quãtum eleuat̃ linea recta transiens ꝑ centrũ oculi in vna pte tm̃ deprimitur in alia: vt patet ad sensum. Ex hoc etiaꝫ patet q̃ nunq̃ centrũ yridis eleuat̃ vltra circulũ orizantis: Sic em̃ oporteret solem deprimi sub orizante. ℳ Oportet ergo q̃ vel sit in orizante: ⁊ sic yris apparaꝫ ꝑ modum semicirculi vel sub orizante: ⁊ sic yris apparet ꝑ modũ portionis minoris circuli: non em̃ apparet de yride nisi quod est supra orizantem. ¶ Quia vero in p̃missis facta est mentio de radijs visualibus corpm luminosorum terminatiꝫ ad oculũ: de eius dispõne aliqua breuit̃ dicam. Et enĩ habetur. iij. ꝓpositõe prime partis perspectiue. ℙrimo in oculo est tunica conseruatiua que ẽ fortis ad retinendũ totũ oculũ in dispõne sua intra quam ẽ tunica que dicitur cornea: quia cornu est silis: que quidẽ est diaphana vt sit speciebus pula. Intra istam aũt ẽ tunica que vuea dicitur: que magna ẽ ad vue similitudinẽ: ⁊ vt cõseruet̃ in ea humor in quo viget visus habens in anteriori pte sua foramen circulare vt transeat ꝑ eã species intra q̃ est humor albugineus similis albugini oui. Interius ℞o humor glacialis glacieі similis: qui diuidit̃ in anteriorẽ et posteriorẽ: que suotilioꝛ ẽ in anteriori pte: et hee due circũdant tela quadam subtili: que aranea dicitur: similis tele aranee: cuius ofꝛiciũ ẽ hu; rem illum fluidũ continere.

¶ Demũ dicit aristo. in hoc tertio: q̃ sic supra terrã: sic etiã ad intra generant̃ q̃dam corpa ex vaporibus ⁊ exhalatõibus in ea inclusis. Ex sicca enĩ exhalatõne a dño: cum sꝛ ignitur ⁊ diuersimode consumitur ⁊ exurit̃ intra terrã ℞tute corporum celestium generant̃ fossibilia: vt lapides illiquabiles: vernix: sulphur: ⁊ q̃dam pulueres terre defosse consiles. Ex exhalatõne aũt vaporosa seu humida a domino a frigiditate continẽtis diuersimode coagulata gñant̃ metalla q̃x q̃dã dñr fusilia: seu liq̃bilia, que sꝛ füduntur ⁊ liquefiũt: vt plumbũ et stannũ. ℳ Quedam ℞o ductilia: que sꝛ malleo ducuntur: vt es ⁊ aurũ. De huiusmodi aũt mineralibus in quarto huius speciali⁹ determinatur: q̃ cõmunit̃ non legitur: ⁊ de ipo ad presens pertranseo.

Incipit liber de anima. I.

ℳ Onorum honorabilium. ⁊c. Hic incipit liber de aĩa: qui q̃dẽ dicitur de aĩa: non q̃ anima sit ibi subiectum sed corpus aĩatũ. ℳ Nõ enĩ querũtur in hoc libro tm̃ passiones anime sed totius coniuncti. ℳ Omnes em̃ potentie organice sc̃ ꝓprietates totius cõiuncti ⁊ non ipsius anime. Cum em̃ opatões hmõi potentiarũ sint opatões totius: vt patet in fine huius capli: seq̃tur q̃ potẽtie sint ꝓpetates totius. patet consequẽtia ꝑ aristo. de somno ⁊ vigilia cui⁹ est actus eius ẽ potentia. Sed dicitur iste liber ℞ anima inquãtũ aĩa ẽ ꝓncipiũ intrinsecũ corporis animati. In hoc enĩ libro aristo. primo ponit ꝓhemiũ in quo reddit auditorẽ beniuolũ ostendendo dignitatẽ ⁊ vtilit[illegible]ẽ hui⁹ sciẽtie. ℞. q̃ inter bona honorabilia cuiusmõi sũt sciẽtie vna est nobilioꝛ ⁊ dignioꝛ altera: vl q̃ ẽ de nobilioꝛi subiecto: vel q̃ est certioꝛ altera. Et ꝓpter vtrũq; scientia de aĩa est dignioꝛ omni sciẽtia naturali. Est enĩ certa scientia quod patet q̃ qulibet experitur in seipso [illegible] habeat animã ex actibus ipi⁹ aie.

Dicit aũt bonũ delectabile inquantum in eo quiescit appetitus. Dicit aũt vtile inquãtũ ẽ ꝓpter aliquẽ finẽ: vt ꝓpẽ sub lenatõem necessitatis vel indigentie: vl̃ ꝓpter aliũ finẽ his ꝓsimilẽ appetitur.

Distinguũtur aũt ista bona tm̃ fm ratiõnẽ: non aũt subiecto: cũ idẽ possit eẽ bonum: honestũ vtile: ac delectabile vt virtutes. ¶ Notandum etiã q̃ virtutes intellectuales q̃ morales q̃ sunt bona honesta dicũtur bona honorabilia: qz bonũ est p̃mium ℞tutis. 4. ethicoꝝ. Qz ℞o hic fit mentio de bono: ideo incidentaliꝝ ponam quandã aliã distinctionẽ bonitatis bene vtilem quã ponit doctor subtil. dist. 7. secũdi sen. Preter enĩ bonitatez entitiuã qua oñe ens ẽ bonũ est triplex bonitas moralis: scz bonitas ex genere: que cõpetit volitioni ex hoc q̃ transit super obiectum cõueniẽs actui tali fm dictamẽ recte ratõnis. Et dicit ex genere: qz sicut genus ẽ materiale respectu speciẽrũ: sic ista bonitas est quasi materiaꝝ et quasi potentialis respectu oñis boni vlteriozis in genere moꝝ. Actus enĩ talis est formalis p circũstãtias morales: ꝛ qñ his formaꝫ tũc est scõa bonitas q̃ dicitur bonitas ℞tuosa: ꝛ ista est bonitas ĩ spẽ mozum que habet circũstantias q̃si differẽtias cõtrahentes. Tercia bonitas ẽ meritozia que est gratia formata. Exemplũ primi: dare elemosynã. Exemplũ secundi: dare elemosynã de ꝓpo pauperi et ꝓpter deũ vl̃ pietatẽ. Exemplũ tercij dare ex charitate vel gratia. ¶ Deinde ostendit. p. vtilitatẽ huius sciẽtie dicẽs q̃ hec sciẽtia videtur multis ꝓficere ad ad oẽm aliam scientiam. qõ pat et: qz si ad pbiam p̃mã accedamus nõ possumus deuenire in cognitionem diuinarũ ꝛ altissimarũ causarũ nisi p ea que ℞tute intellectus possibilis acquirimus. Si ℞o accedamus ad moralem scientiã nõ possumus ꝓfecte eam acquirere nisi sciam potẽtias anime: cũ diuerse ℞tutes habeant in diuersis potentijs assignari: sapientia enĩ est in intellectu: iusticia in voluntate. Maxime aũt dicit aristo. valet hec scientia ad scientiã naturalẽ: cũ ania sit p̃incipiũ animaliũ. ¶ Cõsequẽter arꝫ in hoc libro recitat opinionẽ antiquoꝝ de ania: quas cã breuitatis omitto cum sint modice vtilitatis. Diuersificãtur aũtẽ huiusmodi opiniones fm diuersitatẽ ponẽtium p̃ncipia rerũ de quibus dcm̃ẽ in p̃imo phisicoꝝ. ¶ Qz ℞o dicit arist. in hoc primo q̃ dicere aiam trascibilem est ac si quis dicat eã texere vel edificare. Melius est aũt fortassis nõ animam intelligere sed hominẽ. ¶ Idcirco sciendum q̃ alique sũt operationes q̃ nõ sũt operatõnes anime sed totius coniuncti; cuiusmodi sũt opatões coniuncti potentiarũ organicarum: vt videre: audire: et sic de alijs. Alique vero non sũt solum opatões coniuncti: sed etiã ipius anime vt intelligere et velle. Et ideo qz intellectus ꝛ volũtas nõ sunt potentie organice: ꝛ ideo nõ soluz homo intelligit sz etiam anima: cum etiã ipa separata a corpe intelligat. Quia ergo irasci requirit organum: cum ira sit accensus sanguinis circa cor: ideo ẽ operatio totius coniuncti: quare non debemus dicere q̃ anima irascitur sed homo: sicut nõ debem⁹ dicere ipam texere vel edificare. Quod aũt dicit arist. melius est aũt fortassis nõ dicere animam intelligere: hoc dicit quia nondũ ꝓbauerat intellectum nõ esse potentiam organicã: sed hoc ꝓbat ĩ tercõ.

Incipit secundus de ania.

Tie quidem a priorib⁹ tẽ. Postq̃ p. venatus est in primo libro opiniones antiquoꝝ ỏ anima: hic in secũdo tractat de ipa ania fm opinionẽ ꝓpriã. Et primo ponit quandam diffinitionẽ de aĩa ptinẽtẽ oñi aie di. q̃ Anima est actus p̃mus corpis organici pbici. Pro cuius explanatõe ponit ẽn dã distinctõem de actu dicẽs q̃ duplex est actus: scz primus vt scientia. secũd⁹ vt cõsideratio actualis. Quoꝝ actuum differentia ẽt ꝓpendi ex potentijs. Dicitur enĩ aliquis in potẽtia grãmaticus añ q̃ acquirat habitũ grãmatice: q̃dem ẽ

potentia in actū reducitur qñ iã aliqs hꝫ habtū scie: sꝫ tūc itex ē in poñ ad vsum habit⁹ cū nō cōsiderat actu. et de hac potētia i actū reducet cū actu ꝓsiderat Sic igit⁹ scia ē act⁹: ꝓsideratio ē act⁹. Alia ḡ dr act⁹ p̄m⁹ corpis organici: qz dat ei esse aiatū ꝛ viuū. Dr aūt aīa act⁹: qz est forma subal'q dat eē actu corpi nō qdem eē corpis: qz corp⁹ ē corp⁹ p formā corporeitatis: sꝫ qz ip̄m qđ erat i poñ ad vitam hꝫ esse viuū p aīam. ¶ Conseq̄nter explanat arſ. illud qđ ōt corpis phīci. d. q corp⁹ phīsicū ē illud qđ hꝫ in se p̄ncipium mot⁹ et q̄etis. Dicit aūt organicum qđ hꝫ diuersitatē organox. ¶ Pro quo notādū q diuersitas organox i corpe suscipiēte vitam necēria ē ꝓpter diuersas opatōnes anime. Anima eñ cum sit forma pfectissima inter formas rex corpalium ē p̄ncipium diuersarū opationū: iđo req̄rit diuersitatē organox in suo pfectibili. Forme ẋo inanimatox ꝓpter sui i perfectōem sūt p̄ncipiū paucax opatōnū. Aīa in suis perfectibilibus nō exigūt diuersitatē organox. Inter aīas aūt aīa plātarū impfectioz repit. Unde in plantis minor ē diuersitas organox q̄ in animalibus. ꝛ ideo ad oñendū q oīe corpus suscipiens vitā ē organicum accipit p. argumētū ex plātis in q̄bus ē minor diuersitas organoz. et hoc est qđ ōt q etiã plātarū ptes sūt diuersa organa cuz sint ad diuersas opatōes: sicut folium ē ad coopimētū fruct⁹. Radices aūt i plātis sūt sīles ozi aliuz: qz vtraq attrahūt alimētū. Nō aūt optet addere i diffinitione aīe poñ vitā hñtis: qz loco hꝰ ponit arist. organici. oīe eñ tle hꝫ ponm ad ad vitā: vt dcm ē. ¶ Concludit aristo. ex p̄dictis q aīa ñ ꝑt separi a corpe p̄m alīq⁹ ei⁹ ptes seu poñas cū aliq sint actus aliquax ptiū corpm: sicut poñ visiua est oculi act⁹. Scōm ḡ tles poñs q̄ req̄runt organa in suis opatōib⁹ nō ē aīa sepabil' Licet enī aīa separata sit poñ visiua ḡtuz ad id qđ ex pte aīe nō tñ i ordie ad actū ꝛ ideo nō ē i ꝓpinq̄ dispōe ad videndū: cū ad hoc req̄rat organū. Scōm aūt aliq⁹ ptes nihil p̄hibet aīam separari ꝛ habere atcus ꝓpos tūm ptiū seu poñrū: vt pz ō poñ intellectiua cū nō req̄rat organū in sua opatōe. Posita aūt diffinitone aīe ꝛ declarata p̄ñr ipam arſ. pbat p de mōstratōem. ¶ Pro q notādū q cuz ex notis deuenim⁹ in cognitōem ignotax. oīs aūt demōstratio adducit cā noti ficādi aliqđ: necesse ē q oīs demratio ꝓcedat ex notioꝛib⁹ q̄ ad nos q̄bus p demrationē fit aliqđ notū. In quib⁹ usdaz sūt eadē notioza q ad nos et fm naturā: sic in mathematicis q̄ sūt a mā abstracta et in his demōstratio ꝓcedit ex notiozi bus simpliciter ꝛ fm nām sez ex causis i effectus. Aīa et dicit demōstratio ꝓpter quid. In quibusdā ẋo nō sūt eadē nobis nota simpliciter et quo ad nos: vt i naturalibus in quibus plerunq effect⁹ sensibiles sūt magis noti suis causis. et ideo in naturalibus vt in plibus ꝓcedit ab his q̄ sunt minus nota fm naturā: ꝛ magis nota quo ad nos. et hec vocatur demōstratio q. Scōm hūc ḡ mōm a posteriori ꝛ p effect⁹ ipi⁹ aīe demrat. p. dioez eius et hoc sic. Illō qđ ē p̄mū p̄ncipium viuēdi ē viuētis corpis act⁹ ꝛ forma: sꝫ aīa ē p̄mū p̄ncipiū viuēdi his q̄ viuūt: ḡ est corpis viuētis act⁹ et forma. Manifestū aūt ē q hec demratio ē a posteriori. ex eo eñ q anīa est forma corpis viuētis ē p̄ncipiū opatōis vite et nō ecōuerso. Probat aūt. p. minoꝛē v. q cū sint 4 mōi seu grad⁹ viuētiū: q̄x vn⁹ ē p intellectū: secūd⁹ p motū localē: tercius p sensū: et ūrt⁹ p motū alimēti ꝛ augmenti. Alia vegetatia ē p̄n⁹ viuēdi 4⁰⁰ i plātꝫ Alia aūt sēsitia ē p̄n⁹ viuēdi 3⁰⁰ i alibus i pfectꝫ i q̄b⁹ ē sēs⁹ sine motu locali ꝛ pgrſ siuo: sicut ſt ostree q̄ hūt ſo⁹ sēs⁹ tact⁹: ꝛ mouēt tm̄ motu dilatōis ꝛ ꝓstrictōis. aīa etiã sēsitia p poñaz motiam ē p̄n⁹ viuēdi 2⁰⁰ i aīalib⁹ pfectꝫ: q̄ ñ solū sētiūt sed etiã mouēt motu ꝓgressiuo. Alia aūt intellectia ē p̄n⁹ viuēdi p⁰⁰ i hoīb⁹ i q̄b⁹ vltra p̄dcā ē intellect⁹. Appetit⁹ aūt nullā facit diuersitatē i gradib⁹ viuētiū. nā vbi ē sēs⁹ ibi ē appetit⁹: iō int illos ñ nūerat Ex hꝰ ḡ q aīa ē p̄ncipiū q̄ viuim⁹ oñdit arſ. q aīa ē act⁹ corpis. Dicit aūt q p̄n⁹ q

viuimus põt dici duplicit: vel ī rõne forme subctī sicut ꝓncipiū q̄ sanamur ī rõe forme est sanitas ꝫ in rõne subiecti ẽ corpus. Actꝰ em̄ actiuoꝝ .i. forme q̄ inducunt ab agentib⁹ in materia sunt in patiente ⁊ dispsito Alia aũt est ꝓncipiū quo nõ in rõne subiecti ꝫ in rõne forme ergo est actꝰ seu forma corꝑis. ¶ Circa ãt p̄dicta mouet duas.p. questiões: Quarũ ꝓma est cũ aĩa sit q̄dã viuẽdi ꝓncipiū ꝑm quattuor gradus viuẽtium Utrũ q̄libet istoꝝ sit aĩa vel ꝑs aĩe: ad q̄ rñdet q ꝙ in q̄busdã aĩalib⁹ vt in hoĩbus insunt oĩa p̄dicta. Jn q̄busdã vero q̄dã hoꝝ: in alijs aũt vnũ solũ: in his ãt in quibus inest solũ vnũ p̄dictoꝝ vt in plantis oportet q illud in eis sit aĩa: in quibus aũt sunt plura q̄libet est ꝑs seu potentia aĩe ꝫ illa aĩa denoĩaĩ a ꝓncipaliori ꝓte vt sensitiua vel intellectiua.

¶ Secũda questio ẽ. si vnũq̄q̄ istoꝝ ẽ ꝑs aĩe p̄dictoꝝ: puta cũ oĩa inueniunt ī vna aĩa sicut in hũana: Utꝝ hoc modo sint ꝓtes q separent adinuicez solũ ꝑm rõnẽ vt etiã separent loco vtpote q in vna ꝓte corꝑis sit sensitiuũ in alia intellectiuũ: ⁊ sic de alijs. ¶ Ad q̄ rñdet q ꝙ de quibusdã ꝓtib⁹ aĩe nõ est difficile videre. vtrũ sint sepabiles loco .i. subiecto sed ꝙ de quibusdã dubiũ est. Et ad oñdendũ q hoc est facile videre in q̄busdã ꝑmittit similitudinẽ ꝙ de plantis q q̄dã ꝓtes diuise ab alijs ꝓtib⁹ videnť viuere. ⁊ hoc oñdit ꝓ hoc q ramusculi abscisi inserunt ⁊ plantant: ⁊ conualescũt q̄ nõ eẽt nisi remaneret eis vita: ⁊ ꝓ ꝑs aĩa q̄ est ꝓncipiũ viuẽdi Q̄ ꝓtingit q in vnaquaq̄ plãta aĩa est vna in actu et multiplex in potẽtia Quia q̄ aĩa plãte ẽ imꝑfecta in ordine aĩaꝝ nõ requirit magnã diuersitatẽ in ꝓtib⁹. Unde põt saluari in aliqua ꝓtiũ Sic etiã hoc ostẽdit in aliquib⁹ aĩalib⁹ q̄ decisa viuũt quia vtraq̄ ꝓtiũ habet sensum. q̄ ꝓtꝫ: q retrahit se supungit. habet etiã motũ ꝑm locũ vt ad sensum ꝓtꝫ. Et si ꝑs decisa hꝫ sensum necesse est q habeat appetitumꝫ ad sensum em̄ de necessitate sequit dele ctatio ⁊ dolor. Necesse est em̄ si sensibile ꝓceptũ sit cõueniẽs q sit delectabile. Si aũt nociuũ q sit dolorosum vbi autẽ est dolor vel delectatio necesse est q sit desideriũ vel appetitꝰ Sic ꝫ manifestũ est q vegetatiuũ sensitiuũ motiuũ ꝑm locũ et appetitiuũ inueniũť in vna ꝓte decisa: ex quo ꝓtꝫ q nõ distinguunť in corꝑe aĩalis loco: sed de q̄busdã potẽtijs ꝓticularib⁹ manifestũ ẽ q ꝓsticuiť loco: visus ei manifeste nõ ẽ nisi ī oculo auditꝰ in aure: olfactꝰ in naribus: gustus ī lingua ⁊ palato Sz ꝑm⁹ sensus .i. tactꝰ q̄ est necessarꝰ in aĩali ẽ in toto. ¶ De intellectu aũt dicit q dubiũ ẽ qz nodũ ꝓbauit q habeat organũ distictũ ab alijs an nõ: dicit aũt q ꝓtes seu potẽtie q̄ nõ sunt sepabiles loco distinguunť ꝑm rõꝫ: q̄ ꝓbat qz cũ habeãt actꝰ diuersos habẽt aliud ⁊ aliud esse. i. aliã et aliã rõnẽ formalẽ. vnde dicit q alterũ est esse sensitiuo et opinatiuo. i. intellectiuo . ex p̄dictis ꝓtꝫ q potẽtie aĩe. s. vegetatiũ sensitiuũ motiuũ ꝑm locũ appetitiũ et intellectiuũ distinguunť ex natura rei adinuicẽ ⁊ ab ipa aĩa ⁊ nõ tm̃ ꝓ opationẽ intellectꝰ. Q̄ ab ipa aĩa ꝓtꝫ qz sunt eiꝰ ꝓtes seu ꝓtiales ꝑfectiones. Q̄ etiã iter se patet qz cũ habeant distinctas rõnes formales ⁊ sint ꝓncipia distinctaꝝ opationũ a ꝓte rei volũtas amat: nõ intellectꝰ: ⁊ itellectꝰ itelligit: ñ volũtas ꝫ ãt distiguať ex nã rei nõ tm̃ ꝑ distinguũť realiter ī his, in q̄b⁹ simul insũt cũ vna non possit corꝛũpi, alia remanẽte. Nũq̄ em̄ ẽ itellectꝰ sine alijs potẽtijs vt dicit arist. in hoc. ij. in aĩa ei separata remanẽt oẽs iste potẽtie ī se ꝓsiderate ꝫ ñ possint exire in actꝰ aliquaꝝ hmõi potẽtiarũ qz ad suas opationes exercẽdas req̄rũt orgãna: ꝑm hoc ẽ itelligẽdũ illud q̄ dicit p. q itellectꝰ sepať ab alijs sicut ꝓpetuz a corꝓali hoc ẽ itelligẽdũ q sepať ab alijs ꝓtib⁹ seu potẽtijs nõ ī se ꝓsideratꝫ ꝫ vt ꝓplectũť orgãna vt sũt ī ꝓpinq̄ dispositiõe ad actũ. ¶ Si arguas ꝓ hoc q actꝰ ⁊ poña ad idẽ genꝰ ꝓtinẽt ꝫ actus istaꝝ potẽtiaꝝ vt itelligere ⁊ velle sunt

accidentia ab inuicē ⁊ ab ipsa anima realiter distincta ergo ⁊ potētie. ¶ Item ꝑ aristo. in ꝑdicamentis ponentē potētias naturales in scđa specie ꝑdicamenti qualitatis. ¶ Respōsio ad primū ꝙ potentia ⁊ actus possunt sumi vt sunt differētie entis ⁊ sic sūt eiusdē generis īmo idem numero: vt adā prius fuit in potētia postea vero in actu. Alio mō sumit̄ potentia ꝓ ꝑncipio actiuo vel passiuo ⁊ tunc non sunt eiusdem generis actus ⁊ potentia: sic est in ꝓposito. ¶ Ad scđm dico ꝙ aristo. accipit potentiā naturalē ꝓ facilitate vel agilitate vtēdi hmōi potentia. Istam materiam diffuse tractat scotus. xij. dis. vj. sniarum. Tractat̄ etiam ab alijs doctorib⁹ theologicis in primo ⁊ scđo sniaꝝ: iō đ ipa breuit̄ ꝑtrāseo

Ca. II.

Otentiarū aūt aīe ⁊c.

Postq̄ aristo. diffiniuit animā nūc accedit ad determinādū de partibus eius seu potentijs. Et prīo dicit ꝙ ꝑ potentias idem intelligit qđ per partes. distinguit autem hmōi potentias ī quinq̄ genera. s. vegetatiuū: sensitiuū: appetitiuū: motiuū: ꝟm locū ⁊ intellectū. Ad cui⁹ euidentiā sciendū ꝙ huiusmodi genera potentiarū possunt reduci ad triplicē animā. s. vegetatiuā sensitiuā ⁊ intellectiuā: Motiuū em̄ ꝟm locum potest reduci ad sensitiuū vel intellectiuum: similiter appetitiuū ꝟm ꝙ duplex est appetitus. s. sensitiuus ⁊ intellectiuus q̄ dicit̄ voluntas de quibus habet̄ in ꝑncipio primi metaphisice. ¶ Notandū insup ꝙ phi. hic ponit quinq̄ potētias licet ꝑus posuerit solum quatuor qꝛ supra aristo. intendens ostendere ꝙ anima est principiū vinendi in omnib⁹ viuentibus distinxit ipm̄ viuere ꝟm gradus viuentiū ⁊ nō ꝟm operationes vite ꝟm quas hic distinguunt̄ genera potentiarū. Appetitiuū aūt nō constituit aliquem gradū viuētiū qꝛ omnia que habēt sensum habent appetitum: ⁊ sic remanent tantū quattuor gradus viuētiū vt dictum est. Ostēdit autē phi. ꝙ omnia animalia habent appetitum quod ꝓbat quia omnia habent sensum tactus quod probat quia sensus tactus est sensus alimenti: necessariuꝫ autem est omnibus animalibus vti alimento: ideo necessarium est ꝙ habeant tact⁹ quo ꝑticipant alimentū sibi ꝯueniens: ⁊ ꝙ tact⁹ sit sensus alimenti manifestum est. Sicut em̄ corpora viuentia cōstant ex calidis et frigidis humidis et sicis: ita ex his nutriunt̄. Tactus aūt est discretiu⁹ hoꝝ. Sꝫ vinētia non nutriunt̄ alijs sensibus nisi ꝟm accidens videlicet in q̄tū cōiungunt̄ tangibilib⁹ Sapor em̄ odor et color nihil cōferunt in alimentū inq̄tū hmōi sed solū inq̄tum contingit odorata ⁊ colorata eē calida vel frigida humida vel sicca. Sic igit̄ patet ꝙ omnia animalia habent sensum alimenti: quibuscunq̄ aūt inest sensus alimenti in ē esuries ⁊ sitis quorum vtrūq̄ est concupiscentia alimenti. Esuries quidē est cōcupiscentta calidi ⁊ sicci quod habet rationem cibi. Sitis aūt frigidi et humidi quod habet rationem potus. Sapor āt est qđdam horum delectamentū: sapor aūt delectabilis iudicat cōuenientem ꝓportionem calidi et frigidi humidi ⁊ sicci in alimento. vnde magis ꝑtinet ad delectationem cibi q̄ necessitatē. ¶ Compat aūt phi. huiusmodi potentias adinuicē dicēs ꝙ sensitiuū est in intellectiuo et vegetatiuū in sensitiuo sicut trigonuꝫ id est triangulus est in tetragrano. Triangulus em̄ est in quadrangulo in potētia potest em̄ quadrangulus in duos triangulos diuidi ꝑ diametrū vt hic: sic sensitiuum est in potentia seu virtualiter in intellectiuo ⁊ sic de alijs. ¶ Ad determinādū aūt de potētijs aīe in spāli dicit p. ꝙ ꝑus est determinādū de actib⁹ qđ ꝓbat qꝛ ꝟm rōnē diffinitiuam actus sunt priores potentijs qđ ptꝫ ex hoc qꝛ cū poña dicat quēdā respectū ad actū cū sit ꝑncipiū agēdi vel paciēdi oꝫ ꝙ actus ponat̄ ī ei⁹ diffinitiōe qꝛ etiā obiecta sūt ꝑora actib⁹ oportet primo videre đ ipis

obiectis. ¶ Pro quo notandũ ꝙ ex obiectis diuersis ñ diuersificant act⁹ ⁊ potẽtie aĩe nisi qñ fuerit dr̃ia obiectoꝝ in quãtũ sunt obiecta. i. ſm rõnẽ formalez obiecti sicut visibile distinguit ab audibili: si ãt obseruet eadẽ rõ obiecti diuersitas ſm q̃cũq; alia nõ inducit diuersitatẽ specificã act⁹ ⁊ potẽtie: cui⁹ eĩ potẽtie ẽ videre hoĩez coloratũ ⁊ lapidẽ coloratũ qꝛ ista diuersitas ꝑ accidẽs ĩest obiecto ĩq̃tũ ẽ obiectũ. ¶ Notãdũ ĩsup ꝙ cũ aĩa ꝓstatu isto ñ cogscat seip̃am directe ĩtuendo oportet ꝙ in cognitiõe aĩe ꝓcedam⁹ ab extrinseco: vt. s. ꝑ obiecta a q̃b⁹ abstrahũt species ĩtelligibiles ꝯgnoscam⁹ act⁹: ⁊ ꝑ act⁹ potẽtias: ⁊ ꝑ potentias ip̃am eĩsentiam aĩe. Si aũt directe aĩa eẽntiã suã ꝑ seip̃am cognosceret: eẽt ꝯrius ordo obseruãdus in aĩe cognitiõe qꝛ quãto aliq̃d eẽt ꝓpinqui⁹ eẽntie aĩe tanto ꝑ ꝑus cognosceret ab ea.

Uare ꝑmũ ⁊c. Ca. III

Hic. p. incipit tractare de potentijs in speciali. Et prĩo de vegetatiua q̃ est cõis oĩbus determĩando. s. de alimẽto qđ est ei⁹ obiectũ: ⁊ de generatiõe q̃ est act⁹ ei⁹. dicit ergo ꝙ qđlibz viuũ generat aliud eiusdẽ spẽi: vt plãta plãtã oliua oliuã aĩal aĩal. Ab hoc tñ excipit ĩpfecta vt pueros orbata eunuchos ⁊ habẽtes sil̃es defect⁹. dicũt etiã orbati carẽtes aliquo sensu: vt ceci surdi. Excipit etiã ea q̃ generant ꝑ putrefactionẽ Alimentũ aũt ad tria valet ad augmentũ: ad nutritionẽ: đ rõne alimenti est ꝙ ꝯseruat substãtiã ei⁹ qđ alitur q̃ ꝯseruatio necessaria ẽ ꝓpt̃ cõtinuã ꝯsumptionẽ humidi a calido naturali. tertio valz ad generationẽ. Semẽ eñ qđ est generationis ꝑncipiũ est supfluũ alimẽti. sed hec anima vegetatiua est ꝑncipium triplicis opationis. s. nutritionis augmenti ⁊ generatiõis. Ad hoc aũt dicit arist. ꝙ hz duplex ĩstrumẽtũ. s. ip̃m alimẽtũ ⁊ calorem naturalẽ ꝑ quẽ alterat decoquitur ⁊ digerit alimentum.

Eterminatis autẽ his.

Postq̃ p. determĩauit đ ꝑte vegetatiua: hic ꝯñr determĩat đ ꝑte sensitiua. Et primo dicit quõ educit sensus de potẽtia ad actũ. ¶ Ad cuius euidẽtiã distinguit potẽtiã ⁊ actũ: circa intellectũ. d. ꝙ aliq̃s dicit vno mõ sciens inquãtũ hz naturalẽ potẽtiã ad sciẽdũ vt homo añq̃ habeat habitũ scĩe hec potentia vocat eẽntialis. Scđo mõ aliquis dicit sciens inquãtũ habet habitũ scientie quo põt exire ĩ actũ. ⁊ vocat potẽtia accidẽtal' qꝛ talis prohĩtũ aĩe inexistẽtẽ põt actui exiro ĩ actũ Tertio⁹ đꝛ aliquis sciens inq̃tũ actu ꝯsiderat. Prima potẽtia reducit in actũ cũ q̃s ex ignorãte fit sciens. Dicit aũt ignorãs dupl'r vel qꝛ caret habitu scientifico: ⁊ talis đꝛ ignorãs priuatiue: vel qꝛ habitũ ꝯriũ. s. errorẽ ⁊ talis đꝛ ignorãs ꝯrie. ¶ Dicit cõsequẽter. p. ꝙ sicut potẽtia ⁊ act⁹ dicunt multipliciter ita et pati: vno mõ ꝓprie qñ quis patitur aliqđ detrimẽtũ ab agente ita ꝙ fit ibi aliqua corruptio vel obiectio forme substãtialis vel accidẽtalis. Alio mõ large pati dicit aliq̃d ſm ꝙ receptiuũ alterius cõpat ad ip̃m sicut potentia ad actũ. hec aũt passio nõ ẽ corruptio pacientis sz magis ꝑfectio. Potẽtia eñ ꝑficit ꝑ actũ: ignorãs quãdo fit sciens dicit pati hoc mõ ⁊ alterari non aũt primo mõ. Sicut ḡ ille qui non habet habitũ est in potẽtia ad habitũ: et ille qui habet habitum est in potenti a ad actũ. ita dicit. p. ꝙ ille qui nõ habet sensum est in potẽtia ad sensum: et reducit talis potentia ad actũ a generãte ⁊ ille q̃ habet sensum est in potẽtia ad actũ sentiendi: et talis potentia reducit ad actũ mediante obiecto sensibili. ¶ Circa ꝑdicta notãdũ ꝙ licet cũ quis ab errore reducit ad sciẽtiã veritatis sit ibi q̃da sil̃itudo alteratiõis q̃ est de cõtrario in ꝯriũ nõ est tñ ibi vere talis alteratio: nã alterationi q̃ est de cõtrario in cõtrariũ vtrũq; ꝑ se ⁊ eẽntialiter ꝯpetit. s. ꝙ sit a contrario ⁊ ꝙ sit in ꝯtrariũ. Sicut eñ deal-

batio nō est nisi ad albū ista nō est nisi a nigro vel medio qđ rectu albi est quodā mō uigrū. Sz tñ in acq̄sitiōe scīe accidit ꝙ ille q̄ acq̄rit scīam ꝟitatis p̄us fuerit in errore absq̄ hoc em̄ pōt adduci ad scīam veritatis: vnde nō est vere alteratio. tū etiā qꝛ in ꝑte intellectiua nō est alteratio ꝓprie sumpta: vt dictū ē. ij. cap̄. septīo phi. ¶ His p̄missis determinat. p. de sensibilib⁹. d. ꝙ duplex est sensibile. s. ꝑ accidēs ⁊ ꝑ se. Est aūt sensibile ꝑ accidēs ꝙ accidit ei qđ est sensibile ꝑ se sicut accidit albo esse hoīem: iō hō est sensibile ꝑ accidēs. Tale aūt sensibile app̄hendit̄ ꝑ aliquā potētiā ꝯgnitiaz vt ꝑ estimatiuā vel intellectiuā. Sensibile aūt ꝑ se dicit̄ dupl'r qꝛ qđdā ē ꝓp̄uz ⁊ qđdā cōe. Est āt sensibile ꝓprium qđ nō potest alio sensu sentiri: vt son⁹ respectu audit⁹ ⁊ sic de alijs. Sensibile autē cōe app̄hendit̄ a pluribus sensibus. Et sunt q̄nq̄ q̄ hic ari. enumerat. s. numer⁹ mot⁹: quies: figura: magnitudo. Tact⁹ em̄ ⁊ visus ꝑcipiunt oīa ista. Alij eī sensus ꝑcipiūt aliqua istoꝝ: licet aūt sensus nō decipiat̄ circa ꝓpriū obiectū bñ tñ decipit̄ circa obiectum cōe: vt habet̄ in li. de sensu ⁊ sensato. ¶ Cōseq̄nter determinat ari. de ꝓprijs sensib⁹ ꝟm vnūquēq̄ sensuz. Et p̄mo đ obiecto visus. d. ꝙ illud sensibile cui⁹ est ꝓprie ꝑceptiu⁹ visus ē visibile: sub visibili āt app̄hēdit̄ color: ⁊ illa q̄ vident̄ lucida đ nocte vt putredines quercus ⁊ oculi quorūdā aīaliū ⁊ sic de alijs. et sil'r corꝑa lucida vt ignis. dicit aūt ꝙ color est ꝑ se visibilis nō p̄mo mō sz scđo mō. ¶ Est aūt p̄mus modus dicēdi ꝑ se cū p̄dicat̄ diffinitio vel ꝑs diffinitiōis, đ diffinito sicut ponit p. in lib. post. vt hō est aīal. Scđs modus qñ passio p̄dicat̄ de subiecto: vt hō ē risibilis: sic color ē ꝑ se visibilis: qđ ꝓbat qꝛ color est motiu⁹ diaphani ī actu causando. s. in eo ꝓpriā spēm. est aūt diaphanū corpus trāsparēs vt aer aqua ⁊ aliqua corpora celestia: nō eī possemus videre stellas fixas q̄ sunt in octaua spera nisi inferiores spere planetarū essent trāsparētes vel diaphane: dicit ḡ ari. cū illud qđ mouet diaphanū ī actu sit visibile seq̄t̄ ꝙ color erit visibilis Quia ꝟo diaphanū nō fit ī actu nisi ꝑ lumē nō eī aer vel aq̄ aut hmōi est actu trāsparens nisi fuerit illuminatū: iō color nō ē visibilis sine lumīe. ¶ Ad euidētā p̄dictorū vidēda ē dr̄ia inter lucē ⁊ lumē. lux aūt nō pōt poni substātia: qꝛ ē ꝑ se sensibil': vt ptz ex p̄dictis: nō aūt substātia vt ptz ī sacr̄o altaris: lux ḡ ē q̄dā qualitas ī tertia spē q̄litatis: lumē āt nō ē substātia cōpleta hoc ē ꝑ se existēs: qꝛ nec ē spūalis cū sit extēsibilis nec corporal' qꝛ tūc duo corꝑa simul essent vt hic ostendit aristo. est eī lumē cū toto aere nec oportet aerē moueri aduenīēte luīe qꝛ tūc ī medio illumīato ñ eēt respiratio aeris: nec etiā lumē ē forma subalis qꝛ illud cui aduenit manet ꝑfectū ineē isto recedēte sicut ptz đ aere q̄nq̄ illuīato q̄nq̄ tenebroso nec est mā nec aliquid ꝑtinens ad gen⁹ sube sz q̄litatis. Cū āt gen⁹ q̄litatꝭ q̄tū ad t̄tiā spēz distīguat̄ ī q̄litatē sensibilē ⁊ q̄litatē q̄ ē spēs seu ītētio q̄litatꝭ sensibil'. Notādū ꝙ nō đꝛ ħ intētio illud ꝙ ītēdit sensus hoc⁰ ip̄m obiectū eēt ītētō: sz ītētio đꝛ ibi illud ꝑ qđ tāq̄ ꝑ p̄ncipiū formale tēdit ī obiectū sensus: hoc⁰ dico ꝙ lumē ē ītētio siue spēs sensibil' ip̄i⁹ lucis q̄ q̄dē req̄rit̄ tā ī ꝑficiēdo mediū q̄ organū añq̄ fit visiuū: nec eī mediū nec organū ē receptiuū spēi coloris sine lumīe ip̄m aūt lumē vocat̄ radi⁹ si sit ꝟm rectā lineā a diaphano ad corp⁹ lucidū. ¶ Cōsequēter dicit arist. ꝙ ex p̄dictis ptz ꝙ color sine luīe videri nō pōt cū de rōne coloris sit ꝙ ē motiuū diaphani ꝟm actū diaphanū aūt nō ē ī actu nisi ꝑ lumen ⁊ iō color sine luīe videri non pōt: Qđ ꝓbat ꝑ signū si aliq̄s ponat coloratū sup organū visus ñ videt̄ qꝛ nō ē ibi diaphanū ī actu qđ moueat̄ a colore. Nam ⁊ si pupilla sit qđdā diaphanū nō tñ erit diaphanū si ponat̄ ibi corpus coloratum. ¶ Dicit ḡ ari. ꝙ color mouet diaphanū ī actu causando. s. in eo spēm ⁊ silitudinē suā ⁊ ab hoc mouet̄ organū visus sit̄ a corꝑe sibi ꝯtinuato corꝑa eī ñ se īmutāt nisi tāgant se. eodem āt mō se habet

vt ait aristo. in alijs sensibus sicut in visu. Unde dicit q nec odor nec son⁹ sentiũtur si tangant organa sens⁹: sz ab odore ⁊ sono mouent̃ media: de medio autẽ vtrunq; organoꝝ scz auditus ⁊ olfact⁹. Similiter vt dicit ẽ ĩ gustu ⁊ tactu: de q̃ capl'o sequẽti videbit̃. ¶ Det̃minat etiã .p. de nocti lucis que nõ videntur in lumine sed in tenebris. hec em̃ in tenebris videnť lucentia: in lumĩe v̄o colerata. Cuius ratio p̃t assignari: qr ista habẽt aliq̃d lucis lucidum em̃ ignis et diaphanũ aeris et aque nõ est in eis total'r extinctuz ꝓpter opacum terre: sed qr modicũ hñt de luce: eaꝝ eĩ lux ad p̃ntiã maioris lucis occultatur. sicut etiã ẽ de stellis que de die non videnť. vñ in lumine nõ videnť vt lucentia: sed vt colerata tm̃. lux autez eoꝝ ꝓpter sui debilitatẽ nõ põt diaphanum ꝑfecte reducere in actum ꝟm q natum est moueri a colore. Unde sub eorũ luce nec eoꝝ nec alioꝝ color videtur: sed solũ lux eoruz. lux aũt cũ sit efficacior ad mouendũ diaphanum q̃ color cũ minori ĩmutatione diaphani videri potest.

¶ Consequẽť oñdit qũo videať ignis et corpa lucida dicẽs: q nõ solũ videnť in lumine sicut colorata: sz etiã ĩ tenebris: sicut illa de quibus dicit. ⁊ hoc ideo: qr ignis habet tm̃ de lumĩe q põt diaphanum om̃ino facere in actu: ita vt ipsum ⁊ alia videãť: nec ẽ tam debile lumẽ ci⁹. q ad p̃ntiam maioris lumĩs obumbrať. Ex p̃dictis patet q non solum videãtur colorata sed etiã lucida: cum etiam lux sit substantia coloris. Color em̃ nõ ẽ nisi lux quodãmodo obscurata ex admixtione corpis opaci sequiť q lux sit obiectũ adequatum visus. Color em̃ est obiectũ per se contentum sub huiusmodi primo obiecto. ¶ Notandũ aũt q causa quare distantia impedit visum ẽ non q mediũ resistat in mutatõe visibilis: non em̃ diaphanum habet contrarietatẽ ad lumen vel colorem: sed est in vltima dispositõe ad eoꝝ receptionem. cuius signum ẽ q subito ĩmutatur a lumine vel colore. sed causa huius ẽ: qr om̃e corpus videtur sb quodam angulo piramidis: cuius basis est in re visa: et angulus est in oculo videntis: qd̃ ideo necesse est: quia cum res visa sit maior quãtitate q̃ pupilla: oportet q ꝓportionabiliter diminuẽdo ꝑueniat inmutatio visibilis vsq; ad visũ. manifestũ est aũt q quãto latera piramidis sũt longiora: dũmodo sit eadem basis: tãto angulus est minor. ⁊ ideo a remotiori minus videtur: ⁊ tanta potest esse distãtia q omnino non videatur.

Unc autem. Capi. V.

Hic determinat arist. de obiecto auditus scz de sono. Uñ dicit q sonus habet generari ex ꝑcussione duorum corpm solidoꝝ. nõ em̃ lana ⁊ hmõi faciũt sonũ: cũ cedãt ꝑcutiẽti. oportz em̃ q ibi sit resistẽtia corpis ꝑcussi ad ꝑcutiens: ⁊ q fiat cũ violentia vt fiat aeris cõmotio: que cõtinuetur vsq; ad aures. fiat aũt huiusmodi ĩmutatio aeris: vt dicẽ aristo. eodẽ mõ quo fit in aqua cũ aliq̃d in ea ꝓicitur. fiũt em̃ ibi quedã regirationes in circuitu aque percusse: que quidem circa locum ꝑcussionis sũt parue et motus est fortis: In remotis aũt giratõnes sũt maiores ⁊ motus debilior: tandẽ aũt motus totaliter euanescit ⁊ giratões cessant: sic ad ꝑcussionem corpm aer in gyro mouetur: et sonus vndiq; diffunditur: ⁊ in vicino giratões sunt minores: ⁊ motus fortior: ideo sonus ibi certi⁹ ꝑcipitur. In remotis aũt sonus obscurius auditur: ⁊ tandẽ totaliter deficit. Est autem sonus nõ in corpe sonãte sed in medio vt aere et aqua. Postmodũ det̃minat arist. de voce que ẽ species soni di. q vox ẽ ꝑcussio aeris respirati ad vocalem arteriam cũ imagine significãdi. ista aũt diffinitio est ꝑ causam: non enĩ vox ẽ ꝑcussio sed sonus causatus ex ꝑcussiõe. Fit aũt huiusmõi ꝑcussio ab anĩa verberante aerem ad vocalẽ arteriam: ⁊ ideo solũ animata habent vocez: nõ tñ om̃ia. Dicit̃ aũt cũ imagine significandi: oportet enĩ q sit cũ imaginatõe aliqua intendente ad aliq̃d significandũ vel natural'r

vel ad placitũ. Dicit aũt ari. ꝙ natura vtit̃ respiratione: ⁊ ad formationẽ vocꝭ ⁊ ad mitigationẽ caloris. vocalis em̃ arteria que est organũ respirationis est ordinata ad pulmonẽ: vt ei deseruiat ꝑ attractionẽ aeris. Aer autem necesse ẽ vt recipiat̃ in pulmone: qꝛ in hac ꝑte aĩalia gressiua plus habẽt de calore q̃ in alijs ꝑtibus. Pulmo em̃ cõiũgit̃ cordi: in q̃ est principiũ caloris naturalis: oportet ḡ ꝙ aer ingrediat̃ ad pulmonẽ ꝓpter refrigerium naturalis caloris. Aĩalia aũt que multũ habẽt sanguinẽ: multum habent de calore naturali: ideo indigent respiratione: nõ aũt illa que modicum habent sanguinis vt pisces: vel que oĩno carent sanguine: vt cãcri: ostree: ⁊ aĩalia annulosi corꝑis: vt apes ⁊ fromice ⁊ sic de alijs. Talia ḡ cũ nõ respirẽt nõ habent vocem. ¶ Consequẽter determinat. p. de obiecto olfactus: scꝫ d̃ odore. Est ãt odor vapor vel fum⁹ quẽ calor resoluit ab odorifero. Ostendit aũt. p. ꝙ sicut visus est cognoscitiuus lucis et tenebre cũ priuatio nõ cognoscat̃ nisi ꝑ habitũ sic olfact⁹ est coḡscitiu⁹ odorabil̃: ⁊ nõ odorabilis. Non odorabile aũt s̃m ip̃m dicit̃ dupliciter aliqd̃ nullũ habet odorẽ sicut corpora simplicia. aliqd̃ habet parum de odore vel malũ odorẽ. Similiter dicẽdũ est de alijs sensib⁹. ¶ Notandũ ꝙ arꝭ. hic dicit ꝙ duri carne sunt inepti mẽte: molli vero sunt apti. Cui⁹ ratio potest esse qꝛ quãto cõplexio est delicatior ⁊ mollior tãto aĩa minus impedit̃ ab oꝑatione sua: iõ intellectus est ꝑ spicatior. ¶ Determinat insup. p. de obiecto gustus dicẽs ꝙ obiectũ gustus. s. sapor ꝑcipit̃ a gustu q̃ est quidẽ tact⁹ nõ ꝑ mediũ extraneũ: vt ꝑ aerem aut aquã que nõ sunt ꝑtes aĩalis: sed ꝑ mediũ cõiunctũ animali. Caro em̃ est medium in sensu tactus. Cũ aũt gustabile sit qd̃dã tangibile erit etiã medium in sensu gustus. ¶ Ubi notandũ ꝙ licet tactus et gustus cõueniant in modo sentiendi qꝛ vtrũq̃ ꝑcipit obiectũ suũ tãgendo: hoc tñ nõ obstãte sunt distincti sensus qꝛ habent obiecta distincta. Gustus em̃ est discretiuus saporis: q̃ nõ est aliqua qualitatũ sensibiliũ ꝑ tactũ. ¶ Deinde oñdit p. ꝙ sapor est gustabil̃ mediãte humore vñ omne gustabile vel est actu humidũ vel humectabile ꝑ saliuã. ¶ Ultimo determinat. p. de tactu. Circa qd̃ mouet duas questiones. prima est: vtrũ sensus tactus sit vnus vel plures. ¶ Ad qd̃ rñdet ꝙ nõ est vnus sensus: ⁊ hoc iõ: qꝛ est pluriũ cõtrarietatũ que nõ ꝯueniunt in vno genere subiecti: vt calidi et frigidi humidi ⁊ sicci mollis ⁊ duri grauis ⁊ leuis. Audit⁹ est vnus licet sit pluriũ cõtrarietatũ: vt soni acuti ⁊ grauis asperi ⁊ lenis qꝛ iste ꝯtrarietates ꝯueniunt in vno genere subiecti. s. sono. Potest tñ tactus dici vnus rõne vnitatis organi. ¶ Scd̃a questio q̃d sit organum tactus: Ad qd̃ respondet ꝙ caro nõ est organũ sꝫ ẽ mediũ: sed organũ tactus et gustus sunt iuxta cor: vt ponit in libro de sensu ⁊ sensato. Est aũt organũ tact⁹: vt dicit commentator neru⁹ coextẽsus toti corpori. vnde iu[illegible]a vel ꝓpe quãlibet ꝑtem carnis sunt aliqui ramusculi neruoꝝ q̃ extẽdunt̃ ꝑ corpus ꝑ quos deriuat̃ actiua virtus a corde vel cerebro ꝑ totũ corpus. ¶ Ulteri⁹ oñdit arist. illud in quo cõueniũt oẽs sensus d. ꝙ cõe est oĩ sensui ꝙ est susceptiuus specieꝝ sine materia sicut cera recipit signũ annuli sine ferro vel auro. ¶ Sed videtur hoc cõe esse omni patienti: omne em̃ patiens recipit ab agente formã sine materia. Nõ eĩ aer recipit ab igne materiã ei⁹ sed formam. ¶ Dicendũ est ꝙ licet sit cõmune omni patienti ꝙ recipiat formã ab agente: differentia tñ est in mõ recipiendi. Nã forma que est in paciente recipit̃ ab agente quãdoq̃ habet eundẽ modũ essendi in pacienti q̃ habet in agente: ⁊ hoc q̃dẽ accidit quãdo patiens habet eandẽ dispositionẽ ad formã quam hꝫ agẽs: vnũ qd̃q̃ em̃ recipit̃ in altero ꝑ modum recipiẽtis. Hoc mõ patit̃ aer ab igne ⁊ sic de alijs. Quãdoq̃ vero forma recipit̃ ĩ paciente s̃m aliũ modũ essendi q̃ sit in

agente: qz dispositio materiaľ patientis ad recipiendū nō ē silis dispōi materiali q̄ erat in agēte: ꝛ iō recipit in patiēte sine materia inquātū patiēs assimilāt agenti ſm formā ꝛ ñ ſm materiā. Et p̄ hūc modū ꝓpium ē sensui recipe formā sine materia qz aliū mōm eendi hñt forme i sēsu ꝛ in sēsibili. nā in re sēsibili hñt eē naturale. In sēsu aūt intētionale vl spūale. Et ponit ꝓueniēs exēplū de signo ꝛ cera. Non enī ē eadē dispositio cere ad imaginez q̄ erat in ferro vel auro. Cū assimilāt cera sigillo aureo inq̄ntū ad imaginē sz nō q̄ntū ad dispōem auri. Et qz etiā cōuenit intellectui q̄ recipiat spēs sine materia: iō ad ponēdū vr̄iam inter sensū ꝛ intellectuz dicit q̄ sēsus req̄rit organū in debita ꝓportōe: nō aūt intellect⁹. Ex q̄ infert q̄ excellēs sensibile corrūpit sensū. Cū enī sens⁹ requirit organum i debita proportōe si xr̄us sensibiľ fuerit fortior q̄ organū natū sit pati soluit ꝓportio ꝛ corrumpit sēsus. Et ē sic sicut cū aliq̄s fortiter pcutit cordas soluit simphonia ꝛ tonus instr̄i: q̄ i q̄dā ꝓportōe ꝓsistit. Mō sic autē excellēs intelligibile corrūpit intellectū cū careat organo ¶ Ex hoc oñdit insup aris. āre plāte nō sertāt cū tñ calescāt qz ñ hñt illā ꝓportōem q̄ req̄rit ad organū tact⁹ vt possint recipe spēs sine mā sz patiūtur i trāsmutatōe materiali. ¶ Ad euidētiā aūt cuiusdā dicti q̄ ꝺ pōit ar⁹. vicz q̄ sensibile positū supra sēsū ñ facit sēsū siue ñ sentiť: vt visibile positū supra sensū visus nō videť Sciendū q̄ quoad hoc i visu ē cā spēaľ alia ab alijs sensib⁹ q̄z eni color ñ videť nisi in luce ꝛ requirit ad hoc q̄ videat medij illuminatū. Si color poneret supra organū visus obūbraret ipm: ꝛ iō seq̄t q̄ ñ posset videri. quo ad alios sēs⁹ aľr xificat ista ꝓpō ꝓbici. Ꝓpō q̄ notādū q̄ vt dicit ē pri⁹ duplex ē imutatio ipius sensibiľ. vna ē materiaľ. qñ sz sēs⁹ inmutat a sensibili sm illō: vel t'e eē vel sz cūdē mōz eendi q̄ ē i re extra vt cū sensus tact⁹ calefit vel ali⁹ sensus aliq̄ľ alkat. Alia ē imutatio aiaľ sz quā imutat intētionaľr vl spūaľr a sensibili: sz hēat modū eendi extra realē ꝛ mālem. Mō ita ē q̄ aliq̄s sēsus imutat intētionaliter solū vt vis⁹. Tact⁹ aūt vtraq̄z imutatione imutat. Q realr vl mālr. ꝓbo: qz organū tact⁹ ē corp⁹ mixtū sicut medium qō ē caro: g̃ ē passiuū nataľe ꝛ receptiuū actōis nālis. qualitates aūt tāgibiles sūt naturaľr actiue: g̃ ꝛc. Silr imutat intētionaľr: qz si tm naturaliť imutaretur rōe q̄ mixtū naturale ñ pl⁹ sētiret q̄litates sēsibiles q̄ lignū vel lapis q̄ naturaliter imutātur. qz g̃ q̄litates hmōi sensibiles sētit tact⁹ iō ꝛc. ꝓterea h⁹ pz rōne theologica. In dānatis enī p⁹ resurrectionē generaľ erit sēs⁹ tact⁹ et oīs sēs⁹ in actu suo. Tūc aūt tact⁹ nō imutabiť naturaľr pōt tñ ſm scotū. dis. 44. q. 3. c. 2. ꝛ tamē nō optet iō ponere corruptōem: qz illa imutatio ñ ē corruptiua: g̃ tm intētionaľr. Tū illa erit maxie afflictiua: g̃ xissima. ꝓbiť g̃ ibi vna eē sine alia: tamē i statu isto nō ē imutatio intētionaľ sine reali et naturali imutatōe: qz cātur i ea imutatō g̃ intētiōalis facit sensū: nō aūt naturaľ: cū sine naturali possit eē sz i damnatis. Mālis etiā eē pōt i inaiatis q̄ ñ sētiūt. Tā gere aūt in q̄ntū hmōi ē nālr imutare: qz tact⁹ pōt eē i inaiatis q̄ tm naturaľr imutātur: ꝛ iō tāgibile positū ꝺ tactus organū cū nō imutet nisi naturaľr nō facit sēsum tact⁹ sz spēs sensibilis recepta i eo intentionaľr facit sēsū tactus. Sic g̃ imutatio aīalis i organo tactus vl alioz sēsuz bñ facit sensū: nō aūt naturaľ. Sz imutatio naturaľ i organo nō facit sensū: imo magis impedit: qz si sine naturali posset esse intētionaľ magʃ sētiretur sēsibile: sicut pz in dānatis. Licet g̃ in alijs sēsib⁹ a visu sētiātur sēsibilia tāgētia organū h⁹ ē rōe imutatōis aīaľ p̄ se q̄ cātur a naturali ſz quā tāgūt organū. Et iō ſm hoc est vera ꝓpō ꝓbici q̄ sēsibilia tāgētia sensū ñ faciūt sēsū: qz rōne imutatōnis naturaľ ſm quā tāgūt organū nō faciūt sēsum. ¶ Hec Jacobus de escalo sequar̄ scōti i qtōibus sup li. ꝺ aīa: q̄ q̄dē ab aliq̄b⁹ dñr eē ipius scō. q̄z p̄ncipiū ē: vtz sēsus tact⁹ sit vn⁹ ꝺ q̄ vide. 44. dist. 4. sentē. eiusdē doc.

Capitulum sextum.

Quod aũt ñ sit aliquis sensus. Hic tractat arist. ō sensu cōi: vi. q̄ oz ponere sēsū cōmunē ī aīalib⁹ cū sit aliq̄ poñ q̄ habeat iudicare de obiectis sēsibilium sēsuū ꝓticlium ꝛ adinuicē distinguere. Hoc aũt nō p̄t facere sens⁹ ꝓticularis: q̄ nulla poñ p̄t distinguere inter aliq̄ extrema nisi illa cognoscat. Ñ nulla poñ pōt cognoscere albū eē aliō a dulci nisi cognoscat album et dulce. vnus Ro sensus ꝓticularis non pōt cognoscere obicm̄ alteri⁹. Optet g̃ ponere sēsuz coēm q̄ habeat apꝓhēdere obiecta sēsuū ꝓticlariū: ꝛ de ipo iudicare. Iste aũt sens⁹ mouet a sensib⁹ ꝓticlarib⁹ recipiēdo spēs ab ipis sicut et sens⁹ ꝓticlares mouētur ab obcis. Circa qō sciēdū q̄ vt ōt do. sub. 3. di. ꝑmi sen. Sēsus nō se hz actiue respū speciei sz solū passiue: licet se habeat actiue respectu significatois. Notādu insuper: q̄ distinctio poña ꝛ sensitiuarū interiozū p̄t colligi ex dictis auicē. 6. nālium: et ī li. de dña spūs ꝛ aīe. Cerebꝝ cni aīal in duas ptes diuidit: anteriozē scz q̄ e maioz: ꝛ posteriozē q̄ mioz. Et ī ꝑma pte anteriozi sūt duo ventriculi vn⁹ altioz alio et añ aliū. in postrēa ãt pte ē vn⁹ tm̄: ꝛ inē istas duas ptes ē vn⁹ vētricls modicus hñs duas ptes vnã supiozē ꝛ aliã inferiozē: ita q̄ vna ē sita sup aliã. et inē istum vētriclm̄ ꝛ ptē posteriozē ē q̄dã corpus ad modū Rmis vl nerui: qō clauditur ꝛ apiē cū op⁹ fuerit memozari: ꝛ Rgit Rsl⁹ ptē posteriozē. De dictis igiē dicam⁹ p ordinē. A ꝑmo g̃ vētricolo p̄ᵉ ptis cerebri ꝓcedūt septē paria neruoꝝ: quoꝝ vnū ꝓseruit Rtuti visiue ꝛ oziē vn⁹ neruus a dextra pte illi⁹ ꝑmi vētriculi ꝛ alius a sinistra: ꝛ ille qui oziē a sinistra tēdit ad dexterā: et ali⁹ a dextra tēdit ad sinistrā: ita q̄ ꝓcurrūt ꝛ intersecāt se ad mōz cruc⁹ ꝓcurs⁹ neruoꝝ Rtutē ꝙ neru⁹ obliqu⁹. ꝓcedūt aũt isti nerui et elogāt q̄s oz recipiāt in suis oziciis ipōz oculos. Nota etiã q̄ in loco cōcurs⁹ ē q̄dã concauitas ꝙ quã p̄t eē trãsitus ipis⁹ spēi ab ocul⁹ vsq̄ in ꝑmū vētriclm̄ ꝑme ꝓtī cerebri: et ab illo ē via vsq̄ ad mediū vētriculū: et ab illo vsq̄ ad posteriozē. His ꝓemissis sciēdū q̄ ī illo ꝓcursu illoꝝ Rtuoꝝ neruoꝝ ē oz̃anū Rtutis visiue: q̄ si alibi iudicaret visus de obictō cū recipiant duas spēs ī duob⁹ ocul⁹ sp iudicaz vnuz eē duo. Virt⁹ aũt sēsitiua interioz ꝑpinquioz visiue ē sens⁹ cōis cui⁹ oz̃anū ē in ꝑmo vētriculo anteriozis ptis cerebri: cui⁹ officiū ē apꝓhēdere oīa sēsibilia sē suū ꝓticlariū ꝛ iudicare Rñas eoꝝ: vt dictū ē. Ad hūc sēsū videt ꝓcurrere oz̃ana sēsuū ꝓticlariū sicut a. l cētrū. Post sēsū coez ãt ē imgiatiꝛ c⁹ oz̃anū ē posteriozis vētriculus anteriozis ptis cerebri. officium aũt ei⁹ ē retinere illō q̄ reddit sibi a sēsu cōi. Retinet aũt spēs illoꝝ q̄ apꝓhendūtur tã a sensib⁹ ꝓticlarib⁹ q̄ a sensu cōi. nō tñ distinguit vel discernit: vt vult auicē. 6. naturaliū. Discernere Ro cōpetit sensui cōi ꝛ etiã cuilibet sēsui ꝑticulari suo mō. Post imaginatōem autem ē vis cogitatiua: cui⁹ oz̃anū ē ī inferiozi ꝑte vētriculi medij: cui⁹ officium est facere compōem inter ea q̄ cōseruauē in imaginatōe: vt vult auicē. vbi ē. hec vis vocaī ab arist. intellcūs passiu⁹ qui cozrūpit rōe oz̃ānī. Per istā poñam possum⁹ cognoscere solē viridē ꝛ mōtē aureum lz nūq̄ viderim⁹ ea ī re: tñ spēs sol ꝛ viridis hēm⁹ seozsū ī imagiatōe. forsan hec ē vis exꝑimētiua. Post cogitatiuā est vis estimatiua: cui⁹ oz̃anū ē ī supiozi ꝑte eiusdē vētriculi medij. Officiū Ro ei⁹ ē apꝓhēdere intētōes nō sēsatas: q̄ scz nūq̄ ceciderūt sb apꝓhēsiōe alic⁹ sensus ꝓticlar⁹: ꝛ tñ apꝓhēdit sb intētōib⁹ sēsatꝝ: q̄ scz ceciderūt sub ꝓticlari sensu. Per hāc Rtutē apꝓhēdit ouis inimicit az lupꝝ videt lupū lz spēm inimicitie ꝙ ꝓticlarē sēsū ñ apꝓhēdat: ꝛ iō videt lupū fugit illū: vt vult auicē. vbi ē. Itē hz eūdē ibidē ꝙ hāc Rtutē apꝓhēdūt aliqñ intētōes sēsate q̄s. s. sēl⁹ ꝓticlar⁹ nat⁹ ē apꝓhēdeꝛ lz ea ñ apꝓhēderit puta cū videm⁹ aliq̄d eē rubeū iudicam⁹ ꝛ estimā⁹

ſd esse multū dulce. Ultimo ē vis memo
rativa cui⁹ orgānū ē vētricul⁹ posterior
ptis cerebri: cui⁹ officiū ē retiere ea q̄ ap
p̄hēsa fūt fm estīatōnem. vñ sic se hz ad
estimatōem sicut imaginatio ad sensum
cōem. Sicut em̄ sēs cōis appēhēdit ea q̄
reddūt sibi a sēsib⁹ ptīclarib⁹ ⁊ ñ retinet
nisi forte aliqđ modicūm vł q̄diu ē i actu sē
tiēdi. imagiatio āt illa retinet ⁊ ꝓseruat
sic m̄oria illa retīet q̄ estīatia appēhēdit
vt vult auicē. vbi s̄. Ex p̄dictis ptz eui-
dēter quō ois ñra cognitio sēsitiua interi-
or orit a sēsitia exteriori: hz aūt sic assignēt
orgāna sēsuū i cerebro fm auicē. tū aris.
ō sono ⁊ vigīta vult q̄ p̄mū sensitiuū qđ
vocat cōem sēsū sit situ i corde. Sult etiā
in li. de iēnlu ⁊ sensato: vt tactū ē pri⁹: q̄
gust⁹ ⁊ tact⁹ hēant orgāna circa cor: hz cō
cedat ibi ō visu auditu ⁊ olfactu ea hr̄e
orgāna circa cerebr̄. Teneas quā opiñ
voluer̄. ¶ Deinde oñdit ar̄. q̄d sit fātas-
sia: ꝺ. q̄ fātasia ē mot⁹ fact⁹ a sēsu exīte
i actu. Ad cui⁹ euidētiā sciēdū q̄ q̄dam
ponūt sēsū cōem ⁊ fantasiā eē vnū. Alii
vo ponūt fātasiā ⁊ imagiatōem eē idez.
Primi hñt dicem expōere fātasie q̄ est
motus fact⁹ a sēsu ptīclari: qr. s. mouet a
a sēsib⁹ ptīclarib⁹ recipiēdo spēs ab ip-
sis sicut ⁊ sēs⁹ ptīclares mouēt ab obie-
ctis. Ponētes āt fātasiā ⁊ imagiatiōem
eē idē hñt dicere q̄ fātasia ē mot⁹ factus
a sēsu cōi: ita q̄ sicut sēs⁹ cōis mouet a sē
sib⁹ ptīclarib⁹ recipiēdo spēs ab ipīs: sic
fātasia vł imagiatio mouetur a sēsu cōi.
Hui⁹ opiniōis vr̄ eē doc. sub. dis. 10. 4.
sen. q. 5. ō actōe imanēte: vbi ōt q̄ ima-
giatio ē mot⁹ fact⁹ a sēsu fm actū. ⁊ sic vi
dēt accipe fātasiā ⁊ imagiatōem p eos.

Incipit tertius de anima.

Ē parte autem anie.

In isto tertio determiat ar̄s. de
intellectū. ⁊ p̄mo determiat ō in-
tellectū possibili ꝺ. q̄ nō ē poñ
orgānica. nō em̄ ē immixt⁹ ma
terie. ōz āt maxie intellectus imāls fz sco.
q. 9. q̄libe. qr ñ exercet opatōem x̄p̄am
p organa. Orgānū em̄ qđ ē cōpositus ex
ania ⁊ de certa pte corpis ē rō inmed ia
te recipiēdi visionē. nō sic ꝺ receptio in
tellectōis. Ex q̄ ꝓcludit arist. q̄ cum ps
intellectia ñ hēat orgānū sicut ps sēsitia
iō p̄t vnificari deūm illoꝛ q̄ dixerūt q̄ aīa ē
loc⁹ spēꝛ. qđ p̄t intelligi fm doc. dis. 3.
p̄mi sē. q̄ vicz intellect⁹ ē loc⁹ spēꝛ inq̄
tū hz hmōi spēs saluare: sicut loc⁹ hz sal
uare locatū. Alie aūt poñe ñ sic ponunt
loca: qr nō saluāt ita spēs siue cōseruāt.
Spēs em̄ intelligibiles nō videt deleri
sicut sensibiles. nā spēs sēsibilis ita est in
organo q̄ p̄t deleri p ꝛūm: sicut ꝑz p. p.
de memo. ⁊ remi. vbi dicit q̄ seues ⁊ iu-
uenes sē mle remīsciti ꝓpter habūdātiā
humoꝛ. Isto mō ñ ē spēs intelligibilis i
tellcūt p se deleat p aliqđ ꝛūm ad ipaz
¶ Dicit etiā idē doc. 45. dist. 4. sen. q̄
ar̄s. nō diceret aliquē bñ vł male memo-
ratīm qr intellect⁹ ei⁹ bñ vł male ꝓseruat
spēm alic⁹ p̄us intellecti: hz qr memoria
ei⁹ sensitia q̄ ꝓcurrit cū intellectiua ad re
cordationē intellectiuā: sicut fātasma ad
intellectōz ē bñ vel male retētatiua ꝓpt
diuersitatē organi. Forte em̄ memoria i
tellectia qñꝺ fuat spēs hz ñ p̄t i actū suū
qr spēs deleta ē a memoria sēsitiua. Et
sciēdū q̄ hz memoria et remīscētia large
possint sumi p eodē: dr̄ñt tñ fm arist. qr
memoria ꝓpe ē retētio seu cōseruatō p̄
teritoꝛ. Remīscere aūt ē resūptio seu re
cordatio oblitoꝛ et a memoria relapsoꝛ
¶ Coñter tractat de p̄mo obo intellcūs
nr̄i qđ vr̄ eē fm ipm q̄dditas rei māl seu
sensibil. Circa qđ notādū q̄ vt ōt do. sb.
14. q. q̄l. q̄dditas rei māl ñ ē t poī obm i
tellcūs nr̄i vt ē tal poñ: qr tūc seq̄ret q̄ i
tellcūs bti hr̄et q̄dditatē rei māl ꝓ obo
adeq̄to. vł si ñ: ñ māeret eadē poñ q̄ mō:
cui⁹ vtrūq; ē flm. nec vz dicere q̄ eleuat
p lumē glie. null⁹ em̄ habit⁹ eleuās potē
tiā p̄t hr̄e obm qđ excedit ꝓmū obiectm
potētie: qr tūc ille habit⁹ nō eēt illi⁹ po-
tētie: hz l'eēt in se poñ vł faceret poñm eē
aliā ab ista: sicut hr̄et aliđ obm ꝓmū.
Dicit ḡ doc. q̄ obz ꝓmū nāle p̄t dici du
pliciter. Uno mō ad quod potētia natu-
raliter inclinatur: ⁊ hoc est ens respectu

intellect⁹ creati ſm totā ſuā coītatē ꝓut vicz ſe extendit ad oīe poſitiuū qđ non eſt nihil ſiue ſit ens reale ſiue rōis cū omne tale ſit intelligibile. Alio mō accipit obm ꝑmū nāle qđ ꝑt poſſ naturalit at tingere ſm cōcurſū cārum naturaliū: et hoc ē ens limitatū. Intellectus eīm noſter ſepat⁹ a coꝛpe: vel etiā intellect⁹ angelic⁹ pōt naturaliter cognoſcere omne ens limitatū nō aūt ens illimitatū: vt deum ſub ꝓpꝛa rōne deitatis. Et iō ens ſm totā ſuā coītatē nō ē obiēm ab intellectū naturaliter attingibile: qꝛ tunc oīe ens poſſet naturaliter cognoſci: cū obm t potētia debeāt adequari: hoc tñ ē falſum: vt ptz de ꝺo ſub rōe deitatis. Obiectuꝫ tñ naturaliter attingibile et adequatū intellectui noſtro ꝓ ſtatu iſto ē ꝺditas rei māl̄is vel rēſibilis intelligēdo nō ſolum de ſenſibili ꝓpꝛe ſꝫ etiaꝫ incluſo eētialit vl̄ actualit in rēſibilibus. Hāc materiā tractat diffuſe idē doctoꝛ diſt. 3. primi ſent. vbi oīndit qꝫ ꝺditas rei materialis ē obiectū intellectus noſtri ꝓ ſtatu iſto i rōe motī: qꝛ vicz ꝓ ſtatu iſto nō naturaliter intelligit alia q̄ nō cōtinētur ſub iſto motiuo ꝑmo cū ꝓ nūc nō intelligat niſi mediātibus fātaſmatibus ſeu ſpēb⁹ reꝛ ſēſibiliū: t hoc ꝓpt penā originaľ peccati vt dicit aug⁹. xv. de tri. Qualr aūt intellectus nr̄ intelligat ꝺditates inmateriales videbitur ſecūdo met. ¶ Ad euidēti am ꝑdictoꝛ ſciēdū qꝫ ꝓ ꝺditatē rei ſenſibilis intelligit eētia rei q̄ ꝓ [illegible] imptat. Manifeſtū ē eīm qꝫ ſpēs intelligibiles nō ſūt obiēm intellect⁹: nō ei ſe hñt ad intellectū ſiē qꝫ intellect⁹ intelligat: ſꝫ ſicut q⁹ ſicut ſpēs q̄ ē in vſu nō ē qđ videt ſꝫ q̄ viſus videt. Qđ aūt vr̄ ē coloꝛ: q̄ eſt i coꝛpe. Et ſilr illud qđ intellect⁹ intelligit ē ꝺditas q̄ ē i reb⁹: nō aūt ſpēs intelligibilis niſi inquātū itellect⁹ ſupꝛa ipm reflectit. Qꝛ eīm intellect⁹ reflectit ſupꝛa ſeipm cogſcēdo ſe intelligere intelligit et ſuū intelligere et ſpēm q̄ intelligit: t ſic ſpēs intelligibil ſe cūdario ē illd qđ intelligit: ſꝫ illd. qđ ꝑmo intelligitur eſt res cui⁹ ſpēs ē ſilitudo. Intellect⁹ etiaꝫ vt đ ôt arſ. ñ itelligit ſingle directe ſꝫ reflectēdo ſe ſupꝛa fātaſmā. cui⁹ rō ē: qꝛ itellect⁹ nr̄ ꝓ ſtatu iſto ñ itelligit niſi abſtrahēdo ſpēm itelligibilē a ꝓditōib⁹ idiuiduātib⁹ q̄ ſpēs repſētāt vt̄ actu: t iō itellect⁹ nr̄ ñ ē cogſcitiu⁹ dircē niſi vlim Indirecte aūt reflectēdo et ꝓuertēdo ſe ad fāta mata intelligit ſcōaria q̄ ſūt fātaſmata: de q̄ pamplo dicēt. 7. meta.

¶ Alteri⁹ mouet arſ. q̄ndā dubitatōem ſcz cū intellect⁹ ſit ſimplex et impaſſibil: quō ꝑt intelligere cū itelligere ſit quod dā pati: patiēti aūt t agēti debz ēē aliqđ cōe: coīcāt eīm i mā: vt ôr ꝑmo ô gñatōe Ad hoc ñdēt qꝫ ſz agēs t patiēs paſſione ꝓꝑe dcā t realiter q̄ dcm̄ ē ꝑ⁹ debeāt coīcare i mā: nō tñ optet de illo qđ patit paſſiōe large ſumpta q̄ ſcz patiēs recipit aliq̄d ab alio. hoc mō intellect⁹ ôr pati inq̄ntū ē in potētia ad intelligibilia t nihil eoꝛ ē actu añq̄ itelligat. Intellect⁹ enī ñ cogſcit ſeipm niſi ꝓ act⁹ ſuos itelligēdo ſcz ſe itelligere. Cū eīm ꝓcipimus nos itelligere ꝓgſcim⁹ nos hr̄e animā intellectiuā. Cū intellect⁹ añq̄ intelligat eſt ſicut tabula raſa i q̄ nihil ē depictū ſꝫ pla pñt i ea ſcribi: ꝓ qđ excludit opi. plonis q̄ poſuit naturalr aīam huānam hr̄e oēm ſciam quā q̄dē obliuiſcit ꝓ vnionē ad coꝛp⁹. vñ ôr qꝫ addiſceꝛ nihil aliō fit q̄ remiſci. ¶ Ad euidētiā ꝑdcoꝛ notāᵐ qꝫ p illō qđ đ ôt arſ. qꝫ itellcūs nihil eſt intelligibiliū añq̄ intelligat actu ꝑt itelligi alia auctas quā pōit i hoc ꝫ⁰. vicz qꝫ intellcūs poſſibil nihil ē eoꝛ q̄ ſūt añ intelligere. quā ſic exponit ſco. di. ꝫ. ſeñ. Aliq̄ inq̄t iſtā auctē ſic ꝓtractāt vt dicāt intellcm̄ poſſibilē ēē i pura poñ i gñe intelligibiliū ſicut ,mā i gñe entiū q̄ nō eſt intentō phi: qꝛ poñ ad accñs ñ fūdat niſi in ſuba. intētio aūt ſiue ſpēs itelligibilis nō ē forma ſubal ſꝫ accñs. ꝗ qđ ē ĩmediate receptm̄ illi⁹ ē aliq̄d i actu ſubali. Intellect⁹ igit poſſibil i q̄ recipit forma intelligibil et intētō ñ erit pure poñile licz ipe reſpect⁹ potētie nō ſit aliq̄d i actu: cū ꝺo loquoꝛ de potētia receptiua albedis nō loqꝛ ô poñ q̄ ôt reſpcm̄ ad albedinē.

Ille em̄ respectus nō ē aliq̄d ī actu sicut nec albedo ad quā ē: qz respect⁹ nō est sine termīo: sz Illud in q̄ ē illa poñ ē aliq̄d in actu: vt supficies. Licz ḡ añ intellectionē respect⁹ ad intellectionē nō sit aliq̄d in actu nec intentō ad quā ē: tñ illd in q̄ est ista poñ qd scz ē receptm̄ illi⁹ respect⁹ est aliq̄d in actu: ⁊ illd ē intellect⁹ possibilis: ḡ apd. p. intellect⁹ possibilis nihil in actu sicut isti accipiūt. Sz optet exponere istā auc̄tē hoc mō. Naturalr ḡ prīo intelligim⁹ illa q̄ p̄mo occurrūt ex fātasmatib⁹: vt pz ex p̄dictis. Nihil ḡ possumus potētia ꝓpinqua intelligere añ intellectionē alicui⁹ imagīabil: iō ñ possumus intelligere intellcm̄ añ intelligere alterius intelligibil. Intellect⁹ igit nihl ē eoꝝ q̄ sūt .s. ītelligibiliū añ intelligere nō qꝛ añq̄ intelligat nihil sit in actu: sed qz nō ē aliq̄d qd possit poñ ꝓpinq̄ intelligi a nob añ intelligere alteri⁹ ꝓpt intellectionē nr̄am naturalē orientē a fantasmatib⁹. Illud insup qd h dt arſ. qꝛ intelligere ē pati sicut exponit idē do. vbi s̄. dicit qꝛ. p. cōiter locut⁹ ē de potētijs aīe inq̄ntū sūt quibus sum⁹ formalr ī actu secūdo: puta d sensu inq̄tū ē illd quo formalr sētim⁹. De intellcū inquātum ē quo formaliter intelligim⁹: formalr aūt intelligim⁹ intellectu inq̄ntū recipit intellectionē: qz licet eā causet actiue: non dicor intelligere intellcm̄ inq̄ntū causat sed inquātū hz intellectionē vt formam. Habere em̄ intellectionē est esse equale et intellcm̄ hr̄e intellectōem siue recipe qd idē ē: ē ip̄m eē intelligētē. Nos ḡ intellectu intelligim⁹ inq̄ntū recipit intellectionē: ideo arſ. sic loquēs de intellectu necesse habuit dicere ip̄m eē passiuū ⁊ silr de sēsu: secūdo hui⁹. Intelligere ḡ ē pati: id ē intellectio est q̄dā forma recepta in intellectu q̄ sum⁹ formalr intelligētes, nō aūt intelligim⁹ ea inq̄tū est aliq̄d causatū ab intellectu. Nā si ds eā causaret: et intellectui nostro imp̄meret nō minus ea intelligerem⁹. Licet ḡ aristo. dicat intellcm̄ eē passiuū nō tñ negat eum esse actiuum. Locus em̄ ab auctoritate nō tenet negatiue. Intellectus em̄ ⁊ obiectū p̄ñs in se: vel in spē intelligibili sūt due cause partiales respectu intellectōnis. Intellect⁹ em̄ ē p̄ncipalior causa: et obiectū min⁹ p̄ncipalis: sicut si mater ponat se habere actiue respectu ꝓlis. Pater est cā p̄ncipalis: mater v̄o min⁹ principalis: ⁊ conformit dicēdū ē de sensu respectu sensatōis. Uñ dicit aug⁹. p̄mo d trini. Ex visibili et vidēte gignitur visio et nono de tri. A cognoscēte et cognito paritur notitia. Hāc materiā ꝓoptīe tractat Sco. di. 3. primi senteñ.

Capi. II. De intellcū agēte.

m̄ aūt sic in omni nata

Postq̄. p. determīauit de intellectu possibili: h ꝯñter determinat de intellectu agēte: ⁊ ponit drñtiam int vtrunqꝫ dicēs qꝛ intellect⁹ agēs ē quo ē om̄ia facere: et intellectus possibilis est quo ē om̄ia fieri. Ad cui⁹ euidētiā notādū qꝛ s̄m Scotū dist. 3. p̄mi sen. et. xv. q quolibe. spēs ī fātasia nō repñtat vl̄e actu: iō nō ē sufficiēs ad mouēdū intellcm̄ possibilē ad intellectionē vl̄is. intellcūs v̄o agēs est quo ē om̄ia facere inquātuz fac̄ d intelligibili in poñ intelligibile in actu depurādo et abstrahēdo species ab omnibus ꝑ accñs ꝯiunctis. est em̄ actiuū respcū oīs intelligibil. vñ dicit h arſ. qꝛ ē sicut lumē respectu coloris: lumē eī mouēdo diaphanū ī actu facit colores eē visibiles: sic intellcūs agēs facit de potētia intelligibili actu intelligibile de poñ vl̄i actu vl̄e. intellectus em̄ agēs cū fantasmate sūt due cause ꝑtiales respcū spēi intelligibilis. intellect⁹ aūt possibil est q̄ est oīa fieri inq̄ntū est hmōi receptiu⁹ specierū intelligibiliū repñtātiū actu vl̄e: et s̄m hoc vt h dt arſ. intellect⁹ agēs ē nobilior possibili cū se hēat actiue respectu spēꝝ intelligibiliū possibilis aūt passiue Utꝝ aūt respectu intellcōis sol⁹ intellectus possibil mediante spē intelligibili se hēat actīe: vel sol⁹ agēs: vel vtꝫ sūt varie opi. q̄ꝝ q̄lz p̄t sustīeri. vt dt idē doc.

in ꝑfata qtõe q̃l. Si ãt vl̃ q̃z se hẽat actĩe reſpcũ intellcõis agẽs ẽ cã ꝑncipal. poſſibil̃ ẋo min⁹ ꝑncipal. Et ex iſtis pz diſtinctõ formal intellcũs agẽtis ⁊ poſſibilis: ſicut ꝑus dcm̃ ẽ ō aliꝭ potẽtijs aĩe. Cũ em̃ ſol⁹ agẽs ſe hẽat actĩe reſpcũ ſpecici intelligibilis et ſol⁹ poſſibil̃ paſſiue: pz q̃ eoꝝ ẽ aliq̃ diſtinctõ ex natã rei licz nõ real. Scõm ꝑdicta ꝑt intelligi illa diſtinctõ poñaꝝ aug⁹. x. de tri. in memoriam: intelligẽtiã: et volũtatẽ. intellectus em̃ poſſibil̃ dr̃ memoria inq̃tũ ẽ receptiuus ⁊ retẽtiu⁹ ſpẽcꝝ. ſz q̃ ad aliũ actũ memorie q̃ ẽ gignere notitiã actualẽ q̃ ſi ſit ꝓfecta et diſtincta dr̃ ẋbũ. Quoad hmõi q̃ actũ ſi intellcũs poſſibilis ſe hẽat actĩe dz etiã memoria et ſilr intellcũs agens ſi ſe hẽat actĩe reſpectu hmõi noticie: vel ambo fm hmõi opiniões varias. Soluſ ãt poſſibil̃ dr̃ intelligẽtia: q̃ ſol⁹ actũ intelligẽdi recipit. ¶ Notãdũ etiã q̃ vt ōt idẽ do. vbi ſ. unvolũtate ñ req̃rit volũtaſ agẽs ſic itelligẽdo q̃ ſit ꝑparãs obictũ ſuũ vt ſit actu volibile ſicut itellcũs agẽſ ꝑpat obm vt ſit actu itelligibile: qñ eniꝫ obm ẽ actu intellectũ ẽ actu volibile.

¶ Coñter oñdit. p. intellcũ agẽtẽ eẽ ſeꝑatũ ab orgno ſicut et poſſibilẽ cũ ſit nobiliꝰ eo vt dcm̃ ẽ. ꝓñt q̃z vlteri⁹ duplicẽ opatõem itellect⁹: ꝑma ẽ q̃ intellectus intelligit indiſibilia ſiue incõplexa. ſecũda ẽ q̃ ipa cõponit ⁊ diuidit. in ꝑma ãt opatõe ōt q̃ ñ ẽ ẋitas vl falſitas q̃ntũ ſcz ad illõ q̃ intelligit: ſz ãt ipm incõplexũ ñ ſit vex vel flm: tñ intellcũs intelligẽdo ipm ver⁹ ẽ inquãtũ adeq̃t rei itellecte. in ſcõa ãt opatõe ẽ ẋitas vl flitas. Cõpoſitõ em̃ ẽ ẋa ſi ea q̃ cõpõit itellcũs ſint i re cõpoſita: vt iſta hõ ẽ alb⁹ ẽ ẋa ſi albedo ĩereat hõi a ꝓte rei: ſin ãt ẽ fl'a. Q: ãt vex et flm ꝓſtit i cõpõe q̃ hz fieri ꝑ intellcm̃: iõ ōr. 6. meta. q ẋm ⁊ flz nõ ẽ i reb⁹ ſz i mẽte. Dicit ãt q̃ indiuiſibile dr̃ triplr ſicut et vnũ. Cui⁹ rõ ex indiuiſiõe ẽ dr̃ em̃ vnũ q̃ ẽ i ſe indiſũ: et b⁹ triplr. ꝓximo dr̃ vnuz ſeu indiſibile ꝓtinuitate: vt linea: ⁊ tl'e vt ōt ꝑt iteliigi in inſtãti ſi intelligaꝫ vt i ſe indiſũ. ꝓñt tm̃ cõtinuari conſideratõ ꝑ aliq̃ tꝑs. Si ãt intelligaꝫ vt diſibile i ꝓtes cũ intelligaꝫ ꝑs p⁹ ꝓtẽ intelligit i tpe. Secũdo⁹ indiſibile dr̃ fm ſpẽm: vt hõ vel exercit⁹ vl dom⁹: ⁊ tl'e etiã ꝑt intelligi in inſtãti. Si tm̃ cõſiderãtur ꝓtes vt abinuicem diuiſe: vt caro os ꝛc. tũc intelligit in tpe. Tertio mõ vnũ vel indiſibile dr̃ q̃ ẽ penit⁹ indiuiſibile: vt ꝓñct⁹ et tale vt ōt intelligit ꝑ ꝓatõem cõtinui et diuiſibilis. Cui⁹ rõ ẽ q: cũ intellcũs accipiat cognitionẽ a ſẽſib⁹: illa ꝑ⁹ cadũt i apꝓhẽſion nr̃i intellect⁹ q̃ ſũt ſẽſibilia: hmõi ãt ſũt magnitudinẽ hñtia. vñ punct⁹ ⁊ vnitas nõ diffiniũtur niſi negatiue. Silr intellect⁹ nr̃ cogſcit vnũ obm ꝑ ſpẽm alterius obiecti: vt nigz ꝑ albũ: malũ ꝑ bonum. Cui⁹ rõ ẽ: q: ſemꝑ alterũ ꝓrioꝝ ẽ impfectũ: et ſic quodãmõ ꝓuatio alteri⁹: ꝓuatio ãt cognoſcit ꝑ habitũ. Deinde compat ariſt. ſenſũ ad intellectũ dicẽs q̃ fantaſmata habẽt ſe ad intellectum ſicut ſẽſibilia ad ſenſuz: ita q̃ ſicut ſenſibile mouet medium ei ſpẽm ſuã impꝛimendo: ⁊ aer ĩmutatus ĩmutat ſenſum: ſic fantaſmata intellectũ. Dicit ãt q̃ neutrũ horũ mouetur ab obiecto motu ꝓꝓrie dicto cum nec ſenſus nec intellectus patiantur paſſione ꝓꝓrie dicta: vt dictum eſt ꝓius. Ex his concludit ꝓbs. q̃ ſicut ſenſus non poteſt ſentire ſine ſenſibili: ita nec intellectus intelligere ſine fantaſmate. Hoc autem ideo contingit: vt dicit Scotus doctoꝛ ſubtilis tertia diſtin. primi ſententiarũ: non quãdo in intellectu ſit ſpecies intelligibilis alia a ſpecie que eſt in fantaſia: ſed ꝓpter connexionem huiuſmodi potentiarum adinuicez que ꝓ ſtatu iſto ita ſunt cõnexe q̃ quotienſcunq̃ intelligimus vniuerſale fantaſiamur ſingulare. Unde dicit cõmunit⁹ ꝓbs: q̃ ſine ſenſu non poteſt homo aliquid addiſcere quaſi de nouo acquirens ſcientiaz: neq̃ poteſt intelligere q̃ſi vtens ſcientia habita: Sed oꝑtet cũ aliquid ſpeculatur actu q̃ formet ſibi aliquod fantaſma. Hinc eſt q̃ leſo orgno fantaſie impeditur intellectus noſter

206

a sua opatōne. Compat etiā sensum ad intellectū: qꝛ sicut post appꝫhēsionē sensꝰ sequit̄ delectatio si obicm̄ sit cōueniens vel tristiciā si sit disconueniens ⁊ deinꝺ desiderium seu appetitus seu fuga. Sic intellectꝰ pꝰ appꝫhēsionē obi ip̄m ꝓseq̄t̄ vel fugit. Dicit aūt q̄ q̄uis appetere vl̄ fugere ⁊ sentire sint diuersi actꝰ nō tam̄ drn̄t subo cū sit idē organū sensꝰ et appetitꝰ: drn̄t tn̄ rōe formali cū hēāt distīctas rōes formales ex natura rei. Ex p̄dictis cōcludit. p. q̄ aīa ē q̄dāmō oīa inq̄ntum scꝫ hꝫ spēs oīm. Est em̄ ꝑ sensꝰ sensibl̄ia ⁊ ꝑ intellcm̄ intelligibilia. nō est autē vt ꝺt oīa eo mō q̄ posuit empedocles q̄ erat terra inq̄tū cog̃scebat terrā ⁊ lapis inq̄ntū cog̃scit lapidē. Lapis aūt nō ē ī anīa sed spēs lapidis siue similitudo lapidis

De potentia motiua. Ca. III

uoniam autem anima.

Postq̄. p. determīauit de parte aīe intellectiua: nūc determīat ꝺ pte motiua. ⁊ pr̄io distinguit duplicē appetitū. s. sēsitm̄: intellectiuū: siue volūtatē. Appetitū aūt sēsitm̄ distinguit ī duas vires: scꝫ in vim irascibilē ⁊ cōcupiscibilē. Circa qꝺ notādū q̄ ꝑm coēm opinionē in vi cōcupiscibili ponūtur sex passiones. s. amor et odiū: desiderium et fuga: gaudiū et tristicia. Obm em̄ ꝯcupiscibil̄ ponit̄ bonū et malū: delectabile vl̄ tristabile. vn̄ amor et odiū respiciūt q̄ddā bonū vl̄ malū in cōi siue sit pn̄s siue absens In appetitu igit̄ cōcupiscibili ab ip̄o bono appꝫhēso cātur passio amoris q̄ ē complacētia boni: cui ecōtrario rn̄det odiuꝫ ex pte mali: qꝺ ē eiꝰ displicētia: respectu aūt boni absētis ē motꝰ ad ip̄m assequēdū: q̄ ꝺr desideriū vl̄ cōcupiscētia: cui eꝯrio rn̄det fuga ex pte mali. ip̄m aūt bonū habitū imp̄mit passionē gaudij vel delectatōis q̄ ē q̄es in bono: cui eꝯrio rn̄det tristicia vel dolor ex pte mali. Gaudiuꝫ aūt et tristitia termināt et cōsequūtur nō solū passiōes cōcupiscibilis sꝫ etiā irascibilis ꝑm aris. secūdo ethi. in vi ꝟo irascibili ponūtur q̄nq̄ passiōes: scꝫ spes ⁊ desꝑatio: timor ⁊ audacia ira. Obiectuꝫ nāq̄ irascibilis ponit̄ bonū vl̄ maluꝫ arduū: siue ꝺ difficili attingibile vel supabile: qꝺ bonū appꝫhēsū vt possibile adipisci imp̄mit passionē spei: q̄ q̄dez addit supra desideriū quēdā conatū et quandā eleuationē animi ad ip̄m cōsequēdū. appꝫhensū ꝟo vt impossibl̄e adipisci causat passionē desꝑatōis: sicut malū arduum appꝫhensū vt impossibile supari imp̄mit passionē timoris q̄ addit supra fugā quādā depssiōnē animi ꝓpt̄ difficultatē. vn̄ timor cōsequit̄ desꝑatōem vincēdi. malū ꝟo arduū appꝫhensū vt possibile supari imp̄mit audaciā q̄ ꝯseq̄t̄ spē victorie: ira aūt cōsequit̄ audaciā: nullus em̄ irascit̄ vindictā appetēs nisi audeat vindicare ꝑm auicen̄. ¶ Notādū insup q̄ actꝰ appetitꝰ sensitiui inq̄ntū hn̄t trāsmutationē corꝑalē annexā q̄ maxime circa cor dicūtur passiōes. Oīe etiā forma recepta siue ī pon̄ cognitiua siue appetitiua ī quātū hmōi p̄t dici passio. Ulteriꝰ sciendū q̄ passiōes aīe dn̄r affectōes inq̄ntuꝫ sūt inclinatio q̄dā ad actū interiorē vl̄ exteriorē. vn̄ affectio ꝺr q̄si adfactio. i. ad actū inclinatio. Dicūtur etiā passiones affectibiles eo q̄ sunt in vi affectiua.

¶ Aliter enī a Scoto distinguunturvis irascibilis ⁊ ꝯcupiscibil̄. dist. 34. 3. sen. Cōcupiscibil̄ respicit illꝺ qꝺ natū ē esse ex se cōueniēs: vt cibū et hmōi: vel disꝯueniēs: vt carētia cibi: ita q̄ nullo alio posito circa ipsum sola facta apprehensione natus est sequi actus delectandi vel tristandi fugiendi vel prosequendi quātū ē ex pte eiꝰ. Talia aūt nō respicit irascibilis ꝓ obiectis. Actus em̄ irascibilis est irasci. irasci em̄ ꝑm ph̄m secundo rethorice est appetere vindictam. Obiectū igitur eius est vindicabile: vel vt vsitato mō loquar offendens. illud offendēs nō dicitur q̄ statim est disconueniens cōcupiscibili: sed q̄ impedit illud quod est primo cōueniēs. puta si cibus ē primo conueniēs appetitui gustatīo aīalis. Et iō primo cōcupiscit̄ ꝓhibēs cibū vl̄ remouēs offēdit aīal̄ ꝯcupiscēs. Hoc

offendēs ē obiectū irascibil' circa qđ irascibil' hz nolle qđdā. nō qđdē ppter refugiēt' sicut ꝓcupiscibil' refugit nolitū sed magis repellēt'. ¶ Et si dicas cui' ē velle vnū oppositū ei' est nolle alterū. Rñdeo ꝙ dico qñ irascibil' hz suū actū sūt ibi duo nolita: vnū irascibil' aliud ꝓcupiscibil'. ptz ī exēplo ꝑus posito. Nolitū ꝓcupiscibile ē carere cibo: ꝙ ex ista nolitiōe ī ꝓcupiscibili tristicia q̄. s. refugit nolitū Est etiā ibi aliud nolitū. s. illud qđ aufert cibū: ꝙ illō ē nolitū irascibil' nō actu refugiēdi sz ꝑpellēdi ꝙ dū nō actu repellit est tristia ipius irascibilis. Isti autem dolores irascibil' ꝙ ꝓcupiscibilis nō sūt idē: dolor em̄ cōcupiscibilis fit cū alia in mutatiōe orgāi in pte sensitiua quā irascibilis. Cōcupiscibilis qđdē cū restrictione sicut delectatio opposita ē cū dilatatione. Dolor aūt irascibil' cū calefactiōe q̄ ē accēsus sanguis circa cor. Et ex hoc sequit ꝙ ī pte sensitiua irascibile ꝙ ꝓcupiscibile habēt diuisa orgāna. ¶ In rōnali aūt pte possunt haberi talē distinctionē obiectoꝝ sicut ī sensitiua. Nō tñ est tāta distinctio istoꝝ ī volūtate q̄ta in appetitu sensitiuo: qz volūtas nō ē potētia orgānica: sz sicut rō diuidit ī portionē supiorē ꝙ inferiorē ꝑ cōparationē ad diuersa obiecta: ꝙ tñ simplr ē eadē potētia sicut eadē poña est opatiua circa ꝓmo et scdo delectabilia ꝙ tristia ita ꝙ nō est ibi distinctio nisi ex pte obiectoꝝ: in q̄ tēdit hec sco. ¶ Ad euidētiā eoꝝ q̄ dicta sūt notādū ꝙ idē doc. dicit di. xxij. secundi sniarū ꝙ portio superior ꝛcludit tres potētias aīe: ꝙ sūt inferior. s. memoriā ītelligentiā ꝙ volūtatē: q̄ portiōes distīguūtur ꝑ officia. ¶ Per portionē em̄ superiorē cognoscit ꝙ diligit de⁹. ¶ Per inferiorē Vo ꝓxim⁹ ꝙ sic portio supior ē respectu eternoꝝ: iferior Vo respectu tpaliū: ¶ Deinde oñdit ar. q̄d sit mouēs al'm locū motu ꝓgressiuo: ꝙ qđ hoc nō sit potētia vegetatiua ꝓbat: qz semꝑ mot⁹ ꝓgressiu⁹ ꝫm locū ē ppter aliq̄d imaginatū vel desideratū. Nō ei aīal mouet nisi appetēs vel fugiēs aliq̄d nisi forte ꝑ violētiā. Sz fantasia ꝙ appetit⁹ nō ꝓpriū pti vegetatiue: q̄ ps vegetatiua nō ē ꝓncipiū mot⁹ local' ꝓgressiui. hoc idē ꝓbat de sensu: qz sensus ē in oib⁹ aīalib⁹ ꝙ tñ sunt mlta alia q̄ nō mouēt hoc motu: sz semꝑ manēt in eodē loco. ¶ Et qz posset aliqs dicere qđ hoc nō ē ppt̄ hoc qđ deficiat eis ꝓncipiū motiuū: sz qz eis deficiūt instrumēta apta ad motū. Ideo ad remouēdū hoc subdit qđ nā nihil facit frustra nec deficit in necessarijs nisi in aīalib⁹ ozbatis: vt sūt qdā monstra q̄ accidūt ꝓter intētionē nature ex corruptione alicui⁹ ꝓncipij in semīe. Sz aīalia īmobilia sūt ꝑfecta in sua spē ꝙ nō ozbanta q̄ in hmōi aīalibus natura nihil facit frustra nec deficit ī necessarijs. vñ seqt̄ si habēt ꝓncipiū mot⁹ qđ haberēt ptes organitas dispositas ad motū ꝓgressiuū alias ꝓncipiū mot⁹ esset in eis supfluū ꝙ necessaria ad executionē potētie motiue sibi deficerēt. ¶ Ponit q̄ arſ. duo ꝓncipia mouētia. s. appetitū ꝙ intellectū: sub intellectu aūt cōprehendit fantasiā qđ ptz qz alia aīalia ab hoīe mouent q̄ tñ carēt intellectu. Mouet aūt vt dicit intellect⁹ nō speculatiu⁹ sz practic⁹ q̄ differt a speculatiuo fine qz videlz intellect⁹ speculatiu⁹ rōcinat' ppt̄ scire ¶ Practic⁹ Vo ppt̄ opari. practicū em̄ ōr a pt axi: praxis āt grece idē est qđ opatio latine. Mouet aūt fantasia siue intellect⁹ in quātū repñtat obiectū appetibile qđ ē ꝓncipiū ītellectus practici. Cū aūt volum⁹ aliq̄d deliberare de agendis ꝓmo supponim⁹ finē: deinde ꝓcedim⁹ ꝑ ordinē ad inqrenda illa q̄ agenda sunt ppter finē ꝙ hoc ē qđ subdit ꝙ vltimū in cōsideratione intellect⁹ practici est ꝓncipiū actiōis. i. illud vñ debem⁹ incipe actionē. Reducit aūt ista duo mouētia. s. ītellectū ꝙ appetitū: ad vnū. s. ad ipm appetibile qđ est mouēs nō motū. Appetit⁹ aūt ē mouēs motū ab obiecto appetibili. Manifestū est em̄ ꝙ scda mouētia nō mouēt nisi in quātū ꝑticipāt ꝓmum. s. ipm appetibile. ¶ Circa hoc notādū ꝙ potētia motiua q̄dā est impans quedā impata: Im

207

parãs est ipa volũtas. Impata aũt ẽ potentia motiua sita in neruis ⁊ organis q̃ mouet ipa mẽbra ⁊ organa vt poña motiua in manu ⁊ sic de alijs. ¶ Cõsequẽt excludit. p. quãdã obiectionẽ q̃ põt fieri q̃. s. appetit⁹ sensitiu⁹ nõ mouet q̃ cõtinẽtes nõ secũt hmõi appetitũ: q̃ rõ soluitur ꝑ hoc q̃ in hoĩe sunt ꝯrij appetit⁹ q̃rũ vnũ cõtinẽtes secũt scz intellectiuuz alteri aũt repugnant scz sensitiuo. Intellect⁹ eñ iubet aliq̃n retrahere a ꝯcupiscibili ꝓpter ꝯsiderationem futuri.

¶ Distinguit vlteri⁹. p. duplicẽ rõnem practicã. s. vl'em ⁊ ꝑticularẽ. Vl'is est vt oꝑtet filiũ honorare ꝑentẽ: ꝑticularis vero vt ego fili⁹ talem honorẽ patri meo debeo exhibere. vl'is aũt nõ mouet nisi vt cã prima ⁊ q̃escẽs. ꝑticularis ꝟo mouet vt cã ꝓxĩa: ⁊ quodãmõ motui applicata. Nã opatiões ⁊ mot⁹ in ꝑticularib⁹ sunt: vñ oportet ad hoc q̃ mot⁹ seq̃t q̃ opinio vl'is ad ꝑticularia applicet. et ꝓpter hoc etiã in actionib⁹ accidit: quãdo opinio in ꝑticulari opinabili corrũpitur ꝓpter delectationẽ vl' ꝓpter aliquã aliã passionẽ q̃ tñ opinionẽ vl'em nõ corrũpit. ¶ Deinde oñdit. p. q̃ tact⁹ ẽ necessari⁹ oĩ aĩali quo ꝑticipãt qualitates tãgibiles seu clemẽtares. Gustus etiam est necessari⁹ ⁊ inest oĩ aĩali inq̃ntũ ẽ q̃dã tact⁹: est eñ alimẽti tangibil'. Est tñ de bñ esse inquãtũ est discretiu⁹ saporũ q̃ faciũt alimẽtum delectabile vel triste. Alij etiã sensus sunt de bene esse iõ insunt solũ aĩalib⁹ que mouẽt ꝟm locum.

¶ Circa ꝑmissa notãdũ q̃ intellect⁹ ⁊ ratio nõ sunt distincte potẽtie: sz ĩtellect⁹ d'r rõ inquãtũ rõcinat ꝯferendo ab vno in aliud. ¶ Notãdũ etiã q̃ aĩa intellectiua ꝟm essentiã suã est tota in toto: ⁊ tota in q̃libet ꝑte ei⁹: vt diffuse tractat bonauẽtura ĩ ꝑmo sniaꝝ: nec determinat sibi aliquã ꝑtẽ corporis quo ad opatiões sibi ꝓprias: vt intelligere ⁊ velle: cũ intellectus volũtas non sint poñe organice. Sec⁹ aũt est ꝺ opationib⁹ iparũ poñaꝝ. sensitiuaꝝ: vt videre audire ⁊ sic ꝺ alijs

¶ Demũ sciendũ q̃ spũs aliq̃n sumitur ꝓ aĩa ipa: aliq̃n vero ꝓ humore subtili. Dicit aũt triplex spũs. s. vitalis: aĩalis: ⁊ natural': Vitalis spũs fũdamẽtũ ẽ cor a quo ꝓcedit ad totũ corpus: oĩa ei⁹ mẽbra viuificãs. Aĩal' aũt spũs fũdamẽtũ ẽ cerebrũ ⁊ ab eo ad toti⁹ corꝑis mẽbra venit sensum eis ꝑstãs. Naturalis ꝟo spiritus fundamẽtũ est epar ⁊ ab illo ad totũ corpus tendit oĩb⁹ mẽbris quattuor ꝟtutes dãs naturales q̃ videlz sunt appetitiua cõtetiua digestiua ⁊ expulsiua. Unicuiq̃ eñ mẽbro necesse est vt sit virtus appetitiua calida ⁊ sicca q̃ sit nature colere: rubee: vt desiccet humiditatẽ cibi ⁊ attrahat eam ad se. Decet etiam vt vnũq̃dq̃ mẽbrũ virtutẽ habeat contentiuã cui⁹ natura sit ꝟm colerã nigrã. vt ꝯtineat cibũ quousq̃ digestĩa suã cõpleat actionẽ in eo. Cõuenit iterũ eis: virtutem habere digestiuam ꝟm sanguinis naturam existentem qua cõtentum digerat cibũ ⁊ eũ in suã mutet essentiam virtutis aut expulsiue fleumatis naturã habentis necessitas est vt ꝑ eaz suꝑfluitas ⁊ fex cibi a membris expellatur.

Explicit liber ꝺ anima ⁊ per cõsequens tota philosophia naturalis que est secũda pars huius cõpendij copulati ex dictis scoti doc. subtilissimi.

Expedita secunda parte istius tractatus q̄ erat de phica restat nūc agere d̄ tercia pte. s. metaphisica. Circa qd̄ primo videndū est de eius subiecto. Pro cui⁹ euidentia fm doctrinaz scoti in hoc primo ⁊ in ꝓlogo primi sniarū: qd̄ subiecto theologie p̄supponēdo ea que dicta sunt de subiecto scientie primo c. primi phicoꝝ. Primo aliqua p̄mittā deinde aliquas ꝯclusiones subiūgam. ¶ Quātū ad primū Sciendum ꝙ ens inq̄tū ens scz ens in cōmuni sūptū fm rōnē entis: prima sui diuisione diuidit in ens finitū et infinitū. Nam diuisio entis in. x. p̄dicamēta nō est eius prima diuisio: sed alia est prior ea ⁊ accipiēdo alterū membrum scz finitū diuidit in decē p̄dicamēta. Unde de⁹ cadit sub vno membro diuisionis et decē p̄dicamenta sub alio. Omne eñ ens p̄dicamentale est finitū: deus est ens infinitū ideo de⁹ est ens extra genus. ¶ Itē sciendum ꝙ quātum ad p̄sens sufficit: duplex est primitas scz perfectionis et adequationis Primitas pfectionis in quacūqꝫ scientia respicit gradū entitatis rei vt sic illd̄ dicatur primū quod est nobili⁹ ens quocunqꝫ alio ad istam scientiam pertinēte Uñ fm hāc p̄mitatē de⁹ ē primū subiectū cōsideratū ī hac scīa. i. pfectissimū. Sz p̄mitato adeq̄tiōis vcco p̄mitatē q̄ subiectū ⁊ scīa adequant ita ꝙ nec scīa excedit suum subiectū nec ecōuerso. Sz quicq̄d aliquo modo cadit sub cōsideratione sciētie cadit sub rōne formali subiecti ⁊ econuerso: quicquid pticipat rationem formalem subiecti cadit sub ratione formali illius scientie. Et sic ens inq̄tum ens est primum subiectum in metaphisica quicquid pticipat naturaz entis: vt sic cadit sub consideratione metaphisice. Et quicquid cōsiderat in metaphisica consideratur sub ratione entis. ¶ Notandum insup ꝙ ens inquantum ens dicit vnū cōceptum cōem vniuocuz ⁊ realem: deo ⁊ creatore: de quo habet ī quarto hui⁹ ⁊ hoc de primo principali. Quantum ad scd̄m sit hec. ¶ Pria cōclusio Ens inquantū ens habet ꝓprias passiones ꝓbat per aristo. quarto metaphisice: est scientia que speculat ens inq̄tum ens et que huic insunt p se. Item ibidē. c. tercio dicit ꝙ nūeroꝝ inquantū numeri sunt: sunt proprie passiones vt pitas impitas: sic et enti inquātum ens. ¶ Sz ꝯ hāc cōclusionē arguit: si ens inquantū ens hz aliquā ꝓpriā passionē illa sit. a. tūc sic si ens hz passionē a. ḡ a. ē nihil: ꝯsequēs est falsum ergo añs: falsitas ptz cōsequētis qz nō ens nō est passio alicui⁹ ꝓbatio cōsequētie. omne subiectū est extra essentiā passionis cū cadat in diffinitione passionis vt additamētū ex nono metaphisice. Sed quicquid est extra entis naturā vel essentiā ē nō ens ⁊ p ꝯsequens nihil. ¶ Sequit etiam ꝙ ens fm suam totam comunitatem nō p̄dicetur in quid de quolibet. Respōdeo ad istud ꝙ passio entis nō est simpliciter nihil: ad ꝓbationē cū d̄r ꝙ oē sbiectū ē extra rōnē vel eēntiā passiōis Dico ꝙ si p eē extra eēntiā alicui⁹ ītelligit esse extra ꝯceptū formalē ei⁹ sic ꝯcedo. nā subiectū distīguit formalr a sua passiōe ꝓpria ⁊ sic ī sua dīone cadit vt additamētū. si vo p extra eēntiā eē ītelligas distīctionē realē q̄ ē īter rē ⁊ rē sic nego qz ꝓpria passio nō distinguit realit a suo subiecto ⁊ p ꝯñs a. est ens realit ⁊ nō nihil nō eī ens formaliter. Est eī mediū īter ens ⁊ nihil formalit. s. aliq̄d qd̄ nec est hoc nec illd̄ tñ īter ens realit ⁊ nihil nullū ē mediū. Qd̄ āt addit ꝙ ens fm suaz cōitatē totā nō p̄dicat ī q̄d d̄ oīb⁹ nō habeo ꝓ īꝯueniēti sz ꝓ nccrio qz īpossibile ē ens p̄dicari ī q̄d d̄ vltīs dr̄ijs nec d̄ ꝓprijs passionib⁹ nec d̄ suis ꝓprijs ꝯctiuis q̄b⁹ ꝯhit ad ens creatū ⁊ īcreatū sic oñdā in 4to hui⁹. ¶ Scd̄a ꝯclusio ē ꝙ passiones entis sunt de eo demōstrabiles: ꝓbat id qd̄ est pfectiōis in qualibet scīa nō est negandū in scīa pfectissima: sz pfectōis ē ī q̄cūqꝫ scīa ꝙ demr̄et pas-

siões d̄ sbiecto cū scia sit hit⁹ ꝯclusiōis demōstrate p̄mo posterioꝝ. cōclusio demōstratōis āt ꝯtinet passiōes d̄ subiecto ḡ hoc nō ē negādū ī illa scia ꝑfectissima q̄ ē de ente vt d̄ subiecto: vt dicet̄ ꝯclusione seq̄nti. Sz ꝯ illā ꝯclusionē arguit̄ sic ꝙ ī demōstratiōe potissima oꝑtet sumere ꝓ medio aliq̄d mediās int̄ sbiectū ⁊ passionē sz īter ens ⁊ suā passionē nō ē aliq̄d mediū ḡ de ente ñ pōt aliq̄d demōstrari demr̄atōe potissīa ꝓbatio minoꝝ int̄ sbiectū cui⁹ ꝯcept⁹ ē simplr̄ simplex ⁊ suā passionē nō pōt eē aliq̄d mediū: sz ꝯctus ent̄ ē simplr̄ simplex ḡ ⁊c̄. ꝓbatio maioris ꝓsylogismi qꝛ illd̄ mediū aut ē diffinitio subiecti aut passiōis aut mixtū ex dīone illi⁹ ⁊ illi⁹. Sz subiectū ⁊ passio q̄ hn̄t ꝯceptū simplicit̄ simplicē cuiusmōi sūt ens ⁊ sua passio ñ pn̄t diffiniri: ḡ īter ens ⁊ suā passionē nullū demr̄atiuū mediū pōt sumi. Preterea nullū sbiectū ē ī poña ꝯditiōis ad passiōes d̄mr̄abiles d̄ ipo: sz ens ē in poña ꝯdictiōis ad ea q̄ ponūt̄ passiones ei⁹ ḡ illa q̄ ponūt̄ passiones entis ñ sūt passiōes demr̄abiles d̄ illo maioꝛ ptz qꝛ alias passio inesset contingent̄ suo subiecto: ⁊ ꝑ ꝯn̄s nō eēt demr̄abil̄ nec scibil̄ de illo: minoꝛ ꝓbat̄ inductiue ī passionib⁹ disiūct̄ entis: vt sūt act⁹ ⁊ poña cā ⁊ cātū ⁊c̄. qꝛ poña īcludit negationē act⁹ ⁊ ecōuerso. Si ḡ ens ē ī actu vel poña pōt esse actu ⁊ nō actu et poña ⁊ nō poña. Preterea nulla passio demr̄abil̄ de subiecto p̄dicat̄ ī q̄d d̄ subiecto: nec d̄ aliq̄ cōtento sub subiecto patet. Sz aliq̄d qd̄ ponit̄ passio demr̄abil̄ de ente puta vnū p̄dicat̄ in q̄d de ꝯtent̄ sub ente q̄re ⁊c̄. ꝓbatio minoꝝ .ij. metaphisice. c. iij. in fine: dicit ph̄us ꝙ sic̄ ens p̄dicat̄ ꝑm eandē naturā de quāto ⁊ q̄li ⁊c̄. ita vnū: sz ens p̄dicat̄ de decē p̄dicamēt̄ ī q̄d ḡ vnū. Rñ. ad p̄mū cū d̄r ꝙ ī demr̄atōe potissīa oꝑtet sumere ⁊c̄. ꝯcedo maioꝛē sz minoꝛ ē falsa. Ad ꝓbationē dicēdū ꝙ diffinitio ē duplex q̄dā dic̄ q̄d: q̄dā ꝓpt̄ q̄d mediū āt demr̄atōis nō ē diffinitio dicēs q̄d ē simplr̄: sz diffinitio dicēs ꝓpt̄ q̄d. ad ꝓpositū dicendū ꝙ īter ens ⁊ passionē entis pōt sumi diffinitio dicēs ꝓpt̄ q̄d passiōis nō obstāte ꝙ passio hz ꝯceptū simplr̄ simplicē. Ad cui⁹ euidētiā sciēdū ꝙ subiectū hn̄s plures passiōes sic se hz respectu eaꝝ ꝙ ipe passiones sūt ab ipo subiecto ꝑm quēdā ordinē nālē qꝛ vna mediāte alia ita ꝙ p̄oꝛ passio ē cā ꝓpter q̄d īherētie scd̄e passionis ad subiectū: ⁊ pōt sumi ꝓ medio ad demr̄andā scd̄am de subiecto. Exemplū hr̄e angulū extrinsecū eq̄ualētē duob⁹ ītrīsecis sibi oppositis: ⁊ hr̄e tres angulos eq̄les duob⁹ rect̄ sūt due passiōes trianguli hn̄tes ad se ad ip̄m triangulū ꝑm ordinē nālē ita ꝙ vna inest mediāte alia ⁊ vna pōt sumi ꝓ medio ad ꝓbādā aliā demr̄atiue. qꝛ ꝑ hr̄e angulū extrinsecū ꝓbat̄ triangulus hr̄e tres. Sz nūq̄d habere angulū extrinsecum est diffinitio ip̄ius habere tres. est vtiq̄ diffinitio nō dicēs q̄d sed ꝓpter quid. Nā diffinitio propt̄ q̄d est mediū in demōstratione: ⁊ hoc modo oīs causa est mediū dicēs propter q̄d effectus. vnde arꝫ. ij. posterioꝝ idē ait est mediū ⁊ cā. Ad propositū cū ent̄ sint plures passiōes nō oportet q̄rere diffinitionē q̄d est ad probādā de ente passionē sicut q̄rit rō. sed sufficit diffinitio propter q̄d: hec est vna passio respectu alteri⁹ sed prioꝛ respectu posterioris. sic diffinitio passionis est mediuz demōstrationis. ij. posterioꝝ. Passiōes ḡ entis habēt quēdā ordinē inter se in cōpatione ad ens: ⁊ vna potest sumi pro medio ad demōstrādā aliā: Esto ꝙ ens vel quecūq̄ passio entis sit īdiffinibilis diffinitione dicente quid est: vtputa qꝛ ꝯcept⁹ simpliciter simplex nō est diffinibilis: vt patet ꝑ aristo. quarto metaphisice contra platonē: sed hic est vnū dubium que passio sit prioꝛ ⁊ que posterioꝛ in passionibus entis vt sic vna alteraz possit demonstrare. Rñ. saluo meliori iudicio: quicquid sit de alijs passionibus qꝛ nimis prolixū ⁊ difficile ē videre d̄ oīb⁹ passionib⁹ entis. Dico ꝙ vt videtur ꝙ vnum sit simpliciter prima passio entis. Tum qꝛ probat de ea specialiter ari. ꝙ

significat eãdẽ naturã cũ ente q̃rto me. capl'o secũdo. Tum qr. xj. meta. dicit. 3. ca. q̃ nihil differt omnia entia reducere ad ens vel vnũ: cũ idem significẽt ꝯuertibiliter. Post hãc videt̃ verũ eẽ secũda passio entis: tertia aũt bonũ. nã ro ꝟitatis videt̃ eẽ prior ex natura rei q̃ bonitatis: sicut intellect⁹ naturalr ẽ prior volũtate. Sic p̃t dici de alijs passionib⁹ ent⁹ cõiter q̃ subtiliori lectori relinquo. Q̃ si ita ẽ ip̃m vnũ p̃t sumi ꝓ medio ad demõstranduz ens eẽ verũ. Et verũ p̃t sumi ꝓ medio ad demõstrãdũ ens eẽ bonum: ⁊ sic de alijs. Ip̃m aũt vnũ remanet indemõstrabile de ente vl' ꝓpter defectum medij. vel qr ip̃m in esse enti est ꝑ se notum: vel ꝓpter vtrunq̃. ¶ Ad secũduz cũ dr̃ q̃ nullũ sub̃m ẽ ĩ potẽtia ꝯdictõis dicit q̃ passiões disiuncte non sũt ꝓprie passiones illi⁹ coĩs cui assignãtur sz inferioꝝ. Sed cõtra: oĩs ꝓp̃a passio habz subicm̃ cui inest ꝑ se et p̃mo sic q̃ illi nõ inest ꝑ rõem alteri⁹ sed oĩ alij ꝑ rõem ei⁹ ex p̃mo post. Sed passio disiuncta habet aliqd̃ tale subicm̃ primũ nisi ip̃m cõe: qr nulli cõuertibiliter inest. patet ḡ q̃ illd̃ cõe ẽ primũ sub̃m. Alr̃ ḡ dd̃m est q̃ passio disiuncta realiter ⁊ quatum ad illud quod significat est vnica. Q̃m ergo passio illa vnica ẽ nobis ignota non possumus eã nomĩare vno nomĩe sz circũloq̃mur eã ꝑ aliq̃ duo disiũcta eo mõ q̃ loq̃tur arist. q̃rto meta. de medio ꝯriorũ innomĩato qd̃ circumloq̃tur ꝑ abnegatõnem vtriusq̃: vt qd̃ ẽ nec albũ nec nigrũ Dico ergo q̃ ꝑ contingẽs vel necessariũ circũloq̃mur vnã passione. sit igit̃ illa passio a ad a nõ se hz ens ĩ potẽtia ꝯdictõis imo nccr̃io oĩe ens ẽ a. ¶ Ad tertiũ dicendũ q̃ illa similitudo nõ currit super quattuor pedes. vnde simile ẽ et dissimile. Simile ꝓ tãto: qr sicut ens significat eandẽ naturam ralr̃ cũ q̃libet de q̃ p̃dicatur sicut et vnũ cũ sit ꝓp̃a passio entis ñ differt realiter a quocunq̃ ente. Sed in hoc ẽ dissimile: qr ens ẽ idẽ formalr̃ cuilibet iuferiori de q̃ p̃dicat̃: ⁊ iõ p̃dicatur ĩ q̃d. Nõ sic ãt vnũ: ⁊ iõ p̃dicat̃ ĩ q̃le ⁊ de nominatiue de sub̃o ⁊ nõ in q̃d. Passio eñ et si sit idẽ realr̃ cũ sub̃o nõ tñ formaliter: vt dicet̃ q̃rto hui⁹. ¶ Tertia ꝯclusio est ista ens inq̃ntũ ens ẽ p̃mũ sub̃m in metha. ꝓbat̃ p̃mo auc̃te aristot̃. in p̃mo ca. 4. metaphi. est scĩa q̃ speculat̃ ens ĩ quãtũ ens: sed ista nõ ẽ aliq̃ scĩa ꝑticlar⁹ ergo ⁊c̃. Ad idẽ ẽ auicẽ. p̃mo meta. secũdo ca. Ite ar⁹. sexto meta. vbi mouet an p̃ma phĩca sit vl'is vl' circa aliqd̃ gen⁹ ꝑticularis entis videt̃ soluere qd̃ ẽ vl'is. vnde in fine solutõis dicit de ente inq̃ntũ ens erit hmõi scĩa speculatiua. Item etiã ꝓbat̃ rõe: ilud ẽ sub̃m p̃mum cuiuslibet scĩe cuius sũt ꝑ se p̃mo passiões q̃ ꝑ se cõsiderãt̃ in illa scĩa. Sed nihil aliđ ab ente est huiusmõi cui passiones considerate inmediata insint per se primo: ergo ens ẽ p̃mũ sub̃m methaphis. Maior patet accipiẽdo ly p̃mo sicut accipit phisic⁹ ĩ p̃mo post. ca. de vl'i qd̃ scz inest alicui s̃m q̃ ip̃m ⁊ nõ ꝑ aliđ. Sed oĩ alij inest ꝑ ip̃z. hec ẽ eñ ꝯditio p̃mi subiecti cuiuscũq̃ passiõis. Sed minor ꝑtz: quia passiões metaphis. puta vnũ ꝟm bonũ actus ⁊ poñ nccs cõtingẽtia ⁊ sic d̃ alijs nõ sũt alicui⁹ entis inferioris p̃mo ⁊ ꝑ se Sz cuiuslibet inquanntum ens: nã al's nõ cõueniret oĩ enti: ḡ sunt passiones entis inquantum ens primo et per se. Confirmatur: quia ista scientia dicitur a meta quod est trans ⁊ icos scientia: quasi transcendens scientia. ¶ Sed cõtra istam conclusionem arguitur multipliciter. Primo sic: illud quo formaliter sciẽtia distinguitur: et a quo formaliter denominatur est eius proprium subiectum sed ens sic cõmune nõ est huiusmodi respectu metaphisice: ergo ⁊c̃. Maior est euidens. Hee enĩ sũt conditiones primi subiecti et quod denominet formaliter scientiam ⁊ q̃ distinguat. Secantur eñ scientie quemadmodum et res tertio de anima. Minor ꝓbatur primo quantum ad primam partem vicz de distinctione. qr. vj. metaphisice distinguit aristotiles tres partes scientie speculatiue videlicz phisicam: que est circa inseparabilia a

materia ⁊ mobilia ⁊ mathematicam que est circa inseperabilia a materia ⁊ immobilia. Et metaphisicaꝫ que est circa separabilia ⁊ immobilia cuiusmodi sunt substantie separate. si ergo distinctio scientiarum speculatiuarum sit conueniens: videtur ꝙ metaphisica sit circa ꝓpriam substantiam ipsaruꝫ. Secunda pars minoris patet de denominatione ex prologo huius vbi vocat philosoph⁹. hāꝫ scientiam diuinam: quia est diuinorum ¶ Preterea si ens sic commune sit subiectum in metaphisica: ergo in speculatione entis omnis consistit felicitas naturalis. cōsequentis est falsum: ergo et antecedens probatio cōsequitur ꝑm aristo. x. ethicorum dicitur ꝙ felicitas naturalis consistit in consideratione metaphisicali. tunc si noticia subiecti in scientia continet virtualiter totam notitiam illius habitus vel scientie: ergo perfectior est quocunqꝫ alio in illa sciētia qꝛ qđ continet aliud virtualiter est eo perfectior. Si ergo felicitas consistit in aliquo actu metaphisico maxime erit circa actum cognoscendi subiectum metaphisice quod est ens per se: cum ille actus sit perfectissimus in metaphisica. Falsitas cōsequētis patet in hoc ꝙ notitia entis non est simpliciter ꝑfectissima. Preterea si ens sic cōe est subiectuꝫ primū metaphisice ꝑ metaphisica sub se alias oēs subalternat. consequens est falsum ergo antecedēs: probatio ꝯseq̄ntie: qꝛ tunc subiectum cuiuslibet scientie esset sub subiecto metaphisice: hoc enim est conditio subalternate scientie vt patet primo posteriorū. falsitas consequētis ptꝫ ex sexto metaphisice vbi aristotiles distinguit tres partes essentiales scientie speculatiue quod non esset si omnes alie subalternarentur metaphisice ꝓbatio quia scientie subalterne vel ponunt in numerum cum subalternantibus vel non: si sic: ergo plures essent scientie speculatiue q̄ tres: cuꝫ multe alie sint scientie subalterne. Si non ponunt ꝑ phisica matemathica cum ponant in numerum: cum metaphisica non subalternantur ei quod erat probandum.

¶ Preterea de subiecto sciētie oportet precognoscere si est ⁊ quid est: primo posteriorum: sed in ista scientia non est notum quid est ens: ergo non est huiusmodi subiectum: probat̄ minor quia ens est cōmunissimum non habens genus ⁊ differentia: ergo nec diffinitionem: ergo nec quid cum diffinitio dicat quid primo topicorum. ¶ Preterea subiectū cuiuslibet scientie habet propria principia ex primo posteriorum: sed ens sic cōmune nō est huiusmodi ergo ⁊c. ꝓbatio minoris tum qꝛ ente nihil est prius: principiū aūt est prius principiato. Tū qꝛ si ens inq̄tum huiusmodi ⁊ vt sic cōe haberet principia: ergo qđlibet ens haberet principia. Sic em̄ arguit arist. primo posterioꝝ de reduplicatione: Si iusticia eēt bonū in eo ꝙ bonū: iusticia eēt omne bonū: ꝯns est falsum: qꝛ tūc eēt ꝓcessus in infinitū in ꝑncipijs ⁊ principiatis. ¶ Item substantia est primum subiectum huius scientie. ergo ens non est subiectum: cōsequētia patet quia eiusdem scientie nō sunt plura subiecta prima antecedēs patet ex sexto metaphisice. Substantiarū querunt̄ principia et cause: sed illud cui⁹ principia ⁊ cāe querunt̄ in aliqua sciētia est eius subiectū. Item arguit̄ ꝙ deus ⁊ intelligentie siue genus substantiarū separataꝝ quod idem est sit ibi subiectuꝫ ꝑ cōmētatorē. x. phisicorū cōmento vltimo dicentem: Q̄ prima ꝑhia. i. metaphisica que nitit̄ ꝓbare entia separabilia esse peccat: genus enim entium separatorum esse nō declarat̄ nisi in scientia naturali: hec em̄ entia sunt subiectum metaphisice vel ꝑhie prime. Et impossibile est aliquā sciam ꝓbare suum subiectum esse. ¶ Ad ista argumēta dicendum ad primū Cum dicit̄ illud quo scientia formaliter distinguitur ⁊c. Dico ꝙ ista maior non est vera vniuersaliter. Ad cuius euidentiam notandū primo ꝙ scia nō videt̄ esse tantum circa aliq̄d tanq̄ circa subiectū principaliter

consideratū: sed etiam circa causas subiecti. exemplū sicut in libro d̄ anima tractatur de diffinitione anime ⁊ partibus ⁊ passionibus eius q̄uis illius scientie subicetū ponatur corpus animatum cuius anima est principium: ⁊ sic de multis alijs. Consimiliter est in ꝓposito de metaphisica. Nam eius consideratio est circa causas altissimas nō tāq̄ subiectū principale: sz tāq̄ principia subiecti: vnde ī ꝓncipio sexti huius d̄r q̄ ꝓncipia ⁊ cause querunt̄ enti. Considerat ḡ metaphisica causas altissimas: vt principia sui subiecti vel etiā aliter cōsiderat eas vt ꝑtes principales subiecti primi quia sunt nobilissima entia. ¶ Scd̄o notādū q̄ substātie īmateriales ⁊ īmobiles non ꝑtinēt ad ꝯsiderationē scīe alicui⁹ ꝑticularis note nobis ex puris naturalib⁹ lz em̄ de ip̄is sint multe ꝓprietates cognoscibiles quātū ē ex ꝑte earū nō tn̄ nobis via sensus: iō aliqua scīa possibil' est haberi d̄ eis sz nō nobis. Proprietates āt scibiles a nobis via sensus sūt passiōes entis. vn̄ verū est q̄ iste substantie sunt subiectū alicui⁹ scīe speculatiue potenti eas cognoscere sz nō nobis. Et ideo q̄ntū ad ea que sūt scibilia de eis cadūt sub ꝯsideratiōe metaphisice nō vt ꝑmū subiectū sz tāq̄ aliq̄d ꝯtētū sub ꝑmo subiecto qd̄ est ens. De⁹ eī cognoscit̄ ī metaphisica nobiliori mō q̄ pōt ꝯsiderari ī aliqua scīa naturaliter acq̄sita. Passiones nāq̄ entis cū eo ꝯuertibiles ꝯgnosci in sūmo de aliq̄ ente ⁊ passionū disiunctaꝝ nobili⁹ diuidēs eidē ꝯpetere in sūmo ē nobilissima ꝯgnitio naturaliter possibil' de deo. Hec aūt tota ꝯgnitio ē metaphisica: qꝛ cui⁹ est ꝯsiderare passionē in cōi de subiecto in cōi eiusdē est cognoscere eandē passionē in summo de eodē subiecto ꝑticularit̄. Tūc ad ꝑhm ḡ distinctione scīe speculatiue. Dico q̄ lz hmōi distinctio possit fieri penes subiectū iuxta illud tertio d̄ aīa: secant̄ scīe q̄admodū ⁊ res: n̄ tn̄ solū sz etiā pōt fieri ꝑ ꝑncipia vel etiā ꝑncipales ꝑtes subiecti: ⁊ ideo scīa hec est circa separabilia ⁊ immobilia tanq̄ circa principia et principales partes subiecti: et hoc modo denominatur theologia vel diuina non a subiecto sed a causa sicut naturalis scientia dicitur a natura que tamen communiter nō ponitur subiectum illius scientie sed est principium subiecti eius. ¶ Ad secundum dicitur q̄ tunc in speculatione entis consisteret felicitas naturalis: nego consequentiam: ad ꝓbationem dico q̄ aliquid perfectius potest esse dupliciter: vel permissiue vel positiue. Primo modo quanto aliquid vniuersalius tanto perfectius. Secundo modo omne inferius est perfectius suo superiori quia ī cludit aliquid positiue quod addit supra superius. Exemplum animal est ꝑfectius musca permissiue pro quanto potest esse in aliquo inferiori perfectiori q̄ sit musca puta in homine sed musca perfectior est animali positiue pro quanto includit animal et aliquid aliud. Ad ꝓpositum noticia subiectiin scientia est ꝑfectior permissiue: non oportet autem q̄ positiue perfectior est enim cognitio qua cognoscitur q̄ primum ens intelligit per essentiam suam: quod probatur duodecimo metaphisice q̄ scire ens inquantum ens est vnum. Cum ergo ait Aristotiles decimo ethicoꝝ q̄ in actu metaphisicali ꝯsistit felicitas hoc habet veritatem pro quanto substantie immateriales sunt de consideratione metaphisici modo pre exposito in quarum contēplatione consistit felicitas naturalis s̄m ipsum. ¶ Contra omne virtualiter contentiuum alicuius est perfectius eo etiam positiue sed notitia subiecti continet virtualiter omnem aliam noticiam in ista scientia ergo ⁊c̄. ¶ Respōdet̄ q̄ cōtinere virtualiter aliquid potest esse dupliciter vel virtualiter actualiter vel virtualiter potentionaliter. Prima continentia arguit perfectiorem noticiam positiue. Secunda solum permissiue: sic est in proposito maxime de scientia

210

vna vnitate generis ꝓximi vel remoti ꝺ quo habeť sexto hui⁹. ¶ Ad terciũ cũ arguiť ꝙ tũc oẽs alias scientias subalternat: negãdo ꝯñã 3. ad ꝓbationẽ dico ꝙ ꝓcedit ab insufficiẽti. Nã ad sciẽtiã sabalternã nõ sufficit subiectũ sub subiecto: sed plura alia requiruntť inter que vnũ est ꝙ noticia inferior a superior i accipiat principia sua ad ꝓbandum ꝯclusionẽ. Requiriť etiã ꝙ subiectũ sciẽtie subalterne addat aliquã differẽtiã accidentalẽ ad subiectũ scie subalternantis quõ se habet ꝑspectiua que est de linea visuali ad geometriam ⁊ musica que est de numero sonoꝝ ad arismetricã. Son⁹ eñ addit numero ⁊ linee addit visuale: hec additio deest in ꝓposito: licet enim subiecta aliarum scientiarũ sint ex additione ad subiectum metaphisice ⁊ aliqꝺ cõstitutũ ex subiecto metaphisice: ⁊ aliq̃ addito: illud tñ additũ nõ facit vnũ per accidens cũ eo: sed vnũ ꝑse. Illud nãqꝫ additũ est differentia mediata vel inmediate cõtrahẽs ens q̃ ẽ ꝑ se vnũ facit cũ ente: vel cũ aliquo includente ens inq̃tum ens sicut binarius addit suꝑ numerũ differentiã essentialẽ. ¶ Ad quartuꝫ cũ diciť ꝙ de subiecto oportet p̃supponere quid est cõcedo: sed minor est falsa ⁊ cũ ꝺr ꝙ ens nõ hꝫ q̃d cũ sit cõmunissimũ ⁊ trãscendẽs. Dico ꝙ hoc ita est in omni generalissimo: ꝙ nullũ generalissimũ habet q̃dditatẽ ꝓprie dictam cum nõ habeat genus ⁊ differentiã supra se ⁊ tñ qꝺlibet habet quid: quia alias non p̃dicareť in quid de aliquo. vnde ꝓbatio ista est insufficiens ꝙ si nõ habet diffinitionẽ vel q̃dditatẽ ꝓprie dictã quod nõ haberet quid: vel q̃dditatẽ large sumendo. Non eñ sequiť nisi de q̃dditate speciei cui⁹ ꝓprie est diffinitio. Licet ꝯ ens ꝓprie nõ habeat quid quod exprimiť ꝑ diffinitionem: sicut arguit ꝓbatio illa tñ habet quid eo mõ quo habet eẽntiam. Oportet eñ in diffinitionibus deuenire aliquo mõ ad aliqua simpliciter indiffinibilia qꝛ nõ est ꝓcessus in infinitum in rationib⁹ ſm p. ij. huius. Quid ditas ergo nõ solum sumiť ꝓ diffinitione q̃dditatiua: sed etiã ꝓ inclusis in ip̃a. ¶ Ad aliud qñ dicebať ꝙ ens inquantum ens non habet principia. Dicendũ ꝙ principia subiecti possunt intelligi in duplici genere: vl̃i cõplexa vel cõplexa ⁊ vtroqꝫ modo ens habet pr̃icipia. Nã principia incõplexa entis inq̃tũ ens sũt prime cause ĩmateriales: nã ip̃e sũt cause primi effectus qui est rei entis: habet etiã principia cõplexa. i. principia per q̃ sue ꝓprietates sibi inherent qꝛ de ipso potest esse demõstratio ꝓpter q̃d vt dictum est. Tũc ad ꝓbationes ente nihil est prius: principiũ aũt est prius principiato. Dico ꝙ cũ sit sermo de ĩcõplexo principio: ens cõe vt sic nõ habet principium qꝛ cũ sit cõe tam isti q̃ illi abstrahit ab vtroqꝫ ⁊ neutꝝ includit in sua rõne. Sed bene ens habet principium vt reseruať in suis inferioribus. nam plura sunt entia quib⁹ ꝯuenit habere principium: ⁊ esse principiata: ⁊ hoc mõ ens habet aliquod prius se. ¶ Sed loquendo de complexo ꝯcedo ꝙ tale principiũ est prius nõ quidẽ ente: sed ꝓprietate entis cui⁹ est principiũ: vt dictũ est. ¶ Ad secũdã ꝓbationẽ qꝛ tũc qꝺlibet ens haberet principia si entis inq̃tũ ens sunt p̃ncipia. Respõdeo si loquimur de principio incõplexo: sic dico ꝙ ens inq̃tũ ens habet principia accipiendo: ly inq̃tum specificatiue: sed nõ reduplicatiue eo modo quo arguit phi. j. posterioꝝ. Si vero loquiť de principio cõplexo que sunt ꝓpositiones inmediate ad ꝓbandũ passiones de subiecto: sic dico ꝙ entis inq̃tũ ens sunt principia accipiendo ly inq̃tũ reduplitatiue: ⁊ sic oẽ ens habet principiũ: qꝛ passiones entis sunt demõstrabiles de quolibet ente ꝑ p̃ncipia ꝯplexa Nã omnis passio supioris est passio cuiuslibet inferioris perse licet non primo Sic ergo patet ꝙ argumẽtũ accipit minorem falsam. ¶ Notandũ aũt ad euidentiam ꝙ inq̃tũ ⁊ quelibet alia dictio reduplicatiua sumiť dupliciť. Aliqñ reduplicatiue aliqñ specificatiue: Redu-

plicatiuè quidem sumitur quando denotat illud, cui iungitur esse formalem causam et p̄cisam inhærentiæ prædicati ad subiectum Exli gratia: homo in quantum homo est risibilis, ibi in quantū denotat, quod lij homo qui sequr̄ immediatè ad lij et in quantum est causa p̄cisa et formalis quare risibile inest subiecto quod est homo. Nam risibile inest homini, secundum propriam ratiōm humanitatis vt per causam, et tunc valet consequentia à lij in quantum ad vniuersalem. Nam si homo in quantum homo est risibilis, oīs homo est risibilis. Accipr̄ autem aliqn̄ specificatiuè qn̄ non notat talem causam, sed tm̄ formalem rationem illius cui adiungr̄. Exlm̄ homo in quantum rationalis est albus: sensus est quod homo in qn̄tum ∴ q est rationalis est albus. Vnde lij in quantum specificat, quod homini sic considerato sub ratione rationabilitatis, non repugnat albedo: et tunc non valet consequentia ab in quantum ad vniuersalem. Non enim sequr̄ igitur oīs homo est albus. Ad illud q substantia est p̄mum subm̄, ergo non ens: nego Ans. Ad Phlm̄ dico quod nihil plus vult nisi quod de substantia est principalior intentio Methci quam de accidente, tanqm̄ de nobiliori parte sui subiecti. Sic enim principia quæruntur, et causæ substantiæ, non vniuersr̄ sed principaliter. Et ergo Arlēs intendit probare septo Metaphi: vbi probat substantiam priorem omni accidente prioritate triplici, quare de ipsa principaliter est agendum.

Ad Commentatorem autem impugnantem Auicennam dico: Negandus est Commentator: et standum est cum Auicenna ponente ens in quantum ens esse subiectum Metaphcæ. Quod autem Commentator dicit: Nulla scientia potest probare suum subiectum esse: falsum est. Licet enim nulla scientia demonstret suum subm̄ demonstrōne pp quid et a p̄ori: qz ipm̄ subm̄ est p̄us notum primitate naturæ, potest enim demonstrare suum subiectum demonstrōne qz est et à posteriori. Qui etiam dicit quod

211

Metphca non potest probare Deum esse: falsum est. Hoc enim potest physica et Methca. Probr quia ois proprietas considerata de effectu quem impossibile est sibi inesse, nisi causa talis sit concludit causam demonstratam esse demonstratione qz. Sed tam proprietas considerata in scientia naturali, quam in Methca de effectu, non potest sibi inesse nisi Deus sit

Omnes homines naturaliter scire desiderant ꝛc. Viso de subo Methces, accedendum est ad explanationem textus. Iste igitur liber dividr in duas partes scilt prohemium et tractatu. Secunda incipit ibi. Quoniam autem manifestum. In prohemio autem ondit Artes circa quid ista scientia versetur; Scndo qualis sit ibi quare verò non activa. Circa primum duo facit: Primo ondit quod huius scie quae sapientia dr est considerare causas. Scndo quas vel quales cas considerat. Quoniam aut sciam ꝛc. Circa primum adhuc duo facit. primo pmittit quaedam ex quibus ppositum arguitz. Scndo ex pdictis rationem sumit ibi Cuius autem gra. Circa pmum duo facit pmo ondit scie in coi dignitatem, Scndo cognitionis ordinem ibi: aliq qdam dignitas aut scie. Patet p hoc q mlr ab oibus desideratz ideo dt Artes. q oes hnes mlr scire desiderant. Hoc aut ideo pponit ut ondat q quaerere sciam, non ppr aliq utile, qualis est hec scia, non est vanum, cum nrle desiderium vanum esse non possit. Ad eiudam huius pponis Notandum, q triplex est appetitus vel desiderium in rebus. quidam est appetitus nrlis, ~ inclinatio vel tendentia quaedam, qa unaquaeq res mlr inclinatz et tendit in suam perfectionem vel finem. Appetitus aut animalis seu sensitivus dr, q consqr sensum, sm quem, qlibet sensus inclinatz et tendit in obm conveniens et fugit inconveniens. Appetitus rolis dr ipsa voluntas consequens intellectum, sicut sensitivus consqr ipm sensum. Et nota q isti appetitus differt adinvicem. Primo qz appetitus rolis est formalr liber, non sic animalis vel nrlis. Scndo qz appetitus rolis et sensitivus aliqn noiat potam, aliqn actum elicitum

à potâ. Appetitꝰ aũt ntis nũq nõiat potã, nec actum elicitum; sed ist quedam tendentia consqns naturam rei, non differens realiter à nã rei. Tertio qz appetitꝰ sensitiuꝰ se ẽt m plus quam intellectiuꝰ. Nam ubicunqꝫ m istis inferioribus est intellectiuꝰ, repitz sensitiuꝰ, et non è conuerso. Sic appetitꝰ ntis se ẽt m plus quam sensitiuꝰ et intellectiuus. Nam ubicunqꝫ reperiuntz isti et ille, et non è conuerso. Vnde iste appetitꝰ intellectiuꝰ et sensitiuꝰ, ut sunt qdam nã, hũt quendam appetitum nrlem et inclinationem et tendentiam, qua tendunt ad suum finem et perfectionem ze Quarto qz appetitus ntis et rõlis m suis actibus semp ꝓsupponunt parem actum alterius potẽ cognitiuꝰ, puta uoluntas ꝓsupponit actum intellectus, et appetitus sensitiuꝰ actum sensus. Appetitꝰ aũt ntis nullum actum alicuius potẽ ꝓsupponit, ut appetitꝰ que grauis appetit centrum, et leue sursum.

His ꝓmissis Notandum. q dicta ꝑpõ non intellgr de appetitu rõlꝰ qz oĩs appetitꝰ rõlis ist forlr liber, ut patet ex ꝓmissis, sed appetitꝰ q oẽs hoies ntr scire desiderant, non est forlr liber: qz si sic tunc possemus non desiderare scire, et sic dicta ꝑpõ nõ esset nãcia sed contingens. Nec enim dicta ꝑpõ intellgr de appetitu ali, qz tunc bruta appeterent scire: cum careant appetitu sensitiuo. Intellgr igr scdm Scotum de appetitu ntis. Pat ꝑ locũ à sufficienti diuisione, qz non restat alius appetitꝰ. Oes igr hoies desiderant ntr scire ꝛ ntis appetitu. Et pt ꝓbari hec ꝑpõ à ꝑte: Vnum: qqz appetit suam ꝑfectionem, tam primam q est fã, quam scdam que est operatio: ꝑ quam coningr suo principio, igr homo ntr appetit sciam, que est eius ꝑfectio ꝓma; et intelligere q est eius ꝑfectio scnda, ꝑ quam coningr suo principio. Probat aũt ista hanc ꝑpositionem à posteriori, ꝑ signum: qz cũ sensus nobis deseruiunt, et ad cognitionem rerum, et aliter utilitatem, diligunta à nobis ꝓ seipsos m quantum sunt cognoscitiui, etiam ꝓ hoc q utilitatem conferunt ad uitam. Et hoc ꝓbant ex illo q ille sensꝰ

maximè ab omnibus diligr̃, q̃ magis est cognoscitiuus cuiusmodi est
visus, quem diligimus non solum ad aliquid agendum, sed etiamsi
nichil agere deberemus. Cuius cãm reddit, qz iste sensus inter oẽs
alios facit nos magis scire, et plures diffãs nobis rerum demon:
strat. Propr̃ q̃ Notandũ q̃ licet tactus sit duarum contrari:
etatum, scz̃t calidi, frigidi, humidi, et sicci, pp̃ q̃ non est vnus
simplr̃ sed duo, ut patet in hoc primo. Visus aũt tm̃ vnus sit con:
trarietatis scz̃t albi et nigri, plures tñ diffãs rerum demonstrat
nobis visus quam tactus, qz obm̃ visus scz̃t lux et color in plurib9
corporibus reperiuntur, quam oẽs qltẽs tangibiles, qz oĩa corpora tam
superiora quam inferiora lucem et colorem participant, non aũt alias
qltẽs, puta tangibiles, audibiles.
Alia quidem igr̃ nã sensuum ꝛc Consequnter pseqr̃ Phlus de or:
dine cognitionis dicens; q̃ oĩa aĩalia in hoc cõicant, q̃ hnt sensum
Nam ex hoc animal est ãl, q̃ ht aĩam sensitiuam, qmuis aũt oĩa
aĩalia hnt sensum, non tñ hnt oẽs sensus, sed solum pfecta. Oĩa
tñ hnt sensum tactus, cum sit maximè necessarius Est enim co:
gnoscitiuus eorũ ex qbus al constat, scz̃t, calidi, frigidi, humidi, sicci.
Deinde ponit Artes gradus cognitionis in huiusmõ aĩalibus dicens: Ee
q̃dam sunt q̃ hnt sensum, non tñ memoriam, cuiusmõ sunt alia mimo:
bilia sm̃ locum, ut sunt conchilia. Ex q̃ infert q̃ q̃dam sunt pru:
dentia et q̃dam non, cum ḡ pruda ex pteritorum memoria de futu:
ris pvideat in illis aĩalibus, prudentia ẽẽ non pnt, quæ memoria
carent: illa verò quæ memoriam hnt, aliquid pruda hrẽ pnt.
Deinde ondit q̃ etiam huiusmõ aĩalia aliqd participant experi:
menti: licet parum: Et hoc qz ex multis sensibus et eorũ memoria
assuescunt ad aliq̃ pseqndm̃ vel vitandum.
Pro eiuda pdictorũ Notandũ q̃ dux est pruda scz̃t ppè dicta
et metaphoricè. Pruda ppè dicta est habitus actiuus cum rõne
uaria. In oĩ. n. uirtute morali reqritr pruda in intllu regulati
ua: et habitus uirtutis in uoluntate, ut promptè et faciliter
eligat illud q̃ recta rõ dictat et determinat eligendum. Habtq̃

autem virtutis generatur ex frequentibus electionibus, ut habitus cas:
titatis ex frequenter eligere contingere. Prudentia autem gene:
ratur ex frequenter dictaminibus et ex frequenter determinatè
apprehendere hoc esse agendum. Licet autem scia Moralis sit habitus
activus cum ratione vera, sicut prudentia, tamen in hoc differunt, quia sicut
ars se habet circa factibilia ad habitum experti: ita scia Moralis se
habet circa agibilia ad habitum prudentiae, quia habitus artis et sciae Mora:
lis, quasi sunt remoti ad dirigendum quia utiles: ut aliquis potest scire artem
Musicae, non tamen dirigere nisi in particulari habeat actum: sic in habitu
virtutum simpliciter. Sed habitus prudentiae et experti, quia geniti sunt ex ac:
tibus sunt particulares, et ad dirigendum propinqui, quia et ad pru:
dentiam propriè dictam requiritur ratio. igitur est solum in hominibus. Prudentia
autem Metaphoricè dicta, non requirit rationem: ideo reperitur in brutis, non
quidem respectu eorum ad quae naturaliter et necessario inclinantur: ut in formica
ad hoc quod sit congreget grana simpliciter, sed respectu eorum ad quae se habent
contingenter, ut quod congreget grana in illo foramine et non in alio:
et quod accipiant ab hoc cumulo et non ab alio: et hoc est ex me:
moria foraminis in quo primo reposuit et cumuli unde prius recepit.
Quod probat Doctor Subtilis, quia prudentia est habitus consiliativus ex
6 Ethicorum in quo quis est potens faciliter et promptè consiliari quid agendum.
Consilium non est de fine sed de his quae sunt ad finem, ut habet Philosophus
in Ethic. Medicus enim non consiliatur si inducit sanitatem, sed de mo:
dis, quibus inducet. Item consilium non est de necessariis, sed de
contingentibus, Nullus enim consiliatur si sol oriatur vel non. Prudentia
ergo debet poni in brutis, circa ea quae possunt aliter et aliter agere. Sed
ea ad quae se habent instinctu naturali, non sunt contingentia hoc modo
quia consequuntur totam speciem, et illa necessario consequuntur, ita quod ad illa
magis necessitantur et aguntur quam agant, ergo respectu talium non est
prudentia. Notandum insuper quod collatio est duplex, quaedam est propriè
discursiva, quando ex magis noto proceditur ad minus notum, et sic confer:
re necessario requirit rationem, et ideo est tantum in homine. Alia est largè
sumpta, prout aliquid ex memoria unius, facit hoc et non aliud; et ita

213

non regnt nec̃rio raõm, ideo est in brutis, quod conferen̄ subuum ad ꝑteritū ex memoria ꝑteritoꝝ prouident de futuris.

Capitulum tertium

Fit autem ex memoria ℔orbus experimentum ꝛc. Consequenter ostendit diuersos gradus humane conditionis dicens, q̄ ꝑmo ex multis memorijs generatz experimentum, ita ex multis experimentis ars generatz. Et in hoc est q̄dam conuenientia artis et experimenti, q̄ sicut ex multis memorijs gnatz experimentū: ita ex multis experimentis ars siue c̃tis acceptio de cibus similibus. Differunt tn̄ q̄ experimentū tn̄ uersatz circa singularia, ars uero circa c̃lia, q̄ conseqūter ꝑ exta exponit. Cum n. homo accipit in sua cognitione, q̄ hec medicina contulit Sorti et Platoni tali infirmitate laborantibus, et multis alijs, hoc ad experimentū ꝑtinet. Sed cum alijs accipit ꝑ hoc q̄ conferat cibus laborantibus in tali ꝑe egritudinis, et sm̄ talem complexiõm illud iam ad artem ꝑtinet. Pro q̄ Notandū q̄ licet ex multis non nec̃rio miseratz c̃lis, tn̄ probabilē pōt inferri cū hac ꝓpone nā agit ut in pluribus ne impediatz Notandū insup̄ q̄ duꝑ est cognitio: q̄dam. n. habita est ꝑ inuentiõm alia uero ꝑ doctrinam. Primo. n. scia fuerunt inuenta, et deinde a magris ꝑ doctrinam discipulis tradita. Et sunt isti modi similes saluatiõm. Quiq̄ n. nā est potens, ita q̄ sine adiutorio extrinseco inducit sanitatem, quiq̄ aut ꝓp̄ sui debilitatem indiget adiutorio ẽxtrinseco ut de se nō sufficit ut patet ad sensū, et tunc illud ẽxtrinsecum est tanq̄ instrumentū, ipa. n. nā est principalr sanans. Silr in ꝓposito. Nam in quibusdam mr̃le lumen intellectus, est ita potens, q̄ ex se sufficit ut appareat pncia ad conclones, et tunc dr̃ gnari scia ꝑ inuentiõm. Quiq̄ aut ex se non pōt ea, tunc iuuatz ex q̄busdā signis sensibilibus ꝓpositis sibi a Doctore, ꝑ quod docens exprimit applicõm pncioꝝ ad conclones, et tunc intellectus addiscentis, virtute ꝓprij luminis conclam̄ assentit quam uidet esse demonstratam ex pncijs, ita q̄ illa signa, ita se hnt sicut instrum: sed lumen intellectus ut principale agens inducens scia et tunc scia dr̃ acqri ꝑ doctrinā Notandū insup̄ q̄ cis ma

cognio sine ptineat ad sensitiuā interiorem, est memoriam, et alia de
alijs: sine ad intellectiuam ortz à sensu: De sensitiua interiori pat
vt declaratū est in lib. de aiā. De intellectiua etiam habita p
inuentiōm pat. De habitu etiā p doctrinam pat: qz vt est in libr.
de Aiā declaratū: Necē est intelligentem phantasmata speculari.
Vt etiam Ar. 1. Post. cp deficiente sensu, deficit in nobis scia de
illis sensibilibz, vñ si cecz nato doceretz de coloribz, nunquam
haberet habitum scientificum de eis, sed tm habitū fidei, vel credu-
litatis, in quātū pōt credere docenti, qz color est tale ens. Notandū
insup. cp oīs cognio intellectiua vel est principiorum vel conclusionum
et utroq; modo duplex. Vel qz est incomplexa notitia: puta de ter-
minis principij vel conclusionis: vel complexa de complexione huius vt
illig. Quantū ad cognioēm terminorum, non est cognio experimentalis
quae scitur est fructus acceptio sensibilium necessaria: sed bene est necessaria
appsensio aliqua sensibilis, qz smē ista non pūt tradi alio nisi
coniuncti, vt pat ex precedentibz. Nichil .n. est in intellectu quin pcedat
in sensu aliquomō, vel qz p se ut color: vel p suas ptes
ut mons aureus: vel in suo remisso vt albedo intensa: vel in suo
simili vt Antichristus; vel in suo esse vt Deus, vel quōmō. Quantū
ad cognioēm complexā principij vel conclusionis, innat cognio experi-
mentalis, vt assentiatz citig ipsis. Affirmatiuas quidem si p sensū
cognoscatz connexio extremorū in singularibz. Negatiuas verò si co-
gnoscatz separatio extremorū. Qz .n. sensus frequenter videt hanc
totalitatem, et sanē minoritatem coniungi, ex hoc nullus citig assē-
tit illi principio: Oē totū est maius sua pte. Notitia igr experimen-
talis est coadiuuans ad notiam complexā principiorum et conclusionum
Appsensio verò alicui sensibilis est necessaria ad cognioēm terminorum, et
hoc mō ex experimento gnatz ars. Nulla tm notitia experimentalis
nec sensitiua est simpliciter necessaria ad cognioēm complexā principiorum vel
conclusionum Patet qz ipē intellectus conceptis tribus pōt virtute ppa ipōs
componere vel diuidere ita, cp conceptis talibz complexis si fiat principiorū
principiorū ēt cognoscentz veri mediante lumine intellectus, qz precedat
cognoscing in quātum tunc cognoscing. 1. Post: Conclusiones aūt cū virtualiter

continiãtz m̃ p̃cipijs, p̃nt elici ex illis. Nõ est igr̃ simplr̃ necria cognitio experimentalis nec sensitiua ad cognicõ complexa p̃ncipij vel conclusionum Licet. n. mnqua p aliũ sensũ videatz hec connunctio vel separatio m̃ re, si tñ ex sensibꝫ apprehendantz trin, et nichil̃ componat vel diuidat ille assentiat ppa virtute: imo vbi sensꝫ p̃cipit connunctiõm trinorum simpliciũ m̃ re, adhuc certiꝫ adhaerebatz p̃cio complexo p lumen mẽte m̃ltis, quam p aliquam sensꝫ apprehensionem. Si. n. m̃ applicatione sensꝫ eẽt error, adhuc nichil̃ circa illud p̃cipium nõ errauret qñtm ad veritatem compositionis, sed m̃dicaret etiam sensũ errare circa hoc, non obstante qꝫ a sensu errante auferet notiam simplicium, vñ videmus vbi sensꝫ p̃cipit baculũ possibũ m̃ aqua frãgi, nichil̃ iudicat sensũ errare, qz nullũ durũ frangit̃ ad tactũ molle. Hec mã tractatz diffuse ã Doctor. Subtil. m̃ lib. 1.

Ad agere quidem igr̃. Dẽm compat Ar. artem ad experimentum per modum permanentie dicens, q quantum ad actionem experientia nõ videtz ab arte differre: quantum n. ad actum tollit̃ differa, quia int experimentũ et artem erat, q vte et singulare. Qz sicut experimentum p singularia opatz ita et ars, vnde p̃dicta differa erat in cognoscendo tñ, dt tñ Ar. q omnis in modo opandi ars et experimentũ non differunt, qz vtraq; circa singularia opatz differunt tñ in efficacia operandi. Nam empti non artifices, certius opantz artificibus non emptis. Cuius cãm reddit: qz actus et generones sũt circa singularia. Vniuersalia. n. non generantz nec monentz nisi p accidens, in quantum hoc singularibus competit: homo. n. gnatur hoc homine gnato. vñ Medicus non sanat hoñ nisi p accidens, sed p se sanat sortem et Platonem, aut p se alĩquem hoñ singularem cui accidit esse hoñ in quantum esse curatus.

Pro quo Notandũ qñis esse hoiem p se conuenit Sorti, tñ curato vel medicato p accens conuenit. Hec. n. est p se: Sortes est homo, qz si Sortes differretz homo poneretz in eius diffone: sed hec est p accidens: Curatus vel sanatus est homo. Dt igr̃ Ar. cum ars sit vniuersalium, experia singularium si qs grẽt raõm artificis sue experie erit quidem p̃fectꝫ in hoc q vniuersa cognoscit: sed qz ignorat singulare et sue experimento curat multotiens m̃ curando peccabit

Pro q̄ Notandū sm̄ Scotū in lib. 1. artifex ex solo hoc, qđ ẽst ꝑfus, qđ ẽst habitū ꝑfectū in vtli, quem hꝫ ꝑ̄ non applicāt ad particulare: pōt ẽst igr̄ artificem esse ꝑfectū, et tn̄ nō cognoscere p se singula: re circa q̄ est operatio Exptum aūt impōt ẽst esse ꝑfectum, nisi p se cognoscat singulare, qr cognō experimentalis p se, est vniuſ singlariū. Artifex ꝑ ex hoc q̄ ẽst artifex, non oportet quod co: gnoscat ita opabile, sicut exptus ex hoc q̄ est exptus. Tn̄ ex hoc non sqr̄ qr̄ ita sit pōt artificem p se et ꝑfectē cognoscere singulare, sicut exptum si applicet cognitiōm vtlem quam ht ad rpm singulare. Notandū etiam q̄ singlari circa q̄ fit opero multa nisunt ꝑter nām cōis rōnis quę multum diuersificant raōm vel ac: tionem. Nam aliter oportet agere circa hunc infirmum, ni hoc hꝫ et ni parte hac, quam circa alium infirmum in eadem infirmitate la: borantem, in alio loco et in alia ꝑte. Ista autem annexa cognoscit exptus ex multa cognitōne singularium, quę non oportet cognoscere ar: tificem, vt artifex ẽst, qr licet de singlari posset p se cognoscere ꝑ q̄ si applicetr, non tn̄ cognoscet annexa p habitū artis, ideo ex: ptus certiꝰ opatr. Jt̄ etiā ex hoc q̄ expts ex frequenter agere, habet habitū in potia motiua, q̄ exequr operōm, vt cytharedus expts habet quidam habitū in manu ex frequēter agere, quem nō ht inexpts et qr ille habitus multū faut ad expedite agendū, ideo exptus habens talem habitum certius opatr

Experti quidem quem sciunt licet ꝑ quid. Consqnter compat experimentū ad artem qntm̄ ad cognitōm ostendēs ꝑeminentia artis et scīa dicēs: Illi q̄ sciunt cām̄ et ꝑ q̄ sunt sapientiores et scien: tiores alis q̄ ignorant cām̄: sed solum sciunt qr: expti aūt sciūt qr, sed nesciunt ꝑ quid. Artifices autem sciunt cām̄, qr sciunt ꝑ qd, et non solum qr, ideo sapientiores sunt exptis. Jtem ad hoc arguit sic. Signum scientis est posse docere; artifices autem docere possunt, qr causas cognoscunt, expti aūt nō omn̄ cās ignorēt: et si ea quę experimentis cognoscūt alijs tradunt non p modū scīa recipiēt sed opimōs. Vñ patet q̄ artifices sunt magis sapientes et scientes exptis. Ad euidam aūt huiq̄ dr̄, q̄ artes et ꝓnes sunt circa sin: gularia. Notandū q̄ hoc intellgr̄ de arte treiscante, quiasmō est

215

ædificare, non de manente. sicut est intelligere. Actus n. intelligendi maxime est circa vte, de hac distnē actu dictū est 3. Phi. Notandū insup q licēt potēt distinguantz & notificentz distinguī actus, et actus p obiecta, non tn ex distnē numerali actuum et obiorum sqr distinctio numeralis potēt, sed ex vnitate vel diversitate sm genus. Circa pdicta tn potest dubitari. An singularitas sit rō formalis obiectiua sensus. Pro cuius euidentia notandum: sicut declarabitur quarto d septimo huius oportet dare praeter vnitatem virtualem in actu aliquam unitatem realem nimirum unitate numerali que est prior ex natura rei unitate uniuersali in actu, à qua moueatur intellectus ad causandum aliquid commune de hoc singulari. Vel de illo eiusdem speciei magis quam diuersarum specierum: alter uniuersale foretur fictio. Et probatur pro nunc una ratione. quia circumscripto omni intellectu hec albedo conuenit magis cum illa albedine quam cum aliquo alterius speciei nigredinis. Ista conuenientia [illegible] est de secundo vel tertio modo relationum vt patet istos modos inuenti 5. Metaph. & de primo modo, et sic fundatz sup vnum, igr iste unitas est realis, qz relatio realis non pot fundari sup ens rōnis tm: sed hec unitas non est numeralis igr aliqua minor. Vnde dico q illud unum reale precedens actum intellectus est unum in multis quantū est de se: sed est unum sit multa vel de multis p intellectum abstrahentem et predicantem illud de multis: et tunc est actu uniuersale et nō prius, quia ambe conditiones requiruntur ad vte, vt patet ex 1. Post. Sed contra illud unum, est aptum natum predicari de multis, igr est actu uniuersale. Preterea illud unum vel est singulare, vel uniuersale, qz non est dare medium, non est uniuersale per se, igr singulare. Petitur ad 1m q illud omne est aptum natum predicari de plurib⁹ aptitudine remota: sed aptū aptitudine ne proxima proxima intellm. Prima aptitudo nō sufficit ad vte actu, sed etiam necessaria est cum prima: et ideo illud unum actu reale, non est actu uniuersale. Ad 2m dico sm Lincolnia. 5 metaph. suos: q equinitas est tm equinitas: et nec est unum vel plura: nec singulare nec vte, sed abstrahit à quacūq; tali condicione, et ideo est medium inter vte in actu et particulare p negationem vtriusq;. Notandū aut, q Auic. nō simpliciter negat unitatem de quidditate cum ait: q nec est una nec

plures, sed negat vnitatem numeralem ad quam scz̄t vnitatem nume:
ralem, et multiplicitatem sibi oppositam, quidditas est de se indiffe:
rens, et de se ad neutrū dtr̄natur, nec ad vl̄e nec ad singulare:
et vt sic nā in se considerata, sine vtroq; illorū est obm̄ sensus
h̄t tn̄ vnitatem sibi competentem. Nam oē vnum, est vnum vni:
tate sibi ꝓpria, hæc est vnitas p̄or vnitate vl̄i, et minor vnitate
numerali. Singulare igr̄ sub rōne singularitatis non est obm̄
sensus: sed obm̄ ꝑ se sensus, est aliq vnum reale p̄us vnitate
vl̄is, et minus vnum, quam vnū numero: vt iam p̄dixi. Vbi Notādū
q̄ in singulari sunt duo consideranda scz̄t ipā singularitas, et ipā
nā subiecta singularitati, quæ de se est indifferens ad esse hoc: et
vt sic indifferens p̄cedit ipām singularitatem: et in illo p̄ori suo quo
procedit h̄t illam indiffām et vnitatem realem minorem vnitatem nu:
merali. Cum igr̄ singulare sentitur, ipā nā subiecta singularitati
est forl̄is rō obiectiua, licet totū singulare sentiatr. Et si quæras
q̄mō se h̄t singularitas ipā ad obm̄ ex q̄ nō est rō forl̄is obiecti.
Dico q̄ se h̄t ad modum q̄ cā sine qua, non sic intelligen̄ q̄ ipā singu:
laritas vel ꝓprietas indiuidualis non est rō agendi: sed benē est
conditio agentis. Ipsa .n. nā est rō agendi et mouendi sensum
licet non sine singularitate: vt patet in simili: q̄ color non videtr
nisi sub quantitate, licet q̄ntas non sit rō forl̄is visus. Est enim
rō sine qua. Quod aūt singularitas non sit rō frl̄is obiectiua sensus
pat ꝑ Arl̄m .2. Post dicentem, q̄ sensus est vl̄is: sentire verō parti:
cularis. Item singulārs vt sic est vnius rōnis in colore et sono, igr̄
singularitas non est forl̄is rō obiecti. Probr̄ Consq̄ua, q̄ ꝑ ratiōm
forl̄m obiuam ordinantr potiē ēē distinctæ, q̄ sic sic eadem ptā ēēt
rsp̄u soni et coloris. Sed con̄ .2. de Aīa: Singulare dum sentitr vl̄e
dum intelligr̄. Confr̄ q̄ alr̄ idem sm̄ eandem raōm esset obm̄ et
sensus et intl̄ls: q̄ si singularitas non sit obiectiua rō sensus erit
ipā nā subiecta singularitati: sed nā talis est obm̄ intl̄ls, quomō
igr̄ ponetr diffā sensus ad intellectionem: cum diuersarū potentiarū
sint diuersa obā. Præterea cuius est actus, eius est potā: sed
sentire est singularium 2 Post. q̄ et sensus. Rtur 1o ad authoritm̄
2 de Aīa consilesq; dicendū q̄ ꝑ eas intelligr̄ q̄ rō singularis

216

est requisita ad actū sensus vt cā sine qua non. Ex hoc tn̄ non sequr̄ q̄ sit rō formalis obiectiua. Ad confirmōm de distinctione sensus et intellectus p obiecta. Dicendū q̄ si vte actu ponatr obm̄ intlls: argumentū nihil concludit: qr obm̄ sensus non est vte actu: sed est indifferens ad vltātem et singularitatem. Si verò ponatr q̄ ipā nā vel quidditas sic indffrns sit obm̄ sensus et intlls, sic argm̄ haberet apparentiam. Et tunc dicendum q̄ potarum quædam sunt disparatæ, quædam subordinatæ. Si disparatæ dico q̄ etiam habeāt obiecta disparata. Exlm̄ potæ sensitiuæ particulares: et ideo vnus sensus puta visus, non potest in obm̄ alterius puta auditus. Si sint subordinatæ, vel sint eiusdem gnis: puta si ambæ sint cognitiuæ vel alterius gnis: puta vna sit appetitiua et alra cognitiua. Si sint ambæ subordinatæ eiusdem gnis, habent etiam obiecta distincta subordinata sm̄ communius et minus cōe, et cum hoc potā supior, potest in oē illud in q̄ potest inferior. Exlm̄ sensus cōis, et sensus particularis, qr sensus cōis est supior potā, pōt in oē illud in q̄ pōt inferior, et ht obm̄ communius. Vn̄ pōt in oē illud in q̄ potest visus et adhuc plus, vt pat. 2. de Aiā. Sdr̄ est in potentijs subordinatis alterius gnis, qr si potā cognitiua est coior appetitiua hbit obm̄ communius. Si autem sit æqualis ambitus vt in quodcq̄ pōt vna et reliqua pōt: ambæ habebunt idem obm̄, et sub eadem rōne qntm̄ est ex parte obiecti, sicut se hbnt vt credo intlls et volūtas. Ad ppositum intlls et sensus sunt ptæ subordinatæ eiusdem gnis, qr ambæ cognitione distinguūtr, g̃ penes obm̄ communius et minus cōe vn̄ in q̄cq̄ pōt sensus et intlls, et non ē con. Eadem g̃ nā indffrns et nō actu vlis poterit cognosci ab vtraq̄ potā. Quidditas g̃ sm̄ q̄ est obm̄ sensus ita et intlls, sed intlls cum sit potā supior, pōt in oēm quidditatem rei sensibilis et mālis, sensus autem non in oēm sed in aliquam, vt visus in qdditm coloris seu lucis, auditus in qddtm̄ soni et sic de alijs. Ad illud de somno et vigilia: cuius est actus eius est pōta. Dico q̄ sicut potā sensitiua, ht p obō istam nām indifferentem, ita et actus. Quod pbr̄ qr aliter nō eēt idem obm̄ ptæ et actus. Tum qr ptā sensitiua haberet obm̄ sm̄ aliquam raōm, sm̄ quam

cēt imple illam potām, illud p se obm cognoscere. Consq̄s est euidēt falsum. Probr Consq̄a Tū q̄ sensus nichil apphendit nisi p actum sentiēdi: tū q̄ sensus nō potest cognoscere singulare sub roné singularitatis, nisi nec intls vt dicit. 7. Suig. Ipā q̄ nā indifferēs est obm potā et actus sensitiuā: sentire tñ dr esse singulariq̄ sensus nō pōt huiusmō obm apphendere nisi sub singularitate. Hāc nā hic diffusiq̄ tractatz à Doct. Subt. et d. 3. 2 Sent. q. 1. vbi sic ait: Licet quidditas vel nā nunquam sit sine singularitate vel vniuersalitate, non tñ de se est aliqd istorū, sed est pus obm intlt óibus istis. Et sm Sanc. poritatem vtē est p se obm intlt, et pse vt sic considerata à Metaphco et expmr p deffom. Nō solum au: tem ipā nā est de se indifferens ad vniuersalitatem et singularita: tem, seu ad esse intlt vt singulari, sed etiā ipā Sns ēē nim: tollectu, nō st pmo cr se vniuersalitatem. Licet. n. ipsa intelligatz sub vniuersalitate, ut sub modo intelligendi ipām: tñ vniuersalitas non est pars eius conceptus primi, q̄ non conceptus Metphci sed Logici. Logicus. n. considerat scndas intentiones applicatas primis. Prima igr intellectio est nā, vt non comitetz alios modos, nec q est eius extra intllm, neq; q est eius intllū. Et sicut sm illud ēē nō ē nā de se vlis, sed vlis accidit illi nā sm pmam rom eius sm quam est obm: sic etiam in re extra vbi nā est cum singularitate non est ista nā de se determinata ad singularitatem, sed est pōt intr ista roné conbente ipām ad singularitatem istam: et vt sic nō ēē: pugnat sibi esse sine rpō conbente: ita q̄ illi vnitati existi in hoc singulari non repugnat de se cum qualicq̄ vnitate singularitatis ponatz licet sibi repugnet vt fca ppria isti singulari, q illi radi contra: hentem. Licet igr esse actu, vtē, non conueniat ipi nā ex intllm sibi tñ à pte rei conuenit communitas et singularitas: sed cōitas conuenit ei ex se, singularitas autem conuenit nā, q aliq in re conbens ipām. Et si arguas q qdqd est in vno numero est vnum numo, igr ipā nā est una numo. Rndeo pmo in alio simili et maiori: bori, qdqd est in una specie est vnā specie, q colorin albedine q̄ vnum specie, igr nō st vnitatem minorem vnitate speciei. Non igr Nam sicut aliq̄ st dici diabum deiotiue vt pote corpus vel pse

217

primo vt homo, qz obm̃ michuchit p̃dicatū: Ita dico q potāle, q cōsr̃ p actuale informata ab illo actuali: et p hoc informatr̃ ab vnitate ista consequente istam actualitatem, et ita est vnū vnitate ꝓpria illig actualis .s. deitatiuè est sic vnum: non autem est dē se sic vnū neq̃ primò, nec p partem essentialem. Color igr̃ in albedine est vnus speuē, licet non de se nec p se, nec primò sed denominatiuè tm̃. Differa autem specifica est vna primò: qz sibi primo repugnat diuidi in plura speuē, albedo autem est vna speuē per se sed non primo qz p diuisi mtrmsecum sibi, vt p istam diffram̃. Ita concedo vt q̃d est in isto lapide est vnum numero vt primò, vel p se, vel deitatiuè primo vt illud p q vnitas talis comenit huic composito p se vt hic lapis cuius illud quod est primo vnum, hac vnitate est p se pars. Deitatr̃ tn̄ illud potāle, quod pficit iste actualis: quod quasi deitatiue respicit actualitatem eius, et vnitatem similr̃.

Caput .IIII.

Primum quidem igr̃. Consquter compat Plus artem actiuam speculatiuā, ostendens quod ars speculatiua, magis est sapientia quam activa, et hoc qz est ff ipm̃ scire et non ff aliud. Et qz Ar. vsus fuit noie artis et scie indifferenter, ne q̃s putet q ista stricte sumpta idem penit importet, remittit ad 6. Ethic. vbi ista distinguuntr̃. Pro q Notandū q in 6 Ethic. ponunt quinq̃ habitus intellectiua: les, scz sapia, scia, mtis, pruda, et ars, quod sic distinguuntr̃. Intis n. sapia et scia sunt habitus speculatiui, sine circa partem aiē speculatiuā: quam ibi scientificam aiē appellat. Differūt tn̄ in hoc qz mtis est habitus pmorum principiorū demonstroīs: scia vō est conclois ex causis mferioribus. Sapientia vō consideral cās primas. Vnde ibidem dr̃ esse capat scientiarū. Pruda vero et ars circa partem aiē practicam sunt, quae dr̃ rationatiua de contingentibus opabilibus à nobis et differunt. Nam pruda dirigit in actiombus quae non transeunt in exteriorem mām, sed sunt pfectiones agentis, vñ dr̃ ibi q pruda est recta rō rez agibilium: Ars vero dirigit in factiombus quae in mām exteriorem transeunt, sicut edificare, sciare vñ dr̃ ars recta rō rerum factibilium: deinde autem cum dē: Cuius autem gra nunc. Ondit ex habitib principale ꝓpositū q scilicet

sapiá sit circa causas. vñ dr̃ q hoc est sã, cuius grã faciũ ꝑdic: tam rationẽ, qr scia illa quæ dicta sapia vdr esse circa p: mas cãs et prã principia. Quod qdem pat ex ꝑdictis. Quanto n. tanto sapientior est, quanto magis accedit ad cõ apitionem qr exptus ꝑfectior est eo, q sit solum sensum sine experimento, et artifex est sapientior expto: et inter artes et scias, speculatiue sũt magis sapientiæ quam actiuæ, cum ꝙ vnusquisq; tanto sit sapientior quanto magis accedit ad cõe cognitionem, ista scia quæ est simpliciter sapientia erit maxime circa cas
Quoniam autem hanc scientiam. consequẽter ondit Plg, q methia est sapia ex his quæ hoies communiter opinantr de sapiẽte quæsit sex. Prima conditio sapientis est, q ips est oia scire: vt contingit sic methi est oia scire. Quod exponens Scotus dicit, q ad methicum spectat considerare qdditates aũ rerum, non qdem in particulari, neq; tñ oes duæ scire supfluerent, sed in vli, et sm̃ rationẽ entis sit hoc est q dr̃ Plg, vt contingit in qntum spectat ad ipm, scz in vli. Secundo hoc exponi illud, q ar̃ 6. suius. q nulla alia scia tractat de q quid est, supple in cõi nisi methia. Et si arguas: q eadem est scia totius et partis ꝙ ad eandem sciam spectabit considerare qdditm in cõi et particulari. Responsio q verũ est, qntum ad q se passiones totius, eadem n. est scia passionis entis et cuiuslibet entis, vt hois, equi, et sic de alijs quantũ ad passiones entis dictas de ipsis. Non autem qntm ad passiones ppas ipãrum. Scnda conditio sapientis est, qr eius est cognoscere difficilia, quæ scit nõ sunt facile coiter hoibus ad sciendũ talia sit cõsiderare methicus, sit. n. considerare cas maxime vles, quæ sunt difficiles ad cognoscendũ, cum sint remotissimæ a sensu, a ꝙ oib cognitio nra sit initium. Tertia conditio sapientis est, q de illis quæ sunt sit certitudinem, plus quã alij coiter habeant: sic methia est scia certissima. Quod ꝓbat ar. Qr qnto aliq; scia sũt pores naturã tanto sunt certiores. Quod ex hoc pat qr illæ scie quæ dicunta ex additione ad alias sunt minus certæ scijs, quæ pauciora nisi considerõibus comprehendunt, sicut Arithmetica certior est Geometria. Nam ea quæ sũt in Geometria sunt ex additione ad ea

quæ sunt in Arithmetica, q'd intelligere valemus, si consideremus ea
q̄ vtraq; sciā considerat, vt principium p̄mum s. vnitatem et pun:
ctum. Vtrumq; n. est indiuisibile, punctus tñ addit sup vnitatem
situm seu positionem in continuo. Sic sciæ particulares, sūt posterio:
res Methca, et earū subiecta addunt aliqd ad ipam, vt patet de
subo phcæ et Methcæ. Cum g̊ tanto aliq̄ sciā sit certior, quantū
ad sui scibilis consideratiōm pauciora actu consideranda requrūtr
vñ sciæ opabiles sunt incertissimæ, qr oportet q̄ considerent mul:
tas singularium operabilium circumstantias, sqūr q̄ sciā Methca sit
certissima. Quarta condio est, q̄ ille dr sapiens q̄ pōt assigna:
re cās cuiuslibet quæsiti, et p hoc docere, sic Methca considerat
p̄mas cās om̄ cāurum. Quinta condio sapientis, q̄ illa sciā est
sapiā quæ est magis volita, pp ipm̄ scire et non pp aliud, huiusmō ē
Methca. Quod pbr qr Methca est maxime sciā, g̊ est maxime volita
pp ipm̄ scire. Ans pat qr est de maxime scibilibus, scīt de p̄mis
causis et principijs, p quas alia cognoscūtr. Consqm̄ vō pbat qr q̄
sciam pp scire desiderat, iuxta illam Regulam topicā. Si simplici:
ter ad simplex, et maius ad maius et maximum ad maximum. Sexta
condio sapientis qr nō decet ipm̄ ordinari ab alio, sed potius ipm̄
alios ordinare. Quod pat ex hoc qr architectores ꝛ principales ar:
tifices q̄ sapientes dcūr, non ordinantr sic ab alijs, sed ipæ scientiæ
famulantes ordinantr in finem supioris artis, sicut nauisfactio in
vsum ips nauis, Gubernator n. q̄ vtitr naui iam facta, est architec:
tor rspū nauis factoris. Silr ars equestris ordinatr in finem mili:
taris, et sic oēs sciæ ordinātr in Methcam Quod pbat ex hoc qr cū
particularis finis cuiuslibet sit bonum particulare illud q̄ est finis
oī in toto verso, est optimum in tota nā. Sed Ds ipe est ad quem
ordinantr qdqd ptinet ad considerōm p̄dictam. Pat g̊ q̄ Methca
est sapiā, et principalissima inr alias sciās.
Quare verò non actiuæ Consquter ondit P. qlis sit Methca. Et
p̄mo ondit q̄ nō sit practica sed speculatiua, cum non sit pp opari
sed pp scire. Quod ondit ex hoc qr Phli fuerant moti ad philosoph:
andum et inqrendum sapiām, pp admiratiōm. Admiratio autem ve:
nit ex ignorantia. Ipsi n. videntes aliquos effectus, vt eclypsim lunæ

motus solis et sic de alijs, et ignorantes ipsorum caus fuerunt noti ad ipas
inprendas, ff fugam ignorantiæ et pp scire. Hoc etiam probat ex signo
qz habilis oibus ncijs ad vitæ rectæ, et hæc quæstio est et nõ
pp aliud sed pp scipam. Secto ondit q hæc scia est honorabilissima ibi.
Nec tali aliam honorabiliorem cum sit diuina. Dꝰ autem est
honorabilior oibus rebus. Quod autem sit diuina ondit. Tum qz ist de
Deo cum sit de primis causis. Tũ qz solus Dꝰ stt pfecte ipsam scit Meta
phram sm ipam complentiam, licet aut eius cognic non possit pfecte sm
ab hoie, illud tn modicũ q ab eo hũ ipponderat oibus q p alias scias
cognoscunt. Ex hõ patet q eũ Methica sit scia speculatiua et sit nobi-
lissima, squr q oi practica scia, aliqa speculatiua sit nobilior, sctr ista
obiectio. Quod qdem verum est de scientijs humanitus adinuentis, qz va
ra tsla est nobilior ipsa, quæ tn est practica eũ dirigat in dilectionẽ
Dei, vt diffuse tractat Scotus in Prolo. 1mi sonten. Et si arguas quod
practica humanitus adimenta, sunt nobiliores Methica, qz aug finis e
nobilior ipa scia est nobilior, sed finis practicæ vt moralis Plis e
bonum esse: finis speculatiuæ ist verũ scire. Primũ est melig scndo
pat. et sic nobilig § 2c. Rsr ad hoc idem Doc. subt. in Soc 1. Meth.
q bonũ simplr nõ est finis practicæ de qa Ar. loqr, sed bonũ opis
nobilig est aut bonum speculatiuũ quam bonũ opis, scia aut practica e
vt bonum finis non simplr: qz sm Plm ordinata ad melig bonũ mrum
vt sqt speculauemur substis separatas, et quatemus in speculatiua ea
illa aut speculatio est summum bonum mrum, qz est faciecig sm Ar. lo
Ethi. Iuxta tn pdicta posset dubitari vtrum Methica sit Prac:
tica vel speculatiua. Et rr q sit practica. Qz oib scia q ordinatz
ad bonum mrum e practica, sed ista e huiusmõi, qz ordinata mediate ad
felicitatem quæ est summum bonum mrum igr est verè practica. Pre-
terea Methica est cois ad practicas et speculatiuas qz vtis rspũ om
nes speculatiua nec practica, qz abstrahit ab vtrisq. Con Avi in lvã.
Rdeo in ista qstione suppono vnum q ab oibus est concessũ sqt pla-
bitus sen scia practica aliquomõ extendr ad praxim, sicut etiã intel-
lectus, iuxta illud 3ij de Aia: Intllis extensione fit practicus. Hoc suppo-
sito scia pcedam. Primo secdm Docto. subt. in Prolo. 1mi sent. dicit. Ad
qd praxis ad quam dr extendi scia practica. Secto quare dr eccno
scia practica extendr ad praxim. Tertiõ ex dictis dicit ad qstõm.

Quantū ad primū prayris ā q ꝺ scia dr practica est actus alicuius potē dūg quam mētis, naturaliꝫ posteriꝰ intellectione natus conformiter elici ꝫ intellectiōi recte, ad hoc quod sit rectus. In ista descriōe 4 ponūtur Prima cōdis est, q sit actus alicuius potē alterius quam mētis, et hoc apparet standō pcise ꝫ actibus mētis non est extensio: q extendere est ex se tendere. Sic aūt mētis non extra se tendit nec valet dicere quod sufficiat ad prayim q oms actus mētis extendat dirigēs alium, q tunc principium in speculativis esset practicum cum extendat ad habitum conclōnum. Sed quid absurdius. Ex his concludo cōtra relatū, q Logica nō est scia practica. Sed cōtra illud Corrolariū arguit Ruic. multis rōnibus, q̄rū una est talis: Habitus cuius finis propius non est actus proprius, est habitus practicus, Logica ē huiusmōdi ꝫ ꝛc Min. pat. q ordinat ad alias scias. Praterea habitꝰ q dividit ꝫ utentem et docentem est practicus, Logica est huiusmōdi ꝫ ꝛc ista aūt rōnes et alie quas ponit Ruic. ibidē predūt ab insufficiēs. Ad 1m Maior est vera si sciāt q fine actum alterius ḡnis à speculatiōe, ita q sit directiue vere prayis, que scit sit actus alterius potē quam mētis, vt voluntatis vel aliarū potarum exequtiuarū et p hoc pūt solui oēs rōnes Ruic. et sic Min. est falsa. Ad 2am inducit cōtra ipm, q assumpta Maiore addo Minorem sic: Sed Metheā dividit ꝫ utentem et docentem ꝫ Metheā est practica. Conclō est euidenter falsa ꝫ Maior, q Min. concedit etiam ab ipō. Et pbr quod oēs alie scie utuntur Metheā speciali qntm ad pncia cōia que sunt dignitates, quas accipiunt alie scientie à Metheā sm Philos 4 suis. Secunda cōdō ē q prayis mtis posterior est intellectione pat. q actus nō tūtes ordinem ad mētem, cuiusmōdi sunt actus vege: tatiui, aut etiā mtis precedentes, vt sunt actus sensitiue, nō dem prayes, nec ad eos extendit notitia practica, vt sunt pores intellectione: Silr actus potē appetitiue, sensitiue, quinō precedat actum mētis non est prayis, nec vsqꝫ istos actus, scia est practica, nisi p quanto aliquomo est moderatiua istorū actuū, et isti actus sequntur intellectiōm moderantem, vt p ipsam moderātē. Ex duabꝰ cōdi: tionibꝰ prayis sequit Corrolarium: q prayis ad quā extendit habitꝰ practicꝰ nō est nisi actus voluntatis elicitꝰ vel imperatꝰ, q nullꝰ istorū est posteriꝰ esse intellectione. Licet aūt voluntas imperet intellectui, tn illa actus intelligendi non est prayis, cum non sit

altrig potiō ab intellu. Tertia condio é q praxis sit actus natg
conformi elicii intellectōi recte. Hoc pbr ex 6. Ethic. vbi dr: quod
electio recta, necessario supponit vrām rectam. Et si hoc est verū de ele-
ctione que est actus elicitus voluntatis, pari ronē erit verū de ac-
tu voluntatis imperato. Ad hoc g vt actus sit rectus, oportet q conform-
miter eliciatur rōni recte. Ex duabus vltimis conditionibus praxis
sequr q actus imperatg a voluntate non est praxis primo, sed qsi p
accidens. Quod patet ex doc, qr nō est pmo posterior intellectione, nec
pmo natus elici conformiter recte vrī, oportet g aliū pmo esse pru-
rim. Iste est autem actus elicitus voluntatis que est volitio, qr g
volitionem vt dictas condiones actus imperatg, et rpa nō ē p aliud
tales. Et hec ē rō eius quod est pmo ni esse .1. Post. c. de vti. Tūc
vltra, qr aliqd est pns tale cominutū cū alio posteriore, adhuc esset
tale si posset ab isto separari g si actus voluntatis pōt separari ab
actu alterius potiō erit praxis et ab ipso separatg. Separatz aut
circa qrēz obm circa q pōt ee actus voluntis: et nō actus alterius
potiō inferiorū cuiusmō sunt oia immaterialia g circa oe tale, solus
actus voluntis elicitus est actus pmo. Quarta condio q praxis
est actus rectus, q pōt recte et nō recte elici; Et hoc patur cum
dr ad hoc vt sit rectus. Nam si non posset recte et nō recte elici
frustra poneretr rspū eig dria practica directiua. Non n. indige:
ret directiua.
Quantum ad 2m Articulū dico. Quod ista extensio dri practi:
ca ad praxim vt regule ad regulatū consistit in dūcia rspū vel
relone aptitudinali, et conformitatis et ponitatis mlis. De ponitate
pat g illud 6. Ethic. Electio recta necessario supponit rectam rationem
non autem necessario eam regeret nisi eet por. De conformitate dr
ibidem, q veritas considerans practice est confessa z conformr
se drō appetitui recto. Dico aut aptitudinali, qr neutra relatio requi-
actuali, qr q praxis actualiter regrat considerans, cui sit conformis
hoc omnino audit considerans. Nam si ab actuali diceretr practica
nulla scia eet necessario practica, sed eadē qnqz eet practica qnqz
speculativa q, ē impte. Sufficit g dna extensio aptitudinalis. Ex
his concludr correlarie, q scia nulla est vere practica nisi sit directi:
va vera praxis modo prexpresito. Restat hec dicta sit de 2. Ar:
ticulo nūc ad 3um veniamg.

Quantum ad 3m Articulū Dico Quod Methā est scīa speculativa et nō practica. Quod pat tū ex authoritē Ar. Tū qz cognitio entis in qntum ens nō dirigit aliquam veram praxim Ad Argta. Ad 1m Data Maiore ad Min. Dico: q̄ sm̄ opinionē Ar. Felicitas consistit in Speculatione quae non est praxis vt patet in 1. Artic. Et ideo licet Methā ordinetz ad felicitatem, ex hoc tn̄ nō sequr̄ q̄ sit practica, qz ex hoc non extendr̄ ad praxim. Si dicatz etiam q̄ Methā ordinatz ad praxim, amorem vltimi finis. Dico q̄ nō ordinatz ad aliquem amorem q̄ sit actus elicitus ex voluntate, maximē sm̄ Phlm̄, q̄ nō ponit aliquam sciām isse conformem praxi voluntatis circa finem qz nō ponit voluntatem circa finem hīe praxim, sed q̄si quandā simplicem motionem amoris nr̄lis q̄ sp̄ est rectus: et p̄ consqns nō est praxis. Quare Methā quae ad talem amorem ordinatz nō pp̄ hoc erit practica. Ad 2m dicendū q̄ licet Methā sit cōis oī scīae rōne subi, qz ens ist cōe oī enti, tn̄ modus considerandi nō est cōis sed pprius scz̄t speculativus. Nec igr̄ modo considerandi abstrahit ab vtroq̄ sed solum quantum ad subm̄.

Quia vero Methā est caūrum speculatrix, et qz etiam vnumquodq̄ scire arbitramur cum cās eius cognoscimus ideo Phlus consqnter tractat de causis, ponendo varias opiniones antiquorum de quibus sufficiant quae dicta sunt pmo Phisic.

Notandum q̄ Logica Docens dr̄ in quantum considerat de ente rōnis seu secundis intentionibus instituens modum quomodo p̄ eas procedi possit ad conclnes in singulis scīis ostendendas. Vtens verò dr̄ secūdū quod modo adminento vtitz ad concludendum aliquid in singulis scientijs Et sic finitz pmus liber Methcē. et sequr̄.

Secundus liber Methaphcē.

De veritate theorica sic quidem. Postquam Phlus improbauit opiniones antiquorum de pmis rerū principijs, hic accedit ad dtrnandum veritatem. Aliter autem ht se consideratio Phlē pmae circa veritatem, et aliarū scientiarū particularium. Nam vnaquaeq̄ particularis scīa considerat quandam particularem veritatem circa dtrnatum genus entium vt Geometria circa magnitudines, Arthmetica vō circa numeros. Sed Phla pma considerat veritatem vlem̄ entium. Et ideo ad hunc Phlm̄ ptinet considerare, quomodo se homo heāt ad veritatem cognoscendam Dividr̄ autem pars ista in duas In pma parte dtrnat ea quae ptinent ad considerōm vlis veritatis. In 2a incipit inqrere veritatem de primis

principijs et ꝯbus alijs ad que se extendit huiꝰ ꝓb̃le ꝯsiderꝫ et hoc̃ 3. libro. Circa ꝑmum ondat quomodo se hꝫt ad cognicõm veritatis, et dicit ꝑmo. Quod ꝯsideratio veritatis quoddammõ est faciles, quoddammõ est difficilis. Est .n. facilis quo ad cognicõm primorum principiorũ. Vñ dicit n̄ fontibus x n̄ iaimus quis delinquat: intenora .n. domus despi: cile est scire, et circa eam facile est hominem decipi. Sed circa rpñ nitrorum domus qui hominibus patet: et primo occurrit multus decipitz: ita est n̄ ꝯsiderationẽ veritatis. Nam ea ꝙ quem nitratz ad cognicõm aliorũ non sunt omnibus: huiusmõi autem sunt ꝑma ꝑncia: vt de quibet esse vel non esse: Et oẽ totum est maius sua parte, et sic de alijs. Circa conclones vero ad quas ꝙ huiusmõi quasi ꝙ iamam nitrorũ contingit multos errare. Circa ꝙ Notandum ꝙ sicut dr Scotꝰ Nos nat̃lr cognoscimus ꝑma principia, non quidem quod eorum cognicio insit nobis à nã, Aia .n. n̄ra nullam hꝫt cognicõm ex sua nã, sed est tanqᵃ tabula rasa 3. de Aia. Ois .n. n̄ra cognicio intellectiua ortum hꝫt ex sensu, et ꝙ consqs non inest nobis a natura. Sed cognicio ꝑmorũ principiorũ est in: tellectiua pat. Vñ in rspñ principiorũ ꝓbr et habitus, q dr intellectꝰ rgr ꝛc. Maior declarat. Prmo .n. monetz sensus ab obo simplici non cumplexo, et sensu moto monetz mens et intelligit simplicia q est ꝑmus actus mtis. Deñ ꝙ appsensũm simplicium, sqnr alius actus q ẽ com: ponere simplicia admiicem: Post istam autem compositionẽ hꝫt mens ex lumine n̄li ꝙ assentiat x veritati complexe, si illud complexum sit ꝑmum principium, et sic n̄ra cognicio intellectiua ortũ hꝫt a sensu. Nos igr mhi cognoscimus prima ꝑncia, qtuus ex lumine n̄li intellas sunt nobis nota: habita simplici notitia trmorum. Principia .n. cogno: scimus in qntum trnos cognoscimus 1. Post. Notandũ etiam ꝙ Prin: cipia sunt dacia. Quedam .n. sunt simplr prima: vt impbile est idem simul esse et non esse: Oe totũ est maius sua parte et 3ti. Etiam: ca huiusmõi impbile est errare 5m Phm 4to huiꝰ. Alia sunt principia q sic sunt principia rspñ aliquorum, que tñ possunt esse conclusiones rspñ ꝑmorum principiorum, et talibus potest vnus magis vel minus assentire quam alius Et de his dr Commentator 3. Phis. Quod alicꝫ ꝓp consuetudinem negauerunt prima principia, et exemplificat de xpianis qui negant illud principium: ex nichilo nichil fit. De istis non intelligit Phus in proposito.

Forsan autem ex difficultate sui. Consqnter ondit Phus quomodo

consideró veritatis sit difficilis: et dt q forsitan difficultas cognoscendi res proueñt ex parte rerú ipárum: vel ntellectꝰ nri, tñ se determinando dt; q non ex parte rerꝫ ipar sed ex parte nrę pueñt huiusmodi difficultas. Quod pbat q si difficultas esset ex parte rerum, sequr quod illa magis cognosceremus, quę sunt magis cognoscibilia entia, q tñ est falsum cum talia sint nobis ignota. Vnde dt: quod sicut se hꝫ oculus Nicticoracis ad lumen solis, sic ntellꝰ nr, ad ea quę sunt manifestissima in nā. Manifestú est autem q non pueñt ex defectu solis, qn sit visibilis ab oculis Nicticoracis, sed pp debilitatem virtutis visiuę ipsꝰ, quę est iproportionata ipi obiecto: sic ex debilitate ntellꝰ nri difficile est nobis cognoscere substas separatas.

Ad euidentiam aut pdictoꝝ Notandum q vna est opinio Comment: Quod rerú quędam sunt ṁales; quędam imateriales. Dicit g q ex parte ntellꝰ nri est difficultas cognoscendi substas separatas, non autem ex parte earú: sed ntellectione earꝫ s. substantiarꝫ seu formarú ṁarialium est difficultas earum ex parte rei. Cuius rō sic assignatꝫ: q vnumqddam est cognoscibile tm q est actu. Et quia substę immateriales sunt simplr in actu: materiales verò non, ideo immateriales non habent ex se q difficulter cognoscantꝫ: ṁales autem habent ex se difficultatem cognoscendi. Sed cōtra hoc q dr de substijs ṁalibus arguitꝫ sic: si in rebus materialibus est difficultas cognoscendi ex parte earum, hoc erit comparatiue eas ad quem cūq ntellm consqns est falsú, sic patet rspñ ntellꝰ diuini, igr et Anś. Probr consqa Qz cum ipę res sint eaꝫ, ad quęcūq ntellm comparentur: si ex parte earꝫ difficultas sit hoc erit rspñ cuiuscūq ntellꝰ.

Dicendú igr aliter tm Scot. Quod totalis difficultas cognoscendi res, est ex parte ntellꝰ nri, vt patet q Ar. in piedenbus. Si vō quęrs: quómō vna res pfectius cognoscibilis quam alia? Duo q difficultas nō est ex parte rei: sed pfectio cognitionis potest intelligi duplr. vel tm proportionem vel tmpliciter. Primo modo ita pfectę cognoscibilia res materiales sunt imateriales. Nam secundum pportiōm ita pfectę mouent ntellectū res habentes parū de entitate, sicut res habentes multum. Et licet parvus igneus tm proportionem virtutis suę ita pfectę combuat combustibile sicut magnus: sed tamen

modo non sunt æquè cognoscibiles oēs res, sicut magnus ignis pfectius comburit quam parvus loquendo simplr et cæteris paribus. Rō huius est qz cognoscibilitas sqnr rem, sm quod res est et ens: Quia sunt se ht res ad esse, ita ad cognosci, vt hr in hoc 2°. Concedo g° q difficultas cognoscendi sive qntum ad materialia, sive quantum ad immateri: alia, est ex parte intellectus nostri. Materialia autem non sunt æquè in actu sicut immaterialia, ideo simpliciter non ita pfecte cognoscuntz. Cognitio tn quæ potest haberi de eis, æquè faciliter habetur proportionaliter, sicut de immaterialibus: qz ita faciliter mo: vet intellectum materiale secundum suam cognoscibilitatem, sicut im: materiale. Nō tn æquè intensè simpliciter loquendo. Per hoc patet quid sit dicendū ad rōm Commentat. Solū n. concludit: q imperfec: tiora in entitate, non habent ita pfectam cognitiōm simpliciter, si: cut perfectiora.

Notandum autem: q non solum materialia æquè pfecte cognoscuntz sm proportionem suæ cognoscibilitatis sicut immaterialia, imo pfec: tius sm eundē Docto. dis. 3. 1m Sent. Qz n. immaterialia à sensibus sunt remotiora, ideo minus perfectè cognoscibilia p statu isto.

Vlterius possit proinde Dubitari. An substæ immateriales possint intelligi sm suas quidditates ab intellectu viatoris. Et arguitz q non p Phlm in littera: Sicut oculus noctuæ ad lumen solis 2c et primum est impoble igr et 2dm. Præterea plus distat intelligibile increatum ab intllū creato, quam intelligibile creatum à sensu: sed intelligibile creatū non pōst apphendi à sensu g° multominus intelligibile increatū ab in: tellectu creato. Præterea Aiā coniuncta nihil intelligit nisi abstrahen à phantasmatibus, sed subæ separatæ nō faciunt phantasmata, nec pnt cognosci ex his quæ faciunt phantasmata g° 2e. Probo Maio. quia phantasmata se habent ad intellectum sicut sensibilia ad sensum 3. de Aiā: sicut g° sensus non potest sentiri sine sensibili, sic nec intellectus intelligere nisi abstrahendo à phantasmatibus. Minor hbt duas ptes Prima pbr sic qz phantasma est motus à sensu factus 2. de Aiā: sed subæ separatæ non sunt sensibiles g° nec phantasiabiles. Secunda pars pbr, cū qz effus, non adæquans potiam cæ, non ducit in cognitionem quidditatis cæ, qm quidditas talis cæ excedit effm illum: sed sub: stantiæ separatæ si cognoscantz, p ista quæ faciunt phantasmata in nobis, cognoscuntz p effectus huiusmodi qui scz non adæquant potiam

cā suā &c. Tū qz finiti ad infinitū non est proportio g nec alicuius effūs sensibilis est proportio ad qddam dicimus. Preterea qd: ditas subō māis, est obm intllūs vri p statu isto vt dictū est 3. de Aīa. g nichil poterit intelligi à nobis, q nō est māis qdditas nec cognoscibile p talem qddam. In oppositū arguitz sic: De subō demonstrationis oportet psupponere quid est. 1. Post. Sed de subijs scīa: ratiō multa à pūis demonstrantz, sicut patet 1z Suig: de cīma intelligentia sēst q sit sempiterna, et quod actu semper intelligat 2z q quidditates substantiarum separatarū pūi cognouerunt. Preterea pūus. 10. Ethic. probat q felicitas hōis consistit in speculatiōe veri: fatis. Et concludit in fine cap. q sapiens erit vtiq felicissimus. Et sm ipm. 2. Ethic. Sapiā est cuica altissimaē cās, igitz in speculatiōne altissimarū cāurum consistit felicitas hōis. Ad felicitatem autem cum sit finis proprius hōis, non est impossibile ipi hōi peruenire, qzvt dī in 2. Phisic: Nullus conabatur ad terminū non futurus puenire. Ponitur ad hanc rationem, q possibile est hōi speculari altissimas cās non tū in hac vita: Cōn felicitas de q loquīr pūus, pōt hī in hac vita: dr n. sic: Quare erit vtiq felicitas speculatiō quorūdā. opz aūt erit in ēsentiori ppūetate, et oportet corpus sanum esse et cibū et reliqui famulatum existere. Sed certū ist, q ista non habeatz nisi in ista vita. Preterea 2. Suig arguitz sic: Si cās ēsent infinite nichil contingeret scire, ista consqūa nō valet, nisi ad cognitiōm cuiuslibet effūs oportet cognoscere oēs eius cās, g si nō contingit intelligere priam cām que est maxima causa cuiuslibet effectiū nullū effectum contingit cognoscere. Rūsio q de subijs scīa: ratiō cognoscimus quia sunt, vel in quantum sunt causa cognitiōis illorum inferiorum, non autem cognoscimus qd sunt. Alter dr Quod de ipsis cognoscimus quod non sunt quia scilicet non sunt aliqua istarum inferiorum. Contra priam rationem arguitz sic: Impossibile est cognoscere compositiōnem aliquarum nisi cognitis terminis et extremis, quia vt dr. 1. Peri Hermenias Esse significat compositiōnem quam sine extremis non est intelligere. Si igitur cognoscimus eas esse, et per consequens esse quidditi

eorum in esse, sqnr de necessitate quod cognoscimus quidditates earum. Contra sedm arguitur sic Quod omni propositioni negatiuae est aliqua affirmatiua prior, ergo si cognoscatur de substantia separata qd non est, oportet de ipsa cognoscere quid est. Ans patet ex 2. Periherm. c. vltimo vbi dt Philoso. q ista Propo: Bonum non est malum, non est vera, nisi qz haec affirmatiua prior est vera: Bonum est bonum. Et 4 huius dt Phlus: Notior vtiqz est dictio quam opposita negatio. Dicendum est ergo quod huiusmodi substantiae possunt intelligi secundum suas quidditates ab intellectu viatorum, secundum modum qui dicetur. Pro quo sciendum quod duplex est notitia scilicet sensitiua et intellectiua: et vtraqz est duplex scilicet intuitiua et abstractiua. Cognitio intuitiua est quae respicit obiectum vt praesens est. Exemplum de sensitiua vt oculus videt colorem: Exlum de intellectiua: vt cognitio beatorum in patria, et ista cognitio visionis est forsitan nobis impossibilis pro statu isto. Cognitio autem abstractiua est quae est obiecti praesentis in sua specie generata ab obiecto. Quod potest esse absens in sua existentia, Exemplum de sensitiua vt phantasia imaginatur colorem visuum. Exemplum de intellectiua, vt cum intelligo rem absentem. Ad propositum ergo dico: quod substantiae separatae non cognoscuntur a nobis pro statu isto cognitione intuitiua: vt patet ab ipsis nec etiam abstractiua quae sit per species genitas in ratione obiecti, cum species ipsarum non cadunt sub sensum: bene tamen cognoscuntur cognitione abstractiua per species creaturarum. Quod sic declarat Scotus dist. 3a primi sentent. id quod potest imprimere speciem minus vniuersalis in intellectum, potest etiam causare speciem cuiuscunqz vniuersalioris, et ita creaturae quae imprimunt proprias species intellectui possunt etiam imprimere species transcendentium, quae communiter conueniunt eis et Deo: et tunc intellectus potest vti propria virtute in multis speciebus

simul ad concipiendum illa simul: quorum ista sunt species: puta speciem sumi: speciem boni: speciem veri: speciem actus: ad concipiendum summum bonum actualissimum: Quod patet p locū à Minori in imaginatiua .n. potest vti speciebus diuersorum sensibilium ad imaginandū compositum ex illis diuersis: sicut patet imaginando montem aureum, licet mons aureus nunquam fuerit à sensu particulari apprehensus. Sic igitur quasi in quadam descriptione concipimus Deum attribuendo ei conceptus omnium perfectionum simpliciter in summo quae nulli alij conueniunt: vt concipiendo: Deus est ens infinitum, summum bonum actualissimum, Licet autem sic concipiamus Deum vti, non tamen cognoscitur à viatore in particulari et propriè sub ratione huius essentiae, sine sub ratione diuinitatis Sic ergo patet quomodo substantiae separatae possunt cognosci ex speciebus creaturarum: possunt etiam aliqualiter intelligi per effectus suos, sicut substantia cognoscitur per speciem accidentis, secundum vnam opinionem. Et tunc ad Argumenta Ad pmū patet, quod secundū Commentatorem illa similitudo est intelligenda non quo ad impossibilitatem, sed quo ad difficultatem. Si autem velis intelligere similitudinem illam quo ad impossibilitatem tunc intelligenda est de intuitiua: vel de notitia etiam abstractiua, quae scilicet est per propriam speciem obiecti generatam in obiecto. Ad secundum cum dicitur Quod plus distat intelligibile increatum 2i Dicendum est quod verum est in esse non tamen in cognoscibilitate. Ad Tertium cum dicitur nichil intelligimus nisi abstrahendo à phantasmatibus. Si intelligitur Maior illa quod nichil intelligimus nisi cuius species prius fuerunt in phantasia tunc falsa est, qz tunc nichil per se esset intelligibile, nisi esset p se sensibile: quia nichil aliud propriam speciem in phantasia. Istud autem est falsum, qz anima multas rerū qddtēs intelligit, quae trī non faciunt propriam speciē in phantasia Anima .n. seipsam cognoscit et actus suos et intentiones 2as et alia multa, qrū nullū facit spēm in phantasia. Si aut intelligatz illa Ma:

ior q̄ nihil intelligamus nisi ꝓgnitionē accipiam⁹ a fantasmatib⁹ tūc maior est vera quo ad scām ptē. Ad ꝓbationem aūt ei⁹ de inadequatione effect⁹ dico q̄ nō plus ꝓcludit nisi q̄ effect⁹ substātie separate nō ducūt in cognitionē pfectā sue cause. sed hoc nō obstante possūt ducere in cognitionē aliquā impfectam.

¶ Ad aliā aūt de impꝛoportione finiti ad infinitū. Dico q̄ licet finiti ad infinitū nō sit ꝓportio cōmensuratiōis pōt tn esse ꝓportio cognoscentis ad cognitū sue potētie ad obiectū: talis aūt ꝓportio nō reqꝛirit eē similis nec in esse nec in modo essendi: vel in naturali existētia: quia tūc oculus corruptibilis quō videret solem t lunā t stellas incorruptibiles. Requirit ergo ꝓportio dissimilitudinis q̄ē inter motiuum t mobile. Si aūt corpus potest mouere intellectū: multomagis i corporeū cuiusmodi sunt substantie separate. ¶ Ad quartū cū dicit Q̄ quidditas rei materialis est obiectū intellectus tē. ptz rnsio ex p̄dictis. Rn̄deo ad questionē q̄ p species rerū materialium vel sensibiliū cognoscunt res ĩmateriales. Unde dictū est in tertio de aīa. c. ꝓmo. Q̄ q̄ditas rei materialis vel sensibilis rei est obiectū intellect⁹ nostri pro statu ist⁹ intelligendo nō solū de sensibili ꝓpꝛie sed etiā de incluso essentialit vel actualiter ī sensibilibus hec materia diffuse tractat. lib. ij. di. iij. sntiaꝛ. q. 8.

Nō solū aūt his dicere gratiam.

¶ Ostendit p. quō homines seipsos iuuant in cognitione veritatis. Ad iuuat aūt vnus ab altero ad cognitionē ꝛitatis. dupliciter Uno modo directe: alio modo indirecte. Directe q̄dē adiuuat ab his qui veritatē inuenerūt. Nūq̄ em̄ fuit aliquis pbor ita expers veritatis quin aliquid veri in libris suis dixerit. Ista autē modica in vnū collecta introduxerunt posteriores in maximā veritatis cognitionē. Indirecte iuuat inquātū priores errātes circa veritatē posteriorib⁹ exercitij occasionē dederunt vt diligenti discussione habita veritas limpidius appareret. Est aūt iustum vt his in quibus in tāto bono adiuti sum⁹ gratias agamus t ideo dicit q̄ iustū est gratias referre nō solum his quos quis estimet veritatem inuenisse quoꝛ opinionibus aliquis cōicat sequendo eas sz etiam his qui superficialiter locuti sūt ad veritatē inuestigandam. Ex hoc ꝓpendere possum⁹ quātū venerari debeam⁹ doctores theologie qui mirū inmodum fidē nostram suis sacris doctrinis illustrant licet circa aliquas materias varias opiniones habuerīt: cū etiam grati esse debeam⁹ pbis antiquis q̄ tot absurda in libris suis etiam posuerunt.

Uocari vero philosophiaꝛ veritatis scientiā.

Cōsequēter ostēdit p. quō ꝓsideratio veritatis maxīe ad pbiaꝛ primā ptineat qō ex hoc ꝓbat: qꝛ est speculatiua: finis aūt theorice seu speculatiue est scire: practice vero opus. Scientia practica em̄ inuestigat veritatem nō ꝓpter se sed ꝓpter operari. Sciētia vero speculatiua ꝓpter scire: ideo ad ipsam maxime ptinet cognitio veritatis. Inter aūt speculatiuas hoc maxime ptinet ad metaphisicā cū ipa sit considerati ua causarū primarū sine quarū cognitione nō possumus habere cognitionez veritatis: vt patet ex p̄dictis. Cum autem cognitio causarū primaꝛ sit causa cognitionis veritatis in alijs ipa erit in se maxime veritatis Qō sic ꝓbat vnūq̄q̄ē maxime tale exquo causat in alijs aliq̄d vniuoce dictū de ill' vniuoce sicut ignis est causa caloris in elemētatis Unde cū caloꝛ dicat vniuoce t de igne t elementatis corporibus sequit q̄ ignis sit calidissimus. Cū ergo principia sempiternoꝛ sint causa vniuoca veritatis ī alijs cū veritas sit eiusdem rationis in omnibus: sequit q̄ ipa erūt verissima. ¶ Notandum q̄ p principia sempiternoꝛ hic intelligit. p. principia incōplexa id est p mas causas scz ipsas intelligentias que sunt principia sempiternorum. i. corpo-

rū celestiū ⁊ q̄ꝝtū ad eē ⁊ q̄ntū ad moueri q̄ q̄dē ꝓbat eē cās x̄itatꝫ ī aliꝰ eo q̄ sē cē entitatꝫ. sic ā se res hꝫ ad eē ita ad ꝓgsci vt hꝫ ōt arꝫ. hmōi ā ꝑncipia sē x̄issīa. i. ō se maxīe ꝓgsciblia ⁊ mālfestatia sui ad ītellcm. Ad xo: si cause ī ifinitū ꝓcederēt tūc ñ eēnt ꝑme cause: ⁊ sic metapha ñ ꝓsideraꝫ ꝑmas cās: cꝰ oppoᵐ dcm ē ꝑ: tō ad hᵒ remouēdū oñdit q̄ ñ ē ꝑcessꝰ ifinitꝰ ī cauſ. ⁊ ꝑᵒ oñdit q̄ ñ ē ꝑcessꝰ ī cauſ efficieñ. ī ifinitū idirectꝫ vt q̄ a cāret a b ⁊ b a c: ⁊ sic ī ifinitū: sꝫ ē deuenire ī vnuꝫ ꝑᵐ ꝑnᵐ: ⁊ ꝑt talr rō formari. Cā vt cā hꝫ rōꝫ ꝑmi: si igit cause sē ifinite ñ ē dare ꝑ mā cāꝫ nec ꝑ ꝓs vltimā. vtq̄ eī repugnat rōi ifiniti: ⁊ sic erꝫ ocs medie: tota ḡ vr̄sitas cātoꝝ eēntialr ſbordiatoꝝ ē cā ta: l̄ ḡ ab aliq̄ cā sui ordis l vr̄sitatꝫ l ab aliq̄ cā q̄ ñ ē aliq̄d illiꝰ vr̄sitatꝫ. ñ ꝑmoᵒ qꝫ tūc illa eēt cā sui cū tota illa vniuersīs pōat cāta: ḡ 2ᵒᵒ. nā vniuersīs depēdētiū depēdꝫ ñ ab aliq̄ illiꝰ vniuersitatꝫ: ista ḡ cā a q̄ depēdet erit ꝑmaꝫ eēntialr ordinā ⁊ sic habeť ꝓpositū. ¶ De cauſ mālibꝰ. ¶ At xo neq̄ ī ordīe. ¶ Scdo oñdit q̄ ñ ē ꝑcessꝰ ī ifinitū ī cauſ mālibꝰ: vt q̄ ignis fiat ex aere: aer ex ŧra: ⁊ sic ī infinitū. Est eī deuēire ad vnā ꝑmā mām q̄ ē vna ŧm rōꝫ respcū oīm formaꝝ: vt hēcur j° ō gene. ⁊ ē eaꝫ nūero ī gñato ⁊ corrupᵒ: q̄ q̄dē mā hꝫ hēat eē ab eēno ꝙ pᵗū ꝙ fidē nr̄aꝫ ⁊ ŧm rei x̄itatē fuit ī pᵒmōi creata. Ampl. ā qꝺ ē cꝰ cā. Tertō hᵒ oñdit ī cauſ finalibꝰ: sic finis ē illꝰ qꝺ ñ ē ꝓpᵗ aliā: ꝫ alia sē ꝓpᵗ ipm. aut ḡ aliq̄d ē tale aut nihil. ⁊ siq̄dē fuerit aliq̄d tle illꝰ erit vltimū ī gñe finiū: ⁊ sic ñ ꝓcederet ī ifiᵐ Si ā t nil ꝟueniaᵗ tle ñ erit finis: ⁊ ita tol leť hoc genꝰ cause qꝺ dr cꝰ cā. Quarto oñdit q̄ ñ ē ꝑcessꝰ ī ifinitū ī cauſ forma libꝰ. Circa qꝺ notādū q̄ ꝫ dīo rei ī cludat mām ⁊ formā tñ ꝑnˢ sumiť a forma q̄ ē ꝑnᵐ eēndi et ꝓgscēdi. Nūq̄dq̄ eī ꝓsti tuiť ī spē ꝑ ꝓꝑaꝫ formā. ⁊ ḡ forma a. p. vocať q̄ qꝺ ē sīue dīo. Dioez ei vocamꝰ cōiť rōꝫ formalē: Exᵇ etiā tota dīo dr bre rōꝫ forme respcū diffiniti. Pbs ḡ accipit ꝑcessū ī formis ŧm ꝑcessū ī dīonibꝰ ī q̄bꝰ vna ꝓs ē ꝓor alēa sic genꝰ ē ꝓor differētijs ⁊ dr̄niaꝝ vna ē ꝓor alēa. ⁊ iō ipe volēs oñdeř q̄ ñ sit ꝑcessꝰ ī ifinitū ī causis formalibꝰ ꝓbat ꝑ eē ifinitū in ꝑtibus dīonis: ⁊ hᵒ sic: ipossiᶜ ē aliq̄d scire ꝑᵒ q̄ pueniaᵗ ad idiuidua. ꝑ idiuiduū accipiť spēs spēalissīā q̄ ñ dīdiť ꝑ drnās eēntia les: l ad ipa ꝑdicā supioza q̄ ñ sē resolubilia ī alios ꝓcept vt ens. ⁊ ꝑ hᵒ ꝓꝫ q̄ ñ ē ꝑcessꝰ ī dīoibꝰ nec ī sursū nec deorsuꝫ. Q ñ deorsū ꝓꝫ qꝫ ñ habeť pfcā ꝙgnitō ō re nisi cogscať ŧm rōꝫ spēi: ꝙgnito ḡ solū ī vlī ē ꝓfusa ⁊ ipfcā. si ḡ pōať ꝑcessꝰ in infinitū ī formis deorsū destrueť pfcā cognitō ō re: cū ifinitū inq̄ntū hmōi ñ apꝑ hēdať ab ītellcū. Silr ñ hēť pfcā ꝙgnitō ō re nisi ꝙgscať oīa supioza ꝑdicā: ipis eī iq̄nitꝫ ipossiᶜ ē posteꝝ aliq̄d scir pfcē: cū ī q̄lz icludaᵗ vt ꝓcept entꝫ. Si ḡ sit ꝑcessus ī ifinitū ī sursū ī cauſ formalibꝰ nihil pfcē scieť vt ꝑ argutū ē. Itē vnūq̄dlz ꝙgsciť ꝑ ītellcm sue forme: ꝫ si cause forma les sē ifinite ñ poteť ītelligi: qꝫ ifinitū ī q̄ꝝtū hmōi ñ apꝑhēdiť intellcū: ḡ positio ista vniuersalr destruit cognitōem.

¶ Sz si ifinite eēnt plitate spēꝝ. Postq̄. p. oñdit q̄ ñ ē ꝑcedēdū ī cauſ ī ifinitū idirectis: oñdit etiā q̄ ñ sē ifinite spēs cāꝝ. ⁊ hoc sic: tūc puta nos aliq̄d scire: cū ꝙgsciᵃ oēs eiᵒ cās: ꝫ si ifinite spēs cāꝝ sic ñ erit ptñsire ista ifinitatē ita q̄ possīt oēs cause ꝙgsci: ḡ etiā ꝑ istū mōm excludeť cognitō reꝝ. Circa ꝑdcā notāᵐ q̄ vt ōt sco. i hᵒ 2° et. 2. di. j. sē. Cāꝝ q̄dā sūt ꝑ se ⁊ q̄dā ꝑ accns. Loco cām ꝑ se q̄ ŧm nām suā causat ⁊ ñ ŧm aliō sibi accns ōr cāre. Loco āt cām ꝑ accns q̄ ñ causat nisi qꝫ ꝑiūcta cause ꝑᶜ. Exᵐ scōi musicū edificat ⁊ albū gñat. Exᵐ ꝑmi edificator edificat ⁊ hō gñat ho. Scda distiᵒ sit ista q̄ cāꝝ ꝑ se q̄dā eēntialr sᵗ ordīate q̄dā acci dētialr. exᵐ ꝑmi hō ⁊ sol sē cause homis gñati. exēplū secūdi: pr ⁊ auᵒ sūt cā ī filijs. Differt āt hec distictō cārū a ꝑma nā aliō ē loq̄ ō cā ꝑ se ⁊ ꝑ accns: ⁊ aliō ē loq̄ ō cauſ eēntialr ⁊ accntialr ordiatꝫ. nā in ꝑma distictōe ē tñ cōpatō vniᵒ ad vnū: sc̄z cause ad cātū. ī scda aūt ē cōpatō duaꝝ cāꝝ inᵉ se iq̄tū ab eis ē vnū cātū. Hotāᵐ etiā q̄ cē eēntialr ordīate ordñt a causis accntialr ordiatꝫ. ꝑma dr̄ia ē qꝫ ī cauſ eēntialr ſbordiatꝫ. scda inq̄tū cā depēdꝫ

a ꝑma. vñ ñ agit nisi ī ⁊tute ꝓie: ſz ī accidēt̄r ſbordiat̄ ſeda ñ ōpēdz a ꝓia unꝙtū cāt̄ lz depēdeat ī eē suo ſ̄ aliq a°: vt ꝑz ō filio q̄ ꝑt gñare ꝑre mortuo. Notādum ē q ī cauſ eeñtialr ſbordiat̄ ē cāliš alt̄i⁹ rōis ⁊ alt̄i⁹ ordis qz supior ē pfectior: ſz ī accñl̄r ordiat̄ ñ ē sic. ista dr̄ia seq̄t ex ꝓia qz nlla cā eeñ⁹ depēdet ī cāndo a cā eiusdē ordis: qz ī cauſatōe alic⁹ ſuffic vnū vni⁹ rōis. ex ista dr̄ia seq̄t māifē, q cauſe eeñtialr ordiate ſ̄ alt̄i⁹ ⁊ alt̄i⁹ ſpēi. Cauſe ⁊o accñl̄r ordiate ſ̄ eiusdē ſpēi. Tertia dr̄a ē q oēs cē eeñtialr ordiate ſ̄ ꝙcurrūt ⁊ req̄rūt ad cāndū effm: alioqn aliq̄ ꝑ se rō cālitat̄ deeſſ effectui siue aliq̄ cālitas. ſz ī accñl̄r ſbordiat̄ ñ ncc̄rio req̄rit ſiltas oīz cāz ī cāndo. ⁊ hec dr̄ñia itj. seq̄t ex ꝓia ⁊. ij. lz āt ñ ſit ꝓcſſ⁹ i i finitū ī cauſ eeñtialr ſbordiat̄ vt ꝑbatū ē ꝑ⁹ bñ tñ ē ꝓcſſ⁹ i ifinitū ī accñl̄r ordiat̄ ꝑz ꝑ. q̄ posuit q gñatō nūq̄ icepit: ⁊ ꝑ ꝓns fuert gñatōs ifinite: ſz q̄lz gñatō hz cām ꝑpā efficieñ ꝓxīmā ⁊ finē ⁊ māz ī his q̄ gñanť ꝑ ꝓpagatōz ⁊ forma ē t̄mi⁹ cuius libz: ⁊ sic ſ̄ cē ifinite accñl̄r ordiate ñ tñ eeñtialr. Et si arguas q sit ꝓcſſ⁹ etiā i infinitū ī eeñtialr ordiat̄ qz inť ꝑmū efficiēs ⁊ q̄dlz alid efficiēs ē distañ ifinita: g ꝑñt capi media ifinita. añs pz: qz ꝑmū efficiens ē ifinitū ⁊ alia efficiētia finita: inť āt finitū ⁊ ifinitū ē distātia ifinita. ꝓba° ꝓne qz q̄to aliq̄ magis distāt tāto ſ̄ ꝑla media inť ista. R° duplr ē distātia q̄dā dimēsiua q̄dā ꝓfectōis. ſi loq̄mur ō distātia ꝓfectōis sic ꝓcedo añs ſz tūc ne° ꝓñz sic ꝑz ō ꝛrijs q̄ maxie distāt tl̄i distātia ⁊ tñ sūt aliq̄ ꝛria ñ hñtia mediū. ad ꝑbatōz ꝓne: ꝑz ꝙ pcedit ō distātia dimēsiua ō q̄ añs ē negādū sic ꝑz ō se: qz inť deū ⁊ creaťz ñ ē distātia local̄ vl̄ dimēsiōis ſz ꝓfectōis.

¶ Cōtingūt āt auditōs. Coñr oñdit. p. mōz ꝙcedēdi ī inq̄sitōib⁹ Xitat̄. d. cū nō sit faci° q hō duo sit capiat: ſz dū ad duo tēdit neutr cape ꝑt absurdū ē q hō sit q̄ rat ꝙgscere scīaz ⁊ mōz seiēdi: q nc̄it scire. Et q̄ ꝑz q hō ꝑ⁹ dz addiscer logicaz q̄ alias sc̄las: qz logica tradit cōez mōz ꝙcedēdi ī oīb⁹ sciētijs. mod⁹ āt ꝓpriul singl̄ariū scīaz ī singul̄ sciētijs circa ꝑncipū tradi dz. ¶ Acribologia Xo mathematica ñ ineſt oīb⁹ expetēda. ¶ Oñdit q diligēs ⁊ certa rō sic ē ī mathēatic ſ̄ dz req̄ri ī oīb⁹ reb⁹ ō q̄h⁹ ē scīa: ſz dz so^m req̄ri ī his q̄ ñ hñt māz: ea ei q̄ hñt māmſbicā sc̄ motui ⁊ variatōi: ⁊ iō ñ ꝑt in eis oīmoda certitudo hr̄i req̄rit ei ī eis ñ q ſp sit ⁊ ex nccitate ſz q sit vt ī plib⁹: ima terialia Xo ꝼm se sc̄ certissiā qz sc̄ imobilia ſz illa q̄ ī sui natura sc̄ imobilia ñ sc̄ certa nob ꝓpt defcm itellcūs nr̄i vt ſ̄ dcm ē: cuiusmōi sc̄ be sepate. Explicit secūd⁹.

Eceſſe ē ad q̄sitā scīaz

n nos aggredi. Post q̄. p. ī ij° li. oñdit mōz ꝓsideratōz ad q̄d ī h° to° z° ꝙcedit mō disputatio pla dubia mouē° ⁊ ad vtrāq ꝑtē arguē°. Qz Xo ō dubijs q̄ b mouz nil. p. deťmiat ſz ī li. seq. ō ipis deťmiabit iō ꝑcise duo tāgā q̄ ī h° z° ōt. ꝑmū q arſ mouz ō dubiū an q̄cūq scīa hēat demr̄are p oīa gña cāz. Circa qō ꝑ° ōt q ī imoblib⁹. i. ī mathēatic q̄ ñ mouēt nec mouēt ſz abstrahūt a motu et a mā sēsibl̄ū ñ ē efficiēs nz fis. ñ ei est ī his efficiēs sñ motu vt ē ipe ōs nec efficiēs p motū vt ē oē aliō efficiēs ab eo cū hmōi vt sic ñ hēant aliq̄d eē reale. Ītē ī eis ñ ē finis qō ē bonū ꝼz se in qō scz alia ordināt̄: lz bn repiat ī eis rō boni eo mō q̄ sc̄ entia ⁊ ordināt̄ ī vltimū finē. ī ꝑbic āt repiri ꝑñt oīa gña cāz. vñ cā dom⁹ vñ ꝑn^m motus ē edificatō. cā Xo final̄ ē hīc° seu vs⁹ ipi⁹. cā Xo mal̄ sc̄ ligⁿ ⁊ lapides. Cā āt formal̄ ē forma dom⁹. ī metaꝑhis āt repit cā efficiēs cū ibi ꝓsidereť ꝑme cē Reperit etiā cā final̄ cū ibi tracteť ō pria ima itelligeñ q̄ ē fis oīz. repit etiā cā formal̄ cū ibi ꝓsidereť rez q̄ddita^s q maxie sumū^r a forma q̄ ē ꝑn^m ꝙgscēdi: mā āt ibi ñ ꝓsidrat nisi ſ̄ rōe ent. Scōz ō tāg.^m ē q arſ ōt q ens ñ ē gen⁹ qz ens ꝑdicat ō dr̄ijs. gen⁹ āt ñ. q̄ sic thos expōit gen⁹ inq̄t ꝑ se ñ ꝑdicat ō dr̄ijs qz dr̄a ñ ponit ī oe gñs nec gen⁹ ī oione dr̄ntie. Ens āt ꝑdicat de dr̄ntijs Qō sic expōit ꝼm sco. di. 3. j. sc̄. vbi ōt q duplr ē dr̄ñia quedā eni potest sumi a ꝑte eeñtiali vltima q̄ ē res et natura alia ab illo a q̄ sumitur cōceptus generis. Sicut si ꝑāt plu

ralitas formarũ et genus dicaꝫ sumi a p te essẽtiali priori: et drñtia specifica a forma vltima: tũc sicut ens dr in q̃d ǒ illa p te eẽntiali a q̃ sumiꝫ drñtia specifica: ita dr̃ in q̃d ǒ tali drñtia in abstracto: ita q̃ sicut hec ẽ in q̃d aĩa intellectiua ẽ ens: accipiendo eũdẽ cõceptũ ſm quez dr̃ de homĩe vel albedine: ita hec est in quid: rationalitas ẽ ens si rationalitas sit talis drñtia: sed nulla talis ẽ vltima: qz in tali cõtinẽtur realitates plures distĩcte ex natura rei: ⁊ tũc talis natura p̃t concipi ſm aliq̃d hoc est ſm aliquã pfectionez ⁊ realitatẽ et ſm aliã ignorari: ⁊ ideo talis nature conceptus nõ est simplr simplex: sed vltima realitas siue pfectio realis talis nature a qua vltima realitate sumiꝫ vltima drñtia ẽ oñtno simpliciꝫ simplex ⁊ illa realitas non includit ens q̃dditatiue sed hz ꝛceptũ simplr simpliceꝫ. Uñ si talis realitas sit a: hec nõ est in quid a ĩ quantũ a est ens ſz ẽ p accñs: ⁊ hoc siue a dicat realitatẽ illã siue drñtiam ĩ abstracto sumptã a tali realitate: qz ergo ens dr in q̃d de aliq̃bus drñtijs seq̃tur q̃ ens nõ est genꝰ ꝓpter nimiã cõmunitatẽ entis. Nullũ em̃ genꝰ dicit de aliq̃ drñtia inferiori in quid: neq; de illa que sumitur a forma neq; ǒ illa q̃ sumitur ab aliqua realitate forme: qz ꝓpter illũ a quo sumiꝫ ꝛceptus generꝭ ſm se ẽ potẽtioale ad illã realitatẽ a qua sumiꝫ ꝛceptus drñtie: siue ad illã formã si drñtia sumaꝫ a forma. ¶ Juxta p̃dicta posset dubitari an genus p̃dicetur p se de drñtia? videꝫ q̃ sic: qz hõ p se ẽ rõnalis: ergo rõnale p se ẽ hõ: ġ ronale p se ẽ aĩal. Prima cõsequẽtia ꝓbaꝫ qz ꝓpõ necessaria cõuertitur in necessariã: ex p̃mo posteriox: ġ p se in p se. Secũda consequẽtia ꝓbaꝫ: qz hõ p se ẽ aĩal: si ġ rõnale p se ẽ hõ seq̃t q̃ erit p se aĩal. Preterea hõ p se ẽ animal hõ p se ẽ rõnalis: ġ rõnale p se ẽ aĩal: ista cõsequẽtia ꝓbaꝫ: qz sicut ex p̃missis necessarijs seq̃tur cõclusio necessaria: sic ex p se cõclusio p se. Preterea septimo hui⁹ habeꝫ q̃ q̃n aliq̃d p se de aliq̃ p̃dicaꝫ in cõcreto p̃mo mõ etiã vnũ p̃dicatur de alio ĩ abstracto. Iste igiꝫ sũt vere: humanitas ẽ rõnalis. et humanitas ẽ aĩalitas: qz iste sũt p se primo mõ hõ ẽ aĩal: et hõ est rõnalis: et tũc cõcretũ p̃dicabiꝫ p se p̃mo mõ dicẽdo rõnale ẽ aĩal. Preterea si genus p accñs p̃diceꝫ de drñtia: ġ p accñs p̃dicabiꝫ de ſpẽ: cõsequẽs est falsũ: ġ et añs. ꝓbatõ cõsequẽtie: q̃n aliquid predicatur per accidens: de aliquo predicatur per accidens de q̃cũq; in q̃ illud formalr includiꝫ drñia aũt formaliꝫ includiꝫ in ſpẽ: ġ si genꝰ p̃dicaꝫ p accñs de drñtia: p ꝓns etiã de ſpẽ. ¶ Contra pbs in lra: jtẽ si sic: sequereꝫ q̃ vnũ aĩal esset multa aĩalia: ꝓns ẽ falsũ: ġ et añs. ꝓbatio cõsequẽtie: qz aĩal ⁊ rõale includũtur ĩ ꝛceptu q̃ddĩtatiuo ſpẽi: puta hominis: aut ġ idẽ aĩal imptaꝫ p genus et drñtiam: aut aliud et aliud: Si primuz: ġ erit nugatio ĩ dĩone hoĩs: si secũdũ: sic habeꝫ ꝓpositũ: qz tũc hõ erit duo aĩalia Rñdendo dico q̃ genꝰ nõ p̃dicaꝫ p se ǒ drñia. qõ patet p auicẽ. quĩto metaphẽ sue vbi dicit q̃ licet genus et drñia p̃dicẽtur de toto: id ẽ de ſpẽ p se: nõ tñ signt totũ p se ſz genꝰ significat materiale ⁊ differentia formale. Utrunq; significat ptẽ ſpẽs aũt p mõm totius: ⁊ sicut materiale est extra formale: sic cõceptus gñis ẽ extra cõceptũ drñie. Ad argumẽtũ ad primũ negãda ẽ prima ꝓña: qz ẽ fallacia cõsequẽtis. Perfeitas enĩ ꝓpositõis sigt cãm p̃dicati eẽ ĩ subicõ: supius aũt ñ habet cãm ẽre inferius sibi inest sed magis ecõuerso. In subicõ ġ p̃t eẽ cã inherẽtie p̃dicati licet ĩ p̃dicato nõ sit cã q̃ subm sibi insit. Ad ꝓbatõz dico q̃ nõ valet si militudo de propositione necessaria ⁊ de propositione per se. Ratõ huius ẽ: quia antecedens non põt esse verum necessario nisi consequẽs sit necessariuz: alioq̃n possit esse veruz sine illo. Propositio ġ cõuersa ñ posset eẽ vera neccrio q̃ se habet vt antecedens nisi propositõ conuertens que se habet vt consequens sit etiã necessaria. Ueruntamen antecedẽs potest habere causam qz predicatum inest subiecto sed non ecõuerso: vt dictum est

aliqñ vniuersalis affirmatiua conuerte-
retur simpliciter: qꝛ ꝑ se ꝑsuppōit ꝺ om
ni. propositio ergo ꝑ se nō necessario con
uertitur in ꝑ se. Ad secūdū ꝑ idem patet
qꝛ licet ex premissis necessarijs q̄ se hñt
vt antecedens in syllogismo nō possit se
qui nisi conclusio necessaria que se habꝫ
vt consequēs: alioquin p̄misse possint eē
vere sine cōclusione: tamē ex p̄missis per
se potest sequi conclusio ꝑ accñs licet ne
cessaria. ¶ Contra hoc primo posterioꝝ
dicitur ꝙ si ꝑ accñs ḡ nō necessariū. Re
spondeo illꝺ ē verū de accidētibus com
paratis ad subiectum. Predicatio enim
ꝑ accidēs generis ⁊ differētie nō est ali-
quis modus ꝑ accidens qui opponatur
ad necessarium: de quo ꝑ accidēs habet
primo posteriorū qñ vicꝫ accidens predi
catur de subiecto: vel subiectū de accñte
vel accidens de accidente: de tali veruꝫ
est ꝙ si accidens ergo nō necessariū. Dif
ferentia autē nō inest proprie ꝑ accidēs
generi nisi accipiēdo in esse alicui ꝑ acci
dens quod est extra eius conceptū quid
ditatiuum et formalē: ⁊ ideo talis predi
catio ꝑ accñs p̄t simul stare cū necessario
¶ Ad tertiū dicendū ꝙ p̄misse sunt false
scꝫ humanitas est animalitas: et similit̄
animalitas est rationalitas. Ad ꝓbatōꝫ
dicendum ꝙ concretio est duplex et du-
plex abstractio. vna concretio est ad sub
iectum: puta quando aliquid denomīat
aliquid extra essentiam suam. Alia ē ad
suppositum: puta quando aliquid signi-
ficat ꝑ modum denominantis aliud ꝓ-
prie nature. Exemplū primi: homo ē al-
bus: albū denomīat subiectū quod ē ex-
tra essentiam albedinis. Exemplum se-
cundi: vt hec albedo ē albedo: ḃ albedo
denominat suppositum albedinis quod
est eiusdē nature. Similiter duplex est
abstractio correspondens: vna ē a subie
cto: alia a supposito proprio. Exempluꝫ
primi cum albedo abstrahitur ab homīe
Exemplum secūdi cum albedo abstrahi
tur ab hac albedine: ⁊ homo ab hoc ho-
mine. ¶ Ad formam aūt ratōnis dico ꝙ
dictum. p. septimo huius verum ē de cō
cretis ⁊ abstractis secundo modo ⁊ non
primo. vnde si hec est vera hic homo est
homo: ista est vera hec humanitas ē hu
manitas. Non enī sic se habet in abstra-
ctis ⁊ concretis p̄ᵒᵒ. Non enī valet si hō
est albus ergo humanitas est albedo.
Sic ad propositum non valet homo ē ra
tionalis: ergo humanitas est rationalis
Et causa est qꝛ rationale in concreto iꝺo
dicit̄ vel predicatur de homine qꝛ ratōe
suppositi dicitur ꝑ moduꝫ totius. In ab
stracto aūt aufert̄ ille modus ⁊ significat
ꝑ modū ꝑtis. Pars aūt nō p̄dicat̄ de to
to: quare iste ambe sūt false: humanitas
est rationalitas: ⁊ anīalitas est rationali
tas. ¶ Ad quartum negando consequē-
tiam: ad ꝓbatōꝫ dicendū ꝙ maior ꝓba-
tionis est vera de predicatōne ꝑ accidēs
ꝓprie sumpta. Si autē genus p̄dicatur
ꝑ accñs de differentia nō est predicatio
per accidens proprie sumpta: quia non
est in aliquo modo trium qui ponuntur
in primo posteriorum de quibus priꝰ di
ctum est: sed est per accidens largo mo-
do eo ꝙ predicatum est extra rationem
subiecti: ⁊ vt sic per accidens distinguit̄
contra per se. ¶ Circa predicta notandū
ꝙ ſm magistrum boneti in primo meta
phisice sue Differentia est inter hominē
et humanitatem: ac similia cōcreta ⁊ ab
stracta de genere substantie: que quideꝫ
licet non differāt nec realiter nec forma-
liter nec aliqualiter ex natura rei: Diffe
runt tamen in hoc solo: quia abstractum
est nomen impositum ad significandum
quidditatem prout connotat precisionē
ab om̄i predicato posteriori per accidēs
et per se. Secundo, sic̄ equinitas est tan
tum equinitas: ly tantū excludit ab om-
ni predicato posteriori siue per se siue ꝑ
accidens: sed non ab omni predicato pri
ori: quia non ab omni predicato ꝑ se pri-
mo. Sed concretum est nomen impos-
tum ad significandum penitus quiddita
tem sed non cuꝫ tali precisione sed vt in-
differens ad predicata per se et per acci-
dens. ¶ Quia vero dictum de predi-
catione per se et per accidens et predica
tum denominans aliquando predicatur
de subiecto per se et aliquando per acci-

dens: ideo aliqua tangam de predicatione denominatiua. Est aũt p̃dicatio denominatiua: vt dicit idem doctor in tertio metaphi. sue. illa in qua predicatum dicitur inesse subiecto in quadam adiacentia: et ex hoc sequitur ꝙ ipsum denominat: id est ꝙ subiectum ꝑm nomẽ predicati habet appositionem: sicut quãdo albedo denominatur inesse subiecto in q̃dã adiacentia et formali inherentia: tũc subiectum denominat et ꝑm appositionem sui nominis subiectum dicitur esse album. Denominans eñ ⁊ denominatum eodem nomine denominantur nisi ꝙ denominatum habet nomen effectus formalis et denominans retinet sibi nomen forme. Denominatio autem quedã ẽ intrinseca in qua p̃dicatum denominans intrinsece adiacet subiecto: sicut albedo parieti. Alia aũt est denominatio extrinseca in qua predicatum non adiacet nec est vnitum rei denominate: vt color dicitur visus denominatione extrinseca a visione que est in oculo. Predicatum autem denominans aliquãdo predicatur per accidens de subiecto: ⁊ ẽ res alia a subiecto. Aliquando aũt predicatur de subiecto in secundo modo dicendi per se: ⁊ est idem realiter cum subiecto: vt homo est risibilis. Aliquando predicatur in primo modo dicẽdi per se de subiecto: ⁊ tamẽ cũ hoc p̃dicat̃ denominatiue: vt homo est animatus. Aliquando denominans est idem cum subiecto realiter: non tamen idem predicat̃ primo modo nec secundo modo: sic̃ differentia de genere et econuerso. hec ille.

Explicit tertius liber metaphisice.

Sequitur quartus metaphisice.

St scientia que speculatur ens inquãtũ ens ⁊ q̃.

¶ In p̃cedenti li. p. disputatiue ꝓcessit ꝺ his q̃ dñt in hac sciẽtia considerari: ꝑ incipit ꝓcedere demonstratiue det̃minãdo ꝟitatẽ qtõnum motarũ. Et qꝛ p̃us oꝑtet cog̃scere mõm scĩe q̃ ꝓcedere in scientia: vt dictum est in secundo huius: ideo in hoc quarto cõsiderat ea circa q̃ ꝟsatur hec scientia. et primo stabilit subicm̃ huius scientie di. ꝙ est q̃dã sciẽtia q̃ speculat̃ ens inq̃tum ens sicut subicm̃ et q̃ huic insũt ꝑ se: id ẽ ꝓp̃as eiꝰ passiões. Dicit aũt ꝑm ꝙ ens qꝛ scientie alie q̃ sũt de entibꝰ ꝑticlaribꝰ ꝯsiderant̃ q̃dẽ de ente cũ om̃ia subicã scientiarũ sint entia nõ tñ ꝯsiderãt ens ꝑm ꝙ ens. i. ꝑm rõem entis in cõi: sed scõm ꝙ hmõi ens scꝫ numerus vel linea l' huiusmodi. Dicit autem que huic insunt ꝑ se et nõ simplr̃ q̃ huic insũt ad denotãdũ ꝙ ad sciam nõ ꝑtinet considerare de his que ꝑ accidens insunt subiecto suo, sꝫ solum de his q̃ ꝑ se insũt. Dicit etiã ꝙ nulla aliarũ scientiarum tractat vniuersalit̃ de ente: et ꝙ ista scientia habet considerare prima principia et primas causas: vt dictum est in primo ⁊ q̃ quidem st̃ cause entis. Ex quo patet ꝙ ens inquantuꝫ ens est subiectum in hac scientia: qꝛ illꝺ subiectum est in illa scientia cuius principia et ꝑ se passiones queruntur. ¶ Ad euidentiam huius notandum Q̃ cũ metaphisica sit scientia realis oportet ꝙ eꝰ subiectum dicat conceptum vnum realẽ cum subiectum sit causa et mensura scientie: maioris aũt entitatis nõ est effectꝰ q̃ causa. Si ergo scientia sit realis oportet ꝙ subiectum sit quid reale. Unde sicut sortes et plato conueniũt in ratõe humanitatis ita ꝙ est eadẽ humanitas in sorte et platone a parte rei: cum sortes ⁊ plato circumscripta operatione intellectus plus conueniunt adinuicem q̃ duo indiuidna diuersarum specierum. Est ĩ q̃ eadẽ humanitas in ambobus nõ quidem eadem numero: alia est humanitas numero in sorte et alia in platone. Sed

est eadē et vna vnitate sibi ꝓpria. Sil̄r duo animalia diuersaꝝ specierū ꝯueniūt in rōe aīalitatis: nō ꝙ in eis sit vna aīalitas vnitate numerali vel specifica: sed vnitate sibi ꝓpa. Sic suo mō ds ⁊ creatura sba et accn̄s cōueniūt ī vno ꝯceptu reali entis q̄ ē vnus in ip̄is vnitate sibi propria cū apte rei pl⁹ ꝯueniāt ds ⁊ creatura q̄ ens et nihil. In p̄dictis aūt licz sit aliq̄ similitudo ē tn̄ magna difformitas. Licet em̄ ds et creatura ꝯueniāt in vno ꝯceptu entis q̄ q̄dditatiue includit̄ in cōceptu dei et creature: nō tn̄ cōueniūt in aliq̄ realitate potentiali et ꝯhibili ad ipsa ꝑ alias realitates seu drīas sic cōueniunt species eiusdē generis cū ds sit simplex nō est in eo ordo realitatū: quarum vna ꝯhat aliā: et hec ē vna rō q̄re ds nō est ī genere s̄m sco. 8. di. p̄mi sen. ⁊ et. ij. di. tercij. Realitas enī gn̄is ē potētialis ad realitatē drn̄ie et ꝑ eā ꝯhibilis: vt hō et eq⁹ ꝯueniūt in realitate animalitatis: que ꝯhitur ꝑ rōnalitatē ⁊ irrationalitatem. per conceptum aūt entis nō intelligo actū cōcipiendi vel intelligendi q̄ est ī anima subiectiue. Actus enī cōcipiendi cū sit q̄dam q̄litas d prima spē qualitatis nō ē transcendēs nec coīs ds ⁊ creature sz ꝑ ꝯceptum entis. hoc intelligēdo rōem formalē obiectiuā entis: hoc est ip̄am quidditatem entis cōceptibilem q̄ habet esse obiectiue in intellectu. Esse in intellectu potest ītelligi dupliciter: vno modo subiectiue: vt species et habit⁹ st̄ in anima. Alio mō obiectiue: ⁊ hoc dupliciter: Uno modo habitualiter et prīo mō quando scz est ibi per speciem manētem in intellectu inmediate motiuam ad intellectionem. et sic obiectum conceptibile est in anima ante actum concipiendi. Alio modo actualiter et secundario: puta quādo iam actu mouet et intelligitur: et sic obiectum conceptum habet esse in anima. Ad ꝓpositum dico ꝙ conceptus entis habet esse obiectiue in anīa p̄mo mō non secundo. De ista materia dictum est aliqualr p̄mo hui⁹ tertio ca. ⁊ de cetero magis dicet̄ septimo huius.

Ens aūt quidem multis dicitur mōis.

Ondit. p. qūo metaphisica hz ꝯsiderare de suba et accn̄tibus. Qd̄ probat ꝑ hoc ꝙ nō solū ad vnā scīaz spectat ꝯsiderare de his q̄ dn̄r s̄m vnū. i. q̄ vniuocant̄ in vno ꝯceptu Sed etiaz de his que dn̄r ad vnū. i. q̄ conueniunt in aliq̄ analogo. Licet aūt ens non dicatur eq̄uoce de substantia et accidente: tamē dicitur analogice. Quod probat: quia sicut sanitas dicitur de animali principaliter quia animal est receptiuum sanitatis: ita dicitur de vrina per posterius in quantū est indicatiua sanitatis: Sic ens per prius dicitur de substantia inquantum est ens per se. Deinde dicitur de ꝓprietatibus substantie et eius accidentibus inquantum habent esse in alio.

Tertio modo dicitur de generatōne inquantum via in esse et de corruptione inquantū est via in non esse. Quarto dicitur de priuationibus et negationibus inquantum priuant ip̄m esse. Unde dicimus ꝙ non ens est non ens: quod non esset nisi negationi aliquo modo esse cōpeteret. Tale autez esse licet forte nō sit in re tamen ad minus est in intellectu. quia ratio de talibus negociatur quasi d quibusdam entibus dum de eis aliquid affirmat vel negat. ¶ Ex verbis phisici potest oriri dubium: An ens sit vniuocum. Pro cui⁹ discussione recitabo vnā opinionem: Secundo dicam aliter ad q̄stionem. ¶ Quantum ad primum ē vna opinio tenens partem negatiuam: q̄ primo probatur auctoritatibus phisici positis s̄: scz ꝙ ens dicitur d entibus sicut sanum de sanis: ⁊c̄. et sic ergo est analogum non vniuocum. Preterea primo phisicorum dicitur ꝙ principium procedendi ꝯ ꝑmeniden et melissū ē ꝙ ens dr̄ mltiplr. jtē auc̄te porphirij d. Si q̄s oīa entia vocat eq̄uoce nūcupabit. Preterea arguit̄ ꝑ rōes p⁹ sic: si ens ē vniuocuz ad oīa entia ḡ ens ē gen⁹ ꝯn̄s ē flm: ⁊ ꝯ. p. tertō metaphis ḡ ⁊ an̄s. ꝯn̄a patet: quia tūc ens dicitur de pl̄ibus drn̄tib⁹ spē qd̄

De Vniuocatione Entis

An ens sit vniuocum

227

est proprium generis. Confirmatur rō: qꝛ si ens ē hmōi: ḡ p̄dicat̄ de entib⁹ sub ratione alicuius vniuersal' nō dr̄ntie: qꝛ nō p̄dicat̄ in quale: nec ꝓpriū nec accn̄tis quia hec sūt extra eeñtiam ip̄oꝝ de q̄b⁹ dicūtur. Nō sic ens: nec predicabitur vt species. Patet ergo relinquitur ꝙ predicetur vt genus. Preterea si ens ē vniuocū ad decē genera: ḡ dñdit in illa per aliquas differentias: sint ille a et b: aut igitur a et b includunt ens aut non: si sic ergo in ꝯceptu cuiuslibet generis generalissimi includitur bis ip̄m ens et ꝑ cōsequens nugatio. Si non: ḡ a et b ñ sunt entia: et tūc non ens erit de intellectu entis: qꝛ a ⁊ b includūtur in cōceptibus. x. generū q̄ sunt vere entia. Preterea ill' que sūt inmediate et totaliter sub extremis ꝯdictōis non est cōmune vniuocum sed deus et creatura substātia ⁊ accn̄s sūt hmōi: qꝛ sūt sub istis extremis ꝯdictōis. scꝫ dependere et non dependere: causatum et non causatum: esse sub alio et nō sub alio. Patet ergo ꝙ nihil est eis cōe vniuocū. Maior patꝫ: qꝛ omnis cōcept⁹ est neut' respectu illoꝝ quibus ē cōmūis sꝫ nullus ē conceptus neut' respectu contradictoriorum sꝫ est necessario alter illorum: alioquin contradictio haberet medium. Preterea que sunt primo diuersa ⁊ se totis distincta in nullo ꝯueniūt: sed deus ⁊ creatura sūt hmōi: ḡ ⁊c. Maior est euidens: sꝫ minor ꝓbat̄: qꝛ alioquin deus haberet quo conueniret ⁊ quo differret a creatura: et ita non esset simpliciter simplex. ¶ Quantum ad secundū articulum est alia opinio Scoti. 3. ⁊. 8. di. primi sen. quā teneo tanq̄ veram ꝙ ens est vniuocuꝫ ꝯñe deo ⁊ creature sb̄ie ⁊ accidenti ⁊ generalit' omnibus entibus de quibus predicatur. Ad cuius euidentiā p̄mo p̄mittā vnam distinctionem: secundo ostendendo triplicem conclusionem. De prīo sciēdū ꝙ ē vniuocatio 3ᵏ: q̄dā ē vniuocatō ph̄ica: q̄dā logica: q̄dā metaph̄ica. Vniuocatō ph̄ica est vnitas nature ex natura rei circumscripta om̄i operatione intellectus. De ista vniuocatōe loquitur ph̄s. 7. phisi. quando dicit ꝙ in specie specialissima est propria vniuocatio et non in genere quatenus species dicit vnam naturam: non autem genus sꝫ latent equiuocationes in generibus. Genus autem dicitur equiuocum equiuocatione opposita vniuocatōne ph̄ice eo ꝙ ñ correspondet sibi vna natura extra sꝫ plures. Vniuocatio logica est vnitas alicuius realitatis vel intentionis p̄me sub vna intentione logice concepte. verbi gratia sub intentione generis vel differentie vel alicuius alterius secunde intentionis: logicus enim considerat huiusmōi secundas intentiones adiunctas primis. Ex quo concludo ꝙ aliquod trāscendens est proprie vniuocum vniuocatione logica: qꝛ licet nulla secunda intētio in genere puta genus vel differētia ⁊c. competat alicui transcendenti ⁊ existenti extra genus sicut paret. Aliquid tamen sibi conuenit saltem intētio vniuersalitatis que est logica et secunda intentio. Secundo concludo correlarie ꝙ aliq̄d ē vniuocū vniuocatōe logica: ⁊ equiuocum equiuocatione ph̄ica: nec hoc repugnat: patet em̄ ex dictis ꝙ genus est vniuocum vniuocatōne logica ⁊ equiuocum equiuocatione ph̄ica. Vniuocatio metaphisica est vnitas alicuius prime intentionis abstrahibilis a pluribus ꝑ intellectum ex natura rei circumscp̄ta quacunq̄ intentione secunda vel logica. Et hoc modo transcendentibus non repugnat vniuocatio: vt dicetur. Ex quo concludo correlarie ꝙ aliquid est vniuocuꝫ metaphisice quod non est vniuocum ꝓprie loquendo. ¶ De secundo articulo sit ista prima conclusio: ens communiter sumptum non est vniuocum omnib⁹ entibus vniuocatōne phisica: hoc patet cū conceptui entis non correspondeat vna natura in re. ¶ Secunda conclusio est ista: ens communiter sumptuꝫ est vniuocum omnibus entibus vniuocatione logica. hoc patet quia dicit vnam realitatem vel primam intentōnem conceptaꝫ sub vniuersalitatis intentione que ē in-

tentio scda vt pdictũ est. Tertia cõclusio est ista. Ens cõiter sumptum est vere vniuocũ omnib⁹ entibus vniuocatione metaphisica sic intelligẽdo q ens dicit aliquẽ vnũ ꝯceptũ ⁊ realẽ abstrahibilez ab oĩbus participantib⁹ ens q̃dditatiue sm quem cõceptũ ens est pdicabile de omni ente vniuoce ⁊ realiter ⁊ in quid. Hanc ostendo sic pmo auctoritate pbi in littera dicentis: q ens dicit multipliciter nõ tñ equiuoce ergo vniuoce. pbatur ꝯña qz vniuocũ et equiuocũ sunt immediata vt patet ex diffinitionib⁹ eorũ. ¶ Item arguit sic omnis intellect⁹ certus de vno cõceptu ⁊ dubius de diuersis in quibus ille certius includit quidditatiue habet cõceptũ illũ de quo ẽ certus alium a cõceptib⁹ de quibus est dubius vniuocũ illis. Sed intellectus hominis potest esse certus de aliquo q sit ens: dubitando an sit deus vel creatura substantia vel accidens: ⁊ sic de alijs in quibus cõceptus entis quidditatiue includit sicut patet: igitur cõceptus entis est alius a cõceptibus illis dubijs ⁊ vniuocus illis: ita q ex se est neuter: ⁊ ĩcluditur in vtroqꝫ eorum: maior pbatur qz ĩpossibile est eundem cõceptũ eidẽ intellectui esse certũ ⁊ dubiũ simul: igitur vl' est alius: ⁊ sic habetur ppositu: vl' nullus: ⁊ tunc non erit certitudo de aliquo cõceptu. Est igitur alius ⁊ si quidditatiue includitur in illis sequitur q non erit tñ ali⁹ sed etiã vniuocus illis: minor declarat primo d deo ⁊ creatura qz quilibet pbus fuit in hoc certus qz ponebat primum principiũ esse ens: puta vnus qui posuit ignem esse principium alius aquã: quilibet em̃ erat cert⁹ ignẽ ⁊ aquam esse ens: erat tñ dubi⁹ an esset creatum vel increatum primũ vel nõ pmũ. pbatio nõ em̃ erat cert⁹ q est ens primũ: quia tunc fuisset certus de falso: falsum aũt nõ cõtingit scire: nec erat certus q erat ens: nõ primũ quia tũc non posuisset oppositum. Scdo pbatur de substantia ⁊ accidente qz pbi diuersi diuersimode opinabant de lumine quorũ alius ponit q est accidens: alius ponit q est corpus ⁊ substantia Et ille quidẽ qui ponit q est substantia certus est q est ens: sed nõ est certus q est substãtia: qz tunc de falso esset certus: nec q nõ ẽ substantia quia oppositũ ponit. ¶ Preterea probatur specialiter q sit vniuocũ ad substantiã ⁊ accidens sic: si ens nõ est vniuocũ substantie ⁊ accidenti: ergo intellectus noster nõ potest habere cõceptũ quidditatiuũ de substantia: ꝯñs est euidẽter falsum ergo ⁊ añs pbat ꝯña qz substantia nõ immutat immediate intellectũ nostrũ ad intellectionẽ sui cũ nõ intelligatur pro statu isto nisi p speciẽ accidentis sensibilis: sed nullus cõcept⁹ q̃dditatiuus substantie potest haberi p immutationẽ accidentis sensibilis nisi ille posset abstrahi a conceptu accidentis ⁊ ille necessarie sic abstract⁹ sit vniuoc⁹ alias nõ esset abstrahibilis talis cõcept⁹ videtur maxime esse cõceptus entis qz nullus alius esset quidditatiuus. maior pz qz quicq̃d pncipaliter ⁊ immediate ĩmutat intellectũ illi⁹ absentia potest naturaliter ab intellectu cognosci qñ nõ ĩmutatur patet scdo de anima quia visus est pceptiuus tenebre quando vicz visui nõ est lux presens: nec visus immutat ergo si intellectus noster naturaliter immutatur a substantia immediate ad actum circa ipsam sequeretur q quando substantia nõ esset psens posset ei⁹ absentia naturaliter cognosci: ⁊ ita naturaliter: posset in hostia cõsecrata cognosci non esse substantiã panis: quod est euidenter falsum. Nullus ergo cõceptus quidditatiuus habetur de substantia immediate a substantia causatus: sed tñ causat⁹ vl' abstractus primo ab accidẽte: ⁊ talis nõ est nisi ꝯceptus entis. ¶ Ad argumẽta alterius opinionis ad illud quarti hui⁹ quod dr de sano dicendũ q .p. decimo hui⁹ cõcedit ordinẽ essentialẽ inter species eiusdẽ generis qz ibi vult q in quolibet genere est vnum primũ qd est mensura aliorum: mensurata aũt habent ordinez essentialem ad mensurã. Et tñ nõ

ad arg.ta

228

obstante tali attributione nullus negat conceptum generis esse vnum cum predicetur de pluribus differentibus specie. Si enim genus non haberet conceptum vnum alium a conceptibus specierum nullus conceptus generis diceretur in quid de pluribus: sed quilibet de seipso: ⁊ sic idē p̄dicaret̄ de eodē ⁊ nō genus de specie. Concedo ergo ꝙ accidēs habet attributionē essentialem ad substātiā ⁊ creatura ad deū: ⁊ ꝑ ꝯñs ꝙ ens est annallogū ad ea cū ista tñ analogia stat vniuocatio metaphisica. vnde licet attributio sola nō ponat vnitatez vniuocationis qꝛ vnitas attributionis est minor vnitate vniuocationis: minor autez vnitas nō arguit maiorē: tñ minor vnitas potest stare cū maiore sicut que sunt vnū specie sunt vnū genere: licet vnitas generis sit minor vnitate speciei. Silr̄ ī ꝓposito dico ꝙ licet vnitas attributionis nō arguat vnitatē vniuocationis tñ cū vnitate attributiōis bene stat vnitas vniuocationis: licet vna nō sit alia formaliter: ⁊ ꝑm hoc possunt solui oēs auctoritates que essent de ista materia.

¶ Ad aliud de primo phisicoꝝ dicendū ꝙ p. loquit̄ ibi de multitudine suppositoꝝ que nō repugnat vniuocationi: vnde cū dicit ꝙ ens dicit̄ multipliciter nō intendit ꝙ dicat̄ equiuoce: sed multipliciter. i. de multis ita ꝙ vult dicere ꝙ ꝓcedendū est ꝯtra ꝑmeniden ⁊ mellissum ponētes oīa esse vnū ens inquirendo d̄ quo ente ītelligūt: sicut si diceret̄ oīa eē aīal vnū. Contra eos esset distinguere aīal: ⁊ inq̄rere de quo aīali intelligūt scz an omnia essent vnus homo vel hmōi.

¶ Ad porphiriū dicit̄ vno modo ꝙ ipe allegat aliū dicēdo: siquis ⁊c. ita ꝙ non loquit̄ ꝑm opinionē ꝓpriā: vel potest dici ꝙ ipe loquit̄ ibi de equiuocatione phica. ¶ Cōtra ipe fuit logicus ergo loquitur logice. Rñdet̄ multa dicunt̄ in logica nō logice sicut in scdo metaphisice d̄r ꝙ in omni motu est materia: hoc tñ magis ꝑtinet ad phisicū considerare q̄ ad metaphicū. Ad primā rōnē ꝙ ens esset genus responsum est t̄tio hui⁹ Ad ꝯfirmationem de illis vlibus positis a porphi. dicendum, ꝙ ipse ordinat librum suum ad predicamenta aristo. sicut ipse met pronunciat in ꝓhemio suo: loquit̄ ergo de illis vniuersalibus que aliquo modo inueniūtur in ordine p̄dicamētali Sed p̄ter ista est aliud vniuersale quod est transcendens quod nō ꝑtinet ad p̄dicamentū scz ens. ¶ Ad aliud cōcedo ꝙ ens descēdat per aliqua cōtrahentia in decē genera: que ꝓprie nō sunt differētie. Cum autem dicitur ꝙ aut includūt ens aut nō, dico ꝙ non includūt ens formaliter sicut nec passiones entis nec vltime differentie: vt inferius ostēdam: ⁊ tamē non sunt nihil. Cum ergo arguit̄ ꝙ non sunt entia: dicendū ꝙ verum est formaliter: sed tamen sunt entia essentialiter ⁊ realiter. Quod aūt id qd̄ nō est ens formaliter dūmō sit ens realit̄ sit de intellectu entis nullum est incōueniēs: sicut rationale qd̄ non est aīal formaliter est de intellectu hominis q̄ vere est animal. ¶ Ad aliud de extremis cōtradictionis aut intelligit ꝙ illa sunt sub extremis cōtradictionis totalit̄ hoc est p̄cise ꝙ ista sunt extrema cōtradictionis tunc minor est falsa: quia deus non est p̄cise hoc ꝙ est nō esse ab alio. quia ista negatio etiā dicitur de chimera sicut nec creatura est p̄cise ista negatio non necesse esse. quia hoc etiam competit chimere. Sed tam deus q̄ creatura. tam substantia q̄ accidens est aliquid cui competit alterum extremum contradictionis. Si ergo sic accipias maiorem quibuscunqꝫ cōueniāt extrema contradictionis ipsa non vniuocantur in aliquo cōmuni: ista maior est falsa: quia omnia diuidentia ꝑ se aliqd̄ cōmune sunt talia quia de ipsis dicunt̄ extrema contradictionis ⁊ tamē vniuocantur in ipso cōmuni diuiso. Similiter in ꝓposito de⁹ et creatura: substantia ⁊ accidens p̄dicationē cōtradictionis possunt accipere: et tamen habent aliquod substractum illis extremis contradictionis ratione cuius possunt ha-

bere aliquod cōmune. ¶ Ad aliud dicē duz ꝙ licet deus ⁊ creatura sint se totis distincta in realitate non tamen in conceptu reali. ¶ Ad cuius euidentiam notandum ꝙ quando aliqua realitas intelligitur cum modo suo in trinseco ille cōceptus non est ita simplex quin possit cōcipi illa realitas absq; modo suo. Sed tunc est conceptus imperfectus ⁊ inadequatus illius rei. Potest etiam concipi cum modo illo: ⁊ tunc est conceptus ꝑfectus et adequatus illius rei Exempluz si esset albedo in tribus gradibus intentionis posito etiam ꝙ esset simplex omnino in re: posset tamen concipi sub ratione tante albedinis: ⁊ tunc perfecte cōciperetur cōceptu adequato ipsius rei: vel posset concipi p̄cise sub ratione albedinis: ⁊ tunc conciperetur conceptu imperfecto distincto a perfectione rei: conceptus aūt ille imperfectus posset eē cōmunis illi albedini ⁊ alij: conceptus āt ꝓpri⁹ nō esset cōmunis: sequit̄ igitur īter illa distinctio illius de quo accipitur conceptus proprius: ⁊ illius de quo accipitur conceptus cōmunis: nō vt distīctio realitati s ⁊ realitatis: sed vt distinctio realitatis et modi intrinseci eiusdē realitatis: que distinctio sufficit ad habendum conceptum perfectum vel imperfectum de eodem: quorum imperfectus sit cōmunis et perfectus sit proprius. Ad propositum Cōceptus entis cōmunis deo et creaturis descendit in cōceptum dei et creature non per aliam et aliam realitatez: sed per modos intrinsecos alterius ⁊ alterius realitatis scz ꝑ finitum et infinitum: ita ꝙ sicut cōcept⁹ albedinis abstrahit a tanto vel tāto gradu albedinis: ⁊ est conceptus imperfectus et inadequatus huic vel illi albedini ita et conceptus entis respectu dei et creature. Deus ergo ⁊ creatura sunt se totis distincta in realitate ⁊ cōceptu reali perfecto et adequato realitati cuiuslibet: sed hoc non obstante conueniunt in aliquo conceptu reali imperfecto ⁊ inadequato realitate vtriusq; cuiusmodi est conceptus entis qui vt sic abstrahit ab omni modo in trinseco realitatis dei et creature que sunt finitum ⁊ infinitum Unde conceptus entis formaliter non est finitus vel infinitus positiue sed cōmunis vterq; abstrahens ab vtroq;.

¶ Notandum ergo ꝙ licet ens sit vniuocum omnibus entibus q̄ contractibus simpliciter simplicibus q̄ non simpliciter simplicibus: tamen non est vniuocum in quid conceptibus simpliciter simplicibus cuiusmodi sunt passiōes entis ⁊ vltime differentie: de quibus ens non predicatur in quid: vt ponit idem doctor. dist. iij. primi sententiarum.

¶ Notandum etiam ꝙ vt dicit idē tertia questiōe. quodlibetorum: Ens vel res potest capi dupliciter: Uno modo cōmuniter prout est commune omni enti reali quod non est fabricatum per operationez intellectus: ⁊ sic est vniuocum. Alio modo cōmunissime prout se extendit ad q̄dlibet positiuuz quod non est nihil: ⁊ sic est commune enti in aīa et enti extra animam: ⁊ hoc modo non est vniuocum sed equiuocum. Ut em̄ dicit idē doctor dist. xxviiij. primi sententiarum. enti reali ⁊ enti rationis nihil est cōmune vniuocum quia ei quod est simpliciter tale ⁊ s̄m quid nihil est cōmune vniuocum. Ens ergo in ista significatione non dicit vnum conceptum communez sed solum vox est communis. ¶ Notandum vero ꝙ per ens rationis non intelligo ens quod habet esse in anima subiectiue vt species actus ⁊ habitus quia talia sūt vere entia realia de genere qualitatis: nec ꝙ est in intellectu obiectiue quia sic omne vniuersale est in anima. sz per ens rationis intelligo respectū rationis vt est esse cognitum quod dicit respectū rationis obiecti vt cogniti ad intellectum ⁊ simpliciter datum dicit respectū obiecti ad voluntatem. Item secūde intētiōes sūt respect⁹ rōnis q̄ hz eē ꝑ intellectum cōpantē magis cōmune

ad minus cōmune. Similiter dextrū vl' sinistrum ī colūpna dicit respectu rōnis tm̄ ꝑ intellectū cōꝑantem colūpnam ad dextrum vel sinistrū in aīali. Unde ꝟm doc. subti. in quarto sententiarū di. prīa q. ij. ens rationis nō sumitur pro primo cōsiderato ad qđ cōsiderādū mouet̄ primo aīa a re extra siue pro eo ꝙ habet eē in intellectu obiectiue siue subiectiue: sꝫ ens rationis est ipsa relatio rationis seu cōparatio qua anima cōparat vnū cōsideratum ad aliud: vt dextrū in colūpna est ipsa comparatio qua intellectus cōparat columpnam ad dextrū in aīali: huiusmodi aūt relatio habet tm̄ esse in intellectū obiectiue: eadem em̄ intellectione intelligitur relatio rōnis ⁊ in esse ponitur. Unde suū esse est suū cōcipi Nec em̄ habet aliquod esse nisi in cōcipi vel intelligi. ¶ Item sciendum ꝟm eundem doc. di. xlij. primi snīarū. Q relatio rōnis sumitur dupliciter scꝫ stricte ⁊ large Relatio rōnis stricte sūpta est illa que habet esse ꝑ actū intellectus: large vero relatio rationis dicitur que habet esse ꝑ actum cōparatiuū cuiuscūqꝫ potētie collatiue. omnis em̄ potētia que potest habere actū circa obiectū existens vel non existens: ⁊ illud obiectū potest actu suo ꝯparare ad aliud ad qđ tale obiectū nō cōparatur ex natura rei potest ī obiecto vt obiectum est causare relationē rōnis ip̄ius ad aliud que quidem nō est realis qꝛ nō est ex natura obiecti in se nec tm̄ ē stricte rationis. quia nō semꝑ ista potentia comꝑans est ratio vl' intellect⁹. Potest em̄ voluntas vtens aliquo bono ad finem causare in illo obiecto relationeꝫ rationis ad illum finem.

Ubiqꝫ autem nō ꝓprie primum est. ¶ Cōsequēter ponit p. ꝙ hec scientia principaliter cōsiderat de substātijs tali ratione: omnis scientia que est de pluribus que dicuntur ad vnū primū ē principaliter ⁊ ꝓprie de illo primo ex quo omnia dependent: et hoc est vbiqꝫ verū: sed substantia est hoc primū inter omnia entia: ergo prius ph̄us qui considerat omnia entia debet principaliter cōsiderare principaliter principia ⁊ causas substantiarū. ¶ Cōsequēter ostēdit ꝙ etiā ad hanc spectat cōsiderare đ vno ⁊ de speciebus vnius. Cū ens ⁊ vnū significent eandē naturā qđ probat: quia illa que non separant̄ in generatione et corruptione significant eandē naturam realiter: Sed ens ⁊ vnū sunt hmōi: Si em̄ generatur ens generatur vnum ⁊ si corrumpitur ens corrūpitur vnū ꝯ ⁊c. Est aūt vnū ꝙ est indiuisum a se ⁊ diuisum a quolibet alio. dicit ēt qđ cū significent eādem naturā tot sunt species vnius q̄t species entis: sic ei ꝑtes entis sūt substantia quantitas ⁊c. sic ꝑtes vnius sunt idē equale ⁊ sic. Nā idē est vnū in substantia simile est vnuꝫ in qualitate. Equale est vnū in quātitate: ⁊ similiter ꝟm alias ꝑtes entis possunt sumi alie ꝑtes vnius: si essent nomina imposita: sicut ergo ad vnam scientiam spectat considerare de omnib⁹ partib⁹ entis: sic ꝟm rationē entis: ⁊ nō ꝟm rationes propas sic ⁊ de ꝑtib⁹ vni⁹. ¶ Circa p̄dicta tamē posset dubitari. an ens ⁊ vnū significēt eandē naturā. Et arguit̄ ꝙ nō qꝛ si sic ꝯ ista vera erit vnū est tm̄ ens: ꝯñs est falsum ꝯ ⁊ añs falsitas cōsequētis patet ex primo phisicorum vbi aristo. improbat permeniden qui posuit tantū esse vnum ens. ꝓbatio ꝯsequētie. Quādo aliquid p̄dicatur de aliquo cōuertibiliter p̄dicatur de eo cum dictione exclusiua: vt si homo est risibilis conuertibiliter sequit̄ tantum hō est risibilis. Preterea diuidens non signat eandem naturā cum diuiso: Sed vnuꝫ diuidit ens ergo non signat eādem naturam cum ente: probatio maioris quia da oppositū tūc cōdiuidens ex quo opponitur cōdiuidenti non participaret diuisum. Si ei rationale deceret eandem naturam cum aīali: irrationale nō ꝑticiparet aīal. Sil'r in ꝓposito cū vnū ⁊ multū diuidat ens si vnum significaret eandē naturā cū ente ꝯuertibilit̄ mltitudo eēt nō ens ⁊ sic vnū ⁊ mlt̄

ta non essent differẽtie entis. ℙ Preterea vnũ ẽ determinati generis: nõ aũt ens: ℊ vnũ et ens nõ signãt eãdẽ naturã. ꝓbatio añcedẽtis: qz cuiꝰ ptes oẽs vel species sũt determiati generis: ipm ẽ determinati generis: sed oẽs spẽs vniꝰ sũt determinati generis: scz idẽtitas: silitudo ⁊ equalitas: qz ī gñe relatõis: ℊ ⁊c. Sed contra ꝓbs in ira. In ista questione sic procedam. ℙrimo quedam opinio ꝑmittetur. Secundo improbatio apponetur. Tertio ad questionem alr dicetur. Quantum ad ꝑmum sciendũ q est vna opinio auicẽne que stat in tribus dictis ℙrimũ est q ens ⁊ vnũ ꝑdicantur ỏ omnibus. Secũdũ ẽ q nõ sũt idẽ fm naturam. Tertium ẽ q vnũ est determinati generis scz de genere quantitatis: et p cõsequẽs nõ cõuertit cũ ente: ⁊ suppõit primum dictum tanꝯ verum. Et secundum ꝓbat: qz si sic: tũc dicendo ens vnũ esset nugatio: qỏ falsum ẽ. consequentia ꝓbatur: qz tunc idem bis diceret. Tertium ꝓbat: qz si cõstitutũ scz numerus q̃ constituitur ex vnitatibus ẽ de gñe q̃ntitatis sequit q ipa constituentia scz vnitates erũt de genere quantitatis: ⁊ sic ñ erũt cõuertibiles cũ ente cũ sit transeendens. ¶ Quantum ad secũdũ articulus arguit contra auicenã primo cõtra auic ꝑmum dictũ: cum enī dicit q ens ⁊ vnũ predicantur de omnibus quero an ꝑdicẽtur vnifozmiter an non: sed diffozmiter ñ vnifozmiter: qz vnũ ꝑdicat denominatiue cum sit passio entis. Ens aũt ꝑdicat q̃ditatiue licet fozsan aliq̃n posset denominatiue ꝑdicare. Si dicas q ꝑdicant diffozmiter sic intelligendo q ens predicat de oiꝰ q̃ditatiue: vnũ denoiatiue. Contra primũ instatur ⁊ arguitur q ens non predicatur quidditatiue de oñibꝰ differentijs: qỏ ꝓbatur sic: Sint due differẽtie a et b: tũc sic: vel a ⁊ b includũt quidditatiue ens vel non. Si non habeãt propositum q ens nõ ꝑdicat de eis in quid: si ℵo includũt ipm ens cum nõ sint omnino idem inter se habẽt in quo cõueniunt ⁊ quo differunt: igitur a ⁊ b nõ erũt primo diuerse nec vltime dr ñtie: ꝫ differentes ⁊ aliꝯ idez entes: igit differunt alijs differentijs sicut iste c ⁊ d. tunc arguitur de istis sicut de priozibus: qỏ includũt ens quidditatiue vel non: ⁊ sic p cedendo vel erit ꝓcessus in infinitum ī dr ñtijs. vel stabit ad aliquas oñino nõ includentes ens q̃ditatiue quod ẽ propositum: ⁊ ille sole erũt vltime. Si autẽ loquatur auicenna de ꝑdicatõne a parte entis q scz ens ꝑdicatur de omnibus quidditatiue vel denominatiue forte verum dicit. ¶ Contra secundum dictũ arguitur sic: quecunq sũt idẽ realiter dicunt eandem naturam: sed ens ⁊ vnum subiectũ ⁊ passio sunt idem realiter: ergo ⁊c. ꝓbatio minozis: illa quoꝝ sepatõ includit ꝯtradictionem sũt idem realr: ꝫ ens ⁊ vnum subiectũ ⁊ passio sũt hmõi: ℊ ⁊c. Maioz patet: qz ex sepatõe mutua aliquozũ ꝓbat coz distinctio realis alias cõtingeret idem simul esse ⁊ non eẽ: quod ẽ oppositũ primi principij: ita ecõtrario ex impossibili separatõne aliquorum contradictionum ꝓbatur eozũ idẽtitas realis. Minoz patet ex ꝑcedẽti capitulo: quia consequũtur se in generatione ⁊ coꝛruptione. ℙrobo autem aliter de omni propria passione. Nam si ꝓpa passio esset separabilis a subicõ: tũc inesset contingenter ⁊ p consequens cum scientia sit de necessarijs cõclusio demõstrationis concludens passionẽ de subiecto nõ esset scientia: quod est manifeste falsum. ¶ Contra tertium dcm arguitur Sba ẽ poz omi a cẽte: ex. 7. bꝰ: ꝫ primus ī suo ꝑdicamẽto cogcibile sine posꝯioni. ℊ sba in suo ꝑdicamẽto ꝑdit intelligi sine q̃ntitate: ⁊ intelligi vt vna indiuisa in se ⁊ diuisa a q̃lz alio: talꝫ ℊ vnitas ẽ sine q̃ntitate: et sic ñ erit ỏ gñe q̃ntitatꝫ. ℙreterea nullũ trãscẽdẽs ẽ determiati generꝫ: ꝫ vnũ ẽ aliqỏ trãscẽdẽs cũ ꝑuertat cũ ente: ℊ ñ erit alicuiꝰ entis determiati gñis. ¶ Quantũ ad tertiũ articlm ẽ alia opi. do. Ad cuiꝰ euidẽtiã sic ꝓcedã: ℙrimo ꝑmittã aliqs distinctões. secũdo ponã aliqs ꝓclusiones. De ꝑmo sit ista ꝑma distinctio q

Opi. Auic Corrd

Opi. Scot

230

vnũ dr̃ duplr̃: q̃ddã em̃ vnũ ẽ qd̃ ẽ p̃nci
piũ numeri: quoddã q̃ ꝯuertit̃ cũ ente.
Primũ vnũ est de genere quantitatis.
Scd̃m vnũ est transcendens ⁊ passio en
tis: ⁊ qꝛ qd̃libet vnũ est pr̃icipiũ numeri
alicui⁹ iõ sit hec scd̃a distĩctio q̃ duplex
est numer⁹: vn⁹ ĩ genere quãtitatis ali⁹
transcẽdens. Prim⁹ numerus causat̃ a
diuisione cõtinui. Scd̃s aũt causat̃ ex di
stinctione seu diuisione essentiaꝝ. Prin
cipiũ primi nũeri est vnũ de genere q̃n-
titatis. Principiũ vero scd̃i numeri est
vnũ trãscendens qd̃ ꝯuertit̃ cũ ente: et
ideo prim⁹ numerus est quãtitatiu⁹: se-
cũdus vero est q̃dditatiu⁹. Tertia disti
ctio sit ista q̃ vnũ qd̃ cõuertit̃ cũ ente di
cit̃ duplicitur. vno modo cõiter large et
simpliciter ⁊ sic ẽ passio entis vnica ⁊ cõ
uertibilis cum ente. Alio modo potest
sumi determinate stricte ⁊ s̃m q̃d: ⁊ hoc
modo opponit̃ multitudini: ⁊ sic nõ est
passio entis vnica sed disiũcta: ⁊ est con
uertibilis cũ ente nõ simpliciter sed sub
disiunctione. ¶ De scd̃o in tertio articu
lo sit ista prima cõclusio: ens ⁊ vnũ non
dicunt eandem naturã cõuertibilitatis
vnuꝫ accipiat̃ ꝓprie stricte ⁊ s̃m quid
si autẽ accipiat̃ cõmuniter ⁊ simpliciter
ens ⁊ vnum dicunt eandẽ naturã ꝯuer-
tibilit̃. Prima ꝑs ꝯclusionis ꝓbat̃: qꝛ
si ens ⁊ vnũ sic acceptũ dicerẽt eandẽ na
turã cõuertibiliter de quocũq̃ p̃dicaret̃
vnũ ⁊ alterũ: sed ens p̃dicat̃ de multitu-
dine: ergo ⁊ vnũ: qd̃ est falsuꝫ: loquẽdo
de vno sic accepto. Scd̃a pars hui⁹ con
clusionis patet: qꝛ de quocunq̃ p̃dicat̃
ens ⁊ vnũ simpliciter ⁊ large sumptum:
⁊ hoc modo multitudo est vnum sicut ẽ
ens. ¶ Secũda cõclusio sit hec: Ens et
vnum nõ dicũt eandem naturã quiddi
tatiue ⁊ formaliter. Et ostendit̃ sic: Tũ
primo qꝛ esset nugatio dicendo ens vnũ
Tũ scd̃o quia ens ⁊ vnũ nõ p̃dicãt̃ mu-
tuo de se in quid: ergo nõ dicunt eandẽ
naturã q̃dditatiue ⁊ formaliter: ꝯña ꝑtꝫ
sed añs ꝓbat̃: qꝛ cũ vnũ sit passio entis ꝑ
se: p̃dicat̃ de ente scd̃o modo: Ens autẽꝫ
nullo modo ꝑ se p̃dicat̃ de vno sed ꝑ ac
cidens: qꝛ s̃m ph̃m primo posterioꝝ. p̃-
dicatiões ꝑ se nõ cõuertunt̃: sic ergo nec
vnũ nec alie passiões entis dicũt eandẽ
naturã cũ ente quidditatiue ⁊ formalit̃
¶ Tertia ꝯclusio sit ista ens ⁊ vnũ dicũt
eandẽ naturã realiter: sed distinguunt̃
formaliter: vt p̃ostensum est in p̃cedenti
cõclusione. hec cõclusio patet ꝑ ph̃m in
littera. Tũ non separent̃ in generatiõe
⁊ corruptione. Tum qꝛ sunt idẽ realiter
in tertio d̃ quo p̃dicãt̃ ꝑ se nõ ꝑ accidẽs
igit̃ inter se sunt eadẽ vel idẽ realiter. ⁊
sic dicunt eandẽ naturã realit̃. ¶ Quar
ta cõclusio sit ista. vnũ qd̃ est passio entis
dicit formaliter aliquid positiuũ ꝓbat̃:
qꝛ vnũ dicit ꝑfectionẽ simpliciter: sꝫ ne-
gatio nõ dicit ꝑfectionẽ simpliciter d̃ se
⁊ formaliter: ergo ip̃m vnũ nõ dicit pu-
rã negationẽ: maior patet qꝛ vnũ ĩ quo-
libet melius est ipsum q̃ nõ ipsum: hec
est aũt descriptio ꝑfectionis simpliciter
quã ponit anshelm⁹ ĩ monologio. xv. c.
Et ꝓpter hoc summa vnitas attribuit̃
primo enti cui nõ ꝯuenit imꝑfectio· mi-
nor etiam patet qꝛ priuatio vt sic habet
rationẽ mali ⁊ similiter negatio. ¶ Sꝫ
contra istam cõclusionẽ arguit quidam
sic: illud positiuũ qd̃ dicit formaliter s̃m
seip̃m vnũ vt distinguit̃ ab ente vel est
vnum vel nõ vnũ: nõ est dicendũ q̃ non
vnũ ergo est vnũ: tũc vel vnũ positiue se
ipso vel aliquo alio: Si aliquo alio que
ro de illo quia sic erit ꝓcessus in infini-
tũ: Si seipso ergo sua vnitas supra seip
sum nõ addit ergo similiter dicaꝫ de en
te qd̃ seipso positiue ẽ vnũ ⁊ ꝑ ꝯñs vnũ
vt formaliter distinguit̃ ab ente nõ dicit
aliq̃d positiuuꝫ. ¶ Preterea ens vt s̃m
suam rationem formalẽ distinguitur ab
vno vel est vnũ vel no: ⁊ oportet dicere
q̃ sit vnũ alioquin s̃m suam rationẽ for
malem nõ distingueret̃ ab aliquo tũc vt
prius. Si ista vnitas dicit aliquid posi-
tiuũ querã de illo: ⁊ sic erit ꝓcessus in ĩ-
finitũ vel stãdũ ĩ hoc q̃ ens ẽ seip̃o post
tiue vnũ ḡ vnitas nõ addit supra ens ali
qd̃ positiuũ. Rñdeo ad p̃mum q̃ illa rõ
peccat ꝑ figurã dictionis mutãdo q̃ ĩ q̃d
Quãdo em̃ dicis q̃ vnũ vel est vnũ se-
ipso vel aliquo alio. Dico q̃ vnũ cũ sit

ꝓncipiū quo nō debet dici vnū ſm ſe qz ſic haberet rōnē q̄ ſicut albedo ñ ē alba ſz illud q̄ aliq̄d ē albū ſic illō poſitiū q̄ vnū addit ſupra ens: nec ē forma lic̄ vnū nec formaliter nō vnū: ſz eſt id quo ens eſt vnū. ¶ Ad ſcōm dico q̄ ens vt diſtīctū formaliter ab vno nō eſt vnū formaliter: nec nō vnū: ſed abſtrahit ab vtroq̄. Si tū nō vnū accipiat poſitiue vel ꝓrie nō priuatiue ſolū vel negatiue ſicut ꝓcept⁹ entis formaliter poſitiue: nec eſt finitus nec infinitus. ¶ Ad rationes auicē. ad primā nego ꝓnam ad ꝓbationē dicēdū q̄ nō repetit idē bis qz cū idēptitate reali ſtat diſtinctio formalis ex natura rei q̄ tollit nugationē: ꝛ iō dicēdo ens vnū nō eſt nugatio. Ad ſcōm nego añs: ad ꝓbationē dicēdū q̄ duplex ē numerus: ſicut ptz ex ſcōa diuiſione vnitatis q̄ eſt ꝓncipiū nūeri cauſata ex diuiſione cōtinui vtiq̄ ē de genere quātitatis. Sz de tali vno nō loquimur ꝓ nunc. ſz de vno qđ ē ꝓncipiū numeri cauſati ex diſtincti one eſſentiaꝝ. ſi g̃ inferas g̃ oīs vnitas ē de genere quātitatis eſt fallatia ꝓñtis. ¶ Ad argumēta ꝓncipalia C̄ū inferē g̃ vnū eſt tm̄ ens cōcedo ꝓñs accipiendo vnū ꝓportionabilit̄ cū ente ſcz ſi cōmuniter cōiter: ſi ꝑticulariter ꝑticulariter. Mā cū vnū ſit paſſio entis vniformit̄ accipit̄ ſicut ens cū dicit̄ q̄ hoc inferē ꝺ p̄menidē ꝛ melliſſum ꝓlo phiſicoꝝ. Dicendū q̄ p̄menides ponit oīa eſſe vnum ens ſignatū ꝛ ꝑticulare ſimpliciter ꝛ ſm rem ꝺ qđ bene valet illa ꝓpoſitio phi. ſed ego nō ſic pono. Ad ſcōm dicendu q̄ vnū diuidēs ipm̄ ens eſt vnū ſm q̄d ꝛ determinate: ꝛ ōtali arguit rō de quo cōceſſum eſt in ꝓma cōcluſione qđ nō dicit eande naturā cōuertibiliter cū ente. ſed illo nō obſtāte vnū aſſumptū ſimpliciter qđ eſt ꝓpria paſſio vnica dicit eā dem naturā ꝓuertibiliter cum ente. Ad tertiū dicendū q̄ vnū nō eſt aliqui⁹ ge neris determinati cū ſit trāſcendes. ad ꝓbationē dicē dū q̄ minor ē falſa cū ſz idē ſīle ꝛ equale dicant relationē ꝛ videant tm̄ eē de genere relatiōis tm̄ ꝓñt accipi trāſcēdent̄ q̄teq̄ oē ens oī enti cōparū vel eſt idē vel diuiſuz vel ſimile vel diſſīle eq̄le vel inequale. vñ inter ꝑſonas diuinas q̄ nō ſūt i genere ē idēptitas ſi militudo ꝛ eq̄litas vt oñdit idē doc. di. xxxj. primi ſnīarū. ¶ Ad euidentiā aūt cuiuſdā dicti ꝓbi in h⁹ quarto ſcz q̄ i indiuiduis eiuſdē ſpeciei nō eſt ordo ſciēdū q̄ arſ. nō vult negare oēm ordinē i ter indiuidua eiuſdē ſpēi q̄n vicz indiuidua hec ꝓius illa poſteri⁹ habeāt ordinē ꝓut ſm magis ꝛ imꝰ ꝑfecti⁹ ꝛ ipſe cti⁹ ꝑticipāt naturā ꝓꝑie ſpeciei: hec eſt albedo ītenſa ꝑfectior ē q̄ hec remiſſa. Sz arſ. tm̄ vult negare inter indiuidua ordinē eſſentiarū q̄ tm̄ eſt inter diſtincta ſm ſpēm. In indiuiduis igit̄ bñ ē ordo eminētie ſeu ꝑfectiōis nō tm̄ eſt ordo dependētie eſſentialis illo mō quo ponit inter cauſas eſſentialiter ordinatas que quidem ſunt diuerſarum ſpecierum.

Quoniam autem vnius eſt

oppoſita ſpeculari. Hic cōſequēter dicit p. q̄ cum ad eaudē ſcientiā ꝑtineat cōſiderare oppoſita ſicut ad medicinā cōſiderare ſanū ꝛ egrū ꝛ ad gramaticā cōgruū ꝛ incōgruū. Iſta autē ſciētia cū cōſideret vnū idē equale ſimile neceſſe eſt q̄ cōſideret oppoſita his ſcz multū alterū diuerſum diſſimile ꝛ inequale. Et q̄cunq̄ alia que reducuntur ad iſta cuiuſ modi eſt cōtrarietas. Mā ꝓtrarietas eſt quedam differentia eoꝝ que maxime diſtant in eodem genere: ꝛ ſic eſt quedā alteritas ſiue diuerſitas. Itē hoc idē ꝓbat quia illi⁹ ſcientie eſt cōſiderare paſſiones entis: cui⁹ eſt cōſiderare ens inq̄tū ens: Sz p̄dicta ſūt p̄ ſe accidētia entis ꝛ vni⁹ g̃ cōſideratio eoꝝ ꝑtinet ad ꝑbm ꝓmū ꝛ p eādem rationē ꝑtinet ad eū etiā cōſiderare ꝺ priori ꝛ poſteriori toto ꝛ ꝑte ēt q̄ i h⁹ ſūt accidētia entis inq̄tū ens. Dicit arſ. q̄ ad metaphiſicā ꝑtinet determiare ō negatiōe ꝛ ꝓbatiōe cū habeat determiare ō vno qđ vnū dicit negationē vel ꝓbationē diuiſiōis. ¶ Diſtīguit autem duplicem negationem: quedam em̄ eſt negatio ſimplicit̄ et extra genꝰ q̄ quā abſolute ōr q̄ hoc nō eſt illud. Alia ē negatio i gñe p quā aliq̄d negat

nō absolutę ſz intrametas alicui⁹ generis ſicut cecū dicit qō nō habet viſū: nō tñ omne qō nō habet viſuz eſt cecū :ſed ī genere aīaliū qō natū eſt hꝫe viſuz .vn de negatio extra genus poteſt verificari tam de nō ente q̄ de ente: qō nō eſt natum habere affirmationē tā etiam de ente qō eſt natum habere ꝛ nō habet. Un de tā chimera q̄ lapis q̄ etiā homo pōt dici nō videns nō ſic de priuatione que eſt negatio in genere: qui nō omne non videns poteſt dici cecū ſed ſolum qō natum eſt habere viſum. Negatio quā importat vnū cū ponat ſubiectū non eſt negatio extra genus ſz ī genere: alias non ens poſſet dici vnū. Importat aūt vnuz negationē diuiſionis nō quidē q̄ntitatiue cū iſta ſit determinati generis: ſed diuiſionis formalis que fit p oppoſita cui⁹ prima radix eſt oppoſitio cōtradictoria: Nam illa diuidunt adinuicē que ſic ſe habent q̄ hoc nō eſt illud. ¶ Congruit autē. Dicit etiā cōſequēter q̄ ad metaphiſicā ptinet conſiderare de primis p̄n cipijs demōſtrationis. Cui⁹ ratio eſt qz cum ad iſm ſpectet determinare de ente inquātū ens habet etiā determinare de his que inſunt omnib⁹ entib⁹ ꝛ non ſolum alicui generi entiū: ſed prima p̄n cipia ſunt hmōi cum his vtant omnes ſcientie particulares ad iſm metaphiſicū ptinet tractare de hmōi principijs p̄mis. Huiuſmodi aūt principia non poſſunt p alia demonſtrari cū ſint ꝓpoſitiones p ſe note. ¶ Pro quo notandū q̄ p poſitiones p ſe note ſunt que ſtatim notis terminis cognoſcunt: vt dicit primo poſterioꝝ. Contingit aūt aliquā ꝓpoſitionē quātū in ſe eſt eſſe p ſe notā: nō tñ eſſe p ſe notā omnib⁹ qz videlicet ignorant diffinitionem predicati ꝛ ſubiecti. Unde boetius dicit in libro de ebdomatibus q̄ quedā ſunt p ſe nota ſapientibus que nō ſunt p ſe nota omnibus. Illa aūt ſunt p ſe nota omnibus quoꝝ termini in ꝛceptione oīm cadunt: hec autē ſunt cōmunia eo q̄ noſtra cognitio a cōmunib⁹ ad min⁹ cōia ꝓcedit: vt dicit p mo phiſicoꝝ. Et ideo iſte ꝓpoſitiones ſunt principia demonſtrationis prima que cōponūt ex terminis cōmuinbus vt totū eſt ps ꝛc. ſicut totū eſt mai⁹ ſua pte que vni ꝛ eidē equalia inter ſe ſunt eq̄lia: ꝛ ſic de alijs. Et quia hmōi termini cōmunes ptinent ad cōſiderationē metaphiſici: ideo hui⁹ principia ſunt de ei⁹ cōſideratione. Determinat aūt ea p. nō demonſtrando ſed rationes termino⁹uz tradēdo: vt quid ſit totum eſt q̄d pars: hoc aūt cognito veritas hmōi principio rū vt nota relinquit. Dicit aūt q̄ ad ipſum maxime ptinet ꝓſiderare de primo principio ſcz impoſſibile eſt idē ſimul eē ꝛ nō eſſe qō eſt certiſſimū ꝛ firmiſſimuz Tum qz terminis cognitis neceſſe ē ipſum venire in mēte ſeu cognoſci. Tum qz non eſt cōditionale: nihil em̄ prius p̄ ſupponit ad ſui cognitionē niſi ꝯgnitionē entis: alia aūt ꝓſupponunt iſtud. Sicut em̄ nō poteſt ꝯgnoſci totū ꝛ ps niſi ente ꝯgnito ita nec illud p̄cipiū omne totuz eſt maius ſua pte: niſi iſti ꝯgnito qō habet cōponi ex ente. Tum quia de hmōi principio nō ptingit dubitare: ꝛ eī eraclit⁹ dicat oppoſitū hui⁹ p̄cipij tamē hoc nō eſt opinatus. Non em̄ eſt neceſſariū q̄ quicūd aliquis dicat hoc mēte ꝛcipiat vel opinet. Si em̄ eraclitus credidiſſet eſſe idem laborare ꝛ nō laborare nunq̄ laborraſſet ſed ſemp quieuiſſet. Si etiā opinatus eſſet eſſe idē verberari ꝛ nō verberari verberantē ſe nō increpaſſet. ¶ Si autē cōtra hoc Arguat q̄ videlicet contingat ꝺictoria opinari qz ptingit ſcire in vli ꝛ ignorari in ꝑticulari ex ſcō priorum. ſed illud ꝑticulare eſt cōtradictoriū vlis ſciti vt omnem mulā eſſe ſterilē et aliquā non: ergo ꝛc. Rñdeo cū dicit q̄ ptingit ſciri in vli ignorando in ꝑticulari. Dicendū q̄ verū eſt qñ neſcit illud ꝑticulare ptineri ſub illo vli: ſed ꝓpter hoc non ſciunt cōtradictoria. Nō eī opinor ꝺictiones niſi opinarer hāc mulā ptineri ſub mula: ꝛ hoc nō facio: vt ſupponit: qz ſi opinarer hanc mulā ptineri ſub mula impoſſibile

esset ignorare hanc mulam esse sterilem si habeatur scientia de mula in vli.

Volunt autem hoc demr̃are

¶ Ulterius dicit. p. ꝙ huiusmõi p̃ncipium nõ p̃t demonstrari: quod ꝓbat ꝑ hº ꝙ nõ om̃ia sũt demonstrabilia: si em̃ omnia demonstrarẽtur cũ idẽ ꝑ seip̃m non demõstretur sed ꝑ aliud: opteret vel esse circulum ĩ demõstrationibus: qđ esse nõ p̃t: qꝛ sic idem eẽt notiꝰ ⁊ minus ignotũ. vt patet p̃mo posterioꝝ. Vel opteret ꝓcedere in infinitum: sꝫ si infinitũ ꝓcederet nõ esset demõstratio: qꝛ quelibet demonstratiõis conclusio redditur certa ꝑ reductionem eius in primũ demõstrationis principiũ: quod nõ esset si ĩ infinituꝫ demõstratõ in sursum ꝓcederet. patꝫ igitur ꝙ nõ om̃ia sũt demõstrabilia. Si autẽ sunt aliqua nõ demõstrabilia hmõi ẽ maxime primum principiũ. Licet igitur hoc principium nõ possit demonstratiue ꝓbari cum non sit aliud principiũ eo notius: tamẽ põt hmõi p̃ncipiũ ꝓbabiliter ostendi ex datis et cõcessis ab his qui dicũt oppositũ hmõi primo principio: que licet non sint notiora simpliciter huiusmodi principio: tñ ꝑm quid sũt notiora inquantũ cõcedũt̃ ab his q̃ huiusmõi p̃ncipio cõtradicũt. ⁊ hoc mõ arguit. p. cõtra ponentes oppositũ primo p̃ncipio.

Est aũt alia opinio pithago.

Insuꝑ arguit̃ idem cõtra opinionẽ pitagore q̃ ponebat om̃ia q̃ videnť alicui eẽ ꝟa. Ex qua positione sequit̃ cõtradictoria simul esse vera. Constat em̃ ꝙ illi qui habent diuersas opiniões quoꝝ quidaꝫ sũt mentientes et q̃dã veꝝ dicẽtes: opinantes sibijnuicem opposita. Si ḡ omnia que apparent sunt vera opposita sũt simul vera. Ista aũt opinio que põit oĩa q̃ apparent esse vera ex hoc ortũ habuit: qꝛ de eisdem sensibus inuenuntur contrarie opiniones diuersoꝝ. Id enĩ quod aliquibus videtur dulce alijs videtur amaruꝫ. Similiter id quod nũc videtur alicui dulce alijs videť amarũ: vel eideꝫ alio tempe. Nec videbatur ip̃is qđ posset assignari certa ratõ per quam fiet manifestum que opinionum istarũ sit vera ⁊ que sit falsa. et qꝛ non minus vna earum videtur vera vni q̃ alia alteri: ⁊ ideo oꝑtet ꝙ equaliter sint vere vel equalit̃ sint false. Et ideo dicit democritus: Aut nihil est determinate verum in rebus: aut si q̃d est verum nõ est nobis manifestuꝫ. Sed hec rõ parũ valet: qꝛ em̃ aliqua videnť amara infirmis et dulcia sanis: hoc est qꝛ sani habent organa sensuum bene disposita: et ideo species sensibiliũ in eis recipiunť ꝓut sunt: et ꝓpter hoc verum est iudiciuꝫ sonoꝝ de sensibilibꝰ. Organa aũt infirmorum sunt indisposita. vnđ non cõiter mutanť a sensibilibus. ⁊ ꝓpter hoc eorum iudicium de eis nõ est rectum: vt patet in gustu: cuius organum quia in infirmis corruptis humoribꝰ est imfectum ea que sũt boni saporis insipida videnť in eis. Similiter verius ẽ iudicium sensus de visis in ꝓpinquo q̃ a remotis: quod ideo ẽ· qꝛ ꝟtus agẽtis q̃to plus in remotis porrigitur: tanto est eius effectus debilior. Ignis em̃ minus calefacit que distãt q̃ que sũt a ꝓpĩqua. Sicqꝫ color nõ ita ꝑfecte mutat diaphonum in remoto sicut in ꝓpinquo. ¶ Arguit aũt aristo. contra hãc opinionẽ sic. om̃e apparens est verum: nec aliquid est verum nisi ex hocipso qꝛ est sensui apparens vel opinioni res non habebunt esse nisi ꝑ relationem ad sensum vel opinionem: et sic om̃ia erũt ad aliquid: cum eẽ eorum non sit verum nisi per respectum ad sensum vel opinionẽ: hoc aũt ẽ manifeste falsum. Concludit igit̃ ꝑbs ꝙ cum impossibile sit contradictoria verificari de eodẽ respectu eiusdẽ manifestum est ꝙ nec etiam cõtraria eidem inesse possũt qꝛ in cõtrarijs nõ minus alteꝝ eoꝝ ẽ priuatio q̃ in alijs oppositis. Licet enĩ in contrarijs quodlibet eoꝝ sit aliquid positiuum qđ nõ ẽ ĩ negatõe et affirmatiõe priuatione et habitu: alterũ tñ eoꝝ ẽ imperfectum respectu alterius: sicut nigrũ respectu albi: et amarũ respectu dulcis. ⁊ sic habet priuationem quandam adiũ-

ctam: priua° aũt est aliqua nega°. Sicut igitur patet ꝙ contrarium includit ꝑuationem: et ꝑ consequẽs negatõnem. Si igttur impossibile est affirmare ⁊ negare simul idem de eodem: similiter impossibile est contraria simul inesse eidem simpliciter. Sed si ambe insunt hoc erit ꝑm quid. Ex hoc patet ꝙ contradictio includitur in contrarietate et priuatõne. Et similiter ꝑt dici de relatiue oppositis. Sicut eñ nigrum est non album: ita filius est non pater vt sic.

Verũ inter ꝯtradictõz nihil

esse contingit: sed necessarium ẽ aut dicere aut negare.. ¶ Dicit ꝯsequẽter. p. ꝙ sicut cõtradictoria non possũt simul esse vera: ita nihil põt esse mediũ int̃ ꝯdictõnẽ sed de vnoquoꝫ necessariũ ẽ affirmare aut negare. Reprobat etiam. p. ĩ hoc quarto opinionẽ eracliti ac eius seq̃ciuz ponentiũ oñia semꝑ esse ĩ motu: ⁊ iõ nihil esse verum. Pro qua opinione ad tã tã demẽtiam deuenit qnidam eius discipulus nomine tralus ꝙ opinatus est ꝙ non oportebat aliquid verbo dicere sed ad exprimendũ quod volebat mouebat solum digitũ. et hoc ideo: qꝛ credebat ꝙ ꝟitas rei quã volebat enunciare ꝑ° transiret q̃ orõ finiretur. Predicte aũt opiniones ex hoc venerũt qꝛ nesciuerũt aliq̃s rationes sophisticas soluere: Tũ etiam qꝛ voluerũt habere rõnes demõstratĩas ad omnia ꝓ banda et male cuz principij demõstratõis non sit demõstratio. Finaliter ꝓbat. p. ꝙ ad pri^m pħm spectat disputare cõtra negãtes principia aliarum scientiarũ. qꝛ oñia principia firmantur super illud ꝙ affirmatio ⁊ negatio nõ sꝫ vera de eodem simul: et ꝙ nihil ẽ mediũ inter illa. Ista aũt sũt proprijssima huic pħie prime hoc mõ cũ cõseq̃ntur rõnem entis quod est huius pħie subiectum.

¶ Iuxta predicta posset dubitari: an int̃ contradictoria cadat medium? Et arguitur ꝙ sic: qꝛ esse et non esse sunt contradictoria: sed int̃ esse ⁊ nõ esse est medium: scz generatio: vt secũdo meta. dr̃. ꝗ ⁊c̃.

Preterea q̃to extrema magis distãt: tãto sunt plura media inter ipa: ꝗ si infinite distant sũt infinita media inter ipsa: sz ꝯdictoria distant in infinitum: ꝗ int̃ contradictoria erũt infinita media. Probatio minoris: qꝛ oñi finito contingit intelligere maius: sed non contingit intelligere maiorem distantiam q̃ illã que est inter contradictoria: quia quecunqꝫ daretur illa caderet sub contradictõne: ꝗ. Preterea inter contradictoria ẽ mediuz ꝑ abnegationem vtriusqꝫ extremi: qꝛ scutũ cui⁹ medietas ẽ alba ⁊ medietas ẽ nigra nec est album nec nigruz. Preterea si inter contradictoria nõ est aliq̃d medium: ergo de quolibet est vera affirmatio vel negatio: qđ videtur esse falsũ. qꝛ ambe iste sunt false: oñis homo ẽ albus: et omnis homo est non albus: ergo ⁊ antecedens est falsum. Contra. p. in littera. Respondeo in ista questione sic ꝓcedam Primo ponam vnam distinctionẽ. Secundo dicam ad questionem. Quantuz ad primum sit ista distinctio ꝙ mediũ inter aliqua ꝑt esse duplex: vel ꝑm formaz vel ꝑm subiectum. Exemplum primi ĩ cõtrarijs mediatis croceum que est forma media inter album et nigrum. Exemplum secũdi in priuatiue oppositis: lapis eñ nec est cecus nec ẽ videns. Primuz mediũ ꝑticipat vtrũqꝫ extremũ. Secũdũ aũt dicitur ꝑ abnegationẽ vtriusqꝫ extremi: vt patet ex textu huius. ¶ Quantuz ad secundũ dico istam conclusionẽ ꝙ cõtradictoria nullo modo hñt mediũ. Hoc ꝓbo sic: quandocũqꝫ alicui inest aliq̃d ꝑ se: eius oppositu z nullo mõ põt ei inesse nec per se nec ꝑ accñs. Illud patet inducendo: sed contradictioni inest ꝑ se causare medio ꝑm illud pħi ꝑmo poste. Contradictio ẽ oppositio cuius ꝑm se non est medium: ꝗ contradictoria nullo mõ hñt medium. ¶ Sed cõtra istã dĩoem arguitur sic: ꝙ nõ sit ꝓpe dicta: qꝛ cõuenit cõtrarijs inmediatis que ꝑm se nõ habent medium saltẽ ꝑm formã. Rñdeo ꝙ dĩo data ẽ multiplex eo ꝙ negatõ ñ ꝑt cadere supra ly ꝑm se vl̃ ꝑ se: vt sit negatõ ꝑ-

seitatis: et tūc sensus ē q̄ ꝯdictio ē oppo sitio cui non inest per se habere mediuꝫ: et sic nō capit̄ in hac diffinitōne. Ul' pōt esse econuerso: vt scꝫ ly ꝑ se vel ꝟm se ca dat supra negationē vt sit ꝑseitas negati onis: ⁊ sic ꝑseitas affirmat̄: ⁊ sic accipit̄ ī ista diffinitōe: sensus em̄ est: contradictō est oppō cui ꝑ se inest nō habere mediū: et sic contradictoria nullo mō hn̄t medi um: ex quo carere medio inest eis per se. sed p̄mo modo ꝓut ꝑseitas negat̄: sic ca rere medio ꝯuenit cōtrarijs inmediatis et priuatiue oppositis: quatenus carent medio ꝟm formam: hoc tamē non obstā te habent mediū ꝑ accn̄s scꝫ ꝟm subicm̄. Nam carere medio non inest eis ꝑ se vt ly ꝑ se cadit sup ly nō hr̄e medium ⁊ est ꝑseitas negatōnis. Et iō nō repugt̄ eis habere mediuꝫ ꝑ accidens modo p̄expo sito. ¶ Notandum insup q̄ de ratōe cō tradictionis sunt duo. s. q̄ alterum nihl' ponat ⁊ alterum necessario insit. Cōtra ria autē īmediata circa subiectum aptū natum licet habeant vnam istarum con ditionum scꝫ q̄ alterum inest necessario non tn̄ habent secundam: qꝛ vtrunqꝫ est aliquid positiuum. ¶ Ad primum dicen do q̄ nō esse p̄t capi dupliciter. Uno mō ꝓ non ente simpl'r quod ē vere purum. Alio mō pro ente imperfecto quod ꝑ cō parationem ad ens perfectū respectu cu ius est in potentia d'r non ens: vt semen respectu animalis inde generandi. Pri mo modo esse et non esse sunt contradic toria et inter ipsa nullum est medium. Secundo mō esse et non esse non sūt con tradictoria: sed se habēt vt priuatio ⁊ ha bitus: et sic sunt termini generationis. ⁊ isto modo bene est medium inter illa: de quo nota ea que dicta sunt quinto phisi corum. ¶ Ad secundum dicitur q̄ distā tia est duplex: quedam dimensiua: ⁊ que dam perfectionis. prima distantia est ꝓ prie dicta ⁊ est de genere quantitatis. se cunda vero est trāsumptiue dicta. ⁊ trās fertur ad alia vt ad opposita. Cum ergo dicitur q̄ q̄to extrema distant tanto sūt plura media inter illa Dicendum q̄ ista maior vera est de distantia dimensiua et tamen minor est falsa. qꝛ contradictoria non sic distant. maior aūt est falsa de di stantia perfectionis. qꝛ contraria inme diata maxime distant tali distantia: ⁊ tn̄ nullum habent om̄ino medium. Cōtra dictoria autem habent hanc distantiam quia vnum est priuatio alterius: non au tem alia de qua ratō procedit. Ad terti um de Scuto dicendum q̄ non est incō ueniens illud scutum esse album ⁊ nō al bū: qꝛ nō ē ꝟm idem. Unum enim cōtra dictoriorum inest ex vna parte: et aliud ex alia: et ideo neutrum inest simpliciter sed vtrunqꝫ ꝟm quid. ¶ Contra qꝛ tunc medium erit inter contradictoria sic̄ int̄ contraria inmediata. Respondeo q̄ ī cō trarijs inmediatis datur subiectum me dium cui neutrum inest nec simpliciter nec ꝟm quid: lapis em̄ nec est sanus nec eger: non sic de contradictorijs: alterum enim necessario inest vel simpliciter vel ꝟm quid. ¶ Ad vltimum dico q̄ cōtra dictoriorum incomplexorum alterum sp dicitur de vnoquoqꝫ dummodo termi nus de quo dicitur non accipiatur distri butīe. Ratio hui⁹ est quia vni supposito potest inesse vnum et alteri alterum. vn̄ neutra illarum est vera: omnis hnmo est albus: et omnis homo est non albus. Contradictoria etiam non predicātur d̄ quolibet cum reduplicatione. vn̄ vtraqꝫ istarum est falsa homo inquantum hō ē albus: et homo inquantum homo ē non albus: quia tunc de necessitate om̄is hō esset albus. Similiter etiam contradic toria non predicantur de quolibet cuꝫ ꝑ se vt dicit doc. 2. di. primi sententiaruꝫ. Utraqꝫ enim istarum est falsa homo ē ꝑ se albus: homo est per se non albus. nec enim albedo nec non albedo per se inest homini.

Explicit quartus liber metaphisice.

Sequitur quintus metaphisice.

233

Principium dicitur aliud quidez vnde vtiq; aliquid. ¶ In ꝓcedenti li. determinauit. p. quid ptineat ad considerationē huius sciētie: hic incipit determinare de rebus quas ista scientia considerat. Et primo distinguit intentiones nominū que in huius scientie consideratione cadūt. Secūdo incipit determinare de rebus que sub considerationē huius scientie cadunt in sexto libro. Cuiuslibet aūt scientie est considerare subiectum passiones et causas: ⁊ ideo in hoc quinto ꝑmo considerat dīoes nominum que consignāt causas. Secūdo q̄ signāt subiectum huius scientie vel ptem eius ibi: Vñ dr aliud. Tertio nominū que significant passiones entis inquantum ens p fectum ⁊c. ¶ Circa primum primo pōit diuersos modos principij. Principiuz em̄ dicitur qđ est primum aut in esse rei: sicut prima pars rei dicitur principium: aut i fieri rei sicut cause extrīsece vt efficiens et finis: vel intrīsece vt forma et materia dicūtur pncipium: aut in rei cognitione: sicut sunt principia demonstrationum seu dignitates. Principia aūt seu ꝑmisse respectu conclusionis habent duplicem causalitatem. habent em̄ se effectiue inquantū conclusio ē virtualiter in ꝑmissis: ⁊ hnt se vt cā materialis inq̄tū termi cōclusionis hnt esse in premissis. ¶ Consequēter determinat. p. de generibus causarum scz de causa efficiente finali formali et materiali: de quib⁹ sufficiant que dicta sunt secūdo phisicorum.

Elementum vero dicitur ex quo componitur primo inexistente. ⁊c. Hic distinguit aristo. hoc nomē elementum dicens q̄ hoc nomen elementū vno mō sumitur stricte: alio mō cōmunius. Elemētū stricte sumptū ē illud ex q̄ res componitur quod inexistit compositō: ⁊ est indiuisibile in plures ptes specie differētibus. elementū quoad primam ptē habet rationē cause materialis: quia est illud ex quo res componit. Quoad secundam ptem distinguitur a priuatione que non inexistit rei. Quo ad tertiā partem distinguit a corpibus mixtis q̄ hnt diuidi seu resolui ꝑ alteratōez in ipa elementa quattuor spē distincta: scz ignez aerem aquam terram. Ipsa em̄ elemēta non habēt vlterius resolui in alia specie distincta: sed solū in materiā ⁊ formam. materia aūt nullam habet speciem. Ponit etiam aristo. exemplum de lr̄is q̄ sūt elementa ex quibus distinctōnes cōponunt: ⁊ in q̄s resoluūtur. Ponit etiam exemplum i demōstratōibus. prime em̄ demonstratiōes in quibuslibet scientijs ex quibus alia dependent dicūtur elemēta: vt in geometria dr liber elementorum euclidis. Cōiter aūt elemētum pōt sumi ꝑ illo quod est pncim in vnoquoq; : et sic vnitas et punctus pnt dici elementa: ⁊ magis vniuersale respectu minus vniuersalis.

Natura dicitur vno mō nascentium generatio. ⁊c. ¶ Distinguit vlterius Aristotiles plures modos nature. Natura em̄ dicitur vno mō materia. alio mō forma: qz maxime ē principium motus. Alio mō etiā dicit forma totius: vt si dicimus q̄ homis natura ē nō solū anima sed humanitas et subia quam significat dīo. Alio mō dicit de ipa generatione que est via in naturam. ⁊ qz terminus generatōis est subia: quedam idō natura etiam intrinsece de qualibet substantia dicitur.

Necessarium dicit sine quo ¶ Consequēter ponit aristotiles quattuor mōs necessarij. primo mō nc̄riū dr nc̄riū sine q̄ aliquid nō ꝑt viuere aut eē q̄ licet non sit causa pncipalis rei: est tamen quedam cōcausa sicut respiratio. et si non sit cā vite: est tamē cōcausa inq̄m opatur ad cōtpamentū caloris naturalis. Secūdo mō dr necessarium sine q̄ nō potest esse vel fieri bonum aliquod vt vitari malum: vt bibere medicinā laxatiuam qđ ē nc̄riū nō q̄ sine illo animal eē ñ possit sz ad malū expellēdū qđ ē infirmitas. Tertio mō dr nc̄rium ad qđ q̄s faciendū violenē cogit. Quarto mō dr nc̄riū

q̄ non cōtingit alr se habere. ¶ Circa p̄ dicta posset dubitari an necessaria habe ant causam sui esse. arguiē q̄ sic: qz secū do huius ōz q̄ necessariox vel sempiter norum sūt cause. idē etiā ōz hic in littera ¶ Sed cōtra arguiē q̄ nullus effectus ē simpliciter necessarius. ꝓbatio hui⁹ qz in causis eentialiter ordinatis prima causa causate cōtingēter omnes alie cau se causant cōtingēter: sed prima causa q̄ ōs ē causat contingēter: qz oīs actō si a dextra ē contingēs: ergo oēs alie cau se causant contingēter. maiox patet: sed minox ꝓbaf: qz effectus necessarius re q̄rit cām nccriā: et quātū ad eē z quantū ad causare sic q̄ destructo effectu necessario causa destruitur vt statiz dicē. Si igiē p̄ma cā causaret aliquem effectū ne cessario ad destructionem effectus argu eretur destructio prime cause: et ita eius entitas non esset omnino absoluta et in dependēs: qō ē absurdū. Responsio in ista qtōe: p̄mo quasdā distinctiones de clarabo. secūdo quoddā dubiū remoue bo. tertio ad qtōem rndebo. ¶ Quantū ad primum ē ista prima distinctio q̄ ne cessaria sunt in duplici drntia: quedā sūt complexa quedam incomplexa. Exēplū p̄mi: ꝓpositio necessaria siue sit p̄ncipiū siue cōclusio. Exemplū secūdi deus z in telligētie fm viā pbox qui posuerūt eas eē quedā nccria. Secūda distinctio ē q̄ nccitas ē dupl'x: q̄dā ẽnccīs simplicit: z quedā ē fm q̄d. p̄ma ōz nccitas cōseq̄nt puta q̄n tam añs q̄ cōsequēs sūt necessa ria fm se. Exemplū si homo ē animal ne cessario ē sensibilis. Secūda vocaē necessitas ꝓñe puta q̄n ꝓñs nō ē nccrium nisi posito añte sic tñ q̄ tam añs q̄ ꝓñs sunt i se cōtingētia. exemplū si hō currit moue tur. Tertia distinctio sit ista q̄ ad h⁹ q̄ effectus sit necessarius oꝑtet cām esse ne cessariā dupl'r scz et in eēndo z in causā do: qz altero eox deficiente p̄t effect⁹ nō esse. Exemplū sit a cā b. Si a nō ē necessariū i cāndo nec b erit effectus el⁹ necessarius. qz nō causante a nō erit b. Simi liter si a nō ē nccriū in eēndo nec ipm b. qz a nō exñte nō ē b. Utrūq; istox ē i cō plexis. p̄ncipia eīn in se sūt necessaria: et necessario causant cōclusiones: qz rō cau se necessario causantis est q̄ destructo ef fectu ipa destruitur: sic est de p̄ncipijs respectu conclusionis: qz ad falsitatē cō clusionis seq̄tur falsitas p̄missarū. Quā tū ad secūdū articulū ē vnū dubium an i rebus sit aliquis effectus necessarius? re spōdeo z dico q̄ sic fm viam pbox: quia fm eos agente nccrio secunda cā prima necessario agit. ꝓfuerūt enī ordinem et cōnexionē causarū necessariarū. Tūc sic in causis essentialiter subordīatf vna necessario causāte alia necessario causat: sed cause rerū sūt eentialiter ordinate et aliqua cā in rebus nccrio causat: ergo et oīes alie necessario causant: et p̄ conse quēs p̄ma causa. Maiox patet qz hec est vna drntia inter causas eentialiter ordi natas: et accītaliē ordinatas vt dcm fu it secūdo huius. s. q̄ omnes cause eentialiter ordinate necessario simul currunt ad causandum effectū: nō aūt sic accītlr ordinate. minox patet q̄ntum ad p̄mam ptem ex ypposito pbox. et verum ē q̄ si multe cause eentialiter ordinate. Secūda ps minoris patet ex drntia inē causas naturales et a ꝓposito: qz causa naturalis necessario causat. Sed causa a ꝓposito causat cōtingēter. sed tenendo viam the ologox dicitur de incomplexis de quib⁹ nūc ē sermo q̄ nullus effectus ē simpliciter necessarius: qō patet p̄ rōem in pede qtōnis positā: de q̄ materia magis est vi dendū in theologia. nec rō ꝑ pbis cogit quia secūda ps minoris ē falsa cum dicē q̄ aliqua causa necessario causat. Et cuz ꝓbatur ex drntia cause naturalis a causa in ꝓposito dicendū q̄ necessitas est duplex scz fm q̄d et simpliciter. Causa g̃ naturalis necessario causat necessitate fm q̄d et sub conditione: puta si sit z ap proximetur patiēti. Ista enī causatio est contingens simpliciter: sicut et ipsa cau sa cōtingenter ē. Licet enī ignis dum ē necessario calefaciat: tamen qz ignis con tingenter est ideo simpliciter contingens

causat. qꝛ aũt causa naturalis ꝑm q̃d necessario causat: iõ differt a causa seu agẽte a proposito: quod licet sit nõ tñ necessario causat: sed põt nõ agere ex eo quod agit ex libertate voluntatis. ¶ Quantũ ad tertium articulũ patet ex p̃dictis rñ° ad qtõem: cum em̃ nullus effect⁹ sit simpliciter necessarius: necessaria nõ habẽt cãm sui esse ꝑm viam theologorũ. ¶ Ad auctoritatẽ aũt. p. dicendũ ꝙ nõ est recipienda in ꝓposito cum repugnet ꝟitati theologie.

Unum dicitur aliquod ꝑz accidens aliq̃ ꝑm seꝑm.

¶ Postq̃. p. distinxit noĩa q̃ sig̃nt cãs: h̃ distinguit noĩa q̃ sig̃nt illud qd̃ ẽ subicm̃ aliq̃ mõ in hac scĩa. Et diuidit̃ in duas ꝑtes: primo ponit seu distinguit nomina q̃ signant subiectum huius scientie. secũdo ea que signant partes subiecti ibi: Eadez dñr. Sb̃iectũ aũt huius scĩe p̃t accipi vel sicut cõmuniter in tota sciẽtia consideratũ cuiusmodi est ens et vnum. vel sic̃ id de quo est p̃ncipalis intentio vt suba. ⁊ ideo p̃mo distinguit hoc nomen vnũ. secundo modo hoc nomen ens. tertio hoc nomẽ substantia. ¶ Circa primum dicit ꝙ vnum dr̃ dupliciter: scz ꝑ se ⁊ ꝑ accidens Dicitur aũt vnum ꝑ accñs vel ꝑm ꝙ accidẽs cõparat̃ ad subicm̃: vt homo alb⁹: vel ꝑm ꝙ vnũ accñs compat̃ ad alid̃: vt album musicum. Deinde ponit quinq̃ mõs vnitatis ꝑ se ⁊ real̃. Prim⁹ est quo aliqua dicũtur vnum cõtinuitate: vt illa que non diuidũtur in magnitudine l̃ q̃ntitate. Secundus modus est q̃ aliq̃ dñr vnum specie. Tertius est vnum genere Quartus ẽ q̃ aliq̃ sũt vnum dĩone: vt tunica ⁊ indumentũ. Quintus modus est q̃ aliquid penitus est indiuisibile: vt pũctus ⁊ vnitas: talia autẽ dicũtur maxĩe vnum. quod ꝓbat ex hoc: qꝛ ad hũc modum om̃es alij mõi reducũtur: vt ea q̃ ñ diuidũtur in humanitate vel animalitate. ⁊c̃. Ex his aũt modis aliq̃ alij mõi deriuantur. Plurima em̃ dicũtur vnum ex eo ꝙ faciunt aliqd̃ vnum: sicut mlti homines dicũtur vnum ex eo ꝙ trahunt nauem. Aliqua etiam dicũtur vnum quia vnum patiũtur: sicut multi homĩes sunt vnus populus ex eo ꝙ ab vno rege regũtur: et sic de similibus.

De proprietatibus vni⁹.

Uni vero esse principiũ alicui ẽ numero. ¶ Ponit q̃ndã ꝓp̃etatez ꝯñtem dicẽs ꝙ rõ vnius ꝯsistit in hoc ꝙ sit principiũ alicui⁹ numeri: qd̃ ex h° ꝓbat: qꝛ vnũ est prima mensura qua om̃is numerus mensurat̃. mensura aũt habet rationem principij: qꝛ ꝑ mensurã res mẽsurate cog̃scũtur: res autẽ cognoscitur ꝑ sua ꝓpria principia. Ex q̃ patet ꝙ vnuz est principium cog̃scẽdi in om̃ibus. Dicit aũt ꝙ hoc vnum qd̃ ẽ principium cognoscẽdi non est idem in omnib⁹ generibus. In vocibus em̃ vnũ pri^m et mini^m est littera vocalis. in ponderibus autem est aliqd̃ minimũ qd̃ ẽ mensura vt vncia: vel aliquod huiusmõi. in motibus vero est prima mẽsura motus simplicissimus ⁊ velocissimus. s. motus primi mobilis. In omnibus tamen istis hoc ẽ cõmune: ꝙ illud qd̃ est prima mensura est indiuisibile ꝑm quantitatem vel ꝑm speciem. ¶ Sciendum autẽ circa p̃dicta ꝙ eẽ mẽsuram est ꝓpria ratio vnius ꝑm ꝙ ẽ principium numeri quantitatiui. hoc autẽ ñ est idem cũ vno qd̃ cõuertitur cũ ente: vt in quarto dictum est. Ratõ em̃ vni⁹ illa in indiuisione consistit: huius aũt vnius in mensuratõne: que quidem ratio mẽsure conseq̃tur rõem indiuisionis: vt dictũ est. Licet aũt ratio mensure conueniat p̃mo vni quod ẽ principium numeri: tam̃ ꝑ quãdã sĩlitudinẽ deriuat̃ ad vnũ in alijs generibus: vt oñdit arist. in decĩo h⁹.

Amplius autẽ alia ꝑm numerum sũt vnum. ¶ Ponit ph̃s dĩsionem vnius que ẽ logica et intentional̃. Cui⁹ primus modus est vnitas numeralis. Sunt aũt illa vnum numero quoꝝ materia est vna. Secundus modus est vnitas speciei. Tertius mod⁹ est vnitas ge-

neris. Quartus ē vnitas proportionis: de quibus dicet̄ in sequentib⁹. ¶ Insup p. ex modis vnius accipit mōs multoꝝ: Unum em̄ ꝑticulariter sumptum ⁊ multa opponūtur: ⁊ vnū genere: et multa genere: ⁊ ideo quot mōis dicitur vnuꝫ tot mōis dn̄r multa. Un̄ sicut dicit̄ vnū gn̄e numero: specie: ⁊c̄: sic multa numero: ⁊c̄ Licet aūt vnū cōtracte sumptū seu ꝑtculariter et multa opponūtur. vt vnū nūero et multa numero: ⁊ sic de alijs: nō tamen vnum sumptū in cōi seu vl̄r īmo sic multitudo habet aliquā vnitatem seu indiuisionē: vt dictum est p̄us. ¶ Circa istud capl̄m duo sūt vidēda: et primo qꝛ .p. dicit ꝙ illa sūt vnū numero quorum materia ē vna. Uidendū ē de cā indiuiduationis. Secundo videndū est de secunda diuisione vni⁹. ¶ Quantū ad p̄mum qꝛ in entibus est aliquod indiuisibile in partes subiectiuas scꝫ indiuiduū vl̄ singulare: cui scꝫ formaliter repugnat diuidi in plura quoꝝ quodlibet sit ipsuꝫ pōt dubitari non quidē de illo ꝑ qd̄ formaliter sibi repugnet diuidi: qꝛ sibi formaliter repugnātia repugnat: sed de illo quo vt fundamento proximo et intrinseco ista repugnantia sibi jnest. Ad cuius euidentiam pono quinqꝫ cōclusiōes de mente docto. sub. di. 3. secūdi senten̄. Quarū prima ē natura speciuoca nō est de se hoc vel singularis. ꝓbatur tum qꝛ talis ē diuisibilis in plura indiuidua. tū qꝛ est de se vna vnitate minori q̄ sit vnitas numeralis: vt dcm̄ ē primo hui⁹: et dicet̄ septīo ꝑampli⁹. Secūda ꝯ⁰ est hec Indiuiduatio substantie nō hꝫ eē ꝑ q̄ntitatem vel cetera accn̄tia. ꝓbat̄ qꝛ substantia ē p̄or om̄i accn̄te septimo huius: ḡ ꝯuenit subie ꝑ se ex rōne ꝙ sit hec pri⁹ naturaliter q̄ determinetur aliq̄ accn̄te. ¶ Sed contra hanc cōclusionē arguitur sic: Quātitas naturaliter p̄cedit indiuiduationem subie: ḡ est indiuiduū ꝑ quātitatem. consequentia est nota: ꝓbat̄ antecedens: qꝛ gn̄ans p̄us req̄rit materiaꝫ quantam q̄ generet: iō natural̄r p̄supponit̄ q̄ntitas mat̄ie indiuiduatōi ipsi⁹ geniti. Itē Boe. de tri. dicit ꝙ dr̄nia est in numero accn̄tiū varietas facit maxime ī loco. ¶ Ad primū d̄r ꝙ indiuiduatōi geniti p̄supponit̄ q̄ntitas corrupti: ⁊ om̄ia accidētia corrupti ordine duratōis: quia corruptū p̄existit cū om̄ib⁹ ꝑtibus suis: sed ex hoc n̄ seq̄tur ꝙ sit p̄oritas nature quantum ad indiuiduationē subie hui⁹ in qua ē q̄ntitas. Nam ista accidētia corrupti que p̄cedūt ip̄m genitum sequitur ipsam substantiam in qua sunt et etiam istam vt singularem. et eodem modo accidentia geniti sequuntur sub̄m genitā. Unde quantitas non est ratio media inter agens et passum. Agens aūt naturale attingit materiam s̄m essentiam nudā vt passum ab eodem inmediato transmutatum. ¶ Si arguatur cōtra hoc ꝑ auerroim in libro de substantia orbis: vbi videtur velle ꝙ maneat quantitas: alioq̄n generans generaret de non corpore corpus. ¶ Dicendum ꝙ de eo ꝙ fuit corp⁹ vsqꝫ ad instans generationis et hoc q̄titate sibi inherente pōt agēs naturale ali ad quantū alia quātitate generare ī isto instanti esse: quia sicut p̄t producere substantiam que non prefuit ita pōt ꝓducere omnia accidentia consequentia ip̄am

¶ Ad Boecium dicendum ꝙ varietas accidentium facit varietatem in numero non causal̄r sed notificatiue: eo ꝙ distinctionem naturalem concomitat̄ varietas accidentium. Tertia conclusio est hec: existentia actualis non est causa indiuiduationis. probatur: illud quod presupponit coordinationem et distinctōeꝫ alterius non est ratio distinguēdi ipsuꝫ: sed existentia vt determinata et distīcta presupponit ordinationem et distinctionem essentiarum: ergo ⁊c̄. ¶ Si dicatur ꝙ presupponit determinationem et distinctionem aliam ab ista que est ad indiuidua: sed istam causat.

¶ Contra: In coordinatōne p̄dicam̄tali sunt omnia que pertinent ad istam coordinationem circumscripto quocunqꝫ: ita ꝙ nihil est istius coordinationis:

qꝛ ſm.p.prio poſte.ſtatus eſt ĩ q̃libet p̃dicamento et in ſurſũ ⁊ in deorſũ:igit̃ ſic̃ inuenitur ſup̃mum in genere cõſiderando illud rõne eẽ eẽntie p̃ciſe et gña intermedia:ita inuenitur ibi infinitũ.ſ. ſingulare abſq; om̃i exñtia actuali:quod patz euident̃.qꝛ hic hõ nõ plus includit formal̃r exñtiam actualẽ q̃ homo. ¶Sz ꝯ hãc cõcluſionẽ arguitur:qꝛ act⁹ det̃mĩat et diſtĩguit ſeptĩo metaph̃e:ḡ vltima diſtinctio ẽ ꝑ vltimũ actũ: ſed vltimus actus indiuiduoꝝ eſt ſm eſſe eẽ exñtie: qꝛ quodlibet aliud ab ip̃o intelligit̃ in potẽtia ad ip̃m. Dico q̃ actus diſtinguit eo⁹ q̃ eſt actus ſi actus accñtalis diſtĩguit accidẽtal̃r ſi eẽntial̃ eẽntial̃r:ita dico q̃ vltima diſtinctio ĩ coordinatõe p̃dicamẽtali eſt diſtinctio indiuidualis:et iſta ẽ per vltimũ actũ ꝑ ſe ꝑtinẽtẽ ad coordinationẽ p̃dicam̃talẽ:ſz ad hãc nõ ꝑtinz exñtia actualis ſed ẽ vlterior actus poſterior tota coordinatõe:ideo ꝯcedo q̃ diſtĩguit. ſ diſtinctõe exñte extra totam coordinationẽ:q̃ diſtinctio ẽ aliquo mõ accñtalis licet nõ ſit ꝟe accñtalis:ſequit̃ em̃ totaz diſtinctionem ſm eẽ q̃dditatiuũ:Eo igitur mõ q̃ ẽ actus. Quarta concluſio eſt hec:Indiuiduatio non habet eſſe ꝑ materiã nec ꝑ formam. ꝓbatur:qꝛ quecũq; de quidditate ſpẽi ſũt nõ cõſtituũt rem ĩ eſſe indiuiduali:materia et forma ſt̃ huiuſmõi:ḡ ⁊c̃. Maior patet:qꝛ de cui⁹ q̃dditate ſũt p̃ncipia indiuiduantia ip̃m eſt indiuiduũ d̃ ſe. Minor patet ſeptimo et octauo huius. Item de materia ſpecial̃r arguit̃:qꝛ eadẽ ẽ materia in generato et corrupto que tamẽ nõ ſũt idẽ numero. Item in accidentalibus non eſt materia vbi tamẽ eſt diſtinctio indiuidualis.

¶Sed cõtra hanc concluſionem arguit̃ primo de forma:qꝛ actus diſtinguit ſeptimo huius:forma autẽ eſt act⁹:ergo ⁊c̃ Item de materia qꝛ illa ſũt vnum numero quorum materia ẽ vna: quinto hui⁹. Reſpondeo ad primũ q̃ forma diſtĩguit ſpecifice non numeraliter. ¶Ad ſecũdũ dico q̃ forma et materia opponũtur relatiue ſecundo phiſi.et quot mõis dicitur vnum oppoſitorum tot modis d̃r ⁊ reliquum ex primo topicorum. Forma autẽ quantum ad preſens ſpectat dicitur dupliciter:vno modo ꝓ forma partis. alio modo pro forma toti⁹ que eſt ipſa quidditas. Igitur materia correſpondenter d̃r duplicit̃:qꝛ quedã ẽ materia que opponitur forme ꝑtis:et hec ẽ materia que eſt principium eẽntiale rei cõſtituens cũ forma vnum ens per ſe. Quedam ẽ materia que opponitur forme totius et ipſi quidditati:et ꝑ conſequẽs ẽ extra rõem quidditatis rei formaliter: ⁊ hec ẽ materia que eſt differentia ſeu ꝓprietas indiuidualis que eſt cauſa propria hecceitatis et indiuiduationis que poteſt vocari hecceitas. Cum ergo dicit ariſto. q̃ illa ſunt vnum numero loquitur de mã non primo modo ſed ſecundo modo dicta: q̃ congrue vocatur materia quatinus conſtituit rem in eſſe vltimo ſubicibili ⁊ materiali:non aũt in eſſe formali:qꝛ vt dcm̃ eſt non pertinet formaliter ad formalem quidditatem rei. Et hec quidẽ expoſitõ conſonat littere philoſophi. Subdit em̃ q̃ illa ſunt vnum ſpecie quorum ratio ẽ vna. Ratio quidem ibi ſumitur ꝓ quidditate que dicitur forma reſpectu differẽtie indiuidual̃. Quinta concluſio ẽ iſta: Unaqueq; res eſt ſingular̃ et indiuidualis per aliquam entitatem poſitiuam ꝑ ſe determinãtem naturaz ad ſingularitatem: que quidem entitas vocatur differentia indiuidualis vel hecceitas. ꝓbat̃ concluſio:qꝛ om̃is drñtia drñtium reducitur ad aliqua primo diuerſa: alioquin non eſſet ſtatus in differentibus: ſed indiuidua proprie differunt: quia ſunt differentia et alicui idẽ entia:ergo eorũ differẽtia reducitur ad aliqua primo diuerſa. Iſta primo diuerſa non ſunt natural̃r in illo et in iſto: Nam in natura conueniunt:ergo p̃ter naturam in hoc et in illo ſũt aliqua quibus hoc et illd̃ differũt: ſz hec nõ ſunt aliqua extrĩſeca nec materia nec forma: vt dictum eſt: ergo erunt aliqua entitates poſitiue per ſe determinãtes naturam. ¶Ad cuius euidentiam

Sciēdū q̄ ista entitas a qua est ista vnitas pfecta potest declarari p̄ sile ad entitatē a qua sumit dr̄ia speciuoca. Dr̄ia q̄ dē speciuoca siue entitas a qua sumitur potest cōpari ad illud qō est infra se vel ad illud q̄ est supra se: vel ad illud qōi est iuxta se. Primo dr̄ie speciuoce vel illi entitati speciuoce repugnat p̄ se diuidi in plura essentialiter spē vel natura distincta: ⁊ p̄ hoc repugnat toti cui⁹ entitas ista est p̄ se ps: ita in ꝓposito huic entitati indiuiduali repugnat primo diuidi in quascūq; ptes subiectiuas: ⁊ per ip̄am repugnat talis diuisio p̄ se toti c⁹ ista entitas est ps. Et tātūmodo est differentia in hoc q̄ illa vnitas nature speciuoce minor est vnitate ista: ⁊ ꝓpter h⁹ illa nō excludit illā diuisionē q̄ est fm ptes subiectiuas: sed tm̄ istā diuisionē q̄ est ptiū essentialiū. ista aūt excludit oēm. Et ex hoc satis cōfirmat ꝓpositus quia ex quo quecunq; vnitas minor ista vnitate habet entitatē ꝓpriā quā p̄ se cōsequit nō videt ꝓbabile q̄ isti vnitati pfectissime negat ꝓpria entitas quā cōsequitur. ¶ Scōo dr̄ia speciuoca potest comparari ad illud qō est supra se. Circa qō sciendum q̄ ista realitas a qua sumitur dr̄ia speciuoca est actualis respectu illius realitatis a qua sumit genus vel ratio generis: ita q̄ hec realitas nō ē formaliter illa alioq̄n in dīone esset nugatio. Et quādocq; istud cōtrahens est aliud a forma a qua sumitnr rō generis qñ sz̄ species addit rem aliquā supra naturā generis: quādocq; tm̄ nō est res alia sz̄ tm̄ alia formalitas vel ꝯceptus alī⁹ formalis eiusdē rei: ⁊ fm hoc aliqua differentia habet cōceptū simpliciter simplicem. alia nō vt dictū est tertio h⁹. Quā tū ad istud realitas indiuidui est similis realitati dr̄ie speciuoce hoc q̄ est quasi actus determinās realitatē speciei q̄si potentialē: sicut realitas speciei est act⁹ determinās realitatē generis: Sed in hoc est dissimilis q: ista nūq̄ sumit a forma addita: sed p̄cise ab vltima realitate forme. Quo ad aliud etiam est dissimilitudo q: realitas speciuoca cōstituit cōpositū cui⁹ est pars in esse q̄ddditatiuo q: ipa est entitas quedam q̄ddditatiua. ista aut realitas est p̄rio diuersa: indiuidualis ab omni entitate q̄ddditatiua. qō ꝓbat ex hoc quia intelligēdo q̄cūq; entitatem q̄ddditatiuā: loquēdo de q̄ddditatiua entitate limitata cōis ē multis nec repugnat sibi dici de multis quocūq; qō libet ē ip̄m: ergo ista entitas que de se ē hec est alia entitas ab illa entitate q̄ddditatiua: nō potest ergo cōstituere totū cuius est pars in esse q̄ddditatiuo: sed in eē alterius rationis. Et q: apud phi. frequēter quidditas dr̄ forma: vt q̄nto metaphisice ⁊ septīo: vt hūanitas ē forma nō alteri⁹ ptis cōpositi: sed toti⁹: iō omnis realitas speciuoca cōstituit in eē formali. i. in esse q̄ddditatiuo Realitas aūt indiuidui cōstituit p̄cise in esse materiali hoc est in esse cōtracto. ¶ Tertio aūt cōparando differentiā speciuocā ad illud qō est iuxta se sz̄ ad aliā differentiā speciuocā Sciendū q̄ licz quādocq; posset esse nō primo diuersa ab alia sicut ē illa entitas que sumit a forma tm̄ vltima differētia speciuoca est p̄rio diuersa ab alia illa sz̄ que habet cōceptum simpliciter simplicem. Et quo ad hoc dico q̄ dr̄ia ⁊ diuidualis assimulat dr̄ie speciuoce q: omnis entitas indiuidualis est p̄rio diuersa a q̄cūq; alia. ¶ Et ex hoc pz̄ rñsio ad istā obiectionē: obicit em̄ q̄ hec entitas ⁊ illa sūt eiusdē rōnis aut nō: si sic: ḡ pōt ab ea ⁊ ab alia abstrahi aliqua entitas speciuoca: ⁊ de ista querēdū est q̄ quid cōtrahit ad istā entitatē ⁊ ad illaz: si de se pari rōne potuit esse status in natura lapidis, si per aliud ḡ ꝓcessus ī infinitū. Si alterius rōnis ḡ ꝓstituta erūt alterius rationis: ⁊ sic nō erūt indiuidua eiusdē speciei. ¶ Rñdeo dr̄ie speciuoce vltimate sūt primo diuerse ⁊ iō nihil vnū ab eis pōt abstrahi nō tm̄ ꝓpter hoc sequit q̄ ꝓstituta sint p̄mo diuersa ⁊ nō alicui⁹ vni⁹ rōnis. Aliqua em̄ equalit distingui potest intelligi dupliciter vel q: equaliter impossibilia q: si nō possūt

ineſſe eidem vel q: equaliter ī nullo cō
ueniunt. Et primo modo verū eſt q̄ di=
ſtincta ſunt eque diuerſa: ſicut ipa diſtin
guētia: nō em̄ poſſunt diſtinguētia eſſe
impoſſibilia q̄n etiā diſticta ſunt icōpoſ
ſibilia. Sc̄o modo vlr ē impoſſibile q:
diſtincta nō ſolū includūt diſtinguētia
ſed aliud aliq̄d quod eſt quaſi potenti
ale reſpectu diſtinguētiū: ⁊ tamen diſti
gu entia in eo nō ꝓueniūt: ſicut rūſum ē
de differētijs ꝑio diuerſis: ita rñdeo ō
entitatibus indiuiduantib⁹ que ſunt p̄=
mo diuerſe. Sicut g̃ iſte entitates ſunt
ſimpliciter icōpoſſibiles: ita indiuidua
habentia iſtas entitates. ¶ Et ſi queras
que eſt iſta entitas indiuidualis a qua
ſumit̄ differētia indiuidualis: eſt ne fo:
ma materia vel ꝓpoſitū. ¶ Dico q̄ non
ſed eſt vltima realitas entis qō eſt mate
ria vel forma vel cōpoſitū: ¶ Et ſi argu=
as q̄ omne indiuiduū in quo eſt natura
ſingularis tūc erit cōpoſitius ipa natura
Dico q̄ cōpoſitio pōt intelligi ꝓpr̄ie ꝑ
ut éſt ex re actuali ⁊ potentiali: vel min⁹
ꝓpr̄ie ꝑut eſt ex realitate actuali ⁊ potē
tiali in eadē re. ꝑimo mō nō eſt indiui=
duū cōpoſitū reſpectu nature ſpeciuoce
q: nullam rem addit neq̄ materiā neq̄
formā neq̄ cōpoſituz. Sc̄o modo ē ne
ceſſario cōpoſitū: q: iſta realitas a qua
ſumit̄ differētia ſpeciuoca eſt potētial⁹
reſpectu illi⁹ realitatis a qua accipit̄ dif
ferentia indiuidualis ſicut ſi eſſent res ⁊
res: nō ei realitas ſpeciuoca ex ſe habet
vnde ꝑ idemptitatem in cludat illā indi
uidualem: ſed tātū aliq̄ tertiū includit
ambo iſta ꝑ idemptitatē: ⁊ hec eſt talis
cōpoſitio qualis nō poteſt ſtare cum ſim
plicitate diuina Illa em̄ nō tm̄ nō cōpa
tit̄ compoſitionē rei actualis et potentia
lis: ſed neq̄ realitatis actualis cū potē
tiali. Comparando em̄ qōcunq̄ eſſenti=
ale in diuinis adqōcūq̄ eſſentiale ē for=
maliter infinitū. Et ideo ex ſe habet vn
de ꝑ idemptitatez includat qōcunq̄ qō
poteſt ſecum eſſe. Sz in ꝓpoſito neq̄
entitas ſpeciuoca includit ꝑ idēptitatē
entitatem indiuidualem nec ecōuerſo:
ſed aliquod tertiū cui⁹ iſta ambo ſunt ꝑ
ſi ꝑ ſe partes includit ambo iſta per idē
ptitatem. ⁊ hoc de ꝑimo articulo.
¶ Quantum ad ſcōm articulum videt
q̄ ſcōa diuiſio vnius non ſit bene aſſig=
nata vel quia eſt eadem cū ꝑima vl alia
Non eadē quia eſſet inſufficiens: cū ꝑi
ma habeat quinq̄ membra: ⁊ iſta quat
tuor tm̄: nec eſt alia: quia duo mēbra hu
ius diuiſionis coincidūt cū duobus alte
rius diuiſionis. ſ. vnum genere ⁊ vnum
ſpecie. Cōtra. p. i littera. ¶ Reſpōdeo
ad hanc queſtionē ſm̄ ſco. in. 5. lib. Di
co duo Primum eſt: q̄ iſta diuiſio eſt
ſm̄ intentiones loicas ⁊ fundamenta in
theologia: Prima aūt diuiſio eſt ſm̄ fūda
menta realia: et ideo modi ſcōe diuiſi=
onis fundant̄ ſup modos ꝑime diuiſi
onis eodē modo quo intentiones fundā
tur in rebus: ⁊ ideo ꝑima diuiſio dicit̄
realis ⁊ ſcōa logica. ¶ Scōm dictum ē
ad ſufficientiam ſcōe diuiſionis declarā
dam que ſic haberi poteſt: quia intelle=
ctus intelligens aliquid ſub ratiōe vni=
us aut intelligit illud ſub ratione icō=
municabil̄ aut ſub rōne cōicabilis aut p̄
dicabilis. Si ꝑimo modo ſic eſt ꝑim⁹
modus. ſ. vnū nūero. ſi ſcōo modo: aut ē
cōicabile p̄dicabile de pluribus differē=
tibus numero ⁊ tunc eſt vnitas ſpeciei:
aut de pluribus differentib⁹ ſpē ⁊ ſic eſt
vnitas generis. Ultra aūt vnitatem iſtā
vel ſimilē: qō dico ꝓpter vnitatē entis
qō nō eſt ꝓpr̄ie nec ſpēs nec genus. nō
eſt inuenire aliquē vnū cōceptum p̄dica=
bilem de pluribus p̄dicatione quiddita
tiua: tamē ꝓpando vnū ꝓceptū cōiſſimū
alteri cōceptui cōiſſimo vel ſimiliter ſe
habendo reſpectu ſuorum inferiorū in p̄
dicando in quid de eis inuenit̄ vnitas
ꝓportionis: ⁊ ſic eſt diuiſio ſufficiens.
¶ Sed contra ꝑimum dictū inſtatur q:
hec diuiſio ſcōa datur ſm̄ logicas inten
tiones ſeu ſm̄ fundamenta intentiona=
lia ergo quot eſſent fundamenta intenti
onalia: tot eſſent vnitates ⁊ ecōuerſo: ſz
hoc eſt falſuz: quia plura ſunt fundamē
ta intentionalia q̄ quattuor ſez genus

ſpecies differentia ꝓpriũ et accidens. ¶Preterea ſi ſic: iſte vnitates erunt nihil quod videtur falſũ: probatio cõſeqntie quia omne ens minus ente rationis eſt omnino non ens: ſed paſſio fundata in ente rationis eſt minus ente rationis: quia omnis paſſio eſt minoris entitatis q̃ ſubiectũ ergo iſte vnitates fundate ſuper fundamenta intentionalia erunt nõ ens et nihil. ¶Contra ſecundũ dictum Arguitur qz repugnat primo dicto quia duo membra non ſunt accepta ſm̃ fundamenta intentionalia: vnum eſt quantum ad primum modum ſm̃ quẽ dicitur vnum numero cuius materia eſt vna: ſz materia non eſt ens rationis: ſed ens reale. Scõm membrum eſt quantũ ad ẽrtum modum q aliqua eſt ꝓportio nullo intellectu exiſtẽte quia ſimiliter ſe habent octo ad quattuor et ſex ad tria: ergo vnitas ꝓportionis non cauſatur ab intellectu: ſed iſte rationes nõ cogunt. ¶Ad primum reſpondeꝫ q iſta diuiſio vnius datur ſm̃ q vnitas intentional' fundatur in quocunq; ꝓſiderato vt q̃d: ſed p̃dicabilia in quid non ſunt niſi duo enumerata: alia autem de quibus inſtatur predicãtur in quale. ſ. differentia ꝓprium et accidens. ¶Ad ſecundum dicendum q ſicut eſt dare gradum in entibus realibus ſic eſt dare in entibus rationis: et ideo maior eſt falſa. non enim oportet q quicquid eſt minus ente rationis ſit non ens: et nihil quia licet illa res rationis que ſubicitur alteri rei rationis ſit magis res aliquo modo nõ tñ ſequit̃ ex hoc q res fundata ſit nihil ꝛc. ¶Ad aliud cõtra ſcõm dictũ exponit̃ p̃mũ mẽbrũ de quo inſtat̃ ſic q vnum numero dicit̃ qõ nõ p̃dicatur de pluribus et hec eſt vnitas ſingularis: et ſic fundamentum vnius eſt ſingulare quod ẽ fondamentũ intentionale ꝓbatio huius qz vniuerſale et ſingulare referuntur adinuicẽ: ſed vniuerſale eſt intentionale: ergo et ſingulare: quia ſimul ſunt natura. Res autem prime intentionis et ſecũde non ſunt ſimul natura. Cõfirmat̃ illa expoſitio ꝙ illud quod habetur tertio huius vnum numero dicere aut ſingulare nihil differt Illa autem notificatio vnius numero quã ponit hic ariſto. vic; q illa ſunt vnum numero ,quorum materia eſt vna non eſt diffinitio ꝓprie loq̃ndo vnitatis numeralis cum ens ſecũde intentionis qualis eſt vnitas iſta nõ diffiniatur ꝙ ens prime intentionis cuiuſmodi eſt materia etiam accepta ꝓ dr̃ia indiuiduali. Sed illa notificatio eſt quedam deſcriptio ſeu circũlocutio ꝙ cõuertibilia. Nam omne vnũ habet talem materiam vnam et econuerſo. ¶Ad aliud de proportione dicẽdum q duplex poteſt eſſe ꝓportio. Uno modo ſm̃ fundamenta realia ſicut in numeris. Alio modo ſm̃ fundamenta intentionalia ſicut in p̃dicari et ſubici. prima poteſt eſſe ſine intellectu et de iſta arguit ratio. Secunda non poteſt eſſe ſine intellectu cuz p̃dicari et ſubici ꝓtineant ad actum intellectus et ó iſta loquitur hic phi. quia predicata habent proportionem hanc in predicando, in quid de contentis ſub ipſis. ¶Ad primum dicitur q ſecunda diuiſio eſt alia a prima nec coincidũt: qz vnitas diuiſa primo eſt realis: ſed diuiſa ſcõo eſt intẽtionalis et ſimiliter ſe habent fundamenta correſpõdenter et ſic vnum ſpẽ et vnum genere nõ coincidũt nec cõueniũt hic et ibi. ¶Ad cui⁹ euidẽtiã eſt ſciendũ q ſicut iã dictũ eſt in primo librorũ amplius diceret in ſeptimo: omnis vnitas cauſata ab intellectu habet vnitatẽ in re a qua originatur ſicut ignis generat ignẽ qui eſt idem ſibi ſpecie etiã nullo intellectu exiſtente et proiãto ꝓcedit̃ iſta generatio vnica eẽ: et ex illa vnitate in re mouet̃ intellectus ad inueſtigandum vnitatem intentionalez et hec vnitas realis eſt̃ i membris diuiſionis prime Unitas autẽ rõnis q̃ fũdat̃ in illa vnitate eſt in ſecunda diuiſione Licet ãt vnũ ꝓmo mõ dictũ ſit vniuocũ in ſe quo ad ſuos modos: et ſimiliter vnum ſcõo modo dictum quo ad ſuos modos: tamẽ vnũ ſcõo modo diuiſũ eſt

237

noce dr ab vno p⁹ diuiso. Sicut eī enti reali et enti rationis nihil est cōe reale: vt dictū est quarto hui⁹: sic vnitati reali ⁊ vnitati ītētionali nihil ē cōe vniuocū

Ens dicit aliud quidē ꝑm se

id autez ꝑm accidens. ¶ Hic. p. ostēdit quot modis dicit ens. Et primo modo dicit ꝙ ens dicit dupliciter scz ꝑ se ⁊ ꝑ accidens. ¶ Circa qd sciendū ꝙ illa diuisio non est eadē cū ista diuisiōe qua diuidit ens in substātiā ⁊ accidens: qd ex hoc ptz qr ipse postmodū ens ꝑm se diuidit in decē p̄dicamēta quoꝝ nouē sūt de genere accidentis: ens igit substātia dicit ⁊ accidens ꝑm absolutā entis consideratione sicut albedo in se cōsiderata dicit accidens ⁊ homo dr substātia. Diuisio autē entis ibi ꝑm se ⁊ ꝑm accidens attendit ꝑm ꝙ aliquid p̄dicat de aliq̄ ꝑ se vel ꝑ accidēs. ¶ Dicit aūt ari. ꝙ ens ꝑm accidens dicit tripliciter. Uno modo quādo accidens p̄dicat d subiecto vt homo est albus. Scdo modo ꝑm ꝙ subiectū p̄dicat de accidente: vt albū est hō Tertio mō ꝑm ꝙ accidens p̄dicat d accidente: vt music⁹ est albus. In istis aūt tribus modis entis ꝑ accidēs ptz ꝙ ens ꝑ accidens est aggregatū ex reb⁹ diuersorum generū. ¶ Diuidit vlterius ens in decē p̄dicamēta de quorū distinctiōe dicet in ca. de ad aliquid. ¶ Diuidit cōsequenter p. ens in ens in potentia ⁊ in actu sicut frumentuz dū est in herba est ens in potentia: dum autem est ꝑfectuz est ens in actu. ¶ Deinde ostendit ari. quot modis dicit substantia quorum ꝓ nunc duo sufficiant: vno modo eñ substantia dr ꝓut substat accidētibus: ⁊ sic est p̄dicamētū distinctū ab accidētibus Alio modo sumit ꝓ qualibet rei essentia seu quidditate: ⁊ sic non est predicamētū distinctum ab alijs.

Eadem vero dicuntur.

¶ Post p. distinxit nomina que signāt subiecta hui⁹ scientie distinguit nomīa que signāt ꝑtes eorū: et primo signat nomina que signant ꝑtes vnius. Unde dicit ꝙ partes vnius sunt idem qd ē vnū in substantia ⁊ simile quod est vnum in qualitate ⁊ equale qd est vnū in quantitate. Sic ecōuerso ꝑtes mltitudinis sūt diuersuz: dissimile: ⁊ īequale. Dicit aūt ꝙ idemptitas ē vnitas vel vnio quedā ⁊ hoc dupliciter: qr vel ex eo ꝙ illa que dicunt esse idē sunt plura ꝑm esse: sed tñ dicuntur idē inquātū in aliquo vno cōueniūt vt in genere vl specie: ⁊ talis idēptitas est relatio realis. Alio modo qr sunt vnū ꝑm esse: sed intellectus vtitur eo vt pluribus ad hoc ꝙ intellectionez intelligat. Nam nō potest relatio intelligi nisi inter duo extrema sicut cū dicit aliqd esse idē sibj p̄i: tunc eñ intellect⁹ vtitur eo qd est vnū ꝑm rem vt duobus alias eiusdē ad seip̄m relationē designare nō posset. Unde patet ꝙ cū ad relationē realem requirat ꝙ extrema sint realiter distincta relatio idēptitatis eiusdē ad se nō ē realis sed rōnis tm̄.

Diuersa vero ⁊c.

¶ Tractat insuper aristo. de diuerso et differenti. Circa qd notandū ꝙ diuersa ⁊ differentia aliquādo sumuntur large ⁊ sic vnum sumitur pro reliquo Sicut eñ dicimus diuersa genere specie vl diuersa numero sic ⁊ differentia nūero specie vel genere. Alio modo sumunt stricte ⁊ sic differunt adīuicem: illa eī qne ī nullo quidditatiue ꝯueniunt vt vltime differentie dicūtur primo diuersa nō tamen dicuntur differentia: quia vt hic dicit p. differentia sunt aliqua idem entia id est ī aliquo ꝯueniētia: vt homo equ⁹ que licet differant ꝑ rationale ⁊ irrationale conueniunt tamen in aīali. ¶ Qr vero opposita continentur sub differenti vel diuerso: ideo aristo. ponit quattuor species oppositionis. quarū sufficientia potest sic haberi: qr opposita vel ponunt se esse vel excludunt se. Si primo modo sic sunt relatiua que ratione mutue dependentie simul sunt ⁊ nō sūt nec p̄nt esse sine inuicē Si scdo mō vel vtrūq; extremum ponit aliquid vel nihil.

Si vtrũq; ponit aliquid sic sunt ꝯtraria q̃ sub eodẽ genere dicunt duas naturas positiuas maxime distãtes. Si vero vtrq; nõ est aliquid positiuũ sed alterũ negatiuum: vel est negatio simpliciter ⁊ sic sunt cõtradictorie: vel est negatio in subiecto determinato ⁊ apto nato: ⁊ sic sunt priuatiua opposita. ¶ Quia aũt dicit in sup p. q̃ duo accidentia drña tm̃ numero nõ possunt eẽ ĩ eodẽ subiecto: ideo ad huiꝰ declarationẽ pono tres ꝯclusiões. ¶ Prima cõclusio est ista: nõ includit ꝯdictionẽ duo accidentia intensiõalia differentia solũ numero eẽ in eodẽ subiecto hec cõclusio sic ostendit: q̃ in eadẽ parte medij: ⁊ in eodẽ oculo sunt multe species eiusdẽ speciei que differũt solũ numero: ergo duo accidẽtia intẽsiõalia solo numero differẽtia esse in eodẽ nõ includit cõtradictionẽ. ꝯña est euidens q̃ hmõi accidentia sunt quedã entia intẽtionalia ꝑm cõem modũ loquẽdi: añs ꝓbat q̃ si ponant multa alba ĩ medio oculus in quocunq; puncto medij existens põt videre ipa: ergo potest habere spẽs ipoꝝũ et distincte videt ea: ergo habet distinctas species Silr in ꝟtuxe imaginatiua sunt due species eiusdẽ speciei. qd̃ ꝓbat ꝑ eandẽ rõnẽ Rñdet q̃ nõ in eadem parte medij sunt species illius albi ⁊ huius ⁊ similiter dicit de oculo q̃ sunt in diuersa parte oculi. ¶ Cõtra ponat hic vnũ album tm̃ scꝫ ouũ species istius erunt in toto medio illumĩato q̃ntũ durat virtus eius: ponat etiã aliud albũ tunc species eiꝰ erit in eadẽ ꝑte medij cũ specie alteriꝰ albi: vel sequit q̃ illud aliud nõ videbit ab oculo disposito cũ ꝑm te nõ possit gignere speciem suaꝫ qd̃ ẽ manifeste cõtra sensuꝫ. ¶ Diceres q̃ gignẽdo speciẽ suã corrũpit speciem alterius albi. Contra pono q̃ sit debilius illo aut ergo erit simul spẽs eiꝰ cum specie alteriꝰ aut corrũpet vt dicis: sed nõ potest corrũpere cũ sit debiliꝰ ex ypothesi: ⁊ sic ptꝫ q̃ ille species plures erunt in eadẽ ꝑte medij. Similit ꝓbat q̃ sint in eadem parte oculi: vel fantasie q̃ si nõ organũ visus vel fantasie cũ sit ꝑuũ quãtitate cito esset occupatũ speciebus puta duabꝰ vel pluribꝰ: ⁊ tunc non posset sentire d̃ nouo aliqd̃ obiectũ ꝑsentatũ cũ species recipi nõ possent in organo visus vel fantasie. Sed illud ꝯñs est manifeste cõtra sensum: ergo ⁊ illud: ex quo sequit est falsum ⁊c̃. ¶ Scd̃a cõclusio sit hec: nõ est impossibile duo accidẽtia relatiua realia drĩa solum nũero esse in eodẽ: hoc ostendit sic: vnus pater habet multos filios: ergo in eodẽ sunt mlte relationes reales puta plures paternitates que sunt eiusdẽ speciei. ꝓbatio cõsequẽtie: q̃ pater ꝑ hãc paternitatem nõ refert ad omnes filios: q̃ cum destructo hoc filio: destruat hec paternitas: si ꝑ eandem ⁊ aliũ filiũ refert existẽte alio filio esset hec patnitas q̃ relatiões mutue simul sunt ⁊ nõ sunt: ergo hec paternitas simul erit ⁊ non erit q̃ est ꝯdictio manifesta. ¶ Tertia cõclusio sit ista: impossibile est duo accidentia realia educta de poña materie ꝑ motũ naturalem drña solũ numero esse in eodẽ: hoc ostẽdit sic: motus nõ est nisi in mobili sicut dispositio opposita forme introducende vt ꝯria vl media q̃ omnis motus ẽ int cõtraria vel media exq̃nto phoꝝ: Sed si agens inueniat in mobili forma eiusdẽ speciei: forme ab eo inducende nõ inuenit ipm sub dispositione opposita: ergo nõ mouet ipm simpliciter inducens aliam formã. sed augebit formã ꝑexistẽtem ĩ mobili. ꝑm hanc cõclusionẽ intelligit phs auctoritatẽ ꝑdictam.

Priora et posteriora dicũt

¶ Postq̃ arist. distinxit nomina que signant ꝑtes vnius: hic distinguit nomĩa signãtia ordinẽ scꝫ prius ⁊ posteriꝰ. vnũ em̃ quendã ordinẽ importat eo q̃ vnuꝫ esse est principiũ esse: vt dictũ est prius. Et circa hoc duo facit. Primo assignat cõem rationẽ prioris ⁊ posterioris. Secũdo distinguit diuersos modos prioris ⁊ posterioris. Dicit ergo q̃ signatio prioris dependet a signatiõe principij. nã

principiũ in quocunq; genere est illud qd̄ est p̄mũ in genere illo siue sit primuz ꝟm locũ siue ꝑfectionẽ vel tẽpus ⁊ sic de alijs. Primus ḡ dicit̄ illud qd̄ est ꝓpin quius alicui determinato p̄ncipio. ¶ Ad cui⁹ euidentiã sciendũ ꝙ illa diffinitio prioris aliter cõuenit prioribus essentialiter ordinatis aliter accidẽtaliter ordinatis. Nã in essentialiter ordinatis ẽ vera dependẽtia posterius ad primũ simpliciter. Nõ aũt sic est ĩ accidẽtaliter ordinatis: sed accidit huic reuolutioni celi ꝙ alia p̄cesserit. Nã potuisset fuisse tẽ ꝑ impossibile ꝙ prima nõ fuisset: igitur in essentialiter ordinatis dicit̄ prius respectu alicuius primi simpliciter a quo vno p̄mo sunt ⁊ dependent oĩa. Sz ĩ accidentalit̄ ordinatis nõ est prius respectu alicui⁹ p̄mi simpliciter: sed ꝑ cõparationẽ ad aliqd̄ primũ nõ simpliciter sed ꝟm quid: vt respectu illi⁹ qd̄ ponit̄ eẽ p̄mũ. Unde cum ꝑtes tp̄is sint accidentaliter ordinate: vt dictũ est: dato ꝙ tẽp⁹ esset eternum in tp̄e nõ esset p̄mũ simpliciter sed ꝟm quid: ita ꝙ prius in tp̄e et primũ sunt ex assignatiõe nostra. ¶ Secũdo modo dicendũ de modis prioritatis. Circa ꝙ sciendũ ꝙ q̄nq; modi prioritatis a ph̄is ⁊ theologis reperiunt̄ scz prioritas tẽporis: situs: nature: ꝑfectionis: ⁊ origĩs: Prioritas tp̄is est q̄ vnũ est p̄us alio ꝟm tẽpus: vt adam est prior noe. Prioritas aũt situs est qua vnũ p̄cedit aliud ꝟm prioritatem localẽ Prioritas v̄o nature: est a qua nõ ꝯuertitur ꝯna subsistendi. Est aũt ꝯna subsistendi quãdo arguit̄ de est scd̄o adiacente ad est scd̄m adiacens. Dicit̄ aũt ẽ scd̄m adiacens qñ non ponit̄ p̄dicatum in ꝓpositione vt homo est. Dicitur vero est tertium adiacens quando ponitur p̄dicatum: vt homo est albus: Sic igitur animal est p̄⁹ natura homine quia bene seq̄tur homo est: ergo animal est: ⁊ nõ econuerso: et pars toto. Item alio modo p̄⁹ natura dicit̄ qñ cõuertitur ꝯna subsistendi et vnum est causa alteri⁹ vt subiectũ est p̄⁹ passione natura: qr ẽ quasi causa passionis cũ passio pullulet a principio subiecti. ¶ Et si arguatur ꝙ vnũ relatiuũ esset p̄⁹ natura suo correlatiuo: vt pater filio cũ sit eius causa: ⁊ ꝯuertat̄ ꝯna subsistendi. Rñdeo ꝙ quãtũ ad absoluta nõ sunt correlatiua. Tertio modo p̄⁹ natura alio potest dici illud ꝙ p̄supponitur ei: ⁊ sic actus intelligendi potest dici p̄⁹ natura actu voluntatis: quia ꝟm Augustinũ nihil volitũ nisi cognitum. Quarto modo p̄⁹ natura põt dici p̄⁹ naturali intelligentia sicut ecõtra exponit̄ cõiter de relatiuis ꝙ sunt simul natura id ẽ naturali intelligentia. Prioritas ꝑfectionis dicit̄ qua vnũ est p̄us alio ꝟm ꝑfectionẽ: vt substãtia ẽ prior accidẽte. ¶ Prius origine dicit̄ qd̄ denoinat̄ ab origine actiua: sed posteri⁹ origine dicitur qd̄ denominat̄ ab origine passiua. vnde ꝓducens generãs ⁊ mouens sunt p̄⁹ ꝓducto generato ⁊ moto: Est autem modus prioritatis origĩs quãdo due origines actiue ⁊ passiue duoꝝ ꝓductoruz sunt adinuicẽ ordinate sic ꝙ vna necessario p̄supponit̄ alteri: vt originatio lucis: tã actiua ⁊ passiua: prior est q̄ originatio caloris. Nam sol prius origine illuminat q̄ calefaciat aerem ⁊ p̄⁹ vnam partẽ aeris q̄ aliã: ꝓpter ordinẽ natura elm effectuũ. Hec ãt prioritas potest dici aliquo mõ prioritas nature. Tertio modo aliquid dicit̄ prius origine qd̄ est a se ⁊ posteri⁹ qd̄ est ab alio: ⁊ sic qd̄ est omnino in ꝓductũ: sicut pater dicit̄ p̄us origine: filius aũt qui est ꝓduct⁹ a patre dicit̄ posterior origine. ¶ Notandũ ergo ꝙ in vno instanti seu signo tp̄is vel nature possunt esse multa signa originis sicut multe illuminationes quarũ vna p̄or est origine alia vt dictũ est Mensuratur vno instanti temporis.

Potestas dicit̄ principiũ ⁊ mutatiõis in altero aut inquãtũ alteruz

Postq̄ p. distinxit noĩa significãtia ꝑtẽ vni⁹: distiguit noĩa significãtia ꝑtẽ ent̄ Et qr ens diuidit̄ ꝑ actũ ⁊ poñaz: ponit plures modos huius noĩs poña: Pro

nūc ār pñt assīgri 7tē gña poñarū. Est ei poña actīa: passiua: obeditiua: mathematica: logica: sbiectīa: obiectīa ¶Poña actīa ōr q̄ est p̄ncipiū trāsmutādi aliud ī quātū aliud. ¶Poña passiua ē p̄ncipiuz trāsmutādi ab alio in q̄tū aliud. ¶Poña obeditiua ōr illa q̄ cozrñdet poñe infinite ipi⁹ dei q̄ oīs creatura ē in obedictia dei ꝛ ei subicīt. ¶Poña mathematica ē poña trāssūptiue sūpta sicut dicim⁹ q̄ linea pōt ducī q̄dratū p̄ hāc silitudinē: qz sicut ex eo q̄ ē in poña fit id qđ est in actu ita ex ductu alic⁹ linee in seipam resultat q̄dratū: sicut si dicerem⁹ q̄ ternari⁹ pōt duci ī nouenariū qz nouenarius ꝓsurgit ex ductu ternarij ī se ip̄m: nā tria sūt nouē. ¶Poña logica accipīt p̄ nō repugnātia termīoz: sicut dicim⁹ q̄ hō p̄t eē aial: tal aūt poña nō ē abiciēs actū sz ē cū actu vt pz. ¶Poña subiectīa ōr q̄ aliq̄d pōt eē subiectū forme sbstātial⁹ vl accīntal⁹. sic eēu mā ōr eē ī poña subictīa ¶Obiectīa ℞o poña ōr q̄ aliq̄d ōr ꝓduci bile sicut q̄dditas rose ñ exñtis ōr esse ī poña obiectīa eo q̄ ipa rosa p̄t ꝓduci. ¶Ista aūt poñalitas nō fundat ī aliq̄ esse simplr sue eē ēntie: qz nō ē vare eē ēntie sine eē exñtie: vt dīc sco. p̄ma di. xxj. sniaꝫ. ꝛ 36 p̄mi sniaꝫ: sz fundat in eē cognito: ita q̄ eē ꝓgnitū ꝓcomitat poñalitas ad eē simplr sz formalīt eē cognitū ñ sit eē poñale: qz eē ꝓgnitū ē eē ī actu sm q̄d. Esse ℞o poñale ē eē in poña ad esse simpliciter. hec ille. ¶Quātū ℞o dicīt qđ. ¶Quia ens ñ solū diuidīt ī poñaz et actū: sz etiā in decē p̄dicamēta. ¶Post q̄ ar⁹. distinxit b⁹ nomē poña: hic incipit distīguere nōa q̄ signāt. x. p̄dicamēta. Et primo nomē q̄ntitatis: deinde nomē qualitatis: ꝛ tertio modos ad aliq̄d Alia ℞o p̄dicamēta p̄termittit: qz sunt determīata ad aliq̄ genus rez naturaliū vt pz p̄cipue de agere ꝛ pati ō vbi ꝛ q̄n ¶Circa p̄mū ponit p̄mo rōnē q̄ntitat⁹ dicēs q̄ q̄ntū ōr qđ ē dīsibile ī aliq̄: p e⁹ euidēn pono tres ꝓclones: p̄ma ꝓclusio sit ista: diuisibilitas nō est eēntial⁹ rō q̄ntitat⁹: h⁹ oñdīt sic: null⁹ ꝛespect⁹ for mal⁹ ē eēntial⁹ rō alic⁹ absoluti: sz dīsibilitas ē respect⁹ formal⁹ qz dīc q̄ndā aptitudinē ad diuīsionē: g̃ ñ erit eēntial⁹ rō q̄ntitat⁹ q̄ ē ens absolutū. maioz pt⁹ ex q̄rto h⁹: vbi p. oīa appeñ eē ℞a ducit ad h⁹ īcōueniēs q̄ tūc formal⁹ oīa eēnt ad aliq̄d. ¶Sz ꝫ ista ꝓclonē instat ¶Mā illa rō sm quā ē distīctio ꝑ specuoca: vī esse eēntial⁹ gñi. sz diuisibilitas ē hmōi vt pz ꝫ in lra vbi sm vnū modū diuisibilitat⁹ ꝛ sm alterū ꝛ diuersū modū elicit p. diuersas spēs q̄ntitat⁹. ℞⁹ q̄ dīo aliq̄ñ fit p̄ dras ꝓprie sūptas: aliq̄n p̄ passiones circūloq̄ntes dras ēntiales q̄ sūt ignote nob. Exēplū p̄mi aial diuidīt p rōnale ꝛ irrōale Exēplū scī: ens ōr p̄ poñaz ꝛ actū q̄ ñ sūt dre sz magʒ passiōes sic ē ī ꝓpōsito. ¶Scōa ꝓclusio sit ista: diuisibilitas ē ꝓpa passio q̄ntitat⁹: pt⁹ qz ī est p se ꝛ p̄mo q̄ntitati ꝛ oī alij p rōnē eius. Sba eī corpea nō ē diuisibil⁹ nisi p q̄ntitatē. Aū ista q̄ntitas ē diuisibil⁹ ē p se 2° mō sic ista color ē visibil⁹. Sic eī visibilitas ē respect⁹ q̄dā ī colore p respectū ad visū sic dīsibilitas ē respect⁹ q̄dā ī q̄ntitate ꝛ dicit aptitudinē ad dīsionē. Notificatio igīt vbi de ipa q̄ntitate hic ponit est notificatio p ꝓpriā ꝛ primā passiōez ei⁹: ꝛ ꝓprie nō ē dīo. ¶Tertia ꝓclusio ē ista: dīsibilitas ē p̄ma passio q̄ntitat⁹. ¶Ad cui⁹ euidētiā sciē dū q̄ q̄ntitatis assignāt 9 pbo q̄ttuoz passiōes: p̄ma est diuisibilitas ī ptes eiusdē rōnis. scōa ē esse finitū vel ifinitū ꝛ hec suppōūt p̄mā ¶Mā q̄ ē finitū vel ifinitū p̄suppōit aliq̄d qđ oz finiri: ꝛ id nctā to p̄mittet diuisibile. tertia ē eq̄le vl iequale q̄ ꝓcēt vel supponit scōam: quarta ē rō mēsure q̄ ēt p̄supponit ētiā qz oīs mēsura p̄telligīt esse eq̄lis vel ineq̄lis mēsurato: qz ei est eq̄le vl ineq̄le ī mēsurat nō ecouerso. Ex his pt⁹ ordo ista⁹ passionū q̄ntitat⁹. p⁹ due ꝓpetūt q̄ntitati ī se ſz alie due p rīspectū ad aliō pz ō se: ō p̄ria hr̄ b ī lra ꝛ ētio pbor ꝛa ō ifinito. de scōa āt p̄tio pbīt vbi q̄ finitū ꝛ ifinitū ꝓgrui ōr q̄ntitati: ō ētia hr̄ ī p̄dicamēt⁹ vbi ōr q̄ ē est q̄ntitati sm eā equale vel ineq̄le dici ō

quarta habet decimo hui⁹. ¶ Conseq̄n ter ponit p. species quātitatis inter q̄s p̄me sunt due scz multitudo siue nūerus vel magnitudo. Diffinit aūt multitudo sic: multitudo est qd̄ ē diuisibile s̄m potentiā ī ꝑtes nō cōtinuas. Magnitudo aūt est qd̄ est diuisibile in ꝑtes cōtinuas qd̄ quidā cōtingit tripliciter: ⁊ s̄m hoc sumunt tres species q̄titatis ꝯtinue siue magnitudīs. Nā si sit diuisibile s̄m vnā tm̄ dim̄sionē in ꝑtes cōtinuas erit longitudo. Si aūt in duas latitudo: si in tres ꝓfunditas. Dicit aūt vlterius ꝙ multitudo finita dicit numer⁹: lōgitudo aūt finita dicit linea: latitudo sup̄ficies: profunditas vero finita d̄r corpus. ¶ Quia vero ꝑtes linee copulāt ad punctū: Notādū s̄m nicolaū boneti ī p̄dicamētis ꝙ duplex est punctus in linea scz in actu ⁊ potentia. Punct⁹ in actu est punct⁹ lineā terminās distinguens ⁊ separās sicut d̄ria distinguit vnā speciem ab alia Punctus in potentia est punct⁹ continuās ꝑtes linee adinuicē: qꝛ inter duas ꝑtes semꝑ est punctus in potentia medius: ⁊ iste punct⁹ in potentia nō est in fine linee nec in principio: sed in tota linea ꝑ totum. Dicit aūt in potētia vt potentia opponit actui distinguendi ⁊ separandi nō aūt actui essendi qꝛ vere est aliquid positiuū existens extra nihil: sicut ꝑtes linee habētes suā entitatē in linea: ⁊ sic apparet quō ꝑtes linee copulātur ad punctū nō in actu: qꝛ ille est in fine linee vel in principio: sed in potētia quia ille ē inter quaslibet ꝑtes linee cōtinue nō vn⁹ numero sed plures non in actu sed potentia: que ꝑ actionē diuidētis cōtinuū reducunt ad actū. Si aūt realitas puncti nō remaneret in continuo difficile esset videre quō punctus cōtinuat lineam ⁊ copulat ꝑtes linee. ¶ Et si arguat ꝙ tūc ꝑtes linee in linea se habebūt cōsequēter exquo realitates eorū manent in cōtinuo. Respōdet ꝙ nō sequit qu i a nō sunt illi in actu: sed in potentia: ⁊ sunt vnus punct⁹ ꝑ carentiā diuisionis: vnde ꝯtinua dicunt quorum vltima sunt vnū scz ꝑ indiuisionem: hec boneti. De hoc dicit sco. dis. xij. quarti ꝙ ꝑtes cōtinue in potētia dicunt fieri in actu qñ ꝑtes indistincte reducuntur ad actum distinctū. ¶ Distīguit insup̄ modos quātitatis ꝑ se ⁊ hoc dupliciter: q̄dā em̄ signāt ꝑ modū substantie vel subiecti sicut linea vel sup̄ficies qd̄libet em̄ illoꝝ substantialiter est quātū cū quātitas ponat in ei⁹ diffinitione. Nā linea est quātitas ꝯtinua s̄m longitudinē diuisibilis finita ⁊ sic de alijs. Quedā vero ꝑ se ꝑtinēt ad gen⁹ quātitatis ⁊ signātur ꝑ modū passionis vel habitus talis substantie: sicut multū vel paucū signantur vt passiones numeri: ꝓductū ⁊ breue vt passiones linee. latum ⁊ strictum vt passiōes sup̄ficiei: ꝓfundū ⁊ altū passiones corporis. Quedā etiā sunt q̄ cuiuslibet qnantitatis cōtinue passiōes sūt sicut magnū ⁊ ꝑuū maius ⁊ minus.

¶ Deīde distīguit p. modos q̄ntitatis ꝑ accidens: ⁊ ponit duos modos quorum vn⁹ est: quoꝝ aliqua dicunt ꝑ accidens ex hoc solo ꝙ sunt accidētia alicui⁹ quātitatis: sicut albū ⁊ musicū. Per hoc ꝙ sunt accidentia alicui⁹ subiecti qd̄ ē q̄ntū. Alio mō dicunt aliqua quāta ꝑ accidens ex eo ꝙ sunt quāta ꝑ aliud inquātū scz diuidunt ad diuisionē alicui⁹ quātitatis: vt tēpus ⁊ motus. Motus ei diuidit ad diuisionē magnitudinis in qua fit motus: nō aūt ad diuisionē ei⁹ qd̄ mouetur. Tempus vero diuidit ad diuisionē motus. ¶ Circa p̄missa posset dubitari cur locus nō numerat īter species q̄ntitatis cū sit quid diuisibile. Rñdet ꝙ locus nō est in genere q̄ntitatis. Tū qꝛ nō est diuisibilis nisi ꝑ accidens scz ad diuisionē sup̄ficiei. Nam locus materialiter est ipa sup̄ficies. Tū qꝛ est vnum ꝑ accidens cōplexum ex sup̄ficie ⁊ cōtēto subsup̄ficie: vt pz q̄rto phoꝝ. ¶ Cōtra inter p̄dicamenta ponit inter species quantitatis. Rñdeo ꝙ que p. dicit ī p̄dicamētis nō sunt omnia vera: nec loquit hic de loco s̄m intentionem ꝓpriā sed famose s̄m intentionem aliorum.

Ad aliquid vero dicuntur:
Hic determinat. p. de ad aliquid. et pri
mo ponit modos eorum q̄ sūt ad aliquid.
Circa quod notādū q̄ licet relatōes ha-
beāt distinctōes speciuocas ꝑm suas ꝓ-
prias drñtias sicut alia: sed tamē qr sunt
nobis ignote accipimus distinctōes ea-
rum ꝑ fundamēta ꝑ q̄ circumloquimur
huiusmodi differentias specificas q̄ for-
te ꝓpter eaꝝ modicam entitatem latent
ita q̄ ex fundamētis innotescit nobis di
stinctio earū relationū siue effectiue siue
materialiter: ita q̄ ista distinctio fit ꝑ ex
trinseca. Licet aūt fundamenta sint ī di-
uersis generalissimis: non tamē oportet
relationes sic differre Nō em̄ oportet eē
tantā drñtiam inter distincta quanta est
inter distinguentia. qr due specialissime
distinguunt̄ non tamē se totis: qr ꝯueni
unt in genere: et tamē differentie specifi
ce ꝑ quas spēs distinguūtur distinguun
tur se totis. Similiter in ꝓposito funda
menta pñt distingui genere: tñ relatōes
erūt eiusdē generis. Distinguit ergo. p.
modos relatiuorum ꝑm diuersa funda-
menta: quorū primus est qui fundat̄ sup
numerū et sup vnū. Sup numerum qui
dem ꝑm compationē numeri ad numeꝝ
vel ꝑm compationē numeri ad vnuꝫ: vt
duplum ad dimidium: triplū ad tertiam
partem: multiplex ad submultiplex: con
tinens ad contentū: et sic de alijs ꝓpor-
tionibus numeralibus. Accipit̄ aūt hic
cōtinēs ꝓ eo q̄ excedit aliud ꝑm quanti
tatē. Omne em̄ excedēs ꝑm quantitatē
continet in se illud qđ excedit̄. Est enim
hoc et adhuc amplius sicut quinq̄ conti
net ī se q̄ttuor: et tricubituꝫ cōtinet in se
bicubitū. qr ꝟo omnis mēsuratio que ē
in q̄ntitatibus cōtinuis aliquo mō deri-
uatur a numero: ideo relatiōes q̄ sūt ꝑm
quātitates cōtinuas etiā attribuūtur nu
mero. Item qr vnum est principiū nume
meri: ideo relatōes primi mōi habēt etiā
fūdari sup vnū. Vñ relatō identitatis fū
datur super vnum in substantia: equalis
sup vnum in quantitate: similitudo ꝟo
sup vnum in qualitate. ¶ Circa qđ no-
tandū q̄ cū vnū repiatur in omni gener̄
sicut ens: idētitas p̄t fundari in substan-
tia cuiuslibet generis: et similiter equali
tas et similitudo. Unde substantia p̄t su
mi dupliciter: vno mō vt est res determi
nati generis. alio mō ꝓ eeñtia rei que ē
cōis omni generi vt dcm̄ est. Similiter
qualitas p̄t sumi ꝓut est res determina-
ti generis. vel ꝓ qualitate essentiali que
est coīs omni generi eo mō quo drīa spe-
ciuoca dr̄ qualitas a pħo ī hoc q̄nto. c. đ
qualititate. Similiter quantitas pōt su-
mi vel vt res est determinati generis q̄ p̄t
dici quantitas mobilis: vel pro quanti-
tate perfectionis que est gradus essentia
lis rei: et sic ꝑtinet omni generi. Accipi
endo igitur ista primo mō vt dicūtur res
determinati generis: sic idētitas fundat̄
sup vnum in substantia et nō sup vnum
in alijs generibus. Similiter intelligen
dū est de similitudine ⁊ equalitate. Sed
accipiendo ista secundo mō sic identitas
p̄t fundari sup vnum in subia cuiuslibet
generis: et similiter equalitas ⁊ simili tu
do. Hoc enī mō omne ens omni enti cō-
paratum est idem vel diuersum: simile
vel dissimile equale vel inequale. Patꝫ
ergo quomō primum fundamentum pri
mi modi relatiuorum est ratio numeri et
vnitatis. Secundus modus relatiuorū
fundatur super potentiam actiuam l' pas
siuam: sicut calefactum dicitur a calefa-
ctibile et pater ad filium: et calefaciens
ad calefactum. ¶ Circa quod dicit Sco
tus duodecima q. quotlibe. q̄. p. non in
tendit hic dicere q̄ actio et passio sūt ꝓx
ima fundamenta relationum. quia rela-
tio non manet proprio fundamento non
manente. Manet autē relatio secūdi mo
di etiam non manente proprie actōne vl'
passione: sicut aliquis manet pater non
manente generatōne. Intelligit ergo fū
dari non tanq̄ supra fundamentum vel
rationem fundandi proximam: sed supra
dispositionem mediam inter fundamen-
tum et ipsam relationem. ipsa autem po

240

tentia actiua et passiua est fundamentū inmediatum. ¶ Contra hūc modum relatiuorum arguitur sic: qꝛ relatiuū nō est fundamentū relatōnis: sed potentia actiua et passiua referūtur: ergo relatio non fundat̄ sup potentiam actiuam ⁊ passiuā Probatur maior qꝛ relatiuū cū sit relatiuum relatōne esset ꝓcessus ī infinitū ī relationib⁹: si relatio supra relationē fūdaretur. Minor patet qꝛ potentia actiua refert̄ ad passiuā. R⁹. dicendū ꝙ maior ē dubia: qꝛ relatio videtur posse fūdari super aliam relationē: ꝯ per consequēs super relatiuū sicut ꝓportionalitas supra ꝓportionē: nec tūc erit processus in infinitū: qꝛ erit deuenire ad aliquā primam relationem cuius fundamentuꝫ non erit alia relatio: et nec per consequēs relatm̄ Alr̄ pōt dici data maiore ꝙ potētia actiua et passiua possūt sumi dupliciter. vno modo circumscripta relatōne potētionalitatis. Alio mō includendo ip̄am. p̄mo mō non sūt relatiua actu: et vt sic fūdant relationes secundi modi. Secundo modo sunt relatiua actu: et tūc non fundāt: sed sunt aliquid compositum ex fundam̄to et relatione. ¶ Tertius modus relatiuorum fundatur sup mensurabile ⁊ mensuram: vt sciētia refertur ad scibile. Scientia em̄ mensuratur a scibili nō quidez s̄m mensuram quantitatiuā: qꝛ ista pertinet ad primū modū: sed s̄m mensuratōz essentie ⁊ veritatis. Actus em̄ intelligēdi est aptus natus mensurari: id est actualiter dependere in entitate ⁊ cognoscibilitate ab obiecto ꝑticipando ip̄m ob̄m sicut similitudo id cuius est. Nō quidez similirudo ꝑ cōmunicatōem eiusdem forme sed similitudo ꝑ imitationē sicut ydeati ad ydeam. Iste igitur modus p̄t fundari super res diuersorum generum pro quāto quelibet res cuiuslibet generis est intelligibilis et sensibilis potēs mēsurare sensum vel scientiam. Fūdatur etiam supra ydeam in mēte diuina inquantuꝫ est mēsura ⁊ ꝑfectō ydeati. pōt etiā fūdari super res cuiuslibet generis ꝓ quanto in omni gn̄e est vnū primū qd̄ est mensura omniū illius generi, mensurat̄ quidē non quantitatiua sed ꝑfectionis: vt albedo in genere colorum. Scd̄m em̄ ꝙ colores magis accedūt ad albedinē sūt ꝑfectiores: s̄m vero ꝙ recedūt ab albedīe sūt imperfectiores. Patet ergo qūo hi tres modi dr̄nt s̄m diuersa fundamēta. Item differūt in hoc qꝛ vt dicit aristoti. in pr̄is duob⁹ mōis ē mutua dependētia real: vt pater refertur realiter ad filium: et econuerso duplum ad dimidiū. In hoc aūt n̄ qꝛ licet scientia referatur ad scibile: qꝛ n̄ est scientia nisi respectu alicuius scibilis nō tamē econuerso. potest em̄ scibile vel rosa esse absqꝫ eo ꝙ sit scientia de eo: ⁊ iō scibile nō refert̄ ad sciam nisi relatōne rationis. De hoc nota illud quod dictū est quarto capi. 2. j ph̄icoꝝ In hoc tertō modo est om̄is relatio q̄ est inter deū ⁊ creaturā. Creatura enī refertur realr̄ ad deū deus aūt non refert̄ ad creaturā nisi relatione ratōnis. ¶ Si arguat̄ cōtra p̄dicta ꝙ tertius modus nō distinguit̄ a secūdo qꝛ sensus et sensibile referūtur s̄m potentiā actiuam et passiuā: qꝛ sensibile ē motiuum sensus: ex secūdo de anīa: ⁊ sic pertinent ad secūdū mōm. Ponūtur autē h̄ relatiua tertij mōi: ꝯ terti⁹ nō distinguit̄ a secūdo. Preterea sciētia ē ꝑ se in genere qualitatis: ꝯ non refert̄ ad scibile: vt h̄ ī littera. Consequētia patz: qꝛ quale cuꝫ sit ens absolutum nō dependet ad aliud s̄m se. ¶ Ad primū respōdeo ꝙ sensus est equiuocus ad ip̄am naturalē potentiam sensitiuā et ad ip̄m actū sentiendū sēsus: primo mō fundat relationē secundi modi: ⁊ sic ꝓcedit ratio: sic enī sensus est potētia passiua. Sensus aūt secundo mō fundat relationē tertij mōi. Similiter intelligendū ē de intellectu: et sic sens⁹ mēsurat̄ sensibili ⁊ intellectus intelligibili. ¶ Pro respōsiōe aūt ad secūdū dicit doctor. 13. q. quotlib̄. ꝙ relatio pōt dupliciter se habere ad absolutū. vno mō cōtingenter et ꝑ accn̄s sicut similitudo ad albedinē. pōt enī esse albedo sine similitudine. Alio mō necessario sicut relatō creature ad deum. Non enī pōt esse creatura sine relatōne depēdētie ad deū cōseruātē eā in eē. Licet aūt tal̄ relatio sit ea-

dē realiter fundamēto seu absoluto: non tñ p̄t quecūq; relatio eēntialiter includi in absoluto: qz tūc illō eēt eēntialiē ad se et eēntialr ad alterū: nec absolutū et respect⁹ p̄nt eēntialiter includi in aliquo p se vno vnius generis. Ex qūo seq̄tur q̄ actus cognoscēdi vel nō erit p se vnum vni⁹ gener⁊ vel nō p se includat illa duo Videtur ergo q̄ talr actus nō sit essenti a liter respectiuus licet habeat relationez nccrio consequentē. Vel si dicatur q̄ est quoddā totū includēs illa duo: tūc ñ erit aliq̄d p se vnū. Hinc patet illō arist. in p̄ dicamētis. nihil p̄hibet idē in pluribus generib⁹ enūciari qō nō est, intelligēdū de aliq̄ p se vnuz. Et p̄m hoc p̄t intelligi dictū auerrois. 7. phisi. Dignius est q̄ scīa est de p̄dicamēto ad aliquid q̄ de q̄ litate: qō forte vez ē q̄tū ad illō qō formalius est in significato nomīs impositi ambobus vel illi toti p accidēs qō est absolutū sub respcū. Ex hoc forte etiā p̄t intelligi illud q̄nto metaph̄ic. q̄ aliq̄ dicūtur ad aliq̄d p̄m genus: vt medicina (qz ipsius genus ē sciētia) Videtur eē eorū que ad aliq̄d. Homē forte spēi imponit ad significandū p̄scise qualitatē: t ꝓpter hoc nō dicitur ad ꝓprium correlatiuuz. Homē aūt generis nō imponit p̄scise ad significanduz genus siue qualitatē ⁊ ad significanduz ipam sub regula. ¶ Ex p̄dictis patet respōsio ad argumentū Respectus enī scientie ad scibile ē in genere relatōis: fūdamētū ⁊o illius ē in genere qualitatis. Patet etiā vlteri⁹ q̄ ad distinctōem p̄dicamēto⁊ nō necessario requirit distinctio realis⁊ sufficit distinctio formalis. Relatio eñ scientie vl'act⁹ cognoscēdi ad scibile ē idē realiter cū fundamēto cū ipm necessario cōsequatur vt dictū ē: t tamē sūt in diuersis predicamētis. ¶ Dicit cōsequēter .p. q̄ idā relatiuum non p̄t referri ad plura: qz tūc idē bis diceretur. i. diffiniret: qz cū esse relatiui sit ad aliud ita q̄ relatiuū habet diffiniri p suū correlatiuū. Si idem referretur ad plura haberet plures diffinitiōes eēntiales quod est impossibile. Ad dicit q̄ intellect⁹ id ē intellectio nō refert ad intelligibile t ad intelligētē: qō ē intelligendū p̄m eādē relatōem: hoc tñ nō obstāte p̄t referri ad vtrūq; alia t alia relatione. Intellectō eñ refert ad intelligibile: vt mēsuratū ad mēsuraz: t refertur ad intelligentē: vt ꝓductū ad ꝓducentē vl'accūs ad subm. ¶ Ad euidētiā p̄dicto rū notādū q̄ aliq̄d ꝓuenire alicui p̄t eē dupliciter. vno mō p se p̄mo. Alio modo p se nō p̄mo. Illud conuenit alicui per se p̄mo qō competit ei p suā ꝓpriā rōez specificā. Sed illud competit alicui p se nō p̄mo q̄ cōpetit ei p cām in se: nō tñ p ꝓpriā rōem specificā. Et hinc ē q̄ illud qō ineſt p se p̄mo ineſt adeq̄te: nō aūt illud qō ineſt p se nō p̄mo. Ex^m p̄mi: habere tres angulos ineſt triangulo Ex^e^m scōi: hr̄e tres angulos ineſt sic ysocheli Intēdit aūt hoc. p. q̄ idem nō p̄t referri ad plura per se primo: qz tūc idē bis diffiniret vt dcm̄ ē: hoc tñ nō obstāte idem p̄t referri ad pl'a p se ñ p̄mo. Duplū enim refert ad dimidiū p se p̄mo vt ad ꝓpriuz correlatiuū. qz ⁊o multiplr qō ē gen⁹ ad duplū refert p se p° ad submultiplr vt ad ꝓpuz correlatiū: iō duplū r̄fert ad s̄bmultiplex p se nō p° sicut ad correlatiuū sui gener⁊: qz ad q̄dcūq; refert gen⁹ p se primo refert spēs p se ñ prio. ¶ Sti arguat cōtra p̄dicta q̄ idem p se p̄mo p̄t referri ad diuersa: qz idē ꝓtinēs p se p̄mo refert ad pl'a cōtēta et idē pater ad pl'es filios. Respōdeo q̄ cōtinēs licet idē sit materi aliter et subiectiue ī compatōe ad plura cōtēta ad que refert p se p̄mo: est tamen pl'a ꝓtinētia formalr: qz ꝓprijs t distinctis relatōib⁹ cōtinētie refert ad quodlibet istoz. Sic idē p̄r alia p̄nitate refert ad vnū filiū t alia ad aliū. ¶ Notādū āt q̄ differt dicere fūdamētū relatōis t subiectū. Fūdamētū ei relatōis ⁊r illō ī q̄d relatō imediate fūdat puta silitu⁹ ī albedē Sbm āt ⁊r illō ī q̄d fūdat mediāte ꝓrio fundamto: puta silitudo ī hoie mediāte albedie. Fūdamētū āt p se refert: albedo eñ p se ē silis: sed subicūm p accūs refert ideo hō p accidens dicit silis vl' dupl⁹.

¶ Circa hoc capl'm d ad aliq̄d notandū q̄ relatio est nomen equiuocum ad relationem realem ⁊ relationem rationis: sicut ens ad ens reale ⁊ ens rationis. ⁊ iō ens rationis non est in genere cum predicamenta sunt entia realia.

Ad relationem autē realem

tria requirūtur ꝑm sco. distin. 31. primi sētentiarū et sexta. q. q̄tlibetoꝝ. Primo q̄ extrema sint realia scz fundamentū ⁊ terminus. Secūdo q̄ sint realiter distincta Et tertio q̄ ex natura extremoꝝ sequatur talis relatio absq̄ operatōne alicui⁹ potentie comparantis vnum extremum alteri. Relatio autē rationis est fabricata per aliquam potentiam comparantez vnum ad aliud: vt vniuersalitas est relatio rationis causata per intellectum cōparantem vnum superius ad multa inferiora. Et si illud superius inmediate cōparetur ad singularia dicitur species q̄ ē nomen impositū ad significandū huiusmodi respectum ratōis. Si vero illd cōmune nō inmediate competur ad singularia dicitur genus ꝓximum vel subalternum: et sic semp ascendendo vsq̄ ad primum genus generalissimum scz ens: īmo vsq̄ ad ens quod est primum vniuersale cōmunissimum: et tales relatōnes rationis sunt intentiones secunde d quibus est consideratio logica. et generaliter omnis relatio ī quo deest aliqua trium conditionum predictarum est relatio rationis. Propter primum oppositio contradictoria est relatio rationis q̄ vnum cōtradictoriorum nihil ponit. Propter secundam relatio eiusdem ad se ē ratiōis q̄ nō sūt ibi extrema realiter distincta. Propter tertiā relatio dei ad creaturam est rationis: q̄ est per intellectum compantem deum et creaturam.

¶ Notandum insup q̄ relatio realis est duplex scz ꝑm esse et ꝑm dici. Relatiua ꝑm esse dicuntur illa que in sua essentia includūt respectum ad aliud: vt dupluz et dimidium. Relatiua vero ꝑm dici sūt illa que non includunt essentialiter respectum ad aliud. Licet em̄ talia aliorū dicantur et sint in p̄dicamento ad aliq̄d non tamē ꝑm esse suū sed p respettum fūdatum in sua essentia vt scientia refertur ad scibile.. Item notandū q̄ licet relatō semper requirat terminum: aliter tamen est in relatione actuali et aptitudinali. Relatio em̄ actualis requirit terminuz in actu. Relatio vero aptitudinalis tantum requirit terminū in aptitudine: sic̄ risibilitas est ad actum ridendi q̄ est ī potentia: licet non sit in actuali exn̄tia.

¶ Alterius notandum q̄ quedam sunt relationes equiparantie et quedam disquiparantie. Relatio equiparantie ē illa que ꝑm eandem rationem fūdamenti est in supposito quod refertur: et in supposito ad quod refertur: vt dicit Scot⁹ xix. di. primi sen. Sic̄ similitudo req̄rit eandem rationem albedinis in hoc et in illo. Relatio autē disquiparantie nō sic requirit eandem rationem fundamenti: vt paternitas et filiatio: quorum vna fūdatur in potentia actiua generandi: aliđ vero in passiua.

Perfectum vero dicit̄ vnū.

⁊c̄. Postq̄. p. distinxit nomina que signant causas ⁊ subiecta ⁊ ꝑtes subiectorum huius scientie: hic incipit determinare ea que se habent per moduz passionum. et primo ponit plures modos huius nominis perfectum: quoruz duo pronunc sufficiant. Perfectum vno mō dicitur illud cui nihil omnino deficit perfectionis: et hoc mō pertinet soli deo in quo est perfectissima bōitas cui nihl̄ deest de omnibus perfectionibus in singulis generibus inuētis. Alio modo aliq̄d dicitur perfectuz in aliquo genere cui nihil deest eoꝝ que ad perfectionem illius generis ꝑtinent: sicut aliquis dicitur ꝑfectus medicus quādo nihil ei deest qđ pertinet ad speciem proprie virtutis. Scđm autē hunc modum trāslatiue vtimur nomine perfecti ⁊ boni in malis: vt aliquis dicitur ꝑfectus latro quādo ī nl̄lo deficit ab eo q̄ competit ei inq̄tū tal̄.

Terminus dicitur quod est

cuiuslibet vltimū. Quia ꝓfectū est quodāmodo quid terminatū et completum. ideo distinguit hic aris. hoc nomē terminus. Quod quidem nomē pōt sumi dupliciter ad pns. Uno mō enī sumitur terminus ꝓ fine cuiuslibet rei. Alio modo sumitur ꝓ dīone quidditatiua rei que dicitur terminus qz est terminus cognitionis. Incipit em̄ cognitio rei ab aliquibus signis exteriozibus quibus ꝑuenit ad cognoscendam rei dīonem: quo cum ꝑuentum fuerit habetur perfecta cognitio de re.

Dispositio dicitur habitus.

Hic ponit multiplicem modū huiꝰ nominis dispositio. Circa quod notandū ꝙ dispositio notat quendam ordinē partium: quod potest esse triplicit. Uno mō ſm ordinem partium in loco: ⁊ illo modo dispositio siue situs est quoddam ꝓdicamentum quod quidem distinguitur a predicamento vbi. qz vbi dicit tm̄ respectū loci ad locatum. Dispositio vero siue situs vltra hoc dicit ordinem partiū i loco. Alium enī ordinem habent partes ad locatum quādo homo sedet ꝙ quando stat vel iacet. Et illoꝰ sedere et stare et huiusmodi ponūtur in hoc predicamēto. Alio modo ordo partium attenditur ſm virtutem: ⁊ sic dispositio pertinet ad primam speciem qualitatis. Ille enim q̄ habet virtutem vel scientiam partim siue imperfecte dicit habere dispōnem. Tertio modo sumitur dispositio siue sitꝰ ſm ordinem partium in toto: et sic ē differentia quantitatis. Quedam enī quātitas ē habens positonem vt linea: superficies: alia non habens: vt numerus.

Priuatō dicitur vno modo

Priuatio dicit negationem habitus vel perfectōnis: ideo ponit consequēter modos priuationis: de quibus quattuor ꝓ nunc sufficiant. Primo enī modo dicitur priuatio qñ ab aliquo nō habeꝫ id quod natum est haberi: licet illud quod ipso caret nō sit natum ipm̄ habere: sicut planta dicitur priuari oculis: qz ocli nati sūt hr̄i nō tamē a plāta. Secūdo modo aliquid dicitur priuari eo quod natum ē habere aut ſm se aut ſm genus suum. Secm̄ se: sicut homo cecus dicitur ꝑuari visu quem natꝰ est habere ſm se. Talpa autem dicitur priuari visu non qz ipa ſm se sit nata habere visum: sed quia genus eius scz animal est natum habere visum. Tertio mō aliquid dicitur priuari aliquo si non habet ipsum quando ⁊ vbi natum est ipsum habere: et sic de alijs circumstantijs. vnde kattus non dicitur cecus ante nonam diem: quia tunc non est natum habere visum. Quarto modo aliquid dicitur priuari eo quod ei auferꝫ per violentiam.

Ex aliquo esse dicꝫ vno quidem modo. ⁊c.

Quia totum et perfectū quodāmodo sūt idem: et ex ptibus cōstituitur totum: ideo hic aristo. ostendit q̄t modis dicitur esse aliq̄d ex aliquo: quorum duo ꝓ nunc sufficiant. Aliquod em̄ dicitur esse ex aliquo inquantuz ista ꝓpositio ex: importat non tantum ordinem sz etiam causalitatem: sicut domus dicitur esse ex lapidibus tanq̄ ex materia et edificatore tanq̄ ex efficiente. Secūdo modo aliquid dicitur ex aliquo inquantum ly ex: importat solum ordinem siue situs ordo temporis siue motus. Et sic aliquid dicitur ex aliquo post quod fit sicut nox fit ex die: id est post diem: et album ex nigro.

Explicit quintus liber metaphisice.

Sequitur sextus liber metaphisice.

Incipit sextus liber metaphisice.

Principia et cause q̃runt̃ entiũ palã.

p ¶ Postq̃.p.in quinto li. determinauit intentõnes nominum que in vni⁹ sciẽtie cõsideratiõe cadũt: hic determinat d̃ rebus quas considerat hec scieutia vt d̃ ente: et de his que consequũtur ad ens. Et primo ostendit quomõ hec sciẽtia habeat determinare de ente. secũdo incipit de ente determinare in septimo. Prima adhuc in duas: in p̃ma em̃ oñdit moduz tractandi de entibus q̃ competit huic scientie p dr̃niam ad alias sciẽtias: in secũda remouet cõsideratõem huius scientie circa ens aliquibus modis dcm̃ ibi Sed quõz ens simpliciter. Quo ad primũ dicit q̃ licet hec scientia conueniat cũ alijs qz habet cõsiderare principia et cãs entium sicut alie scientie habent considerare principia sui subiecti. Tamẽ hec scẽtia differt ab alijs dupliciter. Prima dr̃nia est: qz nulla alia sciẽtia tractat de ente in cõmuni nisi ista. Secũda aũt dr̃ntia ostẽditur ex diuisione scientiaꝝ. Diuidit em̃ .p. sciam in cõi realẽ scz ĩ practicã ⁊ speculatiuã. Practicã v̄o diuidit ĩ actiuaz et factiuam. Actiua em̃ dirigit in operationem inmanentẽ: vt ẽ sciẽtia moralis. Factiua v̄o in opatõem transeñtem: vt sũt artes mechanice. Speculatiuam v̄o siue theoricã diuidit in phisicam: mathematicam et metaphisicã. Phisica em̃ cõsiderat mobilia et insepabilia a materia in vniuersali. tum qz de singularibus nõ est scienria. Mathematica autẽ considerat ĩmobilia et separabilia s̃m rationez: licet talia non sint inmobilia et separata a materia s̃m rem. Metaphisica vero cõsiderat inmobilia et separabilia a mat̃ia scd̃m rem: cuiusmodi sunt deus ⁊ intelligentie: et sic patet distinctio huius scientie ab alijs. ¶ Ad euidentiam diuisionis scientie in practicam et speculatiuaz Notandũ s̃m q̃ põt elici ex dictis do. sb̃ti. in ꝓlo. primi sentẽ. q̃ practicũ ⁊ speculatiuum pñt dupliciter sumi. vno mõ vt practicum sumat̃ ꝓ esse aptitudinalit̃ directiuo seu ꝓ ip̃o duplici respectu aptitudinali: de quo dcm̃ ẽ in primo hui⁹. Speculatiuum vero sumatur ꝓ negatione illius duplicis respectus vel extensibilitatis ad praxim. Alio modo põt sumi practicũ vel practibilitas pro ratione seu cõditõne quadã intrĩseca ip̃i notitie que quidem est sibi ratio fundandi talez respectum vel aptitudinem. Speculatiuum seu speculabilis̃ pro illa ratione intrinseca per quam repugnat tali notitie aptitudo seu respectus aptitudinalis p̃dictus. Impossibile est enim aliquã aptitudinem cõuenire vni et repugnare alteri nature nisi ratione alicuius conditionis intrinsece. Speculatiuuz ergo et practicum primo modo non sunt differentie essentiales in cõmuni. quod ꝓbatur sic. Nullus respectus formaliter vel negatio respectus est differentia essentialis alicuius absoluti: Sed scientia est quoddaz ens absolutum quia qualitas: Practicum autem primo modo dicit respectum formaliter ⁊ speculatiuũ negationem eius: ergo practicum et speculatiuum primo modo non sunt differẽtie scientie in cõmuni. Si queras quid ḡ sũt? Dicendum ergo q̃ sunt quedam passiones disiuncte scientie in communi eodez modo quo dicimus par et impar esse passiones numeri: sicut em̃ om̃is numerus est par vel impar: sic omnis scientia est speculatiua vel practica. Practicum vero et speculatiuum secũdo modo dicta sunt differentie essentiales in cõmuni. Quod persuadeo sic: illa que faciunt differre essentialiter species contentas sub genere sunt differentie essentiales eius: sed practicum et speculatiuum secundo modo dicta sunt huiusmodi: ergo ⁊c̃. Minor probatur: qz ex quo scientia speculatiua et practica sunt due sprcies co e tente sub scientia in cõmuni: vt sub gen

re oportet dare differentias essentiales: per quas distinguuntur: istas voco conditiones seu rationes earum intrinsecas per quas conuenit duplex respectus vni et repugnet alteri. ¶ Notandū insup q licet practicum et speculatiuum possint distingui a fine: qz vt habet secūdo huius finis speculatiue est scire: practice vero opus. Habitus tamen est practicus per naturam intrinsecam notitie vt per causam formalem: quia omne formaliter tale est tale per aliquod tale intrinsecum. Q ergo habitus practicus habeat talez respectum ad praxim dirigendam hoc ē formaliter per naturam intrinsecam notitie quam naturam habet ab obiecto vt a causa extrinseca: et sic prior distinctio practici z speculatiui est ab obiectis seu subiectis: quod ꝓbatur per pbm in litera distinguentem huiusmōi scientias penes obiecta vel subiecta. Item p eūdem sexto ethicorum distinguentē rationatiuum id est habitum practicum a scientifico siue speculatiō penes obiectū necessarium et continens: quod quidem ē intelligendū non quin circa obiectum necessarium possit esse scientia practica: qz theologia que est de deo est practica cuz sit directiua in dilectionē dei. Finis enī legis ꝑm apl'm est dilectio: sed scientia practica dicitur circa obiectum contingens: idem circa obiectum circa quod contingenter potest elici operatio vt circa deum potest elici vel nō elici eius dilectio qz possumus eum diligere vel nō diligere. Practica ergo a speculatiua distinguitur: z habet primo suuz esse practicū ab obiecto: quod probatur tali ratione: qz scientia dicitur practica ꝓpt extensionem aptitudinalem ad opus vt dictum est primo huius. Tūc sic: nunq̄ aptitudo conuenit vni nature et repugnat alteri: nisi ꝓpter aliquod absolutum intrinsecum in ista natura: qz essi hec natura talis ē: igitur sibi competit vel nō cōpetit aptitudo: igitur presupponit ī illa scientia aliquam conditionem intrinsecam per quam conuenit sibi aptitudo talis. Ista autem scientie conditio in se est ab aliqua eius causa priori. Prime aūt cause eius sunt intellectus z obiectū: ergo practicum esse cōuenit scientie ab obiecto vel ab intellectu. hoc aūt non cōuenit sibi ab intellectu: quia tunc omnis notitia esset practica: ergo cōuenit ei ab obiecto.

¶ Cōtra qz finis ē causa ꝑma ꝑm Auic. sexto metaphi': ergo a fine pōt esse scientia talis nature vt ei cōueniat talis aptitudo. Responsio: finis non est causa nisi inquantum desideratus z amatus mouz efficiens ad agendum: aptitudo ergo dicta conuenit scientie siue sit finis amatus siue non: quia potest esse in intellectu dicta scientia qualitercunq̄ volūtas se habeat. Exempli gratia: Scientia scribendi potest esse in ania siue voluntas amet opus siue non. Talis ergo aptitudo nō competit scientie a fine tanq̄ a finali causa: quia nihil inest ab aliqua causa quod ineſt etiam causa illa non causante. Scientia dicitur igitur practica ab obiecto: ita q impoſſibile est circa idem obiectuz esse scientiam practicam z speculatiuaz ¶ Si dicas q medicīa diuiditur in practicam z speculatiuam: z tamen ipsa est de aliquo eodem subiecto: puta de sanitate vl' corpe sanabili. ¶ Dico rñsione dicendum q quādo accipitur aliquod medium inter duo extrema quanto plus recedit ab vno extremo: tanto plus accedit ad aliud extremum. Hunc autē scientia pure practica z pure speculatiua que scz practica est natura inmediate esse conformis praxi eliciende que est particularis practica: sunt quedam extrema inter que est scientia media practica vniuersalis que scz non est apta nata esse conformis inmediate praxi eliciende: z ideo potest dici aliquo modo speculatiua respectu scientie practice particularis: que inmediate dirigit in praxim eliciendam: ita potest poni ars speculatiua respectu habitus experti: qz ars tanq̄ vniuersalior habitus non ita inmediate dirigit: sicut bñ apparet primo huius. Ar-

243

tifex enī frequēter errabit: exptus aūt ñ errat: sic in ꝓposito potest distingui medicina in theoricam seu speculatiuam: q̄ scz est de vniuersalibus causis et curis: Et in practicā q̄ est de ꝑticlarib⁹ et propinquis praxi: tñ ꝟm veritatem illa vniuersalis que respectiue dicitur speculatiua est practica simpliciter. qꝛ virtualit̄ includit ꝑticularem practicam: ⁊ est directiua praxis: licet mediate. de hoc nota ea q̄ dicta sūt vltimo ca. tertij de aīa.

¶ Juxta aūt dīsionē trimēbrem scientie speculatiue prius positam idē doctor inquirit in hoc sexto primo de scientiarum distinctōne. secūdo de aristotilis intentione. Quantū ad primū dicit ꝙ cū habitus intellectus sit quedā qualitas generata ex frequenti consideratōe vel ex vnica ꝑfecta inclinās quādoqꝫ ad consilem consideratione respectu cōplexi speculādi pōt poni duplex habitus: vnus ꝓprius qui formalr̄ inclinat ad speculatōem eius tanq̄ naturalis similitudo ex ei⁹ cōsideratōne derelicta. Alius ponitur habitus qui v̄tualiter inclinat ad speculationē alterius: in quo tale cōplexū virtualiter cōtinetur. Primo mō sūt tot sciētie distincte specie quot sūt scibilia illo⁹: quod sic ꝓbatur. Habitus innotescunt ꝑ actus: sed respectu diuersarum conclusionum sūt diuersi actus sciendi distincti specie: ergo et habitus specie distincti. Minor ꝓbatur: qꝛ actus sciēdi circa diuersas conclusiones sunt distincti plus q̄ numero: ḡ spē. Cōseq̄ntia pz: qꝛ dr̄ia maior drñtia nūerali ē dr̄ia specifica vel maior specifica. ꝓbatio añtis. qꝛ si non tunc plures actus circa diuersas cōclusiones non plus distinguerent q̄ act⁹ sciendi circa eandem cōcl'oem freq̄ntere licitus. Patet ergo ꝙ ꝟm eundē modum tot erūt scientie specie distincte quot sūt demōstrabiles cōclusiones. Sciētia em̄ est habitus conclusionis demōstrate: ex primo posteriorū. Secūdo autez mō p̄t esse vnus habitus respectu multoꝝ complexorum: cum em̄ cōclusiones sūt in diuersis principijs virtualiter ⁊ principia sint virtualiter in subiecto: qꝛ termin⁹ sb̄iectus includit p̄dicatū in primis principijs: ⁊ hoc vel essentialiter si sunt ꝑ se p̄mo⁹ vl̄ v̄tualiter si sūt ꝑ se secūdo⁹. Qꝛ inq̄ sic est sequitur ꝙ in subiecto incomplexo quidditatiue cognito virtualit̄ cōtineantur principia et conclusiones d̄ tali subiecto: et sic tota notitia q̄ de subiecto illo nata est haberi e etiam vlterius que nata est haberi de alijs ꝑ rōem ei⁹: Siue sint inferiora cōtenta sub ipso siue sint aliqua attributa ad ipsū vt ad primū om̄ia v̄tualiter continētur in illo subicō ita ꝙ habit⁹ q̄ inclinat formalr̄ ad speculandū tale subiectū ꝟm rōem quidditatiuam inclinat etiā v̄tualiter ad om̄ia cōplexa predicta. Sed primo ad cognoscēdum ipa de subiecto ipo: ꝑ se aūt nō primo ad cognoscendū de alijs ꝑ rōem ei⁹: ⁊ ita respectu omniū istoꝝ ē vnus habitus virtualiter. Prima ergo distinctio scientiaruz ꝟm conclusiones scitas p̄t poni eē ꝟm species speciaiissimas: Sz ista que ē ꝟm v̄tualr̄ cōtinere p̄t poni distinctio ꝟm genera ꝓxima sic intelligendo: ꝙ in vna noticia subiecti om̄es scientie primo modo dicte virtualiter contēte sūt vnius generis tm̄. Sed notitia cōtinēs est vna specie sicut et subiectuz eius. Et hoc mō p̄t intelligi illd̄ p̄mo posterioꝝ: ꝙ vna scientia ē vnius generis subiecti: que scz ē vna vel vnitate specifica vl̄ vnitate generis proximi modo p̄exposito.

Ultra scientiam secundo modo dictaz ē vnitas scientie minor que ē respectu mlt̄orum terminorum et complexoruz ad q̄ non inclinat virtualiter vnus habit⁹ subiecti: nec primo nec per se: vt dicebatur in secundo mō sed tm̄ in potentia ⁊ ī vniuersali: sicut est habitus inclinās formaliter ad cōsiderādū ꝓp̄a inferiorū de ipsis tantū in vniuersali que scz scienda sūt per ꝓp̄as rationes inferioꝝ et nō ꝑ naturam coīs. Ista ē vnitas minīa: et pōt dici vnitas generis remoti intelligendo simili modo: vt preexpositum est in secundo⁹ de scientia virtualiter que in se est vna specie: sed scientie omnes in istā

contente modo p̄dicto sunt vna genere remoto. ¶ Quātum ad scd̄m dico tria. primū est ꝙ loq̄t ibi d̄ scīa speculatīa reali scz que ꝯsiderat intentiones primas abstractas a singularib⁹ reb⁹ ⁊ dictas de illis in quid: ꝑ hoc excludit̄ logica q̄ est de scd̄a intētione: q̄ d̄ nulla re prime intentiōis p̄dicat̄ in quid. Scd̄m dictū est ꝙ loquit̄. p. hic. de scīa speculatiua stricte sumpta: que scz ex natura rei et subiecti ordinat̄ ad scire tm̄ tanq̄ ad finē: ⁊ nūq̄ ordinat̄ ad scire directiuū in aliqua opatione q̄ nō est essentialit̄ speculatio ꝑ qd̄ excludit̄ practica vl̄is q̄ est largo mō speculatiua dicta eo mō q̄ medicina vl̄is theorica noīatur. Tertium dictū est ꝙ. p. loquit̄ hic de scientia speculatiua possibili acquiri ab hoīe lumīe naturali intellect⁹ scz ex principijs cognitis via sensus: qꝛ nr̄a cognitio orit̄ a sensu p̄mo posterioꝝ: ꝑ qd̄ excludit̄ speculatīa cognitio d̄ substātijs sepatis q̄ntū ad ꝓpria ip̄arū: vt dicet̄ infra. Scīa ḡ speculatiua cū triplici determinatiōe p̄dicta sufficienter hic diuidit̄ a pb̄o in ꝑtes tres sic intelligēdo: ꝙ illa diuisio ē primaria que scz est in diuidētia cōtenta īmediate sub diuiso: qd̄ sic ptz qꝛ talis diuisio nō potest esse in scīas habentes vnitatē primo mō: qꝛ iste sunt specialissime species ⁊ remotissime a diuiso: quare oꝑtet ꝙ sit in habentes vnitatem scd̄o aut tertio modo: sed istarū vnitatū vtraq̄ corrūdet vnitati subiecti virtualiter ꝯtinentis totā scīam: vt dictū est s̄ ergo sequit̄ ꝙ s̄m distinctionē taliū subiectoꝝ oportet esse distinctionē talium scientiaꝝ. Hāc cōclusionem sic expositā ꝓbo sic: subiecta p̄ma ꝓprie speculabilia, ⁊ realia de quib⁹ possunt sciri aliqua via sensus sunt tria tm̄: ergo tm̄ sūt tres scīe speculatiue reales ⁊ ꝓprie scibiles naturaliter via sensus. ꝯñs est euidēs ex p̄dictis: añs ꝓbat̄ sic qꝛ ab omnib⁹ specieb⁹ cōib⁹ pōt abstrahi vnū cōe qd̄ est ens habēs ꝓprias passiones ex quarto hui⁹: vt sunt oīa transcendētia puta bonū vnū act⁹ ⁊ poñā ⁊c̄. ḡ de ente est aliq̄ scientia possibilis q̄tū ad tales passiones ⁊ etiā necessaria: qꝛ cognitio nr̄a ꝓcedit a cōibus ad ꝓpria ex primo pb̄icorū. Ens aūt est subiectū reale: qꝛ p̄dicat̄ de reb⁹ in q̄d ⁊ est subiectum speculabile ꝓprie: qꝛ circa ens inquātū ens nō est nata eē speculatio aliqua directīa in aliqua opatione q̄ sit vere praxis alteri⁹ generis a speculatione. Item passiōes ei⁹ pñt ostendi de ip̄o ex principijs cognitis via sensus habem⁹ ḡ vnū subiectū p̄mū qd̄ habet oēs conditiones p̄dictas: ⁊ sic pz prima ꝑs añcedētis. Alteri⁹ qꝛ habitus in vl̄i nō est respectu ꝓprioꝝ nisi in potentia tm̄: ⁊ s̄m quid: ⁊ ad hoc ꝙ intellectus circa aliqua speculabilia ꝑficiat̄ oportet descēdere inferi⁹ ⁊ querere subiecta specialia. ¶ Notādū ergo prīo ꝙ sub ente occurrūt p̄mo decē gñā gñalissima de q̄b⁹ ex pricipijs notis via sensus nō sunt demonstrabiles aliq̄ passiones q̄ transcendētes: ⁊ ideo nullū illorū est subiectū alteri⁹ sciētie q̄ metaphice. Alteri⁹ si oportet diuidere ad inuestigandū subiectū alicui⁹ scīe: non oportet ꝓcedere diuidēdo aliqd̄ gen⁹ accidentis: qꝛ qd̄liber istoꝝ ⁊ quelibet species cuiuslibet istoꝝ in aliq̄ specie sub̄e mediate vel inmediate virtualiter cōtinetur. Et ita si quotcūq̄ istoꝝ poneret̄ ꝓ subiecto: licet forte haberet aliquam passionē d̄ se scibilē nō tñ esset subiectū quare nō accipit̄ prima distinctio scientiaꝝ penes aliqd̄ istoꝝ. Oportet igit̄ diuidere sub̄am p̄scise vt subiectū p̄mum habeat̄ alteri⁹ scīe a metaphisica: diuisa aūt sub̄a ꝑ corpoream ⁊ incorpoream alterū mēbrū scz incorporeū ponit̄ ꝑtinere ad metaphisicā: cui⁹ rō ē: qꝛ si sub̄a ē corporea habeat passiones sibi p̄mo inherētes ñ tñ nobis scibiles via sensus: sed sic sunt note de ipsa sole passiones entis. Unde verū est ꝙ illa sub̄a est subiectū respectu scientie speculatiue possibil' intellectui potenti in cognitionē ipsarū sub ꝓpria ratione sz nō nobis Restat igit̄ substātia corporea cui absolute cōsiderate inest primo quātitas ꝯtinua

et ſm aliquos diſtreta ⁊ mediante quã-
titate omnia que ſequnt̃ ẽntitatẽ vt ſũt
relationes fundate ſup quãtitatẽ: ⁊ qua
litates quarte ſpeciei: ⁊ iſte paſſiões ſũt
de ipa cognoſcibiles ex pncipijs notis
via ſenſus: ꝯ ipa eſt vel poteſt eſſe ſub-
iectum ſcientie ſpeculatiue poſſibilis no
bis ⁊ alterius a metaphiſica: ⁊ hec vo-
cat mathematica: que ꝯ uis dicat eſſe ó
quãto ſiue quãtitate iõ eſt: qz mathema
tica nõ multũ cõpat quãtitatẽ ad ſubam
corpoream: ſed poſteriores paſſiones ad
quãtitatẽ que eſt pma paſſio ſubſtãtie
corporee. Et qz iſta nota ẽ ĩ eẽ ſubiecto
⁊ ideo ſupponit vt formalis rõ ſubiecti
poſteriox paſſionũ: tñ ſm rei veritatem
pmũ ſubiectũ xtute cõtinẽs oĩa ẽ ſuba
corporea: et ſic ptz alia ꝑs affecedentis.
Alteri⁹ eadẽ ſubſtãtia corporea nõ con
tracta ad inferi⁹: ſed alio mõ cõſiderata
inquantũ ſez habet formam que eſt pn-
cipiũ determinate opationis ⁊ mor⁹ ⁊ q
etis habet multas paſſiones ſic ſibi ĩhe
rentes ⁊ ſcibiles ꝑ viaz ſenſus: Ergo q
ad iſtas paſſiones eſt alia ſpeculatia ter
tia q̃ dicit phiſica ſiue naturalis: ⁊ ſic pz
tertia pars añtecedentis. Preter iſtas
tres nõ põt inueniri aliqua ſcia ſpecula
tiua que non cõtineat ſub aliqua iſtax:
puta ſi ſit de aliq̃ ſubſtãtia inferiori: vel
in aliqua iſtax includat: puta ſi ſit ó ali
quo accidente: ꝯ tñ ſunt iſte tres diui-
dentes primo ſciam ſpeculatiuã penes
tria ſubiecta habentia cõditiones ſupe-
rius exꝑſſas: ⁊ ſic ptz totũ añs. ſic igitur
ad queſtionẽ. ¶ Notãdũ inſup ꝙ non ẽ
incõueniẽs tractari de eodẽ in plurib⁹
ſcientijs: ſm tñ aliã ⁊ aliã rõnẽ vt meta
phiſica tractat de quãtitate inquãtũ eſt
ps entis: ⁊ habet rõnẽ entis: Phiſica ãt
vt poteſt eſſe ſubiectũ motus mathema
tica ãũt ſub ꝑciſa rõne quãtitatis.

Sed quoniã ens ſimplicit.

¶ Hic oñdit ari. de quibus entib⁹ hec
ſcientia pncipaliter tractare intendat.
Et primo oñdit ꝙ nõ tractat de ente ꝑ
accidens. Scõo ꝙ nec de ente ꝙ ẽ idez
qõ verũ ibi. Quod aũt ꝙ verũ. Circa ꝓ
mũ dicit ꝙ cũ de ente ꝑ accidens nõ poſ
ſit eſſe aliqua ſcia: metaphiſica nõ erit ó
ente ꝑ accidẽs. ¶ Ad cui⁹ euidentiam
ſco. ponit hic aliquas diſtictiones: de
inde oſtendit aliquas cõcluſiones. o ẽ ꝓ
mo ſit iſta pma diſtinctio: ꝙ Ens ꝑ ac
cidens ꝺr dupliciter: vno mõ vt ly ꝑ ac
cidẽs priuat ꝓſeitatẽ in entitate ſm ſez
⁊ ſic aggregatũ ex reb⁹ diuerſox genez
ꝺr ens ꝑ accidẽs ſiue nominet vno noĩe
vt albũ qõ importat ſubiectũ cũ acciden
te ſiue noĩet diuerſis noĩbus vt quãtum
albũ: muſicũ albũ. Alio modo vt ly ꝑ ac
cidẽs priuat ꝓſeitatẽ rei nõ in ſe ſed in
cõpatione ad aliquã cãm ꝓter cui⁹ intẽ-
tionẽ euenit vt caſuale vel fortuitum.
¶ Scõa diſtictio ſit iſta ꝙ ſcia põt diſti
gui vel ſm vnitatẽ ſpeciei ſpẽaliſſime vl̃
generis intermedij ⁊ ꝓpinqui vel etiã
generis remoti ſicut dictuz eſt ca. ꝓcedẽ
ti. ¶ Tertia diſtinctio ſit iſta ꝙ aliquid
põt ſciri duplr̃ vel abſolute vel redupli
catiue. ¶ Quantum ad ſcõm ſit iſta pri
ma cõcluſio: de ente ꝑ accidẽs ꝓmo mõ
accipiẽdo nõ põt eſſe ſcia ꝓſe vna vnita
te ſpeciei. Iſta oſtendit ſic: vni⁹ ſcibilis
iſto mõ eſt ꝑ ſe vna cauſa: ſed tale ens ꝑ
accidens nõ poteſt eſſe vna ꝓſe cauſa: ꝯ
tẽ. ꝓbatio minoris: qz cũ tale ens nõ ſit
aliquod vnũ ens ꝑ ſe nõ poterit ꝑ ſe eẽ
cauſa alicui⁹ vni⁹ paſſionis: ⁊ ideo ó ta-
li nihil demõſtrat niſi ꝑ alterũ conceptũ
quẽ includit: ⁊ ideo illi cõceptui ꝓſe in
eſt tale demonſtratũ: nõ aũt toti cõpoſi-
to niſi ꝑ accẽs: ꝯ ſcientia vna ſpecie que
ſez eſt cõcluſionis demõſtrate nõ eſt ꝓſe
niſi de altero cõceptu ĩ tali ente cõplexo
incluſo. ¶ Scõa cõcluſio ſit iſta: ꝙ de
ente ꝑ accidens primo mõ dicto põt eſſe
ſciẽtia vna vnitate generis ꝓximi vl̃ re
moti. hoc oſtẽdit ſic: Cuius intelligibi
lis plures paſſiones virtualiter cõtinen
tis poteſt eſſe vna ſcientia vnitate gene
ris ꝓximi vel remoti: ſed ens per accẽs
primo mõ eſt hmõi: ꝯ tẽ. ꝓbatio mino-
ris: qz tale ens eſt aliquo modo vnũ ĩtel
ligibile ſez vnico actu qui eſt ꝓ ſe ei⁹ vt

obiecti licet nõ sit ꝑ se vn⁹: nõ em̃ ita im possibile est hominẽ albũ vnico actu intelligendi cõcipi sicut hominẽ ⁊ asinũ: nec tñ ita simplici ⁊ ꝑse vno actu cõcipiendi ꝯcipitur hõ albus sicut homo. Tali ḡ enti nat⁹ est corresponderi habitus ex talibus actib⁹ generat⁹ licet talis habit⁹ nõ sit vn⁹ sicut ille q̃ esset alteri⁹ ꝑtis tm̃. ¶ Confirmatur qꝛ scĩa subalterna est de ente ꝑ accidens ꝑmo modo vt patet tã inducẽdo in ꝑspectiua: musica. ⁊ astronomia: qꝛ de linea visuali multa ꝓbat ꝑspectiu⁹ que ꝑ solã rõnẽ linee nõ insunt alioquin ꝑspectiua esset pura geometria. Similiter oñdit multa que ꝑ solã rõnẽ visualitatis nõ insunt: alias eẽt pura naturalis: ḡ quicq̃d est subiecti ei⁹ includit ambo: que quidẽ non sunt nisi vnũ ꝑ accñs. Tum qꝛ quelibet talis scientia subalternat̃ duab⁹: vtriusq̃ em̃ cõclusiones cõtinent̃ in ea ꝓ prĩcipijs qd̃ nõ esset nisi ei⁹ subiectũ subiecta includeret ambarũ. ¶ Sequũtur alie due cõclusiones que sunt de ente ꝑ accidẽs secũdo mõ dicto. ¶ Prima ẽ hec: d̃ ente ꝑ accidens scd̃o mõ reduplicatiue scz in quantũ est ens ꝑ accñs nõ põt esse scĩa. hoc ptz ꝑ arſ. qꝛ omne illud de quo est scĩa: vel est semꝑ vel frequẽter: sed ens ꝑ accñs nõ est hmõi: ḡ ⁊c̃. minor ptz: qꝛ ens ꝑ accñs scd̃o mõ dicitur ꝑ accñs ꝑ cõpatiõnẽ ad aliquã causam ꝑter cui⁹ ĩtentionem euenit qñq̃: nõ tñ semꝑ nec frequẽter: Et ideo vt sic tale ens ꝑ accidens nõ est scibile. ¶ Secunda cõclusio sit ista: de ente ꝑ accñs scd̃o modo dicto nõ reduplicatiue sed absolute sũpto potest esse scĩa: hoc ostenditur sic: omne illud qd̃ habet causam determinataz a q̃ euenit semꝑ vel frequẽter est scibile per illã: sed ens ꝑ accidẽs scd̃o mõ nõ inq̃tũ ens ꝑ accñs ſz absolute sũptũ ẽ hmõi ḡ ⁊c̃. ꝓbatio minoris: lz em̃ ex ꝯpatiõe solis ad zodiacũ nõ possit sciri q̃ pluat sub cane: qꝛ vt sic nõ hr̃ cã pluuie: tñ ex cõpatione alteri⁹ planete ad solẽ vel ad aliũ planetã: vl' ad stellas fixas: vl' ex cõpatiõe multoꝝ simul possunt sciri q̃ sũt cõcurrẽtia ⁊ sunt causa pluuie vt ĩ pluribꝰ: ⁊ sic generaliter etiã in alijs. nullũ est em̃ ens ꝑ accñs respectu alicui⁹ q̃ ñ sit ꝑ se effect⁹ respectu alteri⁹ vel alioꝝ cõcurrentium.

Quod autẽ vt verum ens.

¶ Hic arſ. d̃ ente determinat qd̃ significat ꝟitatẽ ꝓposittõis: Circa qd̃ duo facit. primo determinat qualiter dicatur hmõi ens: scd̃o mõ remouet ip̃m a ꝑncipa i cõsideratione hui⁹ scĩe. ¶ Quo ad ꝑmũ dicit q̃ ens q̃ddã dicitur quasi verũ. i. q̃ nihil aliud signat nisi veritatez. Cum em̃ interrogam⁹ si hõ est aĩal rñdetur q̃ est ꝑ qd̃ signat̃ ꝓpositionẽ ꝓemissam esse verã: ⁊ eodem mõ nõ ens signat quasi falsum. cũ em̃ rñdet̃ nõ est significat q̃ ꝓposita oro sit falsa. h⁹ igit̃ ens cõsistit circa ꝯpositionẽ ⁊ diuisionẽ siue affirmationẽ ⁊ negationẽ. Quo ad secũdũ excludit hmõi ens a ꝑncipali cõsideratione hui⁹ doctrine dicẽs q̃ ꝯpositio ⁊ diuisio in q̃bus est verũ ⁊ falsum ẽ in mẽte ⁊ nõ in reb⁹: cõsistit em̃ in q̃dam cõpatione duorum conceptorũ siue illa duo sint idem ꝟm rem siue diuersa. Utitur em̃ intellectus quãdoq̃ vno vt duobus ꝯpositionem formans: sicut cuz dicit̃ homo est homo. Ex quo patet q̃ talis cõpositio est solũ in intellectu ⁊ non in rebus. Tale ergo ens cũ sit ens rationis excludit̃ a ratione metaphisice que ẽ scientia realis. ¶ Ad cui⁹ euidentiam ꝟm scotum in hoc sexto ponam aliquas distinctiones. Secundo ostendaz aliquas conclusiones. d̃ primo sit ista ꝑma distincto: q̃ veritas est duplex q̃ quedã est in rebus ⁊ quedã in intellectu ¶ Scd̃a distinctio ẽ ista q̃ veritas ĩ rebus sumit̃ duplr: vno⁹ ꝟm se ⁊ absolute ꝟm rẽ. Alio mõ ꝟm cõpatione ad ꝯgnoscibilitatẽ ⁊ intelligibilitatẽ. Prĩo sumit̃ triplr: vno mõ vt dicit absolute conformitatẽ ꝓducti ad ꝓducẽs. Alio⁹ determĩate vt dicit ꝯformitatẽ ꝓducti ad ꝓducẽs ꝟm imitatõez Alio modo vt vltra istã imitationẽ addit adequationem

primus modus istoꝝ triũ licet videatur esse cõis scõo ⁊ ẽtio: tñ si respect⁹ veri ponat ad significandũ qõcũqꝫ istoꝝ triũ ſm ꝓpriã rõnẽ est equiuocũ. Scõs aũt modus inuenit ī creatura que imitat exemplar diuinũ vel creatũ a quo ꝓducit cui aliq̃ mõ assimulat. Tertiꝰ modus inuenit in filio dei q̃ est veritas in quo est ſũma ſimilitudo ad ꝑmũ ꝓducẽs ſm augſti. hec eñ est cõformitas cũ adequatione. ¶ Scõo aũt mõ ꝑncipali vt scz ẽ veritas in rebus p cõparationẽ ad intellectũ dicit res vera tripliciter. vno modo qz quãtũ est de se est manifestatiua cuicũ qꝫ intellectui potẽti manifestationẽ cognoscere Alio mõ qz est assimilatia intellectus sibi assimilabilis puta mediante actu vel aliqua specie que nõ est niſi intellectus creati. Alio modo qz facta manifestatione vel assimulatione res est in intelleetu sicut cognitũ in cognoſcente. Et sciendũ q ille scõs ternarius distinguit a ꝑmo: qz habitudo ad ꝓducẽtẽ ⁊ intelligentẽ est alia ⁊ alia: licet idẽ ſit quãdoqꝫ ꝓducẽs ⁊ intelligẽs. ¶ Tertia distinctio ſit ista q veritas in intellectu ẽ duplex ſm duplicẽ eiꝰ opationẽ: ſm q̃tũ vtrãqꝫ natus est cõformari obiecto vt mensuratũ mẽsure q̃nto huiꝰ. c. ō aliq̃d. vna veritas dicit cõplexa alia icõplexa. veritas incõplexa est habitudo cõformitatis vel ſimilitudinis actꝰ ſimplicis ad obiectũ ſimplex itelligibile: ℞itas aũt cõplexa ad obiectũ cõplexũ. vel ſm alios veritas cõplexa est ꝓformitas inter ſubiectũ ⁊ ꝑdicatũ. Est aũt ꝺ℞ia inter veritatẽ cõplexam ⁊ incõplexã: qz veritati icõplexe nõ opponit falſitas ſed ignoratia tñ: ⁊ sic intelligit illud tertij de aĩa. Q̃ intellectus circa qõ q̃dest: est semꝑ verus: qõ est intelligendũ ꝑcise circa cõceptũ ſimpliciter ſimplicẽ. Nã intellectꝰ ſimplex circa cõceptũ nõ ſimpliciter ſimplicẽ: lz nõ poſſit eẽ formaliter falſus tñ pot esse virtualiter falſus apꝓhendẽdo aliquid ſub determinatione ſibi nõ ꝓpe tente. vnde q̃nto huiꝰ. c. ō falſo dicitur. Q̃ est aliqua rõ in se falſa ⁊ tñ illa ratio in se falſa est intelligibilis in ſimplici apꝓhenſione Scõe aũt veritati scz ꝓplexe opponit ignoratia priuatiue et falſitas ꝺrie qñ scz vniunt in intellectu q̃ in re nõ ſunt vnita. ¶ Dubiũ tñ est an hec veritas et illa ſit relatio realis vel rõnis. de veritate incõplexa videt dicendũ q cuz ſit in tertio modo relatiuoꝝ q̃ ſit realis ex pte opationis: qz opatio dependet ad obiectũ vt mẽſuratũ ad mẽſurã: ſed ẽ rationis ex pte obiecti. Tuz qz obiectũ vt sic hz esse diſtractũ: qz esse ꝓpriũ diſtrahit ab ente. Tũ qz est mẽſura que nõ dependet eſſenti aliter ab opatiõe mẽſurata. ¶ De veritate cõplexa dicẽdũ est eodẽ mõ ſi illa ſit ipa operationis cõformitas ad obiectũ vt ꝑdictũ est. Si aũt ſm aliã viã ſit conformitas inter ꝑdicatũ et ſubiectũ: tunc circa vtrũqꝫ erit relatio rationis: qz extrema vt sic ſunt entia rationis ſupra que fundat hmõi cõformitas. ¶ De scõo ꝑncipali ſit iſta prima ꝓclo: Veritas in intellectu ſm opationẽ complexã nõ est de cõſideratione metaphiſice. Ratio huiꝰ est qz talis veritas vel ẽ relatio realis vl ſolũ rõnis ſm duas opiniones. Si ẽ realis ꝑtinet ad libz de aĩa vbi agit de potẽtijs ⁊ actib⁹ aĩe. Ex nã eñ actꝰ intellectꝰ cognoſcit quõ ẽ fũda mẽtũ talis relationis. Si vero ẽ relatio rõnis ſm aliã opinionẽ tũc ꝑtinet ad cõſiderationẽ logici. cuiꝰ ẽ cõſiderare poſſibile: ⁊ ipoſſibile alios modos cõponẽtiũ. Sili dicẽdũ ō ℞itate icõplexa itellectꝰ. ¶ Scõa ꝓclo ſit iſta: veritas in rebꝰ primo modo ſumpta scz p cõparationẽ ad ad ꝓducẽtem ꝑtinet ad cõſiderationez metaphiſici. hoc oſtendit sic: illud verũ reale qõ nõ ꝓtrahit ens ad motũ nec ad quãtũ ꝑtinet ad ꝓſiderationẽ metaphiſici. Sz vex reale ꝑmoꝰ dictũ ẽ hmõi: g̃ ẽ ꝓbatio minoris qz vt pz ex ꝑdict reale verũ reperit ī diuis vbi nec ẽ motus nec q̃ntitas. ¶ Tertia ꝓclo sit iſta: verũ reale ſũptũ p ꝓpatiõz ad ꝓgſcẽtẽ ꝑmoꝰ istoꝝ triũ ꝑtinet ad ꝓſideratiõz metaphiſici: ꝓbatio hꝰ. qz tle vex quertit cũ ente g̃ ꝑtinz ad metaphi. sic ens cũ q̃ quertit

añs patet. qz omne ens q̄tū est de se est manifestatiū sui cuicunq; intellectui potenti cognoscere. ¶ Quarta cōclusio sit ista verū reale sumptum p̄ compatioem ad cognoscētē scōo t tertio istorum modorū triū nō ptinet ad metaphisicū. rō de scōo modo est: qz tale verū cōtrahit ad actū determinatū nec cōuertit cū ente patet: ergo nō ptinet ad metaphisicū qui considerat ō ente: ratio aūt p̄ tertio modo est: qz tale verum est ens diminutū t ens logicū. t ideo p̄ prie vt sic excluditur a metaphisico: conuertit tñ cum ente aliqualiter. qz logic⁹ cōsiderat omnia aliqualiter vt metaphisicus: sed modus cōsiderationis est alius scilicet per quid reale: t p̄ intentionē secūdā sicut ē cōuertibilitas entis simpliciter t diminuti qz neutrū alterū excedit in cōitate: quia quicq̄d est simpliciter ens potest eē ens diminutū: quatenus omne ens pōt esse cognitū vl intellectū. Si arguat cōtra p̄dicta q̄ verū qō est in cōpositione t diuisione nō debeat separari a consideratione metaphisici: qz a quo non excludit cōsideratio cause nec effectus. sz ista veritas in intellectu est effectus entitatis realis: iuxta illud in p̄dicamentis. Ab eo q̄ res est vel non est dicit oratio vera vel falsa. ¶ Respondeo maior est vera de causa totali nō aūt sic est in ppōsito qz rēs non est causa totalis huius veritatis: sed requirit intellectus ꝓponēs p̄dicatū cū subiecto. ¶ Impugnat etiā hic doctor ponēs vez obiectū esse intellectus: quia intellectus non solū intelligit verū sub ratione veri: sz etiam bonū sub ratiōe boni cū ponat ōriaz iter illa.

Explicit liber sextus metaphisice.

Incipit liber septimus metaphisice.

As dicit multiplr.

¶ Postq̄ aristo. remouit a principali huius cōsideratiōe scientie ens p̄ accidēs t ens qō signat vez: ibi incipit determinare de ente p̄ se qō est extra aīam de quo ē p̄cipalis ꝓsideratio huius scie Diuidit aūt ista pars in duas ptes qz i prima determinat de ente in q̄tum ens. Scōo de primis principijs entis in vndecimo t duodecio huius. Quo ad p̄mū primo determinat de ente fm q̄ diuiditur in decē p̄dicamēta. Circa qō duo facit. Primo eīm ostendit q̄ ad determinandū de ente put in decē p̄dicamenta diuidit oportet determinare de sola substantia. Scōo incipit determiare de substantia ibi: dicit aūt substātia. Intendit autē in prima pte talem rōnem ponere illud quod est primum inter entia quasi ens simpliciter t nō fm quid: sufficienter demōstrat naturā entis: sed substantia est hmōi: ergo sufficit ad cognoscendā naturā entis determinare de substātia. ¶ Ad declarationē āt minoris duo facit: primo eīm ostendit q̄ substātia sit primum ens: scōo oñdit quō dicat primum. Circa primum vtitur tali ratione illud qō est ꝓpter se t simpliciter i vno quoq; genere est p⁹ eo qō est ꝓpter aliud t fm quid: sed substantia ē ens simpliciter t ꝓpter seipam: omnia aūt genera alia a substātia sunt entia fm quid t ꝓpter substantiā: sunt eīm entia eo qō taliter entis. i. eo qō habent aliquā habitudinē ad substantiā. vnde nō est possibile aliqō eoz̄ separari a substantia: q̄ substantia est prima inter omnia entia. Deinde ostendit quō est primū ens dicens: q̄ substantia est primū ens fm tēpus fm dionē: t fm cognitionē. ¶ Ad euidentiā p̄dictorū videndū est fm mentem scoti hic ad. xij. di. quarti sniaruz. de inherentia accidentis t substātiam: Deinde ō illa triplici primitate. quo ad primū primo p̄mittā aliquas distinctiones: scōo ostendā aliquas cōclusiones.

sit ergo ista prima distinctio: cū hoc nomen accidens sit vnū ꝯcretum: ideo potest dupliciter sumi: sicut vnū qdlibet cōcretū. Uno modo ꝑ ꝑ se significato nominis qd ē respectus quē accidens naturaliter imptat ꝑ se q̄ est ipa accidentalitas siue accidentia. Qd videt esse sinonimū cū hoc qd est in herētia. Alio modo pōt sumi ꝑ illo substracto qd denominat hoc cōcretū accidēs qd est aliqd ens nouē p̄dicamētoꝝ siue sit absolutū siue respectiuū puta quātitas q̄litas ꝛc̄.

¶ Scda distinctio sit ista ꝙ inherētia ē duplex scz actualis ꝛ aptitudinalis: Inherentia actualis est ipa vnio accidentis existentis cū subiecto existente. Inherētia aūt aptitudinalis est ipa dependētia siue essentialis ordo accidentis ad subiectū. Prima inherentia nō semꝑ inest actu. Scda vero semꝑ inest siue subiecto existente siue nō existente. ¶ Tunc sit hec. prima conclusio de inherentia neutra inherentia est de essentia siue de ꝯceptu qdditatiuo accidentis scdo modo sumpti scz accipiendo accidens ꝑ eo qd hoc nomine denominat: siue sit ens absolutum siue respectiuū. Hanc ostēdo quātū ad primā partē specialiter sic: nullus respectus est de essentia absoluti: sz vtraqꝫ inherentia est formaliter respectus: ergo ꝛc̄. maior ptz ꝑ ph̄m quarto huiꝰ cōtra opinionem de veritate apparentiū. ¶ Preterea quantū ad vtrāqꝫ ꝑtem simul ꝓbat sic: qꝛ fundamentum respectus est aliqd p̄ter respectum qꝛ nihil fundat seip̄m: Unde s̄m augustinuz septimo de trinitate: omne qd relatine dicit est aliquid p̄ter relationē ergo inherentia nō erit de essentia accidentis ī quo fundat. ¶ Scda ꝯclusio sit ista: Inherētia scda scz aptitudinalis est eadez realiter accidenti scdo mō sumpto siue sit absolutū siue respectiuū. ꝓbat qꝛ nulla aptitudo naturalis alicuiꝰ entis dist īguitur realiter ab illo ente: sed inherentia aptitudīalis ē quedā aptitudo naturalis talis accidētis ḡ ꝛc̄. Preterea passiones entis dicte de īferioribꝰ nō dicūt aliud ab ente in eis: sz eē in se ens: ꝛ eē inherēs sunt q̄dā passiones entis dicte de inferioribꝰ scz de suba ꝛ accidēte: ḡ nec eē in se ens dicit aliud a suba: nec eē inherēs dicit alid ab accidēte. ꝓbatio minoris qꝛ esse in se ens: ꝛ eē inherens ꝑ eodē accipiēdo sicut eē prius ꝛ posteriꝰ Prius aūt ꝛ posterius diuidunt ens vt passiones. ¶ Tertia cōclusio sit ista Inherentia actualis nō est idē realiter accidenti scdo mō dicto qd ē absolutū ꝛ ꝑ ꝯn̄s nō ē de essentia eiꝰ: hoc oñdit sic: ī possibile ē ꝙ idē remaneat realit ꝛ corrūpat: alias simul eēt ꝛ nō eēt: qd ē oppositū p̄mi p̄ncipij: Sz manēte ꝛ existēte accidēte absoluto: nō manet inherentia actualis ḡ ꝛc̄. minor ptz in sacro altarꝭ vbi accidētia sepata existūt sine inherentia actuali: alias si inherētia actualis maneret ibi maneret etiā substātia panis qd ē falsuz. ¶ Sz cōtra istā tertiā ꝯclōnē instat p̄mo auctate phi in lra dicētis ꝙ nō ē possibile aliqd accidētiū separi a subiecto. Itē boetiꝰ dicit ꝙ accidētis esse ē in esse. Preterea arguit tali rōne: respectꝰ accidētis ad subiectū nō ē minus idē accidenti q̄ respectus creature ad deū ē idē creature: Sz ille est idē creature realiter: cū creatura ñ possit eē absqꝫ hoc ꝙ dependeat ab eo cōseruāte eā in esse: ḡ respectꝰ accidētis ad subiectū qui est inherentia est idē realiter accidēti: maior ptz qꝛ creatura nō diffinit per eēntiā diuinā additā in sua dīone: quia tunc nihil haberet dīonē in suo genere cū deꝰ sit extra genꝰ. Accidēs ḡ ꝓpter respectū ad subiectū necessario diffinit ꝑ subiectū: vt dicit in hoc septimo: igit ille respectꝰ accidentis ad subiectū non minꝰ est idē sibi q̄ respectꝰ creature ad deū. ¶ Rñsio ad ph̄m: dicēdū ꝙ phi dicerēt accidēs non posse eē sine subiecto qꝛ ponūt ordinē causarū simpliciter necessariū: vt dictū est octauo ph̄oꝝ ca. vltīo ita ꝙ p̄ma cā nō pōt causare causatū cause scde sine cā scda: subiectū āt hz aliquā causalitatē respectu accidētis loquēdo d ordīe nāli cāꝝ: se hz eī respectꝰ eiꝰ

vt materia ī q̄ q: ſcz hz ſuſtētare accn̄s. Nos ât nō ponimus hmōi ordinē cāz ſimplr neceſſariū. q: g̃ deuiam⁹ a pbis in añcedēte optet etiā q deuiem⁹ ī oſequēte. Ad hoetiū dicēdū q intelligit q accn̄s hz a nā ſua q inſit aptitudinalit nō aût eſt neceſſariū actualr. ¶ Ad aliō nego maiorem ⁊ cū pbaī p relationem creature ad deū dico q nō ē ſīle: id ēptitas eīn reſpect⁹ ad fūdamētū nō ē rō q termin⁹ reſpectus vel depēdētie cadat in dīone fūdamēti ōpēdētis: q: tūc de⁹ magis poneret ī dīone cuiuſcūq creati q̄ ſuba in dīone accidētis: ſz cā ē q: nulla forma pōt hr̄e cōceptū pfectū q̄ddītatiuū ⁊ q̄tatiuū niſi cointelligat illō cui⁹ eſt forma. Diffinitio ât exp̄mit cōceptū pfectū diffiniti: ⁊ iō q̄tūlibet eſſentialia forme exp̄man t ſine eo cui⁹ ē: ⁊ q̄ddītates eī⁹ indicaret ponēdo eī⁹ gen⁹ ⁊ dif ferētiā: tñ nō ē cōcept⁹ pfect⁹ q̄tās intellectū: ⁊ iō nec diffinitiu⁹ metaphiſice loquēdo. ſz bñ eēt logice: tñ eī illud qō eſt in ſe qōdā ꝓpoſitū ſubſiſtēs ſi ꝓcipiatur in ſe itellect⁹ q̄ſcit ibi nō req̄rēs aliud cōitelligere ⁊ hoc q̄dē vez ē nō tñ ō forma accidētali: ſed etiā de ſubſtātiali. vñ in dīone aīe ponit cor̄p⁹: aīa eīn eſt act⁹ corpozis orgaīci: vt hr̄ in lib. ō aīa.

¶ Quarta ꝓcluſio ē iſta: inherētia actualis ē eadē realit accidēti reſpectiuo ſecūdo mō ſūpto. hoc oñdit ſic: illa relatio ē realr eadē fūdamēto ſine q̄ fundamētū eē includit ꝓdictionē: ſz inherētia accidētis reſpectiui ē hmōi ⁊c. ꝓbatio minozis q: reſpect⁹ ē eſſentialr hītudo iter duo extrēa: ⁊ iō ſic tollere t̄minū adquē ipi⁹ reſpect⁹ eſt deſtruere reſpectū. Ita tollere illud cui⁹ ē reſpect⁹ ē tollere reſpectū: ⁊ deſtruere rōnē reſpect⁹: ⁊ p cō ſequēs ꝓdictio ē reſpectū nō inhererе: q: eīn reſpect⁹ ē reſpect⁹: iō ſeq̄t neceſſario eē ſubiectū vel fūdamētū cui actualit inhereat: hec mā diffuſe tractaī in q̄rto ſnīaz vbi ſ. iō ꝓ nūc leui⁹ ptranſeo.

¶ Quātū ad ſcōm de illa triplici p̄mita te ſubiecti reſpectu accidētis. Et ꝓmo q̄ ad hoc q ſuba ōr ꝓior tpe oī accidēte. Dico q tp̄s nō accipit ō vt diffinit q̄rto pbicoz ſeu ꝓ q̄cūq̄ duratiōe vl mēſura extrīſeca ſucceſſiua alia ab eēntia rei: q: tūc ſba poſſz p̄cedere illā cū ſit ſibi accidēs: ⁊ ſic p̄cederet illā tpe vl duratōe: ⁊ tūc eēt tp̄s añ tp̄s: ⁊ ſic ī infinitū. Dzi⁹ g̃ tpe ō ōr vt ptz ex lr̄a qō p̄t ſepari eē ſine alio: ⁊ aliud nō ſine ip̄o. ⁊ iſto mō omnis ſuba ē ꝓor oī accidēte vno mō: alio mō nō. ¶ Ubi notādū q eē ꝓus tpe vt dictū ē eſt poſſe hr̄e actualē exīſtīā ꝓor̄ alio ſine alio q̄tū ē ō ſe ita. ſ. q ſibi ñ repugt ex eo q ī nullo depēdet ab illo: et tale ꝓ⁹ ſatis pōt dici ꝓ⁹ natura. Nihil eī ē ꝓ⁹ nā qō nō ſit ꝓ⁹ ⁊ tpe illo etiā mō q aût aliq̄d poſſit p̄cedere aliō illo mō pōt dupl̄r eē: vno⁰ q: nō depēdet ab illo Alio mō q: ñ ē cā nc̄ria illi⁹. ¶ Ad ꝓpoſitū dico q ſuba ꝓpata ad accn̄a ſepabilia ē ꝓor tpe vtroq̄ mō: cōpata ât ad accn̄s ī ſepabile puta ad ꝓpriā paſſionē ē ſepabil ⁊ ꝓor vno⁰: q: ſcz ñ depēdet: ⁊ nō alio⁹ ſcz in q̄tū ē cā q: hz cām nc̄riaz reſpectu paſſionis: iō nō ē ſepabil illo⁹ ſcz in q̄tū ē cā taī accidēti. Dzio igit mō ē ſepabil mō ꝓpoſito: ⁊ vt ſic nō repugnat ſibi exiſtere ſine q̄cūq̄ accn̄te. De ſcōa p̄mitate q̄ ſcz ſuba ē ꝓor accn̄te dīone. Sciēdū q hoc eſt itelligēdū q: ī dīone cuiuſlibet accn̄tis nc̄e ē poni ſubam cui⁹ rō poſita ē ī p̄cedēti artic'o. ¶ De tia ꝛo p̄mita q̄ .ſ. ſuba ē ꝓor oī accn̄te ognitiōe. Dono duas ꝛcones q̄z pria ē q ſuba nō ē p̄mū oīm entiū cognitiōe p̄mitate gn̄is oīs: q: oīs ognitio nr̄a oritur a ſenſu: ſenſibilia ſunt accn̄tia ⁊ non ſuba. g̃ accn̄s ꝓ⁹ cognoſcit q̄ ſuba. Jtē dicit primo de aīa q accn̄a maximā ptē ꝓferūt ad cognoſcēdū q q̄d ē: g̃ accidentia ꝓus cognoſcūt q̄ ſuba q̄ habet maxime qō q̄d ē vt habeī ī h⁰ ſeptio. ¶ Secūda ꝛcio ſit iſta p̄mū ens oīm entiū cognitiōe p̄mitate pfectiōis ē ſuba: h⁰ oñdit ſic q: cognitio ipius qō q̄d eſt ē pfectiſſia: vt ī h⁰ ſeptio. b⁰ g̃ qō hz maxie qō q̄d ē: ē maxie cognoſcibile: ſed ſuba hz pfectiſſimū q q̄d eſt: g̃ ſuba ē pfectiſſimum cognoſcibile maior ptz q: de his

247

que non habent simpliciter ꝙ q̄d est vt sunt accidentia est ꝑfectissima eoꝝ ꝯgnitio quādo cognoscit̄ quid sunt eo modo quo habent quid. hec est ratio ph̄i in litera. ¶ Contra predicta arguit̄: qꝛ accidentia sunt prioꝛa etiam primitate ꝑfectionis: qꝛ cognoscibile iō cognoscitur qꝛ species eius est in cognoscente: sed ī intellectu est species accidentis nō substantie: ꝯ accidēs ꝑfectius cognoscitur maioꝛ patet de se: sed prima ꝑs minoris scꝫ affirmatīe ꝓbat̄: qꝛ ītellectus agēs est abstractiuus eoꝝ que sunt ī fantasia ⁊ species accidentiū sunt in v̄tute fantastica ergo ⁊c̄. ꝓbatio scd̄e partis minoris scꝫ negatiue: qꝛ nihil est in intellectu quin prius fuerit in sensu: si igit̄ species substantie esset in intellectu prius fuisset in sensu: ⁊ sic suba posset cognosci a sensu: qd̄ ē manifeste falsum: qꝛ omnia sensibilia sunt accidētia puta q̄ntitas q̄litas ⁊c̄. Respondeo ꝙ substātia est ꝑfectius cognoscibile simpliciter et tñ a nobis aliquid aliud pōt ꝑfecti⁹ cognosci s̄m ꝓportionē cognoscibilitatis sue nec ista repugnāt. Exemplū species alicui⁹ albi remissi ꝑfectius mihi repñtat: ip̄m albū cui⁹ est spēs q̄ spēs solis ipsi oculo aquile ipsum solem ⁊ magis video albū s̄m ꝓportionē visibilitatis mee q̄ aq̄la solē s̄m ꝓportionē ꝯgnoscibilitatis sue. Licet sol simplicit̄ sit ꝑfectius visibile q̄ tale album. Ad formaꝫ ergo cū dicit̄ illd̄ ꝑfecti⁹ cognoscit̄ cui⁹ species ē ī intellectu Dico ꝙ verū ē s̄m ꝓportionem cognoscibilitatis sue ⁊ tñ hoc non obstante suba de se est ꝑfectius cognoscibile ⁊ in se ⁊ nobis si possemus ad illam ꝑtingere in vita ista. Propositio ergo ph̄i est intelligenda ꝙ substantia est primū cognoscile primitate ꝑfectionis simpliciter in se licet non a nobis.

Dicitur autem substantia:

¶ Postq̄. p. ostendit ꝙ principalis intentio hui⁹ scientie est cōsiderare de substantia: hic incipit de ea determinare. Et primo dicit ꝙ est determinādum de prima substantia cum sit maxime substantia: vt patet in predicamētis quam quidam diuidit in materiam ⁊ formam ⁊ cōpositū: que quidē diuisio nō est generis in species sed alicui⁹ annalogice p̄dicati quod de his de quibus dicit̄ p̄dicat̄ ꝑ prius ⁊ posterius: tā em̄ cōpositum q̄ materia q̄ forma dicit̄ ꝑticularꝭ substantia: sed nō eodē ordine. Unde dicit ꝙ forma est prioꝛ materia ⁊ cōposito ⁊ magis ens vtroq̄. Q̄ em̄ forma sit p̄oꝛ ⁊ magis ens q̄ materia oñdit: qꝛ materia est ens in potētia: forma aūt ē act⁹ materie: actus autē est prioꝛ potentia p̄oritate ꝑfectionis: vt patet. ix. hui⁹. Q̄ etiam forma sit p̄oꝛ cōposito qꝛ pars est prioꝛ natura toto ⁊ p̄ncipiū principiato materia autem ⁊ forma sunt ꝑtes ⁊ p̄ncipia ītrinseca ꝯpositi. Dicit̄ aūt forma magꝭ ens ꝯposito ꝙ ñ sit ens ꝑfecti⁹: cōpositū em̄ ē ꝑfectius q̄ sit forma cū īcludat formam ⁊ materiā. Sed dicit̄ magꝭ ens s̄m principalitatem ⁊ independentiā qꝛ entitas principij prīcipalioris qd̄ est forma ē independens respectu eē p̄ncipiati quod est cōpositum.

Et primo dicemus d̄ eo quedam logice.

Quia vero vt dictum ē in quinto hui⁹: Substātia vno modo dicitur ꝙ quid ē. i. quidditas ⁊ essentia rei ideo inquirit ph̄i. de quidditatibus rerum sensibilium. primo ꝑ rationes logicas in hoc septimo. scd̄o ꝑ principia substantiarū sensibiliū: in octauo. ¶ Circa primū notandū ꝙ vt dictū ē in sexto h⁹ hec scientia habet quādā affinitatē cum logica ꝓpter vtriusq̄ cōitatem: ⁊ iō primo ph̄s logice determinat de quidditatibus rerum inuestigando ꝙ quid ē seu dīonem quidditatiuā ex modo p̄dicādi hoc em̄ ad logicam ꝓprie ꝑtinet. Ostēdit ergo ea que spectāt ad quidditatem rei dicens ꝙ illa que p̄dicāt̄ de aliquo ꝑ accidens non ꝑtinēt ad qd̄ q̄d ē eius. hoc em̄ intelligimus ꝑ qd̄ quid ē alicuius quod ꝯuenienter pōt responderi ad questionē factā de eo quid ē. Cum er-

go queritur quid ẽ hõ nõ ꝑt cõuenienter respõderi q ẽ albus vel niger: illa ergo que ꝑdicãtur ꝑ accñs de aliquo non spectãt ad eĩ⁹ dionẽ q̃dditatiua. Itẽ ea que dñr ꝑ se secũdo mõ de aliq̃ subiecto non ꝓtinẽt ad q quid ẽ eĩ⁹: vt color ad quod quid ẽ supficiei: quod ꝓbat. qr aliõ ẽ q quid ẽ subiecti et passiõis. Si eñ subiectum et passio eẽnt quidditatiue idem ꝛ formaliter cũ idẽ subiectũ habeat plures passiones eadẽ eẽt quidditas passionuz inter se. qr q̃ vni et eidẽ sunt eadẽ: inẽ se sũt eadẽ: et sic erit eadez q̃dditas coloris asperitatis et lenitatis que sũt passiones supficiei. Illa ergo ꝓtinẽt ad quod q̃d ẽ alic⁹ q̃ predicãtur de eo in ꝓmo mõ dicẽdi ꝑ se: vt genus et dr̃ntia. Deinde ostẽdit quoz ẽ q quid ẽ dicẽs q sola species habet q q̃d ẽ seu diffinitionẽ quidditatiuã cũ sola spẽs habeat gen⁹ ꝛ dr̃nias Alia aũt ꝓñt habere dioem q̃d nominis siue rõz declarãtẽ q̃d ꝑ nomẽ ingtatur: vt si hoc nomẽ ꝓbia notificet ꝑ hoc nom̃ sapientia. vel ad exponendũ hoc nomen ꝓbs accipiat hec ozõ amaroz sapientie: ꝛ sic ꝓñt notificari entia ꝑ accñs: vt homo albus: vel albũ: vt dicẽdo q albũ est res hñs albedinẽ. Talia eñ ꝑ se nõ habent dionez q̃dditatiuã cũ nõ sint ĩ genere sz significãt res diuersoz generũ. Inest autẽ q q̃d ẽ ꝑ ꝓrius substãtie q̃ accñtib⁹ sicut ens ꝑ ꝓrius dicit de suba q̃ de accidẽte. vñ substãtia habet q̃d simpliciter: accidẽs aũt nõ nisi fm q̃d: sicut aliq̃ dicũt logice de nõ ente loquẽtes: Non ens est ens: non q non ens sit simplr: sed qr est non ens. ꝛ sic dicim⁹ q nõ scibile ẽ scibile fm q̃d: qr de nõ scibili hoc scire possumus q nõ scit: sic accñs nõ hz q̃d simpliciter sz fm q̃d. Deinde ponit arist. quandã distinctõem accñtium dicẽs q quedã sũt simplicia et quedaz copulata. Simplicia sũt illa q̃ nõ habẽt subiectuz determinatũ vt cõcauitas q̃ nõ tm̃ reperitur in naso sz etiã alibi. Copulata ẽo dicũtur q̃ hñt subiectũ determinatũ vt si mitas q̃ ẽ nasi curuitas. Ulteri⁹ ostendit arist. quo se habeat q q̃d ẽ ad id cuĩ⁹ est dicẽs q in dictis fm se idem ẽ q q̃d ei⁹ cũ eo cuius ẽ: nõ aũt in dictis ꝑ accidẽs. Ad cuĩ⁹ euidẽtiã ꝓmo ponã fm mentẽ Sco. aliquas distinctões. Secũdo aliq̃s cõclusiões. Quantũ ad ꝓmũ sit hec ꝓma distinctiõ: q sicut forma ꝑt sumi dupliciter sic et materia: vt dcm̃ est in quinto huius. c. 3. sez forma partis et forma totius. Et simili materia partis et materia totius. Secũda distinctiõ ẽ q quedã sũt entia ꝑ se ꝛ q̃dã ꝑ accñs: vt dcm̃ ẽ in eodẽ q̃nto. c. 4⁰. Tertia distinctio est q quedã hñt q quid ẽ ꝓmo et ꝑ se: vt hõ et quelibet spẽs. Mã spẽs dicũtur habere q q̃d ẽ ꝓmo et ꝑ se ex hᵒ q q̃dditas ꝑ nihil aliud competit eis sz alijs sez indiuiduis conuenit per ipsas. Quedã ẽo hñt q̃dditatẽ ꝑ se sed nõ ꝓrimo: vt hic homo singularis abstrahens ab exĩa ꝛ tpe: ꝛ tale indiuiduũ ꝑ se ĩ genere: qr nõ icludit res diue: sor genex. tñ qr hz q̃dditatẽ ꝑ aliõ sez ꝑ spẽm quaz pticipat iõ nõ habet ꝓmo ꝑ se q q̃d est. Quedã aũt habẽt q q̃d ẽ non ꝑ se nec ꝓmo sz ꝑ accñs: vt ẽ hõ exñs et ens ĩ tpe: qr tale indiuiduũ includit aliq̃d accñs ꝛ extra rõem q̃dditatis sez exñtiam ꝛ esse ĩ tpe: et alias conditões materiales q̃ tollũt vnitatẽ ꝓpentis. Ulteri⁹ si hõ albᵘ habet aliq̃r q q̃d ẽ hz ipm magis ꝑ accidens q̃ hic homo existens: qr homo albus ẽ magis ens ꝑ accñs q̃ hic homo q̃ includit exñtiã: qr albedo ẽ vere et ꝓpe accñs. existẽtia aũt nõ ẽ ꝓpe accñs eẽntie nisi ꝑut accñs alicubi large dicit ꝗquid sez nõ ẽ formaliter illi. De secundo sit ista ꝓma cõclusio in dictis fm se idẽ est q q̃d ẽ cũ eo cuius ẽ. Hoc patet ꝑ. p. in littera: qr singlim ñ videtur aliõ a sui substãtia sz q q̃d ẽ: ẽ suba cuiuslibz extẽdendo subam ad oñe genus entium: vt sumitur ꝑ essentia cuiuslibet rei. Secũda cõclusio sit ista: In dictis ꝑ accñs nõ ẽ idẽ q q̃d cũ eo cuĩ⁹ ẽ. hoc oñdit sic. Mõ nõ hz q quid est: ñ hz q quid ẽ idẽ sibi: sed ens ꝑ accñs nõ hz q q̃d ẽ cuz significet res diuersoz generum ꝛc. Sed contra arguitur: quia tertõ õ aĩa

dicit q̄ nō ē idē magnitudo ⁊ magnitudinis esse: ⁊ aliud ē caro ⁊ carnis esse: ꝫ p magnitudinis esse intelligitur q̄ quid est magnitudis: silr et de carne: ḡ in dictis etiā ꝑm se nō est idē q̄ q̄d ē cū eo cui est. Itē in hoc septimo dr q̄ i cōceptj cū maria nō ē idē q̄ q̄d ē cū eo cui ē: ꝫ omnia naturalia cōcipiūtur cū mā: ḡ ⁊c.

Itē si sic: ḡ q̄ q̄d ē ē gnabile ⁊ corruptibile sicut illō cui ē: ꝓns ē falsū: ḡ ⁊ añs. cōsequētia pz: qz si sūt idē: seq̄t q̄ simul generāt et corrūpūt. falsitas cōsequētis patet ex caplo sequēti vbi dr q̄ nec q̄ q̄d est generat nec spēs. ¶ Ad primū dicē q̄ carnis eē accipit ꝑ q̄dditate: ⁊ caro p carne hūtē materiā indiuidualē qō ē particulare. Vult ḡ: p. q̄ ipm q̄ q̄d ē carnis i spē nō ē idē ipi indiuiduo p se ⁊ ꝑmo: sicut nec ipm idiuiduū hz p se ꝑmo q̄ q̄d est: est tñ idē sibi p se nō ꝑmo. ¶ Ad secūdū dr: q. p. accipit materiā ꝑ drīnia i diuiduali cū dr q̄ i cōceptis cū materia: ⁊c. ⁊ sic cōcedo q̄ i talib⁹ nō sūt idē p se primo mō ꝓexposito: et tūc minor ratōis nō sumit sb maiori ꝫ eq̄ocat de maria: vt patet. ¶ Ad tertiū cōcedo ꝓñam si id cui⁹ ē sit gnabile et corruptibile: qñ enī forma generat generat q̄ q̄d est ei⁹ p se tñ q̄ q̄d ē hoīs: vt hō ē spēs nō generat p se: sicut nec ipa spēs: ⁊ hec est intentio pbi. vñ seq̄nti caplo dr ꝓtra platonez q̄ nō generat domui esse vel dom⁹ esse sed huius qz particularis.

Eorum autē que fiūt hec na.

Postq̄. p. oñdit q̄ q̄d ē nō ē aliō ab eo dē cui⁹ ē: h intēdit oñdere q̄ q̄dditates ⁊ forme exīntes in istis sensib⁹ nō generāntur ab aliq̄b⁹ formis extra materiā extrinsecā ꝫ a formis q̄ sunt i materia. ¶ Ad cuius euidentiā notandū q̄ plo sicut ei imponit arist. posuit respectu cuiuslibet spēi esse quādā ydeā vel subam separatā a motu ⁊ ab accīntib⁹ p accīs nihl habētē in se nisi naturā separatā specificā pcāz ḡntū posset eē pcā et forte hūtez passiones speciei: alioq̄n de ipa nihil scirē q̄ quidē posuit esse singulare ⁊ incorruptibilē ⁊ eius dē generis cū corruptibilibus esse ꝫ formaliter vle ita q̄ p idētitatē ꝑdicē de corruptibilib⁹ ꝑdicatōe dicente hoc ē hoc. Fuit aūt motus ad ponēdum huiusmōi ydeas triplici ratōe. Tuz ꝓpter formalē entitatē rez: qz ois qō ē tle p pticipatōem reducit ad aliqō tale per eēntiam: alioq̄n tale p pticipatōem esset primū tale. Sz singulare ē tale p pticipatōem vt h̄ hō p pticipatōem homis: alioq̄n hō nō plurificarē in istis inferioribus ḡ hō vlis ē hō p eēntiam: ⁊ p cōsequens est in reb⁹. Tum secūdo ꝓpter sciē tiam que est tñ de necessarijs: singlaria autez sūt corruptibilia: Tum ꝓpt generatōez qz ꝑm plōem generās pticulare nō sufficit. ¶ Si sic posuerit plato: erū q̄dditates p se exīntes vt ei impōit male ponit: tum qz corruptibile et incorruptibile nō sūt eiusdē generis seu nature: vt ostēdit. p. ⁊. h⁹. Tū qz illō qō dicit q̄ talē ydea ꝑdicē de corruptibili ꝑdicatōe dicente hoc ē hoc statim videt includere ꝯdictionē sez q̄ idē numero sit q̄dditas multorū diuersoz: et sit extra ipa: qz alr nō esset incorruptibilis. Tum qz nō est ponē da pluralitas: ꝑmo physico. Nō apparet ḡ aliqua necessitas ponendi hmōi ydeas. ꝑmo ꝓpter rez entitatez vt videbat ꝓbare prima eius rō: hic enī hō ē hō p pticipatōem homis nō quidē homis separati seu hmōi ydee sz p pticipatōnem nature humane q̄ est vna vnitate sibi ꝓpria in singularibus: vt videbit quīto c. huius septimi. Nec secūdo apparet necessitas ꝓpter rerū sciam: qz de reb⁹ corruptibilib⁹ possumus habere scientiā cognoscēdo earum q̄dditates abstractas p intellectum de quibus possunt ꝓbari neesse cōclusiones. nec tertio apparet necessitas ꝓpter rerum generationem: qz generatio vniuoca ꝑt saluari sine talib⁹ ydeis: compositum enī pticulare generat vniuoce et magis ē illa generatio vniuoca q̄ eēt compositi generati ex ydea ¶ Si autem plato posuit quidditates rerum seu ydeas nō p se exīntes sz i mente diuina vt ponit aug⁹. tūc bñ posuit. et

sentia enī diuina est exemplar rep̄sentatiuū oīz. Q aūt sic posuerit plato potest ꝑsuaderi ex verb augustini. 7. confessionum dicētis se repisse ī quibusdaz libris plōnicis quasi om̄ia que habētur in illo euāgelio job: In p̄ncipio e. v. demptis his que spectāt ad tpalē vbi diuini generatōem: ꝛ int̄ cetera recitat se ibidē reperisse illā auctē job. qd factū est in ip̄o. vita erat. que sic expōit̄ a mgr̄o nicolao de lira. Qd factū est ī re extra. pri⁹ erat in vbo ꝑ ydeā que ē idem ꝙ eēntia diuina ꝛ vita intellectualis. Ex quo luculēter apparet platonē posuisse ydeas in mēte diuina. Qr vo. p. in hoc ca. ponit q̄ttuor ꝓpōes satis vtiles ideo circa earū explanationē est aliqualr̄ īmorandū.

¶ Prima ē ꝙ eadē fiunt cū spermate et sine spermate. Ad cuius euidētiam dicit Sco. 2. di. primi sen. vbi diffusi⁹ tractat hāc materiā. Est vna opinio auicen̄ vt ei imponit cōmētator quarto phisico. Q om̄ia animalia generabilia per ꝓpagatōem ex semīe eadē spē p̄nt per putrefactionē sine semine generari: que opīo cōmuniter nō tenet̄: qr tūc anīalia ꝑfecta vt hō equus ꝛc̄: possent ex putrefactōne sine spermate generari: quod videtur absurdum ꝛ de hoīe ꝯtra fidē. Alia ē opīo in extremo que ē cōmentatoris ꝙ scz eadē specie non generātur ex spermate ꝛ sine spermate. ¶ Sed cōtra hāc opinionē arguitur ꝑ augustinū dicentē oppositū tertio de trinitate. cuius rō ibidē ē: quia generatū ꝑ putrefactionem ꝓpagat alia iterū ꝓpagantia: ꝛ tūc sūt vniuoca generata a se: ḡ ꝓpagata et generata ꝑ putrefactionē sūt vniuoca ꝛ eiusdē speciei. antecedēs patet in apib⁹ ꝛ muribus ꝛ plātis. ¶ Est ergo tertia opinio ip̄ius doc. quā teneo scz ꝙ ꝓpagata et generata ꝑ putrefactionē sūt eiusdē spēi. Uñ nō teneo vniuersalr̄ cū Auicēna ꝙ om̄ia animalia p̄nt vtroq̄ mō generari. nihil em̄ generabile vniuoce p̄t generari eq̄uoce: nisi sit ita imꝑfectū ꝙ cā eq̄uoca sine vniuoca sufficiat ad eius generatōem: ꝛ ido imꝑfecta entia vt sunt plante et quedaz animalia possunt generari vtroq̄ modo scz vniuoce ꝛ equiuoce perfecta āt non.

¶ Secunda propositio quam ponit hic Aristoti. est: ꝙ compositum ex materia ꝛ forma tantū generatur per se: forma vero non generatur per se sed per accidēs scilz ad generatōnem totius cuius ē ꝑs

¶ Pro declaratione hic pono primo aliquas distinctiones. Secundo ponā aliquas conclusiones. ¶ Quantum ad primum sit ista prima distinctō ꝙ generatō potest comparari ad duo scz ad subiectū in quo est ꝛ ad quod transmutatur: ꝛ ad terminum ad quem et qui producitur.

¶ Secunda distinctio sit ista Q terminare aliquid potest esse dupliciter: sicut agere: scz: vel in ratione quo: vel in ratione quod. Exemplū de agere: homo intelligit vt quod: sed intellectus homīs vt quo. Sic in proposito compositū terminat vt quod est forma termīat vt quo quia scilz est illud quo compositū est formaliter siue substantialiter siue accidentaliter: et ideo ē terminus formalis et q̄.

¶ Tertia distinctio est ista: ꝙ sicut septimo phisicoꝝ dictum est primo cap̄. Primo sumitur dupliciter a pb̄o. Uno modo vt distinguitur contra partem: et sic primo inest aliq̄d alicui quod inest ei s̄m totam. Sic enim homo primo sanatur si q̄libet eius pars sanatur. Alio modo accipitur primo vt dicit causalitatem prescisam: vt homo est risibilis: primo quia habet in se causam prescisam et adequatūm talis passionis scz suam formaz seu dr̄niam specificam: prima primitas sit a secunda vero b. ¶ Quantū ad secūdum articulū p̄ma conclusio sit ista. Materia generatur et corrūpitur subiectiue. ꝓbatur: qr. p. q̄nto pb̄icoꝝ probās ꝙ generatio non est motus sic arguit: quod geratur nō est quod mouetur ē: ergo generatio non est motus: quero pro quo accipitur in maiori ly quod generatur nō ꝑ termino: quia tunc minor esset falsa. qr sicut terminus generatiōis non est sicut nec termin⁹ ē mot⁹: ḡ accipit̄ ꝑ subictō sed subiectū generationis est materia: ḡ

materia generatur. ¶ Secunda cōclusio materia nec generatur nec corrūpit̄ terminatiue: qđ ꝓbo sic: omne qđ naturalr̄ generat̄ vel corrūpit̄ termīatiue hz materiā ptē sui: sz maťia ñ pt hr̄e materiaz ptē sui: ḡ ⁊c̄. Maior pz ħ in lr̄a: et p̄mo phis. qz maťia ē ex q̄ fit res cū insit. Cōfirmat̄: qz illđ qđ suppōit̄ ī om̄i actōe naturali: et ad qđ stat resolutio om̄is generatōis ⁊ corruptōis īpossibile ē gñari et corrūpi: sz materia ē hmōi: qz ip̄a supponit̄ ī om̄i actōe naturali. p̄mo phisi. ⁊ ad ip̄am stat resolutō oīm generabiliū ⁊ corruptibiliū: p̄mo đ gñatōe: ḡ impossibile est ip̄am generari et corrūpi: sic intelligitur dcm̄ arist. p̄mo phisi. vbi dicit q mā est ingenerabilis ⁊ incorruptibil': ex hoc tñ nō seq̄tur q̄n bñ sit creabil ⁊ adnihilabil' v̄tute diuīa. ¶ Tertia ꝯclusio: Forma nullo mō ē termin⁹ gñatōis p se primo. hoc ostēdit̄ sic: qz om̄e illđ qđ gñat̄ p se vt termin⁹ generat̄ ex materia que est ps sui: vt dcm̄ ē pri⁹: sz forma ñ habz materiā ptē sui: ḡ forma nō ē termin⁹ generatōis p se p̄mo. hec ē rō ph̄ici in lr̄a. ¶ Quarta conclusio sit ista: forma ē terminus formalis generatōis q̄. ꝓbatō huius: illđ q̄ formalr̄ ē et existit termin⁹ generatōis p se p̄mo ē terminus formalis q̄ generatōis: sz forma ē hmōi: patz ḡ ⁊c̄. ¶ Quinta cōclusio: cōpositū ex materia ⁊ forma nō generat̄ p se p̄mo p̄mitate a: hoc ostēdit̄ sic: illud nō inest alicui tl̄i p̄mitate qđ sibi inest tm̄ s̄m ptē: vt ptz ex p̄mo articulo: sz generatō inest cōposito rōe forme: nihil em̄ cōpositi realr̄ hz esse p⁹ nō eē nisi forma sola: ḡ cōpositū ñ generat̄ p se primo a. ¶ Sexta cōclusio sit ista: compositū ex materia et forma generat̄ p se primo p̄mitate b. hoc oñdit̄ sic: illud inest alicui p se p̄mo b qđ inest sibi p cām p̄scisā q̄ ē aliq̄d ei⁹. qđ pz ex prīo articlo: sz gñari inest cōposito hoc mō: ḡ ⁊c̄. Minor patet: qz gñari inest cōposito p formā ꝓpaz q̄ ē q̄: sicut risibile inest homini p formā ꝓpriā q̄ ē q̄ ⁊ aliq̄d ei⁹.

¶ Tertia ꝓpositō ph̄i ħ posita ē q a natura fiūt in q̄rūcūq̄ maťia ē aliq̄ ps forme q̄ sic mouet mām sic mouet̄ ab extrinseco. ¶ Ad cuius euidētiā dicit doc. sb̄. ħ. et: 18. di. 2. sen. q ē vna opinio q̄ ponit q in maťia rez corpaliū est aliq̄ pars forme generāde coagens ad cōpositi generatōem. qđ ꝓbatur duplici via. Prīa sumit̄ ex pte vitāde creatōis in generatione naturali. secūda sumit̄ ex pte saluāde naturalitatis. Ex p̄ma via arguit̄ sic: si nihil p̄existit in materia qđ in formam naturalr̄ trāsmutet̄: ḡ ꝓductō forme naturalr̄ nō erit generatō sz creatō. ꝯñs est falsū: ḡ et añs. Cōsequētia pz: qz creatio ē de nihilo factio. ¶ Ex secūda via arguitur sic: si nihil forme in maťia p̄existit: ḡ generatō forme naturalr̄ nō erit naturalr̄. Cōsequēs ē falsū: ḡ ⁊ añs. ꝓbatō consequētie: tū p auc̄tē ph̄i iā allegatam. vicz q a natura fiūt in q̄rūcūq̄. ⁊c̄. Tum qz om̄is generatō naturalr̄ hz p̄ncipiū intr̄nsecū naturale qz natura ē p̄ncipiū motus et q̄etis secūdo ph̄icoꝝ. ⁊ p hoc drñt naturalia ab artificialib⁹ et etiā a violētis: vt ibidē dr̄. ¶ Sz cōtra arguit̄ sic: Si ī materia esset pars forme p̄existens: ergo vel erit eadē respectu diuersarū formaꝝ specificaꝝ aut singul' formis specificj correspōdēt diuerse ptes p̄existētes in materia. Si det̄ p̄mū: ḡ idē p̄mū erit ps forme aq̄ ⁊ ignis: ⁊ sic forme erūt composite ex diuers: qz ex q̄ illđ ē idē om̄ib⁹ in illo nō pñt differre et p aliq̄d drñt ḡ sūt composite ⁊ nō sūt simplices: qđ falsum est. Si det̄ secūdū vicz q singulis singule ptes correspondēt: tūc vel tm̄ vna earum informat materiā ⁊ ñ alie: ⁊ tūc ille erūt p se existentes: et sic erunt forme naturales sine materia: qđ est impossibile p naturam: vel omnes informāt materiam: ⁊ tūc ista materia erit simul informata diuersis formis specie differentibus: qđ ē falsum. ¶ Dicendū ergo q in materia ñ est ponenda aliqua ps forme coeua materie seu aliq̄d transmutabile in formaz: sed ibi ponenda est ratio seminalis: que quidem non ponitur in his que ꝓducūt sibi sil'ia īmediate: vt ignis ꝓducit ignē de aqua. Dicit em̄. p. hic in lr̄a q sicut

domus fit ab extrinseco sicut etiã ignis. Item nõ ponit in his q̃ generãtur ex putrefactõe: qꝛ ibi fit alteratio ab agente extrinseco: sed hmõi rõ semĩalis ponit ĩ genitis ex semĩe. Est aũt rõ seminalis q̃dã vis intrinseca in semĩe: q̃ q̃dẽ vel est forma subalis semis vel q̃litas ea cõseques q̃ est via ascẽdẽdi ad formã ꝑfectã. Hec aũt nõ ponit vt sit principiũ actiuũ generationis attingens terminũ finalẽ generatõis q̃ ẽ ipa forma: nullũ em̃ imꝑfecti⁹ ꝑt eẽ principiũ sufficiẽs ꝓducendi ꝑfecti⁹: sed rõ seminalis ẽ q̃d imꝑfecti⁹ regenerãda: ꝯ ꝛc. Maior pꝫ qꝛ om̃e ꝑncipiũ ꝓductm̃ vel ẽ vniuocũ vl' equocũ. Quic q̃d eoꝝ det vel ẽ eqꝫ ꝑfectũ vel ꝑfectius termĩo ꝓducto. Si q̃rat a q̃ illa forma ꝓducat. Rᵒ in generatis mediãte semĩe ꝛ maxime ꝑ propagationẽ vt sũt aĩalia oꝫ recurrere ad primã v̄tutẽ diuinã: ꝛ ꝙ a deo inmediate ꝓducit. ꝓᵒ. qꝛ nõ a semine vel rõne semĩali vt oñsũ ẽ: nec a pre. qꝛ eo mortuo ꝑt filius generari: nec a forma vel v̄tute celi: qꝛ ẽ imꝑfectior q̃ forma anĩati. qꝛ ꝟm augusti. xj. de ciui. dei Om̃e viuẽs ẽ ꝑstãtius nõ viuẽte. ꝓponũtur viuẽtia nõ viuẽtibus. nec ꝓducit ab intelligẽtia vel ãgelo: qꝛ agũt mediãte motu celi: relinquit ꝯ ꝙ ds. ¶ Cõtra ergo omnes. iste forme creantur ex q̃ inmediate a deo ꝓducũtur. Rᵒ. si det ꝯns nihil videt seq̃ impossibile. vel alr ꝑt negari cõsequẽtia: ꝛ falsitas hui⁹ cõsequentie patebit rñdendo ad ꝑmũ argum̃tũ ꝓ opiniõe. De forma aũt alioꝝ ab aĩalib⁹ alr ẽ dicẽdũ. de his enĩ nõ ꝯcludit rõ fcã vt patet. ratõ igit seminalis nõ ponitur principiũ actiuũ respectu termini formalis generatõis: sꝫ nunq̃ agit ad alteratione breuiã vel ꝑcedẽtẽ terminũ gñatõis Dicẽdũ ꝙ non agit sicut sufficiẽs actm̃: qꝛ virtus actiua vniformis nõ ꝑt causar effectũ difformẽ in passo vniformi: sꝫ v̄tus semĩs ẽ vniformis patet ꝛ materia similit: ꝯ et virtus semĩs nõ ꝑt efficere tã tã difformitatẽ q̃nta apparet ĩ organis animaliũ: et ꝑ ꝯns nec alterare ad tantaꝫ difformitatẽ. Maior patet: qꝛ difformitas effectus accipit ex difformitate agẽtis vel passi. Quid ꝯ? Dico ꝙ virtus q̃ facit tantã difformitatẽ organicã ĩ corpe pore anĩalis optet ꝙ sit agẽs difforme. Et illud ẽ actio difformis influentie celestis: põt tñ poni rõ seminal' nõ sufficiẽter sed aliq̃li t cõcausatiua ad alteratõeꝫ breuiã: ꝛ hoc in anĩalibus in quibus semen vnius agit in semẽ alterius ꝛ ĩ alijs etiã forte. ¶ Ad argumẽta alterius opiniõis ad ꝑmũ de creatõe nego ꝯñam: ad ꝓbatõem cũ dr ꝙ creatõ est de nihilo factio Respõdeo ꝙ de nihilo ꝑt dicer habitudinẽ subiecti vel termini. si dicat habitudinẽ termini: sic non distinguit creatio a generatõe naturali: qꝛ vtraqꝫ ꝓductio ẽ de nihilo vt termino. Si aũt dicat habitudinẽ subiecti sic ẽ tm̃ creatio et ñ gñatio nãl'. creatio em̃ ẽ ꝓductõ de nihilo et nihilo ꝑsupposi⁹: ita ꝙ excludit omnem causalitatẽ cuiuscũqꝫ cause q̃ materialis tam formal' q̃ etiã efficiẽtis creati ꝯcausantis ipi creanti: licet quãdoqꝫ cõcurrat vt posterius: puta si res creata suscipiatur in aliquo susceptibili. oppositũ aũt huius semꝑ accidit ĩ naturali actione. qꝛ ibi exigitur subiectũ et mat'ia cõcausãs que est in potẽtia naturali ad formam habens inclinatõem ad eam tanq̃ carens ea ꝛ apta nata recipe eam naturaliter. vnde si ꝑ impossibile forma naturalis produceretur a natura non cõcurrente materia nec transmutata ꝑ naturam: om̃is talis ꝓductio esset creatio. Unde notandũ ꝙ creatio ẽ ꝓductio inter ens ꝛ nihil: sed generatio inter ens et priuationem: que priuatio et si nihil sit formaliter tamẽ presupponit aptitudinẽ ꝛ inclinationem naturalem in subiecto aliquo mõ ꝯcausante: non sic autẽ creatio. Ex hoc aũt cessat instantia de gr̃a et anima intellectiua: qꝛ ad illarũ productionem nõ concurrit aliqua causa cõcausans ipi ꝓducẽti cuꝫ iste forme nõ educãtur d potẽtia materie. Unde et ds ꝑt eas sine susceptiuo producere: ꝛ tũc patet ꝙ nihil sibi coagerꝫ nũc etiã prius ex natura rei ꝓducũtur a deo ꝛ in secũdo signo natur

250

vniũtur q̃libet ſuo ſuppoſito vel ſuſcepti no ſcz gr̃a anĩe ⁊ aĩa intellectiua cozpi. Patet q̃ q agẽs naturale nõ creat ⁊ eadẽ rõe nec annihilat eſto q̃ ꝓducat foz mã ñ ꝑſuppoſito aliq̃ in matia qõ in foz mã naturalit trãſmutet. ¶ Ad ſecũdum cũ inferit q generatio forme naturalis ñ eſt naturalis nego ꝓſeq̃tiã. Naturalis eñ motus vel mutatõis naturalẽ accipienda ex ꝑte principij paſſiui inexñtis ipſi motiuo qõ q̃dẽ ꝑncipiũ paſſiuũ ĩ naturalibus hz inclinatõem naturalẽ ad fozmã. vñ nõ oĩs generatõ naturalis hz ĩ ſe ꝑncipiũ actiũ. ¶ Ad ꝑbm ꝫ in lra dicẽ dũ q loq̃tur ꝫ ꝑte forme nõ formalr ſed ẋtualit eodẽ mõ q̃ dicit calozem eẽ ꝑtez ſanitatis: hoc mõ rõ ſemĩalis ꝑt dici ꝑs forme generãde: lz formalit nihil ſit illius forme. Ad illa q̃ adducũtur de ſecundo ꝓhicoz dcm̃ ẽ in .c.j. ¶ Quarta ꝓpoſitõ quã ꝫ ponit. p. quã etiã ponit vndecimo hui⁹ ẽ Omnis ꝓductõ vel inductio forme põt dici vniuoca. Ad cui⁹ euidẽtia ſciendũ q cũ ꝓductõ vniuoca requirat neccrio aliq̃ mõ ſilitudinẽ forme int̃ ꝓducẽs et ꝓductũ ideo ſit iſta ꝑma diſtinctio q ſilitudo iſta ẽ duplex: q̃dã formalr ⁊ q̃dã ẋtualis. Primo mõ ẽ q̃n agẽs hz in ſe formalit formã quã ꝓducit: vt cũ hõ generat hoiem ⁊ equus equũ. Secũdo mõ q̃n agẽs hz ĩ ſe nñ ẋtualiter formaz quã ꝓducit ⁊ nõ formaliter: vt cũ ſol generat calozẽ in medio. Secũda diſtinctõ ſit iſta q ſimilitudo formal ẽ duplex que dã ſm ſpẽm ſpẽaliſſimã: q̃daz ſm aliq̃d cõmunius. Exẽplum ꝑmi: vt cũ hõ generat hoiem. exẽplũ ſecũdi: vt cũ equus generat mulũ quibus ſorte ẽ aliq̃s gen⁹ cõe: puta iumẽtũ vel aliq̃s tale in q̃ conuenĩt: vt dicit arist. in hoc ſeptio. Tertia diſtinctio ſit iſta q ſilitudo ſm ſpẽm ſpecialiſſimã q̃daz ẽ ĩ forma et ĩ mõ eſſendi forme: quedã in forma ſolum ⁊ non ĩ mõ eſſendi. exẽplũ ꝑmi: hõ generãs hominẽ. exẽplũ ſecũdi: artifex ꝓducẽs archam. qz licet forma ſit in vtroq̃ tamen in artifice exiſtit ſm mõm intẽtiõalẽ i archa vo exiſtit ſm mõm realem. Dictum igit ꝑbi intelligit q quelibet ꝓductõ cuiuſcũq forme ẽ vniuoca accipiendo vniuocationem large ſm aliquẽ dcõz graduũ: ſed ſtricte accipiẽdo illa ſolũ ẽ vniuoca in q̃ eſt ſimilitudo int̃ generãs ⁊ genitum in forma et in mõ eẽndi forme.

Quoniam vero diffinitio.

¶ Hic intendit. p. oſtendere ex q̃bus cõſtituat q q̃d erat eẽ ſeu dio. Ad cui⁹ euidẽtiã inqrẽdũ ẽ de q̃ttuoz q̃ ꝑbs tangit ĩ hoc ca. et ſequẽtib⁹ vicz de ꝑtib⁹ poſitis in dione: de ſingulariũ cognitõne: de cõceptus generis et ſpẽi diſtinctione: ⁊ de differẽtie inferioris incluſiõe. Quo ad ꝑmũ notãdũ q ſm Scotũ. xxij. di. tertij ſen. vbi diffuſe tractat hãc materiaz: Eſt vna opinio ponẽs q in rebus materialibus materia nõ eſt ꝑs q̃dditatis ſpecifice. qõ ꝓbatur: tum qz q̃nto hui⁹ dr q oĩes ꝑtes dionis ſut forme. Item ſecũdo de anima ⁊ alibi frequẽter p. nominat formã qõ q̃d ẽ rei. Item in hoc ſeptimo dicit q anima ẽ ſubia animati ⁊ ſpeciẽs et q q̃d erat eſſe g̃ non materia. Itẽ arguitur tali rõe q q̃d ẽ ẽ p ſe ꝑncipium cogſcẽdi illud cuius ẽ: vt dr ĩ h⁹ ſeptimo: ſed materia nõ ẽ ꝑncipium cogſcendi rẽ: qz de ſe ẽ ĩgta: vt dr parũ poſt. g̃ materia nõ ꝑtinet ad q̃dditatem rei: ſz dicta opinio nõ placet dicto doctori. eſt eñ cõtra ꝑbm hic dicentẽ q materia eſt ꝑs ſpeciei: ſpẽz aũt dico q q̃d erat eſſe. Item octauo huius dicitur cõtra platonẽ q omnis dio habet q̃d et quale: ⁊ hoc optet eẽ vt materiam: illud ẋo vt formã. ¶ Pro cuius declaratõe ſciendũ q ꝑbs ꝫ loquit eq̃uoce de illis trib⁹ ſcz materia ſpecie et ſimul toto. Spẽs aũt tripliciter ſumitur. Uno mõ ꝓ forma q̃ ẽ altera ꝑs intrinſeca cõpoſiti. Alio mõ dr ſpẽs ipſa rei q̃dditas ⁊ forma totius: puta humanitas de qua ſpẽ hic dicit. Spẽm aũt dico q q̃d erat eẽ ⁊ q matia ẽ ꝑs ſpeciei. Alio mõ accipit ſpẽs ꝓ vli abſtracto qõ diſtinguit cõtra ꝑticulare c⁹ ſm arist. eſt ꝑmo q q̃d ẽ: ſolius eñ ſpẽi ẽ dio ꝑmo ⁊ ꝓ ſe. ¶ Materia inſup q̃ ẽ alta ꝑs cõpo-

siml tot.

ad pa

ad 2m

ad 3m

ad 3m

aliam

sitt triplr accipit. vno mō vt nō cōtracta
p aliud sibi aduenies ⁊ solū absolute seu
vlr accepta vt ē pncipiū poñale illi⁹ cu-
ius ē ⁊ sic ptinet ad q̄ddītatē specificam
rerū materialiū. Alio mō accipit mā nō
in vli vt pus sz vt ꝯcta p indiuiduitatez.
Alio mō accipit magis cōtracte: vt ꝯbi
tur p accns vt maria cōtracta ad exñtiaz
Tertia distinctio ē q̄ simr totū accipitur
p cōposito aliq̄n vlr. vñ ꝺr infra q̄ ipsuz
vle cōpositū ex maria et forma vlr accep
tū est simul totū: ut hō eq⁹. Aliq̄n simul
totū accipit p indiuiduo subie ⁊ hoc du
plicit. vno mō large ꝑut scz indiuiduuz
subie abstrahit ab exñtia et tpe ⁊ p ons ī
diuiduū sic acceptū p se est ī pñto. Oñe
enī q̄ ē ī pñto abstrahit ab exña et tale ī
diuiduū nullo⁹ includit ī sua rōe q̄re si-
bi repugnet suscipe ꝑdicatōz nate ⁊ ipsi
us q̄ q̄d ē. Ḋ q̄d ē enī hois ꝑdicat de
hoc hoie licet nō ꝑmo. vñ tlia indidua ñ
gñant nec cozrūpūt. Alio⁹ accipit sīl to-
tū et idiuiduū subie stricte ꝑut includit
exñtiam ⁊ tē s: vt h̄ hō exñs ⁊ h̄ lapis exi
stēs: et talia sūt q̄ p se generātur ⁊ cozrū
pūt: ⁊ de talib⁹ vt h̄ ꝺr arist. nō ē scia nec
ꝺio ꝑpe: q̄ ipis abeūtib⁹ seu recedētib⁹
aut abstractis a sēsu igtū ē vr̄ sint an ñ
sint: eoz tm̄ ī absen̄ pt eē opio. Ihis pre
missis pono tres cōclusiones. Prima cō-
clusio sit ista: Materia nō ꝯcta q̄ ē ps po
tētiar absolute accepta et vlr ptinet ad
q̄ddītatē specificā rei mariālis. Hoc ptz
auctib⁹ ꝑbici ꝑallegat. Ite tli rōne: q̄
res māles ī sua eentia includit cās intrn
secas vicz mām et formā: g̃ ī ea⁹ ꝺione
ꝺz pōi mā. ꝑña pz: q̄ ꝺio idicat totā eeñ
tiā diffiniti. Secūda conclusio sit ista:
Maria ꝯcta p idiuiduatōnem ptinet ad
q̄ddītatē sīl toti⁹ q̄ ē indiuiduū subie di
stinctū ꝺ vle. hoc oñdit sic: Singlarium
sūt cause singlares ārto h⁹: sz maria et
forma sūt cause intrinsece rei: g̃ idiuidui
erūt cause ididuc: maria g̃ idiuidua ē cā
intrūseca et q̄ddītatia indiuidui subie sic
accepti. Tertia cōclusio sit ista: maria
ꝯcta p exñtiā ptinet ad q̄ddītatē sīl totiz
us exñtis eo mō scz g̃ pt h̄r ⁊ q̄ddītatez:
q̄ vt dctūm ē ñ hz q̄ddītatē p se ⁊ ꝑpe sz
large ⁊ p accns. ꝓbat ꝓ⁰: q̄ pncipia eeñ
tialia copositi exñtis sūt exña: nō enī ē i-
telligibile q̄ ex ñ exñtib⁹ cōponat intrn
secē aliq̄ exñs: sz maria ē ꝑn⁰ eeñtiale
rei: g̃ cōpositi exñtis erit materia exñs.
Ex ꝑdictis itaq̄ pz q̄ lz maria ꝯcta q̄q
mō nō sit ꝺ rōe q̄ddītatis specifice tm̄ ma-
teria accepta abstracto mō et ī vli ē ꝺ ei⁹
eeñtia ⁊ q̄ddītate. Ad auctes ī oppo-
sitū: ad ꝑmū cū ꝺr q̄ oēs ptes ꝺionis sūt
forme: dicē⁰ q̄ ñ sūt forme sibi nuicē cō
pate sz respectu diffiniti: q̄ ꝺ ipo forma-
lit seu q̄ddītatie ꝑdicate: est enī q̄ddītas
forma toti⁹ ⁊ nō ptis: ꝺ ea q̄ spectāt ad
q̄ddītatē vñr formalr ⁊ q̄ddītatie ꝑdica-
ri. Ois igit realis specifica ꝓstituit ī eē
formali: q̄ ī eē q̄ddītatio. Ḋria āt idiui-
dual ꝓstituit tm̄ ī eē mariali seu ꝯcto cū
ñ sit entitas q̄ddītatia. q̄ ꝓbat ex hoc:
q̄ q̄cūq̄ entitas q̄ddītatia limitata cois
ē mlt: nec repugt sibi vici ꝺ mlt: q̄r q̄d-
libet ē ipm. talis āt ñ ē ꝺria īdiuual vt
oñdit idē doc. ꝺi. 21. 3. sen. Ad aliꝺ scōi
ꝺ aīa q̄ forma ē q̄ q̄d erat eē: ꝺicēdūz q̄
hoc ꝺr appropate eo q̄ forma ē ꝑncipa-
lior cā ⁊ copletia ꝺionis ⁊ q̄ddītat⁹ nō q̄n
maria cōcurrat. Ad 3m q̄ aīa ē ſba aīati
ꝺm q̄. p. accipit ſbaz ⁊ q̄ q̄d erat eē ꝑ
notōri gte ꝺionis ⁊ ñ ꝑ tota ꝺione. Ad
pz p ipz glosātē. Alit enī: ⁊ nō ē aīa aīal
rē Sicut igit ñ vult q̄ aīa sit aīal sic nec
est ꝺio aīal sed ꝑncipal⁹ ps: ideo ꝺr sic ē
dicē⁰ sic aūt nō ita q̄ vno⁰ ē ꝺio alio mō
nō. Ad rōz ꝺm q̄ mior ē falsa: cognitō
enī marie reqrit ad cognitōz rei mār cuz
ad cognitōz cuiuslibz rei reqrat cognitō
oīm cāz. Ḋr tm̄ maria igta q̄ ñ ē potissi
ma rō ogscēdi illō c⁹ ē. Forma ei cuz sit
magis ens q̄ maria ita magis cāt entitatē
⁊ ogscibilitatē rei q̄ maria: q̄ eē maria
ñ hz eē nakalr nisi ꝑ formā cāntē eē ī effe
ctu: ꝺ etiā forma facit cogscer maria: tm̄
vtrūq̄ postea est cā cogscēdi compositū.
Alr ꝺicitur q̄ p. loquitur de cognitione
scientifica et de materia cōtracta ad esse
existentie: illa quidē est ignota scientifi-
ce ⁊ cāt cōtingentiā rez: ideo ñ facit co-

gnitionē sciētificā. Sed si abstrahātur a sensu illa quoꝝ ē tal' materia nō ē de eis nisi opinio: vt dcm̄ ē. ¶ Quantū ad secūdū dictū hic tangendum scz de singularium cognitōe. qꝛ hic dicit. p. ꝙ de singularibus nō est sciētia nec dīo proprie: qꝛ ip̄is abeūtibus a sēsu nō ē palam vtrum sint an non. et secūdo de aīa ꝙ sens⁹ ē singulariū: intellectus vniuersaliū: idcirco videndū si singularia possint cognosci ñ tm̄ a sensu sed etiā intellectu. Ad cuius euidētiā dicit hic Sco. de intelligilitate singulariū possumus loq̄ vel metaphisice scz si sint de se intelligibilia vl' aniastice vlcz si sint intelligibilia ꝑ compationem ad intellectū nostrū. quod q̄dem ꝑtinet ad librum de anīa. ¶ De p̄mo pono vnā cōclusionē. Singulare quolibet mo sumptū siue vt abstrahit ab exñtia siue vt includit ex exñtiam ⁊ alia accñtia est ꝑ se intelligibile de natura sua. Hoc ostendit̄ sic: Singulare ē verum ens: ḡ est ꝑ se intelligibile. ꝯña patet: qꝛ intelligibilitas absolute sequit̄ entitatē cum ens sit obiectuz intellectus ex natura potentie vt dcm̄ ē tertio de aīa. sed ꝓbatio añtis. qꝛ singulare includit totam entitatē quidditatiuā supioꝝ. includit etiaz vltra hoc drñiam indiuidualē vel exñtiam vel aliqđ accñs quorū neutrū diminuit sed addit ad entitatē: ergo ad intelligibilitatē. De secūdo scz de cognitōne singularis ꝑ compationē ad intellectuz nostrū pono tres conclusiones. Prima conclusio singulare ē a nobis intelligibile ꝓ statu isto saltē ꝯgnitōe abstractīa Probat̄ qꝛ cognoscēs drñiam extremorū cog̃scit extrema drñtia. qꝛ cū dr̄ia q̄dā relatio ñ p̄t cognosci nisi cognitis extremis: sed intellectus nr̄ cognoscit differentiā inter vniuersale et singulare. Patet ergo ꝙ cog̃scit vtrūq̄ extremum si arguit aristoti. secūdo de anīa de sēsu cōi. Preterea intellect⁹ nō imponit nomina rebus q̄s ig̃rat: sed intellectus imponit nomīa singularibus quibus etiaz attribuit intentōes puta singulare indiuiduū: ⁊ sic de alijs. De his etiā facit ꝓpositōes oppōs ⁊ hmōi: q̄ oīa ꝑtinēt ad intellcm̄: ḡ intellectus nr̄ ñ ig̃rat singlaria. Secūda cōclusio: Intellectus nr̄ ꝓ statu isto nō ꝑ se intelligit singulare sub ꝓp̄a rōe singularitatis nec sensus sentit Hoc ostenditur sic: Om̄is potētia per se cog̃scēs aliq̄d obiectū sub ꝓp̄a rōne pōt ip̄m cog̃scere ⁊ ab alijs distinguere circūscripto om̄i alio ip̄o solo remanēte. sz nec intellectus nr̄ nec sensus ē hmōi respectu singulariū: ḡ ⁊c̄. Maior ē euidēs sed minor ꝓbat̄: qꝛ si hec albedo ꝑ diuinā potētiā ponat̄ ī eodē loco cū illa albedine: manet q̄dez hec ⁊ hec albedo qꝛ illa nō est hec. et tm̄ sensus nūq̄ distingueret duas numero eē has albedīes si sint eq̄ intense. Similit̄ nō distingueret int̄ duo singularia circūscripta distinctōe accidētali q̄ ē ꝑ locū figurā et hmōi: puta: si eēnt in eodē loco et simul tp̄e: ⁊ haberēt eandē figurā ⁊ magnitudinē ⁊ eūdē colorē: talia em̄ tam intellectus q̄ sens⁹ iudicaret esse vnū. Patet etiā: qꝛ sens⁹ nō discernit diuersitatē radioꝝ solariū. licet cōmunit̄ ponāt̄ ꝯtinue variari ī medio. Rō h⁹ minoris assig̃tur qꝛ poña cognitiua ī nob cog̃scit rē nō s̄m suā absolutā cog̃scibilitatē inq̄ntū scz in se ē manifesta sz solū inq̄tū ē poñe motīa: qꝛ potētie cognitiue ꝓ statu isto mouētur ab obiectis: sz nā singularis ñ mouet scđm gradū singularitatis. Singularitas enī se hz solū vt rō sine q̄ nō sicut dcm̄ ē primo hui⁹. ¶ Tertia ꝯ°: Intellect⁹ nr̄ ꝓ statu intelligit singular reflectēdo ad fātasmā s̄m. p. 3. đ a. qđ sic expōit̄ qꝛ sicut natura in agēdo nō ꝑ se intendit vl'e: qꝛ tūc generato corpe qđ ē vl'ius q̄ aīal vel hō nō ꝓcederet ad gñatōez aīalis vl' homīs. nec intēdit p̄mo indiuiduū sig̃tum qꝛ tūc gñato vno tali puta sorte cessaret actō nature qđ ē falsū: sz intēdit p̄mo ꝓducere naturā in aliq̄ supposito: ⁊ h° ē indiuiduū fagū. silr̄ ī ꝓposito spēs ī fātasia ad quā se cōuertit ītellcūs p° repñtat singlar̄ fagū ī qđ fert̄ p° ꝯgnitō ītellcūs. q̄d pz: qꝛ qñq̄ ītelligim⁹ aliqđ singlare ig̃rā° ī q̄ spē sit ⁊ in hoc p̄mo signo ī ip̄a fā

tassa est cōfusū subſtātia cū accidētib⁹ vt multa accidētia se cōtrahentia mutuo. Scdo repſentat nām abſolute q̄n ſcz intellect⁹ abſtrahit vle. ⁊ ferē in nām p̄cise nō ꝓſiderādo ei⁹ ſinglaritatē. Tertio reflectēdo cōſiderationē nature ad circūſtātias ſignatas vt ſcz ītelligat ſingulare. i. nām q̄ est hec non inquātū hec ſz cū accñtib⁹ ꝓprijs determiat talē nām q̄ tales circūſtātias: puta qō ē hic ⁊ nūc ⁊ cū tali figura et coloze ⁊ hmōi ita q̄ illi⁹ reflectioīs termin⁹ a q̄ ⁊ termin⁹ ad quē est hd cōfusū et ī medio ē diſtinctū. ¶ Ad p̄bm ī lr̄a tā dictū ē q̄ loq̄t ō ſingulari vt exiſtēs et de tali vez ē q̄ nō ē ſcia ꝓprie nec diffinitio. Scia ei ē obiecti fm qō abſtrahit ab exiſtentia actuali alioq̄n ſcia poſſet quādoq̄ eē q̄nq̄ non eē: ⁊ ita ñ eēt ꝓpetua: ſz corrupta re corrūperet ſcia illi⁹ rei qō falsum est. Hoc tñ nō obſtante talia ſingularia p̄nt ītelligi ab intellectu nr̄o: et est de illis opinio vt dictū est. Singulare vero qō abſtrahit ab exñtia ē ꝓprie diffinibile ⁊ ſcibile ſcia ſpeciei et p ſe licet nō primo vt dictuz est. Ad aliud de ſcdo de alia ⁊ ad oēs auctoritates cōſules Dicēdū q̄ ſensus est ſingulariū cū p̄ciſione q̄ nō est vtiū: intellect⁹ aūt est vtriuſq̄. De hoc no. ea q̄ dicta ſunt p̄mo hui⁹ ꝛc̄. ¶ Ad tertiū q̄ hic tāgit. p. ſcz de diſtinctione cōcept⁹ gñis a cōceptu ſpeciei dicit idē doc. in hoc ſeptimo q̄ est vna opinio ponēs q̄ cōcept⁹ gñis nō est ali⁹ a ꝓceptu ſpeciei: q̄ monet ex eo qō dicit. p. in lr̄a q̄ gen⁹ nihil est p̄ter eas que ſūt generis ſpēs. Jt ē q̄ alias gen⁹ nō p̄dicaret de ſpē. ꝓns est falsū: g̃ ⁊ añs: ꝓbatio cō ſequētie: q̄ tūc gen⁹ eſſet ps ſpeciei: Sz ps formaliter non p̄dicāt de toto: g̃ nec gen⁹ de ſpē: vnde iſti dicūt q̄ genus et dr̄a ſeu ſpēs differūt ſolū penes modos ſeu rōnes cōcipiēdi eūdē cōceptū q̄ ſūt rōnes determinatiōis ⁊ determiabilis: ita q̄ rō gñis est determinabilis ⁊ ratio dr̄ie ſeu ſpē est rō determiātis: ſed iſta opinio nō est vera fm doc. qō ꝓbat: q̄ cōcept⁹ generis ē ali⁹ a cōceptu dr̄ie: g̃ est ali⁹ a cōceptu ſpēi ſicut ptialis a toti li: q̄ ſpēs eſſentialiter ⁊ formaliter ĩcludit cōcept⁹ generis ⁊ dr̄ie: ⁊ ſic cōcept⁹ gñis ē ali⁹ a cōceptu ſpēl nō totaliter ſz ptialiter: ꝓbat añs: q̄ dr̄a nō pticipat gen⁹ nec ecōuerſo: ſunt ei oīno alterius rationis: vnde cōcept⁹ gñis est its alius a cōceptu dr̄e qō ē p̄mo diuersus ab ea in nullo cōueniēs cū gen⁹ includat differētias ſuplozes nō aūt dr̄a vt ſtatim oñdet. ¶ Et ſi queras q̄d determinate cōcipiat p gen⁹ ⁊ dr̄am. Respondet q̄ p dr̄am cōcipit vltim⁹ actus q̄ ſpēs est illud qō est cōpletare: ⁊ p gen⁹ cōcipitur potētiale reſpectu illi⁹ act⁹ vltimi: hoc declarat ſic: q̄ fm p̄bm in hoc ſeptio dr̄ q̄ ſicut rō. i. diffinitio ſe hz ad rē ſic ptes rōnis ad ptes rei: in ſpē aūt q̄ ꝓprie diffinit nō ſunt niſi due p ſeptes eētiales ſcz act⁹ vltim⁹ q̄ ſpēs est id qō est et poñale reſpectu illi⁹ act⁹ vltimi. Dr̄a g̃ vltia ſpecifica a q̄ ē vnitas rei ⁊ dr̄onis cōpletiue includit p ſe p̄ciſe de ſuo p ſe intellectu actū vltimū in rē q̄ est cā vnitatis rei cōpleta: gen⁹ aūt primū p̄ciſe ĩcludit p ſe ꝓprīū poña le reſpectu illius act⁹: ne aūt habeam⁹ ponere ꝓcept⁹ generis ⁊ dr̄ie eē fictiones optet q̄ ill' corrēſpōdeāt aliq̄ in re diſtincta ex rei natura circūſcripta oī opatione intellect⁹: ſz talis differētia hz gradū fm qō gen⁹ et dr̄a p̄nt ſumi ab alia ⁊ alia re ſi ſint diuerſe forme puta in hoīe ita q̄ ab vna ſumak gen⁹: et ab alia dr̄a: vel p̄nt ſumi ab alia et ab alia realitate: puta ſi ſit ſpecies ſimplex vt albedo: primo mō dr̄ differētia realis: ſcdo vero dr̄a formal': vtra q̄ tñ ex nā rei. ¶ Ad p̄mū in oppoſitū dico q̄ illa auctoritas allegata trūcatur vñ addit in fine illi⁹ aut ſi ē: ē q̄dē vt mā et hec ps diſtinctie ē vera vt declaratū ē ¶ Ad ſcdm nego añaz ad ꝓbationē cōcedo q̄ cōcept⁹ gñis ē ptialis: ps aūt lz nō predicet p modū ptis tñ ſignificata denomiatiue p̄dicet de ſpē: ⁊ vt ſic ſignat totū vel ptē p modū toti⁹: vt ait auicē. ī q̄nto metaphice. Jn abſtracto ūt vltima abſtractiōe ñ p̄dicāt: vñ illa ē falsa hō ē

252

alitas. ¶ Cōtra q; p̄dicatio denoiatia excludit p̄dicationē q̄d: sz gen⁹ p̄dicatur ō spē in q̄d: g cc. Rñ⁹ duplex ē denoiatio: vna sbiecti ab accñte alia toti⁹ a pte eēntiali: p̄ma ipedit p̄dicationē i q̄d scōa aūt ñ excludit: taľ ē denoiatio spēi a gñe gen⁹: ei ē ps eēntiaľ spēi: ¶ Quā tū ad quartū qō tāgit hic. p. scz de eo q̄ icludit ōria inferior dicit idē doc. q̄ est q̄dā opinio ponēs q̄ ōria gñis inferioꝛ includit formaľ ōraz supiorē: Tū q; p̄dicaľ de ea in abstracto ꝛ p se p̄mo⁹: dicit ei b. p. q̄ fissio pedū ē q̄dā pedalitas: tū q; hic ōr q̄ ōravltia seu finalis ē suba rei qō nō eēt nisi icluderet alias p̄ceden tes: aliter nō eēt tota suba rei: tū q; b ōr q̄ in suba nō ē ordo: sz si inferior nō iclu dit supiorē erit ordo q̄ vna erit p̄or altera posterior. ¶ Sz ꝫ hāc opinionē Arguit: q; si sic erit ꝓcessus infinit⁹ i ōrijs ñs ē falsū: g ꝛ añs: pbatio ñe: q; si differētie īferiores icluderēt supiorē: g essent ōrentes: q; ōra sūt ad aliq̄d idē entia. In aliq̄ g ꝓuenirēt scz i ōra supiori ꝛ differrēt ōrijs: ꝛ tūc vltra q̄rā de illis ōrijs: vt; includāt ōraz supiorē q̄re vł ꝓcedit in īfinitū: vel stabit ad aliq̄s q̄ i nullo ꝓueniunt: nec includūt aliq̄d cōe. Itē sz pbm hic i lra oīs dio daľ p gen⁹ p̄mū ꝛ differētias ītermedias vsq; ad vltimā: vel p gen⁹ p̄rimū: ꝛ ōram vltimā specificā. Si p̄mo⁹ sequit ꝫ te nugatio: q; tūc ordnia itermedia poneret i dione ꝛ vltia icludit oēs ītermedias vt dicis: g ordnia ītermedia dicet bis semel in se ꝛ semel i ordnia vltia. Sc̄o⁹ seq̄t adhuc idē q; gen⁹ p̄rimū icludit suā ordnia cōstitutiuā ꝛ vltia ordnia icludit eā sūr vt dicis: g bis dicet: puta diuidendo aīal rōnale: q; sensibile icludit i aīali qō cōstituit ꝛ irroāli pte: g bis dicet. ¶ Dicē dū ē g q̄ ordnia inferior nō includit formaliter ordnia supiorū. ¶ Ad arguñta in oppositū: Et p̄mo ad illud pbi dicēt, q̄ fissio pedū ē q̄dā pedalitas Dico q; illa aucēctas ē itelligēda non p̄dicatiue sz diuisiue. Non ei plus vult pbus nisi q̄ ordnia diuidat in īferiores qō ꝑs p eū in littera. Dicit ei q̄ in dionib⁹ in q̄b⁹ sūt multe ordnie optet nō solū diuidi gen⁹ in ordnias: sz etiā diuidi ordnia p̄mā in scōam q̄ scz sit ordnia p se ꝛ non p accūs sicut si aliq̄s velit bñ diuidere hñs pedes nō dicet aliud alatū aliud nō alatū: q; iste nō sūt ordnie p se habētis pedes vt sic sz ōz dicere aliud ē habēs pedes fissos ꝛ aliud nō fissos: q; fissum ꝛ nō fissum sūt ordnie pedis p se. Et ī dicit q̄ fissio ē q̄dā pedalitas. i. ē oria p se diuisiua hñtis pedes. ¶ Nota tñ q; b dicit. p. vbi nō p̄nt assignari ordnie p se: q; plerūq; sūt nobis ignote optet assignare differētias accñtales q̄ sūt q̄dā signa ordnium essentialiū. Ad scōm reducit ꝫ ipm q̄ dicit q̄ oria ē tota suba rei: cū ei dio indicās eēntiā rei nō solū icludit oriam sz etiā gen⁹ ꝛ ꝓcept⁹ gñis sit ali⁹ a ꝓceptu orie vt visū est: seq̄t q̄ oria nō dicat totā subam rei. Dicēdū g q̄. p. nō intēdit dicere q̄ oria vltia sit tota suba rei: nisi cōpletie vt dictū ē p⁹. Ad tertiū reducit etiā ꝫ ipm: cū ei i suba sit mā ꝛ forma: ꝛ forma sit magis ens q̄ mā: seq̄t q̄ i suba erit ordo prioris ꝛ posterioris ꝑfectionē. ¶ Dictū g pbi ē intelligēdū q̄ in suba nō ē ordo. i. in his q̄ ptinēt ad rōnē sbalē: talis q̄ ali⁹ ꝛ ali⁹ ordo tollat ꝛ faciat nugationē: vñ ꝛ p̄us dicit q̄ sī ē nugatio addēdo oriam p̄or posteriori qō pari rōne erit ecōuerso. Hec materia tractaľ a doc sub. xj. di. q̄rti sñiaꝝ. q. 3.

Quoniā vero de substātia

¶ Postq̄. p. determinauit de suba ꝑm q̄ suba ōr q̄ q̄d ē: b determinat ō suba ꝑs qō vł a q̄busdā ōr suba sicut ei dictū ē i h⁹ septio. c. ktio. q̄ plō ponebat ideas, eē subas sepatas a sēsibilib⁹ q̄s dicebat eēvltia ꝛ p̄dicari ō idiuiduis spēz p̄dicatione dicēte h⁹ ē hoc. p. g arguit hic q̄ nō ē talia dare vltia in re. ¶ Ad euidētiā cui⁹ notādū ꝑm sco. h: ꝛ. iij. di. scōi sñiarū: q̄. p. nō intēdit hic negare q̄n vł sit aliq̄d i re īmo oppositū ē de mēte ei⁹: ꝫ intēdit q̄ nō sit aliq̄d in re eo⁹ q̄ ponebat plō: ꝛ hoc solū pbāt rōnes ei⁹. ¶ Ad ō clarationem āt quo vltia sūt i reb⁹ ꝛ quō

nō. Primo ponā aliqs distinctiones deinde aliqs pclones. ¶ De ꝑmo sit illa ꝑma distinctio: q duplex ē ītētio ꝑma scz & scōa: voco aūt ꝑmā intētionē ipam rez positā ī eē ognito seu intellecto: & ōr ꝑma ītētio: qz res ōr ītētio ñ quōcūqs res ꝯ intellecta & cognita: voco aūt intētionē scōam q̄ndā relationē seu cōpationē intellect⁹ seu opationē q̄ ītellect⁹ cōpat vnā ꝑmā intētionē vel vnū p° ītellectū ad aliū ꝑmo ītellectū. Exēplū ītellect⁹ ītelligēs hoīez & aīal cōpans vnū ad aliud fm rōnē pdicabilis & subicibil: q̄ cōpatio ex pte aīal ōr gen⁹: & ex pte hois ōr spēs: et sic fm diuersas cōpationes format ītellect⁹ diuersas scōas ītentiones puta gñis spēi indiuidui & hmōi. ita q̄ oīs scōa intētio ē formal' relatio rōnis. ¶ Scōa distinctio sit hec q vle cū sit vnū ꝯcretū pōt accipi dupl'r vno° ꝑ ꝑse significato qō ē vlita & scōa ītētio: q̄ scz ē q̄dā relatio rōnis ī pdicabili ad illō ō q̄ ē pdicabile: & habēt respectū rōnis signifi cat h° nomē vle ī ꝯcreto sicut & vlitas ī abstracto. Alio° accipit vle ꝑ illo qō de noīat ab illa ītētiōe vlitat⁹ qō ē aliq̄ res ꝑme ītētiōis: qz scōe ītētiones applicāt ꝑmis: & hoc scōo° pt adhuc accipi dupl'r. vno° ꝑ illo qō ē q̄si subiectū remotū denoīatū ab ītētiōe: & sic nā ōr absolute vle q̄ten⁹ nō ē de se hec: & ita nō repugt sibi ex se dici de ml'tis & nā sic accepta ē indeterminata ꝑtatie seu negatie. Alio° pōt accipi ꝑ subiecto ꝓpinq̄ qō ē ipa nā ideterminata ꝟie vt scz ꝓiūcta ideterminatiōi actuali q̄si habitui ꝟrio: & hoc° nō ē vle nisi nā sit actu ideterminata ita q̄ sit vnū ītelligibile nūero dicibile de o supposito. & h° ē ꝓplete vle. ¶ Tertia distinctio sit hec q eē ī intellectu ꝓtingit dupl' vno mō subiectie vt spēs act⁹ et habit⁹ sūt ī aīa. Alio° obiectie sic mō loq̄mur et h° mō dupl' vno° habituali': et p° q̄n videlz ē ibi p spēm manētē ī intellectu ī mediate motiuā ad ītellectionē. Alio° actuali' et secūdario puta q̄n iā actu mouēt et intelligit: scōs mod⁹ ifert ꝑmū nō ecōuerso: ptz de se. ¶ De scōo sit ista ꝑma pclo vle sūptū ꝑmo° scz ꝑ ītētiōe nihil ē ī reh⁹ scz ī ītellectu tm̄. hoc oñdit sic: qz puꝛens rōnis nihil ē in reh⁹ extra: scz vle sic acceptū ē hmōi vt p3 ex ꝑdict⁹: & tē. vñ ista ꝯgatio q̄ ē ītētio scōa ñ ē nisi obiecti ue ī ītellectu ꝯpāte. ¶ Scōa pclo sit ista vle sūptū scōo° scz ꝑ obiecto remoto ītētiōis ē vere aliq̄d ī reh⁹: h° ꝑbat sic qz h° qō circūscpto oī actu ītellect⁹ vere ē ē ℞e aliq̄d ī reh⁹: scz vle sic sūptū ē hmōi qz circūscpto oī actu ītellect⁹ nā lapidis q̄ ē ex se nō ē deꝛmīata: scz indeterminata vere ē: & tē. Itē q̄ q̄d ē absolute sūptū ē vera res qz ē ꝓncipiū & cā: vt ō dic. p. scz ipm qō q̄d ē absolute sūptū ē vle: tale ei vle exꝑmit ꝑ dionē & icludit ī ea eēntialit & ꝑ se: vt sic ꝑsiderat a metaphico: & tē. ¶ Scz ō ista nā sic accepta & idfferente q̄ scz nō possit esse sine singularib⁹ tm̄ ō se nō est hec: ꝑt dubitari an hēat aliquā vnitatē realē saltez mīoꝛez vnitate nūerali qz certū est q ñ est vna vnitate nūerali exq̄ ponit nō esse hec: ℞ñ° q sic. ꝑpter qō sit scōa pclo vle scōo° sūptū est vnū aliq̄ vnitate reali mīoꝛe vnitate nūerali: q̄ q̄dā vnitas ē ei⁹ passio. ꝑbat qz si mile & eq̄le fūdāt sup vnū ex. 5. h⁹ ī. c. ō ad aliq̄d: scz nllo ītellectu exīte ē real' silitudo albi ad albū fm albedinē: g aliq̄ realitas ē ꝓximū fūdamtū illi⁹ relatiōis realis: qz relatio real' non fūdāt sup ens rōnis formali'. Nō ē āt hec vnitas nūeral': ptz qz hoc albū & illō nō sunt vnū nūero qz nihil vnū nūero ē idē sibi ipi: g ē aliq̄ vnitas real'. Preterea si oīs vnitas realis & nūeral': oīs diuersitas erit nūeralis: ꝓns est falsū: g & añs: ꝑbatio ꝓne qz vnū & multa idē & diuersū sūt opposita ex. ꝓ. hui⁹. Et totiēs ōr vnū oppositoꝛ q̄t modis reliquū ex ꝑmo topico ꝓ: & sic si tm̄ ē vnitas real' nūeral' tm̄ erit diuersitas numeral' realis & sic tm̄ differt sortes a platone quātū differt a bucnello: & sic ītellect⁹ nō posset abstrahere a sorte & platōe aliqō cōe magis q̄ a sorte & bucnello: & tūc qōlibet vle est purū figmentū qō est absurdū. ¶ Quarta cōclo sit ista vle tertio mō sūptū scz qō ē ideterminatū ꝟie fm illud qō est in reh⁹: ꝑbatio hui⁹ qz relatio addita nature qō ē eē ī ītellectu

habitualiter habet fundari in re sed natura ꝼm illud qđ est in re habet istam relationē: ergo illud quod est vle est in re. vñ pōt dici q vle ē in re sic itelligēdo q eadē nā q̄ ē in existētia determīata p gdū singularitatꝫ ē idetermīata in itellectu obiectīe: ⁊ vtbz hāc relationē ad intellectū vt ad cognoscēs ē indeterminata ꝛr'e indeterminatiōe sibi data p itellectū ⁊ sic ē cōpletū vle. ¶ Quīta ꝓclo sit ista vle hoc tertio° sūptū ē in itellectu habitualr ō nc̄cite: ꝓbaꝫ q: si vle actu tm eēt in re ⁊ nō intellectu: tūc itellect⁹ agens supflueret: itellect⁹ ei agēs ꝼm cōmētatorē facꝫ vlitatē i reb⁹. Itē tale vle ē vnū itelligibile nūero dicibile ō q̄libet supposito ita q itellect⁹ attribuēdo ipm diuersis singularib⁹ attribuit idē obiectū nūero pluries ꝛceptū vt p̄dicatū plurib⁹ subiectꝫ dicēdo h° ē h° : vt dictū est. Sz ipossibile ē q aliq̄d idē oīno in re existēs sit idē itelligibile nūero: et sic attribuaꝫ diuersb: lz ei alicui existēti i re nō repugnat eē in aliq̄ alia singularitate ab illa in q̄ est nō tm illud vere dici pōt de q̄libet iferiori nisi p itellectū abstrahentē ⁊ p̄dicātē illud de multis: g ⁊c. ¶ Si arguit ꝫ dicta signāter ꝓtra scōam tertiā et quartā ꝓclonē q vle nō sit aliq̄d in re qz sic logica q̄ ē de vli eēt scīa realis qđ ē falsuz. Rñsio: q logic⁹ nō ꝓsiderat res pse nisi q̄ten⁹ fūdāt scōas itētiones q̄s logic⁹ p ꝛsiderat: ⁊ rōne hui⁹ nō dz artifex realꝫ lz rōnalꝫ vel intētionalis. de hac mā vide ea q̄ dicta sūt pmo hui⁹. ¶ Postremo q̄ ad hūc septimū videdū ē ō plā litate formaꝝ vt eī dicit sco. i h° 7mo ⁊ xj. di. 4. sniarū: ē q̄da opinio tenēs seu ponēs q i q̄cūq viuo seu aīato ñ oportet ponere nisi vnā formā scz aīaz: q̄ q̄dē est vna realr: lz plesvirtualr ptinēs formā mixti ⁊ ples pfectiones ꝼm qs ostituit diuersa orgāna q̄ sūt ꝓncipia ipfecta diuersarū operationū. Et arguit ꝓ hac opinione p. p. dicētē in h° 7mo q̄ man⁹ mortua nō est man⁹ nisi equoce ex q vr q man⁹ nō hz aliquā formā ꝓpriā. Itē arguit sic ñ ē ponēda plalitas sine nc̄cite: lz i. p posito nō ē necessitas ponendi ꝓles tales formas cū vna pfecta possit q̄cq̄d ille plures ꝝrū illa ē virtualr ꝓtētia. Itē ex plurib⁹ distinctꝫ nūero no fit vnū nūero ptz g multo min⁹ ex duob⁹ distinctꝫ et spē vel plurib⁹ q̄ magꝫ orīt. ¶ Preterea ex duob⁹ existētib⁹ actu nō fit vnum ꝼm arꝫ. ex h° 7mo: lz plures forme sunt plura actu qz forma ēntialr ē actꝰ. aīal aūt ē aliqđ vnū: g nō pōt cōstare ex pluribus ptib⁹ habētib⁹ plures formas. ¶ Preterea vni⁹ entis ē vnū eē: vnū eē ē ab vna forma: g vni⁹ entꝫ ē vna forma Sz ista opinio nō ē vera: ⁊ ꝓbaꝫ sic: qz aīa sepata remanet corp⁹ sine noua gnatiōe: g i corpe est forma cōpeitatꝫ cū mā nō possit eē naturalr sine forma. Silr ps aīal' vt man⁹ pōt separi ab aīali sine gnatiōe: lz nō manz in actu post sepatiōnē p formā toti⁹: pz g p formā ꝓpā quā habebat p⁹. ¶ Dicēdū g q in q̄libet viuo pt̄ formā aīati ē alia forma corpeitatꝫ vel mixti ⁊ pter has q̄ sūt cōes toti aīali, vel viuo sūt alie ptiales specifice distincte tot q̄t orgāna distincta. ¶ Ad rōnes i oppositū: ad pmū dicēdū q man⁹ pot cōsiderari duplr: vel man⁹ vt man⁹: vl'man⁹ vt est orgānū officiale ad exequendū op⁹ vite: sic de oculo ⁊ alijs silr: si pmo sic dico q ē man⁹ vniuoce quādiu manz sub forma man⁹. si scōo mō sic ē man⁹ eq̄uoce qz sine aīa nō pōt exercere op⁹ vite sicut nec oculus videre. ⁊ sic itelligit. p. ⁊ nihil ꝫ nos. ¶ Ad scōm pz necessitas ex argumēto ꝫ opinionē qz ps sepata n pōt eē sine forma ꝓpa. ¶ Ad ltūm cū dz q ex plurib⁹ distinctꝫ ⁊c: nego ꝓnaz qz quāto aliq̄ sūt magis vnū idēptitatꝫ vnitate tāto min⁹ sūt nā vniri ad cōstituēdū vnū p se: exēplū albū ⁊ nigrū sūt magis vnū g materia ⁊ forma q̄ sūt oīno alteri⁹ rōnis: lz tñ ex mā ⁊ forma fit vnū p se nō aūt ex albo ⁊ nigro lz sint idē gñe. proximo. ¶ Ad quartū cū dz q ex duob⁹ entib⁹ actu ⁊c. Dico q verū est quādo sūt in actibus vltimatis ⁊ nō carent pfectiori actualitate: sed sic non est in ꝓposito: quia omnia precedentia sunt in potētia

respectu cōis ⁊ ꝑfectioris. ¶ Ad vltimū cū dicit̄ vnius entis ē vnū esse Dico ꝙ verū est totale et cōpletiuū scz esse toti⁹ cōpositi: ⁊ tale est principaliter ꝑ vnam formā scz vltimo aduenientē oībus p̄cedentibus. ⁊ hoc modo totū cōpositū diuidit̄ in duas ꝑtes essentiales scz ī actū vltimū ⁊ potentiam ꝓpriā illi⁹ que īcludit materiaz primam cum omnibus formis p̄cedētib⁹: sed ex hoc nō sequit̄ q̄n sint plures forme ꝑtiales dantes plura esse partialia nō tn̄ speciuoce cōstituens illud cōpositū: sed tanq̄ quedā inclusa ī potentiali illi⁹ cōpositi. hanc materiam tractat duffuse idem doc. vbi s̄. q. tertia arti. ⁊. so. j.

Incipit liber octauus.

Ex dictis nāqz si logizare oportet ⁊ colligentes. ¶ Postq̄ arſ. in septimo determīauit de ꝙ quid ē seu de eēntia rerū sensibiliū ꝑ rationes logicas: hic ꝯñr determīat ꝑm p̄ncipia rerū sensibiliū que sunt materia et forma ostendēdo quō in diffinitionibus oꝑtet ꝙ vnū sit vt materia: aliud vt forma: gen⁹ eī se habet vt materia: dr̄ia vero vt forma: de quo sufficiant que dicta sunt septimo hui⁹ vnde in hoc octauo tm̄ ꝑscrutabor d̄ quattuor dictis que h̄ tangit ph̄s. ¶ Primū ē ꝙ diffinitiōes seu forme rerū se habent sic nūeri: si em̄ aliquid addat̄ seu subtrahat̄ alicui nūero etiā si sit illud minimū nō erit idē numerus ꝑm spēm: minimū em̄ in nūeris ē vnitas: que si addat̄ ternario: surget q̄ ternari⁹ que est alia species numeri: sic ī diffinitionibus quocūqz addito vel ablato est alia diffinitio vl̄ alia natura speciei: si em̄ ad diffinitionē aīalis que est sub̄a aīata sensibilis addas rōnale ꝯstituis spēm hominis. Si āt abstrahis sensibile cōstituis spēciē plāte qz vltīa dr̄ia dat speciem. ¶ Ad cui⁹ euidentiā notādū ꝙ est quedā opinio ponēs ꝙ in q̄ddi tate formarū naturaliū suscipientiū magis ⁊ min⁹ nō est dare gradus in trinsecos ꝑm quos ip̄e suscipiāt magis ⁊ minus: ⁊ habet ortū cū ex eo qd̄ dictū ē ꝙ forme sunt sicut numeri: ⁊ sic numerus stat ī īdiuisibili ita ꝙ sibi nihil pōt addi vel diminui quin mutet spēm: sic est de forma ⁊ ꝑ ꝯñs nō habet gradus: Tum qz ille gradus additus vel ꝑtinet ad q̄dditatē speciuocā vel nō: si sic: ergo albedo remissa nō erit ꝑfecte in specie a ībedinis: qd̄ est falsum: Si nō: ḡ albedo intensa erit vnū ꝑaccidēs: qz includit graduz qui nō ꝑtinet ad ei⁹ essentiā: Sz illa opinio nō est vera: impossibile est em̄ aliquā formā cōicare se alicui ꝑm magis ⁊ minus: nisi in sua essentia habeat gradus: alioquin ꝑm eūdē graduz ꝑticiparet̄ a quocūqz supposito: sed forma talis cōicat̄ alicui ꝑm magis ⁊ minus vt supponit̄: ergo in sua essentia habet grad⁹. ¶ Pro cui⁹ declaratione ꝑm mētē sco. xvij. di. primi sn̄iarū. q. 4 prio aliq̄s cōclusiones declarabo. Scd̄o ad dubium aliter respondebo. Quātū ad primū sit hec p̄ma ꝯclusio: aproximiatio vel remotio a suo cōtrario nō est cā suscipiēdi magis ⁊ min⁹. ꝓbat̄ tū. qz eandē virtutem possunt aliqui diuersi ꝑticipare ꝑm magis et min⁹ nō ꝑticipādo aliquid de vicio ꝯtrario puta tꝑantiā vl̄ iusticiā: Tū qz in statu innocētie fuisset ꝑm magis ⁊ min⁹ gratia in diuersis: ⁊ est modo d̄ facto in beatis vbi tn̄ nullū fuisset cōtrariū nec est de facto in beatis. ¶ Scd̄a cōclusio est ista: nulla forma suscipit magis et minus ꝑm dispositionez subiecti: vel ꝑm esse in subiecto ei⁹ essentia remanente immutata. ꝓbat̄ qz habito termīo ꝑm rationē qua termin⁹ est cessat motus: qz habitib⁹ p̄ñtib⁹ cessat oīs motus ⁊ generatio: ex p̄mo de gñatione: sed ꝑ te in principio calefactionis habet̄ calor ꝑm rōnē qua termin⁹ est scz ꝑm esse ꝑfectū: ḡ in principio cessabit ille mot⁹ qd̄ ē absurdū dicere: ꝓbat̄ qz omne qd̄ mouet̄ habet aliq̄d de termino a quo et aliq̄d d̄ termino ad quē: ex q̄nto ph̄icoꝝ: ḡ ī p̄ncipio calefactionis in ip̄o calefactibili ē

254

aliq̃d de essentia caloris: si g̃ eẽntia caloris nõ suscipit magis ⁊ minus in p̃ncipio erit calor pfectissim⁹ fm quẽ modũ ẽ ter min⁹ motus: g̃ ⁊c. ¶ Tertia dcło sit ista q̃ radicatio maior vel minor forme i mã nõ est cã suscipiẽdi magis ⁊ min⁹. hoc oñ dik sic: qz illa radicatio vel ẽ aliquid aliud distinctũ a forma radicata vel non. si nõ: habek ꝓpositũ: qz cũ illa radicatio sit maior ⁊ minor: g̃ ⁊ forma: si aliq̃d est distinctũ vel ẽ forma absoluta vel respectiua: si absoluta habek ꝓpositũ. Silr si respectiua hr̃ ꝓpositũ: qz magis ⁊ mmus in forma respectia ozik ex magis ⁊ min⁹ i absoluta. ¶ Quãtũ ad scm̃ articulũ: p̃mo aliq̃ p̃mittẽk: scło veritas ex his vubij ostendek. ¶ De p̃mo sciendũ q̃ q̃dditas ẽ duplex: quedã est speciuoca quedã indiuidua. Circa qd̃ notãdũ q̃ in hac aledine ẽ tria cõsiderare: p̃mo natura speciuocã: scło graduz indiuidualẽ q̃ est tãtitas eẽntie indiuidui: tertio dr̃am indiuidualez qua indiuidua albedo est hec: scło qz gradus arguit n̄titatẽ aliq̃: iõ notãdũ q̃ triplex est quãtitas scz quãtitas molis vel dimẽsionalis: ⁊ quãtitas pfectiõis q̃ respicit eẽ rei: ⁊ n̄titas virtualis que respicit agere: ⁊ forte scła incidit cũ tertia q̃ten⁹ agere dat intelligere esse. ¶ Tertio videndũ q̃d sint isti gradus formarũ: de quib⁹ nũc ẽ sermo: vnde assigno talẽ descp̃tionẽ. Gradus forme de q̃ nũc est sermo est portio pfectionalis forme speciuoce extra ei⁹ cõceptũ q̃ddatiuum ipam forma speciuocũ infra suũ cõceptũ eẽntialiter includẽs inclusa realiter intra cõceptũ indiuidui. ista descriptio satis est euidẽs ituẽti. ¶ Quarto videndũ est quales sunt isti gradus. Circa qd̃ sciẽdũ q̃ gradus q̃dã sunt eẽtiarũ: quidã vero formarũ: quidã pfectioni vnitiue cõtentarũ in aliq̃ vno: ⁊ hoc vltio mõ intelligo gradus de quib⁹ nũc g̃rek. Ex his cõcludik q̃ diuersitas hoz g̃duũ ñ diuersificat spẽz cũ sint portiões eiusdẽ forme specifice ita q̃ forma specifica est idiuisibil̃ quãtũ ad gradũ speciũ: diuisibil̃ vero quãtũ ad g̃dũ pfectionalẽ ita q̃ pluralitas illoꝝ g̃duũ nõ ẽ ponitiue intra cõceptũ specificũ forme specifice: sz sosũ pmissiue: sz ẽ intra ꝓceptũ indiuiduoꝝ positiue ita q̃ indiuiduũ ꝓstitutũ ex forma specifica ⁊ ꝓprietate individuali cõtinet vnitiue illos gradus.

Gradus formarum

¶ De scło dico q̃ forma suscipiẽs magis ⁊ min⁹ hz intrinsece dictos gradus. Dico etiã q̃ p̃cisa rõ suscipiendi magis ⁊ min⁹ est latitudo graduũ in forma siue qõ idẽ ẽ illimitatio forme q̃ pticipatur. ꝓbatio h⁹: tũ ex ꝓbatione oĩm opinionũ p̃cedẽtiũ nec videk alia via ꝓbabil̃ restare q̃ ista: tũ p simpliciũ supra p̃dicamẽta. c. de qualitate vbi recitat multas opiniões de cã suscipiẽdi magis ⁊ min⁹ ⁊ ip̃robatis eis plurib⁹ cõmẽdat opinionẽ archite dicẽtis sic: q̃litas eñ qz i finitatẽ quãdã pticipat: iõ fm rõnẽ eius est q̃ suscipiat magis ⁊ min⁹. ¶ Ad primũ i oppositũ dicẽdũ q̃. p. loquik⁹ de forma seu de q̃dditate inquãtũ exprimik p diffinitionem: hec est q̃ddtas specifica ⁊ vt sic abstrahit ab oi gradu: vt dictum est. ¶ Ad scłm dicik q̃ iste gradus non ptinet ad q̃ddtatẽ specificã vt dictũ ẽ: ⁊ cũ ór g̃ forma intẽsa erit vnũ p accñs nõ sequik: qz iste gradus: ⁊ si ñ sit ó eẽntia speciei: tũ est de essentia indiuidui vt dictũ est. ¶ Scłm dictũ ẽ phi in lra q̃ in generatione ⁊ corruptione simplr optet q̃ fiat resolutio vsq; ad materiã p̃mã. Pro q̃ sciendũ q̃ ista resolutio vsq; ad mãm p̃mã hz fieri statim vel nõ statim. Statim q̃dẽ in habẽtibus vnã formã tm̃. Non statim in habẽtib⁹ plures formas. vt in hoĩe in q̃ separata: vltia forma specifica ⁊ corrupto hoĩe: puta i morte remanet materia sub forma i cõpleta corporis q̃ nõ est in aliq̃ spẽ speãlissima sz est naturaliter i cõtinuo fluxu vsq; ad materiã p̃mã añq̃ de materia illa aliq̃d specifice distinctũ gñek qua corruptione prius ordine nature ꝓpleta introducitur ab agente naturali aliq̃ forma specifica puta forma vermis vel plante. ¶ Sed ⁊ qz vni⁹ corruptio est gñatio alteri⁹: sz bõ in morte corrũpik: g̃ statim aliq̃d ge-

Resolutio vsq; ad mam p̃mã

Hoc explicãs pendek q̃modo substãtia generat̃ et magis vel minus.

nerat: ¶ Rñdeo q̄ hō non cozrūpit in mozte cozruptione vltia ſcz quātū ad oē illud qō ē aliq̄d ei⁹: ſz ad huc remanet aliq̄ forma que fuit de eſſentia ei⁹. ꝑfecta aūt cozruptōe nc̄ario aliq̄d generabil̄: q̄ materia naturaliter nō exiſtit ſine forma: ⁊ ſic cozruptio vni⁹ ē generatio alteri⁹ ⁊ ecōuerſo: ſed in habētibus vnā ſolā formā nō opoꝛtet tm̄ expectare ⁊ ſz cozrupto aere ſtatim generaī ignis: ſi ignis debeat generari ita q̄ in eodē inſtanti tp̄is deſinat eſſe forma aeris: ⁊ in ei⁹ materia inducit forma ignis ¶ Tertiū dictū pb̄i in hoc octauo ē q̄ accīa nō habēt materiā ex q̄ ſz in qua. ¶ Ad cuius euidentiā de mente ſco. in hoc octauo: primo p̄mittā vnam diſtinctionem: Scōo oſtendā duplicē ꝓcluſionē. ¶ De p̄mo ſit iſta diſtinctio: q̄ cōpoſitio que ē ex natura rei circūſcripta illa q̄ ē rōnis ē duplex: quedā rei ⁊ rei: ⁊ hec cōpoſitio pōt dici realis ⁊ eēntialis. Alia eſt realitatis et realitatis: ⁊ hec cōpoſitio dicitur ſm rationes reales ⁊ ſm formalitates. Loco aūt ꝓpoſitionē rei ⁊ rei illam que eſt ex aliq̄b⁹ quoꝛ ſeparatio mutua ñ repugnātiā includit in terminis: qualis ē ꝓpoſitio ſube ex materia ⁊ forma vl̄ ex ſubiecto vel accidēte. Loco aūt ꝓpoſitionē realitatis et realitatis: que ē ex aliq̄ b⁹ q̄rū ſeparatio includit ꝯdictionē ꝓpter eoꝝ realē idēptitatē: ⁊ tm̄ vnū nō ē aliud formaliter: ita q̄ intelligāt in alio in p̄mo⁹ dicēdi p ſe ita q̄ poſſunt eſſe obiecta diſtincta formaliē: ⁊ diſtincta ꝓceptibilia diſtincte ſm̄inātia actū ītellect⁹ qualis ē ꝓpoſitio que eſt ex genere ⁊ differentia vbi etiā ſpēs ē realiter ſimplex ¶ De ſcōo ſit iſta p̄ma cōcluſio: Accīs eſt forma ſimplex ſimplicitate oppoſita p̄me ꝓpōni. hoc ptz aūcte pb̄i iā allegata. ptz etiā p auctoꝛē ſex p̄incipioꝝ dicē tē q̄ forma ē ſimplici eſſentia cōſiſtens. ¶ Scōa cōcluſio ſit hec: accidēs non eſt forma ſimplex ſimplicitate oppoſita ſcōe cōpōni: ſz ē ꝓpoſitū ex realitate gñis et ꝺ̄ie. pbaī q̄ ſimplicit̄ ſimplex a q̄cūq̄ diſtinguit̄ ſ̄ p̄mo diuerſū: ⁊ nō differēs ſz accīa nō ſūt hmōi g̃ ⁊ē. maioꝛ ptz ſz minoꝛ pbaī: q̄ albe⁹ ⁊ nigre⁹ differūt p dīentia ſ x p̄as ⁊ realr̄ ꝓueniūt i gñe puta i colore: g̃ ſūt dīentes ⁊ ñ p⁹ diuerſe. ¶ Quartū dictū pb̄i ē q̄ ex mā ⁊ forma ꝓſtituit̄ vnū p ſe. Ad cui⁹ euidētiā ſciendū ſm ſco. in hoc octauo q̄ ſicut vnū in cōi īmediate ꝓſequit̄ ens i cōi ita q̄ hec ꝓpoſitio ens ē vnū: q̄ īmediata: q̄ nullū ē nobis noti⁹ mediū ad b⁹ demōſtrandū. vt dictū fuit in p̄mo hui⁹: ita ſingula entia ſm ꝓp̄ios g̃dus entitat̄ cōſeqūtur īmediate ꝓp̄ia vnitas: nec ē alia rō diuerſe vnitat̄ niſi alia entitas quā ꝓſequit̄ illa vnitas. Exēplū ſimplicia ſūt vnū et cōpoſita ſunt vnū: tm̄ aliter et aliter q̄ alia et alia ē eoꝝ entitas: ſic̄ igit̄ oīo ſimplex ſe toto eſt ens et vnū: ita ꝓpoſitū ē ens et vnū ex p̄incipijs eſſentialib⁹ cuiuſmodi ſūt mā et forma: que ſola nā ſūt aliq̄ ens p ſe cōſtituere. Vnde ꝓpoſitū talē p ſe vnū ꝓp̄ia vnitate alteri⁹ rōnis ab vnitate ſimplicis ſicut et ei⁹ entitas eſt altera ab illi⁹ entitate: g̃ ſi queriī g̃re ex materia et forma ē vnum p ſe? Dicēdū ē cū pb̄o q̄ hec ē poſita ſcz mā illo vero act⁹ ſcz forma. ¶ Si āt q̄ras q̄re nō ſit vnū p ſe ex accidēte et ſubiecto ſicut ex mā et forma: cū tm̄ ſubiectuz ſit vt poſita et accīs ſicut actus. Dicēdū q̄ ſicut in generabili nō ē cā quare ens ē ſic vnū: ita nec ē cauſa quare ex iſtis ptib⁹ fit hoc vnū: niſi q̄ ſūt tales ptes: ex mā eſ̄ et forma fit vnū p ſe: q̄ forma ſubſtātialis eſt talis act⁹: et materia tale potētiale: Ex ſubiecto aūt et accidēte fit vnū p accīs: q̄ accīs eſt talis act⁹: et ſubiectū tale potētiale: ita q̄ actus et poſita ī telligunt̄ ꝓportionaliter vnīri ſi p ſe p ſe ſi paccidēs paccidēs: vnde iſte ꝓpoes ſunt p ſe p̄momodo note: et hui⁹ nō eſt q̄renda aliqua cauſa intrīſeca quare ſcz ex actu et potētia fiat vnū ſed ſolū extrīſeca ſcz agens ſicut dicit pb̄s in lr̄a.

Explicit liber octauus metaphiſice.

Incipit liber nonus.

Vgo de pzio ente ⁊ ad qȝ oēs alie ca. ¶ Postq̄.p. determiauit ō ente ſm q̄ diuidit̄ p decē p̄dicamēta ibi determinat ō eo ſm q̄ diuidit̄ p potentiā ⁊ actū: de quo ſufficiāt ea que dicta ſūt q̄nto hui⁹. vnde hic ſolū tangā vnū dictū phi. Ponit in hoc phi. dr̄ias inter potentias rōnales ⁊ irrōnales: q: videlicet ille ſunt oppoſitoꝝ iſte vero vni⁹ oppoſiti tm̄. ¶ Ad cui⁹ euidentiā ſm mentē ſco. in hoc nono tenebo cū pho dr̄iaꝫ p̄dictā eſſe bene aſſignatā. Primo exponit quō intelligenda ſit iſta dr̄ia. Secūdo inquireꝫ de cā hui⁹ dr̄ie. ¶ Quantū ad primū dico tria. primū dictum eſt q̄ illa dr̄ia eſt intelligenda de potētijs actiuis tm̄ vt ſit ſenſus: q̄ potentia actiua irrōnalis cuicūq̄ cōpareꝫ ſiue actiōi quā elicit ſiue termino quē ꝓducit ſic ē illius vni⁹ qȝ manēte eadē natura non poteſt eſſe alterius actiua q̄ eius cuius eſt ex ſe actiua. Frigiditas ei manēs frigiditas nō pōt eſſe ꝓductiua caloris nec elicitiua calefactionis p ſe licet faciat aliquid quo facto aliquid aliud pōt magȝ calefacere puta cū ſtringit poꝛos ne caloꝛ interius diffundaꝫ ⁊ exaleꝫ: ⁊ ita caloꝛ vnitus magis calefacit: frigus tm̄ nū q̄ calefacit directe. Similiter potentia rōnalis ſic ē actiua oppoſitoꝝ ſiue ſint p̄ria ſiue p̄dictoria q̄ manēs natura vna quātū eſt de ſe eſt ſufficiens elicitamentū oppoſitarū actionū ⁊ ſufficiens ꝓductiuū oppoſitoꝝ ꝓductoꝝ: ſi eſt oppoſitoꝝ ꝓductoꝝ. Scōm dictum eſt q̄ illa dr̄ia ſic intelligēda eſt: vt ptꝫ ex p̄dicto dicto: q̄ potētia rationalis ſit oppoſitorū actuū ſeu actionis ⁊ negationis eo. ſ. q̄ poſſit agere et nō agere. Tertium dictū eſt q̄ potentia actiua nō eſt hic accipienda ꝓ relatione potētie que ē ad oppoſitos effectus: ſed ꝓ fundamēto reſpectus qȝ eſt p̄incipiū actionis. ¶ Quātū ad ſcōm articulū. primo videndū eſt de illa dr̄ia in ſe. ſcōo de intentione pbi circa ipam. ¶ De primo ſciendū eſt q̄ p̄ma diſtictio potentie actiue ē ſm diuerſum modū eliciendi actionē. Q̄ eñ potentia agat circa obiectū hoc vel illud licet aliquo mō diſtinguat vel oſtēdat diſtictionē potētiaꝝ: nō tñ īmediate. Nō eñ potentia cōpaꝝ ad ſubiectū vel obiectū circa qȝ opaꝝ niſi mediante opatiōe quā elicit hoc vel illo modo. Iſte autez modus eliciendi ꝓpriā opationē nō potest eſſe in genere niſi dupl̄r: q: poſſ̄tia actiua aut eſt determinata de ſe ad agēdum ita q̄ quātū eſt ex ſe nō poteſt non agere quādo nō impediꝫ ab extrinſeco aut nō eſt ex ſe determinata: ſed pōt agere hunc actum vel oppoſitū: pōt etiam agere vel nō agere. Prima potentia dicit cōiter natura. ſcda volūtas: vnde prima diuiſio ꝓncipioꝝ actiuoꝝ eſt in naturā et voūltatē ſeu ꝓpoſitū ſicut patet ex ſcōo phicoꝝ. Si querit cā hui⁹ dr̄ie quare ſic natura tm̄ eſt vni⁹ determinate. i. cuiuſcūq̄ vel quozūcunq̄ eſt determinate ex ſe eſt illi⁹ vel illoꝝ voluntas aut eſt oppoſitoꝝ indeterminate. ¶ Dicendū q̄ nulla eſt cauſa hui⁹: ſicut enim effect⁹ īmediat⁹ cōpaꝝ ad cām inmediate ex ſe ⁊ primo ſiue cauſa media alioq̄n ireꝫ in infinitū: ita cauſa actiua īmediate videꝫ ſe habere īmediate ad ſuā actionē inquātū illā elicit: nec eſt dare aliam cām quare ſic elicit niſi q: ē talis cauſa: ſicut eñ calidū calefacit q: calidum: ſic voluntas vult ⁊ non vult q: talis potētia. ¶ Sed hic eſt vnū dubiū q̄ñ voluntas reducit̄ ad actū: ſi eſt indeterminata ex ſe ad agendū vel nō agendū? Reſpōdeo: dupl̄r eſt indetermiatio: quedā ē inſufficientie ſiue ex potentialitate ⁊ defectu actualitatis: ſicut materia nō hñs formā eſt indetetminata ad actū forme. Alia eſt indeterminatio ſup habūdantē ſufficientie q̄ eſt ex illimitatione actualitatis vel ſimpliciter vel quodāmō. Primo mō ideꝫmiatū ñ reducit̄ ad actū niſi priꝰ determineꝫ ab alio ad formā. ſecūdo modo indeterminatū pōt ſe determi-

nare. Si enī hoc posset habendo actū limitatū multo magis potest hñdo actū illimitatū: qz tūc nō careret aliquo: qō fuit simplr pncipiū agendi: alioqn ōs q̄ est sūme indeterminatus ad q̄cūq; actōnem in determinatōe illimitationis non posset aliq̄d agere: qō ē falsū. Indeterminatio aūt q̄ est i volūtate nō est materialis nec ipfectōis inquātū ipa ē actiua: sed ē excellentie et potentie aliqualit illimitate nō alligate ad determiatū actū: iō pōt seipam determinare. De scdo videtur ḃ dubium qūo ea q̄ dicta sūt faciūt ad intētionem pbici: qz ipe nō ponit drñiam inter naturā et volūtatē sed inter potentiā ratōnalē et irrationalem: p rōnalē soluz intelligēs intellectū vel sciam: vt patet i littera. Rñdeo q intellectus et volūtas pñt compari vel ad actus ppzios quos eliciūt. vel ad actus aliaz potentiarum inferiozū in quibus habēt aliquā causalitatē: puta intellectus oñendo et dirigendo: volūtas inclinando et impando Et patet q prima compatio ē eētialioz Primo mō intellectus cadit sub natura Est em determinatus ex se ad intelligendū et nō habet in potestate sua intellegere et nō intelligere: assentire et nō assentire ppositō. Volūtas aūt opposito modo se habet ad actum ppium eliciendum vel nō eliciendū. Et ppter hoc in viuis ponūtur due pductōes: vna p modū nature cuius pncipiū est intellectus ita q intellectus est idez pncipiū cū natura. Alia pductō ponit i diuiuis p modum volūtatis. Loquēdo g̃ sic intellectus cadit et ponit sub potētia irrationali. Nihil em ē formaliter liberū nisi voluntas Scōm hāc ergo pmam compationē nō loquit hic. p. de intellectu. Secūda aūt cōpatio videtur q̄si accidētal: qz ille potentie nō compant ad actus aliaz potētiaz nisi mediātib? actibus ppzijs: vt vidē: q̄ q̄dem actus ppzij sūt pziozes illis alijs actibus: z hoc mō intellectus nunq̄ est pncipiū alicuius opatōis exterioris sine volūtate cōcurrente et determinante intellectū. z hoc mō loq̄tur hic. p. de intellectu et alibi frequenter. Aū de volūtate vel nunq̄ vel parū loq̄tur arist. put distinguit ab intellectu: et loq̄tur ō intellectu practico q̄ est pncipiū opatio nū exterioz virigēdo potētias exeq̄ntes vbi sp cōcurrit volūtas impans executiōnē opis. Aū. p. aliqn dicit naturam cōtra artem: aliqn cōtra intellcm: aliquando cōtra volūtatem et ppositū: qō patet q p oīa illa intelligit vnū pncipium in actōibus: qz ad opus artis cōcurrunt ista tria intelligentia vnū pncipiū pfectū artificialiū. Ex quo patet q potētia rōnalis dupliciter sumi pt scz cōplete z incomplete. Incompleta quidē potētia rōnalis ē intellectus vel ars vt pcedunt voluntatem: et de tali videt hic loq. p. cum dicit q optet ipsam determinari p volūtatē aut p pheresiz: qz scz respectu extrinseci non pt aliq̄d nisi determietur p volūtatē aliūde. Volūtas enī determinatia intellectus ē potētia rōalis cōpleta: vel saltē cōcurrit ad completam: z sic verū est potētiā rōnalē eē oppositoz mō preexposito. ¶ Sed ctra p̄dicta arguit sic: Primo cōtra illud qō ōt. p. q poña rationalis est ad opposita: qz si sic: ergo aliqs pōt simul agere opposita. Consequens est falsum: vt videtur hic in littera: ergo et antecedens. pbatio conseq̄ntie: quia habens potentiam potest in illud cuius est potentia illa: ergo habens potentiam ad opposita potest simul opposita. ¶ Secundo arguitur contra illd quo dicit q potentia irrationalis est tantum vnius oppositi. qz forma solis est potentia rationalis: quod patet: sed forma solis est oppositoz: ergo potentia irrationalis erit oppositoz̄ z nō vnius tantū. Minor patet qz sol pt in oppositos effectus: dissoluit enī glaciem z constringit lutum. Confirmatur: qz in hoc nono dicitur q omnis potētia est contradictōis Et declarat hoc. p. etiā i potētijs actis. ¶ Ad primum nego consequentiam: potentia enī rationalis cuiusmodi est volūtas est contrariozum nō simul fiendarū: sed pōt se determinare ad alterutrū op-

positoꝝ. ¶Ad ꝓbatōnem dicendū sicut .p. dicit et respondet in littera q̄ habēs potentiā rōnalē nō habet potentiam faciendi oppositā simul licet habeāt potentiā simul ad oppositā Unde ibi est simul tas potentie nō potētie simultatis. Contra ī istō nūc in q̄ est vnū oppositū quero an aliud possit in eodem in esse an non. Si sic habeā ꝓpositū vt videā q̄ oppositā simul sūt. si non poña illa in hoc nūc ñ est nisi vnius oppositi. Respondeo q̄ in eodē nunc p̄t agere ad oppositā nō ī sensu compōnis sed in sensu diuisionis: q̄ sicut contingēter se habet ad vnū ita ad reliquū: sicut in eodem nūc quo sortes sedet iā p̄t non sedere in sensu diuisionis q̄ contingēter sedet: igit nō sequitur q̄ possit in oppossita simul. ¶Ad secūdum dicendū q̄ forma solis sicut quecūq; forma naturalis si ē illimitata et principiū oppositoꝝ in diuersis materijs: sicut ē illoꝝ determinate: sicut illa forma q̄ ē vnius est illius determinate: q̄ nō est in potestate sua alterutꝝ illoꝝ agere presente passo receptiuo huius forme et illius: sicut nec si esset vnius tātū: vnde sol p̄nte passiuo liquefactibili sic liquefacit quod nō p̄t nō liquefacere. Similiter se etiā habet p̄nte passo cōstringibili. ¶Potētia aūt rationalis puta voluntas agens siue circa hoc obiectū siue circa illud nō ē ꝑn cipiū ex se determinatum ſ3 ē ptātīe determinatiuū sui ad alterutrum: ita q̄ circa q̄dlibet p̄t agere et nō agere. ¶Ad cōfirmationē dico q̄ omnes potentie passiue sunt ex se contradictionis: actiue aūt sicut hic dicit. p. non ex se sed quasi per accidēs et aliunde quatenus passiuū p̄t adesse vel abesse: ſ3 hoc accidit potentie actiue: q̄ si sit irrational' necessario agit p̄nte passo ⁊ remoto omni impedimento non autē sic rationalis potentia: ⁊c.

Explicit liber nonus metaphisice.

Incipit decimus metaphisice.

Num vero dicitur multis modis. ⁊c.

v ¶Postq̄. p. in nono determinauit de ente ſm q̄ diuiditur ꝑ potentiā ⁊ actū: hic consequenter determinat de vno qđ conuertitur cum ente. Et primo determinat de vno ſm se: deinde per compationem ad multa. Circa primuz dimisso vno per accidēs ponit quattuoꝛ modos vnius per se. ¶Primus modus est scōm quem continuum dicitur vnum. Aliqđ autem dicitur continuum multipliciter. Uno modo ꝑ artem vel violentiam: vt ī bis que continuantur clauo vel colla vl̄ aliquo vinculo. Alio modo ꝑ naturam: ⁊ hoc dupliciter; q̄ vl̄ ip̄m est vniforme vt linea recta vel circularis vel non ē totum vniforme sicut due linee constituentes angulum in quo continuantur. Dicit aūt q̄ inter hos modos continuū dicitur magis vnum quod est vniforme: vt linea recta l'circular'. Nā talis linea optet q̄ habeat vnum motum. Non enī p̄t esse q̄ vna pars ei⁹ moueatur ⁊ alia q̄escat sed tota simul et vno motu mouea: tur ita q̄ eius motus est vnus et indiuisibilis loco et tempoze. Loco quidem: quia versus quamcunq; partez loci mouetur vna pars continui ⁊ alia. Tempore vero: quia quādo mouetur vna ⁊ alia sed in duobus continuis constituentib⁹ angulum: hoc non contingit. ¶Possumus enī imaginari q̄ vna linea quiescat ⁊ alia moueatur ei appzopinquans ⁊ minozem angulum constituens. Aut ab ea elongata et constituens angulum maiorem: vel etiā possum⁹ imaginari q̄ vtrū q̄ moueatur in diuersas partes: ⁊ ī dicit q̄ illud continuum est magis vnum cui⁹ mot⁹ est indiuisibilioꝛ et magꝭ simplex. ¶Secundus modus vni⁹ ſm quē aliquod totum habens aliquam formaz vel speciem dicitur vnū sicut animal di-

citur vnum: ita q hoc vnum vltra vnitatem quantitatis addit vnitatem que est ex forma ſm quam aliquid ẽ totũ ⁊ ſpeciem habens. ¶ Tertiꝰ modus quo aliquid dicit vnum est ꝙ aliqꝫ apprehẽdit indiuiſibili apprehenſione ⁊ hoc duplr. Primo eñ ipm ſingulare est vnũ ⁊ indiuiſibile qꝫ nõ potest predicari de multis. Secũdo vo vniuerſale vt ſpẽs dicitur vnũ non q dicat vnam naturam numero in multis: ſed q intellectus apprehendit vt vnũ idem in quo oĩa ſingularia cõueniũt. Reducit aũt ariſtoti. hoc quattuor mõs ad vnã rõem vnius. Naz ꝓpe vnũ ẽ ens indiuiſibile: ſz ĩ ꝑmis duobus mõis dicit vnũ q mot⁹ ẽ indiuiſibilis. In alijs vo duobus q apꝓhenſio est indiuiſibilis. Ex hac aũt rõe vnius q ſcz est indiuiſibile oñdit ariſt. q ei cõpetit rõ mẽſure: menſura nihil aliud ẽ niſi id ꝙ ãtitas rei cogſcit. Illud aũt quod est menſura ſeu ꝑ qd ãtitas rei cogſcit optet q ſit min imũ et indiſibile ſeu ſimplicit vt vnitas: vl ſm qd ſiue ſm aliquã indiuiſibilitatẽ ſm q placuit auctori inſtituentiũ tale quid ꝓ mẽſura: ſicut ẽ mẽſura pedalis. Q aũt menſura opteat eẽ aliqd indiuiſibile oñdit: q hec ẽ certa a qua non põt aliqd auferri vel addi: ⁊ iõo numer⁹ ẽ certiſſima menſura: q vnum quod ẽ ꝓncipiũ numeri ẽ oĩno indiuiſibile nullã additõem vel ſubſtractõez ſuſcipiẽs manet vnũ. Sz mẽſure generis quãtitatis imitãtur hoc vnũ qꝫ ẽ indiuiſibile accipiẽtes aliqd minimũ ꝓ mẽſura ſm q poſſibile ẽ: q ſi accipent aliqꝫ magnũ vtputa ſtadiũ in lõgitudinib⁹ et talẽtũ in ponderibus lateret ſi aliud modicũ ſubtraheret vel adderet: ⁊ hoc manifeſtat. p. in velocitate motuũ. Homines eñ mẽſurãt mot⁹ ſuos ſm motũ ꝑmi mobilis ſcz motũ diurnuz q ẽ mot⁹ ſimplex ſeu vniformis et velociſſimus habẽs minimũ de tpe. ¶ Cõſequẽter oſtendit. p. q rõ mẽſure ꝑmo ineſt quãtitati diſcrete ſiue numero ⁊ maxime vnitati. qꝫ probat: q ãtitas rei cogniſcitur ꝑ vnum: aut numerũ: per vnum quidem cum dicimus vnum ſtadium vel vnum pedem. Per numerum vo ſicut cum dicim⁹ tria ſtadia vel tres pedes. ¶ Alterius autez omnis numerus cognoſcitur per vnum eo q vnitas aliquotiens ſumpta quemlibet numerum reddit: vnde relinquitur q ratio menſure primo ineſt vni.

¶ Deinde oſtendit q ratio menſure diffinitur a numero et vno ad alias quantitates: q ſicut vnũ quod est menſura numeri quod est indiuiſibile ita in omnib⁹ generibus quantitatis aliquid vnum indiuiſibile ſm quid est menſura et principium ſicut in menſuratione linearum vtuntur homines quaſi indiuiſibili menſura pedis.

¶ Inſuper dicit q circa menſuras conſiderandum est q metrum vel mẽſura debet habere quandam conuenientiam cũ menſurato: ſicut longitudo est menſura longitudinum et latitudo latitudinum: et vnitas numerozum qui ex vnitatibus componuntur.

¶ Conſequenter oſtendit qualiter menſura tranſfertur ad quedam ſimilitudinarie dicens q cum ſit dictum q menſura est qua quantitas rei cognoſcitur nos dicimus ſcientiam eſſe menſuram rerum ſcibilium: et ſenſum rerum ſenſibilium: quia ſcientia cognoſcimus ſcibilia: et ſenſu ſenſibilia. Sed hoc eſt ſimilitudinarie: quia ſm rei veritatem ſcientia et ſenſus magis menſurantur ꝙ menſurent. Non enim quia nos aliquid ſcim⁹ aut ſentimus ideo ſic eſt in rerum natura: Sed quia ſic eſt in rerum natura: iõo vere ſcimus vel ſentimus. Unde in ſciendo et ſentiendo ſic menſuramur ꝑ res que extra nos ſunt ſicut mẽſuramur ãti ſumus in corpore per menſuram cubitalem extra nos exiſtentem corpori noſtro applicatam: ita q ſicut cubitus exterius appoſitus eſt menſura corporalꝭ noſtri: ita res ſcite vel per ſenſum apprehẽſe ſunt menſura per quas poteſt ſciri vtrum vere cognoſcimus aliquid per ſenſum vel per intellectum. ¶ Ad euidentiã huius ſciendũ q duplex eſt ſcia: ꝺã

speculatiua q̄dā practica ¶ Practica ē duplex vt dictum fuit sexto huius Quedā enī practica est ordinatiua ipsius operarij: et hec est practica vniuersalis. Quedam est operatiua inmediata: et hec est practica particularis. ¶ Loquendo de scientia speculatiua et practica primo mō ipsum scibile mensurat scientiā pro quanto talis scientia causatur a rebus: sed loq̄ndo de scientia opatiua ipm scibile habz rationē mensurabilitatis: ⁊ ipa scientia rationē mensure ex eo q̄ artificialia causāt a scientia practica: qz vnumq̄dq; artificialiū ſm hoc perfectum est: qz est ad similitudinē artis: ⁊ hoc modo se habēt omnia naturalia ad scientiā dei sicut artificialia ad sciam nostrā: qz scientia dei ē cā rerum: ita q̄ scientia dei est mensura naturalium. ¶ Deinde mouet arist. quoddam dubium vicz vtrū vnū sit substantia aliqua p se subsistēs eodē modo quo ponebant platonici. Ad quod respōdet q̄ non: qz sicut dcm̄ est in septimo hui⁹: nullū vnum potest esse substantia que scz sit p se subsistens. ¶ Deinde dicit q̄ cū ens et vnum repiantur in oīni genere ⁊ vnū habeat rōem mensure oportet q̄ in oīni genere sit metrum et mēsura omniū illi⁹ generis: vt in genere colorū albedo est mensura cū sit primū in coloribus. qō p bat: qz colores medij generātur ex albo et nigro: et ista sūt posteriores. Nigrum etiā ē posterius albo cū in nigro sit modicū de luce que facit colores. ¶ Ad cuius euidentiam sciendū q̄ duplex ē mensura: quedam mensurās p replicatōem: sicut pars aliquotiens sumpta reddit totum: et hoc proprie spectat ad genus q̄ntitatis. Alia est mensura ſm perfectōez et ista reperitur in omni genere: et ō hac loquitur hic: sic enī albedo est mensura colorum: qz ſm q̄ colores magis accedūt ad albedinē sunt perfectiores: ⁊ ſm q̄ magis recedūt ab albedine sunt imperfectiores. Similiter homo est mensura in genere animalium: ⁊ sic de aliis.

¶ Notandū insup q̄. p. hic dicit et ī de sensu et sensato q̄ colores medij generā tur ex albo ⁊ nigro nō intendit q̄ media contrariorū sint vere composita ex extremis: qz huiusmōi sūt forme simplices. vt enī dicit auctor sex principioꝝ: forma est compōni contingens simplici et innariabili essentia consistēs. Scōm ergo Scotum. xv. dist. secūdi sentētiarū: pōs accipit compōnem pro quadā conuenientia et quasi continentia virtuali: qz scz media magis conueniūt cum extremis q̄ extrema inter se eodem modo quo mixtus dicitur compōi ex elementis nō q̄ manent in mixto ſm esse nec intensuz nec remissum: sed q̄ quodlibet mixtum habet maiorem conuenientiam cum elemētis q̄ elementa inter se. vnde et forme elementorum dicuntur virtualiter manere in forma mixti: vt dictum est in primo libro de generatōne.

Opponuntur autem vnum et mul. ⁊c. ¶ Hic determinat Aristotiles de vno per comparationem ad multitudinem. Circa quod duo facit: primo enī determinat de vno ⁊ multitudīe. secundo de contrarietate eo q̄ cōsequitur multitudinem. Circa primum dicit q̄ vnum et multa opponuntur contrarie. ¶ Circa quod notandum q̄ licet vnum et multa se habeant sicut indiuisibile et diuisibile que videntur opponi ſm priuationem et habitum: tamen hoc nō obstante vnum et multa opponūtur cōtrarie. Oppositio enī que est ſm priuationem est principium quodammō oppositionis que ſm contrarietatem. vnde vocatur a pōo in hoc decimo prima contrarietas semper enī vnum contrariorum ē priuatio alterius sed non priuatio pura cum vtrunq̄ sit aliquid positiuū. Licet ergo vnitas dicat negationem vel priuationem diuisionis tamen vnū et multa opponuntur contrarie: quia vnū vltra hoc dicit aliquid positiuum: vt dictū ē quarto huius. ¶ Sed hic oritur vnum dubitū m videtur enim impossibile q̄ vnuz ⁊ multa opponantur contrarie. qz vnum constituit multitudinem: vnum antē cō

trariorũ nõ constituit aliud sed destruit:
¶Ad hoc dicendum: q cum contraria differunt fm formam: se habent enim vt forme maxime distantes: vt statim dicetur: ideo cuz dicimus aliqua esse contraria accipiendum est vtrũq eorum fm q habet formam: nõ aũt fm q ẽ pars habentis formã. Corpus eñ fm q absq anima accipitur vt formam habẽs opponitur aniali: vt inanimatũ animato. Sz fm q accipitur vt pars animalis z vt informatũ aníã non opponit animali sed ẽ eius pars materialis. Sic etiã videmus in numeris. Mã quaternarius cõsideratus fm se z fm suam ꝓpriam formam ẽ diuersa species a quinario. Si vero consideratur vt includitur in quinario z est pars ipsius: sic nõ distinguitur specie ab eo. ¶Ad propositum sit dico q vnũ i se acceptũ vt habẽs suam propriam formã opponitur multitudini: qz sic non ẽ multa nec econuerso. Si vero vnum consideratur vt quoddã icompletũ z put includitur in mũltitudine et vt est eius pars: sic non opponitur ei. ¶Quo ad secũdũ in quo. p. determinat de cõtrarietate notandũ q sicut idẽ simile equale cõsequũtur vnũ: idem eñ est vnũ in substãtia sile vnũ qualitate equale vnũ in quãtitate. Sic diuersũ dissimile et inequale consequũt multitudinẽ. Et qz cõtrarietatis ẽ quedã differentia seu diuersitas: ideo b de cõtrarietate tractat dicẽs q cõtrarie sũt forme que sb eodẽ genere a se distãt.
¶Ad cuius euidentiam dicit aristoteles cũ ea q̃ drñt genere nõ sunt compabilia ad inuicem vt dictum ẽ sept io phisicoꝝ: ideo non est accipere in illis magis z minus differre: et p cõsequẽs nec maxime: ideo in differentibus genere nõ est maxima drñia. Quo ad illa vero que differũt spẽ oportet maximam drñtiam esse inter cõtraria: qz generatiões mutue fiunt ex contrarijs sicut ex vltimis. Licet eñ medium generetur ex extremo vl ex medio z econuerso: vt pallidum ex nigro vel ex rubro: non tamẽ hmõi generatões sũt ex duobus q̃si vltimis. Cũ eñ generatõ ex nigro procedit ad pallidũ adhuc vlteri⁹ potest procederere aliquod magis drñs sed cũ iam peruenerit ad albũ nõ potest vlterius magis procedere ad aliqõ magis differens a nigro. z sic ibi est status sicut in vltimo. Et propter hoc dicit q generationes fiunt ex contrarijs sicut ex vltimis: sed manifestum est q differẽtia extremorum semper est maxima: ergo sequitur q inter ea que differũt specie differẽtia contrariorum est maxima. Et hꝰ infert pbus q non contingit plura esse contraria vni: quia cum contrarietas sit maxima et quasi perfecta differẽtia quasi vltimorum: vnius autem distantie nõ possunt esse plura vltima q̃ duo. Sic enim videmus q vnius recte linee sunt duo puncta extrema: nec iterum vltimo est vlterius aliquid. Unde impossibile si contrarietas est vna maxima distantia q vni contrariorum contrarientur aliq̃ duo quasi vltima.
¶Deinde ostendit aristoti. modos quibus aliqua dicuntur contraria seu ꝓpriatiue opposita. Aliqua enĩ dicuntur contraria quia habent in se contraria: vt ignis et aqua. Alia vero quia actu faciunt contraria: vt calefaciens et frigefaciens. Alia vero quia sũt virtualiter actiua taliuz: vt calefactiuũ et frigefactiuũ. Quedam vero quia sunt actões vel passiones contrariorũ vt calefieri et frigefieri. Aut per hoc q sunt ablectiones dictorũ vt corruptio caliditatis z frigiditatis.
¶Consequẽter cõparat aristo. cõtrarietatẽ ad alias oppositões dicens q cuz sint quattuor genera oppositionis: vt dictum est quinto huius. Primũ est cõtradictio. Cuius ratio est: quia cõtradictio includitur in oñibus alijs tãq̃ prim⁹ et simplicissimus. Opposita eñ fm q̃dcunq genus oppositionis impossibile ẽ simul existere. Quod quidem contingit ex hoc q alterum oppositorum habz negationem alterius de ratõe sui: sicut de ratione ceci est q sit non videns. Et de ratione nigri q sit non albũ: et de ratiõe filij q sit non pater eius cuius est filius.

Contrarietas tamen ⁊ contradictio non sunt omnimode idem: qꝛ in contradictione non est aliquod medium: vt dictum est quarto huius. Contingit autem inter contraria esse aliquod medium. Itē priuatio et contradictio non sunt idem absolute: qꝛ licet priuatio sit quedam cōtradictio inquantū vnum priuatiue oppositorum sit negatio alterius: Tamen priuatio proprie sumpta supponit subiectum aptum natum. Contradictio autē de sui ratione nec ponit existentiā subiecti nec aptitudinem in subiecto. Unum enī extremorum cōtradictionis verificatur de ente et de non ente: vt animal non videt et non ens non videt. ¶ Notandū autez loquendo de priuatōne q̄. p. hic dicit q̄ generatōnes fiunt nō soluz ex forma seu habitu forme ad p̄uatōz: sz etiā eꝯ ex priuatione forme et speciei ad habitum.

¶ Ad cuius euidētiam sciendum q̄ priuatio est duplex: quedam que habet immediatum ordinem ad subiectum: nec respicit subiectū mediante forma. exē pluz tenebra respicit mediuz isto modo inmediate: qꝛ si nunq̄ fuisset ibi lux esset tamē tenebrosū: vt in geñ. qñ nonduz erat lux fuerūt tenebre. et de isto modo intelligitur auctoritas ph̄ici: sicut enī hoc modo est transitus ab habitu ad priuationem: sic potest esse econuerso: aer em̄ de lucido fit tenebrosus ⁊ de tenebroso lucid⁹. Alia est priuatio que habet ordinem ad subiectum: non tamen nisi mediante forma quatinus est quedam corruptio illi⁹ forme. Exemplum: cecitas respicit obiectum hoc modo mediante visu: et mors corpus mediante vita. Non sic aūt ē de priuatione primo modo dicta: qꝛ dato q̄ aer nunq̄ fuisset luminosus nihilomin⁹ esset tenebrosus: ⁊ de illa intelligitur illud quod habetur in predicamentis: q̄ a priuatōne in habitū non fit regress⁹ scz naturaliter loquēdo. Alit̄ pōt dici ⁊ forte melius: q̄ quedam est priuatio cuius habitus est a principio innata cuiusmodi est cecitas: qꝛ visus est a principio intrinseco. Alia est priuatō cuius habitus est a principio extrinseco: vt tenebra in medio. De prima intelligit aristotiles ī predicamentis non de secūda. ¶ Ulterius dicit. p. q̄ licet nō in omni genere sit cōtrarietas specierum: in om̄i genere tamen est cōtrarietas drñtiarum. Omnes em̄ differentie dīsi generis diuidendo vsq̄ ad indiuidua sunt drñtie contrarie cū vna earum non tantum dicat priuationē alterius: sed ponat aliud positiuum. Irrationale enī non tantū priuat vl̄ negat differentiam sibi oppositam scz rationale sed vltra hoc ponit aliquod positiuum: cum ex ipsa et genere habeat cōstitui aliqua species. De hoc nota ea que dcā sūt secūdo capl̄o q̄nti phisicoꝝ. ¶ Postrēo dicit aristo. in hoc decimo q̄ corruptibile et incorruptibile differunt genere.

¶ Pro quo notandū q̄ duplex est gen⁹ scz phisicum et logicum. Primū genus dicitur subicibile siue materia siue subiectum. Unde illa dicūtur idem genere illo modo q̄cunq̄ hñt idē subiectū vel materiam cōem circa quā pñt habere transmutationē mutuam ⁊ q̄ nō habēt nō sūt idem genere hoc mō. De hoc genere dicit. p. in hoc decimo: Genere quidē differūt quorū nō est cōmunis materia nec generatio adinuicem: et d̄ tali genere loquit̄. p. hic quādo dicit q̄ corruptibile ⁊ īcorruptibile differāt genere. Incorruptibilia enī vel non habent materiam s̄m ph̄m vt videtur dicere octauo huius: vl̄ si habent non tamen talem q̄ possint cū corruptibilib⁹ habere mutuā trāsmutationē: qꝛ iā nō eēnt incorruptibilia. Secūdū aūt gen⁹ scz logicū ⁊ p̄dicabile ē alī qd̄ cōe qd̄ ē p̄dicabile de plurib⁹ in quid differentibus spē. Uñ illa dñr idē gener̄ isto mō q̄cūq̄ sub aliq̄ tl̄i cōi cōtinētur p̄dicabili de ipsis in q̄d: ⁊ de tl̄i gñe ñ intēdit. p. Subia em̄ corpea et incorporea se hñt vt corruptibile ⁊ incorruptibile ⁊ tñ hñt aliq̄d cōe p̄dicabile ī q̄d s. subiam ⁊ intelligēdo de incorruptibili creato ⁊ finito ad excludēdū p̄mū ens qd̄ rōe sue illimitatōis ē extra genus om̄ino cū om̄e in gñe exñs sit limitatum et finitum.

q Uod q̄dē sapīa.

De substātia quidem theorica. ꝛc.

Postq̄. p. in libris precedentibus determinauit de ente inqnantum ens: hic consequenter intēdit determinare de principijs et causis entium scz substātijs separatis a materia siue de deo et alijs intelligentijs. Circa qd̄ primo recolligit ea q̄ dicta sunt tam in isto libro q̄ ī libro phisicoꝝ vtilia ad cognitōnem substantiarū sepatarū. Secūdo de ip̄is substantijs inquirit circa medietatem: xij. libri. De p̄mo sufficiāt q̄ dicta sūt ī p̄cedeñ. Quo ad secūdū vero p̄mo ostēdit esse aliquā substantiā sempiternā ī materialē ꝛ īmobilē Secūdo inquirit de eius vnitate ꝛ pl̄alitate: et Tertio de eius operatōe. ¶ Circa primū arguit sic: Motus celi ē eternꝰ ergo ē dare aliquā substantiā sempiternam mouentem celum. Probatur antecedens: qꝛ tempus nunq̄ incepit nec desinet: ergo nec motus celi cum tempꝰ sit eius passio. Q autē tempus nunq̄ incepit nec desinet ꝓbatur: qꝛ si tempus aliquādo incepit aut aliquādo desinet seq̄tur q̄ prius fuit non esse tp̄is q̄ tempꝰ: sed hoc non potest esse: vt videtur: quia non ē possibile esse priꝰ et posterius nisi sit tēpus cū nihil sit aliud tempus q̄ numerus priorū et posterioꝝ: ꝛ sic sequitur q̄ tempus fuerit anteq̄ esse inciperet: et q̄ sit postq̄ esse desierit. ¶ Sed sciendū q̄ hec ratio ph̄i non est demonstratiua: nō em̄ si ponimus tempus quandoq̄ incepisse oportet ponere prius nisi imagīatū: sicut cū dicimus extra celuz non ē corpus: ly extra non est nisi quid imagīatū. Sicut igit̄ extra celum nō oportet ponere locū q̄uis extra videat̄ locū significar̄ ita non est necessariū q̄ tēpꝰ sit prius q̄ incipiat: nec postq̄ desinet. ꝛ licet priꝰ ꝛ posterius videant̄ tempus significare. Sed q̄uis rōnes ph̄i probantes sempiternitatem motus et tempis non sint demōstratiue: tamen ea que probantur de in materialitate p̄me subie ex necessitate sequūtur: qꝛ si nō fuerit motus eternꝰ necesse est q̄ fuerit ꝓductus ī esse ab aliquo preexistente. et si hoc nō fuerit eternum oportet iterū q̄ sit ꝓductū ab aliq̄: ꝛ cum nō sit ꝓcessus in infinitū in causis seu mouētibus et motis: vt in secūdo ꝓbatum ē: necesse est ponere aliquam substantiā sempiternā et sūme necessariam: ꝛ ꝑ consequēs inmaterialē ita q̄ eiꝰ substātia sit actus: qꝛ si in eiꝰ subia admisceret̄ materia seu potentialitas aliq̄ cōtingeret iam nō esse: et sic non esset sempiterna et sūme necessaria. Est ergo inmaterialis et penitus inmutabilis. Cum autē talis substantia sit īmobilis ꝛ sit mouēs non motū: oportet q̄ moueat: sicut intelligibile ꝛ desiderabile: talia enī mouent nō mota: vt patet tertio de anima. Dicitur autē primum mouens mouere sicut appetibile: quia motus celi est ꝓpter ipsum tanq̄ propter finem causatus ab aliquo mouente proximo quod mouet ꝓpter primum mouens inmobile vt assimulet se ei in causando ꝛ explicet in actum id quod est in virtute in primo mouente. Non enī est motus celi ꝓpter generationem vel corruptionem inferioꝝ: vt ꝓpter finem cum finis sit nobilior eo quod est ad finez. ¶ Quia vero delectatō seq̄tur operationem actualem alicuius intelligentis et desiderātis: vt patet ex. x. ethicoꝝ: ideo sequitur q̄ in illa intelligentia qua intelligitur primum mouēs quod est primum intelligibile ꝛ optima substantia est maxima delectatio. Et qꝛ ꝓpter vnūquodq̄ tale ip̄m magꝫ seq̄tur q̄ quicq̄d diuinum ꝛ nobile: sicut ē intelligere et delectari reperitur in intellectu attingēte mlto magꝫ inueniat̄ ī intelligibili p̄mo qd̄ attingit̄: et ido cōsideratō q̄ ip̄e ds se ip̄m intelligit ē delectabilissima ꝛ optima. ¶ Circa secūdū inq̄rit ph̄s de pl̄alitate subarū īmaterialiū seu intelligentiarum: et ponit numerū earuz ꝑm numerū motuū orbiū celestium. ¶ Iuxta qd̄ notandū q̄ quidam posuerunt ph̄m

dixisse intelligentias omnes esse virtutis infinite ⁊ quosdam deos: sz hoc ꝑm Scotū ī qdlibetis ei male imponit. nulli enim auctori imponenda videtur esse falsa sententia nisi habeatur expresse ex dictis eius. Sed angelum seu intelligētiam esse ens infinitum ⁊ a se siue deum nō solum esse falsum: sed etiam valde absurdum esse videtur nec legit in littera eius expresse: imo oppositum patet ꝑ dicta eius quare non est ei imponendum Qd autem oppositum sit de intentione eius patet in hoc duodecimo qr inferi⁹ capitulo vltimo cōcedit omnia entia habere inter se ordinem et etiam magis ordinē essentialem ad vnum primū. Sz infinitum intensiue non potest ordinari alicui alteri enssentialiter nec sicut ad finem quia bonum infinitū non est ꝓpter alterum nec vt principiāti quia ipm habet virtutem actiuam infinitam: ⁊ tamē ꝑm arist. in fine hui⁹ duodecimi. Entia nolunt male disponi nec bonum pluralitas principatuū: vnus ergo princeps: ⁊ ꝑ cōsequens non erunt plura infinita qr tunc non essent ordinata isto modo. Qr autem entia nolint male disponi patet ex hoc ꝙ vnumqdqz est optime dispositionis in natura sua. Unde multomagꝭ oportet hoc existimari in toto vniuerso. Item probatur illud ex mente ari. octauo phisiorum vbi probat ꝙ mouens potentie infinite non potest inmediate mouere celum: ergo celum mouetur ab aliquo mouente īmediate finito et illud ē intelligentia ꝓpria motrix: ergo quelibet intelligentia alia a prima ē finita: et per cōsequens non deus. De intentiōe ergo arꝭ. est ꝙ omnes intelligētie alie a prima sunt finite ⁊ a prima producte et causate licet ab eterno sicut ⁊ corpora celestia. hoc idem vult auicēna nono metaphisice. capl̄o decimo: vbi vult ꝙ omnis intelligentia est causata a prima: licet ꝑm quendam ordinem. Dicit em̄ ꝙ prima intelligentia causat scdam: scda autem intelligēdo primā causat tertiā ⁊ sic deinceps. Et forte in hoc explicat ꝑm de modo et ordine productionis. quia aristotiles non explicauit. Uel si dicatur Aristotilem posuisse omem intelligentiam īmediate a prima productam tunc licet auicen. contradicat sibi quantū ad ordinem quem ponit tamen in proposito concordat ꝙ scz intelligentia sit causata: ⁊ per cōsequens non deus nec potentie infinite. ¶ Circa vero tertium scz circa operationem prime intelligentie mouet aristotiles quedā dubia. Primum est vtrū intellectio prime intelligētie sit idem cum essentia sua? Et respondet ꝙ sic. quod probat quia si non: ergo prima non erit optima substantia. cōsequens est falsum: ergo ⁊ antecedens. cōsequentia ꝓbat quia per intelligere est venerabile ⁊ honorabile quod declarat sic: quia omnis entis in actu primo: vltima perfectio in actu secūdo: quo cōiungit optimo maxime si sit actiuū et nō tm̄ factiuū: sed primum mouēs est nature ītellectualis: ⁊ per ꝯsequens ē actiuū: ergo vltima eius perfectio est in actu scdo si ergo ille actus non est eius substantia sequitur ꝙ eius substantia non erit optima quia aliquid aliud erit suū optimū cui coniūgetur per illum actum secūdū. ¶ Secundum dubium est: an intellect⁹ primi mouentis intelligat aliquid a se? Ad quod respondet ꝙ non: quia si sic: ergo aliquid aliud est nobili⁹ eo. ꝯn̄s est falsum qr ipsum est dignissimum ⁊ honorabilissimuū. ꝯn̄a ꝓbat: qr omne mouens vt sic est nobilius moto: Obiectuz aūt est mouēs potētiam. ¶ Circa quod notādū ꝙ. p. nō vult simpliciter negare q̄n de⁹ intelligat alia de se: sed qd nihil aliud a deo habeat rōnē motiui: nec ꝑficientis respectu intellect⁹ diuini: ⁊ hoc mō intelligit. p. ꝙ intellect⁹ p̄mi nō sic ītelligit aliud a se qr tūc vilesceret: tn̄ h⁹ nō obstāte intelligit oīa alia a se intelligēdo eēntiā in q̄ virtualiter ⁊ eminētissime cōtinent ⁊ intellectui suo clarissime p̄sentant: qd sic ꝓbat cū em̄ ipe sit suuz intelligere: ipe est aūt ens dignissimū ⁊ potētissimū: necesse ē ꝙ suū intelligere

sit pfectissimũ: pfectissime g̃ intelligit se ip̃m q̃nto aũt aliq̃d p̃ncipiũ pfecti⁹ intelligit̃ tãto magis intelligunt̃ ĩ eo effect⁹ ei⁹. Nã principiata ꝯtinẽt̃ in v̄tute p̃ncipij. Cũ g̃ a p̃mo p̃ncipio qd̃ ẽ de⁹ dependeat celũ ⁊ tota terra manifestũ ẽ q̃ de⁹ ꝯgnoscẽdo seip̃m oĩa alia ꝯgnoscit.

¶ Tertiũ dubiũ ẽ: qr s̃ dictũ ẽ q̃ p̃ncipiũ mouẽs mouet: sicut bonũ ⁊ appetibile. Bonũ aũt qd̃ ẽ finis alicui⁹ dupliciter d̃r. est em̃ finis extrinsec⁹ ab eo qd̃ ẽ ad finẽ: sicut si dicam⁹ locũ eẽ finem qd̃ mouet̃ s̃m locũ. est etiaz finis intra sicut forma ẽ finis gñis oĩs. forma aũt alicui⁹ toti⁹ qd̃ ẽ vnũ p ordinationẽ q̃ndã ptiũ est ordo ip̃i⁹. vñ relinq̃t̃ q̃ sit bonũ ei⁹. Querit g̃. p. vtrũ natura toti⁹ vniuersi habeat bonũ ⁊ optimũ .i. finẽ ꝓpriũ q̃si aliq̃d sepatũ à se: vel habeat bonũ ⁊ optimũ in ordine suarũ ptiũ p modũ q̃ bonũ alicui⁹ rei naturalis ẽ sua forma? ¶ Ad qd̃ respõdet q̃ vniuersuz vtroq̃ mõ hz bonũ ⁊ finẽ. Est em̃ aliqd̃ bonũ sepatuz qd̃ est p̃ncipiũ mouẽs ex q̃ dependet celũ ⁊ tota natura: sicut ex fine ⁊ bono appetibili: vt s̃ ostensum ẽ: ⁊ qr oĩa q̃ꝝ vn⁹ est finis optet q̃ in ordine ad finẽ cõicẽt Necesse est etiã q̃ ĩ ptib⁹ vniuersi ordo aliq̃s inueniat̃ ⁊ sic vniuersum hz bonũ sepatũ et bonũ ordinis sicut videm⁹ ĩ exercitu. Nã bonũ exercit⁹ est ⁊ in ip̃o ordine exercit⁹ ⁊ in duce q̃ ip̃i exercitui p̃sidet: sed magis est bonũ in duce q̃ in ordine: qr finis est potior his que sunt ad finẽ. Ordo aũt exercit⁹ ẽ ꝓpter bonum ducis ad implendũ ducis volũtattẽ ĩ victorie cõsecutionẽ. nõ aũt ecõuerso bonũ ducis est ꝓpter bonũ ordinis. Et qr rõ eorũ que sunt ad finẽ sumit̃ ex fine: ideo necesse est q̃ non solũ ordo exercitus sit ꝓpter ducem: sed etiã q̃ a duce sit ordo exercitus ita etiam bonũ sepatũ qd̃ est p̃mũ mouẽs est meli⁹ bonũ bono ordinis qd̃ est in vniuerso. Totus em̃ ordo vniuersi est ꝓpter primũ mouẽtẽ vt scz explicet̃ in vniuerso ordinato illud qd̃ est intellectu ⁊ volũtate primi mouẽtis. Et sic oportet q̃ a primo mouẽte sit tota ordinatio vniuersi. ¶ Ex p̃dictis ptz quõ ad metaphisicum spectat cognitio dei ⁊ substãtiarũ sepatarũ. ostẽdit em̃ hic. p. de deo solas passiones entis. passiões eĩ entis simplices sunt vnũ verũ bonũ. passiones aũt disiuncte sunt finitũ ⁊ infinitũ. necessariũ ⁊ cõtingens: p̃us ⁊ posterius: actus ⁊ potentia ⁊c̃. ¶ De deo autẽ ostẽdit metaphisicus passiões entis simplices ꝓbando de deo vnitatem qr est vnus p̃riceps. Item veritatem ⁊ bonitatem qr est primũ intelligibile ⁊ appetibile. Item passionuz disiunctarũ ostendit nobilius diuidẽs eidẽ cõpetere in sũmo ꝓbãdo quomodo ẽ ens primũ ⁊ pfectissimũ infinitũ sũme necessariũ ⁊ actualissimũ cũ ei⁹ substantia sit prim⁹ actus sine mixtione cuiuscũq̃ potentialitatis ⁊ cum sit suũ intelligere.

¶ Finitur ergo cõsideratio metaphisica in deo benedicto cui est honor et gloria per infinita seculorum secula cõpilatum per Reuerendũ magistrũ fratrem Nicolaum de orbello ordinis minorũ de obseruantia s̃m viam scoti.

Sequuntur libri ethicorum. s̃m viã doctoris subtilis scoti.

Prologus in ethicā incipit feliciter.

Extractis cōpendiose ꝼm mētē doctoris subtilis Sco. duab⁹ ꝓtib⁹ scie speculatiue scz rōnali ⁊ reali diuīa gratia opilāte ō scīa practica libet breuit aliud fari: de cui⁹ distinctiōe a sciētia speculatiua satis dictū est ꝓio ⁊ sexto metaphisice: ideo circa hec nō est ad presens inmorandū. Diuidit aūt scientia practica ꝼm ari. sexto metaphisice in actiuā que est directiua circa agibilia seu opatiōes inmanentes. Et in factiuā que est circa factibilia seu opationes transeuntes cuiusmodi sunt artes mechanice. ¶ Actiua vero est duplex quedā eīm est supnaturaliter reuelata scz theologia que dirigit in dilectionē dei ⁊ primi. Alia autem est naturaliter acquisita scz scientia moralis que dirigit in actus virtutum ⁊ de hac est ꝓsens intentio. ¶ De cui⁹ obiecto primo est inquirendū. Circa qō sciendū q ꝼm cōmentatorē primo ethicorum: Scientia moralis est de homine quo ad animā: medicinalis quo ad corpus. quod sic declarat Sco. in prologo primi sententiaꝝ. Homo igit ponit obiectum seu subiectū moralis scientie vel medicine ꝓ eo q continet virtualiter omnes veritates talis scientie. Nā corpus humanum continet virtualiter rationē sanitatis. Ideo eīm sanitas hominis est talis quia corpus humanū ē taliter cōplexionatū. Similiter anima hominis cōtinet virtualiter rationē felicitatis naturalis: sicut patet primo ethicorum: vbi ex ratione anime cōcludit ratio felicitatis naturalis hominis que est finis vltimus scientie moralis licet eius finis primus sit dirigere in actus virtutum qui vlterius ordinant ad felicitatē naturalem: ⁊ sine quibus nō potest esse ꝓfecta felicitas: vt videtur in sequētib⁹. Homo igit est primum subiectum scientie moralis quo ad animam. hoc autem cōpetit sibi nō ratione ꝑtis sensitiue in qua cōmunicamus cū brutis: sed ratiōe partis intellectiue que est libera ⁊ dōnatur suis operationibus. quia eīm homo habet intellectum ⁊ voluntatē per que potest attingere substantias sepatatas in quarum speculatiōe cōsistit felicitas naturalis ꝼm ari. primo hui⁹: Ideo homo potest esse felix: quia etiam pars intellectiua vt includit intellectum cū voluntate ē principiū liberū: vt declaratum fuit diffuse nouo metaphisice. Unde liberū arbitrium dicit facultas voluntatis et rationis: ideo potest virtuose operari moderando passiōes appetitus sensitiui qui nō ducit sz ducit ꝼm Jo. dam. idē nō dominatur sue operationi qō est ducere: sz respectu sue actionis determinatur ab agente ad certam operationē: ⁊ hoc est duci. Patet itaq; q homo vt liber est subiectum scientie moralis. Cō firmatur: illud est subiectuz in qualibet scientia cuius proprietates ꝓbant in illa scientia ex primo posteriozū: sed ō homine et libero in morali scientia probant passiones in ipsa considerate: ergo ē ibi subiectum. minor patet discurrendo p libros ethicorum in quibus ꝓbat hominem posse fieri felicem in propria operatione virtuosuz vel studiosū p assuefactionē: ⁊ natum esse ad virtutes. ¶ Sz contra predicta arguitur ⁊ videt q operatio humana sit subiectum in hac scientia: quia illud est subiectum in qualibet sciētia circa qō versatur consideratio scientie: sed moralis sciētia inquirit de actibus humanis ꝼm pbm, i prio ethicoruz: ergo operatio humana erit hic subiectū. ¶ Confirmat quia ista scientia dicit moralis a more. Sunt aūt mores act⁹ ꝓsuetudinarij hoīm ex qbus frequētatis generant habit⁹ virtutū. ¶ Rndeo q hec scīa ō: esse de actib⁹ humanis nō tanꝝ de ꝓmo eius subiecto: sed tanꝝ de passionib⁹ vel effectib⁹ sui subiecti. quia vero de cōditionib⁹ subiectoz̄ sciarū multa dicta sunt in primo pbicoꝝ ⁊ ꝓmo metaphisicez̄iō magis succincte ꝑtranseo.

¶ Diuidit aūt scientia moralis ꝑm eustachiū ⁊ algazelū ī ethycā yconomicā ⁊ politicam. Ethica agit de moribus hominū in cōi. Yconomica vero de mō viuendi domestico. Politica vero de modo viuendi ciuili. ¶ Monastica vero q̄ est de mō viuēdi solitario non tradit ab ari. in aliquo libro ꝑticulari qꝛ documēta in ethicis generaliter tradita sufficiunt ꝓ regīe isti⁹ solitarie vite Hinc ē q̄ ab aliquibus ethica dicit monastica: qd̄ dictū potest verificari sūmēdo ꝑtē ꝓ toto ꝑ sinodochen sicut ⁊ moralis a pb̄o vocat ciuilis vel politica· que tñ est ꝑs moralis scīe. Si aūt ethica diceret monastica quasi agēs solū de mō viuēdi solitario illud dictū esset falsum cum in libris ethicorū agat de multis virtutibus necessarijs hōi ciuiliter viuenti: vt de iusticia prudentia fortitudine magnificentia liberalitate amicitia q̄re nō agit p̄cise de morib⁹ hoīs solitarie viuentis. Dicit aūt ethica ab ethis qd̄ ē mos ⁊ ycos qd̄ est scīa quasi scientia d̄ morib⁹. Monastica dicit a monos qd̄ est vnū. Yconomica vero ab ycon q̄ est ymago ⁊ norma qd̄ est regula qꝛ docet regulare familiā in q̄ sunt filij p̄rīcipales q̄ sūt ymago parētū Politica v̄o d̄r a polis. i. ciuitas

Ca. II

Omnis ars. Iste liber ethicoꝝ diuidit in ꝓhemiū ⁊ tractatū. In ꝓhemio ari. tria facit. p̄mo em̄ docet q̄s sit hui⁹ scientie finis ⁊ fructus. scd̄o quis ꝓcedēdi modus. tertio quis auditor idoneus. Quātū ad p̄mū p̄mittit q̄ oīs ars ⁊ oīs doctrina ⁊ electio ⁊ act⁹ appetit qd̄dam bonū finale: qd̄ sic ꝓbat qꝛ antiq̄ cōiter loquentes dixerunt bonū esse qd̄ omnia appetūt: ḡ cū ista quattuor sint de numero oīm sequit q̄ appetūt qd̄dā finale bonū. ¶ Ad illius euidentiā notādum q̄ ars in ꝓposito sumit ꝓ habitu practico: ars em̄ vt distinguitur a scientia ꝓprie est habitus practicus licet vnū sepe sumatur ꝓ reliquo. Doctrina autē sumit ꝓ habitu speculatiuo. Electio vero sumit pro actu volūtatis elicito. Act⁹ aūt pro imperato. Unde electio non sumit hic stricte sicut in tertio ethicoꝝ pro volitione eoꝝ que sunt ad finē sed sumitur large vt extendit nō solum ad ea que sūt ad finē: sed ⁊ ad ip̄m finem. Numerant aūt hic ista quattuor scz ars doctrina electio ⁊ actus. qꝛ hec scientia versat circa operationes humanas vt dictū est. Duo autem sunt principia actuū humanorū scz intellect⁹ ⁊ volūtas. Intellect⁹ vero est duplex scz practicus qui ꝑficit ꝑ habitum practicū qui hic dicit ars ⁊ speculatiuus qui ꝑficit per habitum speculatiuū qui hic dicitur doctrina In voluntate vero est electio ⁊ executio que omnia ordinant ad aliqd̄ bonū sicut in finē. Recte ergo d̄r oīs ars ⁊ omnis doctrina ⁊ electio ⁊ act⁹ appetunt bonū. Itez notādū q̄ triplex ē appetit⁹ in reb⁹. quidā ē appetit⁹ naturalis qui ē inclinatio vel tēdentia q̄dā: q̄ vnaqueq̄ res naturaliter inclinat ⁊ tēdit in suū finē vel ꝑfectionē. Appetit⁹ aūt aīalis dicit qui cōsequit sensum ꝑm quem quilibet sensus inclinat ⁊ tēdit in obiectū cōueniēs ⁊ fugit discōueniēs. Sed appetit⁹ rōnalis dicit ip̄a volūtas cōsequēs ip̄m intellectū sicut sensitiu⁹ cōsequit sensum. Et differunt isti appetitus adinuicē qꝛ appetit⁹ rōnalis est formaliter liber: nō sic aīalis vl' nālis. Scd̄o qꝛ appetit⁹ nālis ī pl⁹ se hz q̄ alij: Nā vbicūq̄ reꝑiūt ⁊ ille ⁊ nō ecōuerso. vñ appetit⁹ sensitiuus ⁊ intellectiu⁹ vt sūt q̄dā nā habēt appetitū nālē seu inclinationē ⁊ tendentiā q̄ tendunt in suū finē ⁊ ꝑfectionē. Tertio qꝛ appetit⁹ rōnalis ⁊ aīalis in suis actib⁹ p̄supponūt priorē actū alteri⁹ poñtie ꝯgnitīe: puta volūtas p̄suponit actū intellect⁹ ⁊ appetit⁹: sensitiu⁹ actū sensus Appetit⁹ aūt natural' nullū actū alicui⁹ poñe p̄supponit in appetēte vt appetit⁹ q̄ ḡue appetit cētrū. Quarto qꝛ appetit⁹ rōnal' ⁊ sensitiu⁹ aliqñ sumūt ꝓ potētia: aliqñ ꝓ actu ab ip̄a elicito: non aūt

261

appetitus naturalis sed est quedã tendẽtia ꝓsequẽs naturam reinõ drñs realiter ab ipa natura rei. Appetitus aũt in ꝓposito sumitur ꝑ appetitu naturali. Itẽ notãdũ ꝙ bonũ sumitur hic cõmuniſſume ꝑ q̃libz ꝓfectõe cõueniente rei siue sit ꝓfectio intrinseca essentialis aut accidentalis ipam rem formalit̃ pficiens siue extrinseca sicut actus tendit in obiectum sibi conueniens: et ordinat ad habitũ qui ex ipo generatur. Habitus vero inclinatur ad consimiles act⁹. Omnia ergo bonum appetunt: id est omnia naturaliter tẽdũt ad suã pfectionẽ et in finẽ ad quã ordinantur. Qz aũt doctrine ⁊ artes ordinãtur ad aliquos fines bonos: vt dcñ est: ponit consequẽter aristo. drñiam inter istos fines: quia q̃dam fines aliquarum artium sunt sole operatões: vt musice cantare: quidã vero fines sunt quedã opa operata remanentia post opatões: vt post opationem que est edificare remanet opus operantis scz dom⁹. Dicit igitur ꝙ in his artibus et negotijs i quibus preter operationes sũt aliq̃ opera operata meliora sũt opa ipsis operationibus: sicut etiã artes sũt varie: sic sũt earum fines distincti: vt medicinalis finis est sanitas: et nauifactĩe nauigatõ et militaris victoria: ⁊c. Finis etiã scientiarum sũt in perfectõne inequales: fines enĩ scientiarum architectonicarũ que si alijs principantur sunt meliores seu perfectiores finibus scientiarũ sub architectonicarũ seu famulantiũ: cum fines sciẽtiarum seu artiũ famulantiũ ordinentur in finem superiorũ: sicut finis frenifactiue qui est facere frena ordinatur in artez equestrẽ que vtitur freni facto et ipi frenifactiue principãtur ei precipiẽdo. Qz eñ equestris prius cognoscit vsum et finem instrumenti: ideo ꝑcipit instrumentum effici de tali materia et i tali forma.

¶ Dicit vlt⁹ arſ. ꝙ huiusmõi finiũ vn⁹ est optim⁹. Probat. Cũ enĩ nõ sit ꝓcessus in infinitũ in finibus: qz tũc desideriũ naturale quo oñes homies tendũt in vltimũ finẽ esset frustra: sequit̃ ꝙ erit aliquis vltimus finis qui nõ ordinat ad aliquem vlteriorem: sed alij fines ordinantur in ipm: ille igitur est optimus.

Huius autem finis cognitio est multum vtilis vite humane. valet nanq̃ ad directionem operationum humanarum i ipsum sicut oportet sagittariuz cognoscere signum ad quod vult sagittam suam dirigere. A fine enim sumitur ratio eorum que sunt ad finem: finisq̃ cognitus allicit ad bene operandum. Exemplum deus qui est finis ĩ quem omnia ordinãtur est summe bonus: ideo est super omnia diligendus: et sic omnia sunt propter ipsum contemnenda. Ad hunc igit̃ finem assequendum est virtuose operandum: et ab illicitis continendum.

¶ Patet itaq̃ ex predictis ꝙ inter fines doctrinarum et artium est aliquis finis optimus qui est bonum humanum.

¶ His ergo premissis probat aristotiles ꝙ iste finis est consideratus et intentus in hac scientia: quia scientie principalissime et maxime architectorice est intendere finem optimum: vt euidenter patz ex predictis: sed ciuilis est huiusmodi: ergo finis optimus est in ipsa intentus. Probatur minor: quia scientie architectorice est alias ordinare ⁊ ipsis precipere. hoc autẽ facit ciuilis ordinando q̃o alie scientie debent doceri quantum ad loca ⁊ tempora in quibus est ipsis intendendum et quales disciplinas vnusquisq̃ debet addiscere. Videmus etiam preciosissimas artes esse sub ciuili ⁊ in ipam ordinari: scz militarem yconomicam et rethoricaz. Ars enĩ militaris ordinatur ad pacẽ et securitatẽ ciuiũ ab hostibus. Persuasiones etiam rethorice: et debita dispensio congregatõis domestice multum confert ad ciuium concordiam ⁊ trãquillitatem. Vnde hec scientia omnib⁹ scientijs vtitur practicis determinãdo i quib⁹ ciues dñt occupari: ⁊ a q̃b⁹ ipsos oporteat abstinere. ¶ Eius etiã finis est bonũ cõmune qđ est melius bono particulari: q̃nto eñ bonũ est cõius tãto ẽ diuini⁹: cũ melioꝛẽ habeat assilatõz cũ ipo

deo qui est prīcipiū ⁊ finis oīm bonoꝝ. ¶ Circa p̄dicta notādū: ꝙ licet scientia moralis cui⁹ scientia ciuilis est ꝑs sit p̄ferēda omnib⁹ practicis humanit⁹ adīnētis ſm aristo. vt ex p̄dictis ptz nō tñ scīe practice diuinit⁹ reuelate cui⁹ ē theologia de qua arꝫ. nullā habuit noticiā. hec em̄ est alijs dignior ⁊ nobilior: tum qꝛ de nobiliori subiecto. s. de ip̄o deo: tū qꝛ ⁊ ip̄a moralis scientia ordinat̄ in theologiā: vnde ſm sco. di. 36. tertij sn̄iaꝝ virtutes morales disponūt ad caritatē ⁊ felicitas naturalis ad sup̄ naturalē que est finis theologie facultatē ntaure humane excedēs. Est igit̄ multo ꝑfectior scientia morali cui⁹ finis est felicitas naturalis. ¶ Et notādū ꝙ hunc finē naturaliter attingibilē aliter intēdit ethica: alit̄ yconomica: alr̄ pollitica: qꝛ ethica intendit ip̄m ꝑ cōsiderationē vl'em vt ē bonū humanū vni⁹ ꝑsone vel societatꝫ domestice vel cōitatis ciuil'. yconomica ꝟo vt ē bonū societatis domestice. Pollitica aūt vt est bonū toti⁹ gentis vel ciuitatis. Itē ꝙ duplex ē opatio scīe moralis q̄dā em̄ ē opatio quā elicit: que est cōsideratio actualis moraliū habēs nāq; habitū sciētie moralis faciliter ⁊ ꝓm pte potest cōsiderare moralia. Alia aūt opatio q̄ dirigit que est opatio virtutis. Nā scientia moralis dirigit in opatiōes virtutū: hec āt operatio est spēalis finis sciētie moralis qui vlteri⁹ ordinat̄ ad felicitatez naturalē seu includit̄ in ip̄a. patet itaq; q̄s sit hui⁹ scientie finis ⁊ fructus. ¶ Consequēter ostendit ari. q̄s sit ei⁹ ꝓcedēdi modus: ⁊ dicit ꝙ debet eē figuralis seu verisimilis aut exemplaris et grossus: qd̄ ꝓbat̄ qꝛ in q̄libet scīa sufficit veritatē ostendere: ſz modū cōuenientē materie. Uidem⁹ eī ꝙ subtili⁹ op⁹ pōt fieri de ferro vel ere q̄ de lingno vel lapide. Sed materie hui⁹ scientie conuenit modus tradendi figuralis ⁊ grossus: ꝗ sufficit grosse ⁊ figuraliter hāc notitiaꝫ ostēdere. minor ptz qꝛ illa circa que est hec scīa sunt variabilia: sicut sunt actus humani quoꝝ quidā ab aliquib⁹ reputātur iusti ⁊ decentes q̄dā vero ip̄is cōsimiles reputant̄ indecentes: ſm dr̄am locorū tp̄m ⁊ patriarū. Sic q̄dā ꝓpt̄ corpis fortitudines ⁊ diuicias ꝓfecerūt: alij vero de sua fortitudine ⁊ diuitijs cōfidentes defecerūt. Circa aūt variabilia nō ē ita possibile ꝑ demōstratiōes oīo certas ꝓcedere sicut circa inuariabilia. ¶ Est ꝗ tradēda hec scīa grosse ⁊ figuraliter hoc ptz: qꝛ bona ⁊ iusta de quibus tractat hec scientia tm̄ habent in se errorem vt ea que sūt bona aliqñ videant̄ mala: vt dictū est de fortitudine ⁊ diuitijs. Illa etiā que sunt de se iusta vident̄ multis lege sola p̄cipiente ⁊ ꝓhibēte esse iusta. ¶ Ubi notandū ꝙ aliqua sunt de natura sua iusta vel iniusta: vt diligere deuz de se est iustū: lz sup̄ hoc nullū fuisset datū p̄ceptū: ip̄m aūt odire de se est iniustū Aliqua vero nō sunt iniusta vel mala nisi qꝛ ꝓhibita vt bis cōmedere ī die qd̄ ꝓhibet̄ tp̄e ieiunioꝝ. Dic̄ itaq; ari. ꝙ illa que de natura sua sunt iusta vident̄ lege sola esse iusta. Exēplū hui⁹ posset poni de fornicatione simplici q̄ est soluti: cū soluta: q̄ videt̄ tm̄ multꝫ eē mala qꝛ ꝓhibita qd̄ tñ est falsum: vt em̄ dicit sco. 26. di. quarti sn̄iarū. s. indissolubilitas copule matrimonialis est euidēter cōsona legi nature vagaq; ꝯiūctio maris cuꝫ femina est ꝯ rectā rōnē: tū qꝛ est ꝯtra bonū ꝓlis: tū qꝛ est contra bonū ciuitatis. Primū ꝓbat̄ qꝛ tunc ꝓles nō religiose educaret̄: tū ex ꝑte parentū: qꝛ nō haberent determinatā notitiā sue ꝓlis saltez pater ⁊ ita nō est sollicit⁹ sue ꝓli debitā inpēdere disciplinā: nec ecōuerso ꝓles patri debitā reuerētiā ⁊ timorē filialē: ꝓpter ꝙ filius magis obedit patri ⁊ ab eo facili⁹ est disciplinabilis q̄ ab alio. Secūdū videlicet ꝙ talis cōiūctio sit cōtra bonū ciuitatis pz: qꝛ amicitia ē vt plurimū ex determinata ꝓpinquitate in gradu certo: sz tūc nulla esset ꝓpinq̄tas certa que eēt causa amicitie. ¶ Sufficit igitur vt ptz ex p̄missis hanc scīam grosse ⁊ figuraliter ostendere nec auditor huius scientie debet certas ⁊ euidentes demō

strationes expetere: sz psuasionib⁹ dz cõ
tentari cũ nõ debeat discipulus a mgr̃o
in qua cũq; scia maiorẽ rationẽ inquire-
re q̃ natura illius pmittit: hoc em̃ eẽt q̃
rere ĩpossibile. Peccatũ nãq; videt par
esse si discipulus mathematic⁹ magistr̃
psuadentẽ acceptet sola psuasione ꝯten
tus ⁊ discipulus rethoricus a magistro
demõstratiões requirat nõ cõtent⁹ psua
sione. ¶ In hac igit̃ sciẽtia pcedit aris.
grosse ⁊ figuraliter ppositũ suũ aliqñ ex
similib⁹ ostẽdẽdo: aliqñ etiã hoĩm cõia
dicta adducendo: ac etiã ex noĩm signifi
catiõe intẽtũ suũ declarãdo: vt pz ĩ quar
to huius vbi agit̃ de magnificentia ⁊ in
alijs varijs locis. Alteri⁹ declarat aris.
q̃s sit hui⁹ scie auditor ydone⁹: ⁊ dicit p̃
mo q̃ vnusquisq; bñ iudicat de his que
nouit: nemo vero põt recte iudicare de
his que nõ nouit. Ex quo infert q̃ iuue
nis nõ est pprius auditor politice cũ nõ
habeat noticiã expimentalẽ actuũ hũa-
norũ de quibus hec scia tractat: ⁊ sic de
ip̃is bene iudicare nõ poterit. optet aũt
auditorẽ alicui⁹ scientie sic se habere q̃
possit iudicare de his que audit vt bene
dicta recipiat ⁊ male dicta abiciat ¶ Dic̃
etiã q̃ secuto ꝛ passionũ est hui⁹ scientie
inutilis auditor: qꝛ passiones sequendo
nõ põt finẽ ei⁹ attingere cũ ei⁹ finis non
sit scire sed bene opari. ¶ Circa qd̃ notã
dũ q̃ lz hec scia nõ sit vtilis illis q̃ suas
passiones sequũt̃: qꝛ hmõi passionib⁹ in
herendo hui⁹ scie finẽ nõ possunt asseq̃:
posset tñ finaliter ip̃is eẽ vtilis: si ex ei⁹
auditu pvocarent̃ ad bonũ psequendũ
⁊ moderãdũ hmõi passiones: hoc ẽt mõ
potest esse vtilis iuuenibus: nihil etiã p
hibet si aliq̃s esset iuuenis etate ⁊ mori-
bus senex sicut fuerunt aliqui sancti deo
a pueritia dedicati q̃n esset ydoneus h⁹
scientie auditor sicut et senex etate ⁊ iu-
uenis moribus nõ potest sic viuendo hu
ius scientie finem assequi. ¶ Unde di-
cit ari. ꝯñr q̃ hec scientia est multuz vti
lis ꝑm rectã rationẽ viuentib⁹ et opati-
ones suas regulantib⁹: qꝛ tñ sunt pauci
tales iuuenes q̃ sint asueti ĩ opationib⁹
virtuosis: ideo ari. loquẽs de his que vt
in pluribus accidũt dicit q̃ iuuenis nõ
est proprius hui⁹ scientie auditor

Incipit tractatus secũdus.

Ca. III

Icamus autem.

¶ Posito phemio sub-
dit arist. tractatũ qui di
uidit̃ in decez libros: qꝛ
aũt vt dictũ est in hoc li-
bro agit̃ de hoĩe quo ad aĩam que nata
est pfici p virtutes: ideo primo agit̃ de fi
ne virtutis in generali in primo libro: fi
nis em̃ in moralib⁹ habet cõem rationẽ
principij: vt infra dicet̃. In scdo de ei⁹
generatiõe ⁊ multiplici dispositiõe. In
tertio de causis ⁊ principijs virtutũ. In
quarto de varijs speciebus virtutũ. In
q̃nto de iusticia. In sexto de virtutibus
intellectualib⁹. In septĩo d̃ virtutũ gra-
dibus. In octauo de aĩatitia quantũ ad
ei⁹ species. In nono de ip̃a q̃tũ ad eius
pprietates. In decimo agit̃ de fine vir-
tutũ in speciali. ¶ Quãtũ ad primũ pre
supponit ari. ex phemio q̃ omnis ꝯgni
tio ⁊ electio bonũ aliq̃d desiderat ⁊ q̃ co
gnitio ciuilis intẽdit ad sũmũ bonũ hu-
manũ qd̃ est finis oĩm opatorũ ab homi
ne. Uocat aũt. p. vt dictũ est: p̃us scien-
tiam moralẽ ciuilem denominãdo totũ
a pte p sinodochen. ¶ His p̃suppositis
inquirit de hui⁹ fine scz de felicitate pre
mittendo opinionẽ antiquoꝝ: et dicit q̃
in hoc plurimi ⁊ excellentes cõueniunt
q̃ felicitas dicit̃ sũmũ bonũ: ⁊ q̃ cõsistit
in bene viuere ⁊ bene operari. Cõueni-
unt g̃ in quid noĩs felicitatis seu in fine
virtutis in vl̃i app̃henso: sed in app̃hen
sione felicitatis in pticulari ẽ drñtia seu
discordia: sapientes em̃ q̃ spiritualibus
contẽplandis sunt dediti dicũt illud sũ
mũ bonũ ꝯsistere in quodã pse bono qd̃
est causa alijs essendi bona. ¶ Quia aũt
populares sola sensibilia attendũt: ideo
credunt illud sũmũ bonũ seu vitã bonaz
esse in rebus p sensum app̃hensis. Po-

pulariū vero inter se est drūtia quia qui dā dicunt esse felicitatem in diuitijs vt auari: quidā in voluptatib⁹ corporalib⁹ vt in tēpati. Et quidā in honoribus vt ambiciosi. Eiusdē ēt ad seipm i diuersis statibus positū est differētia. Egrotans em felicitatē putat esse quod sanitatē nō putauerat san⁹ existens. Mēdicās autē diuitias qō nō putauerat diues existēs Sic et multi reputāt felicitatē in eo quo egent seu q̄ maxime desiderant. ¶Pro improbattone harū opinionū. dicit ari. q̄ nō videt vtile omnes istas opiniones discutere: sed illā solā que habet aliquā ꝓbabilitatē. ¶Procedēdūq; est a notioribus nobis: cū ḡ opationes sint notiores habitibus oportet auditorē hui⁹ scientie exercitari in bonis opationibus. ¶Et q̄ inquirit de felicitate naturali que consistit in bonis hui⁹ vite: dicit triplicē ee vitā excellentē scz voluptuosam: ciuilē: t contēplatiuā. voluptuosa est subiecta passionibus: ciuilis moderat passiones. Contēplatiua est sine passionibus: finis voluptuose est voluptas corporis: finis ciuilis est exercitiū virtuose opationis: Contēplatiue speculatio veritatis. Est aūt voluptuosa vituperabilis t obprobriosa. vnde dicit ari. q̄ voluptatib⁹ dediti vident esse bestiales pecudū vitam eligendo. In voluptatibus igit nō ē felicitas naturalis hominis: cū voluptates sint hominib⁹ t brutis cōes. ¶Q̄ aūt felicitas nō sit in huius mundi honoribus declarat ari. ¶Pro quo ꝑmittit q̄ excellentes viri t magnarū rerū oparij honorē putāt esse felicitatē quorū motiuū fuit q̄ fere finis ciuilis vite est honor Et notanter dicit fere q̄ fm rei veritatē honor nō est finis vite ciuilis: sed fm aliquorū iudicium t appentiā fere nāq; est additio diminuēs. ¶Hanc ergo opinionē similiter improbat q̄ bonum illud qō dicit felicitas est ꝓprium felici t de difficili amissibile: sed honor non est huiusmodi q̄ non est in ipso honorato: sed magis in honorantibus ex quorū volunt̄ate dependet: ergo honor nō est felicitas. ¶Circa quod notādū q̄ felicitas ē duplex quedā extrinseca ipsi felici scz obiectum quod ꝓ opationez attingit: et talis non est in felici formaliter. Alia ē intrinseca que est operatio ꝓ quā obiectū beatificum attingit sicut deus attingit a beatis ꝓ actum intellect⁹ t voluntatis: t talis est ꝓpria beato t est formaliter in ipso: t de hac intelligit ratio ph̄i.

¶Scōo ꝓbat q̄ felicitas nō sit in honoribus: quia aliquid est melius honore: ergo in honore nō est felicitas: ꝓna est nota q̄ felicitas est summa ꝓfectio: vt ptz ex p̄cedentib⁹. antecedēs ꝓbat q̄ virt⁹ est melior honore: cū honor desideretur ꝓpter virtutis apparentiā: multi nāq; honorē appetunt vt bonos seipsos credant t ceteris boni appareant: vñ a prudentibus maliciose querunt honorari: vt honor ꝓ tales ex habitibus certi⁹ perhibeat testimoniū eorū virtuti. Scōm em tuliū honor est exhibitio reuerētie i testimoniū virtutis virtus igit melior ē honore: t sic honor nō est finis ciuilis vite. Sequit aūt ex hoc: aliqui forsan dicerent virtutē esse finē vite ciuilis: ad hoc excludendū dicit q̄ felicitas nō est cōis vigilanti t dormienti cū cōsistat in operatione virtus aūt pōt ee i dormiēte t nō opante virtus: ergo non est finis vite ciuilis: sed vsus seu operatio virtutis. De hac t de vita contemplatiua dicetur in sequētib⁹. ¶Alterius ꝓbat ari. q̄ felicitas non sit in diuitijs: q̄ felicitas cum sit bonū ꝓpter se nō queritur alterius gratia. Diuiti autem que sunt bonū vtile querunt ꝓpter aliud: vt ꝓpter vite necessitatem vel voluptatem: ergo in his nō cōsistit felicitas. Itē felicitas nō cōsistit corporali voluptate que desiderat ꝓpter se: ḡ a fortiori nec i diuitijs que sepe querunt ꝓpter voluptatem. ¶Cōsequenter ari. improbat opinionem platonis. Circa quod notādum q̄ platonici posuerunt felicitatem consistere in quodā ḡ se bono quod est ydea oīm bonor⁹ cui⁹ ꝓticipatōe oīa alia sunt bona: hāc aūt opi. improbat ar⁹. q̄ ℵo ō mō

ralibus agēs videbat̄ nō moraliter agere magistrū suū platonē īpugnādo :ideo se excusat.d.veritatē esse p̄ferendā humane familiaritati.vnde dicit ꝙ ambobus scz veritate ⁊ platone exn̄tib⁹ amicꝫ sanctū est.i.virtuosum ⁊ iustū p̄honorare veritatē.¶Arguit igit̄ arꝫ.cōtra platonē plurib⁹ rōnibus quarū vna est talis:quorūcūqꝫ vna est ydea cōis eoꝝ est vnū p̄dicam̄tū cōe:sed bonoꝝ nō ē vnuꝫ cōe p̄dicam̄tū:ḡ nec vna cōis ydea:maior pꝫ qꝛ plato pōebat ydeas ī specieb⁹ athomis que scz p̄dicāt̄ de solis indiuiduis. Illa aūt que sūt vnū specie.nō sūt ī diuersis p̄dicamētis.vnde dicebat ydeam hominis esse substantiā sepatā a motu ⁊ accidentib⁹ ꝑ accn̄s nihil habentē in specie nisi naturā speficā quā dicit eē hominē ꝑ se : ⁊ sic de ydea equi asini et aliarū specierū.vt dictū est septimo metaphisice:minor ꝓbat̄ qꝛ bonū cū sit cōuertibile cū ente dicit̄ de q̄libet p̄dicamēto ⁊ de quolibet ente:vt de⁹ d̄r bon⁹ ⁊ substātia bona:⁊ virtutes que sunt q̄litates bone:⁊ sic de reb⁹ aliorū p̄dicamētorū:ptꝫ ḡ ꝙ nō oīm bonoꝝ est vnū p̄dicamentū cōe. Itē arguit sic:quorū ē vna ratio specifica est vna cōis ydea:sed boni ⁊ ꝑ se boni est vna rō specifica sicut hominis ⁊ ꝑ se hoīs:ergo boni ⁊ ꝑ se boni erit vna ydea que dicit̄ ꝑ se bona .Sil̄r arguit̄ ꝙ illis duob⁹ ꝑ se bonis est vna rō cōis ⁊ per ꝯn̄s tertia idea: ⁊ sup illas sim̄lr inducā quartā: ⁊ sic in infinitis .

¶Et si diceret̄ ꝙ bonū ⁊ ꝑ se bonū non sunt vnius specifice rōnis:qꝛ vnū est ꝑpetuū reliquū aūt nō.¶Contra hoc dicit:ꝙ hoc nō tollit vnitatē ratiōis quia albedo vnius anni non est magis albedo in specie albedinis ꝙ albedo vnius diei:⁊ ideo duratio nō variat speciem.

¶Dicit vlteri⁹ ari. ꝙ ꝓbabili⁹ dixerūt pithagorici ponētes vnū sūmū in coordinatiōe et ī nūero maioꝝ minoꝝ ꝙ platonici q̄ posuerunt illud sūmū bonū cōe ⁊ ꝑticipatū in oībus bonis.¶Ad euidētiam p̄dictoꝝ notādū ꝙ si plato posuerit ydeas esse q̄dditates rerū ꝑ se existen̄. ipsisqꝫ cōes cōitate seu vl̄itate p̄dicationis:vt ei imponit̄ male posuit:Si vero posuerit in esse diuīa: vt au⁹. tūc nō eēt impugnandus.¶Unde sicut forme artificiales habent duplex esse scz vnum in actu s̄m ꝙ sunt in materia:⁊ alterū ī potentia actiua: s̄m qd̄ sunt in mente artificis . sic forme naturales habēt duplex esse .s.vnū in proprio genere:⁊ alterū in prīo motore:cū em̄ oīa operet̄ nō naturali necessitate:sed libera voluntate optet ꝙ habeat apud se formas exēplares omniū operandoꝝ que dicūt̄ ydee ab ydos ꝙ est forma:sunt nāqꝫ forme exēplares ⁊ rationes seu quidditates rerū in ꝯmutabiles:Hee autē ydee licet sint plures s̄m rationē sunt tn̄ vna s̄m rem . Nēpe ydea per quā deus omnia creata cognoscit ⁊ operat̄ nihil aliud est ꝙ diuina essentia inq̄tū est exemplaris rerū forma q̄ quia eminenter cōtinet oēs res est rō ipsas cognoscendi ad cui⁹ imitationem nō vniformem sed multiformē producunt̄ omnia subsistentia. deus nāqꝫ ē cā finalis efficiens ⁊ exemplaris o īm cui⁹ ꝑfectionē simplicem imitant̄ creature ex sua impfectione s̄m modū differentē et impfectū. Quedā em̄ s̄m esse solū vt lapides:alie s̄m esse ⁊ viuere: vt arbores ⁊ bruta:aliter s̄m intelligere vt rōnales creature:ip̄a ḡ diuīa eēntia accepta ab ī tellectu suo vt exemplar eternū diuersarū rerū producēdarū s̄m diuersum imitationis graduꝫ q̄uis sit vna s̄m esse tn̄ aliquādo dicit̄ plures ydee propter pluralitatē illorū quoꝝ est similitudo seu exemplar. vnde licet ratio eterna qua conditus est homo et qua cōditus est equ⁹ sit vna s̄m rem : ē tamen alia et alia s̄m rōnem iuxta varietatē q̄dditatū cognitarū. Un̄ ipse q̄dditates rerū habētes esse cognitum dicunt̄ ydee:vt lapis cognit⁹ potest dici ydea lapidis s̄m sco. 35.dis. primi sentētiarū. ¶Ad propositū itaqꝫ reuertēdū si plato ponēs felicitatē cōsistere in quodā ꝑ se bono qd̄ est ydea omniū bonoꝝ cuius participati ōe oīa alia sunt bona intelligat ꝑ illud ꝑ se bonum

ipam diuinā essentiā que est eēntialiter bona q̄ est idea ⁊ exemplar oīs boni: q̄ q̄dam est cōis seu vl̄is nō in p̄dicādo sed in causando: qꝛ videlicet omne ens ⁊ oē bonū eminēter ⁊ virtualiter cōtinēt cui⁹ ꝑticipatiōe oīa alia sunt bona: nō quidē sicut indiuidua que ꝑticipāt naturā specificā: sed sicut effectus ꝑticipat suā causam ipam imitando ⁊ ꝑfectiōes in ipsa eminenter cōtētas ꝑtialiter seu īpsecte recipiendo. Si sic intelligat vtiq̄ bene dicit ⁊ cōformiter dictis theologoꝝ. In visione nāq̄ ⁊ fruitione ipius diuīe eēntie cōsistit felicitas hoīs naturalis naturale accipiendo nō ꝓ naturaliter attingibili: sed ꝓ illo ad qd̄ adipiscendū natura ipa ordinat̄. ¶ Q̄ aūt sic intellexerit plato videt̄ sentire Aug. vnde in p̄ncipio. x. de ciuitate dei sic ait. Elegim⁹ em̄ platonicos oīm ph̄oꝝ merito nobilissimos ꝓpterea qꝛ sapere potuerūt in mortalē ac rōnalē vel intellectualē hominis aīam nisi ꝑticipato luīe ipius dei a quo ⁊ ipa ⁊ mūdus fact⁹ est beatā esse non posse: ita illud qd̄ oēs hoīes appetūt. i. vitā beatā q̄ q̄ isti assecuturuꝫ negant q̄ nō vni illi optio qui est īmutabilis deus puritate casti amoris adheserit. Itē. x. de ciuitate hec itaq̄ causa est cur istos ceteris p̄feram⁹: qꝛ cū alij ph̄i ingenia sua cōtinuerit in requirēdis rerū causis: ⁊ quisnā est modus docēdi atq̄ vinendi. Isti deo cognito repererūt vbi esset ⁊ causa cōstitute vniuersitatis ⁊ lux ꝑcipiende veritatis ⁊ fons bibende felicitatis.

Ca. IIII

Vrsus redeamus.

r ¶ Postq̄ aris. īprobauit varias opiniones de bono hūano qd̄ dicit̄ felicitas. hic ꝯn̄r tractat de ipsa determinatiue inq̄rendo p̄mo felicitatis descriptionē. Circa qd̄ p̄mittit q̄ bonū appetibile est triplex qd̄dā em̄ est appetibile ꝓpter aliud vt diuitie. qd̄dā aūt est appetibile ꝓpter se ⁊ ꝓpter aliō vt voluptates honores ⁊ v̄tutes: que lꝫ ꝓpter se possint appeti: possunt et appeti ꝓpter aliud: talia nāq̄ appetim⁹ ꝓpt̄ felicitatē existimātes ꝑ ipa fieri felices. qd̄dā vero est appetibile ꝓpter se tm̄ vt felicitas que est finale bonū hoīs: cū nō ordinet̄ ad aliud quātū est de se: sed alia ad ip̄m. Ex quo patet q̄ ē bonū sufficiēs excludens indigentiā ⁊ bonū ꝑfectū excludens īꝑfectionē quo cōplete habito bene est habenti. ¶ His premissis rn̄dit aris. q̄ felicitas cōsistit in opatione hominis inquātū hō. Et arguit sic sicut statuificus ⁊ q̄libet artifex: vt talis artifex se habet ad suū finale bonū sic hō vt homo se habet ad suū: sed finale bonū cuiuslibet artificis inquātū hmōi ē in opatione sibi ꝓpria: ꝯ felicitas que ē finale bonū hoīs erit in opatione hoīs inquātū homo. Q̄ aūt homo inquātū hō habeat opationē sibi ꝓpriā ꝓbat arguendo ꝑ locū a minori ad mai⁹: qꝛ textor et coriari⁹ ⁊ alij artifices qm̄ opant̄ ꝟm artem habent operationes ꝓprias inquātū sunt tales artifices: ꝯ homo inquātū homo qui operat̄ ꝟm naturā habebit ꝓpriā opationē alias homo esset alias ociosum in natura qd̄ dicere est in cōueniens. ¶ Itē arguit̄ sic: singule ꝑtes hoīs habent opationes sibi ꝓprias vt oculus videre ⁊c̄: ergo homo vt hō habebit suam ꝓpriā opationē. Hec aūt opatio nō est ꝟm ꝑtē vegetatiuā qꝛ illa etiā ꝯuenit plantis. nec ꝟm partē sensitiuam qꝛ illa ꝯuenit aīalibus brutis: erit igit̄ ꝟm partē aīe rōnalē. Dicit̄ aūt rōnale duplicit̄ vno modo de habēte p̄ncipaliter rōnez cuiusmodi est intellect⁹. Alio mō de illo qd̄ ē bene ꝑsuasibile ꝑ rōnē cuiusmodi est volūtas q̄ ꝑ intellectū dirigit̄. Felicitas igit̄ q̄ est bonū humanū cōsistit in ꝓpria operatione hōis que est ꝟm ꝑtem aīe rationalē q̄ ē opatio hoīs vt homo: cū aūt sit eadē opatio hominis vt homo ⁊ studiosi seu virtuosi hoīs. felicitas q̄ ē operatio hominis vt homo erit opatio ꝟm virtutē: qꝛ vero felicitas est optimū bonū humanū illa operatio in qua consistit erit ꝟm optimā v̄tutē: que āt sit il

la operatio declarabitur in .x. vbi de felicitate tractabit in speciali distinguendo inter politicam et contemplatiuam felicitatem : hic aũt de ipsa agit in cõmuni.

¶ Ursus dicit aristotiles q talis opatio in qua consistit felicitas debet esse pfecta ꝛ cõtinuari pro magna parte vite. quod ꝓbatur: qꝛ sicut vna yrundo nõ facit ver: sic nec hominem felicem facẽ vna dies. ¶ Sed contra predicta arguit: qꝛ aristo. in pcedentibus arguendo contra platonem dicit q diuturnitas non variat rationem boni: qꝛ albedo vnius anni non ẽ magis albedo q̃ albedo vnius diei: dic aũt dicitur q includitur in felicitate que est optimum bonum. Rᵒ q perfectio summa põt intelligi dupliciter: vel intensiue vel extensiue. Si felicitas igit sumatur ꝓ pfectõne intensiue solum: sic non includit diuturnitatem. Si vero sumatur pro perfectõne intensiue et extensiue sumpta sic ipam includit. Unde licꝫ albedo vnius anni non sit perfectioꝛ albedine intensiue vnius diei: est tamẽ pfectioꝛ extensiue: ꝛ sic intelligitur dictuꝫ aristotilis in secũdo topicoꝝ Q bonum quanto diuturnius tanto melius. Sed contra hoc occurrit aliud dubium: qꝛ ex hoc videtur sequi q felicitas non consistat in operatõe virtutꝭ: sed in habitu ℞ tuoso: cum habitus sit diuturnioꝛ. Respondetur q consideratões phi in libo topicoꝝ non tenẽt in illis que plures habent differentias sed in his que solum vnam habent differentiam quam considerat. Unde primo topicoꝝ dicit q nõ considerat in multis distantibus bonuꝫ ergo quanto diuturnius bonum tãto melius verum est ceteris paribus. In proposito autem cetera non sunt paria: quia habitus et actus non tantum differunt per permanentius vl diuturnius et minus diuturnum. Hec ſm Scotum dist. 49. quarti sententiarũ. Ex predictis patet descriptio felicitatis scz q felicitas ẽ opatio hominis ſm optimam virtutem i vita perfecta. ¶ Consequentor declarat aristoti. descriptiõem felicitatis dñ assignatam ex eo q cum ipsa aliqualiter cõsonant ea que dicta sunt ab alijs de felicitate quod est signum et probabile argumentum q ipsa sit bene assignata.

¶ Circa quod premittit q bonoꝝ q̃dam sunt bona interioꝛa: et horum quedam sunt bona anime vt scientie ꝛ virtutes: quedam sunt bona corporis: vt sanitas vel pulchritudo. Alia autem sũt bona exterioꝛa sicut diuitie ꝛ honores cum ista dõne itaq; data conueniũt ea que a sapientibus dicuntur ponẽtibus felicitatem consistere in bonis anime que sunt principalissima bona. Hoc patet: qꝛ operationes anime in quibus consistit felicitas vt dictum est ad anie bona pertinẽt. Huic etiam sententie concordat q omnes communiter dicunt q bene viuere est esse felicem: qꝛ fere nihil aliud esse videtur vita bona q̃ bona operatio. Cum predicta etiam dissione conueniunt illi q̃ posuerunt felicitatem esse virtutem: qꝛ operatio ſm virtutem est aliquid pertinens ad virtutem. Verumtamen melꝰ dicitur q sit operatio scõm virtutem sicut enĩ melioꝛ est vsus possessionis q̃ ipsa possessio: ita melioꝛ est vsus seu operatio scõm virtutem q̃ ipsa virtus: ꝓ hanc nanq; premium acquiritur. ¶ Et ponit aristotiles exemplũ: quia agonisantes i olimpiadibus coꝛonantur: non autẽ non agonisantes licet sint viri fortissimi. sic ꝛ virtute vtentes preferuntur virtutẽ habentibus et non ea vtentibus.

¶ Circa quod notandum q olimpia dicitur ab olimpo monte qui est in Grecia Et dicitur ab oloy quod est totũ ꝛ phos quod est lux vel ignis: quasi totus luciꝺus vel igneus. Unde et celum aliquãꝺo dicitur olimpus iuxta illius montis celsitudinem. In illo autem monte antiquitus a quinquennio in quinquennium fiebant celebritates solẽnes et ludi exercitatiui humanarum virium: et vocabãtur olimpiades in quibus victoꝛes premiabantur. Ab his igitur pbs traxit exemplum. ¶ Fuerunt etiam aliqui dicentes q felicitas est virtus cum delectati-

one qui etiam cum vera vīsione concordant: quia vnicuiq; est delectabile illud quod diligit. Cum ergo virtuosus diligat opera virtuosa sequitur q operatio virtuosa sit sibi delectabilis: que quidez delectatio potior est alijs delectatōnib⁹ quia est magis naturalis cum sit partis rationalis que est nobilior pars homis per quam constituitur homo in specie. Unde virtuosus non indiget extrinseca voluptate cum habeat delectationem intrinsecam in operatione virtutis que est plurimum delectabilis pulchra et bona quod patet maxime per iudicium sapiētis t virtuosi viri: qui operatōnes virtuosas iudicat esse maxime delectabiles. ¶ Ubi notādum q licet voluptates carnales sint magis impetuose propter passiōs ab obiectis sensibilib⁹ illatas sensibus t inclinationem appetitus sensitiui Spirituales tamen sunt delectabiliores licet mundani carnalibus dediti oppositum iudicant: sed iudicium ipsorum est falsum: quia scōm Augustinum Acetuz delectationis carnalis quo sunt repleti non sinit mel suauitatis spiritualis degustare. Unde ait apostolus. Animalis homo non percipit ea que dei sūt. Per oppositum autem veraciter iudicant homines virtuosi qui habent rectum sensū circa operationes virtuosas. Unde ait psalmista: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ozi meo. Judicio igitur virtuosorum qui sunt experti delicias spirituales credendum est.

¶ Consequenter declarat arist. quomodo cum predicta vīsione conueniunt illi qui ponunt felicitatem diuitias licz nanq; felicitas non principaliter consistat i ipsis sed in operatōne virtutis secundario tamen ipsis indiget. ¶ Pro quo notandum q exteriora bona que dicuntur bona fortune aliter requiruntur ad felicitatez politicā aliter ad contemplatiuā Ad felicitatem nanq; vite contemplatiue talia non requiruntur vltra necessariam sustentationem vite: imo prosperitas temporalis contemplationi prestat impedimentum. Hinc est q phi diuitias t mundi blandicias cōtemnebant vt philosophie vacarent. Talia tamen faciunt ad quendam ornatum et pulchritudinē politice vite actiue. vnde redditur homo ciuiliter viuens contemptibilis in oculis aliorum si sit pauper ignobilis aut si pessimos filios aut amicos habet.

De causa felicitatis. Ca. V. Unde et queritur.

Hic consequēter inquirit ar. vnde causetur in nobis felicitas: an vicz proueniat a causa diuina an humana vel a casu t fortuna? Ad quod dicit si est aliquod deorum donum rationale ē illud esse felicitatem cū felicitas sit summum bonum omniū bonorum humanorum. Si autē felicitas n sit donum a deo missuz sed proueniat ab homine per studium t exercitium virtutis: nihilominus videtur esse aliquod diuinissimū cum sit premiuz et finis virtutis. ¶ Circa quod notandum q non dicitur aliquid diuinum solum qz immediate sit a deo sed quasi nos deo assimulat in quo est excellentia sanctitatis. Per virtutes autem in quarum operatōne cōsistit felicitas deo assimulamur. Loquitur autē dubie aristotiles scōm Scotum in prologo primi sententiarum: quia naturali ratione ad veram felicitatē nature humane non potuit pertingere. Per hanc nanq; tantuz peruenit ad noticiam felicitatis naturalis que habetur in hac vita que consistit in opatione virtutis et speculatione veritatis: que quidem est a deo principaliter t secundario ab homine: esse autē aliam felicitatez ratione naturali non concluſit. ¶ Licz autem aristo. dicat in duodecimo metaphisice esse vnum deum principem vniuersi qui est virtutis infinite: hic tamen substantias separatas vocat deos non per virtutis infinitatem sed per eterne beatitudis ptcipatōz. et q̄ q̄ demōes a phus dā dij nūcupētur: licz tn augus. in. 8. ō ciuitate dei: Platonici ponentes vnum

deum summũ ceterorꝝ deorum opificem. Appellat deos spiritus celestes eterna beatitudine perfruentes. Demones vero spiritꝰ eterne miserie subiugatos: vnde ibi recitat apuleium platonicũ dicentem demones esse genere anĩalia: corpore aerea: mẽte rationalia: animo passiua duratõne eterna. Ipsorꝝ nempe miseria innuitur ꝑ hoc ꝙ animo passiua dicuntur. ¶ Declarat vlterius aristo. ꝙ felicitas habet esse a causa humana cum per disciplinam et studium possit inesse omnibus non orbatis ad virtutẽ. i. non habentibus impedimentum ad opandum opa virtutis: vel ꝑ malam cõsuetudinẽ: vel ꝑ nature defectum cuiusmõi sũt naturaliter stulti. Q aũt felicitas non sit a casu vel fortuna ꝓbat ꝗꝛ cuꝫ sit maximũ omniũ virtutũ esse valde ꝑniciosum si a fortuna hominibus aduenirет: mlt̃ omagis nanqꝫ alia humana bona essent a fortuna ⁊ cessaret studiuꝫ humanũ circa humana bona exeq̃enda: qđ esset periculosissimum. ¶ Ex p̃dictis infert aris. ꝙ nullum irratõnale anĩal põt esse felix: qꝛ cuꝫ rõne careat nõ p̃t cõicare in opatõe v̄tutis: nec etiã pueri qꝛ ꝓpter defectũ etatꝫ nondũ habent ꝑfectum vsuꝫ rationis vt possint operari opa virtuosa. et si aliqñ dicãtur boni hoc ẽ ꝓpter spem future ꝑfectõis q̃ ex aliq̃bus indicijs ab eis ꝑcipitur. Ideo aũt non sũt ꝓ tũc felices: qꝛ felicitas et indiget virtute ꝑfecta et vita perfecta: vt dictum est. ¶ Inquirit vlterius arist vtꝝ aliquis sit felix cum viuat? Circa quod dicit solon ꝙ felicitas nõ p̃t haberi in hac vita sed solum post mortẽ: cum hec vita sit multis miserijs et transmutationibus fortune subiecta: sepe nãqꝫ accidit vt illi qui exterioribus bonis habundant incidunt in maximas calamitates. Iste solon leges dedit atheniẽsibus: et numeratur inter septem sapientes ab augustino. xviij. de ciuitate dei. ¶ In oppositum vero dicit aristo. ꝙ homo potest esse felix in hac vita non obstantibus infortunijs: quia in his bonis exterioribus non consistit p̃ncipaliter felicitas: vt dictum est in precedentibus. sed ĩ operationeꝫ ꝑm virtutem que non variatur per huius vite infortunia: cum virtutes sint habitus permanentissimi: sunt enim stabiliores scientijs demõstratiuis: cum ꝑm eas homines cõtinue operentur: ⁊ hec videtur esse causa vt non ꝑfiat circa ip̃as obliuio: sed felix est in virtute perfectus: ergo semper poterit operari ea que sũt virtutis. et sic optime fert omnes fortunas et in omnibus se prudẽter habebit nec in infortunijs succũbet. et ita faciliter non transmutabitur de felicitate in miseriam: sed erit sicut tetragonus sine vituperio.

Ubi notandum ꝙ Tetragonus dicitur corpus cubum: quod videlicet habet sex superficies: octo angulos: ⁊ duodecim latera. tale autẽ corpus qualitercunqꝫ iaceatur. ⁊ super quodcunqꝫ latus ceciderit semper fixe stabit: et in eadem altitudine permãebit: sic homo virtuosus nec eleuatur in prosperis nec deicitur in aduersis: ⁊ sic est sine vituperio sicut corpus vndiqꝫ quadratum.

¶ Dicit itaqꝫ aristotiles ꝙ cum operationes virtuose habeant dominium in felicitate: quia in ipsis principaliter consistit felicitas ñ sequitur propterea ꝙ beatus fiat miser propter infortuniaꝫ: quia fortunis sibi datꝫ bene vtetur: sicut pertinet ad coriarium: ꝙ ꝑm data sibi coria faciat calciamenta. ⁊ sic de alijs artificibus. Prudenter etiam se habebit circa fortunam filiorum, vel quorumcunqꝫ amicorum qui conferunt homini et ĩ malum et in bonum. Amicabile nanqꝫ est de bono amici gaudere: vl̃ de malo vt de proprio dolere. Huiusmodi autem fortune amicoruꝫ aliter conferunt viuis ⁊ alr̃ mortuis: sicut alr̃ conferunt ea que ĩ tragedijs recitantur ⁊ que fiunt in presentiam. ¶ Ubi Notandum ꝙ in theatris in quibus erant loca ludorum recitabãtur virorum illustrium gesta preclara ⁊ eorꝝ preconia et premia: vt ex hoc animentur audientes ad similia: et hec recitatõ

dicebatur cōmedia. Vñ ꝯmedia dicitur a comos quod est villa ⁊ odos quod est cantus quasi cantus viltarum. Recitabātur etiam hominum gesta mala ⁊ turpia et eorum obpropria vt ex hoc animarentur audientes ad cauendum talia: et hec recitatio dicitur tragedia a tragos grece quod est hircus latine: qꝛ traged⁹ post tragediam recipiebat hircum ꝓ munere officij sui. sicut ergo ī tragedijs minus tangebantur audientes gesta olim preterita q̄ presentia: sic minus tanguntur mortui q̄ viui ex amicorum fortunis qꝛ illi sunt vt olim preteriti: isti vero vt presentes. Unde dicit aristo. ꝙ aliud videntur conferre defunctis bone operationes et infortunia amicorum non tamē taliter q̄ felices faciāt miseros: vel miseros faciant felices: de quo magis habet videri in .4to. sentē. ¶ Ex predictis patet ꝙ felicitas naturaliter acquisita de q̄ loquitur aristoti. potest haberi in hac vita non obstantibus huius vite infortunijs: non tamen potest hic adipisci vera et perfecta felicitas omnē pēalitatez excludens que nec etiam potest ratione naturali inuestigari sed ad eius noticiam habendam supernaturalis illustratio necessaria est. Fuit tamen vera felicitas aliq̄bus gentilibus celitus inspirata sicut beato iob: sic etiā plato habuit noticiam de verbo dei in eterna generatōne humam intellectum transcendente ſm August. in octauo libro confes. Aliqui etiā gentiles temporalem eius incarnationem sancti spiritus instinctu cognouerūt. Unde tēpore Constantini fuit repertum cuiusdam gentilis sepulchrum laminam habens auream in qua erat scriptū, christ⁹ nascetur ex virgine et credo in euz. Sic sibilla erithrea prenunciauit christum filium dei mundum saluaturum fidelesq̄ et incredulos in carne resumpta iudicaturum ſm augustinum. xviij. de ciui. dī ca. xxiij. Fuit autē Sibilla circa tempus regis ezechie regnante romolo qui ciuitatem romanam edificauit. Hoc etiā modo potuit ortum habere pħorum opinio de anime rationalis inmortalitate q̄ ratione naturali non potest demonstrari: licet probabiliter possit persuaderi. Non enī omnia dicta a pħis probantur ratōe naturali sed persuasione vel vulgari opinione precedentium ſm Scotum 43. distinctōne quarti sententiarū. q. ij.

Capitulum sextum.

Eterminatis autem.

d ¶ Hic aristotiles agit de felicitatis dignitate et eius dependentia a virtute inquirens vtrum sit bonum laudabile vel honorabile. ¶ Ad cuius euidentiam Sciendum ꝙ Laus ꝯsistit in solis signis verborum: Honor autem in quibuscunq̄ signis exterioribus: ⁊ sic laus in honore includitur. ¶ Item notādum ꝙ laus et honor aliquando sumuntur large pro testificatōne cuiuscunq̄ excellentie vl' exhibitione reuerentie: ⁊ sic sepe vnum sumitur pro reliquo: ⁊ sic laudantur ⁊ honorantur non tantum bona propter aliud sed etiam bona propter se Unde de deo qui est summum bonū dicit Psalmista Magnus dominus ⁊ laudabilis nimis. Alio modo sumunt̄ stricte ⁊ sic laus est testificatio excellentie ī ordine ad aliud: et fit solum in verbis vt dictum est. ¶ Honor autem est exhibitō reuerentie in testimoniuz excellentie absolute: et potest fieri in verbis ⁊ factis vt inclinationibus munerum oblationibus ymaginum institutionib⁹ ⁊ alijs signis. Accipiendo igitur laudem proprie dicit Aristotiles ꝙ felicitas non est bonū laudabile quod est bonum propter aliud: Laus est enim virtutis in ordīe ad operationem: quia per eam sumus operatores bonorum: et hoc tam in virtutibus anime q̄ in virtutibus corporum: vt aliquis laudatur scd̄m virtutem corporis quia est fortis ad pugnandū ⁊ agilis ad currendum. Cum ergo felicitas sit bonū perfectum propter se non est bonum laudabile sed honorabile seu beatificabile. optimorum enī non est laus sed aliquod melius laude: ⁊ sic deos dicimus beatos

et optimos viros in quibus est quedam participatio diuinitatis aliquid melius laude attribuētes eis. ¶Probat etiam q felicitas sit bonum honorabile: q est principiū cuius gratia cetera omnia operamur: et sic est quasi quoddam diuinum. Nam ōs est principium et causa omnis boni. Honor autē debitus deo et sanctis distinguitur a theologis in latriam. yperduliaz: et duliā. Latria est honor soli ō debitus actu exteriori vel interiori in protestatione sui dñij. yperdulia est excellētiua reuerētia exhibita creature: et debetur humanitati christi et purissime matri eius. Dulia vero alijs sanctis: de quo i tertio sententiaz. ¶Deinde agit. p. de felicitatis dependentia ad virtutē ostendens q inquirens de felicitate debet prescrutari de virtute cum in dione felicitatis ponatur virtus. Est eñ operatio hominis fm virtutem. vnde ciuilis sciētia cuius finis ē humana felicitas circa virtutis studium videtur maxime insudare Intendit enī ciues bonos facere et legibus obedientes: sed consideratio politice ad presentem scientiam pertinet: quia in hac scientia tradūtur principia politice. Ex quo patet q consideratio de virtute pertinet ad pñtem sciētiam. ¶Quia vero felicitas est operatio anime inquirendū est de virtute anime et nō de virtute corporis: et sic inquirendū ē de ipa aīa quod probat aristo. a simili: q sicut medicus oculoz et alioz membroz corporis habet agnoscere de corpe: sic ista sciētia tanq medicina anime habet considerare de anima. Si vero in hac sciētia cōsideratur de anima ppter virtutes est tātum de ipsa considerandū inquantū sufficit ad beatitudinem et ad virtutes. Amplior autem cōsideratio eius spectat magis ad naturalem pōm. ¶Dicit ergo aristoti. q quedā ps seu partialis perfectio anime est rationalis et quedam irrationalis. Irrationalis autē est duplex: q̄dam enī nullo modo participat rationē sicut plantatiua vel vegetatiua que incipitur in plantis et in embrionibus: et in omnibus que nutriuntur. Cum aūt hec sit cōmunis hominibus et brutis et plantis ideo non est humana. ¶Ad euidentiam predictoz fm alex. de hal. in pma parte. ij. sentē. q embrio nō habet animaz se informantē: q tūc in homīe essent plures anime: cuius oppositum tenet augustinus in li. de ecclasticis dogmatibus. Sed dicitur hic aīa vegetatiua esse in embrione: q habet animam operantem aliquo modo in ipso. i. operationē aīe. In decisione eui seminis a generante delinquitur xtus in semine que inualescit et vigoratur a virtute corporis animati ipsam continentis per quam fiunt in eo operationes vegetatiue vt alimento vti et augmentari. Unde semen decisum in matrice vertitur in sanguinem et sāguis in embrionem. Embrio autē habet figuram quandam masse carnis que est in propinqua dispositione ad figuras membrorum.

Sed contra predicta arguit sic: Embrio vivit ergo habet animam se informantem. Consequentia est nota q animatum et viuens ad seinuicem paria sunt: vt habetur in libro de motu cordis ¶Probatur antecedens per aristotilem xvj. de animalibus dicentem q omne cōceptum viuit sicut viuunt arbores: et vocat conceptum semen relictum in matrice a generante. ¶Item in libro de motu cordis dicitur q ecq est viuens et adolescens. ¶Ad primum q viuere nō sumitur ibi proprie prout viuere dicitur illud quod habet animam formā sui et perfectionem. Si vero embrio sic viueret: tunc esset corpus animatum: et per cōsequens esset planta vel animal quod est falsum. Sed potest dici viuere extenso nomine vite ex influentia quam recipit a corpore continente viuificato ab anima se informante. Eo mō possunt poma dici viuere ex influentia quam recipiunt a planta cui contigua sunt que viuificatur ab anima vegetatiua. ¶Ad secundum dicitur q embrio aliquando nomine ex-

tenso dicitur fetus formatus ⁊ organisatus et hoc modo eq̄ est viuens embrio ⁊ adolescens.

Declarat vlterius aristotiles

quō ipa anima vegetatiua cuius potentia sunt nutritiua augmētatiua ⁊ generatiua non est humana: ⁊ hoc sic: ſm operationem illius qđ ōr humanū homo dicitur bonus vel malus felix vel miser: sed ſm operationem nutritiue hō non dicitur talis quia tunc homo essz maxime i sompno talis in quo potēcia nutritiua exercet maxīe opationē. Jn sōpno aūt hō non dicit felix. Unde cōmuniter dicitur q̄ felices nō differūt a miseris ſm dimidium vite sue siue ſm somnū. Jn somno nanq̄ quiescit a sua operatōne illa pars anime ſm quam homo dicitur bonus vl malus. ¶ Cōtingit tamē p accidens q̄ bonus ⁊ malus in sompno drīt ꝓpter differentiam que fuit in vigilando inquātū vicz quidē motus vigilantiū ptranseunt ad dormientes. Ea enī que homo cogitat vigilando sepe occurrūt fantasie dormientis. et ideo dicit aristo. q̄ meliora sūt fantasmata studiosoꝝ seu virtuosorū q̄ quorūlibz alioꝝ. ¶ Ad euidentiā predictorū notādū q̄ ꝓ statu isto est connexio intellectus cū virtute fantastica ita q̄ intellectus nō pōt suam operationē exercere nisi fantasia concurrat fantasiādo seu imaginando. Hinc est q̄ leso vel impedito organo fantasie vt patet in phreneticis intellectus impeditur a sua operatione. Quia igit̄ in somnis virtutes sensitiue interiores sūt impedite propter fumositatem ciborum ascendentiū ad cerebrū virtute calozis ipos in stomacho decoquētis: Jdeo intellectus tūc non pōt recte decernere quare nec meret̄ nec demeretur homo ex his que accidūt i somnis: sed consensus volūtatis precedēs vl subseq̄ns sompnum imputatur ad meritum vel demeritū. Sepe tamē ea que accidūt in sompnis sūt sequele eorum que in vigilia precesserūt. quia igit̄ hec pars anime est expars humane virtutis quomodo sit propria homis est ad presens relinquenda. ¶ Notandū q̄ in sompno nedum liganē sensus interiores sed etiā exteriores. cuius causa est: qz vapores per calorem cordis ad cerebrum eleuati ꝓpter frigiditatem cerebri ingrossātur ⁊ descendūt in quo descēsu obstruūt vias et meatus venaꝝ per quas spiritus sensitiui a sensu cōmuni tanq̄ a fonte deriuantur ad sensus exteriores. Jn sompno autē contingūt sompnia non tantū conformia dispōni anime sicut studiosus sompniat studiosa sed etiā complexioni corporis vt flegmatici sompniāt de aquis vel fluuijs. Colerici de igne. Sanguinei de aere: vt q̄ volāt vel aliquid simile agāt. Melancolici vero de terra. Accidūt etiam quādoq̄ sompnia misterio angelorū seu illusione demonū. Sompniam⁹ etiā nō solū illa que speram⁹ vel operamur i vigilia precedenti: sed etiam illa que lōgo tempore non occurrerunt nostre cogitationi. cuius ratio est: quia species talium vel consimiliū reseruātur in fantasia ⁊ ideo sensus cōmunis qui habet iudicare de obiectis sensuū particulariū cuius vsus ligatur in somno iudicat de fantasmate sibi presentato q̄ sit res cuius ē fāsma. ¶ Dicit consequenter arist. q̄ est alia pars anime que licet sit irrationalis est tamē aliqualiter particeps rationis. hec autē pars anime est appetitus sensitiuus: ⁊ q̄ hec pars irrationalis sit in homine declarat aristotiles ex conueniētia ⁊ differentia continētis et incontinētis. Conueniūt enim in hoc q̄ vterq̄ habet rationem laudabilem. Jn vtroq̄ etiam est appetitus qui contrariatur ratōni scilicet appetitus sensitiuus. ¶ Differunt autem quia incontinens vincitur huius modi appetitum sequendo passione desiderij et concupiscentie aduenientem. Non autem continens: quia appetitus sensitiuus continentis obedit rationi. ⁊ ideo licet sit de se irrationalis dicitur tamen aliqualiter cōmunicans in ratōne. Exemplum huius ponit aristotiles i corporibus. sicut enī videmus q̄ particule

corpoꝛ dissolute ex infirmitate vel ebrietate in hominibus eligentes ipsas mouere ad dexteram sepe feruntur ad sinistram Sicut nanq; ebrij contra electionem voluntatis crucem faciunt de tibijs: Ita licet ratio incontinentis preeligeret abstinendum Verumtamen passione appetitus sensitiui fertur in oppositum. ¶ Licet autem hec pars seu potentia anime obediat rationi continentis: est tamen magis subiecta in homine sobrio et temperato propter maiorem assuefactionem in operibus virtuosis.

¶ Ex predictis infert ꝓbus q̄ irrationale videtur esse duplex. Quoddam nullo modo in ratione participans vel communicans: puta planta: et sic de alijs. Alterum autem in ratione participans: vt concupiscibile: et vniuersaliter omne appetibile siue sit appetitus sensitiuus: siue appetitus intellectiuus que dicitur participare rationem scōm quod est exaudibilis vel obedientiabilis ratiōi suadenti deprecanti et increpanti admoduz patris et amicozum admonentium.

Dicit consequenter q̄ si velim⁹ illam particulam que aliqualiter participat rationē dicere rationalem tunc rationale erit simplex: Quoddam enim habens rationem principaliter siue ī seipso quod dicitur rationale per essentiam. Aliud autem sicut exaudibile et persuasibile a ratione quod dicitur rationale per participationem: et scōm hanc differentiam sumitur distinctio virtutis: quarum quedam sunt intellectuales: vt sapientia intellectus et prudentia. Alie autem morales: vt sobrietas et liberalitas.

¶ Ex ista littera mouentur quidam ad ponendum virtutes morales in appetitu sensitiuo eo q̄ diuidit philosophus virtutes morales ab intellectualibus secundum diuisionem partis rationalis ꝑ essentiam et rationalis per participationem: que pars dicitur appetitus sensitiuus: Quia sicut virtutes intellectuales sunt in intellectu: sic morales sunt in illo appetitu que est obedientiabilis rationi. ¶ Item ad hoc adducitur commentatoꝛ qui hunc passum exponens seu declarans dicit q̄ sunt in eo quod est medium inter partem plantatiuam ⁊ rationalem: et talis non est voluntas. ¶ Item alia ratione: quia in eodem sunt virtutes moderantes et passiones moderate: sed passiones sunt in appetitu sensitiuo: ergo et virtutes ipsarum moderantes.

¶ Hanc opinionem impugnat Doctoꝛ subtilis Scotus triceſima tertia distinctione tertij sententiarum ponens virtutes morales in voluntate. Quod ꝓbatur sic: Virtus est habitus electiuus: secundo huius. Electio autem est actus ꝑtis rationalis seu appetitus intellectiui ex sexto huiꝰ: sed habitus est potentie illiꝰ cuius est ꝑ se illius opatioꝛ igit̄ habitus moral' ꝑ se est ipiꝰ volūtat'. Cōfirmatur q̄ cū habitꝰ moralis ꝑficiat habentē et ipsum reddat facilem ad rationez meritoriam debet poni in illa potentia que est ꝓcipiū actꝰ meritoꝛij cuiꝰ ē volūtas

Ad argumentum Ad primum dico q̄ ꝑ. ñ distinguit virtutes morales ab intellectualibus ſm distinctionem intellectus et appetitus sensitiui: ꝓcum iusticia scōm ipsum in quinto libro ethicorum: nec sit in intellectu nec in appetitu sensitiuo.

¶ Item inquirens rationes felicitatis ī precedentibus excludit partem sensitiuaz: quia ī ista non est operatio hominis scōm q̄ homo que est operatio scōm virtutes morales.

Alterius diuidit partem rationalem in intellectum ⁊ persuasibile a ratione cuius est voluntas. Distinguit ergo ꝑbus in ꝓposito virtutes morales ab intellectualibꝰ ſm diuisionē intellectus ⁊ appetitus vlr sumptis. hoc ꝓt ex littera p̄cedenti vbi dicit q̄ est qōdaz irrationale in ratione cōicans vt cōcupiscibile ⁊ vniuersaliter omne appetibile q̄ aliqualiter ꝓticipat rōnē ſm qō est ei exaudibile vel obediētiabile: Nō seq̄

tur igit ex textu phi q virtutes morales sint in appetito sensitiuo. ¶ Notanduz est aūt circa p̄dicta q̄ phs aliqñ accipit psuasibile p rationē seu obedientiabile rōni p volūtate. Aliqñ p appetitu sensitiuo. voluntas tñ que est libera magis pprie pōt dici psuasibilis a rōne. Appetit⁹ vero sensitiu⁹ qz nō est liber non est pprie psuasibilis sz obediētialis: quia subdit imperio volūtatis que ē rōnalis p essentiā: nō aūt appetit⁹ sensitiu⁹ sed p pticipationē tm̄. Sicut aūt obediētiale rōni sumit dupliciter sic rōnale p eēntiā. Uno modo stricte ⁊ primo ⁊ sic cōpetit solū intellectui q̄ intelligit ⁊ rōcinat. Alio mō nō prīo sed large ⁊ sic cōpetit volūtati que licet sit rōnalis p pticipationē inquātū est psuasibilis ⁊ dirigibilis ab ītellectu dicit tñ esse rōnalis p essentiā inquātū impat intellectui. vnde potest intellectū cōuertere vt cōferat de hac materia vel de illa. Dicit etiam rōnalis p essentiā qz nūq̄ īuenit sine ratione. nō sic de appetitu sensitiuo qui est etiā in brutis ratione carētib⁹ ⁊ iō ē tm̄ rationalis p pticipationē. ¶ Ex p̄dictis patet q volūtas est qdā medium inter sensum ⁊ intellectū qd aliquādo dicitur ratio aliquādo psuasibile a ratione ⁊ sic mediū nūc noīat ab vno extremo nūc ab alio. ¶ Ad auctoritatē cōmētatoris dico q in appetitu sensitiuo pōt poni aliquis habit⁹ ad hoc vt delectat moueat ad obediendū rōni: ⁊ iste habit⁹ licet nō sit pprie virt⁹ qz nō est habit⁹ electiu⁹ nec inclinās ad electionē pōt tñ cōcedi aliquo mō esse virtus qz īclinat ad ea q̄ sunt cōsona rationi recte. In pte namq̄ corporis potest esse virtus ⁊ habitus sicut in manu scriptoris ⁊ pictoris: ptz sic man⁹ inexercitata est inabilis ad citharisandū exercitata aūt abilis que abilitas ponit esse quedā virtus qz est quedā qualitas abilitās ad opus virtutis. hoc etiā potest cōcedi in irrōnali sicut ī equo qui est abilitat⁹ ad quosdā act⁹ ad quos est assuefact⁹. nō aūt inuenit talis abilitas in inaīatis qz ex cōsuetudine nō facilius tendit sursum lapis. Hec aūt qualitas min⁹ pfecte habet rōnem virtutis q̄ illa que est in voluntate inclinans ad electionē vt dictū est. Et p hoc pōt rñderi ad oēs auctoritates q̄ adducerent in hac materia. ¶ Ad tertiū dico q nō ē necesse virt⁹ moderātes ⁊ passiōes moderatas eē in eodē: volūtas eñ pōt moderare passiones appetit⁹ sensitiui multipliciter: vno mō referēdo illā delectactationē ad finē psonū rōni recte. Itē impando psecutionē vel fugā fit nāq̄ passionis moderatio fugiēdo qd natū esset inmediate delectari: pōt etiā delinquere voluntas ex impio aliquē habitū ī appetitu sensitiuo inclinantē appetitū ad ea que sunt cōsona rōni recte vt dictum est in p̄cedentibus.

Explicit liber primus ethicorum.

Incipit liber secundus ethicorum.

Ca. I

Tiplici aūt virtute ⁊c. ¶ Postq̄ aris. determinauit de fine virtutis scz de felicitate in primo libro: Hic psequenter determinat d̄ his que sunt ad finē scz de vritutib⁹ Et primo determinat de virtutib⁹ in generali: deinde in spetiali. Quo ad primū determinat de virtutis generatione et corruptione et multiplici ei⁹ cōditione in hoc scdo libro. ¶ Circa qd dicit q cū sit duplex virtus scz intellectualis ⁊ moralis. Intellectualis virt⁹ vt plurimum generat ⁊ auget ex doctrina ⁊ ideo indiget experimēto ⁊ tpe. Moralis aūt virtus fit ex cōsuetudine. vnde dicit moralis a more. i. ab actib⁹ cōsuetudinarijs licet etiā ex actib⁹ cōsuetudinarijs generēt vitia sicut virtutes mos tñ pprie sumit in bonū p actib⁹ virtuosis. vñ etiaz

ipse virtutes acq̃site ex huiusmodi actibus aliquando dicunt mores. Mos etiam aliquando sumitur pro iure consuetudinario quod obtinet vum ex actibus consuetudinarijs multitudinis hominũ ¶Notandum insup q̃ experientia vno modo sumitur ꝓprie pro frequenti acceptione in multis singularibus ⁊ talis experientia generatur ex multis memorijs: vt cum homo recordat q̃ hec medicina contulit sorti ⁊ platoni tali infirmitate laborãtibus ⁊ multis alijs inde generatur experimentum. Alio modo experimentum sumitur large pro aliqua sensibili apprehẽsione. Experientia primo modo sumpta in aliquibus actibus et scientijs reperitur vt in phisica ⁊ medicina non tamẽ requiritur in omnibus Unde in mathematicis non requirit̃ talis experientia: sed experientia scõo modo sumpta: sine ipsa eñ non possunt termini cõcipi cum omnis nostra cognitio ortũ habeat a sensu Juuat etiã vt citi⁹ assentiatur cõplexioni principiorum vel cõclusionum. Sic ⁊ sepe doctores ꝓponunt discipulis quedã sensibilia signa q̃ que exprimitur applicatio principiorum ad cõclusiões. ⁊ sic ex experimẽtis generãt ars vt diffuse declaratum fuit primo metaphisice ¶Notandũ vlteri⁹ q̃ mos ⁊ experientia in hoc cõueniunt in vtrobiq̃ est actuũ frequentatio: ⁊ sic aliquãdo vnũ sumit̃ ꝓ reliquo Differũt tamẽ q̃ mos est respectu operationũ ꝓpriarũ ex quibus virtutes generant̃ in opante Experientia vero nõ solum est in operationibus ꝓprijs sed etiam in alijs vt in operibus nature: ex quorum cõsideratione generant̃ scientie. ¶Item notandũ circa eandẽ operationẽ potest cõcurrere experimentũ quo generat̃ scientia cum vsu ⁊ cõsuetudine qua generat̃ virtus. verbi gratia cum aliquis citharisat audit ⁊ incipit q̃ taliter mouẽdo manũ facit bonã cosonantiã aliter vero dissonãtiam: ⁊ ex ista auditiõe multotiẽs facta ⁊ in memoria redacta fit experientia per quã vltimo generatur scientia: ⁊ sic operatio citharisandi in tali experimẽto nõ est nisi obiectum. Ex tali autẽ operatione generat̃ per se aliqua abilitas in virtute motiua p quã manus est obediens voluntati que large potest dici virt⁹ vt dictum est capl'o ꝓcedenti: ⁊ sic pt̃ q̃ circa eandem operationem potest generari vnus habit⁹ in pte intellectiua ꝑm q̃ illa operatio est cognita: In virtute aũt motiua ꝑm qõ est exercitata ⁊ sic potest dici de virtute morali genita in voluntate ex frequẽti electione: patet itaq̃ ex ꝓmissis quõ experimẽtum valet ad generationem virtutis itellectualis: mos vero seu cõsuetudo ad generationẽ moralis. ¶Ex ꝓdictis infert aristo. q̃ nulla moralis virt⁹ ineſt nobis a natura qõ patet duplici ratione. ¶Primo sic nihil potest assuesci ad oppositum ei⁹ qõ sibi ĩ est a natura. vnde cũ lapis naturaliter ferat deorsum quantũcũq̃ sursum ꝓiciatur nullo modo assuescit sursum moueri sed homo potest assuesci ad oppositũ virtutis puta ad vitiũ: ergo virtus homini nõ ineſt a natura. ¶Item arguit̃ sic omniũ illoꝝ que insunt nobis a natura prius ineſt nobis potentia q̃ operatio: hoc patet in sensibus. Nõ eñ ex hoc q̃ multotiẽs vidimus ⁊ audiuimus accepim⁹ sensum visus ⁊ auditus: sed ecõuerso ex hoc q̃ habemus hos sensus vtimur eis sepius. Sed operando opera virtuosa accepim⁹ virtutes vt operando tpata ⁊ fortia fiunt homines temperati ⁊ fortes vnde ad hoc ferẽt intentio boni legislatoris vt assuefaciendo ciues ad opera virtutum faciat eos bonos. Aliter autẽ facientes peccant in legislatione: ergo huiusmodi virtutes non sunt nobis a natura nec tamen insunt contra naturam q̃ licet anima a principio sue creationis sit nuda virtutibus habet tamen aptitudinem naturalem ad virtutes ⁊ ꝓficiunt in nobis per consuetudinem ex operib⁹ virtuosis causatis ab anima tanq̃ a causa proxima. A deo vero vt a principali causa. ¶Circa quod notandum q̃ licet virtutes morales nõ insint nobis a na-

tura vt dictum est. Dicuntur tamen inesse homini ꝑm naturam qꝛ natura vnicuiusq; rei potissime ē forma ꝑz quā speciem sortitur. Homo autem in specie cōstituit̄ per animā rationalem: ⁊ ideo illud qd̄ est ꝑm rationem ē ꝑm naturā hominis inquātum homo: ⁊ sic virtutes dicuntur inesse homini ꝑm naturā inquātum in voluntate est quidam naturalis appetitus boni quod est ꝑm rationem. Econtra vero vitium est contra ordinē rationis ideo est ꝯtra naturam hominis inquantū homo ꝑm Augustinū de libero arbitrio. vnde in ratione hominis insunt quedā principia naturaliter cognita tam scibilium q̄ agendorum que sūt quedā seminalia intellectualium virtutum ⁊ moralium. Sic nāq; ponitur sinderisis esse quidam habitus principioꝝ in intellectu quibus intellectus ex ratione terminoꝝ virtute sui luminis naturalis acquiescit per quā volūtas stimulat̄ ad bonū ⁊ remurmurat malo vt habet videri scd̄o sententiarm. ¶ Deinde dicit aristo. q̄ sicut virtutes ex bonis operib⁹ generant̄ sic ex malis corrumpunt̄ sicut ex bene citharisare fiunt bone cithariste ⁊ ex male citharisare fiunt mali: quare oportet studium adhibere quales operationes faciat homo: quia ꝑm drñtiam operationū consequunt̄ habitus differētes ꝓpter quod nō parum differt q̄ aliquis statim a iuuētute asuescat bene vl̄ male operari quia ex asuefactione bonorum operū efficitur virtuosus: ⁊ sic iuuenes exercitati in operibus bonis delectabilit̄ operantur in senectute. Assueti āt male agere vix ⁊ cū mag̃ difficultate a vicijs abstinent. ¶ Ad euidentiam predictorum notandum q̄ vnum contrarium corrumpuntur per suum contrarium Unde duplex est contrarietas quedam formalis sicut se habent calor ⁊ frigus habitus vitiosus ⁊ habitus virtuosus. Alia est contrarietas virtualis sicut sol virtualiter contrariatur opposito sui effectus scz frigiditati que opponitur calori causato a sole. Sic operatio vitiosa virtualiter opponitur virtuti q̄ formalit̄ opponitur habitui vitioso qui est effectus operationis vitiose. Quia igit̄ ex actibus viciosis causantur habitus vitiosi hinc est q̄ per ipsas corrumpuntur virtutes non tamen per vnum actum peccati corrumpitur habitus virtutis acquisite sicut nec per vnum actuz generatur habitus viciosus. Secus est de habitu caritatis a deo infuse qui corrumpitur demeritorie per vnum actum peccati mortalis Cum homo non simul possit esse dei amicus ⁊ inimicus. Efficitur namq; homo dei amicus per gratiam et caritatem que sunt idem realiter Idem enim absolutum dicitur gratia inquātum facit hominem gratum et acceptum. Sed dicitur caritas inquantum facit deum carum et dilectum homini ꝑm Scotum .xxvij. dist. scd̄i sententiarum. ¶ Est autem duplex gratia quedam gratum faciēs que est idem cū caritate ⁊ solis bonis cōuenit vt dictum est. Alia dicitur gratia gratis data que datur bonis ⁊ malis vt sermo sapientie vel gratia sanitatum ⁊ sic de alijs. Licet autem oīs gratia detur a deo gratis tñ illa que nō facit hominē gratū deo retinet nomē cōe. Alia vero que addit aliquid ad ip̄am cum faciat hominē dignū vita eterna habz nomē speciale: ⁊ sic dicitur gratia gratū faciens licet etiā bona naturalia ⁊ sup̄naturalia possint dici gratie cū a deo sine meritis cōferant̄ dona tñ sup̄naturalia sibi nomē gratie specialius vendicāt. ¶ Cōsequenter dicit aris. q̄ ad hanc scientiam ꝑtinet cōsiderare quales sunt operationes ex quibus virtutes morales causāt̄: qd̄ ꝓbat̄ sic qꝛ in omni scīa practica necesse ē ꝯgnoscere quales sint opatiōes ꝑ q̄s pōt deuenire ad finē illi⁹ scīe: sz hec scīa ē practica cū ei⁹ finis ñ sit scire sz opari: scrutamur nāq; quid sit virt⁹ nō vt sciam⁹ sz vt boni efficiamur Et ergo hic est inquirendū de operationib⁹ ex quibus virtutes ꝓducuntur: hoc autem est inquirenduz non certitudinalit̄ vt dictum est in pre-

cedentibus sed verisimiliter seu exemplariter: sermones em̄ sunt expetēdi seu inquirendi ꝑm materiam subiectam.

¶ Dicit enim aristotiles ꝙ virtutes aut mediate generātur, sen augmētat̄ sz corrumpunt̄ ex suꝑhabundātia ⁊ defectu. vnde opationes generatiue virtutis sūt medie inter superhabundātiam ⁊ defectū. Qd̄ declarat exemplar it̄ ꝑ ea que accidunt circa corpus. Nā virtutes corporis sunt nobis manifestiores virtutibus anime. videmus enim ꝙ fortitudo corporis corrūpit̄ ex suꝑhabundantib⁹ gignasijs seu exercitijs ⁊ ex eoꝝ defectu ꝑ nimiū em̄ laborē debilitat̄ virtus corporis et ex defectu exercicij membra efficiunt̄ inabilia ad laborandū. Similit̄ etiam sanitas corporis corrūpit̄ ex habūdantia cibi ⁊ etiam ex eius defectu. Sz si aliq̄s ꝑm debitā mensuram vtatur cibis et debitis exercitijs fiet in eo fortitudo corporalis ⁊ sanitas augebit̄ ⁊ cōseruabit̄. Sic est in virtutib⁹ anime et in fortitudine ⁊ tꝑantia ⁊ in alijs virtutibus. Ille em̄ qui omnia timet ⁊ fugit et nihil sustinet terribilium efficietur timidus ⁊ similiter qui nihil timet sz ad omnia vadit intrepidus efficietur audax ⁊ sic fortitudo eorum dicit̄ a suꝑhabundātia et defectu et a mediate saluat̄ et sic de alijs virtutibus. ¶ Dicit etiam ꝙ ex virtutibus sit genitis producūt̄ similes actiones sicut enim ex assuetudine sustinēdi terribilia efficimur fortes sicut quādo facti sumus fortes maxime possum⁹ talia sustinere Similiter recedēdo a voluptate efficimur tēperati ⁊ quando facti sumus tēꝑati d̄ facili a voluptate abstinemus. Utrum autem virtutes vel vitia sint ī nobis generate cognoscere possumus per delectationem ex operationibus consequentem. Unde cum aliq̄s gaudet in hoc ꝙ recedit a voluptatibus corporibus signum est ꝙ in eo virtus ē tempantie: si in hoc tristatur signum est ꝙ non est tempatus.

¶ Deinde probat aristo. virtutem esse circa delectationem et tristitias quia videmus ꝙ propter concupiscentiam et delectationem operamur mala: propter tristiciam aūt quā timemus in laborib⁹ honestis ⁊ virtuosis recedimus ab ipsis ⁊ ideo oportet volentem fieri virtuosuz statim a iuuentute aliqualiter manuduci vt gaudeat ⁊ tristetur d̄ quibus oportet: hec em̄ est recta disciplina iuuenum vt eis pro bonis operibus delectatio tribuatur ⁊ pro malis inferatur tristicia. Item omnis virt⁹ moralis est circa act⁹ vel passiones: sed delectatio et tristicia ad omnes alias passiones cōsequit̄: ergo virtus moralis est circa delectatiōes ve tristicias. huiusmodi em̄ passiones ꝑ v̄tutes habēt moderari vnde stoyci virtutes dicūt esse quasdā ipassibilitates ⁊ quietes quod nō est simpliciter verum vt verba videntur sonare cum passiōes aliquādo cadāt in hominib⁹ virtuosis. Homines em̄ virtuosi tristant̄ de infortunijs suis ⁊ amicorum ⁊ letantur in ꝓsperitatibus ipsoruz. Sed virtutes pñt dici quedā impassibilitates quia virtuosi in huiusmodi passionib⁹ non succūbūt sed ab ipsis faciliter tollerantur: nec em̄ nimium gaudent in prosperis nec in aduersis excessiue tristāt̄. Virtutes itaq̄ non excludunt omnes passiones: sed solum inordinatas que sunt vt non oportet ⁊ quādo non oportet ⁊ sic de alijs circumstantijs. ¶ Circa predicta notandū ꝙ pronitas seu inclinatio seu concupiscentia naturalis quā habemus ad peccandum multa sortitur nomina ꝑm theologos. Dicitur enim lex carnis vel mēbrorum quia ipsis mēbris infligitur merito peccati. Dicitur etiam tirannus qꝛ violenter dominatur in membris aliquibus. Dicitur etiam fomes quia fouet et nutrit peccatū in anima mediāte carne. Item dicitur stimulus carnis quia carnem stimulat ad peccatum. Dicitur etiam libido a libēdo: omne eniz quod male libet libido potest dici licet nāq̄ libido specialiter sumatur pro peccato carnis generaliter tamen sumit̄ pro omni appetitu deordinato. ¶ Itē arguit aris.

q̄ ars ⁊ virtus sunt circa difficile. sed re
sistere delectationibus est difficile: sunt
em̄ nobis cōtēporanee siue a pr̄icipio vi
te vt patet in puero q̄ q̄cito lac degu
stat delectat̄. vnde vt ait eraclit⁹ diffici
lius ē pugnare ꝯtra voluptates q̄ con
tra irā ideo indigem⁹ virtutib⁹ que re
leuant nos circa delectationes: ptz itaq̄
esse virtutē circa delectationes ⁊ tristiti
as. ¶ Mouet vlterius ar⁹. vnū dubium
circa p̄dicta qr̄ dictū est q̄ ex operari iu
sta fit aliquis iustus et ex opari tpata fit
aliquis tēperatus: ideo potest dubitari
quomodo aliq̄s potest opari iusta vel tē
perata anteq̄ sit iustus vel tēperatus q̄
em̄ operat̄ tpata videt̄ esse temperatus
qd̄ sic ꝓbat nullus operat̄ gramaticalia
nisi sit gramaticus: ḡ a simili null⁹ ope
rat̄ temperata nisi sit tēperat⁹. ¶ Dicen
dū q̄ ad hoc rn̄det ar⁹. primo negādo il
lud: aliq̄s nō ⁊c̄. aliquis em̄ bn̄ pōt ope
rari opa artis antequā habeat artem: vt
quis potest dicere aliq̄ orationē cōgru
am antequā habeat artem grāmatice: ⁊
hoc vel a casu vel ad exemplar alioꝝ lo
quētiū: Sic aliquis pōt opari tpata an
tequaz habeat habitum tempeantie: et
sic de alijs virtutibus. ¶ Deinde dicit
aris. q̄ nō est simile de artib⁹ ⁊ virtuti
bus qr̄ opera que fiunt ꝑm artē habēt ī
se bonitatē ⁊ nō requirūt bonitatē in fa
ciente. Nō sic de operibus virtutū in q̄
bus tria sunt attendēda. Primo q̄ ope
rās sit sciens ita q̄ nō operet̄ ex ignorā
tia. Scdo q̄ operet̄ ex electione ꝓpter
bonitatē opis virtuosi nō ꝓpter lucrum
timorem aut phanā gloriam. Tertio q̄
operet̄ cōstāter ⁊ īmobiliter ita q̄ sit pa
ratus operari cū fuerit oportunum. Hec
aūt nō requirunt̄ ad opa artis ita em̄ po
test fieri bona domus intentione mala si
cut bona: vnde ad opus art⁹ sufficit pri
mū scz q̄ operās sit sciēs qd̄ tamē parū
ꝓdest ad opus virtutis. quod ē intelli
gendum in operatione aliorū modorū ⁊
de scire in vniuersali cuiusmodi est in
habentibus habitum scientie moralis.
Scire tamē in ꝑticulari multū cōfert si
cut est in habentibus habitū prudentie
generatū in intellectu ex frequenter di
ctaminibus sicut ī volūtate generat̄ vir
tus moralis ex frequētibus electionib⁹
Est autē dictare determinate app̄hēde
re quid eligēdū Ille ergo qui nō habet
habitum iusticie vel tpantie potest ope
rari iusta vel tēperata dum tamē opera
tiones ei⁹ sint tales quales sunt ille q̄s
operat̄ iustus vel temperatus ꝑm tripli
cem modum p̄dictum. ¶ Consequēter
increpat ph̄s illos qui existimant se effi
ci virtuosos solū d̄ v̄tutib⁹ ratiocinādo
tales em̄ sunt similes laborantib⁹ seu in
firmis p̄cepta medicorū audientib⁹ ⁊ ni
hil de ip̄is facientib⁹. vnde sicut isti nō
possunt bene disponi corporalit̄ sic nec
alij spiritualiter. ¶ Ex p̄dictis patet q̄
habitus virtutū moraliū generant̄ ex fre
quentibus operationib⁹ sic ⁊ habit⁹ vir
tutū intellectualiū generant̄ ex frequen
tib⁹ cōsiderationib⁹. Licet aūt habitus
alicui⁹ cōclusionis posset generari in in
tellectu possibili ex vnica cōsideratione
vt in mathematicis in quibus nō requi
rit̄ experientia ꝓlixi tēporis. rōne tamē
viriū sensitiuarū interiorū que cōcurrūt
cū virtute intellectiua necessariū est eas
dē considerationes pluries reiterari vt
aliud firmiter memorie īprimat̄. ꝑm nā
q̄ sco. di. iij. primi sentētiaꝝ species nō
ita conseruant̄ in potētijs sensitiuis in
terioꝝib⁹ sicut in intellectu possibili a q̄
species intelligibiles nō vident̄ deleri
sicut sensibilis. Nā species sensibilis ita
est in organo qd̄ potest deleri per cōtra
rium sic̄ patet ꝑ ph̄m in libro de memo
ria ⁊ reminiscentia. vbi dicit q̄ senes et
pueri iuuenes sunt male remīscitiui ꝓ
pter habundantiā humorū. nō sic delet̄
species intelligibilis Hinc est q̄ intelle
ctus dicit̄ locus specierū tertio de aīa in
quātū habet huiusmodi species ꝯserua
re: sicut locus habet saluare locatū. vn
de dicit idē. 45. di. quarti sn̄iaꝝ q̄ aris.
non diceret bene aīal male memoratiuū
qr̄ intellect⁹ eius bene vel male conser
uat speciem alicui⁹ prius intellecti. sed

270

quia eⁱ⁹ memoria sensitiua que ꝯcurrit cū intellectiua ad recordationē intellectiuā sicut fantasma ad intellectionē est bene vel male retentiua ꝓpter diuersitatem organi.

Ca. II

Ost hoc autem ꝛc.

¶ Postꝙ aris. inuestigauit de virtutis generatiōe ꝛ corruptione: hic cōsequēter inquirit de eⁱ⁹ diffinitiōe. Et primo quid sit genⁿ virtutis. Circa qđ dicit q ī anima sunt tria scz passiones: potētie: ꝛ habitus: quoꝝ alterum necesse est esse virtutē: quid aūt sint passiones declarat exemplificādo in multis passionibⁿ cuiusmodi sunt cōcupiscētia: ira: timor. audacia: inuidia: zelus: misericordia: ꝛ sic de alijs. Potētie vero sunt ꝑm quas possumus pati passiones huiusmodi puta potētia cōcupiscibilis ꝑm quā possumⁿ cōcupiscere. Potentia aūt irascibilis ꝑm quā possumⁿ irasci. Habitⁿ vero dicunt illa ꝑm que nos habemⁿ ad passiones bene vl male: sicut ꝑm aliquē habitū habemⁿ nos ad irasci male si hoc fiat ꝑm superhabundantiā vel defectum: bene vero si hoc fiat medio modo. ¶ Omissis passionibⁿ naturalibⁿ q̄ scz nō apprehensionē ꝓsupponūt sensus vel itellectⁿ cuiusmodi sunt passiones vegitatiue ptis q̄ fuit exclusa a ꝓposito in ꝓximo libro. De passionibus animalibus que videlz sequūtur apprehensionem sensus vel intellectⁿ est ꝓscrutandum.

¶ Circa quod notandū q passio in ꝓposito est motⁿ nō spontaneⁿ in appetitu ꝓueniēs ex apprehēsione boni vel mali. Dicunt aūt passiones aīe affectiones inquātū sunt iclinatiōes quedā ad actū interiorē vel exteriorē: vnde affectio dicit quasi ad factio. i. ad actū inclinatio. Dicunt etiā affectiones qz sunt in vi affectiua. Licet aūt reperiant passiones ꝛ in appetitu sensitiuo ꝛ intellectiuo maxime tamē ponunt in appetitu sensitiuo ꝓpō solū sequele opationē virtutis apprehensiue dicunt passiones: sed etiā actus eliciti ab ipō appetitu sensitiuo inquātū habent trāsmutationē corporalē annexā q̄ maxime iuxta corꝛ qz hmōi appetitus nō ducit: sed ducit. i. nō domiatur sue opationi: sed determinat ꝛ inclinat ab obiecto ad suā opationē: nō sic in voluntate que est libera: ꝛ ideo nō necesitat simpliciter qz potest nolle vel velle. Necessitat tamē necessitate ꝓne quia si nolit qđ euenit tristat ꝛ sic patit. ¶ Notandū vlterius ꝑm cōem opinionem in vi cōcupiscibili ponunt ser passiones et ī irascibili quicq ad quas omnes alie possunt reduci. In cocupiscibili nāq ponūtur amor ꝛ odium: desideriū: fuga: gaudium: ꝛ tristicia. Obiectū eñ cōcupiscibilis ponit bonum delectabile seu cōueniens aut malum tristabile seu disconueniens simpliciter sumptis. Ab obiecto ergo cōuenienti apprehenso causat in appetitu amor seu quedā cōplacentia ipsius obiecti ad quā passionē sequit desiderīū vel cōcupiscentia obiecti nō habiti. In appetitu tamē sensitiuo magis ꝓpe dicit motus ille cōcupiscētia ꝛ in appetitu intellectiō dicit desideriū: habito aūt ipso obiecto cōsequit passio delectatiōis vel gaudij que est quedā quies in ipso obiecto. Delectatio tamē magis ꝓprie dicit in appetitu sensitiuo: gaudiū autez ī itellectiuo. ¶ Malū aūt discōueniens seu tristabile apprehensum causat passionem odij que est quedā displicentia vel abhominatio ipius ad quā passionē sequit fuga vel recusatio ipius. Ipsum aūt malum habitū seu incursum causat passionem doloris vel tristicie. Et licet dolor ꝛ tristicia sepe sumant ꝑ eodē: dolor tamen ꝓprie ponitur in appetitu sensitiuo: tristicia vero in intellectiuo. Est autem tristicia de his que nobis nolentibus accidūt. Consequit gaudium ꝛ tristicia ꝑm aris. in hoc scđo non solū passiones cōcupiscibilis sed etiā irascibilis ipsasq terminat ꝛ finiunt vt gaudium sequit audacia post cōsecutionē victorie ꝛ ira post ꝓsecutionē vindicte. ¶ In vi

vero irascibili ponũt passiões scz spes ⁊ desperatio: timor: audatia: ⁊ ira. Obiectũ nãq irascibilis ponit bonũ vl'malũ nõ simplr sz arduũ seu de difficili attigibile vel supabile. Ipm itaq bonũ arduũ apphẽsum vt possibile adipisci causat passionẽ spei q̃ dicit quẽdã conatum seu eleuationẽ animi ad ipm ꝓsequẽdũ: ⁊ sic facit appetitum assurgere ad hmõi bonũ obtinẽdũ. Apphẽsum vero vt impossibile adipisci causat passionẽ desperationis faciendo appetitũ cadere ꝓpter excessum sue arduitatis ⁊ difficultatis. Malũ aũt arduũ vt apꝓhensũ possibile superari imprimit audaciã p quã appetit⁹ surgit ad hmõi malũ repellendũ: ipm vero malũ apphensũ vt impossibile superari ĩprimit passionẽ timoris que ẽ quedã resilitio a malo arduo. Ira aũt est appetitus vindicte. Sco. xo 34. tertij sentẽtiarũ sic distinguit vim irascibilẽ ⁊ cõcupiscibilẽ. Concupiscibilis em respicit illud qõ ẽ ꝓmo appetibile vel fugibile qõ scz natũ ẽ ex se eẽ cõueniens vel discõueniẽs ista q nllo alio posito circa ipsum sola facta apphẽsiõe nat⁹ ẽ seq̃ act⁹ delectandi vel tristãdi fugiẽdi vel ꝓsequẽndi quãtũ ẽ ex pte ei⁹. Talia nõ respicit irascibilis ꝓ obiectis. Est em circa appetibilia vel fugibilia q̃si secũdario ⁊ quasi propter prima. Actus namq irascibilis est irasci.

¶ Irasci autem ꝼm pbm secundo rethorice est appetere vindictã. Obiectũ igit ei⁹ est vindicabile vel offendens. Istud offendẽs nõ dicit qõ statim est discõueniens cõcupiscibili: sed qõ impedit illõ quod est primo cõueniens: puta si cibus est primo cõueniens appetitui gustatio animalis: ⁊ ideo primo cõcupiscit ꝓhibens cibuz vel remouens offendit aĩal cõcupiscens licet offendẽs est obiectuz irascibilis circa qõ irascibilis habet qõdã nolle non quidẽ ꝓpter refugientis sicut cõcupiscibilis nolens refugit sz magis repellentis: si autẽ nõ actu repellat est dolor vel tristicia ipius irascibilis. Non sunt aũt idẽ dolor irascibilis ⁊ cõcupiscibilis. Dolor em concupiscibilis fit cum alia immutatione ex parte organi in parte sensitiua q̃ irascibilis. Concupiscibilis quidẽ cũ restrictiõe sicut delectatio opposita ẽ cũ dilatatiõe. Dolor autẽ irascibilis cum calefactione qui est accensus sanguinis circa cor. Et ex hoc patet q̃ irascibile et concupiscibile in pte sensitiua habent diuersa organa.

¶ Possunt etiam poni irascibilis ⁊ cõcupiscibilis in rationali parte scz in voluntate non tamen est tanta distinctio illorum in voluntate sicut in appetitu sensitiuo quia voluntas non est potẽtia organica: sed sicut ratio distinguitur ĩ pozitionem superiorem et inferiorem per cõparationem ad diuersa obiecta ⁊ tamẽ simpliciter est eadem potentia: sic eadez poentia est operatiua circa primo ⁊ secũdo delectabilia ⁊ tristia. Dr igit q̃ nõ ẽ ibi distinctio nisi ex parte obiectorũ in que tendit voluntati est aliud primo delectabile puta bonum vel quod est ei cõueniens ꝼm se vel quod est ei cõueniẽs ꝼm appetitũ sensitiuum cui coniungit in eodem supposito. Potest etiã voluntas habere obiectum offendens et ꝼm rationem rectam ⁊ contra rationem rectam et respicere illud actu repulsiuo ⁊ imperatiuo.

¶ Notandum insuper circa premissa q̃ ad passiones prius positas reducuntur omnes alie passiones appetitus sensitiui vel intellectiui puta inuidia: zelus: misericordia: que hic enumerant a philosopho continentur sub tristicia: cuius sex species assignantur scz achos: accidia: nemes: inuidia: zelus: ⁊ misericordia. Est autem achos seu angustia tristicia proueniens ex apprehensione proprij infortunij. Et dicitur ab a quod est sine ⁊ chos quod est vox quasi sine voce. Accidia vero est tristicia proueniens ex apprehẽsione proprij laboris: importat nãq tedium quoddam operandi. Nemes autem est tristicia de bonis illoruz qui sunt indigni. Inuidia vero est tristicia de bonis alterius quod estimatur

271

vt malum proprium quantum est dimi-
nutiuum ꝓpe glorie vel excellētie. Si
aūt quis tristetur de bono alterius inq̄
tum ex eo sibi iminent pericl'm alicuius
nocumenti vt de exaltatōe inimici timēs
ab eo ledi: talis tristitia non est inuidia
sed timoris effectus ꝑm Aristoti. secūdo
rethorice. zelus licet posset sumi plurib⁹
modis sicut emulatio que vno mō sumit̄
pro inflatōne vel indignatōne. Alio mō
ꝓ ardore amoris in bonum vel in malū.
Tertio modo ꝓ inuidia. Quarto mō ꝓ
imitatōe. Uersus. Emulor inflat̄: amat̄
inuidet et imitatur. Proprie tamē zelus
ꝑm ph̄m secūdō retho. est tristitia de bo-
no alterius: non ex eo q̄ ip̄e habet bonū
sed qꝛ nobis deest bonuꝫ qd̄ ip̄e habet.
Minima aūt est tristicia de alteri⁹ miꝑia
Similiter possent alie passiones reduci
ad predictas de quo alias videbitur.
¶ Probat vlterius. p. q̄ virtutes ⁊ ma
licie nō sūt passiōes: qꝛ ꝑm virtutes dici
mur boni ⁊ ꝑm malicias oppositas dici-
mur mali: sed ꝑm passiones nō dicimur
nec boni nec mali: ergo passiones nec sūt
virtutes nec malicie. Item ꝑm virtutes
laudamur: ꝑm malicias vero vitupera-
mur oppositas: sed ꝑm passiōes nec lau-
damur nec vitupamur: ergo virtutes et
malicie non sūt passiones. ¶ Pro q̄ no-
tandum q̄ passiones absolute sumpte n̄
sūt laudabiles nec vituperabiles sꝫ ī or-
dine ad rationem. Non enī aliq̄s laudat̄
vel vitupatur ex hoc q̄ absolute timet l'
irascitur: sꝫ qꝛ ꝑm rōem irascitur laudat̄
si vero p̄ter rōem vitupatur. Sic īuidia
inquantū est passio vl' pena non ē pecca-
tum ꝑm alex. in secūdo sen. sed rōne act⁹
culpabilis adiuncti q̄ ē velle bonuꝫ alte-
rius diminui vel auferri. vn̄ penes hūc
actū q̄ est volūtarius determīat̄ esse pec-
catū. Est aūt peccatū mortale cū oppona
tur charitati que ē vita anime quādo est
plenus consensus volūtatis: ⁊ hoc ī ad-
ultis: non aūt in pueris q̄ nō habent vsū
rationis. In adultis est etiā tm̄ veniale
peccatum ī primo motu: vt quādo aliq̄s
mouet̄ ex quadā surreptōe ad dolenduꝫ
de aliquo bono alterius. ¶ De inuidia
autē quinqꝫ nascūtur filie ꝑm gre. 31. mo
raliū. s. odium. susurratio. detractō. exal
tatio in aduersis ꝓximi. et afflixio in ꝓ-
speris: que sic distinguunt̄ ab alex. Om
nis enī inuidia aut est in affectu aut ī ser
mone: aut in opere. Si in affectu: sic est
odiū. Odire enī ꝓximum ē affectare ei⁹
malū. ⁊ hoc duplicit̄: qꝛ si sit affectō ma-
li pene ꝓpter vindictā habendā: sic odiū
ꝑtinet ad iram. Est enī ira inueterata.
Si aūt sit affectio mali damni: sic ꝑtinet
ad inuidiā. qꝛ enī inuidus de bono ꝓxī
tristatur ad hanc tristiciā tollēdā mouet̄
ad desiderandū q̄ ꝓxim⁹ careat illo bo
no. Si aūt sit inuidia in sermone occulto
bonū ꝓximi diminuēdo aut eius famam
denigrando: et sic ē susurratio. aut in ser
mone publico: ⁊ sic est detractio. Si aūt
sit in opere aut erit respectu aduersitatis
proximi quā ꝓcurat: ⁊ sic est exultatō in
aduersis ꝓximi: aut ē respectu prosperi
tatis: ⁊ sic est afflictio in ꝓsperis: qn̄ vcꝫ
ꝓspa proueniūt proximo cōtra conatum
inuidantis ea impedire intentis. Li-
cet aūt inuidia oriatur ex inani gloria tm̄
hoc nō obstāte ponit̄ vnū de vitijs capi
talibus. Nō em̄ contra rationē vitij ca-
pitalis q̄ ip̄m ex alio oriatur sed q̄ non
habeat aliquam principalē rōem ꝓducē
di ex se multa genera peccatoꝝ. Ipa eti-
am vitia capitalia vidētur esse leuiora q̄
alia q̄ ex eis oriūtur. Vn̄ gre. 31. mo. pri-
mo vitia decepte mēti quasi sub quadaꝫ
ratōne se ingerunt sꝫ q̄ consequūtur duꝫ
mentem ad omnē insamiā ꝑtrahunt q̄si
bestiali clamore mentē cōfūdūt. Pecca-
ta enī capitalia sunt peccādi occasiones.
ꝑm Sco. 6. di. 2. sen. ¶ Insup probat
arist. alia rōne virtutes nō esse passiones
qꝛ virtutes sūt electiōes vel non sine ele
ctione sed passiones adueueniūt nobis si
ne electōne: vt aliq̄n mouet̄ ad iram vel
timorē nō spōte ergo v̄tutes nō sūt pas
siones. ¶ Deinde ꝓbat q̄ virtutes non
sunt potentie: qꝛ ꝑm potentias non dici-
mur boni vel mali. Non em̄ dicitur ali-
q̄s bonus qꝛ p̄t facere bonum: sed ꝑm vir

tutes dicimur boni: ergo virtutes nõ sũt potẽtie. Itẽ qꝛ potẽtie insũt nobis a natura non aũt virtutes: vt dcm̃ ẽ in p̃cedẽtibus. Cũ igit̃ virtus moral̃ nõ sit passio nec potẽtia relinq̃tur ꝙ ẽ habitus ꝟm p̃cedẽtẽ dĩonem. Patet itaq̃ q̃d sit ꝓxim̃ genꝰ virtutis: virtus enĩ ẽ habitus. Insup̃ inquirit de differẽtijs virtutũ. Circa quod p̃mo dicit ꝙ virtus p̃ficit habẽtẽ ⁊ opꝰ eiꝰ bonũ reddit sicut virtus equi facit equũ bonũ et facit eũ bñ operari vt velociter currere ⁊ suauit̃ ferre: sic virtꝰ moralis facit hoĩem bonũ et facit ipsum ꝓmpte et delectabiliter opari bona. Ex hoc p̃t colligi p̃ma drñtia ꝟtutis vcꝫ ꝙ ꝟtus ẽ habitus electiuus. Bonitas em̃ humane opatõis cõsistit in elcõne volũtatis. formaliter igit̃ illa est habitus electiuus q̃ opus hoĩs bonũ reddit. ¶ Inuestigat cõsequẽter aristo. aliã drñtiam ꝟtutis qũo virtus consistit inmediate. Ad cuius euidẽtiã p̃mittit ꝙ in quolibꝫ diuisibili ẽ repire plus ⁊ minꝰ ⁊ equale. Equale aũt ẽ mediũ inter plus ⁊ minus siue inter habũdãtiã ⁊ defectũ. huiusmodi enĩ mediũ ẽ duplex: scꝫ ꝟm rem ⁊ quo ad nos. Mediũ ꝟm rẽ ẽ ꝙ equalit̃ distat ab vtroq̃ extremoꝝ: ⁊ tale sumit̃ ꝟm ꝓportionẽ arisinetricã q̃ attẽdit̃ ꝟm excessus ydẽtitatẽ: sicut. 6. me^m int̃. x. et duo vtrobiq̃ enĩ est idẽtitas excessus. Me^m q̃ ad nos attẽdit̃ ꝟm determĩatõem recteratõis: nõ aũt attẽdit̃ ꝟm idẽtitatẽ excessus: ⁊ iõ nõ ẽ assumẽdũ ꝟm eq̃ distantiã ab extremis. Non enĩ si comedẽ decem mẽsuras ẽ multũ ⁊ comedere duas mẽsuras ẽ paucũ. Dꝫ ꝓpter hoc magister qui ordinat de cibo alicuius p̃cipe ꝙ cõedat 6. qꝛ hoc ẽ multũ in compatõe ad vnuꝫ et paucũ in cõpatõne quo ad aliũ. eẽt eĩ paucũ in cõpatõe ad milonẽ de quo narrat solinus ꝙ cõedebat vnũ bouem ĩ die sed hoc eẽt multũ illi q̃ habet vincere in aliquo exercitio corpali vel spũali.

¶ His p̃missis ꝓbat aristo. ꝙ virtus est cõiecturatrix medij siue cõsistit in medio intelligẽdo nõ de medio rei sꝫ de medio quo ad nos. probat̃: qꝛ ars ẽ cõiecturatr̃x medij: ergo et ꝟtus moralis. patet cõsequẽtia p̃ locũ a maiori: qꝛ ꝟtus moralis est certior et melior arte siue natura cuiꝰ est p̃fectio. ꝓbat̃ añs: qꝛ cũ aliq̃s artifex facit aliq̃d opus attendit ꝙ sic faciat ꝙ nihil opteat addere vel diminuere quod est tenere mediũ. Sic itaq̃ virtus moralis ẽ cõiecturatrix medij: cõsistit enĩ circa passiões et opatões in quibus inuenitur sup̃habũdãtia mediũ ⁊ defectꝰ: ⁊ cõtigit timere ⁊ audere delectari ⁊ tristari magis et minus q̃ optet quoꝝ vtrũq̃ ñ bñ fit. Sed si hec accidãt qñ optet ⁊ cuius grã optet ⁊ qũo ⁊ ad quos homĩes optet ⁊ in q̃bus rebus optet tũc erit mediũ in passionibus: ⁊ sic ibi erit ꝟtus. sup̃habũdãtia nanq̃ ẽ vitiosa et defectus vitupabilis vel culpabilis. Ad virtutez aũt q̃ mediũ respicit et opat̃ ꝑtinẽt laus q̃ opponit̃ vitupio ⁊ rectitudo q̃ opponitur ꝑuersitati vitiose. Vñ peccatũ formaliter ꝟm Sco. scd̃i sen. dist. 35. so. d. ẽ p̃uatio seu carentia rectitudinis ĩ actu secũda q̃ deberet inesse. Materiale vero ĩ pctõ ẽ actus positiuus substratus respectu cuius volũtas ẽ causa efficiens sed respectu formalis in pctõ ẽ cã deficiẽs qꝛ ñ dat debitã rectitudinẽ actui cõformãdo se regule supiori cui deberet se cõformare. ¶ Est aũt duplex peccatũ scꝫ mortale ⁊ veniale. Peccatũ mortale ꝟm augustinũ ꝯ faustũ est dcm̃ factũ vel cõcupitum cõtra legẽ dei. Dcm̃ factũ vel cõcupitũ ponit̃ ꝓ materiali: sed cõtra legẽ dei ponit̃ ꝓ formali. huiꝰ pctĩ pena ẽ mors et̃na. Pctm̃ aũt veniale nõ ẽ directe ꝯ legẽ dĩ: fit enĩ cũ hõ nõ ꝟuit d̃o meliori mõ q̃ p̃t: vt faciẽdo aliq̃ rectitatĩa ab vltimo fine. Trãseũte aũt actu pctĩ remanet reatus seu obligatõ q̃ d̃r offensa respectu d̃i vindicare volẽtis. macl̃a aũt respcũ anĩe deformate. culpa ꝟo p̃ cõpatõem ad volũtatẽ q̃ culpabil̃ reddit̃ nõ se ꝯformãdo recte rõi. Pctm̃ aũt d̃r vitiũ ꝓpt̃ carẽtiã ꝟtutꝭ q̃ ẽ p̃fectõ ꝯueniẽs nat̃e humane. de q̃ aug. d̃ li. ar. qd̃ p̃fectiõi nat̃e deesse ꝯg̃uerꝭ id voca vitiũ. Q̃ etiã ꝟtꝰ ꝯsistat in medio ꝓbat arꝭ. rõe: qꝛ illiꝰ ẽ ꝟtꝰ mo

272

ralis cōiecturatrix ꝙ difficulter attingit cū virtus sit circa difficile: sꝫ tenere medium ē difficile: ꝗ virtus moralis cōiecturatrix ē medij. Minor ꝓbat: qꝛ mediū nō ꝑt attingi nisi ꝑ vnā viā: sꝫ aliq̄s ꝑt recedere a medio ꝑ multas vias: sicut difficile ē sagittāti attingere signū facile ꝟo diuertere a signo: sic difficile ē recte agere: facile ꝟo peccare. Uñ ꝟm pictagoricos pctm̄ dr̄ ꝑtinere ad infinitū: bonum aūt ad finitū. ꝑ qd̄ intelligit̄ ꝙ recte agere cōuenit solū vno mō vicꝫ om̄es circūstātias obꝟuādo: sꝫ male agere ꝯuēit mltis mōis. Cōmittit̄ enī peccatū oēs circūstātias obmittēdo vel vnā duas vl̄ plures. ¶ Ex ꝑdictis infert arist. dīoem virtutis dicens ꝙ virtus ē habitus electi⁹ inmediate cōsistēs q̄ ad nos determinata rōne et vt vtiq̄ sapiēs determinabit. Est nanq̄ virtus medietas duarū maliciarū q̄ hꝫ inuenire mediū ꝑ rōnem ⁊ eligere ꝑ volūtatē: ⁊ sic ꝯsistit īmediate per ꝯformitatē ad determinatōem rōis: qꝛ ñ ꝯtingit rōꝫ eē rectā aut erroneā, ⁊ electō recta ꝑsuppōit rectā rōem. Ponit̄ ī diffinitōe ꝟtutis vt vtiq̄ sap̄. i. prudēs determinabit scꝫ mediāte habitu prudētie inclināte intellectū ad recte agendum. licet aūt virt⁹ sit medietas q̄dā circa duas malicias q̄ntum ad subiam actus debite circūstātōnati vt dcm̄ ē: tñ ꝟtus q̄ntū ad bonitatē attributā actui hꝫ rōnem extremi respectu cui stibet extremitatis vitiose cū bonū ⁊ malū opponantur.

¶ Cōseq̄nt̄ ars. remouet q̄ddā dubium: Aliq̄s em̄ posset dubitare Utꝝ cuiuslibꝫ passiōis ⁊ opatōis eēt mediū: Ad qd̄ respōdet ꝙ nō. Uñ dicit ꝙ q̄dā sūt q̄ statiꝫ nomīata cōuoluta sūt malo: qꝛ scꝫ in suo nomīe implicāt maliciā. Et ponit exemplū ī passiōib⁹ vt gaudiū ī malo ⁊ īuidia In opatōib⁹ ꝟo adulteriū furtū homicidiū. Om̄ia em̄ hec ⁊ silia ꝟm se mala sūt ⁊ nō solū eoꝝ suꝑhabūdātie ⁊ defectus. Uñ circa hec nō cōtingit aliquē recte se hr̄e q̄litercūq̄ opet̄ sꝫ sꝑ hec faciēs peccat. Nā bonitas ⁊ malicia ī talib⁹ nō attēdit̄ ꝟm aliq̄s circūstātias sꝫ qualt̄cūq̄ aliq̄d hoꝝ fiat pctm̄ ē. hoc ītelligēdū ē si a volūtate ꝓcedāt. Opatō em̄ nō ē bōa vel mala moralr̄ nisi sit volūtaria. vnd̄ a volūtate ē ꝑmo rō bonitatis moralis ꝟm Sco. circa finē secūdi sentē. Act⁹ em̄ volūtatis dr̄ moralis qꝛ libere elicit⁹ a volūtate: ⁊ hoc est cōmnne actui bo⁹ ⁊ malo. nec em̄ ē laudabilis nec vituꝑabilis: nisi sit a volūtate. Presupposita aūt hec bonitate ⁊ bonitate entitatiua seu naturali q̄ cōpetit cuilibet enti inq̄ntum ens est triplex bonitas moralis ꝟm eūdem. 7 di. secūdi sen. scꝫ bonitas ex genere: bonitas ꝟtuosa siue circūstātia ⁊ bonitas meritoria seu gratuita. Prima bonitas scꝫ ex gñe cōpetit volitōi ex hoc ꝙ trāsit suꝑ obcm cōueniēs actui tali ꝟm dictamen recte rōis ⁊ nō solū qꝛ ꝯueniēs actui naturaliter sicut sol ꝯuenit vifiōi: ⁊ ꝑt dici ex gñe qꝛ ē q̄si morale respectu om̄is boni vlterioris in gñe moris: tal̄ nāq̄ act⁹ est potētialis seu formabilis ꝑ q̄ncūq̄ aliam circūstātiā moralē. Secūda bonitas ꝯuenit volitioni ex eo ꝙ ipa elicit̄ a volūtate cū om̄ib⁹ circūstātijs dictatis a recta rōe debere sibi cōpetere bonū est enī ex cā integra ꝟm Dyoñ. de diuīs noīb⁹ ⁊ illud ē q̄si bonū ī spē moris: qꝛ iā om̄es drñtias morales ꝯtrahēs ex gñe. Tertia bonitas ꝯuenit volitōi ex se ꝙ ꝑsupposita bonitate ꝑdicta elicit̄ ꝯformit̄ ꝑncipio merēdi qd̄ ē gr̄a vel charitas. exēplū ꝑmi: velle dare elemosynā. ex^m scdi: dare elemosynā pauꝑi de bono ꝓpo vbi ⁊ qñ oꝑtet ꝓpt̄ amorē dī. exēplū tertij si hoc fit nō tm̄ ex inclinatōe nāli sicut pōt facere pctōr ⁊ nō penitēs ex pietate nāli sꝫ mediāte habitu charitatis vel gr̄e.

Huic triplici bonitati oppōit̄ triplex malicia. Prīa q̄dē ē malicia ex gñe qñ vicꝫ act⁹ trāsit suꝑ obm discōueniēs recte dictamī rōis: puta si odire trāsit suꝑ deum Scd̄a malicia ē ex aliq̄ circūstātia deordināte actū lꝫ tñ seat suꝑ obm ꝯueniens ꝟm rōeꝫ actui. Tertia ē malicia q̄ est demeritoria ꝑuatīe ex carētia caritatis l̄ gr̄e

Bib⁹ aūt Capi. III.

Postq̄ arist. īuestigauit ꝟtutis

dioem: ꝺ ꝓ̃r agit ꝺ ei⁹ oppõne ⁊ quo hõ ꝑt fieri ℵtuos⁹. Circa qꝫ ꝓmo vicit q̃ tribus diſpõib⁹ exñtib⁹. ſ. duab⁹ malicijs: q̃z vna ẽ ſm ſuphabũdãtiã ⁊ alia ſm defm ⁊ ℵtute q̃ ĩmediate cõſiſtit oẽs oĩ⁹ aliq̃ſ opponũt. Q̃ eñ exẽpla vitõſa opponãt ꝓie adĩuicẽ ꝫ cũ mar⁹ a ſe diſtẽt Q̃ ãt hĩt⁹ ℵtutis oppõat extrẽis hĩt⁹ vitõſ ꝓbat Sicut eñ eq̃le qꝺ ẽ mediũ inter magnũ ⁊ puũ ĩ cõparatõe ad magnũ eſt puũ et ĩ cõparatõe ad puũ ẽ magnũ: ita medij habit⁹ tã ĩ opatoĩb⁹ q̃z ĩ paſſiõibus cõpati ad ſuphabũdãtias ſe hñt vt deficiẽtes: cõpati ℵo ad effect⁹ ſe hñt vt ſup habũdãtes ſicut fortis cõpat⁹ ad timiduz vr̃ eẽ audax: cõpat⁹ ℵo ad audacẽ vr̃ eẽ timid⁹ Sic ẽ ꝺ libali cõpato ad ꝑdigum ⁊ auaz: ⁊ iõ vtq; extrẽitatẽ tenẽs exiſtimat mediũ q̃ſi ſibi oppoſi⁽ⁱ⁾ ꝓpt qꝺ timidus fortẽ appellat audacẽ quẽ audax timidũ eẽ dicit. Arguit q tñ vnuz vni opponit ex. x. metaphiſ. ℞⁹ q eidẽ non opponũt pla ſm idem ſz bñ ſm diuerſa. Deinde dicit arſ q maioꝛ ẽ ℑrietas vitioꝛ extrẽoꝛ adĩuicẽ q̃ medij ad extrẽa cũ ipoꝛ ſit diſtãtia maioꝛ puta medij cũ extrẽis ẽ aliq̃ ſilitudo ſicut fortſ ad audacẽ ⁊ libal' ad ꝑdigũ: ſz extrẽoꝛ ad inuicẽ plima ẽ diſſilitudo. eſt aũt ĩtelligẽdũ de ipis habitib⁹ q̃ntũ ad ſubam coꝛ ꝓſiderat ſ q̃ ſt diſpõs ad bñ ⁊ male agẽduz: vt pz ex pcedeñ. Si ℵo ꝓſiderẽt ℵt⁹ ⁊ extrema vitioſa q̃ntũ ad rõez bõitatſ attributã virtuti et rationem malicie attribuũtam vitijs: ſic maioꝛ ẽ oppõ ℵtutſ ad extrema q̃z extremoꝛ adĩuicẽ cũ ipa extrema ꝓuenĩãt ĩ rõe malicie ĩ cõi nõ aũt virtus. Licet aũt ipa vitia ñ opponãtur ꝛz rõem malicie in cõi: opponũtur tñ ſecm ſuas rões ſpẽales: puta ſm ſuphabũdãtiã ⁊ defm. Dñdit inſup. p. q vnum extremũ magſ opponit medio ℵtutis q̃z aliõ. Q̃ enĩ ẽ min⁹ ſike ℵtuti magſ ei opponit ſicut ſi nilioꝛ ẽ fortitudini audacia q̃z timiditas: ⁊ ideo timiditas magſ ℑriatur fortitudini q̃z audacia. Illa nanq; q̃abinuicem magſ diſtãt magis adĩuicẽ opponũtur: ⁊ iſta oppõ ſumit ex nã vitiorum ⁊ virtutis. Alia ℵo opoſitõ quo ad nos ⁊ ſm hoc illõ vitiũ ẽ magſ ℑriũ ℵtuti ad qõ vehemẽtı⁹ inclinamur. Inq̃rit vlterius põs qũo hõ valeat effici ℵtuoſus. Circa qꝺ dicit q hoc ẽ valde difficile ꝓpt difficultatẽ rependi mõm. videm⁹ enĩ hoc vlr accidere q accipe mediũ ẽ valde difficile: declinare aũt a medio ẽ facile. Mã accipe mediũ ĩ circulo ñ eſt cuiuſlibet ſz ſcientis tantũ geometriam. Declinare aũt a cẽtro ẽ facile Scire iraſci ẽ facile: ſz q aliq̃s iraſcat q̃ntũ oꝛtet: ⁊ vbi: ⁊ qñ: ⁊ ꝓpt qꝺ ẽ difficile. Ponit aũt ariſto. triplex documentuz per quod puenire põt hõ ad ℵtutis mediũ. Primũ documẽtũ ẽ q q̃ vult ad virtutẽ puentre recedere debet q̃ntũ valet ab extremo qꝺ magis cõtrariatur ℵtuti. Sicut ſi aliquis vult peruenire ad mediũm fortitudinis debet maxime ſtudiũ adhibere q recedat a timiditate q̃ magis ℑriatur fortitudini q̃z audacia. Secũduz documentũ ẽ q ille qui vult effici ℵtuoſus oꝛ attẽdere qꝺ ſit illꝺ ad qꝺ appetit⁹ ſu⁹ maxie incliat qꝺ põt cogſcere ex delectatiõe ⁊ triſtitia q̃ accidũt circa ipm quo cognito oꝛ ſtuꝺiuz adhibere vt ab hmõi vitio ad qꝺ ſe ꝓnũ ꝓcipit q̃ntũ voluerit recedat ad aliud extremũ aliqualr declinãdo: ⁊ ſic tandẽ ad mediũ ꝓueniet ſicut volente dirigere ligna diſtoꝛta toꝛquẽt ea in aliã ptẽ: ⁊ ſic finalr reducunt ad rectum. Tertiũ documẽtũ ẽ q delectabĩa q̃ aĩam ad peccãdũ alliciũt ſũt fugiẽda ⁊ abicienda ſicut ſupioꝛes pleb troiane diꝛerũt belenã eſſe abiciẽdã q̃ erat occaſio deſtructõnis ciuitatis ſue: ⁊ ſic poterim⁹ mediũ adipiſci qꝺ ẽ valde difficile vt dictũ ẽ. Quapꝛopter circa hoc ẽ inſudãdũ Modic⁹ tñ receſſus a medio virtutis nõ eſt vituperabilis: quod pz a ſimili: quia non ſolũ laudamus illos qui mediũ puncti aliter attingũt ſed etiam q̃ de ꝓpinq̃ ad ipm accedunt.

Explicit liber ſecũd⁹ ethicoꝛ Sequitur Tertius.

Irtute ita ¶ Postq̃ arist. in se
cũdo li. determiauit ō gña-
tione ẋtutis ⁊ de multiplici
distinctõe ei⁹: ꝟ ꝓnr determi
nat de principijs ⁊ cauſ ẋtutis. et ꝓmo
agit ō volũtario ⁊ inuolũtario. q aũt de
his habeat determiare moral. p. ꝓbat: qz
cũ ẋt⁹ moral sit circa paſſiões ⁊ opatões
in q̃bus fiũt laudes ⁊ vitupia si sint volũ
tarie ⁊ fit venia: si sint inuolũtarie seq̃tur
q eoꝝ ꝓsideratõ ptinet ad moralẽ. Utile
em̃ ẽ legislatoribus de his cõsiderare
vt statuãt honores bñ agẽtibus ⁊ penas
peccantib⁹. ¶ Deinde diuidit aristo. in-
volũtariũ: quoddã enĩ ẽ inuolũtariũ per
violẽtiã ⁊ aliud p ignãtiã. Inuolũtariuz
p violẽtiã ō cui⁹ principiũ ẽ extra ita q
opans vel patiẽs nihil ꝯferꝛ ad actiõem
p ꝓpriũ appetitũ: puta si aliqs ptãtẽ ha
bẽs aut ſpũs vel vẽtus aliquem alicubi
puxerit seu violẽter ꝓiecerit. ¶ Circa
qõ notãdũ q vbi ẽ talis coactõ q̃ ꝑt dici
coactõ absoluta nõ q̃dẽ volũtatis que ñ
ꝑt cogi sed aliaꝝ potẽtiarũ patiẽs totali
ter excusaꝯ a pctõ: vt si ẋbo violẽter coꝛ
rũpaꝯ: vel si tirãnus violẽter manũ chri
stiani moueat thura demonibus offerre
faciẽdo. De his aũt q̃ fiũt metu vel timo
re mortis vel alioꝝ maloꝝ q̃bus ñ ẽ co-
actio absoluta ſz cõdiciõata Mouet arſ.
dubiũ vtꝝ ſit volũtaria vel inuolũtaria:
vt si q̃s iuſſu tirãni ad euadẽdũ mortem
aliquẽ inꝺficiat: vel si tpe tẽpestatis pro
vita saluãda merces ĩ mare ꝓiciat quas
nõ esſet alias ꝓiectur⁹. Ad quod reſpõ
det q licet talia sint mixta ex voluntario
⁊ inuolũtario magis tamẽ fũt dicẽda vo
lũtaria. qõ ꝓbat: qz opatio ẽ talꝫ iudican
da qualis ẽ in tpe q̃ q̃s opaꝯ. cũ aũt q̃s ꝓ
ſicit merces ĩ mare illa ꝓiectõ ꝓ tũc ẽ vo
lũtaria cum voluntas impet talem pro-
iectionem: ⁊ sic ẽ ꝓncipiũ mouendi ptes
orgnicas. Addit aũt arist. q talia fortaſſe
fũt simpliciter inuolũtaria: qz null⁹ eligeꝛ
aliq̃d taliũ ſm ſeipm in q̃ videt ꝓbus
loq̃ dubie. Circa qõ notandũ q tria ꝓnt
dici simpliciter volũtaria ſumendo ly ſim-
pliciter diuerſimode. Ut em̃ ꝑt elici ex pri
mo de gene. Simplr põt tripliciter ſumi.
Uno mõ idẽ ẽ q vlr: ⁊ ſic ens ſimpliciter
ſũptũ ōr ens vlr ſũptũ. Alio mõ ſimpliciter tm̃ valet ſicut p ſe vel ſolitarie: et ſic
ſubia q̃ eſt ens p ſe ſtãs ōr ens ſimpliciter.
Tertio mõ ſimpliciter idẽ eſt q actualiter
⁊ ſic ens ſimpliciter ōr ens in actu. Ad
ꝓpoſituz igit dico q ſi ſimpliciter ſuma
tur ſecũdo mõ tria ſũt ſimplr inuolũtaria
qz nullus eligeret aliqõ taliũ ſm ſe ⁊ ſo
litarie acceptũ ſine alio aduncto puta ſi
ne timoꝛe ⁊ ſine piculo mali magis ĩuo-
lũtarij. Sumendo ẋo ſimpliciter tertio
modo ſcz actualiter: talia fũt ſimpliciter vo
lũtaria: piciẽs enĩ merces ſimplr ⁊ actu
aliter vult ꝓicere qz ĩ nullo coact⁹: vtitur
enĩ vi motiua: illa enĩ ẽ in ptãte eius in
periculo ſicut alꝫ: qõ ex hoc ꝑ patet: qz vo
lũtas ꝑt ita inoꝛdinate merces amare q
nollet eas ꝓicere in tali periculo euadẽ-
do: ⁊ hoc modo ōr ariſ. q tria fũt magis
volũtaria q̃ inuolũtaria: ⁊ ſic ꝑñ dicivo
lũtaria ſimpliciter et inuolũtaria ſm q̃d
cũ vnũ qõ ẽ maxie dicatur eẽ ſimpliciter
ſm qõ ẽ in actu: talia aũt q̃ p metũ agun
cur ſm hoc fũt in actu ſm qõ fũt et ſunt
ſimpliciter et absolute volũtaria. ſ. ſm qõ
actu agũtur: ſed fũt inuolũtaria ſub con-
ditione ſi vicz talis metus nõ ĩmineret.
De quo vide. 15. diſt. 3. ſen. ſco. et. 6. q.
ꝓme ꝓt. ſe. ſe. tho. ¶ Dic̃ vlteri⁹ q ĩ a-
liq̃bus opatiõibus ꝓpt metũ factis non
meretur homo laudẽ ſed cõceditur ſolũ
ſibi venia: et q̃ ad hoc ꝓt poni exemplum
de illo q̃ ꝓpt metũ ōr aliqõ mẽdaciũ of-
ficioſũ absq; iuramẽto: talis nanq; de cõ
muni lege ſolũ venialiter peccat: vt cõmu-
niter dicũt doctores theologi. Quedã ẋo
opationes ſm ꝑm fũt adeo male q ad
eas faciendas nulla ſufficiẽs exactio ad-
hiberi ꝑt. q̃ aũt ſunt huiuſmõi opatões
difficile eſt iudicare vt ipe dicit: hº tam̃
eſt determiatũ ꝙ doctores theologos cõ
muniter aſſerentes q ꝓpt mortis metũ
vel ad periclm euadendũ non debet hõ
mortaliꝛ peccare mãdatũ diuinũ trãſgre-
diẽdo nec etiã ꝓ tota creatura cõſeruan

da ꝑm anselmum. ¶ Impugnat cõsequ
ter aristo. illos q̃ ponebãt ea q̃ fiũt ꝓpter
cõcupiscẽtiã vel exteriora bona non esse
volũtaria ostẽdẽs hoc esse falsũ multipli
ci rõe. Et primo q̃ oñes q̃ opañ inuo
luntarie seu violẽtia opantur cũ tristitia
sed illi q̃ opañ ꝓpter aliq̃s bonũ sibi de
lectabile operañ cũ delectatõne ḡ nõ vi
olẽter nec inuolũtarie. Item ridiculosũ
est ac risione dignũ accusare exteriora bo
na animũ mouẽtia ⁊ nõ seipm accusare:
qñ aliq̃s ꝑmittit se a talib⁹ superari cũ vo
lũtas nostra q̃ est libera ñ necessario mo
ueatur a talibus appetibilibus. Ridicu
lũ etiã est q̃ homo dicat seipm esse causã
bonor⁹ ⁊ virtuosor⁹ opm. Bona ℞o de
lectabilia turpiũ et malarũ opationũ in
q̃ntũ alliciũt mentẽ ad cõcupiscẽtiam cũ
⁊rarie opatõnes reducãtur ad eandem
potẽtiã rõnalem q̃ est ad opposita ex no
no metaphiſ. Licet enĩ passiões cõcupi
scẽtie seu ire sint mot⁹ nõ spõtanei. Ope
rationes tñ ꝓseq̃ntes sũt volũtarie cum a
volũtate ꝓcedant q̃ possent hmõi passio
nes non sequi. ¶ Quantũ ad inuolũtari
um q̃ ignorãtiã notãdũ primo q̃ inuolũ
tariũ ⁊ nolũtariũ ꝑ eodẽ sumũtur. Nolũ
luntariũ aũt et voluntariũ dicũt duos ac
tus positiuos volũtatis ⁊ oppositos. põt
enĩ volũtas elicere actũ nolẽdi ⁊ actũ vo
lendi respectu eiusdẽ obiecti: vt volẽdo
vel nolẽdo scribere. ꝙõt etiam manere
suspensa nec eligendo hũc nec illũ ⁊ tũc
volũtas nec dicit nolens nec volens sed
dicit nõ volẽs: et sic solũ fit negatio vo
litionis eius absq̃ positõne oppositi. h⁹
ꝓsuppositio scitẽdũ q̃ ꝑm aristo. inuolũ
tarium ꝓpter ignorantiã dicitur op⁹ fa
ctũ ꝓpter ignorãtiã debitarũ circũstatia
rũ: sic volũtati repugnãs q̃ ad ipm sequi
tur tristitia ⁊ penitudo: cũ aũt tristitia u
ꝑm augusti. sit de his q̃ nobis nolẽtibus
accidũt. Opus ꝓpter ignorantiã factũ
ad q̃ nõ sequit tristicia nõ dicit inuolũ
tariũ: q̃ enĩ nõ tristat de eo q̃ opatus ẽ
post̃ id cognouit nõ põt dici q̃ ꝑ volũ
tatẽ id fecerit. Hec etiã dr̃ nolũtariuz cũ
ꝓpter ignorãtiã fuerit fcm. Sed tle op⁹
bñ põt dici nõ volũtariũ ex eo q̃ talꝭ opera
tus ẽ nõ volẽs: vt si aliq̃s credẽs recipẽ
stãnũ recipet argẽtũ. ¶ Patet itaq̃ q̃ non
oñe q̃d fit ꝓpt̃ ignorãtiã ẽ inuolũtarium.
¶ Dicit vlteri⁹ aristo. q̃ aliud ẽ ignãter
opari ⁊ aliꝫ ꝓpt̃ ignorãtiã. Ebri⁹ enĩ ꝟ ira
tus opat̃ q̃dẽ ignãter q̃ scz ignorãtia cõco
mitat̃ ei⁹ opatõem sz nõ opat̃ ꝓpt̃ ignorã
tiã sz ꝓpt̃ ebrietatẽ vel irã cũ ignorãtia nõ
sit cã sue male opatõis sz se hz tñ vt cõ
cõitãs: sic etiã oĩs mal⁹ ẽ ignãs: q̃d ẽ h⁹
mõ intelligẽdũ: q̃ oẽm electõez mali cõ
comitat̃ aliq̃ ignorãtia. Licet enĩ mal⁹ hõ
sciat adulteriũ eẽ malũ in vli cũ tñ elegit
adulterari estimat ꝓ tũc sibi eẽ bonũ ad
ulterari passiõe ꝓcupie seu malicia ipsũ
excecãdo ꝑ quã tollit̃ ꝓsideratõ actualis
in ꝑticulari agibili. Volũtas nãq̃ mala
excecat auertẽdo itellectũ a dictamĩe rẽ
cto agẽdor⁹ ⁊ ipm ad alia ꝙuertẽdo. iux
ta illõ dañ. xiij. de duob⁹ iudicib⁹ malis
dr̃ auertẽrt oc̃los suos vt nõ intuerent̃
celũ nec recordarẽtur iudicior⁹ iustorum.
Sic igit̃ q̃ est sciẽs in vli vt is q̃ habitus
habet scie mozal̃ ẽ ignãs ĩ ꝑticlari ꝓcupi
scẽtia vel malicia impediẽte intellectus
ne applicet cognitõz quã hz in vli ad ꝑ
ticulare agibile. Añ dicit arist. infra. ca.
de voluntate q̃ sicut infirmitas corrũpit
iudicium gustus. Dulcia enim infirmis
vidẽtur amara: sic malicia corrumpit iu
diciumintellect⁹: ⁊ sic iniq̃s mala vidẽt
esse bona. Et hoc ẽ q̃õ ẽt. 6. hui⁹ q̃ con
cupĩa delectatõis corrũpit estimatõz ꝓu
dẽtie: de q̃ ibi magis dicẽt. ¶ Notandũ
circa ꝑmissa q̃ ignãtia ꝑt se hr̃e ad volũ
tatẽ: vno mõ cõseqũter: alio mõ añcedẽ
ter. Consequẽter seu cõcomitãter se ha
bet ignorãtia ad volũtatem inquãtũ ipa
ignorãtia est volũtaria: ⁊ hoc dupliciter
Uno mõ cum actus volũtatis ferẽ ĩ igno
rantiã sicut cũ aliq̃s vult ignrare vt nõ re
trahat̃ a pctõ sz liberius absq̃ remorsu
peccet: ⁊ hec dr̃ ignorantia affectata q̃
nõ excusat pctm̃ sz aggrauat. Alio mo
do cũ aliq̃s nõ actu ꝓsiderat q̃d ꝓsiderar̃
põt ⁊ dz: q̃ ẽ ignãtia male electõis ex pas
sione vel malicia ꝓueniẽs siue q̃ nõ cu=

rat acq̃rere notitiã iuriũ vl'ium q̃ q̃s sci-
re tenet: ⁊ hoc ꝑ negligẽtiã q̃ dr̃ ig̃rãtia
crassa vel supina. Cũ aũt ig̃rãtia his mo
dis sit volũtaria ñ p̃t cãre simpl'r ĩuolũta
riũ: et ideo nõ excusat a peccato totaliter
Añcedẽter aũt se hz ad volũtatẽ ignorã
tia qñ nõ ẽ volũtaria ⁊ tñ ẽ cã volendi ꝙ
hõ al's nõ vellet: sicut cũ hõ ignorat ali-
quã circũstãtiã actus: et ex hoc aliđ agit
qđ nõ faceret si sciret: ⁊ talis ignorantia
causat inuolũtariũ simpliciter: ⁊ sic a pec
cato excusat qñ ẽ inuincibilis: puta qꝛ ad
hibetur debita dl'ia ad notitiã circũstan-
tiarũ actus exerciti. Licet aũt ip̃a opatõ
exercita durãte ig̃rãtia sit volũtaria cũ a
volũtate impetur reputat tñ ĩuolũtaria
qꝛ ignorãtia ꝑ quã causat ẽ inuolũtaria:
nec exercet talis opatio p̃nte scĩa. Et iõ
ad talẽ opationẽ ignorãtia cessante seq̃t
tristicĩa. ¶ Enumerat deĩde arist. huius
modi circũstãtias opatõis moralis q̃ sũt
octo. Cõsiderãdũ enĩ ẽ ĩ opatõne morali
q̃s opat q̃tũ ad agẽs principale. secũdo
q̃d opat. tertio circa quã mat'iam vel ob
iectũ. q̃rto in quo loco. quinto quo tẽpe.
sexto quo iustrumẽto. septimo cur opat.
quo ad cãm finalẽ. octauo qũo opat: an
scz intense vel remisse: ⁊ hec ẽ circũstãtia
forme. P̃nt aũt hmõi circũstãtie haberi
ꝑ hũc ꝟsũ. Quis q̃d vbi circa cur q̃ qũo
qñ. ¶ Ulterius dicit Aristo. ꝙ nõ p̃nt
om̃es ille circũstãtie total'r ig̃rari nisi hõ
fuerit fatuus vel insan⁹. Manifestũ enĩ
est ꝙ nõ p̃t opans ignorare quis opetur
qꝛ tũc ignoraret seip̃m. P̃ot tñ ignorare
quid opatur: vt si aliq̃s sagittator volẽs
oñdere alicui qualit' sit sagittandũ emit-
tat telũ nesciẽs se illđ emittere. P̃ot eti
am ignorare circa q̃d opetur: vt si aliq̃s
pugnãdo ꝓ re publica credẽs hostem in
terficere occidit filiũ suũ. P̃ot etiã eẽ ig-
norãtia finis: vt si medic⁹ dãs alicui me
dicinã vt sanet ipsum ꝑimat. P̃ot etiaz
esse ignorãtia mõi: vt si aliq̃s existimans
se leuit' ducere manũ fortiter ꝑcutiat.
Potest etiã eẽ ig̃rãtia tp̃is: vt si aliquis
carnes die veneris cõedat credens se eẽ
in die iouis vel meccurij ⁊ sic p̃ot exẽpli
ficari de vbi ⁊ alijs circũstãtijs. Ille igi-
tur videt inuolũtarius opari q̃ ignorat
aliquã p̃dictaꝝ circũstãtiaꝝ: ⁊ sic meret
veniã p̃cipue si sit ignorãtia in principa-
lissimis circũstãtijs cuiusmõi sũt finis et
obm circa q̃d: ⁊ sic ptz qũo ig̃rãtia cãt in
uolũtariũ. ¶ His p̃missis declarat. p. q̃d
sit volũtariũ dicẽs: Uolũtariũ ẽ illud cu
ius p̃ncipiũ est in ip̃o sciẽte singl'aria ĩ q̃
bus ẽ opatio. Hoc ptz ex p̃cedeñ. cũ enĩ
inuolũtariũ sit illđ q̃d fit ꝑ violẽtiã vel ꝑ
ig̃rãtiã seq̃tur ꝙ volũtariũ qđ ei opponi
tur sit ĩ ip̃o opante ꝑ qđ excludit violen
tia: Ita tñ ꝙ ip̃e opans sciat ꝑticulares
circũstantias ꝑ qđ excludit ignorantia.
Licet aũt volũtariũ cõueniat cum agẽte
naturali: qꝛ vtrũq̃ agit ꝑ ꝟtutẽ princi-
pij intrinseci: differt tñ ab eo: qꝛ agẽs vo
lũtariũ agit ꝓpt finẽ a se cognitũ: agens
aũt naturale ꝓpter finẽ nõ a se sz a cau-
sa superiori cognitum.

De electione Capi. ij.

Eterminatis autem.

p Post ꝙ ph̃s determinauit de vo
lũtario: h̃ ꝯñr determĩat de ele-
ctione. ꝙ aũt sit de ip̃a determinãdũ pa-
tet: qꝛ virtutes ⁊ vitia de q̃bus cõsidera
tur in hac scĩa magis sũt ex electõe inte-
riori q̃ ex opatõe ext'iori. ¶ Declarat cõ
seq̃nter aris. gen⁹ electõis dicẽs ꝙ om̃is
electõ ẽ volũtaria sz nõ ecõuerso. Uolun
tariũ enĩ ẽ in plus vt genus ẽ cõmunius
spẽbus: qđ patet: qꝛ pueri et alia anĩalia
cõmunicãt ĩ volũtario in q̃bus nõ ẽ elec-
tio sicut etiã ea q̃ repẽte facim⁹ vel dici-
mus volũtaria quidẽ sũt et tñ nõ sũt s̃m
electionẽ. ¶ Circa q̃d notandũ ꝙ bruta
aĩalia nõ cõicãt in volũtario ꝓp̃e sump-
to. Uolũtariũ enĩ dr̃ a volũtate q̃ est appe
titus intellectiuus ex tertio de aĩa. et do
minat sue opatõi: nec necessario seq̃tur
passiones appetitus sensitiui sz p̃t agere
et nõ agere. Bruta nõ hñt hmõi appeti
tũ: cõicãt tñ ĩ volũtario large sumpto in
quãtũ hñt in se appetitũ sensitiuũ qui est
principiũ intrinsecũ sue opatõis cũ aliq̃
cognitõe finis: sz ista cognitõ ẽ imꝑfecta

Unde appꝑhendendo finē nō deliberant sed subito ferūtur in ipm: nec dñanť sue opatōni sed necessario sequūtur passiones appetitus sensitiui: ⁊ si sint passiōes cōtrarie cuiusmōi sūt ꝯcupīa et timor sequūtur passionē fortiorē nō sic homines ¶ Habito aūt q̄d sit electio ꝑm gen⁹ inq̄rit q̄d sit ꝑm spēm: qꝛ ꝟo oñes opatiōes bone vel male moraliter ꝓcedūt ab ītellectu vel appetitu: qui q̄dē appetit⁹ ē duplex scz intellectiu⁹ et sensitiuus. Appetitus aūt sēsitiu⁹ diuidiť in cōcupiscibilē et irascibilē. Aliq̄ possent imaginari ꝙ electio eēt ꝯcupiscētia vel ira q̄ ad appetitū sensitiuū: vel ꝙ esset volūtas q̄ ad appetitū intellectiuū: vel ꝙ eēt opinio quo ad ipm intellectū. iō ad hoc excludendū oñdit primo ꝙ electio nō ē cōcupīa l' ira qꝛ ista duo cōiter inueniūtur in animalibus brutis in q̄bus nō est electō vt dcm̄ est. Itē si electio esset cōcupiscētia q̄cunq̄ opareť ꝑ electōem opareť ꝑ cōcupīaz ⁊ ecōuerso qd̄ ē falsū. Nā incōtinēs operať ꝑm cōcupīam et nō ꝑm electōem: cōtinēs ꝟo ꝑ electionē et nō ꝑm cōcupīaz ḡ electio nō ē cōcupiscētia. Q̄ etiā electio nō sit ira pz vlteri⁹ qꝛ cū electō ñ sit cōcupiscētia nec erit ira: electō nanq̄ fit cū deliberatōe: in ira aūt ē minor del ibe ratio q̄ in ꝯcupīa ꝓpť velocē ire impetū. Q̄ aūt electio ñ sit volūtas q̄uis eniz ꝓpinqua videať volūtati eē ꝓbat quia electio non ē de impossibilib⁹: īmo si q̄s dicat se eligere aliq̄d impossibile videť esse stultus. volūtas aūt d̄r esse de impossibilibus: puta de īmortalitate. pōt eniz aliq̄s velle effici inmortalis: ḡ electō nō est idē qd̄ volūtas. ¶ Circa q̄d notandū ꝙ volūtas aliqñ sumiť ꝓ potētia: aliqñ ꝓ actu illi⁹ potētie: vt dcm̄ ē in p̄mo huius: q̄cūq̄ mō sumať electō ē ꝓpinq̄ volūtati. qꝛ oñis electio est actus volūtatis licet nō ecōuerso: vt in sequētibus videbiť. ¶ Insup notādū ꝑm sco. 6. dis. scdi sen. Q̄ electio p̄t sumi duplr: Uno mō stricte ꝓ volitōe efficaci q̄ q̄s nitiť ꝯseq̄ ꝓpositū: ⁊ de hac d̄t arſ. ꝙ nō ē impossiliū: ⁊ hoc mō p̄m⁹ angel⁹ nō appetijt eq̄litatē d̄i ex electōe. Alio mō p̄t sumi magis large ꝓ ꝑfecta volitōe seq̄nte appꝑhēsionē plenā intellect⁹ nō ex surreptōe: et talis bñ ē impossibiliū: ⁊ sic bñ potuit lucifer peccare ex electione. ¶ Probat vlterius aris. alia ratione ꝙ electō nō ē idē ꝙ volūtas: qꝛ volūtas ē etiā de his q̄ fiunt ꝑ aliū: electōem aūt solū de his q̄ fiunt ꝑ ipm. p̄terea volūtas magis ē finis Electio aūt eoꝝ q̄ sūt ad finē: puta sani esse volum⁹ eligim⁹ aūt ꝑ q̄ sani eē poterimus ¶ Circa qd̄ notādū ꝙ lz volūtas ñ tm̄ sit finis sz etiā eoꝝ q̄ sūt ad finē. dicit tñ magis esse finis: qꝛ ē bonū ꝓpter se appetibile alia nō. Itē notādū ꝙ licet electio ꝓp̄e sūpta nō sit finis electio tñ large sumpta ꝓ quocūq̄ actu elicito a volūtate nō solū est eoꝝ q̄ sūt ad finem sz etiā ipsius finis. Et sic dicit arist. p̄mo h⁹: felicitatē eē eligibilē: ⁊ h⁰ mō oē appetibile a volūtate ē eligibile. ¶ Deinde ꝓbat aristo. ꝙ electio nō est opinio capiē⁰ opinionē generaliter qꝛ opinio ē tā circ̄ possibilia q̄ impossibilia tā ncc̄ria q̄ ꝯtingētia: sed electio ē solū circa possibilia per nos fieri. Item opinio ⁊ electio diuidūť in diuersis drñtijs. Opinio enī diuidiť ꝑ verum et falsum. Electio aūt ꝑ bonuz ⁊ malum. Probat etiā ꝙ electio non sit opinio particulariť sumpta de illis que scz sunt agibilia a nobis qꝛ eligendo talia dicimur boni vel mali. nō aūt opinādo. Cui⁹ cnusa est qꝛ electio est act⁹ voluntatis. Bonitas aūt vel malicia volūtatis est simpliciter bonitas vel malicia homīs. Bonitas aūt vel malicia intellectus ad quā pertinet opinio nō est bonitas vel malicia homīs nisi ꝑm quid: ⁊ sic eligendo bonū dicimur boni et eligendo mala dicimur mali nō aūt opinando.

¶ Concludit itaq̄ Aristotiles ex predictis quid sit electio scd̄m speciem: cum enim non sit aliquod predictorum oportet dicere ꝙ sit q̄ddā voluntarium precōsiliatū. est enim actus volūtatis seq̄ns actū rōis ꝯsiliātis ⁊ ꝯferētis: ⁊ h⁰ videť assignare nom̄ electiōis. Est nāq̄ electō pluribus propositis vni⁹ p̄ alijs acceptō

275

quod nõ est, sine consilio seu deliberatõe ratõis cõferẽtis d̃ ip̃oꝝ valore et vtilitate. qꝛ Ꝟo ĩ rõe electõis includit̃ cõsi^{m}: iõ cõseq̃nter arist. determĩat de cõsilio. Et p̃^{o} q̃rit d̃ ob̃o ꝯsilij an. s. ꝯsi^{m} sit d̃ oĩb^{9} vl̃ d̃ q̃busdã. ad quod dic̃ ꝙ ñ ẽ d̃ oĩb^{9}. nõ enĩ ẽ cõsiliabile de illo de q̃ consiliat̃ insi ĩsipiẽs vel ĩsan^{9} sꝫ de q̃ cõsiliãt̃ hñs intellectũ recte dispositũ. Cõsiliũ etiã non est de necessarijs nec de impossibilibus qꝛ tl̃ia nõ cadũt sub nr̃a ptãte. Nõ ẽ etiã ꝯsiliãdũ de effectib^{9} naturalib^{9} q̃ vt plurimũ eodẽ mõ fiũt vt siccitas ĩ estate ⁊ imbres ĩ hieme. nec ẽ cõsiliandũ de casualibus ⁊ fortuitis cũ talia p̃ter intẽtionẽ accidãt. nõ etiã ẽ cõsiliandũ de om̃ib^{9} reb^{9} humãis puta de cõuersatõe ppl̃oꝝ lõge a nob̃ distãtiũ: qꝛ nõ subiacẽt nr̃e ptãti. Sꝫ cõsiliãdũ ẽ tm̃ de opabilib^{9} q̃ in nr̃a ptãte existũt: ⁊ h^{o} qñ ĩ hmõi opatõib^{9} accidit dubiũ. Circa aũt illa q̃ de se sũt certa ñ optet ꝯsiliari cuiusmõi sũt q̃dam artes de se euidẽtes vt ẽ scĩa scribẽdi: non enĩ dubitam^{9} q̃lit̃ sit scribẽdũ. Circa Ꝟo opatões artiũ q̃ de se ñ sũt sufficiẽ^{s} sꝫ indigẽt aliarũ directione ẽ ꝯsiliãdũ cuiusmõi ẽ ars medicine Vñ s̃m sco. xiiij. di. scd̃i sen. Mccriũ ẽ ꝙ bon^{9} medic^{9} habeat scĩam astronomie. Eadẽ em̃ medicina q̃ in vno inficit tpe in alio liberaret tpe: sꝫ itaqꝫ s̃m ꝙ artes sũt magis vel min^{9} certe est magis vel min^{9} ꝯsiliãdũ. Cõsiliandũ etiã ẽ de his q̃ sepi^{9} accidũt qñ incertũ est q̃lit̃ ꝯtingãt ⁊ de reb^{9} magnis ꝓpter qd̃ assumim^{9} nob̃ ad cõsiliãdũ alios quasi nõ credẽtes nos eẽ sufficientes ad discernẽdũ q̃d opteat nos facere. ¶ Deinde arist. dat mõm ꝯsiliãdi di. ꝙ ĩ ꝯsilio optet p̃suppõere finẽ: nõ enĩ ꝯsiliamur d̃ finib^{9} sꝫ de his q̃ sũt ad finẽ Medic^{9} nãqꝫ nõ ꝯsiliat̃ si inducet sanitatẽ sꝫ q̃uo sanabit: neqꝫ rethor si ꝑsuadeat neqꝫ politic^{9} q̃ hꝫ regere cĩtatẽ ꝯsiliat̃ de faciẽdo pace sꝫ de medijs ꝓcreãde pac: iõ suppo sito fine optet ꝯsiliãtes attẽdere q̃lit̃ ⁊ p q̃ media possint ꝯseq̃ finẽ suũ: et si ꝑ plura possint ad finẽ ꝑuenire p q̃d illoꝝ meli^{9} et facil^{9} ꝑuenire possint, si aũt ꝑ vnũ mediũ ꝑueniat̃ ad finẽ ꝑ illud ad illũ finem ꝑuenire ꝓcurẽt: ⁊ si illud nõ habet̃ ꝓmptu optet inq̃rere vlteri^{9} ꝑ q̃d possit haberi: ⁊ similiter de illo quousqꝫ ꝑueniat̃ ad cãm q̃ occurrerit p̃ma in opando ⁊ est vltima in inuẽtõne ꝯsilij. Ille igit̃ q̃ cõsiliat̃ cũ seip̃o ꝯferẽs vel cũ alijs vr̃ querere et resoluere dicto mõ ꝓcedendo a fine ad ea que sunt ad finem. Ex p̃missis ꝯcludit arist. dĩonem ꝯsilij eius gen^{9} et drñtiam assignãdo. Est enĩ consiliũ questio seu inquisitio resolutoria de operabilibus a nobis. vbi ponitur questio ꝓ genere: reliqua vero ꝓ drñtia. Nam omne consiliũ est questio cum q̃stio sit dubitabilis propositio. Nullus quoqꝫ cõsiliet̃ in his que nõ dubitabit: sed nõ omnis q̃stio est consiliũ: sed questio resolutoria q̃ fit procedendo a fine q̃ est vltimus ĩ generatione ad ea que sunt ad finem q̃ sũt priora in generatione. vltimũ nanqꝫ ĩ resolutione est primũ in generatione vt potest exemplificari in resolutõne domus. ¶ Contra predicta arguitur ⁊ videt̃ ꝙ ĩ inquisitione ꝯsilij procedens a fine ad ea que sunt ad finem non sit questio resolutoria: qꝛ in speculabilibus probãtur conclusiões resoluẽdo a cõclusiõibus ad p̃ncipia: ⁊ tãdem deueniendo ad prima p̃ncipia ĩdemõstrabl̃ia: ergo procedẽdo ab his que sunt ad finẽ ad ip̃m fin ẽ erit ꝓcessus resolutorius et non econuerso. ꝓbatur consequentia: qꝛ finis habet rationem principij in operabilibus ex primo huius: et sic ea que sunt ad finẽ habent rationẽ conclusionis. R̃^{o} ꝙ processus a conclusione ad principia est processus resolutorius quãdo ipsa principia que sũt priora in cognitione sũt etiã priora ĩ esse Vnde hic dicit aristo. ꝙ vltimum in resolutione est primum in generatione. Licet ergo finis habet rationem principij ⁊ sit prior in cognitione: qꝛ tamẽ est posterior in esse et in generatione ideo procedendo a fine ad ea que sunt ad finem est questio resolutoria ⁊ non ecõuerso. Sic ergo patet ꝙ inquisitio consilij est q̃stio resolutoria, est aũt tal̃ inq̃sitõ circa mãm

p nos opabilē vt ptz ex p̄cedētib⁹. Vñ dicit ꝯñr aris. q̄ si in tali ꝓcessu cōsiliā tes inueniant aliqd̄ īpossibile puta si finis acquirēdus indigeat magnis sumptib⁹ ⁊ pecunijs ꝓ sui acquisitione vltra facultatē cōsiliantiū dimittūt totū negotiū q̄si desperātes. Si aūt qd̄ īuētū est p cōsiliū sit possibile statim incipiūt opari ⁊ hoc est signū q̄ cōsiliū tūc est circa materiaz p nos opari possibilē: ⁊ sic ptz dīo cōsilij. ¶ Possibile aūt dicit aliqd̄ operanti ꝟm aris. nō ꝟm ꝓpriā potētiā sed ꝟm potētiā amicoꝝ: qꝛ illa possum⁹ q̄ p alios possum⁹ dū intuitu nostro hoc faciūt. Terminat aūt cōsiliū qñ inq̄sitio p uenit ad illud qd̄ statim est in ptāte nostra vt faciam⁹ ⁊ sic in cōsilio est status. ¶ Pro quo notādū q̄ sicut finis habet rōnē principij ita illud qd̄ agit ꝓpter finē habet rōnē cōclusiōis. vnde illud qd̄ primo agendū occurrit habet rōnē vltīe cōclusionis ad quā inquisitio terminat. ¶ Sed cōtra p̄dicta arguit ⁊ videt q̄ ī inquisitione cōsilij nō sit stat⁹: sed q̄ huiusmodi inquisitio ꝓcedat in infinitū qꝛ inq̄sitio cōsilij versat circa singularia in quib⁹ est opatio: sz singularia sunt infinita: ḡ inq̄sitio cōsilij est īfinita: ⁊ sic nō erit ibi stat⁹. ¶ Rñdet q̄ singularia nō sunt infinita actu sz potētia tm̄: nisi āt ꝓhibet ꝯsiliū potētia infinitis etiā ꝟm q̄ ī infinitis possunt occurrere aliqua ꝯsilio req̄renda. ¶ Ex p̄dictis infert. p. dīonē electionis: cū em̄ eligibile sit desiderabile ⁊ ꝯsiliabile eoꝝ q̄ sunt in nostra ptāte sequit p locū a ꝯiugatis q̄ electio nihil aliud sit q̄ desideriuz eoꝝ q̄ sunt in nr̄a ptāte ex ꝯsilij determinatiōe ꝓueniens Cōsiliū nāq̄ ⁊ electio sunt circa eandez materiā qꝛ circa ea q̄ sūt ad finē: sz ꝯsiliū p̄cedit ⁊ electio seq̄t cū em̄ ꝯsiliabile est actu īdicatū statim pōt eligi. ¶ Insuper determīat aris. de volūtate vbi dicit q̄ illud qd̄ ē p se bonū ē simplr̄ volibile: sed p respectū ad hūc vel ad illū ē volibile illud qd̄ ei videt bonū esse. Volūtas nāq̄ virtuosi q̄ in oīb⁹ recte iudicat fert in id qd̄ ē bonū ꝟm v̄itatē. voluntas v̄o vitiosi in id qd̄ est bonū ꝟm appantiā sicut ille q̄ habet gustū bñ dispositū recte iudicat de dulcedine ⁊ amaritudīe ciboꝝ habētes aūt gustū īfectū dulcia iudicāt esse amara. Sic vnicuiq̄ videt bonū illud qd̄ est ꝯueniēs suo habitui: habitui aūt virtutis cōueniūt illa q̄ ꝟm veritatē sunt bona cū cōformet recte rōni vt ptz ex ei⁹ diffinitione ⁊ ideo studiosus seu virtuosus in singul̄ opabilib⁹ recte discernit quasi mensura existens ⁊ regula oīm opabiliū humanoꝝ: praui aūt excecant ꝓpter passionē ⁊ malū habitū ideo volūtas eoꝝ nō fert in simpliciter bonū sed in bonū appens sicut auaro maximū bonū videt eē diuitie. ¶ Circa p̄dicta notādū q̄ lz passio ⁊ habit⁹ malus corrumpant iudiciū rōnis plus tñ corrumpit a malo habitu q̄ a passione. Homini em̄ male agēti ex passione videt sic esse agēdū nō simpliciter sz ꝟm q̄d ⁊ ꝓ tunc homini v̄o practicāti ex malo habitu videtur sic eē agēdū semp hīta optunitate.

Xistente. Ca. III

e ¶ Post q̄ aris. determinauit de principijs virtutū scz de electione ꝯsilio et volūtate. hic ꝯñr determīat de ipsis p applicationē ad virtutes et vitia ostendēdo virtutes et vitia esse ī potestate nostra qd̄ ꝓbat rōne ⁊ signo. Ratione sic quoꝝ prīcipia sunt in ptāte nostra ipa sunt in ptāte nostra: sz p̄ncipia virtutū ⁊ malitiaꝝ sunt in ptāte nr̄a: ḡ ip̄e virtutes et malitie erūt in ptāte nr̄a minoꝛ hui⁹ rōnis ꝓbat: qꝛ v̄tutes ⁊ malitie generant ex electionib⁹ et opationib⁹ bonis et malis vt dictū est scd̄o h⁹ Electiones aūt et opationes bone vel male cū sint volūtarie sunt in ptāte nr̄a volūtas em̄ q̄ est libera pōt bñ vel male opari et eligere bonū vel malū opari et nō opari. ¶ Q etiā virtutes ⁊ vicia sint in ptāte nr̄a probat aris. a signo, qꝛ p̄resfaīlias ⁊ legislatores p̄ueniūt malos vt eos a peccato retrahant ⁊ bonos honorant vt eos magis ad bonū prouocēt qd̄ nō fieret nisi essem⁹ dñi opationū nr̄arū

276

tā bonorū ꝙ malarū. Nullus em̄ prouocat aliquē ad operādū ea que nō sunt in potestate ei⁹. vnde nullus suadet alicui vt in estate nō calefiat vel ꝙ subtractis cibis nō esurit qꝛ talis suasio est inutilis cū talia nō sint in nostra ptāte. ¶ Huius etiā signū est ꝙ legislatores nō solū puniūt scienter delinquētes sꝫ etiā ignoranter qñ videlꝫ tales sunt cause hmōi ignorātie. Qđ ꝯtingit duplr̄ vno modo faciendo aliq̄d ad qđ sequit̄ ignorātia vt ptꝫ de illo q̄ se īebriat ꝑ qđ reddit̄ ignorās talis eī ē cā sue ignorātie cū si vellet posset cauere ab ebrietate. s. ad quā seq̄tur ignorātia. vñ talis meret̄ duplices īcrepatiōes. ꝑmo q̄dē qꝛ se īebriat. scđo qꝛ ex ebrietate aliqđ pctm̄ cōmisit. Alio mō hō ē cā sue ignorātie qñ negligit scire nō quidē difficilia sicut sūt iuris subtilitates quas nō oēs scire tenent̄: sꝫ cōmunia legis statuta ad q̄rū notitiā oēs obligāt̄ vt ꝙ nōē furādū vel mechādū. ¶ Circa ꝑdicta notādū ꝟm tho. se. se. ꝙ aliq̄s pōt triplr̄ īebriari: vno° ꝙ nesciat potū eē īmoderatū ⁊ inebriare potentē puta ꝙ ignorat vini fortitudinem: ⁊ sic ebrietas pōt esse sine peccato vt ptꝫ de ebrietate noe ī gen̄. 9. Alio mō sic ꝙ aliquis ꝑcipiat esse īmoderatū non tñ estimat inebriare potentē ⁊ sic ebrietas pōt esse cū veniali. Tertio mō pōt ꝯtingere ꝙ aliq̄s aduertit potū esse īmoderatū et inebriantē ⁊ tñ magis vult ebrietatē incurrere q̄ a potu abstinere talis mortaliter peccat cū sciens ⁊ volēs se sensu rationis priuet ꝑiculoꝙ se peccandi cōmittens. Grauiter etiā peccat q̄ sciēter aliū inebriare ꝓcurat. Notādū insup ꝙ qñ aliq̄s ebrietatē sine peccato incurrit tūc talis ebrietas totaliter excusat culpā sequētē ⁊ hoc° excusat̄ loth de incestu filiarū suaꝝ ꝟm tho. Alij tñ aliter dicunt Nō aūt sic excusat ebrietas qñ ē culpabil' ⁊ đ tali intelligit̄ aris. videlꝫ ꝙ ebrius duplices meret̄ increpatiōes. ¶ Ex ꝑdictis ptꝫ ꝙ virtutes ⁊ vitia sunt ī potestate nr̄a cū ipe opationes ex q̄b⁹ generant̄ sint in ptāte nr̄a. Est aūt ita euidēs ꝙ ex frequētib⁹ actib⁹ generāt̄ habitus ꝙ illi qui hoc ignorāt vident̄ pene ī sensibiles seu carētes sensu ꝟm aris. Quia ḡ ipe opationes sunt volūtarie seq̄t̄ etiā ꝙ habit⁹ boni vel mali sunt volūtarij. Nā si aliquis vellet aliquā cām ex qua scit seq̄ talē effectū sequit̄ etiam ꝙ velit ip̄m effectū ⁊ licet nō velit ip̄m effectum ꝟm se vult tñ ip̄m ex cōsequēti. Sic peccās ꝑeligit actū malū cū peccato q̄ carere illo actu ⁊ peccato. Hoīes igit̄ voluntarie male opantes sūt causa maloꝝ habituū sicut hoīes incōmessationib⁹ ⁊ potationib⁹ degētes sunt causa sue incōtinētie. ¶ Circa ꝑdicta notandū ꝙ virtutes morales q̄ naturaliter acq̄runt̄ dicūtur esse in hoīs ptāte nō ꝙ hō se solo sine diuino auxilio cōcurrēte possit illas acq̄rere qꝛ teste sapiente nemo pōt esse ꝯtinēs nisi de⁹ dederit: vbi ꝑ illud dare intelligit̄ influētia dei generalis ꝑ quā opat̄ principaliter in oībus bonis operibus nostris ita ꝙ sine ea nullū penitus bonū opari possem⁹: sed dicunt̄ in hoīs esse ptāte qꝛ possunt acquiri ex operib⁹ absq̄ infusione alicui⁹ habitus gratuiti cōcurrēte ipo gratuito auxilio dei q̄ est liberalissim⁹ ⁊ dat oībus affluenter qui q̄dē ad hoc cōcurrit vt cā superior ⁊ ꝑncipalis: homo vero vt cā secūdaria ⁊ inferior nō aūt sic est de virtutib⁹ theologicis scꝫ fide: spe: ⁊ charitate: q̄ ad sui ꝑfectionē nate sunt a deo infundi ꝟm scotū 26. di. tertij sn̄iaꝝ: virtutes āt morales nō est necesse a deo infundi: sed possunt esse ꝑfecte in genere suo absq̄ infusione caritatis vel gratie lꝫ nō simpliciter cuꝫ sine illa nō dicūt ad finē vltimū virtutū vt idē doc. dicit. 36. di. eiusdē tertij.

¶ Deinde dicit aris. ꝙ lꝫ generatio habit⁹ vitiosi sit volūtaria: habit⁹ tñ iā generati nō totaliter subiacēt nr̄e volūtati Postq̄ em̄ hō fact⁹ est iniust⁹ nō statim cū voluerit efficiet̄ inst⁹ sicut lꝫ aliquis possit voluntarie incidere in egritudinem īmoderato cibo ⁊ potu vtēdo ⁊ medicis non obediendo Postq̄ tñ in egritudinē inciderit nō est in ptāte eius

nõ egrotare. Sic̃ ⁊ ille q̃ ꝓicit lapidem
põt nõ ꝓicere nõ tñ est in ei⁹ ptãte quã-
do ꝓiecit ip̃m resumere. ¶ Circa qd̃ no
tandũ ꝙ licet sit difficile ei q̃ est asuetus
male agere bene opari qr duꝝ est asue-
ta relinquere: lz etiã homo non possit ꝑ
liberũ arbitriũ a culpa resurgere absq̃
gratia gratũ faciẽte nõ tñ est simpliciter
impossibile. Cũ eĩ liberũ arbitriũ a deo
motũ conat̃ surgere a peccato: de⁹ ei g̃-
tiã suã liberaliter elargit̃ atq̃ infundit.
Simili mõ ergo aris. tenet ꝙ sicut non
statim cũ voluerit efficiet̃ san⁹ sz paula-
tim. Sic homo existens vitiosus nõ sta
tim cũ voluerit efficiet̃ virtuosus: sed ꝑ
plã bona opa ⁊ frequẽtes pugnas ꝯ vi-
tia In q̃bus lz sit magna difficultas ma
xime in principio cõuersionis in ip̃a tñ
difficultate meret̃ hõ magnũ p̃mium.
¶ Confirmat vlteri⁹ aristo. habit⁹ ꝓce
dere a volũtate cũ ꝓpter hmõi hoĩes vi
tuperent̃ ⁊ tñ ꝓpter ea q̃ a natura acci-
dũt ceco em̃ nato nullus iusto inprope-
rat: sz bene potest inproperari qui ex ni-
mia vini potatione vel alia incõtinẽtia
cecitatẽ incurrit.

Tioniã qui- Ca. IIII

q dẽ igit̃ medietas. ¶ Postq̃. p.
egit de principijs virtutũ hic cõ
sequẽter agit de multiplici specie virtu
tis. Et primo de fortitudĩe q̃ ẽ circa pas-
siones appetit⁹ irascibilis respicientes
humane vite corruptiua dicẽs ꝙ fortitu
do ẽ medietas circa timores ⁊ audacias
videlz timorẽ cohibẽdo ⁊ audaciã mode
ando: timor aũt ⁊ audacia sunt circa ter
ribile. timem⁹ em̃ terribilia ex quo põt
nferri ꝙ materia circa q̃ seu obiectu m
ortitudinis ẽ terribile: qd̃ ex hoc ptz qr
vnaqueq̃ ꝟt⁹ moderãs passiões hz ꝓ
obiecto obiectũ illarũ passionũ cũ virtus
ordinet appetitũ circa illud circa qd̃ pas
siones deordinant illũ. Deinde dicit ꝙ
hec terribilia simpliciter seu vl̃r loquen
do sunt quelibet mala cui⁹ signũ ẽ ꝙ an
tiq̃ diffiniũt timorẽ eẽ expectationẽ ma-
li: hmõi ãt mala q̃ timem⁹ sunt multipli
tia vt mala opinio seu ĩfamia ĩopia egri
tudo inimicitia mors. Et sumit̃ hic ex-
pectatio ꝓ motu appetit⁹ respectu mali
futuri ab ip̃o resiliẽdo qd̃ malũ app̃hen
dit̃ eẽ difficile vel ĩpossibile euadi vl̃ su
perari. ¶ Dicit ꝯñr aris. ꝙ fortitudo nõ
videt̃ eẽ circa timorẽ oĩm maloꝝ: nã for
tis laudat̃ ex eo ꝙ nõ tĩet sz q̃dã sũt que
optet timere ⁊ si timeãt̃ bonũ ẽ: si ãt nõ
timeãt̃ malũ ẽ: vt pz d̃ infamia q̃ qui ti
met laudat̃ sicut decẽs ⁊ verecũdus qui
ꝟo ĩfamiã non timet vitupat̃ sicut inue-
recũdus: g̃ pz ꝙ fortitudo nõ ẽ circa ti-
morẽ taliũ maloꝝ. Silr̃ etiã nõ ẽ circa ti
morẽ pauptatis seu egritudinis aut in-
imicitie: sz ẽ circa timorẽ mortis q̃ ẽ ma
ximũ terribiliũ qd̃ sic ꝓbat̃: Ille q̃ null⁹
magꝭ sustĩet ꝑicula ẽ ⁊ opatur circa ma
xima terribilia: sz null⁹ magis sustinet
ꝑicula q̃ fortis: g̃ ꝑ fortitudinez fortis
opatur circa maxĩa terribilia. ¶ Circa
qd̃ notãdũ ꝙ lz fortitudo bene se habe-
at in oĩbus aduersis tollerãdis nõ tñ ex
tollerãtia quorũlibet aduersoꝝ reputat̃
hõ simplr̃ fortis: sz ĩ hoc ꝙ tollerat ⁊ ma
xima mala. Ex alijs ãt d̃r aliq̃s fortꝭ ꝟm
quid. ¶ Ex vero mors sit maximũ terri-
biliũ ꝓbat. p. qr ẽ termin⁹ seu finis vite
p̃sentꝭ ⁊ nihil videt̃ eẽ mortuis neq̃ bo
nũ neq̃ malum. Qd̃ exponit̃ vno⁰ ꝙ lz
aris. aliqñ videa t̃ ponere aĩe ĩmortalita
tẽ de hac tñ ñ habuit plenã notitiã nec
hãc rõne naturali cõclusit ⁊ iõ circa hoc
qñq̃ videt̃ dubie loq̃. Alio⁰ exponi p̃t
referẽdo ly videt̃ nõ ad opinionẽ suã sz
ad opinionẽ vulgi paganoꝝ. vel ly vide
tur p̃t referri ad cognitionẽ sẽsitiuã hoc
ẽ nõ videt̃ ꝟm sensũ ĩesse mortuis bonũ
vel malũ. ¶ Est ãt ꝟm aris. fortitudo p̃n
cipaliter circa ꝑiculũ mortꝭ ĩ bello. vbi
notãdũ ꝙ cũ fortitudo sit virt⁹ cõfirmãs
aĩm hoĩs cõtra maxima pericula mortꝭ
ad cui⁹ rõnẽ ꝑtinet ꝙ semꝑ tẽdat in bo-
nũ: ꝯñs est vt homo pericula mortis nõ
refugiat ꝓpter aliqd̃ bonum ꝓsequen-
dum. Pericula autem mortis que ẽ ex
egritudine vel tempestate maris vel in
cursu latronis ⁊ hoc de silib⁹ non videt̃

277

directe alicui iminere ex h° q ꝓsequat̃ aliqd̃ bonũ: sed ꝑicula mortis q̃ est ĩ bellando directe imminent homini ꝓpter aliqd̃ bonũ. Unde duplex ẽ iustũ bellũ qd̃dã ẽ cõe ꝑ qd̃ pax rei publice ꝯseruatur. Aliud ꝑticulare vt cũ quis nõ recedit a iusto iudicio vel a veritate vite timore gladij inimici: vel cũ quis ꝓ fide certãdo morit̃ sicut de martirib⁹ dicit̃ ĩ epl̃a ad ephe. q fortes facti sunt in bello: vtroq; g̃ mõ bellũ sũmẽdo fortitudo ꝓprie est circa pericula mortis q̃ ẽ ĩ bello. Circa aũt alia ꝑicula cuiuscũq; mortis fortis bene se hz ꝑ virtutẽ fortitudinis puta cũ aliq̃s nõ refugit amico infirmãti obsequi ꝓpter timorẽ mortifere infectionis: vel cũ nõ refugit iterũ armari ad piũ exercitiũ ꝓsequẽdũ ꝓpt̃ timorem naufragij vel latronũ. Manifestat̃ maxime virtus fortitudinis in repentinis ꝟm aris. qz cũ aliquis absq; p̃meditatione facit ea que sunt virtutis cũ necessitas iminet propter repẽtina ꝑicula manifeste apparet fortitudo in ei⁹ aĩo habitualiter cõfirmata. Habit⁹ em̃ agit ĩ modũ nature. ¶ De inde determinat aris. de actu fortitudinis ⁊ vitioꝝ ei oppositoꝝ dicẽs q fortis timet terribilia ea declinãdo vt optet ⁊ qñ optet ⁊ q̃ optet et g̃tia cui⁹ optet ⁊ sic de alijs circũstãtijs ⁊ ꝟm q recta rõ dictat ea sustinet in ip̃is ĩmobiliter ⁊ cõstanter sistẽdo ⁊ audet ipsa viriliter aggrediẽdo. Ille aũt qui est impauidus ita q nihil timet terribiliũ puta nec terremotũ nec maris inundationẽ ⁊ hmõi põt dici insan⁹ vel sine sensu doloris. Quia circa terribilia suꝑhabundat ⁊ audacter aggrediẽdo vltra q̃ recta ratio dictat audax dicit̃. Is vero qui deficit in audẽdo ⁊ suꝑhabũdat ĩ timẽdo vocat̃ timidus qz timet q̃ ñ optet timere ⁊ eo modo q̃ nõ optet ⁊ sic d̃ alijs circũstãtijs. fortis vero mediũ tenet ĩ audendo ⁊ timẽdo: fortis em̃ nõ obstupescit ꝓpter timorẽ sed est bone spei siue fiducie. ¶ Circa qd̃ notandũ q ad fortitudinẽ ꝑtinet timor moderat⁹ ꝟm rõnẽ scz q homo timeat qd̃ optet ⁊ qñ optet vt dictũ est. hic aũt modus rõnis corrũpi põt ⁊ ꝑ excessum ⁊ ꝑ defectũ vnde sicut timiditas opponit̃ fortitudini ꝑ excessum timoris scz qñ hõ timet qd̃ non optet ⁊ sic de alijs circũstantijs: ita etiã ĩpauidis opponit̃ ei ꝑ defectũ timoris ĩ quãtũ scz nõ timet aliq̃s qd̃ optet timere. Uitiũ ãt audacie opponit̃ ei ꝟm excessum in aggrediendo vñ nõ est incõueniens q fortitudo ꝟm diuersa habeat diuersa extrema. ¶ Cõsequẽter ponit aris. dr̃am inter fortẽ ⁊ audacẽ. nã audaces ante ꝑicula velociter ⁊ ardenter ad ip̃a cõmouent̃ ex ĩpetu passionis p̃ter rõnez rectã.: qñ aũt sunt in ip̃is ꝑiculis discedunt. fortes vero qñ sunt in ipsis ꝑiculis sunt acres ⁊ acuti sz priusq̃ ad ip̃a pericula veniãt sunt q̃eti ⁊ mites. Est itaq; fortitudo medietas circa ausibilia ⁊ terribilia ꝓpter bonũ virtutis vel propt̃ fugã turpis actus aggredi aũt ꝑicula mortem inferẽtia ꝓpter fugã inopie vel angustie proueniẽtis ex magna cupiditate rei que haberi nõ potest vel propter fugã alteri⁹ cuiuscũq; tristicie nõ est opus fortitudinis sed potius timidi ⁊ mollis delectu seu inbecillis animi cuiusmodi sunt desꝑantes de deo de seip̃is ⁊ amicis. ¶ Notandũ tñ circa p̃dicta q bonũ seu finis virtutis fortitudinis est duplex scz propinqu⁹ ⁊ vltim⁹: Finis propinqu⁹ est opatio virtuosa d̃ qua dicit aris. q forti fortitudo est bonũ finis: finis aũt remotus est bonũ cõmune vt ũe⁹ seu beatitudo. ¶ Agit insuꝑ aris. de fortitudinibus metaphisicis quarũ pr̃ia ẽ fortitudo pollitica vel ciuilis ꝑ quã ciues sustinent ꝑicula ad vitandũ increpationes ⁊ obprobria q̃ ꝟm leges inferunt̃ timidis ⁊ adipiscendũ honores q̃ ꝟm leges easdem fortius exhibent̃ ꝟm quã fortitudinẽ inueniunt̃ in ciuilib⁹ viri fortitudis quales fuerunt: sicut narrat omerus in bello troiano: Diomedes ex parte grecorũ ⁊ hector ex ꝑte troianorũ: hec aũt fortitudo que fit propter verecũdiam vitandam et propter honorem acquirendum q̃ ẽ signũ ⁊ testimoniũ virtutis maxĩe as

similat vere fortitudini que ordinat i bonū opationis virtuose. ¶ Scōs modus metaphorice fortitudinis est fortitudo que dicit militaris que puenit ex experientia. Milites enī in bellis sūt fortes primo qz experti sunt multa q̄ ibi fiunt terribilia sicut strepitus armatorū armoz: hinnit⁹ equorū: vociferandi pugnatorū q̄n tñ in exptis piculosa vident qz nesciunt qualia sunt. Scōo qz ppter expientiā qua bene sciūt vti armis possunt alios ledere z ab eis non ledi. Differt autē hec fortitudo a fortitudīe politica z virtuosa qz milites stipendiarij periculo imminente fugiūt ciuib⁹ qui bonū cōe dilligūt remanētib⁹ z ibidē morientib⁹ z h⁹ ideo: qz vitā suā quā exponūt discrimini cōmutāt ad pua lucra sicut ad stipendia vel ad p̄dā. Tertius modus est fortitudo p irā homines enī attribuūt fortitudini ea q̄ p irā vel furozē fiunt vbi est quedā similitudo fortitudinis inquātū furoz inducit ad aggrediendū maxia picula ibi tñ nō ē vera fortitudo: qz tales nō opantur ppter bonū virtutis sed ppter passionē p quā appetūt vindictā: sicut nec ī adulteris est vera fortitudo q̄ ppter passionē cōcupiscētie multa picula aggrediunt: licet vero furoz nō sit fortitudo furoz tñ coopat fortib⁹. ¶ Pro quo notādū qz ira moderata fm rōnē subdit imperio rōnis z ideo homo p̄t ea vti pro suo arbitrio: nō aūt ira īmoderata: licet aūt fortitudo habeat duos act⁹ scz sustinere z aggredi nō tñ assumit irā ad actū sustinēdi qz habet actū sola rō p se: sz ad actū aggrediendi ad quē vtit appetitu sensitiuo vt instrumēto z magis assumit irā q̄ alias passiōes qz ad irā ptinet insilire ad rē cōtristātē z sic directe coopatur fortitudini ī aggrediēdo nō sic cōcupiscentia q̄ licet quādoq̄ coadiuuet ad aggrediendum magna picula hoc tñ ē p accidēs inquātū aliq̄s. s. poti⁹ vult in picula īcidere q̄ delectabili carere. Secūdū aūt ppriā rōnē tēdit ī bonū delectabile cui p se repugt aggressio piculorū. Quart⁹ modus qz is q̄ plura euasit periculū ppter hoc pericula se exponit spārās iterū se euasurū. Quint⁹ modus cū q̄s ignorās periculū se exponit piculis. ¶ Dicit cōsequēter aris. q̄ licet fortitudo sit circa timores z audacias magis tñ est circa terribilia que sunt obiectū timoris q̄ circa audibilia q̄ sunt obiectū audacie qz difficilius est sustinere q̄ aggredi qđ p̄bat aris. qz difficilius est sustinere q̄ a delectationibus abstinere: aggredi ens aūt terribilia apphendit ea vt sunt delectabilia ob spem victorie seu alicuius glorie vel lesionis inimici obtinēde qz aūt difficili⁹ ē nō repellere offendēs q̄ repellere: iō patia q̄ disponit ad sustinendū terribilia est nobilissima fortitudo fm sco. iurta illud poetici: Nobile vincendi gen⁹ est patientia. nō sic nobilis est habitus disponēs ad moderate repellendū repellenda q̄ p̄t dici bellicositas licet aūt fortis in actu suo delectet in ordīe ad finē quē attingit: debiliter tñ ppter circūstātias tristicias: moz enī percutiens z vulnera sunt dolorosa forti q̄uis hec ipe volūtarie sustineat p pter assequendū virtutis bonū z ppter vitandū turpitudinē vitiosam. ¶ Circa qđ notandū qz ls sensibilis doloz corporis faciat quasi nō sentire delectationes virtutis dat tñ aliquādo ita suphabundās gratia a deo qz fortius eleuat aīam ad diuina in q̄bus delectat q̄ a corpalibus penis afficiat. Hinc ē qz sancti martires cū magna letitia sustinebāt īmanissima tormēta. Añ beat⁹ laurenti⁹ dixit qz carbones nō ardorē sed refrigeriū p̄stabant sibi. ¶ Notandū iusup qz fortitudo cōiter a doctorib⁹ cōnumerat iter quattuor virtutes cardinales: que sunt prudentia: iustitia: fortitudo: tēpantia. Iste aūt quattuor virtutes iter virtutes morales (scz excludendo virtutes theologicas que sunt spes: fides: z caritas) dicunt cardinales siue principales qz sicut ostiū vertit in cardine suo sic tota bonitas vite humane quo ad virtutes actib⁹ cōsuetudinarijs acq̄sitas in his quattuor virtutib⁹ versat. Sunt enī fm

278

ſcd.34.di.tertij ſniarū quedā genera ī-termedia ſeu ſubalterna ſub q̄bus alie ſpecies virtutū moraliū cōtinenť. Que ſic poſſunt diſtingui virt⁹ namq; moralis pficit hominē vel q̄tū ad intellectū vel quātū ad affectū. Si quo ad intellectū ſic eſt prudētia que dirigit intellectū circa agibilia. Si quātū ad affectū hoc ē dupliciter vel q̄ in ordīe ad alterū: ⁊ ſic eſt iuſticia. vel quo ad ſeip̄m: ⁊ hoc dupliciter q̄ aut diſponēdo vim iraſcibilē ⁊ ſic eſt fortitudo: aut vim cōcupiſcibilē ⁊ ſic eſt tpantia. ¶ Et notādū q̄ prudētia eſt virt⁹ intellectualis ⁊ moralis. Intellectualis q̄ pficit intellectū: moralis q̄ dirigit in opationes virtutū nō ſic de alijs habitibus intellectualibus.

Oſt hec de tpan Cav.

p tia. Poſtq̄ ariſ. determiauit de fortitudine q̄ ē circa paſſiōes appetit⁹ iraſcibilis: hic p̄ñr determinat de tpantia que moderať paſſiones appetit⁹ cōcupiſcibilis. Et primo de materia ſeu obiecto tpantie. Eſt eī circa delectationes ⁊ triſticias nō quidē q̄ puenīūt a ſuſceptione verberū vel vulnerū: ſed ex cōcupiſcētia ſeu abſentia delectationū. ¶ Ad declarādū aūt circa q̄s delectationes eſt tpantia diſtinguit ariſ. duplices delectationes ſcz aīales ⁊ corpales. Delectationes aīales dicunť nō ab aīali ſz ab aīa: ſunt eīm que p̄ſequunť opationē aīe nihil paciēte corpe vt amatiū⁹ bono ſū vel diſcipline gaudet ip̄is habitis p̄pter ſolā mētis app̄henſionē. Corpales vero delectationes dicunť q̄ cōſequunť opationes aīe corpe aliq̄d patiēte vt ſūt delectationes tact⁹ ⁊ guſt⁹ q̄ ſunt paſſiones appetit⁹ ſenſitiui cōiūcti organo: et ſūt cū imutatiōe ⁊ alteratione corporis Delectationes aūt aīales ſunt in appetitu intellectiuo ⁊ tales ſunt in triplici differētia. Quedā ſunt mēti delectabilia ex honeſtate vt honor virt⁹ diſciplina ⁊ ſcīa ⁊ circa tales delectatiōes nō ē tpantia. Quedā ſūt mēti delectabilia ex nouitate vt rumores fabule ⁊ q̄cūq; mira ī q̄b⁹ recitandis aliq̄ dles ſuos expēdūt ⁊ tales nō dicūť intpati ſz garruli. Quedā aūt ſunt mēti delectabilia ex vtilitate vt pecunie amici ⁊ circa talia nō ē tpantia ſz circa delectationes corpales. ¶ De inde dicit ariſ. q̄ ſz tpantia ſit circa delectatiōes corpales nō tm̄ circa oēs hi eī q̄ delectanť in his q̄ p̄ viſum app̄hēdunť vt in colorib⁹ figuris ⁊ ſcripturis nō p̄pter hoc dicunť tpati vel intpati. Nec etiā hi q̄ delectanť in his q̄ p̄ auditū app̄hendunť cuiuſmodi ſunt melodie: ſeu p olfactū vt ſunt odores roſarū: in talib⁹ eīm nō eſt tpantia vel ītpantia p̄m ſe ſz tm̄ p accīdēs in ordine ad guſtū vel tactū ⁊ quo ad hoc tpantia moderať hmōi delectabilia. Tpati eīm eſt abſtinere ab auditu verbor̄ ſecularīū ⁊ viſu vanitatis multerū ⁊ odore vngētor̄ qui b⁹ vnguntť q̄ talia ſunt incētiua cōcupiſcentie cū p talia habeať memoria mulierū: ſz aūt tpantia ⁊ ītpantia habeant fieri circa delectatiōes guſt⁹ ⁊ tact⁹ habēt tm̄ maxime fieri circa delectatiōes tactus q̄ intpati circa tactū magis delectanť q̄ circa guſtū. Guſtus nāq; p̄prie eſt diſcretiu⁹ ſaporis ⁊ hoc mō vtunť guſtu illi q̄ p̄bant vina vel cū p̄diūt pulmēta. et in hoc ñ multū delectanť: tales eī nec tē perati nec intpati: ſed eorū delectatio maxime cōſiſtit in ſūptione cibi ⁊ potus ⁊ in veneris actib⁹ vnde maxime delectāť in tactu ⁊ guſtu vt eſt q̄dā tactus p̄pter qō erat philopenus noīe q̄ guttur ei⁹ longi⁹ q̄ guttur gruis fieret vt cib⁹ in ei⁹ guttere diuti⁹ remaneret. Ex quo pt̄z q̄ talis nō delectabať in guſtu multū. qui nō viget in guttere ſz in lingua: ſed magis delectabať in tactu. Ex p̄dictis infert ariſ. q̄ intpantia ē multū ex p̄babilis cū nō ſit circa delectatiōes cōueniētes hoībus inquātū hoīes ſunt ſz inquātū aīalia cuiuſmodi ſunt delectationes tact⁹ q̄ eſt cōis oīb⁹ aīalibus: ⁊ iō tales in quibus porci ⁊ canes nobiſcum cōicāt tanq̄ maxime bona querere videtur eſſe maxime beſtiale. ⁊ inde eſt q̄ vitia ītpantie maximā turpitudinē habēt

qꝛ hō ꝑ ea bestijs assimilat ꝓpter qđ ex hmōi vitijs maxime reddit hō infamis et vituꝑabil. ¶ Circa p̄dicta notanduꝫ ꝙ tꝑantia pōt sumi dupliciter: vno mō stricte ꝛ sic est tm̄ circa delectationes gustus ꝛ tact⁹. Alio mō large ꝛ sic est vna de numero quattuor virtutū cardinaliū ꝛ sic est circa cōcupiscibilia: vnde hoc⁰ andronic⁹ in moralib⁹ suis dicit humilitatē ad tꝑantiā ꝑtinere. De q̄ dicit scot⁹ 34. di. tertij sn̄iarū ꝙ prima cōcupiscibilia videnť esse duo scꝫ bonū honestū ꝛ delectabile. vtile aūt nō pōt eē primū motiuū ad cōcupiscendū qꝛ non cōcupiscit nisi in ordine ad alterū sicut diuitie cōcupiscunť ꝓpter honores vel delectatiōes Qđ si loquamur de diuitijs inquātum sunt pulchre siue inquātum sūt bonū delectabile sic primo possūt cōcupisci sicut aliqđ pulchrū visibile. Prima ḡ concupiscibilia a natura rōnali sunt honor et delectatio stricte sumpte: igit̄ prime species tꝑantie que moderanť circa sibi cōcupiscibilia erūt due vna circa honores scꝫ humilitas: alia circa voluptates que virt⁹ tenet nomē generis ꝛ q̄t possūt eē voluptates distincte ad quas voluntas inclinať tot pn̄t esse spēs ip̄i tꝑantie: puta vna circa gustabilia pōt poni cōtinētia large sumēdo: lꝫ aliter sumať in septimo hui⁹ vt ibidē videbit vel abstinentia vel sobrietas: ꝓprie tn̄ loquēdo abstinentia est circa cibū ꝛ sobrietas circa potū. Circa aūt tāgibilia ponit castitas moderať vero tꝑantia nō solū voluptates sensuū q̄b⁹ ꝯdelectať volūtas ꝯiūcta sꝫ etiā voluptates ꝓprias ip̄i voluntati vt volūtas est quō voluntas angeli pōt appetere bonū delectabile: lꝫ nō habeat appetitū sensitiuū. Q̄ āt iste tꝑantie distinguāť ꝓbať qꝛ vna pōt esse sine alia: pōt eī aliq̄s esse tꝑat⁹ circa sensibilia et intꝑat⁹ circa speculabilia puta si voluntas sua sūme delectať in aliquo speculabili cuius speculatio nō est ꝟm se ita vtilis sicut speculatio alteri⁹: hec aūt delectatio ꝟm se ē īmoderata cū sit īordinata

c ¶ Hic agit aris. de actib⁹ tꝑantie ꝛ vitioꝝ oppositoꝝ vbi ꝑmo dicit ꝙ cōcupiscētiaꝝ q̄dā sūt cōes ꝛ nāles ꝛ q̄dā sunt ꝓprie ꝛ opposite ad cōes Cōcupiscētie cōes dicūť q̄ sequūť nām gn̄is vel spēi sicut oīs hō ꝯcupiscit cibū ꝛ potū ad sb̄ueniēdū īdigētie nature humane ꝛ lectū ad q̄escēdū: ꝓprie āt sunt q̄ nō sūt eedē apud oēs vt ē ꝯcupīa cibi p̄ciosi vel delicati ꝛ tales videnť magis ex ꝓpria adīuētiōe q̄ ex inclinatiōe nature vl̄is: nihil tn̄ ꝓhibet in his esse aliqđ naturale ꝑtinēs ad naturā īdiuidui lꝫ nō ꝑtineat ad nām gn̄is vel spēi. Diuersis nāq̄ diuersa delectabilia sūt ꝟm varietatē ꝯplexiōis eoꝝ. Dicit igit̄ ari. ꝙ circa ꝯcupīas cōes pauci peccāt nec ꝯtingit in ip̄is peccare nisi vno⁰ scꝫ excedēdo ī cibo ꝛ potu vltra īdigētiā nature vn̄ illi q̄ ī h⁰ multū excedūt vētrē suū ad īplēdo dicūť castimargi q̄si castitatē mergētes ꝑ excessuꝫ cibi ꝛ pot⁹. Et tl̄es homines sūt bestiales q̄ solū adhibēt curā ad vētris repletionē. Circa ꝯcupīas vero ꝓp̄as multi multipl̄r peccāt ꝟm varias circūstātias vt sumēdo q̄ nō oꝑtet q̄liter nō oꝑtet ꝛ sic đ alijs circūstātijs. Qꝛ āt ītꝑat⁹ mltū ꝯcupiscit iō tristať ī eorū absentia. Tꝑat⁹ aūt ī absentia taliū nō multū tristať cū ip̄a nō appetat nisi quō oꝑtet ꝛ ꝟm mēsurā recte rōnis: vn̄ circa p̄dcā medio mō se hꝫ. ¶ Ad euidētiā p̄dictoꝝ circ̄ gulā ꝛ luxuriā q̄ opponūť tēporātie ꝑ excessū ē aliq̄l̄r īmorādū. Cōsistit āt h⁰ vitiū ī ꝯcupīa īordīata cibi et pot⁹ ꝛ ē aliqn̄ pctm̄ mortale aliqn̄ vero veniale. Est eī pctm̄ mortale ꝟm tho. se. se. qn̄ delectatiōi gule īheret hō tāq̄ fini ꝓpť quā deū ꝯtēpnit ꝑat⁹: scꝫ ꝯ p̄cepta ei⁹ agere vt delectationem hmōi adipiscať. Si v̄o ī vitio gule tm̄ sit īordinatio cōcupiscētie ꝟm ea q̄ sunt ad finē vt pote qꝛ nimis cōcupiscit delectationes ciborum nō tn̄ ita ꝙ ꝓpter hoc aliquid faceret contra legē dei est peccatū veniale. ¶ Sunt aūt quīq̄ species gule ꝟm grego. ver. Pre ꝓprie laute nimis

279

ardenter studiose. Inordinatio em̄ cōcu piscentie vno modo fit tp̄s determiatū p̄ueniendo ⁊ q̄ ad hoc ponit̄ ꝓprie. scdo lautos cibos. i. p̄ciosos querēdo. tertio nimis edendo. quarto modū determinatū nō seruādo sed ardenter comedendo. quinto cibos nimis accurate vel studiose p̄paratos petendo. Ponit̄ etiā gula vitiū capitale cū ex ip̄a alia vitia oriātur que eius filie dicunt̄ scz inepta letitia scurrilitas: īmūdicia mltiloquiū. ebetudo mētis circa intelligētiā. Et ponūt̄ a grego. xxxj. moraliū. Possunt etiā ꝑ hunc versum memorie cōmēdari: Let⁹ ebetudo verbosus scuril. ⁊ immū. Sic eī abstinentia cōfert ad sap̄ie lucē iuxta illud eccl̄iastes. Proposui abstinere a vino carnē meā vt trāsferrē animū meū ad sapientiā. Sic īmoderata sumptō cibi ⁊ potus causat mētis ebetudinē actū rōnis obfuscādo ꝓpter ciborū fumositates cerebrū ꝑturbātes: ⁊ ꝓpter h⁰ ponit̄ filia gule ebetudo. Et qr ad deordīationē intellect⁹ sequit̄ deordinatio affectus iō ꝯñr ex gula orit̄ in affectu inepta leticia qua volum⁹ delectari in gesticulatione corporis vl̄ musicis instrumētis ⁊ alijs luxibus carnis Juxta illud exo. 32. Sedit populus māducare ⁊ bibere ⁊ surrexerūt ludere. Per gulā etiā cōtingit peccare in verbis ⁊ hoc vel rōne sup̄fluitatis qd̄ ꝑtinet ad multiloquium vel rōne inhonestatis qd̄ ꝑtinet ad scurrilitatē Ex ꝑte aūt operis ponit̄ īmūdicia que pōt attēdi ꝟm īordinatā emissionē quarūcūq; sup̄fluitatū vt ꝑ vomitū vel eructuationē fetidā: vel specialit̄ quātū ad emissionē seminis. Unde sup̄ illud ad ephe. v. Fornicatio aūt ⁊ oīs īmūditia ⁊ dicit gl. i. ī cōtinēs ꝑtinēs ad libidinem q̄cūq; mō. Luxuria nāq; orit̄ ex gula qd̄ nō est cōtra rōnē capitalis vitij oriri ex alio vt dictū ē tractādo d̄ peccato inuidie scdo hui⁹: lz aūt vomit⁹ de se nō sit peccatū sed peccati sequela cū ēt ex cōsilio medicine possit ꝓcurari ī remediū alicui⁹ languoris. vitiosum tñ est ꝙ quis huic necessitati se subdat ꝑ īmoderantiā cibi ⁊ pot⁹. Et si arguit̄ ꝙ greg ponit scurrilitatē inter filias luxurie: ergo nō debet poni inter filias gule Rñdet̄ ꝙ nō est incōueniēs idē vitiū a diuersis vitijs oriri. Unde scurrilitas ꝓcedit ex actu gule ⁊ ex vomite luxurie et sic potest ad vtrūq; vitiū ꝑtinere: sic cecitas mētis vel ebetudo orit̄ ab vtroq; vitio. ¶ Notandū circa p̄dicta ꝙ ī multoloquio cōiter est venialis culpa dicēdo scz verba sup̄flua ⁊ otiosa que nec ꝓsunt nec obsunt: d̄ his em̄ in die iudicij est ratio reddēda: vt ait saluator in euangelio Si aūt aliq̄s verbis sup̄fluis ⁊ de se īutilitib⁹ ad remotionē tristicie ⁊ cōseruationē amicicie: hoc pōt esse sine quacūq; culpa siue veniali siue mortali. Quātū ad scurribilia seu turpia ⁊ inhonesta verba pōt esse culpa venialis: si ex lubricitate lingue ꝓueniat. Si vero talia ꝓferant̄ ꝓpter ꝓuocare ad libidinē venialē: ⁊ sic ē venialis culpa. Si vero ad mortalē culpā tūc erit mortalis culpa. Idē pōt dici de tactis ⁊ osculis que q̄dē sunt mortalia si ex libidine ꝓcedūt sicut mortaliter peccaret q̄ daret elemosinā ad aliquē inducendā heresim rōne intentiōis corrupte Possent aūt fieri sine peccato si fierent sine libidine vel ꝓpter cōsuetudinē patrie vel ꝓpter aliquā rōnalē causam. ¶ De gesticulatione aūt que fit in ludis ⁊ coreis dicet̄ qñ aget̄ de eutropolia. ¶ Quātū aūt ad peccatum luxurie notandū vt ait aug⁹. d̄ bono cōiugali ꝙ est cibus ad salutē hominis hoc est cōcubit⁹ ad salutē hūani generis. Sicut āt vsus ciboꝝ pōt esse absq; peccato si fiat debito modo ⁊ ordine ꝟm ꝙ cōpetit saluti corporis: Sic vsus venereoꝝ potest esse absq; peccato si fiāt ꝟm debitū ordinē rōnis ad finē humane generationis. Cū aūt debit⁹ ordo rōnis p̄termittit̄ huiusmodi peccatū cōmittit̄. ¶ Et si arguitur ꝙ quilibet pōt licite vti eo qd̄ suum est: sed in actu venereo hō non vtit̄ nisi eo ꝙ suū est. s. ꝓprio corpore maxime si solutus ad solutā accedat. Rñdet̄ ꝙ deus est principalis dñs corporis sibi igit̄

facimus iniuriam corpe nostro cōtra voluntatem eius vtendo templū eius maculando. Unde ait apostol⁹: Empti enī estis precio magno glorificate ⁊ portate deum in corpore vestro. Luxurie autez assignātur sex species: scz simplex fornicatio ⁊ est quādo solutus cū sotuta exercet actum venereum quod est cōtra debitam ꝓlis educationem. Adulterium aūt fit accedendo ad alienum thorū siue ad personā alteri matrimonialit̄ copulatam: require in principio primi. Incest⁹ vo cōsistit in abusu mulierū cōsanguinitate vel affinitate iunctarū. Stuprū est virginū defloratio vtēdo ꝓpe nomīe stupri licz alij magis large sumant. Rapt⁹ aūt fit ꝑ violentiam violenter de domo patris educendo proprie hoc noīe vtendo. Large aūt extenditur ꝑ violentā corruptionem aliarū feminarū q̄maxime viduarū. et vitium ꝯtra naturā fit vtendo actu venereo alr̄ q̄ in vase muliebri per naturā ad hoc instituto. Alij etiā ponūt sacrilegium inter species luxurie qd̄ quidem cōmittitur ad ꝑsonam ꝑ votū continentie deo desponsatam accedendo: et potest reduci ad adulterium. Extēditur tamen sacrilegium large loquēdo ad lesionem cuiuscunqꝫ rei sacrate. Uersus. Dat for ad in. stu. cū luxuria sacri^e rapt⁹. ¶ Insuꝑ notandum q̄ non solum actus venereus est peccatum mortale sed etiaz concupiscentia. Inhibetur nanqꝫ exodi xx. vbi dicit: nō desiderabis vxorem ꝓximi tui: nō seruū: nō ancillā: nō onem: nō asinū: et vniuersa que illius sūt: vbi inhibētur luxuria et auaricia in affectu. vnd̄ ꝑ hoc inhibetur concupiscentia que ē assensus voluntatis in opus. nō aūt quiqꝫ appetit⁹ vegetabil' procedens a corruptione originalis culpe. Nec etiā concupiscentia que est appetitus vegetabilis ꝓcedēs a mouēte sēsualitate: tales enī cōcupiscentie non erant ꝓhibēde ne eēnt in nobis cum hoc sit nobis impossibilis sed prohibetur ne sequamur eas: ꝟm id sapieñ. Post cōcupiscētias tuas ne eas Ire quidem est in opus consentire. Nō tm̄ etiā cōsensus volūtatis in op⁹ ē mortale peccatum sed etiam consensus morosus in delectationē illius nepharij actus. ponitur cōmuniter a doctoribus eē culpa mortalis quādo scz volūtas diu in moratur in huiusmōi delectationē cōsentiendo. Talis enī videtur consentire in hoc q̄ affectus suus sit inclinatus ad fornicationem et se exponit periculo talem delectationem non repellēdo. Non aūt sic se expōit periculo qui consentit in delectationem peccati venialis cuiusmodi est verbum otiosum cum actus ꝯsequēs non sit peccatum mortale. Per sacramētū vero matrimonij excusatur actus venereus a peccato. ¶ Ubi notandum q̄ act⁹ matrimonialis aliquādo fit sine peccato: aliquando cum peccato veniali: aliquādo cum mortali. Si enī actus coniugalis fiat vt debitū reddat̄ vel ꝓles ad cultum dei ꝓcreetur ibi nullū est peccatum quin potius ille actus est meritori⁹ in eo qꝛ est in gratia. Si aūt ad actuz cōiugalem moueat libido nō etiā est peccatum ꝟm Alexandrum si fiat causa fornicatōnis vitande. Si aūt ad actum cōiugalem moueat libido sistens infra fines matrimonij ita scz q̄ nullo modo vellet ad non suam accedere sic est peccatū veniale ꝟm cōmuniorem opinionē. Si vo moueat libido efferens vltra matrimōij fines: puta si vir tam ardēter vxorē amaret q̄ etiā ipam cognosceret si eius vxor non esset: tunc est peccatum mortale: et sic intelligit̄ illud quod habet. 32. q. 4. Ergo ardētior amator prope vxoris adulter est. Ulterius cōmittitur peccatum mortale in actu coniugali tēpore mēstruorum scienter exigendo. exigere enī prohibet lex Leuit̄: Ad mulierē que patit̄ menstrua ne accede: quod intelligendū est vbi mulier huiusmōi mēstrua patitur naturaliter ⁊ tempore determinato. Secus esset si innaturaliter pateretur vt sūt alique que diu et perpetue ex infirmitate sanguinis fluxum patiuntur: tunc enī liceret exigere ⁊ reddere. Ubi vero talia menstrua sunt naturalia non licet exige-

re nec reddere ꝑm aliquos: cui opinioni videt adherere Scotus. Alij vero benignius loquentes dicūt ꝙ licet nō liceat exigere licet tamē reddere. Bñ dicit bonauētura: ꝙ valde durum est ꝙ mulier viro instanter petenti non reddit debitū vbi nō manifeste apparet aliqua infirmitas vel necessitas. Cui concordat Tho. et petrus de Tarentasia. Debet tamen mulier se aliquo mō difficilē exhibere aliquā excusationem p̄tendendo vel infirmitatem allegando. Si vir petat ignorāter: vel precibus et monitis si petat sciēter. finaliter ꝟo si vir non desistat dz debitū reddere ad euitandum viri scandalum seu odij vel fornicationis aut alicuius corruptiōis damnabilis periculum. Rō aūt ꝓhibitionis talis cōcubitus exigendi est ꝓpter notabile p̄iudicium prolis: tunc enī ꝓpter materie corruptionē concipiūtur leprosi claudi ceci ⁊ mēbris damnati. Unde tales in lege mosaica lapidabantur: Leuit. 20. Si ꝟo queratur an licet exigere tp̄e ⁊ reddere tēpore sacro? Respōdetur ꝙ dies festi ⁊ ieiuniorum sūt instituti ꝓpter mentis eleuatōz a carnalibus ad sp̄ualia. In actu vero cōiugali mens deprimitur a spiritualibus ad carnalia. et ideo cōgrue ab ecclesia institutum est ꝙ cōiuges tūc abstineāt ab illo actu ꝙ intendit ecclesia disuadere ñ prohibeꝛ. Juxta illud primo Corin. septimo: Nolite fraudare inuicē nisi ex consensu ad tempus vt vacetis orationi. Illis igitur diebus ab actu huiusmodi abstinendum est de cōgruitate non de necessitate peccati mortalis euitandi scd̄m Sco. Pe. Tho. Boñ. et Rich. Licet aūt exigēs debitum huiusmodi tempore ꝓpter carnis delectationē adimplendaz non peccet mortalꝛ peccat tamē venialꝛ et grauius q̄ alio tēpore. In culpa nanq̄ veniali est maior et minor grauitas sicut et in mortali: Juxta illud apl̄i diceñ. ꝙ quidā supedificāt lignum fenū ⁊ stipulam qd̄ de venialibus est intelligenduz scd̄m Augustinum: et habetur. xxv. distincti. Om̄es. Esset tñ culpa mortalis si aliq̄s hꝰ credēs esse ꝓhibitū nihilominus illū actū exerceret: qꝛ talis faceret ꝯ cōscientiā: cuiusmōi fuit illa mulier quā refert Gregoriꝰ li. dyalo. a demōe arreptā. ¶ Itē si querat an in sacro loco lz exigere vl̄ reddere? Rñdet ꝑm Rich ⁊ sco. ꝙ nō ꝓpter pollutionē loci sacri nisi per longū tempus eēt necessitas eos ibidem manere. Si vero queratur an licet exigere l̄ reddere tp̄e inp̄gnatōis? Dr̄ cōit ꝙ ꝙ sic sicut ⁊ añ cū talis actus nō tm̄ sit in officium ꝓcreande ꝓlis sed etiā in remedium qd̄ est intelligendū nisi ex hoc probabiliter presumeretur de periculo partus: tunc enī exigens ⁊ reddens mortaliter peccarent. ¶ Sed quid de muliere que peperit? Respōdet ꝙ tūc ē abstinēdū quousq̄ mulier sit purificata ab illis corruptionibꝰ seu q̄busdā mēstruis que sunt in mulieribus aliquanto tp̄e pꝰ p̄tū Debēt etiā abstinere vsq̄ ad tempꝰ purificationis ab ecclesia determinatū: nō tñ de necessitate: ꝑm Rich. ⁊ rodomeñ. vñ iura in cōtrariū intelligūtur nō de debito necessitatis sed cōgruitatis ⁊ hōestatis. ¶ Si aūt querat an vir cognoscens vxorem mō nō naturalꝛ asueto an peccet mortaliter? Rñdetur ꝙ si fiat in nō vase ad hoc instituto nō dubiū q̄n peccet mortaliter et grauiter. Si aūt in vase naturali hoc facit hoc potest cōtingere quadrupliciter ꝑm Al. in. 4. qꝛ vel lateralit̄ vxorem cognoscendo vel stando aut sedendo seu retrorsū ad ip̄am accedēdo: ⁊ nullū hoꝝ ꝑm se ē mortl̄e peccatū debito vase seruato: licet posset esse signū cōcupīe mortalis: vt ait Albertus cui adhereo quo ad tres p̄mos modos: sed de quarto est magnum dubium int̄ doc. quoruz quidam dicūt illō esse mortale: alij non: vt Thomas in quarto et Rodoneñ. glosator rerū. quibus magis adhereo dicūt si hoc fiat ꝓpter maiorem voluptatē querendū ē pctm̄ mortale. Si aūt fiat ꝓpter ventris pinguedinē vel mlier̄ inpregnationem seu timorem fetus suffocationis non est peccatū mortale. Si etiā mulier supergrediatur viro abutēdo dicūt qui-

dam vt arestā⁹ q̄ ē peccatū mortale cuꝫ ibi frustretur intentio nature. Sed ī hoc casu videtur mihi eē distinguēdū vt ī casu p̄cedeñ. si enī hoc fiat ꝓpt̄ viri infirmitatē nō videt̄ eē pctm̄ mortale nec in hoc frustraret̄ intentō nature. Noui enī q̄ndā mlierē sic a viro cōtracto ⁊ paliticо cognitā cōcepisse. Matrimoniū etiaꝫ nō solū ē ī officiū ꝓlis sed etiā ī remedium fornicatōis. ¶ Deinde cū luxuria sit peccatū capitale ex ip̄a multa vitia oriūtur que ei⁹ filie dicūtur. Uñ Gregorius asserit octo filias luxurie que sūt mentis cecitas: inconsideratio: inconstantia: p̄cipitatio: amor sui: odiū dei. amor p̄ñtis seculi: horror siue desperatio futuri. Ꝟ⁹ Cec. in. p̄c. incōstās. despez. affec. amat Ratio aūt numeri sic asseritur: Peccatū nāq̄ q̄d generat̄ ex luxuria aut ē ꝑm deordinatōem rationalis aut irascibil' aut cōcupiscibilis. Scd̄m aūt deordīatōem rational' duo sūt peccata quoꝝ vnū ē ꝑm deordinatōem respectu celestiū cōtēplatiuoꝝ: et sic ponit̄ cecitas mentis. Deditis enī carnis operibus desipiūt sp̄ualia quibus recte iudicare non valent. Quātū ad deordinatōnem respectu inferiorū agēdoꝝ ponit̄ incōsideratio. Scd̄m Ꝟo deordinatōnem respectu irascibilis duo vitia generāiur. Aliqñ enī habet inordinatōem in patiēdo ⁊ dicit̄ inconstantia: que statum in bono impedit ꝓpt̄ aduersa cōtraria voluptati carnis q̄ nolumus sustinere. Aliqñ vero habet inordinationē in agrediēdo ex impetu passionis siue regula rōis ⁊ dicit̄ p̄cipitatō. Scd̄z aūt deordinatōem vis cōcupiscibilis generātur quattuor peccata quoꝝ duo respiciūt affectū rei p̄ñtis que pōt cōtingere dupliciter: Uno mō ꝑm amorem nimium: et ꝑm hoc dicitur amor sui: ⁊ intelligitur de amore sue carnis ad quam luxuria maxime inclinat animā Nō aūt intelligitur de amore sui large sūpto quo homo diligit se inordīate plus q̄ debet: talis enī amor ē fundamentū cītatis dya. ꝑm Augusti. Alio mō affectio rei p̄ñtis pōt contingere ꝑm detestationem ei⁹ qd̄ sūme est amandū: ⁊ ꝑm hoc ponit̄ odiuꝫ dei. qꝛ enī anīa ꝑ luxuriā maxime accedit ad suū inferi⁹. s. ad carnem ideo recedit a suo superiori. s. a deo ip̄m odiendo nolēdo scꝫ deū esse vel eius iusticiam inquātū scꝫ apprehēditur pctōꝝ ꝓhibitor ⁊ penarū inflictor qd̄ ē graue valde peccatum. Quo ad affectionē autē rei future vis concupiscibilis duplicit̄ deordīatur. Uno modo respectu boni mutabilis ⁊ sic dicitur affectus presētis scl̄i: hō nāq̄ desiderijs carnis innitēs desiderat in eis ꝑmāere vt eis fruatur. Respectu vero boni futuri incōmutabilis ponit̄ desperatio futuri seculi: vite nanq̄ carnali insistētes sepissime de vita et̄na desp̄ant

Eficientes. Ca. VII.

¶ Hic agit. p. cōsequēter de insēsibilitate q̄ ē vitiū oppositū tēperātie ꝑ defectū qd̄ in paucis inuenit̄. Raro nanq̄ inuenit̄ q̄ aliq̄ circa delectatōs deficiāt vtin eis min⁹ gaudeāt q̄ requirit̄ ad corporis sanitatē. ¶ Pro q̄ notandum q̄ illud quod cōtrariatur ordī naturali est vitiosum: naturalit̄ aūt delectationem apposuit in operatōnibus necessarijs ad vitam homīs. Et ideo naturalis ordo req̄rit q̄ hō in tm̄ delectatōibus vtat̄ q̄ntū nccr̄iū ē saluti humane: l' q̄ntū ad ꝯseruationē indiuidui: vel q̄tū ad cōseruatōeꝫ sp̄ēi. Si q̄s ḡ tm̄ delcātiones refugeret q̄ p̄termitteret ea q̄ sunt nccr̄ia ad ꝯseruatōeꝫ nature peccaret q̄ss ordī naturali repugnās: ⁊ hoc ad vitiuꝫ insensibilitatis ꝑtinet: vñ ille d̄r insēsibilis seu agrestis q̄ abstinet ab oīb⁹ delcātiōb⁹ p̄ter rectā rōeꝫ q̄si delcātiōes ꝑ se abhorrēs. Abstinere tñ a delcātōib⁹ ꝑm dictamē recte rōis ꝓpt̄ finē debitū vt faciūt Ꝟgīes ⁊ ꝯtinētes a carnalib⁹ se abstrahētes vt sp̄ualib⁹ ⁊ ꝯtēplatōi diuīe dulcedīs liberi⁹ vacēt nō ē vitiosū sꝫ laudabile ⁊ meritoriū ac deo acceptū. ¶ Si arguat̄ q̄ Ꝟginitas recedit a medio ab oībus delectatōib⁹ venereis abstinēdo ḡ est vitiosa ⁊ nō Ꝟtuosa. ꝓbat̄ ꝯña: qꝛ Ꝟtus ꝯsistit in medio ex scd̄o huius Ꝟ⁹

q̃ licet vero abstineat ab omni delectati one venerea tamen tenet mediũ qꝛ facit ꝑm dictamen recte rationis ꝑm quam su mitur medium virtutis ⁊ nõ ꝑm quanti tatem rei: vt dcm̃ est secundo huius. vñ de magnanimo dicitur. 4. huius q̃ ẽ in magnitudine extremus eo aũt vt oportꝫ medius. Mediũ aũt in quo ꝯsistit ꝟtus virginitatꝭ potest sic declarari: Virginitas est habitus electiuꝰ perfecte integritatis corporꝭ ab actibꝰ venereis ꝑpetue abstinendo. Velle aũt frangere illam in tegritatẽ absq̃ necessitate et nolle frangere pro necessitate sunt duo extrema in ter que mediat nolle frangere sine neces se: et hoc mõ virginalis habitus est ele ctiuus huius integritatis et non aliter. Excellentia ãt virgĩtatis patet exemplo christi qui matrem virginem elegit ⁊ vir ginitatem seruauit. Preferturq̃ matrimonio sicut bonum anime prefertur bono corporis. quapropter vt habet̃ Mathei. 13. de virginibus debet̃ fructus cẽtesimus: viduis. 6ᵒᵐᵒ et mr̃imõio cõiũctis. 3ᵒᵐᵒ. Unde cyprianus in libro de ꝟginitate ait: Virginitas est flos ecclesi astici germĩs decus ⁊ ornamentũ gratie spiritalis: dei imago: illustꝛor portõ. Gregorius et ambrosius: Pulchritudinem quis potest maiorem estimare deco re virginitatis que amatur a rege: proba tur a iudice: dedicatur domino: cõsecratur deo. Sed videtur q̃ virginitas non sit preferenda castitati coniugali per au gustinum in libro de bono coniugali dicentem q̃ non est impar meritum conti nentie in iohãne qui nullas est expertus nuptias ⁊ in abraham qui filios generauit: ꝓpter qd̃ meritum non solum pensa tur ex genere actus sed ex animo operan tis habuit aũt animũ sic dispositũ q̃ pa ratus esset virginitatez seruare si esset tẽ pori suo congruum: ⁊ ideo meritum con tinentie coniugalis in ipo equatur me rito continentie virginalis in iohãne re spectu premij substãtialis. Sic coniuga tus põt adequari virgini si haberet aĩm magis paratum ad virginitatem seruan dam si sibi liceret q̃ ille qui actu est ꝟgo Contingit etiã q̃ cõiugati ⁊ vidue pos sẽt equari in merito virginibus per alia opa excellentiarum virtutum: vt patꝫ d̃ beato petro et maria magdalena. ¶ Cõparat vlterius aristo. intemperantiaꝫ ad timiditatẽ dicẽs q̃ intemperantia magꝭ habet de voluntario q̃ timiditas: qꝛ intemperatus agit ꝓpt̃ delectationẽ quã concupiscit. Timidus autẽ propter tristiciaꝫ quam fugit: delectatio aũt sequit̃ volũtatem et tristicia in voluntatem: vt supra dictum est: quare intẽperantia ma gis habet de voluntario q̃ timiditas vl̃ timor: licet ãt timor sit nomẽ passionis ⁊ timiditas nomẽ vitij: aliquãdo tamẽ sumitur vnũ ꝓ reliquo. Ex hoc infert aris. q̃ vitium intẽpantie est ex ꝓbabilius q̃ vitiũ timiditatis cum plus habeat de voluntario. Quod ex hoc patet: quia tãto aliq̃d vitium est exprobabilius q̃to facilius vitiari potest: sed facilius est vitare intemperantiam q̃ timid itatem. facile enĩ est assuescere bene operari circa illa circa q̃ est intẽperantia: quia cõsuetudo abstinendi in talibus nullum habet peri culum: in vitio autẽ timiditatis econtra rio occurrũt pericula bellica que aggredi est periculosum. ¶ Insuper compat Aristo. intemperantiam ad peccata pue rorum dicens q̃ si puer turpia agens dimittatur agere ꝑm suam insipientiaꝫ ma gis in eo insipientia crescit: Sic si homo ꝯcupiscentie satisfacit magis cõcupiscẽtia crescit et dominatur. Insatiabilis eĩ est delectationis appetitus: ⁊ cõcupiscẽtie operatio auget conatum: sicut ḡ oportet q̃ puer viuat ꝑm precepta pedagogi sic oportet q̃ vis concupiscibilis conformetur recte rationi vt videlicet concupiscat que oportet ⁊ ꝓut recta ratõ dictat.

Explicit liber Tertius.

Incipit Quartus.

Quartus liber ethicorũ.

Dicamus deinceps: ⁊c. Postq̃ aristotiles determiauit de temperantia: hic consequenter intendit determinare d̃ liberalitate s̃m cõmuniorẽ opinionem: licet aliqui incipiant in precedentibus ibi Quoniam igitur medietas. Magist̃ autem in hoc quarto primo determinat de virtutibus que sunt circa exteriora bona cuiusmodi sunt diuitie et honores: et primo de liberalitate sic eam diffiniendo:

Est autem liberalitas medietas circa pecunias: liberalis nanq̃ laudatur circa dationem ⁊ acceptionem pecuniarum: magis aũt in datione. Dicuntur vero hic pecunie oĩa quorũ dignitas seu valor nummismate seu denario mensuratur: vt dicit Aristo. Et est sumptum nomẽ pecunie a pecoribus. qr enĩ possessio antiquorum erat in pecoribus: ideo totum quod homines possident in terra pecunia vocatur scd̃m ar. in libro de doctrina chrstiana. Cum autẽ diuitie sint bonum vtile contingit bene et male vti pecunijs seu diuitijs: virtuosus autẽ optime vtitur qui habet circa singula virtutem. Quia ergo liberalitas est virtus moderans passiones circa pecunias liberalis optime vtitur pecunijs medium in ipsis tenendo dando si quibus oportet ⁊ accipiendo vnde oportet et alias circumstantias obseruando. ¶ Circa predicta Notandum q̃ obiectum seu materia virtutum et vitiorum est duplex scz mediata ⁊ inmediata: obiectũ inmedietatis sunt passiones per virtutes moderata: Obiectum autem medietatis sunt obiecta huiusmodi passionuz: ⁊ illo modo liberalitas et illiberalitas sunt circa pecunias et obiecta mediata: circa passiones vero timoris et concupiscentie sunt sicut circa obiecta inmediata. Illiberalis enĩ inmediate concupiscit pecunias: timetq̃ illas exponere ⁊ ipsis tandem carere: quas passiones liberalitas scit moderare. ¶ Assignantur igitur a philosopho multe liberalitatꝭ proprietates: quarum prima est q̃ liberalis magis est dare quibus oportet q̃ accipere vnde oportet vl̃ non accipere vnde non oportet. quod ex hoc manifeste patet: quia liberalitas est medietas circa vsum pecunie: vt prius declaratum est. Vsus autem pecuniarũ est sumptus seu expense et datio ipsarũ. Acceptio autem seu custodia ipsarũ magis dicitur esse possessio q̃ vsus. Liberalis ergo magis est dare q̃ accipere. ¶ Itẽ Virtutis magis est benefacere q̃ bene pati: et potius bene operari q̃ turpiter seu scãdalose ñ operari: Sed dare est bene facere vel operari: ⁊ recipere bene est pati vel sustinere: ergo liberal̃ magis est dare quibus oportet q̃ accipere a quibus oportz. Quapropter laus ⁊ gloria magis est exhibenda danti q̃ accipienti. Vnde circa dationem seu expositionem pecuniarum homines communiter laudantur de liberalitate et diliguntur. Circa vero acceptionem non laudantur de liberalitate neq̃ diliguntur sed de iusticia. Qui enim non accipit vnde oportet sed accipit vnde oportet laudatur qr proximo suo non infert nocumentuz seu damnum: ergo vt prius dixi liberal̃ magis est dare quibus oportet q̃ accipere vnde oportet: vel non accipere vnde nõ oportet.

Secunda proprietas liberalis est q̃ delectabiliter et bono anĩo dat illud quod dat: vel saltem sine tristitia. Operations enim virtuose sunt delectabiles et acceptabiles ab omnibus.

Tertia proprietas liberalis est hec q̃ si contingat aliquando q̃ aliquid expendat absq̃ boni finis intentione et quidem tristabitur moderate tamẽ quia virtutis est non solum delectari in bonis operibus sed etiaz tristari si ĩ ope

rando a virtute deficiat: semper tamen in delectatione et tristicia debita moderamine seruata. ¶In omnibus autem his considerandus est tribuentis status: potest nanq; liberalior esse qui minora tribuit q̄ qui maiora si possessio dantis minora excedat suum statum. Undesi habens mille liberas tribuat viginti: Et si habens centum tribuat decem liberalior est is qui tribuit minus q̄ qui plus.

¶Deinde tractat Aristotiles de vitijs oppositis. s. de prodigalitate ⁊ illiberalitate dicens q̄ huiusmodi vitia sunt superhabundantie et defectus in susceptione et datione pecuniarum. Illiberalitas enī deficit in dando superhabundat autem in accipiendo: hoc tamen est in pauis pecunijs: sicut magnificētia est īmagnis pecunijs. ¶Prodigalitas autem superhabundat in dando ⁊ non in accipiēdo. Unde prodigus dicitur quasi perditus: perpendo nanq; et consumendo indebite ⁊ inutiliter bona quibus deberet sustentari esse suum perdit. ¶Peccat autem prodigus non obseruando debitas circumstantias scōm dictamen recte rationis in dationibus: vt quia dat plus q̄ eius facultas requirit et non in eo fine q̄ deberet dare. Dat enim vel ex quadam concupiscentia dandi vel ad complemētum sue voluntatis. Dat etiam quibus non conuenit dare: vt lenonibus histrionibus ioculatoribus adulatoribus ⁊ sic de consimilibus.

¶Ubi Notandum q̄ si aliquis daret omnia que possideret pauperibus vt se per religionis ingressum totaliter diuinis obsequijs manciparet non est censendus prodigus quia eius datio recta ratōne regularet. Dicuntur autem histriones ioculatores seu geticulatores qui diuersos gestus hominum sciunt representare: q̄bus si ludis licitis vtantur iustum est dare mercedem ministerij eorum tribuēdo et hoc moderate: qui vero superflue sua in tales consumunt vel etiam sustentant histriones qui vtuntur verbis vel factis seu ludis turpibus aut illicitis vel in p̄rimi nocumentum vergentibus tales p̄ certo peccant eos in peccatis fouentes: scōm Thomam in summa. q. 1. c. 18. argu. tertio. ¶Comparat vlterius prodigum ad illiberalem dicens q̄ prodigus minus malus est q̄ illiberalis p̄tō quia citius curabilis ē a suo vitio dupliciter: ⁊ no modo quidem ex paupertate que consequitur communiter eius superfluam dationem. Alio modo ab etate q̄ quanto magis quis accedit ad senectutem tāto magis fit promptior ad retinēdum et tardus ad dandum. Cuius ratio est hec: quia quāto homo magis senefit: tanto magis deficit et pluribus se de die in diem indigere conspicit. Est etiam p̄ prodigus minus malus q̄ illiberalis q̄ magis conuenit cum liberali. prodigus enī libenter dat ⁊ non libenter accipit quod etiam facit liberalis. Neutrum autē facit illiberalis. ¶Prodigus etiam multis prodest et multos diligit. Illiberalis autem nullum diligit neq; etiam semetipsum cum non sit ausus que sunt sibi necessaria expendere.

Cap'm. ij
Liberalitas. ⁊c.

¶Hic ponit Aristotiles modos illiberalitatis Ad cuius euidentiam Sciendum q̄ liberalitas ⁊ auaricia possunt capi dupliciter scz stricte et large. Cum enim liberalitas proprie statuat mensuram in pecunijs et maxime seu principaliter quo ad sumptus et dationem ipsarum scōm vrbanam condecentiam. Justicia vero statuit mensuram in pecunijs scōm rationes debiti. Ideo illiberalitas proprie sumpta que opponitur liberalitati attenditur in defectu decentis acceptiōis pecuniarum et largitione et expensione decentis ipsarum. ¶Auaricia autē proprie sicut loquitur pōbus in hoc consistit. In acquisitione et conseruatione indebita et illicita pecuniarum surripiendo vel detinendo bona aliena: ⁊ sic auaricia op

ponitur iustitie: vt dicit Aristotiles. Large autem sumendo tunc vnum potest sumi pro reliquo. Unde illiberalitas et auaricia hoc modo dicitur esse inmoderatus amor seu dilectio habendi: et potest esse vel peccatum veniale vel mortale. Si enim amor diuitiarum et bonorum temporalium sit tantus q̄ preferetur charitati: vt si propter amorem diuitiarum aliquis non veratur facere contra amorem dei et proximi: puta alienum iniuste surripiendo seu detinēdo seu adhoc voluntatem deliberatam habendo: ⁊ sic erit peccatum mortale. Si autem inordinatio amoris in hoc sistat vt si homo quamuis superflue et inaniter diuitias et bona temporalia congreget non tamē propter ipsas vellet aliquod malum perpetrare seu facere contra deum proximum ⁊ proximum: et illo modo capiendo auariciam est tantum peccatum veniale et de facili curabile.

Contra predicta Arguitur

et videtur q̄ auaricia non sit peccatum aliquod: et hoc potest ita probari sic: q̄ illa que naturaliter aduenium non sunt peccata. amor diuitiarum est huiusmodi ergo ⁊c. Minor est euidens et maxime hoc videmus contingere in senibus: vt dictum est in precedentibus. Item adhuc alia ratione potest hoc probari sic: amare illud per quod vita hois ꝓseruatur non est peccatum: sed per diuitias vita hominis conseruatur: ergo ipsas amare non est peccatum. ¶ Responsio. Ad primum dicendum q̄ inclinationes naturaliter sunt regulande per rationem q̄ tenet principatum in natura humana: ⁊ ideo amor diuitiarum siue bonorum temporalium siue in iuuenibus siue in senibus est per rectam rationem reguland⁹: vt si non inordinate ament eas indebite acquirendo vel conseruando.

¶ Ad secundum est ita dicendum q̄ amare illud per quod vita hominis conseruatur non est de se malum nec peccatum: et ideo vsus diuitiarum de se non est malus sed amor inordinatus et illicitus: et talis ad auariciam spectat.

¶ Assignat itaq̄ Aristotiles duos modos seu species auaricie quam illiberalitatem vocat. Aliquis enim est auar⁹ dupliciter: Uel quia deficit in dando vel quia excedit in accipiendo. is qui deficit in dando si parum dat dicitur parcus: si nihil dat dicitur tenax. Excedit vero aliquis in accipiendo multipliciter ⁊ hoc sic vel de turpibus lucrando vt lenones qui de meretricio viuūt. vel quia lucratur de eo quod gratis concedere deberz sicut vsurarij: vl ab amicis cum quibus comedit vel bibit: sicut sunt aleatores ⁊ huiusmodi: aut mortuos spoliando: qui quondam seu pristinis temporibus magno apparatu consueuerunt sepulture tradi: seu viuis fraudem violentiam seu iniuriam inferendo: vt latrōes spoliatores: ⁊c: oēs isti sūt illiberales: Sūt nāq̄ turpes lucratores qui gratia parui lucri tam nephanios actus exercent quapropter obprobria merito sustinent: ac maximis se exponunt periculis: vt quottidie videmus. Illi autez qui magna non vnde oportet seu que non oportet accipiūt dicuntur et sunt tiranni ciuitates spoliantes et sacra predantes non proprie dicuntur illibarales sed magis pernicioſi impij et iniusti: et hoc ideo quia illiberalitas ꝓpe est in paruis pecunijs.

¶ Cum autem auaricia sit peccatum capitale ideo ex ipsa multa vitia oriuntur scōm Gregorium que eius filie dicuntur scilicet proditio: fraus: fallacia: periuria violentia inquietudo: et contra miserecordiam obduratio. Unde versus: ꝓdo dunt fraus fal. per violans. obdurans ⁊ inqui. Quia nanq̄ auaricia est superfluus amor diuitiarum auarus in duobus excedit. ꝓmo enim superhabundat in recipiendo et ex hac parte oritur ex auaricia obduratio cōtra misericordiā q̄ scz

283

cor eius nunq emollitur vt de diuitijs suis subueniat miseris ac pauperibus i eorum necessitatibus: Et ad obdurationem potest reduci vsura.

¶ Usurarius enim cor ita durum habet q de mutuo eorum que dare deberet lucrum querit omni quo potest modo. Secũdo ad auariciam pertinet superhabũdare in accipiendo: et sic auaricia potest accipi vl considerari dupliciter Uno modo scilicet quod est in affectu: t sic ex auaricia oritur inquietudo magna inquantum ingerit huiusmodi sollicitudinem et curam superfluam ac minime necessariam. Uarus enim teste Sapiente non implebitur pecunia. Alio modo potest considerare in effectu: et sic inquirendo alienum vtitur quandoq vi quod pertinet ad violentias vel rapinas. quandoq autem deceptiue vel dolo: qui quidẽ si fiãt in verbo erit fallacia quantum ad simplex verbum: periurium autem si addatur confirmatio iuramenti. Si autem dolus committitur in opere: tũc aut ãntum ad personas: et sic ẽ proditio: vt patet euidenter de iuda: qui par auariciam proditionem commisit in christum ei⁹ preceptorem ꝛc. Quantum vero ad res erit fraus vel furtum.

Notandum insuper q aliud est peccatum habere species et aliud filias: licet aliquando species et filie in idẽ communicant: species enim vitij capitalis ad idem pertinent genus: filie vero plerunq ad aliud genus cum vnum vitium ex alio oriatur: t vitium oppositum vni virtuti oritur ex vitio opposito alteri virtuti sicut odium dei quod opponitur charitati oritur ex luxuria que opponitur castitati et periurium quod opponitur religioni oritur ex auaricia. Idem tamen aliquando potest poni filia t species eiusdem vitij sicut fraus vel furtum est filia auaricie cum ex ipsa oriatur t est eius species: cũ sub ipsa contineatur.

¶ Quia vero in precedentibus fuit tactum de vsuris et alijs propterea circa illa est aliqualiter insistendum. Et primo de vsura. Cõmittitur enim vsura in contractu mutui. Mutuare vero proprie dicit translationem dominij. Est enim nũmismatis pro nummismate in dominium datio scõm Sco. xv. distinc. quarti sententiarum. Extenditur tamen mutuum a doctoribus ad ea quorum vsus est ipsorum consumptio vt esibilia et potabilia: vel distractio vt pecunia. Est igitur vsura scõm Hanfridum: Quicquid sorti accidit intransitiue precedente vel pacto. licet autem sors potest sumi pro sortilegio euentu vel fortuna hic tamen sumitur pro capitali.

Notandum q sola spe vel expectatione committitur vitium vsure: extra de vsuris. c. consuluit. quod est intelligendum cum fit mutuum principaliter causa lucri vel emolimenti ita q talis alias non esset mutuaturus. Si autem mutuatur nõ principaliter ad mutuandum propter lucrum sed ob charitatem et dilectionem secundario tamẽ sperat de aliqua retributione non committitur vsura. ¶ Est autem vsura peccatum mortale cum sit contra ius diuinum. Unde ait Psalmista: Domine q̃s habitabit in tabernaculo tuo. ꝛc. Postea qui pecuniam suam ꝛc. quasi dicerz si dederit pecuniam ad vsuram non habitabit in tabernaculo dei. Hanc multũ abhorrere debet quilibet christianus cũ etiam gentilibus tempore Aristotilis esset turpis et obprobriosa. vt patet ex precedentibus. ¶ Circa vsuras possunt alique oriri dubitationes: Et primo gn sit semper vsura vti pignore pro debito sibi obligato? Respondetur scõm Thomaz q si quis pro pecunia sibi mutuata obliget rem aliquam cuius vsus precio estimari potest debet ille qui mutuauit computare vsus rei in estimatione eius qõ mutuauit: alioquin idem est ac si pecuniam reciperet p mutuo qõ est vsura nisi forte esset talis res cuius vsus sine precio soleat concedi inter amicos: sicut patet ō libro accõmodato. Quid si vẽdidi

dium tali cõditione adiecta vt quãdocunq; soluatur precium a me vel ab herede meo rehabeam prediu; ego vel heres meus vel vsq; ad tot vel tot annos possim rehabere soluto precio nunq; est vsurarius contractus. Respondet fm Raymũ. q non: sed emptor facit fructꝰ suos sine periculo vsure licet venditor iuxta venditionis formam postea recuperet predium: et hoc intelligas nisi in fraudem vsurarum facta fuerit talis venditio quod presumi potest ex eo quod est modicum precium respectu valoris rei vel ex eo q aliquid persoluitur vltra sumam receptam puta fuit venditũ pro centum ꝛ est in pacto q si rescinditur venditio reddantur .C.xx. Extra de pigno illo vos cõcordat Hostien. et Ray. ¶Alterius circa predicta not andum q sunt aliqui casus in quibus vltra capitale licet aliquid recipere quorum vnus est ratione pene conuentionalis dum tamen non fiat in fraudem vsurarum Verbi gratia indigeo pecunia mea ad mercandum ꝛ concedo tibi eam vsq; ad certum diem adiciens penam conditionalem q nisi tali die solueris quia multum damnificabor solues tantum vltra hec pena adiecta licita est quia licet me seruare indemnem puniẽdo eum cũ quo sic cõtraho. Signum autem quod non fit in fraudem vsurarum fm Scotum quãdo creditor magis vellet die prefixo pecuniam sibi solui q̃ in crastino cum pena adiecta. Et per oppositum fit in fraudem vsurarum quando vult potius diem transiri q̃ pecuniam in ipso die solui. ¶Alius casus est propter interesse siue vitationem damni debitor enim ex cuius non solutione creditor notabiliter damnificatur tenetur de iustitia satisfacere creditori: et licet ille creditor non haberet contra eum actionem in foro exteriori vtpote quando non sunt pacta vel munimẽta tamen in foro conscientie debitor tenetur vltra sortem ad interesse ꝛ sic de alijs casibus. ¶De secundo autem sez alee ludo sciendum q talis ludus proprie dicitur ludus taxillorum large tamen sumitur pro omni ludo qui innititur fortune viribus. Prohibetur vero talis ludus a iure ciuili ꝛ a iure canonico ne. s. fiat in pecunia seu ex cupiditate. Jure quidem ciuili. ff. de aleatoribus: Et in autentica de sanctis episcopis. §. interdicimus. Jure autem canonico prohibetur .xxxvj. distinc. episcopus vbi sic habetur. Episcopus aut presbyter aut dyaconus alee aut ebrietati deseruiens aut desinat aut certe damnetur Subdyaconus autem aut lector aut cantor similia faciens aut desinat aut cõmunione priuetur similiter et laycus.

Notandum etiam q deseruire cõsuetudine importat: qui igitur talis ludo ex cupiditate deseruit seu in consuetudinem duxit mortaliter peccat cum tales pene nõ sunt inponende nisi pro graui crimine. xj. q. iij. nemo ꝛ ca. nullus. Secꝰ ãt eẽt si quis aliunde non ex cupiditate sed propter recreationem seu causa tedij vl tristiciam effugandi luderet hoc modo ludere non est prohibitũ fm Richardũ xv. distinc. quarti sentẽtiarum ꝛ in quot libe. vnde. ff. de alea lege vltima. talis ludus conceditur pro cõi conuiuio faciendo et ille qui hoc modo in illo ludo lucratur non tenetur ad restitutionem maxime quando ille qui amittit notabiliter non damnificatur sed in re modica per comparationem ad ipsum. quod propter hoc dico quia aliquid esset modicum diuiti qõ esset multũ pauperi. Sed de illo qui lucratur ludo taxillorum eodem modo quo est prohibitus. dicit quidem q tenetur ad restitutionem qõ probatur dupliciter Uno modo quia non tantum prohibetur ille ludus sed etiam acquisitio lucri per talem ludum: vt. ff. de alea lege vltima. Unde fm leges potest repeti vsq; ad quinquaginta annos illud quod amittitur in ludo alearum: ergo ille qui per talem lucratur restituere tenetur. ¶Item vt dicit aristotiles

in precedentibus aleator est illiberalis: sed illiberalis est qui retinet vanda: ergo illud qō homo lucratur per ludum alearum non est retinendum sed vandū sed ista opinio videtur mihi nimis dura. ¶ Ad argumēta autem dicitur: Ad primum dicit Rich. quod procedit de illis que subsunt legibus imperialibus de huiusmodi dicit Thomas in summa q. 32. ar. decimo q lus ciuile non obligat omnes sed eos tantum qui sunt his legibus subiecti. Et iterum per desuetudinem abrogari potest ꝛ ideo non ligat in illis locis in quibus viget contraria consuetudo. Scotus vero ī quarto sententiarum distinc. xv. dicit q illa lex allegata non ligat nisi illos qui viuēdo politice sūt sub lege imperiali qui forte nulli sunt hodie quia vbi precipue illa lex consueuit habere locum municipalia preiudicant. Ad secundum dicitur q non solum dicitur illiberalis qui retinet vāda sed etiā q turpiter lucratur ꝛ sic pōt aleator illiberalis dici qui lucratur his cum quibus comedit ꝛ bibit non autem omnis qui turpiter lucratur tenet ad restitutionem eorum que sic lucratur: vt patet de meretrice que tamen mortaliter peccat meretricando. Nota tamen q illi qui ludo fraudem committunt vel qui lucratur ab his qui rem suam alienare non possunt seu rebus suis prouidere vt sunt pupilli furiosi ceci surdi perpetuo morbo languidi ꝛ sic de aliis: Qui etiam alios ex cupiditate lucrandi per vim aut per nimiam importunitatem vel dolose ad ludum trahunt tenentur ad restitutionem ſm communem opinionem doctorum. Talium nam retentio videtur esse illicita ex iure diuino ſm tho.

Ca. III

Idetur vtiqz ꝛc.

¶ Superius determinauit aristotiles de liberalitate: hic consequenter de magnificētia ꝛ primo manifestat eius materiam in generali dicens q Magnificentia videtur esse circa pecunias circa quas est liberalitas vt visum est supra qua propter conuenientiam harum virtutum in materia videtur esse rationale q postq̄ actū est de vna agatur de alia etiam. ¶ Deinde etiam manifestat materiam magnificentie in speciali dicens q hee virtutes se habent differenter circa pecunias qz liberalitas se extendit ad omnes operationes que sunt in pecunijs siue sint magne siue sint parue siue sint acceptatiōes siue dationes siue expense: Magnificentia autem non est nisi circa sumptuosas operationes. Est enim circa magnitudinem sumptuum in ordine ad aliquod magnum peragendum ꝛ hoc significat nomen eius. Unde magnificentia dicitur quasi magni efficientia ꝛ in hoc superexcellit magnificus liberalem. Et hoc infert aristotiles q omnis magnificus est liberalis sed non econuerso.

Notandū ad euidētiā predictoꝝ q virtus habet aliam difficultatem ex ipso genere rei circa quod est et aliam difficultatem ex magnitudine ipsius rei. Et ideo circa vsus pecunie oportet esse duas virtutes quarum vna scilicet liberalitas respicit cōmunez vsum pecunie alia vero scilicet magnificentia respicit magnum in pecunie vsum. Unde vsus pecunie pertinet ad liberalitatē inquantum moderatur eiꝰ inordinatum affectum: ad magnificentiam vero in ordine ad aliquod magnum faciendum sic liberalis dat vt recte et decenter pecunia vtatur: magnificus vero vt aliquid magnum operetur.

Declarat cōsequenter Aristotiles q. modo magnificentia medietatem ꝛ medium tenet in magnis sumptibus dicēs q magnificus similis est scienti: Nam sicut artifex sapiens cognoscit proportio

nem expensarum ⁊ etis in quo fiunt expense sic et magnificus proportiones debitam debet attendere inter suas expensas ⁊ ea in quibus expendit. Unde ibi est attendenda dignitas persone expendentis ⁊ genus operis. Sumptus nam ꝙ non dicitur magnus ꝓ respectum ad regem qui est magnus per comparationem ad comitem vel baronem. nec sunt idem sumptus fiendi in constructione domus regie ⁊ persone priuate: Debet etiam magnificus huiusmodi sumptus facere propter bonum finem ⁊ quomodo et quando oportet ⁊ sic de alijs circumstantijs: ⁊ sic in magnis sumptibus tenebit medium regule recte rationis: Debet etiam magis attendere ad bonitatem et decentiã sui operis ꝙ ad quantitatem expensarũ operis: ⁊ ideo promptę ⁊ delectabiliter debet expendere sine inutili computatione quod patet ad paruificos. Cum etiam magnificentia principaliter respicit magnitudinem operis magnitudinem vero sumptus non respiciat nisi in ordine ad magnitudinem operis non ab equali sumptu magnificus faciet opus magis sumptum admirabile ꝙ quicunꝙ non magnificus.

¶ Quia vero magnificentia respicit sũptus in ordine ad aliquod magnum ¶ Cõsequenter exprimit aristotiles que sunt illa magna circa que intendit magnificus dicẽs ꝙ talia sũt multiplicia. Quedam enim sunt que pertinent ad honorem diuinum vt edificatio templorum ⁊ sacrificia que in ipsis fiunt. Quedam vero ad bonum commune puta ꝙ aliquis ad illud quod est vtile toti ciuitati preclare ⁊ magnifice largiatur ⁊ in his perficiendis est conditio attẽdenda operantis fm etus possessiones ⁊ diuitias. Et ideo dicit aristotiles quod inops et pauper non erit magnificus quia non habet vnde multa possit decenter consumere et talia temptando reputabitur insipiens.

Circa quod notandum ꝙ aristotiles non negat quin pauper effici possit magnificus licet enim pauper careat pecunijs cum virtus sit habitus electiuus ex frequentibus electionibus operum magnificorum si facultas adesset poterit in eo generari habitus magnificentie. Sed vult dicere aristotiles ꝙ non generabitur in eo talis habitus per operationes exteriores cum ei desint pecunie ad tales sumptus aciẽdos nec etiam nisi raro generabitur per actꝰ interiores quia homo non frequenter elicit de communi cursu actus volitionis circa ea que sibi videntur impossibilia. Et enim dicit Augu. illud quod nõ videtur alicui possibile aut non aut tenuiter vult. Et ideo norãter dicit aristotiles quod inops non erit magnificus propter rationes supradictas non tamẽ negat quin possit esse. Est autez magnificentia maxime circa predicta scz diuina ⁊ communia negotia.

Deinde dicit Aristotiles ꝙ potest etiam esse circa propria vel circa illa que semel accidũt sicut sunt nuptie vel circa illa que sunt diuturne durationis vt in edificijs domorum et castrorum ⁊ circa illa non est magnificẽtia ita sicut in premissis quia magnificus non est in seipso sumptuosus: sed maxime circa communia et diuina.

Alterius dicit Aristotiles ꝙ in singulis generibꝰ rerum nobilium ⁊ honorabilium opus decens illi rei faciet: nõ enim congruit facere idem ad honorem dei ⁊ ad honorem hominis nec idem pro templo ⁊ ꝓ sepulchro. Dicit insuper ꝙ differt magnum in opere ⁊ in sumptu quia spera id est pila si fiat pulcherrima habet quidem magnitudinem et magnificentiam puerilis doni in opere non tamẽ in sumptu qz preciũ non est sumptuosum imo puũ ⁊ si preciũ dareꝫ puero nobili illud

esset donum illiberabile. ⁊ per ꝯsequẽs non magnificentie quare non semper se quitur magnitudinem operum magnitudo sumptuum. Sic multum interest inter dare iocalia magnifica ⁊ ipsorum precium: vbi enim precium est modicuꝫ iocalia poterunt esse preciosa et magnifica quia rara vel noua vl̄ numerabilia

¶ Consequenter dicit aristotiles de vitijs magnificẽtie oppositis que sũt duo scꝫ bãnansia ⁊ paruificentia. Est autem bannansia idem quod incendium. Unde ille qui superhabundat in magnis sumptibus dicitur bãnansus quasi infornacis incẽdio bona sua consũmens qui quidem excedit magnificentiam nõ semper in absoluta sumptuum quantitate sed quia non expendit ꝟm debitam proportionem nec ꝟm debitas circumstantias vt is q̃facit nuptialia ⁊ conuiuia historionibus aut purpura viam qua transiturus est tegit: et omnia talia peragit: non propter bonum finem: sed propter diuitiarum ostẽsionem ex his existimãs admirari. Talis etiam vbi oportet multa exponere pauca expendit vbi ꝟo pauca oportet expendere multa consumit.

¶ Paruificus vero circa omnia deficit cuius sunt tres proprietates. Quarum prima est ꝙ quandoqꝫ licet magnos sũptos faciat tamẽ pro modico totum perdit. Secunda ꝙ quicq̃d facit cum quadam tarditate expendit. Tertia ꝙ semper tendit qualiter minimum posset expendere: hinc est ꝙ quicq̃d expendit facit cum tristicia semper existimans maiora facere q̃ oporteat: licet autem ista duo contrarientur virtuti cum a medio recedant non tamen sunt obpropriosa cum non inferant proximo nocumentuꝫ nec sint in se multum turpia.

Ca. IIII

Agnanimitas autẽ

¶ Postquã aristotiles determinauit de virtutibus existentibus circa diuitias: hic determĩat de magnanimitate que est circa honores. Circa quod primo ex ratione magnanimitatis inuestigat eius materiam dicens ꝙ apparet aliq̃d ex nomine magnanimitatis quod cõsistit circa magna vnde magnanĩtas dicitur quasi ad mg̃ animositas. Ad videndum ergo circa qualia sit magna dicit ꝙ nihil differt loqui de magnanimitate ⁊ de magnanimo: quia vnum per aliud datur intelligi: magnanimus qui dignus existens dignificat seipsuꝫ magnis siue dignum facit ad magna: videlicet ad magna honore digna tendendo ⁊ se talibus exponendo puta ad statum vel officium magnum cuius administratio virtute indiget per maxima seu ad opus magnum ⁊ difficile vt si quis cum pericula mortis constanter assurgat ad redarguendum vitia principum magnificentie. Tunc em̃ virt⁹ dignificat̃ magnificat̃ ornat̃ et auget̃ Ille vero qui nõ ẽ dign⁹ magnis ⁊ seipsum reputat dignum et ad illa conatur non est magnanimus sed insipiens vel stultus ⁊ talis dicitur caymus vel ventosus seu presumptuosus. Ille vero qui est dignus paruis ⁊ his contẽtus seipsm̃ ꝑuis dignificat potest dici temperatus accipiendo temperantiam large. i. animo moderatus. Talis autẽ non est magnanimus cum nõ habet animi magnitudinẽ. Et super hoc dat exemplum Aristotilis de pulchritudine que non est nisi in magno corpore: q̃uis enim homines parui possunt esse homines formosi qui a decẽter lineati seu cõuenienti figura formati ⁊ conmensurati ꝟm humanorum ⁊ membrorum debitã proportionem tamen proprie non possunt dici pulchri: quia pulchritudo vltra predicta requirit in corpore magnitudinẽ. Sic magnanimitatis vltra morum moderationem que dicit quãdam animi formositatem requirit animi magnitudinem.

¶ Deĩde remouet aristotiles q̃dã dubiũ: potest em̃ quis dubitare ꝙ magnĩtas nõ sit virtus cũ virtus cõsistit in medio: magnĩmitas aũt ẽ circa maxĩa. Ad

qđ rñdeť ꝙ licet magñitas consistat circa extremũ scđm quãtitatẽ rei in quãtũ est circa magna tñ est in medio ſm ratio nem qꝛ ad illa magna magis tẽdit magnanim⁹ vt optet ⁊ scđm ꝙ recta ratio dictat. vñ dicit ꝙ magnanim⁹ magnitudine q̃dẽ est extrem⁹ ſz vt optet medius Est nãq; medi⁹ inter caymũ q̃ se ip̃m dignificat plusq̃ optet ⁊ se pusillaminẽ q̃ se dignificat min⁹ q̃ optet. Ex p̃missis ĩfert aris. materiã circa quã versať magnimitas: cũ em̃ magnanim⁹ magnis se ip̃m dignificet dign⁹ existẽs ꝯueniẽs ẽ qđ maxime maximis se dignificet: maximũ aũt inter hec bona exteriora q̃b⁹ virtuosus est dign⁹ est honor qđ ex hoc pz qꝛ illud est maximũ qđ deo ab oĩbus debeť ⁊ ꝙ in optimis est primũ. Tale aũt est honor qui ẽ quedã virtutis testificatio magñimitas igiť circa honores ⁊ in honorationes versať q̃bus magnanim⁹ videnť optime ⁊ vt oportet. ¶ Circa qđ notandũ ꝙ magnanim⁹ si honoreť non extolliť ⁊ si inhonoreť nõ frangiť nõ em̃ tendit ad magna ⁊ ad honorabilia ꝓpť sui exaltationẽ sed ad dei gloriã ac sui ⁊ ꝓximorũ in bonũ ꝓmotionez: vñ si velit honorem famã vel laudẽ ad hoc vult vt de⁹ glorificeť in ip̃o vel vt bonũ aspicientis que ex hoc aĩať ad ip̃m ĩmitãdũ aut vt bonũ honorantis vt si faciat debitũ suũ. Sed cõtra p̃dicta arguiť dupliciter. Et primo videť ꝙ magñimitas nõ sit virtus qꝛ nulla virtus opponiť alteri virtuti: sed magnanimitas opponiť humilitati: qꝛ magnanim⁹ seip̃m reputat dignũ magnitudinis hũilis vero seipsum ꝑuipẽdit: ḡ magñimitas nõ est virtus. Item videť ꝙ magñimitas non sit circa honores: qꝛ cũ magñimitas sit virtus moralis optet ꝙ sit circa passiões vl' opationes: nõ est aũt circa opatiões qꝛ sic esset ꝑs iusticie: ḡ circa passiones honor nõ est passio: ḡ magñimitas nõ ẽ circa honores. Rñdeť ad primũ ꝙ magnanimitas nõ opponiť humilitati lz em̃ videãť tendere in cõtraria hoc tñ ſm diuersas cõsiderationes. Magnanimitas em̃ facit ꝙ aliquis se dignificet magnis ſm ꝯsiderationẽ donoꝝ que possidet ex deo. humilitas ãt facit ꝙ hõ seip̃m ꝑuipendat ſm cõsiderationẽ ꝓprij defect⁹ que cõpetit ex infirmitate nature. Ad secũdũ dico ꝙ lz honor nõ sit passio est tñ alicui⁹ passiõis obiectũ scz spei q̃ tẽdit in bonũ arduũ: ⁊ ideo magnanimitas ẽ quidẽ inmediate circa passionẽ spei mediate ãt circa honorẽ sicut circa obiectũ spei sicut fortitudo ẽ circa pericula mortis inquãtũ sũt obiectũ timoris ⁊ audacie. Q aũt magnanimitas ĩmediate moderať spem ⁊ desperationẽ ꝓbať: qꝛ oĩs virtus ĩmediate moderať illas passiões ꝑ quas ĩmediate itur in vitia opposita illi: sed ꝑ spem excessiuã inmediate itur in p̃sumptionẽ excessus namq; spei facit hominẽ tendere ad illud qđ ẽ supra ci⁹ facultatẽ ⁊ sufficientiã. Per desperationẽ etiã ĩmediate itur in pusillanimitatẽ cũ desperatio facit hoĩem discedere ab operib⁹ bonis ad quas est sufficiẽs ⁊ dignus: hec aũt vitia sunt ĩmediate opposita magñimitati q̃re ip̃a ĩmediate moderať spem ⁊ desperationẽ. ¶ Deinde ari. declarat quõ magnanimitas se habeat ad alias virtutes dicẽs ꝙ cũ magñim⁹ magnis seip̃m dgnificet dignus existens optet ꝙ sit vere bonus ita ꝙ oẽs virtutes habeat alias em̃ non esset magnis bonis dign⁹ ⁊ sic nõ esset dign⁹ honore qui est p̃miũ virtutis. Nullus em̃ prauus est honore dign⁹. Itẽ ille habitus includit esse magnũ in omni v̄tute qui est ornat⁹ virtutis: sed magnanmitas est hmõi cũ ceteras virtutes maiores faciat quare ip̃a ĩportat ⁊ includit esse magnũm in omni virtute. ¶ Notandum tñ ꝙ lz magnanimitas p̃supponat alias virtutes ⁊ ad magniminũ ꝑtineat esse magnũ in qualibet virtute magñimitas tñ est virtus specialis cum distinguať ꝑ aris. a ceteris. Confirmať qꝛ illa virtus est specialis ⁊ nõ generalis q̃ ponit modũ rõnis circa determinatã materiã: sed magnanimitas est hmõi qꝛ circa honores: ḡ est virtus specialis ſm se cõ

286

siderata. Quia vero honor ē cuiuslibet virtutis p̄miū ideo ex p̄sequēti rōne sue materie respicit oēs virtutes inquātuz namq; tendit ad ea que sunt digna magno honore intēdit magna opari in qualibet virtute: licet etiā q̄libet virt⁹ habeat quēdā decorē seu ornatū ex sua specie supaddit tñ ali⁹ ornat⁹ ex ipa magnitudine opis virtuosi p magnanimitatē q̄ oēs virtutes maiores facit. Hinc est q̄ ad magnimitatē ptinet act⁹ aliarū virtutū nō fm eā rōnē qua sunt act⁹ illarū virtutū: sed inquantū habēt rōnē cuiusdā excellentie: t sic dicit aris. q̄ ad magnanimū ptinet nō fugere cōmouentez qō est act⁹ humilitatis vel prudētie ne q̄ facere iniusta qō est act⁹ iusticie: t sic de alijs. Unde magnanim⁹ nulli⁹ gratie turpia opabit cū nihil sit sibi magnanimū i his bonis extrinsecis cuiusmodi sunt honores potentat⁹ t diuitie. ¶ Cōcludit igit aris. ex p̄dictis q̄ difficile est hoiem esse magnimū cū nullus sit magnim⁹ nisi habeat oēs alias virtutes q̄d est valde difficile. Deinde ostendit quō magnanim⁹ circa ppria materia opat dicens q̄ si ei magni exhibeāt honores in ipis delectabit moderate attēdēs q̄ nullus honor exhibit⁹ est cōdignū p̄mium virtutis. Notandū p̄miū ꝺdigni virtutis est vltim⁹ finis: honor aūt ab hoie exhibit⁹ est qōdā p̄miū virtutis acciden tale qō est quedā ipi⁹ virtutis testificatio: honor nāq; non est premiū virtutis quo ad ipsum virtuosum vt sc̄z hoc pro p̄mio expetere debeat sz p p̄mio expetit beatitudinē que est finis virtutis. Dicit autem esse p̄mium virtutis ex pte aliaq; que nō habēt aliqꝺ mai⁹ qō virtuoso retribuāt q̄ honorē qui ex hoc ipo habet magnitudinē q̄ phibet testimoniū virtuti: Si etiā magnanim⁹ inhonorē h⁹ paruipendet attendens inhonorationē sibi iniuste fieri: In minoriꝺ aūt bonis circa que magnimitas nō principalit sz secundario habet esse cuiusmodi sunt diuitie t alia bona fortuna delectabit moderate neq; ei supflue gaudebit si sit bene fortunat⁹. Neq; supflue tristabit si infortunia patiat. hoc aūt sequit ex p̄missis. Si em̄ in honorē qō est bonū maximū inter hec bona extrinseca nō supflue delectat sed ipm honorez quū existimat multomagis cetera bona quipendet nec in eis supflue gaudebit. ¶ Deinde ponit aris. quādā similitudinē inter habētes bona fortune cuiusmodi sunt ptātus t diuitie t magnanimū: q̄ vterq; alios despiciūt t cōtēpnūt. dīnt tñ q̄ habentes em̄ bona fortune alios iniuste cōtēpnūt: puta pauperes seu virtuosos viros existimātes seipos superexcellere: t hoc ideo q̄ sine virtute nō est facile moderate ferre bonas fortunas seu resistere passionib⁹ p bonas fortunas inductis t eis bene vti. Magnanim⁹ vero quos cōtēnit iuste cōtēpnit. ¶ Circa q̄ notādū q̄ cōtempt⁹ quo magnanim⁹ aliquos cōtēpnit nō ꝓuenit ex inflatione supbie cum magnanimitas p̄supponat humilitatem sicut t ceteras virtutes: vt dictū est in p̄cedentib⁹: vnde sancti viri t p magnanimitatē quosdā cōtēpnūt t p humilitatē alios honorāt: p magnanimitatē nāq; aliquos cōtēpnūt fm q̄ deficiūt a donis dei sic q̄ nō tñ ipos appciant q̄ p eis aliquid indecēs t iniustis faciant vt ptz de martirib⁹ minas hoim cōtēpnētibus p humilitatē vero alios honorant t superiores estimant: inquātum aliqō in eis de donis dei respiciunt. Unde in in psalmo dicitur de viro iusto: Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus quod pertnet ad contēptum magnanimi. Timentes autem dominum glorificant quod ptinet ad honorem humilis.

Ca. V

Dn est autem ꝛc.

n ¶ Hic cōsequenter ponit aristoiles ppietates magnanimi. Et primo penes pericula dicens q̄ magnanimus non exponit se periculis pro paruis rebus cum ipsas modico appcietur Sed pro magnis rebus defen-

dendis vel assequendis vt pro fide ꝓ iustitia ⁊ republica: ⁊ in talibus non parcit vite: magis eñ elegit moriendo consequi magna bona q̃ bis viuendo carere. ¶ Deinde ponit ꝓprietates magnanimi quo ad exteriora beneficia dicens q magnanim⁹ promptus est ad benefaciendũ alijs sed verecundat ab alijs beneficia accipere quia benefacere est excellentis ⁊ beneficiari est excessi: magnanimus aũt semꝑ ad hoc intendit vt exeedat alios ⁊ hoc in bono. ¶ Est etiam memor datorum beneficiorum ⁊ inmemor acceptorũ cuius ratio est nõ q velit esse ingratus beneficij accepti quin potius est gratissimus retributor: studet eñ vt maiora retribuat q̃ acceptat: nec etiã q velitinaniter gloriari super dato bñficio pl⁹ eñ diligit bonum opus q̃ honore m operis: sed ratio hui⁹ est quia cum ī virtute vellet excellere vult ⁊ ī memoria habere qualiter excellat: Ex his sequit q magnanimus delectabiliter audit se benefecisse alijs: Indelectabiliter aũt audit se recepisse ab eis. ꝑ cõparationẽ autẽ ad honores sumit alia eius ꝓprietas que ẽ q ad magnanimũ ptinet vt se magnanimũ ⁊ honorabilez exhibeat ad illos qui sunt in dignitate ⁊ excellentia cõstituti: sed ad mediocres mediocre cuius ratio est: quia virt⁹ semꝑ nititr ad id qđ est difficile ⁊ honorabile. Excellere aũt bonos viros ⁊ magnanimos est difficile ⁊ honorabile: sed mediocres excellere est facile ⁊ non multuz honorabile videlicet a simili de illo qui ꝓtra inbecilles se fortem exhibet ⁊ viros robustos aggredi nõ audet: q̃bet aũt se magnanim⁹ magnũ apud magnos non in ordine ad reuerentiam recipiendam sed in ordine ad magnas operationes pagengum. ¶ Deinde ponit aristotiles ꝓprietates magnanimi per ꝯparationez ad humanos actus quaruz prima est q magnanimus est piger ⁊ ociosus quod est intelligendum non realiter sed apparenter: quia scz nõ se ingerit multis negotijs sed solum insistit illis qui pertinent ad ad aliquod magnum. quia vero magna non sunt tã frequentia sicut parua ideo videtur esse ociosus seu paucorum operatiu⁹. Secunda ꝓprietas q magnanimus in amore vel odio non est latens vel occultus sed patens et manifestus: latere namq; in amore vel odio est hominis timidi cuiusmodi nõ est magnanim⁹ ⁊ ideo non timet dicta sua vel facta propalare.

¶ Si arguit q hec ꝓprietas magnanimi non sit bona quia ex tali ꝓpalatione dictorum vel factorũ possunt aliqui scãdalizari Respondetur q dicta vel facta magnanimi que est in virtutibus perfectus non sunt talia q ex his debeat aliquis offendi ⁊ ideo nõ debet timere ipa propalare cum illa propalatione non q̃beat actiue scandalum.

Ad cuius euidentiam sciendum q scandalum est duplex scz actiuũ ⁊ passiuum. Scandalum actium est dictum vel factum minus rectum p̃bens alicui occasionem ruine ⁊ dicitur minus rectum illud quod est de se malum vel quod habet speciem ⁊ similitudinez mali. Scandalum passiuum est cum quis ex dicto vel facto alterius cadit in peccato veniali vel mortali.

Item notandum q scãdalũ actiuum est occasio peccandi alteri dupliciter scilicet per se ⁊ per accidens: per se quidem quando aliquis suo malo verbo vel facto intendit aliuꝫ in peccatuz inducere. Et si quidam intendat inducere ad peccandum mortaliter est peccatum mortale. ꝑ se etiam aliquis proximum scandalizat licet non intẽdat eũ inducere ad peccatum quando ipsum factum de se est tale q de sui ratione habet vt sit inductiuum ad peccandum puta cum aliquis publice peccat. ꝑ accidens autem factum vel dictum vnius est alteri occasio peccandi quando preter intentionẽ opantis ⁊ ꝑter ꝯditionez opis aliq̃s male disposit⁹ ex hmõi ope

287

inducit ad peccandũ puta cũ aliq̃s inuidet bonis aliorum ⁊ tũc is qui facit huiusmodi actũ nõ dat occasionẽ quãtũ in se sed ali⁹ sumit vñ est ibi occasio accepta nõ data: posset tñ hmõi scandalũ eẽ peccatũ veniale: puta cũ aliquis cõmittit actũ qui nõ est scd̃m se peccatũ sz habet spẽm mali cũ aliqua leui indiscretione: potest etiã esse mortale puta cũ aliq̃s sic cõtẽpnit salutẽ ꝓximi vt ꝓ ea seruãda nõ pretermittat facere qd̃ libuerit sibi. Item notandũ ꝙ licet ea que sunt d̃ necessitate salutis nõ sunt ꝑtermittenda ꝓpter scandalũ qꝛ nullus debet mortaliter peccare ꝓpter malũ alteri⁹ vitãdũ Illa tñ que nõ sunt de necessitate salutis sunt aliqñ occultanda vel differẽda ꝓpter scandalũ pusillorũ qd̃ ꝓcedit ex infirmitate vl' ignorãtia ⁊ nõ ex malicia euitandũ ꝓpter qd̃ etiã sunt omittenda opa que sunt in dr̃a ex gñe vt carnes cõmedere vinũ bibere tempalia acquirere Ita ꝙ si ꝓbabiliter videat̃ ꝙ in ꝓximis scandalisẽt mortaliter: omissio est in ꝑcepto si venialiter in cõsilio quousq̃ rõne reddita hmõi scandalũ cesset: postq̃ aũt est debite oñs ꝓximo qd̃ inde nõ debet scandalizari nõ tenet̃ homo talia omittere: ⁊ si exinde scãdalizet̃ illud erit ex malitia. Scandalũ aũt qd̃ ꝓcedit ex malitia: est ꝯtempnẽdũ: est em̃ scandalũ phariseorũ qui scandalizabant̃ de doctrina christi de quib⁹ dicit dñs: Sinite eos qꝛ ceci sunt. vnde ꝓpter tale scandalũ nõ sunt spiritualia vel tꝑalia omittẽda hoc eĩ noceret bono cõi: daret̃ malis occasio malignãdi vel rapiẽdi. ſm Tho. ⁊ Rich. Tertia ꝓprietas ẽ ꝙ magis curat de veritate q̃ de hmõi opinione: ⁊ ideo ꝓpter hoĩm famã nõ recedit ab eo qd̃ eum facere decet semꝑ que veraciter loquit̃ nisi forsan aliqua falsa ironice ꝓferat. Ex hoc inferri põt ꝙ magnanim⁹ parũ curat de honorib⁹ vite ꝑsentis Cũ em̃ magnanim⁹ parũ curat de hoĩm opinionib⁹ seq̃t̃ ꝙ ẽt paꝝ curat de pñtis seculi honore ꝓbat̃ ꝯclo qꝛ honor naturaliter ordinat̃ ad generãdũ opĩonẽ ex tali signo quale est honor vt scz nos opinemur vel alij opinent̃ nos esse virtuosos vt habet̃ primo hui⁹. Opinio aũt alioꝝ vt ad gloriã nr̃am ordinata est ꝯtemnẽda magis q̃ appetenda ꝑ honorẽ mundanũ: cui⁹ causa est: qꝛ honor ẽ fallax signũ virtutis cũ posset impendi nõ solũ hõi virtuoso sed etiam inuirtuoso: ꝗ honor ad hmõi opi. generãdã ordinat⁹ est cõtemnẽdus. Opinio etiã nostra ꝑ tale signũ genita est simpliciter contẽnenda dicente poeta plus alijs de te q̃ tu tibi credere noli: põt tñ magnanim⁹ honorẽ recte appetere nõ ad suã exaltationẽ sz ad dei gloriã ⁊ ꝓximi vtilitatẽ vt dictũ est in ꝑcedentib⁹. ¶ Demũ ponit aris. ꝓprietates magnanimi que sumunt̃ in ordine ad ip̃ius dispositionẽ quarũ pr̃ia est ꝙ ip̃e nõ ẽ promptus ad admirãdũ cui⁹ ratio ẽ qꝛ admiratio ꝓuenit ex his que reputant̃ magna. Magnanimo aũt nihil est magni inter ea que exteri⁹ occurrere possunt cũ sua principaliter circa interiora versent̃. Scd̃a ꝓprietas est ꝙ ip̃e nõ recordat̃ de malo ꝙ aliquãdo passus est qꝛ tale nõ reputat magnum: ⁊ ideo ad ip̃m nõ ꝑtinet de illo recordari sed magis ip̃m despicere. Tertia ꝓprietas est ꝙ ip̃e nõ ẽ humanilogus qꝛ nec de seip̃o nec de quolibet alio homine libẽter loquit̃: semꝑ nãq̃ intent⁹ ad diuĩa que sunt maxime bona. Indignũ estimat d̃ reb⁹ humanis loquẽdo verba cõsumere: vnde nõ ẽ sibi cura vt laudet̃ neq̃ ꝙ alij vitupẽt̃. q̃ ꝓpter de alijs nõ male loquitur nec etiã de inimicis non ꝓpter iniuriã ab eis illatã repellenduz Quarta ꝓprietas ẽ ꝙ si sibi desinit necessaria ad vitã nõ multũ ꝯqueritur vel murmurat neq̃ multũ depcat̃ vt sibi exhibeãt̃: hoc em̃ ꝑtinet ad eũ q̃ studet circa nccr̃ia vite acq̃rẽda plusq̃ circa virtutẽ cuiusmodi nõ est magnanim⁹. Quinta ꝓprietas est ꝙ magnim⁹ est grauis ĩ motu ⁊ in voce. Motus em̃ eius est grauis siue lent⁹ ⁊ tardus ⁊ non velox: qꝛ circa pauca studet vox vero ei⁹ ẽ grauis ⁊ locutio ei⁹ stabilis ⁊ solida nõ acuta

clamorosa vel contētiosa qꝛ nihil magnū existimat acumine aūt vocis aut contētō fiunt ꝓpter bonū extrinsecū qđ reputat esse magnum. Cap̄. sextū.

Eficientes autem. ꝛc.

Hia agit aristo. de vitijs opposi tis magnanītati scꝫ de pusillani mitate q̄ ei opponit̄ ꝑ defectū ꝛ p̄sumpti onē q̄ ei opponit̄ ꝑ excessū. Circa qđ pri mo dicit ꝙ pusillanim⁹ ꝛ caymus siue p̄ sumptuosus nō vidētur eē mali malicia scꝫ nociua proximo qꝛ non sūt malefacto res vterq̄ tamē illoꝝ ē malus ꝛ peccat ī quantū recedit a medio virtutis. pusilla nimus enī priuat seip̄ꝫ ꝛ indignificat bo nis q̄bus dignus est ꝑ pusillanimitatem ab opibus virtuosis discedēdo ꝑ q̄ recu sat tendere in id quod ē sue potentie cō mensuratuꝫ. hoc aūt ꝓuenit ex ignoran tia sue cōditōis q̄ ignorātia causat̄ ex pi gricia ꝯsiderādi suā facultatē seu abilita tem ad v̄tutē quā habet ex gratuitis do nis ꝯditōis naturalib⁹ et supnaturalib⁹ Caymi v̄o seu p̄sumptuosi seip̄os ig̃ran tes nō quidē ꝑ pigriciā sꝫ ꝑ insipientiaꝫ ꝛ stultitiam conātur ad q̄dā magna ꝛ ho norabilia suā facultatē excedētia quibus indigni sūt. hmōi sūt illi q̄ ignari ꝛ īsuf ficientes existētes ꝓcurāt se ad doctora tū assumi qui sepe redarguūtur ꝛ ꝯfūdūt̄ nō valētes exercere ea ad q̄ fuerūt assūp ti puta legēdo vel disputādo: tales etiaꝫ seipsos ostentāt vestibus p̄ciosis ornan do pompose incedendo bonasq̄ fortūas suas manifestādo vt ꝑ hoc appareāt ho minib⁹ honorādi. Opponit̄ aūt magꝫ pu sillanimis magno q̄ caymus. Magna nāimus enī et caymus cōueniūt ī cona tu ad opa magna q̄uis diuersimode: qꝛ magnanimus appetit ꝛ conat̄ vt dign⁹. Est etiaꝫ pusillanimis deterior caymo s̄m aristo. qꝛ deterius ē ab ope qđ suffi cient̄ est in hoīs ptāte despare et despan do discedere q̄ ad bonuꝫ op⁹ qđ excedit homīs facultatē conari et assurgere: hoc enī est ad bonū tēdere q̄uis indiscrete. et illud ē a bono fugere et seip̄m inutilē reddere. Sed desperatio ē pusillanimis Conatus aūt iste ē caymi quare pusilla nimus deterior ē caymo. ¶ Quia v̄o p̄ sumptio ad supbiā ꝑtinet circa ip̄am est aliqualit̄ insistēdū. Est aūt supbia amor ꝓp̄e excellētie: qđ q̄dē ē verū de amore inordinato. supbus nāq̄ vult supgredi sup illud qđ est et sup illud qđ recta rō dictat. hoc aūt cōtingit quadrupliciter: ꝛ s̄m hoc sumūtur quattuor spēs supbie s̄m grego. Prima ē ꝙ q̄s gl̄iat̄ ꝛ extolli tur de bono qđ habet ꝛ ita se gerit affec tu vel effectu ac si haberet illđ bonū a se cōtra illđ qđ dicit apl̄s Quid habes qđ nō accepisti: si accepisti cur ḡ gl̄iaris q̄si nō accepis. Ex tali aūt amore inordīato proprie excellētie seq̄tur q̄dē excecatō in tellect⁹ q̄ supbus estimat illud bonuꝫ ha bere a se: seq̄ eē totalē eius cām: v̄a nā q̄ estimatio corrūpit̄ in ꝑticulari agibili ꝓpt̄ affectionē deordinatā sicut ille qui fornicatur estimat pro tunc sibi bonū esse fornicari licet sciat in vniuersali fornica ri esse malum. Ad hanc spēm pertinet ī gratitudo. Ingratus em̄ d̄r q̄ non recog̃ scit beneficiū acceptū. vñ q̄si p̄ncipiū bo ni se reputat eo ꝙ nō retorquet bn̄ficiuꝫ in illo a quo recepit. Secūda species su perbie est cum q̄s extollitur de bono qđ habet ac si datum sibi desuper fuisset ꝓ meritis suis. ex qno sequitur excecatō in tellect⁹ vt dcm̄ est ī prima specie ita ꝙsu perbus credit se esse cām principalē bo ni qđ habet: deū v̄o secūdariā. Licet eī scti m̄lta a deo obtineāt ꝑ meritoria opa hoꝝ tñ de⁹ ē cā p̄ncipalis ꝛ hō secūdaria Tertia spēs ē cū q̄s extollit̄ iactando se habere bonū qđ ñ habet: hoc aūt fit du pliciter: Uno mō q̄ntū ad interiorē cor dis arrogātiā q̄ hō false se existimat illđ habere ꝛ sic iactātia vel arrogātia ponit̄ tertia species supbie. Alio mō q̄ntuꝫ ad exteriorem actum quo quis falsa sibi at tribuit quod non habet: ꝛ sic iactātia po nitur filia inanis glorie. Quarta species est cum quis despectis ceteris singulari ter appetit videri habere quod habet. Superbus eniꝫ alios contemnit seu vi

les et inutiles reputat: appetitq; illos ĩ compatione sui ab alijs cõtemni. vñ ✠ s⁹ A se meritis arrogat ⁊ sua spernens.

¶ Notandũ insup ꝙ prima filia supbie est inanis gloria. Superbus nanq; appetit inordinate propriam excellentiam puta volendo se efferre sup alios seu preesse ad alioꝝ depressionem. Inani gloriosus aũt vult ipsius excellẽtie manifestationem: vnde appetitus excellentie mouet ad inanem gloriam ⁊ sic oritur ex superbia. Et, q̃uis ambitio proprie sit appetitus inordinat⁹ honoꝝ et inanis gloria appetitus laudis: vtraq; tamen noĩe inanis glorie potest designari. Scdm eĩ Ambrosium gloria est clara cũ laude noticia: ex hoc enĩ ꝙ aliquis laudatur vl' ei honor vl' reuerẽtia exhibetur ex hoc redditur clarus in notitia alioꝝ: ita ꝙ bonitas eius deuenit in aliorum noticiam et approbationem. Nomine eitam ambitionis aliquando intelligitur superbia ⁊ ĩanis gloria. Unde Augustin⁹ sup Joh. Ambitio humane laudis appetit de se estimare quod non habz ⁊ sup alios se efferre. primum pertinet ad inanem gloriam: secundum vero ad superbiam: honor autẽ et gloria seu fama põt appeti sine peccato inquantum est vtilis ad hõrẽ dei vt scz deus ab hominibus glorificet: vel ad hoc ꝙ homines ꝓficiant ex bono quod in alio cognoscunt: verbumq; diuinum ꝑ ipsum seminatum non contemnant seu ex hoc ꝙ homo ex bonis que in se cognoscit ꝑ testimoniuz laudis aliene studeat in eis perseuerare ⁊ ad meliora proficere: ⁊ fm hoc debet homo curã habere de bono nomine Juxta sententiã sapientis Lucereq; in virtuosis opib⁹ corã hoĩb⁹ nõ tñ in hoĩm laudeinanit' delectari ac exide tumescere l' inflari. ¶ Ulteri⁹ notãdũ ꝙ ĩanis glia p̃t ꝯriari charitati et dilectiõi dĩ dupl'r. vno⁰ rõe mat'ie de q̃ q̃s gliat: puta cũ gliat de aliq̃ ꝙ ꝯriatur diuĩe reuerẽtie seu bonũ tpale de q̃ gliat deo preferẽdo. Alio mõ ex pte ip̃i⁹ gliant; q̃ intẽtõz suã r̃fert ad gl'az tãq̃ ad vltimum finem ad ip̃am ordinando virtutis opera et ꝑ qua consequenda ñ pretermittat facere etiam ea que sunt cõtra deum: et sic est peccatum mortale scdm Thomam se. se. Si autem amor humane glorie q̃uis sit inanis non tamen repugnat charitati nec quãtũ ad id de quo est gloria nec quantum ad intentõnẽ gloriam querentis non est peccatum mortale sed veniale. Unde inanis gloria significatur ꝑ puluerem: de quo dicit Math. x. Mar. vj. Lu. ix. apostol' Excutite puluerez de pedibus vestris: quod exponẽs Gregorius ait: Predicatio vix sine aliq̃ pulueris mixtione transit. Nam predicans aut ad indignationem trahit si contemnatur aut ad quantulãcunq; gloriaz si ab auditoribus hõratur: sed apostoli ñ cadebant a perfectiõne ꝓpter huiusmõi inanem gloriam ergo inanis gloria ẽ aliquando veniale peccatum ⁊ non mortale. ¶ Deinde Sciendum ꝙ ex superbia mediãte inani gloria prima eius filia nascũtur septem filie. Inaniter enĩ gloriãs appetit laudez propter apparentẽ excellentiam: hoc autẽ fit propter apparentẽ excellentiam poñe probitatis aut sapĩe. Si ꝓpter apparẽtẽ excellẽtiã potentie vel dignitatis generat ex se duo vitia. s. inobedientiã ꝑ quã nõ vult subiacere superiori ne videatur potestatis minoris: ad quaz sequitur rebellio qua repugnat correctioni et iactantia qua se ostentat ꝓbitatis vel ptãtis maioꝝ verbis vel factis ꝓprie tamen ostentatio est in facto ⁊ iactantia in verbo. Propter aũt apparentem excellentiam probitatis generat ex se ypocrisim qua simulatõne sanctitatis appetit videri probus et bonus q̃ potest dici singularitas eo ꝙ cõmuni vita relicta assumit vitam priuatam et singularẽ in verbis factis gestibus et habitibus. Propter vero apparẽtẽ excellẽtiã sapĩe generat ex se quattuor vitia: nititur eniz hõ excellentiam suam manifestare vno⁰ quantũ ad intellectũ: et sic ẽ ꝑtinacia ꝑ quam hõ nimis innitit sue snĩe nolẽs cedere sententie meliori. Alio mõ quantũ ad volũtatẽ ⁊ sic ẽ discordia dũ non vult a propria volũtate discedere vt alijs concordet. Tertium q̃tũ ad locutionẽ: ⁊ sic

est contentio dū aliq̄s clamorose contra aliquem litigat. Quarto q̄ntum ad opationē nouitatū presumptio q̄ supra vires om̄ia temptat vt sapiens appareat. Licet autem cotētio et discordia oriāt̄ quodammō ex ira nō tamē nisi cū adiūctōne inanis glorie: ꝑ hoc scz ꝙ aliquis gl̄osuz sibi reputat vt nō cedat verbis vel volūtati aliorum. hmōi aūt filie patent ꝑ ꝟsꝰ Ni. conten. ⁊ ypo. iactās. noua. ꝑtina. dis. glo. ¶ Circa discordiam que opponitur cōcordie notandū ꝟm Thomā se. se. ꝙ aliquādo ē peccatū mortale vt cuz quis scienter et ex intentione dissentit a bono diuino a bono proximo. Vñ Gal. v. Dissentōes discordie ponūtur int̄ opera carnis de quibus illic subditur ꝙ qui talia agunt regnum dei non cōseq̄ntur. primi tamē motus huius discordie sunt peccata venialia. Est etiā discordia peccatum veniale si p̄ter intentōem fiat: vt cum intentio aliquoꝝ ē ad aliqd̄ bonum ꝑtinens ad honorē dei vel vtilitatē ꝓximi sed vnus estimat hoc eē bonū ⁊ aliꝰ ñ. vt int̄ Barnabam et Paulū Act. 15. ꝙ ꝑtinebat ad humanū defectū licet hoc fieret ex diuina ꝓuidentia ꝓpt̄ vtilitatez consequentem ordinatā. hoc autē mō discordia nō ē ꝑctm̄ mortale nec repugnat charitati nisi fiat cum errore circa necessaria ad sltm̄ vel cū nimia ꝑtinacia.

¶ Notādum ꝙ seditio vel cisma sub discordia continetur: vtrunqꝫ enī est quedam discordia non vnius ad vnum sed partium multitudinis adinuicem. vnde sediciosus d̄r q̄ discordiam excitat nō q̄cunqꝫ sed inter partes alicuiꝰ multitudinis: peccatuz aūt seditōis est nō solum ī eo qui discordiaz semīat q̄ d̄r susurro sed etiā in eis qui inordinate adinuicē dissētiunt. Differt aūt seditio a scismate: qꝛ cisma opponitur spūali vnitati multitudinis scz vnitati ecclesiastice Seditō autem opponitur vnitati seculari vel tēporali. Seditio etiam imꝑtat prepationez ad pugnam corporalem non aūt cisma. Quia vero seditio opponitur iusticie et cōmuni bono ideo ex suo genere ē peccatum mortale et p̄ncipaliter ꝑtinet ad eos qui sedicionem procurant secūdario ꝟo ad eos q̄ ipsos sequūtur ꝑturbantes bonū cōmune: illi vero qui bonū cōmune defendūt resistentes eis non sūt dicendi sediciosi sicut regimen tyrannicū perturbantes: magis aūt tirannus sediciosꝰ est cuius regimen ordinatur ad propriū bonum cum multitudinis detrimento.

¶ De contentione Sciendum ꝙ contētio ꝟm Ambro. est inpugnatio veritatis cum confidentia clamoꝝ. Et ponitur cōfidentia clamoris vt circumstantia aggrauans. generaliter nanqꝫ contentō p̄ōt dici inpugnatio veritatis in sermone causa vincendi: licet enī nō sit ibi clamor indebitus. Nomen enī contentōnis dicit motum in contraria tendentium: ⁊ p̄t fieri causa malignitatis: vt si quis velit iniuste vincere vel animos audientiū in fide vel in moribus subuertere: ⁊ sic ē peccatum mortale ꝟm Alexandrū secundo sen. Si aūt hec nō fiant ex quadam leuitate in his in quibus nō ē ꝑiclm̄ tūc non diceret̄ pcctm̄ mortale. Si aūt fiat contētio cā eruditōis vel exercitatōis aut correctōis vel ad inpugnatōem falsitatꝭ mō tñ inordinato erit pctm̄ veniale. Simlr si fiat ex quadā titillatōe gl̄ie vel hōris: vt d̄r in euā. ꝙ facta ē cōtentio int̄ christi discipulos q̄s eoꝝ videret̄ eē maior.

¶ Demū agit arist. de quadā virtute innoīata q̄ ē circa ꝑuos l̄ mediocres hōres q̄ se hz ad mg̃nanītatē sicut liberalitas ad magnificētiā. Sicut nāqꝫ liberalitas ꝯcernit pecuniā ⁊ vsū bonū pecūie nō cōcernēꝰ mg̃nitudīez pecūie l̄ opis iñ seq̄ntis quā respic̄ mg̃nificētia sic nec ꝟtꝰ cōcernit debitū vsū hōris ī opibꝰ ꝟtuosis ñ ꝯcernēdo ip̄oꝝ mg̃nitudinē quā respicit mg̃nītas: extrēa aūt hꝰ ꝟtutꝭ dñr philotimia ⁊ a philotimia q̄ꝝ vtrūqꝫ ē vituꝑabꝰ philotīa eī ē vituꝑabil̄ q̄ ē amor hōrꝭ qñ ñ oꝑtz ⁊ qūo ñ oz. ⁊ d̄r aphilos ꝙ ē amor ⁊ timos qd̄ ē hōr q̄si amor hōris indebitꝰ ⁊ inordinatꝰ. Aphilotimia etiā ē vituꝑabilis. Dicitur nāqꝫ ab a quod ē sine q̄si sine amore honoris: vituperandus ē em̄

qui non eligit honorari in bonis puta si talis honor cedat in gloriam dei et salutem proximi. Quia vero medium cōparatum ad vnum extremum habet rationē alt'i⁹ extrēi sic̄ fustū albo cōpatū habz rōnem nigri. Sic hec virtus innomīata potest nominari ab vtroqꝫ extremoruz ꝑ comparationem ad aliud illoꝝ.

Ansuetudo. Ca. vij.

Postq̄ aristotiles determinauit de virtutibus que sunt circa exteriora bona: hic consequēter agit d̄ mā suetudine que est circa exteriora mala. Est autē mansuetudo q̄dam virtus medians circa iras quod quidem medium licz proprie sumptum sit innomīatum significatur tamē nomīe mansuetudinis: q̄uis hic mansuetudo ꝑm proprietatez significationis magis declinet ad defcm̄ Dicitur enī aliquis mansuetus ex eo q̄ non irascitur quasi manu asuetus ad similitudinem bestiarum que iracundiam deponunt manib⁹ hoīm asueti ad obediendum ipsis sine murmure. Sumēdo tamen mansuetudinez vt in ꝓposito sumitur ille dicitur māsuetus qui irascit̄ quibus oportet ⁊ de quibus et quando ⁊ q̄modo oportet irasci: cuius quidē ratōis iudicium nō ira contrahat. vnde hō querit vindictam seu penam aut punitionez proximorum sed ē iniurie remissiuus et condonatiuus. Vitium aūt huic virtuti oppo^m ꝑ defectm̄ d̄r īirascibliš q̄ ē dū hō non irascit̄ in quibus oportet irasci ⁊ q̄ndo oportet: ⁊ sic de alijs circumstantijs. talis enī defectus est vituperabilis ⁊ videtur ad quandā insipientiā ꝑtinere: cū enī ira causetur ex tristitia: tristitia autē ex sensu nocumēti. is qui non irascit̄ nec videt̄ de his q̄ sunt nociua dolere nec ea sentire: talis autē videtur insipiens cuz etiam ira sit appetitus vindicte is qui ñ irascitur de quibus oportet nō vindicat nec punit ea que deberet punire in se et in alijs: et sic nō videt̄ esse iustus. Vitiū vero oppositum māsuetudini ꝑ supha būdantiā dicitur iracūdia: quia ira ex c⁹ excessu dicitur iracūdia ⁊ ē passio quedā sepe tñ vnuz sumitur ꝓ reliquo. fit autē hmōi vitiū nō obseruādo debitas circūstātias puta irascendo ꝑsonis quibus ñ oꝑtet et ex causis ꝓpter quas nō oportet ⁊ velocius ⁊ citius q̄ oportet vbi nō oꝑtet et maiori tempore q̄ oportet non tamen hec omnia simul insunt eidē ꝑsone qꝛ malū seipsum destruit destruendo sb̄iectuz suum qꝛ est cōtra naturā subiecti. ⁊ ideo si sit integruz fit inportabile: sicut si in corpe quis haberet omnes malicias et dolores vnius membri statim extīgueret. ¶ Deinde ponit Aristo. tres species iracundie per comparationem ad hoīes que irascūtur: quidaz enī ꝓ causa leui d̄ facili irascitur quorum ira velociter qui etatur: qꝛ nanqꝫ tales iram suam ꝑ aliq̄ signa manifestant. ira exterius exalante quiescunt: ⁊ tales dicunt̄ acuti. Alij v̄o in ira diutius permanent ⁊ hoc duplicit̄ quidam nanqꝫ habent iram permanentem ratione tristicie quaz interius tenēt clausam: et qꝛ non ꝓrumpūt ad exteriora iracundie signa nō possunt persuaderi ab alijs nec a seip̄is recedūt ab ira nisi ꝓ diuturnitate tempis tristicia aboletur et sic deficit ira: ⁊ tales dicūtur amari: qꝛ sibi et amicis sūt molestissimi. Alij vero habent iram ꝑmanentē ꝓpter vehemēs desiderium vindicte: ⁊ ideo nō quiescūt propter tempis diuturnitatem sed ꝑ punitionem et cruciatum illoꝝ quos oderūt ⁊ tales dicūtur difficiles: qꝛ difficile ē ipsis cōuiuere: iraqꝫ eorum de difficili pōt quietari. ¶ Ad euidētiā predictoꝝ notādum ꝑm Tho. secūda sel. q̄ ira vt dictū est nominat quandam passionem: passio aūt appetitus sensitiui in tm̄ est bona in quantum ratione regulatur: inquantum autē ordinem rationis excludit est mala Ordo aūt rōis in ira pōt attendi q̄tū ad duo: p̄mo quidē q̄ntuz ad appetibile in quod tendit quod est vindicta. Unde si aliquis appetat q̄ ꝑm ordinem rationis fiat vindicta propter vicz vitiorum correctionem ⁊ iusticie conseruationem: vl̄ saltem ꝓpter peccātiū cohibitōem ⁊ ali

orũ quietẽ est laudabil' ira appetit⁹ ⁊ vocatur ira ꝑ zelũ. Si aliquis appetat ꝙ fiat vindicta qualitercunqꝫ cõtra ordinez rationis puta si appetat puniri eum q̃ nõ meruit: vel etiã nõ ꝟm legittimũ ordiem vel qꝛ vult a se expetere vindictam nõ a deo vel a iudice sub eo constituto: vel ñ propter debitum finem qꝛ appetit vindictam ꝓpter malum eius qui puniendus est ⁊ ibi quiescit tunc erit appetitus ire vitiosus ⁊ nominatur ira ꝑ vitium: ⁊ fit cum aliquis appetit iniustam vindictã.

¶ Ira de suo genere est peccatũ mortale ex ꝑte appetibilis qꝛ cõtrariat̃ charitati ⁊ iusticie: põt tamẽ cõtingere ꝙ talis appetitus sit peccatuz veniale: cũ mot⁹ ire puenit iudiciuz rõis ita ꝙ non est ibi rationis cõsẽs⁹: vel si aliquis appetat ĩ aliquo modico se vindicare qđ quasi ẽ reputandum: ita ꝙ etiam si actu inferat̃ nõ esset pctm̃ mortale: puta si aliquis parum trahat aliquem puerũ ꝑ capillos vel aliud huiusmodi. Alio modo attendit̃ ordo rationis citca iram quantum ad mõz irascendi vt videlicet motus ire non inmoderate feruescat nec interius nec exterius. Si nanqꝫ talis motus sit inordinatus nimis ardent̃ interius irascẽdo vl' nimis exterius signa ire manifestando nõ erit sine veniali peccato qđ tũc esset mortale si ex vehementia ire aliquis excideret a dei et ꝓximi dilectione. ¶ Qꝛ autẽ ira alqñ sit pctm̃ mortale patet ꝑ illđ qđ habetur Mathei. v. Omnis q̃ irascitur fratri suo reus erit iudicio. Qui aũt dixerit fratri suo rach reus erit cõcilio. qui vero dixerit fratri suo fatue reus erit gehenne ignis: vbi dicit glosa ꝙ ꝑ illa tria que ibi tangũtur scz iudiciũ cõcilium gehẽnã diuerse mãsiones ĩ eterna damnatione ꝓ mõ peccati exprimũtur: vnde ibi ponũtur tres gradus ire qui nõ ꝑtinent ad diuersas ire species sed accipiunt̃ ꝟm ꝓcessus humani actus vbi primum aliquid concipit̃ in corde: ⁊ quantũ ad hoc dicit Omnis qui irascitur fratri suo. ⁊ loquitur ibi dñs de motu ire quo q̃s deliberate ꝑ consensum ratiõis appetit ꝓximi occisionẽ vel quamcunqꝫ eius grauẽ lesionem. Secundus gradus ẽ cũ ꝑ aliqua signa exteriora talis ira manifestat̃ ⁊ q̃ntum ad hoc dicit: Qui dixerit fratri suo rach: quod ẽ interiectio irascentis: ꝑ q̃d intelligitur inordinata et confusa locutõ ire interioris expressiua. Tertius grad⁹ est qñ pctm̃ interius conceptũ ad effcm̃ ꝓducitur Est aũt effectus ire nocumẽtũ alterius sub ratoine vindicte mĩmuz aũt nocumentũ est qđ fit solo verbo: cum scz aliq̃s ꝓrumpit in verba iniuriosa: ⁊ quo ad hoc dicit: Qui dicit fratri suo fatue: ⁊ sic patet ꝙ secũdũ addit supra primuz et tertium supra vtrunqꝫ. vnde cum primum est peccatũ mortale in casu in quo loquitur domin⁹ vt dictuz est: multo magis alia: ⁊ ideo singulis eoꝝ ponũtur correspondentia aliqua ꝑtinentia ad cõdẽnationem: sed in primo ponit̃ iudicium quod minus est. quia vt ait August. In iudicio adhuc defensionis locus datur. In secũdo ponit̃ concilium quo iudices inter se conferũt quid opteat. In tertio ponitur gehenna ignis que est certa dãnatio. Est aũt ira vitium capitale cuius sex filie a grego. assignãtur scz rixa: mẽtis tumor: contumelia: clamor: indignatio: blasphemia. Ira nanqꝫ põt triplicit̃ considerari. Uno mõ ꝟm ꝙ ẽ in corde: ⁊ sic ex ira nascũtur duo vitia: vnũ q̃dẽ ex ꝑsona eius cõtra quã aliq̃s irascitur quã reputat indignum vt sibi tale q̃d fecerit: et sic ponit̃ indignatio. vel ꝟm alexandꝝ Indignatio sumit̃ ꝓ volũtate qua alios ꝑ signa molestie cõtristari desideramus. idcirco eis subtrahimus locutõem ⁊ societatem. Aliud aũt vitium est ex parte suijpsius inquantum scz excogitando diuersas vias vĩdicte tl'ib⁹ excogitatõibus aĩm replet: ⁊ sic ponit̃ tumor mentis qui licet aliũde ꝓ inflammatõe superbie accipiatur non tamen in ꝓposito sed sumitur pro quodam conatu siue audacia hoĩs intemptantis vindictam. Alio mõ consideratur ira ꝟm ꝙ est in ore: et sic ex ira duplex ꝓcedit indignatio. vna q̃dez ꝟm ꝙ homo in modo loquendi iram suã

demonstrat sicut dictum ē d̄ eo qui dicit fratri suo rach: ⁊ sic ponitur clamor per quem intelligitur inordinata ⁊ confusa locutio vt prefertur. Alia aūt est inordinatio s̄m quam aliquis ꝓrumpit in verba iniuriosa: que quidem si sūt cōtra deū erit blasphemia attribuendo deo qd̄ nō est ei attribuendum: vel negando ab eo quod ē ei attribuendum. Blasphemia etiam sctōꝝ redūdat in deū. Si v̄o ꝯtra proximum ⁊ sic ē contumelia. Tertiom⁹ sumitur ira s̄m q̄ ꝓcedit vsq̄ in factum ⁊ sic ex ira oriūtur rixe per q̄s intelligūt̄ omnia nocumenta q̄ facto ꝓximis inferunt̄ ex ira. ¶ Odiuz aūt nō numeratur a Grego. inter filias ire: qꝛ odium vt ꝑtinet ad iram est ip̄a ira inueterata: ⁊ pertinet ad tertiam spēm ire. Quia vero ira querit in manifesto vindictaz inferre: vt ph̄us dicit in secūdo rethorice: ideo detractio q̄ ē in occulto ꝑ compationem ad illum cui detrahitur etiā si coꝛam multis alijs fiat non ē filia ire sicut cōtumelia. sz magis inuidie quo nititur qualitercūq̄ minuere gloriam ꝓximi: nec tamen seq̄t̄ ex hoc q̄ detractio sit grauior q̄ contumelia: quia ex minori vitio p̄t oriri mai⁹ peccatum sicut ex ira oritur homicidiū ⁊ blasphemia. ¶ Circa contumeliam notādum q̄ contumelia inꝑtat dehonoratōz alicuius et ꝓp̄e in v̄bis dicendo. s. ꝓximo verba turpia ⁊ iniuriosa ad detrimētum sui honoris vl̄ reuerentie sibi ab alijs exhibende. Est aūt cōtumelia maior si quis dicat alicui defectum suum coꝛaz multis q̄ sibi solum. Large etiam ꝯsistit cōtumelia in factis inquantuz facta hn̄t vim verborum in significando. ¶ Notādum etiam q̄ cū vitiū cōtumelia ⁊ inproperium sumūt̄ sepe ꝓ eodē cū vitiū tam̄ fit generaliter exprimendo defectum culpe et pene. Contumelia aūt magis respicit culpam. Inproperiū vero fit cū q̄s iniuriose alteri ad memoriā reducit auxilium quod ꝯtulit ei necessitatem patienti ¶ Sciendum vlterius q̄ si intentio ꝓferentis verba conuicij vel cōtumelie ad hoc fant̄ vt ꝑ verba que ꝓfert honorem alteri⁹ auferat sic est peccatū mortale s̄m Thomā non minus q̄ furtū vel rapina. Nō enī homo min⁹ amat suū honorem q̄ rem possessam: sic dicit̄ Ma. v. q̄ dixerit fratri suo fatue re⁹ erit gehēne ignis. Si aūt aliq̄s talia v̄ba ꝓferat ꝓpt̄ correctionē vel aliquod hmōi pōt eē sine peccato vel cū peccato veniali. Unde si ꝓferat̄ cū vitiū nō multum dehonestans ex aliqua animi bonitate vel ex leui ira absq̄ firmo ꝓposito aliquem dehonestāduz puta cū aliquis intendit aliquaz ꝑ hmōi verbū lenit̄ cōtristari erit veniale pctm̄: licet aūt teneamur hūc animū habere paratum ad cōtumelias tollerandas si expediēs fuerit: qn̄q̄ tn̄ oꝑtet vt cōtumeliam illatā repellam⁹ ad rep̄mendū audaciam ei⁹ q̄ ꝯtumeliā infert ne dectero talia attētat: aut ꝓpt̄ bonū multoꝝ quorū ꝓfectus impedit̄ ꝑ cōtumelias nob̄ illatas. ¶ Insuꝑ notandū q̄ licet contumelia et detractio in hoc conueniant q̄ per vtrunq̄ ledit̄ ꝓximus in verbis: drn̄t tn̄ dupliciter: vno mō quantū ad modū ꝓponendi verbū. cōtumeliosus enī in faciē cōtra hoīem loq̄tur: detractor v̄o eo absente et ignorante. Alio mō q̄ntū ad nocumentum illatum. ¶ Contumelios⁹ enī derogat honorem. Cum nanq̄ aliq̄s manifeste verba cōtra alium ꝓfert videt̄ eum paruipendere. vn̄ ibi ex hoc ip̄o exhonorat̄. ¶ Detractor aūt derogat fame qꝛ nanq̄ detractor ꝓfert v̄ba contra aliquem eo absente nō aūt p̄nte videt̄ eum vereri magis q̄ paruipendere. vnde nō directe detrimentuz infert hōri sed fame inquantū scz eos q̄ audiūt quantū ī ip̄o ē facit malā opinionē habere de eo contra quē loquit̄. hoc enī intendere videtur et ad hoc conat̄ detrahēs vt eis v̄bis credatur. Diminuit aūt famam alterius qn̄q̄ directe qn̄q̄ indirecte. Directe q̄dez q̄drupliciter. vno mō qn̄ falsum impōit alteri. Secundo qn̄ pctm̄ ꝓximi adauget suis verbis. Tertio qn̄ occultū reuelat. Quarto qn̄ illd̄ qd̄ ē bonū dicit mala intentione factū. Indirecte aūt vel negando bonum alterius vel maliciose reticen-

do. Predictis quoq; congruit rō nomīs Detrahere enī est de aliqua summa ptē trahere: sic detractor ptem capit de summa boni qd est in opīoem hominum.

¶ Detractio nō est pctm̄ mortale quādo q̄s de aliq̄ obliquit̄ vt eius famā denigrz aufferre nanq; famā alicui valde graue est qz inter res tpales videt̄ esse fama p̄ciosior p cuius defcm̄ hō impeditur a mlt̄is bñ agendum. propt̄ quod dr Ecclias. 41. Curam habe de bono nomine: hoc enim magis pmanebit tibi q̄ mille thesauri magni et preciosi. Cōtingit tamen quandoq; q aliquis dicat aliqua verba per que dirimitur fama alicuius non ex intentione vel anuno nocendi sed ex animi leuitate vel ex lapsu lingue: ⁊ tunc ē veniale peccatum: posset tamē esse mortale si ꝟbū ꝓlatū eēt adeo graue q nota bilit̄ famam proximi lederet et precipue in his que ptinent ad honestatem vite: ꝟm Tho. Et tenetur homo ad restitutionem fame ꝟm possibilitatem sicut ad restitutionē cuiuslibet rei ablate: puta dd° bona de illo cui detraxit corā his q̄bus verba detractoria ꝓtulit ⁊ ostēdendo se deliquisse ꝟm Alexandrum: ꝟm ꝟo sco. xv. di. quarti sen. Aliquis p̄t dupliciter aliū infamare. Uno mō falsum crimē imponēdo. Alio mō verꝫ sibi occultū in publico proponendo nō seruato ordine iuris. Prim⁹ tenet̄ dictū suū retractare ita publice sicut imposuit. Secund⁹ non dz retractare qz mētiret̄ sed debet ei sb̄ aliis ꝟbis famam restituere: vt dicēdo ñ credatis his que dixi vobis nec reputetis eū eē talē qz mlti multa loquūt̄ q̄ nō sūt vera. ¶ Et si querat̄ si aliquis dicat crimen aliquod de aliq̄ audiuisse non tñ tā q̄ sibi certū: an tal' teneat̄ famā restituer̄ Respondet̄ q nō: qz sine assertione hoc dicat ex natura talis actus ip̄i non tollit famam: nec pro eius dicto habēda ē opinio mala de alio: qz teste sapiente: qui cito credit leuis est corde. Uerūtamē talia recitare ē periculosū ꝓpter pusillorū ac leuicredētiū scādalū. Et si aīo ip̄m grauiter ledendi hoc facit mortaliter peccat Secus est si ex inconsideratōne vel ex lubricitate lingue hoc faciat. ¶ Notanduz q is qui audit detractōem si inducat eū ad trahendū vel saltem placeat ei detractio ꝓpter odiū eius cui detrahit̄ nō minus peccat q̄ detrahēs ꝟm Tho. Und Bern̄. detrahere aut detrahentē audir̄ quid horū dānabili⁹ non facile dixerim? secus esset si ex timore vl' negligentia vl' verecūdia quadam amittat repellere detrahentem: non oportet aūt sēp aliquis resistere detractori arguendo eum de falsitate maxime si sciat verum esse qd dicit̄ sed oportet cum verbis arguere de hoc q peccat ei detrahēdo: vel saltē ostēder̄ q ei detractio displiceat p tristiciā faciei qz vt ait sapiēs Uent⁹ aq̄lo dissipat pluuias et facies tristis linguā detrahentē. Et licet susurro et detractor ꝯueniant in hoc q vterq; dicat malū de ꝓxīo in eius absētia drñt tñ ī fine qz detractor intēdit denigrare famā ꝓximi: susurro aūt intēdit amicitiā separe discordiā semīan°: et ideo talia mala ꝓfert de ꝓximo q̄ pñt ꝯ ip̄m cōmouere aīm audiētis. Et dicitur susurro ꝟm ysido. in libro ethimologiaꝝ a sono locutōis q̄ secrete in aure alicui⁹ loquitur. dicit̄ etiā bilinguis. Qñ enim amicitia fit inter duos nitit̄ susurro ex vtraq; pte amicitiā rūpe: ⁊ iō duabus linguis vtit̄ ad duos vni di. maluz de alio. Uñ sapiēs ait Maledict⁹ susurro ⁊ bilīguis: multos enī turbat pacem habētes Quia ꝟo amicus inter exteriora bona preminet teste sapiente namq; amico fideli nulla ē comꝓatio. vñ et optima fama q̄ p detractōem tollit̄ ad hoc maxīe nccria ē vt hō ad amicitiā ydōe⁹ habeat̄ iō susurratō ē mai⁹ pctm̄ q̄ detractō cū p ip̄az mai⁹ nocumē^m ꝓxīo īferat̄. est etiaz magꝫ pctm̄ q̄ ꝯtumelia qz amic⁹ ē melior q̄ hōr ⁊ amari q̄ hōrari. vt dt. p. i. 8. h⁹. Ad ꝯtumeliā q̄z ⁊ detractōz p̄t derisio reduci. coīcāt eī ī mā. nll's eī irrideret̄ nisi d t̄pib⁹ ex q̄b⁹ hō erubescit hmōi aūt st̄ pctā q̄ si alicui ī facie dñr ptinēt ad cōtūeliā. si ꝟo dñr ī ei⁹ absen̄ ptinēt ad detctōz l' susurratōz. distīguūt̄ tñ b pctā ex

291

sine quem intendit cōtra aliū loquēs. cō uitiās eñ intēdit honorem deprimere: detractor famam tollere vel diminuere. Susurro discordiam seminare. Derisor ꝟo intendit erubescentiam illius qui irridetur. ¶ Est autē erubescentia timor ꝺ honorationis ꝼm damascenū: et pōt derisio aliquando esse peccatū veniale aliquando mortale. Est enim veniale peccatum cuꝫ quis ex aliqua leuitate ꝺ alio deridet non volens propter hoc eiꝰ malum. Vel cum defectum alicuius persone qui ꝼm se paruus est ponit in ludū vl' risum. Si vero aliquis de alio irrideat ipsū animo ꝑuipendendo et eū tam vilē estimando vt de eius malo nō sit curādū sed sit quasi ꝓ ludo tenendum: sic derisio est peccatum mortale ꝼm Thomam. Tanto aūt est illusio grauior quāto maior reuerentia debetur persone que illuditur. Unde illusio iustorum est grauis ⁊ multum nociua: qꝛ ꝑ hoc homines impediūtur a bonis ꝑagendis. Illusio ꝟo parentum est grauior cū filij maxime ipsis obligētur. Illusio autē dei ⁊ eoꝝ que ad deum pertinent est grauissima. Et si arguas non omnis irrisio que vergit iniuriam dei sit mortalis: quia tūc quicūqꝫ qui recidiuat in aliquod peccatum veniale de quo penituit peccaret mortaliter. Dicit enī ysidorꝰ ꝙ irrisor est et nō penitens q̄ adhuc agit quod penitet. R°. ꝙ talis dicitur irrisor nō ꝙ expresse deum irrideat sed quasi interpretatiue inq̄tuꝫ scꝫ ꝑ modū irridentis se habet. ¶ Alterius sciendum ꝙ maledictio aliquando sumit̄ ꝓ detractōe. Maledicere nanqꝫ idem ē ꝙ de alio malū dicere. Unde aliquando detractores maledici dicuntur. Maledici dicūtur etiam qñqꝫ blasphemi qui in iniurijs diuinis complacent. Aliter tamē maledictio sumit̄ ꝓ vocali dcōne seu vocali exp̄ssione mali ꝙ aliq̄s ꝓximo desiderat tale malū sibi imp̄cādo Quia autē velle alterius malum scꝺꝫ se repugnat charitati q̄ diligimꝰ ꝓximum eius bonū volendo ideo talis maledictō ꝼm genꝰ suum ē peccatū mortale. Et tāto grauius quāto ꝑsonā cui maledicimꝰ magis amare ac reuereri tenemur. Unꝺ dicit̄ Leuit. xx. Qui maledixerit patri vel matri morte morie t̄. Contingit tam̄ verbum maledictionis ꝓlatū eē peccatū veniale vel ꝓpter paruitatez mali qꝺ quis alteri maledicēdo imp̄catur vl' ꝓpter affectum eius qui ꝓfert maledictōis ꝟba dū ex leui motu vel ex ludo aut surreptōe aliqua talia verba ꝓfert qꝛ peccata ꝟboꝝ maxime ex affectu pensant̄. Illi aūt qui ꝓximis maledicunt seu imprecantur mala non inquantū mala sed sub ratione boni non peccant sicut prophete male peccatoribus imprecantur conformando voluntatem suam diuine volūtati iuste eos punientis. possunt tamen huiusmodi imprecationes per modum prenunciationis intelligi. ¶ Circa rixas autem Sciendum ꝙ proprie rixe sūt quando aliqui ex ira se percutiunt: vt ꝺt glo. ad gala. v. Est autem rixa peccatum mortale ꝼm Tho. in eo qui alterum inuadit iniuste. In eo vero qui se defēdit potest esse sine peccato mortali et quandoqꝫ cū peccato veniali et quandoqꝫ cum mortali ꝼm diuersos motus animi et diuersos modos se defendendi. Nam si solo anīo repellendi iniuriam illatam ⁊ cum debita moderatione se defendit non est peccatuꝫ cū proprie potest dici rixa ex parte eꝰ Si vero cum animo vindicte vel odij vl' cum excessu debite moderationis se defendit semper est peccatum: sed veniale quidem quando leuis motus odij vl' vindicte se inmiscet: vel cum non in multis excedit moderat defensionem. Mortale autem quando effrenato animo ī inpugnantem insurgit ad eum occidendum: vel grauiter eū delendum. Illi vero qui publica potestate principis vel iudicis aliquos inuadunt non dicūtur rixari neqꝫ peccant: sed illi qui publice potestati resistunt se inordinate defendendo.

De Affabilitate.

In colloquijs Ca. VIII

i ¶ Hic aristotiles determinat de virtutib⁹ que disponūt hoīes in mutuo ⁊ decenti cōuictu. Et primo quo ad actus seriosos: ⁊ scdo quo ad actus ludicros. In actibus aūt serio⁹ est duo cōsiderare scz delectationē ⁊ veritatez. Et ideo primo agit de virtute q̄ est circa delectationes ⁊ tristicias in actib⁹ seriosis ꝑ quā homo gratiose ⁊ delectabiliter alijs cōuiuit in verbis ⁊ factis cōicando. Dicit aris. ꝙ lz hec virtus sit ꝓprie īnoīata pōt tñ dici amicicia ꝓpter quādā similitudinē quā hz cū ipa ī actu exteriori. Nā sicut amicicia facit amicuz delectabiliter viuere cum amato. sic ista virt⁹ facit hoīem decenter habere se ad illos q̄bus cōuersat. Differūt tñ qꝛ amicicia principaliter cōsistit in affectu amoris ⁊ dilectionis de qua dicetur octauo hui⁹. hec aūt virt⁹ in exteriorib⁹ verbis vel factis in quib⁹ decēter se habet hō ꝑ inclinationē talis habit⁹ nō ꝑ affectū amoris specialis: sz q̄dā generali amore quo oīs hō naturaliter oī homini est amic⁹ Juxta qd̄ dicit sapiens ꝙ oē aīal diligit sibi simile. Uñ ꝑ hanc virtutē nō solū cōuiuit homo delectabiliter ad amicos sz ad oēs tā notos q̄ ignotos. Aliter tñ se habet ad hos ⁊ ad illos alit̄ ad magnos: et aliter ad mediocres: licet ad oēs decenter se habeat. hec aūt virt⁹ licet innoīata grecis sit. a latinis tñ communi⁹ affabilitas noīatur. Licet aūt ad hāc virtutē ꝑtineat exterioꝝ motuū et gestuū moderatio īquātū ꝑ exteriores mot⁹ ordinamur ad alios: Maxime tñ hec virt⁹ attendit̄ in colloquijs Affabilis nāq; loq̄t oībus vt oportet ⁊ lz quātū est de se intendat sine tristicia ⁊ delectabiliter alijs cōuiuere. Aliqñ tñ magis eligit illū cū quo loquit̄ contristare q̄ delectationē ei inducere nō ꝙ ꝓximi tristicia sibi placeat in se cōsiderata sed in ordine ad bonū qd̄ exinde consequit̄ cuiusmodi est ꝓximi correctio. Uñ paulus corrinth. ait Si cōtristaui vos ī epistola nō me penitet ⁊ sequit̄ gaudeo nō qꝛ cōtristati estis sed qꝛ contristati estis ad penitētiā. ¶ Cōsequēter tractat aris. de vitijs oppositis affabilitati dicens ꝙ ille qui excedit modū in delectādo alios verbis vel factis si hoc faciat sola intentione delectādi vocat̄ placidus. Si aūt hoc faciat intētione alicui⁹ lucri cōseq̄ndi vocat̄ blanditor siue adulator. Cōmuniter tñ nomē adulationis solet attribui oīb⁹ q̄ supra debitū modū virtutis alios delectāt. Js vero q̄ omnib⁹ dictis ⁊ factis ꝓximoꝝ cōtradicit ipos nō verens cōtristare discolus seu litigiosus vocat̄. ¶ Ad euidētiā p̄dictoꝝ notandū ꝙ adulatio quādoq; ꝯriat̄ caritati: vno mōrōne materie puta cū q̄s laudat alicui⁹ peccatū hoc eñ cōtrariat̄ caritati dei cōtra cui⁹ iusticiā hō loquit̄ ⁊ etiā dilectioni ꝓximi quez in pctō fouet. vnde est peccatum mortale ꝟm Tho. iuxta illud ysaie. ij. Ue qui dicūt malū bonū Alio⁹ rōne intētionis puta cū aliq̄s adulat̄ alicui ad hoc ꝙ fraudulenter ei noceat vel corporaliter vel spūalit̄ ⁊ hoc ēt est peccatū mortale de quo sapiens: Meliora sunt vulnera diligentis q̄ fraudulenta odiētis oscula. Si aūt aliq̄s ex sola auiditate delectādi alios vel etiā ad vitādū aliqd̄ malū vel ad aliqd̄ cōsequēdū ī necessitate alicui adulatus fuerit nō est cōtra caritatē: vnde nō est peccatū mortale sed veniale. Si vo aliq̄s velit aliquē delectare laudādo vt eū cōsolet̄ ne in tribulationib⁹ deficiat vel in bono ꝓficere studeat hoc ad p̄dictā virtutē ꝑtinet.

Jrca eadē Ca. IX

c ¶ Post q̄ aris. egit de affabilitate que est circa delectationes et tristicias in cōicatione sermonū ⁊ rerum hic agit de virtute veritatis circa eandē cōicationē facta. vbi primo dicit veritas est media īter iactātiā ⁊ eyroneā. Jactator eñ est similatiu⁹ gloriosoꝝ sibi nō in existentiū ⁊ maiorū q̄ existūt Eyron vero negat bona que habet ⁊ minora q̄ asserit. Medius vero horū verax existens

292

cōfiteꝫ vita ⁊ sermone bona in eo existē-
tia mō maiora nec minora asserens. Sz
videt qz veritas nō sit virt⁹ qz confiteri
ea que sunt circa se nō est bonū nec lau-
dabile neqz ī bonis qz vt ait sapiēs: lau
det te alienus ⁊ non os tuū. Nec in ma-
lis: quia contra quosdam dicit ysaias:
Peccatum suum sicut zodoma predica
uerunt: ergo veritas non est virtus.
¶ Respondeo confiteri id quod est con
tra se inquantū est confessio veri est bo-
num ex genere sed hoc non sufficit ad
hoc vt sit actus virtutis sed requiritur
vlterius vt debitis circumstantijs vesti
atur: que si non obseruent erit actus vi-
tiosus: ⁊ sm hoc vitiosuz est qz aliquis
sine causa debita se laudet. ¶ Et simili
ter qz aliquis peccatum suum publicet
siue se laudando vel qualitercunqz inuti
liter manifestando.
¶ Deinde dicit aristoti. qz iactator ⁊ ey
ron cōueniūt in hoc qz cōtingit ista face
re aliqñ grā̄tia alterius rei: puta glorie
honoris vel timoris. Aliqñ vero nulli⁹
alteri⁹ gratia sz soli⁹ operis in quo ali-
quis delectat qz habit⁹ facit delectabili
ter opari. Undevnusquisqz qualis ē sm
habitū talia dicit ⁊ opat: ⁊ hoc si sm ha
bitū opet: si sm naturā aut alia cā opet
nequaquā sm illū habitū opabit. Est āt
verax laudabilis. Alij vero sz iactator
⁊ eyron sunt vituperabiles cū ambo sint
mendaces. Mēdaciū em̄ est vituperabi
le cū sit sm se malū. Verax aūt asserit ve
ritatē nō solū in iudicijs sed in quacūqz
materia mendaciū tāqz turpe verens et
abhorrens. Et si aliqñ declinet aliqua-
liter a medio ꝓpter ignorātiā vel ꝓpt
aliā causam magis declinat ad dicendū
minus de bonis qz habeat qz ad dicēdū
plus qz existāt. ¶ Circa qō notādū qz de
clinare in min⁹ a veritate ꝓtingit dupli
citer: vno mō affirmando: puta cū aliqs
bonū qō in se est asserit nō tn̄ totū mani
festat qō fit sine ꝓiudicio veritatis. vnde
hoc modo hec virt⁹ declinat in minus.
Alio mō potest aliquis declinare in mi
n⁹ negādo sibi ineſſe qō ineſt ⁊ sic nō ꝓ-
tinet ad hanc virtutē declinare in min⁹
qz hoc esset mētiri: tale tn̄ mēdaciū ē mi
nus malū qz cū quis iactat se habere qō
nō habet: q em̄ de se maiora qz sint asse-
rūt sunt aliqs onerosi quasi alio s excelle
re volētes. ¶ Circa ꝓdicta notādū qz ve
ritas de qz nūc ē sermo differt a veritate
vite iusticie ⁊ doctrine. veritas vite est
sm quā aliqs recte viuit ꝓ cōformitatez
ad legē diuinā. Et talis ē cōis cuilibet
virtuti. veritas iusticie vno⁰ dicit sm qz
quis seruat rectitudinē in iudicijs que
sunt ad alterū ⁊ talis nō ptinet ad verit-
tatē de qua loquimur sicut nec veritas
vite. Alio⁰ veritas iusticie dicit sm qz
aliqs ex debito iusticie in iudicio vez te
stificat ⁊ hec non ptinet directe ad hanc
virtutē que ꝓcise sm habitū veracitatis
inclinat ad verū nulla alia cōsideratiōe
habita. veritas vero doctrine cōsistit in
quadā manifestatione eoz de quib⁹ est
scientia. Uñ nō ptinet directe ad verita
tē de qua est sermo q est habit⁹ quo aliqs
⁊ vita ⁊ verbo se talē qualis est demon-
strat. Quia tn̄ vera cognoscibilia ī quā-
tū sunt a nobis cognita circa nos sunt ⁊
ad nos ptinēt ꝓ hoc veritas doctrine po
test ad hāc virtutē ptinere ⁊ quecūqz ve
ritas alia qua quis manifestat verbo vl
facto ea que cognoscit. ¶ Quia vo mē-
daciū opponit veritati: ideo circa illud
est aliqualiter immorādū. Est aūt menti
ri cōtra mentē ire. De quo aug⁹. in lib.
cōtra mendaciū dicit: qz ille mentit qui
falsum denūciat cā fallēdi. Si quis igi
tur dicat falsum credens verū dicere nō
mentit cū nec intendat falsum exprime-
re nec primū decipere. Per oppositum
aūt si quis intendēs dicere falsum dicat
verū mentit cū primū intendit fallere ⁊
aliter ore exprimere qz habeat in men-
te. ¶ Diuidit quoqz mendaciū multipli
vno modo sm ipius mendacij rōnē ⁊ sic
diuidit ab aristotile in mendaciū qō trā-
scendit in mai⁹ veritatē qō ptinet ad ia
ctantiā: Et in mendaciū quod desinit a
veritate in minus quod ptinet ad eyro-
niam. Et est hec diuisio per se ipius mē

dacij quia mendacium inquantū huiusmodi opponit veritati. Veritas autem est equalitas quedā cui per se opponit maius ⁊ minus. Alio modo potest diui di mendaciū inquātum habet rationem culpe ſm ea que agrauant vel diminuūt culpam mendacij. Sic diuiditur in pernicioſum iocoſum ⁊ officioſum ad que poſſunt reduci octo genera mendaciorū poſita ab Auguſtino in libro contra mēdaciū. Aggſuatur nāq culpa mendacij ſiquis menciat in alterius nocumentuz ſiue ſit contra deum vt in doctrina fidei ⁊ morū. Siue ſit contra ꝓximum in perſona fama ſeu rebus ⁊ tale eſt peccatum mortale. ¶ Demum vero culpa mendacij ſi ordinet ad aliq̄ bonū vel ḡ ad bonum delectabile ⁊ ſic eſt mendacium iocoſum vel ad bonum vtile ⁊ ſic eſt mendaciū officioſuz cum quis: ſcz mētit pro ſalute corporis vel bonis ſpiritualibus aut temporalibus conſeruandis: ⁊ hec duo ſunt peccata venialia. Eſſent autē mortalia ſiquis ex huiusmodi videret ꝓbabiliter ſcandalū oriri nec tñ deſineret talia mendacia ꝓferre ⁊ hoc ſi talis eſſet in ſtatu perfectionis acquirende vt religioſi: vel exercende vt ꝓlati: ſiue in quouis alio ſtatu. Fuerunt tamē quidā ſimplicit opinionū dicētes huiusmodi mēdacia eſſe peccata mortalia in viris pfectis ītentes gloſe Auguſ. ſuper illō: pdes omnes qui loquunt mendacium. Mō cōuenit pfecto ꝓ vita alterius ſeruanda mentiri nedūvitā alterius ſeruat animam ſuā perdat. Itē Auguſtinus i libro cōtra mendaciū pfectoꝝ ꝓceptum eſt nō mentiri. ¶ Sed hec opinio nō eſt vera ſm Tho. Rich. ⁊ Sco. Cū pfect⁹ non obligēt ad veritatem ſeruandā i voto vel iuramēto plus ꝙ quicunq̄ alius chriſtianus. Verba autē Auguſtini intelligunt i caſu in quo recta ratio dictaret ꝙ vnicus actus mendacij vel frequētatus eſſet ſcandaloſus ſeu occaſio ruine mortalis audientibus quod aliquando plus poteſt contingere in viris perfectis ꝙ in aliis quia imperfecti aliquando magis ſcandalizantur de mendaciis talium ꝙ aliorum ꝙ maxime ſi mentiantur exercendo actus qui competunt ſibi ratione ſtatus perfectionis: puta iudicare predicare. Ex hoc enim poſſet perire auctoritas doctoris eccleſie in docendo ⁊ vtilitas populi audientis. Si enim prelatus pdicans vel iudicans admiſceat aliq̄ mendacium iocoſuz poterit dubitari de quocunq̄ alio dicto ab eo ſicut de illo. Quod intelligit Scotus ſi non percipiatur illud mendacium eſſe dictum remotum ab actu docendi vel iudicādi. Dum namq̄ aliquis ſedet ad iudicandum poteſt aliquam truffam admiſcere que ex modo loquēdi ſcitur nō eſſe de iudicio. ¶ Aliter etiam poſſunt auctoritates allegate exponi Prima exponit ab alexandro in tertio ſententiaꝝ ꝙ viro perfecto non cōuenit mentiri ꝓ vita alterius ſeruanda non ꝙ ſemp mētiendo peccet moraliter ſed quia mentiendo peccat peccato veniali quod diſponit ad mortale per quod homo perdit animā ſuam. De ſecunda dicit Thomas in. ſe. ſe. ꝙ Auguſtinus loquit dubitatiue. Unde premittit niſi forte illa vt perfectorum.

Alterius notandū ꝙ ſicut

mendacium conſiſtit in verbis ſic ſimulatio vel fictio in factis quod quidem fit cum aliquis per ſigna factorum vel rerum aliquid de ſe ſignificat contrarium eius quod i eo eſt. Unde fictus dicitur qui aliud pretendit exterius ꝙ habeat interius ⁊ ſi fiat ad aliud ſignificandum non eſt mendacium: ſicut nec figuratiue locutiones ſm Auguſtinum in libro de queſtionibus euangelij. In figuratiuis enim locutionibus figuratur quedam res non vt aſſereatur ita eſſe ſed ꝓponitur vt figura alterius: quod volumus aſſerere: ſic dom⁹ finxit ſe longius ire diſcipulis euntibus in emaus componendo ſcz motum ſuum quaſi volentis longius ad deſignandum ꝙ longe erāt a fide eorum.

293

¶ Continetur autem yppocrisꝭ sub simulatione. yppocrisꝭ em̃ quedã simulatio ẽ nõ aũt oĩs simulatio sed solũ illa q̃ quis simulat psonã alteri⁹ sicut cũ peccator simulat psonã ō qua dicit sco. 38. di. tertij sñiarũ q fit vno mõ simulãdo p argumẽta ꝓbabilia a signo: puta p genu flexiones adorationes ⁊ deuotiones aliqua bona sibi ineſſe que non insunt. Alio vero mõ ostendẽdo mala nõ ineſſe que sibi insunt et hoc p signa opposita illis vt si aliquis luxuriosus audiẽs loq̃ ō mulieribus spuat in signũ castitatis qua si luxuriã execrando: ex his modis freq̃ter yppocrisꝭ est mortalꝭ fm ipm. Si aliq̃s simulet malũ non ineſſe qō ineſt non ostendẽdo signa que cõiter cõsueuerunt seq̃ illa mala talis nõ peccaret: ſz p oppositũ peccaret talia signa ostendendo: q: sic videret peccatũ suũ p̃dicare ⁊ publicare. Tho. aũt de yppocrisi dicit q in yppocrisi duo sunt ſcz defect⁹ sanctitatis ⁊ simulatio ipius. Si g̃ yppocrita dicaꝭ ille cui⁹ intentio ferꝭ in vtrũq; vt si aliq̃s nõ curet sanctitatẽ habere: ſz solũ sanct⁹ apparere: sicut ꝓsueuit accipi ī sacra scriptura: sicut manifestũ est q est peccatũ mortale nullus em̃ ꝓiuaꝭ sanctitate totaliter nisi p peccatũ mortale. Si dicaꝭ aũt yppocrita ille q̃ intendit simulare sanctitatẽ a qua deficit p peccatũ mortale tunc q̃uis sit in pctõ mortali ex quo ꝓiuaꝭ sanctitate tñ nõ semp ipsa simulatio est ei pctm̃ mortale: ſz quãdoq; veniale: qō cõcernẽdũ est ex fine qui si repugnet caritati dei vl̃ ꝓximi erit peccatũ mortale: puta cũ simulat sanctitatẽ vt falſam doctrinã disſeminet vel adipiſcaꝭ ecclĩasticã dignitatẽ indign⁹ exñs vel quecũq; alia talia bona in q̃bus finẽ cõstituit. Si vero finis intent⁹ nõ repugnet caritati erit pctm̃ veniale: puta cũ aliquis in ipsa fictione delectaꝭ de q̃ dicit arꝭ. in hoc quarto q magis videꝭ van⁹ q̃ malus. Eadem em̃ ratio est de mendatio ⁊ simulatiõe. Cõtingit tñ aliquãdo q aliquis fingit ꝓfectionẽ sanctitatis que non est ō necessitate salutis ⁊ talis simulatio nõ semp est peccatũ mortale nec semp est cũ peccato mortali.

Jactãtia ¶ Deinde agit arꝭ. de iactãtia q̃ opponit̃ ℞itati p excessũ dicens q iactãtia fit trib⁹ modis: vno⁹ qñ aliquis fingit de se que nõ sunt vel maiora q̃ sunt non ꝓpt⁹ aliquem aliũ finẽ ſz tm̃ q: in ipa fictione vel mendatio delectaꝭ: et talis assumulaꝭ ꝓuoeo q gaudet in mendatio. silr̃ tñ talis magis dicit̃ vanus q̃ malus Dicit̃ q̃dẽ van⁹ q: gaudet in mẽdatio qō est quid vanum: nõ tñ dicit̃ malus q: nõ intẽdit aliquẽ malũ finem: puta dãpnũ vel detrimentũ ꝓximi. Secũdo mõ cõtingit q aliquis se iactat ꝓpt̃ appetitũ glorie vel honoris ⁊ talis nõ est multũ vituperabilis: q: hõr ⁊ glia q̃ndã affinitatẽ habent cũ rebus honestis ꝓpter q̃s hoĩes laudant̃ ⁊ in honore habentur. Tertio modo contingit q iactet se aliquis ꝓpt̃ lucrũ pecunie vel alteri⁹ q pecunia mẽsurari vel estimari põt ⁊ talis tanto est vtilior q̃to ꝓpter min⁹ bonũ se iactãdo mẽtit̃: talis aut fingit ea ex q̃b⁹ lucrari põt: puta q sit medic⁹ sapiẽs vel diuinus. Circa p̃dicta notandum q iactantia ꝓprie videtur importare q homo supra se verbis extollat licet autẽ possit eẽ in factis: illa em̃ que homo vult lõge iactare in altũ eleuat ⁊ licet aliquando oriatur ex auaricia vt dictũ est q: tamẽ frequentius oriꝭ ex ſuperbia vel inani gloria ideo ei⁹ filia ponit̃ Ex hoc nãq; q aliq̃s per arrogãtiã que est species ſuperbie supra seipsũ eleuatur interius sequit̃ plerũq; q exterius maiora quedã de se iactet. Tendit etiam plerumq; iactator dicendo q gloriã consequaꝭ p suam iactantiã: ⁊ ideo ex inani gloria oritur fm rationẽ finis. ¶ Item notandum q iactantia dupliciter potest cõsiderari. vno modo fm se prout est mendatiũ qōdam ⁊ sic quãdoq; est peccatũ mortale quandoq; veniale fm Thomam Mortale quidem cum aliquis iactanter ō se profert quod est cõtra gloriam dei sicut ex persona regis tiri Ezechielis .xxviij.

Eleuatū est cor tuū ⁊ dixisti de⁹ ego sū· vel etiā ꝯ caritatē ꝓximi sicut cū aliq̄s iactando seip̄m ꝓrumpit in cōtumelias alioꝝ sicut habet in euāgelio d̄ phariseo qui dixit nō sum sicut ceteri hoīes raptores iniusti adulteri velud etiā hic publicanus. Quādoq̄ etiā bene est peccatū veniale quādo scz aliq̄s de se talia narrat que nō sunt cōtra deū neq̄ cōtra ꝓximū. Alio modo pōt ꝯsiderari ꝑm suam causam vel appetitū lucri aut inanis glorie ⁊ sic si ꝓcedat ex supbia vel īani gloria que sit peccatuz mortale etiā ip̄a iactātia erit peccatū mortale alioq̄n erit peccatū veniale. Sed q̄n aliq̄s ꝓrūpit ī iactātiā ꝓpter appetitū lucri hoc videt iam ꝑtinere ad ꝓximi deceptionē ⁊ dānū: ⁊ ideo talis iactantia magis est peccatū mortale. Vñ pb̄s dicit ꝙ turpior ē q̄ se iactat causa lucri ꝙ causa glorie vel honoris nō tñ est semꝑ peccatū mortale qꝛ pōt esse tale lucrū ex quo nō damnificat. ¶ Tractat ꝯñr aris. de eyronia dicens ꝙ eyrones q̄ minora de se dicunt ꝙ sint videnť grossiores ꝑm mores ꝙ iactatores qꝛ tales lz nō videanť dicere cā lucri sz ad fugiēdū tūorē seu eleuationē ⁊ ne sint alijs molesti seip̄is p̄ferendo ⁊ tales maxime negāt illa que sunt gloriosa in eis sicut socrates fecit dicens se nō esse sapientē ꝑm pb̄m id est amatorē sapiētie. Sunt tñ aliqui eyrones peiores p̄cedentib⁹ qui facietenus p̄tēdūt de se minora vt aliq̄n de ip̄is opinentur maiora vt illi qui assumūt habitū despectū vt videanť hoībus esse sancti ⁊ ꝑfecti. Et talis eyronia videť esse quedā iactātia ꝓpter qd̄ de beato Aug⁹. legiť ꝙ neq̄ vestes nimis p̄ciosas neq̄ nimis abiectas habere voluit qꝛ in vtroq̄ homines suā gloriam querūt. ¶ Contra p̄dicta pōt argui ꝙ eyronia nō sit pctm̄ qꝛ fugere supbiā nō ē peccatū sz aliq̄ minora de seip̄is dicūt ad fugiēdū supbiā: ḡ tales nō peccāt. ¶ Rñdeo ꝙ minora de se asserere ⁊ maiora negare cōtingit dupliciter: vno mō incipiendo ⁊ sic ꝑtinet ad hoc vitiū qꝛ vt dicit Aug. sup iohannē nō ita caueri debet arrogantia vt veritas relinquať ⁊ sic fugere supbiā ē peccatū: cū omne mendaciū sit peccatū ꝑm Aug. Aliomō sine mēdacio dū scz aliqua maiora que sunt in seip̄is reticent ⁊ quedā minora q̄ in se recognoscūt detegūt ⁊ hoc de se nō est peccatū sz pōt ꝑtinere ad humilitatē: ⁊ sic fugere supbiaz nō est pctm̄ nec ꝑtinet ad hoc vitiū.

¶ Notandū ꝙ est quedā figura grāmaticalis que diciť yronia ⁊ fit cū aliq̄s dicit vnū intendit exprimere cōtrariū vt si dicat aliquis alicui: O ꝙ bonus puer ī tendēs ip̄m esse prauū significare vel exprimere ⁊ in hoc non est mendaciū sicut nec in alijs figuratis locutionibus: ⁊ de hoc pōt intelligi illud qd̄ dicit aris. de magnanimo ꝙ q̄nq̄ aliqua falsa yronice loquiť. Et diciť ab yron grece qd̄ est eleuatio latine qꝛ fit sepe cū eleuatione vult⁹ vel sermonis: ⁊ scribiť cōiter sine e. Vitiū vero oppositū veritati de quo h̄ agit arist. scribiť ꝑ e ⁊ y: Unde pōt dici ab e qd̄ ē extra ⁊ yron qd̄ est eleuatio q̄si extra eleuationē. qꝛ plerumq̄ eyrones mentiunť negando maiora que in ipsis sunt ad eleuationē fugiendā vt dictū ē.

¶ Quia vero exterior ornat⁹ ad iactantiā ꝑtinet ꝑm Aug. in lib. de sermōe domini in monte. ¶ Notanduz ꝙ vt dicit tho. in. se. se. si mulier p̄cioſ se ornet vt ꝑ hoc viro suo placeat ne labať ꝑ cōtemptū in adulteriū potest hoc facere absq̄ peccato. Ille vero mulieres que viros nō habent nec volūt habere ⁊ sunt in statu nō habendi nō possunt absq̄ peccato appetere placere viroꝝ aspectib⁹ ad cōcupiscendū qꝛ hoc est dare eis occasionē peccandi. Et si quidē hac intentione se ornēt vt alios ꝓuocēt ad cōcupiscendū peccant mortaliter. Si aūt ex quadā leuitate vel vanitate ꝓpter quādā iactantiā nō est semꝑ peccatū mortale sz q̄nq̄ veniale: sicut etiā ipsa iactantia vt patet ex p̄cedentib⁹ ⁊ eadē rō est ꝙtū ad hoc de viris. Possunt etiā licite ⁊ viri ⁊ mulieres se p̄ciosis ornare vt cōseruēt decētiā sui status ꝑm ꝯsuetudinē eoꝝ q̄bus

294

cōuiuūt. Statusq; ⁊ ꝑsonaꝝ suarū cōdi-
tionū: in suꝑhabundātia tñ ⁊ suꝑfluita-
te taliū cōtingit peccatū talib⁹ ꝑter con-
suetudinē patrie vtēdo seu ex inordina-
to affectu vt dictū est. Predictis concor-
dat alexander in scdo sniarū. Mulieres
etiā se colorātes seu aliqua figmēta ad
appantē pulchritudinē adhibētes licet
peccēt nō tñ mortaliter nisi hoc fiat ꝓpt
lasciuiā vel in dei cōtēptū in quo casu ī-
telligēde sunt sanctoꝝ auctoritates de
hac materia. Sciendū est etiā ꝙ aliud ē
fingere pulchritudinē nō habitā ⁊ aliud
ē occultare turpitudinē ex aliqua causa
ꝓuenientē puta ex egritudine vel aliq̄
hmōi: hoc em̄ est licitū. Artifices etiā fa-
cientes ornamēta seu alia artis opa qui-
bus possunt hoīes bñ ⁊ male vti nō pec-
cāt nisi forte inueniēdo aliqua suꝑflua ⁊
vitiosa. Nō sic aūt de illis q̄b⁹ hoīes be-
ne vti nō possunt qꝛ talia faciēdo pecca-
rent: vtpote prebentes alijs occasionem
peccandi: puta si aliquis fabricaret ali-
qua ad cultum ydolatrie pertinentia
ꝟm Thomam.

Ca. x

Xistente aūt requie.

e ¶ Hic determinat de eutro-
pelia que moderat delecta-
tiones q̄ fiūt in ludo. Est nāq; ludus ne-
cessarius ad tollendū tediū ⁊ fatigatiōz
⁊ ad pñtis vite fragilis recreationē. Et
qꝛ pōt bene ⁊ male fieri: iō circa ludū po-
nit virtus eutropelie moderās īter duo
extrema scz bomolochū se in ludo exces-
sine habētē ⁊ aggrestē nullo⁹ ludere vo-
lentē. ¶ Dicit aūt eutropelia ab eu qd
est bonū ⁊ tropos qd est versio qꝛ eutro-
pelus bene cōuertit dicta ⁊ facta hoīm ī
solatiū. Et lz in ludo vtat aliqñ verbis
vitij vel derisionis his tñ bñ ⁊ decenter
vtit vt dicit aris. sic namq; talia ꝓfert ꝙ
ex hmōi audiētes nō cōtristāt nec ex mō
dicendi nec ex intentione dicentis. Un-
de talia nō sunt vicia formaliter: sz tātū
materialiter: cū in hmōi nō intendat ali-
cui⁹ inhonorationē cōfusionē vel obpro-
briū: sz assistentiū risum moderatū ⁊ gra-
tiosum: solatiūq; nulli onerosum verbis
⁊ factis iocosis tā sui q̄ alioꝝ disciplina-
te ⁊ moderate seu prudenter vtendo.
¶ Deinde agit aris. de bomolcho q̄ ī lu-
do excedit dicēs ꝙ bomolochus ē alijs
onerosus. Insidiat nāq; verbis ⁊ factis
eoꝝ cū q̄bus cōuersat totaliter nitēs ali-
q̄d cape qd possit in risuz cōuertere nec
curat si aliq̄ inde cōtristēt dū tñ alios fa-
ciat ridere. lz aūt sit importun⁹ trufator
⁊ lusor est tñ min⁹ malus derisore: qꝛ de-
risor deridet ex aīo ⁊ intentione intēdēs
alioꝝ cōfusionē: hic aūt iocose ad risum
⁊ solatiū. ¶ Agrestis ꝟo videt abhoīa-
ri ludū q̄ ad vitā humanā necessari⁹ est
vnde deficit ī dicēdo ⁊ audiēdo: neq; eī
dicit aliqd ridiculū id ē truffam vel ver-
bū risu dignū: sz talia dicētib⁹ est mole-
stus ⁊ in oībus q̄ dicūt est tristis. ¶ Ad
euidentiā ꝑdictoꝝ notādū ꝙ risus ali-
qñ ꝓuenit ex naturali dispositione ho-
minis sic etiā ꝙ hō inuolūtarie ridet ali-
qñ ⁊ tūc nec est bon⁹ nec mal⁹ moraliter
attestat tñ bonitati naturali. Aliqñ
vero ꝓuenit ex volūtate ordinata dādi
vel recipiēdi solatiū ad vite recreationē
⁊ fastidiū euitandū ⁊ sic ꝑtinet ad virtu-
tē. Aliqñ vero ꝓuenit ex inordinata la-
sciuia ⁊ sic est vitiosus. Et d tali dicit sa-
piens risum reputaui errorem ⁊ gaudio
dixi q̄d frustra decipis eccs. scdo.
¶ Notādū insuꝑ ꝙ ꝟm Tho. in excess
ludi in. se. se. aliqñ cōtingit esse peccatū
mortale. Uno mō vtēdo turpib⁹ verbis
vel factis seu his q̄ vergūt in ꝓximi no-
cumētū. Alio mō ꝟm defectū debitaruz
circūstātiaꝝ puta cū aliq̄ vtunt ludo vel
in tꝑib⁹ vel in locis indebitis ac etiā ꝑ-
ter ꝯuenientiā negotij vel ꝑsone ⁊ hoc
q̄dē qñq; pōt esse pctm̄ mortale ꝓpt ve-
hemētiā affect⁹ ad ludū cui⁹ delectatio-
nē ꝑponit aliq̄s delectationi dei ita ꝙ ꝯ
ꝑceptū dei vel ecclie talib⁹ ludis vti nō
refugiat. Quādoq; autez est peccatum
veniale putacum aliquis nō tātum affi-
citur ad ludum quod propter hoc vellet
aliquid cōtra deum cōmittere.

¶ De ludo ãt seu ioculatiõe aut gesticulatione histrionali nota ea q̃ dicta sũt p̃o ca. huiꝰ quarti. ¶ De ludo vero alee in scdo ca. De saltatiõe vero seu ioculatione coreali Notãdũ ꝙ põt licita vel illicita iuxta ea q̃ dicta sunt de ludo in gñali. Ad maiorẽ vero exp̃ssionẽ sciẽdũ ꝟm albertũ in quarto distinc. xvj. ꝙ corea ⁊ hmõi ludi siue fiãt cãtu seu musicis ĩstrumẽtis ꝟm se nõ sunt mali qꝛ possunt bñ fieri puta si fiãt cũ debitis circũstãtijs vt tpe debito scꝫ gaudij sicut in nuptijs vl̃ tpe victorie vel tpe liberationis hoĩs vl̃ prĩe vel aduẽtu hoĩs de terra longinq̃ ⁊ cũ honestis ꝑsonis de q̃bꝰ nõ oriat̃ p̃sũptio mali ⁊ sic cũ alijs debitis circũstantijs. Possunt etiã esse mali ex circũstantia vt si fiãt tpe tristicie vel pnĩe aut a ꝑsonis ecclesiasticis seu cũ cãtilenis turpibꝰ ⁊ illicitis ⁊ p̃cipue si fiãt mala intẽtione videlicet ad ꝓuocãdũ libidinem. Predictis ꝯcordat alex. in scdo dicens ꝙ saltatio vel ioculatio põt esse cã exercitij ⁊ hoc mõ ad artẽ ꝑtinet ⁊ est indifferẽs ad meritũ vel demeritũ. Si aũt fiat ex spũali iocũditate mẽtis ibi meritũ cõsistit ⁊ hoc mõ saltauit dauid corã archa federis dñi ⁊ lusit in signũ iocũditatis spũalis. Potest ẽt fieri ad tollendũ fastidiũ seu ad nature recreationẽ ⁊ sic ꝑtinet ad virtutẽ ꝯsuetudinalẽ vel moralẽ q̃ dicit̃ eutropelia. põt etiã venire ex mẽtis lasciuia: ⁊ tũc aliqñ est pctm̃ veniale aliqñ mortale. Est nãq̃ ibi veniale pctm̃ si ĩmoderata vel inepta leticia ex qua originẽ duxit nõ p̃ferat̃ in cõmutabili bono: sꝫ fiat cõuersio ad cõmutabile bonũ citra deũ. Si vero fiat in cõtẽptũ dñi vel p̃ferat̃ in cõmutabili bono erit ibi peccatũ mortale. ⁊ de saltatione ⁊ ioculatione ⁊ risu hoc mõ sumpto intelligit̃ illud luce sexto: ve vobis qui ridetis Ue em̃ cõminationẽ pene eterne significat q̃ ꝓ peccato mortali debet̃. hec alex ander: intelligo aũt ibi esse ꝯtemptũ dei si fiat ad se vel alios ꝓuocandũ ad libidinem adulterij vel fornicatiõis que repugnant diuinis mãdatis. est etiam ibi cõtemptus dei si aliquis sic afficeret̃ huiusmodi ludo ꝙ nõ curaret ab illo abstinere etiã si sciret illud esse cõtra diuina vel ecclesiastica mãdata ⁊ hoc mõ sumẽdo cõtẽptũ nõ solũ peccatũ veniale sed etiã actus in se indr̃ns ad bonũ vel malũ. Si fieret ex cõtemptu dei esset peccatũ mortale. Et potest intelligi illud verbũ Augustini qđ habet̃ distic. xxv. §. criminis. Nullũ est adeo veniale peccatũ qđ nõ fiat mortale dũ placet. hoc ẽ si sic placeret alicui talis actꝰ ꝙ nõ desineret illũ cõmittere etiam si sciret ip̃m esse cõtra diuinũ mandatũ. hoc etiã modo cõsuetudo venialiũ occasionaliter inducit in mortale pctm̃ nõ ꝙ multitudo venialiũ equiualeat vni mortali: ꝓpter em̃ numerositatẽ indiuiduoꝝ nõ variat̃ spẽs. vñ mille venialia nõ faciũt vnũ mortale Sed q̃ plerũq̃ asuetudo inducit libidinẽ ⁊ cõtemptũ. Hic libidinẽ voco improbã volũtatẽ faciẽdi qđ placet ⁊ libet deo cõtempto. hoc itaq̃ modo cõsuetudo venialiũ disponit ad mortale peccatum: teste em̃ sapiente: qui minima spernit paulatim decidet.

Ca. XI

E verecundia ⁊c.

d ¶ Hic tractat aristotiles de quadã passiõe laudabili scꝫ verecundia. Circa qđ primo dicit ꝙ verecundia non est virtus: quod ꝓbat̃: qꝛ virtus est habitus electiuus ex scdo huius: sed verecundia non est habitus sed passio quedam: ergo verecundia nõ est virtus: minor ꝓbat̃ tum quia verecundia diffinit̃ ꝑ passionẽ timoris. est em̃ timor ingloriationis et cõfusionis: Tum quia nõ fit ex electione: est em̃ motꝰ nõ spontaneus fitq̃ cũ quadã transmutatione corporis. Unde dicit aristotiles ꝙ sicut timor qui accidit in periculis euenit cum vultꝰ palliditate ita verecũdia cũ rubore. Cuiꝰ diuersitatis rõ põt assignari qꝛ nã sanguinẽ trãsmittit ad locũ vbi sentit esse defectũ. sedes aũt vite p̃ncipaliter est in corde: ⁊ ideo quãdo ĩmi-

net periculũ vite sanguinẽ retrahit ad cor ꝓpter qđ exteriora pallescũt. Honor aũt ⁊ cõfusio in exterioribꝰ est ⁊ iõ quãdo ĩminet timor cõfusionis sanguine recurrente ad exteriora facies hominis rubescit. ¶ Deinde ostendit aris. ꝙ verecũdia magis cõuenit etati iuuenili q̃ senili qꝛ iuuenes plurimũ ſm passiões viuentes proni sunt ad peccãdũ ꝓpter verecũdiã ab oꝑe turpium ꝓhibent. Et iõ specialiter decet iuuenes eẽ verecũdos ⁊ in eis maxime ẽ verecũdia laudabilis nõ sic de senibus in quibus corꝑm passiones nihil aut parum vigoris habent. Et iõ cessante etatis feruore nihil putamꝰ eos turpitudinis oꝑari Sic nec spectat verecundia ad hoĩes studiosos seu virtuosos. Cũ eñ in ipis ꝑ virtutẽ sint passiones reducte ad mediũ nõ oꝑantur turpia ex quibus verecũdari debeant. ¶ Circa ꝑdicta notãdũ ꝙ lꝫ senes ⁊ virtuosi verecũdia careant supradicta modo sunt tñ ita dispositi ꝙ in eis accideret aliquid turpe de hoc verecũdarent. Et ideo dicit aristo. ꝙ verecũdia est ex suppositiõe studiosi hoc est dicere ꝙ verecundia ꝑtinet ad virtuosum ex suppositione alicuiꝰ turpis sibi inexistentis.

Explcit quartus

Incipit quintus liber ethicorum

De iusticia.

¶ Postq̃ in ꝑcedẽtibꝰ determinatũ est đ virtutibꝰ que sunt circa communicationẽ sermonũ ⁊ operũ in cõuictu quo ad cõdecentiã honestatis: hic agit de iusticia que est circa oꝑationes q̃ sunt ad alterũ quo ad equalitatẽ ⁊ debitũ necessitatis. Dicit igit̃ aris. de iusticia ⁊ iniusticia est attendendũ et circa q̃les sint oꝑationes ⁊ diffinit iusticiã dicens ꝙ iusticia est habitꝰ quo hoĩes sunt oꝑatiui iustoꝝ ⁊ oꝑant̃ ⁊ volunt iusta. ¶ Ad cuiꝰ euidentiã notandũ ꝙ iustũ dicit̃ a iure Inde iusta dicunt̃ iuris statuta seu ꝑcepta. Dicit̃ aũt iusticia habitꝰ oꝑatiuus iustoꝝ inquãtũ inclinat ad operandũ iusta que sunt obiecta oꝑationuꝫ ad quas iusticia inclinat. Ponit̃ aũt in hac diffinitione oꝑant̃ ad designandũ actũ impatũ a volũtate q̃ mediãte habitu iusticie ꝓducit̃. ponit̃ etiam volũt iusta ad designandũ ipam volũtatẽ q̃ est subiectũ iusticie ⁊ volitionẽ que est actꝰ elicitꝰ voluntatis. Ex his ptꝫ ꝙ diffinitio iusticie est assignata cõuenienter: quelibet nãq; forma ꝯuenienter diffinit̃ ꝑ suũ genꝰ cuiusmõi ẽ habitꝰ respectu iusticie ⁊ ꝑ suã differentiam ⁊ iõ ponit̃ oꝑatiuꝰ iustoꝝ in diffinitiõe etiã forme cõuenienter ponit̃ eiꝰ actꝰ ⁊ obiectũ qꝛ habitus innotescunt ꝑ actꝰ ⁊ actus ꝑ obiecta. Ponitur etiã eiꝰ subiectũ vt ptꝫ in septimo metaphisice. Patet ḡ diffinitio iusticie. Per oppositũ iniusticia est habitꝰ ꝑ quẽ homines inclinant̃ ad oꝑa iniusta ⁊ ipa volunt ⁊ oꝑant̃. Quia vero vnũ cõtrariuꝫ est ratio cognoscendi alterũ: ⁊ quotiens dicit̃ vnũ oppositorũ totiẽs dicitur reliquũ. Per diffinitionẽ iniusticie diffinitio et differẽtia iusticie innotescet. ¶ Dicit igit̃ aris. ꝙ iniustus dicit̃ aliq̃s tribꝰ modis. vno mõ dicit̃ iniustus aliq̃s illegalis scꝫ q̃ facit ꝯtra legẽ. Scđo mõ iniustus đꝛ auarus q̃ plus vult habere de bonis fortune sicut sunt bona exteriora quã debeat orãs ⁊ optãs talia habere q̃ tñ nõ sunt appetẽda ſꝫ illa que sunt bona ſm se. Tertio mõ đꝛ aliq̃s iniustꝰ inequalis q̃ scꝫ vult minus habere de malis vt de laboribꝰ expensis ⁊ hmõi. Et isti tres modi reducunt̃ ad duos scꝫ ad illegalẽ ⁊ inequalẽ. Nã inequalitati opponit̃ magis ⁊ minꝰ. et iõ tam auarꝰ q̃ aliꝰ dicit̃ inequalis. per oppositũ ḡ est q̃dã iusticia legalis ⁊ q̃dã iusticia eq̃lis. ¶ Deinde agit aris. de iusticia legali cuius legalia seu legis ꝑcepta sunt remota materialr seu mediata. oꝑatiões ꝟo circa ipsa sunt materia ꝓpinqua vel immediata. Dicit aris. ãt ꝙ legalia seu ea

que lex precipit sūt iusta cum scz sint instituta ꝑm dictamē recte ratōis. Ꝟn tlia legalia sūt quorūlibet ꝟtutuz opa. Lex enī ꝑcipit opa fortitudīs puta aciē ñ relinquere ⁊ arma nō abicere. Et opa temperātie vt nō mechari: ⁊ opa māsueti vt ñ percutere et sic de alijs: q̄ q̄dē sūt factiua et conseruatiua felicitatis politice.

Legis nāq; latores legalia statuētes in his q̄ ꝑcipiūt studiose cōsiderāt ea q̄ conueniūt coītati ⁊ optimatibus siue virꝫ ꝑclaris et ꝑmis q̄ habētur vt optimi in ciuitate seu dñis ⁊ principibus cōmunitatē regētibus. Ex his patet que ⁊ qualis sit iusticia virtꝰ legalis. est enī virtus legalis ꝑfecta non simpliciter l' qualitercūq; sed ꝑfecta ad alterū. ⁊ iō dr ꝟtutū preclarissima ita q̄ nec hesperus nec lucifer sic ē admirabilis. ¶ Ubi Notādū q̄ hesperus vel lucifer ē eadē stella q̄ alio nomine dr venus q̄ inter cetera sydera clarius et gaudētius refulget maxime ī ortu q̄ q̄dē motu diurno aliqñ solē añcedit de mane: ⁊ ex hoc vocat lucifer. Aliquādo vero ipm sequitur de sero ⁊ ex hoc vocatur hesperus. ¶ Probat insup Arist. ꝑfectionē iusticie q̄ ipa ē omis virtus: q̄niā vsus omis virtutis includit in ea cū componat hoīem nō solū ad seipsū sz etiam ad alterū ex quo patet eius ꝑfectio.

Qd cōfirmat ꝟbo binatꝫ qui fuit vnus de septē sapiētibus. Dicit enī q̄ ꝑncipatus virū oñdit eē scz ꝑfcm vel imꝑfectū. Principatus aūt cōsistit in cōicatiōe ad alterꝫ. et hoc idē vlterius ꝓbat: q̄ sicut ille ē pessimus q̄ vtit malicia ad se et ad alios: sic ille ē optimus q̄ virtute ad se ⁊ ad alios vtitur. hoc aūt fit mediāte iusticia. vñ ꝯcludit aristo. q̄ iusticia nō ē ꝑs ꝟtutis sed tota virtus: neq; iniusticia cōtraria est ꝑs malicie sed tota malicia.

¶ Ad euidētiā notādū q̄ est quedā opinio ponēs iusticiā legalē nō eē ꝑtialem habituz sz eē aggregationē oīm virtum. Alia vero opinio dicit iusticiā legalem esse habitū ꝑtialē distinctum ab habitibus aliarū virtutum innitens verbis. p. tertio polᵉ dicentis q̄ nō est simpliciter eadem virtus boni verꝫ et boni ciuilis. Uirtus enī boni ciuilis ꝑm illā opīonē est iusticia legalis per quam aliq̄d ordīatur ad bonū cōe que non ē eadē cuz alijs virtutibus. Et dr tota virtus ⁊ virtus cōmunis nō ꝑm ꝑdicationem sed ꝑm ꝟtutem ⁊ causalitatē inquātū ordinat actus oīm virtutū ad bonū cōe sicut caritas ordinat actus oīm virtutū ad bonū diuinū et ꝑm hanc vel illā opinionē varie possz exponi textus.

Uerimus aūt. Ca. ij

¶ Hic agit Arist. de iusticia ꝑticulari seu equali: de qua determinare est eius principalis intentio. Et probat huiusmodi iusticiam esse ꝑticularem ex iniusticia sibi opposita. Cū enī inueniat q̄dā iniusticia ꝑticularis sine alijs malicijs sequitur etiā q̄ erit particularis iusticia sibi opposita. Q̄ autē sit aliqua ꝑticularis iniusticia sine alijs malicijs ꝓbat ꝑ exempla dicēs q̄ ille q̄ operatur ꝑm malicias alias ab auaricia iniuste agit nō tamē auare: sicut ille qui ī bello iusto abicit clipeum propter timorem vel qui dicit alicui obprobrium ꝓpt irā vel q̄ non operuit proximum indigentē ꝓpter illiberalitatem: et sic reperiuntur alie iniusticie sine auaricia que est specialis iniusticia. E contra aūt quādoq; peccat aliquis ꝑ auariciam aliena tollendo non tamē ꝑm alias malicias. Item arguit sic: Illa iniusticia est ꝑticularis ab alijs distincta que ī eodē actu distinguitur ab omni alia malicia sed iniusticia auaricie est hmōi. Si enī aliquis mechat ꝓpter concupiscentiā suā excellendā censet luxuriosus: si aūt mechat ꝓpt lucrum talis erit auarus: ⁊ sic in eodē genere actus ꝓpter intentōnes finium diuersoꝝ distīguitur hec iniusticia ab alijs. Cōcludit itaq; aristo. q̄ est quedam iusticia equal' que se habet ad iusticiam legalem sicut pars ad totum. Dicitq; q̄ de legali iusticia non intendit eo q̄ est circa omniū virtutum opa de quibus satis dictum est in precedentibus. ¶ Diuidit ergo iusticiaz equalem per quam redditur vnicuiq; q̄d

suũ est in duas spẽs scz in iusticiã distributiuã ⁊ in iusticiã cõmutatiuã. Iustitia distributiua cõsistit in distributõe honorum pecuniarũ vel alioꝝ quorũcũqꝫ ꝑticularũ homĩbus cõmunicantibus vrbanitate qui scz habẽt aliq̃d cõe distribuẽdũ singulis. In qua distributõne ẽ iusticia si seruet̃ equalitas distribuendo singulis ꝟm ꝓportiones dignitatũ seu laboꝝ suoꝝ. Si vero sit ibi ĩequalitas erit iniusticia. Consistit etiã in distributõe q̃ fit a singulis ꝓ cõmuni vtilitate. Iusticia aũt cõmutatiua fit in cõmutatõnibus in quibus est transsatio ab vna ꝑte ĩ aliã Iusticia distributiua respicit habitudĩez que fit a cõi in singulos. Cõmutatiua vero habitudinẽ inter ꝑtem ⁊ ꝑtem. Dicit autẽ arist. ꝙ cõmutatiue sũt due partes qꝛ q̃dã sũt cõmutatõnes volũtarie ⁊ q̃dã inuolũtarie. Cõmutatões volũtarie sũt ĩ q̃bus requirit̃ volũtatis ꝯsensus vtriusqꝫ ꝑtis vt emptio venditio fideiussio cõductio: ⁊ sic de similibus. Est autẽ fideiussio cũ quis ꝯstituit se debitorẽ ꝓ alio illo deficiente. Concessio ꝟo gratuite vsus rei in rebus q̃ aliq̃d fructificãt dicit̃ vsufructus. In rebus aũt nõ fructificãtibus dicitur mutuũ vel cõmodatuz: vt vasa. Et tñ differũt mutuũ ⁊ cõmodatũ si ꝓp̃e sumant̃. Mutuũ enĩ cõsistit in his reb⁹ q̃ dantur ad pondus numeri et mensuram vt pecunia granum vinum et oleum: ⁊ ille res que sic dant̃ in dominiũ accipiẽtiũ transferũtur et non eedem sed alie eiusdem q̃litatis ⁊ generis reddũtur. Unde dicitur mutuũ quasi de meo fit tuũ. Cõmodatũ vero ẽ quod alicui tradit̃ non vt sit suum sed vt eo vtatur et ab eo idez restituat̃. In hoc aũt conueniunt qꝛ vtraqꝫ de natura sua vult esse gratuita. Unde si in mutuo plus exigitur vsura cõmittitur vt dcm̃ est in p̃cedeñ. In cõmodato ꝟo si q̃d exigatur statim desinit esse cõmodatum ⁊ in aliam speciem contractus transit. Si enĩ ꝓ ipa re cõmodata exigat̃ pecunia tunc est venditio ⁊ emptio. Si vero res alia tunc est permutatio. Si ꝟo ꝓ vsu rei cõmodate exigitur pecunia sic est locatio vel conductio. Est aũt locator qui vsum rei sue concedit ꝓ pecũia vt dãdo domũ ad habitãdũ. Conductor vero qui ip̃am rem data pecunia recipit.

¶ Deinde diuidit aristo. cõmutationes inuoluntarias ꝟm ꝙ duo causant inuolũtariũ scz ignorantia et violentia: vt dcm̃ est tertio huius. Cõmutatões inuolũtarie quedam occulte ille scz que sunt inuolũtarie ꝑ ignorantiam alterius partis cuiusmodi sũt furtum ⁊ contrectatio rei aliene ignorante ⁊ inuito dño. Mechia id est adulterium qñ vxor contrectatur viro ignorante. Ueneficiũ id ẽ veneni administratio: serui seductio: callida ꝑsuasio vt recedat a dño suo: dolo occisio vt si q̃s nesciat q̃s sagittã interiẽtẽ emiserit ⁊ falsum testimoniũ. Alie vero sunt violẽte vt incarceratio patẽs: interfectio: rapĩa ꝑntum orbatio seu occisio: membroꝝ mutilatio: accusatio siue manifesta criminis impositio: iniuriatio: puta derisio vel vituꝑatio. ¶ Notandum etiam ꝙ adulterium p̃t accipi dupliciter: vno modo sb p̃cisa habitudine viri et mulieris q̃ ad inuicem cõmiscentur sic pertinet ad intemperantiaz. Alio modo sub habitudĩe adulterij ad eũ cuius vxore abutitur: ⁊ sic ẽ species iniusticie: qꝛ adulter contrectat rem alienam inuito dño: qꝛ mulier potestatẽ corporis non habet. Ipsa etiã mulier in hoc facit iniusticiã viro suo. Si autem hoc fieret de consensu viri tunc talis mechia eẽt simplx luxuria ⁊ nõ iiusticia.

¶ Notandum insuper ꝙ iusticia vt ponitur vna de quattuor cardinalibus virtutibus sumitur magis large ꝟm Scotũ 34. di. 3. sen. q̃ hic sumatur ab Aristot̃. Iusticia enĩ ꝑimo modo non dicit vnuz aliquẽ habitum sed est quoddam genus intermedium respectu multarum spẽruz iusticie disponentium hominẽ circa operationes que sunt ad alterum non tamẽ ꝟm debitum et equalitatem sed etiã ꝟm condecentiam et inequalitatem: Sic autem potest diuidi iusticia hoc mõ sumpta: quia vel disponit hominẽ in ordĩe ad

honorem vel cultum diuinū: et sic iusti-
cie species est religio vel latria q̄ est vir-
tus inclinans ad honorem soli deo im-
pendendum in protestationem sūmi do-
minij. Sumitur etiam latria aliquando
pro ipso actu reuerentie interioris vl' ex-
terioris ad quem hec virtus inclinat.
Est autē hec virtus moralis et non theo
rica q̄ non respicit deum immediate pro
obiecto sed honorem ei impēdendum.
Si vero iusticia disponat hominem ī or
dine ad proximū hoc fit dupliciter: vno
modo cōmunicando se alteri quantū po
test: ⁊ sic est amicitia. Alio modo cōmu-
nicando sua: et hoc dupliciter. Uno mō
cōmunicando inter ista ad conuictū ne-
cessarium: ⁊ sic iusticie spēs sūt p̄sidētia
et obedia. P̄sidētia ē virtus disponēs
p̄latos seu p̄sidēn. ad recte regendum
subditos. Obedientia vero disponit sub
ditos ad parendum iussis superiorum ⁊
ad ipsos reuerendum. et alio nomīe dici
tur obseruantia. hoc etiam modo sub iu
sticia continetur veritas et affabilitas
disponentes homines quoslibet in mu-
tuo ⁊ decenti conuictu. Si vero dispo-
nat ad communicandum extrinseca hoc
est dupliciter: quia vl' fm debitum ⁊ eq̄-
litatem: sic est iusticia de qua hic agit a-
risto. que diuiditur in cōmutatiuaz ⁊ di
stributiuam. Si vo fm condecentiaz et
inequalitatem sic sub iusticia continētur
liberalitas et pietas. licet autem pietas
sumatur p̄prie p̄ cultu et obsequio pa-
rentis et patrie: Large tamen extendit
ad quelibet opera misericordie. Aliq̄n
etiam sumitur p̄ religione licet autem
religiosi dici possint oēs q̄ verū deuz
colunt: specialiter tamen dicūtur qui vi
tā suā totā deo dedicātes a mundāis ne
gotijs se abstrahunt. Dicitur aūt religio
a relegando quia ptinentia ad diuinum
cultuz sunt in corde frequenter reuoluē
da. Quamuis autem filiorum ad paren
tes sit debitū necessitatis est tamē ibi in-
equalitas cum non possit ipsis reddi cō-
dignum: et sic ad pietatem erga parētes
exercendam est debitum legale cum ine
qualitate. et dicitur debitū legale ad q̄d
reddendum aliquis lege astringitur. est
etiam tale debitum ad opera pietat̄ sūp
te p̄ misericordia quando vrget neces-
sitas q̄maxime extrema. Ad liberalita-
tē aūt est tantū debitum mozale q̄ō quis
debetur ex quadam condecentia ⁊ hone
state virtutis. Sumendo istam iusticiaz
large eodem modo quo sumitur a Sco.
scz put disponit ad operatōnes que sūt
circa alterum debito legali vel morali si
ue sit ibi eq̄litas siue inequalitas possūt
eius varie species assignari. Thomas
autē et Rich. iusticiam magis stricte ac
cipientes eodem modo quo sumitur ab
Aristotile prout scz ratio iusticie cōsistit
in hoc q̄ alteri reddatur quod ei debet.
Fm equalitatem et debito legali dicunt
partes iusticie a Tullio assignatas scili
cet Religionem p̄ietatem et Obseruā
tiam veritatis gratiaz et vindicationem
non esse eius species seu partes subiec-
tiuas sed partes potentiales. et simili-
ter dicendum est de amicicia que poni-
tur pars iusticie a Macrobio: et de libe-
ralitate quam Andronicus inter partes
iusticie enumerat: que dicuntur partes
potentiales iusticie: quia in aliquo cum
iusticia conuenientiam habent: sed tamē
ad plenam iusticiam non attingunt. Cō
ueniunt quidem inquantum disponunt
ad opatiōes que sunt circa alterum non
tamen sunt species eius cum ratio gene
ris includatur in specie. Ratio autem iu
sticie hoc modo sumpte non includitur
in ipsis. vnde deficiunt a perfecta ratio-
ne iusticie: Quedam enim illarum defi-
ciunt a ratione equalitatis: quia p̄ illas
non redditur equale: vt patet de pietate
erga parentes et de religione erga deuz
quibus non potest reddi condignum.
¶ Patet etiam de obseruantia que red-
dit hoīem virtuosum in dignitate supra
se cōstitutuz honorē sed nō reddit equa-
le: quia virtuti perfecte non fiet dignus
honor quarto huius. Alie vero deficiūt
a ratione debiti legalis: vt dictum est d̄
libalitate.

Patet etiam in gratitudine ꝑ quam fit recompensatio beneficioꝝ. et in vindicatione qua fit repulsio maleficiorum motu ꝓprio non tñ cōtra legē nec propt̄ malū ip̄orum sed ad eoꝝ cohibitōem et suā defensionē et tutelā. Vindicatio aūt que fit auctoritate publice potestatis ꝟm sentētiam iudicis ꝑtinet ad iusticiā cōmutatiuam. Patet etiā in veritate ꝑ quam hō se talem exhibet proximo in verbis ⁊ factis qualis est qđ nō debet proximo ex aliqua legis necessitate sed ex quadā morum honestate: Sic igit̄ ꝟm diuersam iusticie acceptionē de ea varie loquūtur doctores. ¶ Sciendum vlterius ꝙ licz iusticia ꝑ se sit circa opatōes q̄ sūt ad alt̄uz ex consequēti tñ ē circa passiōes q̄s moderatur ꝑ quas posset rectitudo operationū impediri. Unde dicit arist. ꝙ iusticia est circa delectationē que est a lucro. ¶ Insuꝑ notandū ꝙ iusticie general̄ ponūtur due ꝑtes integrales scz declinare a malo ⁊ facere bonū quoꝝ primū respicit p̄cepta negatiua quibus opponit̄ peccatum transgressionis proprie sumpte. Secūdum vero respicit precepta legꝭ affirmatiua quibus opponit̄ peccatū omissionis. Transgressio tamē large sumpta extenditur ad omnia legis p̄cepta.

Capitulum tertium.

Via aūt et iniustus inequalis ⁊c̄. ¶ Hic agit aristo. de medio iusticie: et primo ad iusticiam distributiuam dicēs ꝙ medium in iusticia distributiua est equale inter pl⁹ et minus ꝟm proportionē geometricam ¶ Circa quod notandū ꝙ ꝟm euclid̄ li⁰ geometrie proportionalitas ē similitudo proportionū et hoc dupliciter: vel scđm idētitatē proportionis vel ꝟm idētitatez excessus. Si sit idētitas vel equalitas ꝓportionis sic dicitur proportionalitas geometrica: vt sicut se habet sex ad quattuor sic duodecim ad octo. In iusticia autē distributiua mediū est equale ꝟm proportionalitatē geometricā qꝛ in distributōe bonoꝝ ciuitatis debet attendi equalitas proportionis ita ꝙ talis proportio debz esse premij ad premiū qualis ē proportō meriti ad meritū. Verbi gratia: sint duo homīes quoꝝ vnus laborauit vno die alius vero duobus si primo detur vna libra alteri vero due libre seruat̄ equalis̄ proportionis: sicut enī laboris vnius ad laborem alterius ē proportio dupla: sic etiā premij ad premiū. ¶ Deide tractat aristo. de medio iusticie cōmutatiue Circa qđ dicit ꝙ sicut iusticia distributiua ē directiua in distributionibus bonoꝝ cōmuniū ꝟm proppꝛtionē geometricam sic iusticia cōmutatiua ē directiua in cōmutationibus tam voluntarijs q̄ inuolūtarijs ꝟm proportionalitatē arismetricam ita ꝙ ibi sumit̄ medium ꝟm identitatem seu equalitatē excessus vel quantitatꝭ et ñ ꝟm equalitatem proportōnis: quod ex hoc patz: qꝛ ī ea nō cōsiderat̄ drñtia ꝯd⁰ ꝑsonarū seu proportio sicut in iusticia distributiua. nihil enī differt si bonus per furtum priuat vel rapinam aliquem maluz re sua vel ecōuerso. Neqꝫ etiā differt si bonus vel malus cōmisit adulteriū sz lex attendit solū ad drñtiam nocumenti: vt scz qui plus nocuit plus recompenset cuiuscunqꝫ cōditionis sit. Unde iudex q̄ est mīster legis intendit vt illud iniustū quo vnus alium lesit in ꝑsona fama ꝛ rebus vbi est quedam inequalitas reducat ad equalitatem ꝟm ip̄am q̄ntitatem rerū non ꝟm proportionē drñtiarum ꝑsonaruz. Verbi gratia sit vnus qui ꝑcutiat vel occidat alter ꝟo ꝑcutiat̄ diuersa est hec actio et passio in inequalia: qꝛ scz ꝑcutiens vel occidens habet plus de estimato bono inquantum scz implet voluntatem suā: ⁊ ita videt̄ eē in lucro. ille aūt q̄ vulnerat̄ et occidit̄ hz plus de malo inquantū scz p̄uat̄ incolumitate vel vita ꝯ suam volūtatē: et ita videt̄ eē quasi ī dāno. iudex aūt temptat hec adequare inq̄tū scz subtrahit aliq̄d vulnerāti vel occidit ꝯ suā volūtatē et exhibet ī cōmodū vel hōrē vulnerati vel occisi: ⁊ inde ē ꝙ qñ hoīes dubitāt refugiūt ad iudicē tanq̄ ad q̄ddā iustū aīatū. ¶ Circa qđ notā

dum ꝙ iudex dicitur iustum animatum
qꝛ eius mens totaliter a iusticia possideri: debetq; hr̄e iura in anima sua scp̄ta.
Uñ iudex ~~dꝛ quasi ius dicens qd est ei⁹~~
actus sicut et iudiciū qd ꝑm primam no
mīs impositionē imꝑtat dīonem seu de-
terminatōem iusti siue iuris. Unde iudi
cium idem est quod iuris d°. extra d ver
boꝝ sig. c. forus. ⁊ sic iudicium ē act⁹ iu-
dicis vt sententiā ꝓnunciātis ꝑm regl̄as
iuris ⁊ est actus prudentie vt regulātis
eius intellectū ⁊ actus iusticie vt inclinā
tis et disponētis iudicis affectū ad recte
iudicādū seu ad eligendū id qd recta rō
dictat et determinat: de quo dicit ps: q̄-
adusq; iusticia cōuertat̄ in iu. Licet aūt
nomen iudicij sit p̄mo impositum ad si-
gnificandū rectā determinatōem iustoꝝ
vt dcm̄ ē: Ampliatū tñ ē ad significādū
rectā determīatōem in quibuscūq; reb⁹
tam in speculatiuis q̄ in practicis. Licꝫ
etiā actus iusticie ꝑtineat ad quēlibꝫ iu
stū qꝛ tñ iusticia p̄ncipaliori mō ē in iudi
ce q̄ in subdito ideo determinare vel dif
finire q̄d iustū ē ad illū ꝑtinet principali
ori mō. Uñ et sua dīo ē auc̄tas qd nō eēt
dīo ꝓlata ex ore subditi. Nō oꝑtet autē
ꝙ quicūq; actus iusticie sit cuiuscūq; iu-
sti ē tñ vnus actus iusticie q̄ cuilibꝫ iusto
cōuenit. s. velle seruare rectitudinē debi
tam ī oꝑatōibns exterioribꝰ q̄ sūt ad al-
terū. Uñ ambro. in p̄mo de of. Iusticia ē
q̄ vnicuiq; qd suum ē tribuit alienū non
vendicat: vtilitatē ꝓpriā negligit vt cō-
munē vtilitatē custodiat. ¶ Alteri⁹ agit
Aristo. de cōtrapasso seu pena talionis.
Circa qd fuit opinio pitagoricoꝝ dicēti-
um ꝯpassuꝫ ꝙ scꝫ dicit equalē recompē
sationē passiōis ad actōem p̄cedentem
esse vl̄r iustū. Dicebāt enī ꝙ vnicuiq; fit
iusta punitio si patiat̄ ea q̄ ip̄e fecit alte-
ri. Hanc opinionē improbat aristo: Li-
cet enī ꝯ passū aliqñ sit iustū tñ nō sꝑ vel
vl̄r. In distributiua enī iusticia locū nō
hꝫ in q̄ attendit̄ eq̄litas ꝑm ꝓportōnem
rerū ad ꝑsonas vt dcm̄ ē: nō aūt ꝑm pro-
portionē rei ad rē vel passionis ad passi-
onē: vnde dr̄ cōtrapassū. Nō etiā sꝑ req̄
rit̄ vel sufficit ad equalitatē iusticie com
mutatiue. Nō enī sꝑ est recta vindicta
vt sꝑ aliq̄s patiat̄ qd fecit: qꝛ tal̄ vindcā
qñq; a vera iusticia declinaret. Nā si ali
quis in principatu ꝯstitut⁹ ꝑcusserit ali-
quā ꝑsonā p̄uatā nō req̄rit vera iusticia
ꝙ p̄nceps reꝑcutiat̄. Ecōtra ꝟo si aliq̄s
ꝑcusserit principē oꝑtet nō solū ꝙ tl̄r re
ꝑcutiat̄ sꝫ etiā graui⁹ puniat̄. Cui⁹ ratō
est qꝛ cū p̄nceps sit ꝑsona publica is qui
principē ꝑcutit quodāmō totā rempub-
licā offendit: et ideo ē graui⁹ puniendus
tanq̄ cōmittēs crimē lesemaiestatis. Il-
la aūt lex Exo. xxj. oclm̄ ꝓ oculo redden
dū intelligit̄ in ꝑsonis eiusdē dignitat̄.
Itē si aliq̄s inuolūtarie sociū vulneraret
alter ꝟo volūtari⁹ ⁊ cū deliberatiōe non
oꝑtet ꝙ de iure isti duo equaliter puniā
tur sic ꝙ q̄sq; patiat̄ in se qd fecerit alte-
ri: qꝛ multū differt oꝑari bona vel mala
volūtarie vel inuolūtarie. ¶ Sed cōtra
predicta posset dubitari qꝛ aristo. in pre
cedeñ. dicit ꝙ iniusticia cōmutatiua nō
attēdit̄ drñtia ꝑsonaꝝ sicut in distributi
ua sꝫ solū drñia nocumēti: hic aūt dic̄ op
positū: qꝛ plus punit̄ q̄ ꝑcussit p̄ncipem
q̄ q̄ ꝑcussit ꝑsonā p̄uatā. Ad hoc respō-
detur dupliciter: vno mō ꝙ cōditio ꝑsone
in iusticia distributiua attēdit̄ ꝑm se: in
cōmutatiua ꝟo nō ꝑm se sed ꝑm hoc ꝙ
ꝑ hm̄i diuersificatur res: qꝛ in actiōibus
et passionibus cōditio ꝑsone facit ad q̄n
titatē rei. maior enī est iniuria si ꝑcutiat̄
p̄nceps q̄ si ꝑcutiat̄ priuata ꝑsona. Alio
mō rñdet̄ ꝙ ī iusticia cōmutatiua possu-
mus cōsiderare satisfactionem damni vl̄
punitionem delicti. drñt nanq; hec adin
uicem. Uerbi gratia si q̄s fureret̄ calicez
consecratum de ecclesia consecrata et al
ter inueniat a casu tm̄ de argento ad va-
lorem calicis quod mercatori transeunti
ceciderat: ambo debent cogi ad equalez
satisfactionem et restitutionem sed non
ad equalem punitionez. Ph̄s aūt exclu
dit ꝑsonarum drñtiam in satisfactione ⁊
breuiter in omni actione partis ad partē
⁊ includit in punitione seu in habitudīe
partis ad iudicem. ¶ Cōsequēter oñdit

aristo. cōtrapassū esse iustū in cōmutationib⁹ voluntarijs. Unde ē ciuitatū ⁊ ciuiū in ip̄is habitātiū cōmanentia ex mutua ipsoꝝ cōmūitate in hoc scz ꝙ ē contrafacere ꝓportionaꝛ puta beneficiāti beneficiū proportionabiliter rependendo. In quoꝝ etiā cōmutatōibus ē attendenda hinc inde equalitas nō ꝟm quantitatem mol' sed ꝟm quantitatem valoris: vt patet in cōmutatōne edificatoris domū cōmutantꝭ cum sotularibus coriarij. Et qꝛ raro fit inmediata cōmutatio int' rem et rem: qꝛ homīes non semꝑ indigēt rebus adinuicē quas hz: vt is qui superhabūdat vino ꝓ tūc nō indiget frumēto q̄d habet ille qui indiget vino. Una etiam res aliam excedit in valore: ideo vt ꝟm q̄ndam ꝓpositā cōmensuratōem adeq̄t passio actioni ī cōmutatōibus inuentum est nūmisma vel denarius ꝑ que mensurantur precia taliū rerū. verbi gratia: cōsiderat domificator quot nūmismata valet dom⁹ et coriari⁹ q̄t nūmismā valz vnū par sotulariū: quibus cōsideratis coriarius dat domificatori tot calciamēta quot ꝟm iusticiā et equalitatē valet domus. ¶ Nummisma aūt ē mēsura ꝑ legem ab homībus constituta. Unde dicit̄ a nomos quod est lex et mensura quasi legis mensura: et sic nūmisma ē mēsura legal'. Est etiā alia mēsura naturalis scz humana indigentia q̄ d'r naturalis non qꝛ res appreciet̄ ꝟm dignitatez nature sue: sed ꝟm ꝙ referēs ad humanam indigētiam vel humanū vsum: qꝛ scz hō naturaliter indiget talib⁹ rebus. Unde vna musca inquātū aīal in ordīe nature melior ē toto auro mdi: sed in ordīe necessitatis humane ē ecōuerso. et ꝓpt̄ hoc in reb⁹ precia imponūtur ꝟm ꝙ eis hoīes indigēt ad vsum. ¶ Ex predictis infert aris. q̄uo iusticia sit medius habitus dicens ꝙ manifestum est ex p̄cedentibus ꝙ actus iusticie est mediū inter iustū facere et iniustuz pati quoꝝ alterū scz iniustū facere ē pl⁹ hr̄e de bōis puta d̄ pecūijs l'hōrib⁹ ⁊ min⁹ d̄ mal': scz laborib⁹ et expensis q̄ sit debitum. Et alteꝝ scz iniustū pati est minus habere de bonis et plus habere de malis cū scz aliquis priuatur eo q̄d sibi debetur. Et quia habitus cognoscit̄ ꝑ actus infert vlterius ꝙ iusticia est medietas quedā siue habitus electiuus inmediate consistens: ⁊ in hoc cōuenit cuz alijs virtutibus moralibus. Dicit tamē ꝙ hoc non ē ꝟm eundē modū cū alijs v̄tutibus quia scz quelibet alia v̄tus est mediū duarū maliciarū sicut liberalitas inter ꝓdigalitatem et auariciā. Iusticia aūt nō est medium inter duas malicias: sed dicitur esse medietas qꝛ est mediū inquantū scz ꝓducit actū q̄ est medius int' iustū facere et iniustū pati ⁊ hoc faciēdo equalitatē q̄d est medium inter plus et minus dando sibi et ꝓximo de vtili ⁊ notīo equaliter ꝟm proportionabilitatē. et sic iusticia non ast mediuz inter duas malicias sed inter duas iustificatōnes quarum vna ē malicia scz iniustū facere: alia v̄o nō sed potius pena scz iniustū pati.

Portet autē. Ca. IIII.

In precedētib⁹ determīauit arꝭ. de medio iusticie: hic cōsequent̄ determinat de eius obiecto scz de iusto politico q̄d est ius seruādi debitū ordinē inter ciues liberos et equales sub eadez ptāte cōstitutos. Unde ꝟm aristo. consistit in quadā cōmunicatōe q̄ ordinat̄ ad hoc ꝙ sit per se sufficientia eoꝝ q̄ ad vitam humanā ꝑtinēt: ⁊ talis ē cōmunitas ciuitatis in qua dñt om̄ia inueniri q̄ sufficiūt humane vite: Licet aūt cōitas yconomica ordinet̄ ad humane vite conseruatōem nō tamē ad hunc effectū q̄ est ꝑ se sufficiētia vite: qꝛ q̄uis vna dom⁹ posset aliqualiter sustentare humanā vitaz nō tamē sufficientē vitā qualē decet homines recte viuētes. Consistit nanq̄ in homībus liberis et equalibus personis In liberis quidē qꝛ dñoꝝ ad seruos nō est iustū politicū sed dñatiū. In personis vero eq̄libus nō quidē in diuitijs nec in alijs conditionibus ad libertatez ciuilē accessorijs sed equalibus in libertate q̄rū vna alteri nō subditur sicut filius p̄ri: vel vxor viro: inter quos ē iustū paternū aut vxoricium. Q̄ autē polliticū iustum

sit in liberis et equalibus ꝓbat Aristo. qꝛ tale iustum erit in illis ad quos lex datur cum lex ad illos se extendat in quib⁹ potest esse iusticia ⁊ iniusticia: lex aũt nõ datur principaliter ꝑ seruis qui cohibẽtur a dñis neq; pro filijs qui cohibentur a parentibus sed ꝑ liberis et equalibus ergo in talibus est proprie iustum politicum. ¶ Vo iustũ politicũ non sit propẽ dictum ad seruum vel patris ad filium: aut viri ad vxorem ꝓbatur qꝛ iusticia ẽ virtus ad alterum: et iniusticia est malicia ad alterũ et nõ ad aliquid ip̃ius sed seruus est aliquid dñi qꝛ eius possessio ⁊ vxor ẽ aliquid viri cũ non habeat potestatẽ corporis sed vir: ⁊ filius quousq; fuerit magnus ⁊ separatus a patre ꝑ mancipationem est quasi quedam res patris ergo ip̃oꝝ adinuicem non est proprie iusticia sed large vel similitudinarie.

¶ Diuidit consequẽter Aristo. iustuꝫ siue ius politicũ in naturale legale ⁊ positiuũ. Ubi Notandũ ꝙ ius politicum vl' ciuile põt sumi dupliciter: Uno mõ qđ est a secularibus hominibus constitutũ: vt a ciuitate vel principe ciuitatis: et sic non sumitur hic sed est ꝑs iuris legalis distincta contra ius canonicũ: vt videbitur in sequẽtibus. Alio mõ sumitur pro iure quo vtuntur homĩes in ciuitatibus ⁊ sic sumitur in ꝓposito: vtũtur enĩ ciues eo iusto qđ nãl'r mẽti humãe ĩdidit: ⁊ eo qđ est positũ lege. ¶ Declarat ḡ Arꝫ q̃d est ius nãle dicens. ꝙ nãle ẽ illđ ꝙ vbiq; habet eandẽ vim potentiã seu virtutem: ⁊ non cõsistit in videri et nõ videri: id ẽ nõ oritur ex aliqua opiniõe humana sed ex natura. Unde notandũ ꝙ tale ius habet vim ante omnẽ legẽ positiuaꝫ ⁊ ante omnẽ consuetudinem introductã Habet enĩ vim ex naturali iudicio rationis. Sicut nanq; in speculatiuis sunt quedaꝫ principja naturaliter cognita ex quibus varie inferũtur conclusiones: vt omne totum est maius sua parte: Sic in operatiuis vt deum non esse odiendum sed super om̃ia diligendum: proximo nõ esse iniuste nocendũ: ⁊ sic de alijs. Unđ aplus: Cum gentes que legem non habent naturaliter que legis sũt faciũt. huiusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex hñtes opus legis scriptũ in cordibus suis. ¶ Ius legale seu positiuum est quod accipit vim ex lege posita: et tale nõ est idem aput om̃es sicut nec mensura vini. ¶ Circa qđ notãdũ ꝙ ius legale potest diuidi ꝟm dĩsionem condentium leges. Lex aũt conditur a deo ⁊ ab homĩe: lex dei facit ius diuinũ ⁊ lex hominis ius humanum. Continet autem ius diuinũ tria genera preceptoꝝ scꝫ moralia: iudicialia et ceremonialia. ¶ Ubi Notandum ꝙ mos aliquãdo sumit̃ pro consuetudine aliquãdo pro naturali inclinatione: Moralia igitur ad que ẽ aliqua inclinatio naturalis spectãt ad ius naturale qꝛ multũ sũt conformia recto dictamini rationis. Sufficiẽter aũt ius nature explicitum est in decem preceptꝫ decalogi propter obnubilationem intellectus humani: vt patet Exo. xx. ad q̃ omnia precepta moralia reduci possunt. Precepta iudicialla sunt que ad decisionẽ causarũ ⁊ ad iusticiã inter homines conseruãdam sunt instituta. Precepta vero cerimonialia sunt illa per que det̃minantur ea que spectant ad cultum diuinum vt sũt sacrificia et ob latõnes ⁊ fuerunt instituta in figuram futurorum.

¶ Ius humanum diuiditur in canonicũ ⁊ ciulie: ius canonicũ est ius ecclesiasticum quod scꝫ fuit a sanctis patribus institutum. Unde dicitur a canon quod ẽ regula: qꝛ in eo cõtinẽtur regl'e scõꝝ patrum: et diuidilur in decretum ⁊ decretales. Decretum vero diuidit̃ in tres ꝑtes. Prima vocant̃ distinctiones que ẽ distincta per particulas centum et vnaꝫ quarũ quelibet vocat̃ distinctõ: ⁊ habet q̃libet distinctõ capla ⁊ plures. §. Quãdo igit̃ allegat̃ aliq̃d de illa ꝑma parte debẽt alllegari distinctiones. Alia pars dicitur cause eo ꝙ est distincta in causas .56. quarum quelibet plures questiones habet. Habet autem .33. cã questiones quĩq; quarũ tercia qtõ hꝫ. 7. distĩctões

in quibus tractatur de penitentia. Unde illa questio tertia intitulat de penitētia Qñ ergo vis allegar q̄ttā cause ⁊ quottam questionis tacere debes cām vocādo questionē sic de pe. di: ⁊ subintelligitur cā qtōe. v. tali capl'o. vel. §. Quando vero allq̄d allegat aliud de illa qtōe q̄ intitulatur de penitētia debet nomīari distinctio cum sua quotta dicēdo sic: de peni. dis. j. c. tali vl'. §. Tertia Xo ps huius libri intitulat de cōsecratōe: ⁊ habet quinq̄ distinctōes. vnde qñ aliquid allegat de hac pte debet nomīari distinctio cū sua quotta dicendo sic: de consectione dist. tali. c. l'. §. ¶ Decretales autē diuidunt in q̄nq̄ libros quilibet autem liber habet plures rubricas siue titulos in quibus premittitur materia de q̄ tractat in capl'is subsequētibus. Qñ ergo allegabis aliquid de decretalibus non allegab libr̄ sed titulū ⁊ capl'm. et si sint in capl'o plures. §. allegabis capl'm et sic: extra de cōsuetu. ca. tali. ¶ Post cōpilationem aūt quinq̄ libroꝝ p̄dictoruꝫ elapsis multis ānis cōpilati sūt alij duo libri scz sext⁹ et septim⁹ ī q̄b⁹ q̄dā plura de eisdē materijs ⁊ sub eisdē rubricis cū quinq̄ libris p̄cedentibus apponūtur. ¶ Jus Xo ciuile diuiditur in q̄ttuor ꝑtes: scz Codicem: Digestū: Auctenticū: et institutū: de quibus sup̄sedeo. ¶ Circa tamē decē p̄cepta decalogi ius naturale explicantia aliqualr̄ ē insistendum. Uersus. Unum crede deū. ⁊c̄. Quoruꝫ tria prima ad honorē dei et dilectionem ordinant. Alia septem ad dilectionē ꝓximi ordinant et ꝑtinēt ad secūdā tabl'aꝫ

Primū Non habebis deos

alienos: in quo inhibet omnis ydolatra ꝑ quā honor soli deo debitus exhibetur creature: et sic in hoc precepto ꝓhibent ꝓphane pactōes demonū siue sint ad ludificatōem sensuū vt faciūt histriōes seu ad inuestigatōem futuroꝝ seu occultoꝝ vt faciunt diuini aut quouis alio modo. Solus aūt deus qui est summū bonuꝫ ⁊ omnium rerum principiū humaniq̄ generis reparator est toto corde colendus: ⁊ super omnia diligendus: ad ip̄mq̄ est in necessitatibus recurrendum: non ad diuinos aut sortilegos sibi falso nomen dei vsurpantes.

Secūdū preceptū Nō assumes

nomen dei tui inuanū. Circa quod notandū ꝟm Scotū in 3° sen. q̄ nomē d̄i inuane assumit cū q̄s iurat ñ solū inutil' sed etiā irreuerēter adducēdo scz deum in testimonium falsitatis seu mendacij ī quo fit deo irreuerētia. talis nanq̄ dat ītelligere vel q̄ d̄s veritatē nō cognoscit vel q̄ veritatē testificari nolit. et ideo sic ex deliberatōe ꝑiurās mortaliter peccat Si aūt quis indeliberate ꝑiurat quotiēscunq̄ periurat non peccat mortalit' sz bene venialiter: puta cum q̄s non aduertit se iurare vel falsum esse quod iurat.

¶ Notandū q̄ due sunt species iuramēti scz assertorium et ꝓmissoriū. iuramētum assertorium est quādo iuratur aliq̄d de presenti vel de preterito sicut esse vel ñ esse sic fuisse vel non fuisse. Promissorium vero est cum quis iurat se aliq̄d daturum vel facturum: aut non daturū vel facturum. ¶ Notandum etiā ad hoc q̄ iuramentum sit licitum requirūtur tres cōditiones que ponunt Hieremie q̄rto. Jurabis in veritate iusticia ⁊ iudicio. Prima veritatis que debet esse in consciētia iurātis vt ita esse credat sicut iurat vt in iuramēto assertorio et ita facere proponat vt in iuramento promissorio. vnde iurans aliquid cuius oppositū magis credit seu q̄d est sibi dubiū mortalit' peccat ꝟm Scotum: Si autē queratur ī iuramēto assertorio Utrū periurans necessitate compulsus pro vita fama vel rebus seruandis peccet mortaliter? Dicūt cōmuniter doctores q̄ sic licet enim tal' excusetur in tanto quia metus attenuat culpam non tamen a toto. quia volūtas cogi nō potest: extra de his que vi. c. sacrum. Unde potius debet aliq̄s omnia mala tollerare q̄ falsū iurare: nec etiā excusat a mortali pctō q̄ iocose ꝑiurat: q̄ ñ

vitat dñā irreuerātiā ſm Tho. i. ſe. ſe. In iuramento aūt ꝓmiſſorio ſciendū ꝙ nō excuſat a mortali iuramentū nō complens etiā coact⁹ iurās: ⁊ hoc ſi iuramētū fuerit reſpectu rei licite. Excipiunt tñ alibi caſus vt in matrimonio vbi datio debet eſſe libera ꝓpter rationē datōis ⁊ diſſolubilitatē: his aūt qui dolose iurat ſic videlz ꝙ ꝙ illa verba obligare ſe nō intendit licet in foro dei qui iudicat ſm ſecreta conſcientie nō obligeť ſm bonauēturā ⁊ ſco. qz ſe noluit obligare cū verba ſm greg. deſeruiāt intentioni et de⁹ talia verba iudicat qualia ex ītimis ꝓferūť. Tñ qz dolose iurat ⁊ nomē dei inuanū aſſumpſit ſtatim in ipo actu periurium cōmiſit. Unde ex illo iuramēto iudicať dignus apud deū pena eterna ⁊ ſanum cōſiliū ꝙ iuramentū in quo ꝓximū decipere intendebat implcat. Scōa cōditio iuramenti eſt iuſtitia que debet eē ex pte ei⁹ qō iurať vt videlz ſit licitū: vnde qui ſcienter iurat qō, eſt manifeſte illicitū ⁊ cōtra diuinū ꝓceptū mortaliť peccat iurando ⁊ iterū iuramētū ſeruando. ¶ Ad cui⁹ planiorē euidentiā ſcienduz ſm Rich. ꝙ nullū iuramētū derogans caritati obligat iurantē ad ſeruādum id qō iurat ⁊ qz omnia ꝓcepta ⁊ cōſilia diuina ordinanť ad caritatē qz teſte apło finis ꝓcepti eſt caritas nullū iuramentū ē obligatoriū qō derogat alicui ꝓcepto diuino vel cōſilio: qz etiā qōlibet peccatū mortale derogat ꝓcepto diuino qz eſt cōtra aliqō ꝓceptū diuinū ⁊ etiā peccatū veniale inquātū eſt diſpoſitio ad mortale ideo nullū iuramētū de faciendo aliquod peccatū mortale vel veniale eſt obligatoriū. Quia etiā diuina cōſilia ſunt de bonis opibus ſuperogationis ⁊ pfectionis: Ideo nullū iuramētū de nō faciendo aliqō bonū opus ſuperogationis vel de faciendo cōtrariū bonis opib⁹ ſuperogationis obligat: nec etiā iuramentū de nō faciēdo ea que meli⁹ eſt facere ꝙ nō facere vel ecōtra: ideo iurās ꝙ nō teneat aliquē in ſuo ſeruitio ꝙ alias melius eſſet tenere ꝙ non tenere: vl ꝙ nō loquať cum ꝓximo cuz quo alias meli⁹ eſſet loqui ꝙ non loqui: vel ꝙ nō faciat ſibi ſubuentionē vel cōſolationē ſpalem vel ſpiritualem ꝙ alias meli⁹ eſſet facere ꝙ nō facere: vel ꝙ nō viſitabit euz in domo ſua ꝙ alias melius eſſet viſitare ꝙ non viſitare ⁊ ſic de ſimilib⁹ non obligať ad ſeruandū qō iurat. De oībus eīm talibus intelligiť illud qō habeť. xxij. q. iiij. In malis ꝓmiſſis reſcinde fidē: et in turpi voto muta decretū: qō incaute vouiſti nō facias. Et eadē. q. xij. Si aliquid forte incauti⁹ nos iuraſſe cōtingeret qō ſeruatum ꝛgat in peiorez partē exitum illud ſalubri cōſilio mutandū noverim⁹ ꝓpter tñ reuerētiā diuini nois ī uocati ⁊ ad punitionem temeritatis ſic iurātiū ⁊ ꝓpter reuerentiā eorū q̄ ꝓſunt nō eſt cōtra quelibet talia iuramenta ꝓ ꝓria auctoritate veniendū: ſed eſt ad ſuperiorē recurrendū ꝙ maxime vbi dubiťať vtrū iuramentum obſeruatum ꝛgat in peiorem exitum. Tertia conditio eſt ꝙ iudiciū ad recte nāq iurandū exigiť iudiciū diſcretionis ne ſcz fiat iuramentū ſine cauſa rōnali vt. pꝛitate cōfirmāda ſeu teſtificanda. Unde licet ſm tho. in tertio ſnīarū ⁊ bonauēturā in expoſitiōe littere veniale ſit iurare cōi ſermōe aliqō licitū ſine cā: puta ꝙ deuz cras ibo ad eccleſiā vl comedā carnes. xxv. diſ. §. criminis. Ā talibus tamē eſt abſtinēdum qz frequētia iurādi eſt periculoſa: ex ipa quippe ſepe labimur in periurium eccleſiaſtici. xxiij. iurationi nō aſueſcat os tuū: multi eīm caſus in ea ⁊ ideo cōſuit deus vt ſermo noſter ſit eſt ⁊ non.

Tertium mento vt di. ꝛc.

¶ Notandū ꝙ hoc ꝓceptuz ptim ē morale ptim ceremoniale. Morale quidem quia homini ꝓcipiť vt depudet aliqō tempus vite ſue ad vacandum diuinis obſequis hoc eīm dictat ratio naturalis. Eſt autem ceremoniale quantum ad determinationē temporis ſcz diei ſeptime in qua deus requieuit nouas ſpecies facere ceſſauit: ꝙ quod allegorice deſigna

tur christi quies ĩ sepulchro q̃ fuit septi
ma dies. Quia igit̃ obseruatio sabbati
erat figura aduenientẽ ꝟitate debuit ces
sare. Et etiã ꝓpter exclusionẽ erroris ne
scz forsan aliq̃s crederet ꝙ adhuc obli-
gatio ad ceremonias veteris legis ma-
neret. Notãdũ tñ si aliq̃s ob reuerẽtiam
dei ⁊ ꝟginis gloriose ĩ die sabbati ces-
set ab oꝑib⁹ manualib⁹ vacãdo spũali-
bus nõ peccãt ĩmo merek̃. Uñ ꝟm Ro-
doñ. glosatorẽ Ray. votũ de feriãdo in
sabbato nõ ẽ simpliciter irritãdũ vel ne-
cessario cõmutãdũ nisi vouẽs suspectus
sit ꝙ iudaizare velit. Sic dz intelligi il-
lud de cõsecra. dis. iij. ꝑuenit: vbi ꝑuer
si esse asserunt̃ ꝓhibentes in die sabbati
manualit̃ laborare sicut añxp̃i putato-
res ꝑplm̃ xp̃m iudaizare cogẽtes. Qd̃ ẽ
ĩtelligẽ dũ de his q̃ die sabbati oꝑari ꝓ
hibẽt ꝑ h⁹ ĩnuere conãtes xp̃ianos ad
ceremonias iudeoꝝ obligari vt ptz sat̃
ex lr̃a. Fuit aũt obseruatio sabbati in p̃-
mã diẽ septĩa ne cõmutata: tũ ꝓpter me
moriã creationis mũdi: qꝛ illa die crea-
uit de⁹ celũ ⁊ terrã. Tũ ꝓpter reuerẽtiã
resurrectiõis xp̃i. In illa em̃ die xp̃us re
surrexit ⁊ ob hoc vocata ẽ dies illa dies
dñica ꝓpter resurrectiõis dñi memoriã
Est igit̃ die dñica ac ceteris dieb⁹ festi-
uis ꝑ eccl̃iam iustitutis cessanduz ab oĩ
oꝑe seruili. Neemie. 23. Omne op⁹ ser-
uile nõ facietis in eo. ¶ Circa qd̃ notan
dũ ꝙ op⁹ seruile ad p̃ñs sumit̃ duplicit̃
Uno⁹ ꝓ corꝑali oꝑe Cũ em̃ corp⁹ debe
at seruiliter subdi ⁊ aĩa desuꝑ sedere si-
cut libera iõ oꝑa corꝑalia p̃ñt dici opera
ꝟuilia: Alio⁹ op⁹ seruile sumit̃ ꝓ pctõ
mortali iuxta Joh. ij. q̃ facit pctm̃ seru⁹
est peccati. De prĩo oꝑe sciẽdũ ꝙ dieb⁹
festiuis vacãdũ est ab omni oꝑe corꝑali
ordinato sicut ad ꝓximũ ⁊ ꝓpriũ finẽ ad
tꝑale bonũ ꝓprij corporis vt a mechani
cis agriculturis ⁊ hmõi. qꝛ vero op⁹ qd̃
est materialiter seruile si ordinet̃ vt ad fi
nẽ ꝓximũ ad bonũ aĩe spirituale magis
est bonũ liberale q̃ seruile. Ideo ĩ hmõi
dieb⁹ scolares lectiones suas ⁊ sermões
possunt scribere ꝟm Rich. ⁊ Rodo. qꝛ
talia oꝑa quãtũ ad suũ finẽ ꝓximũ sunt
liberalia nõ lz tñ aliq̃d grãde de quat̃-
no ĩquat̃nũ trãscribere vt ait Ro. puta
in scriptura maiorẽ ꝑtẽ diei ĩmorando.
ꝟm etiã Tho. op⁹ corꝑale ꝑtinens siue
ad salutẽ corꝑis ꝓprij vel ꝓximi siue ad
vitandũ dãpnũ ĩminẽs exteriorls rei nõ
est ꝯ obseruãtiã diei sabbati. Unde die-
bus festiuis licite possũt fieri ea q̃ neces-
sitas vrget vel pietas suadet. Extra d̃ fe
rijs. cũ quest⁹. suadet t pietas necessita
tib⁹ pauperꝝ subuenire. Uñ ꝟm Ro. ĩ fe
stis laborari põt ad opus pauperũ puta
agros coꝝ arãdo vel alio⁹ disponẽdo ⁊
ꝓpter hoc nõ omittat̃ audiri missa. pos-
sunt etiam sibi oꝑari q̃ necessitas vrget.
vnde Ro. Si iacẽtib⁹ sagetib⁹ ĩ agris
ac fenis in pratis tẽpestas ĩmineat aut
pluuia q̃ multũ corrũperet talia a solo se
ꝑata dñi illaꝝ possũt ĩdẽpnitati sue p̃ca
uere. Carnifices etiã ⁊ pistores q̃ in fe-
stis p̃parãt ea q̃ vendere debẽt in crasti
no ĩ mercato vel in stationib⁹ suis ⁊ cete
ri q̃ p̃parãt victualia in festis si nõ pote-
rũt in die p̃cedẽti cõmode p̃ꝑare aut p̃-
parata sine ꝑiculo reseruare mortaliter
nõ peccãt. Nõ est etiã dicẽdũ ꝙ ꝓpter
op⁹ hoc mortaliter peccent. Per hmõi
etiã necessitatẽ sũt excusabiles vectores
mertiũ ⁊ vinoꝝ ad nũdinas ⁊ ad loca re
mota cũ sine graui incõmodo nõ possẽt
in festis vacare abeundo ⁊ quadrigãdo
Sed nunquid mortaliter peccant q̃ ad
mercata vadunt in dominica ⁊ in alijs
festis ⁊ q̃ maxime in precipuis fiũt. Re
spõsio est Rodoñ. ꝙ si aliquis hoc faci-
at aliquando pro sua necessitate nõ pec-
cat mortaliter. Si autem hoc faciat ex
improba cupiditate lucrandi vt faciunt
aliqui mercatores qui ꝓpter frequẽta-
ta mercata et nundinas vix aut nunq̃
eccclesias intrant mortaliter peccant.
Mercata autẽ que fiunt d̃ vectualibus
cõpetentib⁹ ipsis festis non sunt illicita
aut facile ꝓhibenda dũ tamẽ ꝓpter hoc
nõ dimittunt audire diuina officia.
¶ Quid de barbi munitoribus aut ve-
ctorib⁹ peregrinoꝝ ĩ suis vehiculis seu

lumentis aut de ferratoribꝰ equorũ: Respondet Ro. ꝙ credit eos excusari posse si hec faciant principaliter ꝓpter necessitates eoꝝ quibus opationes hmõi faciunt. illi autẽ qui faciunt in hmõi festis barbã sibi radi ⁊ equos ferrari sunt excusabiles si sup his nõ potuerũt ante sibi cõmode ꝓuideri. Uiatores vero vl cursores nõ audet Ro. cõdemnare cum etiã in lege mosaica in qua festa cũ maiori districtiõe obseruabãt liceret ꝑ mille passus itinerare qđ dicit iter sabbati: actuũ primo. ¶ De scđo respondet ⁊ qꝛ magis impedit homo a diuĩs ꝑ opꝰ peccati q̃ ꝑ opus corporale ideo plus peccat. Augusti. melius faceret iudeus in agro suo ⁊c̃. In diebus igit festiuis non debet homo cõcupiscentie vel otio vacare nec tempus irrecuperabile amittere sed a peccatis abstinere ⁊ sacris opibus intendere vtpote diuine laudi elemosinarũ largitioni peccatorũ purgationi ⁊ sacre meditationi

Quartũ: patrẽ ⁊ matrẽ ⁊c.

¶ Pater potest dupliciter sumi hic scꝫ ꝓ carnali qui est principium inesse nature ⁊ ꝓ spirituali qui est principium in esse gratie: ⁊ vterqꝫ hoc p̃cepto honorari iubet. Honor aũt fm Hiero. ĩ scriptura nõ tã in salutationibꝰ ⁊ verbis q̃ ĩ collationibꝰ munerũ sentitur. Patri ḡ carnali exhibenda est reuerentia ab eius offensa p̃cauendo et assurgendo obediẽdo eum in necessarijs sustentãdo. Sic ⁊ spiritualis est reuerendus ⁊ sibi de necessarijs ꝓuidendum Math. x. Dignus est mercenarius mercede sua ⁊c̃.

Quintum. ¶ Explicite prohibetur omnis occisio implicite vero omnis inuidia ⁊ ira s̃. ĩ. ij. li. de inuidia: in quarto de ira. nõ ꝓhibet iusta sed iniusta scꝫ cũ deest iusta causa iustꝰ ordo aut iustus animꝰ. Deest iusta causa cum aliquis sine merito occidit. Ordo cum occidit ille qui non est legis minister. Deest iustus animus cum iudex occidit libidĩe vĩdicte nõ amore iusticie

Sextum. ¶ Augustinus: non soluꝫ inhibet adulterium sꝫ generaliter illorum membrorum omnis illegittimus vsus et gula implicite que est dispositio ad luxuriam: de quibus in tertio libro.

Septimum. ¶ Non tantuꝫ furtum ꝓprie sumptum sꝫ etiam communiter sumptum qđ est omnis vsurpatio illicita rei aliene fm August. siue ꝑ vsurã rapinã siue fraudem.

Octauum. ¶ Inhibetur omne mẽdacium perniciosum: supra de veritate.

Nono et decimo. Prohibentur luxuria ⁊ auaricia quo ad affectum in nono ꝓhibetur cõsensus rationis ĩ carnale opus: de luxuria in fine tertij libri. in decimo ꝓhibetur voluntas deliberata in iuste accipiẽdi ⁊ detinendi: alienum de auaricia in principio quarti.

Ca. V

Ustorum autem.

i ¶ Hic agit de modo agendi iustum ⁊ iniustum. Circa quod p̃mittit quomodo differunt iniustificatio ⁊ iniustum dicens ꝙ iniustum est aliqua res que est contra iusticiã vel naturalem vel legalem sicut furtum. sꝫ quãdo aliq̃s hoc exrceet vel operat puta furando hec operatio vocat iniustificatio quasi iniusti factio: ⁊ simpliciter iuficatio dicitur quando aliquis operatur iustum. ¶ Deinde dicit ꝙ tunc aliquis est in iustus quando id iniustũ quod facit volũtarie facit. Et similiter ille iustꝰ qui voluntarie operatur iustum. Si autem aliquis inuoluntarie operetur nec iustus nec iniustus quo ad hoc dicitur est autem aliquid inuolũtarium ꝑ ignorantiam et per violentiam: vt dicam est supra tertio huius.

¶ His premissis dicit ꝙ aliquis tripliciter facit vel operat iniustũ fm ꝙ ꝯtingit tripliciter inferri alicui nocumẽtum Uno mõ ex ignorãtia iur] vel facti puta

circūstantiarū requisitarū ad opationez de q̄bus dictū est tertio hui⁹ vt si aliq̄s putās pcutere hostē pcutiat patrē ⁊ sic de alijs: ⁊ tale peccatū est dignū venia ꝺ quo nota q̄ dicta sūt ibi. Sc̄o⁹ cōmittitur peccatū ⁊ fit iniustū ex passione vel ī firmitate seu inclinatione appetit⁹ sensitiui: puta ex subito motu ire. Tertio aliq̄s opat iniustū ex electione et plena deliberatiōe ⁊ talis dicit peccare ex malicia. Dicit aūt peccatū ex certa malicia ſm sco..43.dis. sc̄i sententiaz: quādo voluntas ex libertate sua absq̄ erroze ī ratione ⁊ absq̄ passione in appetitu sensitiuo peccat. ibi em̄ est plenissima ratio peccati qr nihil aliud a voluntate allici ens eam ad malū. Unde tale pctm̄ ē ipius voluntatis ſm se ex libertate sua nō cōdelectādo appetitui sensitiuo neq̄ ex erroze rationis. Peccatū siquidē ex passione vl in potētia dicit appropriate eē cōtra patrē qr ei attribuit potētia. Peccatū aūt ex ignorantia ꝓtra filiū cui appropriat sapientia: Peccatū ex malicia cōtra spiritū sanctū cui appropriat bonitas. Nō dicit aūt peccatū ex malicia ex eo q̄ voluntas peccās tēdat in malū inquātū malum qz ſm Dyoni. de diuinis nominib⁹ nullus opat malū aspiciēs ſz qz est in plena malicia inquātū volūtas ex plena libertate sine actione extrinseca elicit malum velle.

Epieykeya Ca. VI

Hic aristo. determinat de iusto epieikeies q̄ ꝺ est ius directiuū iusti legalis. Circa quod notandum q̄ humani actus de quibus leges vantur in singularibus cōsistunt q̄ sunt contingentia ⁊ infinitis modis variari possunt: ⁊ ideo nō fuit possibile vīr leges regulas instituī que nullo casu paterent instantiam. Unde legislatores attendentes ea que vt in pluribus accidūt leges statuerunt in quibus nō legis verba tantū sed legislatoris mens est obseruanda ⁊ ideo in aliquo casu ꝓticulariter nō est iustū verba legis obseruare. Est ergo necessaria directio iusti legalis in quibusdā casib⁹ q̄ directio fit ꝓ ius epieykes qō se habet vt spēs respectu iusti generaliter sūpti Omne em̄ ius epieykes est iustū ſz nō omne iustū est ius epieykes sic epikeya vel equitas est quedā iusticia q̄ est habit⁹ electiu⁹ talis iusti īclinans magis ad pene minoratiōnē q̄ ad ipius pene rigorē quā quidē habēs dicit vir epieykes qui ēlectiu⁹ ⁊ operatiuus hmōi iusti: verbi gratia in quadam ciuitate statutū fuit sub pene capitis q̄ pegrini nō ascenderent muros ciuitatis ne ſz possint ciuitatis dominiū vsurpare. Hostibus autem irruentibus peregrini ascendūt muros vt defenderent ciuitatē ab hostib⁹ quos tūc nō ē dignū capite puniri. Est em̄ hoc cōtra ius naturale q̄ benefactozibus ꝓ pmio pena reddat. Et iō ſm ius naturale optet dirigere ius legale: q̄uis aūt lex patiat instantiā nihilomin⁹ tūc iuste posita est. Et defectus nō est ex pte legis vel legislatozis: ſz ex pte materie legis vl ex pte actuū hūanoruz qui infinitis modis variari possint vt dictum est. Sic etiā ī natura de communi lege hoīes nascunt cū quinq̄ digitis cōtingit tamen quādoq̄ q̄ nascunt cū pluribus q̄nq̄ pauciorib⁹ qō tamē nō est ex defectu nature vel virtutis naturalis sed ex superhabundantia materie vel defectu. Dicit cōsequenter aris. q̄ licet hominis ad seipm̄ non sit ꝓpria iusticia q̄ iusticia disponit ad alterū vt dictū est hominis tamen ad se est iusticia metaphorice vel similitudinarie dicta inquātum diuersitas potentiarum anime assimulatur diuersitati psonarum quarum vna alteri dominatur sicut ratio dominat appetitui sensitiuo.

Explicit quintus liber ethicorum.

Incipit liber sextus

Via ꝟo extitim⁹

q ¶ In p̄cedētibus libris egit aris. de virtutib⁹ ꝑficiētibus affectū: hic cōsequēter agit de virtutib⁹ ꝑficiētib⁹ intellectū dicēs ꝙ cū inp̄cedentib⁹ dictū fuit virtutes morales cōsistere in medio ꝟm ꝙ recta rō determinat ideo videndū est de virtutib⁹ ip̄am rōnē ꝑficientib⁹. ¶ Diuidit aūt ar. ꝑtē anime rōnē habentē in duo scientificū qđ ē circa necessaria ⁊ rōcinatiuū seu cōsiliatiuū qđ est circa cōtingētia đ quib⁹ est cōsiliū. Q aūt hee ꝑtes aīe sint distincte ꝓbat qꝛ necessariū ⁊ cōtingēs sunt altera genere: ꝯ erit distinctio ꝑtiū aīe hui⁹ obiecta distincta respicientiū. ¶ Circa qđ notandū ꝙ sciētificū ⁊ rōnatiuū dicunt due ꝑticule aīe non ꝙ sint due potentie aīe ex natura rei distincte: sꝫ qꝛ sunt vna potētia ꝟm diuersa officia ꝑtita: que potest etiā dici due ꝑtes ꝓpter aptitudinē quā habet ad recipiēdū distinctos habit⁹ gn̄e dr̄ntes cuiusmodi sūt habit⁹ speculatiu⁹ ⁊ habit⁹ practic⁹. Exēplū hui⁹ pōt adduci in distinctiōe aīe ꝟm portionē superiorē ⁊ inferiorē vbi nō est distinctio nisi ꝟm officia ꝟm Aug. idem em̄ ītellectus inquātū versat̄ circa eterna đꝛ portio superior ⁊ inquātū ꝯsiderat inferiora dicit̄ portio inferior. Sic etiā eadē volūtas diligēdo deū ꝑtinet ad superiorē portionē rōnis ⁊ diligēdo ꝓximū ad inferiorē. ¶ Et si arguat̄ ꝙ potētie habeant distingui ꝑ obiecta necessariū aūt ⁊ cōtingens sunt obiecta genere distincta. ¶ Rn̄deo ꝙ licet hmōi obiecta ꝑtialia distinguant̄ ꝯueniūt tn̄ in vna rōne obiecti scꝫ in rōne entis qđ est obiectuꝫ adequatū potētie intellectiue: nō oꝑtet aūt potētiā distingui ꝓpter distinctionē ꝑtialē obiectoꝝ sub eodē obiecto adeq̄to cōtētoꝝ. ¶ Circa qđ notandū ꝙ ens ponit̄ obiectū intellect⁹ nō solū ꝟm sco. sꝫ etiā ꝟm tho. in p̄ma ꝑte. 79. q. ar. 9. de quo dicit sco. xiiij. q. qđlibetoꝝ. ꝙ obiectū primū naturale potest intelligi dupliciter vno mō ad q̄d potētia naturaliter inclinat̄ ⁊ sic ens est obiectū intellect⁹ creati ꝟm suā totā cōitatē ꝓut scꝫ se extendit ad omne positiuū qđ non est nihil siue sit ens reale sine rōnis cū omne tale sit intelligibile. Alio modo accipit̄ obiectū primū naturale qđ potentia naturaliter pōt attnigere ꝟm ꝯcursū cārū naturaliū ⁊ hoc est ens limitatū. Intellectus em̄ noster sepat⁹ a corꝑe pōt naturaliter cognoscere omne ens limitatū nō aūt ens illimitatū vt deū sub ꝓpria rōne dīnitatis. Obiectū tn̄ naturaliter attingibile ⁊ adequatū intellectui nostro ꝓ statu isto est q̄dditas rei materialis vel sensibilis intelligēdo nō solū de ꝓprio sensibili sed etiā de īcluso eēntialiter vel virtualiter in sensibilibus. ¶ Deinde dicit aris. ꝙ inquirēdū est q̄s est optim⁹ habit⁹ vtriusqꝫ ꝑtis p̄fate scꝫ scientifice ⁊ rōnatiue qꝛ habit⁹ cuiuslibet potētie est optima dispositio ad op⁹ ꝓpriū illi⁹: ⁊ qꝛ habit⁹ innotescūt ꝑ act⁹ Primo videndū est q̄d est opus finale vtriusqꝫ. ¶ Ad cui⁹ euidētiā p̄mittit ꝙ tria sunt in aīa que vident̄ esse principiū ꝓprie opationis scꝫ sensus intellect⁹ et appetit⁹. Sensus aūt nullius opis pōt esse p̄ncipiū eo scꝫ modo vt dn̄et̄ sue opationi: qꝛ sic bruta haberēt dn̄iuꝫ sui act⁹ qđ est manifeste falsum: nō em̄ ducūt sꝫ ducunt̄ impetu passionū appetit⁹ sensitiui. Relinquit̄ ꝯ ꝙ alia duo sint principia actuū humanoꝝ. Intellect⁹ autez in iudicādo habet duos act⁹ scꝫ affirmationē qua cōsentit vero: ⁊ negationē q̄ dissentit falso quib⁹ correspōdēt ꝓportionabiliter duo ī appetitu scꝫ ꝓsecutio q̄ appetitus tendit in bonū que correspōdet affirmatiōi ⁊ fuga que recedit a malo que correspondet negationi. Et quādo illa sic cōcordāt vt qđ rō vere affirmat appetit⁹ recte ꝓsequit̄ et qđ illa negat ille fugit tūc est electio studiosa ⁊ bona: ⁊ sic bonū intellect⁹ practici nō ē verū simpliciter sꝫ verū cōfesse id est cōformiter se habens appetitui recto. Et in-

302

telligit hic cōformiter actiue ⁊ nō passiue: qꝛ intellect⁹ nō cōformat appetitui: sed appetit⁹ ad hoc ꝙ sit rect⁹ debet cōformari recto dictamī rōnis. Bonū āt ⁊ malū speculatiui intellect⁹ est verū ⁊ falsum simpliciter. Ptz itaq; ꝙ op⁹ ꝓprium tā intellect⁹ practici q̄ speculatiui ē veritas ⁊ ī hoc cōueniūt. Differūt āt qꝛ ītellectus speculatiu⁹ cōsistit ī cognitōne veritatis nō aūt practicus: qꝛ noticia practica ē directiua actus volūtatis tā eliciti ab ea q̄ etiā impati. vnde practicū dicit a praxis grecū qd̄ est opatio latine. ¶ Deinde dicit aris. ꝙ p̄ncipiū act⁹ impati scz a volūtate est electio ipi⁹ volūtatis se determinātis que q̄dē electio est p̄ncipiū nō cui⁹ gratia. i. finale sz vnde motus id est p̄ncipiū effectū. Prīcipiū aūt electionis est ipa volūtas ⁊ rō q̄ gratia alicui⁹. i. rō practica que speculatur ꝓpter opari. Intellect⁹ em̄ nō quidē speculatiu⁹ sed practicus ⁊ volūtas sunt vnū principiū opabiliū: vt dictū est ix. metaphice declarādo quō potētie rōnales sunt ad opposita. Ex hoc infert ꝙ electio nō est sine intellectu ⁊ appetitu ac habitu morali qꝛ bona actio nō ē sine more id est sine habitu morali q̄ requiritur cū volūtate vt ꝓmpte ⁊ delectabilit eligat id qd̄ recta rō dictat. ¶ Quia vo habit⁹ practic⁹ diuidit in actiuū q̄ est directiu⁹ opationū īmanētiū cuiusmōi sūt act⁹ virtutū: ⁊ in factiuū q̄ est circa opationes trāseuntes: Ideo cōpat aris. mētē actiuā menti factiue dicēs ꝙ mēs ipa simpliciter sumpta sine appetitu cuiusmodi ē mēs speculatiua nihil mouet ad ꝓsequēdū vel fugiendū. sz mens practica: hec aūt practica actiuascz principaᵗ menti factiue: factiua nāq; subꝑuit actiue. Factiōes em̄ que sunt opatiōes trāseuntes ordinant in actionē que est opatio īmanēs sicut oīa ordinant in vltimū finē q̄ est virtuose ⁊ feliciter opari ⁊ sic actio ipa est finis. ¶ Infert vlteri⁹ aris. ex p̄dictis ꝙ electio est intellect⁹ appetitiu⁹ vel appetit⁹ intellectiu⁹: ⁊ hec scda ps disiunctiue est vera. Est em̄ electio actio appetitus ꝑm qd̄ dirigit ab intellectu. ¶ Cōsequenter dicit aris. ꝙ electio nō est de p̄terito sed d̄ futuro: q̄ em̄ vult operari nō cōsiliat de p̄terito sz de futuro cōtingenti qd̄ nōdū est factum. Illud autem qd̄ est factū nō ꝯtingit nō fieri. i. nō factum fuisse ꝓpter quod recte dicit agatio ꝙ hoc solo priuat deus ingenita facere que facta sunt. i. facere vt illa q̄ facta sunt nō fuerint facta. ¶ Cōcludit itaq; aris. ex p̄dictis ꝙ veritas est opus tā intellect⁹ practici q̄ speculatiui lz aliter ⁊ aliter vt dictū est. Ex quo infert ꝙ illi habit⁹ sunt virtutis vtriusq; ꝑtis intellect⁹ ꝑm quos cōtingit verꝝ dicere qd̄ est bonū intellectiue ꝑtis. ¶ Circa tamen p̄dicta sciendum ꝙ scientificū potest capi dupliciter: vno modo large alio modo stricte. Scientificū large sumptū sumit ꝓ intellectu inquātū versat circa necessaria siue illa ordinēt ad scire siue ad operari ⁊ sic scientificum est in plusq̄ rōnatiuū. Reperit em̄ scientificū hoc mō sumptū nō solū in intellectu vel habitu speculatiuo sed etiā in practico qꝛ actus qui cōtingenter elicit necessario cōcludit sic debere elici vt recte eliciat ꝑm scotū in ꝓlogo primi sniarū vt theorica q̄ ē scientia practica dirigit ī dilectionē dei que potest cōtingenter elici qꝛ possum⁹ deū diligere vel nō diligere. Ad hoc tn̄ vt ille act⁹ recte eliciat optet ꝙ deus diligat ꝓpter se ⁊ sup omnia qd̄ sic pōt necessario cōcludi. Omne summū bonū est ꝓpter se ⁊ sup oīa diligendū. deus ē sūmū bonū: ḡ deus est ꝓpter se ⁊ sup omnia diligēdus. Et hoc mō habit⁹ practicus pōt dici habit⁹ scientific⁹. Rōnatiuū aūt siue cōsiliatiuū reperit solū in habitu practico. Sciētificū vero stricte sūptum ꝓ habitu speculatiuo qui ordinat ad scire ⁊ nō ad opari nō coincidit cū rōnatīo vel practico q̄ ordinat ad opari sz illa ex opposito distinguit. ¶ Notādū īsup ꝑm Sco. in ꝓlo. primi sentētiarū ꝙ praxis a qua sciētia dicit practica ē act⁹ alterius potentie q̄ intellectus naturaliter posterior intellectione natus cōfor-

miter elici intellectioni recte ad hoc vt sit rectus. Operatio em̄ a qua scia dicit̄ practica est actus elicitus seu ꝓductus a volūtate que est altera potētia ab ītellectu vel act⁹ impat⁹ ab eadē sicut volūtas impat pedibus vt gradiant̄ ⁊ hmōi ⁊ talis operatio est naturaliter posterior intellectione. Actus em̄ voluntatis seq̄tur actū intellectus qꝛ ꝟ Aug⁹. nihil ē volitū nisi prius cognitū. Talis etiam actus est nat⁹ cōformiter elici intellectioni recte ad hoc vt sit rectus. Operatio em̄ que dicit̄ praxis pōt recte ⁊ nō recte elici siue bene ⁊ male fieri respectu cui⁹ ponat̄ noticia practica directiua. Ad h⁹ aūt vt recte eliciat̄ oportet ꝙ conformet̄ dictamine recte ratiōis De hac materia satis patet primo ⁊ sexto metaphisice ideo transeo.

Unt vtiq; Ca. II

¶ Supra egit aris. de virtute ītellectuali in generali: hic āt in speciali diuidendo ip̄am in q̄nq; membra scꝫ sciam: artē prudentiā: intellectū: ⁊ sapientiā. Hi em̄ habit⁹ cū sint habit⁹ veridici siue ꝟm quos aīa dicit verū debent poni virtutes intellectuales cū veritas sit bonū intellectiue ꝑtis ex capl'o p̄cedenti nō sic de opinione ⁊ suspitiōe qꝛ ꝟm tales habitus nos cōtingit dicere falsum. Unde ꝑ opinionē que generalr ꝑ syllogismū dyaleticū fit adhereo vni ꝑti cū formidine de opposito. ¶ Et prīo de scientia inquirēdo ei⁹ obiectū dicens ꝙ cū opteat eū qui adgenerat sibi vel alteri sciam certificare se vel alterū ⁊ nō se qui solas similitudines que ꝓbabilitatē ⁊ nō certitudinē inducāt qꝛ oēs q̄ estimam⁹ nos aliquid simpliciter scire suspicamur id qd̄ scim⁹ nō cōtingere ⁊ nō posse se aliter habere: Sequit̄ ꝙ oē scibile est necessariū ⁊ eternum ingenitū ⁊ incorruptibile. ¶ Circa qd̄ notandū ꝙ eternū vel necessariū sumit̄ dupliciter. s. ꝓprie ⁊ similitudinarie. Eternū ꝓprie dicit̄ qd̄ habet existentiā sine p̄ncipio et sine fine: ⁊ hoc modo sol⁹ deus est eternus ⁊ sic nō sumit̄ in ꝓposito qꝛ nō solum habem⁹ sciam de deo sꝫ etiā de naturis rerū creaturaꝝ. eternū vero similitudinarie dicit̄ qd̄ īmutabiliter est verū ⁊ sic oē scibile est eternū ⁊ necessariū qꝛ nō solū de deo est sed etiā de creaturis formant̄ rōnes ⁊ ꝓpositiones īmutabilis veritatis que q̄dē nō sunt necessarie ī essendo sed in significando ꝓpter necessariā habitudinē p̄dicati cū subiecto. Illud etiā de quo habetur scientia dicit̄ ingeītū et incorruptibile qꝛ est de q̄dditatib⁹ rerū que abstrahunt ab existētia actuali quātū ē de se ⁊ iō ꝑ se sunt ingenite ⁊ incorruptibiles lꝫ ꝑ accidēs corrūpant̄ ⁊ generent̄ ad generationē ⁊ corruptionem singulariū in q̄b⁹ existunt. ¶ Tradit cōsequēter arist. originē scie dicēs ꝙ scia habet̄ ex p̄cognitis. est aūt scia habitus demōstratiu⁹ ꝑ demōstrationē acq̄situs Procedit aūt demōstratio ex p̄mis scꝫ ex p̄ncipijs seu ꝓpositionib⁹ īmediatꝭ ⁊ ꝑ se notis vt habet̄ in lib. posterioꝝ que sunt priores ⁊ notiores ꝯcl'one causeq; ip̄i⁹ ꝯclusionis. ¶ Alteri⁹ agit aris. d̄ arte. ē aūt ars circa cōtingētia ꝑ qd̄ differt a scia q̄ est circa necessaria que non dirigūt in opationē cōtingēt̄ eliciendā Cōtingentiū aūt quedā sunt factibilia ⁊ q̄dam agibilia. et differūt factibile ⁊ agibile ꝟm dr̄am q̄ est īter factionē q̄ ē opatio trāsiēs ⁊ actionē q̄ ē opatio īminens de q̄bus tertio ph̄oꝝ. Dicit igit̄ aris. ꝙ ars est habit⁹ factiu⁹ cū rōne vera qꝛ ē veridice directiu⁹ circa opationes transeuntes sicut ars edificatoria dirigit ad domoꝝ cōstructionē: ⁊ ꝑ hoc differt ars a prudētia q̄ est circa agibilia vt statim dicet̄. Differt aūt ars a nā qꝛ nā ē p̄ncipiū ī eo in q̄ ē: ars aūt ē p̄ncipiū motus nō ī opante sꝫ in opato formā ī mām inducēdo. ¶ Notādū tn̄ ꝙ lꝫ ars ꝓprie sūpta eo mō quo sumit̄ hic nō ē scia sꝫ ars habit⁹ practic⁹ ⁊ scia habit⁹ speculatiu⁹: Ars tn̄ large sūpta vt sumit̄ a tulio ī sua rethorica que est collectio multoruꝫ p̄ceptoꝝ seu regularū ad eūdē finē tendētiū bene est scia hoc mō em̄ se extēdit

303

ad habit⁹ practicū ⁊ speculatiuū. ¶ Cō sequenter determinat aris. de prudētia circa qō pmittit q ille dicit prudēs q̄ bene pōt cōsiliari circa totū bene viuere hominis. ¶ Cōsiliū aūt est ō cōtingentib⁹ que sunt in potestate nostra. Ex quo sequit q prudentia nō est scia que ē circa necessaria nō est etiā prudētia ars quia ars ordinat ad factū ⁊ prudētia ad actionē que sunt adinuicē dīa: qō ꝓbat quia aliq̄d aliud a factione est finis ei⁹ qz scz factio ē ad aliquē terminū ꝓductū ī passo. ⁊ ideo dicit actio trāsiens sicut p edificationē ꝓducit dom⁹: sed actionis nō semp finis aliq̄d ad alterū ab ipa. nō ei est necessario ad aliquez terminū ꝓductū ⁊ iō dicit actio īmanēs. Ex his pcludit aris. q prudētia ē habit⁹ electiu⁹ cū rōne vera circa hoīs bona ⁊ mala. Dicitur autē habit⁹ actiu⁹ qz est habit⁹ dire rectiu⁹ ꝑm dictamē recte rationis circa opationes immanentes cuiusmodi sunt opationes virtutū que maxime cōsistūt in opatione voluntatis in qua principaliter cōsistit bonitas ⁊ malicia moralis. Teste eīm Aug⁹. peccatū adeo est volūtariū q si nō esset volūtariū nō eēt peccatū. ¶ Deinde dicit aris. q tpantia saluat ꝓuidētialē estimationē quā intpantia corrūpit. Delectabile ei amatū ⁊ triste oditū licet nō corrūpāt estimationem que nec habet ordinē ad ipam vt q triangulus hz tres angulos equales duob⁹ rectis corrūpunt tū caz que est circa opabile. Cui⁹ ratio est qz ꝑncipia rōnis que fiunt de opabilibus sumunt a fine cui⁹ gratia sunt opanda. intellectui aūt quo ad iudiciū corrupto p delectationē vel tristiciā nō apparebit cōfestim ꝑncipiū sumēdū ex fine nec appebit q oporteat gratia hui⁹ finis elicere et operari vt declarabit in fine hui⁹ libri. ¶ Insuper cōpat prudētiā ad artē dicens q ille qui peccat circa artem volēs ⁊ sponte eligibilior est illo q̄ peccat nolēs ⁊ inuite qz iste peccat ex defectu artis. ꝑm⁹ aūt nō: ⁊ ideo iste est deterior artifex. circa prudentiā vero est ecōuerso. Hā qui peccat in moralib⁹ ex ignorātia vel inuite ē dign⁹ venia. Qui ⁊o volūtarie peccat ē puniendus. est etiā prudētia virtus q̄ dā ⁊ nō ars qz scz prudētia nō solū ē virtus intellectualis sicut ars sed etiā moralis inquātū dirigit in opationes virtutū moraliū. ¶ Deinde dicit q hz subiectū prudentie sit ps anime opatiua q̄ est circa cōtingens nō tñ est solū cū rōne qz cuiuslibet habit⁹ qui est solū cū rōne potest esse obliuio sed prudentie nō potest esse obliuio igit nō est solū cū rōne hz etiam cū appetitu. ¶ Ad euidentiā ꝓdictorū notandū q habit⁹ dat obliuioni ꝓpter otiū vel cessationē ab ope talis habitus. Talis aūt cessatio nō pōt supuenire prudētie cū p ipam tota vita humana regi habeat. et iō pri⁹ corrūpit prudētia p ipsudentiā q̄ supueniat obliuio p cessationē. Et loquit aris. hic de prudētia in genere sumpta siue in vli respectu omnis virtutis que nō pōt esse in intellectu sine virtute morali in appetitu vt ī sequentibus videbit. ¶ Notandū insuper q vt ibi dicet in omni virtute morali requirit prudentia in intellectu regulatiua ⁊ habit⁹ virtutis in voluntate vt ꝓmpte ⁊ faciliter eligat id qō ratio recta dictat ⁊ determinat esse eligendum. Habitus aūt virtutis generalit ex frequentib⁹ electionib⁹ vt habitus castitatis ex frequenter eligere cōtinere. Prudentia vero generat ex frequētib⁹ dictaminib⁹ id est ex frequēter determinate apphendere hoc esse agendū. hz aūt scientia moralis sit habitus actiu⁹ cū rōne vera sicut prudentia tñ in hoc differūt ꝑm sco. in plo. ꝑmi sniarū q sicut ars se habet circa factibilia ad habitū expti ita se hz scientia moralis circa agibilia ad habitū prudentie qz habitus artis et scie moralis quasi sunt remoti ad agendū qz vles sed habit⁹ prudentie ⁊ expti qz geniti sunt ex actibus sunt particulares ⁊ propinqui ad dirigendū. ¶ Agit vlterius aris. ō ictellectu. ē aūt intellect⁹ habit⁹ ꝑnciplox syllogismi ōmōstratiui p quē adgenerat scientia qō sic ꝓbat aris. qz

habitus principiorum est vel scientia vl' ars vel prudētia vel sapiētia vel intellectus Sed non est scientia: qꝛ omne scibile est demōstrabile. Principiū autē demonstratōis non est demōstratio qꝛ tunc esset ꝓcessus in infinitū: ex ꝑmo posteriorū. Q. etiā nō sit ars nec prudentia probat qꝛ illa sūt circa cōtingētia: principiū aūt demōstratōis ē necessariū ꝑmo post. Q. etiā nō sit sapientia ꝓbat: qꝛ ad sapientē ꝑtinet vt habeat demōstratōem de primis causis entiū. Relīquit igit ꝙ habitus principioꝝ sit intellectus nō q̄dez ꝓut intellectus est quedā potētia anime sed talis cognitio dicit intellectus eo ꝙ intellectus statim assentit principijs cognitis termīs Licet aūt alique ꝓportōnes contingentes sint ꝑ se note et inmediate: vt volūtas vult calidum calefacit: ⁊ sic de alijs: et cognitio taliū ꝑncipiorū large posset dici intellectus non tñ proprie: qꝛ vt patet ex ꝑcedeñ. intellectus ī ꝓposito dicit habitus principioꝝ demōstratōis que sūt necessaria. Premisse nāq̄ syllogismi demōstratiui dñt eē necesse: ex primo pos. licet enī cōclusio necessaria bñ syllogiset ex ꝑmissis nō necessarijs sicut verū ex falsis nō tñ demōstratiue. ¶ Demū tractat aristo. de sapientia: Circa quod ꝑmo dicit ꝙ sapientia accipitur dupliciter: Uno mō ꝓ vltima ꝑfectione cuiuslibet artis: et sic sapientia dr̄ ꝟtus artis. i. vltimū de potentia in adipiscendo et attingendo certitudinē artis ī sūmo: ⁊ hoc mō nō dr̄ aliquis sapiens simpliciter sed ꝑticulariter puta sapiens latomus vel barbitonsor: et sic nō sumit in ꝓposito sed sumit ꝓ noticia specl'atīa primarū causarū et principioꝝ omniū entiū cuiusmodi est habitus metaphe que est circa ꝑma ꝑncipia entium siue incōplexa vt sūt deus et intelligentie siue cōplexa vt sūt cōia principia de quibus ait metaphisica rōnes terminoꝝ notificādo vt quid est totum q̄d est pars ⁊ sic de alijs: vt dictum est quarto meta. ⁊ talis habitus facit hoīem simpliciter sapientez. cuius ē om̄ia scire in vniuersali scz ⁊ ꝑm rōem entis: t vhabetur primo metaphi. Est aūt sapiētia certissima vt dcm̄ ē ibidā prīo qꝛ tractat de cōmissiuis. vñ sic sapientia ꝑticulariter sumpta est cognitō certissima in qualibet arte ꝑticulari: ita q̄ ē simpliciter sapientia ē maxime certitudinis. Certitudo etiā sapienlie patet scdo ex hoc qꝛ est circa primas causas q̄ de natura sua sūt ꝑfectissime cognoscibiles. Ex ꝑdictis infert ꝙ cū sapientis non sit solum scire conclusiones que oriunt ex principijs sed etiā ipsa principia sequit ꝙ sapientia est intellectus et scientia: et sic sapientia quodāmodo vtrunq̄ includit. Differt tamē sapiētia a sciētia quia sapientia est circa causas altissimas non sic scientia. Differt aūt ab intellectu: qꝛ licet inquirat de coībus principijs nō tñ de proprijs principijs sciētiarū ꝑticulariū. Infert cōsequēter aristo. ꝙ sapīa est caput omniū habituū intellectualiuz cū sit circa optima et nobilissima entia cuiusmodi sūt deus ⁊ intelligentie. Unde dicit ꝙ inconueniens ē ꝙ si q̄s existimet scīam polliticā vel prudētiā eē nobilissimam cū hoc circa cuius cōsiderationem versat non sit optimū et nobilissimū oīm entiū: qꝛ igitur habitus q̄ ē de honorabilissimo subiecto est nobilius ex primo de anima sequit ꝙ sapientia erit habit⁹ nobilissimus inter habitus intellectuales. ¶ Deinde dicit sapīam differre a prudētia qꝛ sapīa est circa vniuersalia: prudentia aūt cū sit actiua non ē solū circa vniuersalia sed etiam circa singularia circa q̄ sūt actōnes. Unde si aliquis medicus sciat in vniuersali ꝙ carnes leues sūt sane et digestibiles talis non inducit sanitatē ex illa vniuersali noticia sed is qui scit in ꝑticulari carnes volatilium eē lenes et sanas de facili sanitatem inducz.

Rit. Capitu. III.

¶ Postq̄. p. in ꝑcedeñ. detmīnauit de quinq̄ habitib⁹ intellectualibus: hic cōsequēter detmīat de ꝑtibus prudētie. Et primo de eius ꝑtib⁹ subiectiuis que st̄ prudētia politica que

ordinat hoiem ad bonuz cõe ciuitatis et
prudentia yconomica q̃ ordinat ad bonũ
cõe domus vel familie ⁊ prudẽtia q̃ ordi
nat ad bonũ ꝑ̃ticulare q̃ retinet nomẽ com
mune qz talʼ manifeste videt esse prouden
tia ⁊ põt dici prudentia ꝑsonalis vel mo
nastica. ¶ Dicit autẽ q̃ politica et prouden
tia sũt idẽ habitus licet ipsis non sit idez
esse hoc cõitez exponitur non q̃ politica
sit idem habitꝰ ſm substantiã cuiuslibet
prudentie q̃ ordinat ad bonũ cõe sed pru
dentie que ordinat ad bonũ que est idem
habitus cũ politica ſm rem sz ordũt ſm
rõem : qz ille habitus dicitur prudentia
put ẽ recta rõ rerũ agibiliũ: ⁊ oz politica
sez in ordine ad bonũ cõe. ¶ Deinde di
uidit prudentiam politicã in duas ꝑtes
sez in architectoricam que dicit legis po
sitiua: que sez ꝑficit et reddit principem
bonũ q̃ quam ſm rectã rõem ponit leges
bene viuẽdi cũ ciuibus sicut architector
ponit leges opandi suis manuartificib⁹
Alia ẽ prudẽtia q̃ est legis executiue cir
ca negotia ciuitatis q̃ a ciuitate oñ politi
ca vel ciuilis . Ad hãc ꝑtinet snĩa que ẽ
applicatio rõis vlis ad aliꝰ ꝓticulaꝝ ope
rabile tales aũt leges positas in ciuitati
bus exequeñ. oñr ciuiliter conuersari .
¶ Deinde dicit arist. q̃ prudẽtia ẽ consi
liatiua seu inquisitiua ⁊ indicatiua ſm q̃
sumũtur due ꝑtes prudẽtie sez eubolia q̃
ꝑtinet ad cõsiliũ et synesꝭ que ꝑtinet ad iu
diciũ. ¶ Cõsequẽter excludit quendã er
rorẽ ꝓuenientẽ ex opinione eoꝝ q̃ inor
dinatũ amorẽ hñt ad seipos ⁊ ex hoc exi
stimant q̃ illi soli sint prudẽtes q̃ propꝫ
negotijs intendũt dicẽtes politicos non
esse prudẽtes sz supuacuis rebus intẽdẽ
tes et aliq̃d opantes ꝑ̃lus q̃ ad eos spe
ctet: hunc errorẽ excludit arist. dicẽs q̃ p
ꝑtiũ bonũ vniuscuiusq̃ singularis ꝑsone
nõ ꝑt esse sine recta dispensatõne domus
seu vrbanitate seu recta dispensatõe ciui
tatis sicut nec bonũ ꝑtis sine bono totiusꝫ
et sic intendẽtes bono cõi propꝫ bono ĩ
tẽdũt. ¶ Vlteriꝰ mãifestat q̃dã q̃d supra
dictum ẽ sez q̃ pruden tia nõ solum ẽ cir
ca vlã sed etiã circa singularia dicens q̃
signũ huius ẽ qz iuuenes faciliter ꝑñt ef
fici mathematici nõ aũt prudentes: quia
prudentia ẽ circa singularia q̃ cogñscũtur
ꝑ experiẽtiã ad quã requirit̃ tꝑis longitu
do cuiusmodi sũt actus humani quorum
nõ hñt iuuenes experientiam. Sic etiã di
cit q̃ citius ꝑñt effici matehẽatici q̃ phi
sici vel sapientes vl̃ metaphisici . Cuius
causa est qz mathematicalia nõ transcen
dũt imaginatõem nec req̃rũt experientiam
ꝓphisicalia aũt licet nõ excedãt sensuz ⁊
imaginatõem requirũt tñ experientiam.
cũ nõ abstrahãt a motu ⁊ mã sensibili sic
mãlia. experiẽtia aũt ẽ sẽsibiliũ: ⁊ ideo di
cit arſ. q̃ principia materialia cognoscũt
ꝑ experientiã: Methaphisicalia vero tran
scẽdũt sẽsũ ⁊ imaginatõez ⁊ req̃rũt vali
dũ intellectũ. vnde dicit q̃ iuuenes hec
sez metaphicalia non credũt id est nõ at
tingunt mente: licet ea dicant esse. Ex q̃
patẽter innuit̃ q̃ habita logica q̃ docet
modũ sciẽdi ꝑmo iuuenes sũt inbuendi ĩ
mathematica: deinde in ꝓbica. quarto ĩ
ethica. et postmodũ in metaphisica.

¶ Probat vlterius prudẽtiam esse circa
singularia ex hoc q̃ est habitus consilia
tiuus . In cõsiliãdo aũt ꝓtingit dupliciter
peccare: vno mõ circa vlẽ vbi fũdat̃ ma
ioꝝ ſylogiſmi ꝓactici : vt dicendo oñes
aque ponderose sũt ꝓaue. Alio mõ circa
singulare vbi fũdat̃ minoꝝ puta aqua
hui⁹ fontis ẽ põderosa. Est igit̃ prouden
tia alio mõ singulare q̃s ẽ extrẽuz opabi
le qz ad ipa singularia q̃ sũt circa opatõs
applicat prudẽs vlia principia agẽdoꝝ.

Doctet. Caplñ. IIII.

¶ Supra determinauit arist. de
ꝑtibus subiectis prudẽtie: h̃ de
termiat de eubulia synesi ⁊ gnome q̃ pos
sũt dici ꝑtes ãſi integles prudẽtie qz ha
bẽt quãdã similitudinẽ cũ ꝑtib⁹ integra
libus inq̃tũ req̃rũt ad ꝑfectũ actũ prudẽ
tie. est enĩ prudẽtia cõsiliatiua et iudica
tiua. eubulia aũt ꝑtinet ad cõsiliũ. Sine
sis ãſo ⁊ gnome ꝑtinẽt ad iudiciũ. Pñt
etiã dici ꝑtes potẽtiales prudẽtie qz nõ
attingũt ad completã rõem prudentie cu

ius est non tm̃ consiliari et iudicare sed etiam p̃cipe. vt infra videbitur licet concurrãt ad quosdã eius actus secũdarios. Dicit aũt arist. q eubulia nõ ẽ scientia: qz habẽtes sciam nõ iã querũt de illis q̃ sciunt. eubulia aũt cũ sit quoddã cõsiliũ est cũ inq̃sitõe. Omne enĩ cõsiliũ ẽ cũ inq̃sitõe: oiñe eñ cõsilium est questio q̃dam ⁊ non econuerso.

¶ Deinde oñdit q eubulia non ẽ eustochia nec solercia: Circa qõ notãdũ q solercia vel eustochia est quedã abilitas ad velociter inueniẽdũ mediũ ad cõcloem ĩ ferẽdã. Solertia dr̃ tm̃ generaliter ĩ omni materia. eustochia vo ĩ mã morali. Unde dicit arist. q eustochia ẽ q̃dã solercia. Q aũt eubulia nõ sit eustochia ꝓbat qz eustochia ẽ cõiecturatio velox ⁊ sine inquisitione rõis. eubulia vo ẽ cõsiliatio cum inq̃sitõe. Ad bñ nanq̃ cõsiliandũ nõ solũ req̃rit excogitatio eox que sũt ad finẽ sed req̃rit temp⁹ cõgruũ: vt viz hõ nec sit nimis velox vel p̃cipitans nec nimis tardus in cõsilijs.

Ulterius dicit q eubulia non est opinio quia opinio licet non sit certa: determinat se tamen ad vnam partem. eubulia vero ad nullam partem declinat. Opinio autem est alicui⁹ enũciatio. eubulia aũt nõ ẽ enũciatio sz inq̃sitio. Quia vo ille q̃ male consiliat dr̃ peccare ĩ ꝓsiliando: q̃ aũt bñ consiliat dr̃ recte cõsiliari: ⁊ talis ẽ eubulus ideo eubulia ẽ rectitudo q̃dã cõsilij. Ad dr̃ ab eu qõ ẽ bonũ ⁊ bolis qõ ẽ ꝓsiliuz. et sic ad ꝓfecte sciẽdũ q̃d ẽ eubulia oportz scire q̃d ẽ cõsiliũ ⁊ circa q̃d sit: de quo dictum est in tertio. ¶ Deinde dicit q eubulia non est rectitudo consilij proprie sumpta que sez ẽ in malũ finez sicut incõtinẽs dicit recte cõsiliari qñ p suã rõem inuenit viam efficaciter ducentem ĩ finẽ malum puta adulterium. est etiã eubulia rectitudo cõsilij in finẽ bonũ p viam bonam sicut enĩ nõ recte syllogizaret qui concluderet sic non est eubulia ꝑm quam clusionem veram p falsum syllogismum aliq̃s adipiscit finẽ quẽ nõ optet et nõ p viã p quã optet puta si q̃s furet vt pauperi subueniat. Cunq̃ prudentis sit bene cõsiliari optet q eubulia simplicit dicta sit rectitudo consilij in ordine ad illũ finẽ circa quã verã estimatõnem hz prudentia simplicit dicta que ẽ circa totum bñ viuere hois. Illa enĩ q̃ dirigit ad aliquẽ finẽ pticularẽ nõ est eubulia simpliciter dicta sed eubulia quedam. ¶ Ex predictis patet q eubulia ẽ rectitudo cõsilij ad finẽ bonũ simplr̃ p vias cõgregans et tpe p̃nti. Determinat ꝓsequẽter arist. de sinesi circa qõ dicit q sinesis ꝑm quã dicimus aliquos esse sinetos. i. sensatos nõ est totaliter idem q scientia vel opio qz cum nullus scit qui non habeat scientiã vel opinionem si sinesis esset scientia vel opinio tunc oñes homines essent sensati: quod patet esse falsum. ¶ Deinde cõparat sinesim ad prudentiam dicens q licet sint circa idez qz vtraq̃ est circa cõsiliatiua: differunt tamẽ qz sinesis est solus iudicatiua prudentia vero est preceptiua

Ad cuius euidentiã notãdũ q vt dcm̃ est in precedeñ. Prudentia ẽ recta ratio rerum agibilium. Uñ oportet q illesit precipuus actus prudẽtie q̃ est actus p̃cipuꝰ rõis agibiliũ. Circa quod sunt tres actus quorum primus est consiliari quod pertinet ad inuentionẽ. Ad cõsiliari est querere: vt supra habitum est. Secũdus actus ẽ iudicare de mediis inuentis an sez sint vtilia ad vltimum finem consequendum et qõ illorũ sit vtilius. Tertius actus est precipere qui q̃dem actus consistit in applicatione consiliatorum et iudicatorum ad operandum et hic est principalis actus prudentie. Unde dicit Aristotiles q prudentia est preceptiua vt procedatur ad actum: quia finis eius est determinare quid oportet agere vel non. Consiliari autẽ quod pertinet ad eubuliam et iudicare quod pertinet ad sinesim sunt actus secundarij prudentie. Exemplum: vt aliquis potest p eubuliam inquirere et per sinesim iudicare q homines ad consecutionem vltimi

finis debent ab illicitis voluptatib⁹ ab stinere. Et demum intellectus prudētis hanc cognitōem ad opus applicando p̄cipit volūtati fugā voluptatū et ꝓsecutionē virtutū: et sic regulat volūtatē dictādo seu determinādo ꝙ oꝑtet eā sic oꝑari si finē vltimū velit cōsequi. Istud aūt p̄cipe ē stimnlare volūtatē ad bonū quod a theologicꝭ vocatur sinderizare. ¶ Est enī sinderisis habitus principioꝝ practicoꝝ in intellectu vt puta deo ē obediendum: ꝓximo non est iniuste nocendū: vt dictum est in p̄cedentibus. Intellectus igitur prudentis applicando huiusmōi principia ad ꝑticulare agibile stimulat volūtatē ad bonū et facit eā remurmurare contra malum. Per predicta autē nō potest concludi intellectum esse nobiliorem volūtate qꝛ intellectus nō absolute p̄cipit volūtati cum volūtas sit libera et possit nō agere sed p̄cipit ꝑ modum cause subseruientis ipsam voluntatē dirigēdo sicut puer lumīs portitor dño suo subseruit. E contra aūt voluntas absolute p̄cipit intellectui vt ītelligat ꝑ modū cause suꝑioris ita ꝙ non potest intellect⁹ resistere voluntati. Unde patet voluntatē nobiliorem esse ītellectu. Hinc est ꝙ habitu charitatis informat̄ que alijs v̄tutibus suꝑeminet. ¶ Agit vlterius aristo. de gnome que est rectitudo iudicij ī his in quibus oꝑtet a cōmuni lege recedere Ad cuius euidentiam sciendū ꝙ sicut in appetitu humano debet eē iusticia q̄ d̄r iusticia coīs q̄ ē iuris cōmunis electiua. qd̄ q̄dē ius dicit̄ ius legale ⁊ habet locū vt in pluribus licet deficiat in quibusdā paucis casibus ⁊ cum hoc debet esse alia iusticia iuris singularis ⁊ epieykes electiua qd̄ est directiuū iuris legalis: ⁊ illa v̄tus dicitur epikeia: vt dictuꝫ est in .v. huius: Sic etiaꝫ in intellectu est quedā noticia iuris communis discretiua que dicitur Sineꝭ habens locum vt in pluribus: ⁊ cuꝫ hac est alia noticia iuris epieikes et singularis discretiua que dicit̄ gnome habens locum in paucioribus. ¶ Deinde compat aristotiles habit⁹ predictos adinuicē dicens ꝙ om̄es habitus p̄fati sūt in idem tendentes. Om̄es em̄ tendunt circa singularia extrema et singularia operabilia. Eubulia inquirēdo sineꝭ ⁊ gnome iudicando et prudentie p̄cipiendo. Idez etiam dicit de intellectu qꝛ si est extremoꝝ in vtraqꝫ ꝑte accipiendo extrema siue in sursum ascendendo vt sunt vniuersalia siue deorsum vt sūt singularia. Extrema quidem vltima sūt ꝓpositiōes prime et inmediate q̄ cognoscūtur cognitis termīs quarū quedā sunt d̄ necessarijs vt in scientijs speculatiuis ⁊ quedā de contingentibus vt in practicꝭ qꝛ intellectus ē extremoꝝ siue vniuersalium siue singularium. ex hoc infert arꝭ ꝙ est principiū et finis ⁊ loq̄tur de intellectu practico ꝓcedendo enī ab vniuersalibus ad singularia intellectus vniuersalium est principium et intellectus singularium est finis. et hic ꝓcessus est cuꝫ descendimus a principijs moralis scientie ad opera prudentie ꝑ syllogismū prudentialem in quo etiam minor est singularis. Procedēdo vero a singularibus ad vniuersalia intellectus singulariuꝫ ē principium et intellectus vniuersalium est finis. et hic processus est cum colligimus principia moralis scientie ex experientia oꝑm humanorum. Unde d̄t arꝭ. ꝙ oportet bene oꝑantem habere sensuꝫ singularium: hic autem sensus est intellectiuus a quo homines dicūtur sensati: de quo dicit Aug⁹. xj. de ciuita. dei: ꝙ animus rectissime dicitur sensus. vel potest sensus sumi pro vi cogitatiua que dicitur vis experimentatiua q̄ ab Aris. vocatur intellectus passiu⁹ in li. de anima. Dicitur etiā rō ꝑticularis qꝛ ē collatiua intentionum indiuidualium. ¶ Demuꝫ dicit arist. quoddaꝫ documentum dicēs ꝙ in disciplīa moralium non min⁹ oportet attendere ad opera virorum seniorū et expertorum q̄ ad determinatōnes scolasticorum: quia enī ex longa tꝑm experientia habent vsum intellectualem seu rectum iudicium de operibus humanis ideo optime vident principia ⁊ regulas

actuum humanorum. ¶ Ad euidentiam predictorum notandū ꝙ eubulia sineſ ⁊ ⁊ gnomi ponūtur a quibusdam habitus distincti a prudentia: ꝑ qua opinione facit illud qđ dicit aristo. ꝙ sūt habitus in idem tendentes. Alij vero dicūt ꝙ põere tot habitus videtur superfluum cum consiliari qđ ꝑtinet ad eubuliam ⁊ iudicare qđ ꝑtinet ad sinesiz ⁊ gnome sint actus prudentie q̄ est habitus consiliatiu⁹ et iudicatiuus ſm aristo. vt dcm̄ est in p̄cedentibus. Dicūtur aūt esse habitus qꝛ sunt quedā abilitates naturales dicente Aris. ꝙ naturalia videntur esse hec sed ꝙ videmus esse aliquos naturaliter aptos esse ad recte consiliandū alios ad iudicandū alios vero ad precipiendū sibi ⁊ alijs que quidez abilitates naturales habent cōplemētū ab habitū prudētie inclināte ītellectū ad hmōi actus q̄ q̄dem vt disponit ad omnia opa p̄dicta dicit̄ prudentia. Ad hos tres modos actus prudentie p̄nt reduci ꝑtes prudentie q̄ a quibusdam varie assignant̄. A Tullio eniz ponūtur memoria intelligētia et prudentia. A macrobio aūt ponūtur ratio intellectus circumspectō ꝓuidētia docilitas et caucio. Ab alijs v̄o solercia seu eustochia. Ad p̄mum enī actum prudētie ꝑtinet q̄ est consiliari eustochia docilis̄ memoria et ratio. Cōsiliari nanq̄ est q̄ddā querere. Ad bene aūt querere requirit̄ ꝑtās inueniendi que si habeatur ex propria sagacitate potest dici solercia vel eustochia que licet ꝓprie sumēdo termīos drn̄t ab inuicē et ab ebulia vt dcm̄ ē in p̄cedentibus: large tamē p̄nt sumi ꝑ eodem scz ꝑ idoneitate inueniendi mediū in agibilibus. Si v̄o habeatur ꝑ alienā eruditionez p̄supponitur docilitas: vt. s. homo sit bn̄ susceptibilis discipline documēta alioꝝ nō cōtemnēdo. Requirit̄ etiā retentio inuentoꝝ ad qđ facit memoria ac collatio inuentoꝝ in inquisitōe cōsilij ex quibusdam ad alia ꝓcedendo qđ est ratōis opus. ¶ Ad secundū v̄o actū prudentie q̄ est recte iudicare ꝑtinet intellectus seu intelligētia que ē sana estimatio finis ꝓpter quem oꝑtet ꝺ et nunc opari a quo quidē fine sumūtur prīcipia ad ea q̄ sūt ad finē. Requiritur etiam circumscriptio omniū circumstantiarū que debentur opinioni. Secūdo requiritur cautio seu cautela que est discretio bonorum ⁊ maloꝝ possibiliū euenire actui seu opationi. ¶ Ad tercium aūt actum prudentie qui est precipe ꝑtinet ꝓuidentia ꝑ quā aliud futurū ꝓspicitur vt caueat̄ vel effectui mancipetur. Est eī causa applicandi ad opus consiliata ⁊ iudicata. ¶ Numerantur etiā a quodam int̄ ꝑtes prudentie dialetica rethorica et phisica. quod a beato thoma dupliciter exponit̄ Uno mō ꝙ ibi sumitur prudentia large ſm ꝙ includit scīam specl̄atīam: ⁊ sic ꝑtes ei⁹ ponūtur dialetica rethorica ⁊ phisica ſm tres modos ꝓcedendi in sciētijs quoꝝ vnus ē ꝑ demōstratōem ad scīam causandam ⁊ ꝑtinet ad phisicam: vt sub phisica intelligūtur omnes sciētie demōstratiue. Alius modus ē ex ꝓbabilibus ad opinionē faciendaz quod pertinet ad dialeticam. Tertius modus est ex q̄busdam coniecturis ad suspicionem inducēdam vel aliqualiter ꝑsuadendum: ⁊ ꝑtinet ad rethoricam. Alio mō exponit̄ sumendo experientiaz proprie ad quā hec tria ꝑtinent inquantum ratiocinat̄ interdum ex necessarijs ex ꝓbabilibus ⁊ int̄dum ex quibusdam coniecturis.

Ubitauit. Ca. V.

¶ In p̄cedentibus determīauit aristo. de ꝑtibus prudentie ⁊ ei⁹ connexione: hic cōsequēter determinat de vtilitate sapientie et prudētie et eius connexione cuz virtutibus moralibus. Utilitatē aūt sapiētie et prudentie ostendit remouēdo dubitatōem que cōmunit̄ ex rationibus aliquoꝝ oritur dicentium istas v̄tutes esse inutiles ad felicitatem. Quod sic probant primo de sapientia: Felicitas est operatio ſm virtutem: illa ergo virtus que non est consideratiua alicuius humane operatōnis inutilis ē ad felicitatem. talis autem ē sapientia: cōsiderat enī causas altissimas ⁊ prīcipia p̄

306

ma circa que nulla opatio videt esse: ergo sapientia est inutilis homini. Secundo pbāt hoc de prudentia qr habit⁹ ad bñ opari vtilis reddit nos bñ opatiuos prudētia aūt nō est hmōi qr hō opat opera vtuosa ex eo q habz habitum virtutis ⁊ nō qr cogscit illa. prudētia aūt solū cognoscit opabilia: ergo prudentia nō ē vtilis ad bñ opari. ¶ Has rōnes soluit aristo pmo genaralit dicēs q sapientia ⁊ prudentia sūt vtiles posito q nullā haberēt opatōem circa felicitatē eoq sunt pfectiones anime. ¶ Deinde soluit illd in speciali quod obicitur de sapientia. d. q sapientia maxime facit ad felicitatem cū sit pncipiū cōtemplatōis in q̄ maxime consistit felicitas. Q aūt obicit de prudentia soluit dicens q ad opus vtutis requrūtur duo. Unū ex parte appetit⁹ scz recta intentio in finē quā facit virtus moralis inclinās volūtatē ad rectam electōez eorum que sūt ad finem sm dictamen recte ratōis vt scz opetur vtuose ppt opere rum bonitatem ⁊ vltimi finis assecutōez Q enīz metu ignorantia vel intentōne mala opa iusta faciūt nō opant iuste nec studiose. Requiritur etiā ad opus virtutis aliud ex pte intellectus scz sana estiatio agendoꝝ in pticulari qd facit prudētia que est regulatiua volūtatis. ¶ Ostēdit etiam aristo. vtilitatē prudētie compando ipam ad naturalem industriaz dicens q in intellectu est q̄dam naturalis potentia que vocatur demotica vel naturalis industria que est quedam aptitudo intellectus ad pmpte exequendum: qd homo intendit opari que quidem est indeterminata ad bonum et malum. Und respectu mali finis est vitupabilis ⁊ vocatur astucia que est quedam calliditas per quam mali homines sciunt adipisci finem peruerse intentum. Si vo intētio ad quam pficiendam intendit sit bona ē laudabilis ⁊ pficitur talis potētia p prudentiā: ⁊ idcirco prudentia ē necessaria ad opus virtuosum: vt determinat preiatā potentiā ad bonum. ¶ Consequenter agit aristo de connexione prudentie cū virtutibus moralibus. Et primo ostēdit prudentiam non esse sine virtute morali quia prudētiales syllogismi que sunt de operabilibus habent principium sumptum a fine: puta qr finis est talis. s. bon⁹ vel optimus optet sic operari. Hoc autē nō pt veraciter apparere nisi homini o no p virtutem. Peruertit enim malicia estimatōem prudentie ⁊ mentiri fac circa practica principia quare impossibile ē q aliquis sit prudēs nisi sit bonus p virtutem. ¶ Sed contra hoc arguitur sic: In intellectu potest esse rectum dictamē de opabilibus absqz hoc q volūtas eligat cū volūtas sit libera: ergo in intellcū pōt generari habitus prudentie licet in volūtate nō sit habitus vtutis moralis. Cōsequentia patet qr prudentia generatur ex hmōi dictaminibus. Ad euidentiam huius notādū sm Sco. 36. 3. sen. q sicut ars respicit factibilia: ita ⁊ prudētia agibilia: nec est maior connexio vtutum agibilium vt respiciantur ab vno habitu q̄ factibilium: sicut ergo diuersa factibilia requirunt diuersas artes propas ita diuersa agibilia prudentias aliquas proprias: et sic respectu diuersarum virtutum moralium possunt esse plures pticulares prudentie licet sit vna prudētia simpliciter seu vniuersaliter sumpta respectu omniū virtutum moralium. Argumentum igitur bene pbat q prudentia pticularis respectu vnius vtutis potest esse sine alia. Phs enim dicit q est impossibile hominem esse prudentem nisi sit bonus loquitur de prudētia simpliciter sumpta. nullus enī pōt esse simpliciter prudens respectu omis virtutis nisi sit bonus. Execat nanqz malicia intellectum dupliciter scz priuatiue ⁊ positiue. Priuatiue quidem auertendo intellectū a recta ꝯsidatiōe volūtas eī eligēs oppositum alicuius recte dictati non pmittit intellectum diu stare in illo rcō dictamine sed auertit ad cōsiderandū aliqd alid inptinēs vt sine displicētia ⁊ conscientie remorsu opetur qd sibi libet. Positiue aūt execat: qr sicut volūtas recte eligēs finem puta castitatē vel beatitudinem pcipit intellectui ꝯsiderare illa

q̃ sũt necc̃ria ad illũ finẽ ex q̃bus cõsidera
tionib⁹ generat̃ habit⁹ prudẽtie: ita vo-
lũtas p̃stituẽs sibi malũ finẽ impat intel-
lectui cõsiderare media vl̃ rõnes appen
tes ad cõsequẽdũ illũ finẽ puta ad dele-
ctabilia ꝓsequẽda ⁊ terribilia fugienda
ex q̃bus cõsideratiõib⁹ generat̃ habitus
inprudẽtie seu stulticie q̃ directe oppo-
nitur habitui prudẽtie ⁊ est error ĩ agibi
libus licet non circa speculatõnem: ⁊ sic
volũtas mala execat non quidem facien-
do errare intellectum circa prima princi
pia practica in se considerata cũ sint no-
ta ex terminis sed faciendo intellectũ ha
bere habitũ considerãdi om̃ia media ad
malũ finem impediẽdo ip̃m a cõsiderati
one principioꝝ ⁊ ne frequẽtius applicet
ipsa principia practica ad ꝑticulare agi-
bile: et sic non põt generari habitus pru
dentie simpliciter sumpte ex dictamĩbus
intellectus licet generetur aliq̃ ꝑticula-
ris prudentia respectu alicuius v̄tutis.
Hoc mõ intelligit̃ qd̃ d̃t ph̃s q̃ malicia
mentiri facit circa principia practica.
¶ Ulterius ꝓbat v̄tutes morales nõ eẽ
sine prudẽtia. Circa quod p̃mittit q̃ v̄-
tus moralis ĩ appetitu simplr̃ se hz ad a-
liquã naturalẽ potẽtiã sicut prudẽtia ĩ in
tellectu se hz ad demoticã q̃ habz q̃ndaz
sil̃itudinẽ adinuicẽ lz nõ sint idem vt pa
tet ex p̃cedeñ. Q̃ aũt sit tal̃ natural̃ po-
tentia in appetitu ꝓbat qꝛ videt̃ in om̃i-
bus hoĩbus inexistere singl̃os mores ali
qualiter ꝑ naturã qꝛ confestim a natiui-
tate videmur eẽ iusti tpati et fortes: ⁊ sic
de alijs virtutibus ꝟm exigentiã natura
lis inclinationis in qualibet ꝑsona. ideo
videt̃ q̃ habemus quãdã potẽtiã ĩ nob̃
ignotam ad ꝑfctões virtutum moraliũ.
¶ Circa quod notãdũ q̃ naturalis incli
natio ad v̄tutes cõis ẽ om̃ibus ĩ appeti-
tu intellectiuo: que quidem est inchoati
ua virtutis. Uirtus aũt est complemẽtũ
illius naturalis inclinatõis qꝛ ꝑ natura-
lem potẽtiã opari possumus sed nõ pos-
sumus opari optime. Per v̄tutem vero
supra additã naturali inclinatõni possu-
mus opari optime: ⁊ hoc mõ virtus ẽ vl
tima dispositio ad bene et optime opar̃
sic̃ potentia est primum de virtute. Item
Notandũ q̃ ista naturalis inclinatio ad
bonũ licet sit cõmunis omnibus non ta-
mẽ equal̃r inest om̃ib⁹ qꝛ q̃dã sũt magis
vel minus ꝓni ad bonũ: ⁊ ꝟm hoc st̃ ma
gis vel minus ꝓni ad malum: ꝓnitas q̃
q̃ ad malum ortum habet ex varia cor-
poris dispositõe ꝟm quã aliq̃ sũt ꝓniores
ad luxuriã alij ad irã: et sic de alijs. De-
inde dicit arist. q̃ vltra has v̄tutes na-
tur ales optet h̃re v̄tutes p̃ncipales scz
morales: tl̃es eĩ v̄tutes nãles insũt nob̃
mõ irrationali in q̃ cõicãt nobiscũ pueri
et bestie ꝟm quandaz sil̃itudinẽ sicut leo
naturaliter fortis est et liberalis. Tales
aũt habitus existẽtes sine ratõe videtur
esse nociui: sicut nanq̃ corpus aliquod
carens visu puta homo cecus si moueat̃
velocius forti⁹ leditur. Sic si aliq̃s h̃ns
fortem inclinatõem ad opus virtutis nõ
adhibeat discretionẽ rõis accidit ei gra-
uis lesio: vt si homo fortis sine ratiõe ex-
pectaret quecũq̃ terribilia de facili mor
talit̃ lederetur. Sũt ḡ necessarij habit⁹
v̄tutum moralium que inclinant volun
tatem ad recte operandum ꝟm conformi
tatem ad rectam rationẽ. Cõcludit ḡ ari
stotiles q̃ sicut in parte intellectiua sunt
due species vna ĩ natura scz demotica ⁊
alia acq̃sita. s. prudẽtia: sic ĩ ꝑte appeti-
tiua ẽ v̄t⁹ nãlis ⁊ moral̃. ¶ His p̃miss
oñdit v̄tutes morales ñ posse eẽ sine pru
dẽtia p̃mo testĩonio soc̃tis diceñ. v̄tutes
eẽ prudẽtias ĩ q̃ vno⁹ dicebãt recte: alio⁹
nõ recte. Peccabat enĩ dd̃⁹ oẽs v̄tntes
eẽ prudẽtias: recte v̄o dicebat asserẽdo
q̃ ñ ꝯtingit ip̃as sine prudeñ eẽ. H⁹ etiã
ꝓbat testi⁹ cõitatꝭ qꝛ oẽs recte diffinien⁹
v̄tutẽ apponũt ꝟm rectã rõez ꝑ q̃d inuit̃
v̄tutes morales ñ eẽ sine prudeñ q̃ ẽ rcã
rõ rez agibiliũ. Et siq̃dẽ v̄t⁹ nõ so^m ꝟm
rectã rõnem alienã sz cũ recta rõne ꝓp̃a.
Agit ꝯñr arꝭ. de cõnexiõe v̄tutũ morali
uz int̃ se q̃ ꝟz sco. nõ st̃ sic cõnexe q̃n vna
possit eẽ ꝑfcã sine alia: q̃d patz qꝛ vn⁹ hõ
pl⁹ nãl̃r inclinat̃ ad vnã v̄tutẽ q̃ ad aliã
⁊ sic potit̃ exercitari circa opa vni⁹ v̄tutꝭ

ꝛ non circa opera alterius: et sic generabitur vna virt⁹ moralis ꝛ nō alia. Et hoc est q̄d ōt aris. q̄ idē nō ē optime nat⁹ ad oēs q̄re hāc q̄dē sciuit id ē acq̄siuit hanc ad quā nō ē optie nat⁹ nequaq̄ assumēs et licet etiā possit esse vna virtus pfecta sine alia nō tñ pfecte ducit ad finē x̄tutū nec pfecte cōseruat sine alia nec homo ē pfecte moralis nec simpliciter bon⁹ nisi habeat oēs: ꝛ hoc ē qđ dicit Aris. ſm q̄s aliqs ōr simpliciter bonus nō contingit separari. simꝫ enī prudētie vni existēti inerūt oēs. Et loquit de prudētia vna nō in specie sed in genere: sicut enī temperantia lz sit vna virtus est tamen gen⁹ inter medium respectu multarum spērū sic etiā prudētia quam q̄dem hīs habet omnes x̄tutes. Unde de hac prudentia dicit aristo. in p̄cedeñ. q̄ impossibile est q̄ hō sit prudēs nisi sit bonus. ¶ Demū remouet Aristo. quoddā dubium ōr operatōne sapiētie et prudentie. Aliqs enī posset dubitare An prudentia esset p̄ncipalior seu dignior sapientia: qr p̄cipit sapientie sicut dicebat de ciuili doctrina ī prohemio huius libri. Dicēdum q̄ prudentia non est principalior seu dignior sapientia qō patet: qr nō est melior⁹ pticule ad̄e ptinet enī prudētia ad intellectū practicū ꝛ sapīa ad speculatīm nec p̄cipit sapie sz hīs ꝓpter ipam p̄cipiēdo scz aliqua facienda ꝓpter sapiam acquirēdaz. Unde nō sequit ex hoc q̄ sit dignior ipa sapīa: nō enī ars medicine q̄ p̄cipit aliq̄ ferē da ꝓpter sanitatē ꝓpter hoc melior est sanitate. nec lex positiua q̄ p̄cipit cultū diuinū in ciuitate ꝓpter hoc p̄ncipa⁹ deo. ¶ Ad euidentiā p̄dictoꝝ notanduꝫ q̄ pars speculatiua anime ponit ab ar⁹. dignior pte practica qr ponit quēdaz habitū speculatīm scz habitū sapientie metaphisicalis circa finē vltimū nō autem practicum: vt dicit Sco. in ꝓlogo primi sen. Non enī ponit aliquā sciam esse cōformē praxi volūtatis circa vltimum finē q̄ ōs ē qr nō ponit volūtatē circa finē habere praxim sed quasi quandam simplicem motionem naturalem. Si tamē posuisset aliquam praxim circa finem non negasset vt videt sciam practicam respectu illius praxis esse nobiliorem speculatiua scientia circa idem cum nobilitatis sit in scientia ordinari, ad actum nobilioris potentie cuiusmodi est actus volūtatis q̄ est regina in regno aīe: nos autez ponimus esse praxim circa finez nobiliorem speculatiua cuiusmōi est theologia dirigens nos in dei dilectionem. ¶ Notandū insup q̄ licet sapientia sit dignior prudentia et virtutibus moralibus ſm Aristo. tum qr est ō dignioꝛi obiecto scz deo: Tum qr ē finis virtutum moraliuꝫ que ordinant in beatitudinem naturalē que cōsistit in actu metaphisicali seu speculatione sbstantiarum separataꝝ vt. s. passionib⁹ per virtutes morales sedatis quietemur in speculatione illarum. Virtutes tamen morales sunt nobis vtiliores sapientia metaphisicali per se sumpta ꝛ includente solam cognitionem quia propinquius nos disponunt ad charitatem per quā habetur beatitudo eterna. Nec est inconueniens aliqua minus nobilioꝛa esse nobis vtilioꝛa. Licet enī sentiētia ō nāa sua sint nobilioꝛa nō sentiētibus quedam tamen non sentientia quibusdam sentientibus p̄referuntur q̄ tum ad vsum pro nostra vtilitate ſm Aug⁹. .11. de ciui. Quis enīz non in domo sua panem habere q̄ pulices mallet? Si vero sapientia iuxta moduꝫ suum includat non tantū cognitionem intellectus sed etiam sapozem et dilectionem affectus ꝛ tunc non solum est nobilioꝛ sed etiaz vtilioꝛ virtutibus moralibus de quo dicet decimo huius.

Explicit liber Sextus.

Sequitur septimus liber ethicorum.

Incipit liber septimus

Ost hoc autem.

¶ Post cōsū mationem moraliū ⁊ intellectualiū virtutū agit cōsequēter aris. de ꝑtibus ꝑtinentibus ad virtutē. Et primo de quodā gradu virtutum que dicit cōtinentia. Ad cui⁹ euidentiā premittit ꝙ fugiendoꝝ circa mores tres sunt species seu modi scz incōtinētia: malicia: ⁊ bestialitas: quib⁹ opponūt ꝯtinētia virtus ⁊ virt⁹ heroyca. ¶ Pro quo notandū ꝙ in omni genere bonitatis ⁊ malicie est triplex gradus scz dispositio: ꝑfectio: ⁊ excessus: qui tres gradus ꝑ ꝑdicta designant. Prim⁹ in vitio dicit icōnētia vt cū quis incipit ꝓgredi in vitia puta cū homo passione dominante incidit fornicationem. Scd̄s gradus dicitur malicia cū scz ex malis operibus est habitus vitij generat⁹ nō tñ exeundo limites cōis malitie hoīm. hui⁹ aūt gradus dicit ꝑfectio bonū ad mala trāsferēdo sicut homo habituat⁹ ad furandū dicit ꝑfectus latro. Tertius gradus dicit bestialitas cū quis ita excedit modū humanū ī vitio ꝙ efficit similis bestijs ita ꝙ iudiciū rōnis quasi in eo videt esse extinctū vt si q̄s ꝯuertat se ad cibū vel luxriā innaturalē. Sic in virtutibus Primus gradus est ꝯtinētia que est dispositio ad virtutē vt cū quis resistendo passionib⁹ recte opat licet cum aliquali tristicia ꝓpter passionē nōdū sedatā. Secūdus gradus est cū quis habet habitū virtuosum ꝑ quē delectabiliter opat nō tñ excedēdo cōem modū bonitatis hūane. Terti⁹ gradus est cū quis in virtute est ita excellens ꝙ excedit modū humanū seu cōem ita ꝙ videt totus angelic⁹ vel diuin⁹: ⁊ talis virtus que sic in summo gradu ꝑfectionis habet dicit heroyca. Heroycus nāq̄ dicit ab heros id est dñs potens vel sapiēs. vnde dñi potentes ⁊ illustres dicunt heroes ꝑ qd̄ designatur gradus in virtute supexcellēs.

Isti aūt tres gradus possunt ad numeꝝ quaternariū applicari diuidendo primū gradū in duos scz in initiuz virtutis qd̄ pōt dici ꝑseuerātia ⁊ in ꝓgressum vel ꝑfectū qui dicit ꝯtinentia. hec nāq̄ in h⁹ septimo lib. cōpant adinuicē sicut resistens ad supans. Ad rōnē em̄ ꝑseuerantie sufficit ꝙ aliquis se teneat contra impellens. Unde ꝑseuerare nihil aliud est ꝙ cōtra īpellens stare: Sed cōtinētia d̄r ab eo qd̄ est supare Istud em̄ ꝓprie ꝯtinem⁹: qd̄ in nostra potestate tenem⁹ vel habem⁹ vnde ille dicit cōtinēs qui supfluas delectationes refrenat ⁊ cohibet puta tēptationes repellēdo lz cū labore ⁊ sic ad ꝯtinentē ꝑtinet vincere. Ad ꝑseuerantē sufficit ꝙ a tristicijs nō vincat. Et hoc modo heinric⁹ ponit quattuor gradus ī omni virtute morali vt recitat sco. 36. dis. tertij sniarū. Quorū prim⁹ vocat ꝑseuerantia scd̄s ꝯtinentia: terti⁹ tꝑantia: quartus virt⁹ heroyca. Et sumit tꝑantia ꝓ omni habitu virtuoso per quē passiones ꝯtēpant sedant ⁊ ad mediū reducūt. Nō pōit aūt aris. in principio hui⁹ septimi nisi tres gradus virtutis vel vitij eo ꝙ nōdū distinxerat inter ꝑseuerantiā ⁊ cōtinētiā q̄ aliquo mō videnť esse idē ⁊ sic ꝓpter eoꝝ cōueniētiā possunt ad eundē gradū reduci: tū etiā qꝛ vtrūq̄ est dispositio ad virtutem.

Deinde dat exēplū de virtute heroyca adducens homerū poetā referentē priamū regem troye dixisse de hectore filio suo ꝙ erat valde bon⁹ vltra cōem hoīm bonitatē sic ꝙ nō videbat fieri moralis filius sed dei vnde bene poterat dici vir heroycus et diuin⁹. Circa qd̄ ꝙ iste hector fuit pater frāconis qui quidē frāco cōgregauit sibi comitiuā magnā militū ⁊ hominū strennuoꝝ qui tandē a francone principe dicti sunt franci Hi autē dimissa troia venerūt in gallicā que nunc dicit francia ex nomine habitatoꝝ suoꝝ ⁊ ipsi a nomine regionis habitate dicūt galilei: vnde cōstat ꝙ reges francie descendunt de stirpe illi⁹ hectoris viri heroyci. ¶ Consequēter ꝓbat aris. virtu-

Heroica virtus vnde dicta.

Effectus virtutis heroycae.

308

tem heroycā esse bestialitati oppositam cuz se habeat sicut superexcellentia virtutis ⁊ vitij ⁊ sic opponunt̄ dū maxime a se distent. Signū aūt hui⁹ ē qz sicut virtus heroyca raro inuenit̄ in hoībus sic nec bestialitas. Ulterius dicit aris. ꝙ d̄ virtute ⁊ malicia satis dictū est in libris p̄cedentib⁹. De bestialitate aūt aliq̄d dicet̄ inferius ⁊ de cōtinētia ⁊ incōtinētia.

Ca. II

Quō incōtinēs facit contra scientiam.

Binum quidem ⁊c.

¶ Hic inquirit aris. an īcōtinēs possit opari ꝯtra sciam. Ad cui⁹ euidentiā sciendū ꝙ incōtinēs dicit̄ ille q̄ ꝓpter ꝑuersitatē appetit⁹ in agendis egredit̄ a iudicio rōnis agendo scz contra illud qd̄ scit esse faciendū. Socrates aūt dicebat hoc eē nō posse cū appetit⁹ sensitiu⁹ qui est inferior rōne non posset impare rōni q̄ est superior ⁊ sic nō videt̄ ꝙ aliq̄s agat ꝯ̄ sciam ⁊ rōnē quare non erit aliquis incōtinēs ꝟm dīonē incōtinentis assignatā sz quilibet male opans opabit̄ ꝑ ignorātiā. Sz in oppositū huius est experientia Manifeste em̄ videmus ꝙ aliqui opant̄ illud qd̄ sciunt esse malū. ¶ Pro cui⁹ declaratione p̄mittit aris. ꝙ dupl'r dicit̄ aliq̄s scire. vno⁰ ꝟm habitū nō vtendo hmōi habitū. Alio⁰ ꝟm actū puta cū sciens vtit̄ sua scientia cōsiderādo ea que sunt illi⁹ scie. Et isti duo modi multū differūt q̄tū ad hoc ꝙ aliquis agat cōtra illud qd̄ speculat̄ videt̄ durū aliquib⁹ nō sic de illo q̄ nō considerat actu lz habeat habitū: verbi gratia si nauta sciens viā tutā ⁊ ꝑiculū: Si dū venit ad passum periculosū nō cōsiderat actu nō est mirū si ꝑiclitet̄. ¶ Consequenter ponit aris. aliā distinctionē dicēs ꝙ duo sunt modi ꝓprij quib⁹ vtitur rō practica scz vl'is ⁊ singularis. nihil āt ꝓhibet q̄n habēs habitū vtriusq̄ ⁊ etiā cōsiderās actu vl'e sz nō ꝑticulare opet̄ ꝯ̄ sciam ⁊ hoc ideo qz opationes sūt circa singularia: verbi gratia si nauta p̄dict⁹ sciat in vl'i fugiendū eē ꝑiculū ⁊ actu cōsideret sciat etiā ī ꝑticulari in tali passu esse periculū ⁊ iter tutū si nō cōsideret actu se esse ī illo passu cū ibi fuerit nihil ꝓhibet q̄n ibi ꝑiclitet̄ ꝓpter inaduertētiā siingularis. ¶ Ad declarationē aūt hui⁹ distinctiōis dicit ꝙ vl'e dupliciter accipit̄: vno⁰ ꝓut in se cōsid erat̄ vt si dicat̄ omni hoī cōferūt sicca. Alio mō ꝓut est in re singulari vt si dicat̄ iste ē homo vel talis cib⁹ ē siccus. vñ pōt cōtingere ꝙ aliq̄s sciat in actu ⁊ in habitu vl'e ꝟm se cōsideratū ⁊ nō cognoscat in actu vel in habitu vl'e cōsideratū in hoc singulari. ¶ Ulteri⁹ ponit aris. aliā distictionē dicens ꝙ habit⁹ in quibusdā hoīb⁹ est solut⁹ vt statim possit exire in actū. In alijs est ligat⁹ vt ptz in dormiēte a mente ⁊ ebrioso in q̄bus corporis dispositio ꝓhibet vsuz rōnis: ⁊ hoc mō sunt dispositi hoīes cū sunt in passionib⁹: videm⁹ em̄ corpus trāsmutari ꝓpter passiones ire ⁊ cōcupiscentie cū ex his calescit et q̄nq̄ in tm̄ crescūt hmōi passiōes ꝙ q̄sdā ī insaniā deducūt. vnde tales habēt habitū in practicis ligatū. Et si tales dicunt ore verū circa singularia nō tm̄ corde: nō em̄ sentiūt q̄ dicūt vt ptz in ebriosis ⁊ furiosis q̄ quādoq̄ ꝓferunt scz demōstratiōes ⁊ verba empedoclis qz scz ꝓferunt q̄ nō intelligūt cuiusmodi erāt verba empedoclis q̄ erāt difficilia ad intelligendū qz metrice ꝑhiam suā dicitur cōposuisse. Ponit etiā exemplū de pueris q̄ multas pulchras oratiōes ꝓferūt sciūt aūt nequaq̄ qz scz nō intelligunt q̄ dicunt. ¶ Inquirit insup cām quare habit⁹ practic⁹ in incōtinēte est ligat⁹ vbi dicit ꝙ si in practicis fiat vna rō ex vl'i ꝓpositiōe ⁊ singulari tūc nō solū seq̄t̄ ꝯclusio sicut in speculatiuis: sz etiam opatio puta omne dulce est gustandū: hoc vinū est dulce: ḡ est gustandū facta aūt hac ratione est necessariū potentē ⁊ nō ꝓhibitū hec operari: qd̄ est verū si talis habeat volitionē efficacē que scz nitat̄ illud exequi: tūc nāq̄ volūtas p̄cipit alijs po

tentijs vt hoc opent. Non aūt si non sit volūtas efficax vt docet experiētia ⁊ tactū fuit in sexto hui⁹. Si aūt sub ꝓpositione vl̄i nō sumat minor singularis nō sequit cōclusio nec opatio sic est in incōtinente: volūtas em̄ in incōtinēte tracta ⁊ electa a cōcupiscentia nō ꝑmittit ītellectū applicare cognitionez quā habet ī vl̄i ad singularia: ⁊ sic incōtinēs habet habitū practicū in singularib⁹ ligatum: verbi gratia: Incōtinēs ſm rectā rōnez format hāc ꝓpositionē: omne delectabile est ꝓsequendū volūtas aūt incōtinentis ꝓpter passionē cōcupiscētie insurgētem auertit intellectū ne sumat sub prima ꝓpositione: puta nūc tp̄us est indebitū: q̄ est tēpus ieiunij: sed cōuertit ipsum ad sumēdū sub alia ꝓpositiōe hāc minorē iste cibus est delectabilis ⁊ sic sequit ꝯclusio ⁊ opatio vitiosa: nō aūt opatio virtutis abstinētie. Ex p̄dictis patet quō incōtinēs egredit a iudicio recte rōnis. ¶ Patet etiā ad argumētū socrat; appetit⁹ em̄ sensitiu⁹ nō impat rōni vt p̄supponebat ei⁹ argumētū sz volūtas mota ⁊ inclinata ab appetitu sensitiuo. Deinde dicit aris. q̄ ignorantia incōtinētis soluit transeunte passione sicut in dormiente vel ebrioso transeunte somno vel ebrietate.

Trum aūt Ca. III

¶ Hic inquirit aris. de materia cōtinētie ⁊ īcōtinētie. Circa qd̄ p̄mittit q̄ delectabiliū quedā sunt ad humanā vitā vt delectabilia gustus ad ꝯseruationē indiuidui. Et alia delectabilia q̄ nō sunt necessaria sz sūt seipo delectabilia vt victoria honor ⁊ diuitie Ubi notādū q̄ lz diuicie sint eligibiles ꝓpter alterū inquātū ordinant ad honorem ⁊ corporis necessitatē vt habet primo hui⁹. Sunt tn̄ etiā eligibiles ꝓpter se inquātū possunt hr̄e rationē ornatus decoris ⁊ pulchritudinis. Delectatōes aūt gustus ⁊ tact⁹ licet a plurib⁹ ꝓpter se eligant eo q̄ in ip̄is quiescit appetit⁹ nō tn̄ sunt ꝓpter se eligibiles sed ꝓpter cōseruationē speciei vel indiuidui. Tū q̄ impediunt vsum rōnis vt dicet infratū q̄ sunt exprobrabiles cū sint nobis ⁊ brutis cōes de quo vide tertio hui⁹ ca. de tēpantia. ¶ His p̄missis dicit aris. q̄ illi qui p̄ter rectā rōnē excedunt in delectationibus necessarijs sunt simpliciter ⁊ ꝓprie incōtinentes. Q̄ aūt excedūt ī delectationibus ſm se eligibilibus non sunt simpliciter incōtinētes sz ſm quid ⁊ similitudinarie. vnde nō dicunt incōtinentes simpliciter sed incōtinentes lucri vel honoris Cui⁹ signū est q̄ incontinentia vituꝑat nō solū vt peccatū sed vt malicia quedā. Incōtinentia aūt ire honoris vel lucri vituperat vt peccatū tm̄. ¶ Circa qd̄ notādū q̄ incōtinentia tact⁹ ē peccatū duplici rōne vno modo ex eo q̄ incōtinēs recedit ab eo qd̄ ē ſm rectā rōnē. Alio mō ex eo q̄ se īmergit quibusdā turpib⁹ delectationib⁹. Et iō dicit aris. q̄ incōtinētia vituperat nō solū vt peccatū sed vt malicia quedam. Incōtinentia vero eoꝝ que ſm se vidētur eligibilia ē pctm̄ tm̄ vna rōne ex eo scz q̄ incōtinēs nō seruat debitū moduz rōnis in cōcupiscentia rerū ꝑ se appetēdarū. ⁊ iō dicit aris. q̄ talis incōtinētia vituperat vt peccatū tantū. Est igit incōtinentia simpliciter ⁊ proprie circa delectationes gustus ⁊ tact⁹ ſm quid circa alias. ¶ Cōsequenter cōpat incōtinētiā ad bestialitatē dicēs q̄ licet bestialitates similitudīarie vel large possint dici incōtinentes nō tn̄ simplicit seu ꝓp̄e q̄ bestialitas ē oīs suꝑhabūdās malicia ⁊ insipiētia ⁊ timiditas ⁊ intꝑantia ⁊ crudelitas. Ubi notandum q̄ incontinentia ⁊ bestialitas nō sunt ꝓprie idē ⁊ simpliciter q̄ incōtinētia dicit p̄mum gradū malicie vt dictū fuit ī p̄ncipio h⁹ libri ⁊ iō bestialitas ibi sumpta dicit eē oīs suꝑhabundans malicia in quolibet genere vitij. Unde hic exēplificat in vitijs oppositis q̄ttuor vtrtutib⁹ cardinalibus vt insipientia opponit prudentie timiditas fortitudini intēperātia tēperantie et crudelitas pietati seu iusticie

309

⁊ sic bestialitas est excessus in omni gñe vitij vt si q̃s sit ita crudelis ꝙ mulieres ꝑgnãtes scindat vel ita ĩ tẽpatus vt delectatiões innaturales querat puta carnes pueroꝝ deuorando seu vitio zodomitico vtendo. ¶ Notandũ insup ꝙ lz bestialitas si ꝓueniat ex malitia seu cõsuetudĩe fit dãpnabilis. Bestialitas tñ egritudinalis est excusabilis vt si aliq̃ habeant modicũ de rõnis vsu vel ꝓpt egritudinẽ vel potẽtiarũ organicarũ idi spositionẽ. ¶ Ulteri⁹ cõpat incõtinenti am ꝓprie dictam ad incõtinentiã ire dicens ꝙ incõtinentia ire est min⁹ turpis: qd̃ ꝓbat quattuor rationibus: quarum prima est talis: Illa incõtinentia est minus turpis que audit aliqualiter rõnez q̃ illa que nullo⁹: sed incõtinẽtia ire aliqualiter audit rationez: incõtinentia ãt cõcupiscentiarũ tact⁹ nõ audit: ꝫ incõtinentia ire est min⁹ turpis. minor ꝓbat qꝛ ira audit aliqualiter rationẽ inquãtũ iratus quodãmodo rõcinat ꝙ iniuriãtẽ optet impugnare ⁊ ꝓpter iniuriã inferre vindictã impfecte aũt auditionẽ quia nõ attendit rectũ iudiciũ rõnis circa q̃ntitatem ⁊ modũ vindicte ꝓpter naturalẽ caliditatẽ ⁊ velocitatẽ colere. Uñ iracundus est similis seruis qui sunt nimis voloces qui anteq̃ audiãt totum qd̃ eis dicit currunt ad exequẽdũ ⁊ sic sequit ꝙ peccent inexecutione mãdati qd̃ non pfecte audierũt. Est etiã similis canib⁹ qui ad primũ sonũ pulsantis ad ostium latrant anteq̃ attendãt si ille qui pulsat ad ostium sit de familiaribus vl̃ amicis Cõcupiscentia vero statim qd̃ appẽhendit delectabile monet ad ꝓsequendũ id absq̃ alio syllogismo rõnis ⁊ sic est turpior. Circa qd̃ notandũ ꝙ cõcupiscẽtia dicit esse sine rõne nõ ꝙ auferat vsuz rationis sed qꝛ in nullo ꝓcedit ꝑm iudiciũ rationis ⁊ quo ad hoc incõtinentia ꝓpe dicta turpior est incõtinentia ire. Secũcũda ratio ẽ talis ira ẽ magis nãlis ⁊ sibi difficilius resistit q̃ concupiscentijs excessiuis tactus que non sunt necesse: ꝫ incontinentes ꝑm irã sunt magis venia digni q̃ incõtinentes ꝑm tactum: ꝓbat añs qꝛ incõtinentia ire magis videt sequi originẽ naturalẽ q̃ ꝯcupiscentia. Ad quod ducit exemplũ de quodã q̃ patrem ꝑcutiens amico rep̃hendenti eum respondit dicens ꝙ pater eius ꝑcusserat patrẽ suuz ⁊ au⁹ ei⁹ ꝑcusserat suũ ⁊ ostẽdens filium suum. Iste inq̃t cum factus fuit vir etiam ꝑcutiet me hoc em̃ cõnaturale est generi nostro. Cõsequẽti autem tempore tractus ꝑ pedes a filio suo iam facto viro quando venit ad ostium iussit ꝙ quiesceret allegans ꝙ patrẽ suum alias vltra non traxerat. ¶ Contra hanc rationem arguitur ꝙ secũdo huius dicitur ꝙ difficili⁹ ẽ pugnare cõtra voluptatem q̃ contra iram vt ait eraclitus quia voluptates insunt nobis a principio vite. ¶ Respondet ꝙ difficili⁹ est assidue pugnare contra voluptatem q̃ contra iram quia concupiscentia est magis cõtinua ⁊ sic loquit in scdo dicẽs voluptates esse nobis contꝑaneas sed ad hominẽ difficilius est resistere ire ꝓpter eius impetum: ⁊ sic loquitur in ꝓposito.

¶ Tertia ratio est talis is qui insidiando nocet iniustior est q̃ qui potent offendit quia cum hoc ꝙ nocet etiam decipit: sed concupiscentia latenter subintrando nocet non autem ira sed subito ⁊ cum quodam impetu. Unde incontinentia ire minus turpis est. ꝙ autem cõcupiscentia sit insidiatrix ꝓbat per hoc ꝙ quidam de venere loquen⁸ appellãt eam cip̃grenam dolosã ⁊ eius corrigiã siue sonam dicunt esse variam. Uenus em̃ fuit regina cipri que per luxuriam viros decipiebat et dicitur cipꝛigena quasi in cipro genita per quã signatur cõcupiscentia cuius corrigia dicitur esse varia quia concupiscẽtia diuersimode mẽtes ligat tenditq̃ in bonum delectabile quod apparet esse bonum ⁊ tñ in veritate est malum. Et ad hoc adducit aristo. omerum poetam dicens ꝙ deceptor. i. concupiscẽtia furata est intellectũ spisse .i. valide seu ꝓfũde sapiẽt. ¶ Quarta rõ ẽ hec ꝙ irat⁹ q̃dãmõ ĩuolũtarie ⁊ cũ

tristicia ledit nō ꝙ tristeť de vindicta sz de iniuria sibi illata. Cōcupiscens vero totaliter peccat voluntarie ⁊ cū delectatione quare īcōtinētia cōcupiscētie turpior est ꝙ incontinentia ire. ¶ Ad euidentiā p̄dictorū notandū ꝙ peccatū ī cōtinētie pōt dupliciter considerari. vno° ex ꝑte passionis ex qua rō supať ⁊ sic incōtinentia ꝯcupiscētie est turpior ꝙ incōtinentia ire qꝛ mot⁹ cōcupiscentie hz maiorē īordīationē ꝙ mot⁹ ire ꝓpť q̄tuor que hic ph̄s tāgit qꝛ scz motus ire magis ꝑticipat rōnē magisq̄ sequiť corporis cōplexionē ꝓpter velocitatē motus colere irā incendentis: tū qꝛ ira inq̄rit manifeste opari: sed cōcupiscētia querit latebras ⁊ dolose subintrat: tū qꝛ concupiscens delectabiliť opať. Iratus autē quasi quadā tristicia p̄cedente coact⁹ Alio mō pctm̄ incōtinētie pōt cōsiderari ꝙ tū ad malum qđ quis incidit a rōne discedēs ⁊ sic incōtinētia ire est vt ī plurimū grauior qꝛ ꝓducit hominē ad mai⁹ peccatū scz homicidiū qđ est graui⁹ ad ulterio: ad qđ ꝓducit incōtinētia cōcupiscentie. Incōtinētia etiā cōcupiscentie diciť turpior inquātū est maioris īfamie licet nō semꝑ sit maioris culpe. Est autē maioris īfamie qꝛ est circa delectatiōes cōes nobis ⁊ brutis multuz ꝑuertentes vsuz rōnis recte vt ptz supra q̄rto. c. 4.

Irca eas Ca. IIII

c ¶ Hic cōpat ari. cōtinentiā ⁊ incōtinētiā ad ꝑseuerātiā ⁊ malitiā tꝑantiā ⁊ intꝑantiā que sunt circa eādem materiā. Sunt em̄ circa delectationes gustus ⁊ tactus lz large possint ad alia extendi. Dicit itaq̄ ꝙ circa hmōi cōcupiscentias delectationū ⁊ fugas tristiticiarū ꝯtingit nos habere dupliciter Aliqñ eī ab ip̄is vincimur ⁊ sic dicimur incōtinētes ⁊ molles. Aliqñ vero ipsis resistimus ac ip̄as supam⁹ ⁊ sic dicimur ꝑseuerātes ⁊ cōtinētes. Differūt aūt cōtinētia ⁊ incōtinētia a ꝑseuerātia ⁊ mollicie qꝛ cōtinētia ⁊ incōtinentia sunt circa delectationes ꝑseuerantia aūt ⁊ mollicies circa tristicias causatas a carētia hmōi delectabiliū. Perseuerantia eī in hoc cōsistit ꝙ aliquis nō recedit a bono ꝓpter diuturnā tollerātiā difficiliū ⁊ laboriosorū: sicut est tristicia carētie delectabiliū in eo qui vehementer afficiť circa hec cuiusmōi est qui nō hz ꝑfectā virtutē modificantē has passiones huic āt opponiť mollities. Mollis em̄ diciť q̄ de facili recedit a bono ꝓpter tristicias causatas ex defectu delectationū q̄si cedens debili mouenti. Unde molle diciť qđ de facili cedit tangenti. ¶ Et notandū ꝙ lz ꝑseuerātia nō sit virt⁹ eo modo quo loquiť ari. in hoc septimo sicut nec cōtinentia que est eligibilior ip̄a vt īfra diceť. Si tñ sumať ꝑseuerātia ꝑ habitu quo quis eligit diuturnitatē sustinere in q̄buscūq̄ operib⁹ sic est virtus. Sumiť etiā aliqñ ꝑseuerantia ꝑ actu hmōi virtutis vsq̄ ad mortē durāte. Et hoc mō dicit Aug⁹. in lib. de ꝑseuerātia ꝙ nullus pōt dici ꝑseuerātiā habere ꝙ diu viuat nisi ꝑseueret vsq̄ ad mortē. ¶ Deinde ostendit quō differūt intꝑatus ab incōtinente ⁊ molli. Primo quidē qꝛ incōtinēs no ꝓsequiť delectationes ex electione sz ex vi ⁊ impetu passionis. Similiter mollis duciť ex tīore tristicie quā ī tendit euadere que sequiť a cōcupiscentia inquātū scz priuať re cōcupita Sz intꝑat⁹ ꝑ electionē ꝓsequiť nō necessitatī delectiōes ⁊ fugit tristicias. Ex quo infert ꝙ nō est penitiu⁹ ⁊ sic est insanabiľ qꝛ scz vix pōt sanari. ¶ Ad cui⁹ euidentiā notandū ꝙ aris. non vult simpliciter negare q̄n intꝑatus, tristeť aliqñ de peccato cōmisso cū dicat nono hui⁹ ꝙ praui penitudine replenť sz vult dicere ꝙ nō ita vere nec ita de facili penitet sicut incōtinēs qꝛ in eo q̄ est intꝑat⁹ volūtas inclinať ad peccandū ex ꝓpria electione vt dictū est. hec aūt electio ꝓcedit ex habitu ꝑ cōsuetudinē acquisito In eo autē qui est incōtinēs volūtas īclinať ad peccandū ex aliqua passiōe. Et qꝛ passio cito trāsit: habit⁹ aūt est qualitas de difficibili mobiľ: inde est ꝙ incōtinēs statim

penitet trāseūt e passiōe qō nō accidit ō intpato q̄nīmo gaudet se peccasse eo q̄ o patio peccati facta est p habitū cōnaturalis. Ūñ ve talib⁹ dicit sapieñ. letant cū malefecerint ⁊ exultāt in rebus pessimis. Ex quo ptz q̄ intēpatus est multo peior q̄ incōtinēs. Q̄ etiā phat. p. qz il le oīno est deterior q̄ opaī aliquid turpe nō cōcupiscēs vel quiete. i. remisse ꝓcupiscens ⁊ qui nō irat⁹ ꝓcutit q̄ qui irat⁹ qz scz talis peccat ex malitia voluntatis cū nihil vel parū habeat in appetitu sensitiuo qō ipm alliciat ad peccandū: q̄d eī talis faceret sive hemētes passiōes haberet: hmōi aūt ē intpat⁹ quare ē deterior incōtinēte: vnde incōtinētia assimulat egritudini curabili: intpantia vero incurabili. ¶ Itē malū latēs est periculosius q̄ malū manifestū qz malū manifestū p̄t melī⁹ curari q̄ latēs. Intpantia aūt est malū latēs qz malicia corrūpit p̄ncipiū in actionib⁹ auertēdo scz intellectū a cōsideratione finis ⁊ p̄ncipioꝝ agibilium que sumunt a fine ⁊ sic intpat⁹ semp existimat oportere pñs delectabile ꝓsequi voluntas eī mala excecat priuatiue et positiue: vt dictū est sexto hui⁹. Incōtinens aūt non sic estimat nisi passione insurgente: vnde extra passiones existens gerit illicitas cōcupiscētias in ꝓposito nō seq̄. Et sic dicit aris. q̄ nō est simplr prau⁹ qz in eo saluat optimū p̄ncipiū in quātū scz habet rectā estimationē de fine nec credit cozpales delectationes eē querēdas ꝓpter se tāq̄ finis nisi forte ī ꝑticulari dū agit. ¶ Ex p̄dictis ptz q̄ in cōtinētia ⁊ intpantia se habent vt dispositio ⁊ habit⁹. Cōpat vlterius cōtinētiā ad incōtinētiā dicēs. Cōtinēs est ratiōi īmāsiu⁹ ⁊ nō est ab ea egressiuus qz scz ꝓpter passiones nō recedit ab eo qō prius fm rectā rōnē elegerat. Incōtinens aūt passione insurgente non remanet recte rōni nec recte electioni. Et hoc mōdo dicit agere cōtra electiōz. vnde ē ali qualiter prau⁹ licet nō simpliciter sicut intpatus qui peccat ex electione. ¶ Circa p̄dicta notādū fm Tho. in prīa scē q̄ ille q̄ peccat ex passiōe peccat eligens licet nō ex electione qz electio nō est ī eo primū peccati p̄ncipiū: sed īduci ē a passione ad eligendū illud qō extra passionē existens nō eligeret. Itē notandū q̄ malicia aliq̄ñ sumit̄ ꝓ habitu malo aliq̄ñ vero ꝓ electione mali: habēs aūt habitū malū nō semp peccat ex habitu cuz aliq̄ñ peccet ex passione vel ignorātia. Itē notandū q̄ lz oīs peccās ex habitu peccet ex electione cū eligat malū vt habeat bonū cōueniēs fm habitū sine tāñ habitu pōt volūtas ex seipa ad malum moueri: ⁊ sic ex electione peccare absq̄ inordinatione intelect⁹ vel sensus.

¶ Insup cōpat incōtinētiā ad ꝑseueratiā dicens q̄ ꝑseuerare est sustinere pugnā sed nō cōtra pugnare. Cōtinere vero cōsistit in hoc qō est cōtra pugnare ⁊ superare: ⁊ ideo cōpat sicut illud cui⁹ eē cōsistit in nō vinci qō ptinet ad ꝑseuerātiā: ⁊ illud qō cōsistit in vincere qō ptinet ad cōtinētiā ⁊ ī cōtinētia est eligibilioꝝ ꝑseuerātia. ¶ Deinde comparat incōtinetiam ad mollicīē que conueniunt in hoc q̄ lz īcōtinēs ⁊ mollis eligāt illicitas cōcupiscētias non sequi vterq̄ tñ aduenīente passione succūbit. Differunt tñ qz incōtinētia est circa delectatōnes ⁊ mollicies circa tristicias causatas ex defectu delectationū vt dictū est. Et qz voluptas fort⁹ mouet attrahēdo ad malū q̄ tristicia de carentia voluptatis retrahendo a bono qz carentia est pur⁹ defectus. hinc est q̄ incōtinēs magis ꝓ ꝑie dicit vinci qz scz plus conatur īmanere electioni cōtra passiones pugnando. Mollis vero dicit deficere eo q̄ sine magno conatu ab electione recedit. Talis etiam dicitur delicatus Delitia enim est quedam mollicies ⁊ sic est eius species. Mollicies namq̄ refugit ꝺordinate omnē tristiciā sed delicia tristiciam laborum ꝓpter refugit vt in illo patet q̄ vestimentum suum trahit per lutum ad euitandum tristiciam laboris existentis in vestimenti leuatiōe. Unde talis mollis seu delicatus dicit.

¶ Consequenter dicit aristo. q nō omnes homines succūbentes delectationibus vel tristitijs dicunt incōtinentes vl molles sed solum illi qui vincunt a passionibus quas multi separant. Vinci eī a fortibus ⁊ supexcellentibus delectationibus ⁊ tristitijs nō est admirabile ſz magis cōdonabile vel dignū venia tamen hō imitatur contra hmōi passiones pugnare et nō statim cedat vt siqs nitat a risu cōtinere nō tamen valeat.

¶ Deinde ponit duas species incōtinētie. quarum vna dicitur irrefrenatio que est in his que superueniente cōcupiscentia sine aliquo cōsilio statim eam sequitur cuiusmodi sunt colerici ꝓpter velocitatem coleze et melācolici qui ꝓpter terrestrem cōplexionem vehementer inflammant sicut terra accensa vehementer ardet. Si autem tales cōsiliarentur nō ducerēt a passiōe sicut illi qui futurā pugnam ꝓuidētes seipsos ꝓtitulāt seu stimulant rōnem suam exercendo ad resistendū cōcupiscētie si ab alijs ꝓus stimulant non mouent nec vincunt Alia aūt species dicit debilitas que est ī his que supueniente cōcupiscentia cōsiliantur postea tñ a passione vincunt qz debiliter inherent cōsiliatus ꝓpter mollicie cōplexionis vt cōtingit in flegmaticis ⁊ mulieribus que ꝓprie nō dicunt incōtinētes qz de facili vincunt ꝓpter fragilitatem cōplexionis. Unde vt in plurib⁹ nō ducūt sed ducunt ꝺ facili passiones sequendo. ¶ Insup compat aris. cōtinētiā ad tpantiā dicens q cū cōtinētia est vehementia passionū ⁊ nō cū tpantia p ipam em ad mediū reducunt ⁊ sic continentia ⁊ tpantia se habent sicut dispositio ⁊ habitus. ¶ Circa qd notandum q Cōtinētia pōt sumi tripliciter: vno modo ꝓprie vt sz importat resistentiam rationis ad concupiscentias prauas que sunt in homine vehementes ⁊ sic sumitur in ꝓposito hoc modo temperantia ē melior quia per ipsam appetitus sensitiuus est rationi subiectus ⁊ quasi a ratione vomit⁹: non autem per cōtinentiā Unde continētia hoc modo non est virtus sed dispositio ad virtutez. Scdo modo continentia sumit ꝓut importat cessationem ab omni delectatione ueneream ⁊ sic se extendit ad cōtinētiā virginalem ⁊ est melior temperātia sumpta cōmunit sicut virginitas melior est castitate matrimoniali: ⁊ hoc modo dicit sapiens q nō est digna ponderatio anime cōtinentis in genere sz castitatis qz fecūditas carnis que querit in matrimonio nō adequat continentie virginali vel vidualī. Tertio modo sumitur ꝓ omni abstinentia a rebus illicitis ⁊ sic etiam dicit q omnis ponderatio non est digna anime cōtinentis qz nō respicit estimatiōez ponderis auri vel argenti.

Ca. V

De delectatione ⁊c.

¶ Quia virtutes morales sunt circa delectationes et tristicias agit cōsequēter aris. de delectatione. Circa qd ꝓmittit quādā distinctionē boni dicens q bonū est duplex: qd dā est bonū simpliciter vt illud quod ē bonum oībus eandē naturā ꝑticipantibus puta prudenter viuere est bonū oībus hominibus. Aliud est bonū ꝑm qd qd sz est bonū alicui vt sumere medicinam est bonum infirmo. ¶ Demum declarat quid est delectatio dicens q est operatio nō formaliter sed causaliter. est em delectatio passio cōsequens operationem nō impedītā ꝓ quā potentia iungitur: uo obiecto cōiunctio namq; conuenientis cū eo cui cōuenit est delectabile. Et dicit habitus qui est ꝑm naturam id ē habitus naturalis vel habitus qui est consonus nature cuiusmodi sunt habitus virtuosi. Operationes em virtuose sunt maxime delectabiles quādo cō sequunt habitus generatos. Nō sic de operationib⁹ ꝓcedētib⁹ ex qb⁹ habit⁹ generant qz plerūq; habēt tristiciā admixtā: vñ nō sūt simplr delectābiles ſz ſz qd Delectationes ēt corporales ſz sint bone ꝑm qd nō tñ simpliciter cum impediant

vsum rōnis vt dictū est in p̄cedētibus. ¶ Insup ostendit aliq̄ delectationē eē optimā qꝛ oīa appetūt ⁊ ꝓsequunt̄ delectationē nō solū bestie sꝫ etiā hoīes qd̄ est signū esse aliquā delectationem optimā qꝛ fama nō oīno ꝑdit̄ quā multi populi famāt. Nec obstat ꝙ nō oēs appetunt eādē delectationē qꝛ lꝫ non omnes hoīes appetēt eandē delectationē appetitu sensitiuo vel intellectiuo tñ appetūt eandē appetitu naturali. Natura em̄ inclinat in eandē delectationē sicut in optimā scꝫ incōtēplationē sūmi boni. Eñ dicit aris. ꝙ oēs habēt naturaliter in se ip̄is qd̄dā diuinū scꝫ inclinationē naturalē in beatitudinē a deo sibiip̄is inditā. ¶ Consequēter dicit aris. ꝙ quedam delectationes sunt valde eligibiles scꝫ bone vt delectatiōes que sunt in opatione virtutū. Alie aūt nō vt sunt corꝑales que sibi vendicauerūt nomē delectationis qꝛ sunt magis cognite ab hoībus ⁊ ampli⁹ ab eis querunt̄ que lꝫ sint bone ꝟm q̄d ⁊ vsq̄ ad aliquē gradū vel mēsurā debitā vt ptꝫ in delectatione sompni cibi ⁊ pot⁹: excessus tñ ⁊ suꝑhabundantia est vituꝑabilis ⁊ fugiendus. ¶ Alterius assignat rōnē quare corꝑales delectationes videnť eligibiliores lꝫ nō sint qꝛ sunt medicine quedā ad repellenduꝫ tristiciā. Cū em̄ hoīes oēm tristiciā fugiant indigēt delectatione ad ip̄am repellēdā. Et qꝛ hoīes solū sensib⁹ īherētes delectationes spirituales nō habēt nec exꝑiunt̄ ideo ad corꝑales se cōuertūt q̄ ip̄sis videnť vera bona tū qꝛ alias nō ꝑcipiunt: tū qꝛ mensurant̄ non solū ex sui natura sed etiam cōtrario qd̄ expellunt ⁊ ꝓpterea querunt̄ valde qꝛ apparēt posite iuxta suū cōtrariū. Sicut delectatio pot⁹ magis appet si fuerit sitis ⁊ iō illi qui querūt delectationē pot⁹ p̄parāt sibi sitim ꝑ cōmestionē salsorū. ¶ Deinde declarat, quō tristicie q̄ ꝑ delectationē repellūt̄ ꝓueniūt hoīb⁹ multipliciter aīal em̄ vigilās est in laboribus ꝓpter corporis cōmotionē ⁊ potētiarū organicaꝝ opationū. Labor em̄ est cōtristatiu⁹ in iuuenib⁹: aut ꝓpter augmētationē maxime fiunt cōmotiones spirituū ⁊ humorū vt etiā accidit vinolētis: ⁊ iō ꝓpt̄ huiusmodi laborē iuuētus plurimū querit delectationē. Melācolici etiā qꝛ corpus mordet̄ ꝯtinue ⁊ cōsumit̄ patit̄q̄ corrosionē ꝓpter malā eoꝝ cōplexionez ideo habent frequenter appetitū delectationis ꝑ quā hmōi tristicia repellat̄. Et inde est ꝙ plerūq̄ fiūt intꝑati ⁊ praui. Expellit aūt delectatio si sit fortis nō soluꝫ tristiciā cōtrariā sꝫ etiā cōtingentē puta delectatio cibi nō solū expellit tristiciam famis sed etiā aliā si fortis fuerit qꝛ scꝫ totā aīe intentionē ad se trahit. ¶ Circa p̄dicta notandū ꝙ ꝓ tristicia effuganda expedit aliqñ recurrere ad remediuꝫ delectationuꝫ qd̄ fieri bñ potest ⁊ male Male quidē recurrēdo ad delectatiōes nociuas siue suꝑhabūdātes ⁊ suꝑfluas voluptas corꝑales. Bene vero recurrēdo ad nc̄carias delectatiōes seu ad mētales de quib⁹ ait sapiēs. Q nō est delectamentū suꝑ cordis gaudiū. De hmōi āt delectationib⁹ spūalib⁹ dicit cōseq̄nter aris. ꝙ nullā hñt suꝑhabūdantiā q̄ scꝫ sit vitiosa cum de natura sua ⁊ ꝟm se sint bone. Et fundat̄ hoc dictuꝫ in illa cōsideratione topica. Si simpliciter ad simpliciter ⁊ magis ad magis ⁊ maximū ad maximū que hꝫ veritat ē in his que ꝟm se sunt talia ⁊ nō ꝟm accidēs qꝛ em̄ intelligere ꝟm se est bonū magis intelligere est magis bonū ⁊ maxime intellige est maximū bonū. Nō sic aūt in his que sunt ꝟm accidēs. Nō em̄ si bibere est bonū magis bibere est magis bonū qꝛ bibere nō est bonū simpliciter ꝟm se sꝫ ꝟm accidens inquātū scꝫ est remediū ad tristiciā sitis effugandā. ¶ Consequēter dicit aris. ꝙ nullū idē obiectū est semꝑ homini delectabile Cuius rō est qꝛ natura nostra nō est simplex sed ex multis cōposita scꝫ ex corꝑe ⁊ aīa ⁊ sic est ex vno ī aliud trāsmutabilis: ⁊ illud qd̄ est naturale ꝟm vnā ꝑtē est p̄ter naturale ꝟm aliam: sicut contēplari est naturale hōi ex ꝑte intellect⁹ sed est p̄ter naturale ex ꝑte

potentiarum organicarum q̄ laborant in cōtēplādo: ⁊ iō ꝯtēplatō nō ē sp̄ delectabilis. vñ hoīb⁹ ē delectabil' trāsmutatio ꝓpt̄ defectū nature q̄ nō p̄t sp̄ ī eadē dispositōe cōsistere. ¶ Per oppositū autē qꝛ ds ē simplex ⁊ īmutabilis sēp̄ gaudet vna ⁊ simplici delectatōe quā scz hz ī cōtēplatōe suiip̄ius q̄ ē sibi delctābilissima Delectatio enī q̄ ē absq; mutatōe maior est q̄ illa q̄ ē in motu: est enī in fieri ido impfcā: q̄ aūt ē in q̄ete ē in eē pfecto. Et notādū q̄ ds ē ita simplex q̄ nec ē cōpositus nec alteri cōponibilis: nō sic aūt creatura vt magis hz videri in libris sentē. in primo. dist. 8. q. 1.

Incipit octauus li. ethi.

Ost hec autem.

p ¶ In p̄cedenti libro egit arist. de cōtinētia q̄ ē q̄dā impfectissimū genere virtutis: h̄ ꝯñr determiat de amicicia q̄ ē virtutis effect⁹. Q̄ autē ad moralē de ip̄a cōsiderare ptineat probat multiplr: p̄mo qꝛ amicitia ē q̄dā v̄t⁹ vel cū v̄tute. ¶ Ubi notādū q̄ amicitia est v̄tus inq̄ntū ē habit⁹ electiu⁹ disponēs hoīem ad cōicādū se ꝓximo inq̄ntū p̄t s̄m Sco. di. 34. tercij sen. Est etiam cū virtute inq̄ntū v̄tus moral' ē cā amicicie vere. Perfecta enī amicitia nō est nisi bonoꝝ ⁊ ī virtute similiū: vt videbit̄ in ꝯsequētib⁹. Itē arguit aristo. q̄ moralis ph̄ia dz determiare d̄ his q̄ sūt necessaria bonitati vite humane. hmōi autem est amicitia: qd̄ ex hoc ptz: qꝛ null⁹ eligit viuere sine amicis lz haberet oīa alia bona exteriora. Illis enī q̄ maxīe possidēt vt sūt diuites ptātes ⁊ principat⁹ hñtes maxime videtur amici necessarij: primo quidē ad vsū hoꝝ bonoꝝ q̄ ē enī vtilitas bonoꝝ fortune si possidētes ex his nulli bñfaciat. Bñficiū aūt maxīe et laudabl'r fit ad amicos. Secūdo ad ꝯseruatōnem taliū bonoꝝ q̄ ñ p̄nt ꝯseruari sine amicis qꝛ bona fortuna q̄nto ē maior tāto min⁹ secat̄. Exñtib⁹ etiā ī pauptate ⁊ reliquis infortunijs sūt vtiles amici qꝛ sūt eorum singl'are refugiū. Sūt etiā necessarij omni etati iuuenib⁹ q̄dē vt p̄ amicos cohibeātur a pctō: supiorib⁹ v̄o ad famulatū Adultis aūt ad bonas actōes exequendas. Unus enī amicus aliq̄ñ auxiliatur in ext'iori actōe et intellectuali opatōne dū vn⁹ videt qd̄ ali⁹ videre nō vz. Itē videm⁹ q̄ generātis ad genitū ē nāl' amicicia nō solū ī hoīb⁹ sz etiā ī alijs aīalib⁹. Laudam⁹ etiā hoīes humanos q̄ sūt apti ad societatē et familiaritatē. Per amicitiā etiā videtur ciuitates ꝯseruari. vñ legislatores magis studēt ad ꝯseruādaz amicitiā et cōcordiā q̄ iusticie rigorē. in penis nāq; inferēdis q̄nq; iusticia omittit̄ ne dissēsio oriat̄. et hoīb⁹ exñtib⁹ amicis nō ē nc̄cria custodia ꝓp̄e dcā qꝛ habz oīa q̄si coīa. Iusti aūt indigent amicitia adinuicē. Laudam⁹ etiā amatores amicoꝝ ⁊ q̄busdā videt̄ eē idē viri bōi ⁊ amici. ¶ Inq̄rit ꝯñr arj. dīonem amicitie ex obicō qd̄ ē amabile. Circa qd̄ dicit q̄ amabile ē triplex scz aut bonū aut delectabile aut vtile. Est aūt vtile amabile ꝓpt̄ alid̄. Bonū aūt ⁊ delectabile ꝓpter se sūt amabilia vt finis. Ad cui⁹ euidētiā sciēdū q̄ p̄ bonū intelligit h̄ arj. bonū honestū: licet enī amabile sit idē qd̄ bonuz sit q̄ triplex amabile seu bonū scz honestuz delectabile ⁊ vtile bonū tñ honestū dicitur bonū simplicit̄ ⁊ sine det̄mīatōe eo q̄ est ꝓpt̄ se amabile appetitui rōnali cum sit in se bonū cuiusmōi sūt virtutes. Distinguūtur aūt ista tria bona s̄m rōem tātū. Nā honestū dr̄ aliud s̄m q̄d hz q̄ndā excellētiā dignā honore ꝓpt̄ spūalē pulchritudinē seu decorē: delectabile autez inq̄ntū quietat appetitū. Utile v̄o inq̄ntū refert̄ ad alid̄ cuiusmōi sūt diuitie. nō aūt drñt subicō. Idē enī puta v̄tus ē bonū honestū qꝛ honor ē p̄miū v̄tutis: et ē bonū delectabile qꝛ in ei⁹ opatōe quiescit appetitus intellectiu⁹: ⁊ ē bonū vtile inq̄ntū ordinat̄ ad felicitatē. ¶ Et notādū q̄ in pluribus ē delectabile q̄ honestū vel vtile: qꝛ om̄e honestū ⁊ vtile ē aliq̄lit̄ delectabile sz nō ecōuerso. vt ptz de corpali voluptate q̄ ē delcābil' sz non

honesta. Et licet sit ꝓpt̄ se appetibil' ap petitu sensitiuo: non tñ appetitu rōnali. vēdicauit tñ sibi nomē delectatōis quia magꝭ ab hoībus cogscit: vt dictum ē in fine septimi huius. Notandū insuper qꝛ licet honestū ad multa extēdat̄ ꝓpe tam̄ loquēdo in idē refert̄ cū ꝟtute. Uñ a tu lio in q̄ttuor ptes diuidit̄ ꝑncipales 2° re thorice. Honestas aūt ꝟm ysido. dꝛ quasi hōris stat⁹. honor aūt maxie debet ho minib⁹ ꝓpt̄ ꝟtutis excellētiā. honestuꝫ est etiā ꝟm Tuliū qđ sua vi nos allicit ⁊ sua dignitate trahit. Et aug⁹ dicit in li° 83. qtōnū: Honestatē voco intelligibilē pulchritudinē. Et subdit postea ꝙ mlta sūt pulchra visibilia q̄ min⁹ ꝓpe hōesta appellātur. Cū igit̄ virt⁹ habeat quādā spūalē decorē ꝑ quā reddit̄ appetibil' nō inmerito nomen honesti sibi vēdicauit.

¶ Ubi vlteri⁹ notādū ꝙ ad rōem pulchi siue decori cōcurrit claritas ⁊ debita pro portio. Uñ dt Dyoñ. de diuīs nomībus ꝙ ds dꝛ pulcher sic̄ vniuersoꝝ cōsonātie ⁊ claritatis cā quare pulchritudo corpis in hoc cōsistit ꝙ hō habeat mēbra corpo ris bñ ꝓportiōata: sꝫ spūale rōis clarita tē. hoc aūt fit ꝑ ꝟtutē q̄ ꝟm rōem mode rat̄ hōres humāos. qꝛ g̊ ꝟt⁹ ē decor spū alis inmerito retinet nomē honesti.

¶ Itē notādū ꝙ licet sint aliq̄ excellenti ora ꝟtute ⁊ magꝭ honorāda vt ds ⁊ bea titudo q̄ sūt ꝟtutis finis qꝛ tñ hmōi non sūt nobis ita nota sicut virtutes scꝫ quas q̄ttidie opamur: ido virt⁹ sibi magis ven dicat nomē honesti. Transfert̄ q̄ꝫ nomē honesti ad exteriorē ꝓspitatē cuiusmodi sūt nobilitas potētia honor ⁊ diuitie q̄ tū ita coadiuuāt ad opatōes virtutꝭ. Uñ sapiēs ait pauptas ⁊ hōestas. i. diuitie a deo sūt seu inquātū excellētia diuitiaruꝫ facit hoīem hōre dignū ꝟm vulgi opinio nē. ¶ Deinde dicit aristo. ꝙ vnusquisq̄ videt̄ amare nō illđ q̄d bonū ē simplicit̄: sed illđ q̄d ē bonū vel apparēs bonum.

¶ Probat vlterius ꝙ amicitia nō ē ad inaniata qꝛ ad amicitiā req̄rit̄ reamatio amati ad amātē: sꝫ inanimatoꝝ nō ē rea matio: g̊ ad ip̄a nō ē amicitia. Itē omni animato ex amicitia volum⁹ bonū illius gr̄a: ⁊ tl̄es sic̄ amātes dicūtur beniuoli: sed in aniatis nō volum⁹ ip̄oꝝ gr̄a: g̊ ad illa nō ē amicitia ꝓbat minorē: qꝛ ridicl'ꝫ est dicere ꝙ aliq̄s velit bonū vīo ip̄i⁹ gr̄a Sꝫ si aliq̄s vult vi^m saluari vult hoc vt habeat i p̄m vinū. Uñ tal' nō amat vinū amore amicitie sꝫ ꝯcupiscētie. ¶ Dicit i sup ꝙ optet ꝙ amicitia sit beniuolentia in ꝯpassis vt scꝫ sit amo ⁊ mutuus amati ad amātē. Oportet etiā ꝙ ista beniuolē tia nō sit latēs. Aliqui enī q̄ nunq̄ se vi derūt pñt hr̄e mutuā beniuolētiā ex au ditu bonitatis vtriusq̄: sꝫ isti ꝓpe nō di cūtur amici cū eoꝝ beniuolētia sit occul ta. Patet igit̄ ex p̄dictis ꝙ amicitia est mutua ⁊ manifesta beniuolētia ꝓpt̄ ali quod trium predictorum amabilium.

Runt autē. Ca. II.

¶ Inuestigata amicitie dīone a git ꝯñr đ eius spēbus dicēs tres esse spēs amicitie ꝟm numeꝝ amabiliuꝫ scꝫ amicitia ꝓpt̄ bonū: amicitia ꝓpt̄ de lectabile ⁊ amicitia ꝓpt̄ vtile. In vnaq̄ q̄ harū saluat̄ rō amicitie: ⁊ ꝟm hoc pñt tria hoīes velle bona ad inuicē puta si a māt se ꝓpt̄ ꝟtutē volūt sibi bona ꝟtutꝭ: si ꝓpt̄ vtilitatē volūt sibi bonuꝫ vtile. et sic de alijs. Deinde dicit ꝙ amicitia que est ꝓpt̄ delectabile ⁊ amicitia q̄ ē ꝓpter vtile nō sūt vere amicitie sꝫ ꝟm accñs: qꝛ in tl̄ib⁹ vn⁹ ñ amat alteꝝ ꝟm seip̄m sꝫ ꝟm ꝙ ab ip̄o accipit cōmodū vel delectatio nem. vnde tales amicitie sūt de facili so lubiles: qꝛ cessāte cōmodo vl' delectatōe que erat causa amicitie cessat talis amici tia. ¶ Insup dicit ꝙ amicitia vtilis est maxime in senibus qꝛ nō querūt delecta bile qꝛ in eis deficit calor naturalis sꝫ q̄ rūt vtile scꝫ ꝓpter nature defectum ⁊ ex perientiā penuriarū quas passi sūt. Ami citia aūt delectabilis maxime est in iuue nibus qui ducūtur a passionibus.

¶ Agit cōsequēter de amicitia honesti dicēs ꝙ amicitia bonoꝝ et ꝟm virtutem silm est perfecta: quia isti volūt sibi bona ꝟm ꝙ sūt boni ⁊ ꝓpter seip̄os ⁊ non ꝟm accñs. Perfectio etiā hui⁹ amicitie pa tet qꝛ sibi nihil deesse eoꝝ q̄ ad verā ami

titiã reqrũtur. In illa enĩ cõiũgũtur omnes rationes amandi cuz illud quod ꝑm se est bonũ puta virtus sit delectabile et vtile: vt patet ex p̃cedentibus. Illi etiaz q̃ sũt simplicit̃ boni sunt sibijnuicẽ vtiles ⁊ delectabiles ꝓpter similitudinẽ virtuosarũ actionũ q̃ multũ ꝯfert ad amicitiã. Vñ amicitia ẽ q̃dã silitudo. Est aũt hec amicitia rara inter hoĩes: tum qꝛ rari sũt hoĩes virtuosi: tũ qꝛ talis amicitia indiget longo tp̃e vt mutua asuetudine vnꝰ appareat alteri dignꝰ amari. Est etiam hec amicitia intransmutabilis ⁊ diuturna: tũ qꝛ virtꝰ q̃ est causa eius ẽ habitus ꝑmanens: tum qꝛ in amicitia bonoꝝ nõ reꝑitur aliq̃d quod cõtrarietur amicitie. Hõ em̃ non credit faciliter maluz de illo quẽ multo tẽp̃e ꝓbauit et nunq̃ inuenit aliq̃d iniustũ facientem: Non sic de alijs amicitijs que non sunt vere amicitie sed tantũ similitudĩarie. Vnde ꝑm tl̃es amicitias nõ sũt homĩes dicendi amici. Tales tamen vocamus amicos sequẽdo cõsuetudinẽ hominũ coĩter loquentium q̃ tales consueuerunt amicos appellare. Sunt aũt hee amicitie ꝑm similitudinez qꝛ vna est ꝓpter delectabile: alia ẽ ꝓpter vtile: quoꝝ vtrunqꝫ inest vere amicicitie. ¶ Considerat cõsequẽter Aristo. d̃ amicitia per comꝑationem ad proprium actum vbi dicit ꝙ sicut in alijs ꝟtutibꝰ quidã dicũtur virtuosi ꝑm habitum ⁊ q̃dam ꝑm operationem: ita etiam in amicitia quidã dicũtur amici inquantũ adinuicem cũ delectatõne viuunt ⁊ sibijnuicem bene faciũt. Quidã vero non opantur actu opa amicitie sed tamẽ sũt dispositi ꝑm habitũ inclinãtẽ ad hmõi opa: sicut patet de amicis dormientibus vel localiter separatis. Loca enĩ nõ dissoluũt amicitiam simplicit̃ sed opatõnem amicitie. Est enĩ amicitia habitus de difficili mobilis: põt tñ deficere ꝓpter defctm̃ actus: vt patet in his que a se nimis distant. Diuturna enĩ sepatio facit obliuionem amicitie p̃cedentis: Sic etiã amicitia deficit quãdo vnus alteri nõ colloquit̃ nec cõuiuit: vt patet in hominibus seueris alios in verb̃ ꝯtristãtibꝰ cũ q̃bus vix p̃t hõ diutius cõuiuere: ⁊ sic ꝓpt̃ defectũ cõuictus deficit amicitia. nihil em̃ sic est proprium amicoꝝ sicut delectabl̃r cõuiuere. Vnde seueri et senes lz sint q̃busdã beniuoli et benifici nõ tamẽ ita cito efficiuntur amici sicut iuuenes: qꝛ nõ ita delectabiliter conuiuũt. Declarat rursus q̃uo amicitia bonorum est maxĩe amicitia qꝛ sũt amabiles ⁊ delectabiles: tum qꝛ sũt boni in se: tuz qꝛ sũt boni amicis. Readamatio etiã bonorũ est ex electione ꝓcedente ab habitu amicitie. Nõ aũt ex passione ꝑm quã optamꝰ alijs bona nostri gratia et nõ gratia sui. Est etiã ipsoꝝ amor cum q̃dã eq̃litate bonũ eq̃le sibi tribuẽdo. Vnde amicitia est quedaz equalitas retributõnis. In ipa eĩ aliqñ fit recõpensatio delectabilis ꝓ delectabili vl̃ vtilis ꝓ vtili: aut vtilis pro delectabili. ¶ Notanduz ꝙ iusticia ẽ equalitas circa reddere: amicitia vero circa tribuere ⁊ retribuere. ¶ Deinde dicit ꝙ difficile est habere plures amicos ꝑm ꝑfectam amicitiam qꝛ in ipa optet ex asuetudine exꝑientiã accipe de amico: hoc ãt est valde difficile in multis. In alijs ꝟo duabꝰ amicitijs scilicz vtilis ⁊ delectabilis nõ sic ẽ difficile: qꝛ ibi non sic requiritur exꝑientia longi tp̃is sz sufficit vt in pauco tp̃e sibijnuicẽ submĩstrẽt delectatõez vel vtilitatẽ. ¶ Cõsequẽter dicit ꝙ homines in potestatibus constituti querũt amicos delectabiles puta histriones seu ioculatores ad delectationem et amicos vtiles puta astutos homĩes ad negotia sua cauta exequenda. Nõ sic aũt querũt amicos virtuosos. Hos tñ qñqꝫ q̃rũt ipsis tãq̃ melioribꝰ deferẽꝰ existimãtes tm̃ ab ip̃is excedi ĩ ꝟtuᵉ q̃tũ ĩ illos excedũt in potestate.

Capl̃m Terciũ.

Ltera aũt. ¶ Hic cõsiderat Aristo. de amicitia que consistit inter ꝑsonas ineq̃les vbi d̃t ꝙ p̃ter p̃dictas amicitias q̃ in eq̃litate ꝯsistũt inueniuntur quedam amicitie in quibꝰ vna ꝑsona excedit aliã sicut est amicitia p̃ris ad filiũ senioꝛ ad

iuniorē viri ad vxorē ⁊ generalr̄ om̄is imperātis ad impatū. Drn̄t aūt hmōi amicitie Uno mō ſm diuersas relatōes ſuꝑhabūdātie. Alia eſt em̄ relatō patris ad filiū ⁊ dn̄i ad ſeruū. Alio mō ſm diuerſā relatōem ſuꝑexcedētis ad ſuꝑexceſſum: vt patris ad filium ⁊ filij ad patrē. Aliđ enī opus ē patris ad filiuꝫ ⁊ econuerſo. Alia enī ratione pater amat filium ⁊ filius patrem: ⁊ ſic cū ſint varia motiua huiuſmōi amicitiarū ſequit̄ ꝙ amatōes actuales et amicitie habituales erūt alie.

¶ Deinde docet qūo hmōi amicitie cōſuentur dicēs cū filij retribuūt ꝑntibus illud qđ oꝑtet generātibus dari puta ſubiectionē obſequm et reuerētiā. Parētes aūt retribuūt filijs qđ oꝑtet ipīs dar̄ puta educationē ſeu nutrimētū ⁊ diſciplinā tūc eoꝝ amicitia fiet māſiua ⁊ epiekeſid eſt virtuoſa. et ſic đ viro et vxore alijsꝗ dicendū ē coformiter. Et in hac amicitia ē ſuāda q̄dā analogia ſeu quedam equalitas proportōis vt ſcꝫ melior vtilior vel excellentior plus amet̄ alius autē minus: ita ꝙ ſm exceſſus ꝑſone ad ꝑſonā ſit exceſſus amoris ad amorē: et ſic lꝫ nō ſit ibi eq̄litas amoris ſm q̄ntitatem: erit tn̄ ſm proportōem. ¶ Deinde dicit ꝙ ſi ſit multa diſtantia amicoꝝ in v̄tute vel potētia nō eſt dignū dicere amiciciā eſſe inter illos vt int̄ hoīem ⁊ deū pauperem et regē: ſtultū ⁊ ſapiētiſſimū vl̄ virtuoſiſſimū. ¶ Circa qđ notādū ꝙ licꝫ inter deū et homīem nō ſit amicitia ſtricte ſūpta q̄ in q̄dā eq̄litate cōſiſtit de q̄ ħ loquit̄ ariſto. cū nō ſit eq̄tio amoris humani ad deū. Eſt enī amicicia charitatis q̄ eſt habitus ꝑfectōis: amicitia de q̄ ħ loq̄tur arſ. q̄ q̄dē habit⁹ inclinat ad diligēdū đm ſuꝑ om̄ia cū ſit ſūmū bonū. Deinde querit vtꝝ hō amico velit maxima bona vt ꝙ habeat diuinā excellētiā ꝑticipatiue: Ad q̄d đt ꝙ forte amic⁹ nō vl̄t amico om̄ia bona qꝛ cū plus ſe diligat q̄ amicū nō vult ſibi maximū bonū. Hinc ē ꝙ multi hodie nolunt amicos ſuos eſſe ſeparatos ab hac mortali vita et eē beatos in eterna vita nō ꝓpter amicoꝝ damnū ſed ꝓpter ꝓp̄um. ¶ Compat vlterius ariſto. amari ad honorari que maxīe debētur melioribus ⁊ excellētib⁹ dicens ꝙ amari videt̄ ꝓpinquū ei qđ ē honorari. Per vtrunꝗ enī oſtēdit̄ eē aliq̄d bonuꝫ in illo q̄ amat̄ vl̄ hōrat̄. Meli⁹ tn̄ ē amari q̄ honorari qꝛ amicitia ſm ſeip̄am eſt eligibilis ⁊ hoīes gaudēt ī amari ſm ſeip̄m. Multi enī deſiderāt honorē nō ſm ſeip̄m ſꝫ ſm accn̄s. Quidā eī deſiderāt hōrari a potētibus ex hoc ſperātes ſe aliq̄d ab eis accepturos. Alij aūt appetunt hōrari a ſapiētib⁹ ⁊ v̄tuoſ vt habeāt firmā opinionē de ꝓp̄a bonitate iō gaudēt tali hōre credētes dicētiū ⁊ hōrātium iudicio. ¶ Inſuꝑ dicit ꝙ v̄tus amicitie cōſiſtit magis in amare q̄ amari: qꝛ amare eſt act⁹ ad quē inclinat v̄tus amicitie. Eſt nāꝗ amare velle alteri bonū. Unđ magis amici laudātur ex eo ꝙ amant q̄ ex eo ꝙ amātur. vnuſq̄ſꝗ enī laudatur ſm ꝓp̄am v̄tutē.

Idetur autē. Ca. IIII.

¶ Hic cōſequēter oñdit amicitiam cōſiſtere ī coīcatōe: qđ ꝓbat: qꝛ circa eadē ſūt iuſticia et amicitia. Uñ ḡ iuſticia ꝯſiſtit in cōicatōe ſeq̄t̄ ꝙ amicitia ꝯſiſtit ī coīcatōe. Hoc etiā ꝓbat ex cōi vſu loquētiū: ꝯſueuerūt enī homīes appellare amicos eos q̄ ſm aliquā cōicationē ſibi coīcāt ſicut eos q̄ ſimul militāt ⁊ ſic de alijs cōicatōib⁹ q̄re videt̄ tm̄ eſſe amicitia int̄ aliq̄s q̄ntū ſibi cōicāt. Hoc etiā ꝓbat ex cōi ꝓuerbio: Dicit̄ enī cōit̄ ꝙ bōa amicoꝝ ſūt coīa q̄re amicitia ꝯſiſtit in coīcatōe: ⁊ ſic oꝑtet ꝙ ſm diuerſas cōicatōes ſūt diuerſe amicitie. Uidem⁹ enī ꝙ frib⁹ ⁊ ꝑſonis ꝯiūctꝫ ⁊ ꝯnutritꝫ ſūt oīa coīa: vt dom⁹ mēſa ⁊ alia hmōi. Alijs aūt amicꝫ ſint q̄dā diſcreta et q̄buſdā pl̄a: et q̄buſdā pauciora ⁊ ſm hoc amicitiarū q̄dā ſūt maiores ⁊ q̄dā ſūt minores Int̄ enī magꝫ coīcātes ſūt maiores amicitie: ſic etiā ſm diuerſas coīcatōes ſt̄ diuerſe iuſticie vel iniuſticie. Aliđ ē enim ꝑntū ad filios ⁊ frm̄ adinuicē ⁊ aliđ ē iuſtū int̄ ꝯnutritos ⁊ ꝯciues. Iuſta etiaꝫ ⁊ iniuſta augmētationeꝫ accipiūt ꝑ eſſe ad

amicos puta ꝑuare pecunijs ſociũ cõnutritũ ẽ duri⁹ ⁊ iniuſti⁹ q̃ ꝑuare aliũ ciuẽ ⁊ nõ iuuare frẽm ẽ durior iniuria q̃ non iuuare extraneũ vt ꝓcutere patrẽ q̃ quẽ cũq; aliũ Q aũt ſimꝫ augẽtur amicitia et iuſticia ꝓcedit ex hoc q̃ in eiſdẽ exiſtũt coexiſtẽdo ĩ q̃dã eq̃litate vni⁹ ad alterũ.

¶ Deinde ꝓbat q̃ oẽs coĩcatiões reducũtur ad coĩcatõem politicã vel ciuilem. Sicut nãq; coĩcatõ ciuil' ẽ ad vtilitatem cõem ordinata ſic ⁊ alie cõĩcatões ꝓticulares ordinanꝫ ad q̃dã ꝓticularia cõmoda: vt cõĩcatio ſimul mercãtiũ ordinatur ad pecuniã acq̃rẽdã ꝓ vite ſuſtẽtatõne Et coĩcatio pſallẽtiũ ĩ choꝛo ⁊ inſtrumẽtis muſicis vtẽtiũ ordiaꝫ ad delectatõez vt ſez boes ĩ ſacrificio diuĩo delectabl'r detineãtur: ⁊ ſic oẽs coĩcatões ꝓticulaꝛ q̃ ordinãꝫ ad ꝓtiale ꝓferẽs cõtinẽtur ſub ciuilli q̃ ordiaꝫ ad ꝓferẽs ꝓñe ꝓ tota vitã ſicut ꝑs cõtinetur ſub toto. Q: igitur oĩs a micitia cõſiſtit ĩ coĩcatõe ⁊ oĩs cõĩcatio reducit ad ciuilẽ ꝑm diſtinctõnem ſpẽz cõeatõis ciuil' ẽ ſumẽda ꝺ⁹ ſpẽruz amicitie. ¶ Aſſignat aũt tres ſpẽs cõĩcationis ciuilis. ſ. reg^m qꝺ eſt ꝓncipatus vni⁹ ad cõe cõferẽs. Ariſtocracia q̃ ẽ ꝓncipat⁹ paucoꝝ: ⁊ dr̃ ab ares q̃d ẽ ẋtus ⁊ archia q̃d ẽ ꝓncipat⁹ q̃ſi ẋtuſoꝝ ꝓncipat⁹. Tercia ſpẽs dr̃ timocracia q̃ ẽ ꝓncipat⁹ ꝓlim. ⁊ dr̃ a timos q̃d ẽ ꝑciũ et archia q̃d ẽ ꝓncipat⁹ q̃ſi ſe appꝯciãtiũ ꝓncipatib⁹ ſiue diuites ſint ſiue pauꝑes nobiles aut ĩgbiles: ⁊ hec cõi noĩe vocatur politica eo q̃ cõis ẽ diuitibus et pauꝑeribꝫ. Jnẽ bas aũt ciuilitates ẽ optima ciuilitas regni vbi vn⁹ ꝓcipat: ſic enĩ. 12 metaꝑbice ponit vn⁹ ꝓnceps vniuerſi. Peſſima aũt. i. min⁹ bona ẽ timocracia q̃ magꝭ recedit ab vnitate. Ex q̃ ſeq̃t q̃ ariſtocracia eſt media in q̃ pauci optimi ꝓncipãtur q̃ꝛ tñ nõ ẽ tãta ptãs ad bene agẽdũ ſicut vni⁹ optimi habẽtis plenitudinẽ ptãtis. Sicut aũt ſunt tres pollicita ſũt tres earũ coꝛruptões. nã ciuilitas regni coꝛrũpit ꝓ tirãnidẽ q̃ ꝓueniũt ĩ hꝰ q̃ ambe ſũt mõarchie ſeu principat⁹ vnꝰ. Sz dr̃t qꝛ tirãn⁹ intẽdit in ſuo regimine q̃d ẽ ſibi vtile: rex ẋo q̃d ẽ vtile ſõditis. nullus enĩ rex q̃ nõ ẽ ꝓ ſe ſufficiẽs ad regẽdũ vt ſi ſit excellẽs ĩ oĩbus bonis taľ aũt nll'o indiget. ⁊ ideo nõ intẽdit ad vtilitatẽ ſuã ſz ſubditoꝝ. Cum aũt regm ſit optima policia tirãnis erit peſſima qꝛ peſſimũ opponit optimo: tirãnis aũt nihil aliud ẽ q̃ ꝓauitas monarchie. Anõ q̃ñ rex ſit malus ſit tirãnus. Secũda ẋo pollicia q̃ dr̃ ariſtocracia coꝛrumpit ꝓ elegarchiã q̃ ẽ ꝓncipat⁹ paucoꝝ q̃ bona ciuitatis ꝓpꝑ malicĩã nõ debite diſtribuunt ſed ſibi ⁊ amicis ſuis vſurpãt. Tertia ẋo pollicia que dr̃ timocracia coꝛrũpit ꝓ democracĩã q̃ ẽ ꝓncipatus multitudinis ſicut timocracia. Differũt aũt qꝛ in timocracia intẽdit cõe bom diuitũ ⁊ pauperũ. in democracia ẋo paucm tm̃. hec aũt ẽ mĩma ꝙerſitas qꝛ diuites facilius ꝑñt ſuſtinere grauamĩa q̃ pauꝑes.

¶ Deinde ponit ſimilitudinẽ dictaꝝ ciuilitatũ in cõĩcatõe ẏconomica. Nã cõĩcatio q̃ ẽ ꝑ'ris ad filiũ hz ſilitudinẽ regni qꝛ ꝑ' hz curã filioꝝ ſicut rex ſubditoꝝ. Hinc ẽ q̃ Homerus appellat iouez ꝓtem ꝓpter regiã ptãtẽ. Tirãnidi aũt aſſilãt coĩcatio ꝑm ad filios in ꝑſide vbi ꝑes vtũtur filijs q̃ſi ſuis: ⁊ taľ ꝓncipatus nõ eſt rect⁹: q: dr̃ñtium debent eſſe ꝓncipat⁹ dr̃ntes ſz filij et ſui dr̃ñt ꝑ eoꝝ ꝓncipat⁹ dñt eẽ dr̃ntes. Principat⁹ autez dñoꝝ ad ſuos videt eẽ rect⁹ dum tamẽ ſui iure ſũt ſui. Ariſtocracie ẋo aſſilãt ꝓncipat⁹ q̃ vir ⁊ vxoꝛ ꝓncipãtur ĩ domo qꝛ vir hz curã circa ea q̃ ptinẽt ad viruz ꝑm ſuã dignitatẽ ⁊ dimittit vxori ea que ptinẽt ad illã puta ꝓncipari ã illis ⁊ mulieꝛib⁹ officijs. Q̃ñ aũt vir vult oĩa diſpõere ⁊ nullũ dominũ dimittit vxori hꝰ nõ ẽ ꝑm dignitatẽ neq; ꝑm qꝺ melius. Et ſilr q̃ñ vxores totalit ꝓncipãtur eo q̃ ipe forte ſũt heredes: qꝛ tũc ꝓncipat⁹ nõ fit ꝑm ẋrutẽ ſz ꝓpꝑ diuitias ⁊ pot̃tias. vñ aſſimľãt eligarcie. ¶ Timocracie vero aſſilãt ꝓncipat⁹ q̃ frẽs dñanꝫ ĩ domo eo q̃ frẽs ſt̃ eq̃les niſi mltũ diſſerrẽt ĩ etate: tũc enĩ ñ eẽt frna amicitia ſz q̃ſi pr̃na Democcie ẋo aſſilãt cõĩcatio illoꝝ q̃ ſũt

ſine dño habitationū ſz ſicut ꝓſocij i hoſpitio cōmozāt: ibi eī oēs eqles ſt: z ſi alicui ꝑncipeī hz felicē ꝑncipatū vt ſi aliqs ꝑficiaī ad expēſas faciēdas. Cap. v.

cōm vnāquāq;.

Postq; Aristo. diſtinxit ſpēs cōicatōis pollitice ꝺ ꝓñr aſſignat ſpēs amicitie ſcōz ſpēs pollitice. ꝺ. q; ſm vnāquāq; vbanitatē ſiue ciuilitatē aut policiaz accipit q̄dā ſpēs amicitie. nā ꝓmo inī regē z ſbditos ē amicitia ſm ſuphabūdātiā bñficij. Si enī rex ſit bon⁹ bñfacit ſubditꝫ curāq; hz ipoz vt bñ openī ſicut paſtoz ouium. Huic aūt regali amicitie aſſimilaī amicitia pr̄na. Dr̄ñt tñ ſm magnitudinē beneficioz q̄uis enī bñficiū regis ſit maximū in q̄ntū reſpicit totā cōitatē: tñ p cōpatōz ad vnā ꝑſonā bñficiū pr̄is ē maiꝰ Mā pr̄ filio ē cā triū maximoz bonozuz. dat enī ſibi eē: nutrimētū z eruditiōem. Q̄ hec amicitia ſit ſimilis amicitie regali patet quia ſicut ſbditi ſunt ī ptāte regis ita filij ī ptāte pr̄is z nepotes ī ptāte aui. Ītē hmōi amicitie ꝓſiſtūt i q̄dā ſuperceſſu vni⁹ ad alterꝫ. i. vno extre⁰ ſuperceden alio extre^m ꝓpt̄ qō ſicut regēs hōzatur a ſbditꝫ z nō eōꝫ: ſic pentes a filijs ſz pr̄s filios ñ dñt hōzare: z ex hoc ē q; nō ē idē iuſtū ex vtraq; pte ſcz vt rex idē faciat ſbdito q̄d ſbdit⁹ regi pr̄ filio q̄d fili⁹ pr̄i: ſz vtq; faciat alt̄i q̄d ē diḡñū: Sic z amicitia inī eos ꝓſideraī q; vn⁹ amet alterꝫ ſz q; diḡnū ē Amicitia ℞o q̄ inī vir̄ z vroreī ē ſilis illi q̄ ē ī ariſtoccia q̄ ē ꝑncipatus paucoz ℞tuoſoz. Et q; tles fūt aliſs meliozes: iō eis pl⁹ tribuitur ꝺ bono inq̄ntū alijs ꝓferūt ſic z vir vroꝛi ꝑficit licet ñ debeat ſurripe q̄ ſūt vroꝛis. Amicitia aūt frm aſſimilaī amicitie q̄ ē ſm timocciā ī q̄ ciues coīt ſt eqles ī ꝑncipādo. In policijs aūt p̄auis z corruptis ſicut in tirānide eligarcia z democꝛcia ſicut ē pax ꝺ iuſticia ita z pax ꝺ amicitia maxie in tirānide cū am icitia ꝓſiſtat ī cōicatōe. Tirān⁹ aūt bonū cōe ñ intēdit ſz ꝓꝑum.

¶ Alteri⁹ agit ꝺ amicitia ī ſpēali ꝓgnata z ꝓiugali. Eſt aūt amicitia coḡta i habētib⁹ idētitatē carnis z ſāguis vt ē amicitia frm z ꝓſāguineoꝝ. Dep̄det ꝺ q̄ omnis amicitia talꝫ ex patna ſicut ex ꝑncipio z iō pr̄io dōm ē ꝺ ipa. Sciēdū ē igit q; pentes pl⁹ diligūt filios q̄ diligāt ab eis ꝓr̄io qz diligūt filios eo q; ſt aliq̄d ipoꝝ: ex ſemie enī pentū filij ꝓcreāt. Filij aūt diligūt pentes inq̄ntū hūt eē ab eis. Ītē amicitia pentū ad filios ē ꝓpinq̄ſſimā dilctōi q̄ qs diligit ſeip̄m. Scōo qz pentes magꝫ ſciūt filios eē ſuos q̄ eo⁹. Tertio qz dilectō q̄n⁰ diuturnioꝝ tāto fortioꝝ Dilectō aūt pentū ē diuturnioꝝ cū diligāt filios ſtatim vt ſūt geniti z nō eo⁰. Circa p̄dcā notādū q; grad⁹ dilcōis diſtīgui p̄t vl ſm intēſionē dilcōis vl ſm drīaz bōi q̄d quis aliq̄n exoptat. ꝓr̄io mō hō magis diligit filiū q̄ p̄rem qz maioꝛi affectione. Intēſio enī dilcōis ꝓuenit ex parte ſubiecti diligētis ſicut intēſio velocitatꝫ mot⁹ ex diſpōe mobil⁹ z virtute mouentis z ſic intēſioꝛi dilectōe diligit magis ꝓiūctus: hmōi aūt ē fili⁹ cum aliq̄d ſit pr̄is vt dcm̄ ē. Secūdo aūt mō hō magis debet diligere p̄rem q̄ filiuz volēdo ſibi .ſ. maiꝰ bonū cū ſit ei⁹ ꝓncipiū: z ſic hz rōz eminētioꝛis boni z ꝺo ſilr. Et hinc eſt q; pr̄i debeī ſubiectō reuerētie nō aūt filio. Hec aūt diſtinctō graduū dilectōnis eui dēter ptz ī celeſti patria: vbi hz vn⁹ velit maiozē btitudinē. b. ℞ q̄ ſibi Quilibz enī beat⁹ vult vnūquēq; habere q̄d ſibi debeī ſm dīnā iuſticiā ꝓpt̄ pfectām ꝓportionē volūtatis humāe ad diuinā ñ tñ maioꝛi affectōe. Cū enī q̄libet p⁹ deum plus teneī ſe diligere q̄ aliū plus vult ſibi btitudīem q̄ alt̄i z pl⁹ de ſua gaudeat ſm Sco: v. diſ. ḡrti ſen. ¶ Conr ꝺ ariſ. manifeſtū ē ex p̄dictis q̄re mr̄es plus diligūt filios q̄ pr̄es qz magꝫ ſciūt a ſe eſſe genitos z ꝺ ſua ſubia q̄ pr̄es. ꝓr̄i⁹ etiā mr̄es ex victu ꝓcipiūt amoꝛ affcm̄ q̄ patres. Amicitia ℞o frm ex hoc oriī q; ex eiſdē naſcūt pentib⁹. Idētitas eui filiorū ad pentes facit q̄dāmō ipos idē inī ſe Hinc ē q; frēs dñr eē idē ſm ſāguineꝝ et radicē. Ad eoꝝ etiā amicitiā facit q; ſunt inuicē cōnutriti z ꝓpinq̄ ſz etatē. Hoſes

eñ ꝯnutriti nāl'r se diligūt. Ad hoc etiā facit ꝙ plerūq; sūt vni⁹ moris q̄d ꝯtingit ex gñatōe: qꝛ ab eisdē geniti: ⁊ sic sepe sūt eiusdē cōplexiōis. Hoc etiā accidit ex cō formi nutritioue ⁊ eruditōe qꝛ sil' nutriti ⁊ disciplinati. Causaꝫ etiā eoꝝ amicitia ex hoc ꝙ vn⁹ aliū multo tēpe probauit. Alij ꝟo cōsāguinei ꝟm ꝙ magis vel minus appropinq̄nt plus vel min⁹ se diligūt. ¶ Alterius agit arꝭ. de amicitia coniugali dicēs ꝙ amicitia viri ⁊ vxoris vr̄ eē naturalis: q̄d sic pꝫ: qꝛ hō ē naturaliꝫ aīal ciuile ꝗ mlto magꝭ cōiugale. Probaꝫ ꝯña: ea q̄ sūt ꝑora ⁊ nccria magis videtur ad naturā ꝑtinere: societas aūt domestica ad quā ꝑtinet cōiūctio viri ⁊ vxoris ē ꝑor q̄ societas ciuil' sicut ꝑs ē ꝑor toto ⁊ magis nccria qꝛ nō tm̄ ordinaꝫ ad ꝯseruatōem indiuidui sꝫ etiā spēi. Preterea ꝓcreatio filioꝝ ꝓpꝫ quā ordinata est cōiūctō viri ⁊ vxoris est coīs hoīb⁹ et alijs aīalib⁹: ⁊ ita nō tm̄ seq̄tur naturam spēi sꝫ etiā gñis. Itē in alijs aīalib⁹ ordinata ē cōiūctio maris ⁊ femīe solū ad ꝓcreationē filioꝝ sꝫ ī hoībus nō solū ꝓpꝫ hoc sꝫ ꝓpꝫ ea q̄ sūt nccria ad vitā humanā: q̄dā enī sūt opa ꝑtinētia ad virū ⁊ q̄dā ad vxorē. Ex q̄b⁹ pꝫ ꝙ ꝯiugal' aīcitia est homī natural'. In hac aūt amicitia ñ solū repiꝫ amicitia delectabilis q̄ ad victū ⁊ vtilis q̄ ad sufficiētiā vite domestice sꝫ etiā honesti si vir et vxor sint ꝟtuosi. Cōseruaꝫ aūt hec amicitia maxime ꝓpꝫ filios eo ꝙ sūt cōe bonum viri et vxoris. Tūc aūt recte cōuiuūt cū vterq; ꝯseruat alteri quod iustum est.

Bibus autē. Ca. vj.

¶ Hic agit ꝯñr arist. de q̄rel' vel querimonijs. Circa q̄d p̄mittit ꝙ tres sūt spēs amicitie: vt s̄ ptꝫ. s. honesti: delectabil': et vtil': ⁊ ꝟm vnāqnāq; earū pñt amici eē eq̄les vel inequales vt ī amicitia q̄ ē ꝟm ꝟtutē pñt fieri amici illi q̄ sūt equal'r boni vel melior ⁊ min⁹ bonus ⁊ sic de alijs. His p̄missis dicit ꝙ accusatōes ⁊ vitupatōes maxime sūt ī amicitia q̄ est ꝓpter vtile: in alijs aūt nō ita sepe fiūt. Nā illi q̄ sūt amici ꝓpꝫ ꝟtutez ꝓmpti sūt ad sibi inuicē bñfaciendum. Illi etiā q̄ sūt amici ꝓpꝫ delectationem mutuā societate gaudēt ⁊ vt'q; hꝫ q̄d q̄rit. s. delectationē: ꝙ si vn⁹ ab alio delectationē nō recipiat ridicl'm est ꝙ alꝫ eorū accuset illū q̄ delectationē exhibet cū in sua ꝑtāte habeat cū illo nō cōmorari. ¶ Notandū tñ ꝙ hoc mō locū nō habet in matrimonio cum ꝟm legem euāgelicā non liceat viro vxorē dimittere excepta causa fornicatōis: ⁊ tñ sepe ꝯtingit ꝙ vnus ꝯiugum nō est alteri delectabilis īmo valde cōtristabilis. Est ꝗ cōsiliū patienter ferre postq̄ interuenerit obligatio coniugabilis. In amicitia aūt vtilis maxime fiūt q̄rele qꝛ illi q̄ se amāt ꝓpter vtilitatē existimāt ꝙ minus recipiant q̄ eis cōuenit: ⁊ ideo cōquerūtur. Econtra aūt bñfactores dicūt ꝙ nō pñt ad dāda tanta sufficere q̄tum indigēt illi qni ab eis beneficia recipiunt. Ad tollerandas ꝟo querelas que inter amicos oriri possunt congruit potentem retribuere ꝟm dignitatem eoꝝ q̄ recipit: ⁊ hoc sponte anteq̄ requiratur. Inpotentē aūt hominem nullus dignum putabit ad restitutionem induci vel cogi. Is etiam qui nō vult retribuere nō debet ab alio recipe. Quantū ꝟo ad ꝑsonas inequales dicit aristo. ꝙ vt'q; oꝑtet aliq̄d plus dare non tamē ꝺ eodē bono sed maiori ⁊ supexcellēti pl⁹ dꝫ tribui de hōre qꝛ hōr ē ꝓpa retributio ꝑ oꝑibus virtutis et pro beneficijs prestitis in quibus excedūt maiores. minori ꝟo et indigenti plus debet dari de lucro qꝛ ꝑ lucrū p̄staꝫ auxiliū cōtra indigentiam quam patiūtur inferiores. In huiusmodi aūt retributōne amicitia nō requirit retributionē eq̄ualentis sed eius quod est possibile. Non enī pōt in omnibus beneficijs retribui cōdign⁹ amor sicut patet in honoribus q̄ exhibentur deo et parentibus quibus nullus p̄t reddere condignum. ⁊c̄.

Explicit octauus ethicorum

315

Incipit nonꝰ ethicoꝝ. Omnibus. ꝛc.

¶In hꝰ nono monet aristotiles alias difficultates circa amicitiã occurrẽtes. et ꝓmo ꝑmittit qꝫ sicut in amicitia ℞tuosoꝝ q̃ ꝓpter seipsos se diligũt faciẽda ẽ retributo respiciendo ad effectũ: cũ enĩ ꝓncipale ℞tuꝫ sit in electõe et affectu: in retributõe hmõi magis attẽdẽdus ẽ dãtis vel retribuentis affectus ꝙ cẽsus. Sic etiã ĩ coĩcatõe pbie q̃ est inẽ mgr̃m et discipl̃z qꝫ dignitas pbie nõ ꝑt mẽsurari pecunia: nec ꝑt discipulus eq̃alẽs ꝑciũ mgr̃o reddere sicut deo et pentibus nõ ꝑt ꝓdignũ reddi: vt ptz ꝫ. Retribuẽdũ ẽ igit illõ qõ ẽ volũtati mgr̃oꝝ sufficiens ꝛ facultati discipuloꝝ possibile. Deinde inq̃rit an magis sit benefactori retribuẽdũ vel amico dãdũ? Ad q̃d rñdet qꝫ vt in plũꝰ magis dz hõ retribuere grãm bñfactori ꝙ dare amico: si vtrunqꝫ fieri nõ ꝑt. Sic etiam magis dz reddi mutuũ ꝙ aliq̃d gratꝫ dãdũ amico. Habet aũt hec regula instãtiã si datio excedat in bonitate vel necessitate retributoz. exẽplũ aliqs q̃ aliq̃n me liberauit a vinculis nũc a latronibꝰ captꝰ est. Siꝝ pater meus ab alijs vinctus teneẽ in carcere: si tantũ vnũ illoꝝ liberare possim magis necessariũ ẽ ꝛ melꝰ ẽ subuenire ꝑri ꝙ alteri: Sic etiã melꝰ ẽ dare studioso ꝙ illi retribuere q̃ ex retributione malꝰ efficiẽ: vt si ioculatoz exhibuit alicui delectatõem nõ est ei retribuendũ si ꝓ hoc ĩ malicia foueret. ¶Cõsequẽnt inq̃rit vtꝝ oĩa sint patri attribuẽda si sibi obediẽdo vel opteat laborãtẽ in infirmitate magis obedire medico vel bellicoso duci. ¶Ad q̃d rñdet qꝫ non omnia sũt oĩbus attribuenda nec ꝓ ꝓñs patri quãdmodũ ioui fm ritũ paganicũ sacrificatur oĩa sed dijs diuerꝫ sũt diuersa sacrificia: Sic varijs homĩbus sũt attribuenda sibi cõgruentia fm varietatẽ cõditionũ et statuũ. Sic enĩ cognati ad perlamẽta ꝛ actiones nuptiarũ conuocãtur ꝓpter generis cõitatẽ ad q̃d saluandum nuptie ordinãtur: Sic videbit cõgruum filijs magis ꝓuidere parentibus de nutrimẽto ꝙ sibijpis eo qꝫ fuerunt ipsis cã eẽndi ꝓ generatõem. vñ dz eis honorez sicut dijs nõ tñ oẽm hõrem. Vbi notandũ qꝫ dei et pentũ ẽ aliq̃ silitudo in ordie ad filios qꝫ ab vtriscꝫ sũt ꝓncipati. Differũt tñ qꝫ a ꝺo vt cã ꝓma: a pentibꝰ vero vt a cã sc̃da: vñ ñ debeẽ eis cultꝰ latrie q̃ est hõr soli ꝺo debit ꝰ in ꝓtestatõnem sũmi dominij. nec etiã honor q̃ interest sapiẽtis vel ducis exercitus vel senis. Alĩ quẽ enĩ honorare ipm exaltãdo ꝛ nos ergã ipm pulificãdo ꝓtingit multipl̃r. vno mõ ꝓpter magnitudinẽ etatis: ꝛ sic senes hõrant ꝰ ꝑ assurrectõz ꝛ inclinatiõem. Alio mõ ꝓpter magnitudinez ptãtis ꝛ sic honorẽ impẽdim ꝰ duci vel ꝓncipi. Cui est obediẽdũ in his q̃ ad opꝰ ciuile ꝛ ad bonũ cõe spectãt. Alio mõ ꝓpter virtutis magnitudinẽ: ꝛ sic honor impẽditur sapienti. Alio mõ ꝓpt esse et educatõez ꝛ sic parẽtes honorare debemus ꝛ ipsis obedire in his que ad disciplinã ꝛ vitaz domesticam spectãt. ¶Deinde dicit aristotiles qꝫ temptandũ ẽ attribuere illud q̃d est ꝓpriũ vnicuiqꝫ q̃d in q̃busdã facile est iudicare ꝛ ĩ q̃busdã difficile. est enĩ facile iudicare ꝺ rẽ ĩ his q̃ sit vnꝰ gñis puta qꝫ magꝫ subuenẽdũ ẽ magꝫ ꝓ ãgui neo inẽ duos cõsanguineo s: magis sapienti inter duos sapientes. Sz difficile ẽ iudicare de drñtibus sicut inter sapientẽ ꝛ consanguineũ tñ ꝓpter difficultatẽ nõ optet recedere ab hmõi ꝓsideratõe ꝫ determiare fm qꝫ est possibile. ¶Circa q̃d notandũ qꝫ licet melior sit magis diligẽdus minus bono et magis ꝓiunct ꝰ minꝰ ꝓiũcto tã affectu ꝙ effectu ceteris paribꝰ Parẽtes tñ minꝰ bonos plus debemus diligere ꝙ extraneos meliores ꝛ magis salutẽ ipoꝝ ꝓcurare: cũ enĩ hõ habeat esse a pentibus nõ dz magis aliquẽ diligere ꝙ patrẽ suũ q̃ntũcũqꝫ excedat eũ ĩ bonitate. Richardus excipit bonitatẽ puilegiatã christi ꝛ beate marie q̃ magꝫ dñe diligi ꝙ pater vel mater quia per eorum

bonitatē ꝓuenit nobis magis bonū ꝙ ꝓ parētes. Si etiā pater meꝰ sit malus licet facta eius ꝙdiu ē in peccato nō debeam approbare debeo tñ magis diligere ⁊ ꝓcurare eius salutē ꝙ extranei melioris. Pro statu vero in quo sūt debeo velle maius bonum extraneo meliori quia hoc requirit iusticia dei. Qr tamen duz sumus in via pōt bōitas augeri debemꝰ optare ꝙ nobis cōiuncti ꝓuenīāt ad maius meritū: ⁊ ꝓ cōsequēs ad maiꝰ ꝑmiū. ¶ Notādū insup ꝙ vnus hō pōt alium in tñ excedere in bonitate ⁊ ita paꝝ excedi ab eo in ꝓpinquitate ad diligentez ꝙ magis deberet diligere extraneū meliorem ꝙ minus bonum ꝓpinquiorem: puta si tñ sibi attineat in quarto vel ān° gradu. Similiter vnus ita parum excedere posset alīū in bonitate ⁊ ita excedi ī ꝓqinquitate vt magis deberet diligeꝝ minus bonū. ¶ Si cōtra ꝑdicta argnāt ꝙ se hō in diligendo conformare debet volūtati diuīe: sed deus semp diligit meliorem: ergo hō magꝫ debet diligere meliorem ꝙ sibi ꝓūctōrez. Respōdetur ꝙ hō debet se cōformare volūtati diuine ñ semp volendo quod ipe vult sed ꝙ vult hominē velle: ⁊ ideo ꝙis ꝺs magis diligat maius bonum qr nulla ē ꝓpinq̄tas ad deum nisi ꝓ bonitatē: non tñ vult me ex maiori affectu diligere extraneum meliorem ꝙ meum patrē. Añ ꝑmo ad cozi. 5. Si qs suoꝝ ⁊ maxime domesticorum curā nō habet fidē negauit ⁊ est infideli deteriōr. ¶ Consequēter querit aristo. si quis acceptet ad amicitiā virtuosā vt bonus et postea fiat malus an amplius sit amandus? Ad ꝙd respōdet ꝙ non ē hoc mō possibile amicitiam remanere qz amicitia honesti nō est amabꝫ offte obiectū sed tātūmodo bonum sed in eo ꝙ ē factꝰ malus non est bonū virtutis quare non est amabilis hac amicitia. Itez cū amicꝰ sit similis amico similitudo enī est causa amicitie si inter bonū et malum diu conseruaretur amicitia bonus homo assimularetur homini prauo. Si tamē hō malꝰ sit de facili sanabilis non est amicitia diſ soluenda ſz est adiuuandus ad recupandū bonū mozē magis ꝙ ad recupanduz ſubiam tpalē cū sit melioz. ¶ Inqrit insup si vnus ꝑmanet in statu cōtracte amicitie et alius fiat epikes seu magꝫ virtuoſꝰ vtꝝ vtatur alio tāꝙ amico? Ad ꝙd respōdetur ꝙ si fiat magna distantia virtutis non remanebit amicitia: puta in amicitijs que ꝓtrahunt a puericia si vnꝰ maneret puer ſm mozes: alter vero fiat vir optimus qz tales nō complacebunt nec cōtristabūtur in elſdē: et sic non erit mutuus illoꝝ conuictus qui maxime requiritur ad amicitiam: vt dcm̄ ē in ꝓcedentibus. Indissoluta tamē amicitia nō optet ꝙ homo taliter se habeat cum eo ꝙ fuit sicut cū alio ꝙ nunꝙ fuit. sicut enīz hō se debet magis exhibere amicis ꝙ extraneis sic et his ꝙ alꝫ fuerūt amici de ꝑterita amicitia recedēdo nisi ꝓpter superabundantiam malicie facta fuit dissolutio amicitie tūc in talibus nulla ē familiaritas ostendenda.

Amicabilia autē, Ca. 11

¶ Hic inquirit aristo. de effectibus amicitie ꝓ respectū ad virtuosū et vitiosū. Vbi ꝑmittit ꝙ amicabilia id ē effectus seu opa ꝙbus aliꝙs vtīt ad amicos et quibꝰ determinātur et distinguunt amicitie videnī ꝓcessisse ex his que opatur hō ad seipm̄. Tūc enī videt homo vnus amicus alteri si eadem agit ad amicum que ageret ad se. Huius aūt amicitie sunt tria opera scz beneficentia beniuolentia et concordia. De benificētia patet qz ille dicitur amicus qui vult et operatur bonū ſm virtutē exīntia ſ. saltem bona sibi apparētia alicui ꝓpter gram ipius ꝓximi. Hoc aūt ad benificentiam ꝓtinet. Est enī beneficētia appetitus boni ꝓ ad ꝓximū efficax et liberal. Qr etiam beniuolentia sit opus amicitie ostendit qz ille dicit amicꝰ ꝙ vult amicū esse ⁊ viuere illius gratia sicut matres volunt ꝙ sui filij sint et viuant hoc aūt ad beniuolentiam ꝓtinet. De concordia ꝛo ꝓbatur qz ille dicitur amicus alicui ꝙ eidē

316

conuiuit eadē eligendo et de eodē cō dolendo et gaudendo q̄d ad concordiā ꝑtinet. ¶ Deinde declarat hos tres effect⁹ amicitie in esse homī virtuoso respectu suijꝑsius. Et primo de benificētia qꝛ ipe maxime sibi vult bona virtutis que sunt vera homīs bona et laborat ad ipsa obtinenda: et hoc facit gratia suijꝑius: quia gratia intellectiue ꝑtis q̄ est principalis pars in homīe et virtutib⁹ moralibus et intellectualibus ꝑfici. Hec aūt ꝑs intellectiua videtur esse homo non ꝙ anima intellectiua vere vel proprie sit homo sꝫ quia principalis pars homīs. Q̄ etiam beniuolentia insit homī virtuoso in ordine ad ip̄m patet quia ipse vult viuere et cōseruari in esse maxime quantum ad illam ꝑtem cui inest sapīa scilꝫ ꝟm ꝑtem intellectiuam per quā deo assimulamur qui est incōmutabilis. Q̄ etiā sibi insit concordia patet qꝛ maxime vult conuiuere sibijp̄i ad coꝛ reuertendo delectabiliter ad memoriam reducēdo bona que opatus est ⁊ bene opandi in futuro spez habendo. Idem ē etiam omni parti ei⁹ triste et delectabile quia ꝑs sensitiua ī eo est adeo rationi subiecta ꝙ eius mot⁹ sequitur aut saltem non vehemēter renititur: et qꝛ semꝑ ꝟm rōem agit ideo est inpenitibilis qꝛ scꝫ non agit aliq̄d de quo penitere debeat. Sic itaqꝫ virtuoso inest ꝯcordia ad seip̄m aliaqꝫ amicitie opa. Cū ergo hec amicabilia insint v̄tuoso in ordīe ad seip̄m sequit̄ ꝙ ei inessent ī habitudine ad amicum qꝛ amic⁹ ē alius in quātū scꝫ afficit̄ ad amicum sicut ad seipsum. ¶ Deinde dicit ꝙ vtrum hominis ad seip̄m sit amicitia nō est ad p̄ns determinandum. Ubi notanduꝫ ꝙ sicut iusticia ꝓp̄e non ē ad seip̄m sed ad alterum: vt dictū est in quinto huius sic nec amicitia. Sunt nanqꝫ circa eadem vt dictuꝫ est prius: qꝛ vtrunqꝫ proprie est ad alterū: Large tamen sumendo amicitiā hominis ad seipsum est amicitia cum amicabilia que sunt ad alterum veniant ex his que sunt ad seipsum. Unde ꝟm legē precipitur homini diligere proximum sicut seip̄m. ¶ Consequēter ostendit aris. ꝙ effectus amicitie nō conueniunt vitioso. Mali enī non habent beneficentiam ad seip̄os cū operent̄ sibi nociua ac propter timiditatem laboris ⁊ accidiā p̄mittant operari ea que sunt sibi vtilia. Non etiam habet beniuolentiam quibus enī eorum est sua vita tediosa: nolūtqꝫ se esse ⁊ viuere ꝓpter scelera sua cognoscentes se alijs esse exosos ita ꝙ aliquādo se ip̄os interemunt tristiciam quā patiunt̄ ꝑ hoc euadere cupientes. Non habent etiam concordiam ad seipsos cū delectabiliter sibijp̄is nō ꝯuiuāt ꝓpter recordationem maloꝝ p̄cedentium ꝑ eos cōmissorum et p̄sumptionem seu timorem futurorum. Unde seip̄os fugiūt queruntqꝫ cū q̄bus cōmorent̄ vt sic maloꝝ suoꝝ obliuiscātur. Eorum etiā amicitia cōtra seipsam in quadam ꝯtentione consistit dū pars sensitiua rationi repugnat: ⁊ sic ꝟm diuersas ꝑtes ad diuersa trahitur: ⁊ q̄d vni ē delectabile alteri est tristabile. Et licet non simul perfecte tristentur ⁊ delectentur tamen parum post delectationē tristatur de hoc ipso quod delectatus ē. Praui enī penitudīe replent̄ qꝛ passiōe aut impetu malo cessante ꝯgnosceñ. ꝟm rationem se male egisse dolent: ⁊ sic praui non se habent amicabiliter ad seipsos propter hoc ꝙ non habent in se aliquod amabile. ¶ Ad cui⁹ euidentiā notandū ꝙ licet prauus ex habitu malo peccans gaudeat de hoc ꝙ ex habitu operatur q̄ diu habitu vtitur: Quia tamē pōt habitu non vti et per rationem que non totaliter corrupta est aliquid aliud meditari potest cōtingere ꝙ nō vtēs habitu doleat de hoc q̄d ꝑ habitū cōmisit. Plerūqꝫ tñ tales penitēt de peccato nō qꝛ eis pctm̄ ꝟm se displiceat sꝫ ꝓpter aliquod aliud incōmoduꝫ quod ex pctō incurrūt qꝛ etiā ꝟm Boe. Penitentia est ordinatiua culpe omnem culpā cōcomitat̄ aliq̄ pena. Unde Aug⁹. Jussisti dñe ⁊ ita est ꝙ pena sit sibi oīs pctōr. Nō enī ē dedecus culpe sine decore iusticie: nō solū aūt om̄e pctm̄ ꝯseq̄t̄ aliq̄ pena īmo etiā ip̄m

peccatū ē maxīe pena volūtati rōnali cū sit ꝺ ei⁹ icliationē nālē qō facit de⁹ pec catū nō valēs sufferre: vt dicit fco. i scō sniarū. hinc ē q ⁊ dāpnati ꝓpetuo erūt in pena qz ꝓpetuo erūt i culpa: vt dicit idē 46. diſ. quarti sniarū. Ex ꝑdictis infert aris. cū sic se hr̄e sit valde miserū. Uehementer studere debem⁹ ad fugā malitie ⁊ ꝓsecutionē ⁊utis qz hō ꝑ ⁊utē amicabilē se hēbit ad seip̄m ⁊ deinde alteri amic⁹ fiet. ¶ Quia ⁊o in p̄cedētib⁹ fuit facta mētio ꝺ accidia iō ſm damascē. ē q̄dā tristicia agbrauās q̄ scz ita deprimit aīm homīs: vt nihil ei agere libeat. Uñ accidia ip̄tat qōdā tediū opandi. ¶ Est aūt accidia mala ſm se qz ē tristicia de bono spūali ⁊ ſm effectū dū sic hominē aggrauat vt eū totaliter a bono retrahat que q̄dē est pctm̄ ventale dū ē inchoatio pcti i sensualitate nō ptingēs vsq; ad cōsensum rōnis. Si vero ꝓtingit vsq; ad cōsensum rōnis cōsentientis i fugā boꝛozē ⁊ detestationē boni ꝺini erit peccatū mortale in his scz q̄ iminēt ex necessitate ꝓpter deū facīēda nō aūt i opibus virtutū q̄ homo facere nō tenet Ponit ār accidia vitiū capitale a greg. xxxj. moraliū vbi sex eius filie assignant scz malicia: rācoꝛ: pusillanimitas: desperatio: toꝛpoꝛ circa p̄cepta. Euagatio mentis circa illicita. ℞. Desperatio. pusillanimitas. toꝛpoꝛ mal. rancoꝛ. mēte vagāsq;. Est aūt malicia machinatio mali ꝺ hoīes ad spūalia inducē⁹ ⁊ hoc in aīo. Rancoꝛ aūt in signo. Pusillanimitas est fuga cōsiliozū. et toꝛpoꝛ est fuga p̄ceptoꝛuꝫ ad quā ptinet otiū vigilando somnolētia dormiendo vel pusillanimitas. timoꝛ aggressus opis laboꝛiosi: toꝛpoꝛ aūt ꝓgressoꝛ. Ad vagationē aūt mentis ptinet verbositas: q̄tū ad locutionē inq̄etudo quo ad mot⁹ mēbꝛozū ꝺ ordinationē: ⁊ instabilitas quo ad locoꝝ ⁊ ꝓpositi mutatiōez. Quia ār ꝺesperatio numerat inter peccata q̄ sūt in spm̄ sctm̄. xij. coꝛ. ¶ Ad cui⁹ euidentiā notādū q ⁊ oē peccatū ex malicia vl habitu malo posset dici i spūscm̄ cui appꝛopꝛiat bonitas: ꝓpie tm̄ ē pctm̄ ex

la malicia vel electiōe ꝓcedēs ꝺ aliquē effectū spiritui sancto appꝛopꝛiatū spāliter ⁊ directe retrahētē ab electo amoꝛe peccati cuiuscūq;. Isti aūt effect⁹ sūt sex Prim⁹ ē spes de diuina misericoꝛdia ꝺ quē directe ⁊ ꝑ se est desperatio q̄ q̄dem nō ē diſcredere possibilitatē remissiōis peccatoꝝ. hoc em̄ ad infidelitatē ptinet ſz cū quis estimat suā iniq̄tatē tantā esse q nōsperat se vn̄q illa digne posse penitere q miſcōia bonitatis diuīe illā reniteret iniq̄tatē. Scōs effect⁹ est timoꝛ de diuina iusticia ꝺ quē est directe p̄sūptio nō quidē q̄ q̄s de ꝓpꝛijs meritis p̄sumit qz hᵒ ptinet ad supbiā: ſz cū quis ita p̄sumit de dei miſcōia q ꝓtēpnit ei⁹ iusticiā. Tertij effect⁹ est cognitio veritatis fidei ⁊ mozū ꝺ quē directe est impugnatio veritat⁊ agnite cū scz ipugnat veritas nō ex passione verecūdie: talis em̄ veritatis ipugnatio ꝛz sit pctm̄ nō tm̄ in spm̄ sctm̄. Sz cū veritas fidei ⁊ mozū ex sola malicia ⁊ volūtatis electione ipugnat vt si q̄s odit deū rōne iusticie ⁊ ex hᵒ delectat⁊ i cōtumelijs dei ⁊ veritatis cōfutatione. Quart⁹ effect⁹ est auxiliū diuine gratie ꝺ quā directe, ē iuidētia gr̄e supne q̄ pōt cōtingere dupliciter: vno mō cū q̄s iuidet gr̄e ꝓximi reputās bonū ꝓximi eē diminutionē ꝓpꝛij boni et sic ptinet ad peccatū iuidie nec ē pctm̄ i spm̄ sanctū. Infirmitas em̄ se immiſcet cū tali electiōe. Alio mō ex odio diuini bonoꝛis vel vnioꝛis mēbꝛozū ecclie ⁊ hᵒ est pctm̄ in spm̄ sctm̄. Quint⁹ effect⁹ est doloꝛ pcti cōmiſſi seu detestatio cuiuscū q; rei inq̄tū ē ꝺ reuerentiā deobitā ꝺ q̄ ē directe ꝓpositū nūq̄ penitēdi a peccato ⁊ ꝺ finalis in pnia. Sext⁹ effect⁹ ē ꝓpositū abstinendi a peccato futuro seu resp̄nitio cuiuscūq; trāsitoꝛie delectationis q̄ auferret eternā ꝺ quā directe ē obstinatio q̄ ē ꝓpositū firmū adhērē di trāsitoꝛijs delectationib⁹ pctoꝝ i futuro. ℞. Inuidet: ip̄ug. obsti. p̄. des. finalit ip̄e. Dicit ār hoc pctm̄ irremissibile non q̄n possit remitti si tm̄ pnia agat quia ſm Aug. in lib. retractationū. de quocunq;

317

pessimo in hac vita ꝯstituto nõ est despe
rãdũ sz dr̃ irremissibile qr̃ de difficili põt
remitti eo ꝙ directe ⁊ ꝑ se excludit effe
ct⁹ spũs sancti req̃sitos ad digne penitẽ
dũ. Q̃ aũt dicit xp̃s ĩ euãgelio ꝙ nõ re-
mittet̃ hic nec in futuro: intelligitur s̃m
aug. d̃ illo pctõ ĩ q̃ q̃s finaliter morit̃ si
ne pnĩa: tal' eĩ ĩpnĩa dr̃ spũs blasphemĩe

Eniuolẽtia Ca. III

¶ Hic agit aris. d̃ effectib⁹ ami-
citie s̃m se ⁊ prĩo de beniuolen-
tia dicẽs ꝙ beniuolẽtia ñ ẽ amicitia qr̃
amicitia nõ ẽ ad ignotos beniuolẽtia ãt
põt esse latẽs ⁊ ad illos q̃ nũq̃ se vide-
rũt: vt dictũ ẽ in p̃ncipio octaui. ¶ Pro
bat insup̃ ꝙ beniuolẽtia nõ sit amatio.
Ubi notãdũ ꝙ amatio põt sumi ꝑ pas-
sione amoris vel ꝑ amore q̃ ẽ act⁹ elici-
tus volũtatis. Nõ ẽ aũt beniuolẽtia pas
sio amoris cũ sit act⁹ q̃ volũtas vult bo
nũ ꝓximo nec etiã amor vel amatio sũp
ta ꝑ actu volũtatis qr̃ lz tã beuiuolẽtia
q̃ amatio sint act⁹ q̃ volum⁹ bonũ ꝓxi-
mo amãtio tñ aliq̃d addit vltra beniuo-
lẽtiã: ĩptat em̃ q̃ndã vnionẽ s̃m affectuz
amãtis ad amatũ in q̃tũ scz amans esti-
mat amatũ q̃dãmõ vt vnũ sibi. Includit
etiã intentionẽ ⁊ ꝓpositũ agendi ⁊ ope
rãdi ꝑ bono ⁊ salute amati. Beuiuolẽ
tia aũt dicit tm̃ actũ simplicẽ voluntatis
q̃ volum⁹ sine tali vnione effectus ⁊ in-
tentione amãdi pro amato. verbi gra-
tia hoĩes vidẽtes agonistas .i. pugiles
in agone vel certamĩe pugnãtes sũt ali-
qñ beuiuoli vni ꝑti pl⁹ volẽtes bonũ il-
li⁹ q̃ alteri⁹ pro his tñ pro q̃b⁹ sũt beui
uoli nec cooꝑabunt̃ nec etiã magna tri-
stia turbabunt̃ si aliq̃ miseria affligant̃.
Dicit itaq̃ ari. ꝙ beniuolẽtia ẽ p̃ncipiũ
aĩcitie. i. p̃mũ req̃sitũ ad amicitiã q̃ ꝑ di
uturnitatẽ poterit effici amicitia. Est ḡ
beniuolẽtia p̃ncipiũ amicitie nõ tñ oĩs
qr̃ nec ei⁹ q̃ ẽ propt̃ vtilitatẽ nec ei⁹ q̃ ẽ
propt̃ delectationẽ sz propt̃ virtutẽ. Si
nãq̃ aliq̃s de aliq̃ velit ꝙ bñ se habeat
propt̃ spem quã habet vt ꝑ illuz ĩ bonis
habundet non dr̃ esse beniuolus ad illũ
sz magis ad seip̃m. In amicitia tñ vtili
põt eẽ beniuolẽtia cũ bñficiat⁹ retribuit
bñfactori suo: q̃ quidẽ nõ fert̃ sup̃ expe-
ctationẽ sz sup̃ iustã retributionẽ vtilis
iam accepti. ¶ Cõsequẽter de alio effe-
ctu agit amicitie scz de cõcordia q̃ est cõ-
sensus diuersorũ cordiũ seu voluntatũ in
vnũ Dicit aũt ꝙ cõcordia nõ est vnitas
opiniõis vt q̃dã dixerũt: qr̃ illi q̃ se non
cognoscũt bñ p̃nt eẽ eiusdẽ opiniõis in-
ter quos tñ nõ ẽ ꝯcordia vt pz ĩ sciẽtijs
speculatiuis. Ubi notãdũ ꝙ nullũ ami-
cabile põt eẽ ad alteꝝ totalit̃ ignotũ q̃-
uis possit eẽ ad alterũ ignorãtẽ sicut be-
uolẽtia: nullus em̃ ẽ beniuolus ad alte
rũ nisi eũ nouerit visu vel auditu vel fa-
ma. Cũ aũt cõcordia sit de nũero amica
biliũ nõ põt eẽ ad eos q̃ penit⁹ se igno-
rant lz tales possint esse eiusdẽ opiniõis
Dicit igit̃ ari. ꝙ ꝯcordia nõ est ꝯsensus
opinionis sz volũtatũ: vñ ciues ꝯcorda-
re dicunt̃ q̃ eadẽ eligũt ⁊ oꝑant̃. Nõ est
aũt circa q̃cũq̃ oꝑabilia sz circa ea q̃ ha
bẽt aliquã magnitudinẽ qr̃ nõ tollit̃ cõ-
cordia amicorũ ex h⁹ ꝙ dissensiũt in ali
q̃b⁹ minimis. ¶ Deinde dicit ꝙ concor
dia videt̃ eẽ amicitia pollitica cũ sit cir-
ca ea q̃ veniũt ad cõicationẽ hũane vite
⁊ sunt ad ciuitatẽ cõferẽtia. vñ cĩtates ⁊
ciues cõcordes dicunt̃ adinuicẽ habe-
re amicitiã. ¶ Ubi notandũ ꝙ amicitia
pollitica nõ ẽ simplicit̃ amicitia cuz nõ
ĩcludat oĩa amicabilia cõsequẽtia amici
tiã simplicit̃ ⁊ proprie dictã ẽ: nec ẽ pos
sibile hoĩem hr̃e talẽ aĩcitiã ad oẽs ho-
mines vni⁹ ciuitatis lz posset hr̃e amici
tiã pollitica seu pacẽ ⁊ trãq̃llitatẽ in ne-
gotijs cõib⁹ cũ oĩb⁹ ꝯcordãdo. ¶ Alte-
ri⁹ dicit ꝙ talis aĩcitia maxĩe ĩuenit̃ in
hoĩb⁹ v̄tuosis: quorũ volũtates manent
fixe in eisdẽ delectationib⁹ ⁊ bonis opa
tionib⁹ s̃m qd̃ est hoĩ possibile. Hoĩes
vero praui parũ possunt cum seipsis vel
alijs cõcordare quia plus volunt ha be-
re de bonis ⁊ vtilibus q̃ sibi conue ni-
at et minus de laboribus et tribulationi
bus et grauaminibus se q̃ ex onerando
alijs grauamina imponunt ex quibus

cõtentiones ꝛ discordie oriunt. ¶ Insu ꝙ agit de tertio actu vel effectu amicitie scz de bñficentia que nihil aliud imptat nisi alicui facere bonũ volũtarie. ¶ Circa qđ q̃rit an benefactores plꝰ amẽt bñficiatos q̃ econuerso? ¶ Ad qđ rñdet ꝙ bñfactores videnť magis diligere beneficiatos qđ ꝓbat plurib⁹ rõnib⁹. ¶ Pria ꝙ beneficiat⁹ est quasi qđã opus bñfactoris sicut patiẽs in actu est quodãmõ ipsum op⁹ facientis. Unde cõsueuit dici de aliquo hic est factura talis. Hãle aũt est cuilibet ꝙ diligat op⁹ suũ sicut videm⁹ ꝙ poete diligunt poemata sua sicut parẽtes filios. ꝛ hoc ideo qz vnũqđq; diligit suũ esse: sum⁹ aũt in actu in viuere ꝛ opari. ¶ Ubi notandũ ꝙ viuere põt capi dupliciter: vnoꝰ ꝓ actualitate ꝛ eẽ viuentis: Alioꝰ ꝓ opatione ꝙ quã demõstrať vita Unde ſm opa vite distinguunť gradus viuẽtiũ scõo de aĩa. Itẽ arguit sic difficili⁹ est beneficia ipendere q̃ recipere. Ea vera in q̃bus laboram⁹ magis diligim⁹ q̃ ea que nobis de facili ꝓueniũt. Benefactores igit magis diligũt benefaciatos q̃ econuerso. ¶ Circa ꝑdicta notãdũ ꝙ lz bñfactores videanť plus diligere bñficiatos vt dicit arist. beneficiati tñ plꝰ obliganť ad dilectionẽ suoꝝ benefactoꝝ q̃ beneficiatoꝝ ab ipsis: grauiꝰ em̃ peccat q̃ benefactorem nõ diligit q̃ si illũ diligere desinat cui bacten⁹ benefecit. Licet ꝫ amoꝝ bñfactoꝝ ad beneficiatos sit magis spõtane⁹ et habeat maiorẽ ꝓmptitudinẽ ꝓpter maiorẽ cõiũctionẽ cũ ipo cũ sit aliq̃d ei⁹ Amoꝝ tñ beneficiati ad benefactorem est magis debitus cũ habeat rationẽ amoris boni inquãtũ ẽ principiũ boni in bñficiato.

Ubitať aũt Ca. IIII.

¶ Hic inquirit arist. Utrũ homo debeat maxie seipm amare. Et arguit ꝙ nõ Tũ qz hoies seipos amantes cõiter repḧendunť cui cõsonat quod ait aplus. In nouissimis diebꝰ erũt homines seipos amantes cupidi elati ꝛc. Tũ qz hoies maxie se amãtes oĩa faciunt ꝓpter vtilitatẽ ꝓpriam qđ ad pranũ ptinere videť. In oppositũ arguit qz cõiter dicit ꝙ amicoꝝ est vna aĩa et ꝙ eoꝝ sunt oĩa cõia ꝛ ꝙ amicꝰ se habet ad amicũ sicut genu ad rubiã que habẽt maximã ꝓpinquitatẽ ex quo dať intelligi ꝙ amicitia in quadã vnitate ꝓsistit: vnitas aũt est maxime ad seipm: ꝛ sic videť ꝙ homo debeat seipm maxime diligere ¶ Pro responsione dicit arist. ꝙ amare seipm cõtingit dupliciter. Uno mõ quã tũ ad bona corpalia cuiusmodi sunt honores diuitie ꝛ delitie his adherẽ do tã q̃ optimis bonis ac ꝓpter hoc spiritualia cõtẽpnendo: ꝛ talis amoꝝ est obprobrios⁹ cuꝫ hoc mõ ꝑferať ps irrõnalis pti rõnali. Et de hoc amore ꝓcedũt rõnes ad primã ptẽ. Alio modo cõtingit amare seipm quo ad bona spũalia studẽ do se exercere in opibus virtutũ q̃ sunt maxima bona. Et talis amoꝝ est laudabilis. Et hõ sic se amans põt cõgrue dici maxie amare seipꝫ qz amat id qđ ẽ in eo ꝓncipale scz ptẽ rõnalẽ. Sic ei ỏr ciuitas esse id qđ ẽ ꝓncipalissimũ i ea: vñ id qđ faciũt rectores ciuitatis ỏr tota ciuitas facere. Et de hoc amore ꝓcedunt rõnes i oppositũ Ad illud aũt qđ adducebať ꝙ ꝑte alia ꝙ hoies maxime se amãtes oĩa faciũt ꝓpẽ vtilitatẽ ꝓpriã Dicit ꝙ bꝰ nõ habet veritatẽ in hoibus se spũaliter amãtib⁹. virtuosus nãq; multa facit gratia amicoꝝ q̃ etiã si opteat eũ mori nõ deseret amicũ. Pecunias ỻo ꝛ honores ac oĩa exteriora bona ꝓpter q̃ hoies pugnãt cõtẽnet ꝓpter amicum. Per hec aũt oĩa ꝓcurat sibi bonũ bone stũ magis eligẽs ꝑ paucũ tps multũ delectari in magno ope virtutis q̃ ꝑ magnũ tps mediocriter delectari in mediocrib⁹ opib⁹ virtutis ac excellenter bene viuere ꝙ vnuꝫ annũ q̃ ꝙ multos annos mediocriter plus diligens vnã magnaꝫ actionẽ ꝛ bonã q̃ multas bonas ꝛ paruas. Exemplũ huius habemus in beatis martiribus penas acerbissimas vsq; ad mortẽ alacriter ꝓ xpo amico dulcissimo

318

sustinētib⁹ q̄ ī modico tp̄is spacio tātaz gl̄am meruerūt q̄ntā alij multi in q̄ngē-tis annis: vñ dicit sco. in scdo sn̄iarū q̄ pl⁹ valet vnū intēsuz meritū q̄ cētū mi-lia remissa. Sic btī angeli ī modica mo-rula maximā gl̄iam acquisierūt. ¶ Inq̄-rit ꝯñr. vtrū felix indigeat amicis ⁊ loq̄t de felicitate q̄ pōt nālit̄ hr̄i ī hac vita.

¶ Circa qd̄ dicit q̄ felix nō īdiget amicꝭ ꝓpt̄ vtile vt scz ꝯferāt sibi bona ext̄iora qz talia bona īexistūt felici sufficient̄ Itē nō īdiget amicꝭ ꝓpt̄ delectabile nisi paꝝ īquātū scz ī cōuersatiōe hūana nccē est vti qñq̄ ludicris ad q̄etē. Q̄ aūt parū ī-digent talib⁹ amicꝭ ꝓbat qz vita felicis s̄m se ē delectabil'iō nō īdiget sup̄ īdu-cta delectatiōe. Deīde ꝓbat q̄ felix īdi get amicꝭ ꝓpt̄ v̄tutē qz felicitas ꝯsistit ī opatiōe v̄tutꝭ. Opatio v̄o hz eē in fieri ⁊ nō ī facto eē sicut dom⁹. Nō ē aūt faci le q̄ hō solitari⁹ ꝯtinue opet̄. Solitaria eī vita ē difficilis sz hoc erit facile ⁊ dele ctabile cū amicis v̄tuosis ꝯmorādo ip̄is q̄ cōuiuēdo s̄m cōicationē sermonum et mētis cōfederationē v̄tuosāq̄ opationē hoc eī mō hoīes sibi debēt ꝓprie ꝯuiue re s̄m vitā q̄ ē hoī ꝓpria nō aūt s̄m hoc q̄ simul pascāt̄ sicut ꝯuiuūt pecora.

Trum aūt. Ca. V

v ¶ Hic ꝯñr q̄rit vtꝝ hō debeat si bi facere mltitudinē aīcoꝝ. Cir-ca qd̄ dicit q̄ nō expedit ī aīcitia vtili qz si hō habeat multos aīcos a q̄b⁹ recipi-at obseq̄a optet ēt q̄ multꝭ obseq̄t̄ qd̄ est valde laboriosū ⁊ īpeditm̄ bñ viuēdi q̄ em̄ sup̄flue negotijs alioꝝ ītēdit a debi ta cā suijp̄i⁹ elōgat. Silr̄ ēt ī aīcitia de-lectabili sufficiūt pauci amici sicut suffi-cit modicū salis ad delectam̄tū cibi. In aīcitia ēt v̄tuosa nō optet q̄ sit immensa multitudo aīcoꝝ sz dz esse q̄dā multitu-do det̄mīata qd̄ ptz qz nō ē possibile q̄ hō ꝯiuuat moderate multitudini aīcoꝝ seip̄z ill' distribuēdo difficile ēt ē ꝯgau-dere ⁊ ꝯdolere familiarit̄ multꝭ q̄ꝝ aliq̄ gaudēt ⁊ alij tristāt̄ hec tñ req̄rūt̄ ad p̄-fectā aīcitiā. Nō ē ḡ ꝯgruū q̄rere eē aīcis simū multꝭ sz tot q̄t p̄nt sufficere ad cōui ctū qz p̄fecta aīcitia ī q̄dā sup̄habūdan-tia amoris ꝯsistit q̄ nō pōt ꝯseruari nisi ad vnū vel ad valde paucos. Amicitia tñ pollitica q̄ videt̄ eē idē q̄ ꝯcordia vir tuosus p̄t eē aīc⁹ multꝭ ip̄is ꝯcordādo ī his q̄ ad vitā polliticā spectāt eis q̄ ī li citꝭ ꝯplacēdo. Amicitia āt ꝓpt̄ v̄tutē ⁊ ꝓpt̄ ip̄os amatos nō ē ad multos vt vi sum ē sz inuenire aliq̄s paucos tales aī-cos v̄tuosos ē valde amabile qz .s. val-de raro īueniri p̄nt. ¶ ¶ Deinde inq̄rit Utꝝ hō magꝭ īdigeat aīcis ī bonis for-tunijs vel infortunijs seu mal' fortunijs vbi dicit q̄ ī ambob⁹ req̄rūt̄ aīci. Est tñ magis nccm̄ hr̄e aīcos in īfortunijs ꝓ vita sustētāda q̄ ī bonis fortunis ꝓpter qd̄ tūc ē op⁹ aīcis vtilib⁹. Sz in bonis fortunijs meli⁹ ē ꝓ vita felicitāda qz ꝓ pter h⁹ hoīes bñ fortunati q̄runt viros epikes ⁊ bonos eo q̄ eligibili⁹ ē cū eis ꝯuersari q̄ cū alijs. Est aūt p̄ntia aīcoꝝ delectabil' ⁊ ī bonis fortunijs ⁊ infortu-nijs. De īfortunijs ptz qz hoīes ī tristi-cia exñtes alleuiationē q̄ndā sentiūt ex p̄ntia aīcoꝝ eis ꝯdolētiū. tū qz p̄ntia aī-coꝝ ē delectabil' ⁊ maxīe hoī īfortunato qz ex visiōe ⁊ sermōe aīci ꝯsolat̄. Tū ēt qz dū videt eū sibi ꝯdolere in ei⁹ aīcitia quā experit̄ delectat̄ ⁊ q̄ ad hoc ei⁹ tristi cia mīorat̄. Sustinēt eī aīci q̄ ꝑ modicā aīcoꝝ tristiciā sua tristicia subleuet̄ non tñ de ip̄a tristicia delectāt̄: sz ē ip̄is ma-teria meroris. Uñ hoīes vtiles nullo⁹ sustinēt q̄ aīci eoꝝ ꝓpter ip̄os ꝯtristēt̄ nisi auxiliū qd̄ ab ip̄is sibi p̄bet̄ sup̄ exce dat tristiciā. Est ēt p̄ntia aīcoꝝ delecta-bilis ī bonis fortunijs qz delectabile est aīco videre aīcū suū in ꝓprijs bonis de lectari ⁊ cum eo cōuersari. ¶ Ex p̄missis ostēdit aris. q̄ homo ꝓmpte debet vo-care amicos ad suas bonas fortunas vt eas amico cōicet. Et ꝑ cōtrariū quasi cū q̄dā pigricia debet ip̄os vocare ad sua infortunia. Debet em̄ eis de suis malis min⁹ q̄ potest tradere. Sūt tñ tūc vocā di qñ cū pauca turbatione possūt magnū auxiliū p̄bere. ¶ Dat insup̄ aliud docu-

mētū ꝙ scz amic⁹ ad amicū ī infortunijs existentē etiā non vocat⁹ ꝓmpte debet accedere qꝛ ad amicū ꝑtinet benefacere amico maxime in necessitate posito In bonis etiā fortunijs accedere debz ꝓmpte ad ei cooꝑandū qđ necesse fuit. Sz tarde debet venire ad recipiēdū bñficia ne se reddat ei onerosum ꝛc̄. ¶ Deinde dicit aris. ꝙ eligibilissimū est amicū ꝯuiuere qđ ꝓbat triplr̄. Primo qꝛ amicitia ꝯsistit in cōicatiōe sz amici maxīe cōicāt in cōuictu. Scđo qꝛ homo se habet ad amicū sicut ad seip̄m: ꝗ cū sit hoī delectabile sētire seip̄m eē erit etiā hoc delectabile aīco qđ q̄dē fit ī mutuo ꝯuictu Tertio qꝛ exp̄imēto videmus ꝙ hoīes volūt cū suis amicis ꝯuersari ꝟm actionē ī q̄ ꝑncipaliter delectāt quā reputāt suā eē ꝛ cui⁹ grati a eligūt viuere q̄si ad hoc totā vitā suā ordināntes: puta ꝙ simul ludēdo alij ꝟo venando alij aūt sil̄ ꝓhando ꝛ sic cōuiuere est eligibilissimū amicis. ex hoc infert ꝙ amicitia prauoꝝ ē mala qꝛ ip̄is cōicātes efficiūt eis similes de malo in pei⁹ ꝓcedēdo. ecōtra vero amicitia virtuosoꝝ est bona qꝛ ipsis cōuiuētes accipiūt exēplū ꝟtuosi opis ꝛ eoꝝ colloq̄js efficiunt meliores. ¶ Juxta p̄dicta notādū ꝙ duplex ē hoīs vita quedā exterior ꝟm naturā sensibilem ꝛ corpalē ꝛ ꝟm hāc nō est nobis cōicatio cū deo ꝛ angel̄. Alia est vita spūalis ꝟm mentē que cōsistit in cōsideratiōe ꝛ degustatione spūaliū q̄ tāto magis reddūt nobis placentia q̄to magis ea cogitam⁹ ꝛ ꝟm hāc nobis cōuict⁹ ꝛ ꝯuersatio nē cū deo ꝛ angel̄. Juxta illud apl̄i: nostra cōuersatio ē in celis ꝛ hoc mediāte habitu caritatis infuse que est quedam amicitia: iuxta illud qđ dicit dñs iā non dicā vos seruos sed amicos. est eñ quedā amicitia honesti q̄ diligim⁹ deū sup oīa cū sit sūmū bonū: lz aūt amicitia non sit nisi ad ꝟtuosū sic ad ꝑncipalē ꝑsonā vbi ēt ē readamatio ītuitu tñ ei⁹ sepe diligūt ad eū attinētes ēt si ñ sint ꝟtuosi. et tāta pōt eē dilectio aīci ꝙ ꝓpter ip̄m amāt ad ip̄m ꝑtinētes ēt si nos offēdāt ꝛ sic ex caritate diligim⁹ ꝑctōres ꝛ īimicos nr̄os ꝓpt̄ deū ad quē ꝑncipalit̄ habet aīcitia caritatꝫ q̄s diligim⁹ nō īquātū mali: sz inquātū sūt ab ip̄o ad ymaginē ei⁹ cōditi: neq; eī deū sup oīa diligit q̄ nō vult eū ab alijs cōdiligi si sibi placeat eorū dilectio.

Incipit liber decimus

Ost hoc autem.

¶ In hoc decio ꝯplet arꝫ. tractatū de fine ꝟtutis in p̄mo lib. inchoatum: agēdo scz đ felicitate ī spāli. ꝛ qꝛ delectatio ē annexa ip̄i felicitati q̄ ē finis ꝟtutꝫ de ip̄a agit p̄rio arꝫ. ꝓbādo ꝙ nō ē mot⁹ qꝛ mot⁹ nō p̄t eē ī īstāti: sz delectatio pōt eē ī instāti sicut ꝛ visio: ꝗ delectatio nō ē mot⁹. ¶ Deīde dicit ꝙ delectatio ē ꝑfectio opis: videm⁹ eī ꝙ delectatio ꝑfecta ē delectabilis ꝑfectissima ꝟo est delectabilissima. est aūt opatio ꝑfecta q̄ est poñtie bñ disposite ꝛ respectu obiecti ꝑfectissimi: vt visus bñ dispositꝰ respectu pulcherrimi visibil̄ vel intellect⁹ respectu ītelligibilis. Opatio ꝟo ꝑfectissima ē poñtie optīe disposite respectu ei⁹ qđ ē potētissimū int̄ ea q̄ subiacēt ꝟtuti talis opantis. ¶ Ulteri⁹ declarat quō delectatio ꝑficit operationē dicēs ꝙ delectatio nō ꝑficit opationē per modū agētꝫ sicut poñtia vl̄ obiectū nec ēt sicut hīt⁹ vl̄ forma q̄ ī est seu forma cōstituēs ītrīsece opatiōis eēntiā sz sic̄ forma aut ñnis q̄dā supueniēs eēntie iā cōstitute Sicut pulchritudo supuenit iuuenib⁹ nō vt exñs de eēntia iuuentutis Durat āt delectatio ī ope q̄ diu sensus vel intellect⁹ speculās vel discernēs et obiectū sūt ī debita dispositiōe. Cui⁹ rō est qꝛ q̄diu ī actiuo ꝛ passiuo manet eadem dispositio ꝛ eadē habitudo adīnuicē manet idē effect⁹. Si ꝗ bona dispositio potētie cognitiue ꝛ obiecti est causa delectabilis ea durāte durabit delectatio. Ex q̄ īfert ꝙ delectatio hūana nō p̄t esse cōtinua qꝛ delectatio seq̄t opationē nec ab ea sepat: hō āt ñ pōt ꝯtinue opa

ri q̄ fatigat corpe fatigato q̄re nec delectatio pōt semp cōtinuari. Ex hᵒ ēt ptz q̄re noua magꝫ delectēt q̄ posteriora qꝛ videlꝫ mēs circa talia ꝓpter admiratione intēse inclinat ⁊ ita circa talia vehemēter opat sicut ptz ī his q̄ studiose inspiciūt aliq̄d qd̄ pᵒ nō viderūt postea āt negligūt illd̄ aspicere ⁊ sic delectatio minuit. Ex p̄missis etiā ptz q̄ oēs appetūt delectationē: qꝛ oēs appetūt viuere: vita āt ꝯsistit in opatiōe. Delectatio vero est pfectio opis vt dictū ē. ¶ Insup agit de dr̄ia delectationū dicēs q̄ sicut opatiōes dr̄nt specie sic ⁊ delectatiōes que sūt eoꝝ pfectiōes cū pfectibiliū spē differētiū sūt ꝓpe pfectiōes spē dr̄ntes. Sicut alia ē delectatio hoīs alia eq̄ alia azini. vñ dicit eraclitᵒ q̄ azinᵒ magis delectat in feno q̄ in auro. hoc ēt ptz qꝛ vna q̄q̄ opatio p ꝓpriā delectationē augeť qꝛ magꝫ mēs ī eo detineť in q̄ delectat. Si ḡ opatiōes q̄ augēť a delectatiōibᵒ differūt spē optet q̄ ēt ipe delectatiōes spē differāt. hᵒ ēt vlteriᵒ appet ex eo q̄ q̄dā opatiōes īpediūť ⁊ totaliter corrūpūť p delectatiōes extraneas: videmus em̄ q̄ qñ vehemēter delectamur in aliq̄ nihil aliud possumᵒ opari vt amatores fistulaꝝ. qñ audiūt aliquē fistulātē nō attēdūt sermonibᵒ q̄ eis ab alijs dicūť. vñ septīo huiᵒ dr̄ q̄ ꝯcupīa furata ē ītellectū spisse seu valde aut ꝓfūde sapientis Quapropť q̄ vult spūalia degustare dꝫ a carnalibᵒ delectationibᵒ abstinere.

¶ Deinde ponit dr̄am delectationū ꝟm bonitatē ⁊ maliciā dicēs q̄ si opatiōes sint bone ēt delectatiōes ꝯñtes erūt bone: ⁊ si sint male opationes ita ⁊ delectatiōes. Si vero sint opatiōes neutre sic erūt delectatiōes. Q̄ āt delectatiōes seq̄nť bonitatē ⁊ maliciā opationū ꝓbat arguēdo a minori ad maiᵒ qꝛ ꝯcupīe bonorū opm sūt bone ⁊ laudabiles ꝯcupīe ꝟo prauorū sunt praue ⁊ vitupabiles: ḡ ⁊ delectatiōes cū ꝯcupīe p̄cedāt ⁊ tpe ⁊ nā ipas opatiōes ⁊ sic ab ipis sunt distīcte et sepate nō aūt delectatiōes īmo sic sūt cōiūcte cū opibᵒ qd̄ videť q̄busdā q̄ idē sit opatio ⁊ delectatio nō tñ sunt oīno idē lꝫ nō sepenť abinuicē. Ad qd̄ potest adduci exemplū d̄ subiecto ⁊ ꝓpria passione intellectu ⁊ volūtate. Deinde dicit q̄ sicut differūt sensus abinuicē et ab intellectu in puritate sic etiā opationes ⁊ delectationes ꝯsequētes. Visus em̄ auditᵒ ⁊ olfactᵒ sunt puriores ⁊ īmateriales q̄ tactᵒ ⁊ gustᵒ cū sentiāt obiectū p mediū extraneū. Tactᵒ vero ⁊ gustus p mediū cōiūctū. Sic etiā intellectᵒ et eiᵒ opatio sunt puriores operatione sensus. Nō solū aūt in his que sūt diuersarū specierū differūt delectatiōes sꝫ etiā in hoībᵒ q̄ sunt eiusdē speciei. Vñ aliq̄ sunt q̄busdā delectabilia q̄ alijs sūt tristia ⁊ hoc ꝟm q̄ aliq̄ sunt bñ dispositi ꝟm rōnē ⁊ alij male: sicut accidit de febricitante habēte gustū infectū ⁊ sano q̄ habet gustū bñ dispositū. In operationibᵒ tñ ⁊ delectationibᵒ hūanis standū est iudicio hoīs virtuosi qꝛ ꝟtᵒ est regula ⁊ mensura cognitiōis seu discretiōis ꝟm quā recte iudicať de oībus rebᵒ hūanis. Et hō bonᵒ īquātū talis seu virtuosus est regula humanoꝝ actuū cū in talibus recte iudicet. Vñ illa sunt vere delectabilia q̄bus virtuosus gaudet. Si aūt illa que sunt tristia alijs virtuoso appareant delectabilia nō est mirū hoc em̄ accidit ꝓpter multas corruptiones morū ex quibus puertiť rō ⁊ appetitus.

Ictis ⁊c. Ca. II

d ¶ Hic agit arꝫ. de felicitate que est finis oīm ꝟtutū. Et primo dicit q̄ nō est habitᵒ qꝛ tūc dormiēs p totā vitā suā esset felix: hoc aūt ē incōueniens vt pꝫ ex prīo hᵒ: ḡ ponēda ē in opatione. Operationū aūt q̄dā sunt bone et eligibiles ꝓpter aliud q̄dā vero ꝓpter seipas. Cuꝫ aūt de rōne felicitatis sit q̄ sit p se sufficiēs ⁊ nō īdigeat. alioq̄ alio optet q̄ sit opatio eligibils propter se cuiusmodi sunt operationes virtutū cū sint persone bone ⁊ honeste. ¶ Deinde dicit q̄ videť aliq̄bᵒ q̄ felicitas ꝯsistat ī opatiōibᵒ q̄ sūt ī ludo eo q̄ talibᵒ ītēdūt

hoīes in ptātib⁹ ꝓstituti q̄s hoīes reputāt eē felices: ꝫ istud nō ꝓcludit qz xr⁹ mozalis ⁊ intellectuaľ q̄ sūt p̄ncipia bonarū opationū nō ꝓsistūt i h⁹ q̄ aliq̄s sit potēs: ⁊ iō nō optet q̄ opatiões q̄b⁹ potētes ītēdūt sunt optīe: ꝫ ille sūt optīe et delectabiles q̄ iudicāt a xtuoso q̄ est regula actuū hūanorū vt dictū ē in p̄cedētib⁹. ℚ aūt felicitas nō ꝓsistat i ludo pz qz cū felicitas sit vltim⁹ finis tūc hō face ret oīa ꝓpter ludū ⁊ sic hō intēderet speculationi ꝓpē ludū: qđ dicēt videt stultū ⁊ puerile. ℚz eōrio ludēdū ē ad horā vt postea hō diligēti⁹ studeat qz i ludo ē q̄dā reqes aīe: hoīes aūt cū nō possint ꝓtinue labozare indigēt reqe- ¶ ℭ cōcludit ğ aris. q̄ cū felicitas sit sūmū bonū hois optet q̄ in optimis ꝓsistat. Melioza aūt sunt studiosa ridiculis. ¶ Ubi n otādū q̄ op⁹ ōz studiosuz ⁊ seriolū qñ est factū cū rōne ⁊ cū applicatiõe ad tīm seu rōnis serie ozdiatū. ℚp⁹ aūt ridiculosū ē op⁹ risu dignū seu troffaticū ⁊ sic ꝓgrue dic aris. q̄ seriosa sūt meliora ridiculis. ¶ Deinde dicit q̄ cū felicitas ꝓsistat i opatiõe q̄ est fm xtutē: rōnale est q̄ sit fm optimā xtutē cū sit optimū inter hūana bona ⁊ sic erit opatio ei⁹ qđ ē i hoīe optimū siue illud sit itellect⁹ siue aliqđ aliō: puta volūtas qđ vtiq; fm naturā videt p̄ncipari ⁊ dñari ⁊ intelligentiā hr̄e de bonis diuīs siue illud sit qđ diuinū siue eoz q̄ sūt in nobis diuinissimū hui⁹ inquātū opatio fm xtutē ei ꝓ priā ē pfecta felicitas. ¶ ℭirc̄ p̄dicta notādū q̄ p ptē hois optimā itelligit aris. ptē aīe itellectiuā icludētē intellectū ⁊ volūtatē q̄ distiguit ꝫ ptē sensitiuā cui ꝓincipat ⁊ dñat. qđ ex h⁹ ptz qz sol⁹ intellect⁹ vt distiguit ꝫ volūtatē nō dñat viríb⁹ iferiozib⁹: Informat aūt hec ps xtute optīa. ſ. hītu sapīe p quā vacat diuine ꝓtēplationi. Est āt hec xt⁹ ꝓprie aīe itellectiue vt distinguit ꝫ sensitiuaz nō sic de xtutib⁹ mozalib⁹ q̄ ꝫ sunt i appetitu itellectio tñ fm ipas regūt vires sensitiue ⁊ cozpales. Per hītū āt sapīe tēdit aīa directe i deū ꝓtēplādū actu intellect⁹ ⁊ volūtatis. vñ fm sco. 49. dis. q̄rti sniaꝝ. phs cōiter nō distinxit itellectū a volūtate i rōne p̄ncipij opatī i opatiõe ad extra. vñ aliq̄n distiguit nāz ꝫ ⁊ tē aliq̄n ꝫ itellectū. aliq̄n ꝫ volūtatē ⁊ ꝓpositū. Per hec oīa itelligēs vnū p̄ncipiū artificialiū ex illʼ trib⁹ integtū. Silr nec i opatiõe aditra respectu finis. ℚ si specľatō ez sapīe ỏ q̄ nūc loq̄t nō distinguit a dilectiõe: ꝫ dilectio i illa icludit qđ q̄dē si exp̄sse nō asserat saltʒ tñ nō negat: ⁊ sic sapīa videt icludere supmū habitū acq̄situ itellect⁹ ⁊ supmū habitū acq̄situ volūtatʒ. Sicut āt supm⁹ habit⁹ volūtatʒ infus⁹ puta caritas a deo ifusa excedit supmū ifuū itellect⁹: Sic supm⁹ habit⁹ acq̄sit⁹ volūtatʒ supmū acq̄situ itellect⁹ vt adiuicē distiguūt magʒ āt exp̄sse loq̄t aris. i ꝓposito ỏ specľatiõe q̄ ỏ dilectiõe tāq̄ de notiozi. Itē notādū fm cōmētatoꝛē eustratiū q̄ arʒ ꝓsueuit oēs vires nāles vocare diuinas inq̄tū sūt fm diuinā sapīaz regľarit ozdiate. inter q̄s ps intellectia ōz diuissima tāq̄ alijs excellentioz. ¶ Cōseq̄nter ostēdit felicitatē ꝓsistere i speculatiõe xitatʒ plīrib⁹ rōnib⁹. Pria iter oēs opatões hūanas cōtinuatissima ē specľatio xitatʒ. Experimur q̄ cōtinue magʒ possum⁹ specularī q̄ opari: ğ i ipa ꝓsistit felicitas q̄ ē maxime ꝓtinua ⁊ pmanēs. ¶ Dzetea felicitas ꝓsistit i opatiõe delectabiliss ia: ğ cōsistit in speculatõe xitatʒ: pbaī ꝓña qz oīm opationū q̄ sūt fm xtutē delectabilissima ē opatio illa q̄ ē fm sapiaz q̄ qđē ē speculatia· videt ei pbia hr̄e delectatiões admirabiles i ꝓtēplatiõe sapīe vt fatēt antiq̄ pbi: tū ꝓpē sui puritatē qz ē circa res imāles: tū ꝓpē firmitatē qz circa res icozruptibiles hmōi q̄z o delectatōnes ñ p̄nt p penitudinē ifirmari sicut delectatiões p̄auoꝝ q̄ replēt p enitudīe. Licet āt pbia sit delectabiliꝝ q̄rētib⁹ seu addiscētib⁹ ⁊ sciētib⁹ ē tñ delectabilioz sciētib⁹ q̄ ꝓtēplāt xitate iā ꝓgnita ⁊ ineuēta. ¶ Itē ad felicitatē req̄rit q̄ sit p se sufficiēs ꝫ p se sufficiētia maxie inuenit in speculatia opatiõe. Nō ei indiget cō-

320

tẽplatiu⁹ nisi his q̃ sũt necc̃aria ad hũanã vitã. hũtes ℞o mozales ℞tutes q̃ pficiũt vitã actiuã idigẽt alijs circ̃ q̃s opere̅t: vt pz ī fortitudie iusticia ⁊ alijs virtutib⁹ mozalib⁹: quãto ãt aliq̃s fuerit p fectioz ī sapĩa tãto magʒ sol⁹ exñs ꝓtem plari ℞itatẽ poterit. ꝓzeꝛea ī speculati one ℞itatʒ ẽ vacatio a curis secularib⁹ ⁊ laboꝛib⁹ seu tumꝛtib⁹ coꝛpalib⁹ q̃ ī ea cõ sistit felicitas. ꝓbat ꝓña qz ĩẽ ea q̃ felici attribuũt vnũ ẽ q̃ nõ laboꝛet sʒ sit ī pace ⁊ q̃ete: h⁹ ãt repit ī vita specl̃atiua seu cõ tẽplatiua q̃ntũ possibile ẽ nãlit̃ ineſſe hoi mozalẽ vitã agẽti. ℳõ repit ãt tal̃ req̃ es in vita ciuili ⁊ actiua ꝑm ℞tutes moza les sʒ tal̃ ẽ multũ laboꝛiosa vt pz ī actib⁹ fortitudis. ℳtz itaq̃ q̃ felicitas nãlis ꝓsistit ī speculatõe ℞itatʒ dũ tñ assit vite diuinitas seu vita perfecta. ¶ Circa ꝓdicta notãdũ q̃ vacare: vno⁹ tm̃ vz sicut ītẽdere sicut guloſi dicũt vacare cõ messationib⁹ ⁊ sic non accipit̃ ℏ. Alio⁹ idẽ ẽ q̃ cessare vl̃ q̃escere a coꝛpali labo re sicut dicit Aug. q̃ martha laboꝛabat ⁊ maria vacabat: ⁊ sic sumit̃ ī ꝓposito.

¶ Ulteri⁹ dicit aꝛs. q̃ felicit ꝛs ꝺ dicta melioꝛ ẽ q̃ vita q̃ ẽ ꝑm hoiez qđ ex h⁹ pz qz hõ ẽ ꝓposit⁹ ex coꝛpe ⁊ aĩa: qz vita in h⁹ ꝓsistit qz ꝑm rõnẽ oꝛdiat actiões sensitiuas ⁊ coꝛpales ℔ igit̃ vacãs ꝓ ẽplationi ℞itatʒ nõ viuit ꝑm qđ hõ seu vita hũana sʒ ꝑm aliq̃d diuinũ ẽ ī ipõ sc̃z ꝑm ẽ itellectiuã p q̃ nãz itelligẽtiaꝫ pti cipat ī q̃b⁹ iuenit̃ sola itellectiua nã: vñ tal̃ vita ꝓpat̃ ad vitã mozalem sicut vita diuina ad hũanã. ℳeide hoꝛtat̃ nos ad hãc vitã ⁊ felicitatẽ dicẽs q̃ hõ mozal̃ ꝓ posse ꝺz laboꝛare q̃ viuat hac vita qz sic viuẽdo vinit ꝑm optimũ eoꝛ q̃ sũt in ipõ. qđ lʒ sit mobile quũ qz sc̃z caret q̃ntitate coꝛpoꝛea p̃ciositate tñ excedit oĩa q̃ sũt in hoĩe ⁊ sic tal̃ vita ẽ delectabiliſsima cũ sit ꝑm optimũ eoꝛ q̃ sũt in hoĩe. Itẽ cũ ps itellectia sit oꝛdinatia ⁊ electiua hũane vite icõnenies̃ est q̃ ipa met nõ eligat vitã suiſpi⁹ sʒ alicui⁹ alterius pt̃ ãre eligẽdũ ẽ viuere vita speculatia ⁊ ꝓtẽplatia: hec ãt vita ẽ maxie ꝓpa hõi nõ ꝑm qđ ẽ ꝓposit⁹ sʒ ꝑm illud qđ ẽ ꝓncipale in ipo. Cõseq̃nter ꝓpat felicitatẽ speculatiuã ad felicitatẽ pollitic̃ q̃ ẽ ꝺz ℞tutes mozales q̃rũ rectitudo sumit̃ ꝺz pudẽtiã dicẽs q̃ ille q̃ viuit vita specu latia ẽ maxie felix cũ viuat ꝑm id quod ẽ ꝓncipale ⁊ optimũ ī ipo. s. ꝺz itellectũ Felicitas q̃ ẽ tm̃ ꝑm ℞tutes mozales ẽ felicitas sc̃daria ⁊ ipfecta. Est ei felicitas hoĩs ꝑm qđ hõ ẽ ꝓposit⁹ ex coꝛpe ⁊ aĩa: qđ ex h⁹ pt̃z qz ꝑm pudentiã ⁊ ℞tutes mozales modificãt passiones q̃ sũt coẽs aĩe ⁊ coꝛpi: puta ira ꝓcupĩa. Et hmõi ℞. tutes ẽt mozales sũt circa opationẽ totius cõiũcti cuiusmõi sũt ꝓmutatiões ⁊ ne ceſſitatũ subuẽtiões. ꝓzeꝛea arguit sic illa vita seu felicitas ẽ pfectioz q̃ est p se magʒ sufficiẽs: sʒ vita speculatia ẽ hmõi q̃ ẽ potioꝛ q̃ mozal̃: ꝓbat̃ minoꝛ: qz speculatia paucioꝛib⁹ idiget q̃ mozalis. lʒ em̃ virtutes mozales ꝓncipaliter ꝓsistãt ī electiõe ad earũ tñ pfectionẽ ⁊ exercitiũ req̃runt opatiões exteꝛioꝛes ꝓpt̃ q̃s exercẽdas pollitic⁹ viuẽs vita actiua mlt̃ indiget vt liberal̃ idiget pecunia ad liberalit̃ dãdũ: Et inſt⁹ ad reddẽdũ ꝓrio qđ suũ ẽ ⁊ sic de alijs: talib⁹ aũt nõ indiget speculatiu⁹ sʒ sepe sunt ipedimẽta speculatiõis. vñ ñ idiget his nisi ad sub ueniẽdũ ei⁹ necessitatib⁹ ⁊ ꝙuersandu⁹ hũane cũ his q̃b⁹ ꝙuiuit. Itẽ arguit sic illa felicitas ẽ pfectissima q̃ ẽ felicitati diuĩe simma: sʒ speculatia ẽ hmõi cũ viſ sint felices ī specl̃atiõe ⁊ ñ ī mozali actione q̃re vita hoĩs speculatia ẽ felicissia. ꝓbat maioꝛẽ qz oẽs pbi suſpicati sũt deos eẽ bonos ⁊ viuere ⁊ p ꝓs opari non tñ ꝺz opatiões mozales. Si ei dixerim⁹ eos opari opa iusta puta ꝓmutare depo sita reddere ridiculũ appebit vel qđ sustineãt ꝓcula qđ ptinet ad fortitudines seu, q̃ sint casti et tpati erit magis laus oneroſa q̃ deo g̃ta cũ careãt gustu ⁊ tactu ⁊ sic nõ pñt hr̃e ꝓauas ꝓcupiscẽtias de q̃rũ repssiõe laudẽt. ℳemũ ꝓbat ītẽ tũ a signo. signũ em̃ q̃ felicitas ꝓsistit in speculatiõe ℞itatʒ qz aĩalia bruta q̃ carẽt felicitate sũt oĩo sepata a tali opatio-

ne ⁊ sic quātū se extēdit speculatio tm̄ se extēdit felicitas. cōcludit igit̄ ꝙ ꝑfecta felicitas ꝯsistit ī speculatiōe. ¶ Deinde cōpat arī. felicē ad exteriorē ꝓsperitatē Dicit ꝙ op⁹ erit felici exteriori ꝓsperitate qꝛ nā hūana nō est ꝑ se sufficiēs ad speculari sꝫ oꝑtet corp⁹ sanū eē cibū ⁊ reliquū famulatū existere ꝑ quē sibi ministrēt̄ oīa q̄ sūt ad vitā hūanā necessaria ñ tm̄ īdiget felix multis ⁊ magnis diuitijs Qd̄ ꝯformat ꝑ dicta sapiētū cuiusmodi fuerūt solon ⁊ anaxagoras: nō ē āt mirū si h⁰ videat̄ īcōueniēs mltitudini hoīm Tales eī qꝛ ignorāt bona rōnis q̄ sūt vera bona hoīs ꝟm q̄ hō ē felix attēdūt solū ad bona exteriora q̄ ꝯgnoscūt. In his igit̄ ē maxīe credēdū viris sapiētib⁹ vitā ꝑ doctrimā ⁊ sermōes ꝑ oꝑationē cōfirmātib⁹. ¶ Ulteri⁹ ꝓbat sapiētē eē ꝑ ꝯꝑationē ad deū ⁊ h⁰ sic: Sapiēs ē deo amātissim⁹: ḡ est felicissim⁹. Nam felicitas hoīs in h⁰ appet ꝙ a deo amat̄: ꝓbat̄ añs: qꝛ ille q̄ oꝑat̄ ꝟm ītellectū speculādo v̄itatē ⁊ curā suā apponit ad bonū ītellect⁹ videt̄ eē optīe dispositus et deo amātissim⁹: cū eī de⁹ habeat curaꝫ ⁊ ꝓuidētiā de reb⁹ hūanis rōnale est ꝙ delectent̄ sup hoīes d̄ eo qd̄ ē optimū ī eis ⁊ sibi simlimū ⁊ ꝯgtissimū. h⁰ aūt est intellect⁹: ⁊ ꝑ ꝯñs rōnale est de rebñ facere vt cūctis his q̄ honorāt ⁊ amāt intellectū oīb⁹ alijs ip̄m p̄ferendo. Tales aūt sūt sapiētes q̄ꝑopt̄ sūt deo amātissimi ⁊ ꝑ cōsequēs felicissimi.

Trum. Ca. III

v ¶ Quia felicitas ē finis bonitatis moralis iō hic ꝯñr inq̄rit q̄d req̄rat̄ ad hoc ꝙ aliq̄s fiat bon⁹ moralis. Circa qd̄ dicit ꝙ ad h⁰ nō sufficit ꝯgnitio v̄tutis ꝑ sciaꝫ moralē sꝫ tē ꝑtandū ē hr̄e v̄tutes morales ꝟm habitū ⁊ vti eis ꝟm actū. Iuuat tm̄ ad h⁰ verboꝝ ꝑsuasio ꝑ quā pñt iuuenes q̄ habēt mores nobiles ⁊ nō sūt subiecti passioni b⁹ et vitijs ad bonū ꝓuocari Multi tm̄ seq̄ntes passiōes magꝫ cohercēt̄ tīore penaꝝ q̄ turpitudīe ne prauoꝝ oꝑm seu ꝑsuasiōe v̄borū. Est eī difficile trāsmutare hoīez ꝑ v̄ba ab īueterata ꝯsuetudine peccādi. Asuescēdi igit̄ sūt iuuenes ad oꝑa v̄tuosa vt ex ip̄oꝝ frequētatiōe generet̄ ī ip̄is habit⁹ v̄tutis. ¶ Deinde dicit ꝙ ad hoc ꝙ hō fiat bon⁹ est nccaria bona ⁊ iusta legis positio ꝑ quā hō non solū ī iuuētute sed ꝑ totā vitā cōpellat̄ asuescere bona q̄ dū ī cōsuetudinē venerint nō erūt tristia sꝫ magis delectabilia Praui em̄ delectationes appetētes debent puniri ꝑ tristicias ⁊ dolores ꝯrios delectationib⁹ amatis sicut azinus ducitur flagellis. Est igit̄ necesse ꝙ sit aliq̄s legislator qd̄ p̄cipue ꝯuenit publice ꝑsone puta regi vel p̄ncipi. Scd̄aria v̄o cōuenit p̄uate ꝑsone. Sicut eī se habēt leges publice in ciuitatib⁹ sic se habēt sermones in domibus p̄rm. In hoc tm̄ est dr̄ia qꝛ lex p̄cipiens magis habet vim coactiuā. Sermo vero paternus vim attractiuā qꝛ filij de facili obediūt parentibus rōne amicitie naturalis que ē ipsorū ad parentes. ad vtrūqꝫ aūt hoꝝ reperit̄ in lege diuina q̄ habet vim coactiuā penas et̄nas cōmīando: ac etiā vim attractiuā ad diuinū amorem ⁊ eternaꝫ beatitudinē nos alliciēdo. Que q̄dē in p̄senti vita ꝑfecti⁹ obtinet̄ a viris sanctꝫ ꝑ habit⁹ fidei spei ⁊ caritatis diuinitus infusos q̄ habet̄ a ph̄is ꝑ habitus naturaliter acquisitos. Cui⁹ beatitudīs nos ꝑticipes faciat domin⁹ iesus qui nos sui p̄ciosi sanguinis cōmertio ip̄am suis fidelibus acquisiuit.

Expliciūt libri Ethicorum Basilee impressi per Michaelē furter. Anno incarnatiōis domini. M. CCCCxciiij.

2—3—2—0—
321
BIBLIOTEKA im. Zielińskich TNP

X8.000.000 —

[illegible]

1.800,00 :—

18.000.000.

XV, 79

